Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ
+300
ΝΟΜ
Αριθ. είσ. 811/57
πλωρτα Καζηλιμάνου Χ.
Ιατρού
GRVER.00250

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΥΠΟ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Ν. ΦΛΟΓΑΪΤΟΥ

1553

ΑΘΗΝΗΣΙ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Ν. Γ. ΠΑΣΣΑΡΗ

1870

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Αρ Εισ. 811

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΗ͵ ΠΕΦΙΛΗΜΕΝΗ͵ ΜΝΗΜΗ͵

ΤΟΥ ΑΕΙΠΟΘΗΤΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ν. ΦΛΟΓΑΙΤΟΥ

ΤΑΥΤΗΝΙ ΤΗΝ ΒΙΒΛΟΝ ΠΑΡΑΤΙΘΕΤΑΙ

Ὁ συγγραφεὺς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἀναμφιβόλως ἔχει, ὅτι ἡ τοῦ Συνταγματικοῦ δικαίου σπουδὴ εἶναι ἀπαραιτήτως ἀναγκαία οὐ μόνον τοῖς προορίζουσιν ἑαυτοὺς εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιον καὶ τοῖς τὸ ἐπάγγελμα τῆς Θέμιδος ἐγκολπουμένοις, ἀλλὰ καὶ παντὶ ἐν γένει πολίτῃ, βουλομένῳ νὰ φέρῃ ἐπαξίως τὸ σεμνὸν τοῦ πολίτου ὄνομα. Τὴν διάδοσιν ὅμως τῆς σπουδῆς ταύτης ἀποτρέπει μεγάλως μέχρι τοῦ νῦν ἡ ἔλλειψις ἐπιτόμου συγγράμματος συνταγματικοῦ δικαίου, προσιτοῦ διὰ τὸ εὔωνον εἰς πάντα πολίτην. (*)

Θέλων νὰ συντελέσω τὸ ἐπ' ἐμοὶ εἰς τὴν κοινοτέραν διάδοσιν τῆς σπουδῆς ταύτης, προέβην εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἀνὰ χεῖρας ἐγχειριδίου, συνοψίσας ὅσον γε δυνατὸν τὸ κείμενον τῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ παραδόσεών μου τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Ἰουνίου 1879.

Θεόδωρος Ν. Φλογαΐτης.

(*) Ἡ τοῦ κ. Σαριπόλου πεντάτομος πραγματεία, ἀξία ἄλλως τῆς φήμης τοῦ πολυμαθοῦς συγγραφέως, εἶναι δυστυχῶς ἄγαν δυσπρόσιτος τοῖς πολλοῖς διὰ τὸ μέγα τοῦ ὄγκου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἔννοια τῶν ὅρων Σύνταγμα καὶ Πολίτευμα.

§ 1. Πανταχοῦ τανῦν βλέπομεν τὸν ἄνθρωπον ζῶντα ἐν κοινωνίᾳ, συμβιοῦντα δηλαδὴ μετὰ τῶν ὁμοίων αὐτῷ· ἡ δὲ ἱστορία διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι οὕτως ὁ ἄνθρωπος ἔζη ἔκπαλαι, ἀφ' ἧς τοὐλάχιστον κατέστη θέμα ἱστορικῆς ἐξετάσεως. Καὶ οἱ μὲν φιλόσοφοι τοῦ ΙΖ'. καὶ ΙΗ'. αἰῶνος (*) ἐδογμάτισαν, ὅτι ἡ τοιαύτη ἐν κοινωνίᾳ διαβίωσις τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ παρέκκλισιν καὶ παρεκτροπὴν τῆς φυσικῆς τοῦ ἀνθρώπου καταστάσεως, τυγχάνουσα προϊὸν αὐθαιρέτου μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων συμβάσεως, ἅτε τοῦ ἀνθρώπου προορισθέντος ὑπὸ τῆς φύσεως εἰς ζωὴν ἀκοινώνητον καὶ μονήρη. Ἀλλ' ἡ δοξασία αὕτη ἀνετράπη διὰ τῆς φιλοσοφίας τοῦ ΙΘ'. αἰῶνος. (**) Καὶ ἐν πρώτοις διατί ἡ φύσις, ἐνῷ ἐθωράκισε τὰ ἄγρια θηρία δι' ὀνύχων σπαρακτικῶν καὶ δι' ὀδόντων ὀξέων, ἐνῷ περιέβαλε τὰ πτηνὰ διὰ πτερῶν, συντελούντων εἰς τὴν ἐξασφάλισιν αὐτῶν ἀπὸ πολλῶν κινδύνων διὰ τῆς ταχείας αὐτῶν πτήσεως, ἐν ᾧ ἐχορήγησεν εἰς τὰ ἑρπετὰ ἰοβόλους ὀδόντας, μόνον τὸν ἄνθρωπον παρῄτησεν ὅλως σχεδὸν ἄοπλον εἰς τὴν πρὸς τὰ ζῶα

(*) Ὁ Ἄγγλος Hobbes ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν ὑποστηρίξας μετ' ἐπιμονῆς τὸ δόγμα φυσικῆς τοῦ ἀνθρώπου καταστάσεως μὴ κοινωνικῆς, προηγηθείσης τῆς κοινωνικῆς. Κατὰ τὸν Hobbes ἡ πρώτη τοῦ ἀνθρώπου κατάστασις ἦν κατάστασις ἀλληλοφαγίας καὶ ἀλληλοσφαγίας, οἱονεὶ λύκων ἀλληλομαχούντων (homo hominis lupus), εἰς ἣν ἔθηκε πέρας ἡ σύστασις κοινωνίας, ἐπιβληθεῖσα ὑπὸ δεσπότου· ἐντεῦθεν δὲ προῆλθεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ κοινωνικὴ ὕπαρξις καὶ διατήρησις συνέχεται καὶ συνδέεται πρὸς τὴν δεσποτείαν. Ὁ Rousseau ἐν τῷ περισπουδάστῳ αὐτοῦ συγγράμματι Contrat Social ἐκ τοὐναντίου, καίτοι ἀποδεχόμενος τὸ δόγμα τοῦ Hobbes περὶ τοῦ ἀντιφυσικοῦ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως, φρονεῖ οὐδὲν ἧττον, ὅτι ἡ κοινων. κατάστασις προῦκυψεν ἐκ συναλλάγματος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, διὸ καταλήγει εἰς ἀντίθετα τοῖς τοῦ Hobbes συμπεράσματα, κηρυττόμενος δημοκρατικός. (Περὶ τῶν αἰτίων τῆς εἰς ἀντίθετα συμπεράσματα καταλήξεως τοῦ Rousseau καὶ τοῦ Hobbes ἐπραγματεύθη ἐμβριθῶς ὁ Eugène Paignon).

(**) Καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς ἐκηρύχθησαν ἔκπαλαι ὑπὲρ τοῦ φύσει κοινωνικοῦ τοῦ ἀνθρώπου, προεξάρχοντος τοῦ ἐκ Σταγείρων φιλοσόφου (ὅλ. Ἀριστοτ. Πολιτικά). Ἐπεκύρωσε δὲ τὴν γνώμην αὐτῶν ὁ ἐνεστὼς αἰών.

πάλην, καίπερ ἐκτεθειμένον εἰς πλείονας ἴσως καὶ μείζονας κινδύνους ἢ τὰ ἄλλα ζῶα ; Δὲν μαρτυρεῖ τοῦτο τρανῶς, ὅτι ἡ φύσις ἔθηκεν, οὕτως εἰπεῖν, τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν ὁμοίων αὐτῷ, ὧν, ζώντων ἐν κοινωνίᾳ, ἡ δύναμις εἶναι ἀνωτέρα πάσης παντὸς θηρίου δυνάμεως, διά τε τὸ πλῆθος τῶν ἀποτελούντων κοινωνίαν τινὰ καὶ διὰ τὸ εὑρυὲς καὶ πολυμήχανον τοῦ ἀνθρώπου, ἐνεστάλαξε δὲ πρὸς τοῦτο εἰς αὐτὸν τὸ πρὸς τὴν κοινωνίαν ὁρμέμφυτον ; πλὴν τούτου ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀναμφισβητήτως κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ λοιπὰ ζῶα ὂν δεκτικὸν ἀναπτύξεως καὶ προόδου, ἀλλ' ὅμως παρετηρήθη, ὅτι μακρὰν τῆς θέας καὶ τῆς συναναστροφῆς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἀνατραφείς, μικρόν τι διαφέρει τῶν κτηνῶν. Πρὸς τί λοιπὸν ἀπενεμήθη αὐτῷ ἡ δύναμις τοῦ ἀναπτύσσεσθαι καὶ προοδεύειν, ἐὰν δὲν ἐπλάσθη, ὅπως συγκοινωνῇ ; Τέλος διατί ἡ φύσις ἐπροίκισε τὸν ἄνθρωπον δι' ἐνάρθρου φωνῆς, εἰμὴ διότι προώρισεν αὐτόν, ὅπως συζῇ μετ' ἄλλων ἀνθρώπων καὶ ἀνταλλάσσῃ πρὸς αὐτοὺς τὰς ἰδέας καὶ κρίσεις αὐτοῦ, ἐπικαλῆται ἐν ἀνάγκῃ τὴν συνδρομὴν αὐτῶν, καὶ μεταδίδῃ εἰς τοὺς ἄλλους τὰς διὰ τῆς ἐξετάσεως καὶ τῆς πείρας κτηθείσας ὑπ' αὐτοῦ γνώσεις ; (*) Τὸ ἐρ' ἡμῖν πειθόμεθα ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω λόγων, ὅτι ἡ κοινωνία εἶναι ἡ φυσικὴ τοῦ ἀνθρώπου κατάστασις, ἤτοι ὁ ὅρος δι' ὃν ἐγεννήθη καὶ ὀφείλει νὰ ζῇ, ὅτι δηλαδὴ ἡ διάνοια, ἡ κατασκευή, ὁ ὀργανισμὸς αὐτοῦ σύμπας ἐπιβάλλουσιν αὐτῷ τὴν κοινωνίαν ὡς νόμον τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ. (**)

(*) Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπισταμένην παρατήρησιν πολλῶν, πλὴν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἕτερα ζῶα ἔχουσι τάσιν εἰς τὴν κοινωνικότητα. Οὕτω πολλὰ εἴδη ἐντόμων, οἱ ἀμερικανικοὶ πίθηκοι, αἱ ἀγέλαι τῶν κορωνῶν, ψαρῶν κτλ. πολλὰ δὲ πτηνὰ καὶ ἔνια μαστόρια τάσσουσι φρουροὺς πρὸς ἀγγελίαν τῆς ἐπιθέσεως ἄλλων ζώων (βλ. M. R. Brown Proceedings Zoolog. Soc. ἔκδ. 1868. σελ. 409). Ἄλλα πάλιν ζῶα μηρυκάζοντα ἐν ὥρᾳ κινδύνου προτάσσουσι τῆς ἀγέλης αὐτῶν τὰ ἄρρενα, ἅτινα διὰ τῶν κεράτων αὐτῶν προασπίζουσι τὴν ἀγέλην. (Περὶ τῆς κοινωνικότητος τῶν ζώων βλ. τοῦ συγγράμματος la descendance del'homme et la sélection sexuelle τοῦ περιωνύμου Ch. Darwin ἔκδοσιν γαλλικὴν τοῦ Barbier τοῦ 1873 τόμον ά. σελ. 79—91 ἐν τῇ περὶ κοινωνικότητος παραγράφῳ).

(**) Τὸ φύσει κοινωνικὸν τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀναιρεῖ ἡ δοξασία, ὅτι ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ καταστάσει ὑπῆρξε κυνηγὸς, διὰ προχείρων ὅπλων (λίθων, ῥάβδων κτλ.) φονεύων ζῶα, καὶ ἰδίως πτηνὰ πρὸς ἰδίαν διατροφήν, ζῶν δὲ τρωγλοδυτικῶς, καὶ μετὰ τοῦτο ἁλιεύς, κτηνοτρόφος καὶ ποιμήν, εἶτα δὲ γεωργὸς, ὅτε ἄρχεται κυρίως ἡ θεμελίωσις κοινωνίας ὑπὸ πολιτειακὴν κατάστασιν, διότι καὶ κατὰ τὰ δύο πρῶτα αὐτοῦ στάδια ὁ ἄνθρωπος ἐκέκτητο τῆς κοινωνικότητος τὸ ὁρμέμφυτον καὶ ἔζη ἐν κοινωνίᾳ πρὸς τοὺς συγγενεστέρους καὶ οἰκειοτέρους, ἔλειπε δὲ μόνον ἡ ἀναγκαία διανοητικὴ ἀνάπτυξις εἰς μόρφωσιν πολιτειακῆς κοινωνίας. (Περὶ τῶν τριῶν σταδίων, ἃ διῆλθεν ὁ ἄνθρωπος, μέχρις οὗ μορφώσῃ πραγματικὴν κοινωνίαν, δηλο-

§ 2. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ἤτοι ἂν ἡ ἐν κοινωνίᾳ διαβίωσις τοῦ ἀνθρώπου ἦναι τῷ ὄντι παρέκκλισις τῆς κεχαραγμένης ὑπὸ τῆς φύσεως τροχιᾶς, κατὰ τὸν ἰσχυρισμὸν τῶν φιλοσόφων τῶν προλαβουσῶν ἑκατονταετηρίδων, ἀναμφήριστον εἶναι, ὅτι ἡ κοινωνικὴ κατάστασις εἶναι πολλῷ ἀνωτέρα, εὐγενεστέρα καὶ εὐδαιμονεστέρα τῆς κτηνώδους καταστάσεως τοῦ μεμονωμένου ἀνθρώπου. Ὑπὸ τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ μεταχειρίζηται λίαν ἀνετώτερον καὶ ἀσφαλέστερον τὰ δι' ὧν ἐπροίκισεν αὐτὸν ἡ φύσις ἀγαθά, ἤτοι τὴν ὕπαρξιν, τὴν ἐνεργητικότητα καὶ τὴν διάνοιαν, δύναται φέρ' εἰπεῖν νὰ καλλιεργῇ ἐν ἀνέσει καὶ ἀσφαλείᾳ τὴν γῆν καὶ νὰ ὀρέπῃ ἀφόβως τοὺς καρποὺς τῶν πόνων αὐτοῦ, νὰ τελειοποιῇ τὰ φυσικὰ προϊόντα, νὰ προφυλάσσηται ἀπὸ τῶν ἐπιθέσεων τῶν λοιπῶν ζώων, νὰ προάγῃ ἐν γένει τὰ μέσα τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως. Διὰ τοῦτο ἀπὸ πολλῶν χιλιετηρίδων, ἀφ' ἧς τοὐλάχιστον εἶναι γνωστὴ ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὁ ἄνθρωπος παρίσταται ἀείποτε ζῶν ἐν κοινωνίᾳ.

§ 3. Βεβαίως αἱ πρῶται κοινωνίαι δὲν εἶχον τὴν μορφὴν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν νῦν κοινωνιῶν. Αἱ πρῶται κοινωνίαι ἀπετελέσθησαν φυσικῶς ἐκ μιᾶς ἑκάστη οἰκογενείας ἢ τοῦ συναγελασμοῦ ἀριθμοῦ τινος οἰκογενειῶν χωρὶς στενοῦ τινος δεσμοῦ καὶ χωρὶς κανόνων καὶ νόμων· ἀλλὰ βαθμηδὸν ὁ πληθυσμὸς ηὔξησε, τούτου δ' ἕνεκα αἱ σχέσεις ἐπολλαπλασιάσθησαν, καὶ νέαι ἀνάγκαι παρήχθησαν, ἡ δὲ πεῖρα ἀπέδειξε κατὰ μικρὸν τὴν ἀνάγκην τῆς ῥυθμίσεως τῶν ἀναφυεισῶν σχέσεων διὰ κανόνων καὶ νόμων καὶ ἰδίως πολιτεύματος. Κοινωνία τις τότε διατηρεῖται μονίμως, τότε τοὐλάχιστον ἀπολαύουσι πάντα τῆς κοινωνίας τὰ μέλη τῶν ἀγαθῶν τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως, ὁσάκις πρῶτον μὲν πάντα τὰ ἀπαρτίζοντα τὴν κοινωνίαν μέλη, περιοριζόμενα εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀπόλαυσιν τῶν φυσικῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν ἀνενόχλητον ἄσκησιν τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων, δὲν ἐπιχειροῦσι προσβολὴν εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν καὶ εὐημερίαν τῶν ἄλλων τῆς κοινωνίας μελῶν, δεύτερον δὲ ἡ κοινωνία μένει ἀνενόχλητος ἀπὸ τῶν ἐπιθέσεων καὶ τῶν προσβολῶν ἄλλων κοινωνιῶν. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὀρέξεις ἀκετέργαστοι, ἕξεις διεστραμμέναι, πνεῦμα πλεονεκτικὸν καὶ κατακτητικαὶ ἰδέαι ὠθοῦσι πολλὰ τῆς κοινωνίας μέλη ἢ ἄλλας ἐν συνόλῳ κοινωνίας νὰ ἐξέλθωσι τῆς ἰδίας ἐνεργητικῆς αὐτῶν σφαίρας, ὅπως ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς σφαίρας ἄλλου

νότι τοῦ θηρευτικοῦ, τοῦ ποιμενικοῦ καὶ τοῦ γεωργικοῦ ἴδε Brehm τὸ περισπούδαστον σύγγρ. Merveilles de la nature φυλλάδιον ά).

μέλους τῆς κοινωνίας, ἢ ἄλλης ἐν συνόλῳ κοι
βάλωσιν οὕτω τὴν εὐημερίαν καὶ τὰ δικαιώμα
προφανὲς, ὅτι κοινωνία δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ,
στον εὐτυχὴς, εἰ μὴ διὰ τῆς ἀδιακόπου αὐτῆς φ
τηρήσεως τῆς κοινωνικῆς τάξεως, ἤτοι περὶ ἐ
σωτηρίας αὐτῆς ἀπό τε τῶν ἄλλων κοινωνιῶν κα
αὐτῆς ταύτης τῆς κοινωνίας.

§ 4. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ ἀπασχολῇ
κοινωνία ὁλόκληρος εἰς τὴν περὶ διατηρήσεως
ἀπορροφῶσαν πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν, ἀναγκαῖον
νὰ ἀνατεθῇ ἡ φροντὶς αὕτη εἰς μέλη τινὰ τῆς
ἐπιβάλλει αὕτη τὴν ὑποχρέωσιν καὶ ἅμα πληρεξ
δικαιώματος, ἤτοι χορηγεῖ τὴν ἐξουσίαν, νὰ ἀ ν
ω σ ι ν αὐτὴν κατὰ τοῦτο, νὰ φροντίζωσι δηλα
τηρήσεως τῆς κοινωνικῆς τάξεως, προστατεύοντε
τίζοντα τὴν κοινωνίαν ἄτομα, (δηλονότι πάντα
ἕκαστον τῶν ἀτόμων τούτων κέκτηται ἐκ τῆς
πειδὴ δὲ προσέτι ἡ φροντὶς αὕτη, περισπῶσα το
ἀπὸ τῆς βιοποριστικῆς ἐργασίας αὐτῶν, στερεῖ
ἀναγκαίων, ἐκτὸς δὲ τούτου πρὸς ἐπιτυχῆ ἐκπλή
θεμένων αὐτοῖς καθηκόντων ἔχουσιν ἀνάγκην σκε
λείων, ὅπλων, κτιρίων κτλ., ἡ κοινωνία καταβά
τῶν εἰσοδημάτων αὐτῆς, ἤτοι τοῦ προϊόντος τῶ
τῆς κοινωνίας μέλους, ἐξαρκοῦν εἰς τὴν διατροφ
σώπων τούτων καὶ τὴν ἑκάστοτε προμήθειαν
σκευῶν, ἐργαλείων, ὅπλων κτλ. Ἐντεῦθεν ἡ
Ὅθεν κ υ β έ ρ ν η σ ι ς (κατὰ τὴν ἐκτεταμένη
λέξεως) εἶναι τὸ σύνολον τῶν διαφόρων τῆς κοιν
ἃ αὕτη ἀνέθηκε τὴν φροντίδα περὶ διατηρήσεως
τάξεως κατ' ἀντιπροσωπείαν ἑαυτῆς. Εἶναι ἀληθὲ
λαβούσας ἐποχὰς ἐκάθισαν πολλοὶ αὐθαιρέτως ἐ
τῶν κοινωνιῶν καὶ αὐτογνωμόνως ἀνέλαβον τὴν κ
ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀνατρέπει τὸν ὁρισμὸν, ὃν ἐδώκαμ
νησιν, διότι καὶ αὐτὴ ἡ αὐτογνώμων κυβέρνησι
τῆς ἀνοχῆς, ἤτοι τῆς ὑποτιθεμένης σιωπηρᾶς θε
τίζοντος κοινωνίαν τινὰ λαοῦ, δικαιουμένου ἄλλ
νὰ ἀντικαταστήσῃ αὐτήν.

§ 5. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κυβέρνησις ἀπορρέει ἀπὸ
κοινωνίας, ἐπειδὴ προσέτι εἴτε διὰ τὴν ἀνικανό
ἄλλως διὰ τὸν θάνατον τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὴν

ἀντικαθίσταται ἢ νὰ συμπληροῦται· ἐπειδὴ πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν τῶν συγκροτούντων αὐτὴν φυσικῶν προσώπων καὶ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν κυβερνητικῶν αὐτῆς ἔργων, ἤτοι πρὸς διατήρησιν τῆς κοινωνικῆς τάξεως, ἔχει ἀνάγκην τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ περὶ οὗ ὡμιλήσαμεν ποσοστοῦ, ὅπερ ἕκαστον τῆς κοινωνίας μέλος ὀφείλει νὰ καταβάλῃ, ἤτοι τῶν φόρων, ὑπάρχει ἀπαραίτητος χρεία τρόπου τινος ἐνεργείας, συστήματός τινος κυβερνήσεως, καθ' ὃ ἐκλέγεται, ἀντικαθίσταται, συμπληροῦται ἡ κυβέρνησις, καὶ καθ' ὃ ὁρίζεται τὸ καταβλητέον ὑφ' ἑκάστου τῶν τῆς κοινωνίας μελῶν ποσοστὸν τοῦτο. Τὸ σύστημα τοῦτο, ὑποδειχθὲν ἢ ἀνεχθὲν ὑπὸ τῆς κοινωνίας, ἀποτελεῖ τὸ λεγόμενον Πολίτευμα· ὁ δὲ ἔγγραφος χάρτης, ἐν ᾧ περιλαμβάνεται τὸ πολίτευμα τοῦτο, (ἂν ὑπάρχῃ τοιοῦτος), ὀνομάζεται Σύνταγμα ἢ Συνταγματικὸς Χάρτης. (*) Αἱ ἀρχέγονοι κοινωνίαι ἐστεροῦντο βεβαίως γραπτοῦ Συνταγματικοῦ Χάρτου, ἀλλ' οὐδεμία ἐστερεῖτο, οὔτε ἐδύνατο νὰ στερῆται Πολιτεύματος. Βεβαίως τὰ πολιτεύματα ἦσαν ἄγραφα κατ' ἀρχὰς διὰ τὴν ἔλλειψιν γραφῆς, ἄτακτα καὶ ἀκανόνιστα, ἐλλιπῆ καὶ ἀτελῆ διὰ τὴν ἔλλειψιν πείρας καὶ ἀναπτύξεως, καὶ ἐν ταῖς πλείσταις μετέωρα, καθὸ ἐξαρτώμενα ἐκ τῆς εὐμεταβόλου θελήσεως αὐθαιρέτων καὶ ἀμαθῶν κυβερνήσεων, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἦσαν πολιτεύματα.

§ 6. Σημειωτέον δὲ, ὅτι ἐξεταζομένη ὡς ὑποβεβλημένη εἰς κυβέρνησιν καὶ πολίτευμα ἡ κοινωνία καλεῖται πολιτεία ἢ πολιτειακὴ κοινωνία, τὸ δὲ μέλος τῆς πολιτείας ὀνομάζεται πολίτης· ἀλλὰ πολιτεία μερικώτερον, ὡς καὶ Ἐπικράτεια (état), καλεῖται τὸ σύνολον τῶν νόμων (προεξάρχοντος τοῦ πολιτεύματος) καὶ τῶν κυβερνώντων ἅμα προσώπων ἀπέναντι τοῦ λαοῦ ἢ ἀπέναντι τῶν ἄλλων κοινωνιῶν. Λαὸς δὲ τὸ σύνολον τῶν πολιτῶν ἀπέναντι τῆς Ἐπικρατείας (δηλονότι τῆς ἐν συνόλῳ κυβερνήσεως καὶ τῆς κυβερνητικῆς μορφῆς), Ἔθνος δὲ αὐτὸ τοῦτο ἀπέναντι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἢ καὶ τμημάτων μόνον αὐτοῦ (ἄλλων κοινωνιῶν). (**)

(*) Διὰ τῆς λέξεως Χάρτης (Charte ἢ Chartre) ἐσημαίνοντο ἄλλοτε παρὰ Γάλλοις διατάγματά τινα τῶν βασιλέων ἢ τῶν προύχόντων, ὡς ἐπίσης τὰ ἐν εἴδει ἐπιστολῶν συντεταγμένα ἔγγραφα χειραφετήσεως τῶν δούλων καὶ τῶν δήμων. Πρῶτοι δὲ οἱ Ἄγγλοι καθιέρωσαν τὴν λέξιν ταύτην εἰς δήλωσιν πολιτικοῦ συντάγματος καὶ κατὰ μίμησιν αὐτῶν Λουδοβίκος ὁ δέκατος ὄγδοος ἀπεκάλεσε Χάρτην τὸ παρ' αὐτοῦ ἀπονεμηθὲν τοῖς Γάλλοις πολιτικὸν σύνταγμα τοῦ 1814 (λεξικὸν πολιτικὸν τῶν Duclerc καὶ Pagnerre ἐν λ. Charte).

(**) Προσθετέον ἐνταῦθα, ὅτι ὡς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων (ἀνθρώπου καὶ ἀνθρώπου δηλονότι) ὑπάρχει διαφορά τις ἠθικοῦ χαρακτῆρος, λεκτικοῦ ὕφους, τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι, ῥοπῶν καὶ ὁρμῶν, χρησιμεύουσα ὡς τὸ ἰδιαίτερον διακριτικὸν γνώρισμα αὐ-

Σκοπὸς δὲ τῆς πολιτείας, ἤτοι τῆς κοινωνίας ὑπὸ πο
τάστασιν, εἶναι κατὰ τὰ ἄρτι εἰρημένα προδήλως ἡ
λαυσις τῶν φυσικῶν τοῦ ἀνθρώπου ἀγαθῶν καὶ ἡ

τοῦ, οὕτω καὶ μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινωνιῶν, διά τε τὸ ἰδιαίτερο
διαφορὰν τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ἐδάφους τῆς χώρας, καὶ τὸ ποικίλο
περιστάσεων καὶ περιπετειῶν, ὑφ' ἃς ἑκάστη τούτων ἐδίωσεν ἐπὶ
ἀναπτύσσεται διαφορά τις χαρακτῆρος, ῥοπῶν, πόθων καὶ ἀξιώσε
τὴν βάσιν τῆς ἐ θ ν ό τ η τ ο ς. Ἐντεῦθεν ἑκάστη κοινωνία ἀπ
διακρινόμενον τῶν ἄλλων ἐθνῶν διὰ τοῦ διαφόρου τῆς ἐθνότητος αὐ
ἡ πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς καὶ τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ οὗτοι οἰκοῦσι, τὴν Π
ἰδιάζουσα τοῦ ἀνθρώπου ἀγάπη φ ι λ ο π α τ ρ ί α καλουμένη,
λάκις εἰς τὰς ὑψίστας τῶν θυσιῶν, πρὸς δὲ εἶδός τι ἰδιαζούσης ἐκ
ὃ ἀνήκει ἔθνος ὑπολήψεως, ἣ ἔπεται καὶ τάσις τις εἰς ἐπίδειξιν αὐ
τὴν λεγομένην ἐ θ ν ι κ ὴ ν ἀ λ α ζ ο ν ε ί α ν ἢ ὑ π ε ρ η φ
gueil national), ἥτις πολλάκις ὑπῆρξεν ἀφορμὴ ἀλόγων καὶ ἀδίκω
κώλυμα τῆς κανονικῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ. Εἰρήσθω προσθέτω
ἔχον ἕκαστον ἔθνος πρὸς διάκρισιν τῆς ἐθνότητος αὐτοῦ κατέχει ἰδί
κρινομένην διὰ διαφόρων χρωμάτων καὶ ἐμβλημάτων, ἅπερ διατελο
πον τινὰ σημεῖα τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ αὐτονομίας αὐτοῦ οὐχ ἧττον
σεων καὶ ἀξιώσεων αὐτοῦ. (Σημειωθήτω δ' ἐν παρόδῳ, ὅτι ἐν τισ
τὸ χρῶμα τῆς ἐθνικῆς σημαίας καὶ τὰ σύμβολα ὁρίζονται καὶ ἐν αὐ
κοῖς αὐτῶν Συντάγμασι, ὡς φερ' εἰπεῖν ἐν Βελγίῳ (Βελγικοῦ Συ
125). Ἀλλὰ καὶ ἄσματα ἐθνικὰ κατέχει ἓν ἢ πολλά, ἀναποκρινό
βλήματα καὶ χρώματα τῆς ἐθνικῆς σημαίας, δι' ὧν πανηγυρίζεται
καὶ ἡρωϊσμὸς δυναστείας ἢ κυβερνήσεως, πρωταγωνιστησάσης εἰς
τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀνεξαρτησίας, εἴτε συνηθέστερον ἐθνικόν τι μέγ
καθιερώθη ἡ ἐθνικὴ αὐτοῦ ὕπαρξις ἢ ἐγκαθιδρύθησαν αἱ πολιτικαί
δὲ ἄσματα ταῦτα, καλούμενα ἄλλως καὶ ὕ μ ν ο ι ἐ θ ν ι κ ο ί,
γάλως τῶν ἁπλῶν πολιτικῶν ἀσμάτων, ἅτινα διερμηνεύουσιν ἢ πα
πόθους καὶ τὰς ἀξιώσεις τῶν πολιτικῶν φατριῶν.—Ἐκδηλοῦται δ
ἄσμασι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἡ ἐθνικὴ ὑπερηφανία, ἰδίως ὁμο
αὐτῆς παρέχει ἡ ἐπῳδὴ τοῦ Πρωσσικοῦ ὕμνου «Τυγχάνω Πρῶσσο
νὰ τυγχάνω ἢ Πρῶσσος. (Τί ἀποτελεῖ τὴν ἐθνότητα ὁρίζει ὡς ἄρι
Mill ἐν τῷ π ε ρ ὶ ἀ ν τ ι π ρ ο σ ω π ι κ ῆ ς κ υ β ε ρ ν ή σ
ματι αὐτοῦ, οὗ ὑπάρχει δοκιμωτάτη μετάφρασις εἰς τὴν καθ' ἡμᾶ
τοῦ πολλὰ καὶ ἄλλα γράψαντος μακαρίτου Γ. Ναύτη φιλοπονηθεῖσ
ἐθνικῶν ἀσμάτων βλέπε Dictionnaire de la politique τοῦ M. B
τὰς λ. hymnes et chants nationaux ἄρθρῳ τοῦ Emile Montegu

Ἐρρέθη, ὅτι ἕκαστον μέλος κοινωνίας ὑπὸ πολίτευμα καὶ νόμους
βανούσης τὸ ὄνομα π ο λ ι τ ε ί α ς), ἀναλαμβάνον τὰς ἐν τῷ κειμ
μένας ὑποχρεώσεις, (δηλονότι τῆς καταβολῆς τοῦ φόρου καὶ τοῦ σεβ
Νόμους), καὶ ἀξιοῦν παρ' αὐτῆς τὴν νόμιμον προστασίαν τῶν πολιτ
κῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, λέγεται π ο λ ί τ η ς, διαστέλλεται δὲ
λ ο δ α π ο ῦ, ὅστις, ἀποτελῶν μέλος ἄλλης κοινωνίας, προσκαίρω
ἄλλην ἐπικράτειαν, καὶ περ διατεθειμένος νὰ διατελέσῃ καὶ ἐν τῷ

ἄσκησις τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων. (*)

Εἴδη πολιτευμάτων.

§ 7. Τὰ πολιτεύματα ἦσαν, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸν μεσαίωνα ἰδίως, τοσαῦτα, ὅσοι καὶ οἱ λαοί, δηλονότι ἕκαστος

νωνίας ἀποτελεῖ μέλος. Καὶ ὁ μὲν πολίτης ἀπολαύει οὐ μόνον τῶν ἀτομικῶν λεγομένων δικαιωμάτων ἢ ἐλευθεριῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πολιτικῶν, καθ' ὅσον ἔχει τὴν πρὸς τοῦτο ὡρισμένην ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ἢ τῶν ἄλλων ὀργανικῶν νόμων ἱκανότητα, ὁ δὲ ἀλλοδαπὸς τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, καὶ ἰδίως τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦ κτᾶσθαι συνδεομένων ἢ μᾶλλον ἀπ' αὐτοῦ ἀπορρεόντων ἀστυκῶν δικαιωμάτων, περὶ ὧν, διαιρουμένων κυρίως εἰς ἐμπράγματα ἢ πραγματικὰ (τὰ δυνάμει τοῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας παρέχοντα ἐξουσίαν πλήρη ἢ περιωρισμένην τῷ ἀνθρώπῳ ἐπὶ πράγματος ἐνσωμάτου) καὶ προσωπικὰ (τὰ παρέχοντα ἐξουσίαν τῷ ἐνθρώπῳ, (καλουμένῳ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τούτην δικαιούχῳ) ἐπὶ ἑτέρου ἀνθρώπου (καλουμένου ὡς τοιούτου ὀφειλέτου) κατὰ τοῦτο, ὅτι ὑποχρεοῦται οὗτος εἰς ἐπιχείρησιν ἢ παράλειψιν ὡρισμένων ἐνεργειῶν, ἀξίαν χρηματικὴν ἐχουσῶν, διαλαμβάνει ἐν ἐκτάσει τὸ ἀστυκὸν καλούμενον δίκαιον. — Δύναται ὅμως οὐ μόνον ὁ ἀνέκαθεν ἀποτελῶν μέλος κοινωνίας τινὸς ἢ ὁ ἀπὸ μελῶν αὐτῆς καταγόμενος νὰ ἀποτελῇ μέλος ἰδίᾳ, νὰ διατελῇ δηλονότι πολίτης καὶ ὡς τοιοῦτος νὰ ἀσκῇ τὰ ὡρισμένα ἐν αὐτῇ πολιτικὰ δικαιώματα, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀλλοδαπὸς πολιτογραφούμενος. Κατὰ τίνα δὲ τρόπον τελεῖται παρ' ἡμῖν ἡ πολιτογράφησις ὁρίζουσι τὰ ἄρθρα 9—12 τοῦ Ἀστυκοῦ ἡμῶν Νόμου, ὧν εἰδικωτέρα ἀνάπτυξις καὶ ἐξήγησις ἀνήκει εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀστυκοῦ καὶ τοῦ διοικητικοῦ δικαίου. Παρ' ἄλλοις ἔθνεσι τελεῖται ἄλλως, δηλονότι κατὰ διαφόρους διατυπώσεις καὶ ἐν συντομωτέρῳ ἢ μακροτέρῳ χρονικῷ διαστήματι.

Τὰ ἀστυκὰ ὅμως δικαιώματα κατὰ γενικὸν κανόνα παρέχουσι πᾶσαι αἱ νεώτεραι ἀστυκαὶ νομοθεσίαι εἰς τοὺς ἀλλοδαπούς. Κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτῶν καὶ ἡ ἡμετέρα ἀστυκὴ Νομοθεσία ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἀλλοδαπούς τὴν ἀπόλαυσιν πάντων τῶν ἀστυκῶν δικαιωμάτων, ἐξαιρουμένων τινῶν, δικονομικῶν μᾶλλον δικαιωμάτων, ἀποκλειστικῶς τοῖς ἡμεδαποῖς, δηλαδὴ τοῖς πολίταις Ἕλλησι, χορηγουμένων, οἷσπερ εἶναι 1) ἡ εἰς ἀσύλειαν ὑποχρέωσις τῶν ἐναγόντων ἡμεδαπὸν ἀλλοδαπὸν καὶ ἡ εἰς προσωπικὴν κράτησιν κατὰ γενικὸν κανόνα ὑποβολὴ αὐτῶν (πολιτ. δικον. ἄρθρα 78, 999 § 2) 2) ὅτι ἐν δύνανται νὰ καταστῶσιν ἀπεριορίστως ἰδιοκτῆται ἢ ναῦται ἑλλ. πλοίου (ἄρθρα 4, 5 τοῦ περὶ ἐμπορικῆς ναυτιλίας διατάγματος τῆς 15 Ν. 1836), 3) ὅτι εἶσιν ἀνίκανοι νὰ μαρτυρήσωσιν ἐν συμβολαίοις (Ὀργ. Δικ. ἄρθρον 179), νὰ ἐκλεχθῶσι διαιτηταὶ (Πολ. Δικον. ἄρ. 112), νὰ ἐπιτροπεύσωσι (νόμος περὶ Ἐπιτροπείας ἄρθρον 50, ς') 4) ὅτι στεροῦνται τοῦ δικαιώματος τῆς τῶν ὑπαρχόντων ἐκστιεως (Πολ. δικ. 688) καὶ τοῦ τῶν πενήτων (Πολ. δικον. 220 § 1).

(*) Ὁ κυδάλιμος πολιτειολόγος Bluntschli ὁρίζει ἄλλως τὸν σκοπὸν τῆς Πολιτείας. «Ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τῆς Πολιτείας εἶναι, κατ' αὐτὸν, ἡ ἀνάπτυξις τῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους, τελειοποίησις τοῦ βίου αὐτοῦ, καὶ ἡ ἐκτελείωσις αὐτοῦ ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν ἀντίκειται εἰς τὸν προορισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος (Ὅρα Bluntschli Θεωρίαν Γενικὴν τῆς Πλιτείας τόμος 1 βιβλ. πέμπτον, κεφάλαιον IV).

λαὸς εἶχε καὶ διάφορον ἐν πολλοῖς πολίτευμα, ἀνάλογον πρὸς τὰς ἐθνολογικὰς, γεωγραφικὰς καὶ ἱστορικὰς περιστάσεις καὶ περιπετείας αὐτοῦ, πρὸς τὴν πεῖραν, τὰς γνώσεις καὶ τὸν πολιτισμὸν αὐτοῦ, πρὸς τὸν φυσικὸν τέλος αὐτοῦ χαρακτῆρα καὶ τὴν ἔμφυτον νοημοσύνην. Εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν πολιτευμάτων ἀνήκει ἡ λεπτομερὴς καὶ συγκριτικὴ ἔρευνα τῶν διαφόρων πολιτευμάτων τῶν λαῶν. Οὐχ ἧττον, ἐμβλέποντες εἰς τὴν ῥιζικωτέραν καὶ χαρακτηριστικωτέραν αὐτῶν διαφορὰν, δυνάμεθα νὰ ὑπαγάγωμεν πάντα τὰ πολιτεύματα εἰς δυο γενικωτάτας τάξεις, τὴν τῶν Μοναρχικῶν καὶ τὴν τῶν Πολυαρχικῶν πολιτευμάτων. Καὶ μοναρχικὰ μὲν πολιτεύματα εἶναι τὰ πολιτεύματα, καθ' ἃ εἰς ἑνὸς καὶ μόνου ἄρχοντος, (λεγομένου διὰ τοῦτο μωνάρχου), τὰς χεῖρας συγκεντροῦται ἅπασα ἡ ἐξουσία, ἡ ἀπαιτουμένη διὰ τὴν ῥοντίδα περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ τὰ παρομαρτοῦντα αὐτῇ, ἤτοι τὸ φορολογεῖν, τὸ δικίζειν κτλ., εἴτε ἀπ' εὐθείας, εἴτε καὶ δι' ἄλλων προσώπων, ὑπ' αὐτοῦ διοριζομένων καὶ ἐμπνεομένων· πολυαρχικὰ δὲ τὰ πλιτεύματα, καθ' ἃ κατὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν τρόπον ἀνατίθεται ἐκ διαλειμμάτων εἰς πολλὰ καὶ διάφορα πρόσωπα ἡ πρὸς διατήρησιν τῆς κοινωνικῆς τάξεως ἀναγκαιοῦσα ἐξουσία, κατανεμομένη. Καὶ μετὰ τῶν πρώτων δὲ, ἤτοι τῶν μοναρχικῶν πολιτευμάτων, καὶ μετὰ τῶν δευτέρων, ἤτοι τῶν πολυαρχικῶν, δύναται νὰ συυπάρξῃ προνομιοῦχος ἀριστοκρατία, ἤτοι τάξις εὐγενῶν, διαδοχικὴ ἢ μὴ, ἀπολαμβανόντων προνόμια· (*) ἀλλὰ τότε περιορίζετα μὲν ἐν τοῖς

(*) Τὰ προνόμια δὲ ταῦτα εἶναι διττὰ, δηλονότι πολιτικὰ (οἷον τὸ προνόμιον τοῦ ἐορεύειν λόγῳ τῆς παρὰ γερουσιαστοῦ γεννήσεως αὐτοῦ ἐν τῇ Γερουσίᾳ) καὶ νομικὰ (οἷον τὸ προνόμιον τοῦ μὴ δικάζεσθαι διά τινα δικήματα, ἢ δικάζεσθαι παρ' ἰδιαιτέρων δικαστηρίων ἢ ἐν μυστικῇ συνεδριάσει κλ.) Συνδέονται δὲ τὰ προνόμια ταῦτα ἐν αἷς ἐπικρατείαις εὑρύει ἀριστοκρατία μετὰ τίτλων κληρονομικῶν εὐγενείας (titres nobiliaires). Καὶ ἄλλοτέ μεν ποτε ἦσαν πολλοὶ οἱ τιτλοῦχοι καὶ τὰ προνόμια αὐτῶν σημαίνοντα· τανῦν ὅμως ἐξηλείφθησαν μὲν παλλαχοῦ, (οἷον ἐν Νορβηγίᾳ), περιωρίσθησαν δὲ καὶ ἐξέλιπον πανταχοῦ σχεδὸν τὰ νομικὰ αὐτῶν προνόμια, καὶ ὑπολείπεται μόνον ἔν τισιν ἀντιπροσωπικαῖς ἐκρατείαις τὸ δικαίωμα τῆς εἰσόδου ὡρισμένων τιτλούχων εἰς τὴν Γερουσίαν, κατὰ τὸ πλεῖστον ἑπομένως τανῦν οἱ τίτλοι εἶναι τυπικοί. Εἰρήσθω δὲ, ὅτι ἐν μὲν τῇ Ἀγγλίᾳ ὁ πρεσβύτερος μόνον υἱὸς κληρονομεῖ τὸν τοῦ πατρὸς τίτλον μετὰ τῶν ἐχόντων συνημμένων αὐτῷ προνομίων, ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ ὁ πρωτότοκος μόνον διατηρεῖ τὸν πατρικὸν τίτλον, τῶν ἄλλων υἱῶν κληρονομούντων κατώτερον τίτλον εὐγενείας κατὰ ἕνα βαθμόν· (λ. χ. ἂν ὁ πατὴρ ἦναι πρίγκιψ, οἱ ὑστερότοκοι υἱοὶ γίνονται μαρκήσιοι, ἂν δὲ μαρκήσιος κόμητες κτλ.), ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ πάντες οἱ υἱοὶ λαμβάουσι τὸν πατρικὸν τίτλον.

Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πατρίδι, ὡς ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, οὐδέποτε εἰσεχώρησεν

μοναρχικοῖς ἡ δύναμις τοῦ μονάρχου, οὐχὶ πρὸς ὠφέλειαν ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς πολιτείας, τὰ δὲ πολυαρχικὰ γίγνονται μᾶλλον ὀλιγαρχικά, περιερχομένης τῆς ἀνωτέρας καὶ σπουδαιοτέρας ἐξουσίας εἰς ὀλίγους, οὐχὶ πάντοτε τοὺς ἀρίστους. Παρατηρητέον δὲ, ὅτι τὰ μὲν πολυαρχικὰ πολιτεύματα ἰδιάζουσιν εἰς τὰς προοδευτικὰς κοινωνίας, ἐκ τοὐναντίου δὲ τὰ ἀπόλυτα ἢ ἄκρατα μοναρχικὰ καὶ τὰ προνομιακὰ πολιτεύματα ἰδιάζουσι μὲν εἰς τὰς στασίμους καὶ ὀπισθοδρομικὰς κοινωνίας, ἀλλ' οὐχ ἧττον διέπουσι πολλάκις τὴν τύχην καὶ προοδευτικῶν κοινωνιῶν. Ἐν πάσῃ μὴ προοδευτικῇ κοινωνίᾳ παράγεται κατ' ἀνάγκην κυβέρνησις μοναρχικὴ καὶ προνομιακή, διότι ἡ ἱκανότης, ἡ δεξιότης καὶ ἑπομένως ἡ δύναμις εἶναι τὸ προνόμιον ἐλαχίστου ἀριθμοῦ ἀνθρώπων, οἵτινες κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσιν, ἐν μέρει τοὐλάχιστον, τὴν γενικὴν ἀνικανότητα· ἀλλὰ τὸ μοναρχικὸν πολίτευμα, πρὸς ὃ, ὡς παρετηρήσαμεν, συνδέεται πολλάκις καὶ μεθ' οὗ δύναται νὰ συμβιώσῃ καὶ προνομιοῦχος ἀριστοκρατία, δύναται νὰ ἱδρυθῇ καὶ ἐν τοῖς κόλποις προοδευτικῆς κοινωνίας, εἴτε διότι ἀπέκαμεν αὕτη εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ δικαίου κατὰ τῆς ἰσχύος, ὡς ἐν περιπτώσει κατακτήσεων καὶ εἰσβολῶν, εἴτε διότι παρασυρομένη ὑπὸ ἔργων ἐπιδείξεως καὶ πολυτελείας ἢ ἐξανδραποδιστικοῦ χρηματισμοῦ ἀνταλλάσσει ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν πρὸς τὰς ὑλικὰς ἀπολαύσεις καὶ τὴν ἐξουσίαν πρὸς τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν ἡδυπάθειαν. Ἀλλὰ τὸ παραγόμενον τῆς ἰδρύσεως ταύτης ἔσται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡ ἐξαφάνισις τῆς πρὸς τὴν πρόοδον ὁρμῆς τῶν κοινωνιῶν τούτων.

§ 8. Τὰ μοναρχικὰ πολιτεύματα ὑποδιαιροῦνται εἰς ἄκρατα καὶ κεκερασμένα. Καὶ ἄκρατα μὲν λέγονται τὰ καθ' ἃ ἡ θέλησις τοῦ ἡγεμόνος εἶναι πανίσχυρος, οὐδενὸς προσκόμματος παρεμβαλλομέ-

ἡ λέπρα τῶν κληρονομικῶν τίτλων. Τὸ δὲ νεώτερον ἡμῶν Σύνταγμα (ἄρθρον 3) ῥητῶς οὐ μόνον τὴν ἰσότητα ἐνώπιον τῶν Νόμων καθιεροῖ, ἀλλὰ καὶ ὁρίζει, ὅτι «Εἰς πολίτας Ἕλληνας τίτλοι εὐγενείας ἢ διακρίσεως οὔτε ἀπονέμονται, οὔτε ἀναγνωρίζονται.»

Εἰς τὴν ἔλλειψιν δὲ διακρίσεων λόγῳ εὐγενείας ἢ ἀξιωμάτων συνίσταται ἡ ἰσότης ἐνώπιον τῶν Νόμων, ὡς ἄριστα παρατηρεῖ ὁ Thonissen. «Διὰ τῆς φράσεως ταύτης (λέγει οὗτος) καθιεροῦται ἡ ἀπουσία πάσης διακρίσεως τάξεων, ἡ παραδοχὴ πάντων ἀδιακρίτως τῶν πολιτῶν εἰς τὰ δημόσια λειτουργήματα, ἡ ἔλλειψις παντὸς προνομίου ὡς πρὸς τὴν δικαιοδοσίαν (en matière de judiction), ἡ ἔλλειψις πάσης προνομίας ὡς πρὸς τὰ δημόσια βάρη (βλ. La Constitution Belge annotée par. J. — J. Thonissen ἔκδ. 1876 σελ. 17 nº 24). Εὐκρινέστερον πάντων τῶν Συνταγμάτων ἀναπτύσσει τὴν ἰδέαν τῆς ἰσότητος ἐνώπιον τῶν νόμων τὸ Γαλ. Σύντ. τοῦ 1791 (Déclaration des droits. ἄρθρον 1).

νου εἰς αὐτὴν ὑπὸ γραπτοῦ ἢ ἀγράφου τινὸς συντάγματος· κε
ρασμένα δὲ ἢ κεκραμένα τὰ καθ' ἃ ἡ ἐξουσία τοῦ μονάρχου ὑ
σταται περιορισμοὺς ὑπό τινων σωμάτων ἢ σωματείων, ὧ
γνώμη καὶ ἡ ἀπόφασις ἔχει ροπὴν εἰς τὴν ἡγεμονικὴν θέλησ
— Πρὸς διασάφησιν τῆς διαιρέσεως τῶν πολιτευμάτων δὲν
μίζω ἀπόσκοπον νὰ ἐρανισθῶ ἐκ τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆ
στορίας τὰ ἑξῆς παραδείγματα: Μέχρι τοῦ Κόδρου ἦρχον
πάλαι τῶν Ἀθηνῶν αὐτοβούλως οἱ λεγόμενοι βασιλεῖς,
ἀκολούθως μέχρι τοῦ Ἀλκμαίωνος οἱ ἄρχοντες (μικρὸν
βασιλέων διαφέροντες)· ἐπεκράτει ἄρα κατὰ τὰ εἰρημένα πο
τευμα μοναρχικόν. Ἀκολούθως τὸ ἀξίωμα τοῦ ἄρχοντος ἐγέν
ἐνιαύσιον, τὰ διάφορα αὐτοῦ καθήκοντα καὶ δικαιώματα διενε
θησαν εἰς ἐννέα ἄνδρας, ἀνεκηρύχθησαν δὲ ἐκλέξιμοι εἰς τὸ ἀξίω
τοῦτο μόνοι οἱ εὐπατρίδαι. Ἔκτοτε τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθη
ἀπὸ μοναρχικοῦ καθίσταται ἀριστοκρατικὸν πολυαρχικόν, ἤτοι ὀ
γαρχικόν. Ἐπὶ Σόλωνος διηρέθησαν οἱ πολῖται εἰς τέσσαρας τά
ἀναλόγως τῆς ἐγγείου περιουσίας αὐτῶν. Εἰς πάσας δὲ τὰς τά
ταύτας ἀπενεμήθη τὸ δικαίωμα μείζονος ἢ ἐλάττονος συμμετο
εἰς τὰ πράγματα τῆς πολιτείας. Εἰς δὲ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμ
εἰς ἧς τὴν συγκρότησιν ἐκλήθησαν καὶ οἱ οὐδεμίαν ἔχοντες πρόσο
ἐχορηγήθη τὸ σπουδαιότατον δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν τοὺς ἄρχ
τας καὶ τοὺς βουλευτάς, καὶ ἐπιζητεῖν εὐθύνας παρὰ τῶν ἀρχ
των. Ἔκτοτε προφανῶς τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν λαμβάνει
ρακτῆρα καθαρῶς πολυαρχικοῦ πολιτεύματος. Ἐν Σπάρτῃ μ
τοὺς Ὁμηρικοὺς χρόνους εὑρίσκομεν 1) βουλὴν γερόντων, συγκ
μένην ἐκ 30 ἀνδρῶν, ἐκλεγομένων μὲν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας
δήμου, ἀλλὰ μεταξὺ γερόντων ἐχόντων τὰ προσόντα αἱρετοῦ
λίτου. 2) τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, συγκειμένην ἐκ μόνων
συντελούντων εἰς τὰ συσσίτια πολιτῶν, ἔχουσαν δὲ περιωρισμ
δικαιώματα. 3) δύο βασιλεῖς, λίαν περιωρισμένην ἐξουσίαν ἔχ
τας καὶ 4) πέντε ἐφόρους ἐνιαυσίως ἐκλεγομένους, περιβαλλο
νους δὲ δι' ἀπεριορίστου σχεδὸν ἐξουσίας. Ἄρα τὸ πολίτευμα
Σπάρτης εἶναι μὲν πολυαρχικόν, (δηλαδὴ μὴ μοναρχικόν), ἀλλ
λιγαρχικόν.

§ 9. Ἐν τούτοις ἀνεπτύχθησαν κατὰ τὴν νεωτάτην περί
τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας νέα εἴδη πολιτευμάτων, τῶν ἀ ν τ ι π
σ ω π ι κ ῶ ν καλουμένων. Ταῦτα δὲ εἶναι τὸ Σ υ ν τ α γμα
κ ὸ ν καὶ τὸ δ η μ ο κ ρ α τ ι κ ὸ ν, (διάφορον τοῦ ἀρχαίου δημο
τικοῦ πολιτεύματος, ὑφ' ὃ αὐτὸς ὁ δῆμος, ἤτοι ὁ λαος, ἀμέ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλου

διεχειρίζετο τὰς δημοσίας ὑποθέσεις)(*), ἀμφότερα ἱδρυμένα ἐπὶ τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλογῆς ἀντιπροσώπων καὶ κατὰ τοῦτο κυρίως διαφέροντα ἀλλήλων, ὅτι ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ὁ μονάρχης εἶναι ἰσόβιος καὶ διαδοχικὸς, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἐκλέγεται καθ' ὡρισμένα χρονικὰ διαλείμματα ὑπ' αὐτοῦ πάλιν τοῦ λαοῦ.(**)—Εἰς τίνα τάξιν δέον νὰ κατατάξωμεν τὰ πολιτεύματα ταῦτα, εἰς τὴν τῶν μοναρχικῶν δηλ. ἢ τὴν τῶν πολυαρχικῶν; Τὰ πολιτεύματα ταῦτα, ἐὰν ἐξετασθῶσιν ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν ῥητῶν τῶν συνταγμάτων διατάξεων, φέρουσι μᾶλλον τὸν τύπον κεκραμένου μοναρχικοῦ πολιτεύματος, διότι κατ' αὐτὰ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία διαχειρίζεται ὁλοσχερῶς καὶ ἀμερίστως ὑπὸ τοῦ μονάρχου, κατὰ τὰ πλεῖστα αὐτῶν ἔχει οὗτος τὸ δικαίωμα τοῦ καταρτισμοῦ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, μετέχει δὲ, ἐν μέρει τοὐλάχιστον, τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Ἀλλ' ἂν ἀποβλέψῃ τις εἰς τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν, (ὁσάκις ὁ μονάρχης περιορίζεται εἰλικρινῶς ἐντὸς τῶν ὅρων τοῦ πολιτεύματος), φέρουσι μᾶλλον τὸν χαρακτῆρα τοῦ πολυαρχικοῦ πολιτεύματος ἕνεκα τῆς βαθμηδὸν ἀναπτυχθείσης ὑπερβαλλούσης σημαντικότητος τῆς κοινοβουλευτικῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν, μεταβιβαζούσης τὴν ἐνέργειαν τῶν δικαιωμάτων τοῦ μονάρχου εἰς τὴν πλειοψηφίαν πολυμελῶν βουλευτικῶν σωμάτων, ἐκλεγομένων κατὰ βραχέα χρονικὰ διαλείμματα ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἐπειδὴ τὸ ζήτημα τῆς κατατάξεως τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος οὐκ ἐλάχιστον μέρος συμβάλλεται εἰς τὴν λύσιν πολλῶν ζητημάτων τοῦ

(*) Ὑπὸ τὰ ἀρχαῖα δημοκρατικὰ πολιτεύματα κύριον θέατρον τῆς κυβερν. καὶ νομοθετικῆς ἐνεργείας ἦν ἡ τοῦ λαοῦ ὁμήγυρις, τὸ Forum ἐν Ῥώμῃ, ἡ ἀγορὰ ἐν Ἀθήναις. Ἐλάχιστον δὲ μέρος πολιτικῆς δυνάμεως εἶχον τὰ λεγόμενα συμβούλια, οἷον ἡ σύγκλητος ἐν Ῥώμῃ, τῶν πεντακοσίων ἐν Ἀθήναις (οὑτινος τὰ μέλη ὡρίζοντο διὰ κληρώσεως μεταξὺ τῶν ἐχόντων τὰ ὡρισμένα προσόντα ἐκλεξιμότητος, καθὰ ἀναφέρει ὁ Robinson ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς ἀρχαιότησι (βλέπε γαλλ. μετάφρασιν τοῦ 1837 τόμον 1 σελ. 150), ἡ Γερουσία τῆς Σπάρτης (ἐκλεγομένη ἄνευ ψηφοφορίας διὰ τῶν φωνῶν καὶ διαδηλώσεων τοῦ λαοῦ, βλ. Ἑλλην. ἀρχαιότητας τ. 1 σελ. 319). Τὸ σύστημα τῆς ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ νομοθετήσεως ἐπικρατεῖ καὶ τανῦν ἔν τισι καντονίοις μόνον τῆς Ἑλβετίας, ὡς φέρ' εἰπεῖν ἐν Appenzell, Uri κτλ. Προστεθείσθω ἐν παρόδῳ, ὅτι ἐν τῇ Ἑλβετικῇ δημοκρατίᾳ οἱ νόμοι, ἐν ταῖς Ἀμερικανικαῖς Ἡνωμέναις πολιτείαις τὰ Συντάγματα, (ὁσάκις ἐπέρχεται ἀναθεώρησις αὐτῶν), ὑποβάλλονται μετὰ τὴν ψήφισιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων εἰς τὴν κύρωσιν τοῦ λαοῦ (Ratification)· τοῦτο δὲ δηλοῖ ἡ Ἑλβετικὴ τὴν καταγωγὴν λέξις Referendum.

(**) Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ παραδείγματα δημοκρατικῶν πολιτευμάτων, μὴ ἐρειδομένων εἰς τὸ μονοπρόσωπον τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, περὶ ὧν κατωτέρω.

συνταγματικοῦ δικαίου, ἰδίως δὲ τοῦ περὶ δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων τοῦ συνταγματικοῦ βασιλέως, διαφέρει δὲ ἡμῖν ἰδίως ἡ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος τούτου, ἅτε ὑπὸ συνταγματικοῦ πολιτεύματος κυβερνωμένοις, ἀναγκαῖον νομίζομεν νὰ ἐπιμείνωμεν εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς λύσεως αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον θεωροῦμεν νὰ ἐξετάσωμεν διὰ βραχέων τὴν βαθμιαίαν μόρφωσιν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, δηλονότι τῇ Ἀγγλίᾳ, (*) ἐξ ἧς μετεφυτεύθη εἰς τὰς ἄλλας χώρας. Ὡς γνωστὸν, ἡ Ἀγγλία κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν κατὰ τὸ 1066 ἐπὶ Γουλιέλμου, τοῦ ἐπονομασθέντος διὰ τοῦτο κατακτητοῦ. Οὗτος εἰσήγαγεν εἰς αὐτὴν τὸ φεουδαλικὸν ἢ τιμαριωτικὸν πολίτευμα, ὅπερ ὑπῆρξε, βαθμηδὸν μετασχηματιζόμενον, ἡ ῥίζα καὶ ἡ πηγὴ τοῦ τοσοῦτον ἐνδόξως διέποντος τὴν Ἀγγλίαν νῦν κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος. Κατὰ τὸ πολίτευμα τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἦν κύριος καὶ δεσπότης ἁπασῶν τῶν γαιῶν τοῦ βασιλείου, ἀλλὰ διεμέριζεν αὐτὰς μεταξὺ τῶν ἀκολούθων αὐτοῦ χάριν τῶν ὑφ' ἑκάστου αὐτῶν ἐπιτελουμένων ὑπηρεσιῶν, ἰδίως δὲ τῶν στρατιωτικῶν, ὑποχρεουμένων ὅμως νὰ ὀμόσωσιν ὅρκον πίστεως καὶ ὑποταγῆς, ἀποβαλλομένων δὲ τῆς κατοχῆς τῶν γαιῶν ἐν περιπτώσει παραβάσεως τῶν χρεῶν αὐτῶν· οὗτοι δὲ πάλιν διένεμον τὰς γαίας αὐτῶν εἰς ἄλλους, ὀμνύοντας αὐτοῖς πίστιν καὶ ὑποταγήν. Καὶ οἱ μὲν ἀπ' εὐθείας ἀκόλουθοι τοῦ χωροδεσπότου βασιλέως ὠνομάζοντο Λόρδοι ἢ Βάσσαλοι, οἱ δὲ παρ' αὐτῶν λαμβάνοντες τὰς γαίας βαρῶνοι. Ὡς δὲ εἰς τοὺς βαρώνους ἐχορηγήθη τὸ δικαίωμα νὰ συνέρχωνται καὶ συσκέπτωνται μετὰ τῶν Λόρδων διὰ τὰ γενικὰ τῶν κτημάτων αὐτῶν συμφέροντα, οὕτως εἰς τοὺς Λόρδους τὸ δικαίω-

(*) Ἐξετάζοντες τὴν ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἐν Ἀγγλίᾳ, καθ' ὅσον μόνον συνδέεται πρὸς τὸ ἐν τῷ κειμένῳ ζήτημα, θεωροῦμεν περιττὸν νὰ ἀναδράμωμεν εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους τῆς Ἀγγλικῆς ἱστορίας ἢ νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς προαγωγῆς τῶν διαφόρων ἐν Ἀγγλίᾳ συνταγματικῶν θεσμῶν. Ἐν παρόδῳ μόνον θεωροῦμεν σημειωτέον, ὅτι κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ μεγάλου τῆς Γαλλίας φιλοσόφου Montesquieu ἡ Ἀγγλία ἠρύσθη τὰς βάσεις τῶν ἀντιπροσωπικῶν αὐτῆς θεσμῶν ἐκ τῆς ἀρχαίας Γερμανίας, ἐν ᾗ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Τακίτου ὑπῆρχεν εἶδός τι ἀντιπροσωπείας καὶ διαιρέσεως ἐξουσιῶν (βλ. Esprit des Lois liv. XI chap. VI). Τὴν ἰδέαν δὲ ταύτην ἀναπτύσσει εὐφραδῶς καὶ πειστικῶς ὁ Edouard A. Freeman ἐν δύο ὁμιλίαις αὐτοῦ, ἀποτελούσαις βιβλίον ἐπιγραφόμενον Le dévellopement de la constitution anglaise depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours, μεταφρασθὲν δὲ προσφάτως εἰς τὴν Γαλλικὴν ὑπὸ Alexandre Dehaye.—Ἐν ἐκτάσει δὲ καὶ λεπτομερείᾳ ἐκτίθενται τὰ κατὰ τὴν βαθμιαίαν ἀνάπτυξιν τοῦ συνταγμ. Πολιτεύματος ἐν Ἀγγλίᾳ ἐν συνταγμ. δικαίῳ Ν. Σαριπόλου Τόμῳ Β' (βιβλίῳ Δευτέρῳ) κεφαλαίῳ γ' ἀπὸ τοῦ § 320—§ 392..

μα νὰ συσκέπτωνται μετὰ τοῦ βασιλέως περὶ τῶν συμφερόντων τῶν γαιῶν αὐτῶν καὶ περὶ πάντων τῶν ἀντικειμένων, ὅσα ἀνεφέροντό πως εἰς τοῦ κράτους τὰ γενικὰ συμφέροντα, οὐχ ἧττον διετηρεῖτο πάντοτε ἀνέπαφον εἰς τὸν ἡγεμόνα τὸ δικαίωμα τῆς κατὰ τὸ δοκοῦν ἀποράσεως καὶ ἐνεργείας. Ἀλλ' οἱ διάδοχοι τοῦ Γουλιέμου, μὴ περιοριζόμενοι εἰς ἣν παρέδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν, κατεγίνοντο νὰ ἐπιτείνωσιν αὐτὴν, παρημέλουν δὲ ὁλοτελῶς πολλάκις τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, ἐπιβάλλλοντες ὀγκωδεστάτους φόρους, κατασκορπίζοντες ἀφειδῶς τὸν ἐθνικὸν πλοῦτον κτλ. Τοῦτο ἤνωσε τὸν λαὸν μετὰ τῶν εὐγενῶν (Λόρδων καὶ Βαρώνων) καὶ παρήγαγεν ἀλλεπαλλήλως τοὺς διαφόρους πολιτειακοὺς θεσμοὺς τῆς Ἀγγλίας, εἰς οὓς ἐρείδονται καὶ ἐξ ὧν ἀπορρέουσιν αἱ κρατοῦσαι σήμερον ἐν Ἀγγλίᾳ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι. Καὶ ἐν πρώτοις μὲν παρήχθη τῶν θεσμῶν τούτων ὁ περιφημότερος, ὁ λεγόμενος Μεγας Χάρτης τῶν ἐλευθεριῶν (Magna Charta libertatum), καταχτηθεὶς κατὰ τὸ 1215 ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωάννου τοῦ Ἀκτήμονος. (*) Ὁ Χάρτης οὗτος περιέχει 1) τινὰς διατάξεις, ἀποβλεπούσας εἰς τὴν περιστολὴν τῶν καταχρήσεων τοῦ βασιλέως, ἐνεργοῦντος ὡς κυριάρχου καὶ δεσπότου τῶν Τιμαριωτῶν, καὶ εἰς τὴν καθιέρωσιν σπουδαίων ἐγγυήσεων τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας καὶ 2) τὴν διάταξιν, ὅτι τὸ ἔθνος δὲν δύναται νὰ φορολογηθῇ εἰμὴ τῇ προηγουμένῃ συναινέσει τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ· ἔμενεν ὅμως κατὰ τὰ ἄλλα ἀπεριόριστος ἡ ἐξουσία τοῦ ἡγεμόνος. Ἐν τουτοις σπανιώτατα συνήρχοντο ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ καὶ ὡς ἀντιπρόσωποι συνήρχοντο τὸ πλεῖον οἱ εὐγενεῖς τῆς βασιλικῆς ἀκολουθίας, ἀθετηθείσης τῆς περὶ ἀντιπροσώπων διατάξεως τοῦ μεγάλου Χάρτου. Μόλις δὲ ἐπὶ τῆς στασιώδους βασιλείας Ἐρρίκου τοῦ Γ' βλέπομεν πολίτας νὰ μετέχωσι τοῦ κοινοβουλίου μετὰ τῶν εὐγενῶν ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν κοινοτήτων κατὰ μόνας, ἤτοι χωριστὰ ἀπὸ τῶν Λόρδων Ἐπὶ Ἐδουάρδου τοῦ Γ' πρῶτον διὰ νόμου ἐθεσπίσθη, ὅτι ὁ ἡγεμὼν ὑποχρεοῦται νὰ συγκαλῇ ἅπαξ τοὐλάχιστον τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸ κοινοβούλιον. Ἀλλ' ἔκτοτε ἄρχεται πάλιν ἐποχὴ μοναρχικῆς ἀπορροφήσεως. Αἱ ἐγγυήσεις, ἃς περ εἶχε τάξει ὁ μέγας Χάρτης καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ψηφισθέντες δευτερεύοντες νόμοι, ἐξεμηδενίσθησαν ὑπὸ τῆς ἐπιβουλῆς τῶν ἡγεμόνων· ἡ δὲ βουλὴ ἐπὶ τοσοῦτον ἐξέπεσεν, ὥστε ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἐρρίκου τοῦ Η' ὁ καρδινάλιος Οὐόλσεης, ὑπουργὸς τοῦ Στέμματος, εἰσελθών ποτε εἰς τὸ βουλευτήριον ἐπέπληξε τοὺς βουλευτὰς διὰ τὴν περί τι ζήτημα ἀπει-

(*) Ὡς παρατηρεῖ ὁ Delolme, ὁ χάρτης οὗτος ἐκλήθη Μ έ γ α ς ἕνεκα τῆς μεγίστης αὐτοῦ ῥοπῆς εἰς τὰ δημόσια πράγματα τῆς Ἀγγλίας.

θῇ διαγωγὴν αὐτῶν, ἐδέησε δὲ πρὸς ἐξιλέωσιν τοῦ ὑπουργοῦ νὰ καταβῇ ἀπὸ τῆς προεδρικῆς αὐτοῦ ἕδρας ὁ τότε πρόεδρος τῆς βουλῆς καὶ ἐπὶ τὰ γόνατα ὀκλάσας νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ συγγνώμην ἐν ὀνόματι τῆς βουλῆς. Ἀλλ' ἡ διαγωγὴ αὕτη τῶν ἡγεμόνων, ἀξιούντων παρὰ τὰ νενομοθετημένα ἀπεριόριστον μοναρχικὴν ἐξουσίαν, προὐκάλεσεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Καρόλου τοῦ Α', ὅστις ἰδίως διεκρίθη διὰ τὸ αὐθαίρετον αὐτοῦ, τὴν ἐξέγερσιν τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ καὶ ἀνεβίβασε τὴν 30ην Ἰανουαρίου 1649 τὸν κακοτυχῆ βασιλέα τοῦτον ἐπὶ τὸν ὀκρίβαντα τοῦ δημοκοίνου. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἀχαλινώτου ἡγεμονικῆς αὐθαιρεσίας εἶχε συνταχθῇ, ἀλλ' ἀκάρπως, ἡ ὀνομαζομένη περὶ αἰτήσεως δικαιωμάτων νομοθετικὴ πρᾶξις (Petition of Rights), (*) δι' ἧς ἐπανελήφθησαν ῥητῶς οἱ τοῦ μεγάλου Χάρτου καὶ τῶν ἄλλων νόμων ὁρισμοὶ περὶ ἀσφαλείας τῶν προσώπων καὶ τῶν κτημάτων καὶ περὶ ἀπαγορεύσεως τῶν αὐθαιρέτων φυλακίσεων, ἐθεσπίσθη δὲ προσέτι τὸ ἀνεύθυνον τῶν ἐντὸς τοῦ κοινοβουλίου λόγων. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Καρόλου ἐπῆλθεν ἡ στρατιωτικὴ δεσποτεία τοῦ Κρόμβελ, ἥτις ὅμως ὀλίγον διήρκεσεν, ἀνακληθέντος μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ εἰς τὸν ἀγγλικὸν θρόνον τοῦ υἱοῦ τοῦ καρατομηθέντος Καρόλου, ἤτοι Καρόλου τοῦ Β', καὶ ἀποκατασταθέντος τοῦ πρότερον πολιτεύματος, ὅπερ, κατὰ τὰ προειρημένα, ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ βασιλέως, τῶν Λόρδων καὶ τῶν ἀντιπροσώπων. Ἐπ' αὐτοῦ καθιερώθη ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Habeas corpus» γνωστὸς περὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας θεσμός, θεωρούμενος ἄχρι τοῦ νῦν ὡς τὸ παλλάδιον τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἄγγλων.(**) Τέλος κατὰ τὸ 1688 ἀποβάλλονται ὁριστικῶς δι' ἐπαναστάσεως τοῦ Βρεταννικοῦ θρόνου οἱ Στουαρτίδαι καὶ νέος νόμος, ἐγνωσμένος ὑπὸ τὸ ὄνομα διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων, ἐψηφίσθη, δι' οὗ ἐκ τρίτου καθιερώθησαν αἱ ἐθνικαὶ ἐλευθερίαι καὶ τὰ προνόμια τοῦ στέμματος, ἤτοι ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία μετὰ τῶν προηγουμένως καθιερωθεισῶν ἐγγυήσεων καὶ ὁ περιορισμὸς τῆς μοναρχικῆς ἐξουσίας διὰ τῆς ἀπονομῆς τοῦ δικαιώματος τοῦ φοροθετεῖν καὶ νομοθετεῖν εἰς τρία σώματα, αὐτὸν πά-

(*) Τὸ κοινοβούλιον τοῦ 1628 οὗ ἀπετέλουν μέρος εἰκοσιεπτὰ μέλη, εἰς ἃ ὁ τότε βασιλεὺς εἶχεν ἐπιβάλλει αὐτογνωμόνως τὴν ποινὴν τῆς ἐγκαθείρξεως, προέβη εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην, ἐν εἴδει αἰτήσεως πρὸς τὸ στέμμα ἀποδοκιμάζον ἐντόνως καὶ ἀπειλητικῶς τὰς ἕως τότε οἰκτρὰς τῶν συνταγματικῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἔθνους παραβιάσεις καὶ τὴν ἀσέβειαν τοῦ καθεστῶτος πρὸς τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν.

(**) Διὰ τοῦ θεσμοῦ τούτου καθιερώθησαν πολλῷ σπουδαιότεραι ἐγγυήσεις τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, ἣν δὲν ἤρκεσαν νὰ ἀσφαλίσωσιν οἱ προλαβόντες νόμοι.

λιν τὸν βασιλέα, τὴν βουλὴν τῶν Λόρδων καὶ τὴν βουλὴν τῶν κοινοτήτων. Ἐκτὸς ἐπουσιωδῶν τινων μεταβολῶν, ἐπελθουσῶν ἔκτοτε εἰς τὸ πολίτευμα διὰ μεταγενεστέρων νομοθετικῶν πράξεων, περὶ ὧν θεωροῦμεν ἄσκοπον νὰ διαλάβωμεν ἐνταῦθα, διετηρήθη τὸ ἀγγλικὸν πολίτευμα (τὸ γραπτὸν δηλονότι πολίτευμα) ἀνέπαφον καὶ ἀναλλοίωτον.—Κατὰ τὸ πολίτευμα ἄρα τοῦτο ὁ βασιλεὺς διατηρεῖ τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ μοναρχικὴν ἐξουσίαν, ὑποβαλλόμενος μόνον εἰς περιορισμούς τινας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ἐξακολουθεῖ ὢν πάντοτε ἡ κεφαλὴ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ὡς τοιοῦτος δὲ διορίζει καὶ παύει κατὰ τὸ δοκοῦν πάντας τοὺς ὑπαλλήλους, ἐν οἷς καὶ οἱ ὑπουργοί, τὸ κοινοβούλιον συγκαλεῖται παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ παρατείνεται ἢ διαλύεται ὑπ' αὐτοῦ, ὁπόταν κρίνῃ αὐτὸ εὔλογον (ὑποχρεούμενος μόνον νὰ συγκαλῇ τὸ κοινοβούλιον ἅπαξ τοῦ ἔτους)· ὁ βασιλεὺς δικαιοῦται ν' ἀρνηθῇ τὴν κύρωσιν νόμου, ἐπιψηφισθέντος ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου· ὁ βασιλεὺς διὰ δικαστῶν ὑπ' αὐτοῦ διοριζομένων ἀπονέμει τὴν δικαιοσύνην, ἔχων προσέτι τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀμνηστείας· ὁ βασιλεὺς τέλος ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ κινῇ αὐτοβούλως πόλεμον, νὰ κλείῃ εἰρήνην, νὰ συμφωνῇ συνθήκας κτλ. καθὸ δὲ ἀναγκαίαν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν βαρέων τούτων χρεῶν ἔχει προσέτι ὁ βασιλεὺς τὴν ἐξουσίαν τῆς πλήρους διαθέσεως τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων, στρατιωτικῶν τε καὶ ναυτικῶν, ὧν οἱ ἀξιωματικοὶ διορίζονται παρ' αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο οἱ πολιτικοὶ τῶν Ἄγγλων συγγραφεῖς συνεκεφαλαίωσαν τὰ δικαιώματα τοῦ βασιλέως εἰς τὴν ἑξῆς λατινικὴν ῥήτραν: «rex est pontifex Maximus, summus regni custos, ultimus regni haeres, omni præsens, omni potens, infallibilis». Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ῥηθέντων συνάγεται, ὅτι τὸ ἀγγλικὸν πολίτευμα, καθ' ὅσον δύναται νὰ κρίνῃ τις ἐκ τῶν ἐγγράφων διατάξεων τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὸ διαφόρων πολιτικῶν θεσμῶν, εἶναι πολίτευμα μοναρχικὸν κεκερασμένον, οὐχὶ δὲ πολυαρχικόν· ἀλλ' ὅμως ἐν τῇ πράξει ἔχει πολὺ διαφόρως τὸ πρᾶγμα. Ὁ κατὰ τὰ κείμενα τῶν νόμων σχεδὸν παντοδύναμος ἐν Ἀγγλίᾳ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ 1688, κυρίως ὅμως τὸ νῦν, εἶναι σχεδὸν τύπος ἁπλοῦς, πρόσωπον ἀδρανές, ἀξίωμα περιβεβλημένον μὲν διὰ τῆς λάμψεως τοῦ πλούτου καὶ τοῦ ἀπεριορίστου σεβασμοῦ τῶν Ἄγγλων, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἐστερημένον σημασίας καὶ δυνάμεως. Ὡς ἐφαρμόζεται ἐν τῇ πρακτικῇ τὸ πολίτευμα, οὔτε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν πράγματι διαχειρίζει ὁ βασιλεύς, οὔτε μόριον τῆς νομοθετικῆς ἀληθῶς ἔχει, οὔτε ἴχνος δικαστικῆς· ἀπέμεινε δ' εἰς αὐτὸν κυρίως ἡ τιμὴ μόνον τῶν προνομίων, δι' ὧν περιβάλλουσιν

αὐτὸν οἱ ἔγγραφοι πολιτικοὶ θεσμοί. Οἱ ὑπουργοὶ διορίζουσι καὶ παύουσι πράγματι διὰ τῆς ἡγεμονικῆς ὑπογραφῆς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους· σημειοῦται δὲ μόνον εἰς τὰ διατάγματα, ὅτι ὁ βασιλεὺς εὑρεστήθη νὰ ἀπολύσῃ ἢ διορίσῃ αὐτούς. Οἱ ὑπουργοὶ συγκαλοῦσιν ἐτησίως, ἢ καὶ συνεχέστερον ἐν ἀνάγκῃ, τὸ κοινοβούλιον, φαίνεται δὲ μόνον ὅτι ὁ βασιλεὺς συγκαλεῖ αὐτό· κατὰ δὲ νεώτατον πολιτικὸν συγγραφέα, τὸν Bagehot, οἱ ὑπουργοὶ ἐν τῷ νῦν ἐνασκοῦσι κατ' ἰδίαν θέλησιν καὶ αὐτὸ τῆς διαλύσεως τὸ δικαίωμα. Οἱ ψηφισθέντες ὑπὸ τῶν βουλευτικῶν σωμάτων νόμοι κυροῦνται ἀείποτε, κατ' ἀπαίτησιν τῶν ὑπουργῶν· κατέστη δὲ χιμαιρικὸν ὅλως τὸ δικαίωμα τῆς ἀρνησικυρίας. Ἡ δὲ δικαστικὴ ἐξουσία οὐ μόνον εἶναι ὅλως ἀνεπηρέαστος ἀπό τε τοῦ βασιλέως, τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν βουλῶν, ἀλλὰ περιβάλλεται καὶ διὰ τῆς ἐξουσίας τοῦ μηδενίζειν τὰ παράνομα βασιλικὰ ἢ ἀληθέστερον ὑπουργικὰ διατάγματα, καὶ, τὸ σπουδαιότερον, αὐτοὺς τοὺς ἀντιβαίνοντας εἰς τὰ ἐγγυώμενα τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐλευθεριῶν κοινοβουλευτικὰ προηγούμενα τῆς Ἀγγλίας, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοὐλάχιστον τοῦ ὀκίμου πολιτικοῦ συγγραφέως Laboulaye. (*) Ἐκ τούτου ἐμφαίνεται, ὅτι κατὰ μὲν τὸ γραπτὸν τῆς Ἀγγλίας πολίτευμα ἐπικρατεῖ ἐν αὐτῇ κεκερασμένον μοναρχικὸν πολίτευμα, κατὰ δὲ τὸ ἄγραφον (δηλονότι κατὰ τὸ πολίτευμα ἐν τῇ ἐφαρμογῇ αὐτοῦ) ἄκρως πολυαρχικόν. Πόθεν ἆρα προέκυψε τοῦτο; ἐξ αὐθαιρέτου τάχα καὶ παραδόξου καὶ ἀνεξηγήτου τινὸς συνηθείας, ἢ ἔχει τὸν λόγον καὶ τὴν πηγὴν αὐτοῦ εἰς αὐτὸ τὸ γραπτὸν πολίτευμα καὶ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων; Τὸ τελευταῖον τοῦτο προδήλως συμβαίνει. Ἀπενεμήθησαν μὲν τῷ ἡγεμόνι πάντα τὰ μνημονευθέντα δικαιώματα· ἀλλ' οἱονεὶ ἐμηδενίσθησαν πάντα ταῦτα διὰ τῆς καθιερώσεως μέν ἐξ ἑνὸς τοῦ ὑπευθύνου τῶν ὑπουργῶν ἐνώπιον τῶν βουλευτικῶν σωμάτων καὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἐνιαυσίας ψηφίσεως τῶν προϋπολογισμῶν καὶ ἀπολογισμῶν, ἐξ ἄλλου δὲ διὰ τῆς φυσικῆς τοῦ ἀνθρώπου ροπῆς εἰς τὸ θηρεύειν τὴν ἐξουσίαν καὶ καταχρῆσθαι κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτῆς. Ἐὰν τὸ κοινοβούλιον, σεβόμενον τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα τοῦ βασιλέως τοῦ παύειν καὶ διορίζειν τοὺς ὑπουργοὺς αὐτοῦ, ἐχορήγει εἰς αὐτὸν, οἱοιδήποτε καὶ ἂν ἦσαν οἱ ὑπουργοὶ αὐτοῦ τὴν ἀναγκαίαν χρηματικὴν ποσότητα πρὸς διεξαγωγὴν τῶν δημοσίων ὑποθέσεων καὶ ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς ὑπηρεσίας, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ἤθελε διατηρήσει ἀνέπαφα πάντα αὐτοῦ τ

(*) Ὅρα Γ' τόμον Ἱστορίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τοῦ Ἐd. Laboulaye.

δικαιώματα· ἀλλὰ καὶ οἱ βουλευταὶ, ῥέποντες, ὡς ἄνθρωποι, εἰς τὴν ἐπίτασιν τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐξουσίας, ἐκμεταλλεύονται τὰ νομιμα αὐτῶν δικαιώματα πρὸς τοῦτο, ἀρνούμενοι τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ παραιτοῦντες τὴν βασιλικὴν κυβέρνησιν χωρὶς χρημάτων, ὁσάκις οἱ ὑπουργοὶ τοῦ βασιλέως δὲν ἀπολαύουσι τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῶν προσωπικῆς συμπαθείας καὶ πίστεως· οὕτω δὲ ἐξαναγκάζουσι τὸν βασιλέα νὰ ἐκλέγῃ πάντοτε ὡς ὑπουργοὺς αὐτοῦ τοὺς ἔχοντας ἐκ τῶν προτέρων ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν πλειονοψηφίαν ἐν τοῖς βουλευτικοῖς σώμασιν. Ἐπειδὴ δὲ ἀναποδράστως ἐν ταῖς βουλαῖς ἡ διαφορὰ τῶν γνωμῶν καὶ τῶν δοξασιῶν, ἐνουμένη καὶ μετὰ τῆς ἐμφύτου τῷ ἀνθρώπῳ φιλαρχίας, παράγει ἀείποτε πολιτικὰ κόμματα, διαμοιρισθητοῦντα ἀλλεπαλλήλως τὴν ἐξουσίαν, ὑπὸ ὡρισμένους ἀρχηγούς, ὁ βασιλεὺς ἐξαναγκάζεται νὰ καλῇ μόνον τὸν ἀρχηγὸν τοῦ πλειονοψηφοῦντος ἐν ταῖς βουλαῖς κόμματος, ἀνατιθεὶς εἰς τοῦτον τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὑπουργείου. Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τῆς ἐν τοῖς συνταγματικοῖς κράτεσι Πρωθυπουργείας. Ἐπειδὴ δ' ἐξ ἄλλου οἱ ὑπουργοὶ, ἀνάγκην ἔχοντες νὰ διατηρήσωσι τὴν κοινοβουλευτικὴν αὐτῶν πλειονοψηφίαν πρὸς διατήρησιν τῆς ἐξουσίας, ἄλλως δὲ ὀφείλοντες καὶ δικαστικὴν εὐθύνην εἰς τὰς βουλὰς, (παραπεμπόμενοι ἢ καὶ δικαζόμενοι ὑπ' αὐτῶν), ἀναγκάζονται, θωπεύοντες τὴν βουλευτικὴν πλειονοψηφίαν, νὰ παραιτῶνται, ὁσάκις ὁ βασιλεὺς ἤθελεν ἀποῤῥίψει πρότασίν τινα αὐτῶν ἀρεσκὴν εἰς αὐτὴν, ὁ βασιλεὺς ἐξαναγκάζεται νὰ ὑπογράφῃ ἀνεξετάστως ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πᾶσαν τῶν ὑπουργῶν πρότασιν. Οὕτως ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀναχωρεῖ τρόπον τινὰ ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ βασιλέως καὶ μεταβαίνει εἰς τὰς τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ τῶν συνυπουργῶν αὐτοῦ, ἀντιπροσωπευόντων τὴν κοινοβουλευτικὴν πλειονοψηφίαν, ἤτοι ἐμμέσως εἰς αὐτὰς τὰς χεῖρας τῶν κοινοβουλευτικῶν σωμάτων. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς, ὅτι ὁ βασιλεὺς κέκτηται τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως τῆς βουλῆς, ἀλλ' ἥκιστα τοῦτο χρησιμεύει εἰς πραγματικὴν διατήρησιν τῶν ἐν τοῖς πολιτικοῖς θεσμοῖς ἀναγεγραμμένων αὐτοῦ προνομίων, οὐχὶ μόνον διότι, τῶν ἐκλογῶν ἀφιερωμένων ἐλευθέρων, ἐκλεχθήσονται πιθανώτατα οἱ αὐτοὶ βουλευταὶ, ἀλλὰ καὶ διότι, οἱοιδήποτε καὶ ἂν ἐκλεχθῶσι, θέλουσι κινεῖσθαι ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐλατηρίου τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἰδίας αὐτῶν βουλευτικῆς ἐξουσίας ἐπὶ ἐλαττώσει τῆς βασιλικῆς.— Κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Ἀγγλίας καὶ αἱ ἄλλαι συνταγματικαὶ ἐπικράτειαι ἐχορήγησαν διὰ συνταγματικῶν χαρτῶν τὰ αὐτὰ περίπου δικαιώματα εἰς τοὺς συνταγματικοὺς ἡγεμόνας, ἀλλὰ διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, ὅπου οὗτοι ἐσεβάσθησαν τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα, τὰ αὐτὰ περίπου ἐπῆλθον

ἀποτελέσματα καὶ τὸ πολίτευμα ἀπὸ κεκερασμένου μοναρχικοῦ, ὁποῖον φαίνεται ἐν τοῖς κειμένοις τῶν συνταγμάτων, κατέστη ἀληθῶς πολυαρχικόν. Πανταχοῦ δὲ νῦν οἱ νεώτατοι πολιτικοὶ συγγραφεῖς, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν πολιτικῶν κομμάτων ἐν ταῖς συνταγματικαῖς ἐπικρατείαις, οἱ δημοσιογράφοι καὶ ἐν γένει τὸ δημόσιον φρόνημα κηρύσσονται ὑπὲρ τῆς κατὰ τὸν ἀγγλικὸν κοινοβουλευτικὸν τρόπον ἐφαρμογῆς τῶν συνταγματικῶν πολιτευμάτων, ἀξιοῦντες, ὅτι δὲν κυβερνᾷ, (ἔστω καὶ κατὰ τὴν στενὴν τῆς λέξεως σημασίαν), ὁ συνταγματικὸς ἡγεμών, ἀλλ' ἡ πλειονοψηφία τῶν βουλευτικῶν σωμάτων. Ἡ τοιαύτη μετατροπὴ τῶν ἀντιπροσωπικῶν πολιτευμάτων, ὧν ἡ βάσις εἶναι κατὰ τύπον μοναρχική, εἰς πολυαρχικὰ πολιτεύματα, ἔχοντα βάσιν πραγματικὴν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ καθαρῶς κοινοβουλευτικήν, εἶναι πολλῷ λυσιτελεστέρα εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων καὶ τὴν φρούρησιν τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, ὁσάκις δι' ἄλλων ὀργανικῶν νόμων προλαμβάνεται ὁ ὑπὲρ τῶν ἐπαρχιακῶν συμφερόντων τῶν βουλευτῶν φατριασμὸς τῆς διοικήσεως, ὅστις δυστυχῶς ἀναγκαίως παρομαρτεῖ τῇ κοινοβουλευτικῇ ἐφαρμογῇ τῶν ἀντιπροσωπικῶν πολιτευμάτων· εἶναι δὲ λυσιτελεστέρα, πρῶτον διότι οὕτως ἐκλείπει ἡ διαφθορὰ καὶ ἡ πίεσις τῆς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ τοὺς ἡγεμόνας μυστικῶς ἐργαζομένης εὐτελοῦς ὀλιγαρχίας, δεύτερον διότι οὕτως ἀνέρχονται εὐκολώτερον εἰς τὰ πράγματα οἱ ἱκανώτεροι καὶ νοημονέστεροι, τῆς βασιλοκολακείας ἥκιστα συμβαλλομένης εἰς τὸν καταρτισμὸν τῶν ὑπουργείων, τρίτον διότι οἱ βουλευταί, ἐρχόμενοι εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν καὶ συνάφειαν πρὸς τὸν λαόν, κάλλιον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦ ἡγεμόνος γινώσκουσι τὰ συμφέροντα καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ, τέταρτον διότι οἱ βουλευταί, ἐνεργουμένων τῶν ἐκλογῶν κατὰ μικρὰ χρονικὰ διαλείμματα, ὠθοῦνται ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτῶν συμφέροντος εἰς τὴν περιποίησιν τοῦ δημοσίου φρονήματος, ἐπὶ ποινῇ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἀπωλείας τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος, ὅπερ πρόδηλον, ὅτι δὲν συμβαίνει εἰς τὸν μονάρχην, πρὸ πάντων δὲ καὶ κυριώτατα, διότι ὑπὸ τὴν πολυαρχικὴν ἐφαρμογὴν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ὁ βασιλεὺς καθίσταται οὐχὶ μόνον τύπῳ, ἀλλὰ καὶ πράγματι ἀνεύθυνος· τοῦτο δ' ἐπιφέρει τὴν ἐνίσχυσιν τῆς δυναστείας καὶ τὴν ἀναποσπάστως πρὸς αὐτὴν συνδεομένην παγίωσιν τῆς δημοσίας τάξεως, κλυδωνιζομένης ἀδιακόπως ἐν ταῖς μοναρχικαῖς πολιτείαις.

§ 10. Ἀλλὰ καὶ δι' ἕτερον λόγον τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἀποκλίνοντα πρὸς πολίτευμα πολυαρχικόν. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μετὰ τῶν ἀντιπροσωπικῶν πολιτευ-

μάτων συμβιοῦσι νόμοι ὀργανικοὶ περὶ δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ περὶ τοπικῆς διοικήσεως, περιορίζοντες μεγάλως τὴν αὐθαιρεσίαν καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, εἴτε αὐτὴ ἐνασκεῖται πράγματι ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος (βασιλέως ἢ προέδρου δημοκρατίας), εἴτε ἐνασκεῖται ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ. Ἐν ᾧ κατὰ τὰς διατάξεις τῶν πολιτευμάτων ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀνήκει εἰς τὸν ἡγεμόνα, οὗτος κατὰ τοὺς ἄλλους κειμένους νόμους ἐπιβλέπει μόνον τὴν ἐνέργειαν τῆς διοικήσεως, μεταβιβάζων τὴν διοικητικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν εἰς τοὺς ἄλλους κατὰ νόμον λειτουργοὺς, τοὺς προϊσταμένους τῆς διοικήσεως. Καὶ ὑπὸ μὲν τὰ ἀπόλυτα μοναρχικὰ πολιτεύματα ἡ τοιαύτη μεταβίβασις οὐδόλως στενεύει τὴν ἀπεριόριστον αὐτοῦ ἐξουσίαν, διότι οὗτος αὐθαιρέτως καὶ κατ' ἰδίαν βούλησιν καταρτίζει τὸ κατώτερον προσωπικὸν τῆς κεντρικῆς διοικήσεως, εἰς αὐτὸν καὶ μόνον ὑπέχον εὐθύνας. Ἀλλ' ὑπὸ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα περιορίζεται σπουδαίως ἡ ἐξουσία τοῦ ἡγεμόνος διὰ τῶν ἄλλων ὀργανικῶν καὶ διοικητικῶν νόμων, τῶν συνοδευόντων ὑπὸ τὰ πλεῖστα αὐτῶν τοὺς συνταγματικοὺς χάρτας, ἅτε ἐξασφαλιζόντων τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ καθιερούντων τὸ ἀνεξάρτητον καὶ ἐλεύθερον τῆς τοπικῆς διοικήσεως, διὰ τῆς ἐν τοῖς δήμοις καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλογῆς ἰδίων δημοτικῶν καὶ ἐπαρχιακῶν ἀρχῶν, πολλὴν ἐξουσίαν περιβαλλομένων.

Δικαιώματα τῆς κοινωνικῆς ἐξουσίας.

§ 11. Εἴπομεν ἐν τοῖς πρόσθεν, ὅτι πρὸς διατήρησιν καὶ εὐπραγίαν τῆς κοινωνίας ἀπαραίτητος χρεία ἐστὶ κυβερνήσεως, καὶ πολιτεύματος, ὁρίζοντος τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς, τὴν δικαιοδοσίαν καὶ τὰ ἔργα τῆς κυβερνήσεως, ὅτι δὲ τὸ πολίτευμα τοῦτο δὲν προσδιορίζει αὐτὴ ἡ φύσις, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος διὰ συμβάσεως μετὰ τῶν ὁμοίων αὐτῷ. Ἑκάστη κοινωνία, παρετηρήσαμεν ἅμα, ὅτι ἔχει τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον νὰ συντηρηθῇ λόγῳ τοῦ νόμου τῆς δημιουργίας καὶ λόγῳ τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ ἐκ συμβάσεως γεγονότος τῆς ἐν πολιτείᾳ ἑνώσεως· αὐτὸ δὲ τὸ δικαίωμα τῆς συντηρήσεως ἔχει ἀποστολὴν νὰ προστατεύσῃ πάντας τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν κοινωνίαν ἀνθρώπους, δηλονότι πάντα τὰ ἀγαθά, ἅτινα ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων τούτων κέκτηται ἐκ τῆς δημιουργίας, ἤτοι τὴν ὕπαρξιν, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἐνεργητικότητα καὶ τὴν διάνοιαν. Εἴπομεν προσέτι, ὅτι ἡ κοινωνία, ἀδυνατοῦσα νὰ ἐφορεύῃ ἀδιακόπως εἰς τὴν προστασίαν τῶν φυσικῶν ἀγαθῶν τῶν ἀποτελούντων

πὴν κοινωνίαν μελῶν, ἐκχωρεῖ κατά τινα ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς κοινωνίας διαγεγραμμένον τρόπον, ἀποτελοῦντα τὸ πολίτευμα, τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰς μέλη τινὰ τῆς κοινωνίας, συγκροτοῦντα τὴν λεγομένην κυβέρνησιν. Ἐξεταστέον ἤδη τίνα τὰ ὅρια τοῦ δικαιώματος τούτου. Ἐπειδὴ τὰ περὶ ὧν ἐρρέθη φυσικὰ ἀγαθὰ δύναται νὰ προσβάλῃ εἴτε ἄλλη τις ἐν συνόλῳ κοινωνία, εἴτε μέλη αὐτῆς ταύτης τῆς κοινωνίας, τὸ ἐκχωρηθὲν εἰς τὴν κυβέρνησιν δικαίωμα τῆς κοινωνίας, ὅπερ ἀναλαμβάνει ὡς καθῆκον αὕτη, ἀναδεχομένη τὴν ἐνάσκησιν αὐτοῦ, δέον νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν ἀπό τε τῶν ἄλλων κοινωνιῶν καὶ τῶν ἰδίων αὐτῆς μελῶν προστασίαν τῶν ἀγαθῶν τούτων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κατὰ τῆς κοινωνίας ἐπίθεσις ἄλλης τινὸς κοινωνίας ἢ μελῶν τινων αὐτῆς ταύτης τῆς κοινωνίας ἐτελέσθη ἤδη, τελεῖται ἢ δύναται νὰ τελεσθῇ, ἡ κυβέρνησις ἀποστολὴν ἔχει νὰ προλαμβάνῃ μὲν τὰς κατὰ τῆς κοινωνίας ἐνδεχομένας ἐν τῷ μέλλοντι ἐπιθέσεις καὶ προσβολάς, νὰ ἀμύνηται κατὰ τῶν παρουσῶν ἐπιθέσεων καὶ νὰ ἱκανοποιῇ κατὰ τὸ δυνατὸν τὰς ἐπελθούσας ἤδη ζημίας καὶ βλάβας ἐκ μὴ προληφθεισῶν ἐπιθέσεων. Πρὸς ἐκπλήρωσιν δὲ τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἔχει, ὡς ἐρρέθη, ἀνάγκην χρημάτων, ἤτοι ποσοστοῦ τινος τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας κερδῶν τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν κοινωνίαν μελῶν. Ἔχει ἄρα πολλαπλᾶ καθήκοντα, ὧν πρὸς ἐκπλήρωσιν πληρεξουσιοδοτεῖται ὑπὸ τῆς κοινωνίας διὰ τῆς ἀναγκαιούσης δυνάμεως, ἤτοι τῶν ἀναγκαιούντων δικαιωμάτων ἢ ἐξουσιῶν (κατὰ τὴν συνεσταλμένην τῆς λέξεως σημασίαν). Ἐν πρώτοις, εἴπομεν, ἔχει ἀνάγκην χρημάτων, συνεισφερομένων ὑπὸ τῆς κοινωνίας, ἤτοι φόρων. Ὅθεν ὑπάρχει ἀνάγκη τοῦ δικαιώματος τοῦ προσδιορισμοῦ καὶ τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων, πρὸς τοῦτο λοιπὸν δέον νὰ ἀπονέμηται αὐτῇ φοροθετικὴ καὶ φορολογικὴ ἢ εἰσπρακτορικὴ ἐξουσία. Ἔχει δεύτερον ἀνάγκην ἐνόπλου δυνάμεως πρὸς ἀποτροπὴν τῶν τε ἐπιθέσεων ἄλλων κοινωνιῶν καὶ τῶν ἐπιθέσεων μελῶν τινων αὐτῆς ταύτης τῆς κοινωνίας, πρὸς διατήρησιν δηλονότι τῆς εἰρήνης ἐν τοῖς κόλποις τῆς κοινωνίας· ἔχει λοιπὸν ἀνάγκην στρατολογικῆς ἐξουσίας. Ἔχει τρίτον ἀνάγκην νὰ ἀποκαθιστᾷ τὴν διαταραχθεῖσαν τάξιν τῆς κοινωνίας καὶ ἱκανοποιῇ τὰ προσβληθέντα δικαιώματα τῶν μελῶν αὐτῆς διὰ τῆς τιμωρίας τῶν ἀδικημάτων καὶ τῆς ὑπὲρ τῶν παθόντων ἐπιβολῆς ἀποζημιώσεων εἰς τοὺς ἀδικήσαντας, καὶ τῆς ἐξετάσεως καὶ ἀναγνωρίσεως τῶν δικαιωμάτων τῶν ζημιωθέντων· πρὸς τοῦτο δέ δέον νὰ ἀπονέμηται τῇ κυβερνήσει ἱκανοποιητικὴ ἢ ἄλλως δικαστικὴ (ὑπὸ τὴν στενὴν τῆς λέξεως ἔννοιαν) ἐξουσία. Ἔχει τέταρτον ἀνάγκην νὰ προλαμβάνῃ τάς τε

ἔξωθεν ἐπιθέσεις, συμβιοῦσα ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῶν ἄλλων κοινωνιῶν, καὶ τὰς ἔσωθεν προσβολὰς, δηλονότι ἔχει ἀνάγκην ἀντιπροσωπευτικῆς τοῦ κράτους πρὸς τοὺς ἔξω καὶ ἀστυνομικῆς ἐξουσίας. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν προσδιορισμὸν καὶ τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων καὶ κατὰ τὴν στρατοσυλλεξίαν καὶ κατὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ζημιωθέντων τῆς κοινωνίας μελῶν καὶ κατὰ τὴν πρόληψιν ἐξωτερικῶν ἐπιθέσεων ἢ ἐσωτερικῶν ταραχῶν ἀκολουθεῖ ὡρισμένους νομικοὺς κανόνας, δηλονότι νόμους, τεταγμένους ἤδη, οἵτινες μετὰ τοῦ πολιτεύματος ἀπαρτίζουσι τὸ θετικὸν δίκαιον χώρας τινός. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀνάπτυξις τῶν κοινωνιῶν καὶ ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ πληθυσμοῦ παράγει νέας ἑκάστοτε χρείας, θεραπευτέας διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως ἢ συμπληρώσεως τῶν ὑπαρχόντων νόμων, ἡ κυβέρνησις (ὑπὸ τὴν πρὸ μικροῦ ἀναπτυχθεῖσαν εὐρεῖαν ἔννοιαν τῆς λέξεως κ υ β έ ρ ν η σ ι ς), δέον νὰ κέκτηται καὶ τὴν σπουδαιοτάτην ἐξουσίαν τοῦ μεταβάλλειν τοὺς ὑπάρχοντας νόμους, ἤτοι διαρκῆ καὶ μόνιμον νομοθετικὴν ἐξουσίαν.

§ 12. Ἐκ τῶν μνημονευθεισῶν ἐξουσιῶν ἀποτελεῖται πᾶσα ἡ ἀναγκαία πρὸς διατήρησιν τῆς κοινωνικῆς τάξεως ἐξουσία· ἀλλὰ δυστυχῶς ἐπὶ τῇ προφάσει δῆθεν ἀνάγκης ἡ ἀμάθεια, ἡ κακοήθεια, καὶ αἱ προλήψεις ἐδήμευσαν πολλάκις αὐτὰ τὰ φυσικὰ τοῦ ἀνθρώπου δικαιώματα, πρὸς ὧν τὴν ἐξασφάλισιν ὁ ἄνθρωπος συνεκοινώνησε μετὰ τῶν ὁμοίων αὐτῷ, ἤτοι τὰς ἐν τῷ συνταγματικῷ δικαίῳ καλουμένας ἀτομικὰς ἐλευθερίας (*).

Ἀλλ' ὡς εἴπομεν, ἡ ἐξουσία, (κατὰ τὴν ἐκτεταμένην σημασίαν τῆς λέξεως), δηλονότι ἡ κατ' ἀντιπροσωπείαν τῆς κοινωνίας ἐν συνόλῳ κυβέρνησις, ἔχει φορολογικὴν, στρατολογικὴν κτλ. ἐξουσίαν (κατὰ τὴν συνεσταλμένην τῆς λέξεως σημασίαν), ἤτοι φορολογικὸν, στρατολογικὸν κτλ. δικαίωμα καὶ ἔχει τὰς ἐξουσίας ταύτας (τὰ δικαιώματα ταῦτα) κατ' ἀνάγκην, μὴ δυναμένης ἄλλως νὰ διατηρηθῇ τῆς κοινωνικῆς τάξεως· ἀλλ' ἡ ἀνάγκη αὕτη δέον νὰ ᾖ τὸ ἀποκλειστικὸν ὅριον τῆς ἐξουσίας, πέραν δὲ τοῦ ὁρίου τούτου ἀθέμιτον νὰ ἐκτείνηται ἡ ἰσχὺς τῆς Ἐξουσίας ἤτοι κυβερνήσεως· ἑπομένως τὸ

(*) Κατὰ τὴν σημασίαν ταύτην ἡ λέξις ἐ ξ ο υ σ ί α ι (ἤτοι φοροθετικὴ ἐξουσία, στρατολογικὴ ἐξουσία κτλ.) ἐμφαίνει δικαιώματα συγκεκεντρωμένα μὲν εἰς τὴν κυβέρνησιν (κατὰ τὴν εὐρεῖαν τῆς λέξεως ἔννοιαν), ἀλλὰ διάφορα, δηλονότι διαφόρου φύσεως, πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ἤτοι τὸν τῆς διατηρήσεως τῆς κοινωνικῆς τάξεως, κεχορηγημένα εἰς αὐτήν. Κατὰ τὴν ἄλλην δὲ σημασίαν ἡ λέξις ἐξουσία ἐμφαίνει αὐτὴν ταύτην τὴν ἐν γένει κυβέρνησιν ἢ ἀρχὴν (μοναρχικὴν ἢ πολυαρχικὴν), εἰς ἣν εἶναι ἀνατεθειμένη ἡ φροντὶς περὶ διατηρήσεως τῆς κοινωνικῆς τάξεως, περιβάλλεται δὲ διὰ τοῦτο διὰ τῶν ἀναγκαιούντων δικαιωμάτων ἢ ἐξουσιῶν.

περὶ τούτου τμῆμα τῆς πραγματείας τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου δέον νὰ ἐπιγραφῇ ὅρια τῆς ἐξουσίας (ἤτοι περὶ ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν). Ἀλλὰ πρὸ τούτου ἀνάγκη νὰ πραγματευθῶμεν πῶς συντίθεται ἡ ἐν συνόλῳ ἐξουσία κατὰ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα, καὶ ἰδίως κατὰ τὸ ἡμέτερον σύνταγμα, ἡ ἐξουσία δηλονότι ἡ κατέχουσα καὶ διαχειριζομένη τὰ ἄνω ἐκτεθέντα δικαιώματα ἢ ἐξουσίας. Τὸ δὲ τμῆμα τοῦτο δέον νὰ ἐπιγραφῇ Σύνθεσις τῆς Ἐξουσίας.

Σύνθεσις τῆς ἐν συνόλῳ Ἐξουσίας κατὰ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα, ἤτοι Διαίρεσις τῶν Ἐξουσιῶν.

§ 13. Τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα διήρεσαν τὴν ἐν συνόλῳ ἐξουσίαν εἰς τρεῖς: ἤτοι τὴν νομοθετικὴν, δικαστικὴν καὶ ἐκτελεστικὴν, ἀπονείμαντα αὐτὰς εἰς διάφορα πρόσωπα, σωματεῖα καὶ σώματα· ἡ ἀπονομὴ δὲ αὕτη, ἐξασφαλίζουσα, κατὰ μέγα τοὐλάχιστον μέρος, τὸν λαὸν καὶ τὴν πολιτείαν ἀπὸ τῶν αὐθαιρεσιῶν κυβερνήσεως, συγκεντρούσης ἁπάσας τὰς ἐξουσίας, ἀποτελεῖ τὰς ἐν τῷ Συνταγματικῷ Δικαίῳ ὀνομαζομένας Πολιτικὰς ἢ Πολιτειακὰς Ἐλευθερίας.

§ 14. Ἡ διαίρεσις τῶν ἐξουσιῶν εἰς τρεῖς εἶναι φυσικωτάτη, διότι τῷ ὄντι τρεῖς εἶναι φύσει αἱ ἐξουσίαι, α') ἡ νομοθετικὴ, ἥτις θεμελιοῖ τοὺς πολυειδεῖς καὶ ποικίλους νόμους, ὧν χρῄζει ἡ κοινωνία, ἤτοι τοὺς νόμους, καθ' οὓς βεβαιοῦνται καὶ εἰσπράττονται οἱ φόροι, ἐνεργεῖται ἡ στρατολογία, ἀνορθοῦνται τὰ προσβληθέντα δίκαια, προστατεύονται τὰ μήπω προσβληθέντα κτλ. β'.) ἡ δικαστικὴ, ἥτις ἐφαρμόζει τοὺς νόμους εἰς εἰδικὰ θέματα ἐπὶ τῇ προτάσει τῶν ἐνδιαφερομένων πολιτῶν ἢ καὶ ὡρισμένης ἐπὶ τούτῳ νομοθετικῶς ἐξουσίας, ἀντιπροσωπευούσης κατὰ τοῦτο τὴν πολιτείαν, (δυναμένης νὰ ὀνομασθῇ προτατικῆς ἐξουσίας) καὶ γ'.) ἡ ἐκτελεστικὴ, ἥτις ἐκτελεῖ τὰς ἀποφάσεις τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας. Ἀλλ' ἄλλη ἡ φυσικὴ δικαιοδοσία τῶν εἰρημένων τριῶν ἐξουσιῶν (νομοθετικῆς, δικαστικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς), καὶ ἄλλη ἡ κατὰ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα δικαιοδοσία αὐτῶν. Κατὰ τὴν ἤδη ἀναπτυχθεῖσαν φυσικὴν τῶν ἐξουσιῶν διαίρεσιν δύνανται τὰ ἔργα τῶν δύο ἐξουσιῶν (νομοθετικῆς καὶ δικαστικῆς), ἤτοι οἱ νόμοι καὶ αἱ ἀποφάσεις, νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὴν μείζονα πρότασιν καὶ τὸ συμπέρασμα συλλογιστικοῦ σχήματος, οὗ ἡ ἐλάσσων πρότασις τίθεται ὑπὸ τοῦ ἐνδιαφερομένου μέλους τῆς κοινωνίας ἢ τῆς προτατικῆς ὀνομασθείσης ἐξουσίας. Πρὸς διασάφησιν τοῦ πράγ-

ματος, νομίζομεν δέον νὰ μεταχειρισθῶμεν τινὰ παραδείγματα. Κατὰ τὸν ἀστυκὸν ἡμῶν νόμον ρ. εἰ. κληρονομοῦσι τὸν πατέρα τὰ τέκνα, (τοῦτο εἶναι ἡ μείζων πρότασις, ἤτοι ὁ νόμος). Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος εἶναι τέκνα τοῦ Γαΐου (τοῦτο εἶναι ἡ ἐλάσσων πρότασις, τεθειμένη ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων Πέτρου καὶ Παύλου ἢ τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν). Ἄρα ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος κληρονομοῦσι τὸν Γάϊον. (Τοῦτο εἶναι τὸ συμπέρασμα, ἤτοι ἡ ἀπόφασις). Τὸν νόμον, καθ' ὃν κληρονόμοι τοῦ πατρὸς εἶναι οἱ υἱοί, ἔχει τεταγμένον ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία. Τὴν ἐλάσσονα πρότασιν, καθ' ἣν οἱ Πέτρος καὶ Παῦλος εἶναι τέκνα τοῦ Γαΐου, ὑποβάλλει εἰς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ὁ ἐνδιαφερόμενος· τὴν δὲ ἀπόφασιν, ἤτοι τὸ συμπέρασμα, συνάγει ἐκ τῶν δύο τεθειμένων προτάσεων, αἵτινες ὀνομάζονται ἐν τῇ λογικῇ τ ε θ έ ν τ α, ἡ δικαστικὴ ἐξουσία.— Κατὰ τὸν ποινικὸν ἡμῶν νόμον (ἀριθ. 288) τιμωρεῖται διὰ θανάτου «ὅστις ἐκ προμελέτης ἀπεφάσισεν ἢ ἐσκεμμένως ἐξετέλεσεν ἀνθρωποκτονίαν» (ἰδοὺ ἡ μείζων πρότασις ἤτοι ὁ νόμος). Ὁ Δημήτριος ἐξετέλεσεν ἀνθρωποκτονίαν, φονεύσας τὸν Ἰωάννην· (ἰδοὺ ἡ ἐλάσσων πρότασις, τεθειμένη ὑπὸ τῆς εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς), ἄρα ὁ Δημήτριος τιμωρεῖται διὰ θανάτου (ἰδοὺ τὸ συμπέρασμα, ἤτοι ἡ ἀπόφασις). Τὸν νόμον, καθ' ὃν ὁ προμελετημένως φονεύσας τιμωρεῖται διὰ θανάτου, ἔχει τεταγμένον ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία. Τὴν ἐλάσσονα πρότασιν, καθ' ἣν ὁ Δημήτριος ἐφόνευσε προμελετημένως τὸν Ἰωάννην, ἔταξε κατὰ τὰς νομίμους διατυπώσεις ἡ Εἰσαγγελία, συλλαβοῦσα καὶ προσαγαγοῦσα τὸν Δημήτριον ἐνώπιον τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας· τὴν δὲ ἀπόφασιν, καθ' ἣν ὁ Δημήτριος τιμωρητέος διὰ θανάτου, συνάγει ἡ δικαστικὴ ἐξουσία. — Τίς ἤδη ὀφείλει νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἀποφάσεις ταύτας; ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία κατὰ τὴν φυσικὴν τῶν ἐξουσιῶν διαίρεσιν καὶ δικαιοδοσίαν. Καὶ ὅμως κατὰ τὰ νῦν ἰσχύοντα ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὁ δικ. κλητὴρ, ὅστις κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν συνδρομὴν τῆς ἐνόπλου δυνάμεως, θεωρεῖται δικας. ὑπηρέτης, ἤτοι ὑπάγεται εἰς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν. Ἀναφέρω ἤδη ἄλλο παράδειγμα· κατὰ τὸ 1 ἄρθρον τοῦ περὶ ἀδείας τοῦ ἐπαγγέλλεσθαι τὴν ἰατρικὴν ἐν Ἑλλάδι νόμου ὁ φέρων δίπλωμα τοῦ ἰατροσυνεδρίου, δύναται νὰ ἐξασκῇ ἀκωλύτως τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ. (Κατὰ τὰ ῥηθέντα ἡ διάταξις αὕτη ἀποτελεῖ τὴν μείζονα πρότασιν). Ὁ Πέτρος φέρει δίπλωμα τοῦ ἰατροσυνεδρίου (τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἐλάσσονα πρότασιν·) ἄρα ὁ Πέτρος δύναται νὰ ἐξασκῇ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ. (Τοῦτο εἶναι τὸ συμπέρασμα, ὅπερ ἐκ τῶν δύο τεθειμένων προτάσεων ὀφείλει

κατὰ τὴν φυσικὴν τῶν ἐξουσιῶν διαίρεσιν νὰ συναγάγῃ ἡ δικαστικὴ ἐξουσία. Καὶ ὅμως κατ' ἄλλο ἄρθρον τοῦ αὐτοῦ νόμου δὲν ἀποφαίνεται ἐπ' αὐτοῦ ἡ δικαστικὴ ἐξουσία, ἀλλ' ὁ νομάρχης, εἰς ὃν ὀφείλει νὰ ἐπιδείξῃ τὸ δίπλωμα. Μόνον δὲ, ἂν ὁ νομάρχης ἐμποδίσῃ αὐτὸν νὰ ἐξασκήσῃ τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα, δύναται δι' ἀγωγῆς τακτικῆς ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων νὰ ζητήσῃ τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ προσβληθέντος αὐτοῦ δικαιώματος. Ὅθεν καθίσταται ἁρμοδία μετὰ ταῦτα ἡ δικαστικὴ ἐξουσία. Ἐκ τούτου συνάγεται, ὅτι ἡ συνταγματικὴ τῶν τριῶν ἐξουσιῶν δικαιοδοσία δὲν ἀκολουθεῖ τὴν φυσικὴν αὐτῶν δικαιοδοσίαν, διότι τῆς μὲν νομοθετικῆς ἐτηρήθησαν ἀπαραμείωτα τὰ δικαιώματα καὶ ἡ ἔκτασις, τῶν δὲ δύο ἄλλων ἐξουσιῶν ὑπέστησαν ἕνεκεν ἀπολύτου ἀνάγκης τροποποίησιν τὰ δικαιώματα καὶ ἡ ἔκτασις. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, ἧς ἔργον κατὰ τὴν φυσικὴν δικαιοδοσίαν εἶναι μόνη ἡ ἐκτέλεσις τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων, ἀνέλαβε τὴν ἐν πολλοῖς ἀπ' εὐθείας ἐκτέλεσιν τῶν νόμων χωρὶς τῆς μεσολαβήσεως τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας· εἰς δὲ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν, ἥτις κατὰ τὴν φυσικὴν τῶν ἐξουσιῶν διαίρεσιν ὤφειλεν, αὕτη ἀείποτε, νὰ ἐφαρμόζῃ τὸν νόμον εἰς οἱονδήποτε θέμα, ἐναπελείφθη ἡ ἐξουσία νὰ τιμωρῇ τὰς παραβάσεις τῶν ποινικῶν νόμων καὶ ἱκανοποιῇ τοὺς ζημιωθέντας ὑπὸ ἄλλων μελῶν τῆς κοινωνίας ἢ ὑπὸ μιᾶς τῶν τριῶν πολιτειακῶν ἐξουσιῶν. Ἡ τροποποίησις δ' αὕτη ἐπῆλθεν ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς ταχείας τῶν ἐξουσιῶν λειτουργίας εἰς πρόληψιν τῶν ἐνδεχομένων διαταράξεων τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ ταχεῖαν ἱκανοποίησιν τῶν κατεπειγουσῶν ἀναγκῶν τῆς πολιτείας καὶ τοῦ πολίτου· διεκρίθη δὲ ἄλλως ἐν τῷ συνταγματικῷ δικαίῳ ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς. Καὶ ἐκτελεστικὴ μὲν ὠνομάσθη ἡ ἐξουσία, ἧς μέλημα εἶναι τὸ κατὰ τοὺς κειμένους νόμους προστατεύειν τὰ μήπω προσβληθέντα δίκαια τοῦ πολίτου καὶ τῆς πολιτείας καὶ κινεῖν ἐν γένει τὴν κυβερνητικὴν μηχανὴν, διὰ τῆς προκλήσεως τῆς νομίμου τῶν ἄλλων δύο ἐξουσιῶν ἐνεργείας· δικαστικὴ δὲ ἡ ἐξουσία ἡ περὶ τὴν κατὰ τοὺς νόμους ἀνόρθωσιν τῶν ἤδη προσβεβλημένων δικαίων τοῦ πολίτου καὶ τῆς πολιτείας ἐπασχολουμένη.

Ἀντικείμενον καὶ διαίρεσις τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου.

§ 15. Εἰς τὸ μάθημα τοῦ διοικητικοῦ δικαίου καὶ τὰ μαθήματα τῆς πολιτικῆς καὶ ποινικῆς δικονομίας ὑπάγεται ἡ ἀκρίβωσις τῆς ἐσωτερικῆς διαπλάσεως καὶ τῶν λεπτομερειῶν τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς καὶ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας. Ἐνταῦθα δὲ μόνον

ὁρίζεται ἡ μόρφωσις, ἤτοι ἡ πηγὴ, καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι σχέσεις τῶν τριῶν τούτων ἐξουσιῶν, δηλονότι ἐξετάζεται πῶς καταρτίζεται ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία, πῶς ἡ ἐκτελεστικὴ καὶ πῶς ἡ δικαστικὴ, τίνα τὰ ἔργα τῶν ἐξουσιῶν τούτων, τίς ἡ ἀλληλεπίδρασις αὐτῶν καὶ μέχρι τίνος σημείου ἐκτείνεται ὁ χωρισμὸς τῶν ἐξουσιῶν τούτων, ὅπερ ἐστὶν εἰς τί συνίστανται αἱ λεγόμεναι πολιτικαὶ ἢ πολιτειακαὶ ἐλευθερίαι. — Εἰς τὸ μάθημα λοιπὸν ἡμῶν ὑπάγεται α') ἡ ἐξέτασις τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, καθ' ὃν ἐδώκαμεν ἤδη ὁρισμὸν εἰς αὐτὰς καὶ β') ἡ ἐξέτασις τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, ὧν ἁπλῆ κυρίως ἐγγύησις εἶναι αἱ πολιτικαὶ ἢ πολιτειακαί. Ὅθεν θέλομεν διαιρέσει τὸ παρὸν μάθημα εἰς δύο τμήματα· 1ον) τὸ περὶ πολιτειακῶν ἐλευθεριῶν (περὶ συνθέσεως τῆς ἐξουσίας) καὶ 2ον) τὸ περὶ ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν (περὶ ὁρίων τῆς ἐξουσίας).

Προεισαγωγικαί τινες παρατηρήσεις περὶ τοῦ ἑλλ. συνταγματικοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν λεγομένων ἐθνικῶν ἢ συντακτικῶν συνελεύσεων.

§ 16. Πρὸ παντὸς ἄλλου ὅμως προσῆκον νομίζομεν νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι συνταγματικοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς μορφώσεως αὐτοῦ καὶ περὶ τῶν ἐθνικῶν ἢ συντακτικῶν συνελεύσεων, ὑφ' ὧν κατὰ τὸν ἀπὸ πολλοῦ παραδεδεγμένον τρόπον συντάσσονται ἐν ταῖς πλείσταις τῶν εὐνομουμένων ἐπικρατειῶν τὰ πολιτεύματα. — Τὸ ἐν Ἑλλάδι συνταγματικὸν πολίτευμα ἐρείδεται ἤδη εἰς τὸ σύνταγμα τοῦ 1864, οὗ τινος ὅμως προηγήθησαν ἄλλα συντάγματα. Εἴπομεν, ὅτι σύνταγμα ὀνομάζεται ὁ καταστατικὸς νόμος τῆς πολιτείας, εἴτε μοναρχικῆς, εἴτε πολυαρχικῆς, ὁ ὁρίζων τὴν γένεσιν εἴτε μόρφωσιν καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλας σχέσιν τῶν διαφόρων πολιτειακῶν ἐξουσιῶν καὶ ἀναγράφων τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν· ἀλλ' εἰδικώτερον κατὰ τὴν γαλλικὴν λέξιν Constitution ὁ καταστατικὸς χάρτης τοῦ λεγομένου συνταγματικοῦ πολιτεύματος, καθ' ὃ μετὰ μιᾶς ἢ δύο βουλῶν συνυπάρχει καὶ ἡγεμὼν ἰσόβιος καὶ διαδοχικὸς, διαχειριζόμενος πράγματι, ἢ κατὰ τύπον, τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ὁποῖον τὸ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύον τανῦν πολίτευμα.

§ 17. Τὸ σύνταγμα τοῦτο δὲν εἶναι τὸ πρῶτον καθιερωῦν πολιτικὰς ἐν Ἑλλάδι ἐλευθερίας. Ἡ Ἑλλὰς, ἀποτελουμένη τὸ πάλαι ἐκ διαφόρων ἀνεξαρτήτων πολιτειῶν, ἐκυβερνήθη κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον πάντοτε πολυαρχικῶς, ἕως τῆς ἐποχῆς τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης, ὅτε ἴσχυσεν ἡ μονοκρατορία τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου

καὶ τῶν καταμελισάντων τὴν ἀπέραντον αὐτοῦ ἐπικράτειαν διαδόχων αὐτοῦ, διαρκέσασα μέχρι τῆς ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως. Ἔκτοτε ἡ κοιτὶς τῶν ἐλευθεριῶν Ἑλλὰς ἀπώλεσε μετὰ τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν καὶ αὐτὴν τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἀνεξαρτησίαν, ὑποκύψασα εἰς ἀλλεπαλλήλους κατακτητὰς μέχρι τοῦ ἀειμνημονεύτου ἔτους 1821, ὁπότε ἤρατο περιφανῶς τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ τελευταίου, ἀλλὰ καὶ ἀφορητοτάτου τῶν ζυγῶν, τοῦ ὀθωμανικοῦ. Τὸ πρῶτον δὲ αὐτῆς ἔργον, ἅμα ἐπαναστάσης, ἦτο νὰ καταρτίσῃ διὰ συνελεύσεως, συνελθούσης ἐν Ἐπιδαύρῳ, δημοκρατικὸν πολιτικὸν σύνταγμα, δι' οὗ ἀνετίθετο ἡ ἐκτελεστικὴ μὲν ἐξουσία εἰς πενταμελὲς σῶμα καλούμενον ἐκτελεστικόν, ἡ δὲ νομοθετικὴ καὶ ἐλεγκτικὴ εἰς νομοθετικὴν σύνοδον, ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλεγομένην. Τὸ σύνταγμα τοῦτο ὑπέστη κατὰ τὸν ἐννεατῆ ἔνδοξον ἀγῶνα πολλάκις μεταβολὰς διὰ τῆς συγκροτήσεως ἄλλων κατόπιν ἐθνικῶν συνελεύσεων, οὐχ ἧττον διετηρήθη ἀείποτε ἡ πολυαρχικὴ μορφή. Τέλος μετὰ τὴν ὁριστικὴν τῶν πραγμάτων ἀποκατάστασιν διὰ τοῦ σχηματισμοῦ ἐλευθέρου καὶ ἀνεξαρτήτου ἑλληνικοῦ κράτους, προσεκλήθη ἐκ Βαυαρίας βασιλεὺς ὁ ἀνήλικος τότε Ὄθων, ἀκόλουθον ἔχων καὶ τριμελῆ ἀντιβασιλείαν, καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπεκράτησεν ἄκρατον μοναρχικὸν πολίτευμα, ἐνταφιασθεισῶν τῶν ἕως τότε ἐπικρατουσῶν ἐν Ἑλλάδι πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, ἀλλὰ βραδύτερον ἐψηφίσθησαν καὶ νόμοι τινὲς ἐλευθεριάζοντες, ἐμετριάσθη δέ πως καὶ ἡ περὶ τὸ νομοθετεῖν ἐξουσία τοῦ μονάρχου διὰ τῆς συστάσεως συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας, ἔχοντος γνωμοδοτικὴν ἰσχὺν ἐπὶ τῶν νόμων. Οὐχ ἧττον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀποκρουὸν τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν, ἔστω καὶ ὑφ' ἣν ἔλαβε τελευταῖον μορφὴν ἠπιωτέραν, προὐκάλεσε διὰ τῆς μετακοσμήσεως τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1843 τὴν συγκρότησιν νέας ἐθνικῆς συνελεύσεως πρὸς ἵδρυσιν συνταγματικοῦ πολιτεύματος. Συνῆλθε δὲ ἡ νέα ἐθνικὴ συνέλευσις ἐν Ἀθήναις καὶ ἐψήφισε τὸ πρῶτον συνταγματικὸν σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, ἐξ 107 ἄρθρων συγκείμενον, ἐρανισθεῖσα αὐτὸ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος τοῦ 1830 καὶ τοῦ αὐτὸ τοῦτο πάλιν πηγὴν ἔχοντος βελγικοῦ. Ἀλλὰ τάχιστα τὸ πολίτευμα τοῦτο κατέστη εἰκονικὸν διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ πρώην βασιλέως ἀπ' εὐθείας ἐπεμβάσεως εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς. Δὲν παρῆλθον ὅμως 19 ἔτη καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος, εἰς πάντα παρενείρων καὶ καταμιγνὺς ἑαυτὸν, ἔπεσε θῦμα τῶν συγκεντρωτικῶν αὐτοῦ τάσεων, καίπερ ἄλλως πολλὴν ἀρετὴν κεκτημένος καὶ ἐνθερμον φιλελληνισμόν, κληθεῖσα δὲ ἄλλη ἐθνικὴ συνέλευσις, ἡ Β' ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὴ Συνέλευσις, ἐψήφισε τὸ ἤδη κρατοῦν Σύνταγμα, συνιστάμενον ἐξ 110 ἄρθρων.

Τὸ Σύνταγμα τοῦτο, ἀντίγραφον κατὰ τὰ πλεῖστα ὂν τοῦ προλαβόντος Συντάγματος, διαφέρει μόνον αὐτοῦ κατὰ τὰ ἑξῆς : Α΄ μὲν, ὅτι καθιέρωσέ τινας προσθέτους ἐγγυήσεις εἰς ἀσφάλισιν τῶν ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, Β΄ δὲ ὅτι ἐξέλιπον τὰ περὶ δευτέρου ἰσοβίου νομοθετικοῦ σώματος, ἤτοι Γερουσίας, ἄρθρα, καταργηθείσης τῆς ὑπὸ τὸ προλαβὸν Σύνταγμα ὑπαρχούσης Γερονσίας· Γ΄ ὅτι προσετέθησάν τινα ἄρθρα περὶ συστάσεως συμβουλίου ἐπικρατείας, ἄρθρα ἀργοῦντα σήμερον, ἕνεκα τῆς κατόπιν ἐπελθούσης καταργήσεως τοῦ συμβουλευτικοῦ τούτου σώματος, ᾗς τὸ δικαίωμα ἀπένειμεν αὐτὸ τὸ Σύνταγμα εἰς τὴν συνελευσομένην Βουλὴν, ὡς θέλομεν παρατηρήσει ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ καὶ Δ΄ ὅτι διὰ τοῦ νέου συντάγματος ἐπετράπη ἡ ἀναθεώρησις τῶν μὴ θεμελιωδῶν τοῦ συντάγματος διατάξεων μετὰ παρέλευσιν 10ετίας ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ, ἐὰν βεβαιωθῇ κατὰ τὸν ὁριζόμενον ἐν αὐτῷ τρόπον ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναθεωρήσεως· ἐνεργεῖται δὲ ἡ ἀναθεώρησις ὑπὸ βουλῆς, ἐκ διπλασίου ἀριθμοῦ βουλευτῶν συγκειμένης.

§ 18. Ἐκ τῶν ῥηθέντων ἐμφαίνεται, ὅτι πρὸς μεταβολὴν καθεςῶτος πολιτεύματος συνεκροτήθη ἀείποτε ἐν Ἑλλάδι, ὡς καὶ πανταχοῦ σχεδὸν ἀλλαχοῦ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, συνέλευσις ἐθνική. Ὀνομάζεται δὲ οὕτω τὸ σῶμα, ὅπερ ἐν ἀνωμάλοις καὶ ἐκτάκτοις καιροῖς συνέρχεται, ὑπὸ τοῦ ἔθνους καλούμενον καὶ περιβαλλόμενον τὴν παντοδυναμίαν τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας. Ἐῤῥέθη προηγουμένως, ὅτι ἡ κοινωνία δικαιοῦται καὶ ὀφείλει νὰ προνοήσῃ περὶ τῆς συντάξεως τοῦ μέλλοντος διέπειν τὴν τύχην αὐτῆς πολιτεύματος, ὅπερ αὐτὴ μόνον πάλιν ὁλόκληρος δύναται νὰ τροποποιήσῃ, ἂν θεωρήσῃ ἐξ ὁλοκλήρου ἢ ἐν μέρει ἀκατάλληλον. Καὶ ἄλλοτε μὲν, πρὸ τῆς ἀναπτύξεως ἔτι τοῦ πολιτισμοῦ, ἐξεβιάζετο συνήθως ἡ κοινωνία πρὸς παραδοχὴν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ εἴδους τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ κατακτητοῦ, ἔξωθεν εἰσβάλλοντος, ἢ ὑπὸ μερίδος ἰσχυρᾶς αὐτῆς ταύτης τῆς κοινωνίας διὰ τῶν ὅπλων ἐπιβαλλομένου. Ἀλλ᾽ ἀφ᾽ ἧς ὁ πολιτισμὸς προώδευσε, ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς εὐνομουμέναις ἐπικρατείαις ἡ θέλησις τῆς κοινωνίας περὶ μεταβολῆς τοῦ ἐπικρατοῦντος πολιτεύματος διαδηλοῦται δι᾽ ἐξεγέρσεως ἐθνικῆς, (φερούσης τοὐλάχιστον τὸν τύπον τοῦτον) (*), ἣν παρα-

(*) Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ αἱ προκαλοῦσαι τὰς πολιτικὰς μεταβολὰς ἐπαναστάσεις τελοῦνται ἐν μόνῃ τῇ πρωτευούσῃ, ἡ δὲ λοιπὴ ἐπικράτεια σπεύδει εἰς ἀναγνώρισιν τοῦ ἀπ᾽ αὐτῶν ἀπορῥεύσαντος καθεστῶτος.—Τοῦτο δὲν ἀναιρεῖ τὸ παρ᾽ ἡμῶν τιθέμενον, ὅτι προέρχονται ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας αἱ ἐπαναστάσεις, οὐ μόνον διότι, τοῦ λαοῦ τῶν ἐπαρχιῶν διαφωνοῦντος, εὐχερεστάτη ἡ ἀντεπανάστασις εἰς προστασίαν τῆς ἀνατραπείσης πολιτικῆς καταστάσεως, ἀλλὰ καὶ διότι ἀείποτε (δηλονότι καὶ ἐν

κολουθεῖ ἡ σύστασις προσωρινῆς κυβερνήσεως πρὸς ἐνέργειαν ἐκλογῶν ἐθν. Συνελ. ἥτις συντάσσει τὸ μέλλον τῆς χώρας πολίτευμα, ἐνώπιον δὲ ταύτης οὐδεμία ἐξουσία, οὐδὲν πολίτευμα, οὐδεὶς νόμος ἰσχύει· τὰ πάντα τρόπον τινὰ νεκροῦνται εἰς τὴν ἐμφάνισιν αὐτῆς· ἐκεῖνο δὲ μόνον ἰσχύει, ὅπερ αὕτη ῥητῶς ἢ σιωπηρῶς κηρύξει ἰσχύον ἐκ τῶν προλαβόντων νομοθετημάτων· ἐκεῖνο δὲ, ὅπερ αὕτη ψηφίσει, περιβάλλουσα διὰ τοῦ συντακτικοῦ αὐτῆς κυρους, εἶναι σεβαστὸν διὰ τὴν μέλλουσαν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, ἀτροποποίητον διατελοῦν μέχρις οὗ ἄλλη ἐθνικὴ Συνέλευσις τροποποιήσει αὐτό, ἐκτὸς ἂν αὐτὴ ἡ ψηφίσασα Σνέλευσις κηρύξῃ τι ὡς τροποποιήσιμον ἢ ἀναθεωρητέον καὶ ἀναθέσῃ τὴν τροποποίησιν ἢ ἀναθεώρησιν εἰς ὡρισμένον σῶμα· ἐκ τούτων πρόδηλον καθίσταται, ὅτι ἐθνικὴν Συνέλευσιν δύναται νὰ συγκαλέσῃ μόνον αὐτὴ ὁλόκληρος ἡ κοινωνία, δηλονότι τὸ ἔθνος, διὰ ψηφίσματος αὐτοῦ ἢ διὰ διαταγῆς τῆς ἐγκαθιδρυθείσης ὑπ' αὐτοῦ κυβερνήσεως, περιβαλλομένης προσωρινῶς διὰ κυριαρχικῆς τρόπον τινα ἐξουσίας πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ ἔθνους καὶ τῆς διασώσεως τῆς δημοσίας τάξεως, δικαιουμένης καὶ ὀφειλούσης νὰ ὁρίσῃ τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς τῶν πληρεξουσίων· ὅθεν ἡ ἐθνικὴ κυριαρχία (δηλονότι τὸ δικαίωμα τῶν κοινωνιῶν εἰς ὁρισμὸν τοῦ πολιτεύματος αὐτῶν), δὲν ἐκδηλοῦται διὰ νομίμου τινὸς εἰρηνικοῦ μέσου, ἀλλὰ δι' ἐπαναστάσεως ἀπορρεούσης (τοὐλάχιστον τοῦτο ὑποτίθεται) ἀπὸ τοῦ συνόλου τῆς κοινωνίας, ἐμπεριεχούσης οὐ μόνον τάξιν τινὰ πολιτῶν, ἀλλὰ πάντα τὰ μέλη αὐτῆς (ἐνηλίκους καὶ ἀνηλίκους, γέροντας καὶ παῖδας, ἄνδρας καὶ γυναῖκας). Κατὰ τοῦτο δὲ διαφέρουσιν αἱ ἐπαναστάσεις τῶν στάσεων, ὅτι ἐνῷ αἱ ἐπαναστάσεις εἶναι κινήματα τοῦ ὅλου ἔθνους κατὰ τῆς ὑπαρχούσης δυνάμει τοῦ ὑπάρχοντος πολιτεύματος ἐξουσίας ἢ κατ' αὐτοῦ τοῦ

ὁμαλοῖς καιροῖς) σχεδὸν ἡ πρωτεύουσα ῥυθμίζει τὸ πολιτικὸν φρόνημα τῶν ἐπαρχιῶν· τοῦτο δὲ λίαν ἔλλογον καὶ φυσικὸν τυγχάνει, διότι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων καὶ ἡ διανοητικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἀνάπτυξις καὶ ἡ πολιτικὴ πεῖρα καὶ τὰ φορολογούμενα πλούτη εἶναι πολὺ ὑπέρτερα ἢ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Οἱ πλουκτημονέστεροι τῶν ἐπαρχιῶν κτηματῖται, οἱ ἐπισημότεροι τῶν πολιτευομένων, οἱ διαπρεπέστεροι ἐπιστήμονες, οἱ σπουδαιότεροι συγγραφεῖς, οἱ σημαντικώτεροι καλλιτέχναι παντὸς Κράτους διατρίβουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ἐν γένει δὲ ὁ λαὸς διατελεῖ μᾶλλον ἀνεπτυγμένος καὶ εὐτολμότερος ἢ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Ἡ ὑπεροχὴ τῆς πρωτευούσης εἶναι τοσοῦτον ἄλλως ἀνεγνωρισμένη καὶ ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῷ ἀλληλεθνεῖ δικαίῳ, ὥστε ἡ κατάληψις αὐτῆς ἐπιζητεῖται παρὰ τοῦ ἐχθροῦ, προκειμένου πολέμου, πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ σκοπῶν· Ἡ δὲ πεῖρα ἐμαρτύρησεν, ὅτι ἀρκεῖ ἡ κατάληψις αὐτῆς, ὅπως ἀναγνωρισθῇ νικητὴς ὁ ἀντίπαλος καὶ ὑπαγορεύσῃ τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης.

Ελληνική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πολιτεύματος· ἐπομένως εἶναι θεμιταὶ, νόμιμοι, εὐλογημέναι μάλιστα πολλάκις, διότι τὸ ἔθνος κέκτηται τὸ ἀναμφισβήτητον δικαίωμα νὰ ὁρίζῃ τὰ τῆς πολιτείας αὐτοῦ, αἱ στάσεις εἶναι κινήματα παράνομα ἀνταρτικῆς τινος μειονοψηφίας κατὰ τῆς θελήσεως τοῦ ὅλου ἔθνους καὶ τῆς ἀντιπροσωπευούσης αὐτὴν ἐξουσίας, ἐπομένως τιμωρητέαι κατὰ τὸν ὁριζόμενον ὑπὸ τῶν Ποιν. νόμων τρόπον. Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπὸ τῆς ἐπιδοκιμασίας ἢ ἀποδοκιμασίας τοῦ ἔθνους, ἢ τοὐλάχιστον τῆς πλειονότητος αὐτοῦ, ἐξαρτᾶται καὶ ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τῶν κατὰ τοῦ ὑφισταμένου πολιτεύματος ἢ τῆς καθεστώσης ἐξουσίας κινημάτων, τὸ μόνον διακριτικὸν γνώρισμα τῶν στάσεων καὶ τῶν ἐπαναστάσεων εἶναι ἡ ἀποτυχία ἢ ἐπιτυχία αὐτῶν· καὶ ἐπαναστάσεις μὲν λέγονται αἱ στεφθεῖσαι δι' ἐπιτυχίας, στάσεις δὲ αἱ καταδικασθεῖσαι εἰς ἀποτυχίαν. — Κατ' ἐξαίρεσιν ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅλως ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἐν ταῖς λοιπαῖς Εὐρωπαϊκαῖς Ἐπικρατείαις συνήθως ἰσχύσαντα, οὐδέποτε συνῆλθε μετὰ ἐπανάστασιν Συνέλευσις ἐθνική· διότι ἐκεῖ ἀνέκαθεν τὸ κοινοβούλιον, τὸ διαρκῶς ὑφιστάμενον, [κυριολεκτικῶς ἡλ. κοινοβούλιον ἐμφαίνει τὸ ἄθροισμα τῶν τριῶν νομοθετικῶν καὶ πολιτικῶν ἐν Ἀγγλίᾳ σωμάτων, ἤτοι τοῦ Βασιλέως καὶ τῶν δύο Βουλῶν], ἐθεωρήθη ὡς ἀντιπροσωπεῦον ὅλην τὴν ἐθνικὴν κυριαρχίαν, κέκτηται ἐπομένως πάντα τὰ δικαιώματα ἐθν. Συνελ., διὰ τοῦτο πλειστάκις συνεπλήρωσε τὸ πολίτευμα, οὐχὶ μόνον μετὰ κλονισμοὺς πολιτικούς, ἀλλὰ καὶ ἐν ἠρέμῳ καταστάσει πραγμάτων. Τοσοῦτον ἰσχυρὸν εἶναι ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ κοινοβούλιον, ὥστε πολιτικός τις συγγραφεὺς, ὁ Coke εἶπεν, ὅτι τὸ κοινοβούλιον ἀδυνατεῖ μόνον νὰ μεταβάλῃ τὸ ἄρρεν εἰς θῆλυ καὶ τὸ θῆλυ εἰς ἄρρεν, ὃ ἐστὶν, ἀδυνατεῖ νὰ πράξῃ μόνα τὰ φυσικῶς ἀδύνατα.— Ἐξεταστέον ἤδη ποῖον ἐκ τῶν δύο συστημάτων εἶναι τὸ ὀρθότερον ἐπιστημονικῶς, τὸ λογικώτερον, τὸ ἄγον εἰς ἧττονα ἀτοπήματα, τὸ τῆς κοινοβουλευτικῆς παντοδυναμίας, καθ' ὃ παρίσταται ἐν ἐμφανίσει διαρκεῖ ἡ ἐθνικὴ κυριαρχία, (τὸ ἐπικρατῆσαν ἀνέκαθεν ἐν Ἀγγλίᾳ), ἢ τὸ καθ' ὃ μετὰ ἐπαναστατικὸν μόνον ψήφισμα, παριστάνον πράγματι ἢ καὶ καθ' ὑπόθεσιν ἁπλῆν τοῦ κυριάρχου λαοῦ τὴν θέλησιν, διὰ σώματος κυριαρχικοῦ ἢ καὶ διὰ ψηφίσματος ἐθνικοῦ συντάσσεται ἢ τροποποιεῖται τὸ πολίτευμα. «Ἓν τῶν μεγίστων ἀδικημάτων, γράφει ὁ περιώνυμος πολιτειολόγος Hello, ἅπερ δύναταί τις νὰ διαπράξῃ κατὰ κοινωνίας, οἷα ἡ ἡμετέρα, (δηλονότι ἡ Γαλλική), εἶναι τὸ ἀφαιρέσαι ἀπ' αὐτῆς τὴν ἰδέαν κανόνος ὑπερτάτου, ἀπαραβιάστου κατὰ πάντα, τεθειμένου ὑπὲρ τὴν κυμαινομένην ἐπιφάνειαν τῶν καθημερινῶν ὑποθέσεων, ἔχοντός τι, εἰ μὴ αἰώνιον,

(διότι οὐδὲν ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις αἰώνιον), τοὐλάχιστον ὡρισμένον καὶ σταθερὸν, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἀνθρωπίνως ἐφικτόν, ὅπερ δὲν ἤθελέ τις δύνασθαι νὰ θίξῃ, χωρὶς σὺν αὐτῷ νὰ συγκλονίσῃ τὸ ὅλον ἔδαφος τῆς κοινωνίας»· καὶ ὅ,τι λέγει οὗτος περὶ τῆς Γαλλικῆς κοινωνίας, δύναται νὰ ῥηθῇ γενικῶς περὶ πάσης κοινωνίας. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐξαιρετικῶς ἐπικρατεῖ ἐκ παραδόσεων καὶ ἐξ ἤθους ἐθνικοῦ τὸ συντηρητικὸν πνεῦμα, δι' ὃ, εἰ καὶ ἐνασκεῖ πατροπαράδοτως κυριαρχικὴν ἐξουσίαν τὸ κοινοβούλιον, σπανιώτατα ἐνεργοῦνται οὐχὶ μόνον πολιτειακαὶ καὶ συντακτικαὶ, ἀλλὰ καὶ νομοθετικαὶ ἔτι μεταβολαί. Ἐν γένει ὅμως δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι τὸ σύστημα τῆς κοινοβουλευτικῆς παντοδυναμίας, ὑφ' ὃ ἑκάστοτε εἶναι δυνατὴ ἡ εὐχερὴς μεταβολὴ πολιτειακῶν διατάξεων, εἶναι ἀξιέπαινον ἐπιστημονικῶς. Ἡ ἀναγνώρισις τοιούτου συστήματος καταργεῖ τὴν ἐγγύησιν τῆς πολιτειακῆς μονιμότητος, ἀποτελούσης τὴν βάσιν τῆς κοινῆς εἰρήνης καὶ τάξεως, καὶ ὠθεῖ διὰ τοῦτο πολλάκις εἰς ἐμφυλίους σπαραγμοὺς καὶ εἰς ἄνωθεν πραξικοπήματα πολιτικά.—Ὅθεν οὐδεμία ἐξουσία τοῦ κράτους δύναται νὰ προκαλέσῃ νομίμως τὴν συγκρότησιν ἐθν. συνελεύσεως. Τὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα τῶν διαφόρων πολιτειακῶν ἐξουσιῶν, προσώπων ἢ σωμάτων, ῥητῶς ὁρίζονται ὑπὸ τοῦ συντάγματος, ἡ δὲ κλῆσις ἐθνικῆς συνελεύσεως δὲν καταλέγεται μεταξὺ τῶν δικαιωμάτων τούτων, καὶ οὔτε προσῆκον ἦτο νὰ καταλέγηται, διότι ἡ κλῆσις Συνελεύσεως, ἀντιπροσωπευούσης τὸ ἐν τῷ ἔθνει κυριαρχικὸν δικαίωμα τῆς κατὰ τὸ δοκοῦν μεταβολῆς τοῦ πολιτεύματος, προκαλεῖται κατὰ τὰ εἰρημένα ὑπὸ μόνου τοῦ ἔθνους, ἐνασκοῦντος τὴν κυριαρχικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν· ἀπαιτεῖται ἄρα πρόκλησις αὐτοῦ τοῦ ὅλου ἔθνους, δηλονότι ἐπανάστασις.—Ἀλλ' ἀντιπροσωπεύει σύμπασαν τὴν ἐθνικὴν κυριαρχίαν ἀείποτε ἡ συνέλευσις; Τὰ δικαιώματα, ἤτοι ἡ δύναμις, τῆς συνελεύσεως ὁρίζονται διὰ ψηφίσματος τοῦ ἐπαναστάντος ἔθνους ἢ τῆς ὑπ' αὐτοῦ συστάσης ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως. Κατὰ τοσοῦτο λοιπὸν ἀντιπροσωπεύει τὴν ἐθνικὴν κυριαρχίαν, καθ' ὅσον περιορίζεται ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἀπονεμηθέντων εἰς αὐτὴν δικαιωμάτων, εὐρυτάτων πάντοτε, καὶ τοῦ σκοποῦ δι' ὃν συγκαλεῖται. Ὅθεν ἂν διὰ τοῦ ἐπαναστατικοῦ ψηφίσματος ὁρίζηται, ὅτι τὸ συνταχθησόμενον ὑπὸ τῆς συνελεύσεως πολίτευμα δέον νὰ φέρῃ τύπον δημοκρατικὸν, δὲν δύναται ἡ συνέλευσις νὰ συντάξῃ πολίτευμα ὑπὸ τύπον ἄλλον, καὶ τἀνάπαλιν.

§ 19. Ὡς ἐρρέθη, τὸ Σύνταγμα, ὅπου αἱ καθεστῶσαι πολιτειακαὶ ἐξουσίαι δὲν ἀπολαύουσι τοῦ δικαιώματος τοῦ μεταβάλλειν αὐτὸ, διατηρεῖται ἄθικτον μέχρι τῆς δι' ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Πειραιώς

δηλώσεως τῆς ἐναντίας τῆς κοινωνίας θελήσεως. Δύναται οὐχ ἧττον νὰ ἀναθεωρηθῇ, ἐν γένει ἢ ἐν μέρει, ἐὰν αὐτὸ τοῦτο τὸ Σύνταγμα ἐπιτρέπῃ τὴν ἀναθεώρησιν αὐτοῦ καὶ καθ' ὃν ὁρίζει τοῦτο τρόπον, ἀσφαλίζοντα τὰς καθιερουμένας ἐν αὐτῷ ἀτομικὰς καὶ πολιτικὰς ἐλευθερίας. Τὸ ἤδη παρ' ἡμῖν ἰσχύον σύνταγμα τοῦ 1864, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ προλαβόν, ἐπιτρέπει κατὰ μίμησιν ἄλλων χωρῶν συνταγμάτων (*) τὴν ἀναθεώρησιν αὐτοῦ διὰ τοῦ

(*) Τοιαῦτα εἶναι τὸ γαλλικὸν σύνταγμα τοῦ 1795, τὸ τοῦ 1848 τῆς Γαλλίας, τὸ ὁμοσπονδιακὸν σύνταγμα τῆς Ἀμερικῆς, τὸ βελγικὸν καὶ πάντα σχεδὸν τὰ νεώτερα εὐρωπαϊκὰ συντάγματα. Καὶ κατὰ μὲν τὸ γαλλικὸν τοῦ 1795, τὸ συμβούλιον τῶν ἀρχαίων (Le conseildes anciens) προτείνει εἰς τὸ συμβούλιον τῶν 500 τὴν ἀναθεώρησιν, ἐὰν δὲ τοῦτο τρὶς κατ' ἐπανάληψιν ἐντὸς ἐννέα ἐτῶν κατὰ διαλείμματα τριῶν ἐτῶν παραδεχθῇ αὐτήν, συγκαλεῖται βουλὴ ἀναθεωρητική. Κατὰ δὲ τὸ τοῦ 1848 δημοκρατικὸν τῆς Γαλλίας (ἄρθρον 111), μόνον κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος βουλευτικῆς τινος περιόδου ἐδύνατο ἡ βουλὴ νὰ ἐκφράσῃ τὴν περὶ μεταβολῆς τοῦ συντάγματος εὐχὴν αὐτῆς, ἀπῃτεῖτο δὲ τότε νὰ διατυπωθῇ ἡ εὐχὴ αὕτη μετὰ τρεῖς συνεχεῖς συζητήσεις, ἐντὸς τριῶν μηνῶν γενομένας, καὶ διὰ τῆς πλειονοψηφίας τῶν 3/4 τῶν ψηφοφορησάντων· τῆς ἀναθεωρήσεως δὲ ἐπιτραπείσης, ἔμελλε νὰ κληθῇ συνέλευσις, τρίμηνον μόνον δυναμένη νὰ διαρκέσῃ καὶ ἀσχολουμένη μοναδικῶς εἰς τὴν ἀναθεώρησιν, δι' ἣν ἐξελέχθη. Τὸ δὲ τῶν Ἡν. πολιτειῶν (ἄρθρον 5), ἰσχύον ἔτι, ἐπιτρέπει τὴν ἀναθεώρησιν αὐτοῦ κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. «Τὸ κογκρέσσον (κατὰ τὰς ῥητὰς διατάξεις τοῦ συντάγματος), ὁσάκις τὰ δύο τρίτα τῶν δύο βουλῶν, (τῶν ἀπαρτιζουσῶν αὐτό), ἤθελον θεωρήσει ἐπάναγκες, δύναται νὰ προτείνῃ μεταβολὰς εἰς τὸ σύνταγμα τοῦτο, ἢ ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῶν δύο τρίτων τῶν νομοθετικῶν σωμάτων τῶν ἄλλων κρατῶν δύναται νὰ συγκαλέσῃ συνέλευσιν εἰδικὴν (conveution), ὅπως προτείνῃ αὐτῇ τὰς μεταβολάς, αἵτινες κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις θέλουσιν ἰσχύει, ὡς διατάξεις τοῦ συντάγματος, ἐὰν ἐπικυρωθῶσιν ὑπὸ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων τῶν τριῶν τετάρτων τῶν διαφόρων κρατῶν ἢ ὑπὸ τῶν τριῶν τετάρτων τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ἑκάστου αὐτῶν, ἐφ' ὅσον ἑκάτερος τῶν τῆς ἐπικυρώσεως τρόπων ἤθελεν ὁρισθῇ ὑπὸ τοῦ Κογκρέσσου. Ἀλλ' οὐδεμία μεταβολὴ εἰς τὸ σύνταγμα δύναται νὰ ἐπενεχθῇ πρὸ τοῦ ἔτους 1808, ἀλλοιοῦσα τὴν 1ην καὶ τὴν 4ην ῥήτραν τῆς § 9' τοῦ ἄρθρου ά, οὐδεμία δ' ὡσαύτως μεταβολή, δι' ἧς ἤθελεν ὁρίζεσθαι, ὅτι δύναταί κράτος τι τῆς ὁμοσπονδίας ἄνευ τῆς ἰδίας αὐτοῦ συναινέσεως νὰ στερηθῇ τῆς ἰσονομίας, δηλονότι ἴσης ψήφου (διὰ δύο γερουσιαστῶν ἕκαστον) ἐν τῇ γερουσίᾳ. Τὸ δὲ Ἑλβετικὸν (τοῦ 1848) ἐπιτρέπει διὰ τοῦ 118 ἄρθρου αὐτοῦ τὴν ἀναθεώρησιν αὐτοῦ ὡς ἑξῆς. «Ὁσάκις τὸ ἓν τμῆμα τῆς Ὁμοσπονδιακῆς νομοθετικῆς Συνελεύσεως (assemblée) ἀποφαίνεται ὑπὲρ τῆς ἀναθεωρήσεως κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἄλλο, ἢ ὁσάκις 50,000 ἐκλογέων ἐπιζητοῦσι τὴν ἀναθεώρησιν, τὸ ζήτημα, ἂν δέον ἢ μὴ νὰ ἀναθεωρηθῇ τὸ Ὁμοσπονδιακὸν Σύνταγμα, ὑποβάλλεται εἰς τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν τοῦ Ἑλβετικοῦ λαοῦ, ἀποφαινομένου διὰ τοῦ ν α ὶ ἢ ο ὔ. Ἐν περιπτώσει δὲ καταφατικῆς ἀπαντήσεως, ἀνανεοῦνται ἀμφότερα τὰ συμβούλια πρὸς ἐνέργειαν τῆς ἀναθεωρήσεως·» διὰ δὲ τοῦ 119 ἄρθρου ὁρίζει, ὅτι «τὸ ἀναθεωρηθὲν Σύνταγμα ἰσχύει τότε μόνον, ὁσάκις τοῦτο ἀπεδέχθη ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας τῶν ἐκλογέων τῆς Ἑλβετίας ἁπάσης (ἄνευ διακρίσεως καντονίου) καὶ ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας τῶν νομοθετι-

101 ἄρθρου, ἀλλ' ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους: ἀ) ὅτι μόνον ὡρισμέναι διατάξεις αὐτοῦ ἐκ τῶν μὴ θεμελιωδῶν δύνανται νὰ ἀναθεωρηθῶσιν, οὐχὶ δὲ αἱ θεμελιώδεις, β') ὅτι μόνον μετὰ παρέλευσιν δεκαετίας ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ συντάγματος ἐπιτρέπεται ἡ ἀναθεώρησις αὐτῶν, (συνεπληρώθη ἤδη ἡ χρονικὴ αὕτη προθεσμία), γ') ὅτι ἀπαιτεῖται νὰ βεβαιωθῇ προσηκόντως ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναθεωρήσεως, θεωρεῖται δὲ βεβαιωθεῖσα προσηκόντως, ἐὰν ἡ βουλὴ κατὰ δύο συνεχεῖς βουλευτικὰς περιόδους διὰ τῶν τριῶν τετάρτων τῶν ψήφων τοῦ ὅλου αὐτῆς ἀριθμοῦ ζητήσῃ τὴν ἀναθεώρησιν δι' ἰδίας πράξεως, ὁριζούσης τὰς ἀναθεωρητέας διατάξεις. ἐνεργεῖται δὲ ἡ ἀναθεώρησις διὰ τῆς διαλύσεως τῆς ὑφεστώσης βουλῆς καὶ τῆς κλήσεως ἄλλης, εἰδικῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, συγκροτουμένης ἐκ διπλασίου ἀριθμοῦ βουλευτῶν, ἥτις ἀποφαίνεται μόνον ἐπὶ τῶν κηρυχθεισῶν ἀναθεωρητέων διατάξεων. Καὶ οἱ ὅροι, οὓς τάσσει τὸ σύνταγμα, καὶ ὁ τρόπος, ὃν ὁρίζει πρὸς ἀναθεώρησιν, ἀσφαλίζουσι δεύντως τὰς καθιερουμένας δι' αὐτοῦ ἀτομικὰς καὶ πολιτειακὰς ἐλευθερίας κατὰ τῆς κακοβουλίας ἀπορρήτου ἡγεμόνος καὶ τῆς δουλοφροσύνης ἀνδραποδώδους βουλῆς· γεννῶνται ὅμως τινὰ ζητήματα, ὧν πρέπουσαν θεωροῦμεν τὴν ἐνταῦθα ἐξέτασιν. Καὶ ἐν πρώτοις ἡ ἔκφρασις δι' ἰδίας πράξεως τί ἐμφαίνει; β') δὲ τίνες αἱ θεμελιώ-

κῶν σωμάτων τῶν καντονίων.» Τὰ δὲ λοιπὰ νεώτερα εὐρωπαϊκὰ συντάγματα (βελγικὸν, πορτογαλλικὸν, πρωσσικὸν, σουηδικὸν, δανικὸν, βαυαρικὸν, βάδης κτλ.) παρέχουσι πολλῷ μείζονας εὐχερείας εἰς τὴν ἀναθεώρησιν, ἀπαιτοῦντα μόνον ἰσχυροτέραν πλειονοψηφίαν τῆς συνήθους (τῶν δύο τρίτων δηλονότι) ἢ παραδοχὴν τῶν ἀναθεωρηθεισῶν διατάξεων ὑπὸ δύο βουλευτικῶν περιόδων, τὸ δὲ τῆς Βραζιλίας καὶ Πορτογαλλίας ἀμφότερα ταῦτα ἐν ταὐτῷ. Τὸ τῆς Νορβηγίας, ἀπαιτοῦν τὴν ὑπὸ δύο μόνον βουλ. περιόδων ἀποδοχὴν, προστίθησι καὶ τὸν περιοριστικὸν ὅρον, ὅτι αἱ νέαι διατάξεις δέον νὰ συνάδωσι πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ἐπικρατοῦντος Συντάγματος—Τὴν ἰδέαν τῆς ἐγγραφῆς ἀναθεωρητικῆς ῥήτρας ἐν τοῖς Συντάγμασιν εὑρίσκομεν εὐλογωτάτην, καθὸ παρέχουσαν εἰρηνικὸν μέσον εἰς τὴν δι' ὁμαλοῦ τρόπου, ἄνευ συνταράξεως τῶν καθεστώτων, ἀνατροπὴν πολιτειακῶν διατάξεων γεγηρακυιῶν. Συχνότατα πολίτευμα συνταχθὲν ἐπὶ γενεᾶς, ἧς τοὺς πόθους καὶ τὰ φρονήματα, ἔτι δὲ καὶ τὰς ἀνάγκας, ἀντιπροσωπεύει, ἀναγκαῖον καθίσταται νὰ μεταβληθῇ μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν αὐτῆς, ἀναπτυχθέντων νέων πόθων καὶ νέων ἀναγκῶν. Ἐὰν τὸ σύστημα τῆς κοινοβουλευτικῆς παντοδυναμίας, ὑφ' ὃ οὐδὲν μόνιμον, παρέχῃ ἀφορμὰς πολιτικῶν ἀνταρσιῶν καὶ πρὸ πάντων πραξικοπημάτων ἐν χώρᾳ φίλῃ τοῦ καινοῦ καὶ ἀψικόρῳ καὶ ὑπὸ βασιλέα φιλοτύραννον, ἡ ἀπουσία πάλιν διατάξεων, παρεχουσῶν τὸ μέσον τῆς εἰρηναίας ἀναθεωρήσεως ὑπὸ ὅρους καὶ ἐγγυήσεις, γίνεται συνηθέστατα παραίτιος πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν πρὸς μεταβολὴν τοῦ ἀπαρέσκοντος πολιτεύματος καὶ ἱκανοποίησιν τῶν νέων δοξασιῶν καὶ ἀναγκῶν. (Ἴδε περὶ τούτου καὶ ἄρθρον τοῦ Armand Marrast ὑπὸ τὴν λ. Reforme ἐν τῷ πολιτικῷ λεξικῷ τῶν E. Duclerc καὶ Pagnerre).

δεις τοῦ συντάγματος διατάξεις καὶ τίνες αἱ μὴ θεμελιώδεις ; Οὐ μόνον ὁ ὀρθὸς λόγος ὑπαγορεύει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι διὰ τῆς λέξεως π ρ ᾶ ξ ι ς ἐσκόπει ἡ θεσπίσασα τὸ σύνταγμα συνέλευσις νὰ ἀναθῇ εἰς μόνην τὴν βουλὴν τὴν ἀπόφασιν περὶ ἀναθεωρήσεως, ἀποκλείουσα τὴν ἀνάγκην τῆς καὶ τοῦ βασιλέως συναινέσεως διὰ τῆς κυρώσεως αὐτῆς, διότι ἄλλως α) ἤθελε μεταχειρισθῇ τὴν λέξιν ν ό μ ο ς καὶ οὐχὶ τὴν λ. π ρ ᾶ ξ ι ς, β') διότι ἡ παραδοχὴ τῆς ἀντιθέτου γνώμης ἀπάγει προφανῶς εἰς σκανδαλωδέστατον ἀτόπημα, καθ' ὅσον τοῦ 107 ἄρ. τοῦ συντάγματος, ῥητῶς ὁρίζοντος, ὅτι «ἀποφασισθείσης τῆς ἀναθεωρήσεως, διαλύεται ἡ ὑφεστῶσα βουλὴ», ἐὰν ὑποτεθῇ, ὅτι ἀπαιτεῖται οὐ μόνον ἀπόφασις τοῦ βουλευτικοῦ σώματος περὶ ἀναθεωρήσεως, ἀλλὰ πλήρης νόμος, προσαπαιτῶν καὶ τὴν τοῦ βασιλέως συναίνεσιν, ἣν οὗτος δύναται νὰ ἀρνηθῇ εἴτε διὰ τῆς ἀκυρώσεως εἴτε διὰ τῆς ἐπὶ δίμηνον ἀπραξίας, ἡ περὶ ἀφεύκτου διαλύσεως τῆς βουλῆς καὶ κλήσεως νέας ἐκ διπλοῦ ἀριθμοῦ βουλευτῶν ῥητὴ τοῦ συντάγματος ἐπιταγὴ ματαιοῦται ὅλως· ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν στενογραφικῶν πρακτικῶν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως (6 τόμος σελὶς 794) συνάγεται. Ἡ λύσις τοῦ δευτέρου ζητήματος εἶναι δυσχερεστέρα, διότι ἀκριβές τι ὅριον μεταξὺ τῶν θεμελιωδῶν καὶ μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων δὲν δύναται νὰ πορισθῇ ἐκ τοῦ συντάγματος. Φρονοῦμεν ὅμως, ὅτι ἀναμφισβητήτως δέον νὰ θεωρηθῶσι θεμελιώδεις α) μὲν, αἱ τὰς ἀτομικὰς ἐλευθερίας καθιεροῦσαι. Ἂν ἡ δέσμευσις ἢ κολόβωσις τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν ἀντίκειται εἰς αὐτὸν τὸν σκοπὸν τῆς ἐν πολιτείᾳ συντάξεως τῆς κοινωνίας, ὅστις εἶναι ἡ ἀσφάλισις τῶν ὑπὸ τῆς φύσεως δεδομένων τῷ ἀνθρώπῳ ἐλευθεριῶν, εὐνόητον εἶναι, ὅτι συνταγματικὸς χάρτης, καθιερώσας ἅπαξ αὐτάς, δὲν δύναται νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν μεταβολὴν τῶν καθιερουσῶν αὐτὰς διατάξεων πρὸς δέσμευσιν ἢ περιορισμὸν αὐτῶν. Ἀναμφισβητήτως ὅμως ἐπιτρέπεται ἡ διὰ μειζόνων ἐγγυήσεων περιβολὴ αὐτῶν. β') δὲ αἱ τὴν διαίρεσιν τῆς ὅλης κοινωνικῆς ἐξουσίας κατὰ τὰ ὑπὸ τῶν συνταγματικῶν πολιτευμάτων ἐν γένει νενομοθετημένα καὶ παραδεδεγμένα ὁρίζουσαι διατάξεις, ἑπομένως ἡ περὶ βασιλέως ἀνευθύνου τοῦ Συντ. διάταξις, ἡ περὶ ὑπουργῶν καὶ τοῦ ὑπευθύνου αὐτῶν, ἡ περὶ ὑπάρξεως βουλῆς καὶ ἐκλογῆς αὐτῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἡ περὶ καταρτισμοῦ δικαστικῆς ἐξουσίας ἀνεξαρτήτου κτλ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΜΗΜΑ Α'.

Περὶ συνθέσεως τῆς ἐξουσίας ἢ περὶ πολιτικῶν ἐλευθεριῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ὁποῖαι εἰσιν αἱ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι καὶ κατὰ τί διαφέρουσι τῶν ἀτομικῶν.

§ 20. Εἴπομεν, ὅτι ἡ ἐξουσία (κατὰ τὴν γενικωτέραν τῆς λέξεως σημασίαν) δέον νὰ ἔχῃ μόνον, ἀλλὰ πάντα, τὰ ἐξῆς δικαιώματα: τὸ τοῦ φορολογεῖν, στρατολογεῖν, ἱκανοποιεῖν ἢ δικάζειν, ἀντιπροσωπεύειν ἐξωτερικῶς καὶ ἀστυνομεῖν, κατὰ νόμους τεθειμένους ὑπ' αὐτῆς ταύτης, οὓς δύναται καὶ νὰ μεταβάλλῃ, ἤτοι δέον νὰ ἔχῃ καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ νομοθετεῖν· ἀλλ' ὅτι ὅλως ἀσυμφώνως πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς κοινωνίας ἐπὶ τῷ λόγῳ δῆθεν τῆς ἀνάγκης ἐδήμευσαν πολλάκις οἱ τυραννικοὶ καὶ τὰ φυσικὰ τοῦ ἀνθρώπου δικαιώματα, ὧν τὴν ἐξασφάλισιν σκοπεῖ ἡ συγκρότησις κοινωνίας καὶ ὑπὸ πολίτευμα ὑπαγωγὴ αὐτῆς, ἤτοι τὰς λεγομένας ἀτομικὰς ἐλευθερίας. Εἴπομεν β') ὅτι τὴν ἐξουσίαν (εἰς ἣν συμπεριλαμβάνονται πάντα τὰ ἤδη μνημονευθέντα δικαιώματα), ἣν ὑπὸ τὰ μοναρχικὰ πολιτεύματα διαχειρίζεται πᾶσαν μία καὶ μόνη ἐξουσία, συγκεντρουμένη εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ μονάρχου, διῃρεσαν τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα, ἀκολουθοῦντα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τῇ φύσει τῶν πραγμάτων, εἰς τρεῖς, τὴν νομοθετικὴν, ἐκτελεστικὴν καὶ δικαστικὴν, ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη τάσσει τοὺς νόμους, ἡ δὲ δευτέρα προστατεύει κατ' αὐτοὺς τὰ μήπω προσβληθέντα δίκαια τοῦ πολίτου, ἔχουσα προσέτι τὴν πρωτοβουλίαν εἰς τὴν κίνησιν καὶ ἐνέργειαν τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς, ἤτοι εἰσπράττει τοὺς φόρους, συλλέγει τοὺς στρατιώτας, ἀντιπροσωπεύει ἐξωτερικῶς τὸ κράτος καὶ διαχειρίζεται τὴν ἀνωτάτην ἀστυνομίαν, συντελεῖ δὲ προσέτι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων, χρείας καλούσης, ἡ δὲ τρίτη τιμωρεῖ τὰς παραβάσεις τῶν Ποιν. νόμων καὶ διαλύει τὰς μεταξὺ τῶν πολιτῶν ἰδιωτικὰς διαφοράς. Παρετηρήσαμεν δὲ, ὅτι εἰς τὴν διαίρεσιν ταύτην τῶν ἐξουσιῶν, εἰς ἃς κατανέμεται κατὰ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα ἡ ἐν συνόλῳ ἐξουσία, συνίστανται αἱ λεγόμεναι πολιτικαὶ ἢ πολιτειακαὶ ἐλευθερίαι, ἤτοι ἡ κατὰ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα σύνθεσις τῆς ἐξουσίας.

§ 21. Αἱ ἀτομικαὶ λεγόμεναι ἐλευθερίαι δὲν εἶναι ἐπινόημα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς αἱ περὶ ὧν πρόκειται ἤδη πολιτικαὶ ἐλευθερίαι. Κακοὶ νόμοι, ἀντιβαίνοντες δηλονότι εἰς τὸν κοινωνικὸν σκοπὸν, δύνανται νὰ κολοβώσωσιν ἢ νὰ δημεύσωσιν ὅλως τὰς ἀτομικὰς ἐλευ-

θερίας· ἀγαθοὶ τοὔναντίον νόμοι προστατεύουσι τὰς ἀτομικὰς ἐλευθερίας κατὰ τῶν αὐθαιρεσιῶν τῆς ἐξουσίας, ἀλλ' οὐδεὶς παράγει αὐτάς. Καθ' ἅπαντας τοὺς αἰῶνας καὶ ἐν πάσαις ταῖς χώραις, ὑπὸ πάσας τὰς κυβερνητικὰς μορφάς, ἐν οἱῳδήποτε βαθμῷ πολιτισμοῦ, ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην νὰ θέσῃ ἐλευθερως εἰς ἐνέργειαν τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, νὰ ἀναπτύξῃ τὰς σωματικὰς καὶ διανοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, νὰ σκέπτηται, νὰ ἐνεργῇ καὶ νὰ κινῆται. Ἕλλην ἢ Γάλλος, Ἄγγλος ἢ Ἀμερικανός, Ἰνδὸς ἢ Σίνας, ὁ ἄνθρωπος ἐγεννήθη, ὅπως διαθέτῃ κατὰ τὸ δοκοῦν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, τὸν ἐνδιάθετον καὶ προφορικὸν λόγον αὐτοῦ, τὴν ἐργασίαν καὶ τὸν καρπὸν τῆς ἐργασίας αὐτοῦ. Ἐξ ἐναντίας τὸ κράτος, δηλονότι ἡ κοινωνικὴ ἐξουσία, δὲν ἔχει σκοπὸν ὑπάρξεως, εἰ μὴ διότι ἐξασφαλίζει καὶ προστατεύει τὰς ἀτομικὰς ἐλευθερίας.—Ἀλλ' αἱ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι, ἤτοι ἡ κατὰ τόνδε ἢ τόνδε τὸν τρόπον πρὸς ἐπιτυχῆ ἐκπλήρωσιν τῶν κυβερνητικῶν καθηκόντων κατάρτισις τῆς ἐξουσίας καὶ τὰ πρὸς τὴν τοιαύτην κατάρτισιν ἀπονεμηθέντα τοῖς πολίταις δικαιώματα, πολιτικὰ δικαιώματα ἐπίσης λεγόμενα, εἶναι ἁπλοῦν ἐπινόημα τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τοῦτο δὲ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς ὑρίστανται παντοίας μεταβολάς. (*) Μία ὅμως εἶναι ἀναγκαίως ἡ βάσις τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, ἡ πολυαρχία ἢ μοναρχία ἄγαν κεκερασμένη· μετ' ἀπολύ-

(*) Ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰ πολιτεύματα, ὡς πρὸς τὴν ῥύθμισιν καὶ διατύπωσιν τῶν πολιτικῶν ἢ πολιτειακῶν ἐλευθεριῶν ὅτι καὶ εἰς τοὺς νόμους, δέον δηλονότι καὶ ταῦτα νὰ ὦσι σύμφωνα πρὸς τὰ ἤθη, τὸν χαρακτῆρα καὶ πρὸ παντὸς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐθνῶν.

Τοῦτο παραδέχονται πάντες οἱ πολιτικοὶ συγγραφεῖς, οἵ τε νεώτεροι καὶ ἀρχαιότεροι, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τῶν κληθέντων ἰδεολόγων (idéologues), (δηλονότι τῶν ὀρθῶς δογματιζόντων ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν προλαβόντα αἰῶνα, ὅτι ἐν τῇ κυβερνήσει τῶν ἐθνῶν ἀντικατέστησε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν λογικὴν ἡ βία, αἱ προλήψεις καὶ ἡ γραφειοκρατία). Εἷς τῶν διαπρεπεστάτων ἰδεολόγων, ὁ Destuit de Tracy (ἐν τῷ Commentaire αὐτοῦ sur l'esprit des Lois τοῦ Montesquieu) ἀναπτύσσει ἄριστα τὴν ἀρχὴν ταύτην, καὶ τοι διαβαλλόμενος ὑπὸ Ναπολέοντος τοῦ Α', «ὅτι μετὰ τῶν συνεταίρων αὐτοῦ (ἰδεολόγων) προσεπάθει νὰ ἀποξενώσῃ τοὺς νόμους τῆς γνώσεως τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας καὶ τῶν μαθημάτων τῆς ἱστορίας» (βλ. ἀπάντησιν τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὸ Συμβ. τῆς Ἐπικρατείας ὑπὸ ἡμερομ. 20 Δεκ. 1812).

Καὶ ὁ Bluntschli ἐκ τῶν νεωτέρων πολιτειολόγων λέγει, ὅτι «ὁ νομοθετῶν πολίτευμα ὑφίσταται τὴν ἐπίῤῥοιαν τῶν περιστάσεων, τῶν γεγονότων καὶ τῶν δοξασιῶν αἵτινες ἐπικρατοῦσιν ἐν τῷ Ἔθνει· δὲν ἐπιτρέπεται δ' αὐτῷ νὰ γράψῃ ἐπὶ λευκοῦ χάρτου κατὰ θέλησιν τὰ ὄνειρα τῆς φαντασίας καὶ τὰς ἰδιοτροπίας τῆς διανοίας αὐτοῦ. Ὀφείλει νὰ ὑπολογίσῃ εἰς τὴν κατάρτισιν αὐτοῦ τὰς ὑφεστώσας δυνάμεις, τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς καὶ πολλὰς ἐξωτερικὰς περιστάσεις».

τοῦ δὲ μοναρχίας δὲν δύνανται νὰ συνυπάρξωσι πολιτικαὶ ἐλευθερίαι· διότι, ὡς ἐρρέθη, αἱ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι συνίστανται εἰς τὴν κατανομὴν τῆς ἐν συνόλῳ ἐξουσίας εἰς πολλὰ πρόσωπα καὶ σώματα, ὑπὸ δὲ τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν τὸ ὅλον τῆς ἐξουσίας διατελεῖ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ μονάρχου.

§ 22. Κύριος τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν σκοπὸς εἶναι ἡ ἀσφάλισις τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν. Αἱ ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι διὰ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ μονάρχου καὶ τὴν κακοήθειαν πολλάκις τῶν ὀργάνων αὐτοῦ, ἔτι δὲ τὸν φόβον τῶν ἐπαναστάσεων, ἐλλείπουσιν ὅλως ἢ παραβιάζονται καὶ καταπατοῦνται συνηθέστατα ἐν τοῖς ὑπὸ ἀπόλυτον μοναρχικὸν πολίτευμα τελοῦσι κράτεσι· αὐτὴ ἡ κορωνὶς τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία, ἧς ἄνευ ἡ ζωὴ καθίσταται ἀλγεινοτάτη, διατρέχει τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων. Οὐδέποτε ὁ πολίτης ἀπολαύει ἡσύχως αὐτῆς, καθὸ κατεχόμενος ἀδιακόπως ὑπὸ τοῦ στυγεροῦ φόβου μὴ λακπατήσῃ αὐτὴν φρενοτροπία τις τοῦ Ἡγεμόνος ἢ ἀρόρητοι κακώσεις ὑποδεεστέρων δημοσίων ὀργάνων, οἷον κακοτρόπου διοικητοῦ ἢ ἀστυνόμου ἢ χωροφύλακος καὶ κλητῆρος. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ ἰδίως ταύτην δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς πάντας ἐν γένει τοὺς ἀπολύτους Μονάρχας ὅ,τι εἶπεν ὁ Montaigne περὶ τῶν αὐθαιρέτων καὶ αὐτογνωμόνων βασιλέων· «ὅτι δηλαδὴ ὁ μὲν λαὸς φαίνεται τότε, ὅτι ἐγεννήθη φέρων ἐρίππιον ἐπὶ τῆς ῥάχεως, ὁ δὲ ἡγεμὼν φέρων μάστιγα καὶ πτερνιστῆρας, ὅπως ἱππεύῃ ἐπ' αὐτοῦ». Ἔτι δὲ ἀναιδέστερον καὶ αὐθαδέστερον παραβιάζονται αἱ ἄλλαι ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι, αἱ καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας ἅμα χαρακτῆρα φέρουσαι, ὡς ἡ ἐλευθερία τοῦ λέγειν καὶ τοῦ γράφειν. Ὁ Thiers ἀναφέρει ἔν τινι ὁμιλίᾳ αὐτοῦ ἐνώπιον τῆς βουλῆς κατὰ τὸ 1846, ὅτι ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', πεπτωκότος ὑπὸ τὸ βάρος τῶν χρόνων, ὁ διαπρεπὴς Bossuet, καίπερ μοναρχικώτατος, εὑρέθη ἠναγκασμένος νὰ καθικετεύσῃ εὐρυᾶ καὶ θεοσεβῆ τινα γυναῖκα, ἥτις ἤρξατο ἀσκοῦσα ἐπιρροὴν εἰς τὸν τότε καταβεβλημένον αὐτοῦ νοῦν, τὴν κυρίαν Μαιντενών, ἵνα λάβῃ τὴν ἄδειαν τῆς δημοσιεύσεως τῶν σοφῶν αὐτοῦ συγγραφῶν, ἣν ἀπέτρεπον οἱ διευθύνοντες τότε ἐν Γαλλίᾳ τὴν λογοκρισιαν, ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Letellier. (*)

(*) Ἐν τῇ αὐτῇ ὁμιλίᾳ παρατηρεῖ ὁ Thiers, ὅτι καὶ ὁ διάσημος ὑπουργὸς Choiseul διὰ τῆς κολακείας γυναικός τινος, τῆς κυρίας Πομπαδοὺρ, ἠδυνήθη, διαπρυόμενος εἰς τὰ πράγματα καὶ παρασύρων τὸν τότε βασιλέα τῆς Γαλλίας, Λουδοβίκον τὸν ΙΓ', νὰ μεγαλύνῃ τὸ γαλλικὸν ναυτικὸν καὶ ἀνεγείρῃ τὸν τὰ μάλιστα ἐκπεπτωκότα στρατόν· ἀλλ' ὅτε ὁ μονάρχης παρεδόθη εἰς ἀκολάστους ἔρωτας πρὸς ταπεινὴν παλλακίδα, τὴν Dyvary, ὁ Choiseul ἐθεώρησεν ἀναξιοπρεπὲς νὰ ὑπηρετῇ ἐρεξῆς,

§ 23. Ἐπομένως ἀνάγκη πᾶσα νὰ φρουρῶνται ὑπὸ πολιτικῶν ἐλευθεριῶν αἱ ἀτομικαὶ, καὶ διὰ τοῦτο ἀποκρουστέα τὰ ἀπόλυτα μοναρχικὰ πολιτεύματα, ἐσφαλμένη δ' ἡ γνώμη, καθ' ἣν οἱ μὴ προωδευμένοι ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς λαοὶ τυγχάνουσιν ἀνάξιοι πολιτικῶν ἐλευθεριῶν (*). — Βεβαίως διοργάνωσις τῆς ἐξουσίας κατὰ τρόπον ἐλεύθερον, καταλύοντα τὸ παντοδύναμον τοῦ μονάρχου, δύναται πολυτρόπως νὰ ἐπιτευχθῇ. Οὕτω φέρ' εἰπεῖν κατὰ πάντα τὰ νεώτερα ἐλεύθερα πολιτεύματα (δημοκρατικὰ καὶ συνταγματικὰ) ἐπικρατεῖ ἡ τῶν βουλευτικῶν σωμάτων ἐκλογὴ ὑπὸ πολιτῶν, ἐχόντων τὰ πρὸς τοῦτο ὡρισμένα προσόντα, κατὰ δὲ τὰ ἀρχαῖα ἐπεκράτει ἐν τῇ καταρτίσει πολυμελῶν σωμάτων ἡ κλήρωσις (**). Οὕτω κατὰ τὸ ἤδη ἑλληνικὸν Σύνταγμα δικασταὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως διοριζόμενοι ἰσοβίως, διαχειρίζονται κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν, κατὰ δὲ τὸ γαλλικὸν Σύνταγμα τῆς 3 Σεπτεμβρίου τοῦ 1791 οἵ τε δικασταὶ καὶ ὁ δημόσιος κατήγορος ἐξελέγοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καὶ κατὰ τὸ τοῦ 1793 ὡρισμένη μόνον τάξις πολιτῶν, ἐχόντων τὰ δέοντα προσόντα, ἐξέλεγε τοὺς εἰρηνο-

διὸ ἀνεχώρησε, «μετ' αὐτοῦ δὲ, ὡς εὐφραδῶς ἐκφράζεται ὁ Thiers, συνανεχώρησεν ὁ ἀγαθὸς τῆς Γαλλίας δαίμων καὶ ἡ Πολωνία ἐκείνη, ἥτις σπαράσσει ἔτι ὑπὸ τὰς τυραννικὰς ἁλύσεις, διεμελίσθη· δύο δὲ ἄμα ἄνδρες, ὁ μὲν Λουδοβίκος ΙΓ' ἐν εὐήθει μεταμελείᾳ, ὁ δὲ Μέγας Φρεδερίκος, ὁ πρωταίτιος τῆς διαμελίσεως ταύτης, ἐν κακοήθει χαιρεκακίᾳ, ἀνέκραξαν· «ἐὰν ὁ Choiseul ὑπούργευεν εἰσέτι, ἡ Πολωνία δὲν ἤθελε καταμελισθῇ».

(*) Οἱ μὴ προωδευμένοι λαοὶ, μὴ συναισθανόμενοι τὸ πολύτιμον τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν εὐχερῶς ἀποδέχονται τὴν παραβίασιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην, δύνανται ὄντως νὰ ὀνομασθῶσιν ἀνάξιοι πολιτικῶν ἐλευθεριῶν· ἀλλ' ἂν ὁ ἡγεμονεύων αὐτῶν, ἐστερημένος ἀποτροφητικῶν τάσεων, θελήσῃ νὰ κρατύνῃ τὰς πολιτικὰς ἐλευθερίας, ἐδραιοῦνται αὗται μετά τινα χρόνον ἐν τοῖς ἤθεσιν αὐτῶν.

(**) Ἐν ταῖς ἀρχαίαις πολιτείαις, κατὰ τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν τοῦ J. De Boisjoslin, εὐδοκίμει τὸ σύστημα τῆς κληρώσεως, διότι ἀμέσως ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐνεργουμένων τῶν φπουδαιοτέρων πολιτικῶν ὑποθέσεων, οὐδεὶς τῶν πολιτῶν ἦν πάντη ἀνίκανος εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν διὰ κληρώσεως ἀπονεμομένων τότε πολιτικῶν ἔργων. Ἀλλὰ παρὰ τοῖς νεωτέροις τὸ σύστημα τοῦτο ἐπόμενον ἦν νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἐκλογήν. Ἐν τούτοις δύο τῶν μεγίστων τοῦ προλαβόντος αἰῶνος φιλοσόφων ὁ Montesquieu (Esprit des Lois βιβλ. II κεφ. 2) καὶ ὁ Rousseau (Contrat Social βιβλ. IV κεφ. 3) ἐκφράζονται εὐμενέστατα ὑπὲρ τοῦ συστήματος τῆς κληρώσεως. — Οὐχ ἧττον καὶ νῦν ἔτι διαδραματίζει ἀτόπως κατ' ἐμὲ πρόσωπόν τι ὁ κλῆρος. Οὕτω παρ' ἡμῖν τὸ ὁρκωτὸν δικαστήριον σχηματίζεται διὰ κληρώσεως, ἐν ἰσοψηφίᾳ δὲ μεταξὺ τῶν διαγωνισθέντων τὸν ἐκλογικὸν ἀγῶνα ἀπονέμεται ἡ βουλευτεία διὰ κληρώσεως. (Περὶ κληρώσεως βλέπε πλείονα ἐν τῷ συγγρ. Principes de Science politique τοῦ E de Parieu σελὶς 143, ἐν τῷ τοῦ Fustel de Coulanges, La cité antique σελ. 231, ἐν τῷ τοῦ Bulwer, Athens, its Rise and fall).

οἰκας, αἱ δὲ ἐκλογικαὶ συνήγυρεις ἢ ἐκλογικὰ σώματα (assemblées [illegible] τοὺς ποινικοὺς δικαστὰς καὶ τοὺς δημοσίους διαιτητὰς [illegible], ἔτι δὲ καὶ τοὺς Ἀρεοπαγίτας. Οὕτως ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχει ἓν καὶ μόνον νομοθετικὸν σῶμα, κατὰ τετραετίαν ἐκλεγόμενον, διαλυόμενον ὑπὸ τοῦ βασιλέως κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ· ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1791 ὑπῆρχεν ὡσαύτως ἓν νομοθετικὸν σῶμα, ἐργαζόμενον μονίμως, κατὰ διετίαν ἐκλεγόμενον καὶ μὴ διαλυόμενον ὑπὸ τοῦ βασιλέως, κατὰ δὲ τὸ τοῦ 1793 ἐνιαυσίως ἐκλεγόμενον καὶ καταρτίζον τὸ συμβούλιον, εἰς ὃ ἦν ἀνατεθειμένη ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία δι' ἐκλογῆς 24 ἐκ τοῦ γενικοῦ καταλόγου τῶν ὑποψηφίων, ὃν ἀπήρτιζεν ἡ ὑφ' ἑκάστου ἐκλογικοῦ σώματος ὑπόδειξις ἑνὸς ὑποψηφίου κ.τ.λ. Ἐν ταῖς ἄλλαις συνταγματικαῖς ἐπικρατείαις ὑπάρχουσι δύο νομοθετικὰ σώματα. Παρ' ἡμῖν καὶ παρὰ Γάλλοις ὑπάρχει καθολικὴ ψηφοφορία, παρ' Ἄγγλοις περιωρισμένη καὶ οὕτω καθεξῆς· ἀλλ' οὐχ ἧττον πάντα τὰ πολιτεύματα ταῦτα (ἀρχαῖα δημοκρατικά, ἑλληνικόν, γαλλικὸν τοῦ 1791, γαλλ. τοῦ 1793, ἀγγλικὸν κτλ.) εἶναι πολιτεύματα ἐλεύθερα, καθιεροῦντα πολιτικὰς ἐλευθερίας. — Ἀπόκειται δ' εἰς τὴν πολιτικὴν πεῖραν κατὰ τὰς πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς περιπετείας καὶ περιστάσεις, ὡς καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως, τῶν διαφόρων ἐθνῶν, νὰ ῥυθμίσῃ οὕτως ἢ ἄλλως, ἐπὶ εὐρυτέρων ἢ στενοτέρων βάσεων, τὰς πολιτικὰς ἐλευθερίας. Ἀλλ' ἀναμφήριστον διατελεῖ, ὅτι ἀπαραίτητος χρεία τῆς καθιερώσεως πολιτικῶν ἐλευθεριῶν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀτομικῶν, καὶ ὅτι, καταλλήλως αὐταὶ ῥυθμιζόμεναι καὶ ἀσκούμεναι, λειτουργοῦσιν εὐδοκίμως πανταχοῦ. Ἀλλ' ὅσον στεναὶ καὶ ἂν ὦσιν αἱ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι, ὅσον καὶ ἂν ἐλλείπωσι παντελῶς αὗται, βέβαιον εἶναι, ὅτι ἡ ἐξουσία, ἡ ὁπωσδήποτε καταρτιζομένη, ἀντιπροσωπεύει τὴν κοινωνίαν, καθὸ κατὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἰσχύον πολίτευμα, ἀπορρέον ἀπὸ τῆς κυριαρχικῆς αὐτῆς ἐξουσίας, τῇ ῥητῇ ἢ σιωπηρᾷ θελήσει αὐτῆς καταρτιζομένη.

§ 24. Εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν πολιτευμάτων ἀνήκει ἡ ἐξέτασις τοῦ πῶς ἐρρυθμίζοντο αἱ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι ὑπὸ τῶν διαφόρων πολιτευμάτων. Ἡμεῖς ἁπλῶς θέλομεν ἀσχοληθῆ εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ πῶς κατὰ τα νεώτερα Συντάγματα τῶν ἀντιπροσωπικῶν πολιτειῶν, καὶ ἰδίως τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα, ῥυθμίζονται αἱ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι, δηλονότι τίς ἡ κατ' αὐτὰ σύνθεσις τῆς ὅλης ἐξουσίας.

§ 25. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς ἐρρέθη, εἰς τρεῖς διενεμήθη ἐλλόγως κατὰ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα ἡ ἐν συνόλῳ ἐξουσία, τὴν νομοθε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τικὴν ἐκτελεστικὴν καὶ δικαστικὴν, θέλομεν πραγματευθῆ ἰδιαιτέρως περὶ ἑκάστης αὐτῶν, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς πρώτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ νομοθετικῆς ἐξουσίας.

Α'. Περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας.

§ 26. Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα πασῶν τῶν ἐξουσιῶν, διότι αὕτη τίθησι τοὺς νόμους (*), καθ' οὓς ἀμφότεραι αἱ ἄλλαι ὀφείλουσι νὰ ἐνεργήσωσι τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν, ἡ μὲν ἐκτελοῦσα, ἡ δὲ δικάζουσα, καθ' ὃν ἐδώκαμεν προηγουμένως ὁρισμὸν εἰς τὰς λέξεις ταύτας. Εἶναι λοιπὸν αἱ ἐξουσίαι αὗται ὑποχείριοι κατά τινα τρόπον τῆς νομοθετικῆς. Ἐκ τοὐναντίου ἡ νομοθετικὴ οὐδόλως δύναται νὰ δεσμευθῆ ὑπὸ τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἐκτελεστικῆς ἢ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας.

§ 27. Ἀλλὰ τίς ἡ διηνεκὴς χρεία τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας; Τῶν ἄλλων δύο ἐξουσιῶν ἡ διαρκὴς ὕπαρξις εἶναι προδήλως ἀναγκαία, διότι ἀείποτε χρῄζουσι προστασίας τὰ μήπω προσβληθέντα δίκαια τῆς πολιτείας καὶ τοῦ πολίτου, ἀείποτε δικαστικῆς ἀνορθώσεως τὰ ἤδη προσβληθέντα· ἡ δὲ προστασία καὶ ἡ ἀνόρθωσις τῶν δικαίων τούτων ἐνεργεῖται κατὰ τοὺς κειμένους νόμους, τοὺς νόμους δηλ. τοὺς ὁποίους ἅπαξ ἔταξεν ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία. Ἀλλ' οἱ νόμοι οὗτοι ἅπαξ ταχθέντες, ὑπάρχουσι. Τίς λοιπὸν ἡ μετὰ τοῦτο χρεία τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας; Ἴσως ποτε τῆς ἀνθρωπότητος ἀφικνουμένης εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς τελειότητος, (ἂν ποτε τοῦτο συμβῇ), ἐπιλάμψει ἡ φαεινὴ ἡμέρα τῆς πλήρους τελειοποιήσεως τῶν νόμων, ὅτε βεβαίως ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία θέλει καταστῇ κατὰ τοῦτο περιττή· ἀλλ' ἤδη ὑπάρχει διαρκὴς ἡ ἀνάγκη τῆς νομοθετικῆς

(*) Ἀλλὰ τί ἐστι νόμος; καθ' ἡμᾶς νόμος εἶναι διάταξις, (ἢ σύνολον διατάξεων), ὑποχρεωτικὴν ἰσχὺν ἔχουσα, ἀναγράφουσα καὶ ῥυθμίζουσα τὰ ἀτομικὰ καὶ πολιτικὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν ἐν ταῖς πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ πρὸς ἀλλήλους σχέσεσιν αὐτῶν. Ἀπορρέει δὲ ὁ νόμος ἢ ἀπὸ τῆς συντακτικῆς τοῦ ἔθνους ἐξουσίας (τὸ Σύνταγμα, ὅπερ περιορίζεται εἰς τὴν ἀναγραφὴν γενικῶν διατάξεων ἀμεταβλήτων) ἢ ἀπὸ τῆς νενομισμένης νομοθετικῆς ἐξουσίας (οἱ λοιποὶ νόμοι, κανονίζοντες ἐν τῇ λεπτομερείᾳ αὐτῶν τὰ δικαιώματα ταῦτα). Ὁ διδόμενος ὁρισμὸς εἰς τὸν νόμον, ὅτι εἶναι «ἔκφρασις τῆς γενικῆς βουλήσεως», δὲν εἶναι ὀρθός, διότι πολλάκις συντακτικὴ ἢ νομοθετικὴ ἐξουσία, ἀντιστρατευομένη εἰς τὴν γενικὴν θέλησιν, κατασκευάζει πολιτεύματα ἢ συντάσσει νόμους ἀπάδοντας εἰς τὴν ἀληθῆ ἐθνικὴν θέλησιν, καίτοι κατ' ἐπιφάνειαν ἀποκυήματα ὄντας αὐτῆς· τὸ κυριώτερον δὲ ὁ ὁρισμὸς οὗτος ἐμφαίνει τὴν πηγὴν μόνην τοῦ νόμου, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ τοῦ νόμου.

ἐξουσίας ἀ) μὲν, διότι οἱ νόμοι ὡς ἀνθρώπινα ἔργα ὑπόκεινται τόγε νῦν ἔχον εἰς ἐλλείψεις, ἃς καταδείκνυσιν ἡ ὀσημέραι προαγομένη θεωρία καὶ πεῖρα· ἑπομένως οἱ μέχρι τινὸς θεωρούμενοι ἀγαθοὶ ἢ τέλειοι νόμοι ἐνδείκνυνται κατόπιν κακοὶ ἢ ἀτελεῖς, ὅθεν δέον νὰ ἀντικαθίστανται ἢ νὰ τελειοποιῶνται κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς θεωρίας καὶ τῆς πείρας· β') δὲ, διότι αἱ ὑπὸ τῶν νόμων ῥυθμιζόμεναι βιωτικαὶ σχέσεις, ἀδιαλείπτως ἀναπτυσσόμεναι καὶ διαμορφούμεναι, παράγουσι νέας ἀνάγκας, ἢ τροποποιοῦσι τὰς ὑπαρχούσας, πολλάκις μάλιστα ῥιζικῶς, πρὸς ἱκανοποίησιν δὲ τούτων δέον νὰ συμπληρῶνται ἢ τροποποιῶνται κατ' αὐτὰς καὶ οἱ νόμοι πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτῶν, ὅστις εἶναι ἡ διατήρησις καὶ εὐπραγία τῆς κοινωνίας. (*) Παρὰ Ῥωμαίοις ἐφηρμόσθη εἰς πολλοὺς νόμους ἡ λεγομένη clausula derogatoria, καθ' ἣν δὲν ἐπετρέπετο ἡ ἀκύρωσις τοῦ εἰς ὃν αὕτη ἐφηρμόζετο νόμου. Ἀλλ' οὔτε παρὰ Ῥωμαίοις ἴσχυσεν, οὔτε παρ' οἱῳδήποτε ἔθνει δύναται νὰ ἰσχύσῃ τοιούτου εἴδους ῥήτρα, διότι καὶ αὐτὴ ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία δὲν δύναται νὰ δεσμεύσῃ ἑαυτὴν ἐν τῷ μέλλοντι, καθὸ διὰ μεταγενεστέρας πράξεως αὐτῆς δικαιουμένη νὰ ἀκυρώσῃ τὴν προτέραν αὐτῆς πρᾶξιν· ἀλλ' οὔτε πρέπει νὰ δεσμεύσῃ, διότι ἡ ἀνθρωπότης προάγεται ὀσημέραι εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν πρόοδον, ἑπομένως ἀναπτύσσονται ἀδιακόπως νέαι σχέσεις καὶ ἀνάγκαι, ἡ δὲ νομοθεσία δέον νὰ ᾖ ἀνάλογος πρὸς τὴν ἑκάστοτε πρόοδον καὶ ἀνάπτυξιν τούτων. Ἄλλως κατὰ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία δέον νὰ ᾖ διαρκὴς, διότι κατ' αὐτὰ οὐδεὶς φόρος ἐπιβάλλεται οὐδ' εἰσπράττεται, ἐὰν προηγουμένως κατ' ἔτος μὴ ψηφισθῇ ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας· ἐνιαυσίως δὲ ψηφίζεται ὁ προσδιορισμὸς τῆς στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς δυνάμεως, ἡ στρατολογία καὶ ἡ ναυτολογία, καὶ ὁ προϋπολογισμός. Ἐξετάσαντες προηγουμένως, ἂν τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα, ἐν ᾗ διατελοῦσιν ἐν τῷ παρόντι ἀναπτύξει καὶ ἐφαρμογῇ, δέον νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὰ μοναρχικὰ κεκερασμένα ἢ τὰ πολυαρχικὰ, εἴδομεν, ὅτι μία τῶν κυριωτέρων ἀφορμῶν τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ παραγωγῆς τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἦν ἡ ὑπὸ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας κατάχρησις τῶν φόρων τοῦ λαοῦ. Ὁ περιφημότατος καὶ ἀρχαιότατος τῶν ἀπαρτιζόντων τὸ ἀγγλικὸν πολίτευμα θεσμῶν, ὁ Μέγας Χάρτης, ἐκτὸς διαταξεών

(*) Πολλάκις διὰ τοῦ χρόνου μεταβάλλεται, ὡς ἡ ἱστορία ἀπέδειξε, λαὸς γεωργικὸς εἰς βιομηχανικὸν καὶ πολεμικὸς εἰς ἐμπορικόν. Ὅθεν προφανές, ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη συμμεταβολῆς καὶ τῶν νόμων, ἀναλόγου πρὸς τὴν τελεσθεῖσαν μεταβολὴν τοῦ ἠθικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ ἐπαγγελματικοῦ χαρακτῆρος τοῦ λαοῦ· (βλ. καὶ λεξικὸν πολιτικὸν τῶν E. Duclerc καὶ Pagnerre ἐν λ. abolition).

τινων, ἀποβλεπουσῶν εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν καταχρήσεων τοῦ βασιλέως, ἐνεργοῦντος ὡς κυριάρχου καὶ δεσπότου τῶν τιμαριωτῶν, καὶ ἄλλων τινῶν διατάξεων, καθιερουσῶν ἐγγυήσεις τινὰς τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, περιλαμβάνει ὡς κυριώτατον ὅρον τὴν οὐσιώδη καὶ σπουδαιοτάτην διάταξιν, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐπιβληθῇ φόρος ἐντὸς τοῦ βασιλείου εἰμὴ μόνον κατὰ συναίνεσιν ἀντιπροσωπικοῦ τῶν κοινοτήτων σώματος· ἐντεῦθεν δὲ ἐπήγασε, βαθμηδὸν μορφωθέν, τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν κοινοτήτων δὲν ἀπετέλουν μὲν ἔτι δυνάμει τοῦ χάρτου τούτου μέρος τοῦ κοινοβουλίου ὡς ἔπειτα, ἀλλ' ἅπαξ καθιερωθείσης τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἄνευ τῆς συναινέσεως τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους δὲν δύναται νὰ εἰσπραχθῇ φόρος τις, δὲν ἀπητεῖτο ἢ χρόνου τι διάστημα καὶ σειρά τις συμβεβηκότων, ὅπως περιβάλλῃ τοὺς ἀντιπροσώπους διὰ πολιτικῆς βαρύτητος καὶ βαθμηδὸν διὰ κυβερνητικῆς σχεδὸν παντοδυναμίας.

§ 28. Εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἀπονέμεται ὑπό τε τοῦ ἡμετέρου συντάγματος (ἄρθ. 26) καὶ τῶν ἄλλων συνταγματικῶν καὶ δημοκρατικῶν συνταγμάτων καὶ ἡ αὐθεντικὴ ἑρμηνεία τῶν νόμων. Πρὸς ἐξήγησιν τῶν λέξεων «αὐθεντικὴ ἑρμηνεία» ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν τὸ σημαινόμενον αὐτῆς τῆς λέξεως « ἑρμηνεία » (τῶν νόμων) : Πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν νόμων ἀνάγκη νὰ ἀντιληφθῶμεν αὐτῶν, δηλονότι νὰ εἰσδύσωμεν εἰς τὴν ἔννοιαν αὐτῶν· ἀλλ' ἡ ἔννοια αὕτη εἶναι πολλάκις δυσέρικτος, εἴτε διότι νόμοι συγχρόνως ἐκδοθέντες καὶ ἑπομένως ἐξ ἴσου ἰσχύοντες ἀντιμάχονται ἀλλήλοις, εἴτε διότι ἀρχαιότερος καὶ νεώτερος νόμος φαίνονται μὲν ἀντιφάσκοντες ἐκ πρώτης ὄψεως, ἀλλ' ἀκριβέστερον ἐξεταζόμενοι καταδείκνυνται συμφάσκοντες, εἴτε διότι καὶ αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὁ πρὸς ἑρμηνείαν νόμος εἶναι ἀσαφὴς καὶ ἀτελής. Ἐπειδὴ δὲ ἀπαγορεύεται εἰς τὸν δικαστὴν νὰ ἀποποιηθῇ τὴν ἔκδοσιν ἀποφάσεως ἐπὶ τῇ προφάσει σιωπῆς, ἀσαφείας ἢ τοῦ ἀνεπαρκοῦς τοῦ νόμου, δυνάμενος διὰ τοῦτο καὶ νὰ καταδιωχθῇ ἐπ' ἀρνησιδικίᾳ, ὁ δικαστὴς ἰδίως ὑποχρεοῦται ὁπωσδήποτε νὰ συλλάβῃ ὡρισμένην ἔννοιαν τοῦ νόμου, ὅπως καταρτίσῃ κατ' αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ. Ἀλλὰ κατὰ δευτερεύοντα λόγον ὅ,τι περὶ δικαστοῦ λέγομεν, ἐφαρμόζεται καὶ εἰς πάντα πολίτην, θέλοντα νὰ συμμορφώσῃ τὰς πράξεις καὶ ἐνεργείας αὐτοῦ πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ δυσερμηνεύτου νόμου, καὶ ἔτι μᾶλλον τὸν δικηγόρον, (εἰς ὃν προστρέχει ὁ ἄγευστος τῆς νομικῆς πολίτης, ἀπ' αὐτοῦ ἀπεκδεχόμενος τὴν ἀλήθειαν τοῦ νόμου ἔννοιαν), καὶ τὸν νομοδιδάσκαλον, ὀφείλοντα νὰ μεταδώσῃ εἰς τοὺς ὁμιλητὰς ἢ τοὺς ἀναγνώστας αὐτοῦ τοῦ νόμου τὴν ἔννοιαν.

Ἰδοὺ πόθεν ἡ ἀνάγκη τῆς ἑρμηνείας. Ὁ ἐξηγητὴς τοῦ νόμου ἀκολουθῶν τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς λογικῆς καὶ τὰς περὶ ἑρμηνείας τῶν νόμων διατάξεις αὐτοῦ τοῦ θετικοῦ δικαίου, ἂν τοιαῦται ὑπάρχωσιν (*), ἐρευνῶν δὲ οὐ μόνον τὴν γραμματικὴν τῶν ἐν τῷ νόμῳ λέξεων σημασίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα λογικὴν σχέσιν τῶν μερῶν τοῦ νόμου καθ' ἕκαστα, καὶ πληροφορούμενος διὰ τῆς μελέτης τὴν ἐν καιρῷ τῆς ἐκδόσεως τοῦ νόμου κατάστασιν τῆς ὅλης νομοθεσίας καὶ τὴν ἐπ' αὐτὴν ἐπίδρασιν τοῦ νέου νόμου, πρὸς δὲ ἐξετάζων τὴν συνάφειαν, ἥτις συνδέει εἰς ὀργανικὸν σύνολον τοὺς νομικοὺς κανόνας ἐν γένει, θέλει σχηματίσει ἰδίαν τινὰ γνώμην περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ νόμου. Ἀλλ' ἡ γνώμη ἢ πεποίθησις αὕτη (τοῦ δικαστοῦ, τοῦ δικηγόρου, τοῦ ἐπιστήμονος), ἀπόρροια τῆς ἀτομικῆς κρίσεως αὐτοῦ, δυνατὸν νὰ ἦναι σφαλερά, διὸ οὐδόλως δεσμεύει τὴν κρίσιν ἄλλου δικαστοῦ ἢ ἐπιστήμονος, καλουμένου εἰς ἑρμηνείαν τοῦ αὐτοῦ νόμου, δυναμένου νὰ ἑρμηνεύσῃ ἄλλως αὐτόν. Ἡ ἑρμηνεία τοῦ νόμου δυνάμει τῶν κανόνων τοῦ δικαίου καὶ τῶν ὑπαγορεύσεων τῆς λογικῆς ὀνομάζεται δογματικὴ ἢ ἐπιστημονικὴ ἑρμηνεία, δυναμένη ἄλλως νὰ ὀνομασθῇ καὶ ἀνεπίσημος ἢ ἰδιωτικὴ ἑρμηνεία. Ἡ ἑρμηνεία ἄλλων δικαστῶν ἢ ἐπιστημόνων ἑρμηνευσάντων προηγουμένως τὸν νόμον, μάλιστα δὲ τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου (τοῦ ἀκυρωτικοῦ), καίτοι μὴ ὑποχρεοῦσα τὸν κατόπιν ἑρμηνεύοντα δικαστὴν ἢ ἐπιστήμονα δαδουχεῖ οὐχ ἧττον αὐτὸν εἰς τὴν εὐχερεστέραν μόρφωσιν τῆς κρίσεως αὐτοῦ περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ νόμου. Διὰ τοῦτο πολλὴ ἀποδίδοται ἀξία ὑπὸ τῶν νομοδιφῶν εἰς τὴν διὰ πεφημισμένων ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων καὶ διὰ τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων, μάλιστα δὲ τῶν ἀνωτέρων δικαστηρίων, δοθεῖσαν ὁμοιότροπον καὶ ὁμοιόμορφον ἑρμηνείαν (**). Ἀλλ' ἕνεκα τῆς διαφόρου πολλάκις ὑπὸ τῶν δικαστῶν καὶ ἐπιστημόνων ἑρμηνείας καὶ ἐπομένως τῆς διαφόρου ἐφαρμογῆς τῶν νόμων γεννᾶται πολλάκις σύγχυσις ἐν τῇ πολιτείᾳ. Τὴν σύγχυσιν ταύτην προτίθεται νὰ θεραπεύσῃ ἡ καλουμένη αὐθεντικὴ ἢ ἐπίσημος ἑρμηνεία τῶν νόμων,

(*) Γνωστὸν, ὅτι ἡ νομικὴ ἐπιςήμη καὶ ἡ δικαςικὴ πρακτικὴ καθιεροῦσι καὶ κανόνας, οὓς ὀφείλει νὰ ἀκολουθῇ ἡ δικαςικὴ ἐξουσία εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν νόμων. βλ. Delisle principes del'interprétation des lois καὶ Dalloz ἐν λ. Lois chap. 6, 470 καὶ ἑξῆς.

(**) Ἡ τοιούτου εἴδους βοηθητικὴ διὰ τοὺς κατόπιν ἑρμηνεύοντας προηγηθεῖσα ὁμόφωνος ἑρμηνεία, ἥτις πολλάκις ἔχει σχεδὸν ἀξίαν νόμου, καθὸ παρὰ πάντων ἕως τότε δεκτὴ γενομένη ὁμογνωμόνως, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα usualis (νομολογικὴ) δὲν ἀνήκει εἰς τὴν ἐπίσημον, ἀλλ' εἰς τὴν ἀνεπίσημον ἢ ἐπιστημονικὴν ἑρμηνείαν, καθὸ οὐδόλως δεσμεύουσα ὑποχρεωτικῶς τὸν κατόπιν ἐξηγητὴν τοῦ νόμου.

ἤτοι ἡ ὑποχρεωτικὴ διὰ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἑρμηνεία αὐτῶν, ἣν ἀπονέμουσι τὰ συντάγματα εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν (*) Ἐπελθούσης τῆς αὐθεντικῆς ἑρμηνείας, ὁ δικαστὴς ὑποχρεοῦται νὰ ἐξηγήσῃ καὶ ἐφαρμόσῃ τὸν ἐπισήμως ἑρμηνευθέντα νόμον, καθ' ἣν ἔννοιαν ὥρισεν ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία διὰ τοῦ ὑπ' αὐτῆς ἐκδοθέντος ἑρμηνευτικοῦ νόμου, καὶ ἂν ἔτι φρονῇ, ὅτι ἡ ἑρμηνεία αὕτη εἶναι πάντῃ ἐσφαλμένη·—ἀλλὰ τίς ἡ χρεία νὰ ἀπονεμηθῇ ῥητῶς τὸ δικαίωμα τῆς δι' ἑρμηνευτικῶν νόμων ἐξηγήσεως τῶν προϋπαρχόντων νόμων εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, ἥτις καὶ ἄνευ τῆς ἀπονομῆς ταύτης δύναται δυνάμει τοῦ νομοθετικοῦ αὐτῆς δικαιώματος νὰ μεταβάλλῃ κατὰ τὸ δοκοῦν τοὺς κειμένους νόμους, πολλῷ δὴ μᾶλλον νὰ συντάσσῃ ἁπλῶς νόμον, ῥυθμίζοντα σαφέστερον καὶ ἀκριβέστερον τὰς σχέσεις, ἃς ἐκανόνιζεν ὁ παλαιὸς ἀσαφὴς νόμος. Ἰδοὺ τίς ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἑρμηνευτικοῦ νόμου, καὶ νόμου νέου τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, μὴ φέροντος τὸν τύπον ἑρμηνείας· ἂν μὲν συνταχθῇ νέος νόμος, ἰσχύει διὰ τὸ μέλλον· ἂν δὲ ἑρμηνευτικὸς, συμπίπτει μετ' αὐτοῦ τοῦ ἑρμηνευομένου νόμου καὶ ἀνατρέχει ἑπομένως μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ ἑρμηνευόμενος ἐδημοσιεύθη(**). Τινὲς ἔχουσιν ἐναντίαν γνώμην(***),διατεινόμενοι, ὅτι καὶ ὁ ἑρμηνευτικὸς νόμος ἰσχύει μόνον διὰ τὸ μέλλον, ἀλλ' ἡ γνώμη αὐτῶν, ἄγουσα εἰς τὸ ἄτοπον νὰ θεωρῆται τρόπον τινὰ καθιερωμένη καὶ, οὕτως εἰπεῖν, κεκτημένον δικαίωμα ἡ πλάνη περὶ τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας τοῦ νόμου, ἣν προτίθεται νὰ ἄρῃ διὰ τῆς αὐθεντικῆς ἑρμηνείας ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία, εἶναι προδήλως ἄτοπος· ἄλλως, ἐπαναλέγομεν, οὐδεμία ὑπῆρχε χρεία, ἂν προέκειτο περὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι μόνον ἰσχύος τοῦ ἑρμηνευτικοῦ νόμου, νὰ καθιερωθῇ ῥητῶς τὸ δικαίωμα τῆς ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας αὐθεντικῆς ἑρμηνείας τῶν νόμων ἐν τοῖς συνταγματικοῖς χάρταις, ἀφ' οὗ πασιγνώστως ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία δύναται νὰ ἀκυροῖ ἢ νὰ μεταβάλλῃ διὰ νέων νόμων τοὺς προϋπάρχοντας(****).

§ 29. Ἀλλ' ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία περιβέβληται καὶ τὸ δικαίωμα τῆς αὐθεντικῆς ἑρμηνείας τοῦ Συντάγματος; Τινὲς ἰσχυρίζον-

(*) Ἀλλὰ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἔλεγον Ejus est legem interpetari, cujus est condere (πρβ. Dalloz Rép. λ. Lois nº 472).

(**) Ἐν Βελγίῳ ὡρίσθη καὶ ῥητῶς διὰ τοῦ νόμου τῆς 7 Ἰουλίου 1865 (ἄρθρ. 5), ὅτι οἱ δικασταὶ εἶναι ὑπόχρεοι νὰ συμμορφῶνται πρὸς τοὺς ἑρμηνευτικοὺς νόμους ἐν ἁπάσαις ταῖς ὑποθέσεσιν, ἐν αἷς τὸ νομικὸν ζήτημα δὲν ἐδικάσθη ὁριστικῶς ἐν ᾗ στιγμῇ οἱ νόμοι οὗτοι καθίστανται ὑποχρεωτικοί.

(***) Λ. χ. ὁ Duvergier (t. 28 p. 244 note 4).

(****) Βλ. καὶ Dalloz ἐν λ. Lois chap. 4, I, 188. Savigny Syst. VIII § 397 Demolombe I 66, 121.

ται, ὅτι, καὶ τοῦ Συντάγματος ὄντος νόμου, δύναται καὶ τοῦτο νὰ ἑρμηνεύσῃ αὐθεντικῶς ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία. Ἀλλὰ δύναταί τις νὰ ἀντισχυρισθῇ, ὅτι μεταξὺ τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν νόμων ὑπάρχει μεγάλη διαφορά. Ἡ εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἀπονομὴ τοῦ δικαιώματος τῆς αὐθεντικῆς ἑρμηνείας εἶναι λογικὸν ἐπακολούθημα τοῦ ἀπονεμομένου αὐτῇ δικαιώματος τῆς μεταβολῆς τῶν νόμων. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι περὶ τὴν ἑρμηνείαν τῶν νόμων δέον ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία νὰ ἀκολουθῇ τοὺς ἑρμηνευτικοὺς κανόνας τοῦ δικαίου, διότι ἄλλως νομοθετεῖ, οὐχὶ δὲ ἑρμηνεύει. Ἀλλὰ καὶ ἂν παραβιάζουσα κατὰ τὴν σύνταξιν ἑρμηνευτικοῦ τινος νόμου τὰς περὶ ἑρμηνείας ἀρχὰς τοῦ δικαίου, ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῆς ἑρμηνείας τοῦ νόμου προβῇ εἰς νέον νόμον, οὐδεὶς κίνδυνος προσγίγνεται συνήθως εἰς τὴν πολιτείαν, διότι δέδοται τῇ νομοθετικῇ ἐξουσίᾳ τὸ μεταβάλλειν κατ' ἰδίαν θέλησιν τοὺς νόμους. Ἀλλ' ἡ εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἀπονομὴ τοῦ δικαιώματος τῆς αὐθεντικῆς ἑρμηνείας τοῦ Συντάγματος δὲν εἶναι ἀναγκαῖον πόρισμα τῶν νομοθετικῶν αὐτῆς δικαιωμάτων, διότι αὕτη στερεῖται τοῦ δικαιώματος νὰ μεταβάλῃ τὸ Σύνταγμα· τοιαύτη δὲ ἀπονομὴ μεταβάλλει ἐμμέσως τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν εἰς συντακτικὴν, δυναμένην οὕτω διὰ νόθου καὶ ψευδοῦς ἑρμηνείας τῶν διαφόρων τοῦ Συντάγματος διατάξεων νὰ ἀνατρέψῃ αὐτὸ, ὅπερ βεβαίως δὲν ἐσκόπευεν ὁ νομοθέτης τοῦ Συντάγματος. Τὸ Σύνταγμα δὲν εἶναι κυρίως εἰπεῖν νόμος, ὡς οἱ λοιποὶ, ὥστε νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἐν τῇ γενικῇ φράσει «τῶν νόμων» περιλαμβάνεται καὶ αὐτό· διότι νόμος μὲν ὀνομάζεται ἡ πρᾶξις τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, δι' ἧς ῥυθμίζονται ὡρισμέναι κοινωνικαὶ ἀνάγκαι καὶ σχέσεις, προϋπάρχοντος τοῦ τὰ περὶ τῶν πολιτειακῶν ἐξουσιῶν ὁρίζοντος Συντάγματος, τὸ δὲ Σύνταγμα εἶναι πρᾶξις αὐτῆς τῆς ὅλης κυριαρχικῆς ἐξουσίας τοῦ ἔθνους, δι' ἧς ὁρίζεται ἡ δικαιοδοσία, ἡ μόρφωσις καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλας σχέσις καὶ ἐπίδρασις τῶν διαφόρων πολιτειακῶν ἐξουσιῶν, (ὧν μία καὶ ἡ νομοθετικὴ), προϋπάρχουσα ἀναγκαίως τῶν νόμων (*).

§ 30. Εἴπομεν, ὅτι ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἔχει ἀποστολὴν νὰ νομοθετῇ, τάσσουσα τοὺς πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν κοινωνικῶν ἀ-

(*) Ὁ κλεινὸς νομοδιδάσκαλος Mohl ἐν τῇ διακεκριμένῃ αὐτοῦ συγγραφῇ Staats Recht Völkerrecht und Politik (τόμ. Β' σελ. 623) ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ ἑρμηνευτικὸς τοῦ Συντάγματος νόμος δέον νὰ κατασκευάζηται ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας συγκροτουμένης, ὡς ὁπότε πρόκειται νὰ τροποποιηθῇ ἄρθρον τι τοῦ Συντάγματος. Ἡ γνώμη αὕτη αἴρει τὸ ἄτοπον, ὃ παράγει ἡ γνώμη, ὅτι ἡ συνήθης νομοθετικὴ ἐξουσία δύναται νὰ ἑρμηνεύσῃ τὸ Σύνταγμα.

ναγκῶν ἀναγκαίους νόμους, καθ' οὓς ἀπαρεγκλίτως ὀφείλουσι νὰ ἐνασκῶσι τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν καὶ αἱ δύο ἄλλαι ἐξουσίαι. Ἀλλ' ἡ ἐξουσία αὐτῆς εἶναι κατὰ τοῦτο ἀπεριόριστος; Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀρύεται οὐ μόνον τὴν δύναμιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς ἐκ τοῦ συντάγματος, οὗπερ δυνάμει διατελεῖ νομοθετικὴ ἐξουσία, ἑπομένως δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ καταλύσῃ ἢ τροποποιήσῃ ὁπωσδήποτε τὸ σύνταγμα ἢ ἄρθρον τι αὐτοῦ, οὔτε κατὰ φυσικὸν λόγον τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδώσῃ νόμον ἀντιβαίνοντα ὁπωσδήποτε εἰς αὐτό, (διότι τοῦτο εἶναι ἔμμεσος κατάλυσις τοῦ συντάγματος), οὗ δυνάμει ὑπάρχει καὶ οὗ δυνάμει αἱ πράξεις αὐτῆς εἶναι σεβασταὶ καὶ ὑποχρεωτικαί. Ὅθεν, ἂν ἐκδώσῃ νόμον ἀντικείμενον εἰς τὸ σύνταγμα, ἐκτρέπεται τοῦ νομίμου κύκλου τῆς δικαιοδοσίας αὐτῆς, ὁ δὲ νόμος εἶναι προφανῶς ἀνίσχυρος, ἄκυρος, νομικῶς ἀνύπαρκτος. Ἑπομένως ἡ δικαστικὴ ἐξουσία, ἐξουσία ἐπίσης ἀπὸ τοῦ ἔθνους ἀπορρέουσα καὶ δυνάμει τοῦ συντάγματος ὑπάρχουσα, ὀφείλει νὰ θεωρήσῃ τοῦτον μὴ ὑπάρχοντα. Τῆς γνώμης ταύτης ἔχονται οὐχὶ μόνον οἱ Ἄγγλοι καὶ Ἀμερικανοὶ νομολόγοι, ἀλλὰ καὶ οἱ νεώτατοι καὶ σπουδαιότατοι τῶν Γάλλων καὶ Γερμανῶν πολιτειολόγων, θεωρουμένης λίαν ὀρθῶς ὡς τοῦ ἀσφαλεστάτου ἐρείσματος τῶν ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐλευθεριῶν· ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἀντιδοξοῦντες, μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτέρων ἰδίως συγγραφέων, διατεινόμενοι, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς δικαστὰς νὰ ἐξετάζωσι τὸ συνταγματικὸν ἢ μὴ τῶν νόμων, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι οἱ δικασταὶ δὲν δικαιοῦνται νὰ δικάζωσι τοὺς νόμους, ἀλλὰ νὰ δικάζωσι κατ' αὐτούς (secundum leges non de legibus judicare). Οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ τὴν ὀρθότητα τοῦ δόγματος τούτου, ὅτι δηλαδὴ οἱ δικασταὶ δὲν δικαιοῦνται νὰ δικάζωσι τοὺς νόμους, ἀλλ' ὀφείλουσι νὰ δικάζωσι κατ' αὐτούς· ἀλλ' ἀκριβῶς, ὅπως δικάσωσιν οἱ δικασταὶ κατὰ τὸν νόμον, ὅστις πρόκειται αὐτοῖς εἰς ἐφαρμογήν, ἀνάγκη πᾶσα νὰ βεβαιωθῶσι διὰ τῆς προσηκούσης ἐξετάσεως, ἂν ὑπάρχῃ τῷ ὄντι ὁ ἐφαρμοστέος νόμος, δηλονότι ἂν ὁ προτεινόμενος αὐτοῖς εἰς ἐφαρμογὴν ὁρισμὸς ἦναι ὄντως νόμος. Ἀλλὰ δύναται νὰ θεωρηθῇ νόμος ὁ ὁρισμός, ὅστις ἀπορρέει μὲν ἀπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' ἀντιβαίνει εἰς τὸν ὑπέρτατον τῶν νόμων, οὗ δυνάμει μόνον ὑπάρχει καὶ ἐνεργεῖ ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία; ἀλλὰ καὶ δεδομένου, ὅτι ὁ ἀντιμαχόμενος εἰς τὸ σύνταγμα νόμος ἀποτελεῖ νόμον ἰσχυρὸν καὶ ὑποχρεωτικόν, ἀναμφισβήτητον διατελεῖ, ὅτι συνισχύει μετ' αὐτοῦ καὶ τὸ σύνταγμα, οὗ ἡ κατάργησις ἢ ὁπωσδήποτε μεταβολὴ κατὰ τὰ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ῥηθέντα δὲν ἐπιτρέπεται· ἐπειδὴ δὲ προκειμένων νόμων

ἀντιφατικῶν, ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ ἐφαρμόσῃ τὸν ἰσχυρότερον, ἰσχυρότερος δὲ φυσικῶς εἶναι τὸ σύνταγμα, ἀναγκαίως καθίσταται ἄκυρος καὶ μὴ ἐφαρμόσιμος ὁ ἀντικείμενος εἰς διάταξιν τοῦ συντάγματος νόμος. Ἐν Ἀγγλίᾳ, εἰ καὶ τὸ κοινοβούλιον ἔχει ἰσχὺν συντακτικῆς σχεδὸν συνελεύσεως, ἡ δικαστικὴ ἐξουσία, ἄνευ ῥητῆς περὶ τούτου διατάξεως γραπτοῦ τινος νόμου τῆς Ἀγγλίας, περιεβλήθη, καθὰ τοὐλάχιστον βεβαιοῖ ὁ Laboulaye (*), ἀνέκαθεν διὰ τοῦ δικαιώματος τῆς κηρύξεως ἀκύρων ἢ ἀνισχύρων πάντων τῶν ἀντιβαινόντων εἰς τὰ κοινοβουλευτικὰ προηγούμενα τῆς Ἀγγλίας νόμων, τὰ καθιεροῦντα τὰς ἀτομικὰς καὶ πολιτικὰς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους. Ἐν δὲ τῇ Ἀμερικῇ ὑπάρχει ἀνώτατον δικαστήριον, τὸ ὁμοσπονδιακὸν λεγόμενον (lacour fédérale), εἰς ὃ ὁ βλαφθεὶς ὑπὸ νόμου τινὸς ἀντισυνταγματικοῦ πολίτης δύναται νὰ προσφύγῃ καὶ νὰ ζητήσῃ θεραπείαν. (**)

§ 31. Ἐξεταστέον ἤδη τί ἀπαιτεῖται, ὅπως οἱ νόμοι ἐκπληρῶσι τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν, τουτέστι συντελῶσιν εἰς τὴν συντήρησιν καὶ εὐδαιμονίαν τῆς κοινωνίας. Ἐν πρώτοις πρόδηλον εἶναι, ὅτι δέον νὰ ὦσι καθ' ἑαυτοὺς δίκαιοι, δι' ὅπερ ἀπαιτεῖται νὰ συναρμολογῶνται πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰωνίου ἀρχετύπου δικαίου, τοῦ λεγομένου φυσικοῦ ἢ φιλοσοφικοῦ. Ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται καὶ ἀποθνήσκει, ὡς πάντα τὰ λοιπὰ ζῶα, τὰ ζωόφυτα, τὰ φυτά· ἀλλ' ἔχει, ὡς παρετηρήθη, ἰδιάζουσαν ῥοπὴν εἰς τὴν μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων συμβίωσιν, ἥτις ἐξασφαλίζει τὰ φυσικὰ τοῦ ἀνθρώπου ἀγαθά, δηλ. τὴν ζωήν, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς καταβολὴν τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων. Ἴσως ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ζωὴ τυχαίως παραγομένη, καὶ ταχὺ ἔχουσα πέρας, οὐδεμίαν ἔχει πράγματι ἀξίαν· τούτου δὲ

(*) Ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τῆς παρ' αὐτοῦ φιλοπονηθείσης διακεκριμένης ἱστορικῆς συγγραφῆς περὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

(**) Ἡ ἀναγνώρισις τοῦ δικαιώματος τούτου εἰς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν, ἣν ὑπεράγαν φοβοῦνται τινὲς νομομαθεῖς ὡς καθιερώσουσαν τὴν ἀναρχίαν, θεωρεῖται ἐλλόγως ὑπὸ τῶν νεωτάτων πολιτικῶν συγγραφέων ὡς ἡ μόνη ἄγκυρα τῶν ἐλευθεριῶν, ὡς ὁ μόνος προμαχὼν τοῦ συνταγματισμοῦ κατὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῆς ἡγεμονικῆς αὐθαιρεσίας ἢ τοῦ κομματικοῦ φατριασμοῦ, δυναμένων πολλάκις νὰ ὑποδουλώσωσι τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν. Ἐν τούτοις τὴν ἐσφαλμένην γνώμην, καθ' ἣν ὁ δικαστὴς δὲν δικαιοῦται νὰ ἐξετάσῃ, ἐὰν ὁ ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ψηφισθεὶς ὁρισμὸς ἀντιβαίνῃ ἢ μὴ εἰς τὸ Σύνταγμα, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ὀφείλει νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτόν, ἠκολούθησεν ἄλλοτέ ποτε καὶ ὁ ἡμέτερος Ἄρειος Πάγος· ἀλλ' ἔκτοτε παρῆλθον πολλὰ ἔτη, καθ' ἃ ἐμορφώθησαν ὀρθότεραι περὶ τῆς σχέσεως τῶν συνταγματικῶν ἐξουσιῶν ἰδέαι καὶ ἐλπίζω, ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι θέλει ὑπερισχύσει γενικῶς ἐν τοῖς ἕλλην. δικαστηρίοις ἡ ἀντίθετος ὀρθὴ γνώμη.

δοθέντος, οὐδὲν τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν ἔχει ἐπίσης τινὰ ἀξίαν, ἀλλ' ὅμως ὁ ἄνθρωπος, προικισθεὶς διὰ τοῦ αἰσθήματος τῆς αὐτοσυντηρήσεως, πειρᾶται νὰ συντηρήσῃ ὅσον πλέον δύναται τὴν ζωὴν ταύτην, καὶ πρὸς τοῦτο μεταχειρίζεται τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς φύσεως σωματικὴν καὶ πνευματικὴν δύναμιν· τοῦτο δὲ συμβαίνει εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ σεβασμὸς τούτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως τοῦ αἰσθήματος, ἡ ἀναγνώρισις δηλονότι τῶν φυσικῶν τοῦ ἀνθρώπου δικαιωμάτων, καὶ ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ἄλλων παράγει τὸ φυσικὸν πάσης κοινωνίας δίκαιον. Τὸ δίκαιον τοῦτο ἀναγνωρίζει τὰ φυσικὰ τοῦ ἀνθρώπου ἀγαθὰ ὡς ἀναφαίρετα δικαιώματα καὶ ἐξασφαλίζει αὐτὰ ἀπὸ τῆς ἀδίκου ἐπιθέσεως τῶν ἄλλων ἀνθρώπων· ῥυθμίζει οὕτω φυσικῶς τὰς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τοὺς ὁμοίους αὐτῷ, ἀνεξαρτήτως τῶν ἰδιαιτέρων ἑκάστης κοινωνίας περιπετειῶν, περιστάσεων καὶ ἀναγκῶν. (*)—Ἀλλ' ἕνεκα τῶν διαφόρων ἑκάστης κοινωνίας ἀναγκῶν καὶ περιστάσεων, τὸ δίκαιον τοῦτο προσλαμβάνει ἔκτασιν καὶ ποικιλίαν διὰ τοῦ θετικοῦ ἑκάστης κοινωνίας δικαίου, τοῦ δικαίου δηλονότι, ὅπερ ἑκάστη ὁρίζει ἑαυτῇ ὡς δίκαιον.—Ἀλλ' ὅταν κανών τις τοῦ θετικοῦ δικαίου ἀντίκειται πρὸς τὸ φυσικὸν δίκαιον, ὅταν νόμος τις ἀπορρέων ἀπὸ τῆς καθεστηκυίας νομοθετικῆς ἐξουσίας ἀντιμάχηται πρὸς τὰ ἐπιτάγματα τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ὁ κανὼν οὗτος τοῦ θετικοῦ δικαίου, ὁ νόμος οὗτος δηλονότι, εἶναι προφανῶς ἄδικος—κατὰ πρῶτον δὲ λόγον ἐπιβάλλεται εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν νὰ μὴ συντάσσῃ ἀδίκους καὶ παραλόγους νόμους, οἵτινες ζημιοῦσι καιρίως τὴν κοινωνίαν, ὑπὲρ ἧς ἐθεσμοθετήθησαν,

(*) Περὶ τούτου τοῦ φυσικοῦ ἢ φιλοσοφικοῦ δικαίου ἔλεγεν ὁ Κικέρων «nec erit alia lex Romae, alia athenis, alia nunc, alia posthac, sed et omnes gentes, et omni tempore una lex et sempiterna et immortalis continebit.» Ὁ δὲ διάσημος τῆς προλαβούσης ἑκατονταετηρίδος Ἰρλανδὸς πολιτειολόγος Burke ἐδήλωσε τοῦ φυσικοῦ δικαίου τὴν ἀναγκαίαν εἰς τοὺς θετοὺς τῶν πολιτειῶν νόμους ἐπίδρασιν διὰ τῆς ἑξῆς χαριεστάτης εἰκόνος. «Ὑπάρχουσιν ἐν τῇ φύσει πηγαὶ δικαίου, ὅθεν ἅπαντες οἱ ἀστυκοὶ νόμοι ἀπορρέουσιν ὡς ῥυάκια, καὶ ὡς τὰ ὕδατα κοινωνοῦσι τοῦ χρώματος καὶ τῆς γεύσεως τῶν γαιῶν, ἃς διέρχονται ῥέοντα, οὕτω καὶ οἱ ἀστυκοὶ νόμοι παραλλάσσουσι κατὰ τὴν γεωγραφικὴν θέσιν, τὰ ἔθιμα καὶ τὴν κυβερνητικὴν κατάστασιν τῶν διαφόρων χωρῶν, καίτοι προερχόμενοι ἐκ τῶν αὐτῶν πηγῶν. Ὁ δὲ σύγχρονος Γάλλος φιλόσοφος καὶ νομικὸς Bertauld (βλ. τὸ περισπούδαστον αὐτοῦ σύγγραμμα La liberté civile) λέγει τὰ ἑξῆς ἐμφαντικώτατα καὶ γλαφυρώτατα λόγια περὶ τῆς μεταξὺ τοῦ γραπτοῦ ἢ θετικοῦ νόμου καὶ τοῦ ἀγράφου ἢ φυσικοῦ ἀναγκαίας σχέσεως «ἄνωθεν τοῦ γραπτοῦ νόμου ὑπάρχει νόμος ἄγραφος, ὅστις δικάζει αὐτὸν, καταδικάζει ἢ δικαιοῖ αὐτόν, καθ' ὅσον μᾶλλον ἀπομακρύνεται ἢ προσεγγίζει τύπῳ τινὶ, οὗ τὸ ἐκμακτρον μένει ἐντετυπωμένον ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ συνειδήσει.

ἀναγκαίως δὲ τάχιον ἢ βράδιον καταπίπτουσιν, ἐπιλαμπούσης βαθμηδὸν τῆς ἀληθείας.

§ 32. Κατὰ δεύτερον οἱ νόμοι κατὰ τὸ μὴ φυσικὸν αὐτῶν μέρος, τὸ μέρος δηλονότι, ὅπερ προσδιορίζουσιν οὐχὶ αἱ φυσικαὶ πάσης ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ὡς τοιαύτης, ἀνάγκαι, ἀλλ' αἱ εἰδικαὶ ὡρισμένης κοινωνίας ἀνάγκαι, δέον νὰ ὦσι κατάλληλοι διὰ τὴν κοινωνίαν, ἐν ᾗ τίθενται. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀπαιτεῖται, κατὰ διάσημον συγγραφέα τοῦ προλαβόντος αἰῶνος, τὸν Ἰταλὸν Filangieri(*), νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει ὁ νομοθέτης τὰ ἑξῆς ὀκτὼ ἀντικείμενα : α') τὸ εἶδος τοῦ πολιτεύματος, β') τὸ ὑπὸ τὰ διάφορα πολιτεύματα ἐλατήριον τῆς ἐνεργείας τοῦ πολίτου, γ') τὰ ἤθη καὶ τὴν εὐφυΐαν τοῦ ἔθνους, δ') τὸ κλίμα, ε') τὸ εὔφορον ἢ ἄφορον τοῦ τόπου, ς') τὴν μείζονα ἢ ἐλάσσονα τῆς ἐπικρατείας ἔκτασιν, ζ') τὴν θρησκείαν τοῦ ἔθνους καὶ η') τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ· κατὰ δὲ τὸν ἀρχαῖον ἐκ Σταγείρων φιλόσοφον (**) ὁ νομοθέτης ὀφείλει νὰ ἀποβλέπῃ καὶ εἰς τοὺς γειτνιῶντας τόπους· κατὰ τὸ διάφορον δηλ. εἶδος τοῦ πολιτεύματος, κατὰ τὸ διάφορον ἐλατήριον ὑφ' ἕκαστον πολίτευμα τῆς ἐνεργείας τοῦ πολίτου κτλ. δέον κατὰ τὴν γνώμην τῶν εἰρημένων συγγραφέων νὰ συντάσσωνται διαφόρως οἱ νόμοι ἑκάστης κοινωνίας κατὰ τὸ μεταβλητὸν αὐτῶν μέρος, τὸ μὴ ἐρειδόμενον δηλονότι εἰς τὸ φυσικὸν δίκαιον. Ἐξετάσωμεν ἰδιαιτέρως ἕκαστον τῶν κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Filangieri καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους ληπτέων ὑπ' ὄψει ὑπὸ τοῦ νομοθέτου ἀντικειμένων, ἐκφέροντες καὶ τὰς ἡμετέρας ἐφ' ἑκάστου αὐτῶν κρίσεις. (***)

Α') Εἶδος πολιτεύματος.

§ 33. Σπανίως προάγονται καὶ εὐδαιμονοῦσιν αἱ κοινωνίαι ὑπὸ ἀπόλυτον μοναρχικὸν πολίτευμα, διότι σπανίως συναντᾶται διακεκριμένη νοημοσύνη μετ' ἀγαθότητος, ἔτι δὲ σπανιώτερον περιστοιχίζουσι τοὺς ἡγεμόνας τίμιοι καὶ φιλαλήθεις αὐλικοί. Ὁσάκις ὅμως ἡ τύχη ἤθελεν ἀναβιβάσει ἡγεμόνα, πεπροικισμένον διὰ τῶν ἐξόχων τούτων πλεονεκτημάτων, ἐπὶ τοῦ μοναρχικοῦ θρόνου, εὐδοκιμοῦσιν οὐχ ἧττον τῶν φιλελευθέρων οἱ συγκεντρωτικοὶ θεσμοί, διότι καὶ αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν καὶ οἱ ἀπὸ τῶν ἀμέσων αὐτοῦ διαταγῶν

(*) Scienza de la Legislazione Lib. I cap. 10 καὶ 12—18.

(**) Ἀριστ. Πολιτικ. Β, γ § 64 καὶ Ζ, 6 § 10.

(***) Καὶ ὁ πολυμαθὴς ἡμῶν συνάδελφος κ. Ν. Σαρίπολος ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τὴν τοῦ Filangieri καὶ Ἀριστοτέλους περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ νομοθέτου ληπτέων ὑπ' ὄψει κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν νόμων θεωρίαν ἀπεδέξατο (Συνταγμ. Δικαίου τόμος Α'. § 158 σημ. β'. σελὶς 202 δευτέρας ἐκδόσεως.

ἐξαρτώμενοι ὑπάλληλοι χρῶνται ἐπ' ἀγαθῷ τῇ κεχορηγημένῃ αὐτοῖς εὐρείᾳ ἐξουσίᾳ. Ὑπὸ τὰ ἀντιπροσωπικὰ ὅμως πολιτεύματα, ἅτινα, ὡς παρετηρήσαμεν, ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἀποβαίνουσι κομματικά, διότι ἡ βουλὴ, ἥτις συγκρατεῖ τὰ ὑπουργεῖα, διαιρεῖται εἰς κόμματα, ἀλλεπαλλήλως τὴν ἐξουσίαν ἐπιζητοῦντα, αὐτοὶ δὲ οἱ βουλευταὶ εἶναι ἀντιπρόσωποι πλειονοψηφουσῶν τοπικῶν μερίδων, δέον καὶ οἱ λοιποὶ τῆς πολιτείας νόμοι νὰ ὦσιν ἄγαν φιλελεύθεροι, ἀποκεντρωτικοὶ δηλονότι, περιστέλλοντες ὅσον τὸ δυνατὸν μᾶλλον τὴν δύναμιν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἤτοι καταμερίζοντες ὅσον ἔνεστι πλέον τὰ ἔργα καὶ καθήκοντα τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς διοικήσεως, διότι ἄλλως ἡ ὁ ἡγεμὼν συγκεντροῖ τὴν ἐξουσίαν πᾶσαν εἰς χεῖρας αὐτοῦ διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας ἐπεμβάσεως εἰς τὰς ἐκλογὰς, κατορθωτῆς οὔσης ὑπὸ συγκεντρωτικοὺς νόμους, καὶ τῆς αὐτογνώμονος παραχωρήσεως θέσεων καὶ ὠφελημάτων, ἃ δεσμεύεται μὲν ὁ ἡγεμὼν, ἀλλ' ἀκολασταίνουσι τὰ πολιτικὰ κόμματα. Κατ' ἐμὴν γνώμην τὸ ἀντιπροσωπικὸν πολίτευμα προσέκοψε μέχρι τοῦ νῦν ἐν ταῖς Ἠπειρωτικαῖς ἐπικρατείαις διὰ τὸ ἀσύμφωνον τῶν λοιπῶν τῆς πολιτείας νόμων πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν ἐλεύθερον πολίτευμα. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τῶν ἐκ τῆς τοιαύτης ἀντιφωνίας πηγαζόντων κακῶν εἰς τὰς ἐλευθέρας πολιτείας ἐπιτραπήτω νὰ ποιησώμεθα χρῆσιν δύο ἢ τριῶν παραδειγμάτων ἐκ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ περιοδικὸς τύπος εἶναι κατὰ τὴν ἀναμφισβήτητον πάντων ὁμολογίαν ἐν τοῖς ἀντιπροσωπικοῖς κράτεσιν εἷς τῶν θεμελίων ὅρων τῆς ὑπάρξεως τῆς πολιτείας, διότι δι' αὐτοῦ ὁ λαὸς καὶ μετὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ κοινωνεῖ ἐμμέσως τῆς διαχειρίσεως τῶν δημοσίων, ἀείποτε ἐπιφαινόμενος ὑπεράνω τῶν ἀρχῶν καὶ ἀπαύστως ἐπιτηρῶν τὴν πορείαν καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν· διὰ τοῦ ἀγαστοῦ τούτου ἐπινοήματος τῶν νεωτέρων χρόνων συζητοῦνται δημοσίᾳ καὶ ἐλέγχονται ἅπασαι αἱ κατὰ μέρος ἰδέαι, ἐκ δὲ τοῦ καθολικοῦ τούτου ἐλέγχου, εἰσδύοντος καὶ εἰς αὐτὴν τοῦ ἀγρότου τὴν πενιχρὰν καλύβην, ἐκ τῆς ἀφανοῦς ταύτης συζητήσεως, ἀντικαθιζάσης τρόπον τινὰ ἐν τῷ νῦν τὰς ἀρχαίας ἐκκλησίας τοῦ δήμου, προέρχεται εἰς φῶς ἡ ἀλήθεια, διαπλάσσεται ὁ χαρακτὴρ καὶ τὸ φρόνημα τοῦ ἔθνους καὶ σχηματίζεται ἡ παντοδύναμος κοινὴ γνώμη, ἥτις ἀποφαίνεται ὁριστικῶς ἐπὶ πάντων τῶν ἐκκρεμῶν πολιτικῶν ζητημάτων. Τούτου ἕνεκα καὶ τὰ ἡμέτερα συντάγματα, τό,τε τοῦ 1844 καὶ τὸ τοῦ 1864, καθιέρωσαν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου. Ἐν τούτοις δὲν κατηργήθη ῥητῶς ὁ περὶ τύπου νόμος τοῦ 1837, προϊὸν τῆς προϋπαρχούσης δεσποτικῆς πολιτικῆς τάξεως, διὰ τοῦτο δὲ ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου ἤθελεν εἶναι ἀργὸν δικαίωμα,

ἀναγεγραμμένον μόνον ἐν τῷ χάρτῃ, ἐὰν ἡ ἀρίστη τῶν παρ' ἡμῖν ἐνόρκων διαγωγή, δικαζόντων τὰ ἀδικήματα τοῦ τύπου, δὲν ἐπροστάτευε καὶ δὲν ἐνεθάρρυνε τὸ πολύτιμον τοῦ τύπου δικαίωμα. Τί δὲ εἶναι ὁ νόμος οὗτος, ὁ συνυπάρχων μετὰ τοῦ ἐλευθερωτάτου ἡμῶν πολιτεύματος; Νόμος ἐπιτρέπων μόνον τὴν εὔσχημον συζήτησιν τῶν πράξεων τῆς κυβερνήσεως, καταλληλότατος ἐπομένως δι' ἣν πολιτικὴν κατάστασιν συνετάχθη; διότι ὑπὸ μοναρχικὸν πολίτευμα ἡ περὶ διατηρήσεως τῆς μοναρχικῆς τάξεως πρόνοια ἐπιβάλλει ἀναγκαίως τὸν περιορισμὸν τοῦ τύπου, (καί τοι ὄντος φυσικοῦ δικαιώματος), διότι, ἐλεύθερος ἀφιέμενος, διδάσκει καὶ φωτίζει τὸν λαὸν περὶ τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ βλαπτικῶν ἐπακολουθημάτων τῆς δεσποτείας, προκαλεῖ δὲ οὕτω τὴν ταχεῖαν ἀνατροπὴν τοῦ μοναρχικοῦ πολιτεύματος· ἀλλ' ὅλως ἀνάρμοστος εἰς πολίτευμα ἀντιπροσωπικὸν, καθὸ διατελῶν εἰς πλήρη ἀντίφασιν πρὸς γράμμα καὶ πνεῦμα αὐτοῦ. — Ἡ διοικητικὴ παντοδυναμία τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας εἶναι ὅλως ἀσυμβίβαστος πρὸς ἀντιπροσωπικὸν πολίτευμα· διὰ τοῦτο οἱ δῆμοι ἐν ταῖς ἀληθῶς ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις, οἷαι ἡ Ἀγγλία, ἡ Ἀμερικὴ, ἡ Ὁλλανδία κτλ. εἶναι αὐτοδιοίκητοι, διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸ δεύτερον ἡμῶν Σύνταγμα τοῦ 1864 καθιέρωσε τὴν δι' ἀμέσου ὑπὸ τοῦ λαοῦ ψηφοφορίας ἐκλογὴν τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν· ἀλλ' ἐν τούτοις διατηροῦνται παρ' ἡμῖν ἐν ἰσχύϊ ὁ παλαιὸς δημοτικὸς νόμος τοῦ 1833, ὁ περὶ δημοτικῆς ἀστυνομίας νόμος τοῦ 1836 καὶ λοιποὶ συγκεντρωτικοὶ νόμοι, οἵτινες ὑπὸ μὲν μοναρχικὸν πολίτευμα, ἂν ὁ μονάρχης τυγχάνῃ ὢν ἀγαθὸς καὶ ἄξιος, λειτουργοῦσι θαυμασίως, διότι διορίζονται ἱκανοὶ καὶ ἔντιμοι νομάρχαι, ὧν τὸ συμφέρον ἐπιτάσσει αὐτοῖς νὰ εὐαρεστήσωσι τῷ ἡγεμόνι, ἐνασκοῦντες ἐπ' ἀγαθῷ τὴν ἀπονεμομένην αὐτοῖς ὑπὸ τῶν νόμων τούτων εὐρεῖαν διοικητικὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ὑπὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα εἶναι καταστρεπτικοὶ ὅλως, διότι, εἰς τὸ ἴδιον συμφέρον ἀποβλέπουσα ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, διαφθείρει τὰς ἐκλογὰς πρὸς κατάρτισιν φιλικῆς βουλευτικῆς πλειονοψηφίας διὰ τῶν ἐξαρτωμένων ἀπ' αὐτῆς δήμων, οἱ δὲ βουλευταὶ πάλιν διὰ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἠναγκασμένης οὔσης νὰ εὐαρεστῇ αὐτοῖς, κυριαρχοῦσιν ἔπειτα ἐν τοῖς δήμοις· οὕτω δὲ τὰ ἀντίθετα τοπικὰ κόμματα πιέζονται, ὅπερ δὲν συμβαίνει καὶ ὑπὸ τοὺς ἀπορροφητικωτάτους θεσμοὺς ἐν μοναρχικῷ κράτει, ὁσάκις προίσταται ἡγεμὼν ἐμβριθὴς καὶ ἀγαθός.—Κατὰ τὸν ἡμέτερον ὀργανισμὸν τῶν δικαστηρίων καὶ τὴν ποινικὴν ἡμῶν δικονομίαν οἱ εἰσαγγελεῖς ἀνιχνεύουσι καὶ ἀναζητοῦσι τὰ ἀδικήματα καὶ τοὺς αὐτουργοὺς αὐτῶν, συλλέγουσι τὰ ἴχνη τοῦ ἀδι-

κήματος καὶ τὰς ἀποδείξεις ἐν γένει περί τε τῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ αὐτουργοῦ αὐτῶν καὶ προσάγουσι τὴν οὕτω συλλεχθεῖσαν ὕλην ἐνώπιον τῶν ποινικῶν δικαστηρίων, ἵνα ἐκτιμηθῇ ἐν συνόλῳ καὶ ἐκβολῇ ἡ δέουσα ἀπόρασις, ἐκτελοῦσι δὲ τέλος τὴν κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἐκδοθεῖσαν ποινικὴν ἀπόφασιν· ὅθεν ἀπ' αὐτῶν ἐξαρτᾶται σχεδὸν ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς ὅλης ποινικῆς δικαιοσύνης. Καὶ ὅμως οὗτοι οὐ μόνον κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους διορίζονται καὶ παύονται ἰδιοβούλως ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ῥητὰς διατάξεις τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων ὑπόκεινται εἰς τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης. Ἐντεῦθεν προκύπτει, ὅτι ἐν μὲν τοῖς μοναρχικοῖς κράτεσι, (προϋποτιθεμένου πάντοτε, ὅτι ὁ ἡγεμὼν τυγχάνει φιλοδίκαιος καὶ νοήμων), οἱ εἰσαγγελεῖς ἔχοντες συμφέρον εἰς τὴν περιποίησιν τοῦ μονάρχου, ἐκπληροῦσιν ὅσον ἐνδέχεται πιστῶς καὶ ἀκριβῶς τὴν ὑψηλὴν αὐτῶν λειτουργίαν· τοὐναντίον δὲ ἐν τοῖς κοινοβουλευτικοῖς, ὅπου ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία διατελεῖ ἠναγκασμένη νὰ περιποιῆται τοὺς βουλευτάς, οἱ δὲ βουλευταὶ προίστανται τοπικῶν κομμάτων, περιλαμβανόντων ἀναγκαίως καὶ πολλοὺς ἐκτραπέντας εἰς ἀδικήματα, ἡ πιστὴ καὶ εὐστνείδητος ἐκπλήρωσις τῶν εἰσαγγελικῶν καθηκόντων προκαλεῖ πολλάκις τὴν ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας ἀπόλυσιν τῶν εἰσαγγελέων. Ὅθεν πρόδηλον, ὅτι αἱ περὶ εἰσαγγελέων διατάξεις τῶν ἡμετέρων δικαστικῶν νόμων, ἄριστα δυνάμεναι νὰ συμπολιτεύωνται μετὰ μοναρχίας ἀπολύτου, ἐκ θεμελίων ἀνατρέπουσι τὴν ποινικὴν δικαιοσύνην ὑπὸ ἀντιπροσωπικὸν πολίτευμα.—Διὰ τῶν παραδειγμάτων τούτων καθίσταται καταφανές, ὅτι οἱ νόμοι δέον νὰ συντάσσωνται ἄλλως κατὰ τὰ διάφορα πολιτεύματα (*).

(*) Εἰδικώτερον δὲ ἐκ τῶν ἐν τῷ κειμένῳ παραδειγμάτων καταδείκνυται, ὅτι ἀπαραίτητος ὅρος πρὸς ἐφαρμογὴν καὶ εὐδοκίμησιν τῶν κοινοβουλευτικῶν πολιτευμάτων εἶναι ἡ ἐγκατάστασις νομοθεσίας ἀποκεντρωτικῆς. Οὐδὲν ὄντως πολεμιώτερον καὶ ἐχθρικώτερον πρὸς τὴν ὁμαλὴν λειτουργίαν κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, ἢ ἡ διὰ νόμων συγκέντρωσις πάντων τῶν συμφερόντων εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, διότι ἀπόῤῥοια τούτου ἐστίν, ὅτι οἱ κατέχοντες αὐτὴν 1) χρῶνται τῷ ἐλατηρίῳ τούτῳ πρὸς πίεσιν ἢ δελεασμὸν τῶν κεκλημένων νὰ ἐπιτηρῶσι καὶ ἐλέγχωσιν αὐτούς, οἵτινες, πάλιν συναισθανόμενοι τὴν σπουδαιότητα καὶ σημασίαν τῆς πρὸς αὐτοὺς συνόρομῆς καὶ φιλίας αὐτῶν, πειρῶνται νὰ ἀνταλλάττωσιν αὐτὴν δι' ὅσον ἐνεστι μειζόνων παροχῶν ἐκ τῶν εἰς χεῖρας τῶν διαχειριζόντων τὴν ἐκτελ. ἐξουσίαν συγκεκεντρωμένων ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν συμφερόντων καὶ 2) τὸ χείριστον, μετέρχονται τὸ ἐλατήριον τοῦτο πρὸς πίεσιν ἢ πρὸς δελεασμὸν τῶν κεκλημένων νὰ ἐκλέξωσι τοὺς ἐλεγκτὰς τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας· οὕτω δὲ ἀνατρέπεται ἐκ βάθρων τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα, ἱδρυμένον ὂν κυρίως ἐπὶ τοῦ ὑπευθύνου τῶν ὑπουργῶν ἐνώπιον ἀδεκάστων καὶ ἀδιαφθόρων δικαστῶν, τῶν βουλευτῶν.

Β'. Τὸ ὑπὸ τὰ διάφορα πολιτεύματα διάφορον ἐλατήριον τῆς ἐνεργείας τοῦ πολίτου.

§ 34. Κατὰ τὸν Filangieri ὅ,τι ῥυθμίζει τὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν τοῦ πολίτου, ἰδίως τοῦ πεπροικισμένου διά τινων προσόντων δυναμένων νὰ ἀναβιβάσωσιν αὐτὸν εἰς τὰ πολιτικὰ ἀξιώματα, εἶναι ὁ ἔρως τῆς ἀρχῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἄλλως τις περιέρχεται εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπὸ πολίτευμα μοναρχικὸν καὶ ἄλλως ὑπὸ πολίτευμα πολυαρχικόν, ἄλλως ὑπὸ πολίτευμα ὀλιγαρχικὸν ἢ ἀριστοκρατικὸν καὶ ἄλλως ὑπὸ δημοκρατικὸν (ἐν τῇ κυρίᾳ τῆς λέξεως σημασίᾳ), οἱ ἄμεσον σχέσιν ἔχοντες πρὸς τὸ πολίτευμα νόμοι δέον νὰ ὦσι σύμφωνοι πρὸς αὐτό, δηλονότι πρὸς τὴν ἀρχήν, εἰς ἣν ἐρείδεται τὸ πολίτευμα, πρὸς πρόληψιν ἐνδεχομένων κακῶν, ἰδίως τῆς διαφθορᾶς τοῦ χαρακτῆρος τῶν πολιτευομένων καὶ τῆς διαφθορᾶς τοῦ πολιτεύματος. Καθ' ἡμᾶς τὸ δεύτερον τοῦτο ἀντικείμενον περιλαμβάνεται ἐν τῷ πρώτῳ.

Γ'. Εὐφυΐα, χαρακτὴρ καὶ ἤθη τοῦ ἔθνους.

§ 35. Ἄλλοι θεσμοὶ ἀπαιτοῦνται ἐν αἷς πολιτείαις εἶναι ἐκλελυμένα, διεφθαρμένα, εὐτελῆ καὶ ταπεινὰ τὰ ἤθη, ἡ εἰς τὸ ἀθεμίτως κερδοσκοπεῖν τάσις ὑπερβαλλόντως ἀνεπτυγμένη, καὶ ἄλλοι ἐν αἷς πολιτείαις ἐπικρατοῦσιν ἤθη αὐστηρά, ἀκέραια, εὐγενῆ, ὑψηλά· ἄλλοι ἐν αἷς ὁ ἐθνικὸς χαρακτὴρ εἶναι ζωηρὸς καὶ ἄλλοι ἐν αἷς εἶναι ἀδρανὴς καὶ νωθρός· ἄλλοι ἐν αἷς ἡ φυσικὴ νοημοσύνη μικρὰ καὶ ἄλλοι ἐν αἷς ἡ εὐφυΐα ἐπικρατεῖ κοινῶς. Πρὸς κατανόησιν δὲ τῆς ἀνάγκης τῆς συμμορφώσεως τῶν θεσμῶν πρὸς τὰ παραλλάσσοντα ἤθη, χαρακτῆρα καὶ εὐφυΐαν τῶν διαφόρων ἐθνῶν, πρέπον νὰ προσφύγωμεν καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἰς τινα παραδείγματα. Τὸ ὁρκωτικὸν σύστημα ἐπενοήθη ἐν Ἀγγλίᾳ, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς ἁπάντων τῶν νεωτέρων ἐλευθέρων θεσμῶν, ἐκεῖθεν δὲ μετηνέχθη εἰς τὰς ἄλλας εὐνομουμένας ἐπικρατείας καὶ τέλος εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν. Ἀλλ' ἐνῷ ἐν Ἀγγλίᾳ πρὸς ἔκδοσιν καταδικαστικῆς ἐτυμογορίας ἀπαιτεῖται ἡ ὁμόφωνος γνώμη καὶ τῶν δώδεκα ἐνόρκων, καθιεροῦται δηλαδὴ ἡ ἀρχὴ τῆς παμψηφίας, ἐν ταῖς ἄλλαις εὐρωπαϊκαῖς ἐπικρατείαις ἐγένετο παραδεκτὴ ἡ ἀρχὴ τῆς ἁπλῆς πλειονοψηφίας· καὶ λίαν ὀρθῶς. Ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ σύστημα τῆς παμψηφίας εὐδοκίμησε, διὸ λίαν συνεχῶς βλέπομεν δικαίας καταδικαστικωτάτας ἐτυμηγορίας, ἀπορρεούσας ἀπὸ παμψηφίας· τοῦτο δὲ διότι ἐν Ἀγγλίᾳ ἕνεκα τῆς ἀνατροφῆς, τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ χαρακτῆρος ἡ ἀκριβὴς ἐκπλήρωσις δημοσίου καθήκοντος εἶναι κοινή

ἀλλ' ἐν ἄλλῳ τινὶ κράτει, ὅσον καὶ ἂν περιορισθῶσι τὰ προσόντα τῶν ὁρκωτῶν, ἡ ἀρχὴ τῆς παμψηφίας ἤθελεν ἐπαγάγει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὴν συχνοτάτην ἀπόλυσιν αὐτοραν̃ως ἐνόχων, διότι δὲν ἐρριζοβόλησεν ἔτι ἡ σώτειρα καὶ εὐγενὴς ἕξις τῆς ἀκριβοῦς τοῦ καθήκοντος ἐκπληρώσεως· — Ἐν Ἑλλάδι ἐπιπολάζει μὲν ροπὴ εἰς τὸ φονεύειν ἐν βρασμῷ ψυχικῆς ὁρμῆς, εἴτε ἕνεκα κακῆς ἕξεως, εἴτε τοῦ φύσει ζωηροῦ καὶ ἐξημμένου χαρακτῆρος τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἡ κλοπὴ δὲν εἶναι ἀνεπτυγμένη ὅσον ἐν Ῥωσσίᾳ. Ἀλλαχοῦ πάλιν διὰ τὸν φόβον τῆς ἁρπαγῆς καὶ τῆς αἰχμαλωσίας, πορευόμενος τις μεσούσης τῆς νυκτὸς εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, ἔρχεται εἰς ἀνάγκην νὰ ὁπλίζηται μέχρις ὀδόντων ἢ νὰ προμηθεύηται ἀκολουθίαν· ἐξ ἐναντίας ἐν Γενεύῃ, ὅπου, ὡς λέγει ὁ Rossi (*), ἂν διαπραχθῇ δολοφονία ἐν ἐπαρχίᾳ τινὶ, ὁ πληθυσμὸς ὁλόκληρος καταλαμβάνεται ὑπὸ θάμβους καὶ καταπλήξεως διὰ τὸ λίαν σπάνιον τοῦ τοιούτου ἀδικήματος, ἡ δὲ αἰχμαλωσία εἶναι πάντῃ ἄγνωστος, φοβοῦνται μόνον τοὺς κλέπτας καὶ κατὰ τούτων μόνον λαμβάνουσι προφυλακτικὰ μέτρα. Οὐδεὶς, νομίζομεν, οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ, ὅτι ὁ ποινικὸς νόμος τῆς Ἑλλάδος πρέπει νὰ ἦναι διάφορος ὡς πρὸς τὰς ποινὰς τοῦ τῆς Ῥωσσίας ἢ τῆς Γενεύης. — Ἐντεῦθεν ἕπεται, ὅτι οἱ θεσμοὶ ἀποβαίνουσι τελεσφόροι, ὅταν συντάσσωνται ἁρμοδίως πρὸς τὰ ἤθη, τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν εὐφυΐαν τοῦ ἔθνους, ὑπὲρ οὗ νομοθετοῦνται· ἄλλως ἀποτυγχάνουσι τοῦ ἐπιζητουμένου σκοποῦ, βλάπτοντες μάλιστα πολλάκις σπουδαίως τὰ δημόσια ἤθη, ἐπηρεάζοντες τὸν χαρακτῆρα καὶ ζημιοῦντες τὴν εὐφυΐαν (**).

Δ'. Τὸ κλέμμα.

§ 36. Εἰς τὴν κλιματολογίαν ἀπόκειται ἡ ὅσον ἐνδέχεται ἀκριβὴς καὶ λεπτομερὴς ἔρευνα τῆς ἐν πολλοῖς ἀμφισβητουμένης ροπῆς τοῦ κλίματος ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνθρώπου· ἀναμφήριστον ὅμως, ὅτι τὸ κλίμα οὐ μικρὸν συμβάλλεται εἰς τὴν ταχυτέραν ἢ βραδυτέραν ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος καὶ τῆς διανοίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν ἢ ἀποτυχίαν τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν διαφόρων ὀπωροφόρων δένδρων, βοτανῶν κτλ. ἀναλόγως δὲ τῇ διαφορᾷ τῆς ἐπιρροῆς ταύ-

(*) Ἐν τῷ ἐπιφανεῖ αὐτοῦ συγγράμματι περὶ ποινικοῦ δικαίου.

(**) Καὶ ὁ Montesquieu λέγει τὰ ἑξῆς «Ἐν Σινικῇ οἱ βιαιοπραγοῦντες κλέπται καταμελίζονται, οἱ δὲ λοιποὶ οὔ. Τούτου ἕνεκα ἐν Σινικῇ κλέπτουσιν, ἀλλὰ δὲν δολοφονοῦσιν. Ἐν Μοσχοβίᾳ, ὅπου τιμωροῦνται ἐξ ἴσου δολοφονοῦντες καὶ μὴ, δολοφονοῦσιν ἀείποτε». (Esprit des lois liv. 6 chap. 16).

της ἀνάγκη πρόδηλος νὰ ὁρίζωνται διαφόρως διὰ τῶν νόμων τὰ περὶ νομίμου πρὸς γάμον ἡλικίας, ἐνηλικότητος καὶ ἀνηλικότητος, φορολογίας κτλ. Ἀλλὰ πλὴν τούτου αἱ κλιματικαὶ περιστάσεις καθιστῶσιν ὀφθαλμοφανῶς τὴν προσωπικὴν ἐργασίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἰδίως δὲ τὴν περί τινα εἴδη ἐργασίαν, μᾶλλον ἢ ἧττον διαλείπουσαν ἢ ἐνδελεχῆ· οὕτως ἐν ταῖς βορειοτέραις χώραις π. χ. ἡ δριμύτης τοῦ κλίματος καὶ ἡ σμικρότης τοῦ φωτὸς περιορίζουσι μεγάλως τὰς γεωργικὰς, ὡς καὶ πάσας ἐν γένει τὰς ἐν ὑπαίθρῳ ἐργασίας, τούτου δ' ἕνεκα ἡ ἐργατικὴ τάξις πολλάκις σχολάζει. Φυσικῶς λοιπὸν ἡ ἐργατικὴ τάξις ἐν ταῖς χώραις ταύταις δέον ὀλιγώτερον νὰ φορολογῆται, ἢ αἱ ἄλλαι τάξεις, αἱ δυνάμεναι ἐργάζεσθαι κατ' οἶκον.

Ε'. Εὐφορία ἢ ἀφορία τῆς χώρας.

§ 37. Δέον κατὰ τὴν σύνταξιν νόμων τινῶν ὁ νομοθέτης νὰ ἐξετάζῃ καὶ τὸ εὔφορον ἢ ἄφορον τῆς χώρας. Κατὰ τὸν Filangieri αἱ Ἀθῆναι τὸ πάλαι, καίτοι φύσει ἀφορώταται, ἐκτήσαντο πλοῦτον πολὺν ἐκ προνοίας τοῦ νομοθέτου, τρέψαντος αὐτοὺς ἐπιτηδείως εἰς τὴν ἐμπορίαν, καὶ μάλιστα τὴν ναυτιλιακὴν, ἡ Τύρος καὶ ἡ Σιδὼν ὡσαύτως, τέλος ἡ Ὁλλανδία ὑπὸ χειμέριον κλίμα καὶ ἕδαφος ἐπισφαλὲς καὶ ἐκτεθειμένον συνεχῶς εἰς τὰς προσβολὰς τῆς θαλάσσης, ἤντλησε τὸ ὑλικὸν αὐτῆς μεγαλεῖον ἀπὸ τῶν εὐεργετημάτων τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, πολλῷ πλέον παραγωγικῶν ὁσάκις συνδέονται μετὰ τῶν εὐεργετημάτων τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας. Δὲν ἀπαιτεῖ τις βεβαίως τὴν διὰ τῆς νομοθετικῆς βίας τροπὴν τοῦ ἔθνους εἰς ταῦτα ἢ ἐκεῖνα τὰ ἔργα· τἀνάπαλιν ἡμεῖς, πρεσβεύοντες τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐργασίας, καταδικάζομεν αὐστηρῶς τὴν ἐπέμβασιν τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας εἰς τὰ ἔργα τῶν πολιτῶν, ἀλλ' οὐχ ἧττον φρονοῦμεν, ὅτι διὰ πλαγίων πολλάκις διατάξεων, οὐδαμῶς ἀντιστρατευομένων εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐργασίας, οὔτε καθιερουσῶν προνόμια, καταδεδικασμένα σήμερον ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, δύναται ὁ νομοθέτης νὰ προλάβῃ πολλάκις τὰ ἐνδεχόμενα κακὰ ἐκ τῆς ἀτόπου παραμελήσεώς τινων βιοποριστικῶν ἐπαγγελμάτων ἢ τινῶν εἰδῶν καλλιεργείας, καὶ τἀνάπαλιν τῆς ἁπάντων εἰς αὐτὰ ἐπί τινα χρόνον ἐπιδόσεως· ἄλλως τὸ εὔφορον ἢ ἄφορον δέον νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψει καὶ κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς φορολογίας καὶ τῆς στρατολογίας, διότι, ὅπου ἡ γῆ εἶναι ἄφορος καὶ ἐλλείπουσιν ἄλλοι πόροι, ἡ στρατιωτικὴ καὶ διοικητικὴ πολυτέλεια εἶναι πολλῷ καταστρεπτικωτέρα ἢ ἀλλα-

χοῦ, ἀτοπωτάτη δὲ ἡ ἀραίρεσις χειρῶν ἀπὸ τῆς γεωργίας ἢ ἡ ἐπιβολὴ ὀγκωδῶν φόρων.

ΣΓ'. Ἡ μείζων ἢ ἐλάττων τῆς Ἐπικρατείας ἔκτασις.

§ 38. Ἡ μεγίστη ἔκτασις ἐπικρατείας τινὸς ἐπάγει προδήλως σπουδαῖα προσκόμματα εἰς τὴν σύνταξιν τῶν νόμων, διότι ἄλλα τὰ ἤθη καὶ ἡ εὐφυία, ἄλλο τὸ κλίμα, ἄλλη ἡ γονιμότης τινῶν ἐπαρχιῶν ἢ νομῶν τῆς ἐπικρατείας, καὶ ἄλλα τὰ ἤθη, κλίμα κτλ. ἄλλων ἐπαρχιῶν καὶ νομῶν τῆς αὐτῆς ἐπικρατείας, δυσέφικτος δὲ ὁ ἀναγκαῖος συμβιβασμὸς πρὸς κατάρτισιν ἐπιτηδείων δι' ἅπασαν τὴν ἐπικράτειαν νόμων. Διὰ τοῦτο δὲ, ὡς καὶ διά τινας ἄλλους λόγους, πολλοὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, οἷον Πλάτων, Ἀριστοτέλης κτλ. κηρύσσονται ὑπὲρ τοῦ εὐσυνόπτου τῆς χώρας. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως οὐ μικρὰν ροπὴν φέρει εἰς τῶν νόμων τὴν σύνταξιν ἡ μεγάλη ἢ μικρὰ τῆς ἐπικρατείας ἔκτασις. Λ. χ. ὁ ἀριθμὸς τῶν δικαστηρίων δέον νὰ ᾖ ὁπωσδήποτε ἀνάλογος πρὸς τὸν πληθυσμὸν καὶ τὰς προσόδους τῆς χώρας, διότι ὁ πολὺς πληθυσμὸς καὶ ἡ πολλὴ ἔκτασις ἀπαιτεῖ πολλὰ δικαστήρια, ἐν ᾧ τοὐναντίον ὀλίγα δικαστήρια ἐπαρκοῦσιν εἰς τὰς ἀνάγκας μικρᾶς καὶ ὀλιγοπληθοῦς ἐπικρατείας· τοῦτο δὲ λίαν εὐκατόρθωτον τυγχάνει, διότι ἀνάλογα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ εἰσοδήματα πρὸς τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμόν· ἀδύνατον ὅμως ἀποβαίνει νὰ τηρηθῇ ἡ αὐτὴ ἀναλογία πάντοτε εἰς τὰς πολεμικὰς δυνάμεις τῶν ἐπικρατειῶν, διότι πολλάκις ἡ πολιτικὴ αὐτοσυντηρησία ἐπικρατείας τινὸς ἐπιτάσσει τὴν δυσανάλογον πρὸς τὸν πληθυσμὸν καὶ τὰς προσόδους αὐτῆς ἀνάπτυξιν τῶν πολεμικῶν αὐτῆς δυνάμεων. Ἔτι μᾶλλον τοῦτο συμβαίνει εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν. Ἡ βουλὴ τῶν κοινοτήτων τῆς Ἀγγλίας συνέκειτο μέχρι πρό τινος ἐξ 657 μόνον βουλευτῶν, τῆς Γαλλίας αἱ βουλαὶ ἐξ ἔτι ὀλιγωτέρων. Ἂν θελήσωμεν ἀναλόγως ἡμεῖς νὰ περιορίσωμεν τὸν παρ' ἡμῖν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν, ἡ παρ' ἡμῖν βουλὴ θέλει σύγκεισθαι ἐκ 10—20 βουλευτῶν· ἀλλὰ τοῦτο θέλει προκαλέσει δυοῖν θάτερον: ἢ, τοῦ ἡγεμόνος ἐπεμβαίνοντος εἰς τὰς ἐκλογάς, θέλει καταρτίζεσθαι εὐχερέστατα τὸ ὀλιγαριθμότατον τοῦτο σῶμα ἐκ τῶν εὐνοουμένων αὐτοῦ, ὧν εὐκολωτάτη ἡ σαγήνευσις καὶ καθυπόταξις διὰ τὸ σμικρὸν τοῦ ἀριθμοῦ, ἢ, ἀφιεμένων ἐλευθέρων τῶν ἐκλογῶν, ἡ πατρὶς ἡμῶν θέλει καταστῇ τάχιστα τὸ τιμάριον ἐλαχίστων οἰκογενειῶν, περιβεβλημένων δι' ἐθνικῆς παντοδυναμίας καὶ δυναμένων οὐχὶ μόνον τὰς δημοσίας θέσεις, ἀλλὰ καὶ τὰ δημόσια κτήματα, μεταλλεῖα κτλ. νὰ διαθέσωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τῶν περὶ αὐτούς.

Γ'. Ἡ θρησκεία τοῦ ἔθνους.

§. 39. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Filangieri εἰς τὴν σύνταξιν τῶν νόμων δέον νὰ ἀσκῇ ἐπιρροὴν ἡ θρήσκεία τοῦ ἔθνους, οὗ χάριν τάσσονται οὗτοι. Ἀσπαζόμεθα μέχρι τινὸς τὸ φρόνημα τοῦ περιδόξου συγγραφέως. Τῷ ὄντι ὁ νομοθέτης δέον νὰ καταβάλῃ προσοχὴν μὴ ἐκ τύχης προσβάλῃ διὰ νόμου τινὸς τὰς θρησκευτικὰς συνηθείας τοῦ λαοῦ, μάλιστα δὲ τοῦ ὑπὸ τὸ κράτος θρησκομανίας διατελοῦντος, διότι καὶ ἂν ἄλλως ὁ νόμος οὗτος τυγχάνῃ ὠφελιμος, δύναται οὐχ ἧττον νὰ προκαλέσῃ τὴν διατάραξιν τῆς τάξεως ἢ τὴν τέλεσιν ἀδικημάτων. Πέραν τούτου ὅμως νομίζομεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐκτείνηται ἡ ἐπιρροὴ τῆς θρησκείας εἰς τῶν νόμων τὴν σύνταξιν, ὡς γνωματεύουσί τινες συγγραφεῖς. Οὐδόλως προτιθέμεθα νὰ ἀμφισβητήσωμεν, ὅτι ἡ θρησκεία οὐκ ἐλαχίστην ῥοπὴν συμβάλλεται πρὸς τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν τοῦ ἔθνους, ὡς πάλιν ἡ ἠθικὴ μόρφωσις τοῦ ἔθνους πρὸς τὴν διάπλασιν καὶ διαμόρφωσιν τῆς θρησκείας· ἀναμφηρίστως θρησκεία ἀναγνωρίζουσα τὴν ὕπαρξιν ἑνὸς μόνου Θεοῦ, πρεσβεύουσα τὴν ἀγάπην, δοξάζουσα τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητα, ἀπηλλαγμένη δὲ ἐν γένει δεισιδαιμονικῶν προλήψεων, συμβάλλει μεγάλως εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν προαγωγὴν τοῦ πρεσβεύοντος αὐτὴν λαοῦ, ἐξ ἐναντίας δὲ θρησκεία πρεσβεύουσα τὴν ὕπαρξιν πολλῶν θεῶν, ἀφορίζουσα τὴν ἐπιστήμην καὶ δοξάζουσα τὴν μισαλλοθρησκίαν, συντελεῖ τὰ μάλιστα εἰς τὴν διατήρησιν στασίμου καὶ ὀπισθοδρομικῆς καταστάσεως· ἐξ ἄλλου δὲ πάλιν ἠθικὴ μὲν κατάπτωσις τοῦ ἔθνους προσκολλᾷ εἰς τὴν πρεσβευομένην ὑπ' αὐτοῦ θρησκείαν ἑκάστοτε νέας δεισιδαιμονικὰς δοξασίας, μεταβαλλομένην οὕτως ἐπὶ τὸ χεῖρον· ἠθικὴ δὲ πρόοδος βελτιοῖ τὴν θρησκείαν, ἐξαφανίζουσα βαθμιαίως τὰς εἰσερπυσάσας εἰς αὐτὴν ἀνοήτους καὶ γελοίας δοξασίας. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν ἔπεται, ὅτι πρέπει ὁ νομοθέτης κατὰ τὴν διάφορον τοῦ λαοῦ θρησκείαν νὰ τάσσῃ καὶ διαφόρους ἐν γένει νόμους, προστατευτικοὺς μάλιστα τοῦ δεῖνα ἢ δεῖνα θρησκεύματος, ἔστω καὶ γενικῶς πρεσβευομένου, συντελῶν οὕτως ἐμμέσως εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τούτου ἢ ἐκείνου τῶν κρατούντων θρησκευμάτων. Ἐπιθυμητότατον εἶναι νὰ ἐξαλειφθῶσιν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς αἱ δεισιδαίμονικαὶ καὶ ὀπισθοδρομικαὶ θρησκεῖαι, εὐκταῖον οἱ φιλάνθρωποι καὶ οἱ λόγιοι διὰ πρέποντος προσηλυτισμοῦ, διὰ δραστηρίας ἐνεργείας, διὰ τῆς συστάσεως συλλόγων, ἐφημερίδων, σχολείων, διὰ τῆς διαδόσεως βιβλίων καὶ βιβλιοθηκῶν κτλ. νὰ μεταδώσωσιν ὑγιεῖς θρησκευτικὰς ἐννοίας εἰς τοὺς διαφόρους λαούς. Ἀλλ' οὐδόλως ἐπιτρέπεται εἰς

τὸν νομοθέτην νὰ κανονίσῃ διὰ νόμου οὕτως ἢ ἄλλως τὰς θρησκευτικὰς τοῦ λαοῦ πεποιθήσεις, νὰ ἐνισχύσῃ διὰ τοιούτων ἢ τοιούτων νομοθετικῶν διατάξεων τοῦτο ἢ ἐκεῖνο ἐκ τῶν κρατούντων θρησκευμάτων. Πᾶσα ἐκκλησία, πᾶσα θρησκεία, εἴτε προοδευτικὴ καὶ ὑγιαίνουσα, εἴτε ὀπισθοδρομικὴ καὶ νοσηρά, δέον νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ ἐγκαθίσταται ἐλευθέρως, νὰ κυβερνᾶται κατὰ τὸ δοκοῦν, νὰ μετέρχηται πάντα τὰ θεμιτὰ μέσα εἰς προσηλυτισμόν, νὰ οἰκοδομῇ ναοὺς, σχολεῖα, πανεπιστήμια ὑπὸ μόνον τὸν ὅρον νὰ μὴ παρεμποδίζῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνεργείας τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν καὶ δογμάτων.

ΙΙ΄. Ἡ ἡλικία τοῦ ἔθνους.

§ 40. Τὸ ἐφ' ἡμῖν φρονοῦμεν, ὅτι ἡ ἡλικία, δηλονότι ὁ ἐν τῇ πολιτικῇ ἀνεξαρτησίᾳ καὶ αὐτονομίᾳ διελθὼν μακρὸς ἢ βραχὺς χρόνος, κατὰ τοσοῦτον εἶναι ἐξεταστέα ὑπὸ τοῦ νομοθέτου, καθ' ὅσον ἔχει ἐπιρροὴν εἰς τὴν μείζω ἢ ἐλάττω διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, τὰ ἤθη καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔθνους. Ὅθεν φρονοῦμεν, ὅτι οὐδαμῶς ἀναγκαῖον εἶναι νὰ πραγματευθῶμεν ἰδιαιτέρως περὶ αὐτῆς, ὡς ὁ Filangieri.

Θ΄. Οἱ γειτνιῶντες τόποι.

§ 41. Ὡς προερρέθη, ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς πολιτικοῖς αὐτοῦ γνωματεύει, ὅτι καὶ οἱ γειτνιῶντες τόποι δέον νὰ ἔχωσι μεγάλην ροπὴν εἴς τε τὴν σύνταξιν τῶν νόμων καὶ τὴν πολιτικὴν πορείαν λαοῦ τινος. Βεβαίως ἡ γειτνίασις πρὸς πολέμιον ἢ φίλον καὶ πρὸς ἰσχυρὸν ἢ ἀνίσχυρον ἐπιβάλλει εἰς τὸν γείτονα νὰ προνοῇ περὶ τῆς καταρτίσεως μείζονος ἢ ἐλάττονος πολεμικῆς δυνάμεως, τῆς συγκεντρώσεως ἢ μὴ στρατοῦ παρὰ τὰ σύνορα κτλ. ἀλλὰ καὶ ἐμπορικῶς καὶ βιομηχανικῶς οὐ σμικρὰν ροπὴν ἔχει εἰς τὸν γείτονα τὸ εὔφορον ἢ ἄφορον τῆς γῆς, τὸ κλίμα καὶ ἡ ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ κατάστασις τοῦ γειτνιάζοντος λαοῦ.

§ 42. Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται, ὅτι τὸ ἔργον τοῦ νομοθετεῖν εἶναι πολλῷ δυσχερέστερον τοῦ δικάζειν καὶ τοῦ ἐκτελεῖν(*).

(*) Τὸ δύσκολον τῆς συντάξεως τῶν νόμων ἀνομολογεῖται ὑπὸ πάντων τῶν πολιτειολόγων καὶ φιλοσόφων. Ὁ Πλάτων ἐθεώρησεν ἑαυτὸν ἀνίκανον νὰ ὁρίσῃ τὸ πολίτευμα καὶ τοὺς νόμους νέας τινὸς πόλεως, οἰκοδομηθείσης ὑπὸ τῶν Ἀρκάδων. Ὁ Rousseau ἀπεποιήθη νὰ συντάξῃ πολίτευμα διὰ τοὺς Κορσικανούς. Ὁ Rossi ἐν ταῖς παραδόσεσιν αὐτοῦ δογματίζει, ὅτι «ὁ νόμος δέον νὰ ᾖ οὐχὶ λαμπρὰ ἐπίνοια κεφαλῆς τινος, ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς πόρισμα τῆς ἱστορίας τοῦ Ἔθνους καὶ ἡ ἔκφρασις τῶν

Ὁμολογουμένως δὲ καὶ κατὰ τοῦτο ὑπερτεροῦσι τὰ κοινοβουλευτικὰ πολιτεύματα τῶν ἀκράτων μοναρχικῶν, ὅτι, ἐνῷ ὑπὸ τὰ μοναρχικὰ οἱ νόμοι συντάσσονται ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, τῶν ὑπουργῶν, ἢ τῶν ἐν τοῖς ὑπουργείοις ὑπαλλήλων καὶ τῶν συμβούλων αὐτῶν, ἑπομένως συνεισφέρονται μόνον εἰς τῶν νόμων τὴν σύνταξιν αἱ γνώσεις καὶ ἡ πεῖρα αὐτῶν, ὑπὸ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα συζητοῦνται ὑπὸ πολυαρίθμου σώματος ἢ σωμάτων, ἑπομένως προστίθενται εἰς τὰς γνώσεις καὶ τὴν πεῖραν τῶν ἀνωτέρω τὰ ἐπιστημονικὰ ῥῶτα καὶ ἡ πεῖρα τῶν σωμάτων τούτων, ἅτινα, συγκροτούμενα ἐκ παντὸς εἴδους ἐπιστημόνων, βιομηχάνων, ἐμπόρων, κτηματιτῶν καὶ ἄλλων ἐπαγγελματιῶν, συγκροτοῦσι κατὰ φυσικὸν λόγον παντοειδεῖς καὶ ποικίλας γνώσεις.

§ 43. Ἐξεταστέον ἤδη ὁποῖον δέον νὰ ἦναι τὸ ὕφος τῶν νόμων. Οὐχὶ μόνον οἱ νόμοι, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ καθαρῶς νομικὰ καὶ δικαστικὰ ἔργα ἀπαιτεῖται νὰ ὦσι σαφῆ, κυριολεκτικὰ καὶ ὅσον ἔνεστι σύντομα. Ἡ καλλιλογία καὶ ἡ καλλιλεξία, καὶ τὰ ῥητορικὰ ἐν γένει κοσμήματα, ἰδιάζοντα κυρίως μὲν εἰς τοὺς ῥητορικοὺς λόγους, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς πραγματείας, δέον νὰ ὦσιν ἀλλότρια τῶν νόμων, ὡς καὶ παντὸς νομικοῦ ἔργου, οἷον ἀποφάσεων κτλ. «Αἱ συγγραφαὶ αὗται, λέγει ἄγγλος τις συγγραφεύς παλαιὸς, δὲν εἶναι δεκτικαὶ στολισμοῦ, καθὸ καταξηραινόμεναι ὑπὸ τῆς καυστικῆς δυνάμεως τοῦ συλλογισμοῦ, ὡς αὐχμαίνεται ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἡ ὑπὸ τὸν ἰσημερινὸν γῆ· ἀνάγκη νὰ βραχύνηται ἡ δύσβατος αὕτη τῶν νόμων καὶ ἀποφάσεων ὁδὸς διὰ τῆς κυριολεξίας, βραχυλογίας καὶ σαφηνείας.»—Οἱ νόμοι δέον νὰ ὦσι προσιτοὶ διὰ τὴν σαφήνειαν καὶ εὐμάθητοι διὰ τὴν συντομίαν εἰς πάντας, εἰ δυνατὸν, τοὺς πολίτας. Ἡ ἀρχαία Ῥωμαϊκὴ δωδεκάδελτος φέρεται ὡς παράδειγμα συντομίας, ἀποστηθιζομένη διὰ τοῦτο εὐχερῶς ὑπὸ πάντων τῶν φοιτώντων εἰς τὰ σχολεῖα νέων, ὑποχρεουμένων εἰς τοῦτο, «Ut carmen necessarium», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Κικερωνος· ἀλλ' ἐν πολλοῖς ἦν ἀσαφὴς καὶ ἀόριστος. Ὁ Montesquieu γνωματεύων, ὅτι τὸ ὕφος τῶν νόμων δέον νὰ ᾖ σύντομον, ἀλλὰ καὶ ἁπλοῦν ἐν ταὐτῷ, ἐπιλέγει, ὅτι «ὁσάκις εἰς νόμον τινὰ ὡρίσθησαν τὰ πράγ-

πραγματικῶν αὐτοῦ ἀναγκῶν, ὅτε μόνον δύναται νὰ ῥιζωθῇ». Ὁ δὲ Renjanin Constant ἐν τῷ συγγρ. αὐτοῦ ἀποφαίνεται, ὅτι «ἡ συμμετοχὴ καὶ σύμπραξις μεγάλου ἀριθμοῦ νομοθετῶν εἰς τὴν κατασκευὴν νόμου εἶναι ἀναγκαία, διότι οἱ νόμοι δέον νὰ ὦσι τὸ προϊὸν πολλῶν ἰδεῶν. Ἀπαιτοῦνται ἄνδρες, διαφέροντες κατὰ τὰς ἕξεις, τὰς σχέσεις καὶ τὴν κοινωνικὴν θέσιν νὰ καταθέτωσιν ἐν κοινῷ τὸν φόρον τῆς σκέψεως καὶ τῆς πείρας αὐτῶν».

ματα διὰ τῆς ἀ π α ρ ι θ μ ή σ ε ω ς, δὲν πρέπει, νὰ ἐπανέρχηται εἰς αὐτὰ ὁ νόμος δι' ἀορίστων ἐκφράσεων», διότι οὕτω καθιεροῖ τὴν αὐθαιρεσίαν· ἀναφέρει δὲ ὡς παράδειγμα ἀοριστίας τὸ περὶ ἀδικημάτων διάταγμα Λουδοβίκου τοῦ Δ'. ἐν ᾧ μετὰ τὴν ῥητὴν ἀ-παρίθμησιν τῶν τότε ὑπαγομένων εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ βασιλέως καὶ τῶν δικαστῶν αὐτοῦ ἀδικημάτων, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν τοπικὴν τῶν τιμαριωτῶν δικαιοσύνην, τῶν λεγομένων Γαλλιστὶ Cas royaux, προστίθενται αἱ ἑξῆς λέξεις «Κ α ὶ ὅ σ α κ α τ ὰ π ά ν τ α κ α ι ρ ὸ ν ἐ δ ι κ ά σ θ η σ α ν ὑ π ὸ τ ῶ ν β α σ ι λ ι κ ῶ ν δ ι κ α σ τ ῶ ν.» Διὰ τῶν λέξεων τούτων κατὰ τὴν ὀρθοτάτην παρατήρησιν τοῦ Montesquieu μεταπίπτει τὸ νομοθετικὸν τοῦτο διάταγμα εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν, ἧς εἶχεν ἀποξενωθῇ διὰ τῆς ἀπαριθμήσεως. Ἡ δὲ μεγαλοφυὴς αὐτοκράτειρα τῆς Ῥωσσίας Αἰκατερίνη ἡ Β'. διορίσασα ἐπιτροπείαν πρὸς σύνταξιν νέου κώδικος, ἔδωκε τὰς ἑξῆς ἐγγράφους ὁδηγίας πρὸς τὰ μέλη αὐτῆς περὶ τοῦ ὕφους τοῦ συνταχθησομένου Νόμου. «Οἱ νόμοι καταρτίζονται διὰ πάντας τοὺς πολίτας, οἵτινες, ὑποχρεούμενοι νὰ ὑποτάσσωνται εἰς αὐτούς, δέον καὶ νὰ γινώσκωσιν αὐτούς.» «Οἱ νόμοι δὲν πρέπει νὰ ὦσι πλήρεις ἔσων λεπτολογιῶν γεννᾷ τὸ πνεῦμα.» «Πᾶς νόμος δέον νὰ ἐκφράζηται συντομώτατα καὶ σαφέστατα.» «Τοῦτο δὲ ἀπαιτεῖ ἀναντιῤῥήτως νὰ τίθενταί τινες διασαφήσεις καὶ ἐξηγήσεις εἰς τοὺς δικαστάς, ἵνα κατανοῶσιν εὐχερέστερον τὴν ἔννοιαν καὶ ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου». «Ἀλλ' εἰς τὰς διασαφήσεις ταύτας ἀπαιτεῖται ὑπερβάλλουσα προσοχή, διότι πολλάκις θέλων τις νὰ διασαφήσῃ τὴν ὕλην, σκοτίζει μᾶλλον αὐτήν»· «προτιμότερον νὰ μὴ τάσσῃ τις περιττὰς ἐξαιρέσεις, προσδιορισμοὺς καὶ τροποποιήσεις εἰς τοὺς νόμους, διότι πολλάκις φέρουσι περιπλοκάς».

§ 44. Ὅπως οἱ νόμοι ὦσι σαφεῖς, ἀναγκαῖον εἰς τὴν σύνταξιν αὐτῶν νὰ ἀκολουθῶνται οἱ ἑφεξῆς κανόνες: Α'.) Πρέπει νὰ ἐκλέγωνται τὰ κύρια καὶ οἰκεῖα ἑκάστου πράγματος ὀνόματα, καταβαλλομένης τῆς δυνατῆς σπουδῆς εἰς τὸ νὰ ἐκφέρηται πᾶσα ἰδέα διὰ τοῦ ἰδίου κυριολεκτικοῦ αὐτῆς ὀνόματος, πολλῷ δὲ μᾶλλον προκειμένου περὶ νομικῶν ὅρων (*). Β'.) Ἐκ πολλῶν συνωνύμων

(*) Παρ' ἡμῖν πολλάκις γίνεται κακὴ χρῆσις τῶν λέξεων ἐν τοῖς νόμοις, οὕτω φέρ' εἰπεῖν τῆς λέξεως κ λ η ρ ο ν ο μ ί α ἀντὶ κ τ ῆ μ α ἐν ἄρθρῳ 78 τοῦ περὶ δημοτικῆς ἀστυνομίας διατάγματος τοῦ 1836, τῆς λέξεως λ ο γ ι σ τ ὴ ς ἀντὶ ὑ π ό λ ο γ ο ς ἐν ἄρθρῳ 1 τοῦ περὶ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου διατάγματος τῆς 29 Δεκ. 1836 κτλ. Καὶ παρὰ Ῥωμαίοις οὐχ ἧττον, ὡς φέρ' εἰπεῖν ἐν νόμῳ 78 Πανδ. 50, 16, ἔνθα γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως possessio ἀντὶ proprietas (κυριότης).

λέξεων νὰ ἐκλέγηται ἡ συνηθεστέρα καὶ γνωστοτέρα. Γ') Νὰ ἀποφεύγηται ἡ χρῆσις λέξεων ἐχουσῶν πολλαπλῆν σημασίαν ἢ καὶ μόνον διπλῆν (πλατυτέραν καὶ στενοτέραν). Δ'.) Νὰ γίνηται ἀποκλειστικὴ χρῆσις τῶν τεχνικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ὅρων ἐπὶ μιᾶς ἑκάστου σημασίας. Ε'.) Ἡ σημασία τῶν μὴ λίαν γνωστῶν τεχνικῶν ὅρων, οὓς ἀναγκάζεται νὰ μεταχειρισθῇ ὁ νομοθέτης, νὰ ἐμφαίνηται διὰ τῆς δυνατῆς σαφηνείας καὶ συντομίας ἐν αὐτῷ τῷ νόμῳ. ΣΤ'.) Ἐάν ποτε ὑπάρχῃ ἀνάγκη νὰ παραληφθῇ λέξις τις ἀσυνήθης, νὰ τίθεται αὕτη μεταξὺ ἄλλων γνωστῶν, ὥστε ἐκ τῶν ἡγουμένων καὶ ἑπομένων νὰ προκύπτῃ καὶ ἐκείνης ἡ σημασία. Ζ'.) Νὰ φυλάσσηται, ὅπου ἀναγκαῖον, τῶν συνδέσμων καὶ τῶν ἄλλων ἀνταποδοτικῶν μορίων ἡ ἀκολουθία, ἀλλὰ νὰ ἦναι βραχεῖα ἡ ἀνταπόδοσις, μὴ μεσολαβούντων καὶ ἄλλων συνδέσμων ἐν τῷ μεταξὺ, ἵνα μὴ συνταράσσηται ἡ σαφήνεια. Η'.) Νὰ φυλάσσωνται οἱ ἀπαιτούμενοι κανόνες περὶ τὸ στίζειν.

§ 45. Ἐνίοτε προτάσσονται τῶν νόμων αἰτιολογικαὶ ἐκθέσεις, ἐν αἷς ἐκτίθεται ὁ προκαλέσας τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν λόγος (*). Τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι πλειστάκις ὠφελιμώτατον, ὑπὸ μὲν τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα, διότι ἐκ τῶν αἰτιολογικῶν ἐκθέσεων ἐξάγεται προχείρως καὶ σαφῶς ὁ λόγος τῆς συντάξεως τοῦ νόμου, ὅστις συχνότατα συμβάλλει εἰς τὴν κατανόησιν τῶν σκοτεινῶν καὶ ἀσαφῶν διατάξεων αὐτοῦ, ὁ δὲ μετὰ πολλὰ ἔτη καλούμενος εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τούτου δὲν διατελεῖ ἠναγκασμένος νὰ προστρέχῃ εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, ἅτινα πολλάκις οὐδὲν κἂν ἀναφέρουσι διὰ τὴν ἀσυζητητὶ παραδοχὴν τοῦ νόμου· ὑπὸ δὲ τὰ μοναρχικὰ διά τε τὸν ἀνωτέρω λόγον, σπουδαιότερον ὄντα ὑπ' αὐτὰ διὰ τὴν ἔλλειψιν κοινοβουλευτικῆς συζητήσεως ἐπ' αὐτοῦ, καὶ διότι δεσμεύεταί πως ἐφεξῆς ἡ ἐξουσία εἰς τὴν κατόπιν δι' ἐγκυκλίου παρερμήνευσιν τοῦ νόμου.(**)

(*) Τινὰ Συντάγματα ἐπιτάσσουσι ῥητῶς τὴν πρόταξιν αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως (βλέπε ἄρθρον 56 τοῦ Γαλλ. Συντάγματος τοῦ 1793).

(**) Οὐχ ἧττον τῆς αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως τοῦ εἰσάγοντος τὸν νόμον συμβάλλει βεβαίως εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ νόμου καὶ ἡ πρὸς τὴν βουλὴν ἔκθεσις τῆς εἰσηγητικῆς ἐπιτροπῆς, πλεῖστον δὲ ὅσον αἱ στενογραφικῶς διατηρηθεῖσαι συζητήσεις ἐν τῷ νομοθετικῷ σώματι. (Σημειωτέον ὅμως, ὅτι χρησιμεύουσι μόνον πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν τοῦ νόμου ἑρμηνείαν, ἀλλὰ καὶ δὲν κατισχύουσιν αἱ ἐν αὐτῷ ἐκφρασθεῖσαι γνῶμαι αὐτοῦ τοῦ νόμου, ἅτε μὴ λαβοῦσαι πλήρη τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας τὴν κύρωσιν. Ἴδε καὶ Wächter σ. 135, 145 καὶ 148).—Ὁ Thöl (Anleitung etc. σ. 150) ἐκφέρει πολλὰς σπουδαίας καὶ ἑλλόγους παρατηρήσεις περὶ τῆς ἀξίας τῶν δικαιολογητικῶν τῶν νόμων ἐκθέσεων. (Βλ. καὶ Mohl, Staats recht etc. Α', 96, ἔνθα διὰ μακρῶν ἐξετάζει ὁ ἔγκριτος πολιτειολόγος τὸ ζήτημα κατὰ πόσον

§ 46. Νομίζομεν ἐπὶ τέλους ἀναγκαῖον νὰ διαλάβωμέν τινα περὶ τῆς δημοσιεύσεως τῶν νόμων. Κατὰ τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα καὶ τὰ τῶν λοιπῶν συνταγματικῶν ἐπικρατειῶν Συντάγματα ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τῇ εὐθύνῃ τῶν ὑπουργῶν, κατὰ δὲ τὰ προεδρικὰ δημοκρατικὰ Συντάγματα ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ υ ρ ο ῖ καὶ δ η μ ο σ ι ε ύ ε ι τοὺς νόμους. Καὶ περὶ μὲν τῆς κ υ ρ ώ σ ε ω ς, ὡς μέσου τῆς ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐνασκήσεως νομοθετικῆς ἐξουσίας, θέλομεν διαλάβει παρακατιόντες, πραγματευόμενοι περὶ τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν σωμάτων καὶ προσώπων. Δημοσίευσις δὲ λέγεται ἡ δι' ὡρισμένου ὑπὸ τοῦ νόμου μέσου γνωστοποίησις τῆς ψηφίσεως καὶ κυρώσεως αὐτοῦ εἰς τὸ ἔθνος, ἐν ᾧ καὶ οὗ χάριν ἐνομοθετήθη. Ἡ δημοσίευσις εἶναι ἀναγκαία, ὅπως γένηται γνωστὸς ὁ νόμος, ὅστις ἔκτοτε εἶναι ὑποχρεωτικός (*). Παρ' ἡμῖν ἡ δημοσίευσις τελεῖται διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως· θεωρεῖται δὲ δεδημοσιευμένος καὶ ἑπομένως καθίσταται ὑποχρεωτικὸς ἐν μὲν τοῖς δήμοις τῶν πρωτευουσῶν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν νομῶν τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐν τῷ νομαρχείῳ ἢ ἐπαρχείῳ τοιχοκολλήσεως τοῦ περιέχοντος αὐτοὺς φύλλου τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς δήμοις μετὰ μίαν ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐν τῷ Δημαρχείῳ τοιχοκολλήσεως αὐτοῦ· περὶ δὲ τῶν τοιχοκολλήσεων συντάσσονται ἐκθέσεις τοῦ Νομάρχου, τοῦ Ἐπάρχου ἢ τοῦ Δημάρχου· τεσσαράκοντα δὲ ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐν τῷ Νομαρχείῳ τῆς πρωτευούσης τοιχοκολλήσεως τοῦ δημοσιεύοντος τὸν νόμον φύλλου τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἀπόδειξις, ὅτι ἔν τινι δήμῳ δὲν ἐδημοσιεύθη ὁ νόμος· ἡ δὲ ἔκθεσις τῆς ἐν τῷ Νομαρχείῳ τῆς πρωτευούσης τοιχοκολλήσεως καταχωρίζεται ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως.

Καθ' ἡμᾶς τὸ σύστημα τοῦτο τῆς δημοσιεύσεως τῶν νόμων συνεπάγεται τὸ κακὸν, ὅτι δὲν ἰσχύει ταὐτοχρόνως ὁ νόμος καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν. Δι' ὃ φρονοῦμεν, ὅτι πολλῷ συντελεστικώτερον εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων τῆς πολιτείας εἶναι νὰ καθιερωθῇ δι' ἐπιτηδείων διατάξεων ἡ ὁμόχρονος καθ' ἅπαν τὸ κράτος ἰσχὺς τοῦ νόμου, ὁριζομένου φ. εἰπ. χρονικοῦ τινος διαστήματος ὡρισμένου, μεθ' ὃ ἀπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις ἐκδόσεως τοῦ

δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς ἑρμηνείαν τῶν νόμων αἱ ἐν τοῖς νομοθετικοῖς σώμασι συζητήσεις).

(*) Ἐν Ἀγγλίᾳ οἱ νόμοι διατελοῦσιν ὑποχρεωτικοὶ ἀπὸ τῆς βασιλικῆς αὐτῶν κυρώσεως, μὴ ὑπαρχούσης ἐν Ἀγγλίᾳ δημοσιεύσεως. — Ἀλλ' ἡ κύρωσις ἐν Ἀγγλίᾳ τελεῖται δημοσίως εἴτε διὰ τῆς αὐτοπροσώπου ἐμφανίσεως τοῦ βασιλέως ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων, εἴτε συνηθέστερον δι' ἐπιτροπείας.

περιέχοντος τὸν νόμον φύλλου τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, νὰ ἰσχύῃ καθ' ἅπαν τὸ κράτος ὁ νόμος, ἀσχέτως πρὸς τὴν ἐνεργηθεῖσαν ἢ μὴ τοιχοκόλλησιν αὐτοῦ. Ὑπὸ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα γίνεται πασίγνωστος ὁ νόμος, ἰδίως δὲ εἰς τοὺς περὶ τὴν ἐπιστήμην τῶν νόμων ἀσχολουμένους, διὰ τοῦ τύπου, ὅστις αὐθορμήτως ἀείποτε δημοσιεύει τὰ ὑποβαλλόμενα νομοσχέδια καὶ τὴν ἐπ' αὐτῶν κοινοβουλευτικὴν συζήτησιν.—Ὡς ἐκ περισσοῦ οὐχ ἧττον δὲν θεωροῦμεν ἀπρεπῆ καὶ τὴν τοιχοκόλλησιν πρὸς μείζονα τοῦ νόμου διάδοσιν καὶ γνωστοποίησιν. Ἀλλὰ πρὸς ἀσφάλειαν τῆς νενομισμένης τοιχοκολλήσεως, παραμελουμένης πολλαχοῦ σήμερον, θεωροῦμεν πρεπωδέστερον νὰ ὁρισθῇ προθεσμία, καθ' ἣν δέον οἱ Νομάρχαι νὰ ἀποστέλλωσι τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως εἰς τοὺς οἰκείους δημάρχους, ἐπιβαλλομένης ποινῆς αὐστηρᾶς εἰς τοὺς μὴ τοιχοκολλήσαντας ἐντὸς τῆς ὡρισμένης προθεσμίας τὸ περιέχον τὸν νόμον φύλλον τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

§ 47. Ὡς θέλομεν παρατηρήσει ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, νομοσχέδιον ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἀλλὰ μὴ κυρωθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐντὸς δύο μηνῶν, ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς βουλευτικῆς συνόδου λογίζεται ἀκυρωθέν, ἑπομένως δὲν ἔχει ἰσχὺν νόμου, ἔστω καὶ ἂν κατόπιν κυρωθῇ. Ἀλλ' ἂν μετὰ τὴν κύρωσιν μείνῃ ἀδημοσίευτον τὸ νομοσχέδιον, ἀποτελεῖ νόμον τοῦ Κράτους; Τοῦ Συντάγματος μὴ ὁρίζοντός τι περὶ τῆς ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας ἀπὸ τῆς κυρώσεως δημοσιεύσεως τοῦ νόμου, ἕπεται, ὅτι ὁψέποτε ἤθελε δημοσιευθῇ ὁ ἐντὸς τῆς διμήνου προθεσμίας ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς βουλευτικῆς συνόδου κυρωθεὶς νόμος, ἰσχύει ὡς νόμος· αὐτονόητον ὅμως, ὅτι ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ δὲν ἀνατρέχει εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς κυρώσεως, ἀλλ' ἄρχεται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως, ἧς ἄνευ οὐδεὶς νόμος καθίσταται ὑποχρεωτικός. Ἡ ἐναντία γνώμη, καθ' ἣν μὴ δημοσιευθεὶς νόμος, ἅμα τῇ κυρώσει αὐτοῦ, δὲν δύναται ἐφεξῆς νὰ δημοσιευθῇ, εἶναι καθ' ἡμᾶς ὅλως ἀνυποστήρικτος, μὴ ὁρίζοντός τι περὶ τούτου τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος. Ἡ κύρωσις εἶναι μέσον ἐνασκήσεως τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας τοῦ βασιλέως, ἀποτελεῖ ἑπομένως δικαίωμα τοῦ βασιλέως, ὡς τμήματος τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, οὗ ἡ ἐνάσκησις, προστιθεμένη εἰς τὴν διὰ τῆς ψηφίσεως ἐνασκηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἑτέρου νομοθετικοῦ σώματος νομοθετικὴν ἐξουσίαν, καταρτίζει πλήρως τὸν νόμον, ἐγκυρότατον καὶ ἰσχυρότατον ἔκτοτε διατελοῦντα· ἡ δημοσίευσις τοὐναντίον εἶναι ἁπλῆ πρᾶξις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, δι' ἧς φέρεται μόνον εἰς γνῶσιν τῶν πολιτῶν ὁ κατὰ πάντα ἤδη πλήρης νόμος, τὴν πρᾶξιν δὲ ταύτην ἐπιβάλλει ὡς ὑποχρέωσιν εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν

ἐξουσίαν, ἧς ἡ παράλειψις ἐπιφέρει μὲν τὴν προσωρινὴν ἀργίαν τοῦ νόμου, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ καταστρέψῃ αὐτοῦ τοῦ νόμου τὴν ὕπαρξιν. Ἡ ἐναντία γνώμη ἄγει εἰς τὸ ἄτοπον, ὅτι ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία (ὁ βασιλεὺς ὡς δημοσιεύων) τίθεται ὑπεράνω τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας (τῆς βουλῆς καὶ τοῦ βασιλέως ὡς νομοθετικῶν σωμάτων), δικαιουμένη διὰ τῆς μὴ δημοσιεύσεως νὰ μηδενίζῃ τὰ ἔργα αὐτῆς. Οὕτως ἀντὶ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἀναλαμβάνει τὴν ὑπερτάτην περὶ τὸ νομοθετεῖν δύναμιν ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, ὅπερ ἀναμφισβητήτως ἀντιβαίνει εἰς τὴν πρόθεσιν τοῦ Συνταγματος. Ἡ δημοσίευσις τοῦ νόμου μετὰ τὴν κύρωσιν αὐτοῦ εἶναι καθ' ἡμᾶς ὑποχρεωτικὴ διὰ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν καὶ ἐπομένως ἐκτρέπεται τοῦ νομίμου κύκλου τῶν καθηκόντων αὐτῆς, μὴ προβαίνουσα εἰς τὴν ἐν τῷ ἅμα δημοσίευσιν τοῦ νόμου· ἀλλὰ διότι παρέβη τὸ καθῆκον αὐτῆς, μὴ προβᾶσα εἰς τὴν ἄμεσον δημοσίευσιν, δὲν ἕπεται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ νόμος ἐκεῖνος, προϊὸν τῆς ὑπερτάτης περὶ τὸ νομοθετεῖν θελήσεως ἐν τῷ Κράτει, ἀπώλεσε τὴν δύναμιν αὐτοῦ ὡς νόμου καὶ δὲν δύναται νὰ δημοσιευθῇ βραδύτερον. (*)

§ 48. Θέλομεν ἴδει λεπτομερέστερον ἀκολούθως, ὅτι ἡ μὲν ἐκτελεστικὴ ἐξουσία προστατεύει τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς κατὰ τοὺς ὑφισταμένους νόμους, ἐπομένως δὲν δύναται νὰ νομοθετήσῃ, ἢ καθ' ὅσον τοῦτο ἐπιτρέπει εἰς αὐτὴν ῥητῶς καὶ ὡρισμένως ὁ νόμος πρὸς συμπλήρωσιν εἰδικῶν αὐτοῦ διατάξεων, ἡ δὲ δικαστικὴ ἐξουσία τιμωρεῖ ἐφαρμόζουσα τοὺς κειμένους νόμους, ἐπομένως δὲν δύναται νὰ τιμωρήσῃ κατὰ τὴν ἰδίαν κρίσιν καὶ βούλησιν. Ἐν τούτοις ἐξ ὑπερβολῆς προνοίας τὰ ἀντιπροσωπικὰ συντάγματα (συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἡμετέρου) πρὸς ἀποτροπὴν τῆς ἐπιβλαβοῦς ἢ ἐπιφόβου εἰσβολῆς αὐτῶν εἰς νομοθετικὰ καθήκοντα, ἐπί τινων θεμάτων, λίαν σπουδαίων, δηλονότι τοῦ θέματος τῆς ἀνταλλαγῆς ἢ παραχωρήσεως χώρας, τῆς ἐπιβολῆς ποινῆς, τῆς ἐπιβολῆς ὅρκου, καὶ τῆς χορηγήσεως συντάξεως ἢ ἀμοιβῆς ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου, ὥρισαν ῥητῶς, ὅτι πρὸς τέλεσιν τούτων ἀπαιτεῖται νόμος, δηλονότι ἀπόφασις τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας· ἐπίσης δὲ ἀφῄρεσαν ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, καίτοι δικαιουμένης νὰ κηρύττῃ πόλεμον καὶ συνομολογῇ συνθήκας, τὸ δικαίωμα τοῦ δέχεσθαι ξένον στρατὸν ἐν τῇ κυβερνωμένῃ ὑπ' αὐτῆς χώρᾳ ἢ ἐπιτρέπειν τὴν διάβασιν αὐτοῦ δι' αὐτῆς.—Καὶ ἡ μὲν τελευταία διάταξις τῶν Συνταγματων (ἡμετέρου Συντάγματος ἄρθρον 99) περὶ τῆς μὴ διαβάσεως καὶ εἰσόδου ξενικοῦ στρα-

(*) Ὅρα καὶ Ronne Staatsrecht etc ά, 117.

ἐπιβουλεύουσα τὰς πολιτικὰς ἐλευθερίας τῆς ἐπικρατείας, ἐπικαλεσθῇ τὴν συνδρομὴν ξένου στρατοῦ πρὸς βιαίαν κατάλυσιν αὐτῶν, ἀδυνατοῦσα νὰ πράξῃ τοῦτο διὰ τοῦ ἐγχωρίου στρατοῦ, ἔνθεν δὲ τοῦ φόβου μὴ, παραπλανωμένη ὑπὸ ψευδῶν διαβεβαιώσεων καὶ εἰσηγήσεων, ἐπιτρέψῃ ἀρρόνως τὴν εἴσοδον ξένου στρατοῦ, ὑποκρύπτοντος κατακτητικὰ σχέδια. Ὁ φόβος τῆς ξενοκρατίας καὶ τὸ κατ' αὐτῆς ἀνηλεὲς μῖσος εἶναι δικαία ἀπόρροια τῆς μέχρι τοῦδε, καὶ σήμερον ἔτι, ἀποδειχθείσης ἀπανθρώπου τάσεως τῶν λαῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων εἰς τὴν κατάκτησιν καὶ τὴν ἐπιβολὴν, γέννημα γνήσιον καὶ ἀναγκαῖον τοῦ αἰσθήματος τῆς φιλοπατρίας ἐν τῇ εὐγενεστέρᾳ καὶ ζωηροτέρᾳ αὐτῆς ἐξάψει. Παρετηρήθη, ὅτι ὀλίγοι φλέγονται ὑπὸ τοσοῦτον διαπύρου φιλοπατρίας ζήλου, ὥστε νὰ καταναλίσκωσι τὸν εἰς τὰς βιωτικὰς αὐτῶν ἀσχολίας καὶ κερδοσκοπικὰς ἐπιχειρήσεις προωρισμένον χρόνον εἰς τὴν μέριμναν περὶ διαπράξεως ἐσωτερικῶν βελτιώσεων, ἀλλὰ τὸ κατὰ τῆς ξενοκρατίας αἴσθημα εἶναι πάντοτε πάγκοινον καὶ θερμότατον. Καὶ εἰς τῶν γυναικῶν τὰς καρδίας καὶ εἰς τῶν ἀκάκων παίδων τὰ σπλάγχνα καὶ εἰς τῶν πολυπαθῶν καὶ καταβεβλημένων γερόντων τὰ παγερὰ στήθη ἐμφωλεύει ἀείποτε ζωηρὸν καὶ ἀκατάσβεστον τοῦ φόβου τῶν ξένων καὶ τοῦ κατὰ τῆς ξενικῆς κατακτήσεως μίσους τὸ αἴσθημα. (*) Ἡ δὲ κατά τε τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα (ἄρθρον 33) καὶ ἄλλα Εὐρωπαϊκὰ Συντάγματα διάταξις περὶ τῆς ἀνάγκης νόμου, ὅπως παραχωρηθῇ ἡ ἀνταλλαγὴ χ ώ ρ α, μέρος τι δηλαδὴ τῆς ἑλληνικῆς χώρας, προῆλθεν ἐκ τοῦ φόβου μὴ θεωρηθῇ ὡς δικαίωμα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, (εἰς ἣν, ὡς θέλομεν παρατηρήσει, ἀπονέμεται τὸ δικαίωμα τῆς συνάψεως συνθηκῶν), ἡ παραχώρησις ἢ ἀνταλλαγὴ χώρας, καὶ διὰ τὸ λίαν σπουδαῖον τοῦ πράγματος δὲν ἠθέλησε, λίαν ἐλλόγως καὶ πρακτικῶς σκεπτόμενος ὁ νομοθέτης, νὰ ἐμπιστεύσῃ εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Ἐπαναλέγομεν ὅμως, ὅτικατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν καὶ ἄνευ τῆς δια-

(*) Εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ὅτι ἄσχετος ὅλως ἡ διάταξις τοῦ Συντάγματος περὶ τοῦ ἀναγκαίου τῆς ἐκδόσεως νόμου πρὸς διάβασιν ξενικοῦ στρατοῦ πρὸς τὸ ἐν τῷ ἀλληλεθνεῖ δικαίῳ καθιερωμένον, ὅτι ἐν ὥρᾳ πολέμου ἀπαγορεύεται εἰς τὰ οὐδέτερα Κράτη νὰ ἐπιτρέπωσι τὴν διάβασιν στρατοῦ, ἀνήκοντος εἰς ἓν τῶν ἐμπολέμων μερῶν. Τὸ Σύνταγμα ἀπαγορεύει τῇ ἐκτ. ἐξουσίᾳ τὸ ἐπιτρέπειν τὴν δίοδον στρατοῦ, ἀλλ' ἐπιτρέπει τοῦτο τῇ νομοθετικῇ· τὸ δὲ ἀλληλεθνὲς δίκαιον, οὐδόλως ἀναμιγνύμενον εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῶν διαφόρων ἐπικρατειῶν πράγματα, κηρύττει ἁπλῶς ὡς ἀπῆδον εἰς τὴν οὐδετερότητα τὸ συγχωρεῖν τὴν διάβασιν ἐνόπλου στρατοῦ εἰς ἐμπόλεμον Ἐπικράτειαν, ἐπιτρέπον μόνον τὴν χορήγησιν ἀσύλου εἰς στρατὸν προσφυγα, προσφερόμενον ν' ἀφοπλισθῇ.

τάξεως ταύτης δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς δικαίωμα τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας ἡ παραχώρησις ἢ ἀνταλλαγὴ χώρας, οὐ μόνον διότι οὐδεμία συνθήκη περιέχουσα παραχωρήσεις, ἐπιβαρυνούσας τοὺς Ἕλληνας, ἔχει ἰσχὺν ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Βουλῆς, κατ' ἄλλο ἄρθρον τοῦ Συντάγματος (ἄρθρον 32), ἀλλὰ καὶ διότι οὐδενὶ δέδοται τὸ δικαίωμα, ἄνευ ῥητῆς περὶ τούτου διατάξεως, νὰ ἀποξενοῖ μέρος τι οἱονδήποτε τῆς θεσπισάσης τὸ πολίτευμα ἐπικρατείας, ὁ δὲ Βασιλεὺς ῥητῶς ὁρκίζεται «νὰ διατηρῇ καὶ ὑπερασπίζῃ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους» (ἄρθρον 43). Ἐν τούτοις τὸ Σύνταγμα, ἀπαγορεῦσαν τῇ ἐκτελ. ἐξουσίᾳ, τὴν ἀπαλλοτρίωσιν οἱουδήποτε μέρους τῆς χώρας διὰ τοῦ ἄρθρου 33, ὁρίζοντος, ὅτι «ἄνευ νόμου δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παραχωρηθῇ ἡ ἀνταλλαγῇ χώρα», ἐπέτρεψε διὰ τῶν φράσεων τούτων ἐμμέσως τῇ νομοθετικῇ ἐξουσίᾳ τὸ δικαίωμα τῆς παραχωρήσεως ἢ ἀνταλλαγῆς χώρας.(*) Ἡ δὲ περὶ τῆς ἀνάγκης νόμου πρὸς ἐπιβολὴν ποινῆς διάταξις (ἄρθρον 7 ἡμετέρου Συντάγμ.) προῆλθεν οὐ μόνον ἐκ τοῦ φόβου μὴ ἡ δικαστικὴ ἐξουσία, ἕρμαιον γινομένη τῆς ἐκτελεστικῆς, ἐπιβάλῃ ποινὰς εἰς ἀθώους ἀνθρώπους, ὑποβλεπομένους ὑπ' αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ πόθου πληρεστέρας ἀσφαλίσεως τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας τοῦ πολίτου, μόνον δυνάμει ῥητοῦ νόμου δυναμένης νὰ περιορισθῇ ὑπὸ τῆς δικ. ἐξουσίας, ὁσάκις οὗτος, ἐξερχόμενος τῆς σφαίρας τῶν ἰδίων δικαιωμάτων, ἠθέλησε νὰ εἰσβάλῃ αὐθαιρέτως εἰς τὴν σφαῖραν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἄλλου. Εἰς τὸν ὅρκον ἐπίσης, ὡς καὶ τὴν χορήγησιν ἀμοιβῶν καὶ συντάξεων, περιάπτουσι σπουδαιότητα τὰ πολιτεύματα, (ἡμέτερον Σύνταγμα διὰ τοῦ ἄρθρου 15 καὶ τοῦ ἄρθρου 61), διὰ τὸ ἐνδεχόμενον μὴ ἡ ἐκτελ. ἐξουσία σαγηνεύσῃ πρὸς ἐπιτυχίαν ἰδιοτελῶν σχεδίων καὶ σκοπῶν πολίτας δι' ὅρκων παρανόμου ὑποταγῆς εἰς αὐτήν, οὓς τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ὠθεῖ

(*) Ὁ κ. Ν. Σαρίπολος διατείνεται ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ περὶ τοῦ δικαίου τῶν ἐθνῶν (τόμῳ Β', σελ. 17), ὅτι καὶ διὰ νόμου δὲν συγχωρεῖται ἡ ἀπαλλοτρίωσις μέρους τῆς Ἑλληνικῆς χώρας· συνάγει δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῷ 24 ἄρθρῳ τοῦ παλαιοῦ Συντάγματος (μετενηνεγμένῳ αὐτολεξεὶ ἐν τῷ 33 ἄρθρῳ τοῦ νέου Συντάγματος) ἡ λέξις χ ώ ρ α ς ἐκφέρεται ἀνάρθρως (δηλ. χ ώ ρ α ς καὶ οὐχὶ τ ῆ ς χ ώ ρ α ς), ἐν ᾧ, λέγει, ἄλλως ὤφειλε νὰ ἐκφέρηται ἐνάρθρως (δηλ. τ ῆ ς χ ώ ρ α ς), ὅπως ἐμφαίνῃ τὸ ἐ λ λ η ν ι κ ῆ ς χ ώ ρ α ς· ἀλλὰ δύναται, νομίζομεν, νὰ ἐρωτηθῇ εὐλόγως ὁ πεπαιδευμένος συγγραφεὺς περὶ τίνος χώρας λέγει τὸ Σύνταγμα, περὶ τῆς Τουρκικῆς ἢ τῆς Αὐστριακῆς; Ἡ λέξις χ ώ ρ α ς, ἐκφερομένη ἀνάρθρως, ἐμφαίνει καθ' ἡμᾶς προδήλως τὸ μ έ ρ ο υ ς τ ῆ ς χ ώ ρ α ς. Συνομολογοῦμεν, ὅτι εἶναι πάντη ἄτοπος ἡ παραχώρησις ἢ ἀνταλλαγὴ χώρας ἄνευ ἰσχυροτάτων λόγων· κατὰ τὸ ναὶ μὰ τὸ ναὶ μάλιστα διεθνὲς δίκαιον δὲν δύναται νὰ τελεσθῇ χωρὶς τῆς συναινέσεως τῶν κατοίκων τῆς ἀνταλλαττομένης ἢ παραχωρουμένης χώρας, ἐκδηλουμένης ὑπ' αὐτῶν διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας· ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐπιτρέπεται ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ἡμῶν τῇ νομοθετικῇ ἐξουσίᾳ,

τοὺς ἁπλουστέρους νὰ σέβωνται, ἢ διὰ χορηγήσεων ἀμοιβῶν καὶ συντάξεων. Ἄλλως ἡ διὰ διατάγματος χορήγησις τοιούτων ἀπαγορεύεται καὶ πρὸς παρεμπόδισιν ἀσυντελῶν εἰς τῆς πολιτείας τὰ συμφέροντα δαπανῶν.

Β'. Περὶ τῆς διαχειρίσεως τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας.

§ 49. Ἐξητάσαμεν μέχρι τοῦδε τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς νομοθ. ἐξουσίας. Ἐξεταστέον ἤδη τὴν διαχείρισιν αὐτῆς.—Ὑπὸ μὲν τὰ ἀπόλυτα μοναρχικὰ πολιτεύματα καὶ ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι, ἐνασκεῖται ὑπὸ τοῦ μονάρχου, ὅστις ἑπομένως δύναται δι' ἑνὸς καὶ μόνου διατάγματος νὰ καταλύσῃ τὸ σύνολον τῶν νόμων, εἰσάγων διὰ μιᾶς ὅλον σύστημα νέων νόμων. Ἀλλ' ὑπὸ πολλὰ μοναρχικὰ πολιτεύματα ἐκεράσθη πως ἠθικῶς ἡ νομοθετικὴ τοῦ μονάρχου ἐξουσία διὰ τῆς συστάσεως γνωμοδοτικῶν σωμάτων, ὧν ἡ γνώμη δεσμεύει πολλάκις ἠθικῶς τοῦ μονάρχου τὴν θέλησιν. Ὑπὸ δὲ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀπαρτίζεται ἐκ τοῦ βασιλέως ἢ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας καὶ ἑνὸς ἢ δύο πολυπροσώπων νομοθετικῶν σωμάτων, καλουμένων Βουλῶν. Οὕτως ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ νομοθετ. ἐξουσία ἀπαρτίζεται ἐκ τοῦ βασιλέως, τῆς Βουλῆς τῶν κοινοτήτων (ἐκλεγομένης ὑπὸ τοῦ λαοῦ) καὶ τῆς ἀριστοκρατικῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων· ἐν Βελγίῳ, Δανίᾳ κτλ. ἐκ τοῦ βασιλέως καὶ δύο Βουλῶν, ἐκλεγομένων ἀμφοτέρων (κατὰ διάφορα χρονικὰ διαλείμματα καὶ κατὰ διάφορον τρόπον) παρὰ τοῦ λαοῦ· ἐν τῇ Ἀμερικανικῇ ὁμοσπονδίᾳ ἐκ τοῦ προέδρου τῆς ὁμοσπονδίας καὶ δύο ἀντιπροσωπικῶν σωμάτων, ἐξ ὧν ἡ Γερουσία ἀντιπροσωπεύει κυρίως τὰ ὁμοσπονδιακὰ συμφέροντα. Παρ' ἡμῖν πρὸ μὲν τῆς μεταβολῆς τοῦ 1862 ἀπηρτίζετο δυνάμει τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844 ἐκ τοῦ βασιλέως, τῆς Βουλῆς (ἐκλεγομένης ὑπὸ τοῦ λαοῦ) καὶ τῆς Γερουσίας (συγκειμένης ἐξ ἰσοβίων Γερουσιαστῶν, διοριζομένων ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἐπὶ τῇ βάσει προσόντων ὁριζομένων ὑπὸ τοῦ Συντάγματος), κατὰ δὲ τὸ ἐν ἰσχύϊ ἤδη Σύνταγμα ἡμῶν ἐκ μόνου τοῦ βασιλέως καὶ τῆς Βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων. Ἀλλ' ἐν πολλαῖς ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις μετέχει τῆς παρασκευῆς καὶ συντάξεως τῶν νόμων, διὰ γνωμοδοτήσεων καὶ ἐκθέσεων, καὶ συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας.

§ 50. Κατὰ τίνα τρόπον ὑπὸ τὰ διάφορα ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα ἀναλαμβάνουσιν οἱ βασιλεῖς ἢ οἱ πρόεδροι καὶ αἱ βουλαὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν (ἑπομένως καὶ τὸ ἀνῆκον αὐτοῖς μέρος τῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νομοθετικῆς) θέλομεν ἐξετάσει ἀκολούθως. Ἤδη ἐξετάσωμεν κατά τίνα τρόπον καὶ μέχρι τίνος σημείου ἐνασκεῖ τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἕκαστον τῶν τμημάτων αὐτῆς, καὶ

Α'. Ὁ Βασιλεύς.

§ 51. Ὁ βασιλεὺς 1) καθ' ἅπαντα τὰ μέχρι τοῦδε Συνταγματικὰ πολιτεύματα, καὶ ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας κατὰ τὰ δημοκρατικά, ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ περιβάλλειν διὰ κυρώσεως ἢ ἀρνεῖσθαι τὴν κύρωσιν εἰς τὰ ὑπὸ τῶν δύο Βουλῶν ἢ τῆς μιᾶς Βουλῆς, (ὅπου ὑπάρχει μία μόνη), ψηφισθέντα νομοσχέδια. Τὸ δικαίωμα ὅμως τοῦτο, ὀνομαζόμενον δικαίωμα κυρώσεως ἢ ἀρνησικυρίας (γαλλ. veto), κατ' ἄλλα μὲν συντάγματα (ἑλληνικόν, ἀγγλικόν, βελγικόν, ἱσπανικόν, ἰταλικὸν κτλ.) εἶναι ἀπόλυτον (veto absolu), δυναμένου τοῦ βασιλέως ἀείποτε νὰ ἀρνῆται τὴν κύρωσιν, ἧς ἄνευ ὁ νόμος δὲν ἰσχύει, κατ' ἄλλα δὲ, (πάντα τὰ δημοκρατικὰ καὶ ἐκ τῶν μοναρχικῶν τὸ τῆς Βρασιλίας), προσωρινὸν μόνον καὶ ὑπὸ αἵρεσιν, καλούμενον ἐπισχετικῆς ἢ ἀναστολτικῆς ἀρνησικυρίας δικαίωμα, (veto Suspensif), ὁσάκις δηλονότι, καίτοι ἅπαξ ἢ πολλάκις τοῦ ἡγεμόνος ἀποποιηθέντος τὴν κύρωσιν, τὸ νομοσχέδιον, ψηφισθὲν ἐκ νέου ἐν τῇ αὐτῇ ἢ ἄλλῃ βουλευτικῇ συνόδῳ, μεταβάλλεται εἰς νόμον ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ἡγεμόνος. Τὸ δικ. τοῦτο κατ' ἀπόλυτον τρόπον ῥητῶς ἀπένειμαν παρ' ἡμῖν εἰς τὸν βασιλέα τό τε παλαιὸν Σύνταγμα τοῦ 1844 (ἄρθρ. 29), καθ' ὃ ὁ βασιλεὺς κυρόνει καὶ δημοσιεύει τοὺς νόμους καὶ τὸ νέον τοῦ 1864 (ἄρθρ. 36), καθ' ὃ «κυρόνει μὲν καὶ δημοσιεύει τοὺς νόμους» ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' ἐπάγεται περιορισμός τις εἰς τὸ βασιλικὸν τοῦτο δικαίωμα, καθ' ὃν μετὰ παρέλευσιν διμηνίας ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς βουλευτικῆς συνόδου, καθ' ἣν ἐψηφίσθη ὑπὸ τῆς Βουλῆς ὁ πρὸς κύρωσιν νόμος, θεωρεῖται ὁριστικῶς ἀκυρωθεὶς ὁ μὴ ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ κυρωθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως νόμος· ἄρα στερεῖται ὁ βασιλεὺς τοῦ δικαιώματος νὰ κυρώσῃ ὃν ἔως τότε δὲν ἐκύρωσε νόμον, καὶ ἐπομένως, καὶ ἂν παρὰ τὴν διάταξιν τοῦ Συντάγματος κυρώσῃ ἀκολούθως, δὲν ἰσχύει οὗτος (*).

(*) Ἐν πᾶσι τοῖς ἀντιπροσωπικοῖς κράτεσιν ἡ κύρωσις γίνεται ἐν τοῖς ἀνακτόροις διὰ τῆς βασιλικῆς ὑπογραφῆς. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὅμως τελεῖται ἐν τῇ Βουλῇ τῶν λόρδων εἴτε διὰ τῆς αὐτιπροσώπου ἐμφανίσεως τοῦ βασιλέως, εἴτε δι' εἰδικῆς ἐπιτροπείας. Δέχονται δὲ οἱ οἰκονομικοὶ νόμοι πρὸ πάντων τῶν ἄλλων τὴν βασιλικὴν κύρωσιν ὑπὸ τὸν ἑξῆς τύπον: Ὁ βασιλεὺς εὐχαριστῶν τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ ὑπηκόοις, ἀποδέχεται ἀσμένως τὴν εὐμένειαν αὐτῶν καὶ θέλει (ἐγκρίνει) αὐτήν. Ἔπονται δὲ οἱ ἄλλοι νόμοι, τηρουμέ-

§ 52. Ἐρρέθη ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, ὅτι τὸ Συνταγματικὸν πολίτευμ
προῆλθεν ἐκ τοῦ πόθου νὰ περιορισθῇ ἡ βασιλικὴ ἐξουσία κατ
τοσοῦτον, καθ' ὅσον δύναται νὰ ἐπέλθῃ βλάβη εἰς τὰ ἐθνικὰ συμ
φέροντα ἐκ τῆς κακῆς χρήσεως αὐτῆς, διετηρήθησαν ἐπομένω
ἀνέπαφα πάντα σχεδὸν τὰ προϋπάρχοντα βασιλικὰ δικαιώματ
ὑπὸ μόνην τὴν ἐγγύησιν τῆς καθιερωθείσης διὰ τὴν ἐνάσκησι
τῶν δικαιωμάτων τούτων εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν, ἥτις σκοπὸν προ
έθετο νὰ καταστήσῃ τὸν βασιλέα ἀνίκανον νὰ πράττ
τὸ κακόν (κατὰ τὸ πολυθρύλητον ἀγγλικὸν δόγμα), ἤτοι δυ
νάμενον νὰ διαχειρίζηται ἀπεριορίστως κατ' ἰδίαν θέλησιν τὰ δι
καιώματα αὐτοῦ ἐπὶ διαπράξει τοῦ καλοῦ· ἀλλ' ἐν τῇ ἐφαρμογ
τοῦ Συνταγματικοῦ πολιτεύματος τὸ κοινοβούλιον (κοινοβούλιο
μερικώτερον ὀνομάζονται αἱ Βουλαὶ καὶ ἔτι μερικώτερον ἡ Βου
λὴ τῶν Κοινοτήτων), εἰς ὃ ἀπεδόθη μόνον μέρος τῆς νο
μοθετικῆς ἐξουσίας καὶ ἐξουσία τοῦ ἐλέγχειν τοὺς ὑπουργοὺ
διὰ τῆς τελευταίας ταύτης αὐτοῦ ἐξουσίας ἀπερρόρησε κατ
τὸ πλεῖστον τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, καταστᾶσαν σχεδὸν τι
πικήν. Ὅθεν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ κυροῦν ἢ μὴ κυροῦν τοὺς νόμου
καίτοι καθιερωμένον κατὰ τύπον ἀπόλυτον, οὐχ ἧττον καὶ ἐν Ἀ
γλίᾳ καὶ πανταχοῦ ἀλλαχοῦ, ὅπου λειτουργεῖ κανονικῶς τὸ Συν
ταγματικὸν πολίτευμα, κατέστη οἱονεὶ χιμαιρικόν, διότι οἱ ὑπευ
θυνοι ὑπουργοί, διατελοῦντες ἠναγκασμένοι ἕνεκα τῆς κοινοβουλευ
τικῆς αὐτῶν εὐθύνης ἐνώπιον τῶν νομοθετικῶν σωμάτων νὰ συμ
μορφῶνται πρὸς τὴν θέλησιν τῆς πλειοψηφίας αὐτῶν, ἐξαναγκά
ζουσι τὸν βασιλέα νὰ περιβάλλῃ διὰ τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ κυρώ
σεως τοὺς ψηφισθέντας ὑπ' αὐτῶν νόμους· ἑπομένως ἡ ἄρνησι
τῆς κυρώσεως νόμου θέλει ἔχει ἄφευκτον ἐπακολούθημα τὴν πα
ραίτησιν τῶν πλειοψηφούντων ὑπουργῶν καὶ ἑπομένως τὴν διάλυ
σιν τῆς Βουλῆς. Ὅθεν μόνον ἂν ὁ βασιλεὺς φρονῇ, ὅτι ὁ ψηφ
σθεὶς νόμος ἀντιστρατεύεται εἰς τὸ δημόσιον φρόνημα, δύναται
καλῶν τὴν βουλευτικὴν μειονοψηφίαν εἰς τὰ πράγματα καὶ διο
λύων τὴν Βουλήν, νὰ ἀρνηθῇ τὴν κύρωσιν τοῦ ψηφισθέντος νό
μου (*). Ἕνεκα δὲ τούτου δὲν ἔχει μεγάλην πρακτικὴν σημασία
ὑπὸ ἀνεπτυγμένον κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα τὸ πολλὰς προκα

νου τοῦ ἑξῆς βραχέος τύπου «ὁ βασιλεὺς θέλει (ἐγκρίνει) αὐτόν», καὶ μεθέπονται
ρυθμίζοντες ἀτομικὰ ἰδιωτῶν συμφέροντα, ὧν ὁ τύπος εἶναι «Γενέσθω οὕτως, ὡ
ἐπιθυμεῖτε». Ἡ δὲ ἄρνησις τῆς κυρώσεως ἐκφράζεται διὰ τοῦ τύπου «ὁ βασιλεὺ
σκέψεται» (le roi s'avisera).

(*) Διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ 1669 ἐν Ἀγγλίᾳ οὐδέποτε τὸ στέμμα ἐποιήσατο χρῆσιν το
δικαιώματος τῆς ἀρνησικυρίας. Ἐκ τουναντίον ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις πολλ
κις ἐγένετο χρῆσις αὐτοῦ, καθὸ ἐλλειπούσης τῆς κοινοβουλευτικῆς εὐθύνης.

λέσαν συζητήσεις ζήτημα τοῦ ὀρθοῦ ἢ μὴ ὀρθοῦ τῆς εἰς τὸν βασιλέα ἀπονομῆς τοῦ κατ' ἐπιφάνειαν μεγίστου δικαιώματος τοῦ κυροῦν ἢ μὴ τοὺς νόμους (*)

§ 53. Ὁ βασιλεύς, 2) ἔχει τὸ δικαίωμα κατά τε τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα (ἄρθρ. 23) καὶ κατὰ τὰ λοιπὰ εὐρωπαϊκὰ Συντάγματα, πλὴν τοῦ ἀγγλικοῦ, τῆς προτάσεως τῶν νόμων. Κατὰ τὸ γαλλικὸν σύνταγμα μάλιστα τοῦ 1814, ὡς καὶ κατὰ πολλὰ τῶν παλαιῶν ἐν Γερμανίᾳ συνταγμάτων, προελθόντα ἐκ τῆς βασιλικῆς μονοβουλίας, μόνον ὁ βασιλεὺς εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως τῶν νόμων, οὐχὶ δὲ τὰ μέλη τῶν νομοθετικῶν σωμάτων. Ἐκ τοὐναντίου κατὰ τὸ Ἀγγλ. πολίτευμα κατὰ τὴν νεωτέραν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως τῶν νόμων κέκτηνται μόνον τὰ μέλη τῶν βουλῶν, οὐχὶ δὲ ὁ βασιλεύς, (**) ὅστις διὰ τοῦτο, τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας οὔσης ἠναγκασμένης νὰ ὑποβάλλῃ κατ' ἔτος τοὺς φορολογικοὺς νόμους ὡς ἐπίσης καὶ ἄλλους νόμους ἀπαραιτήτως ἀναγκαίους, ἀναγκάζεται νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ὑπουργοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, προτείνοντας ὑπὸ τὴν βουλευτικὴν αὐτῶν ἰδιότητα τὰ νομοσχέδια, ἅπερ ὡς ὑπουργοὶ ἤθελον θεωρήσει ἀναγκαῖα. Ὅθεν ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ βασιλικὴ ἐξουσία τοῦ διορίζειν ὑπουργοὺς περιορίζεται ἰσχυρῶς καὶ ὑπὸ τῆς ἀρνήσεως εἰς τὸν βασιλέα τοῦ δικαιώματος τῆς προτάσεως τῶν νόμων. Παρ' ἡμῖν δὲ τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως τῶν νόμων ἀνήκει λίαν ἐλλόγως εἴς τε τὰ μέλη τῆς βουλῆς, ὧν ἡ περὶ τὸ νομοθετεῖν ἐξουσία ἤθελεν εἶναι ἀτελεστάτη, ἐὰν περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν ἐπιψήφισιν ἢ μὴ τῶν ὑποβαλλομένων ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως νομοσχεδίων, καὶ εἰς τὸν βασιλέα, ἐνασκοῦντα

(*) Ἐν τῇ Assemblée constituante τῆς Γαλλίας, ἥτις ἐψήφισε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1791, διηρέθησαν αἱ γνῶμαι, μετὰ πολυπάταγον δὲ καὶ μακρὰν συζήτησιν ἐνίκησεν ἡ μέση γνώμη τοῦ Mirabeau τῆς ἀπονομῆς δικαιώματος ἀρνησικυρίας ἀναστελτικῆς. Ἀλλ' ἐν τοῖς νεωτέροις συνταγματικοῖς συντάγμασι τῆς Γαλλίας (τοῦ 1814 καὶ τοῦ 1830) καθιερώθη τὸ δικαίωμα τῆς ἀπολύτου ἀρνησικυρίας, ἔπεσε δὲ μόνον μετὰ τῆς μοναρχίας.

Θεωρητικῶς ἐξεταζόμενον, βεβαίως δὲν ἔχει λόγον ὑπάρξεως τὸ δικαίωμα τῆς ἀρνησικυρίας, διότι πολλῶν ἀνθρώπων ἡ γνώμη εἶναι συνήθως ἧττον σφαλερὰ καὶ πεπλανημένη τῆς γνώμης ἑνὸς, ὅσον σώφρων, εὐπαίδευτος καὶ νουνεχὴς ἂν τυγχάνῃ ὤν. Ἂν ὑπὸ πολίτευμα μονόβουλον ὑπάρχῃ φόβος τῆς ἐνίοτε ψηφίσεως ἀλογίστων νόμων, δύναται νὰ θεραπευθῇ τὸ κακὸν διὰ τῆς συστάσεως πολυμελοῦς ἀκυρωτικοῦ σώματος, περὶ οὗ ἀλλαχοῦ τὰ δέοντα. Ἀλλὰ σπανιώτατα βεβαίως δύναται να συμβῇ τοῦτο.

(**) Καὶ τὸ Γαλλικὸν Σύνταγμα τοῦ 1791 δὲν ἐχορήγει κυρίως εἰπεῖν τὸ δικαίωμα τοῦ προτείνειν νόμους τῷ βασιλεῖ, διότι ἐδύνατο μόνον οὗτος νὰ καλέσῃ τὸ νομοθετικὸν σῶμα νὰ ἐπιληφθῇ τῆς συζητήσεως ἀντικειμένου τινὸς, καὶ ἐπομένως καὶ τοῦ καταρτισμοῦ νομοσχεδίου.

τοῦτο διὰ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ, ὅστις, ἐστερημένος τοῦ δικ. τούτου, δὲν ἠδύνατο νὰ δηματίσῃ πρὸς τὰ πρόσω, ὡς ἐκτελεστικὴ ἐξουσία.

§ 54. Οἱ πολιτικοὶ συγγραφεῖς θεωροῦσι τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως τῶν νόμων ὡς δικαίωμα καθαρῶς νομοθετικόν, δηλονότι δικαίωμα ὑπαγόμενον φύσει εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας· διὰ τοῦτο θεωροῦσι τὸν βασιλέα ὡς διττῶς μετέχοντα τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, διά τε τῆς κυρώσεως δηλονότι ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ διὰ τῆς προτάσεως ἐκ τῶν προτέρων. Ἀλλ' ἡμεῖς φρονοῦμεν, ὅτι ὁ βασιλεὺς μετέχει κυρίως τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας μόνον διὰ τοῦ δικ. τῆς κυρώσεως, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ τοῦ δικ. τῆς προτάσεως, ὅπερ καθ' ἡμᾶς δὲν εἶναι μὲν κυρίως ἐκτελεστικόν, ἀλλ' οὔτε πάλιν ἀποκλειστικῶς νομοθετικὸν δύναται νὰ θεωρηθῇ, ἐπιστημονικῶς ἐξεταζόμενον, ἀλλ' ὅλως ἰδιαίτερον δικαίωμα, δέον νὰ ἀπονέμηται εἰς πάσας τὰς ἐν τῷ Κράτει πολιτειακὰς ἐξουσίας, ὡς καὶ εἰς πάντα ἔτι πολίτην, ὅπερ καὶ συμβαίνει ἤδη μέχρι τινὸς διὰ τῆς ἀπονομῆς εἰς ἕκαστον ἢ καὶ πολλοὺς ὁμοῦ τοῦ συνταγματικοῦ δικαιώματος τοῦ ἀναφέρεσθαι· ἀλλ' ἂν ὡς δικαίωμα δὲν ἦναι κυρίως ἐκτελεστικὸν ἢ νομοθετικόν, ὡς ὑποχρέωσις ὅμως ἐπιβάλλεται ἀναγκαίως εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἅτε μὴ δυναμένην ἄλλως νὰ ἐνασκήσῃ τὰ ἀπονεμόμενα αὐτῇ πρὸς εὐδόκιμον κίνησιν τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς δικαιώματα, χωρὶς τοῦ δικαιώματος τοῦ προτείνειν νόμους, διατελοῦσαν δὲ τούτου ἕνεκα ὑπόχρεων νὰ προσφεύγῃ εἰς λοξοδρομίας, ὅπως διαχειρίσῃ τὰ ἐπιβαλλόμενα αὐτῇ καθήκοντα, ἐν περιπτώσει στερήσεως τοῦ δικ. τούτου, ὅπερ ἄτοπον. Ἂν τὸ ἀγγλικὸν πολίτευμα δὲν ἀπέτυχεν ἐν τῇ πράξει, διὰ τῆς διεξόδου ἣν ἀρῆκεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, προσλαμβάνοντα τοὺς ὑπευθύνους συμπράκτορας αὐτοῦ ἐκ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, ἅτινα περιβάλλονται τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως τῶν νόμων, ἐπιστημονικῶς ὅμως εἶναι κατακριτέον διὰ τὴν ἀποποίησιν εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν δικαιώματος ἀναγκαιοῦντος ἀπολύτως αὐτῇ πρὸς εὐδόκιμον ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτῆς(*). Κατὰ πάντα τὰ μέχρι τοῦδε

(*) Ἡ τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος ἀποποίησις τοῦ δικαιώματος τῆς προτάσεως τῶν νόμων τῇ ἐκτελεστικῇ ἐξουσίᾳ ἤθελεν ἐπαγάγει τὸ ἀδύνατον τῆς κυβερνήσεως τοῦτόπου, ἐὰν δὲν ἐδύνατο ὁ βασιλεὺς νὰ μορφοῖ τὰ ὑπουργεῖα αὐτοῦ ἐκ μελῶν τῶν νομοθ. σωμάτων. Ὅθεν τανῦν χρησιμεύει ἁπλῶς ὡς ἔμμεσος καταναγκασμὸς τοῦ βασιλέως νὰ σχηματίζῃ τὰ ὑπουργεῖα αὐτοῦ ἀποκλειστικῶς ἐξ αὐτῶν. Καὶ δὲν φρονοῦμεν μέν, ὅτι ἡ τοιάδε ἀποκλειστικὴ τῶν ὑπουργείων συγκρότησις βλάπτει καιρίως τὴν πολιτείαν, ὡς δοξάζουσί τινες συγγραφεῖς, ὑπολαμβάνοντες, ὅτι οὕτω φράσσεται ἡ θύρα εἰς πολλὰς ἱκανότητας, διότι πρῶτον

ἐπικρατήσαντα κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς πολιτείαις πολιτεύματα, (ἐκτὸς τῶν ἀλλεπαλλήλως ἰσχυσάντων ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τῆς μεγάλης ἐπαναστ. τοῦ 1789 μέχρι τῆς ὑπατείας καὶ εἶτα τῆς αὐτοκρατορίας Ναπολέοντος τοῦ Α΄ καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐν τῇ διαρκείᾳ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, καθ' ἃ ὑπῆρχε πολυπρόσωπος ἐκτ. ἐξουσία), ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Πολιτείας εὑρίσκεται ἰσόβιος ἢ προσωρινὸς ἡγεμών, κατὰ τύπον ἢ πράγματι ἐνασκῶν τὰ ἀπονεμομένα αὐτῷ δικαιώματα καὶ βασιλεὺς ἢ πρόεδρος καλούμενος, συμπραττων δὲ μεθ' ἑνὸς ἢ δύο νομοθετικῶν σωμάτων. Ἀλλὰ καὶ ἀν τοῦ χρόνου προοδεύοντος θεωρηθῇ περιττὴ ἡ ὑπάρχουσα ταυτῶν (τύπῳ τοὐλάχιστον) μονοκρατορία τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, καὶ τὰ πολιτεύματα λάβωσι καθαρῶς πολυαρχικὴν μορφήν, εἴτε διὰ τῆς εἰς ὀλιγάριθμον ἀντιπροσωπικὸν σῶμα, ἐπίτηδες καταρτιζόμενον, ἀπονομῆς τῶν ἡγεμονικῶν δικαιωμάτων, εἴτε διὰ τῆς ῥητῆς καὶ ὁλοσχεροῦς ἀπονομῆς αὐτῶν εἰς τὰ καὶ ταυτῶν ὑφιστά-

μεν ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἀνεπηρεάστως διεξαγομένων τῶν ἐκλογῶν, οἱ δοκιμώτεροι καὶ ἱκανώτεροι περιβάλλονται τὴν βουλευτικὴν τήβεννον, δεύτερον δὲ, διότι ἐκτὸς τοῦ βουλευτικοῦ βήματος καὶ τῆς ὑπουργικῆς ἕδρας ὑπάρχει ὑπὸ τὰ ἐλεύθερα πολιτεύματα καὶ ἕτερον βῆμα, ἐπίσης μέγα καὶ ὠφέλιμον, ἀφ' οὗ ὁ παιδείας λαχὼν καὶ πολιτικῆς ἱκανότητος μὴ ἀμοιρῶν δύναται νὰ προσενέγκῃ ὠφελίμους τῇ πατρίδι ὑπηρεσίας, τὸ τοῦ τύπου. «Ἡ ἐλευθεροτυπία κέκτηται καὶ ἄλλα πλεονεκτήματα, ὧν τινα μόνον ἠρίθμησεν ὁ Delolme, γράφει ὁ σχολιαστὴς τοῦ περιωνύμου τούτου συγγραφέως. Ἐν τοῖς μεγίστοις δὲ καταλέγω καὶ τοῦτο, ὅτι καθίστησιν ἐπωφελῆ τὰ φῶτα καὶ τὴν μεγαλορυΐαν τῶν ἀνδρῶν, οὓς ἡ περιουσία ἢ ἡ ἄλλη αὐτῶν κατάστασις μακρύνουσι τῶν θέσεων καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας. Οὕτω λ. χ. ἡ Ἀγγλία ὀφείλει εἰς τὸν διδάκτορα Price, ἰδιωτεύοντα ὅλως, τὸν θεσμὸν τοῦ χρεωλυτικοῦ ταμείου.» Φρονοῦμεν μάλιστα, ὅτι καὶ ὅπου ὁ βασιλεὺς δὲν ἐξαναγκάζεται εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν ὑπουργείων αὐτοῦ ἐκ βουλευτῶν, ὑπὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, ταὐτὰ ἐπέρχονται ἀποτελέσματα, περιερχομένων σχεδὸν ἀείποτε εἰς τὰς θέσεις τῶν ὑπουργῶν μελῶν τῶν νομοθετικῶν σωμάτων. Μαρτύριον δὲ τούτου τὸ παράδειγμα τῆς Γαλλίας, ἐν ᾗ καθ' ὅλον τὸ ἀπὸ τῆς παλινορθώσεως μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου χρονικὸν διάστημα εἷς μόνος ἐγένετο ὑπουργὸς, μὴ ὢν βουλευτὴς ἢ γερουσιαστὴς, ὁ Βατιμενίλ, καὶ ὅμως, καίτοι δόκιμος ὢν πολιτικὸς καὶ ἐξόχου εὐμοιρῶν παιδείας, δὲν ἠδυνήθη νὰ ὀρθοποδήσῃ· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ τῶν ἄλλων συνταγματικῶν ἐπικρατειῶν (Πρωσσίας, Βελγίου, Ἰταλίας, Ἱσπανίας, Πορτογαλλίας), ἔνθα σχεδὸν πάντοτε οἱ ὑπουργοὶ διατελοῦσι βουλευταὶ ἢ γερουσιασταί. Διατεινόμεθα ὅμως, ὅτι ἥκιστα ὀρθὴ εἶναι ἡ ἀποποίησις τοῦ δικαιώματος τῆς προτάσεως τῶν νόμων τῇ ἐκτελ. ἐξουσίᾳ, καθὸ ἀπολύτως ἀναγκαιοῦντος αὐτῇ. Ἐπιστημονικῶς ὀρθότερον ἤθελεν εἶναι πρὸς ἀποκλειστικὴν ἐκ μελῶν τοῦ κοινοβουλίου κατάρτισιν τῶν ὑπουργείων, νὰ ὁρισθῇ ῥητῶς, ὅτι εἰς τὴν ὑπουργικὴν θέσιν δὲν δύνανται νὰ περιέλθωσιν ἄλλοι, παρεχομένου ὅμως τοῦ δικ. τῆς προτάσεως τῶν νόμων τῇ ἐκτελ. ἐξουσίᾳ ἢ νὰ ἐξαναγκασθῇ ἐμμέσως ἡ τοιαύτη τῶν ὑπουργείων καταρτισις διὰ τῆς ἀποποιήσεως τοῦ δικ. τῆς προτάσεως τῶν νόμων.

μενα νομοθετικὰ σώματα, ἀναλαμβάνοντα καὶ τὸν ἀπ' εὐθείας διορισμὸν τῶν ὑπουργῶν. ἀνάγκη πᾶσα οἱ ὑπουργοὶ, εἴτε ἀποτελοῦσι μέρος τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, εἴτε οὔ, νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως τῶν νόμων, διότι ἄνευ αὐτοῦ δὲν δύνανται νὰ βηματίσωσι πρὸς τὰ πρόσω. Ἐκ τούτου προδήλως συνάγεται, ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦτο εἶναι προφανῶς ἀναπόσπαστον ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, (ὡς καὶ ἀπὸ τῆς νομοθετικῆς), καὶ διὰ τοῦτο ὅπως δήποτε καὶ ἂν μεταπλασθῶσιν ὑπὸ τοῦ χρόνου τὰ πολιτεύματα, ἐν ὅσῳ τῇ ἐκτελεστικῇ ἐξουσίᾳ ἀπονέμεται τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον ἅμα τοῦ εἰσάγειν ἐνιαυσίως τὸν προϋπολογισμὸν καὶ τοὺς φορολογικοὺς νόμους, τοῦ στρατολογεῖν καὶ ναυτολογεῖν, τοῦ ἀντιπροσωπεύειν ἐξωτερικῶς τὸ κράτος καὶ ἀστυνομεῖν ἐσωτερικῶς, ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ ἀρνηθῶσι τὴν ἀπονομὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐκτελ. ἐξουσίαν εἴτε ἀνευθύνως διαχειρίζεται αὐτὴν ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τῇ εὐθύνῃ τῶν ὑπουργῶν, εἴτε πρόεδρος δημοκρατίας, εἴτε ἀπ' εὐθείας διορίζονται οἱ ὑπουργοὶ ὑπὸ οἱουδήποτε ἀντιπροσωπευτικοῦ σώματος. Τὸ ἀναγκαῖον τῆς εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἀπονομῆς τοῦ δικ. τῆς προτάσεως καὶ ἑπομένως τὸ παράτοπον τῆς ἀποποιήσεως αὐτοῦ εἰς αὐτὴν μαρτυρεῖ προσέτι τρανῶς καὶ ἡ πολυχρόνιος πεῖρα τῶν διαφόρων ἀντιπροσωπικῶν ἐπικρατειῶν, βεβαιοῦσα, ὅτι τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα ἑκατοστὰ τῶν νόμων αὐτῶν ὀφείλονται εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, οὐχὶ δὲ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων. Τοῦτο δὲ, διότι τὸ ἔργον τῆς κατασκευῆς τῶν νόμων, προαπαιτοῦν τὴν ἀκριβῆ καὶ βαθεῖαν γνῶσιν τῶν ἰδιαιτέρων ἀναγκῶν τοῦ τόπου, συνδέεται πρὸς πλείστας καὶ μεγίστας δυσχερείας, ἃς πολλῷ εὐχερέστερον τῶν νομοθετικῶν σωμάτων δύνανται νὰ ὑπερνικήσωσιν αἱ κυβερνήσεις, ἅτε ἔχουσαι ἐν ταῖς ἠπειρωτικαῖς μάλιστα ἐπικρατείαις, ὅπου αἱ πύλαι τῆς διοικήσεως εἶναι κεκλεισμέναι εἰς τὰς Βουλὰς, πολλῷ προχειρότερα καὶ ἀφθονώτερα τὰ μέσα τῆς πρὸς συλλογὴν τῶν ἀναγκαίων εἰς τὴν προσήκουσαν αὐτῶν κατάρτισιν πληροφοριῶν, διὰ τὴν ἀπ' αὐτῶν ἐξάρτησιν τῶν διαφόρων ὑπαλλήλων ἀρχῶν, δυναμένων ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν νὰ ἀρύωνται ἀκριβεῖς καὶ λεπτομερεῖς πληροφορίας.

Β'. Αἱ Βουλαί.

1. *Πρότασις νόμων.*

§ 55. Αἱ Βουλαὶ (ἤτοι ἡ Βουλὴ καὶ ἡ Γερουσία) δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι τυγχάνουσιν οὖσαι τὰ κυρίως νομοθετικὰ σώματα, διότι ἐν αὐτοῖς

μετ' ἐμβριθῆ καὶ ἐσκεμμένην δημοσίαν συζήτησιν ψηφίζονται οἱ εἴτε ὑπὸ τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας, εἴτε ὑπὸ τῶν μελῶν αὐτῶν τούτων προτεινόμενοι νόμοι.—Ὡς ἐρρέθη προλαβόντως, οἱ νόμοι κατά τε τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα καὶ τὰ λοιπὰ τῶν νεωτέρων Συνταγμάτων προτείνονται εἴτε ὑπὸ τοῦ βασιλέως (διὰ τῶν ὑπουργῶν), εἴτε ὑπὸ τῶν μελῶν τῶν βουλῶν δηλονότι τῶν κυρίως νομοθετικῶν σωμάτων, (παρ' ἡμῖν τῆς Βουλῆς, (ἐνικῶς). διότι ἀπὸ τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1862 ἡ Ἑλλὰς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς πάσας σχεδὸν τὰς ἄλλας ἀντιπροσωπικὰς ἐπικρατείας ἔχει μίαν καὶ μόνην Βουλήν). Παρετηρήσαμεν ἤδη, ὅτι καθ' ἡμᾶς τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως τῶν νόμων δὲν εἶναι κυρίως νομοθετικὸν δικαίωμα, ἁρμόζον μόνον εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, ὡς τοιαύτην, (δηλονότι δικαίωμα, δι' οὗ ἐνασκεῖται νομοθετικὴ ἐξουσία), ἀλλὰ δικαίωμα διάφορον ὅλως, δι' οὗ παρέχεται ἡ εὐκαιρία εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν νὰ ἐνασκήσῃ τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς. Ἐν οἰκείῳ τόπῳ θέλομεν ἴδει, ὅτι πᾶς πολίτης δικαιοῦται νὰ ἀποτείνῃ ἀναφορὰν πρὸς τὰ νομοθετικὰ σώματα καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν μεταβολὴν Νόμου ἢ τὴν εἰσαγωγὴν νέου, ἅτε ἐνδιαφερόμενος ὑπὲρ τῆς κρείττονος διαρρυθμίσεως τῶν πραγμάτων τῆς πολιτείας καὶ ἀποτελῶν μέλος ὁλοκληρωτικὸν τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας. Ἂν δὲ πᾶς πολίτης, πολλῷ μᾶλλον ὁ βασιλεὺς ὡς ἐκτελ. ἐξουσία καὶ ἔτι μᾶλλον τὰ βουλευτικὰ σώματα δέον νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα τοῦτο. Ἐν τούτοις ὡς τὸ ἀγγλικὸν πολίτευμα ἠρνήθη τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰς τὸν βασιλέα (*), τὸ Γαλλικὸν Σύνταγμα τοῦ 1814, ὡς καὶ πολλὰ παλαιὰ Γερμανικὰ Συντάγματα (**) δὲν ἐπέτρεψαν τοῦτο εἰς τὰς Βουλάς, δυνα-

(*) Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἕως τέλους τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος τὸ δικαίωμα τῆς βουλευτικῆς προεισηγήσεως δὲν ὑπῆρχε, τοῦ βασιλέως μόνον ὑποβάλλοντος νομοσχέδια διὰ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ, ἁπλῶς δ' ἡ βουλὴ τῶν κοινοτήτων δι' ἀναφορᾶς αὐτῆς πρὸς τὸν ἡγεμόνα, διαβιβαζομένης πρότερον εἰς τὴν Βουλὴν τῶν λόρδων, ἐζήτει τὴν εἰσαγωγὴν νόμου τινός. Ἀπὸ τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, ἰδίως δ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Τουδόρων πρώτων, νομιμοποιεῖται τὸ δικαίωμα τῆς βουλευτικῆς πρωτοβουλίας.

(**) Τὰ Συντάγματα ταῦτα, τό τε γαλλικὸν καὶ τὰ πρὸ τοῦ 1848 γερμανικὰ Συντάγματα ὑπῆρξαν φειδωλὰ εἰς τὴν ἀπονομὴν δικαιωμάτων εἰς τὰ βουλευτικὰ σώματα, διότι ἀπέῤῥευσαν ἐκ τῆς ἡγεμονικῆς μονοβουλίας. Ὁ Λουδοβίκος ΙΗ' μάλιστα, παραχωρῶν τῷ 1814 ἔτει τὸ Σύνταγμα εἰς τὴν Γαλλίαν ἐξ οἰκείας προαιρέσεως, ἐπεφυλάξατο ῥητῶς καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐν ἀνάγκῃ ἀνακλήσεως αὐτοῦ, ἀπεπειράθη δ' ὁ διάδοχος αὐτοῦ Κάρολος ὁ δέκατος νὰ ἐνασκήσῃ τὸ δικαίωμα τοῦτο, τροπολογῶν ἐπὶ αὐξήσει τῶν ἡγεμονικῶν δικαιωμάτων καὶ κολοβώσει τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ λαοῦ τὸ Σύνταγμα τοῦτο, ἀλλ' ἐξεθρονίσθη δι' ἐπαναστάσεως ἐν ἔτει 1830, καθ' ἣν ἐν ὀλίγαις ὥραις μόνον ἀνεθεωρήθη τὸ Σύνταγμα ὑπὸ τῶν τυχαίων τότε ἐν Παρισίοις εὑρεθέντων βουλευτῶν, διότι σοβαροὶ φόβοι μὴ διαταραχθῇ ἡ τάξις ἐν τῇ χώρᾳ δὲν

μένας μόνον νὰ παρακαλέσωσι δι' ἀναφορᾶς αὐτῶν τὸν βασιλέα νὰ εἰσαγάγῃ αὐτὸς πρότασιν νόμου ἐφ' ὡρισμένου τινὸς ἀντικειμένου. Ἀλλ' ἀκολούθως καὶ ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830, ἀναθεωρηθέντος τοῦ Συντάγματος τοῦ 1814, καὶ ἐν ταῖς διαφόροις Γερμανικαῖς ἐπικρατείαις κατὰ τὸ 1848, (ἔτος γενικῶν σχεδὸν ἐν ταῖς ἠπειρωτικαῖς ἐπικρατείαις ἐπαναστάσεων), ἀπενεμήθη ταῖς Βουλαῖς τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως τῶν νόμων. Ὅθεν τανῦν ἐν ἁπάσαις ταῖς ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις περιβέβληνται αἱ Βουλαὶ τὸ δικαίωμα τοῦτο.—Ἀλλ' ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειωσάμεθα, τὸ δικαίωμα τοῦτο μένει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀνενάσκητον ὑπὸ τῶν μελῶν τῶν Βουλῶν, πολλῷ συχνότερον ἐνασκούμενον ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, καθὸ πρωϊμώτερον συννοούσης τὴν ἀνάγκην τῶν νομοθετικῶν μεταβολῶν καὶ εὐχερέστερον δυναμένης νὰ ἀντλήσῃ τὰς δεούσας εἰς ἀνακαίνισιν τῆς νομοθεσίας πληροφορίας παρὰ τῶν ὑπ' αὐτὴν πολυαρίθμων διοικητικῶν ὑπαλλήλων, ὅπου μάλιστα, ὡς ἐν ταῖς ἠπειρωτικαῖς ἐπικρατείαις, αἱ Βουλαὶ δὲν ἔρχονται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὰ κατώτερα ὄργανα τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας. Ἐν μόνῃ τῇ Ἀγγλίᾳ ἀποβαίνει εὐχερὴς καὶ εἰς τοὺς βουλευτὰς ἡ εἰσαγωγὴ νομοσχεδίων, διότι αἱ Βουλαὶ, πλὴν τῶν ἄλλων αὐτῶν βουλευτικῶν δικαιωμάτων, κέκτηνται τὸ δικαίωμα τοῦ διατάττειν ἀπ' εὐθείας τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, ἀνωτέρους τε καὶ κατωτέρους, νὰ ὑποβάλωσιν αὐταῖς γνώμας, κρίσεις καὶ πληροφορίας· τοῦτο τὸ δικαίωμα ἐνασκοῦσιν ἰδίως αἱ βουλευτικαὶ ἐπιτροπαὶ, συγκαλοῦσαι συχνότατα μέγαν ἀριθμὸν παντοδαπῶν πολιτῶν, ἰδίως τῶν εἰδικῶν ἀνδρῶν, ὡς μ α ρ τ ύ ρ ω ν, καὶ ζητοῦσαι παρ' αὐτῶν ὁδηγίας καὶ συμβουλὰς, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης κυβερνητικῆς ἀναμίξεως (*). Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς, ὅτι καὶ ἐν ταῖς ἠπειρωτικαῖς ἐπικρατείαις αἱ Βουλαὶ, κεκτημέναι τὸ δ ι κ α ί ω μ α τ ῆ ς ἐ π ε ρ ω τ ή σ ε ω ς (droit d' interpellation) (**), δι' οὗ οἱ

ἐπέτρεψαν τὴν πλήρη αὐτοῦ διὰ συνελεύσεως ἀναθεώρησιν), μεταξὺ δὲ τῶν ἐν τάχει γενομένων μεταβολῶν ἦν καὶ ἡ τοῦ δικαιώματος τῆς τῶν νόμων προεισαγήσεως εἰς τὰς Βουλὰς ἀπονομή.

(*) Ἐν γένει ἐν Ἀγγλίᾳ αἱ πύλαι τῆς διοικήσεως εἰσὶν ἀναπεπταμέναι εἰς τὰς Βουλὰς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ πανταχοῦ ἀλλαχοῦ ἐπικρατοῦντα.

(**) Τὸ δικαίωμα τῆς ἐπερωτήσεως δὲν καθιεροῦται ῥητῶς ἐν τοῖς ἠπειρωτικοῖς Συντάγμασιν, ἀλλὰ συνάγεται προδήλως 1) ἐκ τοῦ δικαιώματος τῆς Βουλῆς εἰς παραπομπὴν τῶν ὑπουργῶν, οὗ ἕνεκα ἡ Βουλὴ δικαιοῦται καὶ ὀφείλει νὰ προβαίνῃ εἰς ἀνακρίσεις, διορίζουσα πρὸς τοῦτο καὶ ἀνακριτικὰς ἐπιτροπὰς, 2) τοῦ ῥητῶς ἐν πολλοῖς τῶν συνταγμάτων (ἡμετέρου Συντ. ἄρθρ. 58) καθιερουμένου δικαιώματος τῆς Βουλῆς νὰ ἀποστέλλῃ τοῖς ὑπουργοῖς τὰς διαβιβαζομένας αὐτῇ ἀναφορὰς, καὶ ζητεῖν

βουλευταὶ δικαιοῦνται νὰ ἀπευθύνωσιν εἰς τοὺς ὑπουργοὺς ἐρωτήματα περὶ πάσης ὑποθέσεως, προσκαλοῦντες αὐτοὺς νὰ χορηγήσωσιν εἰς τὴν Βουλὴν τὰς ἀναγκαίας ἐξηγήσεις, δύνανται ἐ μ μ έ σ ω ς, (δηλονότι διὰ τῶν ὑπουργῶν), νὰ αἰτῶσι τὰς δεούσας πληροφορίας· ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἔμμεσος ἀπαίτησις καὶ λῆψις πληροφοριῶν καθίστησι δυσχερῆ τὴν κατάρτισιν πλήρων νομοσχεδίων.

§ 56. Τὸ δικαίωμα τῆς ὑπὸ βουλευτῶν προτάσεως τῶν νόμων ὑποβάλλεται ἐν ἅπασι τοῖς Ἠπειρωτικοῖς Συντάγμασι (ἡμετ. Συντάγμ. ἄρθρ. 24), εἰς τὸν ἀκόλουθον περιορισμὸν (μὴ ὑπάρχοντα ἐν Ἀγγλίᾳ) (*), ὅτι οὐδεμία πρότασις ἀφορῶσα εἰς τὴν αὔξησιν τῶν δαπανῶν τοῦ προϋπολογισμοῦ διὰ μισθοδοσίαν ἢ σύνταξιν ἢ ἐν γένει δι' ὄφελος προσώπου δύναται νὰ προέλθῃ ἐκ τῶν Βουλῶν. Τό,τε δὲ τῆς βασιλικῆς καὶ τῆς βουλευτικῆς προτάσεως δικαίωμα εἰς τὸν περιορισμὸν, ὅτι οὐδὲν τῶν δύο τούτων νομοθετικῶν σωμάτων δύναται νὰ εἰσαγάγῃ πρότασιν, ἀπορριφθεῖσαν ὑφ' ἑνὸς τῶν δύο τούτων, ἐν τῇ αὐτῇ βουλευτικῇ συνόδῳ (ἡμετ. Συντάγμ. ἄρθρ. 25).

2. *Ψήφισις νόμων.*

§ 57. Ὠνομάσαμεν κ υ ρ ί ω ς ν ο μ ο θ ε τ ι κ ὰ σ ώ μ α τ α τὰς βουλὰς, δηλονότι τὴν κυρίως Βουλὴν καὶ τὴν Γερουσίαν, εἰ καὶ σπανιώτατα τὰ μέλη αὐτῶν προτείνουσι νόμους, διότι ἐν αὐταῖς ἐκτίθενται δημοσίως καὶ συζητοῦνται κατ' ἔκτασιν τὰ ὑπὲρ καὶ κατὰ τῶν νομοσχεδίων ἐπιχειρήματα, μεθ' ὃ ἐπέρχεται ἡ ψηφοφορία. Εἰσάγονται δὲ ἀδιαφόρως εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην Βουλὴν, (ὅπου ὑπάρχουσι δύο Βουλαὶ) τὰ ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν ὑπαβαλλόμενα νομοσχέδια, ἐκτὸς τῶν ἐτησίων φορολογικῶν νόμων, οἵτινες κατὰ πάντα τὰ δύο βουλὰς καθιεροῦντα πολιτεύματα, πρέπει πρῶτον νὰ ὑποβάλλωνται εἰς τὴν κυρίως Βουλὴν, ἤτοι τὴν Βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων, καὶ ἔπειτα εἰς τὴν δευτέραν Βουλὴν ἤτοι τὴν Γερουσίαν, (Βουλὴν τῶν Λόρδων ἐν Ἀγγλίᾳ, Βουλὴν τῶν κτηματιτῶν ἐν Δανίᾳ κλπ.) (**)

παρ' αὐτῶν διασαφήσεις καὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ διορίζειν ἐξεταστικὰς ἐπιτροπὰς ἐκ βουλευτῶν πρὸς λεπτομερεστέραν ἐξέτασιν.

(*) Ἐν Ἀγγλίᾳ δὲν ὑπάρχει ὁ περιορισμὸς οὗτος, διότι, ὡς προεῤῥέθη, ἐκεῖ ἔχουσι μόνον οἱ βουλευταὶ (τῶν δύο βουλῶν) τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως τῶν νόμων, οἱ δὲ ὑπουργοὶ λαμβανόμενοι πάντοτε κατ' ἀνάγκην ἐκ τῶν βουλῶν, ἐνασκοῦσιν αὐτὸ ὡς βουλευταί.

(**) Ἐπειδὴ δὲ ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων, (ἤτοι ἡ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ), ἐθεώρησε τοσοῦτο πολύτιμον τὴν προνομίαν ταύτην, ὥστε οὔτε ἀνέχεταί ποτε οἱανδήποτε ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων μεταλλαγὴν τῶν παρ' αὐτῆς ψηφιζο-

§ 38. Ὁ προϋπολογισμὸς καὶ ἀπολογισμὸς εἰσαγόνται μόνον ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου, ψηφίζονται δὲ ὑπὸ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, ὧν κυρία καὶ ἀναπόφευκτος ἐνασχόλησις εἶναι ἡ ἐπεξεργασία τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ἀπολογισμοῦ. Καὶ ἂν ἄλλα νομοθετήματα πρὸς μεταβολὴν ἢ συμπλήρωσιν τῶν ὑπαρχόντων νόμων δὲν ὑποβληθῶσι πρὸς ψήφισιν κατὰ τὴν βουλευτικὴν σύνοδον, εἴτε ὑπὸ τοῦ βασιλέως διὰ τῶν ὑπουργῶν, εἴτε ὑπὸ τῶν βουλευτῶν, ἀφεύκτως θέλουσιν ὑποβληθῆ καὶ ψηφισθῆ ὁ προϋπολογισμὸς καὶ ὁ ἀπολογισμός. Ὑπάρχουσιν ὅμως διαφοραὶ εἰς τὸν τρόπον τῆς ψηφίσεως τῶν ἐνιαυσίων νόμων τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ἀπολογισμοῦ καὶ τῶν ἄλλων νόμων, περὶ ὧν ἀναγκαῖον νὰ διαλάβωμεν. — Ἐρρέθη ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἡ εὐπραγία κοινωνίας τινὸς ἄνευ τῆς καταρτίσεως καὶ τῆς διατηρήσεως κυβερνήσεως (ὑπὸ τὴν εὐρεῖαν τῆς λέξεως ἔννοιαν), αὕτη δὲ πάλιν ἀποβαίνει ἀδύνατος ἄνευ τῆς ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας ταύτης καταβολῆς φόρων. Ἐρρέθη προσέτι, ὅ τι ἡ κοινωνικὴ κατάστασις σκοπὸν προτίθεται τὴν ἀσφάλειαν τῶν φυσικῶν τοῦ ἀνθρώπου ἀγαθῶν, ὧν ἓν τῶν σπουδαιοτέρων καὶ ἡ δύναμις καὶ ἐλευθερία τοῦ ἐργάζεσθαι πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν, ἐξ ἧς ἀπορρέει ἡ ἰδιοκτησία· ἀνάγκη ἑπομένως ἀπαραίτητος φόρων. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτον τὸν σκοπὸν προτίθενται οἱ φόροι, δέον α') μὲν ἡ φορολογία νὰ ᾖ περιωρισμένη ἐντὸς τοῦ στενοῦ κύκλου τῶν ἀπαραιτήτων πρὸς διατήρησιν τῆς πολιτείας δαπανῶν, β') δὲ ἡ φορολογία νὰ ᾖ ἔνθεν μὲν ἀνάλογος πρὸς τὴν ὠφέλειαν, ἣν ἀντλεῖ ἕκαστος τῶν πολιτῶν ἐκ τῆς διατηρήσεως τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως, (διότι βεβαίως πολλῷ πλέον ὠφελεῖται ὁ βαθυκτήμων καὶπλούσιος, ὅστις ἀσφαλίζει διὰ τῆς διατηρήσεως τῆς κοινωνίας τὰ πολλὰ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ προϊόντα ἢ ὁ πτωχὸς ὅστις ἀσφαλίζει ἐλάχιστα), ἔνθεν δὲ πρὸς τὴν δύναμιν τῆς ἐργατικότητος καὶ παραγωγικότητος, δι' ἧς ὑπὸ τῆς φύσεως ἐπροικίσθη. Ὅθεν ἀνάγκη α') μὲν νὰ μὴ ἐπιβάλλωνται φόροι ἢ καθ' ὅσον εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖοι, τοῦτον δὲ τὸν σκοπὸν κυριώτερον ἔχει ἡ ὑπὸ τῶν Συνταγμάτων ἐπιτασσομένη ἐνιαυσία τοῦ προϋπολογισμοῦ ψήφισις, β') ἡ συνεισφορὰ τῶν φόρων νὰ γίνηται ἀναλόγως τῇ περιουσίᾳ τῶν πολιτῶν. Τοῦτο δὲ τὸ τελευταῖον ὁρίζουσι ῥητῶς πάντα τὰ Συντάγματα, ἐν οἷς

μένων φορολογικῶν νόμων, καθέστη ὅλως τυπικὸν τὸ δικαίωμα τῆς ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων ἐπεξεργασίας τῶν νόμων τούτων, ὁ δὲ βασιλεὺς ἢ μᾶλλον ὁ εἰς ὃν ἀνέθετο οὗτος τὸν σχηματισμὸν ὑπουργείου πρωθυπουργὸς εἶναι ἠναγκασμένος νὰ λαμβάνῃ τοὺς ὑπουργοὺς αὐτοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς Βουλῆς ταύτης, διότι ἄλλως οὔτε χρήματα, οὔτε προϋπολογισμὸν δύνανται νὰ ἔχῃ.

καὶ τὸ ἡμέτερον διὰ τοῦ ἄρθρου 3. — Δυστυχῶς ὅμως καὶ παρ' ἡμῖν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, ἐν τῷ προϋπολογισμῷ περιλαμβάνονται δαπάναι, πολλῷ μείζονες τῶν ἀπαραιτήτως ἀναγκαίων, ἡ δὲ φορολογία, ἀποτελοῦσα τὴν κυριωτάτην τῶν δημοσίων προσόδων, εἶναι πάντη ἄνισος καὶ ἄδικος, μὴ κατορθωθείσης τῆς τελειώσεως τῆς συνταγματικῆς ἀρχῆς τῆς ἀναλογικῆς φορολογίας. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς, ὅτι δυσχερέστατον, εἰ μὴ ἀδύνατον, νὰ ἐπικρατήσῃ γενικὸν φορολογικὸν σύστημα, ἱκανοποιοῦν πλήρως τὴν συνταγματικὴν ταύτην ἀρχήν· λίαν δὲ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὡς πρὸς τοῦτο ὁ Μακ-Κουλὼχ, ὅτι «ὁ προσδοκῶν νὰ ἴδῃ φορολογικὸν σύστημα, ἐστερημένον ἐλαττωμάτων, προσδοκᾷ ὅ,τι οὐδέποτε ὑπῆρξεν, ὑπάρχει ἢ ὑπάρξει», ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι προφανῶς ἀντίκειται ἄντικρυς μέχρι τοῦ νῦν τὸ ἐπικρατοῦν φορολογικὸν σύστημα εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτην. Ἴσως ἡ φορολογία ἡμῶν ἐν συνόλῳ δὲν ὑπερτερεῖ ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς ἐκτάσεως τὴν φορολογίαν ἄλλων τινῶν βαρέως φορολογουμένων ἐπικρατειῶν, ἀναντίῤῥητον ὅμως, ὅτι τινὲς μὲν τάξεις καὶ εἴδη παραγωγικῶν ἐργασιῶν φορολογοῦνται πολλῷ βαρύτερον τοῦ δέοντος, τινὲς δὲ πολλῷ ἐλαφρότερον ἢ καὶ οὐδαμῶς(*). — Διαφεύγει τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ μαθήματος ἡμῶν ἡ ἐξέτασις τῶν μέχρι τοῦ νῦν ἐπινοηθέντων καὶ ἐφαρμοσθέντων φορολογικῶν συστημάτων καὶ ἀρχῶν, ὁ παραλληλισμὸς αὐτῶν πρὸς ἄλληλα καὶ ἡ περὶ τοῦ αἱρετωτέρου γνωμοδότησις· ἀλλὰ νομίζω, ὅτι βάσις δικαίου, καὶ ἑπομένως συνταγματικοῦ, φορολογικοῦ συστήματος εἶναι αἱ ἑξῆς ἀρχαί: 1) ἡ τῆς φορολογίας τῆς παραγωγῆς καὶ οὐχὶ τοῦ κεφαλαίου, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ παρ' ἡμῖν νῦν κρατοῦν σύστημα τῆς ἐγγείου φορολογίας(**), 2) ἡ ἀρχὴ τῆς πάσης ἀμέσου φορολογίας ἀπαλλαγῆς τῶν μόλις ποριζομένων διὰ μόχθων καὶ καμάτων τὰ ἀπαραιτήτως εἰς διατροφὴν αὐτῶν ἀναγκαῖα(***). —

(*) λ. χ. αἱ γεωργικαὶ τάξεις φορολογοῦνται παρ' ἡμῖν οὐχὶ κατὰ ποσοστόν τι πλεῖον ἢ ἐν ἑτέραις ἐπικρατείαις. ἀλλὰ πολλαπλασίως, διατελοῦσαι εἰς πάντη ἄνισον μοῖραν πρὸς πάσας τὰς λοιπάς· ἐκ τούναντίον δὲ διατελοῦσι πάντη ἀφορολόγητοι οἱ συγκομίζοντες μεγάλην πρόσοδον ἐκ κινητῆς οὐσίας.

(**) Οἱ κατὰ παράβασιν τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐπιβαλλόμενοι φόροι ἐπὶ κεφαλαίων ἰδιωτικῶν, καὶ μάλιστα μὴ παραγωγικῶν, οὐ μόνον ἄδικοι παντάπασι τυγχάνουσιν, ἀλλὰ καὶ συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀξίας τῶν τοιούτων περιουσιῶν καὶ ἑπομένως εἰς τὴν σμίκρυνσιν τοῦ ἐθνικοῦ κεφαλαίου.

(***) Διαφέρουσι τῶν πολιτειολόγων καὶ οἰκονομολόγων αἱ γνῶμαι ἂν ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναλογίας πρὸς τὸ ποσὸν τῆς παραγωγῆς, ἄνευ προοδευτικῶν διαστάσεων, ἢ τἀνάπαλιν ἡ ἀρχὴ τῆς προοδευτικῆς φορολογίας, καθ' ἣν ἡ φορολογία αὐξάνει κλιμακηδὸν ἀναλόγως τοῦ εἰσοδήματος, ἦναι δικαιοτέρα καὶ συνταγματικωτέρα. Ὑπὲρ τῆς προοδευτικῆς φορολογίας συνηγόρησαν ἐνθέρμως οἱ Montesquieu (lib XIII ch. VII),

Οἱ φόροι προσδιορίζονται ἐτησίως διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὅστις ὑποβάλλεται ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου καὶ ψηφίζεται ὑπὸ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, κυροῦται δὲ ὑπὸ τοῦ βασιλέως δυνάμει ῥητῆς τῶν συνταγμάτων διατάξεως, εἰσάγεται δὲ μετὰ τὴν δαπάνησιν τῶν προϋπολογισθεισῶν διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ δαπανῶν ὁ ἀπολογισμός, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἀποφαίνονται τὰ νομοθετικὰ σώματα. Καὶ προϋπολογισμὸς μὲν λέγεται ὁ πίναξ ἢ μᾶλλον ὁ ἐν εἴδει πίνακος νόμος, ἐν ᾧ περιέχονται τὰ κατὰ προσέγγισιν ὑπολογισθέντα ἔσοδα τοῦ Κράτους, ὧν τὸ κυριώτατον οἱ φόροι τῶν πολιτῶν, καὶ τὰ προϋπολογισθέντα ἔξοδα, συνίστανται δ' ἐκ δύο πινάκων, δύο ἑπομένως νόμων, τοῦ νόμου τῶν ἐσόδων καὶ τοῦ νόμου τῶν ἐξόδων (*). Ἀπολογισμὸς δὲ ὁ πίναξ τῶν συνῳδὰ πρὸς τὰς

Say (πραγμ. πολιτ. οἰκονομίας μέρος 8 κεφ. 4), Ἀδὰμ Σμὶθ, καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Félix Berriat-Saint-Prix.

(*) Ἐν τοῖς Συντάγμασι δὲν ὁρίζεται ὁ τρόπος τῆς ἐν τοῖςκαθ' ἕκαστα συντάξεως τοῦ προϋπολογισμοῦ. Τοῦτο κανονίζεται διὰ τῶν ἐπικρατούντων ἐν ἑκάστῃ ἐπικρατείᾳ ἐθίμων ἢ νόμου ῥητοῦ. Παρ' ἡμῖν ἰσχύει ἤδη ὁ περὶ λογιστικοῦ τοῦ Κράτους νόμος τοῦ 1852, (βάσιν ἔχων τὸν γαλλικὸν), καθ' ὃν τὰ δημόσια ἔσοδα καὶ ἔξοδα ἑκάστης χρήσεως προσδιορίζονται διὰ τῶν ἐνιαυσίων οἰκονομικῶν νόμων καὶ ἀποτελοῦσι τὸν γενικὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους (ἄρθρ. 2), καθ' ὃν εἰς τὴν αὐτὴν χρῆσιν ἀνήκουσιν αἱ γενόμεναι ὑπηρεσίαι καὶ τὰ παρὰ τοῦ Κράτους καὶ τῶν πιστωτῶν αὐτοῦ ἀποκτηθέντα δικαιώματα ἐντὸς τοῦ ἔτους, οὗ τὸ ὄνομα φέρει ἡ χρῆσις (ἄρθρ. 3), καθ' ὃν ἡ διάρκεια ἑκάστης χρήσεως παρατείνεται (ἀπὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου) μέχρι τῆς 31 Ὀκτωβρίου τοῦ ἑπομένου ἔτους διὰ τὴν εἴσπραξιν καὶ πληρωμὴν ἁπασῶν τῶν προσόδων καὶ δαπανῶν αὐτῆς (ἄρθρ. 4), καθ' ὃν ὁ γενικὸς προϋπολογισμὸς ὑποβάλλεται εἰς τὰς βουλὰς (ἤδη τὴν Βουλὴν) διὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργοῦ, ψηφίζεται δὲ καὶ κυροῦται ἐντὸς τῆς συνόδου, τῆς ληγούσης πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἔτους, οὗ περ τὸ ὄνομα φέρει ὁ προϋπολογισμὸς (ἄρθρ. 5). — Κατὰ τὰς διατάξεις λοιπὸν τοῦ παρ' ἡμῖν ἰσχυοντος ἤδη νόμου α') πᾶσαι αἱ πρόσοδοι ἑκάστου ἔτους, ἤτοι οἱ φόροι τῶν προϊόντων ἑκάστου ἔτους,καὶ πᾶσαι αἱ δαπάναι διὰ τὰ ἔργα ἢ τὰς ὑπηρεσίας ἑκάστου ἔτους κανονίζονται κατ' ἔτος πρὸ τῆς ἐνάρξεως] τοῦ ἔτους διὰ τοῦ νόμου, ὅστις καλεῖται προϋπολογισμός, β') ἡ δὲ εἴσπραξις τῶν προσόδων τούτων καὶ ἡ καταβολὴ τῶν δαπανῶν ἐξακολουθεῖ καθ' ὅλον τὸ ἔτος, εἰς ὃ ἀνήκουσιν αἱ πρόσοδοι καὶ δαπάναι καὶ ἐπὶ δέκα μῆνας τοῦ ἐπιόντος ἔτους· π. χ. τοὺς φόρους τοῦ 1878 δύναται νὰ εἰσπράττῃ τὸ δημόσιον ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1878 μέχρι 31 Ὀκτωβρίου 1879, κατ' ἄλλας δὲ διατάξεις ἐνεργεῖται ἡ εἴσπραξις τῶν μὴ εἰσπραχθεισῶν καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα ἑκάστης χρήσεως προσόδων· ὁμοίως τοὺς μισθοὺς π. χ. τῶν ὑπαλλήλων τῶν μηνῶν τοῦ 1878 δύναται τὸ δημόσιον ταμεῖον ν' ἀποτίνῃ ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου μέχρι 31 Ὀκτωβρίου 1879, γ) ἐφ' ὅσον ἂν μὴ προϋπάρχῃ νόμος περὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ, π. χ. τοῦ ἔτους 1879, τὸ δημόσιον δὲν δύναται να ἐπιβάλῃ ἢ νὰ εἰσπράξῃ φόρους ἐπὶ τῶν προϊόντων τοῦ ἔτους 1878, οὔτε νὰ καταβάλῃ δαπάνας διὰ τὰ ἔργα καὶ τὰς ὑπηρεσίας τὰ ἐκτελούμενα τῷ 1879. — Ῥητέον πρὸς τούτοις, ὅτι αἱ δαπάναι διαιροῦνται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ κατὰ κλάδον

διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ ὑπολογισθείσας καὶ ἐγκριθείσας δαπάνας τελεσθεισῶν ἤδη δαπανῶν, δι' οὗ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία λογοδο-

ὑπηρεσίας, ἤτοι καθ' ὑπουργεῖον. Ἕκαστον δὲ ὑπουργεῖον, ἵνα δαπανήσῃ ἐκ τοῦ προϋπολογισθέντος διὰ τοῦ γενικοῦ περὶ προσόδων προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους κεφαλαίου τὰ ποσά, ὧν ἐπετράπη ἡ διὰ τὰς χρείας τῆς Πολιτείας (ἔργα, ὑπηρεσίας) δαπάνη λαμβάνει διαφόρους π ι σ τ ώ σ ε ι ς (ἄρ. 8), τουτέστιν ὁ περὶ προϋπολογισμοῦ νόμος ἐπιτρέπει ἑκάστῳ ὑπουργῷ νὰ δαπανήσῃ διὰ τὰς δεῖνα καὶ δεῖνα χρείας (ὑπηρεσίας, ἔργα) τὰ δεῖνα καὶ δεῖνα ποσά. Οὕτω π.χ. ὁ περὶ κυρώσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων τοῦ Κράτους διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ 1867 **ΣΑΒ** νόμος τοῦ 1867 λέγει ἐν ἄρθρῳ 1 «Τὰ ἔξοδα τοῦ Κράτους διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ 1867 ὑπολογίζονται εἰς δραχμὰς 28,373,389», ἐν δὲ ἄρθρῳ 2 «Διὰ τὴν ἀνωτέρω ποσότητα (τῶν δραχμῶν δηλ. 28 ἑκατομμ. κτλ.) χορηγοῦνται τοῖς ὑπουργοῖς πιστώσεις, καταλογιζόμεναι κατὰ τὸν συναπτόμενον γενικὸν πίνακα τῶν ἐξόδων καὶ ὑπὸ τὰ κεφάλαια καὶ ἄρθρα τῶν εἰς αὐτὸν προσηρτημένων ἀναλυτικῶν φύλλων, ὡς ἕπεται . . . .» Αἱ πιστώσεις αὗται καλοῦνται τ α κ τ ι κ α ὶ πιστώσεις, εἶναι δὲ κατὰ τὰ εἰρημένα ἄδειαι ἀποτίσεως τῶν προϋπολογισμένων δαπανῶν τῆς χρήσεως ἑκάστου ἔτους. — Πολλάκις ὅμως συμβαίνει αἱ οὕτω ψηφιζόμεναι πιστώσεις νὰ ἀποβαίνωσιν ἀνεπαρκεῖς πράγματι ἄνευ ἐπεκτάσεως τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἄνευ τῆς προσθήκης δηλονότι ἄλλων ὑπηρεσιῶν καὶ ἔργων· τότε πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἐλλείποντος ποσοῦ, ἤτοι πρὸς ἀπότισιν τοῦ ἀναγκαίως δαπανητέου ἔτι ποσοῦ διὰ τὰς προϋπολογισμένας διὰ τοῦ νόμου τοῦ προϋπολογισμοῦ χρείας τῆς πολιτείας ἐκδίδονται ὑπὸ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων τῇ αἰτήσει τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας, (ἐν ἀπουσίᾳ δὲ τῶν νομοθ. σωμάτων καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως) νέαι ἄδειαι, πιστώσεις ἀ ν α π λ η ρ ω τ ι κ α ὶ καλούμεναι (ἄρθρον 15 Ν. περὶ λογιστικοῦ τοῦ κράτους). Ῥητῶς δὲ λέγει τὸ ἄρθρον 15 τοῦ Ν. περὶ λογιστικοῦ, συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Συντάγματος, ὅτι αἱ ἀναπληρωτικαὶ πιστώσεις, ὅταν πρόκηται νὰ χορηγηθῶσιν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐν ἀπουσίᾳ τῶν Βουλῶν, χορηγοῦνται διὰ μόνας τὰς ἐν τῷ προϋπολογισμῷ προβλεφθείσας καὶ ῥητῶς ὀνομασθείσας ὡς δ ε κ τ ι κ ὰ ς α ὐ ξ ή σ ε ω ς κατὰ τὸ τοσοῦτον τῆς δαπάνης χρείας π. χ. διὰ διατροφὴν ὑποδίκων ἢ καταδίκων, δι' ἀποζημιώσεις μαρτύρων κτλ. ὁπόταν αἱ διὰ τὰς χρείας ταύτας προϋπολογισθεῖσαι δαπάναι χρήσεώς τινος (π. χ. τοῦ ἔτους 1878) ἀποβῶσιν ἀνεπαρκεῖς. Ἐντεῦθεν δῆλον γίνεται, ὅτι αἱ ἀναπληρωτικαὶ πιστώσεις διὰ δαπάνας χρήσεώς τινος (π. χ. τοῦ 1878) προϋποτιθέασιν ἀναγκαίως προϋπολογισμὸν ἐψηφισμένον τῆς χρήσεως ταύτης (τοῦ 1878) καὶ ἑπομένως πρὶν ἢ ὑπάρξῃ προϋπολογισμὸς χρήσεώς τινος (π. χ. τοῦ 1879) δὲν δύνανται νὰ βοθῶσιν ἀναπληρωτικαὶ πιστώσεις ἐπὶ τοῦ μήπω τούτου ὑπάρξαντος προϋπολογισμοῦ (τοῦ ἔτους 1879). Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ λοιπὸν δύναται τὸ ὑπουργεῖον κατὰ τὸ 1879 ἂν μὴ ὑπάρξῃ προϋπολογισμὸς τῆς χρήσεως τοῦ ἔτους αὐτοῦ (1879) νὰ ἐνεργήσῃ δι' ἀναπληρωτικῶν πιστώσεων δαπάνην τινὰ δι' ἔργα ἢ ὑπηρεσίας τῆς χρήσεως 1879. — Ἐνίοτε ἐκτὸς τῶν προϋπολογισμένων χρειῶν (ἤτοι ἔργων καὶ ὑπηρεσιῶν) τῆς πολιτείας παρίσταται ἀνάγκη μεγίστη νέας τινὸς ὑπηρεσίας μὴ προβλεφθείσης· π. χ. μέγας σεισμὸς καταστρέφει πόλιν τινὰ ἢ ἐπαρχίαν, γεννᾶται δὲ φυσικῶς ἀνάγκη μεγίστη νὰ βοηθήσῃ τὸ δημόσιον τοὺς παθόντας ἐκ τοῦ σεισμοῦ διὰ χορηγήσεως τροφῶν, ἱματίων, στεγῶν κτλ. ὧν ἐστερήθησαν διὰ τοῦ σεισμοῦ, ἄνευ δὲ τῆς κατεπειγούσης ταύτης συνδρομῆς θέλουσιν ὑποστῇ βέβαιον θάνατον ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τῆς πείνης· ὁ δὲ προϋπολογισμὸς οὐ μόνον δὲν ἐχορήγησε τακτικὴν πίστωσιν διὰ τὴν ὅλως τυχαίαν ταύτην περίστασιν, ἀλλ' οὐδόλως

τεῖ εἰς τὰ νομοθετικὰ σώματα περὶ τῆς διαχειρίσεως αὐτῆς.

§ 59. Εἰσάγεται δὲ κατὰ τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα (ἄρθρ. 60) ὁ προϋπολογισμὸς εἰς τὴν Βουλὴν κατ' ἔτος ἐντὸς τῶν δύο πρώτων μηνῶν ἑκάστης βουλευτικῆς συνόδου (*), ἡ δὲ ἐξέ-

περὶ τοιαύτης χρείας προέβλεψεν, ὥστε τοὐλάχιστον ἐν ἀπουσίᾳ τῇ Βουλῆς νὰ χορηγηθῇ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀναπληρωτικὴ πίστωσις· ἐν τούτοις εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ βοηθῇ κατεπειγόντως συνοδικὴ χρηματικὴ πρὸς βοήθειαν τῶν ἀτυχούντων θυμάτων τῆς ἀσπλάγχνου θεομηνίας. Διὰ τοιαύτας ἐκτάκτους, σπουδαίας καὶ κατεπειγούσας ὅλως περιπτώσεις, μὴ προβλεφθείσας ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ἐπιτρέπει τὸ 18 ἄρθρον τοῦ ἡμετέρου περὶ λογιστικοῦ τοῦ Κράτους Νόμου νὰ χορηγῶνται ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐν ἀπουσίᾳ τῶν βουλῶν ἔκτακτοι πιστώσεις. Τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀντικείμενον εἰς τὴν γενικὴν διάταξιν τοῦ Συντάγματος (ἄρθρ. 60) καθ' ἣν ὅλα τὰ ἔξοδα τοῦ Κράτους πρέπει νὰ σημειῶνται εἰς τὸν προϋπολογισμόν, οὐχ ἧττον εἶναι λίαν ἔλλογον καὶ ὀρθὸν καὶ ἐπομένως δύναται τὸ ὑπουργεῖον νὰ προβῇ εἰς τὴν δαπάνην καὶ ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην ἔναντι τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, ἐγκρινόντων ἔπειτα τὴν παρὰ τὰ προϋπολογισμένα δαπάνην διὰ τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ ἐπὶ τούτῳ ὑποβαλλομένου εἰς αὐτὰ νομοσχεδίου. Τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ, ὅπου συνταγματικώτατοι ὑπουργοὶ δι' αἴφνης παρουσιασθείσας σπουδαίας τῆς πολιτείας χρείας, μὴ προβλεφθείσας, προβαίνουσιν εἰς τὴν παρὰ τὸν προϋπολογισμὸν δαπάνην, ζητοῦντες ἀκολούθως (post factum) τὴν συναίνεσιν τῶν νομοθ. σωμάτων διὰ νομοσχεδίου, ὅπερ, ψηφιζόμενον ὑπ' αὐτῶν, καλεῖται bill d'indemnité.—Παρ' ἡμῖν ὅμως οὐχὶ δι' ἐκτάκτους ὅλως χρείας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς τακτικωτάτας, οἷον ἀπό τινων μισθῶν τῶν ὑπαλλήλων ἐζητήθησαν πολλάκις διὰ τὴν ἔλλειψιν προϋπολογισμοῦ ἔκτακτοι πιστώσεις παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ, τὸ χεῖριστον, ἐξεβιάσθη καὶ ἡ εἴσπραξις ἀψηφίστων φόρων. — Ἐκτὸς τῶν ἤδη μνημονευθεισῶν πιστώσεων, ἀναφέρονται ἐν τῷ περὶ λογιστικοῦ νόμῳ (ἄρθρ. 20) καὶ πιστώσεις συμπληρωτικαί, ἀναγόμεναι εἰς τὸν ἀπολογισμὸν καὶ ἀφορῶσαι εἰς τὴν περίστασιν, καθ' ἣν αἱ εἰρημέναι πιστώσεις ἐδείχθησαν ἐκ τῶν ὑστέρων ἀνεπαρκεῖς.

Σημειωτέον, ὅτι ὁ θεσμὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶναι ὅλως ἀγγλικῆς καταγωγῆς, ὡς ὅηλοῖ τοῦτο αὐτὴ ἡ λέξις budget, δι' ἧς ἐμφαίνεται ἐν ταῖς νεωτέραις εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις ὁ προϋπολογισμός. Ἡ λέξις αὕτη εἶναι ἀγγλική, παραγομένη ἐκ τοῦ νορμανδικοῦ bougette, ἐμφαίνοντος βαλάντιον σκυτῶδες. (Ἐπιθ. τὸ ἐν τῷ πολιτικῷ λεξικῷ τῶν Duclerc καὶ Pagnerre ἄρθρον τοῦ Courcelle-Seneuil ἐν τῇ λέξει budget).

(*) Ἡ διάταξις αὕτη, ὡς καὶ ἡ συνοδεύουσα αὐτὴν ἑτέρα διάταξις, ὅτι ἡ ἐξέτασις αὐτοῦ γίνεται παρ' εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, σκοπεῖ τὴν σπουδαίαν καὶ διὰ μακρῶν ἐξέτασιν τῶν λεπτομερειῶν τοῦ προϋπολογισμοῦ πρὸς περικοπὴν τῶν μὴ ἀπαραιτήτως ἀναγκαίων δαπανῶν. Σύνηθες εἶναι δυστυχῶς εἰς τὰς κυβερνήσεις νὰ ἀναβάλλωσι τὰς ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ συζητήσεις, ὅπως διεξαχθῶσιν αὐταὶ ἐσπευσμένως καὶ ἀβρόχοις ποσὶ κατὰ τὰ ἡμέρας τῆς λήξεως τῆς βουλευτικῆς συνόδου, οὕτω δὲ συγκεντρωθῶσιν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν πολυαριθμότερα μέσα ἱκανοποιήσεως τῶν οἰκείων καὶ φίλων. Εἰς τὴν συνήθειαν δὲ ταύτην ὀφείλεται κατὰ πολὺ ἡ ἐπικρατοῦσα ἄτοπος ἐξόγκωσις τῶν δαπανῶν, ἅτε μὴ ὑπάρχοντος ἐφεξῆς τοῦ ἀναγκαίου χρόνου εἰς τὴν ἐμβριθῆ καὶ ἐσκεμμένην συζήτησιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, προβαλλομένου δ' εἰς ἀντίκρουσιν πάσης

Αριθμός Κεντρικής Βιβλιοθήκης Βέροιας

τασις αὐτοῦ γίνεται παρ' εἰδικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Βουλῆς, συντασσούσης ἔκθεσιν· μετὰ ταῦτα δὲ ὑποβάλλεται εἰς τὴν ὁλομέλειαν τῆς Βουλῆς, συζητεῖται καὶ ψηφίζεται ἅπαξ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ λοιπὰ νομοθετήματα, ψηφιζόμενα τρίς. Μετὰ δὲ τὴν ψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ (τῶν προσόδων καὶ δαπανῶν ἑκάστης χρήσεως), ἡ ἐκτελ. ἐξουσία δαπανᾷ τὰ προϋπολογισθέντα ποσὰ κατὰ τὸν ὁριζόμενον ἐν τῷ περὶ λογιστικοῦ τοῦ Κράτους Νόμῳ διά τὰς χρείας τῆς πολιτείας καὶ διὰ τοῦ ἀπολογισμοῦ, ὑποβαλλομένου ἐπίσης εἰς τὴν ψήφισιν τοῦ νομοθ. σώματος, λογοδοτεῖ περὶ τῆς κατὰ τὸν προϋπολογισμὸν εἰσπράξεως καὶ δαπανήσεως αὐτῶν(*). Προσθετέον, ὅτι ῥητῶς ὁρίζεται διὰ τῶν Συνταγμάτων (ἡμ. Σύντ. ἄρθρον 59), ὅτι οὐδεὶς φόρος ἐπιβάλλεται οὐδ' εἰσπράττεται, ἂν μὴ ψηφισθῇ ὑπὸ τῶν νομοθ. σωμάτων καὶ κυρωθῇ ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ἑπομένως ῥητῶς καθιεροῦται τὸ δικαίωμα τῆς ἀποποιήσεως τῆς πληρωμῆς φόρων, μὴ νομίμως ἐψηφισμένων (Refus del' impôt) (**).

§ 60. Ὡς θέλομεν παρατηρήσει ἐν οἰκείῳ τόπῳ, τὰ νομοθετικὰ σώματα, (ἰδίως μάλιστα ἡ Βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων), ἔχουσι, πλὴν τοῦ νομοθετικοῦ αὐτῶν καθήκοντος, καὶ ἕτερον σπουδαιότατον δικαίωμα καὶ καθῆκον, τῆς ἐπιτηρήσεως καὶ

παρατηρήσεως περὶ τοῦ μὴ ἀναγκαίου δαπάνης τινὸς τοῦ σπουδαίου ἐπιχειρήματος τῆς ἐλλείψεως τοῦ πρὸς συζήτησιν χρόνου καὶ τῆς ἀναποδράστου ὑποχρεώσεως τῶν νομοθετικῶν σωμάτων νὰ ψηφίσωσι τὸν προϋπολογισμὸν ἐν τῇ τακτικῇ συνόδῳ.

Ἡ παράβασις τῆς διατάξεως τοῦ Συντάγματος περὶ τῆς ἐντὸς τῆς ὁριζομένης προθεσμίας εἰσαγωγῆς ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τοῦ προϋπολογισμοῦ συνεπάγεται τὴν ἀκυρότητα αὐτοῦ; Ἄνευ τῆς ψηφίσεως προϋπολογισμοῦ ἀδύνατος ὑπάρχει ἡ κυβέρνησις τοῦ Κράτους· δὲν δύναται ἑπομένως νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ὁ κατὰ παράβασιν αὐτῆς ψηφισθεὶς εἶναι ἄκυρος, διότι οὕτως ἀπαγόμεθα εἰς τὸ ἄτοπον τοῦ ἀδιοικήτου τῆς χώρας. Ἀναμφήριστον ὅμως εἶναι, ὅτι τὸ μὴ εἰσαγαγὸν, εἴτε ἐκ προθέσεως εἴτε ἐξ ἀμελείας, τὸν προϋπολογισμὸν ἐντὸς τῆς νομίμου συνταγματικῆς προθεσμίας, διαπράττει προφανῆ παράβασιν τῶν ὅρων τοῦ Συντάγματος, ἐφ' ᾗ δύναται νὰ ὑποστῇ ποινικὴν καταδίωξιν.

(*) Ἐν τῷ πίνακι τοῦ ἀπολογισμοῦ ἐμφαίνονται ὡς πρὸς τὰ ἔσοδα μὲν α') τὰ προϋπολογισθέντα β') τὰ βεβαιωθέντα πρὸς εἴσπραξιν γ') τὰ εἰσπραχθέντα καὶ δ') τὰ εἰσπρακτέα ὑπόλοιπα, ὡς πρὸς τὰ ἔξοδα δὲ α') αἱ κατὰ κεφάλαιον καὶ ἄρθρον ἐγκριθεῖσαι πιστώσεις β') τὰ ἀναγνωρισθέντα εἰς βάρος τοῦ δημοσίου ἔξοδα γ') τὰ πληρωθέντα καὶ δ') τὰ πληρωτέα ὑπόλοιπα (Ν. περὶ λογιστ. τοῦ Κράτους ἄρθρ. 57, 60).

(**) Τοῦ δικαιώματος τούτου τοῦ λαοῦ ἐγένετο χρῆσις ἐπὶ Καρόλου τοῦ Α' ἐν ταῖς Ἀγγλικαῖς Ἀποικίαις (ταῖς κατόπιν Ἡνωμ. Πολιτείαις) καὶ πρό τινος ἐν Οὐγγαρίᾳ καὶ ἐν τῇ ἑκλογικῇ Ἔσσῃ.

ελέγξεως τῆς πορείας τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας. Ἀλλ' ἡ κυριωτέρα ἐξέλεγξις γίνεται κατὰ τὴν γενικὴν συζήτησιν τοῦ προϋπολογισμοῦ. Αἱ Βουλαὶ, ὁσάκις δὲν ἐγκρίνουσι τὴν πορείαν τοῦ ὑπουργείου, ἀρνοῦνται τὴν χορήγησιν προϋπολογισμοῦ, καὶ ἀναγκάζουσιν οὕτως αὐτὸ νὰ ὑποβάλῃ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις, ἂν διαφωνῶν πρὸς τὰς Βουλὰς, ἐγκρίνῃ τὴν πορείαν τοῦ ὑπουργείου, διαλύει τὴν Βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων καὶ κατευνάζει τὴν ἐν τῇ ἰσοβίῳ Γερουσίᾳ ἀντιπολίτευσιν (ὅπου τοιαύτη ὑπάρχει) διὰ τῆς προσθήκης Γερουσιαστῶν. Ἡ ἄρνησις ἄρα τῆς ψηφίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐμφαίνει ἀποδοκιμασίαν τοῦ ὑπουργείου· ἀλλ' ἡ εἰς τὰ καθ' ἕκαστα τοῦ προϋπολογισμοῦ μερικὴ διαφωνία, ἡ μεταβολὴ καὶ τροποποίησις τινων κεφαλαίων ἢ ἄρθρων δὲν ἐμφαίνει ἀποδοκιμασίαν αὐτοῦ· ὅθεν τὸ ὑπουργεῖον δὲν εἶναι ἠναγκασμένον νὰ καταθέσῃ διὰ τοῦτο τὴν παραίτησιν αὐτοῦ. Εἰρήσθω, ὅτι ἡ συζήτησις τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα πρᾶξις τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, ἰδίως δὲ τῆς Βουλῆς, διότι ὡς ἐρρέθη, διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ ῥυθμίζονται αἵ τε πρόσοδοι καὶ αἱ δαπάναι τοῦ Κράτους. Ὁ λαὸς, ὁ καταβάλλων τοὺς φόρους αὐτοῦ, οὐδὲν ἄλλο ὄντας ἢ μέρος τῶν διὰ τῶν ἱδρώτων καὶ ἀγώνων αὐτοῦ παραχθέντων προϊόντων, δικαιοῦται καὶ ὀφείλει νὰ ζητῇ λόγον ἀκριβῆ καὶ πιστὸν τῆς διαχειρίσεως αὐτῶν παρ' ἐκείνων, εἰς οὓς διαπιστεύει τὴν πρέπουσαν τούτων διαχείρισιν. Τοῦτο ἄρα εἶναι τὸ κυριώτερον καὶ σπουδαιότερον καθῆκον τῶν ἀντιπροσώπων (*).

§ 61. Ἴδωμεν ἤδη κατὰ τίνα τρόπον ἐνεργεῖται ἐν ταῖς Βουλαῖς ἡ συζήτησις καὶ ἐπιψήφισις ἢ ἀπόρριψις τῶν νομοσχεδίων(**).

(*) Ἐν Ἑλλάδι ὅμως λίαν ἡμελημένως ἐπιτελεῖται τὸ σπουδαῖον τοῦτο καθῆκον. Παρ' ἡμῖν δυστυχῶς μόνον κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ προϋπολογισμοῦ διαπληκτίζονται αἱ διαμαχόμεναι μερίδες, ἡ μὲν ὅπως, ἐπιψηφιζομένου τοῦ προϋπολογισμοῦ, διατηρήσῃ, ἡ δὲ, ὅπως μὴ ἐπιψηφιζομένου, καταλάβῃ τὴν ἀρχήν. Μετὰ τοῦτο δὲ οὐδεμία ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καταβάλλεται φροντὶς εἰς περικοπὴν πλεοναζουσῶν καὶ ματαίων δαπανῶν. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ψηφίζονται παρ' ἡμῖν ἀλλεπάλληλα τὰ ἄρθρα τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ὁ ἀναγινώσκων αὐτὰ γραμματεὺς σπανίως μόλις διακόπτεται ὑπὸ τῆς παρατηρήσεως βουλευτοῦ τινος, ἀποβλεπούσης συνηθέστατα οὐχὶ εἰς γενικὸν, ἀλλ' εἰς ἐπαρχιακὸν συμφέρον καὶ προερχομένης ἀπὸ τῆς ἰδιοτελοῦς ἐπιθυμίας τῆς ἐλκύσεως ἢ ἐδραιώσεως τῶν συμπαθειῶν τῶν συμπολιτῶν καὶ ἐκλογέων αὐτοῦ. Ἐὰν δέ ποτε γένηται ἐπίκρισις κεφαλαίου τινὸς ἐπὶ τῷ ὀγκώδει ἢ τῷ περιττῷ τῆς δαπάνης, ἐγείρεται ὁ ὑπουργὸς καὶ κηρύσσει, ὅτι ἄνευ βλάβης τῆς ὑπηρεσίας δὲν δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἐλάττωσις τοῦ ἐν αὐτῷ ὁριζομένου ποσοῦ, καὶ ἡ Βουλὴ σπεύδει νὰ ψηφίσῃ τὸ κεφάλαιον!

(**) Τὸ σύνολον τῶν κατὰ τὴν συζήτησιν καὶ ψήφισιν τῶν νομοσχεδίων καὶ τῶν ἄλλων ἐν τῇ Βουλῇ προτάσεων (ἐπερωτήσεων πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς κτλ.) τηρουμένων δικ

Τὸ ἓν τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, ἢ μᾶλλον τμημάτων, περὶ οὗ ἐπραγματεύθημεν ἀνωτέρω, ὁ βασιλεὺς, καθὸ ἀποτελούμενον ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου προσώπου, ἀνάγκη φυσικῶς ὁ λ ό κ λ η ρ ο ν νὰ μετάσχῃ τῆς νομοθετήσεως τοῦ νόμου διὰ τῆς κυρώσεως. Ἀλλὰ τὰ κυρίως νομοθετικὰ σώματα, δηλονότι αἱ Βουλαὶ, ἀνάγκη νὰ μετάσχωσιν ὁ λ ό κ λ η ρ α, οὐδενὸς μέλους αὐτῶν ἀπόντος, ὁ λ ό κ λ η ρ α νὰ ψηφίσωσι, καὶ νὰ ψηφίσωσιν ὑπὲρ τοῦ νομοσχεδίου, ὅπως καταστῇ τοῦτο νόμος; Ἐὰν ἀπητεῖτο τοῦτο, ἤθελε καταστῇ ἀδύνατον νὰ ψηφισθῇ ποτε νόμος. Διὰ τοῦτο τὰ πολιτεύματα παρεδέχθησαν, ὅτι ἀπαιτεῖται ὡρισμένος μόνον ἀριθμὸς βουλευτῶν πρὸς νόμιμον συνεδρίασιν τῶν Βουλῶν, καθ' ἣν συζητοῦνται τὰ νομοσχέδια, (καὶ εἰς τοῦτο συνίσταται ἡ λεγομένη ἀ π α ρ τ ί α), καὶ ὡρισμένος ἀριθμὸς τῶν νομίμως συνεδριασάντων βουλευτῶν (τῆς ἀπαρτίας), ψηφίζων ὑπὲρ τοῦ νομοσχεδίου, ὅπως τὸ νομοσχέδιον θεωρηθῇ ψηφισθὲν ὑπ' αὐτῶν. — Κατὰ τὸ νεώτερον Σύνταγμα ἡμῶν (ἄρθρον 56) ἡ Βουλὴ δὲν δύναται νὰ συζητήσῃ καὶ ἀποφασίσῃ τι ἄνευ τῆς παρουσίας τοὐλάχιστον τοῦ ἡμίσεως πλέον καὶ ἑνὸς τ ῶ ν μ ε λ ῶ ν τ ῆ ς Β ο υ λ ῆ ς. Τὴν φράσιν μ ε λ ῶ ν τ ῆ ς Β ο υ λ ῆ ς μεθ' ὅλου τοῦ ἄλλου ἄρθρου παρέλαβε τὸ Σύνταγμα ἡμῶν τοῦτο ἐκ τοῦ ἄρθρου 49 τοῦ παλαιοῦ ἡμῶν Συντάγματος τοῦ 1843, ὅπερ ἐπίσης ἐλήφθη ἐκ τοῦ 38 ἄρθρου τοῦ Βελγικοῦ Συντάγματος, συνδυασθέντος πρὸς τὸ 38 ἄρθρον τοῦ Ἱσπανικοῦ Συντάγματος τοῦ 1837, καθ' ἃ ἐπίσης πρὸς συνεδρίασιν ἔγκυρον ἀπαιτεῖται ἡ παρουσία τοῦ ἡμίσεως πλέον ἑνὸς τῶν μελῶν τῆς Βουλῆς, τὴναὐτὴν δὲ φράσιν (des

νομικῶν διατυπώσεων, ἃς ὁρίζει εἴτε αὐτὸ τὸ Σύνταγμα, (διατελούσας τότε ἀμεταβλήτους), εἴτε ὁ κανονισμὸς τῶν νομοθετικῶν σωμάτων καὶ αἱ ἄγραφοι κοινοβουλευτικαὶ συνήθειαι, (οὖσας τότε μεταβλητὰς), ἀποτελοῦσιν ἰδιαίτερον κλάδον σπουδαῖον τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου, τὴν λεγομένην κ ο ι ν ο β ο υ λ ε υ τ ι κ ὴ ν δ ι κ ο ν ο μ ί α ν (procédure parlementaire), ἡ δὲ συστηματικὴ κατάταξις καὶ ἑρμηνεία τῶν διατάξεων τούτων λέγεται θεωρία τῆς κοινοβουλευτικῆς δικονομίας (Théorie dela procédure parlementaire). Ὡς δὲ πάντες οἱ ἄλλοι δικονομικοὶ νόμοι, (λ. χ. οἱ περὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου, τοῦ ποινικοῦ δικαίου κτλ. στρεφόμενοι), καὶ οἱ βουλευτικοὶ ἢ κοινοβουλευτικοὶ δικονομικοὶ νόμοι δὲν πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς ἀπόρροια τῆς αὐθαιρέτου βουλήσεως νομοθετικοῦ τινος σώματος ἢ στιγμιαίας ἀφορμῆς, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὑπαγορεύσεων τοῦ λογικοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ οὗτοι ἐκπηγάζοντες, καὶ ὑπὸ μακρᾶς κοινοβουλευτικῆς πείρας ἐπιδοκιμασθέντες, συνεχόμενοι διὰ τοῦτο ἀλλήλοις ὑπὸ ἀνωτάτων καὶ θεμελιακῶν ἀρχῶν. Διὰ τοῦτο ἀναγκαία εἰς τοὺς περὶ τὴν πολιτικὴν ἀσχολουμένους καθίσταται ἡ ἐκτενὴς αὐτῶν διδασκαλία καὶ ἐπιστημονικὴ ἀνάπτυξις, ἀδύνατος ὑποβαινουσα εἰς τὸ παρὸν ἐγχειρίδιον συνταγματικοῦ δικαίου. Ἐνταῦθα ἐξετάζονται μόνον αἱ πλεῖσται καὶ κυριώταται τῶν κοινοβουλευτικῶν δικονομικῶν διατάξεων, καὶ αὗται τμηματικῶς.

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

membres del'assemblée) μεταχειρίζεται καὶ τὸ δημοκρατικὸν Σύνταγμα τῆς Γαλλίας τοῦ 1848 (ἄρθρον 40), ἀπαιτοῦν καὶ ἐκεῖνο τὴν παρουσίαν τοῦ ἡμίσεως πλέον ἑνὸς τῶν μελῶν τοῦ νομοθετικοῦ σώματος πρὸς ἔγκυρον ψήφισιν τῶν νόμων. (*) Ἀλλὰ μέλη τῆς Βουλῆς πρὸς ὑπολογισμὸν τῆς ἀπαρτίας δέον νὰ θεωρῶνται μόνον τὰ ζῶντα καὶ νομιμοποιηθέντα μελη τῆς Βουλῆς ἢ τὸ σύνολον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν; Ἐὰν παραδεχθῇ τις, ὅτι μόνον τὰ ζῶντα καὶ νομιμοποιηθέντα μέλη τῆς Βουλῆς δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψει πρὸς λογισμὸν τῆς ἀπαρτίας, καθιεροῦται τὸ ἄτοπον, ὅτι ἡ ἀπαρτία εἶναι ὅλως ἀσταθὴς, ἄλλοτε ἐπομένως ἀπαιτοῦνται πολλαὶ ψῆφοι καὶ ἄλλοτε ὀλίγαι πρὸς κατάρτισιν ἀπαρτίας· ἐκ τοὐναντίου δὲ διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς ἀρχῆς, ὅτι πρὸς σχηματισμὸν ἀπαρτίας ἀπαιτεῖται ἡ παρουσία τῆς πλειονότητος τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, αἴρεται τὸ μέγα τοῦτο ἄτοπον, καθισταμένου ἀσφαλοῦς, στερεοῦ καὶ ἀμετακινήτου τοῦ ἐλαχίστου τῆς ἀπαρτίας ὅρου. Ἀλλ' ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς τῆς τελευταίας ἀρχῆς συνηγορεῖ καὶ ὁ ἑξῆς ἰσχυρότατος λόγος: Ὡς ἐρρέθη, αἱ πολιτικαὶ ἢ πολιτειακαὶ ἐλευθεριαι, οὖσαι τεχνικαὶ καὶ ἀνθρώπιναι, οὐ μόνον δυνατὸν ἀλλὰ καὶ δέον νὰ συμμεταβάλλωνται πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν τῶν πολιτῶν καὶ τὰς

(*) Ῥητότερον καὶ σαφέστερον ἐκδηλοῦσι τὸν ἀπαιτούμενον εἰς ἀπαρτίαν ἀριθμὸν ἄλλα Συντάγματα. Οὕτω κατὰ τὸ Ἑλβετικὸν ὁμοσπονδιακὸν Σύνταγμα (ἄρθρον 76) οὐδέτερον τῶν συγκροτούντων τὴν ὁμοσπονδιακὴν συνέλευσιν συμβουλίων δύναται νὰ διασκεφθῇ, ἐὰν μὴ οἱ ἐν τῇ συνεδριάσει βουλευταὶ ὦσι τοσοῦτοι, ὅσοι οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἀπόλυτον πλειονοψηφίαν τοῦ ὁ λ ι κ ο ῦ ἀ ρ ι θ μ ο ῦ τῶν μελῶν αὐτοῦ. Τὸ ἄρθρον 26 τοῦ Συντάγματος τῆς ἀρκτῴας Γερμανικῆς ὁμοσπονδίας ὁρίζει ἔτι σαφέστερον, ὅτι «ἵνα ἀπόφασίς τις τῆς Διαίτης ᾖ ἔγκυρος, δέον νὰ συνεδριάζῃ ἡ πλειονοψηφία τοῦ ν ο μ ι μ ο υ ἀ ρ ι θ μ ο ῦ τῶν μελῶν αὐτῆς». Τὴν πλειονοψηφίαν τοῦ κ α τ ὰ τ ὸ ν ν ό μ ο ν ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῶν νομοθετικῶν σωμάτων πρὸς κατάρτισιν ἀπαρτίας ἀπαιτεῖ καὶ τὸ Πρωσσικὸν Σύνταγμα (ἄρθρον 80). Ὡς πρὸς τὴν Γερουσίαν ὅμως ἡ ἀπαρτία προσδιωρίσθη ἀκολούθως ἄλλως διὰ τοῦ συνταγματικοῦ νόμου τῆς 30 Μαΐου 1856. Τὸ δὲ Αὐστριακὸν Σύνταγμα τοῦ 1867 (ἄρθρον 15) ἀπαιτεῖ ῥητῶς τὴν παρουσίαν 100 μελῶν ἐκ τῶν 203, εἰς ἃ κατὰ τὸ αὐτὸ Σύνταγμα ἀναβιβάζεται ὁ ὅλος τῶν βουλευτῶν ἀριθμός. — Ἄλλα δὲ Συντάγματα ἐπιζητοῦσι μείζονα ἀριθμόν. Οὕτω τὸ Σύνταγμα τῆς Βυρτεμβέργης (ἄρθρον 160) ἀπαιτεῖ πρὸς κατάρτισιν ἐγκύρου ἀπαρτίας τὴν παρουσίαν τῶν δ ύ ο τ ρ ί τ ω ν τῶν μελῶν τῆς Βουλῆς. Τὰ αὐτὰ ὁρίζουσι καὶ τὰ τῆς Βαυαρίας (ἄρθρον 25 τοῦ νόμου τοῦ 1850), τῆς Ὁλλανδίας (ἄρθρον 100), τῆς Δανίας (ἄρθρον 61), τῆς Ἱσπανίας τὸ νεώτερον Σύνταγμα (ἄρθρον 37), τῆς Ἰταλίας (ἄρθρον 53). — Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐκ τοὐναντίου πρὸς ἔγκυρον συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς μὲν τῶν κοινοτήτων ἀπαιτοῦνται 40 μόνον βουλευταὶ (συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Προέδρου), τῆς Βουλῆς δὲ τῶν Λόρδων τρεῖς μόνον.

ὑπαγορεύσεις τῆς πείρας· ἐν τούτοις τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα, τὰ βάσιν ἔχοντα μάλιστα τὴν ἄμεσον καὶ καθολικὴν ψηφοφορίαν κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀντιπροσώπων, ἐρείδονται εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλογῆς ἀντιπροσώπων κυβερνᾶται τρόπον τινὰ ἀπ' εὐθείας ὁ τόπος διὰ τοῦ τόπου, ὑπακούων εἰς τοὺς νόμους καὶ ἀποτίνων τοὺς φόρους, οὓς αὐτὸς οὗτος ἐψηφίσατο διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ ἰδέα αὕτη τότε ἔχει τύπον τινὰ ἀληθείας, ὁσάκις ἡ ἀπόλυτος πλειονοψηφία τῶν ἀντιπροσωπικῶν σωμάτων συζητεῖ καὶ ἀποφαίνεται περὶ τῶν νόμων καὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐκλείπει δὲ καὶ κατὰ τύπον, ὁσάκις δύναται νὰ συνέλθῃ καὶ μόνη ἡ μειονοψηφία. Διὰ τοῦτο οὐχὶ μόνον ἡ συνταγματικὴ πρᾶξις τῆς Ἑλλάδος (*), ἀλλὰ καὶ ἁπασῶν τῶν ἄλλων ἐπικρατειῶν, ἔνθα ὁμοία τῇ παρ' ἡμῖν περὶ ἀπαρτίας διάταξις ἰσχύει, καθιέρωσε, πρὸς δὲ πάντες γενικῶς οἱ συγγραφεῖς, Γάλλοι τε σχολιάζοντες τὰ γαλλικὰ συντάγματα καὶ Βέλγοι σχολιάζοντες τὸ βελγικόν, ὁμοψήφως ἐξήνεγκαν τὴν γνώμην, ὅτι πρὸς κατάρτισιν βουλευτικῆς ἀπαρτίας ἀπαιτεῖται τὸ ἥμισυ πλέον ἑνὸς οὐχὶ μόνον τῶν ἑκάστοτε ὑπαρχόντων (νομιμοποιηθέντων δηλονότι διὰ τῆς ἐπικυρώσεως τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν καὶ ζώντων) βουλευτῶν, ἀλλὰ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ἐκλεγομένων κατὰ τὸν νόμον βουλευτῶν (**). — Ἀλλ' ὁ ἐπὶ τῇ βάσει

(*) Ἐν ἔτει 1875 κατηρτίσθη μόνον ἀπαρτία ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀντιθέτου ἀρχῆς, ἀλλ' ἐξηγέρθη κατὰ τῆς ἑρμηνείας ταύτης τὸ δημόσιον φρόνημα, παντοίως ἐκδηλωθέν· ὁ δὲ βασιλεὺς Γεώργιος, ἱκανοποιῶν τὸ φρόνημα τοῦτο, διέλυσε τὴν οὕτως ἑρμηνεύσασαν τὸ 56 ἄρθρον τοῦ Συντάγματος Βουλὴν, διατάξας νέας ἐκλογάς, ἡ δὲ κατόπιν Βουλὴ ἐκήρυξεν ἀκύρους τοὺς ψηφισθέντας ὑπὸ τῆς διαλυθείσης νόμους.

(**) Ῥητῶς νομίζομεν πρέπον νὰ μνημονεύσωμεν τοῦ διακεκριμένου ὑπομνηματιστοῦ τοῦ Βελγικοῦ Συντάγματος Bivort, ὅστις σχολιάζων τὸ ἄρθρ. 38 λέγει «κατὰ τὸν νόμον τῆς 3 Μαρτίου 1832 ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν συνεποσοῦτο εἰς 102· ἀλλ' ἐπειδὴ ἓξ βουλευταὶ ἀπεβίωσαν καὶ δὲν ἀντικατέστησαν, ὑπελείφθησαν βουλευταὶ 96· ὅθεν ἡ πλειονοψηφία φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως, ὅτι εἶναι 49, ἀλλ' ὅμως τὸ ἄρθρον δὲν πρέπει νὰ νοῆται οὕτω, καὶ ἐν τῇ πράξει ἐρημώσθη πάντοτε διαφόρως. Πρὸς ἔγκυρον ἀπόφασιν τῆς Βουλῆς ἀπῃτήθη πάντοτε πλέον ἢ τὸ ἥμισυ τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου ὁρισθέντος ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, ἤτοι βουλευταὶ 52.» Τὰ αὐτὰ ἐν ἐκτάσει ἀποφαίνονται ὁ Havard (éléments du droit public et administratif en Belgique τόμ. 1 ἐν τοῖς ὑπομνηματισμοῖς τοῦ 38 ἄρθρου τοῦ Βελγικοῦ Συντάγματος) καὶ ὁ Thonissen (Constitution Belge annotée § 198).— Σημειωτέον, ὅτι ἐν Βελγίῳ ἠμρισθητήθη ἡ ἀρχὴ αὕτη περὶ ἀπαρτίας ἐν τῇ Βελγικῇ Βουλῇ ἐν ἔτει 1849, εἶτα δὲ ἐν ἔτει 1864 μηνὶ Ἰουλίῳ, (ἀποχωρησήσης τῆς τότε ἀντιπολιτεύσεως), ἀλλ' ἐλύθη ἀείποτε διὰ πλειονοψηφίας κατὰ τὴν ἐν τῷ κειμένῳ λύσιν, συνῳδὰ πρὸς τὰς γνώμας τῶν μνησθέντων συγγραφέων (ἴδε Brits. Consti-

τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν κατὰ τὸν ἐκλογικὸν νόμον βουλευτικῶν ἑδρῶν ὑπολογισμὸς τῆς νομίμου ἀπαρτίας, συμφωνότερος ὢν ἀναμφισβητήτως πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν τῶν ἀντιπροσωπικῶν πολιτευμάτων, δὲν δύναται νὰ προκαλέσῃ ἐνίοτε τὴν ἀργίαν τῶν βουλευτικῶν σωμάτων ἐπὶ μεγάλῃ ζημίᾳ καὶ σκανδάλῳ τῆς πολιτείας, ὁσάκις ἡ ἀντιπολιτευομένη μειονοψηφία, θέλουσα νὰ παραλύσῃ τὴν νόμιμον ἐνέργειαν τῆς συνταγματικῆς μηχανῆς, ἀποχωρεῖ; Ἡ πρόσφατος ἱστορία ἀναφέρει παραδείγματα ἀποχωρήσεων (*), παραλυσασῶν τὰς νομίμους τῶν βουλευτικῶν σωμάτων

tution Belge σελ. 100—104). Ἐν τοῖς Γαλλικοῖς Συντάγματι τοῦ 1814 καὶ 1830 δὲν ὡρίζετο ῥητῶ περὶ ἀπαρτίας διάταξις, ἁπλῶς δὲ τὸ τοῦ 1830 διὰ τοῦ 16 αὐτοῦ ἄρθρου ὁρίζει, ὅτι οἱ νόμοι πρέπει νὰ ψηφίζωνται ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας ἑκάστης τῶν Βουλῶν. Ἠγέρθη ἐπομένως ἐλλόγως τὸ ζήτημα τοῦ συνταγματικοῦ καταρτισμοῦ τῆς ἀπαρτίας καὶ ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ἡ μὲν Γερουσία παρεδέξατο διὰ τοῦ κανονισμοῦ αὐτῆς, ὅτι ἐν ἀπαρτίᾳ διατελεῖ, ὁσάκις ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς παρίστανται τἀποτελοῦντα τὸ τ ρ ί τ ο ν, ἐκ τοὐναντίου δὲ ἡ Βουλή, ὅτι πρὸς σχηματισμὸν ἐννόμου ἀπαρτίας ἀπαιτεῖται ἡ παρουσία τῆς πλειονότητος τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν· πάντες δὲ οἱ Γάλλοι πολιτικοὶ συγγραφεῖς, ἰδίως δὲ οἱ ἑρμηνευταὶ τοῦ Γαλλ. Συντ. τοῦ 1830, ἐπεδοκίμασαν τὴν ἀπόφασιν τῆς Γαλλικῆς Βουλῆς (βλ. Berriat Saint-Prix πραγματείαν σελ. 140—142 καὶ Valette Traite dela confection des lois σελ. 160 κτλ.)

(*) Ἐν τοῖς κοινοβουλευτικοῖς χρονικοῖς ἀναφέρονται πολλὰ παραδείγματα ἀποχωρήσεων, ὧν τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: Ἐν ἔτει 1739 ἐπὶ τῆς ὑπουργείας τοῦ Walpool ἀπεχώρησεν ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ ἀντιπολίτευσις, συζητουμένης συμβάσεως μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἱσπανίας, ἣν προέτεινε τὸ ὑπουργεῖον, ἐθεώρησε δὲ βλαπτικὴν εἰς τὰ ἀγγλικὰ συμφέροντα ἡ ἐκ τοῦ κόμματος τῶν Τόρρεων ἢ Τόρρυων ἀποτελουμένη ἀντιπολίτευσις. Εἰρήσθω δ' ἐν παρόδῳ, ὅτι τὴν ἀποχώρησιν ταύτην ἐνέκρινεν ὁ διάσημος ἱστορικὸς Σμόλλετ ἐν τῇ φιλοπονηθείσῃ ὑπ' αὐτοῦ ἱστορίᾳ τῆς Ἀγγλίας (βλέπε τὴν τὴν κατὰ τὸ 1820 γαλλ. μετάφρασιν αὐτῆς τόμ. 13 σελ. 285—293). Τῷ δὲ 1776 ἀπεχώρησαν οἱ Οὐίγγοι, ἅτε μὴ θέλοντες νὰ μετάσχωσι τῶν ἐν τῇ Βουλῇ συζητήσεων περὶ τῶν ἀμερικανικῶν ζητημάτων, κατακριθέντες διὰ τοῦτο ὑπό τε τοῦ Σμόλλετ (ἱστορίας αὐτοῦ τόμ. 19 σελ. 229—230) καὶ τοῦ Ἔρσκιν Μαίη (Συνταγ. ἱστορία Ἀγγλίας τόμος 2 σελ. 18—19 τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως). Τῷ δὲ 1798 ἀπεχώρησαν οἱ τότε ἀσθενέσταται ἀριθμητικῶς Οὐίγγοι ὑπὸ τὸν Φὼξ δ ι ά τ ρ ε ῖ ς ὅ λ α ς β ο υ λ ε υ τ ι κ ὰ ς σ υ ν ό δ ο υ ς, ἀντιπολιτευόμενοι τὸν πανίσχυρον Πίττ, δυνηθέντα νὰ συνενώσῃ εἰς τὴν κυβερνητικὴν φάλαγγα πάσας σχεδὸν τὰς διαφόρους κομματικὰς διακλαδώσεις. Ἀλλ' ἐν Ἀγγλίᾳ, καταρτιζομένης τῆς βουλευτικῆς ἀπαρτίας ἐκ τεσσαράκοντα καὶ μόνον βουλευτῶν, ἡ ἀποχώρησις οὐδεμίαν ἀταξίαν ἐπιφέρει εἰς τὴν κίνησιν τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς. —Ἐν δὲ τῷ Βελγίῳ, διατελοῦντος ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ λεγομένου κόμματος τῶν φιλελευθέρων, ἡ ἰσχυρὰ τῶν καθολικῶν ἀντιπολίτευσις, ἐλκύσασα καὶ τινας ἄλλας ψήφους, μὴ καθολικάς, κατίσχυσε τοῦ ὑπουργείου ἔν τινι προτάσει περὶ βουλευτικῆς πρὸς τὸ ὑπουργεῖον πίστεως διὰ πλειονοψηφίας ἐλαχίστων ψήφων, ἀλλὰ στερουμένη τῆς ἀριθμητικῆς δυνάμεως πρὸς ἀνάληψιν τῆς κυβερνήσεως, προέτρεψε τὸν βασιλέα νὰ προβῇ εἰς σχηματισμὸν ὑπουργείου μ ὴ κ ο ι ν ο β ο υ λ ε υ τ ι κ ο ῦ, ἤτοι ἄ χ ρ ο υ (ἐξ ἀνδρῶν τῆς

ἐνεργείας, προκαλεσασῶν δὲ διὰ τοῦτο τὴν ἐνάσκησιν τοῦ ἡγεμονικοῦ τῆς διαλύσεως δικαιώματος πρὸς ἐπάνοδον τῆς ἐκλειψάσης συνταγματικῆς ἁρμονίας. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἠθικὴ ἐξανάγκασις τοῦ βασιλέως νὰ προσφεύγῃ εἰς τὴν ἐνάσκησιν τῆς ὑψηλῆς συνταγματικῆς αὐτοῦ προνομίας περὶ διαλύσεως εἶναι βεβαίως ἡκισα ἁρμόζουσα εἰς κοινοβουλευτικὰς ἐπικρατείας, ἴσως δὲ καὶ ἀσυντελὴς πολλάκις εἰς τὴν ἐπαναφορὰν τῶν πραγμάτων εἰς τὴν κανονικὴν αὐτῶν τροχιάν. Ὅθεν πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἀποχωρήσεων νομίζομεν, ὅτι δέον μὲν νὰ τηρηθῇ ὁ καὶ τανῦν διὰ τῶν Συνταγμάτων καθιερωμένος ὑπολογισμὸς ἀπαρτίας, ἀλλὰ δι' εἰδικοῦ νόμου ἢ καὶ διὰ τοῦ βουλευτικοῦ κανονισμοῦ νὰ καθιερωθῶσιν ἐγγυήσεις σπουδαιότεραι τῶν ἤδη ἐπικρατουσῶν τῆς ἀνελλιποῦς ἐκπληρώσεως τῶν ἀνατεθέντων ταῖς βουλευταῖς διὰ τῆς ψήφου τῶν ἐκλογέων σοβαρῶν βουλευτικῶν καθηκόντων. Κατὰ τὸν παρ' ἡμῖν ἐν ἰσχύϊ κανονισμὸν τῆς Βουλῆς (ἄρθρον 86) «οὐδεὶς τῶν βουλευτῶν δύναται νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς πρωτευούσης ἄνευ ἀδείας τοῦ προέδρου, ἣν καὶ ἐκδίδωσι καὶ ὑπογράφει οὗτος ἐπὶ τῇ συγκαταθέσει τῆς Βουλῆς», ἀλλ' ἡ διάταξις αὕτη, ληφθεῖσα ἐξ ἄλλων κανονισμῶν, στερεῖται πρακτικῆς ἀξίας, καθὸ μὴ ἐνισχυομένη διὰ σπουδαίας ποινικῆς κυρώσεως. Ἐὰν μετ' αὐτῆς καθιερωθῇ, ὅτι μὴ ληφθείσης τοιαύτης ἀδείας, ὁ μὴ μεταβὰς εἰς τὸ βουλευτήριον πεντάκις ἢ δεκάκις καθ' ὡρισμένας ἡμέρας συνεδριάσεων, εἴτε ἐν τῇ πρωτευούσῃ εἴτε

ὑπηρεσίας)· ἀνεῴκτου ὅμως καταστάντος τοῦ σχηματισμοῦ τοιούτου ὑπουργείου, ἐπανέλαβον τὰ ὑπουργικὰ χαρτοφυλάκια οἱ παραιτηθέντες ὑπουργοί, καίπερ ἔχοντες λίαν κυμαινομένην πλειονοψηφίαν· ἐπειδὴ δέ, ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι, τὸν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν ἐν Βελγίῳ κανονίζει ὁ πληθυσμός, ἑπομένως αὐξομειοῦται οὗτος κατὰ τοὺς διὰ τῆς αὐθεντικῆς ἀπογραφῆς βεβαιουμένους κυματισμοὺς τοῦ πληθυσμοῦ, τότε δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κανόνος τούτου ἔμελλον νὰ σχηματισθῶσι τρεῖς ἔτι ἐκλογικαὶ περιφέρειαι, ἀνήκουσαι ἐκ τυχαίας συμπτώσεως εἰς ἐπαρχίας, ἐν αἷς κατίσχυε τὸ τῶν φιλελευθέρων κόμμα, οἱ καθολικοί, βλέποντες, ὅτι ἤθελεν αὐξήσει κατὰ τρεῖς ἔτι ψήφους ἡ ὑπουργικὴ πλειονοψηφία, διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς ἀνακηρύξεως τριῶν νέων ἐκλογικῶν περιφερειῶν, διατεθέντες, ὅτι ἂν αὕτη ἀντισυνταγματική, καί, μετὰ προηγουμένην περὶ ἀποχωρήσεως δήλωσιν, ἀπεχώρησαν, καταστήσαντες ἀδύνατον τὸν καταρτισμὸν ἀπαρτίας ἐν τῇ Βουλῇ, (καθὸ τῶν ὑπουργικῶν βουλευτῶν ὄντων ἰσαρίθμων πρὸς τοὺς ἀποχωρήσαντας, διότι ἦσαν μὲν οἱ ὑπουργικοὶ πεντήκοντα ἑπτά, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν εἷς ἀπεβίωσεν ἅμα τῇ ἀποχωρήσει τῆς ἀντιπολιτεύσεως, οἱ δὲ ἀποχωρήσαντες ἦσαν ὡσαύτως πεντήκοντα ἑπτά). Οὕτως αἱ ἐργασίαι τοῦ βουλευτικοῦ σώματος διεκόπησαν, ὁ δὲ βασιλεὺς εὑρέθη ἠναγκασμένος νὰ ἐνασκήσῃ τὸ συνταγματικὸν αὐτοῦ τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς δικαίωμα πρὸς νόμιμον κίνησιν τῆς συνταγματικῆς μηχανῆς, ἐξ οὗ ἀπέρρευσεν, ὅτι ἐν τῇ νέᾳ Βουλῇ τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ἐπλειονοψήφει τοῦ ἑτέρου κατὰ δωδεκάδα περίπου ψήφων (Revue des Deux Mondes τοῦ 1864 φυλλ. τοῦ μηνὸς Αὐγούστου).

ἀλλαχοῦ διατρίβων, καίτοι νομίμως προσκληθεὶς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἀποδείξεως ὑπὸ τοῦ προεδρείου, ἀποκλείεται τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος, διατασσομένης ὑποχρεωτικῶς νέας ἐκλογῆς εἰς ἀντικατάστασιν αὐτοῦ, τὰ σκάνδαλα αἴρονται καὶ τὸ ὑψηλὸν δικαίωμα τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς ἐπιρυλάσσεται δι' ἄλλας σπουδαιοτέρας τῆς πολιτείας χρείας.

§ 62. Τῆς Βουλῆς διατελούσης ἐν νομίμῳ ἀπαρτίᾳ, εἰσάγεται τὸ νομοσχέδιον εἰς αὐτήν, ὅπως μετὰ τὴν προσήκουσαν συζήτησιν προκληθῇ ἡ ψηφοφορία. Κατὰ τὸ παλαιὸν ἡμῶν Σύνταγμα, ὑπαρχόντων δύο νομοθετικῶν σωμάτων, τὸ νομοσχέδιον συνεζητεῖτο, καὶ κατόπιν ἐψηφοφορεῖτο, ἐν ἀμφοτέροις ἅ π α ξ· κατὰ δὲ τὸ νέον (ἄρθρον 57), ὑπαρχούσης μιᾶς μόνον Βουλῆς, ἀπαιτεῖται νὰ συζητηθῇ καὶ ψηφοφορηθῇ ἄρθρον πρὸς ἄρθρον τ ρ ὶ ς κατ' ἐπανάληψιν, κατὰ τρεῖς διαφόρους ἡμέρας. Ἡ διάταξις αὕτη σκοπὸν ἔχει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὡριμωτέραν καὶ ἐμβριθεστέραν τῶν νομοσχεδίων συζήτησιν, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει αἱ δύο ἐκ τῶν τριῶν συζητήσεων κατέστησαν τ υ π ι κ ὰ ἰ, οὐδενὸς συνήθως ἐν ταῖς δύο πρώταις λαμβάνοντος τὸν λόγον ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ νομοσχεδίου. (*)

(*) Ἐρρέθη ἀνωτέρω, ὅτι ἡ σύνταξις προσηκόντων νόμων εἶναι τὸ πάντων δυσχερέστατον ἔργον. Ἂν δὲ πᾶσα σπουδαία πως ἀνθρωπίνη ἀπόφασις δὲν πρέπει νὰ ἐπισπεύδηται, πολλῷ μᾶλλον ἀνάγκη ν' ἀποφασίζωνται βραδέως αἱ κυβερνητικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀποφάσεις, πρὸ πάντων δὲ οἱ νόμοι, μετὰ περιεσκεμμένην μελέτην καὶ ἔρευναν. Δικαιότατα δὲ καὶ ὀρθότατα ἔλεγεν ὁ μέγας ἱστορικὸς Τάκιτος, ὅτι τὸ ταχέως προβαίνειν εἰς ἀπόφασιν εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν βαρβάρων «Barbaris cunctatio, servilis; Statum exsequi, Regium videtur. —Διὰ τοῦτο καὶ οἱ παλαιοὶ νομοθέται περιέβαλον δι' ἀποχρώσας ἐγγυήσεων τῶν νόμων τὴν κατασκευήν. «Ὁ νόμος, βασιλεὺς τῆς ἐν Ἀθήναις δημοκρατίας, λέγει ὁ Perrot, δὲν ἦν παραδεδομένος εἰς τὴν φαντασιοπληξίαν τοῦ προστυχόντος ἀγορητοῦ ἢ τὸ προϊὸν ἐσπευσμένης δημιουργίας στιγμιαίου πάθους ἢ παραφορᾶς. Σοφαὶ διατάξεις ἐθεσμοθετήθησαν, δι' ὧν ὁ νόμος ἐσώζετο ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῆς δημαγωγίας καὶ τῶν ῥοπῶν, εἰς ἃς εἶσιν ἀείποτε ἐκτεθειμέναι τοῦ λαοῦ αἱ συνελεύσεις» (βλ. πραγματείαν περὶ τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου τῆς τῶν Ἀθηναίων πολιτείας ὑπὸ Georges Perrot κεφ. 2 § 7 ἐν τέλει).— Εἰς ἔσχατον δ' ὑπερβολὴν πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς παραλόγου μεταβολῆς τῶν νόμων ἀφίκοντο οἱ Λοκροί, παρ' οἷς ὁ βουλόμενος προτεῖναι νέον νόμον, ὤφειλε νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου «ἐν βρόχῳ τὸν τράχηλον ἔχων», καὶ, εἰ μὲν ἐψηφίζετο ὁ νόμος, ὁ προτείνας ἐσώζετο, εἰ δὲ τοὐναντίον ἀπερρίπτετο, ἐφονεύετο «ἐπισπασθέντος τοῦ βρόχου». Τούτου δ' ἕνεκα, φόβου γενικοῦ ἐπικρατήσαντος, δυσκολώτατα ἐτόλμα τις ὑποβαλεῖν πρότασιν νόμου, διὰ τοῦτο δὲ ἐπὶ διακοσίους καὶ ἐπέκεινα ἐνιαυτοὺς διετηρήθησαν ὅλως ἀνέπαφοι οἱ Λοκρικοὶ νόμοι, ἑνὸς καὶ μόνου μεταβληθέντος (βλ. λόγον Δημοσθένους κατὰ Τιμοκράτους). Ἀλλ' ἡ ὑπερβάλλουσα αὐστηρότης εἰς διατήρησιν τῶν καθεστώτων νόμων εἶναι οὐχ ἧττον βλαπτικὴ τῆς συχνῆς ἄνευ λόγου μεταβολῆς αὐτῶν.

§ 63. Ἡ δὲ συζήτησις διεξάγεται ὡς ἑξῆς: Πρῶτος λαμβάνει

Τὴν περὶ τριπλῆς συζητήσεως καὶ ψηφοφορίας διάταξιν τοῦ νέου παρ' ἡμῖν Συντάγματος παρέλαβεν ἡ ἡμετέρα Συντακτικὴ Συνέλευσις τοῦ 1862, ὡς πρὸ αὐτῆς ἡ Γαλλικὴ Συντακτικὴ Συνέλευσις τοῦ 1848, καταργήσασα κἀκείνη τὴν ἕως τότε ἐπικρατοῦσαν ἰσόβιον Γερουσίαν, ἐκ τοῦ Ἑλβετικοῦ Συντάγματος, ἐν ᾧ ἀπὸ πολλοῦ ἐπικρατεῖ. — Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Ἑλβετικῷ Συντάγματι παρελήφθη ἐκ τῆς Ἀγγλίας, ὅπου πρῶτον καθιερώθη αὕτη, (πρὶν ἔτι ἐπινοηθῇ ἡ ἱερὰ τῆς τυπογραφίας τέχνη, ἥτις τοσοῦτον συμβάλλει εἰς τῶν γραμμάτων τὴν διάδοσιν), διὰ τὸ ἀγράμματον καὶ ἀμαθὲς τῶν βουλευτῶν, (ὧν πολλοὶ οὐδὲ τὸ ἀναγινώσκειν ἠπίσταντο), διετηρήθη δὲ καὶ μετὰ τοῦτο, διότι κατὰ Βρεταννὸν πολιτικὸν συγγραφέα, τὸ σύστημα τῆς τριπλῆς ἀναγνώσεως καὶ ψηφίσεως εὐμοιρεῖ τῶν ἑξῆς πλεονεκτημάτων, 1) ὅτι οἱ εἰδικοὶ ἄνδρες, οἵτινες πολλάκις δὲν παρακάθηνται εἰς τὰς Βουλάς, λαμβάνουσιν οὕτω γνῶσιν ἀκριβῆ ἑκάστου τῶν ὑποβαλλομένων πρὸς συζήτησιν νομοσχεδίων καὶ δύνανται νὰ προσενέγκωσι διὰ τοῦ τύπου τὰ ἐπιστημονικὰ αὐτῶν φῶτα εἰς τὴν τελειοτέραν αὐτῶν κατάρτισιν, 2) ὅτι χορηγεῖ καιρὸν εἰς τοὺς βουλευτὰς νὰ συλλέγωσιν ὅθεν κρίνουσιν εὔλογον τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ νομοσχεδίου, 3) ὅτι προσφέρει εὐκαιρίαν εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἥτις πολλάκις πίέζεται ὑπὸ τῆς ὑπουργικῆς πλειονοψηφίας, νὰ ὀπλίζηται καὶ νὰ συγκεντροῦται, ὅπως πολεμήσῃ ἐπιτυχέστερον τὸ ὑπ' αὐτῆς θεωρούμενον βλαπτικὸν νομοσχέδιον. (Ὅρα καὶ Valette καὶ Benut Saint-Marsy Traité dela confection des lois). — Καὶ ἐν μὲν τῇ Ἀγγλίᾳ τὸ σύστημα τῆς τριπλῆς συζητήσεως καὶ ψηφίσεως λειτουργεῖ ὡς ἑξῆς: Κατὰ τὸν ἀγγλικὸν κανονισμὸν δὲν εἰσάγεται εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων νομοσχέδιον ὑπὸ βουλευτοῦ, ἐὰν μὴ συγκατατεθῇ πρότερον εἰς τοῦτο ἡ Βουλή, ἀλλ' ἡ συγκατάθεσις αὕτη, ἀεὶποτε παρεχομένη, κατέστη ὅλως τυπικὴ, μεθ' ὃ τυπικῶς ἀπαιτεῖται, ὅπως δηλωθῇ, ὅτι ὑποστηρίζεται τὸ νομοσχέδιον καὶ ὑφ' ἑνὸς ἔτι ἄλλου βουλευτοῦ (εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων δύναται ἐκ τοὐναντίου πᾶν μέλος νὰ εἰσαγάγῃ ἄνευ τινὸς προκαταβολικῆς συγκαταθέσεως, κατατιθὲν αὐτὴν εἰς τὸ γραφεῖον). Μετὰ τοῦτο εἰσάγεται τὸ νομοσχέδιον καὶ δίδεται κατὰ πρῶτον ὁ λόγος εἰς τὸν εἰσάγοντα πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτοῦ, ἀκολούθως δὲ εἰς τὸν διαφωνοῦντα καὶ οὕτω καθεξῆς· οὕτω δὲ συζητεῖται, οὕτως εἰπεῖν, ἓν πρώτοις ἡ ἀρχὴ τοῦ νομοσχεδίου· μετὰ δὲ τὴν συζήτησιν ταύτην, προσδιορίζεται ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ Βουλὴ θέλει ἐπιληφθῇ τὸ δεύτερον τῆς συζητήσεως τοῦ νομοσχεδίου. Τὴν ἡμέραν ταύτην μεταβάλλεται εἰς τμήματα, ἐν οἷς συζητεῖται διαλογικῶς τρόπον τινὰ (ἐν ἰδιαιτέραις συναθροίσεσι καὶ ὁμιλίαις μεταξὺ τῶν βουλευτῶν) καὶ φέρονται τροπολογίαι ἢ προσθῆκαι, προσάγονται δὲ εἰς τὸν πρόεδρον αἱ μεταβολαὶ καὶ γίνεται ἡ δευτέρα συζήτησις. Αὕτη δὲ ἐν Ἀγγλίᾳ εἶναι ἡ πασῶν σπουδαιοτάτη, ὀνομασθεῖσα διὰ τοῦτο πεδίον τῆς νομοθετικῆς μάχης, καθ' ἣν συγκρούονται τὰ δύο διαμαχόμενα στρατόπεδα· κατόπιν δ'ἐπέρχεται ἡ τρίτη ἀνάγνωσις, ἥτις σχεδὸν κατέστη ὅλως τυπική. Δύναται ὅμως ἡ Βουλὴ κατὰ τὴν πρώτην ἢ δευτέραν συζήτησιν νὰ ἀναβάλῃ τὴν συζήτησιν ἐπ' ἀόριστον χρόνον. Ἐν τούτοις πολλάκις ἐν κατεπειγούσαις περιπτώσεσιν αἱ τρεῖς συζητήσεις ἐνεργοῦνται ἐν τῇ αὐτῇ συνεδριάσει· πλεῖστα δὲ ὅσα bills ὑπάρχουσι, καταρτισθέντα ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ συνεδριάσει διὰ τριῶν ἀλλεπαλλήλων ἀναγνώσεων. (Βλέπε καθέκαστα ἐν ἱστορίᾳ συνταγματικῇ τῆς Ἀγγλίας Ἔρσκιν Μαΐ, τῷ Συντάγματι τῆς Ἀγγλίας ὑπὸ Ἐδουάρδου Φίσσελ (Fischel) βιβλ. VII κεφ. VI, καὶ λεξικῷ τῆς πολιτικῆς M. Block ἐν λ. pa rlement brittanique).—Ἐν Ἑλβετίᾳ εἰσάγεται τὸ νομοσχέδιον εἰς τὴν Βουλὴν ὑπὸ τοῦ Συμ-

τὸν λόγον κατὰ τοὺς διαφόρους κανονισμοὺς τῶν βουλευτικῶν σωμάτων τῶνδιαφόρων ἐπικρατειῶν ὁ βουλευτὴς ἢ ὁ ὑπουργὸς, ὁ εἰσαγαγὼν τὸ νομοσχέδιον· μετὰ τοῦτο δὲ διάφοροι βουλευταὶ ἢ ὑπουργοὶ (*) ἀγορεύουσιν ὑπὲρ ἢ κατὰ, καθ' ἣν σειρὰν ἐ ζ ή τ η σ α ν τ ὸ ν λ ό γ ο ν, ἤτοι ἀνήγγειλαν εἰς τὸ προεδρεῖον, ὅτι θέλουσιν ὁμιλήσει. Μετὰ δὲ τὸ πέρας τῶν ἀγορεύσεων τῶν ζητησάντων τὸν λόγον, τίθεται εἰς ψηφοφορίαν τὸ ζήτημα ὑπὸ τοῦ προέδρου, καὶ κατὰ τὴν ῥητὴν διάταξιν πάντων τῶν Συνταγμάτων, ἂν μὲν ἀπεφάνθησαν ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς αὐτοῦ τὸ ἥ μ ι σ υ π λ έ ο ν ἑ ν ὸ ς τῶν ἐν τῇ συνεδριάσει κατὰ τὴν συζήτησιν αὐτοῦ βουλευτῶν, γίνεται παραδεκτὸν, ἂν δὲ οἱ ἧττονες, ἀπορρίπτεται· ὅθεν ὅπως γένηται παραδεκτὸν νομοσχέδιόν τι ἢ ἄλλη τις πρότασις, ἀπαιτεῖται νὰ συγκεντρώσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν π λ ε ι ο ν ο ψ η φ ί α ν τ ῆ ς π λ ε ι ο ν ο ψ η φ ί α ς τῆς Βουλῆς, (διότι κατὰ τὰ ῥηθέντα πρὸς ἀπαρτίαν ἀπαιτεῖται πλέον τοῦ ἡμίσεως τοῦ ὁλικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκλεγομένων βουλευτῶν). Πολλάκις ὅμως συμβαίνει νὰ ἐπέλθῃ ἰσοψηφία ἐν ταῖς βουλευτικαῖς συνεδριάσεσι κατὰ τὴν ψηφοφορίαν (**)· τότε ἡ πρότασις ἀπορρίπτεται καὶ ἑπομένως ὑπερισχύει τὸ ὑπάρχον, οὗτινος ζητεῖται ἡ ἀκύρωσις ἢ ἡ μεταβολή(***).

βουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὅπερ, ἂν κατὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ ἦναι κατεπεῖγον, προτείνει τὴν ἐν μιᾷ συνεδριάσει ψήφισιν αὐτοῦ, ἀπόκειται δ' εἰς τὴν Βουλὴν νὰ παραδεχθῇ ἢ μὴ τὸ κατεπεῖγον αὐτοῦ. Ὅσάκις ὅμως δὲν προτείνεται τὸ κατεπεῖγον ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου ἢ δὲν ἐγκρίνεται ὑπὸ τῆς Βουλῆς, ἡ δευτέρα συζήτησις εἶναι, ὡς καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἡ σπουδαιοτέρα. Οὐχ ἧττον δὲν τίθενται καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ χρονικὰ ὅρια, ὡς παρ' ἡμῖν, εἰς τὰς διαφόρους συζητήσεις, ἀλλὰ μετὰ τὴν πρώτην συζήτησιν, (ἂν γίνῃ δεκτὸν τὸ νομοσχέδιον), προσδιορίζεται ἡ ἡμέρα τῆς δευτέρας συζητήσεως.—Κατὰ τὸ Γαλλικὸν δημοκρατικὸν Σύνταγμα τοῦ 1848 οὐδὲν νομοσχέδιον, ἐκτὸς τῶν χαρακτηριζομένων ὑπ' αὐτοῦ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος ὡς λίαν κατεπειγόντων, ψηφίζεται ὁριστικῶς, εἰμὴ μετὰ τρεῖς συζητήσεις κατὰ διαλείμματα μὴ συντομώτερα τῶν 5 ἡμερῶν ἕκαστον.

(*) Ἡ τανῦν ἀνάπτυξις τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἀποτρέπει ἐν ταῖς συνταγματικαῖς ἐπικρατείαις τὴν συχνὴν περιέλευσιν εἰς ὑπουργικὰς ἕδρας τῶν μὴ βουλευτῶν· ἀλλ' ἐν τούτοις ἐν πᾶσι σχεδὸν τοῖς Ἠπειρωτικοῖς συντάγμασι χορηγεῖται εἰς τοὺς ὑπουργοὺς, καὶ ἂν ἔτι προσελήφθησαν ἔξωθεν τῶν Βουλῶν, τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρας εἰς τὴν Βουλὴν εἰσόδου καὶ ἀκροάσεως, ὁψέποτε ἤθελον ζητήσει τὸν λόγον. (βλ. νέου ἡμῶν Συντάγματος ἄρθρον 78).

(**) Ἐν Ἀγγλίᾳ κατ'ἐξαίρεσιν ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων ἐν ἰσοψηφίᾳ ἔχει τὴν νικῶσαν ψῆφον ὁ Πρόεδρος (speaker)

(***) Σημειωτέον θεωροῦμεν ἐνταῦθα, ὅτι ἐνίοτε κατά τε τὴν ψήφισιν νομοσχεδίων καὶ ἄλλων ζητημάτων ἀρνοῦνται τινὲς τῶν βουλευτῶν ψῆφον ἢ ἀφίστανται τοῦ βουλευτηρίου κατὰ τὴν ψηφοφορίαν. Ἡ ἄρνησις αὕτη, ὁσάκις δὲν ἔχει α ὐ τ ὴ κ α θ'

§ 64. Ἐξεταστέον ἤδη εἰδικώτερον τὰ κατὰ τὰς κοινοβουλευτικὰς ἀγορεύσεις καὶ τὴν ψήφισιν. Διὰ τοῦ κανονισμοῦ τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τοῦ 1862 καὶ τοῦ ὑπὸ τῆς πρώτης Βουλῆς συνταχθέντος κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς, ἰσχύοντος ἀχρι τοῦ νῦν, ἀπηγορεύθησαν παρ' ἡμῖν οἱ γραπτοὶ λόγοι. Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη, προϊὸν μακρᾶς κοινοβουλευτικῆς πείρας, ἐπικρατεῖ ἀπὸ πολλῶν ἐνιαυτῶν ἐν τοῖς θεσμοῖς τῶν ἀγγλικῶν κοινοβουλίων, παρέλαβον δ' αὐτὴν καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ὀργανισμῶν τῶν γαλλικῶν κοινοβουλίων.—Παρετηρήθη, ὅτι, ὅπου γραπτοὶ λόγοι ἐπιτρέπονται, ἐκεῖ δὲν γίνεται ἀληθὴς κοινοβουλευτικὴ συζήτησις, διότι οὔτε αἱ γνῶμαι συγκρούονται, οὔτε τὰ πάθη θερμαίνονται, ἡ δὲ ψυχὴ τοῦ βουλευομένου δὲν παρακολουθεῖ, ὡς προσήκει, ἐν ἀγωνίᾳ καὶ διὰ σπινθηριζόντων, οὕτως εἰπεῖν, ὀφθαλμῶν τὰς συζητήσεις, ἀλλ' ἀναπαύεται γυναικωδῶς καὶ ὀκιλαύτως κυλίεται εἰς ῥητορικὰ καὶ πομπώδη γυμνάσματα, ἅπερ μακρὰν τῆς ἀληθοῦς παλαίστρας τῆς συζητήσεως ἐν σπουδαστηρίῳ παρεσκεύασε. Ἀναμφήριστον εἶναι ὅτι ὁ συγγράψας πρὸς δημοσίαν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ ἀνάγνωσιν πολύφυλλον λόγον, ὃν φέρει ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ, παρίσταται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ψυχρὸς ἀκροατὴς ἐν τῇ συνεδριάσει, μαθὼν μᾶλλον ἀλλεπάλληλα τὰ ῥόδα τῶν μελλόντων καλλιλογικῶν αὐτοῦ θριάμβων ἢ παρακολουθῶν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συζητήσεως, ἐξ ἧς ὀφείλει καὶ δύναται νὰ ῥωτισθῇ. Ἄλλως δὲ, ὑπὸ τῶν γραπτῶν λόγων τὸ σύστημα ἔνθεν μὲν πολλὰ ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα δὲν ἀντικρούονται προσηκόντως, ἢ καὶ οὐδαμῶς ἀντικρούονται, διότι δὲν ἐφαντάζετο ὁ ἀγορεύων, καθ' ἣν ὥραν ἐν τῷ μελετητηρίῳ αὐτοῦ συνέτασσε τὸν λόγον αὐτοῦ, ὅτι ἔμελλον νὰ προταθῶσι, ἔνθεν δὲ συμβαίνουσι πολλαὶ παλιλλογίαι διὰ τὴν ἐπανάληψιν ἐπιχειρημάτων, ὧν ἐγένετο χρῆσις ὑπὸ τοῦ πρότερον ἀγορεύσαντος ὁμοφρονοῦντος. Ἀληθὲς εἶναι, ὅτι ἡ παρασκευὴ γραπτῶν λόγων συντελεῖ εἰς τὴν κατάρτισιν εὐπρεπεστέρων λόγων, ἠγλαϊσμένων φράσει γλαφυρωτέρᾳ καὶ τερπνοτέρᾳ, ἀλλ' εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῶν λόγων, τῶν κοι-

ε α υ τ ὴ ν πολιτικὴν ἔννοιαν ὡρισμένην, εἶναι ἄγαν κατακριτέα ἠθικῶς, ἐμφαίνουσα συνήθως ἔλλειψιν πολιτικῶν πεποιθήσεων, ἢ πολιτικοῦ θάρρους καὶ εὐτολμίας. Ὁ Σόλων ἐθεώρει ἀπαραίτητον καθῆκον παντὸς πολίτου νὰ κηρύσσηται εὐτόλμως ὑπὲρ μιᾶς τῶν δύο διαπαλαιουσῶν πολιτικῶν φατριῶν ἢ γνωμῶν, καὶ λίαν ἐλλόγως καθ' ἡμᾶς, οὐ μόνον διότι ἡ ἀποχὴ πολλῶν πολιτῶν δύναται νὰ διαιωνίσῃ πολλάκις κακὴν πολιτικὴν κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μερίς τις ἐκ τῶν ἀντα-γωνιζομένων ἢ γνώμη ἐκ τῶν ὑπὸ συζήτησιν ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸ δίκαιον. Ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ὁ βουλευτής, ὅστις ἀνεδέχθη νὰ βουλεύηται, προδίδωσι τὸ καθῆκον αὐτοῦ, ἀρνούμενος ψῆφον ἢ ἀφιστάμενος κατὰ τὴν ψηφοφορίαν.

νοβουλευτικῶν, κατ' οὐδὲν ἡ ἐξωτερικὴ τοῦ λόγου εὐπρέπεια ὠφελεῖ. Ὡς ὁ ῥητορικώτατος ἀνὴρ τῆς Ῥώμης, ὁ Κικέρων, ἄριστα παρετήρησεν (ἐν τῷ De oratore συγγράμματι αὐτοῦ), ἡ φράσις τῶν πολιτικῶν καὶ συμβουλευτικῶν λόγων δέον μᾶλλον διὰ γνωμῶν καὶ παρατηρήσεων πρακτικῶν καὶ ἐμφρόνων ἢ διὰ περιόδων κομψοπρεπῶν καὶ τετορνευμένων νὰ στολίζηται. Ἔλλειψις παντὸς προοιμίου ἢ ἐν ἀνάγκῃ προοίμιον σύντομον ἄνευ ἐπιδείξεως, ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως εἰλημμένον, μετὰ τοῦτο δὲ ἔκθεσις σαφὴς καὶ ἀπέριττος τῆς ἐκφερομένης γνώμης, ὑποστηριζομένη διὰ τῶν δυνατῶν ἐπιχειρημάτων, φυσικῶς καὶ ἀνεπιτηδεύτως τεθειμένων καὶ συνηρμολογημένων, καὶ βραχεῖα ἀνακεφαλαίωσις αὐτῶν κατὰ τὸν ἐπίλογον μετὰ μικρᾶς ἐνίοτε κινήσεως τῶν παθῶν, δέον νὰ ἀπαρτίζωσι τὸν κοινοβουλευτικὸν λόγον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐπιδεικτικὸν εἶδος τῶν λόγων, ὧν σκοπὸς ἡ ἐπίδειξις (*). — Ἀλλ' ἡ ἀπαγόρευσις τῶν γραπτῶν λόγων δὲν συναπαγορεύει καὶ τὴν προτέραν προμελέτην, τὴν ἐπισταμένην καὶ πολύωρον προμελέτην, τοῦ σκοποῦντος νὰ ἀγορεύσῃ. Καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ εὐσυνειδησία καὶ τὸ συμφέρον τοῦ ῥήτορος ἐπιβάλλουσιν αὐτῷ νὰ καταλαμβάνῃ τὸ βῆμα, ἀφ' οὗ πρότερον πολλὰ ἐμελέτησε καὶ πολλὰ διεσκέρθη, ὁσάκις μάλιστα λαμβάνει τὸν λόγον πρὸς ὑποστήριξιν ἢ ἀντίκρουσιν προτάσεως νόμου· τοῦτο ὅμως ἴσως μάλιστα εὐχερέστερον ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς τῶν γραπτῶν λόγων ἀπαγορεύσεως, δι' ὧν δὲν κατορθοῖ τις πάντοτε νὰ γράψῃ ὀρθότερον, ἀλλὰ κομψότερον μόνον καὶ καλλιεπέστερον (**). Ὡσαύτως ἡ τῶν γραπτῶν λόγων

(*) Τοὺς ὀρεγομένους ἐκτενεστέρας διδασκαλίας περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ πολιτικοῦ ῥήτορος καὶ περὶ τῶν διαπρεψάντων ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι ῥητόρων παραπέμπομεν εἰς τὸ Livre des Orateurs τοῦ διασήμου πολιτικοῦ συγγραφέως καὶ ῥήτορος Κορμενίνου, τοῦ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Timon συνταξαμένου πολλὰ καὶ σπουδαῖα πονήματα καὶ εἰς τὸ λεξικὸν τῆς πολιτικῆς τοῦ M. Block (ἐν λ. éloquence politique καὶ procédure parlementaire. (Βλ. καὶ λεξικὸν πολιτικὸν Duclerc καὶ Pagnerre ἐν λ. orateur).

(**) Ὁ μὴ ἀναπαυόμενος εἰς ἔγγραφον λόγον διατελεῖ ἀείποτε ἑτοιμοπόλεμος καὶ ἀφ' οὗ ἐπὶ μακρὸν κατ' ἰδίαν ἐσκέφθη καὶ πολλὰ ἐμελέτησε, παρακολουθεῖ μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ μετὰ δραματικοῦ οὕτως εἰπεῖν διαφέροντος τὴν συζήτησιν, ἐλεύθερος ὢν νὰ τροποποιήσῃ κατ' αὐτὴν οὕτως ἢ ἄλλως τὰς γνώμας αὐτοῦ, ἵνα περιβάλῃ αὐτὰς διὰ τοιούτων ἢ τοιούτων χρωμάτων κατὰ τὰς μεγάλας συγκινήσεις, ἃς ἡ πολιτικὴ πάλη παράγει εἰς ὀργώσας καὶ φιλοτίμους ψυχάς. Ὁ κατασκευάσας ὅμως λόγον πρὸς δημοσίαν αὐτοῦ ἀνάγνωσιν, ὠθεῖται ὑπὸ τῆς φιλαυτίας εἰς τὴν λατρείαν τῶν καλλιτεχνικῶν καὶ πομπωδῶν φράσεων, ἃς ἐχάραξεν ἐν τῷ ἰδίῳ μελετητηρίῳ, ἐξοικειοῦται δὲ μάλιστα πολλάκις εἰς τὴν ἀπάθειαν καὶ ἐπομένως ἀδυνατεῖ ἐκ τοῦ προχείρου καὶ ἀζημίως νὰ μεταβάλῃ τὸν κεκαλλιτεχνημένον λόγον.

ἀπαγόρευσις δὲν ἀποκλείει τὴν χρῆσιν σημειώσεων, αἵτινες εἴτε ἐν αὐτῇ τῇ συζητήσει εἴτε καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἐν τῷ τοῦ ῥήτορος σπουδαστηρίῳ λαμβανόμεναι καὶ εὐκολίας παρέχουσιν εἰς τὸν ῥήτορα, ὑποβοηθοῦσαι τὴν μνήμην καὶ τὴν σειρὰν τῶν λογισμῶν αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις δύνανται ἢ οὗ νὰ χρησιμεύσωσι τῷ ἀγορεύσαντι, δυναμένῳ νὰ ποιήσηται χρῆσιν ὧν μόνον ἡ ἀνάγκη ἤθελε καταδειχθῇ καθ' ἣν ὥραν ἤθελεν ἀνέλθει εἰς τὸ βῆμα.—Ἀλλὰ διὰ τῆς τῶν ἐγγράφων λόγων ἀπαγορεύσεως δὲν στεροῦνται τὰ νομοθετικὰ συνέδρια τῶν ἐπιστημονικῶν φώτων καὶ τῆς νημοσύνης πολλῶν, οἵτινες οὔτε τὸ θάρρος, οὔτε τὴν εὐχέρειαν κέκτηνται τοῦ λέγειν δημοσίως; Εἰς τὰ νομοθετικὰ σώματα δὲν ἀναγκαιοῦσιν αἱ μακραὶ καὶ τεχνικαὶ ἀγορεύσεις, ἀλλ' αἱ ὠφέλιμοι εἰς τὸ ὑπὸ συζήτησιν ἀντικείμενον γνῶμαι καὶ αἱ ὀρθαὶ καὶ πρακτικαὶ παρατηρήσεις, ταύτας δὲ δύνανται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ νὰ ἐκφέρωσι καὶ οἱ παντελῶς ἐστερημένοι ῥητορικῶν προτερημάτων, καταλιμπάνοντες εἰς ἄλλους εὐγλωττοτέρους καὶ θαῤῥαλεωτέρους τὴν κοινοβουλευτικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν καὶ ὑποστήριξιν. Ἄλλως δὲ δύνανται νὰ χρησιμοποιήσωσι μεγάλως τὰς γνώσεις καὶ τὴν πεῖραν αὐτῶν ἐν τῇ παρασκευῇ τῶν νόμων καὶ κατὰ τὰς συζητήσεις τῶν νομοσχεδίων ἐν ταῖς ἐπιτροπαῖς καὶ τοῖς τμήμασιν, ὅπου ἡ δημοσιότης εἶναι περιωρισμένη καὶ τὸ εἶδος τῆς συζητήσεως μᾶλλον διαλογικόν· πρὸς δὲ τούτῳ οἱ τυχὸν κατέχοντες ἐπιχειρήματα σπουδαῖα ὑπὲρ ἢ κατὰ γνώμης τινός, δι' ὧν δύναται νὰ ῥωτισθῇ ἡ συζήτησις, ἐστερημένοι δὲ τῆς εὐκολίας τῆς ἀπὸ τοῦ βήματος ἀναπτύξεως αὐτῶν, δύνανται νὰ ἀνακοινώσωσιν αὐτὰ εἰς ῥήτορας ἱκανοὺς καὶ δεδοκιμασμένους, ἔχοντας τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ ἀναπτύξωσι καὶ καλλύνωσιν ἅμα αὐτά (*). — Γίνονται δὲ αἱ ἀγορεύσεις ἀπὸ τοῦ βουλευτικοῦ β ή μ α τ ο ς, ὅπερ ἐν τοῖς πλείστοις μὲν τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, (ἐν οἷς καὶ τὸ ἡμέτερον), διατελεῖ ἱδρυμένον πρὸ τοῦ γραφείου τοῦ προεδρείου, ὑπερκειμένου ὀλίγον, ἔν τισι δὲ δεξιόθεν ἢ ἀριστερόθεν τοῦ γραφείου τοῦ προεδρείου. Κατ' ἐξαίρεσιν ἐν τῇ Βουλῇ τῶν κοινοτήτων τῆς Ἀγγλίας δὲν ὑπάρχει βῆμα, ἀγορεύοντος ἑκάστου ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτοῦ (**).

(*) Τοῦτο συχνότατα συμβαίνει ἐν Ἀγγλίᾳ, κατὰ τὴν βεβαίωσιν τῶν ἄγγλων συγγραφέων. Τοῦτο συνέβαινε κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Bentham καὶ ἐν τῇ Γαλλικῇ Συνελεύσει τοῦ 1789, ἔνθα ὁ κορυφαῖος τῶν ῥητόρων Mirabeau ἀπὸ τοῦ βήματος ἐλάμβανε σημειώσεις περὶ τοῦ ὑπὸ συζήτησιν ἀντικειμένου παρὰ διαφόρων μελῶν τῆς Συνελεύσεως καὶ διὰ τῆς διακεκριμένης αὐτοῦ ἑτοιμότητος τοῦ νοὸς καὶ τοῦ λόγου ἀνέπτυσσεν αὐθωρεί.

(**) Καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τοῦ πραξικοπήματος Ναπολέοντος τοῦ Γ' μέχρι τοῦ 1867

§ 65. Ἡ συζήτησις ἐν τοῖς βουλευτικοῖς σώμασι δέον νὰ ᾖ ἀπηλλαγμένη πάσης παρεμποδίσεως. Τούτου ἕνεκα ὁρίζεται δι πάντων σχεδὸν τῶν κανονισμῶν τῶν νομοθετ. σωμάτων, ὅτι ὁ λό γος εἶναι ἐλεύθερος, ἡ δὲ συζήτησις δὲν θεωρεῖται περατωθεῖσα πρὶν ἢ ἀγορεύσωσι πάντες οἱ ζητήσαντες τὸν λόγον (βλ. ἡμετέ ρου κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς τοῦ 1869 ἄρθρον 23), ὁρίζεται δὲ κα ποσάκις δύναται νὰ ἀγορεύσῃ περὶ ἑκάστου ἀντικειμένου (*). Ο νόμοι δέον νὰ συντάσσωνται μετὰ ἐμβριθῆ καὶ ὥριμον σκέψιν, δι ἀνάγκη 1) νὰ ἀναπτύσσωνται τὰ ὑ π ὲ ρ καὶ κ α τ ὰ ἐπιχειρήματ ἐν πάσῃ αὐτῶν τῇ ἐκτάσει, 2) ἡ κυβερνητικὴ πλειονοψηφία νο μὴ πιέζῃ τὴν μειονοψηφίαν, εἰς τοῦτο δὲ μάλα συντελεστικὴ ὑπὸ τῶν κανονισμῶν καθιέρωσις καὶ ῥύθμισις τῆς ἐλευθερίας το λόγου(**).—Ὡς ἐρρέθη, μετὰ τὴν συζήτησιν τίθεται τὸ ζήτημα εἰ ψηφοφορίαν. Κατὰ τοὺς κανονισμοὺς τῶν νομοθετικῶν σωμάτω ἁπασῶν σχεδὸν τῶν ἀντιπροσωπικῶν ἐπικρατειῶν, ἐν αἷς καὶ Ἑλλάς, ἡ ψηφοφορία εἶναι ἐν γένει ῥ α ν ε ρ ά, ἀλλ' οὐδ' ἐν τῷ ἡμετέρῳ Συντάγματι, οὐδ' ἐν τοῖς ἄλλοις ἐγγράφεται ἡ ἀρχὴ τῆ φανερᾶς ψηφοφορίας. Μακρὰ κοινοβουλευτικὴ πεῖρα ἀπέδειξεν, ὅτ ἡ φανερὰ ψηφοφορία μετὰ τῆς δημοσιότητος τῶν βουλευτικῶν συ ζητήσεων ἀποτελεῖ τὴν σπουδαιοτάτην ἐγγύησιν τῆς προσηκού σης διεξαγωγῆς τῶν τοῦ Κράτους ὑποθέσεων καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῶν νομοθ. σωμάτων καὶ τῶν κυβερνήσεων πρὸς τὰς διὰ τοῦ Συν τάγματος καθιερωμένας ἀτομικὰς καὶ πολιτικὰς ἐλευθερίας, διότ

δὲν ὑπῆρχε βῆμα ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν συνεδριάσεων τοῦ νομοθετικοῦ σώματος, ὅτε duc de Morny, πολλάκις διατελέσας πρόεδρος αὐτοῦ, συνησθάνθη τὴν ἀνάγκην αὐ τοῦ καὶ ἔπεισε τὸν Ναπολέοντα νὰ συναινέσῃ. (βλ. τὰς τότε ἐκδοθείσας γαλλικὰς ἐφη μερίδας, ἰδίως δὲ ἄρθρον τοῦ Neffizer ἐν τῷ Χ ρ ό ν ῳ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1867). — Ῥητέον, ὅτι ἐν Ἀγγλίᾳ,(ἔνθα οἱ βουλευταὶ κατ'ἐξαίρεσιν φέρουσι τοὺς πίλους αὐτῶ ἐν τῇ συνεδριάσει), ὁ ἀγορεύων ἀποκαλύπτεται τὴν κεφαλήν.

(*) Κατὰ τοὺς πλείστους τῶν βουλευτικῶν κανονισμῶν δ ὶ ς μόνον ἑκάστῳ ἐπι τρέπεται νὰ λαλήσῃ περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος. (βλ. ἡμετέρου κανονισμοῦ τῆς Βουλῆ τοῦ 1869 ἄρθρον 24). Ἐν Ἑλβετίᾳ δ ὶ ς μὲν κατὰ τὴν π ρ ώ τ η ν καὶ τ ρ ί τ η ν συζήτησιν νομοσχεδίου τινός, τ ρ ὶ ς δὲ κατὰ τὴν δ ε υ τ έ ρ α ν.

(**) Ὅπου οἱ κανονισμοὶ σιωπῶσιν, ἡ πλειονοψηφία πιέζει συνήθως τὴν μειονο ψηφίαν. Ἐν Ἀγγλίᾳ καθ' ὅλην τὴν μακρὰν ὀ κ τ α κ ο σ ί ω ν περίπου ἐνιαυ τῶν διάρκειαν τοῦ συνταγματικοῦ βίου, ἔστω καὶ νηπιώδους ἐν ἀρχῇ οὐδέποτε ἡ τοὐλάχιστον ἄγαν σπανίως, ἠκούσθη τὸ ἀνελεύθερον ἐ φ ω τ ί σ θ η μ ε ν δι' οὗ ἀλλαχοῦ ἐπίεσε πολλάκις ἡ πλειονοψηφία τὴν μειονοψηφίαν, κατὰ δὲ τὴ μαρτυρίαν τοῦ Δουμμόνδ κατὰ τὸ μακροχρόνιον τοῦτο διάστημα ἰσχυρογνώ μονες καὶ θαῤῥαλέοι τῆς ἐν μειονοψηφίᾳ ἀντιπολιτεύσεως ἄνδρες διὰ τῶν μα κρηγοριῶν αὐτῶν κατηνάγκασαν τὴν κυβερνητικὴν πλειονοψηφίαν νὰ ὑποχωρήσ πολλάκις εἰς τὰς ἐλλόγους τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἀξιώσεις.

δι' αὐτῆς οἱ δικαστικῶς καὶ πολιτικῶς ἀνεύθυνοι βουλευταὶ ὑποβάλλονται εἰς ἠθικὴν εὐθύνην ἐνώπιον τῶν ἐκλογέων αὐτῶν καὶ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, μανθανόντων οὕτω τὸ φρόνημα καὶ τὴν πορείαν τῶν μὴ ἀγορευόντων βουλευτῶν (*). Τελεῖται δὲ ἡ ψηφοφορία δι' ἀναστάσεως ἢ καὶ δι' ὀνομαστικῆς κλήσεως, (appel nominal), ὁσάκις ἀριθμός τις βουλευτῶν (κατὰ τὸν ἡμέτερον κανονισμὸν 15) ζητήσουσιν αὐτό. Κατὰ δὲ τὸ Βελγικὸν Σύνταγμα (ἄρθρον 39) ἡ ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν νόμων ψήφισις γίνεται πάντοτε δι' ὀνομαστικῆς κλήσεως καὶ μεγαλοφώνως.—Τελεῖται ὅμως καὶ μυστικῶς ἐνίοτε κατ' ἐξαίρεσιν ἡ ψηφοφορία πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν βουλευτῶν, δηλονότι ἐπὶ τῶν προσωπικῶν ζητημάτων· τελεῖται δὲ οὕτως ἢ διὰ ψηφοδελτίων, προκειμένου περὶ ἀρχαιρεσιῶν, ἢ διὰ σφαιριδίων, προκειμένου περὶ ἄλλων προσωπικῶν ζητημάτων λ. χ. περὶ χορηγήσεως ἀδείας πρὸς καταδίωξιν βουλευτοῦ. Κατ' ἐξαίρεσιν ὅμως πάλιν εἶναι φανερὰ ἡ ψηφοφορία, κατὰ ῥητὴν τῶν ἠπειρωτικῶν Συνταγμάτων διάταξιν, προκειμένου περὶ ἐκλογῆς βασιλέως ἢ ἀντιβασιλέως (ἑλλ. Συντ. ἄρθρα 46, 52 καὶ 53) (**).

§ 66. Διεξάγονται δὲ αἱ συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς δημοσίως ἐν τῷ βουλευτηρίῳ κατὰ τὴν ῥητὴν πάντων σχεδὸν τῶν Συνταγμάτων διάταξιν (ἡμετέρου Συντ. τοῦ 1864 ἄρθρον 55). Διὰ τοῦτο δὲ εἰς πάντα τὰ βουλευτήρια ὑπάρχει ἀμφιθέατρον, εἰς ὃ πορεύεται ἐλευθέρως ὁ βουλόμενος, ἰδιαιτέρως δὲ θεωρεῖον εὐρύχωρον ὑπὲρ τῶν δημοσιογράφων, ὅπως δύνωνται νὰ κρατῶσιν ἀνενοχλήτως καὶ εὐχερῶς σημειώσεις. — Ὅτι ἡ δημοσιότης τῶν συζητήσεων μετὰ τῆς φανερᾶς ψηφοφορίας παρέχει τὴν ἐγγύησιν,

(*) Καὶ ὁ A. Marrast λέγει «ὁ βουλευτὴς ἐργάζεται ἐν τῷ φανερῷ διὰ τῶν γνωμῶν, τῶν ἀγορεύσεων, τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ, καὶ θέλετε νὰ ἀποκρύψητε ἀπὸ τῆς δημοσιότητος τὴν ψῆφον, ἥτις ἐστὶν ἀπόῤῥοια αὐτῶν τῶν ἐνεργειῶν, των ἀγορεύσεων καὶ τῶν δοξασιῶν; Προστεθείσθω, ὅτι ἡ μυστικότης ὑποθάλπει τὴν διαφθοράν. Ὁ κατὰ τὴν συζήτησιν ἀγορεύσας δὲν θέλει κρύψει τὴν ψῆφον αὐτοῦ. Ὁ ἔχων τὸ θάῤῥος τῶν πεποιθήσεων αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ἰδίαν συνείδησιν μόνον ὑπείκων, δὲν θέλει συγκαλύψει ὅ,τι ἡ συνείδησις αὐτοῦ ὑπαγορεύει. Ἡ εἰλικρίνεια ἀναδιδάζει ἔτι μᾶλλον τὴν ἀξίαν, ἀξία δὲ καὶ εἰλικρίνεια καθιστῶσι τὰ δημόσια ἤθη ἐντιμότερα ἐν ταὐτῷ καὶ ἐπιεικέστερα» (λεξικὸν πολιτ. Duclere καὶ Pagnerre ἐν λ. scrutin).

(**) Ῥητέον ἐνταῦθα, ὅτι ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐπικρατεῖ ἡ συνήθεια τῆς κενώσεως τῶν ἀκροατηρίων ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς ψηφοφορίας, ἀφορμὴν ἔχουσα ὅτι ὁ βουλευτὴς δέον νὰ ψηφοφορῇ ἐλευθέρως, ἀπηλλαγμένος τῆς πιέσεως τῶν ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ, ἥτις ἐν καιρῷ πολιτικῶν κρίσεων εἶναι πολλάκις ἄγαν βαρεῖα καὶ ἀπειλητική, δὲν ἀντιπροσωπεύει δὲ πάντοτε τὸ δημόσιον φρόνημα, τοὐναντίον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐγκαθέτων τῶν πολιτικῶν φατριῶν καὶ δύναται νὰ προκαλέσῃ θορύβους καὶ συγκρούσεις.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλου

ὅτι οἱ βουλευόμενοι δὲν ὁρμῶνται ἐκ πλαγίων καὶ ἰδιοτελῶν σκέψεων, εἴπομεν ἤδη. Ἐν τῇ δημοσίᾳ συζητήσει καταφαίνεται ἡ ἱκανότης καὶ ἡ τιμιότης τῶν πολιτευομένων, ἰδίως δὲ τῶν πρωτοστατούντων ἐν τῇ πολιτικῇ κονίστρᾳ, διασκεδάζονται αἱ πολιτικαὶ καὶ νομοθετικαὶ πλάναι, διαλύονται τὰ φάσματα, ὑποχωροῦσιν αἱ προλήψεις, συλλαμβάνονται δ' ἐπ' αὐτοφώρῳ αἱ ἐν τῷ σκότει τεκταινόμεναι ῥαδιουργίαι (*). Ἐν ταῖς κοινοβουλευτικῶς κυβερνωμέναις ἐπικρατείαις αἱ δημόσιαι βουλευτικαὶ συζητήσεις, παρακολουθούμεναι ὑπὸ τῶν ἐλευθέρων δημοσιογραφικῶν συζητήσεων, διαφωτίζουσι τὴν δημοσίαν γνώμην, διευθύνουσαν τὰ κοινὰ πράγματα διά τε τῆς ἐνασκήσεως τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἀτομικῶν τε καὶ πολιτικῶν ἅμα δικαιωμάτων, (τῶν καλουμένων συμπληρωτικῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, ἤτοι τοῦ τύπου πάλιν αὐτοῦ, τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι, τοῦ ἀναφέρεσθαι κτλ.), καὶ χορηγοῦσαν τὴν νίκην εἰς τὸ ἓν ἢ τὸ ἕτερον τῶν ἀνταγωνιζομένων πολιτικῶν κομμάτων πρὸς σκοπιμωτέραν καὶ ἀποτελεσματικωτέραν ὑπηρεσίαν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων(**). — Ἐν τούτοις παρίστανται ἀνάγκη πολλάκις, καὶ οὐ μόνον ἐπὶ ζητημάτων συν-

(**) Διὰ τοῦτο εἷς τῶν διασημοτέρων ἀλλ' ἐν ταὐτῷ καὶ συντηρητικωτέρων πολιτικῶν συγγραφέων τῆς Γαλλίας, ὁ Guizot, διατυπῶν τοὺς χαρακτῆρας τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ἰσχυρίζεται, ὅτι «ὁ κυριώτατος χαρακτὴρ αὐτοῦ εἶναι ἡ δημοσία συζήτησις». Ἕτερος δὲ νεώτερος πολιτικὸς συγγραφεύς, ὁ François-Édouard Hervé εἶπε γενικώτερον ἔτι, ὅτι «ἡ δημοσιότης εἶναι ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ, ὅ,τι ἡ σφύξις τῶν ἀρτηριῶν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι, τὸ ἐξωτερικὸν δηλονότι σημεῖον τοῦ βιωσίμου αὐτῆς. Ὡς δ' ὅτε ὁ σφυγμὸς ταπεινοῦται, ἡ ἐνέργεια τῶν σωματικῶν λειτουργιῶν ἐνδίδωσιν, οὕτως, ὅτε ἡ δημοσιότης φθίνει, ὁ ἠθικὸς βίος ἀπόλλυσι τὴν εὐτονίαν αὐτοῦ» (βλ. λεξικὸν τῆς πολιτικῆς τοῦ M. Bloc ἐν λ. publicité).

(*) Ἡ ἀρχὴ τῆς δημοσιότητος ἐβράδυνε νὰ ἀναγνωρισθῇ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν. Καὶ ἐν πρώτοις δικαιώματι οὔτε μέχρι τοῦ νῦν καθιερώθη, ὑπάρχει ὅμως κατ' ἀνοχὴν ἀπ' αἰώνων ἤδη (βλ. Rossi παραδόσεις συνταγματικοῦ δικαίου καὶ Bentham tact. des assemblées politiques délib.κεφ.III § 6). Ἡ δύναμις τῶν πραγμάτων, αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἀντιπροσωπικοῦ πολιτεύματος, ἡ ἀνάπτυξις τῆς δημοσίας γνώμης ἤνοιξαν τὰς ὀρυφάκτους δι' ὧν τὰ μέλη τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων ἐφρόντισαν νὰ περιστοιχισθῶσι καὶ καθιέρωσαν παρὰ τὰ νενομισμένα τὴν δημοσιότητα. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἀπεκρούετο ἡ ἀρχὴ τῆς διὰ τοῦ τύπου δημοσιεύσεως τῶν βουλευτικῶν συζητήσεων, θεωρουμένης ἐπὶ μακρὸν ὡς ἀντιποιήσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ κοινοβουλίου. Κατὰ τὰς ἀρχὰς ἔτι τῆς Βασιλείας Γεωργίου τοῦ Γ' ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ἐπολέμει λυσσωδῶς τὴν εἰς φῶς ἔκδοσιν τῶν ἐν τῇ Βουλῇ ἐνεργουμένων καὶ λεγομένων. Ἀλλά, τὸ φοβερώτερον, καὶ μετὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ 1688 πολλάκις ἠκούσθησαν ἐν ταῖς Βουλαῖς φωναὶ κατὰ τῆς διὰ τοῦ τύπου δημοσιότητος.

δεομένων πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ζητημάτων καθαρῶς νομοθετικῶν, ἐν ὥρᾳ ἰδίως πολιτικῶν κρίσεων, ἐμφυλίων πολέμων ἢ ἐξωτερικῶν κινδύνων νὰ ἐνεργηθῶσι μυστικῶς αἱ συνεδριάσεις τῶν νομοθετικῶν σωμάτων (*). Διὰ τοῦτο πάντα σχεδὸν τὰ νεώτερα Συντάγματα ἐπιτρέπουσιν ὑπὸ ἐγγυήσεις τὴν μυστικὴν τῶν νομοθετικῶν σωμάτων συνεδρίασιν, ὁσάκις θεωρεῖται αὕτη ἀναγκαία εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα (ἄρθρον 55) καθιεροῖ ῥητῶς τὴν διάταξιν, ὅτι ἡ Βουλὴ δύναται νὰ διασκεφθῇ καὶ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖ 1) μὲν νὰ αἰτήσωσι τοῦτο ὀέκα βουλευταί, 2) ἐπὶ τῆς αἰτήσεως ταύτης νὰ γένηται μυστικὴ συνεδρίασις, ἐν ᾗ ἐκτεθήσονται οἱ λόγοι τῆς αἰτήσεως, καὶ νὰ ἀποφασισθῇ κατὰ πλειονοψηφίαν(**).

(*) Ἡ ἱστορία μάλιστα μαρτυρεῖ, ὅτι αἱ μυστικαὶ συνεδριάσεις ἔσωσαν ἐνίοτε τὰ ἔθνη ἀπὸ βεβαίων καταστροφῶν. Εἰς πίστωσιν τούτου ἐπιτραπήτω νὰ ἀνενέγκωμεν ἐνταῦθα τὸ καὶ ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς πολιτειολόγου κ. Σαριπόλου ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Συνελεύσει τοῦ 1862 μνημονευθὲν ἐπιφανὲς παράδειγμα τῶν Βορείων Ἀμερικανικῶν πολιτειῶν (βλ. Στενογραφικὰ πρακτικὰ Συνελεύσεως τόμος 6 σελ. 451). Ὡς γνωστὸν, ὀλίγον μετὰ τὴν δι' ἐπαναστάσεως ἔξωσιν τῶν Ἄγγλων ἐκ τῆς Ἀμερικῆς ἐγένετο καταφανές, ὅτι ἐχαλαρώθησαν οἱ δεσμοὶ τῆς ὁμοσπονδίας, ἐπὶ τοσοῦτον μάλιστα, ὥστε ἐπὶ τέσσαρα ὅλα ἔτη ἠπειλεῖτο αὐτὴ τῆς ὁμοσπονδίας ἡ διάλυσις· συνεκλήθη δὲ τότε συντακτικὴ Συνέλευσις, ἐξ ἐλαχίστων μὲν μελῶν (55 μόνον), ἀλλὰ διακεκριμένων, συγκειμένη, ἥτις ἔδωκεν οὕτως εἰπεῖν ὕπαρξιν εἰς τὸ μέγα Ἀμερικανικὸν ἔθνος, ἀναζωπυρήσασα τὸ ὁμοσπονδιακὸν πνεῦμα, καὶ συντάξασα τὸ περιφανὲς ἐκεῖνο πολίτευμα, δι' οὗ ἐπετεύχθη ἡ εὐδαιμονία τῆς περικλεοῦς ἐκείνης χώρας. Ἡ ἔνδοξος ἐκείνη Συνέλευσις ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐπηρεασμοῦ καὶ κατεύνασιν τῶν ἐπικρατούντων τότε ἐν Ἀμερικῇ κομματικῶν παθῶν νὰ ἐνεργήσῃ πάσας αὐτῆς τὰς συνεδριάσεις μυστικῶς, ἄνευ κἂν τῆς τηρήσεως πρακτικῶν· τοσαύτη δὲ ἐτηρήθη ἐχεμυθία περὶ τῶν κατὰ τὰς ἱστορικὰς ἐκείνας συνεδριάσεις, ὥστε λίαν ἀμυδραὶ ἦσαν αἱ περὶ αὐτῶν γνώσεις τοῦ συγχρόνου κοινοῦ. Ἐπέπρωτο δὲ ἀπροσδοκήτως μετὰ δύο καὶ ἑπέκεινα εἰκοσιπενταετηρίδας νὰ καταστῶσι μόλις γνωστὰ τὰ κατ' αὐτὰς διὰ τὴν ἐρεξῆς αἰτίαν : Ὁ Μαδισών, ἐν τῶν διαπρεπεστέρων μελῶν τῆς Ἀμερικανικῆς Συνελεύσεως, ἐτήρει προχείρως κατὰ τὰς συζητήσεις σημειώσεις τινάς, ὧν ἐπὶ τῇ βάσει κατὰ πᾶσαν ἐσπέραν, ἔχων ἐναύλους ἔτι τὰς ἀγορεύσεις καὶ τὰς γνώμας τῶν συναδέλφων αὐτοῦ, συνέτασσε κρύφα τὰ πρακτικά. Μόλις δὲ μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ κλεινοῦ συντάκτου αὐτῶν, μετὰ πεντηκονταετίαν ὅλην ἀπὸ τῆς διαλύσεως τῆς Συνελεύσεως ἐκείνης, ἠγόρασεν ἡ Ἀμερικὴ παρὰ τῆς χήρας αὐτοῦ ἐπὶ τιμήματι 30 χιλιάδων ταλλήρων τὰ πρακτικὰ ταῦτα καὶ παρέδωκεν εἰς τὴν δημοσιότητα.

(**) Κατὰ τὸ γαλλικὸν Σύνταγμα τοῦ 1830 ἡ αἴτησις 5 μελῶν ἤρκει, ὅπως ἡ Βουλὴ συνεδριάσῃ μυστικῶς. Κατὰ πάντα σχεδὸν τὰ νεώτερα Συντάγματα ἀπαιτοῦνται μείζονες ἐγγυήσεις, δηλονότι αἴτησις μείζονος ἀριθμοῦ βουλευτῶν καὶ διάσκεψις μυστικὴ περὶ τοῦ δέοντος ἢ μὴ μυστικῆς συνεδριάσεως. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπικρα-

§ 67. Ὡς ἐρρέθη, τὸ Σύνταγμα ἡμῶν, κατὰ μίμησιν καὶ τῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν Συνταγμάτων, ὁρίζει τὴν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς. Ὅθεν πᾶσα ἀλλαχοῦ (ἄλλῳ κτιρίῳ ἢ ἐν ἀσκέπῳ τόπῳ) γενομένη συνεδρίασις εἶναι ἀντισυνταγματικὴ καὶ ἑπομένως ἄκυρος (*).

τούσης, ὡς ἐρρέθη, τῆς δημοσιότητος τῶν συζητήσεων κατ' ἀνοχήν, οὐχὶ δὲ δικαιώματι, καὶ ἐν μέλος τοῦ κοινοβουλίου ἂν ἀπαιτήσῃ τὴν μυστικὴν συνεδρίασιν, ἐπικαλούμενον τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου, πρόδηλον, ὅτι θέλει ἐπέλθει μυστικὴ συνεδρίασις.

(*) Βουλευτήριον δὲ θεωρεῖται ὁποιονδήποτε οἰκοδόμημα ἤθελε προσδιορισθῇ πρὸς βουλευτικὰς συνεδριάσεις ὑπ' αὐτῆς τῆς Βουλῆς.—Ἀλλὰ καὶ ἡ οἰκοδομὴ ἰδίου καταστήματος τῆς Βουλῆς, καταστήματος πολυτελοῦς καὶ μεγαλοπρεποῦς, ἐθεωρήθη ὑπὸ διασήμων δημοσιογράφων πρόσφατος ἐγγύησις τῶν πολιτειακῶν ἐλευθεριῶν. «Ὁμολογῶ, (γράφει ὁ Montalambert ἐν τῇ διακεκριμένῃ αὐτοῦ πραγματείᾳ περὶ τοῦ πολιτικοῦ μέλλοντος τῆς Ἀγγλίας), ὅτι ἥκιστα σέβομαι τὴν κρίσιν καὶ τὴν αἴσθησιν τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἤθελε μείνει ἀπαθὴς εἰς τὴν προσέγγισιν τοῦ σεμνοῦ οἰκοδομήματος τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου, τοῦ τεμένους τούτου τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ νόμου, τῆς ῥητορείας καὶ τῆς ἐλευθερίας. Μετὰ σεβασμοῦ ὀρείλει τις νὰ πατῇ ἐν αὐτῷ. Εἶναι χιλιάκις ἱερώτερον τῆς Πνυκὸς τῶν Ἀθηνῶν ἢ τῆς ἀγορᾶς (Forum) τῆς Ῥώμης, διότι ἀπὸ χιλίων περίπου ἐνιαυτῶν εἶναι τὸ πολιτικὸν καὶ νομοθετικὸν ἱερὸν λαοῦ χριστιανοῦ καὶ ἡ κοιτὶς τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ νεωτέρου κόσμου. Ἐν αὐτῷ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας τὸ δικαίωμα τῶν λαῶν καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου ἐπάλαισαν νικηφόρως κατὰ τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας καὶ τῆς παντοδυναμίας τοῦ ἑνός. Ἐν αὐτῷ κατεθριαμβεύθη ἡ χαμαίζηλος θεωρία τοῦ ἀδιαιρέτου τῆς ἐξουσίας τῶν ἡγεμόνων. Ἐν αὐτῷ ἐπανηγυρίσθη ὁ θρίαμβος τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας, ἣν παράγει καὶ σώζει ὁ νόμιμος πρὸς τὴν ἐξουσίαν σεβασμός, ὡς ἐκφράζει αὐτὸν τοσοῦτον προσφυῶς ἡ ἀγγλικὴ ῥῆσις «ἡ ἐλευθερία τῶν ὑπηκόων». Ἐν τῷ βουλευτηρίῳ τούτῳ συνεζητήθησαν τὰ εὐγενέστατα τῶν θεμάτων, ἅπερ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὑπεστήριξεν ὁ ἀνθρώπινος λόγος . . . . Ἀναμφιβόλως καὶ ἐν τῷ ἀγγλικῷ κοινοβουλίῳ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, ἐξωθοῦνται ἐνίοτε εἰς ἀλλοκότους ἰδεολογίας, εἰς παραφορὰς ὀλεθρίας· ἀλλ' ὅμως ὁ λόγος οὐδέποτε κατεδικάσθη ἐν αὐτῷ ἀνεκκλήτως. Βεβαίως ἡ πλάνη καὶ τὸ ψεῦδος ἤσκησαν καὶ ἀσκοῦσιν ἔτι ἐν αὐτῷ τὴν ἀπεχθῆ αὐτῶν ἐπιῤῥοήν· ἀλλ' ἡ ἀλήθεια οὐδέποτε ὑπελείφθη ἐπὶ μακρὸν χωρὶς ὑπερασπιστῶν. Ἡ δικαιοσύνη, εἰ καὶ ἡ φωνὴ αὐτῆς δὲν ἠκούσθη ἀείποτε εὐμενῶς, οὐδέποτε ὅμως ἀπεστομώθη καὶ τὸ δίκαιον ὑπερίσχυσεν ἀείποτε τῆς βίας διὰ τῶν ὅπλων τῆς εὐγλωττίας καὶ τοῦ λόγου. — Τὸ δὲ οἰκοδόμημα ὑπάρχει ἄξιον τοῦ μεγαλείου καὶ τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ. Ἀποτελεῖ ἀναμφηρίστως τὸ μεγαλοπρεπέστατον προϊὸν τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἀρχιτεκτονικῆς κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα . . . . . Τὸ σύνολον αὐτοῦ εἶναι ἀπαράμιλλον. Ὁ τερατώδης οὗτος ὄγκος, ὁ τετυημένος πάντοθεν, τὸ δάσος αὐτὸ τῶν κορυφῶν, τῶν ἐπάλξεων, τῶν ἀντηρίδων, ἡ πλημμύρα τῶν ἔσω καὶ ἔξω γλυφῶν, οἱ κολοσσιαῖοι ἐκεῖνοι πύργοι, τὰ ἀναρίθμητα κωδωνίδια, ἡ πρὸς τὸν Τάμεσιν ἄποψις μετὰ τοῦ διπλοῦ γεισώματος τοῦ βρεχομένου ὑπὸ τῶν κυμάτων τοῦ ποταμοῦ, ἅτινα ῥίπτουσι πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ νομοθέτου τὸ ναυτικὸν καὶ ἐμπορικὸν ἐν γένει τῆς Ἀγγλίας, τὸ πᾶν ἐν γένει δικαιοῖ τὸν θαυμάσιον λόγον τοῦ αὐτο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 68. Τὴν κατὰ τὴν συζήτησιν (ὑποβολὴν προτάσεων, ἀγορεύσεις τῶν βουλευτῶν καὶ ψηφοφορίαν) καλουμένην τάξιν ὁρίζει κατὰ τὰ Συντάγματα (ἡμετ. Συντ. ἄρθρον 65) ἰδιαίτερος κανονισμός, ὃν συντάσσει αὐτὸ τοῦτο τὸ σῶμα κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ καὶ δύναται ἑπομένως ἑκάστοτε νὰ μεταβάλῃ κατὰ τὸ δοκοῦν ἐντὸς τῶν ὅρων τοῦ Συντάγματος, τάσσοντος περιορισμούς τινας πρὸς ἀποτροπὴν παρεκτροπῶν τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, ὑποβουλουμένων ἐνίοτε κακοήθως εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν (*). Κύριον τοῦ κανονισμοῦ ἔργον εἶναι ὁ λεπτομερὴς

κράτορος (τῶν Ῥώσσων) Νικολάου, εἰπόντος ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ μεγαλείου τούτου «Ἔ ἶ ν α ι ὁ ρ α μ α ἐ κ λ ί θ ο υ !» Πανταχοῦ τῆς οἰκοδομῆς ὑπάρχουσιν ἀγάλματα καὶ ζωγραφίαι, εἰκονίζουσαι θέματα τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας καὶ ποιήσεως ἀντὶ τῶν εὐήθων μυθολογικῶν ἀλληγοριῶν τῶν ἀνακτόρων τοῦ Λουξεμβούργου καὶ τοῦ παλατίου τῶν Βουρβώνων . . . . . Οὐδέποτε ἡ βασιλεία, ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἱστορία ἠξιώθησαν σεμνοπρεπεστέρου ναοῦ ! . . . . Ἐν μέσῳ ὅλης ταύτης τῆς ἐξαιρέτου πολυτελείας τῆς τεχνης καὶ τῆς ἱστορίας συζητεῖ τὸ ἀγγλικὸν κοινοβούλιον ἐν ἁπλότητι, ἐν ὑνέσει καὶ ἡρεμίᾳ, ἐγγυωμέναις τὴν καταρτισιν ἰσχυρῶν καὶ σπουδαίων νομοθετημάτων. Οὐδὲν τὸ ἐπιτετηδευμένον καὶ τὸ θεατρικόν. Ἄνδρες, ῥέροντες ῥάκκον ἢ πάλτον, κεκαλυμμένοι δὲ τὴν κεφαλὴν, ἀσχολοῦνται περὶ τὰ συμφέροντα τῆς ἀγαπεστάτης τῶν ἐπικρατειῶν καὶ ἐν σωστικῇ βραδύτητι τάσσουσι τοὺς νόμους, οἵτινες προορίζονται εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς τύχης διακοσίων ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, διεσπαρμένων εἰς τὰ πέντε τοῦ κόσμου μέρη.» — Ἡμῶν βεβαίως τὸ νεόδμητον βουλευτήριον εἶναι πολλῷ ἧττον εὔκοσμον καὶ σεμνοπρεπές, αἱ ὀλιγοχρόνιοι ἡμῶν κοινοβουλευτικαὶ συζητήσεις, ταπειναὶ ἔτι καὶ χαμαίζηλοι, στεροῦνται τοῦ κύρους καὶ τῆς δόξης τῶν εὐκλεῶν κοινοβουλευτικῶν παραδόσεων τῆς Ἀγγλίας· ἔχομεν ὅμως ἡμεῖς εἰς ἀντάλλαγμα ἐν τῷ ἐδάφει ἡμῶν περίδοξα καὶ ἀνεπίληστα μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς δόξης τὴν ὑπερδισχιλιετῆ Πνύκα, τὸν Ἄρειον Πάγον, τὴν Βουλὴν τῶν Πεντακοσίων, ὅπου κατετέθησάν τὸ πρῶτον τὰ θεμέλια τοῦ ἐλευθέρου πολιτικοῦ βίου. Ἂς ἐμπνευσθῶμεν ἐκ τῶν προγονικῶν ἡμῶν παραδόσεων, καὶ ἂς δείξωμεν ἐν τῇ ὑποστηρίξει καὶ ἀναπτύξει τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν, ὅτι οὐδέποτε ἐπαύσατο κυκλοφοροῦν εἰς τὰς ἡμετέρας φλέβας τὸ αἷμα τῶν πάλαι πατέρων ἡμῶν.—Ἀλλ' ἔχομεν καὶ ὁμοιότητά τινα συμπτώσεων πρὸς τοὺς Ἄγγλους ! Τὸ μέγα κοινοβούλιον τῶν Ἀγγλων ἐπυρπολήθη κατὰ τὸ 1835, ἐπὶ τῆς αὐτῆς δὲ θέσεως ᾠκοδομήθη ἄλλο, οὐχ ἧττον περικαλλὲς καὶ σεμνὸν τοῦ πρώτου. Ὁμοίως τὸ βουλευτήριον τῶν Ἀθηνῶν ἐκάη τῷ 1854, νέον δὲ βουλευτήριον ᾠκοδομήθη, οὐχὶ τοῦ πρώτου κατώτερον, ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως.

(*) Ἐν τοῖς Συντάγμασι ὁρίζεται συνήθως 1) ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς καταρτισιν ἐννόμου ἀπαρτίας μελῶν τῶν βουλευτικῶν σωμάτων, 2) τὸ δημόσιον τῶν συνεδριάσεων, 3) ἡ ἐποχὴ τῆς συνελεύσεως τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, 4) ἐγγυήσεις τινὲς περὶ τῆς ὡρίμου τῶν νομοσχεδίων καταρτίσεως, δι' ἁπλῆς δηλ. ἢ πολλαπλῆς συζητήσεως ἐν τοῖς νομοθ. σώμασι, 5) ὁ ὅρκος τῶν μελῶν τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, 6) ἡ ἀνάγκη προεδρείου καὶ ἡ πηγὴ τοῦ καταρτισμοῦ αὐτοῦ· ὁ δὲ τρόπος τῆς ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα ἐκπληρώσεως τῶν βουλευτικῶν καθηκόντων ὁρίζεται ἐν τοῖς Κανονισμοῖς, ὧν ἡ σύνταξις ἀνατίθεται εἰς τὰς Βουλὰς ὑπ' αὐτῶν τῶν Συνταγμάτων.

ὁρισμὸς τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς καὶ τῶν ἔργων τοῦ προεδρείου, εἰς ὃ εἶναι ἀνατεθειμένη ἡ διεύθυνσις τῶν βουλευτικῶν συνεδριάσεων καὶ ἡ παραφυλακὴ τῆς τάξεως κατὰ τὰς συζητήσεις. —Ἀλλὰ πῶς καταρτίζεται τὸ προεδρεῖον; Ἄλλοτε, πρὸ τῆς τελευταίας μεταπολιτεύσεως τοῦ 1862, ὑπαρχόντων ἐν Ἑλλάδι δύο νομοθετικῶν σωμάτων (τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας), ὧν τὸ μὲν (δηλ. ἡ Βουλὴ) ἐξελέγετο ὑπὸ τοῦ λαοῦ, τὸ δὲ (ἤτοι ἡ Γερουσία) κατηρτίζετο διὰ διορισμῶν, ἀπορρέόντων ἀπὸ τοῦ βασιλέως, τὸ μὲν προεδρεῖον τῆς Βουλῆς (ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ προέδρου, τοῦ ἀντιπροέδρου καὶ τῶν γραμματέων) ἐξελέγετο ὑπὸ τῶν βουλευτῶν, μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς ταύτης τῆς Βουλῆς, κατὰ τὴν ἔναρξιν ἑκάστης βουλευτικῆς Συνόδου (Συντ. ἑλληνικοῦ τοῦ 1844 ἄρθρον 65), τὸ δὲ τῆς Γερουσίας κατηρτίζετο ὡς ἑξῆς: Ὁ μὲν πρόεδρος διωρίζετο μεταξὺ τῶν γερουσιαστῶν κατὰ τριετίαν, (ἤτοι κατὰ πᾶσαν βουλευτικὴν περίοδον) ὑπὸ τοῦ βασιλέως, οἱ δὲ ἀντιπρόεδροι καὶ γραμματεῖς ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν γερουσιαστῶν κατὰ πᾶσαν βουλευτικὴν Σύνοδον (Συνταγ. τοῦ 1844 ἄρθρ. 78), ἐκ τῶν μελῶν ἐπίσης αὐτῆς ταύτης τῆς Γερουσίας. Σήμερον δὲ τοῦ ὑπάρχοντος ἑνὸς καὶ μόνου νομοθ. σώματος, τῆς Βουλῆς, ὁλόκληρον τὸ προεδρεῖον ἐκλέγεται ὑπὸ τῶν βουλευτῶν, ὡς καὶ κατὰ τὸ πρότερον Σύνταγμα (Συντ. τοῦ 1864 ἄρθρον 74) (*). Καὶ τὸ μὲν Σύνταγμα ἡμῶν οὐδένα τάσσει περιο-

(*) Ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸ αὐτοπροαιρέτως χορηγηθὲν τοῖς Γάλλοις ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ΄ Σύνταγμα ὁ πρόεδρος τῆς Γερουσίας διωρίζετο ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ δὲν ἐλαμβάνετο ἐκ τῶν Γερουσιαστῶν. Κατὰ τὸ 25 ἄρθρον τοῦ Συντάγματος τούτου ἡ Γερουσία (Chambre des pairs) προεδρεύεται ὑπὸ τοῦ καγκελλαρίου (chancelier) τῆς Γαλλίας, καὶ ἐν τῇ ἀπουσίᾳ αὐτοῦ ὑπό τινος Γερουσιαστοῦ, διοριζομένου ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ἐπελθούσης τῆς μεταβολῆς τοῦ 1830, κατηργήθη τὸ ἀξίωμα τῶν καγκελαρίων προέδρων, διωρίζετο δὲ ὁ πρόεδρος ὑπὸ τοῦ βασιλέως μέν, ἀλλὰ μεταξὺ τῶν Γερουσιαστῶν. Ἀλλὰ κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1814 καὶ ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς διωρίζετο ὑπὸ τοῦ βασιλέως μεταξὺ πέντε βουλευτῶν, ὑποδεικνυομένων ὑπὸ τῆς Βουλῆς, μετέβαλε δὲ καὶ κατὰ τοῦτο αὐτὸ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1830, ὁρίσαν τὴν ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐκλογὴν τοῦ προέδρου. — Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπίσης ἡ μὲν Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ἐκλέγει ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς μελῶν τὸν πρόεδρον αὐτῆς, καλούμενον παρὰ τοῖς Ἄγγλοις speaker, δηλονότι ῥήτορα, (ἐκλήθη δὲ οὕτω, διότι κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐλάμβανεν οὗτος τὸν λόγον ἐνώπιον τοῦ ἡγεμόνος ἐν ὀνόματι τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων), ἄνευ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ψηφοφορίας, καθὸ μὴ παρισταμένων συνήθως δύο μνηστήρων, διότι συνήθως μέλος τι τῆς Βουλῆς προτείνει δημοσίᾳ τὴν ἐκλογὴν τοῦ μεταξὺ τῶν ἀντιθέτων πολιτικῶν κομμάτων ἰδιαιτέρως προσυμφωνηθέντος προσώπου, ἡ δὲ πρότασις αὕτη, ὑποστηριζομένη ὑπὸ ἄλλου τινὸς βουλευτοῦ ἐκ τῶν μάλιστα ἐπισήμου, γίνεται δεκτὴ ὁμοθύμως ὑπὸ τῆς Βουλῆς. Ἂν ὅμως οἱ μνηστῆρες τυγχάνωσιν ὄντες δύο, διχογνωμίας ἐπικρατούσης, (ὅπερ σπανίως συμβαίνει), τελεῖται ψηφοφορία. Ἀλλὰ τὸν καγκελάριον πρόεδρον τῆς Γερουσίας δὲν ὀνομάζει ἡ Γερουσία. Ἐν

ρισμὸν εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐκλογὴν τῶν ἁρμοδίων προσώπων, ἀλλ' ὁ κανονισμὸς τῆς Βουλῆς (ἄρθρον 65) κατὰ μίμησιν τῶν ἄλλων βουλευτικῶν κανονισμῶν, ἐπάγει τὸν περιορισμὸν, ὅτι μέλος τοῦ προεδρείου δὲν δύναται νὰ ἦναι ὑπουργός. Ἐκλέγεται δὲ τὸ προεδρεῖον κατὰ πᾶσαν βουλευτικὴν Σύνοδον διὰ μυστικῆς διὰ ψηφοδελτίων ψηφοφορίας κατὰ τὰ ἐν τῷ κανονισμῷ ὡρισμένα (κανον. τῆς Βουλῆς ἄρθρον 8). — Καὶ περίοδος μὲν βουλευτικὴ λέγεται τὸ ἀπὸ τῆς γεννήσεως τῆς Βουλῆς (διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν βουλευτῶν) μέχρι τοῦ θανάτου αὐτῆς (τῆς κατὰ νόμον παύσεως τῶν βουλευτικῶν αὐτῆς καθηκόν των) χρονικὸν διάστημα, ὁριζόμενον ῥητῶς ἐν τοῖς Συντάγμασι (*) σύνοδος δὲ τὸ χρονικὸν διάστημα, ὅπερ ἐτησίως διανύει ἡ Βουλὴ συνεδριάζουσα (**), κατὰ τὴν ἔναρξιν δ' ἑκάστης Συνόδου ἐκλέγεται νέον προεδρεῖον(***). Τοῦ προέδρου κύριον καθῆκον εἶναι

ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις ὁ μὲν πρόεδρος τῆς Βουλῆς ἐκλέγεται ὑπὸ τῶν βουλευτῶν, ὡς πρόεδρος δὲ τῆς Γερουσίας χρησιμεύει ὁ ἀντιπρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὅστις συνεκλέγεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ μετὰ τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ὡς ἀντικαταστάτης αὐτοῦ, ἂν ποτε ἤθελεν ἀποβιώσει οὗτος ἐν τῷ διαστήματι τῆς τετραετίας ἢ κηρυχθῇ ἔκπτωτος τῆς προεδρείας, εἰσαγόμενος εἰς δίκην. Ἐν Βελγίῳ ἀμφοτέρων τῶν Βουλῶν οἱ πρόεδροι ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν Βουλῶν (Βελγ. Συντάγματος ἄρθρ. 37).

(*) Ἐπειδὴ δέ, ὡς κατωτέρω γνωσθήσεται, ὁ θάνατος τῆς Βουλῆς ἢ εἶναι ῥυσικός, ὁ ἐπερχόμενος δηλ' ἀφ' ἑαυτοῦ μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ὁριζομένης ἐν τῷ Συντάγματι χρονικῆς περιόδου, δι' ἣν ἐξελέχθη, ἢ εἶναι βίαιος, ὁ ἐπερχόμενος διὰ τῆς ἐνασκήσεως τοῦ βασιλικοῦ δικαιώματος τῆς διαλύσεως, παραλλάσσει ὁ χρόνος τῆς διαρκείας τῆς βουλευτικῆς περιόδου· ἑπομένως ὑπάρχουσι περίοδοι μακραὶ (λ. χ. τετραετεῖς ἐν Ἑλλάδι, διὰ τὴν κατὰ τετραετίαν ἐκλογὴν τῶν βουλευτῶν), περιλαμβάνουσαι πολλὰς συνόδους (τέσσαρας ἤδη ἐν Ἑλλάδι), καὶ βραχύταται (πέντε μόνον ἢ δέκα ἡμερῶν).

(**) Καὶ ἡ Σύνοδος εἶναι ἄλλοτε μακροτέρα καὶ ἄλλοτε βραχυτέρα παρ' ἡμῖν τε καὶ πολλαχοῦ ἀλλαχοῦ, διότι ἔν τε τῷ ἡμετέρῳ Συντάγματι (ἄρθ. 54) καὶ ἐν τοῖς πλείστοις τῶν ἄλλων ὁρίζεται ἀνώτατος καὶ κατώτατος ὅρος χρονικῆς διαρκείας τῶν ἐνιαυσίων βουλευτικῶν ἐργασιῶν. Παρ' ἡμῖν φρονοῦμεν εἰπεῖν οὔτε ὀλιγώτερον τῶν τριῶν μηνῶν, οὔτε πλέον τῶν ἓξ δύνανται νὰ συνεδριάσωσιν ἀνέκαστον ἔτος οἱ βουλευταί.

(***) Ἡ ἐκλογὴ τοῦ προέδρου ἢ τοῦ προεδρείου εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ἢ δύναται νὰ τεθῇ ὡς ζήτημα ὑπουργικὸν ἢ ζήτημα ἐμπιστοσύνης; — Εἴπομεν ἐν τοῖς πρόσθεν, ὅτι τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, προελθὸν ἐκ τοῦ ὑπὸ θλιβερᾶς πείρας παραχθέντος πόθου τῶν Ἄγγλων νὰ στήσωσι ῥαγμὸν εἰς τὰς καταχρήσεις τῶν βασιλέων, περιώρισεν ἐν μέρει τὰ ἀρχικὰ βασιλικὰ δικαιώματα, ὧν ἡ κτῆσις καθίστανε πανίσχυρον εἴτε ἐπ' ἀγαθῷ εἴτε ἐπὶ κακῷ τὸν βασιλέα, ἀλλ' εἰς τοιοῦτον μόνον βαθμὸν καὶ τρόπον, ὥστε νὰ διατηρῆται μὲν πᾶσα ἡ κυβερνητικὴ ἰσχὺς τῆς βασιλείας, ἀλλὰ νὰ ἀδυνατῇ μόνον νὰ πράξῃ τὸ προδήλως κακόν· πρὸς τοῦτο δὲ 1) ἀπήτησε τὴν συναίνεσιν τῆς Βουλῆς πρὸς ἐπιβολὴν φόρων καὶ μεταβολὴν τῶν κειμένων νόμων καὶ ἐν ταὐτῷ 2) κατέστησε ποινικῶς ὑπευθύνους τοὺς

ἡ τήρησις τῶν ὅρων τοῦ Συντάγματος καὶ τοῦ κανονισμοῦ εἰς τὸν

ὑπουργούς, ἀλλὰ παρετηρήσαμεν προσέτι, ὅτι ἡ καθιέρωσις τῶν ἀρχῶν τούτων οἱονεὶ ἐμηδένισεν ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ ἄξιωμα τῆς βασιλείας, δι' οὓς λόγους ἐξεθέμεθα ἐν τῇ εἰσαγωγῇ. Ἐὰν διέλθῃ τις τοὺς γραπτοὺς θεσμοὺς τῆς Ἀγγλίας, αὐτὰ τὰ φιλελευθερώτερα τῶν νέων εὐρωπαϊκῶν Συνταγμάτων, (ἐν οἷς καταταχτέον καὶ τὸ ἡμέτερον), δὲν βλέπει καθιερουμένην τὴν καθ' ὑπόδειξιν τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειονοψηφίας μόρφωσιν καὶ πτῶσιν τῶν ὑπουργείων, βλέπει δὲ μόνον, ὅτι ἡ Βουλὴ δύναται νὰ παραπέμπῃ τοὺς ὑπουργοὺς εἰς δίκην καὶ ὅτι κατ' ἐνιαυτὸν αἱ Βουλαὶ ἢ ἡ Βουλὴ ψηφίζει τὸν προϋπολογισμόν, ἀλλ' ἐκ τούτου ἀπορρέει, ὅτι ἡ μὲν Βουλὴ δύναται δι' ἔλλειψιν πεποιθήσεως εἰς τὸ ὑπουργεῖον νὰ ἀρνηθῇ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, οἱ δὲ ὑπουργοὶ δὲν δύνανται νὰ παραμείνωσιν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ, ἐστερημένοι τῆς εὐνοίας αὐτῆς, φοβοῦνται δὲ ἄλλως αὐτὴν καὶ σπεύδουσι νὰ συμμορφῶνται πρὸς τὰς ἀξιώσεις αὐτῆς. Ἐκ τούτου δὲ πάλιν πηγάζει ἡ καλουμένη πολιτικὴ ἢ κοινοβουλευτικὴ εὐθύνη τῶν ὑπουργῶν, περὶ ἧς ἐν ἰδίῳ τόπῳ πραγματευθησόμεθα κατ' ἔκτασιν. Τούτου ἕνεκα οὐδεὶς ταυτῶν ἀμφισβητεῖ τὸ δικαίωμα τῆς Βουλῆς ἢ τῶν Βουλῶν νὰ προκαλῶσι τὴν ἀντικατάστασιν τῶν ὑπουργείων, καίτοι ἀπὸ τῆς βασιλικῆς πρωτοβουλίας κατὰ τύπον ἀπορρεόντων, διὰ τῆς ἐκφράσεως δυσπιστίας πρὸς αὐτά· αὕτη δὲ ἐκφαίνεται συνήθως διὰ τῶν καλουμένων ὑπουργικῶν ζητημάτων ἢ ζητημάτων ἐμπιστοσύνης, περὶ ὧν ἀλλαχοῦ ἐκτενέστερον.— Δέον ἤδη νὰ θεωρῆται ὡς ζήτημα ὑπουργικόν, εἰς ἔκφρασιν ὁηλονότι πίστεως ἢ δυσπιστίας πρὸς τὸ ὑπουργεῖον, ἡ ἐκλογὴ τοῦ προέδρου; Καθ' ἡμᾶς ἡ λογικὴ ἐπιτάσσει τὴν ἀποφατικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. Τὸ ζήτημα τοῦ προέδρου εἶναι ζήτημα κανονισμοῦ τῶν ἐσωτερικῶν ἐργασιῶν ταῦ σώματος, οὐχ ἧττον δὲ ζήτημα ἀτομικῆς ὑπολήψεως καὶ τιμῆς. Ἡ διεύθυνσις σώματος πολυπροσώπου, ἅμα δὲ μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ, νομοθετικοῦ καὶ πολιτικοῦ ἐν ταὐτῷ, εἶναι ἔργον δυσχερέστατον, ἀπαιτοῦν οὐ μόνον ἑτοιμότητα ἀντιλήψεως καὶ βάθος κρίσεως, διὰ τὴν ταχεῖαν καὶ βαθεῖαν κατάληψιν τῶν ζητημάτων, οὐ μόνον παντελῆ ἀνεξαρτησίαν χαρακτῆρος καὶ φρονήματος, καὶ, ὃς εἰπεῖν, στωϊκὴν ἀπάθειαν εἰς τῶν πολιτικῶν κυμάτων τὴν διαπάλην, ἀλλὰ καὶ μεγάλην προσωπικὴν βαρύτητα, ἐπιβάλλουσαν τὸν σεβασμὸν εἰς τὰ ἀνταγωνιζόμενα κύματα. Ὅθεν εἶναι δυσέρικτος πολλάκις ἡ εὕρεσις καταλλήλου πρὸς διεύθυνσιν προσώπου. Διὰ τοῦτο ἐν Ἀγγλίᾳ, τῇ κοιτίδι τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν, βάλλουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἅπασαι αἱ ἐν τῇ Βουλῇ μερίδες εἰς ἕνα καὶ μόνον, παμψηφεὶ ἐκλεγόμενον. — Ἀλλὰ πλὴν τούτου τὸ ζήτημα τῆς πίστεως εἰς τὸ ὑπουργεῖον εἶναι παντάπασιν ἄσχετον πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ὑπολήψεως εἰς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν βουλευτὴν ὡς πρόεδρον. Δύναταί τις συχνάκις νὰ ἔχῃ ὑπουργεῖῳ τινὶ πιστευτικώτατα, ἐπιδοκιμάζων καθόλου τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ πορείαν καὶ συντρέχων διὰ τοῦτο αὐτὸ διὰ τῆς ψήφου αὐτοῦ, οὐχ ἧττον δὲ νὰ φρονῇ, ὅτι ὁ ὑπ' αὐτοῦ (κατὰ πλειοψηφίαν μάλιστα πολλάκις μόνον ἐν τῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ) ὑποδειχθεὶς ὡς ἐκλεκτέος πρόεδρος εἶναι ἥκιστα ἐπιτήδειος εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ ὑπάτου ἐν τῇ Βουλῇ ἀξιώματος, προαιρούμενος διὰ τοῦτο ἄλλο πρόσωπον. Ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς ὑπουργικότητος τοῦ ζητήματος τῆς ἐκλογῆς τοῦ προέδρου ἡ ψῆφος αὐτοῦ, ἣν κατὰ πεποίθησιν θέλει δώσει εἰς ὃ πρόσωπον διὰ τιμῆς ἄγει, θέλει ἐπενέγκει τὴν ἧτταν καὶ ἑπομένως τὴν παραίτησιν τοῦ ὑπουργείου, ἣν ἀποκρούει.— Ἄλλως ἡ καθιέρωσις τοῦ ζητήματος τῆς ἐκλογῆς τοῦ προέδρου ὡς ὑπουργικοῦ κολοβοῖ τὴν βασιλικὴν προνομίαν τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς, ἥτις ἀνάγκη πᾶσα νὰ δια-

σχηματισμὸν ἐννόμου ἀπαρτίας, ἡ διατήρησις κατὰ τὰς συζητήσεις τῆς εὐταξίας, ἡ ἐπαναφορὰ τῶν παρεκτρεπομένων ῥητόρων εἰς τὸ θέμα καὶ ἡ ἀνάκλησις εἰς τὴν τάξιν (Rappel à l'ordre), ἡ θέ-

τηρῇ πᾶσαν αὐτῆς τὴν ἰσχὺν καὶ ἀκεραιότητα. Ὡς παρατηρήσομεν ἀλλαχοῦ ἀκριβέστερον, οἱ ὑπουργοὶ ἡττηθέντες κοινοβουλευτικῶς, ἔχουσιν ἔτι ἕνα λιμένα σωτηρίας, τὸν βασιλέα, δικαιούμενον νὰ διαλύσῃ ὑπὲρ αὐτῶν τὴν Βουλήν· τούτου ἕνεκα δύνανται νὰ κληθῶσιν αἱ ἐκφράσεις δυσπιστίας πρὸς τὰ ὑπουργεῖα τῆς Βουλῆς ἀποράσεις μὴ ἔχουσαι ὁριστικὴν καὶ τελεσίδικον ἰσχύν, πρὶν ἢ ὁ βασιλεὺς ἀποδεχθῇ καὶ κυρώσῃ ἢ ἐκκαλέσῃ ἐνώπιον τοῦ ἐκλογικοῦ συλλόγου διαλύων τὴν Βουλήν· κατ' ἀκολουθίαν φυσικὴν ὑπουργικὰ ζητήματα δύνανται νὰ τεθῶσι μόνον τὰ ἐφ' ὧν ὁ βασιλεὺς δύναται νὰ ἀποφανθῇ ἐλευθέρως, μετὰ ὥριμον μελέτην καὶ σκέψιν, οὐχὶ δὲ τὰ δι' ὧν ὡς τὸ προκείμενον, φέρεται εἰς τὴν ἀδύνατον ἐπαγωγήν. Ἵνα ἡ διὰ τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς ἐνεργουμένη ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἔκκλησις τῆς ἀποράσεως τῆς Βουλῆς ᾖ ἐρικτὴ λογικῶς, μὴ περιτρέπουσα εἰς σύγχυσιν τοὺς ἀποφανθησομένους ἐκλογεῖς, ἀπαιτεῖται 1) μὲν τὸ θέμα τῆς μεταξὺ τοῦ ὑπουργείου καὶ τῶν Βουλῶν διαφωνίας ᾖ τοῦ προκαλέσαντος τὴν δυσπιστίαν λόγου νὰ ᾖ θέμα, ἀφορῶν εἰς γενικὸν ἢ μερικὸν συμφέρον τοῦ Κράτους, ὡρισμένον δὲ ἄλλως, θετικὸν, καὶ δεκτικὸν κριτικῆς ἐκτιμήσεως καὶ 2) τὰ ψηφίσαντα οὕτως ἢ ἄλλως πρόσωπα ἀφιλονεικήτως, αὐθεντικῶς καὶ πασιδήλως γνωστὰ τῷ λαῷ. Ἀλλὰ τὸ περὶ προέδρου ζήτημα, ὅλως προσωπικόν, 1) δὲν παρίσταται οὔτε κατὰ τύπον κἂν ὡς ζήτημα ἀρχῶν, εἶναι ἑπομένως ἀνάξιον καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ βασιλέως, τοῦ ἀνωτάτου τούτου ἐπόπτου τῆς πορείας τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, καὶ τοῦ τοῦ ἔθνους νὰ καλέσῃ μὲν ὁ πρῶτος, νὰ κληθῇ δὲ τὸ δεύτερον, ὅπως ἀποφανθῇ ἐπ' αὐτοῦ. Ὅθεν δεσμεύεται ὁ βασιλεὺς διὰ τῆς παρεμβολῆς τοῦ προσωπικοῦ ζητήματος εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ βασιλικοῦ αὐτοῦ δικαιώματος, ὧν διὰ τοῦτο ἠναγκασμένος ἢ νὰ ἀποδεχθῇ τὴν παραίτησιν ὑπουργείου, οὗτινος ἐπιδοκιμάζει τὴν πορείαν καὶ ἀπάζεται τὰς ἀρχὰς καὶ νὰ καλέσῃ τὴν ἀποκρουομένην ὑπ' αὐτοῦ τε καὶ τοῦ δημοσίου φρονήματος ἀντιπολίτευσιν ἢ νὰ παραστῇ ἀναξιοπρεπής, τιθεὶς ἐνώπιον τῶν ἐκλογέων τὸ ζήτημα, ἂν καλῶς ἢ κακῶς ἔπραξεν ἡ Βουλή, ἀναδείξασα πρόεδρον τὸν ὑποψήφιον τῆς ἀντιπολιτεύσεως Πέτρον καὶ οὐχὶ τὸν τῆς κυβερνήσεως Παῦλον. 2) δεσμεύεται αὐτὸς ὁ ἐκλογεὺς λαὸς εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, ἅτε ἀγνοῶν τίνες οἱ μετὰ τοῦ ὑπουργείου ἐν τῇ ψηφοφορίᾳ ταχθέντες καὶ τίνες οἱ κατ' αὐτοῦ, καθ' διεξαγομένης διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας τῆς ἐκλογῆς τοῦ προέδρου τῆς Βουλῆς.—Ἄλλως ἐν ταῖς ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις πρὸ πάντων ἐπὶ τὰ ὑπουργικὰ ζητήματα ὀφείλει νὰ ἐπιδρᾷ ἀδιακόπως τοῦ λαοῦ τὸ δημόσιον φρόνημα, τὰ δὲ βουλευτικὰ σώματα ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸν λαὸν οὐ μόνον διὰ τῆς ψηφοφορίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς δημοσίας συζητήσεως· ὅθεν ἀποστερεῖται καὶ ὁ λαὸς τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ διὰ τῆς μετατροπῆς εἰς ὑπουργικὰ ζητήματα θεμάτων προτιθεμένων εἰς σιωπηρὰν καὶ μυστικὴν ψηφοφορίαν, ἐξαφανίζεται δὲ ἡ κοινοβουλευτικὴ ἔννοια τῶν ὑπουργικῶν ζητημάτων, ἅτε συνισταμένη οὐχὶ κυρίως εἰς τὴν προσωπικὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ὑπουργείου, ἀλλ' εἰς τὴν πεφωτισμένην καὶ μακρὰν συζήτησιν τῆς πολιτικῆς πορείας αὐτοῦ, συντελοῦσαν οὐ μόνον εἰς τὴν ἐν ἐπιγνώσει καὶ ἄνευ πολιτικῶν καὶ προσωπικῶν παθῶν μόρφωσιν εὐσυνειδήτου γνώμης τῆς Βουλῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διάπλασιν τῆς ὀρθοτέρας καὶ ὠφελιμωτέρας ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐν τούτοις ἐν Ἑλλάδι, ὡς ἄλλοτε ἐν Γαλλίᾳ, ἐθεωρήθη ἀείποτε σχεδὸν τὸ ζήτημα τοῦ προέδρου ὡς ζήτημα ὑπουργικόν.

σις τῶν ζητημάτων μετὰ τὴν συζήτησιν καὶ ἡ διάγνωσις καὶ ἔκθεσις τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ψηφοφορίας, πρὸς δὲ ὁ μετὰ τὸ τέλος ἑκάστης συνεδριάσεως προσδιορισμός, ἐπινεύσει τῆς Βουλῆς, τῆς ἑπομένης συνεδριάσεως, καὶ τῆς ἡμερησίας διατάξεως (*), ἥτις ἐκτίθεται εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς (κατὰ τὸν ἡμέτερον κανονισμὸν), ἐν Γαλλίᾳ δὲ καὶ δημοσιεύεται πρὸ τῆς ἑπομένης συνεδριάσεως διὰ τῆς ἐπισήμου ἐφημερίδος. — Οἱ δὲ ἀντιπρόεδροι (τρεῖς παρ' ἡμῖν τὸν ἀριθμὸν κατὰ τὸν ἐν ἰσχύϊ κανονισμὸν) ἀναπληροῦσι τὸν πρόεδρον, ἀπόντα ἢ κωλυόμενον κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀριθμητικῆς αὐτῶν κατὰ τὴν ἐκλογὴν πλειονοψηφίας, ἑπομένως ἐκπληροῦσι προεδρικὰ καθήκοντα, ἀναλαμβάνοντες τὴν προεδρείαν, ἄλλως δὲ τυγχάνουσιν ἁπλοῖ βουλευταί. Ῥητέον μόνον, ὅτι ἡ ἐκπλήρωσις τῶν προεδρικῶν καθηκόντων παρ' ἡμῖν δὲν ἐμποδίζει τὴν σύγχρονον ἐξάσκησιν τῶν ἁπλῶν βουλευτικῶν καθηκόντων, δηλονότι τῆς ἀγορεύσεως καὶ τῆς ψηφοφορίας, ὑπὸ τὸν ὅρον μόνον, ὅτι, ὅπως ἀγορεύσῃ, ἀπαιτεῖται νὰ ἀποχωρήσῃ τῆς προεδρικῆς ἕδρας καὶ παραχωρήσῃ αὐτὴν ὁ πρόεδρος εἰς τὸν νόμιμον αὐτοῦ ἀναπληρωτήν, ἀναλαμβάνων αὐτὴν μόνον μετὰ τὸ πέρας τῆς συζητήσεως τοῦ θέματος, περὶ οὗ ἠγόρευσε (κανον. τῆς Βουλῆς ἄρθρον 13) (**). Τῶν δὲ γραμματέων καθῆκον εἶναι ἡ ἐπιτήρησις τῆς συντάξεως τῶν πρακτικῶν, ἡ ἀνάγνωσις ἐν τῇ συνεδριάσει αὐτῶν τε καὶ τῶν ἄλλων ἀναγνωστέων πράξεων ἢ ἐγγράφων, ἡ καταγραφὴ τῶν ὀνομάτων τῶν ζητούντων τὸν λόγον,

(*) Ἡ μερησία διάταξις (ordre du jour) λέγεται τὸ ἀντικείμενον, οὗ τῆς συζητήσεως καὶ διασκέψεως μέλλει νὰ ἐπιληφθῇ ἡ Βουλὴ κατὰ τὴν ἑπομένην συνεδρίασιν. Ἀλλ' ἡ φράσις «ἡμερησία διάταξις» χρησιμεύει καὶ ὡς μέσον πολλάκις ἀποπερατώσεώς τινων πολιτικῶν συζητήσεων, λ. χ. μιᾶς ἐπερωτήσεως, ὅτε ἡ Βουλὴ θέλει νὰ δείξῃ, ὅτι κρίνει περιττὴν ἢ ἐπιβλαβῆ τὴν ἔκδοσιν εἰδικῆς ἀποφάσεως, ἢ καὶ τὴν ἀπασχόλησιν αὐτῆς περαιτέρω ἐπὶ διακοπῇ τῆς ἐξακολουθήσεως τῶν τακτικῶν αὐτῆς ἔργων καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν.

(**) Ὁ Βένθαμ (Tact. des assemblées politiques délib. κεφ. VI.) ἐξέφρασε τὴν γνώμην, ὅτι ὁ ἀναβιβαζόμενος εἰς τῆς προεδρείας τὸν θρόνον καὶ περιβαλλόμενος οὕτω τοσοῦτον σπουδαῖα καθήκοντα, ὧν τὸ κυριώτερον ἡ ἀμεροληψία, δέον νὰ ἀρίσταται τῶν ἁπλῶν τοῦ βουλευτοῦ καθηκόντων. Ἀλλὰ νομίζομεν, ὅτι ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ὑπεράγαν αὐστηρά. Ἀναμφιρίστως ὁ πρόεδρος δέον νὰ ἀπέχῃ τῶν κομματικῶν διαπληκτισμῶν, ὡς ἐπίσης τῆς περὶ μικρὰ καὶ χυδαῖα διατριβῆς, ἀλλ' ὅμως οὐδαμῶς ἄτοπον εἶναι, ἀλλὰ καὶ μάλιστα ἁρμόζον εἰς τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν θέσιν, νὰ φωτίζῃ τὴν Βουλὴν διὰ τῶν ἐξόχων αὐτοῦ πολιτικῶν καὶ ἱστορικῶν γνώσεων καὶ τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ κριτηρίου κατὰ τὴν συζήτησιν σπουδαίων ἀντικειμένων καὶ νὰ κατευνάζῃ πολλάκις δι' ἐμβριθῶν καὶ φρονίμων ἀγορεύσεων τὸ ὑπερεκχειλισθὲν κομματικὸν πνεῦμα, ἐπαναφέρων τὴν γαλήνην εἰς τοὺς κόλπους τοῦ νομοθετικοῦ συνεδρίου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡ ἀπαρίθμησις τῶν ψήφων καὶ ἡ τήρησις ἀκριβοῦς σημειώσεως τῆς ψήφου ἑκάστου βουλευτοῦ ἐν τῇ δι' ὀνομαστικῆς κλήσεως ψηφοφορίᾳ (κανον. Βουλῆς ἄρθρον 14)· κατὰ δὲ τὴν δι' ἀναστάσεως ψηφοφορίαν, ἥτις εἶναι ἡ πασῶν συνηθεστάτη, οἱ γραμματεῖς μετὰ τοῦ προέδρου σχηματίζουσι τὸ ἐπιτετραμμένον τὴν βεβαίωσιν τοῦ ἀποτελέσματος γραφεῖον, μὴ δυναμένου τοῦ προέδρου νὰ ἀπαγγείλῃ τὸ ἀποτέλεσμα ἄνευ τῆς προτέρας μετὰ τῶν γραμματέων συσκέψεως (ἄρθρον 59).

§ 69. Εἴδομεν, ὅτι τὰ βουλευτικὰ σώματα, (ἅτινα καὶ κυρίως νομοθετικὰ ἀπεκαλέσαμεν), ἔχουσι διπλῆν ἀποστολήν, τὴν τῆς ψηφίσεως τῶν νόμων (περὶ ἧς ἰδίως πραγματευόμεθα ἐνταῦθα) καὶ τὴν τῆς ἐξελέγξεως τῆς πορείας τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας, (περὶ ἧς ἀλλαχοῦ πλατύτερον γενήσεται λόγος), εἴδομεν δέ πίνι τρόπῳ καὶ ὑπὸ τίνας κανόνας καὶ διατυπώσεις ἐκπληροῦσι τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν ταύτην. Πρὸς ἐπιτυχῆ δμως ἐκπλήρωσιν τῶν σοβαρῶν τούτων καθηκόντων δὲν εἶναι ἀποχρῶσα ἀείποτε ἡ δημοσία παντὸς τοῦ νομοθ. σώματος συνεδρίασις, ἀλλ' ἀπαιτοῦνται πολλάκις πρὸς μεμελετημένην καὶ ἀκριβῆ βάσανον τῶν νομοσχεδίων καὶ ἄλλων τῆς Βουλῆς σπουδαίων ἔργων προκαταρκτικαὶ ἰδιαίτεραι ὀλιγομελεῖς συνεδριάσεις. Ἕνεκα τούτου ἐν ταῖς ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις διαιροῦνται κατὰ τὴν ἔναρξιν ἑκάστης συνόδου αἱ Βουλαὶ εἰς τμήματα, καταρτιζόμενα διὰ κληρώσεως ἰσαρίθμως, ἢ τμήματα καταρτιζόμενα δι' ἐκλογῆς ἢ ἐπιτροπάς, δι' ἐκλογῆς μὲν καταρτιζομένας ἀλλὰ συγκειμένας ἐκ πολλῶν βουλευτῶν, οὐχὶ δὲ πάντων· ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν γίνεται ἀνανέωσις συχνὴ τῶν τμημάτων καὶ τῶν ἐπιτροπῶν, ἢ δὲν ὑπάρχουσι μὲν διαρκεῖς ἐπιτροπαὶ ἢ τμήματα, ἀλλ' ἅμα ἂν παραστῇ ἀνάγκη, ἐκλέγονται. Τὴν ἐν ἀρχῇ ἑκάστης Συνόδου διαίρεσιν τῆς Βουλῆς εἰς μόνιμα καὶ εἰδικὰ τμήματα δι' ἐκλογῆς καταρτιζόμενα, (πλὴν τῶν συνήθων καὶ ἐκ τοῦ προσπίπτοντος σχηματιζομένων), πρὸ δύο περίπου ἑκατονταετηρίδων ἢ τοὐλάχιστον πρὸ ἐπέκεινα τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ἐνιαυτῶν ἐνεκολπώθησαν τὰ βουλευτικὰ σώματα τῆς Ἀγγλίας, ἐκεῖθεν δὲ παρέλαβεν ἡ συντακτικὴ Συνέλευσις (Assemblée Constituante) καὶ ἡ γαλλικὴ Συνέλευσις τοῦ 1848. Ἐν Ἀγγλίᾳ τοιαῦτα μόνιμα καὶ διαρκῆ τμήματα εἶναι ἐννέα τὸν ἀριθμὸν, τὸ τῆς θρησκείας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς δικαιοσύνης, τῶν προνομίων, τῶν παραπόνων, τῶν χορηγήσεων τοῦ στέμματος, τῶν τρόπων καὶ τῶν μέσων (Ways and means). Ἡ εἰς διαρκῆ καὶ εἰδικὰ τμήματα κατατομὴ ἁπάσης τῆς Βουλῆς οὐ μόνον καλεῖ πάντα τῆς βουλῆς τὰ μέλη εἰς τὴν προσήκουσαν ἔρευναν καὶ μελέτην τῶν πραγμάτων τῆς

πολιτείας, ἀλλὰ καὶ περιορίζει ἕκαστον τούτων εἰς εἰδικὰς μελέτας, ἐκείνας ἰδίως, εἰς ἃς τὸ παρελθὸν αὐτοῦ ἢ ἡ ρυσικὴ ῥοπὴ καὶ κλίσις ἐγγυᾶται ὅτι ἐγκύπτων θέλει ἀποβῆ ὠφελιμώτερος, ἅμα δὲ δραστηριώτερος διὰ τὴν ἕξιν περὶ τὴν εἰδικὴν ταύτην ἐργασίαν· ὅθεν ἀναμφήριστον, ὅτι εἶναι προτιμοτέρα τῆς τε διὰ κληρώσεως καταρτίσεως τῶν τμημάτων, ἥτις γίνεται ἀφορμὴ τῆς εἰσχωρήσεως τῶν οὐδεμίαν ἐχόντων εἰδικότητα ἢ πόθον εἰδικῆς ἐνασχολήσεως εἰς τὰ τμήματα καὶ ἐπομένως ἥκιστα συντελεῖ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς καταρτίσεως μικρῶν τρόπον τινὰ προπαρασκευαστικῶν βουλευτικῶν σωμάτων, καὶ τῆς ἐκλογῆς μὲν ἐπιτροπῶν ἐκ τῶν σχετικῶς εἰδικωτέρων ἐπὶ ἀποκλεισμῷ ὅμως πολλῶν βουλευτῶν, καταδικαζομένων εἰς ἀργίαν τρόπον τινὰ ἐν τῷ σταδίῳ τῆς προπαρασκευῆς. Ἐν Γαλλίᾳ, ὅπου ἀπὸ τοῦ 1814 μέχρι τοῦ 1848 ἴσχυε τὸ σύστημα τοῦ διὰ κληρώσεως καταρτισμοῦ τῶν τμημάτων, ἐπεκράτει καταπληκτικὴ βραδύτης ἐν ταῖς κοινοβουλευτικαῖς ἐργασίαις, ἐκ τοὐναντίου δὲ ἐκ τῶν εἰδικῶν καὶ διαρκῶν τμημάτων, εἰς ἃ διηρέθησαν αἱ μετὰ τὴν γαλλ. ἐπαν. τοῦ 1879 ἐθνικαὶ τῆς Γαλλίας Συνελεύσεις, προῆλθον πάντες οἱ μεγάλοι τῆς Γαλλίας εἰδικοὶ ἄνδρες, οἵτινες ὑπηρέτησαν ἀκολούθως δοκιμώτατα τὴν Γαλλικὴν ἐπιστήμην καὶ δόξαν ὑπὸ Ναπολέοντα τὸν Α' ἔν τε τῇ διπλωματίᾳ καὶ τῇ διοικήσει καὶ ἰδίως ἐν τῷ ἱστορικῷ ἐκείνῳ συμβουλίῳ τῆς ἐπικρατείας, ἐξ οὗ ἀνεβλάστησαν ἐν μικρῷ διαστήματι χρόνου τοσαῦτα σπουδαῖα νομοθετικὰ ἔργα, ἓν καὶ μόνον ἐλάττωμα φέροντα, τὸ τῆς ὑπερβολικῆς διοικητικῆς συγκεντρώσεως, ἀπόῤῥοιαν τῆς εἰσηγήσεως καὶ ἐπιστασίας τοῦ συγκεντρωτικωτάτου ἀνδρὸς, ὅστις ἐβάσταζε τὸ σκῆπτρον τῆς Γαλλίας. Διὰ δὲ τῶν στιγμιαίων καὶ προσκαίρων ἐπιτροπῶν, ἢ τῶν ἐπιτροπῶν τῶν διαρκῶν μὲν ἀλλὰ μὴ περιλαμβανουσῶν πάντας τοὺς βουλευτάς, δὲν ἀποκλείεται μὲν ἐν γένει ἡ εἰδικότης, περιορίζεται ὅμως μεγάλως, διότι ἀποκλείεται 1) ἡ ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει μειονοψηφία, οὐδαμῶς μετέχουσα τῶν συζητήσεων καὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἐπιτροπῶν καὶ 2) μένουσιν ἔξω, οἱαδήποτε πολιτικὴ μερὶς καὶ ἂν διαθέτῃ τὴν πλειονοψηφίαν, οἱ συνεδρεύοντες ἐν ταῖς Βουλαῖς ἱκανοὶ, φιλότιμοι καὶ φιλοπάτριδες, πολλάκις δὲ καὶ δύσγλωττοι καὶ δειλοὶ, οἵτινες, αὐστηροὶ καὶ ἀνεξάρτητοι τὸ φρόνημα, ἀνώτεροι τοῦ ταπεινοῦ φατριασμοῦ, δὲν ἠθέλησαν νὰ ὑποδουλωθῶσιν εἰς τὰς ἀλληλομαχούσας πολιτικὰς φατρίας, δύνανται δὲ νὰ φανῶσιν ἄγαν χρήσιμοι εἰς τὴν πολιτείαν. — Ἀλλ' ὅσον εἶναι προφανὲς, ὅτι ὑπέρτερον κατὰ πάντα τὸ σύστημα τῶν διαρκῶν καὶ εἰδικῶν ἐν ταὐτῷ τμημάτων, τοσοῦτον δύσκολον τὸ ζήτημα πῶς δέον νὰ γίνῃ

ἡ εἰς τμήματα κατατομή, ὅπως ἐπιτυγχάνηται ἡ συμμετοχὴ πάντων τῶν βουλευτῶν εἰς ὃ ἕκαστος δύναται μᾶλλον νὰ εὐδοκιμήσῃ τμῆμα. Ἐν τῇ γαλλικῇ Συνελεύσει τοῦ 1848 ἐγένετο μακρὰ περὶ τούτου συζήτησις, ἧς συμπέρασμα ἦν ἡ κατὰ τὸν ἐφεξῆς τρόπον κατάρτισις τῆς τῶν τμημάτων συστάσεως : Κατετέθη ἀνοικτὸς κατάλογος εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Συνελεύσεως, ἐφ' οὗ ἕκαστος πληρεξούσιος προσερχόμενος ἐσημείου τὰ τμήματα, εἰς ἃ θέλει νὰ καταταχθῇ, καὶ τὴν τάξιν τῆς προτιμήσεως τῶν τμημάτων τούτων. Ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦτο ἐπιτυγχάνεται κατὰ γενικὸν κανόνα τὸ ἐπιζητούμενον, δύναται ὅμως νὰ συμβῇ νὰ ἐπισωρευθῶσι τοσοῦτον πολλοὶ εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ τμῆμα, ὥστε νὰ ὑπερβῇ τὸν ἀπαιτούμενον ἀριθμὸν, εἰς ἄλλα δὲ τμήματα νὰ μὴ συμπληρωθῇ οὔτε κατὰ τὸ ἥμισυ ὁ ἀναγκαῖος ἀριθμός. Τοῦτο καὶ συνέβη ἐν αὐτῇ τῇ γαλλικῇ Συνελεύσει τοῦ 1848. Πρὸς θεραπείαν δὲ προὐτάθησαν παντοειδῆ μέσα, ἐν οἷς καὶ τὸ νὰ μὴ διατελῶσιν ἰσάριθμα τὰ τμήματα, ἀλλὰ νὰ συγκροτῶνται ἐκ τοσούτων μελῶν, ὅσα ἤθελον ἐγγραφῇ δι' ἕκαστον τμῆμα ἐν τῷ καταλόγῳ. Ἀλλ' ἡ Συνέλευσις παρεδέχθη τὸ σχέδιον, καθ' ὃ ὁ πρόεδρος μετὰ τῶν ἀντιπροέδρων ἐκτελοῦσι κατὰ τὰς πρώτας ἐν τῷ καταλόγῳ ἐγγραφὰς τὴν διανομὴν τῶν μελῶν εἰς τὰ διάφορα τμήματα· ἂν δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν πρώτων ἐγγραφῶν δὲν ἦναι ἀνάλογος πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν, ἐξ ὧν δέον νὰ σύγκηται ἕκαστον τμῆμα, κατατάσσουσι τοὺς ἀντιπροσώπους εἰς τὰ ἄλλα τμήματα, δι' ἃ ἐπιβοηθητικῶς ἐνεγράφησαν, εἶτα δὲ κατατάσσουσι καὶ τοὺς εἰς μηδὲν τμῆμα ἐγγραφέντας (*). Ὀρθῶς ποιοῦσα δὲ δὲν ἔταξεν εἰδικὸν τμῆμα διὰ τὰς ἀναφοράς, θεωροῦσα παραπεμπτέας αὐτὰς εἰς τὰ ἄλλα τμήματα, καθ' ὃ ἀντικείμενον ἀπέβλεπεν ἑκάστη αὐτῶν καὶ τὸν κλάδον, εἰς ὃν ἀνῆκε· οὕτω δὲ ἀπεφαίνοντο καὶ περὶ τῶν ἀναφορῶν οἱ διὰ τὴν σχετικὴν αὐτῶν εἰδικότητα ἁρμοδιώτεροι εἰς κρίσιν. Ὡσαύτως ἐπεφύλαξεν ἑαυτῇ τὸ δικαίωμα νὰ διορίζῃ προσκαίρως εἰδικὰς ἐπιτροπὰς, ὁσάκις διὰ λόγον ἰσχυρὸν ἤθελε θεωρήσει προτιμότερον νὰ μὴ παραπέμψῃ ἀντικείμενόν τι εἰς τὰ τακτικὰ τμήματα.

§ 70. Παρ' ἡμῖν, πρὸ μὲν τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1862, διῃρεῖτο ἡ Βουλὴ εἰς ἰσάριθμα τμήματα διὰ κληρώσεως καταρτιζόμενα, ἤδη δὲ δυνάμει τοῦ κανονισμοῦ αὐτῆς (ἄρθρον 48) προβαίνει κατὰ τὴν ἔναρξιν πάσης βουλευτικῆς Συνόδου μετὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ προεδρείου εἰς τὴν ἐκλογὴν δώδεκα ἐπιτροπῶν, ὧν αἱ μὲν ἕνδεκα, ἤτοι ἡ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν, ἡ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν, ἡ ἐπὶ τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν δημο-

(*) Βλ. Πρακτικὰ τῆς Συνελεύσεως τῆς Γαλλίας τοῦ 1848.

σίων ἔργων, ἡ ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἡ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἡ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης, ἡ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν, ἡ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν, ἡ ἐπὶ τῶν ναυτικῶν, ἡ ἐπὶ τῶν ἀναφορῶν καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ λογιστικοῦ τῆς Βουλῆς σύγκεινται ἐξ ἐ ν ν έ α μελῶν, μία δὲ μόνον, ἡ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐξ εἴκοσι καὶ ἑνὸς μελῶν· δύναται δὲ βουλευτής τις νὰ ᾖ μέλος δ ύ ο ἐν ταὐτῷ ἐπιτροπῶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τριῶν (κανον. Βουλῆς ἄρθρον 54). Ἐκλέγονται δὲ παρ' ἡμῖν αἱ ἐπιτροπαὶ διὰ μυστικῆς διὰ ψηφοδελτίων ψηφοφορίας καὶ σχετικῆς πλειονοψηφίας, ἀλλ' ἕκαστον τῶν ψηφοδελτίων περιλαμβάνει μόνον τὰ δύο τρίτα τῶν ἐκλεκτέων, οὐχὶ δὲ τὸ ὅλον, οὕτω δὲ διατίθεται τὸ ἓν τρίτον ὑπὲρ τῆς μειονοψηφίας, μὴ ἀποκλειομένης ὁλοτελῶς τῶν ἐπιτροπῶν (ἄρθρον 51). Τὸ ἰσχύον παρ' ἡμῖν ἤδη σύστημα τοῦτο εἶναι κατὰ τὰ εἰρημένα πολλῷ αἱρετώτερον τῆς εἰς τμήματα διὰ κλήρου διαιρέσεως τῆς Βουλῆς, διότι δύναται νὰ καταλάβῃ τὴν οἰκείαν θέσιν ἡ εἰδικότης, διὰ δὲ τῆς καθιερώσεως τῆς ἐν τοῖς ψηφοδελτίοις περιλήψεως τῶν δύο μόνον τρίτων δύναται ἐν μέρει νὰ ἀντιπροσωπευθῇ καὶ ἡ μειονοψηφία· θεωροῦμεν ὅμως πολλῷ ὑποδεέστερον τοῦ ἐν τῇ γαλλικῇ Συνελεύσει τοῦ 1848 ἐπικρατοῦντος, καθ' ὃ καὶ ἡ πλειονοψηφία καὶ ἡ μειονοψηφία ἀντεπροσωπεύοντο ἐξ ἴσου, διαιρουμένης ἁπάσης τῆς Βουλῆς εἰς τμήματα διαρκῆ καὶ εἰδικά. — Ῥητέον προσέτι, ὅτι καὶ ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ εἰς τμήματα κατατομὴ καὶ ὅπου ἡ ἐκλογὴ ἐπιτροπῶν, μετὰ τὸν καταρτισμὸν αὐτῶν, ἐκλέγει ἕκαστον τμῆμα ἢ ἑκάστη ἐπιτροπὴ πρόεδρον καὶ γραμματέα ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς μελῶν, προσέτι δὲ δι' ἑκάστην πρότασιν εἰσηγητὴν τῆς πρὸς τὴν Βουλὴν ἐκθέσεως, ἥτις, τυπουμένη, διανέμεται εἰς τοὺς βουλευτὰς πρὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐν γενικῇ συνεδριάσει συζητήσεως.

§ 71. Ἐξεταστέον ἤδη κατὰ τίνα τρόπον μετέχουσιν αἱ ἐπιτροπαὶ ἢ τὰ τμήματα τῆς ψηφίσεως ἢ μᾶλλον προσυζητήσεως καὶ προπαρασκευῆς τῶν νόμων. Τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοῦ διαφόρου τοῦ κανονισμοῦ τῶν διαφόρων βουλευτικῶν σωμάτων. Κατὰ τὸν ἤδη παρ' ἡμῖν ἐν ἰσχύϊ κανονισμὸν (ἄρθρα 35 καὶ 36), ἐπὶ τῶν προτάσεων νόμων ἡ Βουλὴ σύμπασα συζητεῖ τὸ παραδεκτὸν ἢ μὴ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν, μετὰ δὲ τὴν ἐπιψήφισιν τῆς ἀρχῆς, ἀ λ λ ὰ κ α ὶ π ρ ὸ α ὐ τ ῆ ς, δ ύ ν α τ α ι ἡ Βουλὴ, ἀλλὰ δὲν ὑ π ο χ ρ ε ο ῦ τ α ι νὰ παραπέμψῃ τὴν πρότασιν νόμου εἰς τὰς ἁρμοδίας ἐπιτροπὰς, ὁρίζουσα καὶ τὴν προθεσμίαν, ἐν ᾗ ὀφείλουσι νὰ ὑποβάλωσι τὴν περὶ αὐτῆς ἔκθεσιν αὐτῶν, συνταξομένην παρὰ τοῦ εἰσηγητοῦ, ἀλλ' ἂν παρέλθῃ ἐπὶ ματαίῳ ἡ τεταγμένη προθε-

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σμία, ἡ Βουλὴ δύναται ἢ νὰ χορηγήσῃ νέαν ἢ νὰ ἐπιληφθῇ τῆς συζητήσεως ἄνευ τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐπιτροπῆς.

Γ'. Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας.

§. 72. Εἴδομεν, ὅτι ἐν ταῖς Συνταγματικαῖς ἐπικρατείαις ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐνασκεῖται ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, διὰ τοῦ δικαιώματος τῆς κυρώσεως ἢ ἀρνησικυρίας τῶν νόμων, καὶ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων (δύο ἢ ἑνὸς) διὰ τοῦ δικαιώματος τῆς μετὰ προηγουμένην συζήτησιν ψηφίσεως τῶν νόμων. — Ἀλλ' ἔν τισι Συντάγμασι, (συνταγματικοῖς τε καὶ δημοκρατικοῖς), ἐν τῷ περὶ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας κεφαλαίῳ ἢ ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ ἀναγράφεται ἡ καθιέρωσις καὶ ἄλλου σώματος, ὅπερ μὴ ἔχον μὲν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' οὐχ ἧττον συμβάλλον εἰς τὴν κατάρτισιν τῶν νόμων γνωμοδοτικῶς, ὀνομάζεται Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ διὰ τοῦ δημοκρατικοῦ Συντάγματος τοῦ 1848, ὑπάρχοντος ἑνὸς καὶ μόνου νομοθετικοῦ σώματος, ὡς τανῦν ἐν Ἑλλάδι, καθιερώθη ὡς ἀναγκαία καὶ ἡ ὕπαρξις γνωμοδοτικοῦ ἢ προνομοθετικοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, ὅπερ καὶ πρότερον ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἐν Γαλλίᾳ, ἐκεῖ μάλιστα τὸ πρῶτον παραχθέν. (*) Πολλοὶ δὲ συγ-

(*) Ὁ θεσμὸς τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας εἶναι γαλλικὸς τὴν καταγωγήν— Ἀπετέλει ὅμως ἐν Γαλλίᾳ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας οὐχὶ μόνον γνωμοδοτικὸν ἢ προνομοθετικὸν σῶμα, ἀσχολούμενον δηλονότι εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν νόμων καὶ τὴν σύνταξιν τῶν νόμων καὶ τῶν γενικῶν ἢ κανονιστικῶν διαταγμάτων, ἀλλὰ καὶ ὕπατον διοικητικὸν σῶμα, ἐπιφορτιζόμενον τὴν ἐπιμέλειαν διαφόρων ἔργων τῆς ἐν τῷ διοικητικῷ δικαίῳ καλουμένης καθαρᾶς διοικήσεως (administration pure), ἀσκοῦν δὲ προσέτι τὸν ἀνώτερον τῆς δικαιοδοσίας βαθμὸν ἐπὶ τῶν πλείστων ὑποθέσεων τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ, ὧν πάλιν αἱ πλεῖσται μὲν δικάζονται ὑπ' αὐτοῦ ὡς Ἐφετείου, ἔνιαι δὲ ὡς ἀκυρωτικοῦ, ὀλίγαι δέ τινες καὶ ὡς ἐνιαίου καὶ ἀνεκκλήτου δικαστηρίου. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἦν ἀπονενεμημένη τῷ γαλλικῷ Συμβουλίῳ τῆς Ἐπικρατείας καὶ ἑτέρα σπουδαία δικαιοδοσία, ἡ τῆς ἄρσεως τῶν συγκρούσεων δικαιοδοσία μεταξὺ τῶν διοικητικῶν καὶ δικαστικῶν ἀρχῶν. Ἐν παρόδῳ δὲ εἰρήσθω, ὅτι τοσοῦτον δόκιμος ἐθεωρήθη ἡ διοικητικὴ ἰδίως δικαιοδοσία τοῦ Συμβ. τῆς Ἐπικρατείας, ὥστε οὐ μόνον ἔξοχοι ἐν Γαλλίᾳ συγγραφεῖς, ἀλλὰ καὶ διάσημοι Γερμανοὶ νομοδιδάσκαλοι καὶ πολιτειολόγοι ἐδήλωσαν ἀνεπιφυλάκτως τὸν θαυμασμὸν αὐτῶν πρὸς τὰς ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὁ δὲ ἐν μακάρσιν ἤδη κατατεταγμένος κλεινὸς Mohl καὶ συνηγορεῖ πεποιθότως ὑπὲρ τῆς ἐν γένει συστάσεως ὁμοίων διοικητικῶν δικαστηρίων πρὸς ἐκδίκασιν τῶν διαφορῶν τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ. — Ἡ Πρωσσία, ἡ Βαυαρία, τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Ἰταλία ἐπολιτογράφησαν ἀπὸ πολλοῦ ἐν τοῖς θεσμοῖς αὐτῶν τὸ σῶμα συμβουλίου ἐπικρατείας ὡς ἀνώτατον διοικητικὸν σῶμα, πρὸς δὲ ὡς γνωμοδοτικὸν ἐν τῷ σταδίῳ τῆς παρασκευῆς τῶν νόμων. Ἀπὸ πολλοῦ ὅμως ἐν Πρωσσίᾳ ἀπέβαλε τὴν μεγάλην αὐτοῦ σημαντικότητα ὡς γνωμοδοτικὸν σῶμα, διότι ὁ βασιλεὺς δύναται μὲν νὰ ζητήσῃ τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ

γραφεῖς, ἐν οἷς καὶ ὁ φιλελευθερώτατος I. Stuart Mill, ὑπεστήριξαν τὸ πρέπον τῆς θεμελιώσεως Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, φρονοῦντες, ὅτι συχνότατα λείπουσιν ἐκ τῶν Βουλῶν ἡ νομομάθεια, ἡ εἰδικότης καὶ ἡ πεῖρα, διὸ συμβούλιον ἐξ ἀνδρῶν δαημόνων μὲν ἐξ ἑνὸς τυγχανόντων τῆς τε ἐγχωρίου νομοθεσίας καὶ τῶν ἀλλοδαπῶν, μορφούντων δ' ἐξ ἑτέρου διὰ τῆς ἀπαύστου πρὸς ἀλλήλους συναφείας δοξασίας καὶ σκέψεις κοινὰς καὶ διατυπούντων οὕτω σχέδιον νομοθετικὸν κοινόν, δύναται νὰ προλαμβάνῃ τὰ ἐνδεχόμενα νομοθετικὰ ἀτοπήματα καὶ νὰ διατηρῇ ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς ἀλλήλους τοὺς διαφόρους τῆς πολιτείας νόμους (*). — Τῶν ἰδεῶν τούτων ἐμφορούμενος καὶ ὁ ἡμέτερος Ἄναξ Γεώργιος ὁ Α' κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ πολιτεύματος ἐζήτησε διὰ διαγγέλματος τὴν καθιέρωσιν Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ὡς γνωμοδοτικοῦ σώματος πρὸς παρασκευὴν καὶ βάσανον τῶν νόμων· ἀλλὰ τὸ μὲν διότι ἦχει κακῶς τὸ ὄνομα τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ἕνεκα τῆς δουλοπρεποῦς διαγωγῆς, ἣν εἶχε τηρήσει ἐπὶ Ὄθωνος πρὸ τῆς 3 Σεπτεμβρίου τὸ ὁρῶν μὲν τὸ αὐτὸ ὄνομα, ἀλλ' ἔχον εὐρυτέραν καὶ ὅλως διάφορον δικαιοδοσίαν καὶ καθήκοντα συμβούλιον (**), τὸ δὲ διότι ἀπῃτήθη ἐπιτακτικῶς καὶ ἐπιβλητικῶς, ἔτι δὲ μᾶλλον, διότι ἐπεκράτησεν ἡ πεποίθησις, ὅτι τὸ συμβούλιον τοῦτο ἔμελλε νὰ ἀποτελέσῃ πρυτανεῖον πρὸς σίτησιν πολιτικῶν ἀπομάχων ἢ ἄλλων εὐνουμένων, ἐξηγέρθη ἡ δημοσία συνείδησις κατ' αὐτοῦ, ἡ

δὲν ὑποχρεοῦται εἰς τοῦτο, τὸ δὲ Σύνταγμα τοῦ 1850 οὐδεμίαν κἂν ποιεῖται μνείαν τοῦ συμβουλίου. Ἐν Ἰταλίᾳ δ' ὡσαύτως, καταργηθέντος διὰ τοῦ νόμου τῆς 20 Μαρτίου 1865 τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ, ἅτε ἀνατεθειτῶν ἁπασῶν τῶν διοικητικῶν ὑποθέσεων εἰς τὰ τακτικὰ δικαστήρια, τὸ συμβούλιον ἔχει μόνον συμβουλευτικὴν ψῆφον ἐν ταῖς ὑποθέσεσιν, ἃς ἀνέθηκεν αὐτῷ τὸ ὑπουργεῖον, καὶ τὴν ἄρσιν τῶν συγκρούσεων δικαιοδοσίας.

(*) Ὁ Μίλλ μάλιστα θεωρεῖ τὸν θεσμὸν τοῦ Συμβ. τῆς Ἐπικρατείας ὡς μόνον ἱκανὸν νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ ὀσημέραι καταῤῥέουσαν ὑπὸ τὴν βαθμιαίαν ἀλλ' ἀδιάκοπον ἐπὶ τὰ πρόσω φορὰν τοῦ δημοτικοῦ πνεύματος Βουλὴν τῶν Λόρδων. Πάντες ὅμως οἱ ὑποστηρικταὶ τοῦ θεσμοῦ τοῦ συμβουλίου ἀπαιτοῦσι καὶ διὰ τὴν σύστασιν αὐτοῦ σπουδαῖα καὶ δυσέρικτα προσόντα, ἤτοι εὐρείας πολιτικῆς καὶ δικανικῆς παιδεύσεως καὶ μακρᾶς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ δοκιμασίας.

(**) Ἐν Ἑλλάδι ὁ θεσμὸς τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἦν εἰσηγμένος πρὸ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1843 ἐπὶ τῆς ἀπολύτου Μοναρχίας, κατὰ τὸ 1835, ἀλλ' ἕνεκα τῆς χειρίστης αὐτοῦ καταρτίσεως ἐξ ἀνδρῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνεπιστημόνων καὶ ἀδαῶν τῆς ὑπηρεσίας καὶ παρασυρομένων ὑπὸ τοῦ ῥατριασμοῦ ἐδείχθη ὡς γνωμοδοτικὸν μὲν σῶμα τυφλὸν ὄργανον τῶν διαθέσεων τοῦ Ἀρμανσπεργ ἐπὶ βλάβῃ τῆς νομοθεσίας, ὡς δικαστήριον δὲ τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ ἄθλιον καὶ κακόζηλον, οὐδαμῶς προασπίσαν τὰ δίκαια τῶν διοικουμένων κατὰ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲ Ἐθν. Συνέλευσις τοῦ 1862 ἀνέγραψε μὲν δι' ἐλαχίστης πλειονοψηφίας ἐν τῷ Συντάγματι τὸν θεσμὸν τοῦ συμβουλίου ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ, συγκειμένῳ ἐκ 4 ἄρθρων (ἀπὸ τοῦ 83—87 ἄρθρου τοῦ Συντ.), ἀλλὰ σύναμα διὰ τοῦ 108 ἄρθρου ἐπέτρεψε τὴν ἀναθεώρησιν τῶν περὶ Συμβ. τῆς Ἐπικρατείας ἄρθρων ἐν αὐτῇ τῇ πρώτῃ βουλευτικῇ περιόδῳ, ἡ δὲ πρώτη μετὰ τὴν Ἐθν. Συνέλευσιν σχηματισθεῖσα Βουλὴ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ πρώτῃ βουλευτικῇ Συνόδῳ, συνῳδὰ πρὸς τὴν διάταξιν ταύτην τοῦ 108 ἄρθρου, κατήργησε τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας διὰ τοῦ νόμου τῆς 25 Νοεμβρίου 1865. Κατὰ τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα, τὸ σῶμα τοῦτο 1) καθίστατο πρὸς παρασκευὴν καὶ βάσανον τῶν νομοσχεδίων καὶ ἐχαρακτηρίζετο συμβουλευτικόν (Συνταγ. τοῦ 1864 ἄρθρον 83), 2) πάντα τὰ νομοσχέδια, (εἴτε ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν, εἴτε ὑπὸ τῶν βουλευτῶν προταθέντα), ὠφειλον νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς αὐτὸ μετὰ τὴν εἰς τὴν Βουλὴν ὑποβολὴν καὶ παραδοχὴν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἢ πρὸ τῆς εἰς τὴν Βουλὴν ὑποβολῆς (ἄρθρον 84), 3) ὡρίζετο προθεσμία δέκα ἡμερῶν, καθ' ἣν τὸ συμβούλιον ὤφειλε νὰ ἐξενέγκῃ διὰ λεπτομεροῦς ἐκθέσεως γνώμην περὶ ἑκάστης τῶν διατάξεων τοῦ νομοσχεδίου (ἄρθρον 84), 4) ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου ὡρίζετο κατ' ἐλάχιστον μὲν ὅρον εἰς 15, κατ' ἀνώτατον δὲ εἰς 20 (ἄρθρον 85), 5) ὁ διορισμὸς αὐτῶν ἀνευ προσόντων ἀνετίθετο εἰς τὸν βασιλέα ἐπὶ τῇ προτάσει καὶ τῇ προσυπογραφῇ, καὶ ἑπομένως τῇ εὐθύνῃ, ὅλου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου (ἄρθρον 85), 6) ἡ διάρκεια τῆς ὑπηρεσίας ὡρίζετο εἰς δέκα ἔτη, μεθ' ὧν τὴν λῆξιν ἔπαυέ τις αὐτοδικαίως ὢν σύμβουλος, ἀλλ' ἠδύνατο νὰ διορισθῇ ἐκ νέου (ἄρθρον 85) καὶ 7) τὰ καθήκοντα τοῦ συμβούλου ἐκηρύχθησαν ἀσυμβίβαστα πρὸς τὰ καθήκοντα παντὸς δημοσίου λειτουργοῦ, πλὴν τῶν τοῦ ὑπουργοῦ, δὲν ἐπετράπη οὐχ ἧττον ἡ σύγχρονος ἐξάσκησις τῶν ἔργων τοῦ ὑπουργοῦ καὶ τοῦ συμβούλου (ἄρθρον 86).

§ 73. Εἴδομεν μέχρι τίνος σημείου καὶ κατὰ τίνα τρόπον ἐνασκεῖται ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐν ταῖς ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις καὶ τίς ἡ φύσις καὶ ἡ οὐσία αὐτῆς. Ὑπολείπεται ἤδη νὰ μάθωμεν πῶς καταρτίζονται τὰ διάφορα τμήματα τῆς νομοθ. ἐξουσίας, τὰ διαχειριζόμενα αὐτὴν, δηλονότι ὁ βασιλεὺς καὶ αἱ Βουλαί. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ αὐτὰ τμήματα διαχειρίζονται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως καὶ τὴν ἐκτελ. ἐξουσίαν, ἐπιφυλαττόμεθα νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τούτου, μετὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐνασκεῖται καὶ ἡ ἐκτελ. ἐξουσία, καὶ τῆς φύσεως καὶ ἀποστολῆς αὐτῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πάτρας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Περὶ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.

Α'. Περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας.

§ 74. Εἴπομεν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, ὅτι κατὰ τὴν φυσικὴν τῶν ἐξουσιῶν διαίρεσιν καὶ δικαιοδοσίαν ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία οὐδεμίαν σχεδὸν ἔχει ἐν τῇ πολιτείᾳ σημασίαν, διότι περιορίζεται ἁπλῶς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, κηρυχθέντων ἐφαρμοστέων ὑπὸ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς ταχείας πολλῶν νόμων ἐκτελέσεως εἰς πρόληψιν ἐνδεχομένων ταραχῶν καὶ συγκρούσεων, καὶ διὰ τὸ εὔκολον τῆς ἐφαρμογῆς ἅμα καὶ ἐκτελέσεως τοῦ νόμου ἐπὶ μὴ ἀμφισβητουμένων θεμάτων, ἄλλως τὰ πολιτεύματα ἐρρύθμισαν τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας. Κατὰ τὰ ἐν ἰσχύϊ πολιτεύματα ἐκτελ. ἐξουσία εἶναι ἡ περὶ τὴν προστασίαν τῶν μήπω προσβληθέντων δικαιωμάτων τοῦ πολίτου καὶ τῆς πολιτείας ἀσχολουμένη(*), ἤτοι ἡ περὶ τὴν διατήρησιν τῆς γενικῆς τάξεως καὶ ἡσυχίας διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας (ἄνευ μεσολαβήσεως τῆς δικαστ. ἐξουσίας) ἐκτελέσεως τῶν λεγομένων διοικητικῶν καὶ ἀστυνομικῶν νόμων, διὰ τῆς εἰσπράξεως τῶν νενομισμένων φόρων καὶ τῆς ἀντιπροσωπεύσεως τοῦ Κράτους εἰς τὰ ἔξω. Ἀλλ' ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία εἶναι πολυπρόσωπος, προΐσταται δὲ συμπάσης τῆς ἐξουσίας ταύτης ἡ ἀνωτέρα ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, (λεγομένη ἐν μιᾷ λέξει κυβέρνησις, ὑπὸ τὴν στενὴν τῆς λέξεως ἔννοιαν) ἀποτελουμένη, κατὰ τὰ λεπτομερέστερον ἀκολούθως ῥηθησόμενα, ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἀνευθύνου διατελοῦντος, καὶ τῶν ὑπουργῶν, ὡς ὑπευθύνων συμπρακτόρων αὐτοῦ. Τῆς δὲ κατωτέρας ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας (ἥτις μονολεξεὶ λέγεται διοίκησις), ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ συνόλου τῶν διοικητικῶν καὶ οἰκονομικῶν ὑπαλλήλων, τοῦ στρατοῦ, τοῦ ναυτικοῦ καὶ τῶν διπλωματικῶν καὶ προξενικῶν ὑπαλλήλων (**), ὧν προΐστανται οἱ

(*) Κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦ Macarel (ὃν ἀσπάζεται καὶ ὁ Thonissen) ἐκτελ. ἐξουσία εἶναι «ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἐπικρατείας, τὴν φύλαξιν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ τὰς διαφόρους ἀνάγκας τῆς κοινωνίας», ἀλλὰ προφανῶς εἶναι ἀδόκιμος, μὴ ἑρμηνεύων τί ἐστιν ἐκτέλεσις.

(**) Οἱ ὑπουργοί, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ λεγόμενον ὑπουργικὸν συμβούλιον, τὸ μὲν εἶναι μέτοχοι τῆς ἀνωτέρας ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἤτοι τῆς κυβερνήσεως, κατὰ τοῦτο, ὅτι, προσυπογράφοντες εἰς τὰ βασιλικὰ διατάγματα καὶ κυροῦντες οὕτω τὰς ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐνεργουμένας κυβερνητικὰς πράξεις, ἀναλαμβάνουσι τὴν εὐθύνην αὐτῶν ἀντὶ τοῦ ἀνευθύνου ἡγεμόνος, τὸ δὲ διατελοῦσιν ὕπατοι διοικητικοὶ λειτουργοί,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀρμόδιοι ὑπουργοί, ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ κλάδῳ, ὡς ἀνώτατοι διοικητικοὶ ὑπάλληλοι), τὰ καθήκοντα καὶ ἡ δικαιοδοσία ὁρίζονται ἐν λεπτομερείᾳ ἐν τῷ διοικητικῷ λεγομένῳ δικαίῳ. Ἐνταῦθα δὲ μόνον ἐξετάζεται λεπτομερῶς ἡ συνταγματικὴ δικαιοδοσία, μόρφωσις, ἔργα καὶ ἀποστολὴ τῆς ἀνωτέρας ἐκτελεστ. ἐξουσίας, τῆς εἰδικώτερον ἐκτελ. ἐξουσίας, ἤτοι τῆς κυβερνήσεως (ὑπὸ τὴν στενοτάτην τῆς λ. σημασίαν).

§ 75. Ἔχει λοιπὸν κατὰ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα ἡ ἐκτελ. ἐξουσία ἀ) τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἐφορεύειν τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν καὶ ἡσυχίαν κατὰ τῶν ἐπελθουσῶν ἢ ἐνδεχομένων ἐσωτερικῶν προσβολῶν αὐτῆς, β') τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἐφορεύειν τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ αὐτονομίαν τῆς χώρας, τὴν τάξιν καὶ ἡσυχίαν αὐτῆς, τὰ δικαιώματα καὶ συμφέροντα κατὰ τῶν ἐπελθουσῶν ἢ

διευθύνται καὶ ἐπόπται τῆς κατωτέρας ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἕκαστος ἐν τῷ οἰκείῳ κλάδῳ (βλ. Vivien. études administr. t. I, p. 323). Ἐν τῷ συνταγματικῷ δικαίῳ ἐξετάζονται οἱ ὑπουργοὶ μόνον ὡς συμπράκτορες ὑπεύθυνοι τοῦ βασιλέως· τὸ διοικητικὸν δὲ δίκαιον ἐξετάζει αὐτοὺς ὡς διοικητικοὺς λειτουργούς.—Ἐν παρόδῳ ἐν τούτοις νομίζομεν ῥητέον, ὅτι ἐν μὲν τῇ Ἀγγλίᾳ ἔχει ὅλως ἀνώμαλον καὶ ἄτακτον μορφὴν τὸ σύστημα τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν ὑπουργείων, ἔλκον τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ ἐκ τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος· ὅθεν ὑπάρχουσιν ὑπουργοὶ ἔχοντες εὐρυτάτην δικαιοδοσίαν καὶ ἄλλοι ἔχοντες στενοτάτην, ἄλλοι ἔχοντες μεγάλην πολιτικὴν σημασίαν καὶ ἄλλοι ἐλαχίστην ἢ οὐδεμίαν, πάσας δὲ ὅτι αἱ πρὸς τὸ ἔθνος προκηρύξεις καὶ αἱ σπουδαῖαι κυβερνητικαὶ πράξεις ἐνεργοῦνται μὲν παρὰ τῶν ὑπουργῶν κατὰ τὸ δοκοῦν, ἀλλ' ἐν ὀνόματι τοῦ ἰδιαιτέρου συμβουλίου τῆς βασιλίσσης (conseil privé dela reine). Ἐν ταῖς ἄλλαις εὐνομουμέναις ἐπικρατείαις ὑπάρχει ὁμοιόμορφος περίπου διοικητικὸς ὀργανισμὸς ὑπουργείων, καθ' ὃν ἕκαστος συμπράττει μὲν μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας, διευθύνει δὲ τὸν ὑπ' αὐτὸν κλάδον διοικήσεως. Γενικῶς ὑπάρχουσι πανταχοῦ πέντε ὑπουργεῖα, τῶν Ἐσωτερικῶν, τῶν Οἰκονομικῶν, τῆς Δικαιοσύνης, τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, ἔν τισι δ' ἐξ αὐτῶν καὶ ἓν ἢ δύο ἢ καὶ πλείονα ἄλλα εἰδικὰ ὑπουργεῖα, οἷον ἐν Ἑλλάδι τὸ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως καὶ τὸ τῶν ναυτικῶν, ἐν Γαλλίᾳ τὸ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, τὸ τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν ἀποικιῶν, τὸ τῆς γεωργίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν δημοσίων ἔργων. Ὑπουργεῖον ναυτικῶν μέχρι πρό τινος δὲν ὑπῆρχεν ἢ ἐν ὀλίγαις ἐπικρατείαις, ἀλλ' ἤδη ὑπάρχει σχεδὸν πανταχοῦ. Ὑπουργεῖον ἀστυνομίας ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἐν Ῥωσσίᾳ, ἐν Ἱσπανίᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλ' ἤδη συνεχωνεύθη μετὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν. Προσθετέον ἐνταῦθα, ὅτι ἐν Βελγίῳ καὶ Ὁλλανδίᾳ ὑπάρχει καὶ τίτλος καθαρῶς τιμητικὸς ὑπουργοῦ τῆς ἐπικρατείας, ἀπονεμόμενος εἰς ἐπίσημα πολιτικὰ πρόσωπα ἢ ἀρχαίους καὶ διακεκριμένους δημοσίους λειτουργούς. Ῥητέον προσέτι, ὅτι οἱ ὑπουργοί, ὡς ἀνώτατοι διοικητικοὶ λειτουργοί, ἔχουσι πολλὴν ἔκτασιν ἐξουσίας καὶ πολλὴν ἐργασίαν ὅπου ἐπικρατεῖ διοικητικὴ συγκέντρωσις, ὡς ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Ἱσπανίᾳ, ἐν Ἑλλάδι· ἐκ τοὐναντίου δὲ σμικρύνονται τὰ ὑπουργικὰ βάρη καὶ αἱ ὑπουργικαὶ εὐθῦναι, ὅπου ἐπικρατεῖ διοικητικὴ ἀποκέντρωσις, ἢ παρ' Ἄγγλοις λεγομένη self-government.

ἐνδεχομένων ἐξωτερικῶν προσβολῶν αὐτῆς· πρὸς εὐόδιμον δὲ ἐκτέλεσιν τῶν ὑποχρεώσεων τούτων ἀπενεμήθησαν αὐτῇ α') τὸ δικαίωμα τοῦ διορίζειν καὶ παύειν τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, (εἰς ἃ συγκαταλέγεται καὶ τὸ τοῦ ἀπονέμειν τοὺς στρατιωτικοὺς βαθμούς), β') τοῦ προΐστασθαι τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ ἄρχειν τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων, ὅπερ ἐστὶ τοῦ διατάσσειν τὰς ὑπαλλήλους ἀρχάς (τούς τε κυρίως ὑπαλλήλους καὶ τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης) καὶ ἀπαιτεῖν παρ' αὐτῶν πιστὴν ἐκπλήρωσιν τῶν δοθεισῶν διαταγῶν, γ') τοῦ κηρύττειν πόλεμον, συνομολογεῖν συνθήκας εἰρήνης, συμμαχίας καὶ ἐμπορίας καὶ δ') τὸ δικαίωμα τοῦ εἰσπράττειν τοὺς ῥητῶς ψηφισθέντας ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας φόρους. Ἐξετάσωμεν εἰδικώτερον ἕκαστον τῶν δικαιωμάτων τούτων.

Α'. Δικαίωμα τοῦ διορίζειν καὶ παύειν τοὺς ὑπαλλήλους.

(ᾧ παρέπεται κατὰ τὸ τοῦ ἀπονέμειν τοὺς στρατιωτικοὺς βαθμούς).

§ 76. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία εὐθύνεται δικαστικῶς καὶ πολιτικῶς ἐνώπιον τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, ἠθικῶς δὲ ἐνώπιον τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἱστορίας διὰ τὴν ἀγαθὴν ἢ κακὴν διαχείρησιν τῶν ἀναπτυχθέντων ἤδη τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καθηκόντων, ἤτοι τοῦ τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἐρρωσείας καὶ προστασίας τῶν δικαιωμάτων τῶν πολιτῶν καὶ τῆς ἐπικρατείας· ἀδύνατος δ' ἀποβαίνει αὕτη ἄνευ τῆς πιστῆς καὶ ταχείας ἐκπληρώσεως ὑπὸ τῶν κατωτέρων ὀργάνων τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας (τῶν ὀργάνων τῆς διοικήσεως) τῶν ὁδηγιῶν καὶ παραγγελιῶν τῆς ἀνωτέρας ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ὅθεν ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἀναγκαῖον αὐτῇ νὰ συμπληροῖ ἰδιοθελήτως τὸ προσωπικὸν τῆς κατωτέρας ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας (τῆς διοικήσεως), ἐκλέγουσα κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῇ τοὺς ὑπαλλήλους, ἤτοι διορίζουσα καὶ παύουσα ἰδιοβούλως αὐτοὺς καὶ καταρτίζουσα τὴν ἐμπόλεμον δύναμιν ἐκ τῶν ἀρεστῶν αὐτῇ προσώπων· ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἔκτασις τῆς δικαιοδοσίας τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καὶ ἀδύνατος εἶναι (ὡς πρὸς τὴν κατάρτισιν στρατοῦ) καὶ ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν πολιτείαν· καὶ α') ἀδύνατος μὲν, διότι τοῦ μισθοῦ καὶ τῶν ὠφελειῶν τοῦ ἁπλοῦ στρατιώτου ὄντων μικροτάτων, οὐδεὶς ἢ ἐλάχιστοι συγκατατίθενται νὰ ὑπηρετήσωσιν ἑκουσίᾳ γνώμῃ στρατιωτικῶς· διὰ τοῦτο μάλιστα ἐτησίως ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία κατὰ ῥητὴν τοῦ Συντάγματος διάταξιν ψηφίζει τὴν ἀναγκαίαν εἰς τὰς πολεμικὰς

χρείας τῆς πολιτείας στρατιωτικὴν καὶ ναυτικὴν δύναμιν, ἐπιβάλλουσα διὰ νόμου εἰς τοὺς πολίτας καὶ ἄκοντας τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπηρετήσωσι· θεωρεῖται δὲ ἡ ὑποχρέωσις αὕτη ὡς εἰδικός τις φόρος, ἰσοβαρὴς πρὸς τὸν χρηματικόν, διὸ καὶ φ ό ρ ο ς τ ο ῦ α ἵ μ α τ ο ς καλεῖται, β') ἐ π ι β λ α β ὴ ς δὲ, διότι ἀριεμένη ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία πάντη ἐλευθέρα νὰ δ ι ο ρ ί ζ ῃ καὶ π α ύ ῃ κατὰ τὸ δοκοῦν τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους καὶ ἀπονέμῃ κατὰ θέλησιν τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ ναυτικοὺς βαθμοὺς, ἀ ν ε ύ θ υ ν ο ς δὲ κατ' ἀνάγκην δικαστικῶς διατελοῦσα ἐνώπιον τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας διὰ τὴν καλὴν ἢ κακὴν ἐνάσκησιν τοῦ δικαιώματος τούτου, θέλει δ ι ο ρ ί ζ ε ι οὐχὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοὺς δυναμένους ν' ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὰ κατώτερα αὐτῶν ἐκτελεστικὰ καθήκοντα καὶ π α ύ ε ι οὐχὶ συνήθως τοὺς ἀποδειχθέντας ἀνικάνους, ἀλλὰ διορίζει μὲν τοὺς μετὰ τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν ἀνωτέραν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν προσώπων συνδεομένους διὰ φιλικῶν ἢ συγγενικῶν δεσμῶν, παύει δὲ τοὺς μὴ περιλημένους αὐτῇ, διότι αἱ διάφοροι ὑπαλληλικαὶ θέσεις συνεπάγονται ἠθικὰς καὶ ὑλικὰς ὠφελείας, ἐπομένως τυγχάνουσι περιζήτητοι (*) Ὑπὸ τὰ κοινοβουλευτικὰ μάλιστα πολιτεύματα, ὑφ' ἃ, ὡς θέλομεν παρατηρήσει, ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία περιέρχεται ἀναγκαίως, (καίτοι μὴ ὁριζομένου τούτου ῥητῶς ἐν τοῖς Συνταγμ. Χάρταις), εἰς τὸ ἐν τοῖς νομοθετικοῖς σώμασι πλειονοψηφοῦν πολιτικὸν κόμμα, ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἔχει καὶ τὸ συμφέρον νὰ ἐξαγοράζῃ τὰς βουλευτικὰς συνειδήσεις διὰ τῆς προσφορᾶς θέσεων εἰς τοὺς φίλους καὶ θιασώτας τῶν βουλευτῶν, οὓς καταριθμεῖ μεταξὺ τῶν ὑποστηρικτῶν αὐτῆς ἢ πειρᾶται νὰ προσελκύσῃ.

(*) Ἡ τοιαύτη κατὰ προτίμησιν τῶν ἰσχυόντων ἀπονομὴ τῶν δημοσίων θέσεων καὶ ἐν γένει τῶν δημοσίων ὠφελημάτων εἰς τοὺς πρὸς οὓς εὐνοϊκωτέρως ἔχουσιν, εἰς τὸν ὕπατον βαθμὸν ἀνυψωθεῖσα ἐν ἀδόξοις χρόνοις ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν τῷ Παπικῷ κράτει, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν λέξεων f a v o r i t i s m e καὶ n é p o t i s m e, πρὸς δήλωσιν τῆς κατὰ παραβίασιν τοῦ ὀρθοῦ καὶ πρέποντος προτιμήσεως ἐν ταῖς δημοσίαις θέσεσιν ἀναξίων καὶ φαύλων ἑταίρων καὶ συγγενῶν. Ἐν Ῥώμῃ οἱ Πάπται χάριν τῶν ἀνεψιῶν αὐτῶν, (ὅθεν ἡ λ. népotisme), ἐν Γαλλίᾳ οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς αὐλικοὶ καὶ ὑπουργοὶ χάριν τῶν περισαινόντων αὐτοὺς ἀνήγαγον εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τὸν νεποτισμὸν καὶ φαβοριτισμόν, ὥστε πάντες σχεδὸν οἱ σύγχρονοι συγγραφεῖς κατεξανέστησαν κατὰ τῆς ὑπερκορυφώσεως τοῦ κακοῦ καὶ ὁμοθύμως κατεστηλίτευσαν αὐτό. (Περὶ τοῦ ἐν Ῥώμῃ n e p o t i s m o ῦ καὶ ἄλλων κακῶν συνεχομένων πρὸς αὐτὸν βλέπε A. de Vidaillan, Histoire politique del' Eglise, καὶ φυλλάδιον ἀρχαιότερον, ἰταλιστὶ γεγραμμένον, il n i p o t i s m o d i R o m a τοῦ 1667. Περὶ δὲ τοῦ ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν ιζ' καὶ ιη' αἰῶνα βλ. Lettres persannes τοῦ Montesquieu).

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 77. Τούτου ἕνεκα ἡ μὲν ἀπονομὴ στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν βαθμῶν οὐ μόνον ἐν ταῖς συνταγματικαῖς ἐπικρατείαις, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἀπολυτοτάταις καὶ μοναρχικωτάταις ὑπεβλήθη εἰς κανόνας καὶ νόμους, καθ' οὓς οἱ μὲν ἅπαξ χορηγηθέντες βαθμοὶ δὲν ἀφαιροῦνται ἢ διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἡ δὲ ἀπονομὴ αὐτῶν ἢ ὁ προβιβασμὸς ἐξαρτᾶται οὐχὶ πάντοτε ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἄλλων προσόντων δοκιμασίας. (*) Ὁ δὲ διορισμὸς καὶ ἡ παῦσις τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ὑπήχθη ὡσαύτως ἐν ταῖς πλείσταις τῶν εὐνομουμένων Εὐρωπαϊκῶν ἐπικρατειῶν εἰς νόμους τινὰς περὶ προσόντων καὶ μονιμότητος. Οὕτως ἐν μὲν τῇ Ἀγγλίᾳ, ὅπου τὰ ἀπαράβατα συνταγματικὰ καὶ κοινοβουλευτικὰ ἔθιμα ἔχουσιν ἰσχὺν νόμων, ἀπὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων ἐπικρατεῖ ἡ ἀρχή, ὅτι οὐδέποτε ἀπολύεται δημόσιος ὑπάλληλος, μὴ διαπράξας ἁμάρτημα, ἐλεγχθὲν διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως· κατὰ δὲ τὸν παρόντα αἰῶνα ὡρίσθησαν διὰ νόμων καὶ ῥητὰ προσόντα, πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν (**)· ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ κατὰ τὴν συνταγματικὴν περίοδον αὐτῆς ὁ μὲν διορισμὸς τῶν 3/4 τῶν δημοσίων λειτουργῶν, (ἐξαιρουμένων κυρίως τῶν διοικητικῶν), ὑπήγετο εἰς ὡρισμένα προσόντα, ἡ δὲ παῦσις αὐτῶν εἰς ὡρισμένους κανόνας· καὶ ὅμως, θεωρηθείσης ἀνεπαρκοῦς τῆς ἐγγυήσεως ταύτης, εἶχεν εἰσαχθῇ ὑπὸ περιωτισμένων ἀντιπροσώπων εἰς τὰς

(*) Τὸ 34 ἄρθρον τοῦ νέου ἡμῶν Συντάγματος ὁρίζει ῥητῶς, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀπονέμει κατὰ νόμον τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ ναυτικοὺς βαθμούς. Ἄλλα καὶ πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς ὅτι τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἰδιαίτερος νόμος ἐκανόνιζε παρ' ἡμῖν τὰ τῆς ἀπονομῆς τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν βαθμῶν.

(**) Ἐν Ἀγγλίᾳ ἠγνωστος καθόλου ὁ ἱεραρχικὸς ὀργανισμὸς δημοσίας ὑπηρεσίας, οἷος ὑπάρχει ἐν ταῖς ἠπειρωτικαῖς ἐπικρατείαις, διότι ἅπασα ἡ ἐπαρχιακὴ διοίκησις, διενεργουμένη παρὰ τῶν εἰρηνοδικῶν καὶ τοῦ Scheriff ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τιμήματος τῆς γῆς, ἀμίσθως ὑπηρετούντων, συγκεντροῦται ἐν ταῖς χερσὶ τῶν γαιοκτημόνων τάξεων (Landed gentry), ἡ δὲ ὑπαλληλία περιωρίζετο εἰς ἐλαχίστους δημοσίους λειτουργούς, μάλλον γραφεῖς, καὶ εἰς ὀλίγιστα ὑπουργικὰ γραφεῖα, ἰδίως ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν ἐξωτερικῶν. Βαθμηδὸν ὅμως εἰσήχθησαν καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ τεμάχια ἠπειρωτικῆς διοργανώσεως ὑπηρεσίας καὶ γραφειοκρατίας. Ἡ συγκέντρωσις τῆς ἐπὶ τῶν πτωχῶν ὑπηρεσίας καὶ τῆς δημοσίας ὑγείας, ἡ σύστασις κεντρικῶν γραφείων διαφόρων κλάδων διοικήσεως, ἡ εἰσαγωγὴ δημοσίας ἐκπαιδεύσεως κτλ. συνετέλεσαν εἰς τὴν πρό τινος χρόνου μόρφωσιν καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ πολυαρίθμου τάξεως ὑπαλλήλων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ συνέδησαν πλεῖσται ὅσαι καταχρήσεις περὶ τὴν πλήρωσιν τῶν δημοσίων θέσεων, ὡρίσθησαν νομοθετικῶς καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπό τινος προσόντα, συνέστη δὲ ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῶν ἐξετάσεων τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων (Civil service commission), καθιερώθη ἡ ἀρχὴ τῶν ἀναγκαστικῶν ἐξετάσεων (standard examination), ὅτ' ἅπαντα τὰ δημόσια γραφεῖα, εἰς πολλὰς θέσεις ὡρίσθη καὶ χρόνος δοκιμασίας, καὶ ἐνομοθετήθη, ὅτι οἱ προβιβασμοὶ γίνονται μόνον καθ' ἱκανότητα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γαλλικὰς βουλὰς νομοσχέδιον περὶ συστηματικῆς μονιμότητος πάντων τῶν ὑπαλλήλων, ὅπερ, πολεμηθὲν ὑπὸ τῆς τότε κυβερνήσεως, ἀπερρίφθη ὑπ' ὀλίγων ψήφων. Τὰ δὲ Γερμανικὰ κράτη ἄνευ σχεδὸν ἐξαιρέσεως, ἐξαιρέτως δὲ ἡ Πρωσσία καὶ ἡ Βαυαρία, πρὸ πολλοῦ κέκτηνται τοὺς ἀναγκαίους θεσμοὺς περὶ προσόντων καὶ μονιμότητος τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Ἐν τῇ Βυρτεμβέργῃ μάλιστα ἡ ἀρχὴ τῶν προσόντων καὶ τῆς μονιμότητος τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων εἶναι ἐγγεγραμμένη ῥητῶς ἐν αὐτῷ τῷ Συντάγματι αὐτῆς. Οὐδαμῶς δὲ κωλύει τὴν τακτικὴν κίνησιν τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς ἡ ἐκ τῶν νόμων τούτων ἀπορρέουσα ἀνεξαρτησία τῶν δημοσίων λειτουργῶν, διότι ῥητῶς ὑπὸ τῶν νόμων ὑποχρεοῦνται εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν νομίμων διαταγῶν τῆς ἀνωτέρας ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, καταδιωκόμενοι ἄλλως ἐπὶ ἀπειθείᾳ καὶ παραβάσει καθήκοντος κατὰ τοὺς κειμένους ἐν ἑκάστῃ πολιτείᾳ ποινικοὺς νόμους. — Ἐν Ἑλλάδι, ἐκτὸς ἐλαχίστων δημοσίων ὑπηρετῶν ὑπαχθέντων πρό τινος εἰς εἶδος τι προσκαίρου μονιμότητος, οἷον τῶν τελωνοφυλάκων, καὶ τάξεών τινων ὑπαλλήλων, ὑποβληθέντων τελευταίως εἰς ὁριστικὴν σχεδὸν μονιμότητα μετὰ προσόντων, πάντες οἱ λοιποὶ λειτουργοὶ τῆς κυβερνήσεως διορίζονται καὶ παύονται μέχρι τοῦ νῦν ἀπεριορίστως ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Οὐχ ἧττον κατὰ μὲν τὸ 34 ἄρθρον τοῦ νέου ἡμῶν Συντάγματος, (ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ 24 τοῦ παλαιοῦ), ὁ βασιλεὺς (ἐπὶ τῇ εὐθύνῃ τοῦ ὑπουργείου) διορίζει καὶ παύει τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, ἐκτὸς τῶν παρὰ τοῦ νόμου ὡρισμένων ἐξαιρέσεων, διὰ δὲ τοῦ 102 παραγγέλλεται ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐντὸς τῆς α' βουλευτικῆς περιόδου νὰ συντάξῃ μετ' ἄλλων τινῶν νόμων (περὶ διανομῆς τῆς ἐθνικῆς γῆς, περὶ ἐκκαθαρίσεως καὶ ἀποσβέσεως τῶν δημοσίων χρεῶν καὶ περὶ ἱκανοποιήσεως τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821) καὶ νόμον κανονίζοντα τὰ προσόντα ἐν γένει τῶν ὑπαλλήλων· ἀλλὰ μέχρι τοῦ νῦν, εἰ καὶ παρῆλθον τοσαῦτα ἔτη ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νέου Συντάγματος, δὲν ἐξετελέσθη καθόλου ἡ συνταγματικὴ αὕτη διάταξις, διὸ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἐξασκεῖ ἀπολύτως ἔτι τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ καὶ τῆς ἀπολύσεως τῶν πλείστων ὑπαλλήλων (*).

(*) Συντάγματά τινα, οἷον τὸ γαλλικὸν δημοκρατικὸν Σύνταγμα τοῦ 1793, καθιέρωσαν οὐ μόνον τὸ ἀνεξάρτητον, ἀλλὰ καὶ τὸ αἱρετὸν ἐν γένει τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ἀποκλείοντα τόν τε διορισμὸν καὶ τὴν μονιμότητα (βλ. Dalloz Répertoire ἐν λ. fonctionnaire public § 1). — Προστεθείσθω, ὅτι ὁ Dalloz αὐτόθι (§ 2, 3, 4, 5, 6 7,) πραγματεύεται ἐκτενῶς καὶ περὶ τῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων τῶν ὑπαλλήλων, τῶν ἀναγκαίων προσόντων εἰς διορισμὸν αὐτῶν, τοῦ τρόπου καὶ τῶν λόγων τῆς ἀπολύσεως αὐτῶν κτλ.

Β'. Δικαίωμα τοῦ προϊστασθαι τῶν ὑπαλλήλων καὶ ἄρχειν τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων.

§. 78. Εἴπομεν, ὅτι ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἐφορεύειν τὴν τάξιν μὲν ἐσωτερικῶς, τὴν αὐτονομίαν δὲ καὶ ἀνεξαρτησίαν ἐξωτερικῶς, ἡ δὲ ὑποχρέωσις αὕτη ἐπάγεται τὴν εὐθύνην τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Πρὸς τοῦτο ἄρα δέον νὰ περιβάλληται διὰ τοῦ δικαιώματος τοῦ διατάσσειν τὰς ὑπαλλήλους ἀρχὰς καὶ τὸν στρατὸν, καὶ ἀπαιτεῖν παρ' αὐτῶν τὴν πιστὴν ἐκπλήρωσιν τῶν διαταγῶν αὐτῆς. Ὅθεν καὶ ῥητῶς ὁρίζεται τοῦτο ὑπὸ τῶν νόμων πάσης εὐνομουμένης ἐπικρατείας, ὁ δὲ ποινικὸς νόμος καὶ ὁρίζει αὐστηρὰς ποινὰς εἰς τοὺς ἀπειθοῦντας ὑπαλλήλους ἐναρμοστέους ὑπὸ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας. Ἰδιαίτερος δὲ στρατιωτικὸς νόμος ὁρίζει τὴν πρόθυμον ὑπακοὴν τοῦ στρατοῦ οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἀνωτέραν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑκάστου στρατιωτικοῦ ὑπαλλήλου εἰς τὸν ἀμέσως προϊστάμενον αὐτοῦ βαθμοφόρον. — Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπακοὴ αὕτη δὲν εἶναι ἀπεριόριστος. Τὰ καθήκοντα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, (τῆς τε ἀνωτέρας, ὅηλονότι τῆς κυβερνήσεως, καὶ τῆς κατωτέρας, ἤτοι τῆς διοικήσεως), διαγράφονται ὑπὸ τοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν ἄλλων ὀργανικῶν τῆς πολιτείας νόμων· πᾶσα δὲ διαταγὴ, ἀντιστρατευομένη εἰς τὰ ὑπὸ τούτων διατεταγμένα, εἶναι παράνομος, ἐπομένως ἀνίσχυρος, διότι τὸ δικαίωμα τῆς εἰς τὰς διαταγὰς αὐτῆς ὑποταγῆς ἀρύεται ἐκ τῶν νόμων, καὶ μόνον χάριν αὐτῶν πάλιν τῶν νόμων καὶ τοῦ κοινῆ συμφέροντος τῇ πολιτείᾳ, ἐπομένως αἴρεται τὸ δικαίωμα τοῦτο διὰ τῆς περὶ καταπατήσεως τῶν νόμων ἐπὶ προσβολῇ τοῦ συμφέροντος τῆς πολιτείας διαταγῆς· ὅθεν ὁ ὑπάλληλος οὐ μόνον δικαιοῦται, ἀλλὰ καὶ ὀφείλει νὰ ἀπειθήσῃ εἰς διαταγὴν παράνομον καὶ ἀντισυνταγματικὴν, εὐθυνόμενος ἐπὶ τούτῳ καὶ ποινικῶς. — Ἐν τούτοις ὑπεστηρίχθη, περὶ τοῦ στρατοῦ ἰδίως καὶ ἡ ἐναντία γνώμη. Τινὲς δεσποτικοὶ στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ συγγραφεῖς διετάθησαν, ὅτι ὁ στρατιώτης δέον νὰ ᾖ τυφλὸν ὄργανον καὶ κτηνώδης τρόπον τινὰ ἐκτελεστὴς οἱωνδήποτε διαταγῶν τῶν ἀνωτέρων αὐτοῦ, διότι ἄνευ τούτου δὲν δύναται νὰ παγιωθῇ στρατιωτικὴ πειθαρχία, δι' ἧς καὶ μόνης δύναται νὰ διατηρηθῇ ἀξίως τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ στρατός. Τὸ παράλογον τοῦ γνωματεύματος τούτου θεωρητικῶς εἶναι πασιφανὲς, ἂν ὠθήσῃ τις αὐτὸ εἰς τὰ ἔσχατα αὐτοῦ. Ἂν πάντοτε ὁ στρατιώτης ὀφείλῃ νὰ ἐκτελῇ τὰ διατασσόμενα, δέον κατὰ λογικὴν ἀκολουθίαν νὰ πράξῃ τοῦτο, καὶ ἂν διαταχθῇ νὰ ἀναστατώσῃ τὴν δημοσίαν τά-

ξιν, νὰ καταλύσῃ τὸ ἐπικρατοῦν πολίτευμα, νὰ πυρπολήσῃ τὰς οἰκίας τῶν πολιτῶν, νὰ ἀποκτείνῃ τοὺς γονεῖς ἢ ἀδελφοὺς αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ὀπαδοὶ τῆς κτηνώδους ὑποταγῆς διισκάζουσι νὰ ὁμολογήσωσι τὸ ὀρθὸν τοῦ ἀφεύκτου συμπεράσματος τῆς τολμηρᾶς αὐτῶν δοξασίας. Ναί, ὀφείλει ὁ στρατιώτης νὰ ἐκτελῇ ἀπαρεγκλίτως τὰς διαταγὰς τῶν προϊσταμένων αὐτοῦ, ἀλλ' ὑπὸ ἕνα ὅρον, ἀεὶποτε ὑπονοούμενον, καθὸ ὑπὸ τῆς λογικῆς ἐπιβαλλόμενον, τὸν ὅρον, ὅτι οἱ προϊστάμενοι αὐτοῦ ἐμμένουσιν ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν νομίμων αὐτῶν καθηκόντων, ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ νόμου, ὧν ἡ ὑπερπήδησις εἰς οὐδένα ἐπιτρέπεται. Τίς ὑποχρεοῖ τὸν στρατιώτην νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν ἀνωτέραν ἀρχήν; Ὁ νόμος, ἀλλ' ἡ ἀνωτέρα ἀρχὴ χορηγεῖ παράνομον διαταγήν, δηλονότι ζητεῖ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ νόμου, εἰς ὃν ὁ στρατιώτης ὀφείλει νὰ ὑπακούσῃ· δυνάμει λοιπὸν τοῦ νόμου καὶ χάριν τοῦ νόμου ὀφείλει νὰ ἀρνηθῇ ὑπακοὴν εἰς τὴν ἀνωτέραν ἀρχήν. Ἄλλως ἀπαγόμεθα εἰς τὸ προδήλως ἄτοπον, ὅτι αὐτὸς ὁ νόμος ἐπιβουλεύει τὸν νόμον. Ἀλλὰ καθιερουμένης τῆς ἐλλόγου ταύτης ἀρχῆς, ἰσχυρίζονται οἱ ἀντιδοξοῦντες, ἐξαρανίζεται ἡ στρατιωτικὴ πειθαρχία, τὸ μοναδικὸν τοῦτο ἔρεισμα τῆς ὑπάρξεως καὶ διατηρήσεως στρατοῦ. Τὸ ἐφ' ἡμῖν νομίζομεν, ὅτι καὶ ἡ πρακτικὴ τῆς κτηνώδους ὑπακοῆς αἰτιολόγησις εἶναι οὐχ ἧττον σαθρά. Ὅταν ὁ στρατιώτης ἐθίζηται εἰς πάντη ἄκριτον καὶ ἀσκεπτον ὑπακοὴν εἰς τὰς τῶν προϊσταμένων διαταγάς, ἀποβάλλει τὴν ἀνθρωπίνην ἀξίαν, καθιστάμενος ἄψυχος μηχανή, δηλονότι μεταβάλλεται εἰς κτῆνος ἐστερημένον παντὸς φρονήματος καὶ αἰσθήματος. Ἀλλὰ δύναται νὰ θεωρηθῇ στρατὸς ἄξιος τοῦ μεγάλου αὐτοῦ προορισμοῦ, ὁ ἐκ τοιούτων κτηνῶν συγκείμενος; Οὐχὶ βεβαίως. Ἡ ἀληθὴς πειθαρχία συνίσταται οὐχὶ εἰς τὴν ἀποκτήνωσιν, ἀλλὰ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς στρατιωτικῆς φιλοτιμίας, τὴν ἐδραίωσιν τῆς ἰδέας τοῦ στρατιωτικοῦ καθήκοντος, τὴν διὰ τῆς πειθοῦς καὶ τοῦ λόγου ἐμπνευσιν τῆς πεποιθήσεως, ὅτι ὁ προορισμὸς τοῦ στρατιώτου εἶναι εὐγενὴς καὶ ὑψηλός, ὅτι τὰ ἐμπιστευθέντα αὐτῷ ὑπὸ τῆς πατρίδος καθήκοντα εἶναι μεγάλα καὶ δέον νὰ φανῇ ἄξιος τῆς γενναίας κλήσεως αὐτοῦ, ἐκτελῶν ἀπαραβάτως τὰς νομίμους αὐτοῦ ὑποχρεώσεις, δεικνύμενος ἐπιμελὴς καὶ τίμιος εἰς τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ σχέσεις καὶ πρόθυμος εἰς τὴν προστασίαν καὶ ὑποστήριξιν τῶν νόμων καὶ τῶν ἐλευθεριῶν τῆς πατρίδος, θνήσκων ἐν ἀνάγκῃ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν. Ἡ δεσποτεία, ἀτενίζουσα εἰς τὴν διατήρησιν τῶν παραλόγων καὶ κακοήθων αὐτῆς προνομιῶν καὶ τὴν ὑποδούλωσιν τῶν λαῶν, ὑπεστήριξε τὴν ἀρχήν, ὅτι ὁ στρατιώτης ὡς στρατιώ-

της δὲν εἶναι ἄνθρωπος εὐμοιρῶν κρίσεως, ἀλλὰ μηχανὴ ζῶσα, ὀφείλουσα νὰ κινῆται κατὰ τὸ ὡθοῦν αὐτὴν ἐλατήριον, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἀντικειμένη εἰς τὴν φύσιν αὐτὴν τοῦ ἀνθρώπου, τὰ ἐπιτάγματα τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τὰς θεμελιακὰς ἀρχὰς πάσης ἐλευθέρας πολιτείας, ἀπεσκυβαλίσθη ὁμοθύμως ὑπὸ τῶν νεωτέρων πολιτευμάτων καὶ νόμων καὶ ἐστιγματίσθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν συγγραφέων (*). Ὁ ἄνθρωπος, εἴτε στρατιώτης, εἴτε ἱερεύς, εἴτε δημόσιος λειτουργός, οὐδέποτε δύναται νὰ ἀπαλλοτριωθῇ τῆς διανοίας αὐτοῦ, νὰ στερηθῇ τῶν ὑπὸ τῆς φύσεως χαρισθέντων αὐτῷ δωρημάτων καὶ δικαιωμάτων, μεταβαλλόμενος εἰς ζῶσαν μηχανήν, πολλῷ δὲ μᾶλλον νὰ ὑποχρεωθῇ ὑπὸ ἐλευθέρου καὶ λογικοῦ νόμου νὰ γένηται ὄργανον τῆς καταδολιεύσεως αὐτοῦ τοῦ νόμου, τῆς σφαγιάσεως τῶν ἀτομικῶν ἢ πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, τῆς καθιερώσεως τῆς τυραννίδος (**).

Γ'. Τὸ δικαίωμα τοῦ κηρύττειν πόλεμον καὶ συνομολογεῖν συνθήκας εἰρήνης, συμμαχίας, ἐμπορίας κτλ.

§ 79. Εἴπομεν, ὅτι ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἔχει τὸ καθῆκον νὰ προστατεύῃ τὴν αὐτονομίαν καὶ ἀκεραιότητα τοῦ Κράτους, ἤτοι νὰ προλαμβάνῃ διπλωματικῶς τὰς ἐνδεχομένας ἔξωθεν ἐπιθέσεις

(*) Ἰδοὺ τί γράφει καὶ ὁ περιώνυμος στρατιωτικὸς Γάλλος δημοσιογράφος Gelier· «Ἡ πειθαρχία δὲν συνίσταται εἰς τὴν τυφλὴν ὑπακοὴν τοῦ ὑποδεεστέρου πρὸς τὸν προϊστάμενον, ἀλλ' εἰς τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν στρατιωτικῶν νόμων καὶ κανονισμῶν (βλ. τὸ περὶ πειθαρχίας ἄρθρον τοῦ συνταγματάρχου Βυζαντίου, τὸ δημοσιευθὲν ἐν τῷ **Στρατιωτικῷ** Ἀγγέλῳ τοῦ ἔτους 1846 σελ. 81). Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ μεγαλουργὸς Ναπολέων ἔλεγε πρὸ ἑκατονταετίας περίπου τὰ ἑξῆς περὶ τοῦ ὅρκου τοῦ στρατιώτου (Las Cases V. 168) «Αἱ ἰδέαι τῆς ἡμέρας ἐπενήργουν κατ' ὀλίγον εἰς τὸν νοῦν καὶ αὐτῶν τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ, μάλιστα δὲ ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ στρατιώτης ἤρξατο ὀμνύων τὸν καθιερωθέντα ὀνομαστὸν ἐκεῖνον ὅρκον «ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, τοῦ νόμου καὶ τοῦ βασιλέως». Ἂν πρὸ τοῦ ὅρκου ἐκείνου ἤθελον διαταχθῇ νὰ διευθύνω τὰ πυροβόλα μου κατὰ τοῦ λαοῦ, δὲν διστάζω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ἕνεκα τῆς συνηθείας, τῆς προλήψεως, τῆς ἀνατροφῆς καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ βασιλέως, ἤθελον ὑπακούσει· ἀφ' οὗ ὅμως ἅπαξ ἔδωκα ὅρκον ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μου, εἰς οὐδὲν ἤθελον λογισθῇ πάντα ταῦτα καὶ ἤθελον ὑπακούσει εἰς μόνην τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος μου.»

(**) Ὁ νόμος μάλιστα ὁ ἑλληνικός, κατὰ τὸ παράδειγμα καὶ ἄλλων πολιτειῶν ἐλευθεριαζόντων νόμων, παρέσχε καὶ αὐτὸ τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου εἰς τὸν στρατιώτην. τὸ δὲ Σύνταγμα ἡμῶν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀποδύεσθαι εἰς τὸν ἐκλογικὸν ἀγῶνα εἰς τὸν ἀξιωματικόν, διὰ τούτου δὲ καθιέρωσε προφανῶς καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἔχειν ἰδίαν γνώμην, καὶ τοῦ διαδηλοῦν αὐτήν, δηλονότι τὸ δικαίωμα τοῦ ἀντιπολιτεύεσθαι ὡς πολίτης τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, καίτοι ἐντὸς τῶν νομίμων ὁρίων τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας ὑποκείμενος αὐτῇ.

καὶ προσβολὰς, καὶ νὰ ἀποκρούῃ στρατιωτικῶς τὰς ἤδη τελουμένας προσβολὰς, πρὸς δὲ νὰ ἐπιζητῇ διὰ τῶν ὅπλων τὴν ἀνόρθωσιν τῶν ἐπελθουσῶν ἤδη ἐκ τῆς αὐθαιρεσίας ἄλλης ἐπικρατείας ζημιῶν. Εἰς διεθνῆ δικαστικὴν ἐξουσίαν ἀπέκειτο φυσικῶς ἡ ἀνόρθωσις τῶν ὑπὸ ξένης ἐπικρατείας προσβληθέντων δικαιωμάτων τῆς ἐπικρατείας· ἀλλὰ δυστυχῶς, μὴ κατορθωτῆς οὔσης τῆς συστάσεως τοιαύτης, τοὐλάχιστον ἐπὶ τοῦ παρόντος (*), μέχρι τοῦ νῦν τὸ πυροβόλον καὶ ἡ λόγχη λύουσι μόνον τὰς μεταξὺ τῶν ἐθνῶν διαφοράς, οὐχὶ δὲ δυστυχῶς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὲρ τοῦ δικαίου, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ ἀπαραίτητος ἀνάγκη ἐν πάσῃ Ἐπικρατείᾳ στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν δυνάμεων, πρὸς ἐπιχείρησιν πολέμου εἰς ἀσφάλισιν τῶν δικαιωμάτων καὶ συμφερόντων αὐτῆς. Εἰς τὴν ἐκτελε-

(*) Ἀνέκαθεν οἱ φιλόσοφοι ὁμογνωμόνως ἀνεκήρυξαν τὸν πόλεμον ὡς φρικώδη ἀθεμιστίαν, οὐχ ἧττον τὴν ἐξαφάνισιν τῶν πολέμων δι' ἐγκαταστάσεως διαρκοῦς καὶ μονίμου εἰρήνης ἐν τῷ κόσμῳ ἐθεώρησαν πάντοτε κενὴν καὶ ἀνεμώλιον ἐλπίδα· ἐπεφυλάσσετο δὲ εἰς τὸν J de Maistre ἡ ἐξαιρετικὴ δόξα νὰ μεταστήσῃ αὐτὸν καὶ εἰς κοινωνικὴν ἀνάγκην, νόμον τῆς φύσεως, θρησκευτικὸν δόγμα καὶ οἱονεὶ θεῖον εὕρεγέτημα! Πλεῖστοι ἐν τούτοις νομοδιδάσκαλοι, πολιτειολόγοι καὶ κυβερνῆται ἐπὶ ἰσχυροῖ διαφόρων ἐθνῶν, ἰδίως κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας, διενοήθησαν νὰ ἐγείρωσι φραγμὸν κατὰ τῶν πολέμων, καὶ πολλὰ πρὸς τοῦτο προέτειναν μέσα· αἵρεσις δὲ χριστιανικὴ ὁλόσωμος, ἡ τῶν χριστιανικωτάτων Κουακέρων, ὡς βάσιν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῆς δογμάτων ἔθηκε τὴν ἀδελφικὴν πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀγάπην καὶ τὴν πρὸς τὸν πόλεμον καὶ τὸ αἷμα ἀποστροφήν. Ἀλλ' εἰς οὐδὲν αἴσιον κατέληξαν αἱ φιλάνθρωποι ἐνέργειαι τῶν φίλων τῆς εἰρήνης, διότι ἐλλείπει ἤδη ἡ μόνη βάσις, ἐφ' ἧς δύναται νὰ θεμελιωθῇ ἡ διαρκὴς καὶ παγκόσμιος εἰρήνη, ἡ τῆς ἰσότητος δηλονότι τῶν δικαιωμάτων πάντων ἐν γένει τῶν ἀνθρώπων καὶ ἑπομένως τῆς αὐτοκυβερνήσεως πάντων τῶν ἐθνῶν. Ἂν ποτε ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνοτήτων (principe des nationalités), ἧς ἡ σημαία ἤρξατο κυματίζουσα ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι, καταστῇ πρᾶγμα, ἐξοστρακισθῇ δὲ πανταχόθεν ἡ κατάκτησις μὲν ἐξ ἑνὸς, ἐξ ἄλλου δὲ ἡ μονοκρατορία καὶ ἡ δεσποτεία, οὐδαμῶς δύσκολον νὰ καταστῇ πρᾶγμα καὶ ἡ καθολικὴ τῶν ἐθνῶν εἰρήνη, καταρτιζομένου τῇ κοινῇ τῶν ἐθνῶν συμφωνίᾳ διεθνοῦς δικαστηρίου πρὸς διάλυσιν τῶν τυχαίως γεννωμένων ἀσημάντων ἀλληλεθνῶν διαφορῶν. (Ἄρθρα ἐκτενῆ περὶ τοῦ δυσεφίκτου τῆς εἰρήνης καὶ τῶν καταβληθέντων ἄχρι τοῦ νῦν εἰς ἀποσόβησιν τῶν πολέμων εὐγενῶν ἀγώνων ὑπὸ τῶν φιλανθρώπων θιασωτῶν τῆς εἰρήνης ἰδὲ ἐν τῷ λεξικῷ τῆς πολιτικῆς τοῦ M. Block ὑπὸ τὰς λέξεις paix καὶ paix perpétuelle, ὧν τὸ πρῶτον μὲν ὀφείλεται εἰς τὸν δόκιμον κάλαμον τοῦ Eugène Paignon, τὸ δὲ εἰς τὸν τοῦ πολυμαθοῦς Charles Read). — Ἐν τούτοις τὸ ἀλληλεθνὲς δίκαιον καὶ ἤδη τρεῖς μόνον αἰτίας ἀναγνωρίζει καὶ ἀποδέχεται νομίμου πολέμου, τὴν τῆς αὐθυπερασπίσεως τῆς χώρας κατὰ παρανόμου κατακτητικῆς βίας, τῆς παρεμβάσεως πρὸς ὑποστήριξιν ἐθνότητος ἀπειλουμένης ἢ πιεζομένης ὑπὸ ξενικοῦ ζυγοῦ καὶ τῆς ἀνορθώσεως ἀδίκων βλαβῶν καὶ αἰτιάσεων πραγματικῶν (βλ. Vattel βιβλ. III κεφ. III, Martens βιβλ. VIII κεφ. III, Émile Jay διατριβὴν ἐν λεξικῷ πολιτικῷ M. Block ἐν λ. guerre).

Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στικὴν ἐξουσίαν, ὑπεύθυνον διατελοῦσαν διὰ τὴν πρέπουσαν ἢ ἀπρεπῆ ἐνάσκησιν τοῦ δικαιώματος τούτου, ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν πλείστων τῶν πολιτευμάτων (*) δέον νὰ ἀνατεθῇ τὸ σπουδαιότατον δικαίωμα τοῦ κηρύττειν πόλεμον (**), ὡς καὶ τὸ ἧττον σπουδαῖον τοῦ συνομολογεῖν συνθήκας(***) εἰρήνης, συμμαχίας καὶ ἐμ-

(*) Ἀλλ' ὑπῆρξαν καὶ Συντάγματα, ἀπονείμαντα ἀπ' εὐθείας τὸ δικαίωμα τοῦ κηρύττειν πόλεμον εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, ὡς τὸ συνταγματικὸν γαλλικὸν Σύνταγμα τοῦ 1791 καὶ τὸ δημοκρατικὸν τοῦ 1793, καθ' ἃ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, ἀνατεθειμένη κατὰ τὸ πρῶτον εἰς ἡγεμόνα, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον εἰς ἐκτελεστικὸν συμβούλιον, ἐστερεῖτο τοῦ δικαιώματος τοῦ κηρύττειν πόλεμον. Οἱ πολιτικοὶ συγγραφεῖς κατὰ πλειονοψηφίαν θεωροῦσι πρεπωδέστερον νὰ ἀνατίθεται τῇ ἐκτελεστικῇ ἐξουσίᾳ τὸ δικαίωμα τοῦ κηρύττειν πόλεμον, διότι πολλάκις ἀποδαίνει σωτηρία ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ δικ. τούτου ἡ κατάσπευσις. Ὁ δὲ Rossi αἰτιολογεῖ ἀποχρώντως τὴν εἰς τὴν ἐκτελ. ἐξουσίαν ἀνάθεσιν τοῦ δικαιώματος τούτου (ἐν τῷ Συντάγμ. αὐτοῦ Δικαίῳ τόμ. 4 σελ. 264). Ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἐν κοινοβουλευτικῇ ἐπικρατείᾳ ἐλαχίστη ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν καὶ τῆς εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἀναθέσεως τοῦ δικ. τούτου, διότι ὁ πόλεμος ἔχει ἀνάγκην χρημάτων, καὶ πολλῶν μάλιστα χρημάτων, ἡ δὲ ἐκτελ. ἐξουσία ἀπορροῦσα χρημάτων, ἄτε οὔτε φόρους νὰ ἐπιβάλῃ ἢ νὰ εἰσπράξῃ ἐπέκεινα τῶν ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἐψηφισμένων δυναμένη, οὔτε νὰ διαθέσῃ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῇ τοὺς εἰσπραχθέντας), διατελεῖ ἠναγκασμένη, ὅπως ἐπιληρωθῇ πολεμικῶν ἐνεργειῶν, νὰ αἰτήσῃ χρήματα παρὰ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Ὅτι δὲ τὰ χρήματα εἶναι ὁ κυριώτατος τοῦ πολέμου μοχλός, τὸ αἷμα καὶ ἡ ζωὴ τρόπον τινὰ τοῦ πολέμου, ἐδήλωσαν πρῶτοι οἱ πρόπατορες ἡμῶν. Ὁ μὲν ὑψιπέτης Πίνδαρος εἶπε «χρυσὸς νεῦρα πολέμου», ὁ δὲ ῥητορικώτατος Δημοσθένης «νεῦρα τοῦ πολέμου τὰ χρήματα». Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους δὲ χρόνους ὁ πολεμικώτατος τῆς Πρωσσίας ἡγεμὼν Φρειδερῖκος, ὁ ἐπικληθεὶς μέγας, ἔλεγε συχνά, ὅτι ὁ πόλεμος ἀπαιτεῖ ἀπαραιτήτως τρία τινά, χρήματα, χρήματα καὶ πάλιν χρήματα.

(**) Σημειωτέον, ὅτι κατὰ τὸ ἀλληλεθνὲς δίκαιον ὁ πόλεμος κ η ρ ύ σ σ ε τ α ι, δηλοποιούμενος εἰς τὴν ἐχθρὰν δύναμιν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἔστω καὶ ἂν ἔχῃ χαρακτῆρα ὅλως ἀμυντήριον, διὰ διπλωματικοῦ κηρύγματος (manifeste), ᾧπερ ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάκλησις τῶν πρεσβευτῶν. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐκηρύσσετο διὰ τῆς ἀποστολῆς κηρύκων.

(***) Ἀνάγκη ὑπερτάτη τῆς συνθηκολογήσεως μετὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν παρίσταται πολλάκις. Ἐν πρώτοις σοραγίζει τὸ πέρας τοῦ πολέμου μόνον ἡ περὶ εἰρήνης συνθήκη μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων μερῶν. — Σημειωθήτω δ' ἐν παρόδῳ, ὅτι ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις αἱ σπουδαιόταται τῶν περὶ εἰρήνης συνθηκῶν εἶναι ἡ τῆς Οὐεστφαλίας (τοῦ 1648), ἥτις ἔθετο πέρας εἰς τὸν πόλεμον τῶν τριάκοντα ἐνιαυτῶν, ἡ τῆς Οὐτρέχτης (τοῦ 1713), δι' ἧς ἐπερατώθη ὁ περὶ διαδοχῆς τῆς Ἱσπανίας πόλεμος, ἡ τῆς Βιέννης (τοῦ 1815), ἀσφαλίσασα τὴν εὐρωπαϊκὴν εἰρήνην μετὰ πολυετεῖς αἱματηροὺς ἀγῶνας, ἡ τῆς τῶν Παρισίων (τοῦ 1856), διαδεξαμένη τὸν ἀνατολικὸν πόλεμον τοῦ 1854, καὶ ἡ δι' ἧς ἔληξεν ὁ πρόσφατος γαλλο-πρωσσικὸς πόλεμος (ἐν ἔτει 1871) συνθήκη τῆς Φραγκφόρτης. — Δεύτερον δὲ ἀσφαλίζει συμμαχίαν, ἀναγκαιοτάτην πολλάκις εἰς τὰ συμφέροντα ἀμφοτέρων τῶν συμμαχούντων ἐθνῶν ἐπὶ ἀμοιβαίᾳ προστασίᾳ τῶν νομίμων αὐτῶν δικαιωμάτων, ἀπειλουμένων ὑπὸ ἑτέρου τινός,

πορίας, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀνακοινώσεως αὐτῶν εἰς τὰ νομοθετικὰ σώματα μετὰ τῶν ἀναγκαίων διασαφήσεων, ἅμα ἂν ἐπιτρέψωσι τοῦτο τὸ συμφέρον καὶ ἡ ἀσφάλεια τῆς χώρας. Σημειωθήτω, ὅτι ὡς πρὸς τὴν συνομολόγησιν συνθηκῶν περὶ ἐμπορίας ἢ συνθηκῶν ἐν γένει, περιλαμβανουσῶν παραχωρήσεις, ἐπιβαρυνούσας ἀτομικῶς τοὺς πολίτας, ἀποραίνονται ῥητῶς πάντα τὰ νεώτερα Συντάγματα, ἐν οἷς καὶ τὸ ἡμέτερον (ἄρθρ. 32), ὅτι δὲν ἔχουσιν ἰσχὺν

μόνον ὡρισμένη περὶ συμμαχίας συνθήκη. Τὰ δύο ταῦτα εἴδη τῶν συνθηκῶν ἀποτελοῦσι τὰς λεγομένας ἐν τῷ ἀλληλεθνεῖ δικαίῳ διπλωματικὰς ἢ πολιτικὰς συνθήκας (traités politiques). — Ἀλλ' ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι συνθῆκαι, συνηθέστεραι μάλιστα τῶν πολιτικῶν, αἱ οἰκονομικαὶ (traités economiques), ὧν τὴν σύναψιν ὑπαγορεύουσιν ὕψιστα ἐμπορικὰ καὶ ναυτιλιακὰ συμφέροντα τῶν συνθηκολογούντων ἐθνῶν. — Ἀλλὰ συνάπτονται ἔστιν ὅτε καὶ συνθῆκαι μεταξὺ δύο ἢ πολλῶν ἐπικρατειῶν χάριν τοῦ γενικοῦ καλοῦ καὶ τῆς προόδου τῆς ἀνθρωπότητος, οἷον περὶ καταδιώξεως τῆς σωματεμπορίας, περὶ ἐνισχύσεως τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν κτλ. — Ἀλλὰ καὶ μερικώτεραι συνθῆκαι, ἐν στενοτέρῳ κύκλῳ ἐπιδιώκουσαι τὸ καλόν, συνάπτονται μεταξὺ δύο ἐπικρατειῶν, ὁποῖαι αἱ τῆς ἀποδόσεως τῶν κακούργων (l'extradition). Ὁ ἀείμνηστος Βεκκαρίας ἔλεγεν ἄλλοτε, ὅτι «ἡ πεποίθησις, ὅτι δὲν θέλει εὑρεθῇ τόπος ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου τὸ ἀδίκημα θέλει διαφύγει τὴν δέουσαν τιμωρίαν, ἔσεται τὸ δραστικώτατον τῶν μέσων εἰς πρόληψιν αὐτοῦ». Ἐπὶ πολὺ ἀλόγιστος σεβασμὸς πρὸς τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν τοῦ ἐδάφους ἀπέτρεψε τὴν σύναψιν συνθηκῶν περὶ ἀποδόσεως, ἀλλ' ἀπό τινος ὑπεχώρησεν οὗτος εἰς τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰ διὰ τῆς πείρας καταδειχθέντα σωτήρια ἠθικὰ καὶ κοινωνικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀμοιβαίας τῶν ὑποδίκων παραδόσεως, καὶ ἤδη μεταξὺ πασῶν σχεδὸν τῶν πεπολιτισμένων ἐπικρατειῶν συνήφθησαν συνθῆκαι, καθ' ἃς ἀποδίδονται οἱ δραπετεύσαντες κατάδικοι καὶ ὑπόδικοι, πλὴν τῶν ἐπὶ πολιτικοῖς ἀδικήμασι καταδιωκομένων, ὧν τιμωρία ἐπαρκὴς ἐθεωρήθη ἀείποτε ἡ ἀκουσία φυγοπατρία. Ὁ ἐξ ἐνόχου φιλοδοξίας ἀπωπειραθεὶς νὰ ἀνατρέψῃ τὴν κυβέρνησιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ χώρας εἶναι ἐχθρὸς προσωπικὸς καὶ πολιτικὸς αὐτῆς καὶ μόνης, ἀλλ' ἡ κυβέρνησις τῆς χώρας, εἰς ἣν πρὸς σωτηρίαν κατέφυγεν, οὐδὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ αὐτόν. Ἂν δὲ μάλιστα οὗτος δὲν ὑπεχώρησεν εἰς ἐγκληματικὴν ἔμπνευσιν, ἀλλ' εἰς ἀδόλους καὶ γενναίας πεποιθήσεις, ἤθελεν εἶναι παντάπασι μικρὸν νὰ παραδοθῇ ὁ εὐγενὴς οὗτος πρόσφυξ εἰς τὸν καταδιώκτην αὐτὸν νικηφόρον πολέμιον. Κατ' ἐξαίρεσιν ὅμως συνήφθη ποτὲ καὶ συνθήκη περὶ ἀποδόσεως ἐπαναστατῶν καὶ συνωμοτῶν, περὶ ἧς ἀλλαχοῦ. Ῥητέον προσέτι, ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ αἱ συνθῆκαι συνάπτονται οὐχὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν ἡγεμόνων, ἀλλ' ἀντιπροσώπων αὐτῶν, ἐχόντων τὴν ἀπαιτουμένην πρὸς τοῦτο ἐγγράφον πληρεξουσιότητα καὶ καλουμένων πληρεξουσίων (plénipotentiaires). Ἔχομεν ὅμως καὶ παραδείγματα συνάψεως συνθηκῶν μεταξὺ ἡγεμόνων· ἀλλ' ἂν ὁ ἡγεμὼν ἦναι συνταγματικὸς, ἀναγκαία καθίσταται ἡ παρουσία, συναίνεσις καὶ προσυπογραφὴ τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ, ὅπως αὕτη διατελῇ ἔγκυρος. (βλ. περὶ συνθηκῶν τὰ περὶ ἀλληλεθνοῦς δικαίου συγγράμματα καὶ ἰδίως Calvo Droit international, καὶ περὶ ἐμπορικῶν εἰδικώτερον τοῦ De Cussy Phases et Causes célèbres du droit maritime des nations).

ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, (παρ' ἡμῖν τῆς μιᾶς καὶ μόνης Βουλῆς ἡμῶν) (*).

Δ'. Τὸ δικαίωμα τοῦ εἰσπράττειν τοὺς φόρους.

§ 80. Πᾶσαι αἱ πρόσοδοι ἑκάστου ἔτους, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ δαπάναι διὰ τὰς ὑπηρεσίας ἑκάστου ἔτους, ὁρίζονται ἐνιαυσίως πρὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτοῦ ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἀλλ' ἡ εἴσπραξις τῶν προσόδων τούτων ἀνατίθεται ὑπὸ τῶν Συνταγμάτων (ἡμετέρου Συντ. ἄρθρ. 59) εἰς τὴν ἀνωτέραν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἐνεργοῦσαν διὰ τῶν ἐπὶ τούτῳ τεταγμένων ὑπὸ τῶν διοικητικῶν καὶ οἰκονομικῶν τῆς πολιτείας νόμων προσώπων καὶ καθ' ὃν ὁρίζουσιν οὗτοι τρόπον. Ὅπως ὅμως ἔχῃ κῦρος νόμιμον ἡ εἴσπραξις, ἀπαιτεῖται ἡ προηγουμένη διὰ προϋπολογισμοῦ ἢ ἄλλου νόμου ψήφισις τῶν εἰσπρακτέων. Ἄλλως ἡ εἴσπραξις εἶναι παράνομος, καὶ ἑπομένως ἡ μὲν διατάξασα καὶ ἐνεργήσασα τὴν εἴσπραξιν ἐκτελεστικὴ ἐξουσία εἶναι ποινικῶς τιμωρητέα ἐν τοῖς προσώποις τῶν ὑπευθύνων ὑπουργῶν καὶ τῶν λοιπῶν ὑποδεεστέρων αὐτῶν ὀργάνων, ὁ δὲ φορολογούμενος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀντιστῇ καὶ ἀμυνόμενος ἀποκρούσῃ ὡς λῃστὴν τὸν εἰσπράκτορα ἢ ἕτερον δημόσιον ὑπάλληλον, ὅστις ἤθελε τολμήσει νὰ ἐπιβάλῃ αὐτῷ ἢ εἰσπράξῃ φόρον μὴ ψηφισθέντα ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας.

§ 81. Τὰ μέχρι τοῦ νῦν ἐκτεθέντα συνταγματικὰ δικαιώματα τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας ἔγκεινται τρόπον τινὰ ἐν αὐτῇ τῇ φύσει αὐτῆς, ἄλλως δὲ εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία ἡ ὕπαρξις αὐτῶν εἰς πᾶν εἶδος ἀνθρωπίνης πολιτείας, διότι πανταχοῦ ὑπάρχει ἀνάγκη κατωτέρων ὀργάνων τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, πανταχοῦ ἀπαιτεῖται ἡ ἀνάθεσις τοῦ δικαιώματος τοῦ κηρύττειν τὸν πόλεμον εἴς τινα τῶν νενομισμένων πολιτειακῶν ἐξουσιῶν, πανταχοῦ ἀνάγκη εἰσπράξεως φόρων. Ἀλλ' εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἀπενεμή-

(*) Τὸ πρέπον τῆς συναινέσεως τῶν νομοθετικῶν σωμάτων εἰς τὰς τοιούτου εἴδους συνθήκας αἰτιολογεῖ ὡς ἑξῆς ὁ Benjamin Constant «Ἐὰν ἐπετρέπετο εἰς τὸν βασιλέα νὰ καταρτίζῃ μονομερῶς τοιούτου εἴδους συνθήκας, ὑποχρεωτικὰς διὰ τὸ ἔθνος, ἡγεμὼν ἀπεχθανόμενος τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, ἐδύνατο νὰ προκαλέσῃ συνθήκην, ὑποβάλλουσαν τοὺς γράφοντας εἰς πιεστικωτάτους περιορισμοὺς κτλ. Ἅπαντα τὰ συνταγματικὰ ἄρθρα ἐδύναντο νὰ ἀκυρωθῶσι διὰ μιᾶς καὶ μόνης γραμμῆς. Ἡ δεσποτεία καὶ ἡ καταδίωξις ἤθελον εἰσελάσει ἔξωθεν ὑπὸ τὸ προσωπεῖον συνθηκῶν περὶ εἰρήνης καὶ οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πρεσβευταὶ τοῦ βασιλέως ἤθελον εἶναι ἡ ἀληθὴς νομοθετικὴ ἐξουσία λαοῦ τινος». (Principes de politique σελὶς 300 τῆς νεωτάτης γαλλικῆς ἐκδόσεως).

Κεντρική Βιβλιοθήκη Βεροίας

θησαν προσέτι ὑπὸ πολλῶν Συνταγμάτων καὶ τὰ ἑξῆς δικαιώματα δευτερεύοντα τὴν ἀνάγκην ἢ καὶ ὅλως περιττά: ἀ) τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκδίδειν τὰ ἀναγκαῖα διατάγματα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, β') τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νομίσματα, γ') τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπονέμειν παράσημα, δ') τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπονέμειν ἀμνηστείαν καὶ χάριν. Ἐξετάσωμεν εἰς τί συνίσταται ἕκαστον τῶν δικαιωμάτων τούτων, πῶς ἐνασκεῖται καὶ τίς ἡ ἀνάγκη αὐτοῦ.

Α'. Δικαίωμα τοῦ ἐκδίδειν τὰ ἀναγκαῖα διατάγματα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων.

§ 82. Ἡ λέξις διάταγμα ἐν τῷ δημοσίῳ δικαίῳ ἐμφαίνει 1) μὲν τὴν πρᾶξιν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, δι' ἧς αὕτη ἐνασκεῖ συνταγματικόν τι δικαίωμα ἢ ὑποχρέωσιν αὐτῆς κατὰ τὸν ἐν τῷ Συντάγματι ὁριζόμενον τρόπον· ὅθεν διάταγμα περὶ διορισμοῦ, ἀπολύσεως ἢ μεταθέσεως δημοσίου τινὸς ὑπαλλήλου, διάταγμα περὶ ἀμνηστείας, διάταγμα περὶ διαλύσεως τῆς Βουλῆς, 2) δὲ (καὶ περὶ τούτου πρόκειται ἐνταῦθα) τὴν πρᾶξιν τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας, δι' ἧς διατάσσονται οἱ εἰς τὴν ἐκτελεστ. ἐξουσίαν ὑπαγόμενοι δημόσιοι ὑπάλληλοι νὰ τηρῶσι καὶ ἐκτελῶσι διάταξίν τινα τοῦ Συντάγματος ἢ νόμου τινά. Διὰ τῶν διαταγμάτων τούτων, καλουμένων εἰδικώτερον κανονιστικῶν (Reglementaires), συμπληροῦται πολλάκις κατ' ἀνάγκην ἡ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ καταδειχθεῖσα ἀτέλεια νόμου τινός, ὅπως καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου, ὁριζομένων δηλονότι τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸν χρόνον, τὸν τόπον καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως, καθ' ὅσον δὲν ὡρίσθησαν ἐν τῷ νόμῳ καὶ δὲν εἶναι ἄλλως δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ· δὲν δύνανται ὅμως νὰ μεταβληθῶσι τὸ παράπαν οἱ νενομοθετημένοι ὅροι τῆς κτήσεως, ἐνασκήσεως ἢ ἀπωλείας τῶν ἀπὸ τοῦ νόμου ἀπορρεόντων δικαιωμάτων ἢ νὰ ἀνασταλῇ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ νόμου. Ἔστιν ὅτε ἐν τοῖς κανονιστικοῖς διατάγμασι περιλαμβάνει ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία καὶ νομοθετικὰς διατάξεις, προβαίνουσα δι' αὐτῶν εἰς ἐφημέρους νομοθετικὰς τροποποιήσεις καὶ μεταβολὰς ἐφ' ὡρισμένον διάστημα χρόνου, ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει μόνον, ὁσάκις ἀρύεται τὸ δικαίωμα τοῦτο ἐκ ῥητῆς διατάξεως νόμου, παρέχοντος αὐτῇ τὴν ἐντολὴν ταύτην(*). — Κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἄλλων Συνταγμάτων, καὶ τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα (ἄρθρον 35) ἐπέτρεψε τῇ ἐκτελεστικῇ ἐξουσίᾳ νὰ προβαίνῃ

(*) Τίνα ἀντικείμενα εἰσι διὰ νόμων καὶ τίνα διὰ διαταγμάτων ὁριστέα ἐξετάζει ἰδίως τὸ διοικητικὸν δίκαιον, ἐπομένως εἰς τὰ περὶ αὐτοῦ συγγράμματα παραπεμπτέος ὁ ἀναγνώστης. Ὅρα καὶ Rönne Staats-recht § 47, Zopfl Staats recht § 437.

εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἀναγκαίων διαταγμάτων πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, ὑπὸ τοὺς ἀναπτυχθέντας ἤδη ὅρους. Τινὰ οὐχ ἧττον γερμανικὰ συντάγματα, οἷον τὸ τῆς Πρωσσίας (ἀρθρ. 63), τὸ τῆς Σαξωνίας (88), τῆς Βάδης (66) κτλ. ἐπιτρέπουσι τῇ ἐκτελεστικῇ ἐξουσίᾳ τὸ ἐκδιδόναι ἐν ἀπολύτῳ ἀνάγκῃ, (ὑπεχόντων τὴν περὶ τούτου εὐθύνην ἐνώπιον τῶν νομοθετικῶν σωμάτων τῶν ὑπευθύνων ὑπουργῶν) καὶ διατάγματα νομοθετικά, ἔχοντα ἰσχὺν νόμου (*).

Β'. Δικαίωμα τοῦ κόπτειν νομίσματα.

§ 83. Ὡς παρατηρεῖ ὁ Σταγειρίτης (ἐν τοῖς Πολιτικοῖς αὐτοῦ Α'. 6) «μόνον τὰ βαρβαρικὰ ἔθνη αὐτὰ τὰ χρήσιμα πρὸς αὐτὰ καταλλάττουσι», ἀλλ' ἅμα τῇ προαγωγῇ τῶν συναλλαγῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ «ἐξ ἀνάγκης ἡ τοῦ νομίσματος ἐπορίσθη χρῆσις· οὐ γὰρ εὐβάστακτον ἕκαστον τῶν κατὰ φύσιν ἀναγκαίων». Τούτου ἕνεκα ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐπεκράτησεν ἡ παραδοχὴ τοῦ νομίσματος ὡς κοινοῦ μέσου τῶν συναλλαγῶν, ἀπὸ πολλῶν δ' ἑκατονταετηρίδων τὰ προηγμένα εἰς τὸν πολιτισμὸν ἔθνη ἀπεδέξαντο τὰ πολύτιμα μέταλλα, τὸν χρυσὸν καὶ ἄργυρον, ὡς τὸ προσφορώτατον εἰς νομισματικὰς συναλλαγὰς μέσον· ὠνομάσθη δὲ διὰ τοῦτο τὸ μέταλλον προσφυῶς νεῦρον τῶν πραγμάτων (**). Ὅθεν καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐν τῶν πρωτίστων μελημάτων τῆς πρώτης μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων ἐθνικῆς κυβερνήσεως τοῦ ἀοιδίμου Καποδιστρίου ὑπῆρξεν ἡ κατασκευὴ ἐθνικοῦ νομίσματος καὶ ἡ σύστασις νομισματοκοπείου διὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἐκτύπωσιν αὐτοῦ. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀντιβασιλείας ὡρίσθη διὰ τοῦ νόμου τῆς 14 φεβρουαρίου 1833 νέον ἑλληνικὸν νόμισμα καὶ τέλος διὰ τοῦ νόμου τῆς 10 ἀπριλίου 1867 μετεβλήθη ἡ ἐν ἰσχύϊ νομισματικὴ μονάς, εἰσαχθέντος τοῦ γαλλικοῦ συστήματος, ὅπερ ἐπικρατεῖ καὶ ἐν Βελγίῳ, Ἰταλίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ. Ἀλλὰ τὰ περὶ τούτου ἀνάγονται κυρίως εἰς τὴν σπουδὴν τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, καὶ εἰς αὐτὰ παραπεμπτέοι οἱ πληροφοριῶν λεπτομερεστέρων ἐφιέμενοι (***). Ἐνταῦθα μόνον ἐξεταστέον διατὶ ἡ κατασκευὴ τῶν

(*) Παρ' ἡμῖν ἀναμφισβητήτως στερεῖται τοιούτου δικαιώματος ἡ ἐκτελ. ἐξουσία· καὶ ὅμως κατὰ προφανῆ παραβίασιν τοῦ Συντάγματος πλειστάκις ἐκυβερνήθημεν διὰ νομοθετικῶν διαταγμάτων ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς κυβερνήσεων.

(**) Οὕτως ὠνόμασαν τὰ χρήματα ἔμπαλαι οἱ Ἀττικοὶ ῥήτορες Δημοσθένης καὶ Αἰσχίνης «χρήματα τῶν πραγμάτων νεῦρα».

(***) Ὁποῖον τὸ ἐπικρατοῦν ἐν ταῖς διαφόροις Εὐρωπαϊκαῖς ἐπικρατείαις νομισματι-

νομισμάτων ἀνετέθη ἀποκλειστικῶς καὶ τρόπον τινὰ μονοπωλικῶς εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Συνταγμάτων (ἡμετ. Συντ. ἄρθρ. 41), δὲν ἀρέθη δὲ ἐλευθέρα εἰς πάντα πολίτην. Τὸ μεταλλικὸν νόμισμα, πλὴν τῶν ἄλλων αὐτοῦ πλεονεκτημάτων, ἔχει καὶ τοῦτο, ὅτι διατελεῖ ἀμέσως παραστατικὸν τῆς ἀξίας τῶν πραγμάτων, διὸ καὶ ἀποβαίνει μάλα εὐχρηστότερον παντὸς ἄλλου· ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται τὰ ἐξωτερικὰ αὐτοῦ σημεῖα, ἐξ ὧν ἐμφαίνεται ἡ ἀληθὴς αὐτοῦ δύναμις, νὰ τυγχάνωσι παντάπασιν ἀξιόπιστα· ἄλλως ἀποβάλλει τὴν εὐχρηστίαν αὐτοῦ, παράγεται δ' ἐκ τούτου ἀνώμαλος νομισματικὴ κατάστασις, καθ' ἣν ἡ ὀνομαστικὴ αὐτοῦ ἀξία εἶναι πολλῷ ὑπερτέρα τῆς τε μεταλλικῆς καὶ τῆς ἀγοραίας αὐτοῦ ἀξίας, ἐντεῦθεν δὲ οὐ μόνον γεννᾶται σημαντικὴ αὐξομείωσις τῆς τιμῆς τοῦ ἐξωτερικῶς ἰσοδυνάμου νομίσματος, ἀλλὰ καὶ μεγάλη δυσκολία τῶν συναλλαγῶν ἐν γένει, ἀναγκαία δὲ καθίσταται ἡ ἑκάστοτε δοκιμασία τοῦ ἀληθοῦς βάρους καὶ τῆς ἀληθοῦς ἀξίας τοῦ νομίσματος. Ἐπειδὴ δὲ παρέχει πολλῷ πλείονας ἐγγυήσεις εἰς γνησίαν καὶ ἀκίβδηλον ἔκκοπὴν τῶν νομισμάτων, παντὸς ἄλλου πολίτου δηλονότι ἡ σωματεῖου, ἡ ἐκτελ. ἐξουσία, καθὸ ἐξουσία ἀνεγνωρισμένη, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τελοῦσα τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, ἐλάσσων ἐπομένως ὁ φόβος τῆς κιβδηλείας, εἰς αὐτὴν ἐθεωρήθη πρέπουσα ἡ ἀνάθεσις αὐτῆς.

Γ'. Τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπονέμειν παράσημα.

§. 84. Τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα (ἄρθρ. 40), κατὰ τὸ παράδειγμα ἁπάντων σχεδὸν τῶν συνταγματικῶν συνταγμάτων, ἀπένειμεν εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπονέμειν παράσημα. Τὸ δικαίωμα τοῦτο πηγάζει ἀπὸ τῆς ἐπικρατούσης ἄλλοτε κατὰ παρελθόντας βαρβάρους αἰῶνας προλήψεως, ὅτι «ὁ βασιλεὺς εἶναι ἡ πηγὴ πάσης τιμῆς» (Rex fons omnis honoris est), ὅθεν ἔδει νὰ ἔχῃ καὶ τὸ μέσον νὰ ἀπονέμῃ τιμὰς εἰς τοὺς θεωρουμένους ὑπ' αὐτοῦ ἀξίους τιμῆς. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς πολλάκις ἐρρέθη ἐν τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ, τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ἡλλοιώθη μὲν διὰ τοῦ χρόνου, λαβὸν βαθμιαίως χαρακτῆρα πολυαρχικοῦ πολιτεύματος, ἀλλ' ἐν τῇ πηγῇ αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἁπλῶς κεκερασμένον μοναρχικὸν πολίτευμα, ἀπονεμηθέντων εἰς τὸν βασιλέα πάντων τῶν μοναρχικῶν δικαιωμάτων, πλὴν τοῦ νομοθετεῖν μονομερῶς, συναπενεμήθη καὶ τὸ τοῦ ἀπονέμειν παράσημα (*).

(*) Σύστημα κατὰ συνέχειαν περὶ αὐτοῦ ἱστορικῶν πληροφοριῶν ἰδ. καὶ ἐν Dalloz

Καὶ, ὁσάκις μὲν τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα διοικεῖται ὑπὸ τοῦ Ἡγεμόνος διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας ἐπεμβάσεως αὐτοῦ εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς, τὰ παράσημα ἀποβαίνουσιν ἐν ταῖς βασιλικαῖς χερσὶν αἰσχρὸν μέσον προσηλυτισμοῦ καὶ ἐξαχρειώσεως, δίκτυον σαγηνεύσεως διασωτῶν τῆς ἡγεμονικῆς αὐθαιρεσίας, ὑπὸ δὲ τὴν γνησίαν ἄνωθεν ἐφαρμογὴν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, παράγουσαν ἀναγκαίως πολιτικὰ κόμματα, διαμφισβητοῦντα τὴν ἐξουσίαν, τὰ παράσημα, ὑπὸ κομματικῶν ὑπουργῶν ἀπονεμόμενα, χρησιμεύουσιν εἰς ἐξώνησιν τῶν βουλευτικῶν συνειδήσεων, εἰς ἱκανοποίησιν ὑπηρεσιῶν κομματικῶν, καὶ εἰς δελεασμὸν ἀσθενῶν καὶ κενοδόξων χαρακτήρων (*).

§ 85. Οἱ ὑπέρμαχοι τοῦ δικαιώματος τοῦ ἀπονέμειν παράσημα ἐπικαλοῦνται, ἢ μᾶλλον ἐπεκαλοῦντο, εἰς ὑποστήριξιν αὐτοῦ τὸ προρρηθὲν δόγμα, ὅτι «ὁ βασιλεὺς εἶναι ἡ πηγὴ πάσης τιμῆς», ἀλλ' ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ, ὅτι ἐνίοτε ἐξ ἐναντίας ὁ βασιλεὺς εἶναι ἡ πηγὴ πάσης ἀτιμίας. Ἄλλως ὑπὸ τὴν κοινοβουλευτικὴν τροπὴν τῶν συνταγματικῶν πολιτευμάτων περιέρχεται καὶ τὸ βασιλικὸν τοῦτο δικαίωμα εἰς τὴν ἐξουσίαν κομματικῶν ὑπουργῶν, συχνότατα ἐμπορουμένων στενοτάτων κομματικῶν σκέψεων καὶ τάσεων. Τίς δὲ ἡ χρεία τῆς προσθήκης εἰς τὰ ἄλλα πολλαπλᾶ τῆς ἀνωτέρας ἐκτελ. ἐξουσίας δικαιώματα καὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ διὰ παρασήμων σαγηνεύειν καὶ ὑποτάσσειν; Εἶναι ὄντως δικαία καὶ ἔλλογος ἡ ἀξίωσις τοῦ νὰ βραβεύηται ἡ ἀρετὴ καὶ αἱ πρὸς τὴν πατρίδα ἐπιφανεῖς ὑπηρεσίαι· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς, ὁ διὰ σιδηρῶν κιγκλίδων χωριζόμενος ἀπὸ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὁ ὑπουργὸς, ὁ συχνότατα ἁπλοῦν κομματικῆς ῥαδιουργίας καὶ διαφθορᾶς ἀπαύγασμα ὤν, θέ-

σαι τινῶν ἐν ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς Ἐπικρατείαις τάξεις ἱπποτῶν (ordres de chevalerie) βλέπει τις ἐν ἐκτάσει ἐν τῷ Abrégé del'histoire des ordres dela chevalerie τοῦ Dambreville, τῇ Collection historique des ordres de chevalerie civils et militaires τοῦ A. Perrot καὶ τῷ συγγράμματι Ordres de chevalerie et marques d'honneur τοῦ Aug. Wahlen, οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἐν τῷ πολιτικῷ λεξικῷ τῶν Duclerc καὶ Pagnerre ἐν λ. ordres de chevalerie.

(*) Ἰδοὺ τί λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Chapuys—Montlaville ἐν τῇ λαμπρᾷ αὐτοῦ διατριβῇ περὶ παρασήμων «οἱ ἡγεμόνες διένειμαν συνήθως εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς τὰ παράσημα οὐχὶ ἐπὶ τῇ βάσει συστάσεως τῶν σωματαρχῶν, ἀλλὰ παραστάσεως τῶν ἑταίρων καὶ τῶν ἑταιρῶν τῶν αὐλῶν. Καὶ ἔτι χεῖρον, ἐγκαθιδρύθη ἐμπορία αἰσχυντηλὴ τῶν παρασήμων, καὶ ἐν ᾧ εὐπλουτοι ἄθλιοι, πλουτήσαντες διὰ κεκλεισμένων χρημάτων, ἐκαλύπτοντο τὸ στῆθος διὰ παρασήμων, στρατιῶται ἔξοχοι, πληρωθέντες πληγῶν καὶ τοῖς ὅπλοις ἐγγηράσαντες, ἔθνησκον ἐν τοῖς νοσοκομείοις . . . Ὁμολογητέον, ὅτι κατ' ἐξαίρεσιν Ναπολέων ὁ Α' οὐδέποτε ἔδωκε τὸν Σταυρὸν τῆς Λεγεῶνος τῆς τιμῆς ἢ εἰς τοὺς ἀνδραγαθήσαντας ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λει δυνηθῆ νὰ διαγνώσῃ ἀσφαλῶς τὴν ἀρετὴν, καὶ νὰ ἀμείψῃ προσηκόντως τὰς ἀληθεῖς ὑπηρεσίας; Ἀληθὲς βραβεῖον τοῦ ἐναρέτου καὶ γενναίου ἀγωνιστοῦ, τοῦ μεγαλόφρονος πολίτου, εἶναι ἡ ἐθνικὴ ὑπόληψις, ἡ κοινὴ εὐγνωμοσύνη, ὁ γενικὸς σεβασμός. Ἀληθὲς βραβεῖον τοῦ ἀνδραγαθήσαντος ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως ἢ τῆς ἐπιστήμης, τοῦ μεγαθύμου στρατιωτικοῦ καὶ τοῦ ἀκαμάτου καὶ δοκίμου συγγραφέως εἶναι ἡ διὰ νόμου χρηματικὴ ἀμοιβὴ ἢ σύνταξις. Ἀληθὲς βραβεῖον εἶναι ὁ ἐξ ἐλαίας ἢ δάφνης στέφανος, ὁ ἀνδριὰς, τὸ Πρυτανεῖον. Βραβεῖον ἀληθὲς δὲν εἶναι αἱ ταινίαι καὶ οἱ σταυροὶ τῶν αὐλῶν καὶ τῶν κυβερνήσεων, οὓς φέρουσι καὶ οἱ καρυκοποιοὶ καὶ οἱ πωλοκόμοι τῶν παλατίων, τῶν ὑπουργείων καὶ τῶν πρεσβειῶν.

§ 86. Ὅτε κατὰ τὸ 1802 ἐσχηματίσθη ἐν Γαλλίᾳ τὸ τάγμα τῆς τιμῆς (Legion d'honneur) καὶ συνεζητεῖτο ἐν τῷ συμβουλίῳ τῆς ἐπικρατείας ὁ περὶ τούτου νόμος, Ναπολέων ὁ μεγαλώνυμος εἰς τὸν Berlier, διαμαρτυρόμενον κατὰ τῶν παρασήμων καὶ κραυγάζοντα, «ὅτι αἱ διακρίσεις εἶναι τὰ λιλιὰ τῆς μοναρχίας» ἀπεκρίνατο, ὅτι «διὰ τῶν λιλιῶν ἄγονται καὶ φέρονται οἱ ἄνθρωποι». Τὸ λόγιον τοῦτο εἶναι δυστυχῶς ἀληθές. Ὁ μεγαλεπήβολος ἐκεῖνος δεσπότης ἐπιτυχῶς διέγνω τὰς ἀνθρωπίνας ἀσθενείας καὶ ἀτελείας καὶ ἐπιτυχῶς ἐξεμεταλλεύσατο αὐτὰς, ὅπως πίεσῃ καὶ στρεβλώσῃ τὰς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους! Ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς πρέπει νὰ πείσῃ πάντα περὶ τοῦ βλαβεροῦ τῶν παρασήμων. — Πολίτευμά τι εἶναι τοσοῦτον τελειότερον, ὅσῳ μᾶλλον ἀπὸ τῆς κακῆς καὶ ἀπορρόητικῆς θελήσεως τῶν πολιτειακῶν ἐξουσιῶν ἀφαιρεῖ μέσα πρὸς σαγήνευσιν, ὅσῳ μᾶλλον φράσσει τὰς ἐξόδους εἰς τὰ ταπεινὰ πάθη. Προκειμένου μάλιστα περὶ κοινωνίας μόλις ἀναγεννωμένης ἐν τῷ πολιτικῷ βίῳ καὶ χθιζά τε καὶ πρώϊζα ἐξελθούσης τοῦ ἠερόεντος Ταρτάρου βαρυτάτης καὶ μακραίωνος δουλείας, ἔτι ἀναγκαιότερον νὰ φράσσηται ἡ θύρα εἰς τὴν ὑπόθρεψιν τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς ραυλότητος. Ὁπότε δὲ ἐπικράτειαι μεγάλαι καὶ ἰσχυραὶ, ἡ τῶν Ὁμοσπόνδων τῆς Ἀμερικῆς Πολιτειῶν ἐντελῶς καὶ ἡ Ἀγγλία ἐν μέρει (*) ἀπεσκοράκισαν τὰ παράσημα καὶ τὰ τάγματα, δὲν εἶναι ἄτοπον, γελοῖον ὅλως, ἡ πτωχὴ, ἀσθενὴς καὶ πρὸ παν-

(*) Ἐν Ἀγγλίᾳ μέχρι τοῦ νῦν ἐπῆλθε κατὰ τοῦτο μόνον περιορισμὸς εἰς τὴν παρασημοφορίαν, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς Ἄγγλους πολίτας ἡ ἀποδοχὴ ἀλλοδαπῶν παρασήμων. Ἐν πάσαις ταῖς ἄλλαις Εὐρωπαϊκαῖς καὶ Ἀσιανικαῖς Ἐπικρατείαις, μὴ ὑπάρχοντος τοῦ περιορισμοῦ τούτου, ἐπιτρέπεται τὸ ἀποδέχεσθαι ξένα παράσημα, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀδείας τοῦ βασιλέως τῆς χώρας, εἰς ἣν ἀνήκει τις, χορηγουμένης διὰ βασιλικοῦ διατάγματος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πάτρας

τὸς ἄλλου χρείαν ἔχουσα περιθάλψεως τῆς τοῦ φρονήματος ἀνεξαρτησίας Ἑλλὰς νὰ περιβάλῃ διὰ παρασήμων καὶ κοσμημάτων τοὺς δούλους τῆς δεσποτείας ἢ τοὺς ταπεινοὺς θεράποντας τοῦ ῥατριασμοῦ:

§ 87. Ὅτε ἡ ἤδη μεγάλη τῶν Ἀμερικανῶν συμπολιτεία, διεκδικοῦσα τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἀνεξαρτησίαν κατὰ τὸν προλαβόντα αἰῶνα, ἔῤῥιψε τὸν περὶ τῶν ὅλων κύβον ἐν τῷ κατὰ τῶν Ἀγγλων πολέμῳ, ἐστάλη πρεσβευτὴς τῆς Ἀμερικῆς ἐν Γαλλίᾳ ὁ μέγας ἀληθῶς πολίτης Φραγκλῖνος. Μεταβὰς οὗτος εἰς Παρισίους ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἀτυχοῦς Λουδοβίκου τοῦ ΙϚ', ὅπως συνομολογήσῃ συμμαχίαν μετὰ τῆς Γαλλίας, ἐνεφανίσθη οὐ μόνον οὐδὲν παράσημον φέρων, ἀλλὰ καὶ πάντη ἀκόσμως ἐσταλμένος· ἐρωτηθεὶς δὲ διὰ τὸ λιτὸν τοῦ ἱματισμοῦ ὑπὸ τῶν περὶ τὸν βασιλέα, ἐκθάμβων γενομένων ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τοῦ πράγματος, ἀπεκρίνατο ὡς ἑξῆς «Ἡ πατρίς μου εἶναι ἐνδεὴς, μάχεται δὲ πρὸς δύναμιν πλουσιωτάτην καὶ κραταιάν· ὅθεν ἀνάγκη οἰκονομίας καὶ λιτότητος, οὐχὶ δὲ ἐπιδείξεων». Ἡ ἐμφρονεστάτη ἀπόκρισις τοῦ μεγάλου Ἀμερικανοῦ ἔστω διδακτικώτατον μάθημα ἡμῖν τοῖς Ἕλλησιν.—Ἄλλως ἡ παράδοσις τῶν παρασήμων εἶναι ὅλως ἐπείσακτος ἐν Ἑλλάδι, ἀλλοτριωτάτη τῶν ἠθῶν καὶ συνηθειῶν αὐτῆς. Οὔτε ὁ Μιλτιάδης, οὔτε ὁ Θεμιστοκλῆς, οἱ μεγάλοι τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος ἄνδρες, οὔτε οἱ τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ προΰχοντες, Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, οἵτινες κλέος εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον ἀθάνατον κατέθεντο, ἦσαν ἱππόται ἢ μεγαλόσταυροι, ἀλλ' ἁπλοῖ Ἕλληνες, στρατηγοὶ Ἑλλήνων, μεγάλοι ἔν τε τῷ πολέμῳ καὶ τῇ εἰρήνῃ (*).

(*) Τὸ ἐφ' ἡμῖν, φρονοῦμεν, ὅτι ἡ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην διάταξιν τοῦ Συντάγματος ἡμῶν ἀξία καταργήσεως εἶναι ἡ περὶ παρασήμων· δεκτικὴ δὲ νομίμου καταργήσεως τυγχάνει, διότι δὲν εἶναι θεμελιώδης, καθὸ οὔτε εἰς τὴν συνταγματικὴν τῶν ἐξουσιῶν διαίρεσιν καὶ διαμόρφωσιν ἀναγομένη, οὔτε πρὸς τὴν ὕπαρξιν καὶ ἀσφάλισιν τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν συνδεομένη. Ἡ κατάργησις τῶν παρασήμων, συνοδευομένη καὶ ὑπὸ τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ δέχεσθαι παράσημα ξένων Ἐπικρατειῶν, θέλει συντελέσει μεγάλως εἰς τὴν ἐξάλειψιν τῶν συνταγματικῶν τοῦ ἔθνους θεσμῶν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ βίου, ἀποτρέπουσα τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἐπανάληψιν σκηνῶν ὁμοίων πρὸς τὰς ἐπὶ τοῦ μακαρίτου Ὄθωνος, ὁπότε ἐκ ματαιότητος καὶ κενοδοξίας εἶχον πολλοὶ συνδεθῇ δι' ἀθεμίτων ὑπηρεσιῶν πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἡγεμόνος, καὶ ἀρανίζουσα τὴν εὐτελῆ σπουδὴν πολλῶν εἰς τὴν αὐλοκολακείαν καὶ τὴν ταπείνωσιν πρὸς ἐπίτευξιν τοιούτων ἐμβλημάτων ἀρετῆς ἢ ἱκανότητος, ὧν στεροῦνται. — Μόνον ἴσως τὰ ὑπὸ ἐπαναστατικῶν κυβερνήσεων ἢ συνελεύσεων χορηγούμενα παράσημα εἰς ἀληθεῖς ἀγῶνας καὶ θετικὰς ὑπηρεσίας δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἐπιτετραμμένα· τυγχάνουσι δὲ ἄλλως καὶ ἀναγκαῖα, διότι ἐν ὥραις ἐπαναστάσεων ἢ

δ'. Τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπονέμειν χάριν καὶ ἀμνηστείαν.

§ 88. Εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἀπενεμήθη ὑπό τε τῶν ἡμετέρων Συνταγμάτων (νέου ἡμετ. Συνταγ. ἄρθρ. 39) καὶ τῶν ἄλλων συνταγματικῶν καὶ δημοκρατικῶν Συνταγμάτων, οὐδὲ τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν ἐξαιρουμένου (ἄρθ. 2 ἐδ. 2) τὸ δικαίωμα τοῦ ἀ π ο ν έ μ ε ι ν χ ά ρ ι ν. Τί ἐστι χάρις ὁρίζει ῥητῶς αὐτὸ τὸ 39 ἄρθρον τοῦ Συντάγματος ἡμῶν «Ὁ βασιλεὺς (δηλονότι ἡ ἀνωτέρα ἐκτελεστικὴ ἐξουσία) ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ χαρίζῃ, (ἀπαλλάσσῃ δηλ. πάσης ποινῆς), μεταβάλλῃ καὶ ἐλαττώνῃ τὰς παρὰ τῶν δικαστηρίων καταγινωσκομένας ποινάς». Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου ἐμφαίνεται, ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦτο εἶναι ἐξόχως μέγα, διότι διὰ τῆς ἐνασκήσεως αὐτοῦ δύναται ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία νὰ ἀνατρέπῃ ἄρδην ἁπάσας τὰς ποινικὰς ἀποράσεις τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, μηδενίζουσα τὴν σημαντικωτάτην μερίδα τῆς δυνάμεως αὐτῆς. Ἀλλ' εἶναι ἔλλογος ἡ πλαστούργησις τοσοῦτον ὑψηλοῦ δικαιώματος καὶ ἡ ἀπονομὴ αὐτοῦ εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν; Ἱστορικῶς ἐξεταζόμενον καὶ τὸ δικαίωμα τοῦτο, ὡς τὸ τοῦ ἀπονέμειν παράσημα, εἶναι κληροδότημα τοῦ ἀπολύτου μοναρχικοῦ πολιτεύματος, ὑφ' ὃ ὁ βασιλεὺς διατελεῖ πανεξουσιαστὴς, συγκεντρῶν εἰς χεῖρας αὐτοῦ πάσας τὰς ἐξουσίας, διετηρήθη δὲ καὶ ὑπὸ τὰ συνταγματικὰ πολιτεύματα, μεταβοθὲν ἀκολούθως καὶ εἰς τὰ νεώτερα δημοκρατικά. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς παρετηρήσαμεν, ἄλλοθεν ἤρξατο τὸ συνταγμ. πολίτευμα, (παραχθὲν ὑπὸ τῆς ἀνάγκης καὶ τοῦ πόθου τοῦ ἀγγλικοῦ ἔθνους νὰ καταστήσῃ τὸν βασιλέα ἀ ν ί κ α ν ο ν μ ό ν ο ν ν α π ρ ά τ τ ῃ τ ὸ κ α κ ὸ ν) καὶ ἀλλαχοῦ κατέληξε (μεταβιβάσαν διὰ τῆς κοινοβουλευτικῆς εὐθύνης πᾶσαν τὴν νομοθετικὴν καὶ ἐκτελεστικὴν δύναμιν εἰς τὰς Βουλὰς), ἀλλοῖον διὰ τοῦτο φαινόμενον ἐν τοῖς γραπτοῖς συνταγματικοῖς χάρταις καὶ ἀλλοῖον τυγχάνον ἐν τῇ τοῦν ἐφαρμογῇ αὐτοῦ, καὶ τὸ δικαίωμα τοῦτο, ὅπερ κατὰ τὰς γραπτὰς τῶν Συνταγμάτων διατάξεις κέκτηται ὁ βασιλεὺς, μετεδόθη εἰς τοὺς ἀπολαύοντας τῆς πίστεως τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειονοψηφίας ὑπουργοὺς, διότι ἡ Βουλὴ ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ ἐξελέγχειν τοὺς ὑπουργοὺς, (καθὸ προσυπογραφομένους καὶ εὐθυνομένους) περὶ τὴν χρῆσιν καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς χάριτος, ὡς παντὸς ἄλλου βασιλικοῦ δικαιώ-

πολέμων οἱ ἁπλοῖ στρατιῶται ἢ ἁπλοῖ πολῖται εἶναι συνήθως οἱ πρωταγωνιστοῦντες, αὐτοὺς δὲ καὶ ὡς ἀγραμμάτους ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ὡς ἀνεπιτηδείους εἰς τὴν κατάληψιν θέσεων ἐπιζήλων, ἃς ἐν εὐνομουμέναις πολιτείαις δέον νὰ κατέχωσιν οἱ δι' εἰδικῶν σπουδῶν καὶ γνώσεων ἐπιτηδεύοντες περὶ τὰ ἔργα αὐτῶν, συμφορώτερον τῇ πολιτείᾳ νὰ βραβεύῃ διὰ παρασήμων.

Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ματος, ἤτοι δικαιώματος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπορρέουσιν οἱ ὑπουργοὶ ἀπὸ κομματικῆς βουλευτικῆς πλειονοψηφίας, κάθηνται δὲ ἐπὶ τῶν ὑπουργικῶν ἑδωλίων μόνον ἐν ὅσῳ ἀπολαύουσι τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐνοίας αὐτῆς, πολλάκις τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος κατέστη, ἐπὶ κακοήθων μάλιστα κοινοβουλευτικῶν ὑπουργείων, μέσον ἀραιώσεως τοῦ ἐν ταῖς ποινικαῖς φυλακαῖς πληθυσμοῦ, γενικευόμενον ὑπερμέτρως καὶ ἀφθόνως ἐνασκούμενον, τὸ δὲ χείριστον, ὑπὲρ ἀναξίων πολλάκις πάσης ἐπιεικείας καταδίκων πρὸς κομματικὸν σκοπόν.

§ 89. Ὁ ἰσχυρισμὸς, ὅτι διὰ τὴν ἐνάσκησιν τοῦ δικαιώματος τῆς χάριτος ἡ τοῦ τῆς ἀπονομῆς παρασήμων δὲν εὐθύνεται ὁ ἁρμόδιος ὑπουργὸς, ἑπομένως ἀπομένει καθαρῶς βασιλικὸν δικαίωμα, μὴ δυνάμενον νὰ ἀπορρορηθῇ ὑπὸ τῶν ἀπολαυόντων τῆς πίστεως τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ὑπουργῶν, εἶναι ἄντικρυς ἐσφαλμένος, διοτι οὐδαμοῦ τὰ Συντάγματα διακρίνουσι τὰ δικαιώματα τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας εἰς δικαιώματα βασιλικὰ, ἀποκλείοντα τὴν ὑπουργικὴν εὐθύνην, καὶ δικαιώματα μικτὰ, εὐθύνοντα τοὺς προσυπογράφοντας ὑπουργούς. Ῥητῶς ἐξ ἐναντίας τὸ 30 ἄρθρον τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος, εἰλημμένον ἐκ τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν Συνταγμάτων, ὁρίζει ὅτι «οὐδεμία πρᾶξις τοῦ βασιλέως ἰσχύει οὐδ' ἐκτελεῖται, ἂν δὲν ἦναι προσυπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ, ὅστις διὰ μόνης τῆς ὑπογραφῆς του καθίσταται ὑπεύθυνος» — Ἀλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ ὑπουργικὴ εὐθύνη, ἀπελευθεροῦσα ἕνὸς τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς ἡγεμονικῆς αὐθαιρεσίας, ὠθεῖ δυστυχῶς ἐξ ἄλλου εἰς φοβερὰν κατάχρησιν αὐτοῦ, καθὸ τοῦ ὑπουργοῦ διατελοῦντος ἠναγκασμένου νὰ ἱκανοποιῇ καὶ διὰ τοῦ δικ. τούτου τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰ συμφέροντα κομματικῶν βουλευτῶν. Ὡς θέλομεν παρατηρήσει παρακατιόντες, ὅπως λειτουργῇ κανονικῶς τὸ συνταγματ. πολίτευμα, αἱ Βουλαὶ ἤ, ὡς ἔχει παρ' ἡμῖν τὸ Σύνταγμα, ἡ Βουλὴ, ἤτις μετὰ τῶν ὑψηλῶν αὐτῆς νομοθετικῶν καθηκόντων, κέκτηται καὶ τὸ ὕψιστον δικαίωμα καὶ καθῆκον τῆς ἐλέγξεως τῆς κυβερνητικῆς πορείας, δικαίωμα, εἰς ὃ ἔγκειται ὅλος ὁ μηχανισμὸς τῶν κοινοβουλευτικῶν πολιτευμάτων, δέον νὰ ἐξασκῇ τοῦτο ὅσον ἔνεστιν ἀνεπηρεάστως· πρὸς τοῦτο δὲ ἀνάγκη νὰ ἐκλίπῃ πᾶν μέσον ἐξωνήσεως τῶς βουλευτικῶν συνειδήσεων· τὸ δὲ τῇ ἐκτελ. ἐξουσίᾳ ἀπονεμόμενον δικαίωμα τῆς χάριτος εἶναι ἓν τῶν ἰσχυροτάτων μέσων πρὸς ὀλεασμὸν καὶ διαφθορὰν τῶν βουλευτῶν.

§ 90. Ἄλλως τὸ δικαίωμα τοῦτο, δι' οὗ μηδενίζονται τελεσίδικοι δικαστικαὶ ἀποφάσεις, τῆς δικαστ. ἐξουσίας μᾶλλον ἐφαπτόμενον, οὐδὲ

κοινὸν ἔχει πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν· ἀλλ' οὐδ' ἄλλως χρήσιμον τῇ πολιτείᾳ εἶναι. Οἱ συνηγοροῦντες ὑπὲρ τοῦ δικαιώματος τῆς χάριτος, ἰσχυρίζονται, ὅτι τοῦτο εἶναι ἀναγκαιότατον ἐν ταῖς πολιτείαις, διότι α') χορηγεῖ τὴν ἀδίκως ἀφαιρεθεῖσαν προσωπικὴν ἐλευθερίαν καὶ ἐπαναφέρει εἰς τοὺς κόλπους τῆς κοινωνίας πολίτας ἀθώους, γενομένους θύματα ἀδίκων καταδικαστικῶν ἀποφάσεων. β') μετριάζει τὴν αὐστηρότητα τῶν ποινικῶν νόμων, πέραν τοῦ δέοντος κολαζόντων ἀδικήματά τινα ἢ κολαζόντων μὲν ἐν γένει προσηκόντως, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς εἰδικῆς περιπτώσεως, καθ' ἣν μέλλουσι νὰ ἐφαρμοσθῶσι, καθιστα μένων ἐνίοτε αὐστηρῶν διὰ τὸ λίαν ἐλαφρὸν τῶν περιστάσεων, ὑφ' ἃς ἐτελέσθη τὸ ἀδίκημα. γ') διότι μετὰ τὴν καταδίκην δύναται νὰ μεταμεληθῇ πικρῶς κατάδικός τις, ἐκπλύνων οὕτω τὸ διαπραχθὲν παρ' αὐτοῦ ἀδίκημα, ἡ δὲ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, ἡ ἐπισκοποῦσα, ὡς γνωστόν, διὰ τῶν κατωτέρων αὐτῆς ὀργάνων τὴν διαγωγὴν τῶν καταδίκων, ἐκτιμῶσα τὴν μεταμέλειαν ταύτην, νὰ δώσῃ χάριν εἰς τὸν κατάδικον· ἀλλὰ νομίζομεν, ὅτι ἥκιστα πειστικοὶ εἶναι οἱ ἐκφερόμενοι λόγοι. Ὅτι δυστυχῶς καταδικάζονται πολλάκις πολλοὶ ἀθῶοι, μάλιστα ἐν ταῖς ἠπειρωτικαῖς ἐπικρατείαις, εἶναι ἀληθέστατον. Τούτου δὲ αἴτια εἶναι 1) ἡ ἀτέλεια τῆς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει ἄλλα μέσα ἀσφαλέστερα, ὅπως ἀντιληφθῇ τῶν ἐξωτερικῶν γεγονότων, ἢ τὴν ἄμεσον μαρτυρίαν τῶν αἰσθήσεων αὐτοῦ, ὧν δὲν ἔμαθον ἴσως πάντες νὰ ποιῶνται ἀείποτε τὴν ἁρμόζουσαν χρῆσιν· ὁ δὲ δικαστὴς δὲν εἶναι τοὐλάχιστον μάρτυς αὐτὸς τῆς δικαζομένης πράξεως, ἀλλὰ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἄλλων ὁρᾷ καὶ διὰ τῶν ὠτων ἄλλων ἀκούει, προσφεύγων εἰς ἀνάκρισιν, δι' ἧς, οἱονεὶ διὰ παραπετάσματος, ὅπερ ἐγείρουσι πολλάκις τὰ δαναυσότατα καὶ εὐτελέστατα τῶν παθῶν καὶ συμφερόντων, ὀφείλει νὰ ἴδῃ πᾶν ὅ,τι συνέβη, ὅπερ ἐν τούτοις συχνάκις ἀφῆκεν ἴχνη μόνον εἰς τὴν μνήμην ἄλλων ἀνθρώπων, ἀποπειρωμένων πολλάκις ἕνεκα μυρίων αἰτίων νὰ ἀποπλανήσωσι τὴν δικαιοσύνην(*), 2) δὲ ἡ ἀτέλεια τῶν ἐν ταῖς Ἠπειρωτικαῖς ἐπικρατείαις ἐπικρατουσῶν μέχρι τοῦ νῦν ποινικῶν δικονομικῶν νομοθεσιῶν. Ὡς ὀρθότατα παρατηρεῖ ὁ ἔξοχος νομολόγος καὶ πολιτειολόγος Rossi ἐν τῇ θαυμαστῇ αὐτοῦ συγγραφῇ περὶ ποινικοῦ δικαίου, οἱ μὲν ἀνακριταὶ, εἰ μὴ καταχρῶνται ἐθελουσίως τῇ ἀπεράντῳ δυνάμει, ἣν χορηγεῖ αὐτοῖς ἡ Δικονομία, ἐκτρέπονται ὅμως ἐκ πλανης ἐνίοτε τοῦ ὀρθοῦ καὶ δικαίου, ἡ δὲ εἰσαγγελία ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς καταδιώξεως καὶ τῆς κατηγορίας τοῦ κατηγορουμένου τάσσεται ἕνεκα τῆς δυνάμεως

(*) βλ. Π. Ῥόσση πραγματείας περὶ ποινικοῦ δικαίου Εἰσαγωγήν.

καὶ τῶν προνομίων, δι' ὧν περιβάλλεται, λίαν ὑπεράνω τῆς ὑπε-
ρασπίσεως, κακὴ δὲ καὶ κατακριτέα ἕξις ὡθεῖ τοὺς εἰσαγγελικοὺς
ὑπαλλήλους εἰς ὑπέρμετρον ζῆλον· αὐτοὶ δὲ οἱ πρόεδροι τῶν συνέ-
δρων εἰσὶν ὡσαύτως ἐπιτετραμμένοι τοιαύτην λειτουργίαν, οἵα εὐχε-
ρῶς δύναται νὰ παρασύρῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἔκνομον πρόσφορὰν ἰσχυρᾶς
ἐπικουρίας εἰς τὴν κατηγοροῦσαν ἀρχήν. Ἀλλ' ἡ μὲν ἀτέλεια τοῦ ἐν
τῇ ἠπειρωτικῇ Εὐρώπῃ ἐπικρατοῦντος δικονομικοῦ συστήματος, ἐξ ἧς
προέρχονται πολλαὶ ἀδικοι καταδίκαι, δύναται νὰ θεραπευθῇ διὰ νο-
μοθετικῶν τινων μεταβολῶν, ἐξισουσῶν ἀληθῶς τὴν ὑπεράσπισιν
πρὸς τὴν κατηγορίαν καὶ ἐξοστρακιζουσῶν τὸ αὐθαίρετον καὶ τὸ ἄτο-
πον. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς οὐχ ἧττον, ὅτι διὰ τὸ φύσει ἀτελὲς αὐτῆς
ἡ ἀνθρωπίνη δικαιοσύνη θέλει ἀείποτε περιπίπτει, κατὰ μακρὰ βε-
βαίως διαλείμματα, εἰς σφάλματά τινα, ὧν θέλουσι γίνεσθαι θύματα
ἀθῶοι ἐνίοτε ἄνθρωποι. Ἀλλὰ τὰ σφάλματα ταῦτα ἐπανορθοῖ ἆρά γε
ἡ ἐκ τῶν ἀνακτόρων ἢ τοῦ ὑπουργείου τῆς δικαιοσύνης ἐκπεμπομένη
χάρις; Οὐδαμῶς, διότι οὐδὲν ἔχει μέσον εἰς χεῖρας αὐτοῦ ὁ ἡγε-
μὼν ἢ ὁ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργὸς νὰ ἐλέγξῃ τὸ πεπλανημένον
τῆς δικαστικῆς ἀποράσεως καὶ τὸ ἄτοπον τῆς καταδίκης. Πρὸς
ἄρσιν τῶν ἐκ τῆς ἀτελείας τῆς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης προερχο-
μένων ἀδίκων καταδικῶν ἡ ποινικὴ ἡμῶν δικονομία, λίαν προσδευ-
τικὴ κατὰ τοῦτο, καθιεροῖ τὴν ἐπανάληψιν τῆς ἀνα-
κρίσεως, κληθεῖσαν ἄλλως ἀναψηλάφησιν ἢ ἀνα-
δικίαν, ἀλλὰ μόνον 1) ὁσάκις δύο ἄνθρωποι καταδικάσθησαν
διὰ διαφόρων ποινικῶν ἀποφάσεων διὰ τὴν αὐτὴν πρᾶξιν, ἐν ᾧ ἢ
ὁ εἷς ἢ ὁ ἄλλος εἶναι ἔνοχος, ἑπομένως ὁ ἕτερος εἶναι ἀναμφηρί-
στως ἀθῶος 2) ἐὰν ὁ δῆθεν φονευθεὶς, ἐπὶ τῷ φόνῳ τοῦ ὁποίου
κατεδικάσθη τις, ζῇ, 3) ἐὰν μάρτυς τις μαρτυρήσας κατὰ τοῦ
κατηγορουμένου, ὑπεβλήθη εἰς δίκην ἔπειτα ἐπὶ ψευδομαρτυρίᾳ.
Ἡ ἐπανάληψις τῆς ἀνακρίσεως, ἐπεκτεινομένη καὶ εἰς ἑτέρας τι-
νὰς περιπτώσεις, δύναται νὰ θεραπεύσῃ τὰ ἐκ τῆς ἀτελείας τῆς
δικαιοσύνης ἄτοπα. — Τὸ δὲ ἄλλο ἐπιχείρημα τῶν θιασωτῶν τῆς
χάριτος, ὅτι δῆθ. κολάζεται δι' αὐτῆς ἐν πολλοῖς ἡ αὐστηρότης
τῶν ποινικῶν νόμων· εἶναι παντάπασιν ἀτυχές. Ἂν οἱ ποινικοὶ νό-
μοι τυγχάνωσιν ὄντες λίαν αὐστηροί, ἂς καταστῶσιν ἠπιώτεροι
καὶ φιλανθρωπότεροι· ἂν δὲ ὦσι μὲν καθ' ἑαυτοὺς καὶ ἐν γένει μὴ
αὐστηροί, ἀλλ' εἰς εἰδικάς τινας περιπτώσεις ἐφαρμοζόμενοι, ἀπο-
βαίνωσιν αὐστηροί, εὐθεράπευτον τὸ κακὸν διὰ τῆς παραδοχῆς
ὁμοίου πρὸς τὸ ἐν Γαλλίᾳ ἀπό τινος ἐπικρατῆσαν καὶ εὐδοκιμῆσαν
σύστημα τῶν ἐλαφρυντικῶν περιπτώσεων, καθ' ὃ δύναται τὸ δι-
καστήριον νὰ ἐπιβάλῃ κατωτέραν ποινὴν τοῦ ἐλαχίστου ὅρου, ἐφαρ-

μόζον τὴν ἀμέσως κατωτέραν ποινήν.—Ἐξετάσωμεν ἤδη καὶ τὸ τρίτον ἐπιχείρημα, καθ' ὃ ἀναγκαία ἡ χάρις μετὰ τὴν βεβαίωσιν τῆς μεταμελείας ἐνόχου τινός. Εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἐν τοῖς κυριωτάτοις σκοποῖς τῆς ποινῆς καταλέγεται καὶ ἡ πρόκλησις τοῦ ἐξιλασμοῦ, ἢ κατ' ἄλλην ἔκφρασιν, τῆς ἠθικῆς ἐπανορθώσεως, τῆς ἀποκαταστάσεως· αὕτη δὲ κατορθοῦται διὰ τῆς ἐπιβολῆς θλίψεως, ἴσης πρὸς τὴν ἔκτασιν τοῦ ἀδικήματος, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν τύψεων τοῦ συνειδότος, διὰ τῆς μεταμελείας, δι' εἰλικρινοῦς καθάρσεως τῶν διαθέσεων τῆς ψυχῆς. Εἶναι δὲ οὐχ ἧττον προφανὲς, ὅτι ἡ κοινωνικὴ τάξις ἀποκαθίσταται καὶ ὁ ἐξιλασμὸς διατελεῖ πλήρης, ὁσάκις ὁ ἔνοχος ἀναγνωρίζει καὶ οἰκτείρει τὴν ἀποπλάνησιν αὐτοῦ, ὠθούμενος δὲ ὑπὸ τῆς μεταμελείας, πειρᾶται νὰ ἐξαλείψῃ αὐτῆς τὰ ἴχνη. Ἀλλ' ἡ ἀνθρωπίνη δικαιοσύνη δὲν δύναται νὰ ἐπιζητήσῃ τὸν ἐξιλασμὸν τοῦτον, ἅτε ἀμοιροῦσα τῶν εἰς βεβαίωσιν αὐτοῦ μέσων. Τοῦ ἀνθρώπου ἡ ὅρασις εἶναι στενὴ, περιωρισμένη καὶ συγκεχυμένη, τὰ δὲ μέσα τῆς ἐρεύνης αὐτοῦ ἀτελῆ καὶ ἀσθενῆ· ὅθεν ἀδύνατεῖ παντάπασι νὰ βεβαιώσῃ τὴν εἰλικρίνειαν τῆς μεταμελείας, νὰ συλλάβῃ τὰς ἀγωνίας τῶν τύψεων καὶ νὰ μετρήσῃ τοὺς σπαραγμοὺς τῆς θλίψεως, ἀδυνατεῖ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τοῦ ἐνόχου τὴν διάνοιαν καὶ ἔχει μόνον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τὸ ἀπατηλὸν φαινόμενον τῶν ἐξωτερικῶν πράξεων, τῶν ἐνδείξεων, τῶν πιθανοτήτων. Τούτου ἕνεκα ἡ ἀνθρωπίνη δικαιοσύνη ἐπιβάλλει ὡρισμένας ποινὰς, ἐκ τῶν προτέρων γνωστὰς, ὧν ἡ ἀπότισις ὑποτίθεται ὡς κατορθώσασα τὸν ἐξιλασμόν. Πολλάκις βεβαίως ἐν ᾗ στιγμῇ ἐπιβάλλει ὁ δικαστὴς τὴν ποινὴν, τὸ ἀδίκημα εἶναι ἠθικῶς ἐξιλεωμένον· πολλάκις ἐκ τοὐναντίου καὶ αὐτὴ ἡ πολυετὴς ἐγκάθειρξις, αἱ σωματικαὶ ἀλγηδόνες, αἱ ἠθικαὶ θλίψεις, ἃς ὑπέστη ὁ κατάδικος, δὲν ἐπήνεγκαν τὴν ζητουμένην διὰ τῆς ποινῆς ἐξιλέωσιν· ἀλλ' ὁ δικαστὴς, ἀδυνατῶν νὰ βεβαιωθῇ περὶ τούτου, ἐπιλαμβάνεται τοῦ κακοῦ τοῦ ἀδικήματος, οἷον ὑλικῶς ἐξεδηλώθη, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ὑλικῆς τρόπον τινὰ βεβαιώσεως εἰκάζει τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ἀξίαν καὶ τὸ μέτρον τοῦ ἐξιλασμοῦ (*). Ἂν δὲ αὐτὸς ὁ δικαστὴς δὲν δύναται, πῶς δύναται ἐκ τῆς ἐν τῇ φυλακῇ συμπεριφορᾶς τοῦ καταδίκου νὰ εἰκάσῃ τὴν μεταμέλειαν αὐτοῦ ἡ ἐκτελ. ἐξουσία διά τινος τῶν ἐπιτηρούντων ὑποδεεστέρων ὀργάνων ἢ ὑπηρετῶν αὐτῆς; —Φρονοῦμεν, ὅτι κατεδείχθη τὸ μὴ βάσιμον τῶν ὑπὲρ τῆς χάριτος ἐπιχειρημάτων τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς. (**) Ἐν τούτοις

(*) Ἴδε εἰσαγωγὴν Faustin Hélie εἰς τὴν πραγματείαν περὶ ποινικοῦ δικαίου τοῦ Rossi (ἔκδοσιν τοῦ 1863).

(**) Ἐν τούτοις μέχρι τῶν μέσων τῆς προλαβούσης ἑκατονταετηρίδος οὐδεμία ἐγέ-

οὐδαμῶς ἤδη προτείνομεν τὴν παντελῆ κατάργησιν τοῦ δικ. τῆς χάριτος. Ἀνάγκη πρὸ τούτου νὰ βελτιωθῶσιν οἱ ποινικοὶ νόμοι, νὰ καταστῶσιν ἐπιεικέστεραι καὶ ἡπιώτεραι αἱ ποιναί, πρὸ πάντων δὲ νὰ ἀπαλλαγῇ ἡ ποινικὴ ἡμῶν δικονομία τῶν καταθλιπτικῶν αὐτῆς διατάξεων, νὰ ἐξισωθῇ ὅλως ἡ ὑπεράσπισις πρὸς τὴν κατηγορίαν, νὰ ἀσφαλισθῇ δι' ἐγγυήσεων ἡ ἀθωότης καὶ νὰ ἀνατραφῶσι φιλελευθερώτερον καὶ φιλανθρωπότερον οἱ δικαστικοὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν λειτουργοί. Φρονοῦμεν οὐχ ἧττον, ὅτι δέον διὰ νόμου νὰ τεθῶσιν ἐγγυήσεις τινὲς εἰς ὀρθοτέραν χρῆσιν τοῦ δικ. τῆς χάριτος, ὅπερ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν πολιτικῶν μερίδων ἐνασκεῖται συνήθως φατριαστικῶς, ὁποία χρὴ εἰπεῖν ἡ ἀπαίτησις προηγουμένης αὐθορμήτου αἰτήσεως περὶ χάριτος τοῦ δικάσαντος δικαστη-

νετο ἀμφισβήτησις τοῦ πρέποντος τοῦ δικαιώματος τῆς χάριτος, θεωρηθέντος ἀείποτε ὡς τοῦ σπουδαιοτάτου καὶ οὐσιωδεστάτου συμβόλου τοῦ ἡγεμονικοῦ ἀξιώματος (βλ. Lebret dela Souveraineté liv. 4, Bodin, République liv. 1). Αὐτὸς ὁ βαθύνους Montesquieu ἀνεκήρυξε τὴν χάριν ὡς τὸν ὡραιότερον τίτλον τῆς ἡγεμονικῆς ἐξουσίας καὶ μόνον χαλινὸν τῆς ὀρθῆς καὶ σώφρονος ἐνασκήσεως τοῦ δικαιώματος τούτου παρεδέξατο τὴν ἀκεραιότητα καὶ φρόνησιν τοῦ Ἡγεμόνος. Ὁ Βεκκαρίας (Dei delitti e dellepene § XX) καὶ ὁ Βλάκστων (ἐν τῷ περὶ τῆς Ἀγγλικῆς νομοθεσίας κ. τ. λ. συγγρ. αὐτοῦ) πρῶτοι ἐπειράθησαν νὰ διαγράψωσιν ὅρια εἰς τὴν τοῦ δικ. τούτου χρῆσιν· καὶ ὁ μὲν Ἄγγλος νομολόγος, καίπερ θεωρῶν τὴν χάριν ὡς τὴν καθ' ἑαυτὸ τοῦ βασιλέως προσωπικὴν πρᾶξιν, ἐπιδοκιμάζει οὐχ ἧττον τὰς κοινοβουλευτικὰς συνηθείας, αἵτινες ὑπήγαγον τῆς χάριτος τὸ δικαίωμα εἰς τὴν ὑπουργικὴν εὐθύνην, ὁ δὲ ἐκ Μεδιολάνων συγγραφεὺς εὐφυέστατα καὶ κριτικώτατα ἐξετάζων αὐτὴν, ἀνακηρύσσει ὡς τὴν σιωπηλὴν ἀποδοκιμασίαν τῶν ὑπαρχόντων νόμων, προτείνων διὰ τοῦτο τὸν ἐξοβελισμὸν αὐτῆς καὶ τὴν ἀντ' αὐτῆς καθιέρωσιν ἡπιωτέρων ποινῶν· ἐλλόγως δὲ παρατηρεῖ, ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος ἐνισχύει τὴν εἰς ἀδικοπραγίας ροπὴν, ὑποθάλπον τὴν ἐλπίδα τῆς ἀτιμωρησίας. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἔγραψαν ἀκολούθως οἱ Bentham, Barbeyrac, Filangieri, Bavoux (Leçons sur le code pénal), Bourgnon de Laire (Essai sur le code pénal).—Ῥητέον ἐν τούτοις, ὅτι ἀπὸ μακρῶν χρόνων τὸ δικαίωμα τοῦτο ὑπέστη πλεῖστους περιορισμούς. Ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀπὸ τῆς βασιλείας ἰδίως Ἐδουάρδου τοῦ Γ', ὁ ἡγεμὼν δὲν δύναται νὰ δώσῃ χάριν εἰς πλεῖστα ὅσα τῶν κατ' ἰδιωτῶν ἀδικημάτων, μάλιστα δὲ εἰς τὰς παρανόμους κατακρατήσεις καὶ τὴν προσβολὴν τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας. Ἐν Γαλλίᾳ ἐπίσης ὑπεβλήθη εἰς σπουδαίους περιορισμοὺς διὰ τῶν προλαβόντων Συνταγμάτων, διὰ δὲ τοῦ δημοκρατικοῦ Συντάγματος τοῦ 1848 ἀπενεμήθη μὲν εἰς τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς προηγουμένης γνωμοδοτήσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Ἀλλὰ ταυτῶς ἐνασκεῖ ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρ. ἐν Γαλλίᾳ τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος ἀπεριορίστως (βλ. καθέκαστα ἐν τῷ προσφάτως (ἔτει 1878) ἐκδοθέντι Droit constitutionnel comparé Bard et Robiquet). Ἐν δὲ τῇ Σουηδίᾳ ὁ βασιλεὺς δὲν δύναται νὰ ἀπονείμῃ χάριν ἢ τῇ ἐγκρίσει ὅλου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου μετὰ τὴν γνωμοδότησιν τοῦ ἀνωτάτου βασιλικοῦ δικαστηρίου.

Παρ' ἡμῖν ὁ βασιλεὺς χορηγεῖ τὴν χάριν ἄνευ τινος περιορισμοῦ (Συντ. ἄρθρ. 39)

ρίου ἢ τοῦ παρ' αὐτῷ δικηγορικοῦ συλλόγου ἢ τοῦ ἐπαρχιακοῦ συμβουλίου κτλ. (*)

§ 91. Ἐξεταστέον ἤδη τίνα τὰ ἐπακολουθήματα τῆς χάριτος. Ἡ στέρησις τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων δὲν εἶναι παρ' ἡμῖν αὐτοτελὴς ποινή, ὡς παρὰ Γάλλοις ἡ καλουμένη dégradation civique (ἄρθρ. 31 τοῦ Γαλλ. ποιν. Νόμου), ἀλλὰ πρόσθετος, παρεπομένη ἀναγκαίως α') ἁπάσαις ταῖς εἰς ἐγκληματικὴν ποινὴν καταδίκαις, β') ταῖς ἐνιαυσίαις τοὐλάχιστον καταδίκαις, ταῖς ἐπιβαλλομέναις εἴς τινα τῶν ἐν τῷ 22 ἄρθρῳ τοῦ Ποινικοῦ Νόμου πλημμελημάτων, γ') ταῖς τριμήνοις τοὐλάχιστον καταδίκαις διὰ παράβασιν τῶν διατάξεων τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου(**)· ἡ δὲ τῶν δικαιωμάτων στέρησις αὕτη ὑφίσταται 1) κατὰ τὴν ῥητὴν διάταξιν τοῦ νόμου (Ποιν. Νόμου ἄρθρ. 23 καὶ 24, Ποιν. Δικον. ἄρθ. 564) καὶ μετὰ τὴν διάνυσιν τῆς ποινῆς, 2) ὑφίσταται καὶ μετὰ τὴν παραγραφὴν τῆς ποινικῆς ἀποφάσεως, καίπερ καταργοῦσαν τὴν ποινὴν (Ποιν.

Ὁ μόνος ἐπαγόμενος εἰς τὸ βασιλικὸν τοῦτο δικαίωμα περιορισμὸς εἶναι ὁ διὰ τοῦ 82 ἄρθρου τοῦ Συν-άγματος καθιερούμενος, καθ' ὃν δὲν δύναται νὰ δοθῇ χάρις εἰς τοὺς ὑπουργοὺς διὰ τὰ κατὰ τὴν διαχείρισιν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀδικήματα αὐτῶν ἄνευ τῆς συναινέσεως τῆς Βουλῆς. Ὁ περιορισμὸς οὗτος, προτιθέμενος νὰ κατασήσῃ ὅσον ἔνεστι πραγματικωτέραν τὴν ὑπουργικὴν εὐθύνην, ἐπικρατεῖ πανταχοῦ τῶν συνταγματικῶν ἐπικρατειῶν.

(*) Πλὴν τούτου θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ διατηρηθῇ τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος, καὶ νὰ διατηρηθῇ ἀπεριορίστως, διὰ τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα καὶ τὰ τοῦ τύπου. Ἡ εἰλικρινὴς διαλλαγή, ἡ ἀληθὴς καὶ πραγματικὴ λήθη τοῦ παρελθόντος, διὰ τῆς ἀτιμωρησίας τῶν πολιτικῶς ἢ δημοσιογραφικῶς ἀδικησάντων, ὑπισχνοῦνται πολλάκις μόναι τὴν εἰρήνην τοῦ μέλλοντος καὶ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς πολιτικῆς τάξεως· λίαν δὲ ὀρθὸν θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου Πλουτάρχου ῥηθέν, ὅτι «πολιτικὸν ἀφαιρεῖν τῆς ἔχθρας τὸ αἴδιον». Πολλάκις ἐκ φιλελευθέρων ἰδεῶν ἢ ἐκ κομματικῆς ἀντιπαθείας παραδίδονται πολλοὶ εἰς πολιτικὰ ἀδικήματα, δι' ἃς ἀποτυγχάντες, εἰσάγονται εἰς δίκην καὶ καταδικάζονται. Αὐτοὶ οὗτοι ὁραπετεύοντες τῇ συνδρομῇ ὁμοφρονούντων, ἢ οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι αὐτῶν, ἂν μάλιστα μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχῃ σπουδαῖόν τι πολιτικὸν πρόσωπον, ἐκτραπήσονται πιθανῶς εἰς ἄλλα πολιτικὰ ἀδικήματα πρὸς ἀπαλλαγὴν τῶν ἤδη τιμωρηθέντων. Δὲν εἶναι πρέπον νὰ ἐναπολειφθῇ τῇ ἐκτ. ἐξουσίᾳ ἡ ἰσχὺς «τοῦ ἀφαιρεῖν τῆς ἔχθρας τὸ αἴδιον» διὰ τῆς χάριτος; Ἄλλως διὰ τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα, ἐὰν, ἀμνηστείας μὴ δοθείσης, ἐτιμωρήθησαν οἱ πρωτουργοί, δὲν εἶναι δικαιότατον νὰ ὑπάρχῃ καὶ μέσον παύσεως τῶν δεινῶν, ἅ, ἐξ εὐγενῶν ἰδεῶν πολλοὶ ὠθούμενοι, ἀποτυγχάντες δὲ καὶ καταδικασθέντες, ὑφίστανται;

(**) Ἀλλὰ καὶ παρ' ἡμῖν καθιερώθη ὡς αὐτοτελὴς ποινὴ ἡ στέρησις πολιτικῶν δικαιωμάτων διὰ τοῦ ΦΜ' νόμου τῆς 11 Νοεμβρίου 1875 «περὶ τοῦ μὴ διορισμοῦ δημοσίων ὑπαλλήλων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἐξ ὧν κατάγονται οὗτοι ἢ ἐνασκοῦσι τὰ πολιτικὰ αὐτῶν δικαιώματα ἢ ἔλαβον σύζυγον», ἐπιβάλλοντος εἰς τὸν παρὰ τὰς διατάξεις αὐτοῦ διορισθέντα τριετῆ στέρησιν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἄνευ ἄλλης τινὸς ποινῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δικ. ἄρθρον 565), διότι ὁ νομοθέτης θεωρεῖ μὲν ἄξιον συμπαθείας τὸν βιώσαντα ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῆς ποινῆς ἐπὶ δέκα ἢ εἴκοσιν ἔτη καὶ διαφυγόντα τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς, ἀλλὰ δὲν θεωρεῖ καὶ ἱκανὸν νὰ ἀσκήσῃ τὰ πολιτικὰ αὐτοῦ δικαιώματα. Μόνη ἡ ἀποκατάστασις, ἣν ρυθμίζει ἡ Ποινικὴ ἡμῶν Δικονομία διὰ τοῦ 564 ἄρθρ. καὶ ἑπ. (*), ἀποδίδωσιν εἰς τὸν κατάδικον τὰ δικαιώματα, τὰ διὰ καταδικαστικῆς ἀποφάσεως ἀφαιρεθέντα· οὕτω δὲ ὁ ἀδικήσας, ἐξωσθεὶς πάσης συμμετοχῆς τῶν δημοσίων πραγμάτων, εἰσάγεται δι' αὐτῆς πάλιν καὶ ἐγγράφεται ὡς ἐνεργὸν μέλος τῆς πολιτείας. Ἐντεῦθεν ἕπεται, ὅτι ἡ χάρις, καταργοῦσα τὴν ποινήν, ἀπαλλάσσει μόνον αὐτῆς, ἀλλὰ δὲν συνεπάγεται καὶ τὰποτελέσματα τῆς ἀποκαταστάσεως, διότι διὰ τῆς χάριτος καταργεῖται μόνον ἡ μετριάζεται κατὰ τὸ Σύνταγμα ἡ ποινή, ἀλλ' ἡ στέρησις τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, παρ' ἡμῖν ἰδίως, δὲν εἶναι ποινή, ἀλλ' ἐ π α κ ο λ ο ύ θ η μ α μόνον ποινῆς, ὑφιστάμενον καὶ μετὰ τὴν ἐ κ τ έ λ ε σ ι ν τῆς ποινῆς, καὶ μετὰ τὴν παραγραφὴν τῆς ποινικῆς ἀποφάσεως, μὴ συνεκλείπον ἑπομένως μετὰ τῆς ποινῆς (**).

(*) Εἰρήσθω ἐνταῦθα, ὅτι ἐκτὸς τοῦ δικαιώματος τῆς ἀ μ ν η σ τ ε ί α ς καὶ τῆς χ ά ρ ι τ ο ς ἔχει κατὰ τὰς διατάξεις ταύτας τῆς ποιν. ἡμῶν νομοθεσίας ἡ ἐκτελεστ. ἐξουσία καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἀποκαταστάσεως, μετὰ τὴν τήρησιν τῶν ὁριζομένων διατυπώσεων, τὴν δι' ἀποφάσεως γνωμοδότησιν τοῦ Ἐρετείου καὶ τὴν γνωμοδότησιν τοῦ ἀνυπάρκτου ἤδη Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Τὸ δίκαιον καὶ προσῆκον τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀποκαταστάσεως εἶναι ἀναμφήριστον· ζήτημα ὅμως εἶναι, ἂν πρέπῃ νὰ ἐνασκῆται ὑπὸ τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας. Ὁ Faustin Hélie λίαν ὀρθῶς κηρύσσεται ὑπὲρ τῆς ἐνασκήσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν Ἐφετῶν, ἀποφαινομένου ὁριστικῶς καὶ οὐχὶ γνωμοδοτικῶς (ἴδε ἄρθρον λεξικοῦ M. Block ἐν λ. réhabilitation). Περὶ ἀποκαταστάσεως ἐν γένει βλ. καὶ Dalloz ἐν λ. droit civil nº 747 καὶ ἑπόμενα.

(**) Ὁμορρονοῦσιν οἱ ποινικοὶ συγγραφεῖς. Ὑπάρχουσι δὲ περὶ τούτου καὶ ἀποφάσεις τῶν ἀλλοδαπῶν δικαστηρίων, πρὸς δὲ ἀπόφασις τοῦ Γαλλικοῦ συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, καθ' ἣν «ἡ ὑπὸ τοῦ νόμου κηρυχθεῖσα ἀνικανότης, προσφερομένη ὡς ἐγγύησις εἰς τὴν κοινωνίαν ἢ εἴς τινα μέλη αὐτῆς, δὲν καταργεῖται διὰ τῆς χάριτος, ὡς δὲν καταργοῦνται αἱ ἄλλαι διατάξεις τῆς ἀποφάσεως, αἱ ὑπὲρ τρίτων ἐκδοθεῖσαι». Παρ' ἡμῖν ὡσαύτως ὑπάρχει περὶ τούτου ἀπόφασις τοῦ ἐπὶ Ὄθωνος πρὸ τοῦ Συντάγματος συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, δικάζοντος περὶ ἐπαρχιακῶν δικαιωμάτων.—Ἐν τούτοις πολλοὶ τῶν Γάλλων νομοδιδασκάλων φρονοῦσιν, ὅτι, ἐὰν ἡ χάρις χορηγηθῇ πρὶν ἢ ἡ ποινή, ἣν πασακολουθεῖ ἡ πολιτικὴ ἀνικανότης, ἐπιβληθῇ εἰς τὸν καταδικασθέντα, αὐτὸς διατηρεῖ τὰ πολιτικὰ αὐτοῦ δικαιώματα, διότι οὐδέποτε ἐστερήθη αὐτῶν, καθ' ὃν ἐκτελεσθείσης τῆς ἀφαιρούσης αὐτὰ ἀποφάσεως (βλ. Dalloz ἐν λ. grâce et commutation de peine § 7).—Σημειωτέον, ὅτι παρ' ἡμῖν καὶ κατὰ τὴν ποινικὴν ἀπόφασιν 30 τοῦ 1850 τοῦ Ἀρ. Πάγου ἡ βασιλικὴ χάρις δὲν ἀναιρεῖ πώποτε τὰ λοιπὰ ἐπακολουθήματα τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως, ἄρα οὔτε τὴν στέρησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων· ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀποφάσεις 112 τοῦ 1860 (πολιτικὴν ἀπόφασιν) καὶ 117 τοῦ 1857 (πολιτικὴν) τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τὴν

§ 92. Εἰς τὴν ἐκτελ. ἐξουσίαν (δηλονότι τὸν βασιλέα), ἀπενεμήθη προσέτι καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπὶ τῇ εὐθύνῃ ὅλου τοῦ ὑπουργείου ἀπονέμειν ἀ μ ν η σ τ ε ί α ν, παρακωλύειν δηλ. ὁριστικῶς τὴν ὑπὸ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας καταδίωξιν ἀδικήματος.—Ἀφ' ἧς ἐν τῇ ἑλλην. ἀρχαιότητι ὁ Θρασύβουλος, καταβαλὼν τοὺς τριάκοντα τυράννους καὶ ἀπελάσας αὐτοὺς τῶν Ἀθηνῶν, προέτεινεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἀθηναίων τὴν ἀμνηστείαν αὐτῶν, αὕτη δὲ ἀπεδέξατο τοῦ δημοφιλοῦς ῥήτορος καὶ στρατηγοῦ τὴν πρότασιν, χρονολογεῖται τῆς ἀμνηστείας ἡ ὕπαρξις. Διαφέρει δὲ οὐσιωδῶς τῆς χάριτος, διότι ἡ μὲν χάρις ἀπονέμεται εἰς τὸν κ α τ ά δ ι κ ο ν, ἤτοι ἄνθρωπον ὡρισμένον, ἀποδειχθέντα ἔνοχον μετὰ καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τελεσίδικον, καθ' ἣς οὐδὲν χωρεῖ ἔνδικον μέσον. Ἡ ἀμνηστεία τἀνάπαλιν ἀπονέμεται εἰς αὐτὸ τὸ ἀ δ ί κ η μ α καὶ πρὸ πάσης ἔτι ἀνακριτικῆς ἐνεργείας (*). Ἐκ τούτου συνάγεται, ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς ἀμνηστείας εἶναι τῶν δικαιωμάτων πάντων τῶν τριῶν πολιτειακῶν ἐξουσιῶν τὸ μέγιστον καὶ ὑψηλότατον, διότι ἡ μὲν νομοθετικὴ ἐξουσία δικαιοῦται μὲν νὰ

11861 τοῦ 54 τοῦ ἑρετείου Ἀθηνῶν «ἡ ποινὴ ἀναιρεῖται διὰ τῆς χάριτος κατὰ τοσοῦτον, καθ' ὅσον ἀπαγγελθῇ διὰ τοῦ περὶ χάριτος διατάγματος. Ἑπομένως ἂν ὁ τῆς βασιλικῆς χάριτος ἀξιωθεὶς καταδίκος ἀνέκτησεν ἐκτὸς τῆς συγχωρηθείσης ποινῆς, καὶ τὰ λοιπὰ δικαιώματα, ὧν ἐστερήθη ἕνεκα τῆς ποινῆς, ἀποκατασταθεὶς διὰ τῆς χάριτος εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ θέσιν, εἶναι ὅλως ζήτημα ἑρμηνείας τοῦ περὶ χάριτος διατάγματος, ἐξ οὗ δύναται νὰ προκύψῃ ἐὰν ἀπενεμήθη τῷ καταδίκῳ τελεία ἀποκατάστασις ἢ συγχώρησις ἁπλῶς τῆς ποινῆς». Κατὰ δὲ τὴν ἀ τοῦ 67 πολιτικὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἀρ. Πάγου ἡ χάρις δὲν μεταποιεῖ τὴν καταδικάζουσαν εἰς τὴν δικαστικὴν δαπάνην διάταξιν τῆς ἀποφάσεως.

(*) Ἡ ἀμνηστεία, γράφει ἐπεξηγηματικώτατα ὁ Πεῦρουννε, εἶναι κατάργησις ἀδικήματος καὶ λήθη· τοὐναντίον δὲ ἡ χάρις ἔλεος καὶ συγγνώμη . . . Ὅτε ὁ Θρασύβουλος ἀπεδίωξε τὸ πάλαι τοὺς τριάκοντα τυράννους, προέτεινε νόμον προσαγορευθέντα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀ μ ν η σ τ ε ί α ν, δι' οὗ ἀπηγορεύθη ἡ καταδίωξις οἱωνδήποτε ἐπὶ πράξεσι παρελθούσαις. Ἐκ τοῦ ἀρχαίου νόμου τούτου κατάγεται τό τε ὄνομα καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἀμνηστείας . . . . Ἡ ἀμνηστεία δὲν ἀποκαθίστησι, ἀλλ' ἐξαλείφει· ἡ χάρις οὐδὲν ἐξαλείφει, ἀλλ' ἐγκαταλιμπάνει καὶ ἀποκαθίστησιν. Ἡ ἀμνηστεία στρέφεται πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἐξαλείφει τὰ πάντα μέχρις αὐτοῦ τοῦ πρώτου ἴχνους τοῦ κακοῦ· ἡ χάρις ἀφορᾷ εἰς τὸ μέλλον». «Ἡ χάρις, λέγει ἕτερος διάσημος συγγραφεύς, ὁ Martin, οὔτε τὸ ἐγκληματικὸν τῆς πράξεως, οὔτε τὸ στίγμα τῆς καταδίκης ἐξαφανίζει· ἁπλῶς παύει τὴν περαιτέρω ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως καὶ ἐμποδίζει τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς διὰ τὸ μέλλον. Ἡ χάρις τέλος δὲν ἐφαρμόζεται ἢ εἰς τὸ πρόσωπον. Ἡ ἀμνηστεία ἀπ' ἐναντίας ἀναιρεῖ καὶ προσαρμόζεται εἰς αὐτὸ τὸ γεγονός, ὅπερ ὑπῆρξε τὸ ἀντικείμενον τῆς καταδιώξεως· ἀφαιρεῖ ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἐγκληματικότητα καὶ ἐξαλείφει πάντα αὐτοῦ τὰ ἀποτελέσματα καὶ ἐπακολουθήματα». (Λεξικὸν πολιτικὸν τῶν Duclerc καὶ Pagnerre ἐν λ. amnistie).

καταλύση πάντας τοὺς καθεστηκότας νόμους καὶ νὰ κατασκευάση ὅλον σύστημα νέων νόμων, ἀλλ' οἱ νόμοι αὐτῆς οὗτοι, ἐστερημένοι ὀπισθενεργοῦ ἰσχύος, ῥυθμίζουσι μόνον τὸ μέλλον, ἡ δὲ δικαστικὴ ἐξουσία, εὐσυνειδήτως ἐκπληροῦσα τὸ καθῆκον αὐτῆς, ὑποχρεοῦται τὸν μὲν ἀθῶον νὰ ἀθωώσῃ, τὸν δὲ ἔνοχον νὰ καταδικάσῃ. μόνη δὲ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, ἐνασκοῦσα τῆς ἀμνηστείας τὸ δικαίωμα, ἀνωτέρα καθισταμένη ἁπασῶν τῶν πολιτειακῶν ἐξουσιῶν ἅμα, καὶ οἱονεὶ περιβαλλομένη ἅπασαν τὴν ἐθνικὴν κυριαρχίαν, καταργεῖ δι' ὡρισμένην περίστασιν ἰσχύοντα νόμον τῆς πολιτείας, τὸν ποινικὸν, καὶ καταρτίζει ἄλλον νόμον, νόμον ἀκαταδιωξίας, εἰς ὃν ἀπονέμει καὶ ὀπισθενεργὸν ἰσχύν· ἤθελεν εἶναι ἐπομένως σκανδαλωδεστάτη ἡ καθιέρωσις τοιούτου δικαιώματος, εἰ μὴ ὑψηλὴ πολιτικὴ ἀνάγκη ἐπέβαλλεν αὐτήν. Ἀλλ'ὡς ὀρθότατα παρατηρεῖ ὁ Dalloz, «ἡ ἀμνηστεία εἶναι ἀπόῤῥοια ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης ὑφ' ἁπάσας τὰς κυβερνήσεις καὶ κυβερνητικὰς μορφάς· ἔχει δὲ ἡν ἀρχὴν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ συνομολογεῖν συνθήκας εἰρήνης καὶ συμαχίας καὶ πλειστάκις ἐγένετο καὶ πράγματι συνθήκης ἀντικείμενον. Ἐὰν ἐν τῇ συνήθει πορείᾳ τῶν πραγμάτων κατέχῃ τόπον πράξεως λήθης καὶ συγχωρήσεως, ἀπονεμομένη εἰς ἀνθρώπους ἀποπεπλανημένους, ἀμοιροῦντας δὲ πραγματικῆς πολιτικῆς ἰσχύος, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ καιροὶ, καθ' οὓς ἡ ἄκαμπτος αὐστηρότης (ὅηλονότι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου) δὲν εἶναι ἀκίνδυνος ἢ τοὐλάχιστον δύναται νὰ προκαλέσῃ σπουδαίας ἀντιδράσεις καὶ ἀτοπήματα ἐν τῇ κυβερνητικῇ πορείᾳ . . . Λόγος τῶν ἀμνηστειῶν εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς εἰρηνεύσεως καὶ τῆς ἀσφαλίσεως τῆς τάξεως· τὴν ἀνάγκην δὲ ταύτην ἱκανοποιῶν ὁ ἡγεμὼν, κερδαίνει οὐχ ἧττον τῶν ἀμνηστευομένων» (*). Ὅθεν τὴν καθιέρωσιν τοῦ δικαιώματος

(*) Dalloz Répert. ἐν λ. amnistie. Εὐκρινέστερον ἔτι ἐπάγει ὁ Martin τακόλουθα «Ἡ ἀμνηστεία δὲν εἶναι πρᾶξις ἀποῤῥέουσα ἐκ τῆς συνήθους ἐπιεικείας, ὑπαγορευομένη ὑπὸ μόνων τῶν αἰσθημάτων τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς φιλανθρωπίας, ἃ διεγείρουσι τοσοῦτον συχνὰ οἱ δυσχεῖς κατάδικοι· ἡ ἀμνηστεία εἶναι κυρίως καὶ οὐσιωδῶς πρᾶξις πολιτικῆς φρονήσεως, ἐκτὸς τῆς συνήθους πορείας τῶν νόμων καὶ τῆς δικαιοσυνης, ὑπερτέρα πάσης προσωπικῆς σκέψεως, καὶ κατά τινα τρόπον ὑπαγορευομένη ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν συμφερόντων αὐτῆς τῆς κοινωνίας συμπάσης. Μετὰ στάσεις καὶ ταραχὰς πολιτικὰς ἡ ἀμνηστεία καθίσταται ἰσχυρότερον ὄργανον εἰρηνεύσεως, τελεσφόρον φάρμακον τῶν ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἐπαναστάσεων προξενηθέντων δεινῶν καὶ ἡ ἀρίστη ἴσως μέθοδος πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἡσυχίας τῶν τε ἡττηθέντων καὶ τῶν νικητῶν. Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν λογισμῶν τούτων ὁ μὲν λαὸς τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν μετὰ τὴν ἀποβολὴν τῶν τριάκοντα τυράννων ἡμνήστευσε κατ' αἴτησιν τοῦ Θρασυβούλου τοὺς ἡττηθέντας καὶ ἐκάλυψε διὰ πέπλου λήθης τὰς δυχονοίας, ὁ δὲ Κικέρων, τὸ παράδειγμα τοῦτο ἐπικαλούμενος, προέτεινε τὴν ἀμνηστείαν κατὰ

τούτου ὑπαγορεύει ἡ ἀνάγκη, καὶ ἀνάγκη ἐπομένως νὰ ἀνατίθεται εἰς τινα τῶν πολιτειακῶν ἐξουσιῶν ἡ ἀπονομὴ αὐτοῦ.—Γεννᾶται ἤδη τὸ ζήτημα τίς ἡ εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τούτου προσφορωτέρα τῶν τριῶν ἐξουσιῶν. Τινὲς ὑπεστήριξαν, ὅτι ἡ ἀμνηστεία, οὖσα δικαίωμα, δι' οὗ ἀναστέλλεται ἡ τῶν νόμων ἐνέργεια, τῆς ἀναστολῆς τῶν νόμων μόνον διὰ νόμου δυνατῆς οὔσης, δέον νὰ ἀπονέμηται διὰ νόμου, ἐπομένως ἀναθετέα εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν. Ἀλλὰ νομίζομεν, ὅτι οἱ συγγραφεῖς οὗτοι σφάλλονται, διότι, ὡς προείπομεν, τὸ δικαίωμα τῆς ἀμνηστείας, ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ἔποψιν ἐξεταζόμενον, εἶναι ὑπέρτερον τῶν ἑλλόγων δικαιωμάτων καὶ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, διότι καὶ αὕτη οὐδαμῶς δικαιοῦται νὰ ἀποτρέψῃ διὰ νόμου ἐν ὡρισμέναις περιστάσεσι καὶ ἐν τῷ παρελθόντι τὴν ἐνέργειαν τῶν ἤδη τεταγμένων νόμων. Τὸ δικαίωμα τῆς ἀμνηστείας, τυγχανον καθαρῶς κυριαρχικόν, ἀνώτερον ἐπομένως τῆς δικαιοδοσίας καὶ τῆς ἰσχύος καὶ τῶν τριῶν ἐξουσιῶν, ἀπορρέει οὐχὶ ἀπὸ τῆς φύσεως καὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ τῆς ὑπερτάτης πολιτικῆς ἀνάγκης τῆς διατηρήσεως τῆς δημοσίας τάξεως, ἣν ἀπειλεῖ πολλάκις νὰ καταστρέψῃ ἡ θύελλα τῶν στάσεων καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων· ἡ δὲ ἀνάγκη αὕτη ὑπαγορεύει πολλάκις καὶ τὴν ταχεῖαν τῆς ἀμνηστείας ἀπονομὴν πρὸς πρόληψιν τοῦ ἐπικειμένου φοβεροῦ δεινοῦ τῆς κοινωνικῆς διαλύσεως καὶ ἀναρχίας ἢ τῆς καταστροφῆς σπουδαίων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν συμφερόντων. Ὅθεν εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, καθῆκον ἔχουσαν νὰ προασπίζῃ τὰ μήπω προσβληθέντα δίκαια καὶ συμφέροντα τοῦ πολίτου καὶ τῆς πολι-

τὰς αἱματηρὰς διχοστασίας τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν τῆς Ῥωμ. Δημοκρατίας, καὶ ὁ Ἐξέλκος Δ', εἰσελαύνων εἰς Παρισίους, ἐπεφώνει «Γενικὴ συγχώρησις!» (βλ. λεξικὸν Duclerc et Pagnerre ἐν λ. amnistie). Ἀλλ' οὐ μόνον οἱ νομοδιδάσκαλοι, θεωρητικῶς ἐξετάζοντες τὸ πρέπον ἢ μή, ὡς καὶ τὸν ἱστορικὸν λόγον, τοῦ δικαιώματος τούτου, ἀπεφάνθησαν ὁμοφώνως ὑπὲρ τοῦ πρὸς εἰρήνευσιν ἀναγκαίου τῆς ἀμνηστείας, ἀλλὰ καὶ οἱ νομοθετήσαντες αὐτὸ νομοθέται καὶ οἱ παρασχόντες κατὰ διαλείμματα ἀμνηστείαν κυβερνῆται ταὐτὰ ἐξήνεγκον. Ὅτε κατὰ τὸ 1791 ἡ Ἐθν. Συνέλευσις τῆς Γαλλίας ἀπένειμεν ἀμνηστείαν εἰς ἁπάσας τὰς πρὸς τὴν ἐπανάστασιν συσχετιζομένας πράξεις, ἀνακαλέσασα ἅμα τὸ κατὰ τῶν φυγάδων ψήφισμα τῆς 1 Αὐγούστου, ἐν τῷ προοιμίῳ ῥητῶς κατεχώρισεν, ὅτι προέβη εἰς ταῦτα, διότι διελογίσθη, ὅτι «Ὅσον εἶναι ἐφεξῆς ἀθέμιτος ἡ εἰς τὸ καθεστὼς ἀντίστασις, τοσοῦτον ἄξιον τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους τυγχάνει τὸ παραδιδόναι λήθῃ τὰ προηγούμενα τῆς ἀντιστάσεως εἰς τὴν ἐθνικὴν βούλησιν, ἄχρι τότε μὴ καθολικῶς ἀναγνωρισθεῖσαν καὶ μὴ πανηγυρικῶς κηρυχθεῖσαν» καὶ ὅτι «ἐπῆλθεν ἡ στιγμή, καθ' ἣν δέον νὰ συγχωνευθῶσι πᾶσαι αἱ πολιτικαὶ διαφωνίαι εἰς κοινὸν αἴσθημα φιλοπατρίας, ἀδελφότητος καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν ἡγεμόνα, ὅστις ἔδωκε τὸ παράδειγμα τῆς γενναιόφρονος ταύτης λήθης».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τείας καὶ νὰ προλαμβάνῃ πρὸς τοῦτο τὴν ἐνδεχομένην αὐτῶν προσβολήν, φυσικώτερον καὶ πρεπωδέστερον νὰ ἀνατίθεται ἡ ἐνάσκησις τοῦ δικαιώματος τῆς ἀμνηστείας. Βεβαίως τὸ ἀδίκημα προσέβαλεν ἤδη τὰ δικαιώματα τῆς πολιτείας, ὧν ἡ ἀνόρθωσις ἀπαιτεῖ τὴν ἄμεσον ἐνέργειαν τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀμνηστείας δύνανται νὰ προληφθῶσιν ἄλλαι βέβαιαι σπουδαιότεραι καὶ φοβερώτεραι προσβολαί, δυνάμεναι νὰ κλονίσωσιν αὐτὴν τῆς πολιτείας τὴν ὕπαρξιν, μέγα δὲ καθῆκον ἔχει ἡ ἐκτελ. ἐξουσία νὰ προλάβῃ αὐτάς. Ὑπὲρ τῆς εἰς τὴν ἐκτελ. ἐξουσίαν ἀναθέσεως τοῦ δικαιώματος τῆς ἀμνηστείας συνηγοροῦσι καὶ οἱ ἑξῆς λόγοι, α') μὲν ὅτι πολλάκις τυγχάνει ἀσύμφορον τῇ πολιτείᾳ νὰ ἐκτεθῶσι δημοσίᾳ, τῆς στάσεως μάλιστα ἐπικρατούσης ἔτι, οἱ ὑπαγορεύοντες τὴν ἀμνηστείαν λόγοι, οἵτινες οὐδόλως ἀπίθανον νὰ στηρίζωνται εἰς τὴν δι' ἔλλειψιν χρημάτων ἢ στρατοῦ ἀσθένειαν τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας μὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν, ἥτις δέον νὰ μένῃ ἄγνωστος τοῖς στασιασταῖς ἐπὶ ποινῇ ἀποτυχίας τοῦ σκοπουμένου διὰ τῆς ἀμνηστείας ἀποτελέσματος· β') δὲ τὸ κατεπεῖγον πολλάκις τῆς ἀπονομῆς τῆς ἀμνηστείας· ἴσως δὲ τὰ νομοθετικὰ σώματα ἀργοῦσι καὶ πᾶσα ἀναβολὴ διὰ τὴν ἐπὶ τούτῳ ἔκτακτον κλῆσιν αὐτῶν ἄγαν ὀλεθρία, γ') δὲ ἡ ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ ἀπορυγὴ πολιτικῶν ἢ ὑπουργικῶν ζητημάτων, ἅπερ δύναται ἴσως νὰ προκαλέσῃ ἐν ταῖς Βουλαῖς ἡ συζήτησις τοῦ περὶ ἀμνηστείας ὑποβαλλομένου νόμου. Οὐδεὶς δ' ἐπίκειται φόβος ἐκ τῆς εἰς τὴν ἐκτελ. ἐξουσίαν παροχῆς τοῦ δικ. τῆς ἀμνηστείας, οὐ μόνον διότι σπανιώτατον εἶναι νὰ συμπαθῇ αὕτη εἰς τοὺς ταραξίας καὶ στασιαστάς, ἀνήκοντας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν ἀνισχυροτέραν κοινοβουλευτικῶς καὶ ἐπομένως ἐκτὸς τῆς ἐξουσίας μερίδα, ἀλλὰ καὶ διότι παρέχει ἐπαρκῆ ἐγγύησιν τῆς ὀρθῆς καὶ σώφρονος ἐνασκήσεως τοῦ τῆς ἀμνηστείας δικαιώματος ἡ εὐθύνη τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας, ἣν τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα ῥητῶς καθιεροῖ, κηρύττον ὑπεύθυνον ὁλόκληρον τὸ ὑπουργεῖον (Συντ. ἄρθρ. 39)(*).

§ 93. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων περὶ ἀμνηστείας ἀριδήλως συνάγεται, ὅτι 1) ἡ ἀμνηστεία δὲν εἶναι προσωπική, ὡς ἡ χάρις, ἀλλὰ καθαρῶς πραγματική, δηλονότι χορηγεῖται οὐχὶ εἰς τὸ ἀδικῆσαν πρόσωπον ἐξ ἐλέους πρὸς αὐτό, ἀλλ'

(*) Οὐχ ἧττον πολλοὶ συντηρητικοὶ πολιτικοὶ συγγραφεῖς, ἐν οἷς καὶ ὁ διάσημος νομοδιδάσκαλος Dupin, ὑποστηρίζουσιν, ὅτι ἡ ἀμνηστεία δέον νὰ ἀπονέμηται διὰ νόμου, ἀφαιρουμένη ἀπὸ τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας· πολλὰ δὲ συντάγματα, ἐν οἷς τὸ συνταγματικὸν τοῦ Βελγίου, τὸ δημοκρατικὸν τῆς Γαλλίας τοῦ 1848 κτλ. ἀπονέμουσι τοῦτο τῇ νομοθετικῇ ἐξουσίᾳ. Ὁμοίως τὸ νῦν κρατοῦν ἐν Γαλλίᾳ Σύνταγμα.

εἰς τὸ ἀδίκημα αὐτὸ καθ' ἑαυτό· ἕνεκα κοινωνικοῦ συμφέροντος, ἀναστέλλεται κατ' ἀκολουθίαν διὰ τῆς ἀμνηστείας ἡ καταδίωξις αὐτοῦ τοῦ ἀδικήματος καὶ ἑπομένως ἁπάντων τῶν μετασχόντων τῆς διαπράξεως αὐτοῦ προσώπων, εἴτε γνωστὰ εἴτε ἄγνωστα εἶναι (*) 2) ἡ ἀληθὴς καὶ νόμιμος ἀμνηστεία δὲν δύναται νὰ περιλαμβάνῃ ἐξαιρέσεις προσώπων (**) 3) ἡ ἀμνηστεία, καθὸ οὖσα πολιτικὴ πρᾶξις, δύναται νὰ ἐφαρμόζηται εἰς τὰς πράξεις μόνον τὰς ἀπευθυνομένας κατὰ τῆς καθεστηκυίας τάξεως, καὶ ἐχούσας ἐλατήρια πολιτικά, οὐδέποτε δὲ εἰς πράξεις ἀνοσίους καὶ κατὰ προσώπων ἀπευθυνομένας· διὰ τοῦτο ἐλάχιστα ἐν τῇ ἱστορίᾳ

(*) Πάντες οἱ περὶ ποινικοῦ δικαίου γράψαντες (Mangin, Denisart, Legravegrand κτλ.) ὁμοφωνοῦσιν, ὅτι ἡ ἀμνηστεία, καθὸ ὑπαγόρευμα οὖσα πολιτικῆς φρονήσεως καὶ ἐρειδομένη εἰς τὴν ἀνάγκην, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἀφετηρίαν καὶ τέρμα ὡρισμένον ἢ ὡρισμένα πρόσωπα, ὡς τοιαῦτα.

(**) «Ἐὰς τὸ ἔγκλημα, γράφει ὁ Mangin, κυρίως καὶ παρακολουθητικῶς εἰς τὰ πρόσωπα ἀπονέμεται ἡ ἀμνηστεία . . . . . Δὲν δυνάμεθα νὰ ἀμφισβητήσωμεν τῷ ἡγεμόνι τὸ δικαίωμα νὰ θέσῃ περιορισμοὺς ἐν τοῖς περὶ ἀμνηστείας διατάγμασιν αὐτοῦ, οὓς ἤθελε κρίνει συμφέροντας τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ δικαιοσύνῃ· ὅθεν δύναται νὰ ἐξαιρέσῃ τοὺς ἐνόχους, τοὺς ἐν τισιν ἐξαιρετικαῖς κατηγορίαις τασσομένους καὶ τοὺς μὴ ἐκπληρώσαντας ἐν ὡρισμένῃ προθεσμίᾳ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν ὅρον . . . . . ἀλλ' ἀφαιρεῖται ἀπὸ τῆς ἀμνηστείας ὁ ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτῆς ἐνυπάρχων χαρακτὴρ τῆς καθολικότητος, μεταποιεῖται δ' αὕτη καὶ ἐκπίπτει εἰς τὰς μερικὰς ἐκείνας καταργήσεις, ἃς ἡ νομοθεσία ἀποκρούει, ἐὰν ἐπεκτείνηται μὲν εἴς τινα ὡρισμένα πρόσωπα, ἀποκλείῃ δὲ ἕτερα, εἰς τὴν αὐτὴν ὑπαγόμενα κατηγορίαν . . . Δὲν δύναμαι νὰ ἀναγνωρίσω ὡς ἀληθῆ ἀμνηστείαν, ὡς πρᾶξιν νόμιμον, διάταγμα περιέχον ἐξαιρέσεις ἐνόχων τοῦ αὐτοῦ ἀδικήματος, ἁρπάζον ὀνομαστὶ μὲν τούτους ἀπὸ τῆς ἐνεργείας τῶν ποινικῶν νόμων, ἐγκαταλιμπάνον δὲ ὑπὸ τὸν πέλεκυν αὐτῶν ἄλλους»· ὁ Dallox, ἀναφέρων τὴν γνώμην ταύτην τοῦ ἐξόχου νομοδιδασκάλου, προσέθηκεν, «ὅτι ὀρθοτάτη καὶ πάνυ ἀκριβῶς ἐκπεφρασμένη διατελεῖ ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἀξιουμένη διὰ τοῦτο τῆς κοινῆς ἐπιδοκιμασίας». Ἐν τούτοις κατεπατήθη πολλάκις καταχρηστικῶς ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀνεξαιρέτου τῶν ἀμνηστειῶν. Ναπολέων ὁ Α', ἐπανελθὼν ἐξ Ἔλβης, ἠμνήστευσε πάντας τοὺς συντελέσαντας ὁπωσδήποτε εἰς τὴν ἀνατροπὴν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου, ἀπειροπληθεῖς ὄντας, ἐκτὸς δεκατριῶν, τῶν ἐνόχων τέρων. Ὡσαύτως ἡ τῆς δευτέρας παλινορθώσεως ἀμνηστεία, ἡ ἐκδοθεῖσα τῇ 12 Ἰανουαρίου 1816, δὲν συμπεριέλαβεν ἐπίσημά τινα πολιτικὰ πρόσωπα, οἷον τὸν Ney, Labédoyère, Lavalette κλ. ἀλλ' αἱ ἐξαιρέσεις αὗται συνέδησαν ἐν ἐποχαῖς ζωηρῶν κοσμικῶν διαπληκτισμῶν καὶ θερμῶν παθῶν, καθ' ἃς ἡ ἐκδιωχθεῖσα δυναστεία, παλινορθουμένη, οὐ μόνον μνησικακεῖ κατὰ τῶν πρωταιτίων τοῦ στεφανωθέντος ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας πολιτικοῦ ἀδικήματος, ἀλλὰ καὶ νομίζει πρέπουσαν τὴν προσφορὰν θυμάτων τινῶν εἰς τὸν βωμὸν τῆς μελλούσης αὐτῆς ἀσφαλείας (ἐν τῷ dictionnaire dela politique τοῦ M. Block ὑπὸ τὴν λ. amnistie ὑπάρχει ἄρθρον τοῦ A. Hébrard, ἀναφέρον ἁπάσας σχεδὸν τὰς ἐν Γαλλίᾳ μέχρις ἐσχάτων ἀπονεμηθείσας ἀμνηστείας). — Παρ' ἡμῖν ὁ Ἄρειος Πάγος ἀπεφήνατο, ὅτι ἡ ἀμνηστεία δύναται νὰ ἦναι γενικὴ ἢ μερικὴ (44 καὶ 53 τοῦ 48).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀναφέρονται παραδείγματα ἀμνηστειῶν κοινῶν ἀδικημάτων (ἴσως μόνα τὰ τῆς Ἑλλάδος). Ἐν Ἀγγλίᾳ μάλιστα, ὅπου τὰ ριζοβολήσαντα κοινοβουλευτικὰ καὶ πολιτικὰ ἔθιμα διατελοῦσιν ἀπαραβίαστα, ὁ βασιλεὺς ἀδυνατεῖ νὰ χορηγήσῃ ἀμνηστείαν ἐπὶ κοινῶν ἀδικημάτων. (*) Παρ' ἡμῖν δὲ διὰ τοῦ νέου ἡμῶν Συντάγματος ρητῶς ἀπηγορεύθη ἡ χορήγησις ἀμνηστείας εἰς μὴ πολιτικὰ ἀδικήματα· ἑπομένως οὐδαμῶς ἀμφισβητητέον, ὅτι, ἂν ἐκδοθῇ διάταγμα χορηγοῦν ἀμνηστείαν εἰς κοινὰ ἀδικήματα, εἶναι παντάπασιν ἄκυρον, ὅθεν δὲν δεσμεύει τὴν εἰσαγγελικὴν καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν, δικαιουμένας καὶ ὀφειλούσας νὰ προβῶσιν εἰς τὴν καταδίωξιν καὶ ἐκδίκασιν τῶν αὐτουργῶν αὐτῶν, καθιερώθη δὲ ῥητῶς παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ νέου Συντάγματος ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ νοούμενος οὗτος περιορισμός, διότι ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ ἐγένετο δυστυχῶς κατάχρησις τῆς ἀμνηστείας, ἀπονεμηθείσης καὶ εἰς λῃστάς, 4) ἡ ἀμνηστεία ἐπιφέρει ὅλως γενικὰ καὶ ἀπόλυτα ἀποτελέσματα, ἐμποδίζουσα μὲν πᾶσαν κατὰ τοῦ ἐργάτου τῆς ἀμνηστευομένης πράξεως καταδίωξιν, ἀναχαιτίζουσα δὲ τὴν ἤδη ἀρξαμένην ἐν οἱῳδήποτε σημείῳ καὶ ἂν διατελῇ οὖσα (**), 5) τῆς ἀμνηστείας σκοπούσης τὴν λήθην τῆς πράξεως, ὀφείλει νὰ κύψῃ εἰς αὐτὴν ὁ ἀμνηστευόμενος· δὲν εἰσακούεται ἑπομένως ζητῶν

(*) Βλέπε συγγραφὰς Delolme, Fischel καὶ Franqueville· ὁ Delolme μάλιστα ὑποστηρίζει, ὅτι, ἐὰν δοθῇ ἀμνηστεία εἰς μὴ πολιτικὸν ἀδίκημα, δὲν ἰσχύει «Le pardon du Roi au meurtrier est absolument sans effet».

(**) Βλ. Dalloz ἐν λ. amnistie καὶ ἀπόφασιν ἀκυρωτικοῦ τῆς Γαλλίας τῆς 17 Ἰουλίου 1830. Ἀλλ' ἡ ἀμνηστεία ἀναιρεῖ καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ παθόντος εἰς ἔγερσιν πολιτικῆς ἀγωγῆς; Ὁ Legraverand διατείνεται, ὅτι ἀναιρεῖ, ἀλλὰ πάντες οἱ λοιποὶ πολιτειολόγοι καὶ νομοδίστορες ἀντιδοξοῦσιν, ἐλλόγως σκεπτόμενοι, ὅτι ἡ πολιτεία ἔχει μὲν τὸ δικαίωμα νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ ἐπαναγάγῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς κοινωνίας τὴν διαταραχθεῖσαν εἰρήνην διὰ τῆς ἀμνηστεύσεως τοῦ ἐνόχου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νὰ στερήσῃ τὸν ἀθῶον πολίτην τοῦ νομίμου αὐτοῦ δικαιώματος νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν ἀνόρθωσιν τῶν διὰ κολασίμου πράξεως προσβληθέντων αὐτοῦ ἰδιωτικῶν δικαιωμάτων. Ὁ Trébutien (ἐν τῷ περὶ ποιν. δικον. συγγράμματι αὐτοῦ σελ. 335—336) ἰσχυρίζεται, ὅτι δύναται οὐχ ἧττον νὰ καταργηθῇ ἡ πολιτικὴ ἀγωγὴ διὰ τοῦ περὶ ἀμνηστείας διατάγματος, ὁ δὲ Dalloz (ἐν λ. amnistie § 143) ὅτι δύναται μόνον διὰ νόμου, ἀλλ' ἡ γνώμη αὐτῶν εἶναι προδήλως ἐσφαλμένη, διότι οὔτε διάταγμα οὔτε νόμος δύνανται νὰ καταστρέψωσι τὰ κεκτημένα δικαιώματα τοῦ πολίτου. Ὁ δὲ ἡμέτερος Ἄρειος Πάγος ἀπεφάνθη, ὅτι «ἐπειδὴ διὰ τῆς ἀμνηστείας κηρύσσεται ἡ ἀμνηστευθεῖσα πρᾶξις ὡς μὴ ἀξιόποινος πρᾶξις πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας, οὐδεμία ὑφίσταται ἀγωγὴ πρὸς ἀποζημίωσιν διὰ τὰς γενομένας δαπάνας τὰς μετ' αὐτῆς συνεχομένας καὶ τὰς εἰς τὴν καταστολὴν τῆς πράξεως ἀφορώσας (Ἄρ. Πάγου πολιτ. ἀπόφασις 38 τοῦ 74).

τυχὸν νὰ δικασθῇ, ὅπως ἀποδείξῃ τὴν ἀθωότητα αὐτοῦ (*).

§ 94. Εἴπομεν, ὅτι καὶ ἐκ τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῆς ἀμνηστείας προκύπτει ἀνενδοιάστως, ὅτι ἡ ἀμνηστεία ἀπονέμεται μόνον εἰς τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα, καὶ ῥητῶς ὑπὸ τοῦ νέου ἡμῶν συντάγμ. (τοῦ 1864) καθιεροῦται· ὅθεν ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν τίνα τὰ π ο λ ι τ ι κ ὰ ἀ δ ι κ ή μ α τ α. Οὐδαμοῦ τοῦ Συντάγματος ἢ τῶν νόμων ἡμῶν ἀναφέρεται ὁρισμὸς τῶν πολιτικῶν ἀδικημάτων, ἑπομένως δέον τὸν ὁρισμὸν αὐτῶν νὰ ἀρυσθῶμεν ἐκ μόνης τῆς ἐπιστήμης. Πρὸς τοῦτο πρέπει δι' ἐπισταμένης ἐξετάσεως νὰ ἀνεύρωμεν τὸν λόγον, δι' ὃν τὰ συντάγματα διακρίνουσι τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα τῶν κοινῶν, οὐ μόνον ἀρνούμενα τὴν ἀμνηστείαν εἰς τὰ κοινὰ καὶ ἐπιτρέποντα εἰς τὰ πολιτικά, ἀλλὰ καὶ ὑποβάλλοντα πάντοτε τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα εἰς τὸ δικαστήριον τῶν ἐνόρκων, τὸ δὲ ἡμέτερον τοῦ 1864 Σύνταγμα καταργοῦν καὶ τὴν θανατικὴν ποινὴν μόνον ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἐγκλημάτων. Ὁ λόγος εἶναι προφανῶς ὁ ἑξῆς: Ἡ συνωμοσία ἢ ἡ στάσις κατὰ τῶν καθεστώτων λ. χ. δύναται μὲν νὰ ἔχῃ ἀφορμὴν τὴν ἱκανοποίησιν προσωπικῶν ἀξιώσεων καὶ προσωπικῆς φιλαρχίας, ἀλλὰ δύναται νὰ ἔχῃ ἀφετηρίαν καὶ τὴν πρόθεσιν κρείττονος διαῤῥυθμίσεως τῶν δημοσίων πραγμάτων, ἀπαλλαγῆς τοῦ λαοῦ φόρων δυσβαστάκτων καὶ καταπιεστικῶν, ἀνατροπῆς ἐξουσίας κακοήθους ἢ τυραννικῆς, νὰ ἀποτύχῃ δὲ καὶ ἑπομένως νὰ θεωρηθῇ ἀδίκημα, διότι ἡ πλειονοψηφία τοῦ ἔθνους δὲν ἐνεστερνίσθη τὰ φρονήματα τῆς στάσεως, καὶ τούτου ἕνεκα ἀριθμητικῶς οἱ στασιάσαντες ὑπελείφθησαν ὀλιγώτεροι, ἢ διευθύνθη κακῶς καὶ ἡ δυναμις τῆς ἐξουσίας, μᾶλλον συγκεκεντρωμένη καὶ ὁραστικωτέρα, κατίσχυσε. Εἶναι δίκαιον, εἶναι πρέπον τὸ κατὰ τύπον ἀδίκημα τοῦτο, (ὁσάκις ἡ πρόθεσις ὑπῆρξεν εὐγενής), ἀλλὰ κατὰ βάθος καὶ κατ' οὐσίαν γενναία καὶ μεγαλόῤῥων πρᾶξις, νὰ ὑποβάλληται εἰς τὴν αὐτὴν αὐστηρότητα, εἰς ἣν τὰ λοιπὰ ἀδικήματα, τὰ δυσώδη καὶ ῥυπαρὰ κοινὰ ἀδικήματα; Οὐχὶ βεβαίως. Διὰ τοῦτο τὰ ἐλεύθερα πολιτεύματα διαστέλλουσι τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα τῶν κοινῶν. — Πολλάκις βεβαίως τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα δὲν ὁρμῶνται ἀπὸ τῆς εὐγενοῦς προθέσεως τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον διαῤῥυθμίσεως τῶν κοινῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἰδιοτελοῦς προθέσεως τοῦ ἀναβιβασμοῦ τῶν στασιαστῶν ἢ τινων ἐξ αὐτῶν εἰς τὰς ὑψίστας πολιτικὰς θέσεις τῆς πολιτείας, ἢ καὶ τὸ ἔτι χεῖρον, ἀπὸ τῆς κακοηθεστάτης προθέσεως τοῦ ταραξίου νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ ἐλευθέρου λαοῦ τοὺς θεσμούς, τὰς ἐγγυήσεις αὐτοῦ, τὰς ἐλευθε-

(*) Βλ. Dalloz ἐν λ. amnistie n° 125 Faustin-Hélie n° 1101.

ρίας, πᾶσαν δηλονότι τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ζωήν, νὰ καταστήσῃ τὸν λαὸν τοῦτον ἀγέλην δούλων καὶ νὰ ματαιώσῃ τὴν πρὸς τελειοποίησιν καὶ εὐημερίαν ἑαυτοῦ σπουδήν. Βεβαίως οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὑποκινήσαντες τὴν στάσιν ταύτην, διαπράττουσιν ἠθικῶς ἀδίκημα, ᾧ δὲν ὑπάρχει ἄλλο ἴσον καὶ ὅμοιον ἐν τῇ ἀναριθμήτῳ σειρᾷ τῶν δυνατῶν ἀδικημάτων. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἀδικημάτων τούτων ἡ πρόφασις, ἡ προταττομένη ἀφορμή, εἶναι ἡέ πὶ τὸ κρεῖττον διαῤῥύθμισις τῶν δημοσίων πραγμάτων· μόνον δὲ ἐκ τῶν ὑστέρων, ἐκ τῆς ἐπιτυχίας αὐτῶν δηλονότι, ἤθελε καταδειχθῆ ἡ ἀληθὴς αὐτῶν ἀφορμή. Τίς λοιπὸν ὁ λόγος, δι' ὃν τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα διαστέλλονται τῶν ἄλλων ἀδικημάτων; Ὅτι ταῦτα ἀληθινὴν ἢ κατ' ἐπιφάνειαν ἀφορμὴν ἔχουσι τὴν πρόθεσιν τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον διαῤῥυθμίσεως τῶν δημοσίων πραγμάτων. Ὅθεν τὸ ὅριον τὸ χωρίζον τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα ἀπὸ τῶν κοινῶν, εἶναι ὅτι τὰ μὲν κοινὰ προφανῶς διώκουσι τὴν ἐπιτυχίαν ἀθεμίτου συμφέροντος, ἀθεμίτου σκοποῦ· τὰ δὲ πολιτικὰ ἀδικήματα πράγματι ἢ κατὰ τὸ φαινόμενον διώκουσι τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον διαῤῥύθμισιν τῶν πραγμάτων τῆς πολιτείας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κρεῖττον τοῦτο ὑπάγεται εἰς τὴν κρίσιν τῶν διαπραττόντων πολιτικὸν ἀδίκημα, διαφωνούντων ἴσως πρὸς τὴν ἐθνικὴν πλειονότητα καὶ διὰ τοῦτο ἀποτυχόντων, ἀλλ' ὁπωσδήποτε τὸ κρεῖττον τῆς διαῤῥυθμίσεως τῶν πραγμάτων τῆς πολιτείας προτασσόντων ὡς ἀφορμὴν καὶ σκοπὸν τῆς πράξεως αὐτῶν, δέον ὡς ἐξῆς νὰ ὁρισθῇ τὸ πολιτικὸν ἀδίκημα: πολιτικὸν ἀδίκημα εἶναι τὸ ἀδίκημα, ὅπερ ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐν γένει ἢ ἐν μέρει ἀλλοίαν διαῤῥύθμισιν τῶν τῆς πολιτείας πραγμάτων. Ἑπομένως πολιτικὸν ἀδίκημα εἶναι ἡ ἐπιζητοῦσα τὴν ἀλλαγὴν τοῦ πολιτεύματος στάσις, ὡσαύτως δὲ ἡ ἐπιδιώκουσα τὴν ἀντικατάστασιν μιᾶς ἢ ἁπασῶν τῶν πολιτειακῶν ἐξουσιῶν, ἤτοι τῶν προσώπων εἰς ἃ εἰσιν αὗται ἀνατεθειμέναι ἢ καὶ ἁπλῶς τὴν μεταῤῥύθμισιν νόμου τινὸς ἢ κανονιστικοῦ τινος διατάγματος. Ἐκ τοὐναντίου δὲ δὲν εἶναι τὸ παράπαν πολιτικὰ τὰ ἐκλογικὰ ἀδικήματα, ἅτε μὴ ἀποβλέποντα εἰς τὴν ἐν γένει ἢ ἐν μέρει ἀλλοίαν διαῤῥύθμισιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, ἀλλὰ θηρεύοντα πασιφανῶς ἰδιωφέλειαν, ἔστω καὶ πολιτικὴν, ἐπὶ βλάβῃ τῆς πολιτείας καὶ κλονισμῷ τοῦ πολιτεύματος, οὗ βάσις εἶναι αἱ γνήσιαι ἐκλογαί. (*) Δὲν εἶναι ὡσαύτως πολιτι-

(*) Ἐπειδὴ δυστυχῶς ἡ νομολογία τῶν ἡμετέρων δικαστηρίων, ὅλως παλίμβουλος κατὰ τοῦτο, ταλαντεύεται μέχρι τοῦ νῦν εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν ἐκλογ. ἀδικημάτων, νομίζομεν πρέπον νὰ ὁρισθῇ νομοθετικῶς, ὅτι εἰσὶ κοινά, ὅπως ἐξαιρεθῶσι τὰ καταχθόνια καὶ μυσαρὰ ταῦτα ἀδικήματα τῶν πλεονεκτημάτων τῶν πολιτικῶν. Θεωροῦμεν δὲ τοῦτο μάλα ἀναγκαῖον, καθ' ὅσον ἡ ἐπικράτησις τῆς ἀντιθέτου ἀρχῆς

κὸν ἀδίκημα ἡ κατὰ τοῦ βασιλέως ἢ τῶν ἄλλων ἐν τέλει (ὑπουργῶν, βουλευτῶν, δικαστῶν κλπ.) ἀνθρωποκτονία, διότι οὐδαμῶς εἶναι ἀναγκαῖος ὁ φόνος ἀνθρώπου πρὸς κρείττονα διαρρύθμισιν τῶν τῆς πολιτείας πραγμάτων, οὐδὲ συντελεστικὸς εἰς ῥίζωσιν χρηστοήθων καὶ προδευτικῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, ἄλλως δὲ ἄδηλον παντάπασιν ἂν πολιτικαὶ ἀφορμαὶ ἢ κακοήθη προσωπικὰ ἐλατήρια ὥπλισαν τὴν χεῖρα τοῦ φονέως· προκειμένου δὲ περὶ βασιλέως, ὅστις ἀντιπροσωπεύει τρόπον τινὰ αὐτὸ τὸ ἐθνικὸν καθεστὼς, ὑπάρχει καὶ ἀτομικὴ τις ἀνταρσία κατὰ τῆς γενικῆς τοῦ ἔθνους θελήσεως, οὐδεμίαν ἀρχὴν ἀναγράφουσα ἐπὶ τῆς σημαίας αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς δύναταί τις νὰ συναγάγῃ τὸ ἀντίθετον. Ἂν ὁ φόνος πολίτου τινὸς ἰδιωτεύοντος ἀποτελῇ βαρύτατον κοινὸν ἀδίκημα, ἐπισύρων διὰ τοῦτο τὴν βαρυτάτην τῶν ποινῶν, πολλῷ μᾶλλον ἔλλογον εἶναι νὰ θεωρῆται βαρύτατον κοινὸν ἀδίκημα καὶ νὰ τιμωρῆται αὐστηρῶς, μὴ ἀπολαύων τῶν πλεονεκτημάτων τῶν πολιτικῶν ἀδικημάτων, ὁ φόνος πολίτου, εἰς ὃν ἀνετέθη ἡ διαχείρισις ἐξουσίας τινὸς καθεστώσης. Τοὐναντίον εἶναι προφανῶς ἄτοπον. Ὡς πρὸς τὴν βασιλοκτονίαν (Régicide) μάλιστα, ἐνεγράφη ὡς ἐκ περισσοῦ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Συνελεύσεως, ὅτι οὐδαμῶς οὐδέποτε δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ βασιλοκτονία πολιτικὸν ἀδίκημα.

§ 93. Ἐξηγήσαμεν τίνα καθ' ἡμᾶς τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα. Ἀλλὰ πολλάκις ταῦτα συνδέονται μετ' ἄλλων κοινῶν ἀδικημάτων· ὡς φερ' εἰπεῖν ἐκρήγνυται στάσις τις πρὸς μεταβολὴν τῶν καθεστώτων, ἀλλ' ἕνεκα ἀξιοκατακρίτου μνησικακίας ἢ ἄλλου τινὸς πάθους ἢ συμφέροντος πυρπολοῦνται ἅμα καὶ οἰκίαι ἢ φονεύονται πολῖται ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν. Τὰ ἀδικήματα ταῦτα, τὰ συντιθέμενα δηλ. ἐκ πολιτικῶν καὶ κοινῶν, καλοῦνται σύνθετα ἢ σύμπλεκτα. Δύνανται ταῦτα νὰ ἀμνηστευθῶσι; Εἴπομεν, ὅτι τῆς ἀμνηστείας τὸ δικαίωμα εἶναι τέκνον τῆς πολιτικῆς ἀνάγκης, ἀποβλέπον εἰς τὴν καταβολὴν δυσκαταβλήτων πολιτικῶν στάσεων, τασσουσῶν ὑπὸ τὴν σημαίαν αὐτῶν πολυάριθμον μερίδα πολιτῶν ἢ κατεχουσῶν πολεμαποθήκας καὶ φρούρια, καὶ τὴν κατεύνασιν τῶν πολιτικῶν καὶ κομματικῶν ταραχῶν καὶ παθῶν. Δεδόσθω ἤδη, ὅτι ἐξερράγη ἀνταρσία φοβερωτάτη, ἣν μόνα τὰ ἄλλα τῆς ἐξουσίας μέσα ἀδυνατοῦσι νὰ καταστείλωσι, ταχέως τοὐλάχιστον,

δύναται νὰ κλονίσῃ ἐκ θεμελίων τὸ ἡμέτερον πολίτευμα, ὡθοῦσα κακοήθη τινὰ κυβέρνησιν, ἐπιβουλεύουσαν τὸ πολίτευμα, εἰς ἀναιδῆ κατὰ τὰς ἐκλογὰς ἐπέμβασιν διὰ πειθηνίων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ὀργάνων, εἰς ἃ δύναται νὰ ὑποσχεθῇ καὶ νὰ χορηγήσῃ ἀμνηστείαν.

Ιόνιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἄνευ καὶ τῆς ἐπικουρίας τοῦ δικ. τῆς ἀμνηστείας, οἱ δὲ τὴν στάσιν ποιήσαντες ἢ οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν ἐξετράπησαν καὶ εἰς κοινὰ ἀδικήματα. Ἂν θεωρηθῇ τὸ δικαίωμα τῆς ἀμνηστείας μὴ ἐκτεινόμενον καὶ εἰς τὰ σύνθετα ἀδικήματα, ἀμνηστεία δὲν δύναται νὰ ἀπονεμηθῇ εἰς τοὺς στασιαστὰς καὶ ἡ στάσις ἐξακολουθεῖ ὠρυομένη· ἀλλὰ προδήλως ὁ σκοπὸς τῆς ἀμνηστείας ματαιοῦται. Διὰ τοῦτο τὸ ἐφ' ἡμῖν θεωροῦμεν ἐλλογωτέραν τὴν καταφατικὴν ἀπόκρισιν εἰς τὸ προβληθὲν ἐρώτημα· ἐνισχύεται δὲ ἡ δόξα ἡμῶν καὶ ὑπὸ τοῦ συνδυασμοῦ καὶ τῆς ἀντιπαραβολῆς τοῦ περὶ ἀμνηστείας ἄρθρου τοῦ Συντάγματος ἡμῶν πρὸς τὸ 18 ἄρθρον αὐτοῦ, καθ' ὃ «καταργεῖται ἡ θανατικὴ ποινὴ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἀδικημάτων, ἐ κ τ ὸ ς τ ῶ ν σ υ ν θ έ τ ω ν». Ἐξ αὐτῆς προδήλως προκύπτει, ὅτι, ἂν τὸ Σύνταγμα ἡμῶν ἐσκόπει νὰ περιορίσῃ τὴν ἀπονομὴν τῆς ἀμνηστείας εἰς μόνα τὰ ἁπλᾶ πολιτικὰ ἀδικήματα (τὰ μὴ σύνθετα), ἤθελε προσθέσει ῥητῶς τὰς λέξεις ἐ κ τ ὸ ς τ ῶ ν σ υ ν θ έ τ ω ν, ἃς ῥητῶς προσέθηκεν ἐν τῷ περὶ καταργήσεως τῆς θανατικῆς ποινῆς ἄρθρῳ αὐτοῦ.

§ 96. Ὑπολείπεται ἓν ἔτι ζήτημα εἰς ἐξέτασιν, ἂν δηλ. τὰ κοινὰ ἐγκλήματα δύνανται νὰ ἀμνηστευθῶσιν ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Εἴπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς ἀμνηστείας, ὑπέρμεγα καὶ παράτολμον τρόπον τινὰ δικαίωμα, ἅτε ἀπονεκροῦν τοὺς νόμους τῆς πολιτείας δι' ὡρισμένην περίστασιν, ἀντλεῖ τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ ἐκ μόνης τῆς πολιτικῆς ἀνάγκης, ὅθεν δύναται νὰ ἐνασκηθῇ ὑπὸ μόνης τῆς ἐξουσίας, εἰς ἣν τὸ κυριαρχικὸν τοῦτο δικαίωμα ἀνετέθη καὶ μόνον ἐν τοῖς στενοῖς ὁρίοις, ἅπερ τὸ Σύνταγμα ἔθηκε· ἄλλως ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὁρισμοῦ τῆς ἀμνηστείας, ἐκ τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ λόγου αὐτῆς, κατὰ τὰς περὶ τούτου ἀποράνσεις τῶν νομοδιδασκάλων, τῶν νομοθετῶν καὶ τῆς συμφώνου πολιτικῆς πράξεως, προφανῶς συνάγεται, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐφαρμόζηται εἰς πράξεις ἄλλας ἢ τὰς προσβαλλούσας τὴν καθεστῶσαν πολιτικὴν τάξιν· ἑπομένως οὔτε διὰ νόμου νὰ ἀπονεμηθῇ δύναται εἰς κοινὰ ἀδικήματα. Ὡς πρὸς ἡμᾶς δὲ τοῦτο ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς περὶ ἀμνηστείας ἐκφραστικωτάτης τοῦ Συντ. διατάξεως, ἥτις περιορίσασα τὴν ἀμνηστείαν εἰς τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα, δὲν ἀναφέρει τι περὶ κοινῶν, ἐν ᾧ, ἂν προὐτίθετο νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν διὰ νόμου ἀμνηστείαν καὶ τῶν κοινῶν ἀδικημάτων, ἤθελεν ἀνακηρύξει τοῦτο ὡρισμένως καὶ ῥητῶς.

§ 97. Περὶ τῶν εἰς τὰς σχέσεις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας πρὸς τὰ βουλευτικὰ σώματα ἀναγομένων δικαιωμάτων τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἤτοι τοῦ δικαιώματος τοῦ διαλύειν τὴν Βουλὴν

λ. ἁρμοδιώτερον ἐνομίσαμεν νὰ πραγματευθῶμεν ἐν τῷ ἑπο-
ῳ μέρει τοῦ παρόντος κεφαλαίου.

Β'. Περὶ τῆς διαχειρίσεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.

§ 98. Εἴδομεν ὁποία ἡ φύσις καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς ἐκτελ. ἐξου-
ας. Ἐξετάσωμεν ἤδη τίς διαχειρίζεται τὴν ἐκτελ. ἐξουσίαν (τὴν
τέραν δηλονότι ἐκτελ. ἐξουσίαν) ὑπὸ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολι-
ματα. Ὑπὸ τὰ μοναρχικὰ πολιτεύματα ἐνασκεῖ τὴν ἐκτελ. ἐξου-
ν ἀνευθύνως ὁ βασιλεύς, ἔχων πρὸς τοῦτο συμπράκτορας ἐπίσης
υθύνους τοὺς ὑπουργούς. Ὑπὸ δὲ τὰ συνταγματικὰ πολιτεύματα
χειρίζεται ἀνευθύνως τὴν ἐκτελ. ἐξουσίαν ὁ βασιλεύς, ἔχων ὅμως
πράκτορας ὑπευθύνους, τοὺς ὑπουργούς, διὰ πᾶσαν αὐτοῦ πρᾶξιν
. ἡμετέρου Συντάγματος ἄρθρα 29, 30, 31 καὶ 79).— Κατὰ
το ἄρα διαφέρουσι κυρίως τὰ συνταγματικὰ πολιτεύματα τῶν
αρχικῶν, ὅτι ἐν ᾧ ὑπὸ τὰ μοναρχικὰ τελοῦσιν ἀνεύθυνοι οἵ τε
άρχαι καὶ τὰ ὄργανα αὐτῶν, οἱ ὑπουργοί, ὑπὸ τὰ συνταγμα-
ὰ διὰ τὰς πράξεις τοῦ ἡγεμόνος εἶναι ὑπεύθυνοι ἀείποτε τὰ
ανα αὐτοῦ, οἱ ὑπουργοί. Διὰ τοῦτο ῥητῶς ὁρίζεται ἐν τοῖς συν-
μασι τῶν συνταγματικῶν ἐπικρατειῶν, ὅτι οὐδεμία πρᾶξις τοῦ
ιλέως ἰσχύει, οὐδὲ ἐκτελεῖται ἄνευ τῆς προσυπογραφῆς τοῦ ἁρ-
ίου ὑπουργοῦ, διὰ μόνης τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ καθισταμένου
υθύνου, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ περὶ διορισμοῦ ὑπουργοῦ ἢ ὑπουργείου
ξις ὑποβάλλεται εἰς τὴν ὑπογραφὴν τῶν παλαιῶν ὑπουργῶν, ὧν
συγκατατιθεμένων εἰς τοῦτο, ὑπογράφει ὁ πρόεδρος τοῦ νέου
υργείου (Ἑλλ. Συντ. ἄρθρον 30) καὶ ὅτι οὐδέποτε διαταγὴ
βασιλέως, προφορικῶς ἢ ἐγγράφως δοθεῖσα, ἀπαλλάσει τῆς εὐ-
ης τοὺς ὑπουργούς (Ἑλλ. Σύντ. ἄρθρ. 79). Ἐκ τούτου καὶ τὸ ἐν-
ιμον, ὅτι οἱ συνταγματικοὶ ὑπουργοὶ δὲν ἀνέχονται κακὰς καὶ
σβλαβεῖς πράξεις· ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἀγγλικὴ ἀρχή, ὁ β α σ ι λ ε ὺ ς
ν δ ύ ν α τ α ι ν ὰ π ρ ά ξ ῃ τ ὸ κ α κ ὸ ν (the King can do no
ong). Ἀλλὰ κατὰ τὰ ἄλλα τοῦ βασιλέως ἡ ἐξουσία, ὡς κέν-
ου τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας, εἶναι ἀπαραμείωτος καὶ ἐν τοῖς συνταγ-
τικοῖς Κράτεσι. Τὸ δικαίωμα τοῦ διορίζειν καὶ παύειν τοὺς
ουργοὺς αὐτοῦ εἶναι οὐχὶ ὀλιγώτερον ἀπόλυτον (βλ. Ἑλλ. Συντ.
ρον 31), ἕνα καὶ μόνον ἐπιδεχόμενον περιορισμὸν ἐν τοῖς πλεί-
οις τῶν Συνταγματικῶν Κρατῶν, ἐν οἷς καὶ τὸ ἡμέτερον, ὅτι
δύναται νὰ διορίσῃ ὑπουργὸν ἐκ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας
λ. υἱὸν αὐτοῦ, ἀδελφὸν ἢ πατέρα), προελθόντα ἐκ τῆς ἐπιθυ-
ς νὰ διατελῇ ἀληθὴς καὶ πραγματικὴ ἡ ὑπουργικὴ εὐθύνη

πρὸς ἀποτροπὴν κακοήθων ἢ ἀτόπων κυβερνητικῶν πράξεων (*).

§ 99. Ἐκ τούτων ἕπεται, ὅτι κατὰ τοὺς γραπτοὺς συνταγματικοὺς θεσμοὺς ὁ βασιλεὺς διαχειρίζεται τὴν ἀνωτέραν ἐκτ. ἐξουσίαν, ἤτοι κυβερνᾷ (κατὰ τὴν στενὴν τῆς λέξεως σημασίαν), ἀλλὰ τὴν εὐθύνην τῆς διαχειρίσεως ταύτης κατὰ τὴν ῥητὴν τῶν Συνταγμάτων ἐπιταγὴν φέρουσιν οἱ ὑπουργοί, οὓς διορίζει καὶ παύει κατ' ἰδίαν ἀρέσκειαν. — Ἐξετάσωμεν ὅμως εἰς τί συνίσταται ἡ εὐθύνη των ὑπουργῶν. Ἐκτὸς τῆς ἠθικῆς εὐθύνης, ἣν ἔχει πᾶς πολίτης καὶ πᾶς ἄνθρωπος διὰ τὰς δημοσίας αὐτοῦ πράξεις, πολλῷ δὲ μᾶλλον πᾶς δημόσιος λειτουργὸς διὰ τὰς περὶ τὴν διαχείρισιν τῶν ἀνατεθέντων αὐτῷ καθηκόντων, ὑποκειμένας εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν πολιτῶν καὶ μάλιστα τοῦ τύπου, οἱ ὑπουργοὶ ἔχουσι καὶ τριττὴν ἄλλην εὐθύνην, εὐθύνην ποινικὴν (responsabilité criminelle), εὐθύνην ἀστυκὴν (responsabilité civile) καὶ εὐθύνην πολιτικὴν ἢ κοινοβουλευτικὴν (responsabilité politique) (**). Ἐξετάσωμεν πρῶτον τὰ περὶ ποινικῆς εὐθύνης. Ἐκτὸς τῶν κοινῶν ἀδικημάτων (τῆς κλοπῆς φέρ' εἰπεῖν, ληστείας, ἐπιορκίας, φόνου κτλ.), δι' ἃ οἱ ὑπουργοὶ δικάζονται ὑπὸ τῶν τακτικῶν ποινικῶν δικαστηρίων, ὡς πάντες οἱ πολῖται, (ἐπὶ μόνῃ τῇ διαφορᾷ ὅτι κατὰ τὴν ἡμετέραν ποινικὴν δικονομίαν ἀντὶ τῶν πρωτοδίκων ὡς ἀνακριτῶν καὶ ὡς πλημμελειοδίκων δικάζουσι τοὺς ὑπουργοὺς ὡς καὶ τοὺς δικαστας, νομάρχας, ἀρχιερεῖς κτλ. οἱ ἑφέται), ὑπάρ

(*) Τινες ἠθέλησαν νὰ διακρίνωσι τὴν ἐν τῇ ἐκτελεστικῇ ἐξουσίᾳ μετοχὴν τοῦ βασιλέως τῆς ἐν αὐτῷ μετοχῆς τῶν ὑπουργῶν καὶ διὰ τοῦτο εἶπον, ὅτι οἱ ὑπουργοὶ εἰσιν ἄλλη τις ἐξουσία, μεταξὺ ὄντες τρόπον τινα βασιλέως καὶ Βουλῆς, ἐνεργοὶ καὶ ἀγωγοὶ τῆς μεταξὺ βασιλέως καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους κοινωνίας· ἀλλ' ἡ γνώμη αὐτῶν εἶναι προδήλως ἐσφαλμένη. Οἱ ὑπουργοὶ ἔχουσι διττὸν χαρακτῆρα, ὑφισταμένου καὶ ὑποτελοῦς κυβερνητικοῦ λειτουργοῦ, δηλονότι συμπράκτορος τοῦ βασιλέως ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ ἐκτελ. ἐξουσίᾳ, ἤτοι τῇ κυβερνήσει, καὶ ἀνωτάτου διοικητικοῦ λειτουργοῦ ἐν τῇ κατωτέρᾳ ἐκτελ. ἐξουσίᾳ, ἤτοι τῇ διοικήσει· καὶ ὡς μὲν διοικητικοὶ λειτουργοὶ ἐξισοῦνται πρὸς τοὺς λοιποὺς δημοσίους λειτουργοὺς, ἐξασκοῦντες ἰδίαν δικαιοδοσίαν (ἐξεταζομένην ἐν ἐκτάσει ἐν τῷ διοικητικῷ δικαίῳ), ἀλλ' ὡς κυβερνητικοὶ λειτουργοὶ δὲν εἶναι ἄλλη τις ἐξουσία διάμεσος, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἐξουσία τοῦ βασιλέως, φέρουσα τὸ ὑπεύθυνον, (εἶναι δηλονότι αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τὸ ὑπεύθυνον), παριστάμενοι δὲ ἐν ταῖς Βουλαῖς ἀντιπροσωπεύουσιν ἁπλῶς τὸν βασιλέα. Ἡ ὑπερβάλλουσα ἀνάπτυξις τῆς κοινοβουλευτικῆς εὐθύνης ἀπὸ ἁπλῶν ὀργάνων τοῦ βασιλέως ἀνεβίβασε τοὺς ὑπουργοὺς εἰς διαχειριστὰς πραγματικοὺς τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας (καὶ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς κυβερνήσεως), ἀλλά, τυπικῶς ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος, δὲν ἔπαυσαν ὄντες ἁπλᾶ τοῦ βασιλέως ὄργανα.

(**) Περὶ πάντων τῶν εἰδῶν τῆς ὑπουργικῆς εὐθύνης πραγματεύεται διὰ μακρῶν ὁ Ode Kerchove ἐν τῇ μονογραφίᾳ αὐτοῦ Dela responsabilité des ministres dans le droit public belge.

χουσι καὶ τὰ περὶ τὴν διαχείρισιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν ἀδικήματα, τὰ ὑ π ο υ ρ γ ι κ ά, ἅπερ δηλονότι διαπράττουσιν ὡς ὑ π ο υ ρ γ ο ὶ ἐν τῇ διαχειρίσει τῆς ἀνωτάτης ἐκτελ. ἐξουσίας, ἤτοι τῆς κυβερνήσεως, ὡς ὑπεύθυνοι συμπράκτορες τοῦ βασιλέως ἢ τῆς κατωτέρας, δηλονότι τῆς διοικήσεως, ὡς ἀνώτατοι διοικητικοὶ λειτουργοί. Διὰ τὰ ἀδικήματα ταῦτα ὑπάγονται ὑπὸ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα εἰς ὅλως ἐξαιρετικὴν δικαιοδοσίαν (*). Καὶ κατὰ μὲν τὸ παλαιὸν ἡμῶν Σύνταγμα, ὑπαρχούσης ἰσοβίου Γερουσίας, ἡ μὲν Βουλὴ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κατηγορῇ τοὺς ὑπουργοὺς, (τουτέστι νὰ ἀποφαίνηται διὰ πλειονοψηφίας περὶ τῆς εἰς δίκην παραπομπῆς των ὑπουργῶν καὶ νὰ ὑποστηρίζῃ τὴν κατηγορίαν), ἡ δὲ Γερουσία, σῶμα πολιτικὸν μὲν ἀλλὰ συντηρητικώτερον καὶ μετριώτερον θεωρούμενον τῆς Βουλῆς διά τε τὴν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν τῶν Γερουσιαστῶν καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως διορισμὸν, τὸ καθῆκον νὰ δικάζῃ τοὺς εἰσαγομένους ὑπουργούς. Ἀλλὰ, καταργηθείσης τῆς Γερουσίας διὰ τοῦ νέου Συντάγματος, ἐναπέμεινε μὲν εἰς τὴν Βουλὴν τὸ δικαίωμα τῆς κατηγορίας τῶν ὑπουργικῶν ἀδικημάτων, ἀλλ' ἔδει νὰ ληφθῇ πρόνοια περὶ τῆς ὑπὸ ἄλλου δικαστικοῦ σώματος ἐκδικάσεως αὐτῶν· διὸ ἐλήφθη ὑπ' ὄψει τὸ παράδειγμα τοῦ Βελγικοῦ Συντάγματος, ἐξ οὗ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐλήφθη τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844 καὶ ἐν πολλοῖς συνεπληρώθη τὸ τοῦ 1864. Καὶ ἐν Βελγίῳ μὲν ὑπάρχει Γερουσία, ἀλλ' αἱρετὴ, ὡς καὶ ἡ Βουλὴ, ἀκατάλληλος διὰ τοῦτο θεωρηθεισα εἰς ἐκδίκασιν τῶν ὑπουργῶν· διὸ ἀνετέθη ἡ τῶν κατηγορουμένων ὑπουργῶν δίκη εἰς τὸ Ἀκυρωτικὸν, συγκροτούμενον ἐξ ἁπάντων αὐτοῦ τῶν τμημάτων· κατὰ μίμησιν δὲ αὐτοῦ ἀνετέθη καὶ ἐν Ἑλλάδι εἰς τακτικοὺς δικαστὰς, (τοὺς ἀρειοπαγίτας καὶ ἐφέτας συγχρόνως), ἀλλ' ὑπὸ διαφόρους ὅρους, ὡς ἑξῆς: Ἐν Βελγίῳ μὲν δικάζουσι μ ό ν α καὶ π ά ν τ α τὰ μέλη τοῦ ἀκυρωτικοῦ, κατὰ δὲ τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα (ἄρθρον 80) δικάζουσιν οἵ τε ἀρειοπαγῖται καὶ ἐφέται, (συμπεριλαμβανομένων, ἐννοεῖται, καὶ τῶν προέδρων αὐτῶν), ὑπὸ

(*) Κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, τὸ ἡμέτ. Σύνταγμα καθιέρωσε τὴν εἰδικὴν συνταγματικὴν ποιν. εὐθύνην μόνον διὰ τὰς ἐν τῇ διαχειρίσειτῆς ἀνωτέρας ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας παρανόμους πράξεις αὐτῶν, εὐθυναμένων ἀντὶ τοῦ ἀνευθύνου ἡγεμόνος, διότι διὰ τὰς ἄλλας αὐτῶν πράξεις, τὰς ἐν τῇ διαχειρίσει τῆς διοικήσεως, περιττὴ ἦν ἡ καθιέρωσις εἰδικῆς εὐθύνης, τῶν ὑπουργῶν ὄντων προδήλως ὑπευθύνων καὶ ὑπὸ τὸ μοναρχικὸν πολίτευμα, ὡς πάντων τῶν ἄλλων δημοσίων λειτουργῶν. Τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην ὑπεστηρίξαμεν καὶ δι' ἰδιαιτέρας ἡμῶν πραγματείας, ἀναδημοσιευθησομένης μετὰ καὶ ἄλλων μονογραφιῶν ἡμῶν. Ἀλλ' ὁ ψηφισθεὶς περὶ εὐθύνης ὑπουργῶν νόμος ἀναιρεῖ τὴν ἑρμηνείαν ταύτην.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν προεδρείαν τοῦ προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου· ἀλλὰ μετὰ προη-
γουμένην κλήρωσιν, τελουμένην ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει ὑπὸ τοῦ
προέδρου τῆς Βουλῆς, καθ' ἣν τίθενται εἰς κληρωτίδα τὰ ὀνόματα
πάντων τῶν πρὸ τῆς κατηγορίας διατελούντων ἀρειοπαγιτῶν, ἐφε-
τῶν καὶ προέδρων αὐτῶν, ἐξάγει δ' ἐξ αὐτῆς δώδεκα κλήρους
ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς, οἵτινες μετὰ τοῦ προέδρου τοῦ Ἀρείου
Πάγου ἀποτελοῦσι τὸ δικάσον τοὺς ὑπουργοὺς δικαστήριον (*).

§ 100. Ζητητέον ἤδη τίνας ποινὰς ἐπιβάλλει τὸ εἰδικὸν ὑπουρ-
γικὸν δικαστήριον εἰς τοὺς δικαζομένους ὑπουργοὺς καὶ κατὰ τίνα
διαδικασίαν δικάζει. Μέχρι μὲν τῆς ἐκδόσεως εἰδικοῦ περὶ εὐθύνης
ὑπουργῶν νόμου, (ψηφισθέντος ἐν ἔτει 1876), τὴν μὲν διαδικα-
σίαν ὥριζεν αὐτὸ τὸ εἰδικὸν δικαστήριον (κατὰ τὸ 80 ἄρθρον τοῦ
Συντάγματος), τὰ δὲ ἀδικήματα, ἐφ' οἷς ἠδύναντο νὰ κατηγορη-
θῶσι καὶ δικασθῶσιν, ὥριζε τὸ ἤδη ἐν ἀχρηστίᾳ τεθὲν 81 ἄρθρον
τοῦ Συντάγματος, αἱ δὲ ἐφαρμοζόμεναι ποιναὶ ἦσαν αὐταὶ αἱ τοῦ
ποινικοῦ νόμου· ἀλλὰ διὰ τοῦ νόμου τούτου ὡρίσθη ἀκριβῶς ἡ τε
διαδικασία, καθ' ἣν ἐν τῷ μέλλοντι θέλουσι δικάζεσθαι οἱ ὑπουρ-
γοί, τὰ ἀδικήματα ἐφ' οἷς θέλουσι δικάζεσθαι, καὶ αἱ ἐπιβαλλόμε-
ναι αὐτοῖς ποιναί. Τοῦ νόμου τούτου ἡ ἔκδοσις ἦν ἀπολύτως ἀναγ-
καία, οὐ μόνον διότι ἔλυσεν ὁριστικῶς πολλὰ ζητήματα, ἐγειρό-
μενα κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν περὶ εὐθύνης διατάξεων τοῦ Συν-
τάγματος (**), ἀλλὰ καὶ διότι ἐξεπλήρωσε ῥητὴν τοῦ Συντάγμα-

(*) Ἐν Ἀγγλίᾳ δικάζει τοὺς ὑπουργοὺς τὸ δικαστικὸν τμῆμα τῆς Γε-
ρουσίας, ἤτοι τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων, οὐχὶ δὲ ἅπαντες ἐν σώματι. Σημειωτέον δὲ
ὅτι οὐδὲ νόμος ὑπάρχει, ὁρίζων τὰ ἀδικήματα, ἐφ' οἷς δύνανται νὰ δικασθῶσιν οἱ
ὑπουργοί, ἢ τὰς ἐπιβλητέας ποινάς, ἀλλ' ἀπόκειται κατὰ τὰ καθιερωθέντα ὑπὸ τῶν
κοινοβουλευτικῶν συνηθειῶν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων (τὴν κατήγορον ἀρχὴν)
καὶ τὴν τῶν Λόρδων (τὴν δικάζουσαν ἀρχὴν) ὁ ὁρισμὸς τοῦ ἀδικήματος καὶ ἡ ἐπιβολὴ
τῆς θεωρηθησομένης ἁπαραίτου ποινῆς. Ἡ ἀγγλικὴ δὲ δικονομία τῶν ὑπουργικῶν δι-
κῶν διεθετήθη καὶ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, ὅπου ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἡ δικαιοδοσία
τῆς Ἀμερικανικῆς Γερουσίας περιωρίσθη εἰς στενότερα ὅρια, δὲν δύναται δ' ἑπομέ-
νως νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτῆς δικαζομένους μεγάλους ἀξιωματικοὺς τῆς πολι-
τείας (πρόεδρον τῆς δημοκρατίας, ὑπουργοὺς, δικαστὰς κτλ.) ἢ τὴν ποινὴν τῆς ἐκ-
πτώσεως ἐκ τοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς στερήσεως τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων· σημ.
μειωτέον ὅμως, ὅτι, ἂν ὁ ὑπὸ τῆς Γερουσίας δικασθεὶς διέπραξε καὶ ἀδίκημα, τι-
μωρούμενον ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ νόμου, δύναται νὰ εἰσαχθῇ εἰς δίκην μετὰ τὴν ὑπ'
τῆς Γερουσίας καταδίκην καὶ ἐνώπιον τῶν τακτικῶν ποινικῶν δικαστηρίων. (Βλ.
Laboulaye Histoire des états unis τόμ. 3).

(**) Πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ περὶ εὐθύνης ὑπουργῶν νόμου ἀνεφύοντο πολλὰ ζητή-
ματα, ἕνεκα τῆς ἀοριστίας τῶν περὶ τῆς ὑπουργικῆς εὐθύνης δύο μόνον (80 καὶ 81)
τοῦ Συντάγματος ἄρθρων. Καὶ ἐν ἄλλοις ἠμφισβητεῖτο καὶ τίς ἡ ἐπιβλητέα ποινὴ ε
τὴν ὑπὸ ὑπουργοῦ παραβίασιν τῶν ὅρων τοῦ Συντάγματος, (τοῦ ποινικοῦ νόμου μ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τος (ἄρθρ. 80) παραγγελίαν περὶ τῆς εἰς τὴν πρώτην συγκροτηθησομένην βουλευτικὴν Σύνοδον μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος καθυποβολὴν καὶ ψήφισιν νόμου περὶ εὐθύνης ὑπουργῶν, ἀνεκτέλεστον μείνασαν δυστυχῶς ἐπὶ ἕνδεκα ὅλα ἔτη (*). Ἡ

διαλαμβάνοντός τι περὶ παραβιάσεως συνταγματικῶν ὅρων)· καὶ ὁ μὲν κ. Σαρίπολος ὡς πληρεξούσιος ἐν τῇ Ἐθνικῇ Συνελεύσει τῆς Ὀκτωβριανῆς μεταβολῆς ἐγνωμάτευσεν, ὅτι ἡ παραβίασις τοῦ Συντάγματος, ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν μάλιστα καταπολεμωμένη, δύναται εὐλόγως νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπόπειρα πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ καθεστῶτος πολιτεύματος, ἐπομένως ἐπιβλητέα ἡ εἰς τὴν ἐσχάτην προδοσίαν κατὰ τὸν ποινικὸν ἡμῶν νόμον ἐπιβαλλομένη ποινή. (Πρακτ. Ἐθν. Συνελ., τόμ. Α'). Τὸ δὲ εἰδικὸν δικαστήριον ἐν τῇ δίκῃ τοῦ ὑπουργείου Βούλγαρη τοῦ ἔτους 1876 ἀπεφήνατο, ὅτι δὲν δύνανται νὰ καταδικασθῶσιν ὑπουργοὶ ἐπὶ παραβάσει τοῦ Συντάγματος, ἅτε μὴ ὑπάρχοντος νόμου, τιμωροῦντος αὐτήν. Τὸ ἐν λόγῳ δικαστήριον προσέθεσεν, ὅτι τὸ μόνον ἐφαρμοστέον ἄρθρον εἰς τὰς ὑπουργικὰς παραβιάσεις τοῦ Συντάγματος ἦν τὸ 480 τοῦ Πριν. Νόμου.

(*) Ἀλλὰ θέλει προκαλέσει αὐτὴ καὶ μόνη τὴν διόρθωσιν ἢ βελτίωσιν τῶν ἡμετέρων τῆς πολιτείας πραγμάτων, ὡς ἐλπίζουσί τινες, φρονοῦντες μέχρις ἐσχάτων, ὅτι ἡ ἔλλειψις εἰδικοῦ περὶ εὐθύνης ὑπουργῶν νόμου ἦν ἡ ἀφορμὴ τῆς κακῆς πολιτικῆς τῶν πραγμάτων καταστάσεως; Δεδόσθω μοι νὰ ἀμφιβάλλω. Διὰ πᾶσαν παράβασιν τῶν ὅρων τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν νόμων ἐδύνατο καὶ πρὸ τοῦ νόμου τούτου νὰ καταδιωχθῇ ποινικῶς τὸ ὑπουργεῖον ἐν τούτοις, εἰ καὶ πολλὰ ὑπουργεῖα παρηνόμησαν αἰσχρῶς, καταπατήσαντα αὐθαδῶς τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος καὶ ἀναιδῶς παραβιάσαντα τοὺς ἐκλογικοὺς νόμους, οὐδεὶς ἄλλος κατεδιώχθη, πλὴν τελευταίου τοῦ ὑπουργείου Βούλγαρη διὰ τὸν ἕνεκεν ἄλλων αἰτίων ἐπελθόντα μέγαν πολιτικὸν σάλον. Τίς λοιπὸν ἐλπὶς ὑπάρχει, ὅτι πάντων, διότι εὑρέθη εἰδικὸς νόμος, θέλουσι καταδικασθῆ τὰ παρανομοῦντα ὑπουργεῖα; Οὐ μόνον ἐν Ἑλλάδι ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ ἀλλαχοῦ εὐάριθμα ἔχομεν παραδείγματα ὑπουργικῶν δικῶν, καὶ ταῦτα ἐν ἀνωμάλοις ἐποχαῖς, τουτέστιν ἐν παρανομίαις ἢ τῇ ὑστεραίᾳ ἐπαναστάσεων. Τὰ ὑπουργεῖα ἐν ταῖς κοινοβουλευτικαῖς Ἐπικρατείαις ἀντιπροσωπεύουσι πολιτικὰ κόμματα ἰσχυρὰ μεγάλα, πολυάριθμα· ὅταν ἡ δίκη τῶν ὑπουργῶν εἶναι δίκη αὐτῶν τῶν κομμάτων, πολλὴν διὰ τοῦτο ἐπιμέλειαν περὶ τῆς συντηρίας αὐτῶν ποιουμένων, καὶ θόρυβον πολὺν, ἐξ οὗ καὶ πολιτικαὶ ταραχαὶ καὶ πολλάκις ἐπαναστάσεις, προκαλοῦντων· τούτου ἕνεκα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ πλειονοψηφοῦντα κόμματα περιορίζονται εἰς τὴν ἐκ τῶν ὑπουργικῶν ἐδωλίων ἀποδίωξιν τῶν ὑπουργῶν διὰ τῆς πολιτικῆς ἢ κοινοβουλευτικῆς εὐθύνης. Εἰρήσθω, ὅτι τῆς ἀρχαίας τῆς ποινικῆς εὐθύνης ἀφορμὴ σπουδαία εἶναι καὶ ἡ ἀνάθεσις τῆς κατηγορίας εἰς σῶμα πολιτικὸν, ἐν ᾧ κατισχύουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ φατριαστικὸν συμφέρον καὶ ὁ πόθος τῆς καταλήψεως ἢ καταλήψεως τῆς ἐξουσίας, οὐχὶ δὲ ἡ περὶ τὸ ἀκριβοδίκαιον σπουδή. Ἄλλως δὲ, ἂν τὸ διευθύνον τὰς ἐκλογὰς ὑπουργεῖον βεβηλώσῃ τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα εἰς καταρτισμὸν βουλῆς πειθηνίου, διαπράττων οὕτω τὸ φοβερώτατον τῶν ἀδικημάτων, ἐκλείπει, ὡς εἰκὸς, ὁ κατήγορος τοῦ ὑπουργείου, διότι ἡ Βουλὴ τυγχάνει συνέρχος τῆς παρανομίας, ὕπατον ἔχουσα συμφέρον νὰ νομιμοποιήσῃ ἑαυτήν, μέχρις οὗ δὲ συγκροτηθῇ ἄλλη Βουλὴ ἐπέρχεται παραγραφὴ νομικὴ, ἢ συνήθως ἠθικὴ ἐν τῷ κύκλῳ τῶν πολιτευομένων καὶ τῇ ἐθνικῇ συνειδήσει, σβεννυμένου διὰ τοῦ χρόνου τοῦ κατὰ τοῦ παρανομήσαντος ὑπουργείου πάθους. Διὰ τοῦτο δὲ νομίζω, ὅτι, ἂν θέλωμεν νὰ καταστήσωμεν πρᾶγμα τὴν

ἀστυκὴ δὲ λεγομένη εὐθύνη (Responsabilité civile) ἐπικρατεῖ ἰδίως τανῦν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικανικαῖς πολιτείαις, θεωρουμένη ὡς μία τῶν σπουδαιοτάτων ἀσφαλειῶν τῶν ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐλευθεριῶν. Σύμπαντες οἱ δημόσιοι λειτουργοί, τῶν ὑπουργῶν προεξαρχόντων, ὀφείλουσι νὰ γινώσκωσι καὶ νὰ τηρῶσι τὸν νόμον· ἐὰν δὲ, ἀθετήσαντες ἐξ ἀγνοίας ἢ ἀσεβείας αὐτὸν, παραβιάσωσι δικαίωμά τι τῶν πολιτῶν, εὐθύνονται ἀστυκῶς ἐνώπιον τῶν ἀστυκῶν δικαστηρίων, ὑποχρεούμενοι εἰς ἀποζημίωσιν, εἴτε ἐπῆλθεν ὡρισμένη χρηματικὴ ζημία εἴτε οὔ. Ὁ δὲ διάσημος πολιτειολόγος Fischel βεβαιοῖ, ὅτι ἡ σπουδαία μεταξὺ τοῦ Ἀγγλικοῦ καὶ τῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν πολιτευμάτων διαφορὰ δὲν ἔγκειται εἰς τὴν εὐρυτέραν ἐξουσίαν τοῦ Ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου ἢ τὴν ἐπικράτησιν ἀριστοκρατικῆς Γερουσίας, ἀλλ' εἰς τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ διάφορον δικαιοδοσίαν τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, προστατευούσης οὐ μόνον τὰ ἀστυκὰ τῶν πολιτῶν δικαιώματα, ὡς ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ τὰ πολιτικὰ ἢ πολιτειακὰ αὐτῶν δικαιώματα, ἅπερ, ὡς γνωστὸν, τελοῦσιν οἱ φύλακες τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὄντως πᾶσα προσβολὴ δικαιώματος οἱουδήποτε, ἀτομικοῦ ἢ πολιτικοῦ, παράγει ὑπὲρ τοῦ ἀδικηθέντος ἀγωγὴν προσωπικὴν περὶ ἀποζημιώσεως ἢ ἱκανοποιήσεως, ὁριζομένης ῥητῶς ὑπὸ τῶν νόμων ἢ ἀφιεμένης εἰς τῶν δικαστηρίων τὴν κρίσιν· διὸ, ἄν τινος περιορισθῇ ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία ἢ ἂν πιεσθῇ κατὰ τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐκλογικοῦ αὐτοῦ δικαιώματος ἢ ἂν ἀποτραπῇ νὰ ἀγορεύσῃ ἐν ὑπαίθρῳ, δικαιοῦται νὰ ἐγείρῃ ἀγωγὴν ἐνώπιον τῆς ἀστυκῆς δικαιοσύνης, ἐξαιτούμενος λόγῳ ἱκανοποιήσεως ἑκατοστύας τινὰς χιλιάδων δραχμῶν. Παράδειγμα δὲ ἔσχατον τῆς δικαιοδοσίας ταύτης εἶναι τὸ περὶ τὰ τέλη τοῦ προλαβόντος αἰῶνος τοῦ ἐφημεριδογράφου Wilkes, ὅστις, περιορισθεὶς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ λόγῳ δημοσίας ἀσφαλείας, κατεδίωξε δικαστικῶς τόν τε ὑπουργὸν καὶ τὰ ὑπηρετικὰ αὐτοῦ δημόσια ὄργανα καὶ προυκάλεσε τὴν καταδίκην αὐτῶν εἰς ἀποζημίωσιν οὐκ ὀλίγων χιλιάδων

ποινικὴν τῶν ὑπουργῶν εὐθύνην, δέον τὴν κατὰ τῶν ὑπουργῶν, ἐπὶ ἐκλογικοῖς μάλιστα ἀδικήμασι, κατηγορίαν νὰ ἀναθέσωμεν εἰς ἄλλα πρόσωπα ἢ σωματεῖα, δεχόμενα καὶ προεξελέγχοντα πᾶσαν κατὰ τῶν ὑπουργῶν παρανομίαν.

Εὐνόητον δὲ, ὅτι καὶ οἱ πρώην ὑπουργοὶ διὰ τὰ ὑπουργικὰ αὐτῶν ἀδικήματα, τὰ εἰδικῶς δικαζόμενα, ὑπάγονται εἰς τὴν ἰδιάζουσαν τῶν ὑπουργῶν δικαιοδοσίαν (βλ. πραγματείαν περὶ εὐθύνης ὑπουργῶν Ode Kerchove, Σχόλια τοῦ Βελγικοῦ Συντάγματος Thonissen, καὶ ἐπιχειρήματα Faustin-Hélie διὰ τοὺς εἰς ἰδιάζουσαν δικαιοδοσίαν ὑποβεβλημένους δημοσίους λειτουργοὺς ἐν τῷ Traité del'instruction criminelle t. III p. 597 τελευταίας γαλλικῆς ἐκδόσεως. Συνάδουσα καὶ ἡ νομολογία)

δραχμῶν. Ὡς δὲ παρατηρεῖ ὁ Laboulaye, ὁ Wilkes οὗτος ἦ πρόσωπον ἥκιστα ἀξιότιμον, ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπουσι τὴν παραβίασιν συνταγματικῶν διατάξεων. «Τὸ μάθημα ὑπῆρξε (λέγει ὁ Laboulaye) διδακτικώτατον. Ἔκτοτε οἱ ὑπουργοὶ καὶ λοιποὶ βρεταννικοὶ ὑπάλληλοι κέκτηνται φῶτα, ὧν στεροῦνται οἱ ἡμέτεροι· γινώσκουσιν ἀκριβῶς τὸν νόμον καὶ οὔ ποτε παραβιάζουσιν αὐτόν. Οὐδὲν διδάσκει τοσοῦτο τὸν δημόσιον λειτουργόν, ὅσον ἡ χρηματικὴ εὐθύνη». Ἀλλ' ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Εὐρώπῃ δυστυχῶς μόνον ἂν ἀδικηθῇ τις περὶ τὴν ἰδιοκτησίαν αὐτοῦ, ἔχει δικαίωμα ἀστυκῆς ἀγωγῆς, ἀλλ' ἂν ἀδικηθῇ περὶ ἄλλο τι δικαίωμα, δὲν ἔχει ἀγωγήν. (*)

§ 101. Ἐξεταστέον ἤδη εἰς τί συνίσταται ἡ πολιτικὴ ἢ κοινοβουλευτικὴ εὐθύνη. Διὰ τῶν ἐκτεθεισῶν ἤδη δύο εὐθυνῶν, τῆς ποινικῆς καὶ τῆς ἀστυκῆς, ὁ ὑπουργὸς ὑποβάλλεται εἰς ποινικὴν ἢ ἀστυκὴν τιμωρίαν, κατακλειόμενος ἐν ταῖς εἱρκταῖς ἢ καὶ ἀποβάλλων τὰ πολιτικά αὐτοῦ δικαιώματα ἢ ὑφιστάμενος χρηματικὴν θυσίαν, ἅμα δὲ ἀτιμάζεται καὶ στιγματίζεται. Διὰ δὲ τῆς κοινοβουλευτικῆς ἢ πολιτικῆς ἐκπίπτει ἁπλῶς ἐφημέρως τοῦ ὑπουργικοῦ ἀξιώματος διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν δυσπιστίαν τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, διασώζων ἀλεραίαν τὴν τιμὴν αὐτοῦ. Καὶ ἡ μὲν ποινικὴ καὶ ἀστυκὴ εὐθύνη ῥητῶς ὁρίζονται ἐν τοῖς Συνταγματικοῖς χάρταις ἢ τοῖς ἄλλοις ὀργανικοῖς νόμοις τῆς πολιτείας, ἡ δὲ κοινοβουλευτικὴ, οὐδαμοῦ ἀναγραφομένη, τυγχάνει οὖσα τὸ προϊὸν τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος. (**) Ἐχόντων τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ἀναμφισβητήτως δυνάμει ῥητῶν διατάξεων τῶν Συντ. Χαρτῶν 1) τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλωσι φόρους καὶ νὰ ψηφίζωσιν ἐνιαυσίως τὸν προσδιορισμὸν τῆς στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς δυνάμεως, τὴν στρατολογίαν καὶ ναυτολογίαν, καὶ τὸν προϋπολογισμόν. 2) τὸ δικαίωμα νὰ ἀπορρίπτωσιν ἀνεξελέγκτως τὰς ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν ὑποβαλλομένας προτάσεις νόμων, 3) τὸ δικαίωμα νὰ παραπέμπωσιν εἰς τοὺς ὑπουργοὺς

(*) Ἂν ἀδικηθῇ περὶ τὴν ψῆφον, ἔχει τινὰ δικαίωμα ἀγωγῆς ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν τέως ψηφισθέντα ἐκλογικὸν νόμον (ἄρθρ. 67—69).

(**) Ἐν Ἀγγλίᾳ ἤρξατο ἡ πολιτικὴ εὐθύνη εἰσαγομένη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὅτε, καθιερωθείσης βαθμηδὸν τῆς ἀλληλεγγυότητος τῶν ὑπουργῶν, εἰσήρχοντο καὶ ἐξήρχοντο ἅμα τῶν ὑπουργείων οἱ πρὸς ἀλλήλους συνδεδεμένοι διὰ δεσμῶν πολιτικῶν καὶ προσωπικῶν, ἡ δὲ πλειονοψηφία τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων ἐπειθαρχεῖτο ἐν ὁμαλότητι ὑπὸ τοὺς ἀνεγνωρισμένους αὐτῆς ἀρχηγούς, κινουμένη οὕτως εἰπεῖν ὡς εἷς ἄνθρωπος κατὰ τὰς ὁδηγίας αὐτῶν (βλ. τὰ καθέκαστα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Γουλιέλμου Γ' τοῦ περιωνύμου ἱστορικοῦ Macaulay).

Βιβλιοθήκη Κεντρική Εθνικής Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὰς πρὸς αὐτὰ ἀναφορὰς τῶν πολιτῶν καὶ νὰ ζητῶσι διασαφήσεις, πρὸς δὲ νὰ διορίζωσιν ἐκ τῶν μελῶν αὐτῶν ἐξεταστικὰς τῶν πραγμάτων ἐπιτροπάς, 4) τὸ δικαίωμα νὰ προκαλῶσι τὴν ποινικὴν ὑποδικίαν τῶν ὑπουργῶν, εὐνόητον, ὅτι ἡ ἐκτελ. ἐξουσία δὲν δύναται νὰ βηματίσῃ ἄνευ τῆς προδεδηλωμένης πρὸς αὐτὴν εὐνοίας τῶν νομοθετικῶν σωμάτων. Ἐκ τούτου ἡ τοῦ βασιλέως ἀνάγκη νὰ σχηματίζῃ τὸ ὑπουργεῖον αὐτοῦ ἐκ μελῶν ἀπολαυόντων τῆς εὐνοίας τῶν νομοθ. σωμάτων, νὰ ἀποβάλλῃ δὲ αὐτό, ἅμα ἂν ἀπολέσῃ αὐτήν, καὶ τὸ μὴ ἀναγραφόμενον ῥητῶς ἐν τοῖς συνταγματικοῖς χάρταις δικαίωμα τῶν νομοθετικῶν σωμάτων τοῦ ἐκφράζειν δυσπιστίαν πρὸς τὸ ὑπουργεῖον, ὅταν ἑτεροφρονῇ πολιτικῶς πρὸς αὐτὸ ἢ ἀποδοκιμάζῃ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ πορείαν. Ἐντεῦθεν δὲ τὸ συνταγματικὸν δόγμα, ὅτι ἡ ὑπεύθυνος ἐκτελεστικὴ ἐξουσία (δηλονότι τὸ ὑπουργεῖον) εἶναι ἀείποτε ἀπόῤῥοια τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειονοψηφίας, ὅτι οὐ μόνον ἡ νομικὴ ἀλλὰ καὶ ἡ ἠθικὴ εὐθύνη τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς διοικήσεως ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ὑπεύθυνον ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν καὶ ὅτι τοιαύτην εὐθύνην ἀναδέχεται καὶ ὑπέχει ἡ ὑπεύθυνος ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ὑπὸ τὸν ἀπαραίτητον ὅρον τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας ἐνεργείας περὶ τὴν διαχείρισιν τῆς ἐξουσίας. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἐν ταῖς συνταγματικαῖς ἐπικρατείαις θεωρεῖται ἤδη ἰσχύον, ῥιζωθὲν διὰ τοῦ χρόνου, τὸ δικαίωμα τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, ἰδίως τῆς Βουλῆς, νὰ ἀπαιτῶσι τὴν συμμόρφωσιν τοῦ ἡγεμόνος πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπὶ τῇ ἐκδηλώσει τῆς θελήσεως τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειονοψηφίας ἐκλογῆς τῆς κυβερνήσεως, ὥστε, ἂν παρεβιάσθη ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐν τῷ σχηματισμῷ ὑπουργείου τινος, ἐπεκράτησε νὰ τίθεται ζήτημα ὑπουργικὸν καὶ νὰ ἐκβιάζηται οὕτως ἡ παραίτησις αὐτοῦ(*). Διὰ τοῦτο καὶ αἱ Βουλαὶ ταυτὸν δὲν προκαλοῦσι συνήθως τὴν πτῶσιν τῶν ὑπουργείων διὰ τῆς μὴ παροχῆς τοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς αὐτά, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀποκρούσεως τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἢ καὶ ἁπλῶς τῆς ἀναγραφῆς τῆς προσωπικῆς πρὸς τὸ ὑπουργεῖον δυσπιστίας αὐτῶν ἐν ἰδίᾳ ἀποφάσει· μόνον δέ, ἂν Ἡγεμών τις, παραγνωρίζων τὴν ὑπὸ

(*) Ἐκτὸς λοιπὸν τοῦ δικαιώματος, ὅπερ ἐκτήσαντο διὰ τοῦ χρόνου τὰ νομοθετικὰ σώματα, νὰ προκαλῶσι τὴν ἀποχώρησιν τῶν ὑπουργείων διὰ ψήφου ἀποδοκιμασίας ἢ δυσπιστίας, περιεβάλοντο καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἀποφαίνωνται ἀμέσως καὶ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ σ υ ν τ α γ μ α τ ι κ ο ῦ ἢ μ ὴ σ υ ν τ α γ μ α τ ι κ ο ῦ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ὑπουργείου, ὅπερ συνίσταται εἰς τὸ ἂν ὑπῆρχε συνταγματικὴ ἀνάγκη παραιτήσεως τοῦ προκατόχου ὑπουργείου (ἕνεκα τῆς κοινοβουλευτικῆς αὐτοῦ ἥττης), καὶ ἂν τὸ διάδοχον ὑπουργεῖον ἀπέῤῥευσεν ἐκ τῶν τάξεων ἐκείνων τοῦ κοινοβουλίου, αἵτινες προὐκάλεσαν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τὴν ὑπουργικὴν κρίσιν.

τῶν κοινοβουλευτικῶν συνηθειῶν καθιερωμένην ἀρχὴν τοῦ σχηματισμοῦ ὑπουργείων, ἀπολαυόντων τῆς πίστεως τῆς βουλευτικῆς πλειονοψηρίας, θέλῃ νὰ σχηματίζῃ αὐτοβούλως τὰ ὑπουργεῖα αὐτοῦ, ἐξαναγκάζονται αἱ βουλαὶ νὰ ἐπιβάλωσιν αὐτῷ τὴν ἑαυτῶν θέλησιν, ἀρνούμεναι εἰς τὰ οὕτω κατασκευασθέντα ὑπ' αὐτοῦ ὑπουργεῖα τὴν ἔδειαν νὰ προβῶσιν εἰς εἴσπραξιν φόρων καὶ ἀπότισιν δαπανῶν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου. Ἐκ τῶν ἤδη ἐκτεθέντων προκύπτει, ὅτι, ὅπως ἐξακολουθῇ ὑπουργεῖόν τι ἐμμένον εἰς τὰ πράγματα, δέον νὰ ὑποστηρίζηται ὑπὸ τῆς βουλευτικῆς πλειονοψηφίας· ἀποβαλὸν δὲ τὴν ὑποστήριξιν αὐτῆς, δέον νὰ καταθέτῃ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ εἰς τὸν Ἄνακτα, ὅστις ὀφείλει ἢ νὰ ἀποδεχθῇ αὐτὴν ἢ νὰ διαλύσῃ τὴν Βουλὴν, ἐκκαλῶν τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς ἐνώπιον τοῦ ἐκλογικοῦ συλλόγου, τοῦ ὑπερτάτου ἡγεμόνος καὶ κυβερνήτου ἐν ταῖς συνταγματικαῖς πολιτείαις. (*) Ἡ κοινοβουλευτικὴ τῶν ὑπουργῶν εὐθύνη, παραχθεῖσα διὰ τοῦ χρόνου ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀβόλου ἐφαρμογῆς τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ἐτροποποίησέ πως τὸν κατὰ τὸ ῥαινόμενον μοναρχικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα καὶ μετέστησεν αὐτὸ εἰς κοινοβουλευτικόν, βάσιν καὶ πηγὴν ἔχον τὴν κοινοβουλευτικὴν πλειονότητα, ἥτις εἶναι ἡ πράγματι διορίζουσα καὶ παύουσα τὰ ὑπουργεῖα, (**) ὁ δὲ βασιλεὺς,

(*) Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐκότε παρητήθησαν καὶ ὑπουργεῖα ἀράμενα τὴν κοινοβ. νίκην δι' ἀσθενοῦς ἀριθμητικῆς πλειονοψηφίας. Οὕτω τῷ 1804 παρητήθη τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Addington, (μὴ θελήσαν κἂν νὰ ἐκμεταλλεύσῃ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ εὐμενῆ αἰσθήματα τοῦ τότε βασιλέως, προθυμηθέντος νὰ ἀσκήσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς δικαίωμα), διότι «ἔβλεπεν (ὡς λέγει ὁ Todd) τὴν βαθυτάτην ἐξασθένησιν τῆς πλειονοψηφίας αὐτοῦ καὶ τὴν ὀσημέραι αὔξουσαν δύναμιν τῆς κατ' αὐτοῦ ἀντιπολιτεύσεως. Τῷ 1830 ὁ Μέλβουρν παρητήθη, διότι ἡ Βουλὴ ἐπεψήφισε νομοσχέδιον εἰσαχθὲν ὑπ' αὐτοῦ δι' ἓξ μόνον ψήφων πλειονοψηφίας. Ὁ δὲ Πὴλ ὑπεστήριξε τότε τὴν ἀρχήν, ὅτι «ἀντίκειται εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Συντάγματος ἡ περαιτέρω διατήρησις ὑπουργῶν, μὴ κεκτημένων ἐν τῇ Βουλῇ πλειονοψηφίαν τοιαύτην, οἵα δύναται νὰ ἱκανώσῃ αὐτοὺς εἰς ἐφαρμογὴν τῶν ἀποφάσεων, ἃς ἤθελον κρίνει ὠφελίμους τῷ κοινῷ καλῷ», τῷ δὲ 1851 παρητήθη ἐπίσης ὁ Ῥῶσσελ διότι ἐπὶ ζητήματος σπουδαίου ἐνίκησε μόνον δι' ἑνδεκα ψήφων πλειοψηφίας.

(**) Ἡ μεταστροφὴ αὕτη τοῦ πολιτεύματος εἰς κοινοβουλευτικὸν ἔχει κυριώτατον ἐπακολούθημα τὴν ἐδραίωσιν τοῦ καθεστῶτος καὶ τῆς δημοσίας τάξεως. Ἡ πεῖρα ἀπέδειξε, γράφει ὁ ἐμβριθέστατος Γκρέϋ ἐν τῷ περὶ κοινοβουλευτικῆς κυβερνήσεως βιβλίῳ αὐτοῦ πονήματι (Parliamentary Government, by Earl Grey κεφ. 2), ὅτι τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα παρίζει ἀσφαλεστάτην σωτηρίαν μέθοδον εἰς ἐπίτευξιν περιοδικῶν μεταβολῶν ἐν τοῖς προσώποις τῶν διαχειριζόντων τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Τῆς φιλοδοξίας οὔσης ἀναλλοιώτως ἑνὸς τῶν ἰσχυροτάτων παθῶν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, πολιτικὴ ἀνάγκη ἐπιτάσσει νὰ συμβαίνωσιν ἐκ διαλειμμάτων μεταβολαί. Προστεθείσθω, ὅτι φύσει οἱ ἄνθρωποι ἐχθαίρουσι τὴν ὑπὸ τὸν αὐτὸν κυβερνήτην ἐπί-

ὅσις κατὰ τὰ γραπτὰ τῶν Συνταγμάτων κείμενα κ υ β ε ρ ν ᾷ, διαχειριζόμενος κατ' ἰδίαν βούλησιν τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν καὶ μετέχων ἐνεργῶς τῆς νομοθετικῆς, ἐν τῇ συνταγματικῇ πρακτικῇ β α σ ι λ ε ύ ε ι μόνον, λαμβάνων τὸ ὑπουργεῖον ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς βουλευτικῆς πλειονοψηφίας ἢ ἐν διαφωνίᾳ πρὸς τὴν πλειονοψηφίαν διαλύων τὴν Βουλὴν, κυβερνᾷ δὲ τὸ ταὐτοφρονοῦν πρὸς τὴν πλειονότητα τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ὑπουργεῖον, ἤτοι ἐμμέσως αὐτὴ ἡ πλειονοψηφία τῶν νομοθετικῶν σωμάτων. Ἐκ τούτου δὲ πάλιν προέκυψεν, ὅτι τὰ νομοθετικὰ σώματα, ἐξ ὧν ἐκπηγάζουσι τὰ ὑπουργεῖα, κατατέμνονται εἰς συστηματικὰ κόμματα, ἅπερ ὑπὸ ὡρισμένους ἀρχηγοὺς διεκδικοῦσι τὴν ἐξουσίαν, ὑπισχνούμενα τὴν βελτίωσιν τῶν πραγμάτων διὰ τῆς καταπράξεως τῶν ὑπ' αὐτῶν πρεσβευομένων ἀρχῶν, ἢ καὶ ἁπλῶς διὰ νομιμωτέρου καὶ ἐθνωφελεστέρου χειρισμοῦ τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας.

§ 102. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ κόμματα προβάλλουσι σημαίαν τινα ἀρχῶν, δι' ἧς διακρίνονται ἀλλήλων (*), προέρχονται δὲ συ-

μακρὸν ὑπαγωγὴν αὐτῶν· ἐντεῦθεν δὲ προῆλθεν, ὅτι, ὁσάκις παρετάθησαν ἐπὶ ἀσυνήθη χρόνον αἱ βασιλεῖαι αὐτῶν τῶν κρατίστων καὶ δημοφιλεστάτων ἀπολύτων μοναρχῶν, ἢ εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασις ἀγνώστων καὶ ἴσως ἠθικῶς ὑποδεεστέρων διαδόχων ἐχαιρετίσθη ἐν γένει ὑπὸ τῶν ἀρχομένων μετ' εὐφροσύνης, ὡς φέρ' εἰπεῖν ἡ τοῦ Ἰακώβου Α' εἰς τὸν βασίλειον θρόνον ἀνέλευσις εἰς διαδοχὴν τῆς τελευτησάσης βασιλίδος Ἐλισάβετ. Μηδεὶς δὲ ὑπολάβῃ, ὅτι τὸ αἴσθημα τοῦτο τυγχάνει ἀπόῤῥοια αὐθαίρετος φυσικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἰδιοτροπίας. Ὁ ἐπὶ μακρὸν κατέχων τὴν ἀρχὴν τείνει ὄντως νὰ ἀποβάλῃ τὴν ἱκανότητα τοῦ κρείττονος χειρισμοῦ αὐτῆς. Ὅθεν ἀναμφισβήτητόν ἐστιν, ὅτι μέγα τὸ πλεονέκτημα τῶν ἐθνῶν, παρ' οἷς περιοδικῶς ἡ διαχείρισις τῶν κοινῶν πραγμάτων μετατίθεται εἰς τὰς χεῖρας ἄλλων ἀνδρῶν, οἵτινες εἰσάγουσι νέας ἰδέας, πρὸς δὲ τὴν πεῖραν καὶ τὴν κρίσιν, ἣν ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ ἐκτήσαντο. Ἡ ἑκάστοτε ἀλλαγὴ τῶν κυβερνώντων ἔθνος τι εἶναι ὁ μόνος ἀποτελεσματικὸς τρόπος, καθ' ὃν δύναται αὐτὸ νὰ τύχῃ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ κυβερνητικοῦ συστήματος, ὁσάκις αὕτη ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ δημοσίου φρονήματος ἢ ὑπὸ τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν τὰ πράγματα περιέῤῥησαν. Ὁ αὐτοκράτωρ Παῦλος ἐβολοφρονήθη ἐν Ῥωσσίᾳ, ἵνα ἐπέλθῃ εἰς τὴν Μοσχοβιτικὴν πολιτικὴν ἡ μεταβολή, ἣν ἐθεώρησαν ἀναγκαίαν οἱ ἐπισημότατοι ἐν Ῥωσσίᾳ ἄνδρες. Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἀγγλίᾳ ἡ συνταγματικὴ μεταβολὴ τῶν ὑπουργῶν παρέχει τὸν τρόπον τῆς εἰς ἄλλας χεῖρας μεταθέσεως τῆς ἐξουσίας ἄνευ βίας ἢ πολιτικοῦ κλονισμοῦ. Ἡ ἔκπτωσις τοῦ Walpool, ὡς προεῤῥέθη, προέλαβε πιθανῶς ἐπικειμένην ἐπανάστασιν. Ἡ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐπίμονος ἐπιθυμία τοῦ ἔθνους νὰ μετατεθῇ ἡ ἐξουσία ἐκ τῶν χειρῶν, αἵτινες ἐπὶ μακρὸν ἐκράτησαν αὐτὴν καὶ, δύναταί τις νὰ εἴπῃ ἀψευδῶς, σωρῶς ἐν γένει διεχείρισαν αὐτὴν, ἐδύνατο πεπρωμένως νὰ ἀγάγῃ εἰς τῆς δυναστείας τὴν ἀνατροπήν, εἰ μὴ ἐπληροῦτο αὕτη διὰ τῆς ἀποπομπῆς τοῦ ὑπουργείου».

(*) Ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς ἀντιπροσωπικαῖς Ἐπικρατείαις ἀναπτύσσονται διὰ τοῦ χρόνου δύο πολιτικὰ κόμματα, ὧν τὸ μὲν ἀντιπροσωπεύει τὴν ἀρχὴν τῆς συντηρήσεως, τὸ δὲ τὴν ἀρχὴν τῆς προόδου. Καὶ ἐπονομάζονται μὲν κατὰ τοὺς καιροὺς καὶ

νήθως ἀπὸ σπουδαίων ἐθνικῶν περιπετειῶν, ἀπὸ πάλης μακρᾶς δοξασιῶν καὶ γνωμῶν. Οὕτως ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ Νορμανδικὴ κατάκτησις, ἡ πάλη τῶν δυναστειῶν, τῶν διαφόρων κοινωνικῶν στοιχείων ὁ ἀνταγωνισμός, αἱ τελεσθεῖσαι τέλος ἐπαναστάσεις ἐγέννησαν κόμματα ἰσχυρά, ὑποκύψαντα καὶ ὑποκύπτοντα εἰς διαφόρους μετασχηματισμούς, ἀλλ' ὑπάρχοντα ἀείποτε καὶ ἀλληλοδιαδόχως καταπρατοῦντα μέχρι νῦν τὴν ἐξουσίαν. Ἀλλὰ καὶ τὰ κόμματα ταῦτα δὲν συνεδέοντο καὶ δὲν διεχωρίζοντο ἀπ' ἀλλήλων διὰ μόνων τῶν διαφόρων ἰδεῶν καὶ δογμάτων, ἀλλ' αἱ φιλοτιμίαι, τὰ συμφέροντα, ἡ διηνεκὴς σπουδαρχία συνεμίγνυντο καὶ συμπεριεπλέκοντο μετά τινων ἀρχικῶν δοξῶν, αἵτινες ὡσαύτως διὰ τοῦ χρόνου καὶ αὐταὶ

τοὺς τόπους διαφοροτρόπως λ. χ. τόρις καὶ οὐίγγοι, δημοκρατικοὶ ἁπλῶς καὶ δημοκρατικοὶ καθαροὶ (républicains et démocrates), φιλελεύθεροι καὶ ῥιζοσπάσται, ῥιζοσπάσται μέτριοι καὶ ῥιζοσπάσται προοδευτικοί· ἀλλ' ἡ βάσις αὐτῶν εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡ πάλη μεταξὺ τῆς σχετικῆς συντηρήσεως καὶ τῆς σχετικῆς προόδου. Τάσσεταί δέ τις εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ κόμμα εἴτε ὡς τὰ πολλὰ κατὰ τὰς ἀληθεῖς αὐτοῦ πεποιθήσεις, τὴν φυσικὴν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ τὸν χαρακτῆρα, εἴτε καὶ κατὰ τὰς οἰκογενειακὰς αὐτοῦ πολιτικὰς παραδόσεις, εἴτε καὶ κατὰ τὰ μεγάλα αὐτοῦ ἀτομικὰ πολιτικὰ συμφέροντα, συνδεόμενα μονίμως πρὸς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ πολιτικὸν κόμμα. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ὑπάρχουσιν, ἰδίως ἐν ταῖς ὑπὸ συγκεντρωτικὸν διοικητικὸν σύστημα βιούσαις Ἐπικρατείαις, ἔνθα μόνον διὰ τῆς εὐνοίας τῆς ἐξουσίας δύνανταί τις νὰ ἱκανοποιήσῃ τοὺς βιωτικοὺς καὶ πολιτικοὺς αὐτοῦ πόθους, καὶ ἄνθρωποι προσκολλώμενοι εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τῶν κομμάτων πρὸς πορισμὸν ὠφελειῶν, οἵτινες, ἐπιτυγχάνοντες μὲν τοῦ σκοποῦ, διατελοῦσι καὶ καλοῦνται εὐχαριστημένοι (satisfaits), ἀποτυγχάνοντες δὲ, δυσηρεστημένοι (mécontents). — Προσθετέον ὅμως, ὅτι τὰ δύο πολιτικὰ κόμματα (προοδευτικὸν καὶ συντηρητικὸν) περιλαμβάνουσι πάνυ πολλάκις ἱκανὰς διακλαδώσεις, τρόπον τινὰ ὑποκόμματα, ἐξ ὧν τὰ προσεγγίζοντα ἀλλήλοις κατὰ τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς συνεργάζονται. — Ἐν τῷ πολυτόμῳ λεξικῷ τῆς διοικητικῆς καὶ πολιτικῆς ἐπιστήμης (Staats woerterbuch) τῶν διασήμων συγγραφέων Bluntschli καὶ Brater περιέχεται ὁ ἑξῆς ὁρισμὸς τῶν κομμάτων «κόμματα εἶναι αἱ ἐλευθέρως συνιστάμεναι κοινωνικαὶ ὁμάδες, αἵτινες διὰ τῶν αὐτῶν ἢ προσομοίων πολιτικῶν δογμάτων καὶ διαθημάτων συνδέονται πρὸς κοινὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἐνέργειαν», πρὸς δὲ ἀνάλυσις ἐκτενὴς τῆς περὶ κομμάτων θεωρίας τοῦ Friederich Rohmer, καθ' ἣν, τῆς κοινωνίας διερχομένης ἀλληλοδιαδόχως τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, τὴν νεανικὴν, τὴν ἀνδρικὴν καὶ τὴν πρεσβυτικὴν, (ὡς ὁ ἄνθρωπος), τὰ πολιτικὰ κόμματα ἀντιπροσωπεύουσιν ἕκαστον ἑκάστην τῶν ἡλικιῶν τούτων καθ' ὅτι ἔχει αὐτὴ ἰδιαζόντως χαρακτηριστικόν. Ἐντεῦθεν νεωτερίζοντες εἰς ἄκρον (σφόδρα προοδευτικοί), ἀρχαΐζοντες (ἄκρως συντηρητικοὶ ἢ ὀπισθοδρομικοὶ) καὶ μέσοι, καθ' ἣν ἐκφύσεως ἔχει τάσιν ἕκαστος εἰς τὸ νεωτερίζειν ἢ ἀρχαΐζειν. Ἡ θεωρία αὕτη προϋποτίθησιν, ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος ἀείποτε ἀνήκει, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν φρονημάτων καὶ αἰσθημάτων, εἰς ἡλικίαν τινὰ, ὡς φέρ' εἰπεῖν ὁ Περικλῆς διετέλεσεν ἀείποτε νέος, ὁ Καῖσαρ ἀείποτε ἀνήρ, ὁ Ἀλκιβιάδης παῖς καὶ ὁ Αὔγουστος ἀγεννήθη γέρων.

Δημοτική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μετεβλήθησαν (*). Ἀλλὰ καὶ ὅπου διαφορὰ δοξῶν καὶ ἐπιτηδευ
μάτων δὲν διακρίνει τοὺς πολιτευομένους, κατ' ἀνάγκην ἡ κοιν
βουλευτικὴ πάλη παράγει πολιτικὰ κόμματα, ἐγγράφοντα ἐπὶ τ
σημαίας αὐτῶν τὴν κρείττονα τῶν δημοσίων πραγμάτων διεύθυ
σιν καὶ δι' αὐτῆς θηρεύοντα τὴν διατήρησιν ἢ κατάκτησιν τ
ἐκτελ.ἐξουσίας. Ὅθεν τὰ κόμματα εἶναι ἡ ζωὴ τῶν ἀντιπροσωπικῶ
πολιτευμάτων, ὀρθῶς ὀνομασθέντα ὑπὸ τοῦ Hello «στοιχεῖον τ
ἀντιπροσωπικῆς πολιτείας», διὰ τοῦτο δὲ ἡ ζωηρὰ πάλη μετα
αὐτῶν κατὰ τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς. Ἐν τῇ κοιτίδι τῇ πρωτογόν
τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, τῇ Ἀγγλίᾳ, ὅταν διαλυθῇ ἡ λι
ξῃ ἡ Βουλή, τὸ κυβερνῶν καὶ τὸ ἀντιπολιτευόμενον κόμμα ἀλλη
λομαχοῦσιν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ καὶ δι' ἐφημερίδων, διὰ φυλλ
δίων, δι' ὑπαίθριων ἀγορεύσεων, διὰ τοιχοκολλήσεων, δι' ὑποσχ
σεων σπουδάζουσι νὰ ἑλκύσωσιν ἕκαστον ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν εὔμ
νειαν αὐτοῦ. Ἐκεῖνο δὲ ἐκ τῶν κομμάτων πλειονοψηφεῖ κα

(*) Τὰ δύο ταῦτα ἀρχαιότατα μεγάλα πολιτικὰ κόμματα ἐν Ἀγγλίᾳ εἶναι πα
γνωστὼς οἱ Οὐίγγοι (Whigs) καὶ οἱ Τόρεις (Tories). Ἀλλ' ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ π
ἐόντος αἰῶνος ἤρξατο μερισμένων καὶ τὸ κόμμα τῶν ῥιζοσπαστῶν (radicals).
οἱ μὲν μέτριοι ἢ μεταῤῥόρμιοι (Radicaux modérés) ψηφίζουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πο
μετὰ τῶν Οὐίγγων, ὧν δὲν διαφέρουσι πολὺ κατὰ τὰς ἀρχάς, προοδευτικώτεροι μ
ὧν αὐτῶν ὄντες), οἱ δὲ ἄκροι (Radicaux avancés) φαίνονται ἀποκλίνοντες εἰς τ
ταχεῖαν καὶ ὅσον εἰπεῖν βιαίαν καθιέρωσιν ἀληθοῦς δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Ο
ἧττον καὶ νῦν ἔτι δύο εἶναι τὰ κυρίως πολιτευόμενα κόμματα, τὸ τῶν Οὐίγγων κ
τὸ τῶν Τόρεων, ὧν ἑκάτερον ἔχει δύο ἀρχηγούς (ένα ἐν ἑκάστῃ Βουλῇ)· καλοῦν
δὲ οἱ ἀρχηγοὶ leader, δηλονότι ὁδηγοὶ ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ῥήματος to Lead (ὁδηγ
Αἱ προσωνυμίαι δὲ Οὐίγγοι καὶ Τόρεις ἔχουσιν ὅλως ἱστορικὴν καταγωγήν, καὶ
μὲν λέξις Τόρις εἶναι λέξις ἰρλανδική, σημαίνουσα ἄγριος, ἀποδιδομένη δὲ δ
τοῦτο εἰς τοὺς ἐπαναστάτας Ἰρλανδοὺς χωρικούς, οἵτινες κατέστρεφον ἐπὶ Καρόλ
τοῦ Α' τοὺς Ἰρλανδοὺς διαμαρτυρομένους. Τὸ τραχὺ δὲ τοῦτο ὄνομα ἀπενεμήθη ὑ
τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως τοῖς ὁπαδοῖς αὐτοῦ, οὓς ἐμέμφοντο ὡς εὐνοοῦντας τὴν Ἰ
λανδικὴν ἀποστασίαν, ἐντεῦθεν δὲ μετέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ «ἄνθρωπος ἀρ
τιωμένος εἰς τὴν βασιλείαν, τὸν ἀγγλικανισμόν, τὴν μεγάλην ἐδαφικὴν ἰδιοκτησί
(grande propriété territoriale), ἐν ἑνὶ λόγῳ ἄνθρωπος ἀντιτείνων εἰς τὰς καινο
μίας καὶ τὴν πρόοδον. Ὁ Thomas Moore εἶπε τὰ ἑξῆς ἐν μιᾷ τῶν λαμπρῶν αὐτ
πολιτικῶν ποιήσεων:

Your Whigs, when in office a Short Year or two,
By a lusus naturae, all turn into Tories.

ἡ δὲ λέξις Οὐίγγος εἶναι Σκωτική, ἐμφαίνουσα κατὰ τοὺς μὲν μικροὺς πίλ
καὶ ἀποδοθεῖσα εἰς τοὺς καθαριστὰς (puritains), τοὺς φέροντας τοιούτους πίλους π
διάκρισιν καὶ ἐνόπλους διατελοῦντας κατὰ τῆς κυβερνήσεως ἐπὶ Ἰακώβου τοῦ Α
κατ' ἄλλους δὲ προέρχεται ἐκ τοῦ Whiggamer καὶ ἐδόθη εἰς τοὺς ἁμαξ
τῶν νοτιοδυτικῶν κωμητειῶν τῆς Σκωτίας, οἵτινες μετέβαινον εἰς Λεὶθ (Leith) π

τὰς ἐκλογάς, καὶ ἑπομένως ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, ὡς τοιοῦτο δὲ καταλαμβάνει τὴν ἀρχήν, οὗ ἐγκρίνει τὴν πολιτικὴν πορείαν καὶ ἀσπάζεται τὰς ἀρχὰς ἡ πλειονοψηφία τῶν ἐκλογέων (*).

§ 103. Τὰ πολιτικὰ κόμματα ἀρχηγοῦνται ὡρισμένως ὑπὸ διακεκριμένων πολιτικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες διὰ τῆς εὐγλωττίας, τοῦ πολιτικοῦ θάρρους, τῆς βαθείας πολιτικῆς παιδείας καὶ τῶν πολυειδῶν γνώσεων καὶ τοῦ μεγάλου αὐτῶν πολιτικοῦ παρελθόντος ἐδυνήθησαν νὰ ἐπισύρωσι τῶν πολιτικῶν αὐτῶν συνεταίρων τὴν τιμὴν καὶ τὸν σεβασμὸν (**). Διὰ τοῦτο δὲ, ὅταν ὑπουργεῖόν

ἐπισίτισιν δημητριακῶν καρπῶν τῆς Ἄρκτου καὶ ἐχρῶντο τῇ λέξει Whiggam, πρὸς τοὺς ἵππους αὐτῶν ἀποτεινόμενοι, πρὸς ἐξώτρυνσιν καὶ ἐρεθισμὸν αὐτῶν. Ἐδόθη δὲ βαθμηδὸν τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τοὺς πολεμοῦντας τὰς ἀπορρητικὰς τάσεις τῆς βασιλείας. Ἀπὸ τοῦ 1678 αἱ προσωνυμίαι αὗται ἤρξαντο τυγχάνουσαι γενικῆς χρήσεως. (βλ. Histoire du Whiggisme et du Toryisme τοῦ de Cize La Haye 1718, ἱστορίαν τῆς Ἀγγλίας τοῦ Macaulay καὶ ἄρθρον τοῦ Charles Read ἐν λεξικῷ πολιτικῷ τοῦ M. Block ὑπὸ τὰς λέξεις tory et Whig).

(*) Σημειωτέον, ὅτι ἐν πάσῃ ἐπικρατείᾳ μέγας ἀριθμὸς ἐκλογέων τυγχάνει ὢν ἔξω τῶν διαπληκτιζομένων πολιτικῶν κομμάτων, διὰ τῆς ἐπιδράσεως δὲ ἐπὶ τοῦ τμήματος τούτου τῆς κοινωνίας ἐπιζητεῖται καὶ κατορθοῦται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡ πλειονοψηφία.

(**) Ὅπως παλαίστης νικηφόρως κόμμα πολιτικὸν χρήζει ἀρχηγοῦ ὡρισμένου καθοδηγοῦντος καὶ συγκεντροῦντος αὐτό. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐμφαίνει, ὅτι οὗτος εἶναι κύριος τῶν διαθέσεων καὶ γνωμῶν τοῦ πολιτικοῦ κόμματος, μεταβάλλων αὐτὰς οὕτως ἢ ἄλλως, ἀλλ' ὁ ἐνθερμότατος καὶ ἐπισημότατος ὑποστηρικτὴς αὐτῶν, ἐπὶ τούτῳ τῷ ὅρῳ λαμβάνων τὴν ἀρχηγίαν. Οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία, ὅτι πρέπει οὗτος νὰ εὑρεύῃ ἐν μιᾷ τῶν Βουλῶν, διότι αὗται εἶναι τὸ σπουδαιότερον πεδίον τῆς πολιτικῆς μάχης.

Ὅπως περιέλθῃ τις ἐν εὐνομουμένῃ ἐπικρατείᾳ εἰς τὴν θέσιν πολιτικοῦ κομματάρχου, χρεία αὐτῷ οὐ μόνον ἐκτάκτου πολιτικῆς δεξιότητος καὶ ῥητορικῆς ἱκανότητος, ἀλλὰ καὶ κοινωνικῆς θέσεως ἐξόχου, σχέσεων ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν πλουσίων καὶ ἀμέμπτου ἰδιωτικοῦ βίου. Εἰς τὸν κομματάρχην δ' ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπόκειται ἰδίως τὸ ἀγορεύειν, τὸ προκαλεῖν ἐπερωτήσεις καὶ ἐν γένει πολιτικὰ ζητήματα ὡς ἀντιπολιτευόμενος, τὸ ἀποκρίνεσθαι εὐστόχως εἰς τὰς ἐπερωτήσεις ὡς πρωθυπουργός. Ἀλλὰ καὶ ὑγεία στερεὰ καὶ ἀκαταβλήτου ἀπαιτεῖται, διότι αἱ συνεδριάσεις τοῦ κοινοβουλίου παρατείνονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μέχρι τῆς δευτέρας ἢ τῆς τρίτης ὥρας μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ὁ δὲ κομματάρχης, ἀναγκασμένος νὰ λάβῃ πολλάκις τὸν λόγον, δέον νὰ τηρῇ ἀδιάκοπον τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πᾶσαν καὶ ἀκοίμητον πάντῃ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ. Προστεθείσθω, ὅτι ἐν Ἀγγλίᾳ ἐν ἑκάστῳ κόμματι ὑπάρχει καὶ ἀστυνόμος τις κομματικὸς βουλευτὴς διαπρέπων Whipper-in, ὅστις ἀσκεῖ ἀστυνομικὴν τρόπον τινὰ λειτουργίαν ἐν τῷ κόμματι, ἐξάπτων τὸν ζῆλον τῶν χλιαρωτέρων, ἀντιπροσωπεύων τὸν κομματάρχην, ἀποστέλλων γράμματα προσκλητικὰ εἰς τοὺς ἐν ταῖς ἐξοχαῖς τοῦ Λονδίνου διατρίβοντας· τοῦ κόμματος δὲ περιερχομένου εἰς τὴν ἀρχήν, ὁ εἷς τῶν δύο leader γίνεται πρῶτος λόρδος τοῦ θησαυροφυλακίου, δηλονότι πρωθυπουργός, ὁ δὲ ἀστυνόμος γραμματεὺς τοῦ θησαυροφυλακίου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τι παραιτηθῇ, ἠττηθὲν κοινοβουλευτικῶς, ὁ βασιλεὺς, ὅστις, ὡ
εἴπομεν, τυπικῶς μόνον ἀσκεῖ τὸ δικαίωμα τῆς παύσεως καὶ το
διορισμοῦ τῶν ὑπουργῶν ἐν τῇ τανῦν ἀναπτύξει τοῦ συνταγματι
κοῦ πολιτεύματος, δὲν σχηματίζει αὐτὸς προσωπικῶς τὸ διάδοχο
ὑπουργεῖον ἐξ ὧν ἐγκρίνει προσώπων, ἀνηκόντων εἰς τὴν κοινοβου
λευτικὴν πλειονοψηφίαν, ἀλλὰ καλεῖ ἀμέσως τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ν
κήσαντος ἀντιπολιτευομένου κόμματος, εἰς ὃν ἀνατίθησι τὸν σχη
ματισμὸν ὑπουργείου. Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τῆς ἐν τοῖς συνταγματ
κοῖς κράτεσι πρωθυπουργείας. Ὁ οὕτω κληθεὶς ἀρχηγὸς
τῆς ἀντιπολιτεύσεως συγκαλεῖ ἅπαντας τοὺς κοινοβουλευτικοὺ
αὐτοῦ συνεταίρους, ἢ τοὺς κυριωτέρους καὶ σημαντικωτέρους ἐ
αὐτῶν, ἀνακοινοῖ ἣν ἔλαβεν ἐντολὴν καὶ συσκέπτεται μετ' αὐ
τῶν περὶ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ σχηματισθησομένου ὑπουργείου. —
Πολλάκις μάλιστα συναγωνίζονται ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει διάφορ
πολιτικὰ κόμματα, ὑπὸ διαφόρους ὑπαρχηγοὺς ἢ καὶ ἀρχηγοὺ
ἴσης πολιτικῆς σημασίας, προτάξαντα τὸν πρεσβύτερον ἢ σημαντι
κώτερον ἢ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ πολυαριθμοτέρου ἐν τῇ ἀντιπολιτευ
σει κόμματος ὡς γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Οὗτο
καλούμενος πρὸς σχηματισμὸν ὑπουργείου, εἶναι ἔτι μᾶλλον ε
τὰς πρὸς κατάρτισιν ὑπουργείου ἐνεργείας αὐτοῦ δεδεσμευμένο
δυσχερεστέρα δὲ ἡ θέσις αὐτοῦ (*)· τούτου δὲ ἕνεκεν ἔστιν ὅ
ἀρχηγοὶ πολιτικοὶ παρητήσαντο τὴν ἐντολὴν τοῦ σχηματισμ
ὑπουργείου, μὴ δυνηθέντες νὰ πείσωσιν ἄλλα ἰσχυρὰ πολιτικ
πρόσωπα, ὅπως ἀποτελέσωσι μέρος τοῦ ὑπουργείου, πολλάκις
ἐν τοῖς διαφόροις ὑπουργείοις τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν ἄλλων συντα
ματικῶν ἐπικρατειῶν περιείχοντο πολλάκις πρόσωπα, ἴσην πολιτ
κὴν σημασίαν ἢ μικρόν τι κατωτέραν κεκτημένα πρὸς τὸν πρ
θυπουργόν (**). Οἱονεὶ βάσις ὅμως τοῦ ὑπουργείου εἶναι συνήθ
ὁ πρωθυπουργὸς· διὸ πρὸς αὐτὸν ἰδίως ἀποτείνεται καὶ μετ' αὐτ
συνεννοεῖται ὁ βασιλεὺς περὶ τῆς ἐν γένει πολιτικῆς, αὐτὸς δὲ κ
ρίως καὶ εὐθύνεται ἠθικῶς ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ καὶ τῆς ἱστορίας δ
τὴν ἐν γένει καλὴν ἢ κακὴν διαχείρισιν τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας· δ
τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τῶν πρωθυπουργῶν λαμβάνουσι τὴν ἐπωνυμί

(*) Λίαν δὲ ὀρθῶς λέγει ὁ Lorieux, ὅτι «ἐν κράτει ἀντιπροσωπικῷ πᾶσα ἀνάγκη
ὑπουργεῖον νὰ συγκροτῆται ἐξ ἀνδρῶν κοινοβουλευτικῶς ἰσχυρῶν, οὓς δὲν νὰ ἐκλ
ὁ καταρτίζων ὑπουργεῖον ἐκ τῶν ὑρισταμένων πολιτικῶν κομμάτων (Prér. Royal

(**) Ὁ δεινὸς πολιτικὸς ἀνὴρ καὶ διαπρεπὴς ῥήτωρ καὶ ἔξοχος συγγραφεὺς Gui
διετέλεσεν ὑπουργὸς ὑπὸ τὸν Σοὺλτ, μετὰ δὲ τοῦ Πάλμερστων συνυπούργευσαν
πολὺ δύο διάσημοι πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς Ἀγγλίας, ὁ Ῥοῦσσελ καὶ ὁ Γλάδστων,
ὁ εἷς διετέλεσε πρότερον καὶ πρωθυπουργός.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ῶν τὰ ὑπουργεῖα ἔν τε ταῖς κοιναῖς συνδιαλέξεσι, τῇ δημοσιο-
ρίᾳ καὶ τῇ ἱστορίᾳ, ὅπως διακριθῶσι τῶν προκατόχων καὶ δια-
ων ἐν τῇ ἱστορικῇ σειρᾷ τῶν ὑπουργείων, οἷον ὑπουργεῖον Παλ-
στῶνος, ὑπουργεῖον Γλάδστωνος, κτλ. Λέγοντες ὅμως, ὅτι ὁ κυ-
τερον ἠθικῶς εὐθυνόμενος εἶναι ὁ πρωθυπουργός, δὲν νοοῦμεν, ὅτι
εὐθύνονται, ἰδίως μάλιστα δικαστικῶς καὶ πολιτικῶς, καὶ οἱ λοι-
ὑπουργοί· ἐν τοῖς γραπτοῖς μάλιστα θεσμοῖς δὲν ἀναφέρεται σχε-
ἡ ἀρχὴ τῆς πρωθυπουργείας, παραχθεῖσα μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἱστορι-
ἀναπτύξεως τῶν κοινοβουλευτικῶν πολιτευμάτων, ἐν ᾧ ἐκ τοῦ-
τίου ἡ ἀρχὴ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ ἡ εὐθύνη τῶν
τελούντων αὐτὸ ὑπουργῶν πλειστάκις μνημονεύεται. Οὐχ ἧτ-
οἱ ὑπουργοὶ δικαιοῦνται νὰ προγινώσκωσι καὶ νὰ προσυζητῶσι
γενικὰ πολιτικὰ μέτρα τῆς κυβερνήσεως, οὐδαμῶς ἐπιτρέποντες
πρωθυπουργῷ κυρίαν καὶ μυστικὴν ἐπ αὐτῶν ἐνέργειαν. Ἡ
ορία μάλιστα ἀναφέρει, ὅτι τῷ 1804 ἐν Ἀγγλίᾳ, εἰ καὶ ὁ πε-
νυμος Πίττ ἔσυρεν εἰς ἑαυτὸν τὰ βλέμματα σύμπαντος τοῦ
γλικοῦ λαοῦ διὰ τὴν ἐξαίρετον αὐτοῦ πολιτικὴν ἱκανότητα,
ε δὲ μεγάλην ἐν τῷ κοινοβουλίῳ πλειονοψηφίαν, δὲν ἐδυνήθη
τούτοις νὰ σχηματίσῃ ὑπουργεῖον, ἐν ὅσῳ ἐτίθει ὡς πρῶτον
ν τῆς συνυπουργείας αὐτοῦ μετὰ τῶν ἐξοχωτέρων τῆς ἀντιπο-
εύσεως πολιτικῶν ἀνδρῶν τὸ δικαίωμα νὰ ὑποβάλῃ ἀπ' εὐ-
ας εἰς τὸν βασιλέα τὰς γνώμας καὶ προτάσεις αὐτοῦ ἐπὶ τῶν
ικῶν πολιτικῶν ζητημάτων. Ἰδίως ὅμως ὁ πρωθυπουργὸς καὶ
τὴν κατάρτισιν τοῦ ὑπουργείου, καὶ εἰς τὰς κατόπιν πολιτικὰς
ργείας αὐτοῦ εἶναι δεδεσμευμένος, ὁσάκις οἱ διάφοροι ὑπουργοὶ
τοῦ ἀνῆκον πρότερον εἰς διάφορα πολιτικὰ κόμματα, συμμαχή-
ντα ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει καὶ ἀπὸ κοινοῦ καταλαβόντα τὴν
υσίαν, ὅτε εἶναι κατὰ τύπον μᾶλλον πρόεδρος τοῦ ὑπουργείου,
ν ἄλλων μελῶν τοῦ ὑπουργείου μὴ καθυστερούντων εἴτε κατὰ
ν εὐθύνην εἴτε κατὰ τὴν ἐνέργειαν (*).

§ 104. Ἐκ τῶν εἰρημένων τρανῶς ἐμφαίνεται, ὅτι ἐν ταῖς συν-
γματικαῖς ἐπικρατείαις, ἔνθα λειτουργεῖ κανονικῶς τὸ πολί-
υμα, ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία εἶναι τὸ λάφυρον τῶν ἀλληλοδια-
χως πλειονοψηφούντων ἐν τοῖς νομοθετικοῖς σώμασι, καὶ ἰδίως
ἀντιπροσωπικῇ Βουλῇ, πολιτικῶν κομμάτων. Ἑπομένως τὰ

(*) Τοσοῦτον δὲ προέβη ἐσθ' ὅτε ἡ διαφωνία μεταξὺ ὑπουργῶν, ἐκ διαφόρων
μάτων προελθόντων, ἐν τοῖς ὑπουργικαῖς συνδιασκέψεσιν, ὥστε καὶ εἰς μονομα-
ς προέβησαν, ἐξ ὧν πασίγνωστος ἡ μεταξὺ τοῦ Κάνιγκ καὶ τοῦ λόρδου Castlereagh
ορικὴ καταστᾶσα μονομαχία, ἣ παρεκολουθήσεν ἡ ἐκ τοῦ ὑπουργείου ἔξοδος ἀμ-
έρων τῶν πολιτικῶν τούτων ἀνδρῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νομοθετικὰ σώματα διαχειρίζονται ἐμμέσως διὰ τῶν ἀπ' αὐτῶν προερχομένων ὑπουργῶν τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ὁ δὲ βασιλεὺς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἁπλοῦς διεκπεραιωτὴς τῶν ἀποράσεων τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ἐπὶ τῶν ὑπουργικῶν ζητημάτων, τυπικῶς ἐνασκῶν τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ καὶ τῆς παύσεως τῶν ὑπουργῶν (*). Τίς λοιπὸν ἡ ἀποστολὴ καὶ τίς ἡ χρεία τοῦ συνταγματικοῦ βασιλέως; Ἐν πρώτοις ὁ βασιλεὺς ἔχει τὴν σπουδαίαν προνομίαν τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς, δι' ἧς τὴν ἐνάσκησιν εὐθύνονται μὲν οἱ προσυπογραφόμενοι εἰς τὸ περὶ διαλύσεως διάταγμα ὑπουργοί, ἀλλ' ἧς τὴν πρωτοβουλίαν κέκτηται ὁ βασιλεύς, ὑπὲρ πάντα ἄλλον εὐθυνόμενος ἠθικῶς. Οἱ ὑπουργοί, ἔχοντες ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν βουλευτικὴν πλειοψηρίαν, δύνανται νὰ ἐξαναγκάσωσι τὸν βασιλέα δι' αὐτῆς νὰ ἐνασκήσῃ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ δικαιώματα, ἅτινα διὰ τοῦτο ταυτῶν καλοῦνται τ υ π ι κ ὰ ἐν τῇ συνταγματικῇ πράξει· ἀλλὰ τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς δὲν δύνανται διά τινος ἐξαναγκαστικοῦ μέσου νὰ ἐπιβάλωσιν αὐτῷ. Διὰ τοῦτο καθ' ἡμᾶς ἡ διάλυσις τῆς Βουλῆς εἶναι ἡ μόνη π ρ ο σ ω π ι κ ὴ προνομία τοῦ βασιλέως, δι' ἧς τὴν ἄσκησιν εὐθύνονται μὲν ἀναμφηρίστως καὶ οἱ ὑπουργοί, ἀλλὰ συνευθύνεται ἠθικῶς καὶ ὁ βασιλεύς. Ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν παρετηρήσαμεν, τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ἐν τῇ ἰδρύσει αὐτοῦ ἐσκόπει ἁπλῶς νὰ καταστήσῃ τὸν Ἡγεμόνα ἀνίκανον νὰ πράττῃ τὸ κακὸν καὶ διὰ τοῦτο ἐθεσμοθέτησε μὲν προσποιητῶς τρόπον τινὰ καὶ κατὰ πλάσμα τὸ ἀνεύθυνον τοῦ βασιλέως, καθιέρωσε δὲ καὶ τὴν ὑπουργικὴν εὐθύνην, ἀλλ' ἡ ἱστορικὴ ἀνάπτυξις τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος μετέβαλεν ὡς εἴπετο τὰ πράγματα, μετατοπίσασα τὴν ἐξουσίαν, καὶ κατέστησεν οὐχὶ τ ύ π ῳ ἀλλὰ καὶ πράγματι ἀνυπεύθυνον, ἀνυπεύθυνον οὐ μόνον δικαστικῶς καὶ πολιτικῶς ἀλλὰ καὶ ἠθικῶς, τὸν βασιλέα. Διὰ τὴν διάλυσιν ὅμως τῆς Βουλῆς, ἧς τὴν ἐνέργειαν ἀρῆκεν οὐ μόνον ὁ νόμος, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ συνταγματικὴ πρᾶξις, αὐτὴ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων,

(*) Ἰδοὺ τί γράφει καὶ ὁ B. Chauvy «Ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον εἶναι τὸ κύριον ὄργανον τῆς κυβερνήσεως, ἡ κλεὶς τοῦ θόλου τοῦ πολιτειακοῦ οἰκοδομήματος. Τὸ κοινοβούλιον ἢ μᾶλλον ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων, ὑποδείκνυσι τὴν ὁμάδα τῶν προσώπων, μελῶν ὡσαύτως τοῦ κοινοβουλίου, εἰς ἃ δέον νὰ διαπιστευθῇ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, τὸ ἔργον δὲ τοῦ Ἡγεμόνος περιορίζεται εἰς τὴν ἐν τῇ ὁμάδι ταύτῃ ἐκλογὴν τοῦ σημαντικωτέρου ἀνδρός, ὅπως ἀναθῇ αὐτῷ τὴν κατάρτισιν τοῦ ὑπουργείου . . . . . Αἱ ἄλλαι δημόσιαι ἐξουσίαι, τὸν Στέμμα, ἡ Βουλὴ τῶν Λόρδων, ἡ Ἐκκλησία δύνανται πως νὰ περιορίσωσι τὴν παντοδυναμίαν τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, διὰ συστηματικῆς ἀντιδράσεως μᾶλλον ἢ ἧττον παρατεταμένης, ἀλλ' οὐχ ἧττον διατελοῦσιν ἐν γένει ἐξουσίαι ὑποτεταγμέναι, τὴν ὑπεροχὴν ἐχούσης τῆς Βουλῆς τῶν κοινοτήτων» (βλ. λεξικὸν M. Block ἐν λ. ministère).

εἰς τὸν βασιλέα, οὗτος, ἀνεύθυνος ὢν δικαστικῶς καὶ πολιτικῶς, εἶναι ὑπεύθυνος ἠθικῶς ἐνώπιον τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἱστορίας (*) Διὰ τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς ὁ συνταγματικὸς βασιλεὺς δύναται τανῦν 1) μὲν νὰ ἀποσκορακίσῃ Βουλὴν, μὴ ἀντιπροσωπεύουσαν τὸ φρόνημα καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου καὶ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐκλογὴν νέας, ἐξεικονιζούσης πιστότερον καὶ ἀκριβέστερον τοῦ ἐκλογικοῦ συλλόγου τὸ φρόνημα, 2) δὲ νὰ καθιδρύσῃ ὁριστικὴν καὶ μόνιμον κυβέρνησιν, ὅταν αἱ διάφοροι ἐν τῇ Βουλῇ πολιτικαὶ μερίδες ὦσι τοσοῦτον ἰσόπαλοι, ὥστε ἀνέφικτος καθίσταται

(*) Ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ ἀπολαύοντος εὐρωπαϊκοῦ κύρους διασήμου Ἄγγλου συγγραφέως Bagehot (The Englisch Constitution κεφ. 8) καὶ αὐτὸ τὸ δικαίωμα τῆς Βουλῆς θεωρεῖται τὸ νῦν ἀνῆκον οὐχὶ εἰς τὸν βασιλέα, ἀλλ' εἰς τὸν τέως ἀντιπροσωπεύοντα τὴν βουλευτικὴν πλειονοψηφίαν πρωθυπουργόν. Ἰδοὺ τί γράφει αὐτολεξεὶ ὁ τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης ἐξόχως ἔμπειρος Βρεταννὸς συγγραφεύς. «Κατὰ τὰ νῦν κοινῶς παραδεδεγμένα ἡ τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς προνομία τείνει, ἀφαιρουμένη ἀπὸ τοῦ Ἄνακτος, νὰ προστεθῇ εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ πρωθυπουργοῦ. Νῦν ἡ βασίλισσα οὐδαμῶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ τῷ ἀπολέσαντι ἣν εἶχεν ἐν τῇ Βουλῇ πλειονοψηφίαν τὴν συγκατάθεσιν αὐτῆς εἰς τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς. Δὲν ἐπιτρέπεται τῇ βασιλίσσῃ νὰ πράξῃ τοῦτο, ὡς οὐδὲ νὰ διαλύσῃ τὴν Βουλὴν ἐν ᾗ ὁ πρωθυπουργὸς κέκτηται τὴν πλειονοψηφίαν». (βλ. καὶ ἄρθρον τοῦ Γάλλου πολιτειολόγου B. Chauvy ἐν τῷ λεξικῷ τῆς πολιτικῆς Maurice Block ὑπὸ τὰς λέξεις ministère, ministres, βεβαιοῦντος τὰ ὑπὸ τοῦ Bagehot περὶ τούτου γραφόμενα). Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη στηρίζεται μὲν εἰς τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ πρᾶξιν, δὲν ἀποδείκνυται ὅμως ἀπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ἀπὸ τῆς φύσεως καὶ τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος. Ἂν τὸ δικαίωμα τοῦ διορίζειν καὶ παύειν τοὺς ὑπουργοὺς, ὅπερ ὑπὸ τῶν κειμένων τῶν Συνταγμ. χαρτῶν ἀνατίθεται τῷ βασιλεῖ, ἀφῃρέθη ὄντως ἀπ' αὐτοῦ καὶ μετεδόθη εἰς τὰ νομοθετικὰ σώματα, τοῦτο συμβαίνει, διότι δύνανται ταῦτα ν ο μ ί μ ω ς νὰ ἀρνηθῶσι τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῶν ἀναγκαίων φόρων, διότι δύνανται νομίμως νὰ ἀποῤῥίψωσι τὰ ὑπὸ ἀπεχθῶν εἰς αὐτὰ ὑπουργῶν ὑποβαλλόμενα νομοσχέδια, καίπερ παντάπασιν ἀναγκαῖα εἰς κίνησιν τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς, διότι δύνανται τέλος νομίμως νὰ παραπέμψωσι τοὺς ὑπουργοὺς εἰς δίκην. Ἂν τὸ δικαίωμα τοῦ διορίζειν καὶ ἀπολύειν τοὺς δημοσίους λειτουργοὺς ἀφῃρέθη διὰ τῆς συνταγματικῆς πράξεως ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ βασιλέως καὶ περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ὑπουργῶν, αἰτία τούτου, ὅτι οἱ ὑπουργοί, κεκτημένοι τὴν κοινοβουλευτικὴν πλειονοψηφίαν, ἐπιβάλλονται δι' αὐτῆς εἰς τὸν βασιλέα, ἄλλως δὲ ἀναγκάζονται, ὑπεύθυνοι ὄντες ἐνώπιον τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, νὰ διορίζωσι τοὺς εὐαρεστοῦντας εἰς αὐτὰ καὶ νὰ παύωσι τοὺς εἰς αὐτὰ ἀπαρέσκοντας. Ἀλλὰ πῶς δύναται νὰ ἐξαναγκασθῇ κοινοβουλευτικῶς ὁ βασιλεύων εἰς τὴν παροχὴν τῆς περὶ τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς συγκαταθέσεως αὐτοῦ ; Ἡ διάλυσις ἐπιζητεῖται παρὰ τοῦ ἀποβαλόντος τὴν εὔνοιαν τῆς πλειονοψηφίας ὑπουργείου ἢ τῆς μειονοψηφούσης ἀντιπολιτεύσεως, πρὸς διατήρησιν ἢ κατάληψιν τῆς ἐξουσίας, ἃς δὲν δύνανται νὰ τύχωσι κοινοβουλευτικῶς· ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ ἐν μειονοψηφίᾳ ἀντιπολίτευσις ἢ ἡ στερηθεῖσα τῆς πλειονοψηφίας κυβέρνησις δὲν δύνανται νὰ ἐπιβάλωσι τῷ βασιλεῖ τὴν διάλυσιν.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡ διατήρησις ἢ ἡ ἀπρόσκοπτος πορεία τῆς κυβερνήσεως. (*) K

(*) Κατὰ τὸν εὐφυᾶ καὶ προοδευτικὸν πολιτικὸν συγγραφέα Prévost-Paradol ἐν τῇ ταυτῷ ἀναπτύξει τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος δύο μόνον εἴδη διαλύσε τῆς Βουλῆς ὑπάρχουσιν ἐν τῇ συνταγματικῇ μοναρχίᾳ, ἤτοι 1) Ἡ διάλυσις τῆς Β λῆς, ἡ ἐνεργουμένη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου, ἀπολέσαντος ἣν εἶχεν ἀσφαλῆ πλειονοψηφ ἢ ἔχοντος ἀνεπαρκῆ καὶ κλονουμένην διὰ τοῦτο πολλάκις πλειονοψηφίαν καὶ θέλον αὐτοθελῶς νὰ κρατυνθῇ καὶ οὕτως εἰπεῖν στρωθῇ ἐν τῷ δημοσίῳ φρονήματι· 2) διάλυσις, ἣν οὗτος ἀποκαλεῖ ἰδίως β α σ ι λ ι κ ή ν (Dissolution Royale), ἐν γουμένη ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ πληρότητι τῆς ἰσχύος αὐτοῦ καὶ ἄνευ τῆς συνδ μῆς τῶν ὑπουργῶν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς προσκλήσεως τοῦ ἔθνους εἰς ἰσχύρωσιν ἢ ἐ φάνισιν πλειοψηφίας βουλευτικῆς καὶ ὑπουργείου τινός, ἃς ὑποπτεύει ὡς μὴ πα στάσας τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα. Διὰ τὴν δευτέραν δὲ, ἧς σπανίως προτρέπει τὴν χρῆσ θεωρεῖ ἰδίως ὑπεύθυνον ἠθικῶς τὸν βασιλέα (βλ. τὸ περισπούδαστον αὐτοῦ σύ γραμμα La France nouvelle).

Περὶ δὲ τῆς ἐν τῷ κειμένῳ δευτέρας περιστάσεως, καθ' ἣν δηλ. ἡ Βουλὴ εἶ κατατετμημένη εἰς πολλὰ κόμματα, ἀνεξάρτητα ἀλλήλων, διεκδικοῦντα ἕκαστον ἑαυτὸ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἰδοὺ τί λέγει ὁ καὶ ἀνωτέρω ἀνημονευθεὶς Bagel «Τὸ μέγιστον ἀτόπημα τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος ἐν κράτει προωδευμέ εἶναι ἡ ἰδιοτροπία, ἣν τὸ κοινοβούλιον δύναται ἐσχάτως νὰ ἀποδείξῃ ἐν τῇ ἐκλογῇ τ ὑπουργῶν. Ὁ λαὸς δὲν δύναται νὰ ὁμοιάσῃ τὸ κοινοβούλιον ἀποτελεσματικῶς ἐν πε πτώσει τοιαύτῃ καὶ ὑπὸ τινα ἔποψιν ἥκιστα ἐπιθυμητὸν ἤθελεν εἶναι νὰ καλῇ εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τοιούτων πράξεων. Ὁ τρόπος, καθ' ὃν τὸ κοινοβούλιον ἐκτιμᾷ οἰκησίν τινα, ἐξήρτηται κατὰ γενικὸν κανόνα ἀπὸ πραγμάτων, ἄπερτοῦτο βλέπει τοῦ σύνεγγυς καὶ διακεκριμένως, ἐν ᾧ τὸ ἔθνος ἵσταται ἀρκούντως μακρὰν καὶ δυσ λως δύναται νὰ βλέπῃ αὐτά. Ὅταν δὲ τὰ προσωπικὰ ζητήματα ἔρχωνται εἰς τὸ σον, τότε ἄρχεται ἡ ἰδιοτροπία. Ἂς ὑποθέσωμεν Βουλὴν οὐδενὶ ἀρεσκομένην τ ἐν τῷ κοινοβουλίῳ πολιτικῶν ἡγετῶν, διῃρημένην δὲ εἰς μικρὰ κόμματα, σχη τίζοντα κατὰ τὰς ψηφορορίας πορῆνας μικρούς. Βουλὴ τοιαύτη εἰς οὐδένα ἀρχη σταθερῶς προσηλοῦται, εἰς οὐδένα παρέχει τὴν εὐκολίαν τοῦ κυβερνᾶν καὶ τὴν πρ δοκίαν τοῦ διατηρῆσαι τὴν ἐξουσίαν. Κατὰ Βουλῶν τοιούτων πᾶσα ἀνάγκη νὰ τέλθῃ τις τὴν διάλυσιν». Τὴν αὐτὴν διετύπωσε γνώμην ἀρχαιότερον ὁ λόρδος C (4 Inst 35), καταλέγων καὶ τὴν περίστασιν, καθ' ἣν ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων δὲν δ νοεῖ εἰς τὴν ὑπόδειξιν κυβερνήσεως, ἐν ταῖς τέσσαρσι κατ' αὐτὸν περιστάσεσι, καθ ἐπιτετραμμένη ἐστὶν ἡ τῆς Βουλῆς διάλυσις. Αὐτὴν δὲ ἀναλύων ἐν τῷ προσφά ἐκδοθέντι πονήματι αὐτοῦ «περὶ τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ κυβερνήσεως» ὁ καθηγητὴς τῆς ἱσ ρίας καὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Μελβούρνης Willi Hearn, προσέθετο τὰ ἑξῆς «Ἡ Βουλὴ δέον νὰ διαλύηται ἢ ὅταν τὸ Στέμμα διαφ πρὸς τὴν Βουλὴν περί τινος ὑπουργείου ἢ ὅταν τὰ διάφορα ἐν τῇ Βουλῇ κόμματα τοσοῦτον ἰσόπαλα, ὥστε παραλύεται τῆς κυβερνήσεως ἡ πρόοδος ἢ ὅταν αἱ δύο βου (ἐν Ἀγγλίᾳ, ὡς γνωστὸν, ὑπάρχουσι δύο Βουλαὶ) δὲν δύνανται νὰ συμφωνήσω ἐπί τινος πραγματικοῦ ζητήματος», παρακατιὼν δὲ ὑποσυνάπτει τὰ ἑξῆς «Ἐν τελευταίοις ἔτεσιν ἡ συχνοτέρα τῶν διαλύσεων αἰτία ἦν ἡ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινο των ἰδιόρρυθμος πάντη κατάσχασις. Μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Πήλ, ἡ Βουλὴ κατετμ εἰς διάφορα τμήματα ὑπὸ ἰδιαιτέρους ἀρχηγοὺς καὶ ἐν διαφόροις ὁδοῖς βαδίζο Οὐδεμία δὲ τῶν μερίδων τούτων ὑπῆρξε καθ' ἑαυτὴν ὅσον ἔδει ἰσχυρὰ, ὅπως ἀ

ἡ μὲν πρώτη περίστασις περιλαμβάνει πολλὰς καὶ ποικίλας περιπτώσεις. Οὕτως ὁ Λουδοβίκος ΙΗ', ὅστις, ὡς γνωστόν, παρεχώρησεν ἐξ οἰκείας προαιρέσεως σύνταγμα εἰς τὸν λαόν, διέλυσεν ἐν ἔτει 1816 τὴν Βουλὴν τοῦ 1815, Βουλὴν ὀνομασθεῖσαν βασιλικωτέραν τοῦ βασιλέως (plus royaliste que le roi), ἣν οὐχ ἧττον αὐτὸς οὗτος ὁ Λουδοβίκος ἀπεστράφη καὶ ὠνόμασεν introuvable καὶ περὶ ἧς ὁ Decazès εἶπεν, ὅτι «δὲν καλύπτει τὴν βασιλείαν», διότι ἦν πειθήνιος εἰς τὰ νεύματα τῶν ὑπουργῶν τοῦ βασιλέως· ἡ δὲ διάλυσις αὕτη εἰσήγαγεν, ἐν μέρει τοὐλάχιστον, τὸ συνταγματικὸν πνεῦμα ἐν Γαλλίᾳ. Ἡ διὰ τοιοῦτον λόγον διάλυσις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ, ὅταν μετὰ πολλὰ ἔτη εἰκονικῆς τοῦ Συντάγματος ἐφαρμογῆς, ὁ δολιευόμενος τὸ Σύνταγμα βασιλεὺς ἐκουσίᾳ γνώμῃ ἢ ὑπὸ τὴν πίεσιν ἰσχυρᾶς ἀντιπολιτεύσεως βουλευθῇ νὰ πορευθῇ ἐρεξῆς ἐν συνταγματικῇ ὁδῷ ἢ ἔμφρων καὶ φιλόπατρις βασιλεὺς ἐν κράτει, ἔνθα αἱ κακαὶ τῶν πολιτικῶν κομμάτων ἕξεις κατέστρεψαν τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἢ ἐξέτρεψαν τὴν πολιτείαν τῶν συνταγματικῶν ἕξεων προαιρεθῇ νὰ ἀναστήσῃ τὸ νενεκρωμένον πολίτευμα, χορηγῶν ζωὴν εἰς τὴν ἐκπεσοῦσαν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν. Ἐν δὲ τῷ Βελγίῳ ἐν ἔτει 1860 ὁ τότε βασιλεύων Λεοπόλδος, ὅστις δικαίως ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ συνταγματικώτατος καὶ ἀδολώτατος τῶν Εὐρωπαίων βασιλέων, γενομένης ψηφοφορίας ἐν τῇ Βουλῇ ἐπί τινος κληρικοῦ ζητήματος περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων καὶ νικήσαντος κατ' αὐτὴν τοῦ ὑπουργείου διὰ πλειονοψηφίας εἴκοσι περίπου ψήφων, ἀλλ' ἐξεγερθείσης τῆς δημοσίας γνώμης κατὰ τῆς βουλευτικῆς πλειονοψηφίας, γενομένων μάλιστά τινων διαδηλώσεων, ἔρριψε τὸ πλειονοψηφοῦν ὑπουργεῖον, καὶ ἐκάλεσε τὴν μειονοψηφίαν, διέλυσε δὲ τὴν Βουλὴν καὶ διέταξε νέας ἐκλογάς. Εἰς τοιαύτας ὅμως κομματικὰς προτιμήσεις καὶ κομματικὰς ἑπομένως διαλύσεις, δέον λίαν σπανίως νὰ προβαίνῃ ὁ βασιλεύς, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ αἱ Βουλαί, (ὑποτεθειμένου, ὅτι αἱ ἐκλογαὶ διεξάγονται ἐλευθέρως), ἀποφαίνουσι τὸ ἀληθὲς φρόνημα τοῦ τόπου ἢ τοὐ-

λάβῃ τὴν κυβέρνησιν, ἐν ᾧ αἱ μεταξὺ ἀλλήλων διαφοραὶ καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι ζηλοτυπίαι παρεκώλυον τὴν συνεννόησιν αὐτῶν πρὸς ὑποστήριξιν ὑπουργείου τινός. Ἀλλ' ὅμως, εἰ καὶ δὲν ἐδύναντο ἰδίᾳ ἑκάστη νὰ καταρτίσωσι κυβέρνησιν ἢ νὰ συνδράμωσιν εἰς τὴν ἀπὸ κοινοῦ ὑποστήριξιν μιᾶς, οὐχ ἧττον ἡ ἀντιπολίτευσις αὐτῶν κατὰ τοῦ ὑφεστῶτος ὑπουργείου παρεῖχεν εἰς αὐτὰς κοινὸν πεδίον ἐνεργείας. Στερούμεναι συνθετικῆς δυνάμεως, ἄρθρον εἶχον τὴν διάθεσιν καὶ τὴν δύναμιν πρὸς καταστροφήν, ἔμελλον δ' ἀπὸ κοινοῦ νὰ ματαιώσωσι τὰς προτάσεις καὶ παρακωλύσωσι τὴν διοίκησιν, ἣν μία ἐξ αὐτῶν ἤθελεν ἀναλάβει . . . Τοιαύτη οὖσα ἡ Βουλή, διελύθη.

λάχιστον συγκροτοῦνται ἐξ ἀνδρῶν ἀντιπροσωπευόντων κατὰ γενικὸν κανόνα τὴν ἐκλογικὴν πλειονοψηφίαν, ἑπομένως κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπανεκλεχθησομένων, τότε δὲ ὁ μὲν πλανηθεὶς βασιλεὺς θέλει καταισχυνθῇ, τὸ δὲ ἀναλαβὸν τὴν εὐθύνην τῆς διαλύσεως ὑπουργεῖον θέλει πιθανῶς παραπεμφθῇ καὶ εἰς δίκην ὑπὸ τῆς νικησάσης πλειονοψηφίας. Ἀλλ' ἂν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ αἱ Βουλαὶ εἰκονίζωσι τὸ ἀληθὲς τοῦ τόπου φρόνημα, δὲν συμβαίνει ὅμως πάντοτε τοῦτο, ὑφ' ἃ μάλιστα συντάγματα ἡ βουλευτικὴ περίοδος εἶναι μακρά, ὁ δὲ βασιλεὺς, ὅστις β α σ ι λ ε ύ ε ι, δηλονότι ἐπιτηρεῖ ἐγρηγορότως τὴν κίνησιν τῆς πολιτικῆς μηχανῆς, καὶ διορθοῖ τὰ σφαλέντα μέρη αὐτῆς, δικαιοῦται νὰ προκαλῇ νέαν Βουλῆς ἐκλογὴν, ὁσάκις μετ' ἐμβριθῆ καὶ ἐπισταμένην ἐξέτασιν πείθεται, ὅτι ἡ Βουλὴ δὲν ἀπεικονίζει ἔν τινι περιπτώσει τοὺς πόθους καὶ τὰ φρονήματα τοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ καὶ ὡς ἀπειλὴ εἰς τὰ πολιτικὰ κόμματα πρὸς ἐξαναγκασμὸν σώφρονος καὶ τιμίας πολιτικῆς διαγωγῆς χρησιμεύει τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως. Ὅπως ἐπιβάλλωνται ἠθικῶς τὰ κόμματα εἰς τὴν βασιλείαν, ἀπολαύοντα τρόπον τινὰ ἀναγκαστικῶς τοῦ σεβασμοῦ αὐτῆς, οὕτω δὲ καθιστῶσιν ἀργὸν τῆς διαλύσεως τὸ βασιλικὸν δικαίωμα, δέον νὰ ἀντλῶσιν ἐκ τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, τῶν ἀναγκῶν δηλονότι καὶ τῶν αἰσθημάτων τῆς ὅλης κοινωνίας, τοὺς κανόνας τῆς διαίτης καὶ τῶν πράξεων αὐτῶν. Τότε μόνον καὶ ὡς κυβερνήσεις καὶ ὡς ἀντιπολιτεύσεις ἐπιτυγχάνουσι, ζῶσι καὶ ὑπερετοῦσι τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους, τότε δὲ καὶ ἡ βασιλεία ἐκ φόβου ἢ συναισθήσεως τοῦ καθήκοντος αὐτῆς σέβεται τὴν διαπάλην τῶν κομμάτων, καὶ ὑποχωρεῖ εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς πλειονότητος. Ἐπαναλέγομεν ὅμως, ὅτι ἐν κράτει ἀληθῶς συνταγματικῷ, ἔνθα αἱ ἐκλογαὶ διεξάγονται ἀνεπηρεάστως, τὰ δὲ κόμματα φιλοτιμοῦνται νὰ συμβαδίζωσι πρὸς τὴν ἐλευθέραν κοινὴν γνώμην τοῦ ἔθνους, ἡ διάλυσις πρὸς ἐπιβολὴν τούτου καὶ ἀποκλεισμὸν ἐκείνου τοῦ κόμματος οὐ μόνον δὲν παράγει τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ καὶ ζημιοῖ τὴν βασιλείαν, ἧς τὸ συμφέρον ἐπιτάσσει νὰ ἵσταται ὑπεράνω τῶν κομμάτων καὶ τῆς κοινοβουλευτικῆς διαμάχης. Περὶ δὲ τῆς δευτέρας περιστάσεως λεκτέον, ὅτι κατὰ μὲν τοὺς Ἀγγλους συγγραφεῖς καὶ τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ συνταγματικὰ ἔθιμα, εἴποτε τὸ ὑπουργεῖον ἤθελεν ἀπολέσει τὴν πλειονοψηφίαν, ἀλλ' ὅμως δὲν ἤθελεν ἀποδειχθῇ πολιτική τις ἄλλη μερὶς, ἀπολαύουσα τῆς πίστεως τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους, δικαιοῦται τὸ Στέμμα νὰ προβῇ εἰς τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς· ἀλλὰ τὸ ἐφ' ἡμῖν νομίζομεν, ὅτι καὶ ὅταν διὰ τῆς Βουλῆς τὸν κατακερματισμὸν δὲν εἶναι

δυνατὴ ἡ ἐν τῷ ἅμα συγκρότησις μονίμου κυβερνήσεως, τούτου δὲ ἕνεκα κρημνίζονται ἀλλεπαλλήλως αἱ κυβερνήσεις ἐν τῷ κοινοβουλίῳ, οὐδὲν ἐγγύτερον παρέχει ἡ διάλυσις, ὅτι διὰ τῶν νέων ἐκλογῶν (ὑποτιθεμένου, ὅτι ἀρίενται ἐλεύθεραι) θέλουσι μεταβληθῇ σπουδαίως τὰ βουλευτικὰ πράγματα, ἀποκλεισμένης ἐξ ὁλοκλήρου μιᾶς ἢ πλειόνων μικρῶν πολιτικῶν μερίδων καὶ ὅτι ἑπομένως θέλουσιν ἐκλίπει αἱ εἰς τὸν καταρτισμὸν κυβερνήσεως δυσχέρειαι. Νομίζομεν λοιπόν, ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ διάλυσις τῆς Βουλῆς ἥκιστα συμβάλλει εἰς θεραπείαν τοῦ κακοῦ, διὸ προτιμοτέραν θεωροῦμεν τὴν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος ἐγκαταλειψιν τῆς εὐθύνης τοῦ ἀ κ υ β ε ρ ν ή τ ο υ εἰς τὰ ἐν τῷ κοινοβουλίῳ πολιτικὰ κόμματα, καλουμένων ἀλληλοδιαδόχως εἰς σχηματισμὸν ὑπουργείων τῶν πολιτικῶν κομματαρχῶν καὶ κατὰ προτίμησιν τῶν ἡγετῶν τῶν πολυαριθμοτέρων τμημάτων τῶν ἑκάστοτε ἀντιπολιτεύσεων. Τὸ φυσικὸν ἐπακολούθημα τῶν ἀλλεπαλλήλων ὑπουργικῶν πτώσεων ἔσεται ἀφεύκτως, ὅτι διάφορα μικρὰ κόμματα συμπηχθήσονται εἰς ἕν, εἴτε διαρκῶς, ὁσάκις δὲν χωρίζει αὐτὰ σπουδαία διαφορὰ ἀρχῶν ἢ προσωπικῶν φιλοτιμιῶν, εἴτε προσκαίρως, διὰ τῶν λεγομένων πολιτικῶν συστάσεων ἢ συνενώσεων (coalitions) πρὸς κυβέρνησιν τοῦ τόπου. Καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι κόμματα διάφορα πολλάκις συνηνώθησαν προσκαίρως πρὸς κατοχὴν τῆς ἐξουσίας, εἴτε ἐκ φιλαρχίας εἴτε πρὸς ἄρσιν τῆς ἀναφυείσης δυσχερείας εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ διατήρησιν κυβερνήσεως. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ Πὶττ ἀπεκάλεσεν ἄτιμον τὴν ἐν ἔτει 1783 σύστασιν τῶν διακειμένων πολεμιώτατα ἀλλήλοις πολιτικῶν ἀντιμάχων λόρδου Νὸρθ καὶ Φὼξ, ὅπως ἀνατρέψωσι τὸ ὑπουργεῖον Schelburne καὶ μορφώσωσιν ἀπὸ κοινοῦ ὑπουργεῖον, αἱ συστάσεις κατεδικάσθησαν κατὰ κανόνα ὑπὸ τῶν πολιτικῶν συγγραφέων καὶ τοῦ δημοσίου φρονήματος ὡς ἀποῤῥέουσαι ἐκ τοῦ ταπεινοῦ καὶ εὐτελοῦς πόθου φιλαρχικῆς ἁρπαγῆς τῆς ἐξουσίας· ἀλλ' ὁμολογητέον οὐχ ἧττον, ὅτι πολλάκις εἶναι τοὐναντίον ἀξιέπαινοι, ἀναπόφευκτοι ἄλλως, ὁσάκις κόμματα μὴ διακρινόμενα δι' ἀντιθέσεως γνωμῶν καὶ ἀγωγῆς πολιτικῆς, συναντῶνται ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἀπαλλαγῆς τοῦ τόπου κυβερνητικῶν δυσχερειῶν. Νομίζομεν ὅμως, ὅτι τότε αἱ συστάσεις καὶ αἱ συμμαχίαι δύνανται νὰ τελεσφορήσωσι καὶ νὰ λάβωσι προσέτι χροιάν τινα πολιτικῆς χρηστοηθείας, ὁσάκις οἱ ἡγέται τῶν συμμαχικῶν μερίδων συμπράττουσι προσωπικῶς ἐν τῇ κυβερνήσει, ἀναλαμβάνοντες ἀπὸ κοινοῦ καὶ τὴν εὐθύνην τῶν κυβερνητικῶν πράξεων, ὡς συνέβη σχεδὸν ἀείποτε ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἡ συμμαχία κομμάτων, καθ'

ἣν ἀπαξιοῦσιν οἱ ἡγήτορες αὐτῶν νὰ μετάσχωσι τῆς κυβερνήσεω
ἀντιπροσωπευόμενοι ἁπλῶς ἐν αὐτῇ δι' ὁπαδῶν αὐτῶν, οἵτινε
ὑπουργοὶ ὄντες, καὶ ὡς τοιοῦτοι ὀφείλοντες νὰ συνεργάζωνται μετ
τῶν συνυπουργῶν αὐτῶν καὶ νὰ φυλάττωσι πολλάκις ἐχεμυθίαν δ
τὰ ἐν τῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ βουλευόμενα, ὁρκιζόμενοι μάλιστ
ἐπὶ τούτῳ, ἀναγκάζονται νὰ ἀνακοινῶσι τὰ συμβαίνοντα, νὰ ζ
τῶσι συμβουλὰς καὶ νὰ δίδωσι λόγον τῶν πράξεων αὐτῶν εἰς το
ἐκτὸς τῆς ἐξουσίας ἡγέτας αὐτῶν, μὴ δεσμευομένους δι' οὐδεμι
ὑποχρεώσεως ἐχεμυθίας καὶ δι' οὐδενὸς ὅρκου, οὐ μόνον προσκρού
σκανδαλωδῶς εἰς τὴν δημοσίαν ἠθικήν, ἀλλὰ καὶ προκαλεῖ τάχ
στα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν διάλυσιν τῆς συμμαχίας, ἐπαναφέρους
τὴν πολιτικὴν σύγχυσιν (*).

§ 105. Ἀλλ' ἡ περιωρισμένη αὕτη χρησιμότης τοῦ τῆς δι
λύσεως δικ. εἶναι ἀπόῤῥοια τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεως τοῦ συ
ταγμ. πολιτεύματος, μετενεγκούσης εἰς τὸ κοινοβούλιον ἅπασ
τὴν πολιτικὴν δύναμιν. Ὅπου ὅμως τὸ Σύνταγμα ἐφαρμόζετ
κατὰ τὸν ἐν τοῖς συνταγματικοῖς κειμένοις τύπον, ἑπομένως ὁ β
σιλεὺς ἀσκεῖ πράγματι τὰ ἀπονεμόμενα αὐτῷ δικαιώματα, (ὅπ
ὅμως, τοῦ βασιλέως μὴ ἐπηρεάζοντος τὴν ἐκλογ. ἐλευθερίαν, μόν
προσκαίρως δύναται νὰ συμβῇ δι' οὓς λόγους ἀνεπτύξαμεν προλαβό
τως), ἐκεῖ ἡ διάλυσις δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν διὰ λόγους μεγάλ
ἐθνικοῦ συμφέροντος πρόσκλησιν εἰς τὰ πράγματα κατὰ προτίμησ
μιᾶς τῶν πολιτικῶν μερίδων ἢ εἰς τὴν ἄρσιν τῶν εἰς τὴν κατά
τισιν μονίμου κυβερνήσεως ὑφισταμένων δυσχερειῶν, ἀλλ' εἰς τ
ἐν τῷ κύκλῳ τῶν νομοθετικῶν αὐτοῦ καθηκόντων περιορισμὸν τ
κοινοβουλίου ἢ μᾶλλον εἰς τὴν διατήρησιν τῆς κατὰ τὰ συνταγ
κείμενα κυβερνητικῆς παντοκρατορίας τοῦ μονάρχου. Ἐν τῇ ἀγγλι
ἱστορίᾳ πρὸ τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐδραιώσεως τοῦ κοινοβουλ. πολ
τεύματος ἀναφέρεται σειρὰ παραδειγμάτων διαλύσεως πρὸς τὸν
ρημένον σκοπόν, ἰδίως δὲ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἐπὶ τῆς βασιλεί
τῶν δύο τελευταίων Στουαρτῶν, Ἰακώβου τοῦ Α' καὶ τοῦ δυσδ
μονος Καρόλου τοῦ Α' (**). Ἡ πάλη ὅμως μεταξὺ τῶν βουλε

(*) Τὸ ἀπρεπὲς τῶν τοιούτων συμμαχιῶν κατεδείχθη ἐναργῶς καὶ ὑπὸ τοῦ δ
πρέποντος ἐπὶ πολιτικῇ παιδείᾳ βουλευτοῦ Μεσολογγίου κ. Χ. Τρικούπη (ὅρα ἐσ
νογραφημένα πρακτικὰ Βουλῆς τοῦ ἔτους 1876).

(**) Ἰάκωβος ὁ Α' διέλυσε δὶς τὴν Βουλήν, τῷ 1610 ἕνεκα διαφωνίας παραχθεί
μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ κοινοβουλίου, καὶ τῷ 1621 μετὰ τὴν περιώνυμον ἐκείνην κα
τοῦ θρόνου διαμαρτύρησιν τῆς Βουλῆς τῆς 18 Δεκεμβρίου 1621, ἥτις ἀπετέ
ὄντως ἐπαναστατικὸν κήρυγμα πρὸς τὸν λαόν. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ Κάρολος ὁ Α' δ
λυσεν ἔτι πλείονας Βουλάς. Τῷ μὲν 1635 τὸ κοινοβούλιον ἐλάχιστα καὶ πεντηκά

καὶ τῶν βασιλέων περὶ ἐπεκτάσεως ἐξουσίας ἐλήξεν ἀπὸ πολλοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀριλονεικητον δὲ κατέστη παρ' Ἄγγλοις, ὅτι τὸ κοινοβούλιον κυβερνᾷ, οἱ δὲ Ἄγγλοι βασιλεῖς οὐδέποτε ἀποτολμῶσι νὰ διαλύσωσι Βουλάς, δι' οὓς λόγους οἱ Στουάρται. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι κατὰ τὸ κείμενον τῶν Συνταγμάτων καὶ νῦν ἔτι ὁ βασιλεὺς δύναται νὰ διαλύσῃ ὁπόταν θέλῃ καὶ δι' ὃν λόγον θέλει τὴν Βουλήν. Εἷς δὲ τῶν βασιλέων τῆς Ἀγγλίας, ὁ ἄρτι μνημονευθεὶς Ἰάκωβος ὁ Α, τοσοῦτον ἀπόλυτον ἐθεώρησε τὸ δικαίωμα αὐτοῦ τοῦτο, ὥστε διέλυσε κοινοβούλιόν τι, δ ι ό τ ι ἐ π η ρ έ α ζ ε τ ὴ ν β α σ ι λ ι κ ὴ ν α ὐ τ ο ῦ ὑ γ ε ί α ν (*). Ἀλλ' ἡ ἱστορία ἀπέδειξεν, ὅτι αἱ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς βασιλικῆς ἰσχύος διαλύσεις τῶν Βουλῶν οὐδαμῶς σώζουσι τὴν πολιτικὴν ὑγείαν τῶν βασιλέων, οὐδαμῶς κρατύνουσι τὴν βασιλικὴν ἰσχὺν καὶ τὰς μισελευθέρους αὐτῶν ἀξιώσεις· προφανὲς δὲ τὸ αἴτιον. Ἡ αἱ ἐνεργηθησόμεναι μετὰ διάλυσιν Βουλῆς ἐκλογαὶ ἔσονται ἐλεύθεραι πάντη, δῆλονότι ἀπηλλαγμέναι τῆς βασιλικῆς ἐπηρείας, καὶ τότε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκλεχθήσονται αὖθις τὰ αὐτὰ πρόσωπα ἢ ἄλλα, ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐμπνεόμενα τάσεων, ἐπὶ προφανεῖ ταπεινώσει τοῦ βασιλέως, ἢ ψευδεῖς καὶ εἰκονικαὶ, ὅτε τάχιον ἢ βράδιον ἐπελεύσεται αἱματηρὰ ἐπανάστασις, ἧς γενήσεται θῦμα ὁ δεσποτικὸς ἡγεμών (**). Διὸ

ρέσχεν αὐτῷ τὰ αἰτηθέντα ποσὰ πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ κατὰ τῆς Ἱσπανίας πολέμου, πίστωσίν δέ τινα 140,000 λιρῶν συγκατετίθετο νὰ παραχωρήσῃ ἐπὶ μόνῃ τῇ ἀπονομῇ νέων δικαιωμάτων, διὸ διέλυσεν αὐτό. Μετὰ δ' ἓν ἔτος, ἤτοι τῷ 1626, διέλυσε τὸ δεύτερον κοινοβούλιον, ὅπως προστατεύσῃ καὶ σώσῃ τὸν παρ' αὐτῷ πλεῖστον ἰσχύοντα πρωθυπουργὸν αὐτοῦ, καίπερ ἀντικειμένου τοῦ ἰδιαιτέρου αὐτοῦ ἀνακτορικοῦ συμβουλίου. Κατόπιν διέλυσε καὶ τὸ τρίτον κοινοβούλιον, καὶ μὴ συναινοῦν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ νομίμου τῶν παρ' αὐτοῦ ἐπιβληθέντων φόρων, ἀναμιχθὲν δὲ καὶ εἰς θρησκευτικὰ ζητήματα ἐπὶ προσβολῇ τινων κληρικῶν, πρὸς οὓς διέκειτο εὐνοϊκῶς. Τέλος δὲ διέλυσε καὶ τὸ τέταρτον κοινοβούλιον, ἀρνηθὲν τὴν ψήφισιν τοῦ ἐπὶ τῶν πλοίων δασμοῦ, ᾧ ἠκολούθησεν ἡ σύστασις τοῦ περιωνύμου Μακροῦ παρλαμέντου, ὅπερ διέταξε τὴν ἀποκεφάλισιν τοῦ κακοδαίμονος βασιλέως.

(*) Κατά τί ἔπταισα, ἔγραφεν Ἰάκωβος ὁ Α', ἀγνοῶ καὶ δὲν δύναμαι νὰ ἀνακαλύψω. Ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ αἱ πράξεις μου κατησυνετρίβησαν καὶ κατ' ἐμοῦ μετῆλθον αἱ Βουλαὶ πᾶν ὅ,τι ἡ κακεντρέχεια καὶ ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη ἐδύναντο νὰ ἐπινοήσωσιν, ὅπως καταβιβάσωσι καὶ κηλιδώσωσι τὴν ὑπόληψίν μου. Ἐνὶ λόγῳ αὐτὴ ἡ Βουλὴ διὰ τῆς διαγωγῆς αὐτῆς ἐ ζ η μ ί ω σ ε τ ὴ ν ὑ γ ε ί α ν μ ο υ καὶ κατέστησεν αὐτὴν εἰς κίνδυνον. (Marlen, Papier d'état σελ. 813).

(**) Ἰδοὺ τί γράφει καὶ ὁ ἀπροκάλυπτος πολιτικὸς συγγραφεὺς Δουκλέρκ περὶ τῆς διὰ τοιαύτην αἰτίαν διαλύσεως τῆς Βουλῆς «Μετὰ θάρρους δύναταί τις νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι, ὅταν Βουλὴ λαμβάνῃ θέσιν ἐχθρικὴν κατέναντι τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, τοῦτο γίνεται σχεδὸν ἀείποτε, διότι αὐτη (ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία) ἔδωκε πολλὰς ἀφορμὰς δυσαρεστήσεως εἰς τὸ ἔθνος. Σπανίως αἱ Βουλαὶ κατάρχονται τοῦ τοιούτου

τανῦν ἐν ταῖς ἀληθῶς ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις, ὅπου δηλ. αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ εἶναι ἀλήθεια, τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀπορρόφηθείσης ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου, οἱ βασιλεῖς περιορίζονται εἰς τὴν διάλυσιν τῶν Βουλῶν μόνον, ὁσάκις θεωροῦσι τὴν πλειονοψηφίαν μὴ εἰκονίζουσαν τὸ φρόνημα, τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ λαοῦ ἢ ὁσάκις ἀποβαίνει ἀδύνατος ὁ καταρτισμὸς μονίμου κυβερνήσεως, τῆς Βουλῆς τετμημένης εἰς πολλὰ μικρὰ κόμματα. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πρώτῃ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει, χρεία πολλῆς περισκέψεως ἐν τῇ ἐνασκήσει τοῦ δικαιώματος τούτου.

§ 106. Ζητητέον ἤδη, ἂν ἡ εἰς τὸν βασιλέα παροχὴ τοῦ δικαιώματος τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς ἦναι, ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ἔποψιν ἐξεταζομένη, βλαπτικὴ εἰς τὰς συνταγματικὰς πολιτείας. Διὰ τοῦ δικαιώματος τούτου ὁ ἡγεμών, ἐστερημένος πράγματι ὑπὸ τὴν κρατοῦσαν τανῦν πολυαρχικὴν ἐφαρμογὴν τοῦ συνταγμ. πολιτεύματος παντὸς ἄλλου δικαιώματος, ἀναβιβάζεται εἰς τὴν περιωπὴν ἀνωτάτου τῆς πολιτείας ἐπόπτου, ἐξελεγκτοῦ ὑπερτάτου τοῦ κοινοβουλίου καὶ τῶν ὑπουργῶν· ἀλλὰ τοῦτο οὐδαμῶς βλαπτικὸν τῇ πολιτείᾳ τυγχάνει. Διὰ τῆς διαλύσεως, ὅσον ἀπερίσκεπτος καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὁ ἡγεμών, ἡ κρίσις φέρεται εἰς αὐτὸν τὸν λαόν, ἐντὸς συντομωτάτου χρονικοῦ διαστήματος μέλλοντα νὰ ἀποφανθῇ, δικαιῶν ἢ καταδικάζων τὴν προκαλέσασαν τὴν διάλυσιν γνώμην τοῦ βασιλέως, ἐντεῦθεν δὲ οὐδεμία βλάβη δύ-

ἀγῶνος· ἀντιδρῶσαι, ὑπείκουσιν εἰς τὴν ἔξωθεν διδομένην ὤθησιν. Ὅθεν διαλύουσα τὴν Βουλὴν ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, ποιεῖται τὴν ἔκκλησιν οὐχὶ πλέον ἐνώπιον δικαστοῦ, ἀλλ' ἐνώπιον πολεμίου καὶ βεβαία ἔστω σχεδὸν, ὅτι ἀπώλεσε τὴν δίκην αὐτῆς. Καὶ ὄντως δυσκόλως δύναταί τις νὰ προβάλῃ παράδειγμα διαλύσεως τῆς Βουλῆς, ἥτις, ἐν τῇ πάλῃ διαφόρων προνομιῶν, ἀπέδωκε τὸ ἄθλον τῆς νίκης εἰς τὰς ἡγεμονικὰς προνομίας . . . . . Ἡ διάλυσις τῆς Βουλῆς, ἀξιοῦσί τινες, ὅτι εἶναι μέσον ἀλάθητον πρὸς πρόληψιν τῶν παρεκτροπῶν τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων. Ἀλλὰ μὴ ἐπιλαθώμεθα τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ συμβάντων κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος. Ἀπὸ τοῦ 1603 ἄχρι τοῦ 1649 δὲν συνῆλθε κοινοβούλιον, μὴ ἀναβληθὲν, διακοπὲν ἢ διαλυθέν. Ἀλλ' οἱ Στουάρται κατώρθωσαν διὰ τῶν ἐπανειλημμένων τούτων διαλύσεων νὰ σώσωσι τὴν μοναρχίαν αὐτῶν; Ὁ δεύτερος ἐξ αὐτῶν ἠδυνήθη τοὐλάχιστον νὰ σώσῃ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ; Καὶ ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τοῦ πρεσβυτέρου Βουρβωνικοῦ κλάδου πῶς ἀπωλέσθη; Διὰ διαλύσεως τῆς Βουλῆς . . . . . Οἱ ἀνευρίσκοντες ἐν τῷ ἀπονεμομένῳ τῇ βασιληΐῳ ἀρχῇ δικαιώματι τῆς διαλύσεως ἐγγύησιν στερεότητος, αὐτεξουσιότητος καὶ ἰσχύος τῆς μοναρχίας, ἀπόδειξιν ποιοῦνται ἐσχάτης ἐπιπολαιότητος ἢ παραδόξου κατὰ πάντα ἀφαιρέσεως. Τἀνάπαλιν ἀναμφισβήτητόν ἐστιν, ὅτι ἐν μὲν ταῖς μεγάλαις πολιτικαῖς κρίσεσιν ἡ διάλυσις εἶναι ἀνωφελὴς, ἐν δὲ τοῖς εἰρηνικοῖς καιροῖς ἐπικινδυνώδης».

ναται νὰ προκύψῃ. Ὅ,τι κυρίως ἔβλαψε τὰς πολιτείας, ὅ,τι προὐκάλεσεν ἐπαναστάσεις, δὲν ἦτο αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως, ἀλλ' αἱ μετὰ τὰς διαλύσεις ἐπέμβασεις τοῦ ἡγεμόνος ἢ τῶν πολιτικῶν κομμάτων εἰς τὰς ἐκλογάς. Ἂς ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐκλογικὴ ἐλευθερία, ἂς καταστῶσι πρᾶγμα αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαί, καὶ τότε τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως καθίσταται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀργόν, σχεδὸν ἐκλείπει, διότι οὐδ' ὁ βασιλεὺς ἀτομικῶς δύναται νὰ προσπορίσῃ ἑαυτῷ ὠφελήματα πολιτικὰ ἐκ τῆς διαλύσεως, οὔτε οἱ ἐν μειονοψηφίᾳ πολιτικοὶ κομματάρχαι, ἅ τε τῶν αὐτῶν περίπου ἢ ὁμοφρόνων βουλευτῶν ἐπανεκλεχθησομένων. Δύναται ὅμως νὰ ἀποβῇ ἐπωφελὴς ἡ διάλυσις, ἂν, εἴτε διότι ἡ βουλευτικὴ πλειοψηφία παρεξετράπη ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, εἴτε διότι ἡ βουλὴ κατηρτίσθη εἰκονικῶς, δὲν ἀπεικάζεται ἐν αὐτῇ τῆς χώρας τὸ ἀληθὲς φρόνημα, ὅτε ὁ βασιλεὺς θαρρούντως δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ διὰ τῆς διαλύσεως τὴν συνδρομὴν τοῦ λαοῦ εἰς ἐθνικωτέραν καὶ νομιμωτέραν διευθέτησιν τῶν κοινῶν πραγμάτων (*).

(*) Ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ Ὄθωνος διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐπεμβάσεως εἰς τὰς ἐκλογὰς καὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν βουλευτῶν ἡ κυβέρνησις ἀπερρόρηθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἐργασίᾳ συστηματικῇ καὶ φιλόπατρις, παρασύρασα ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὴν τὴν νόθον Βουλὴν τοῦ 1860, προὐκάλεσε τὴν κοινοβουλευτικὴν ἦτταν τοῦ ὑπουργείου ἐν τῷ ζητήματι τῆς ἐκλογῆς τοῦ προέδρου τῆς Βουλῆς. Ἐν τῷ ζητήματι δὲ τοῦ προέδρου δὲν προὔκειτο τότε ζήτημα προσωπικὸν ἢ ἁπλῶς ὑπουργικόν, ἀλλὰ ζήτημα ἐκ θεμελίων πολιτικόν· προέκειτο δηλονότι νὰ σημάνῃ πασιδήλως ἡ Ἑλληνικὴ Βουλή, ὅτι ποθεῖ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι γνησίαν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἐφαρμογὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας. Τοῦ τότε βασιλέως, ἐμμείναντος ἰσχυρογνωμόνως εἰς τὸ σύστημα τῆς ἀποῤῥοήσεως, ἐφ' ᾧ καὶ, διαλύσας τὴν Βουλὴν ταύτην, διέταξε νέας ἐκλογάς, καθ' ἃς ἐγένετο χρῆσις τῆς ἀναδεστέρας καὶ κτηνωδεστέρας βίας εἰς ἀναδείξιν τῶν νευροσπάστων τῆς ἐξουσίας, ἐπῆλθεν ἡ Ὀκτωβριανὴ μεταπολίτευσις, ἧς ἀποτέλεσμα ἦν ἡ ἀπέλασις τοῦ ἄλλως ἀγαθοῦ ἐκείνου ἡγεμόνος. Μετὰ δὲ τὴν μεταπολίτευσιν, ἐπὶ τοῦ νῦν δηλονότι βασιλέως, οὐδεμία μὲν σχεδὸν Βουλὴ διήνυσε τὴν νόμιμον αὐτῆς τετραετῆ περίοδον, ἐκπνευσασῶν ἁπασῶν τῶν ἀλλεπαλλήλως σχηματισθεισῶν Βουλῶν διὰ τῆς ἐνασκήσεως τῆς ἡγεμονικῆς προτιμίας τῆς διαλύσεως, πλὴν τῆς τελευταίας (τοῦ 1875), ἀλλ' ἡ διάλυσις συνέβαινε καὶ συμβαίνει, οὐχὶ διότι ὁ Ἡγεμὼν θέλει νὰ ἀποῤῥοήσῃ τὴν καθιερωμένην ἐν ταῖς ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις καὶ ἐν Ἑλλάδι δύναμιν τοῦ κοινοβουλίου, ἀλλὰ διότι ἑκάστη τῶν ἀντιπολιτευομένων μερίδων ἀναγράφει ἢ τουλάχιστον ἀνέγραψε μέχρι νῦν ὡς ὅρον παραδοχῆς τῆς ἐξουσίας τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς. Ἡ τοιαύτη ἀναγραφὴ ὑποσκάπτει προδήλως τὰ θεμέλια τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, διότι τὰ συνταγματικὰ κόμματα ὀφείλουσι νὰ ἀτενίζωσιν οὐχὶ εἰς τὴν βασιλείαν ἀλλ' εἰς τὴν Βουλήν· προέκυψεν ὅμως αὕτη ἐκ τῶν εἰς τὰς ἐκλογὰς ἐπεμβάσεων τῶν ἐνεργούντων αὐτὰς ἑλληνικῶν ὑπουρ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 107 Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ῥηθέντων συνάγεται, ὅτι ὁ βασιλεὺς ὑφ' ἣν ἀνάπτυξιν ἔλαβεν ἤδη τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, δὲν εἶναι ἐξουσία νομοθετικὴ ἢ ἐκτελεστικὴ, διαρκῶς ἐνεργοῦσα, ὡς αἱ Βουλαὶ καὶ οἱ ὑπουργοὶ, ἀλλ' ἀνωτάτη ἐξουσία ἐπιτηρητικὴ (*). «Τεθειμένος ὑπεράνω τῶν πολιτικῶν κομμάτων ὁ συνταγματικὸς βασιλεὺς, λέγει ὁ Prevôst Paradol, οὐδὲν ἐλπίζων καὶ οὐδὲν φοβούμενος ἐκ τῶν ἀντιζήλιῶν καὶ τῶν περιπετειῶν τῶν μερίδων, ἓν καὶ μόνον ἔχει συμφέρον, ἓν καὶ μόνον καθῆκον, τὸ νὰ ἐπιτηρῇ ἀγρύπνως τὴν κίνησιν τῆς πολιτικῆς μηχανῆς, ὅπως προλάβῃ πᾶσαν σοβαρὰν ἐν αὐτῇ ἀταξίαν . . . . . Περιβεβλημένος τὸ μόνον αὐτὸ προνόμιον, ἔχων αὐτὸ μόνον τὸ καθῆκον, ὁ εὐγενὴς οὗτος φρουρὸς τῶν ἐλευθεριῶν, δύναται νὰ ἀσκῇ σωστικὴν εἰς ἅπασαν τὴν κοινωνίαν ἐπιρροήν. Ὀφείλει νὰ καθηγῆται πάσης ἀληθοῦς καὶ ὠφελίμου ἐπιχειρήσεως, ἐκτὸς πάντοτε διατελῶν τῆς κοινοβουλευτικῆς διαπάλης». — Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τοῦ δικαιώματος τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς ὁ βασιλεὺς ἔχει περιωρισμένην τινὰ ἐλεγκτικὴν ἐξουσίαν. Ὁ βασιλεὺς ὀμνύει νὰ φυλάττῃ τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους, δηλονότι νὰ προστατεύῃ αὐτοὺς καὶ νὰ ἀναχαιτίζῃ τὴν παραβίασιν αὐτῶν· ὅθεν οὐ μόνον δικαιοῦται, ἀλλὰ καὶ ἠθικῶς ὀφείλει, ἐν ἀπουσίᾳ μάλιστα τῆς Βουλῆς, νὰ ἀρνῆται τὴν χορήγησιν τῆς βασιλικῆς

γείων. Ἐν τῷ παρόντι δὲν ἐπεμβαίνει εἰς τὰς ἐκλογὰς ὁ Ἡγεμὼν διὰ τῆς ὑποδείξεως ἀνακτορικῶν ὑποψηφίων, ὡς ὁ μακαρίτης Ὄθων, ἀλλ' ἐπεμβαίνουσι τὰ ὑπουργεῖα ὑπὲρ τῶν κομματικῶν αὐτῶν φίλων, διὰ δὲ τῆς ἐπεμβάσεως ταύτης κολοβοῦσιν ἐν τῇ Βουλῇ τὴν δύναμιν τῶν ἀντιπολιτευομένων κομμάτων, ὀνειροπολοῦντες ἔκστοτε τὴν διάλυσιν πρὸς ἐνέργειαν ἄλλων νέων ἐκλογῶν καὶ σχηματισμὸν εἰκονικῆς πλειονοψηφίας. Εἶναι ἀνάγκη ὅμως διὰ τοῦτο νὰ ἀφαιρεθῇ τὸν βασιλέα ἡ προνομία, ἧς διὰ τοῦ Συντάγματος ἠξιώθη πρὸς ἄρσιν τῆς ἐπικρατούσης πολλάκις ἀνωμάλου πολιτικῆς καταστάσεως; Οὐχὶ προφανῶς. Ὅ,τι ὑπάρχει ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον, εἶναι νὰ ἀσφαλισθῇ ἡ ἐλευθερία τῶν ἐκλογῶν. Ὅταν ὁ πολιτικὸς κομματάρχης γινώσκῃ ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι δὲν δύναται νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνασκήσεως τῆς βασιλικῆς προνομίας, διότι τὰ αὐτὰ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον πρόσωπα θέλουσι περιβληθῇ τὴν τηβέννον τοῦ ἀντιπροσώπου, ὃν ζητεῖ αὐτήν.

(*) Ἡ μόνη αὕτη ἐναπολειφθεῖσα ὑπὸ τὰ συνταγματικὰ πολιτεύματα εἰς τὸν ἡγεμόνα ἐξουσία τῆς ἐπισκοπήσεως καὶ ἐπιτηρήσεως μνημονεύεται ῥητῶς ἐν τοῖς Συντ. τῆς Πορτογαλλίας καὶ τῆς Βραζιλίας (ἄρθρον 98) ὡς ἰδιαιτέρα ἐξουσία ἰδουντικὴ καὶ μετριαστικὴ (pouvoir modérateur). Κατὰ τὰ Συντάγματα ταῦτα ἡ ἐξουσία αὕτη, ἀνήκουσα εἰς τὸν Βασιλέα, ἀσκεῖται παρ' αὐτοῦ ὑπὸ τὸν ἀπαραίτητον ὅρον τῆς προηγουμένης γνωμοδοτήσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας (συγκειμένου ἐκ διαπρεπόντων ἰσοβίων μελῶν), περιλαμβάνει δὲ τὸ δικαίωμα τῆς καταρτίσεως τῆς ὑπευθύνου ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας (τοῦ διορισμοῦ τῶν ὑπουργῶν), τὸ τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς καὶ τὸ τοῦ διορισμοῦ τῶν Γερουσιαστῶν, ὡς καὶ τὸ τῆς ἀπονομῆς χάριτος καὶ ἀμνηστείας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοῦ ὑπογραφῆς εἰς πασιδήλως παράνομα ἢ ἀντισυνταγματικὰ διατάγματα. Ἀλλὰ πλὴν τούτου ὁ βασιλεὺς δὲν στερεῖται τοῦ δικαιώματος, ὃ ἔχει ἀναμφισβητήτως πᾶς πολίτης, νὰ προτείνῃ ἐπωφελεῖς καὶ χρησίμους γνώμας καὶ συμβουλὰς εἰς τὰ κοινοβούλια καὶ τοὺς ὑπουργούς. Ἂν δὲ πολλάκις εἰσακούηται ἡ περί τινος νομοθετικοῦ ἢ κυβερνητικοῦ μέτρου ὀρθὴ καὶ φρόνιμος γνώμη τοῦ τυχόντος πολίτου, πολλῷ δὴ μᾶλλον θέλει εἰσακούεσθαι ἡ τοῦ βασιλέως, ὅστις, κατέχων ὑπέροχον θέσιν καὶ ἀγαθῶν ἀφθονίᾳ περιῤῥεόμενος, ἐν τοῖς πρώτοις δύναται ἀείποτε ἐν τῇ πολιτείᾳ. (*) Διὰ τοῦτο καὶ ἀναφοραὶ ἔτι ὑποβάλλονται καὶ ἔγγραφα ὑπομνήματα ἀνακοινοῦνται εἰς τοὺς συνταγματικοὺς ἡγεμόνας, ἐν ἀρτισυστάτοις μάλιστα συνταγματικοῖς κράτεσι, καὶ διὰ ζώσης ἐκτίθενται πολλάκις ἐν ἐχεμυθίᾳ γνῶμαι περὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Διὸ καὶ θεωρεῖται ἔτι νῦν ὁ βασιλεὺς, αὐτὸς ὁ συνταγματικώτατος, ὡς εἶδος τι πολιτικοῦ ἱερέως (πνευματικοῦ), εἰ ἐπιτρέπεται εἰπεῖν, εἰς ὃν πᾶς πολίτης δύναται νὰ ἐκθέτῃ προφορικῶς ἢ ἐγγράφως τὰς ἰδέας ἢ τὰ αἰτήματα αὐτοῦ.—Καὶ ὑφ' ἣν λοιπὸν πολυαρχικὴν μορφὴν ἔλαβεν ἀπό τινος τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, ὁ βασιλεὺς δὲν ἔπαυσεν ἀσκῶν σπουδαίαν λειτουργίαν ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἐπαναφέρων διὰ τῆς ἡγεμονικῆς αὐτοῦ προνομίας τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ πολιτεύματος, εἴποτε αὕτη διεταράσσετο, καὶ διά τε τῆς ἐνασκήσεως αὐτῆς καὶ τῶν συνετῶν αὐτοῦ συμβουλῶν συμβάλλων εἰς τὴν παγίωσιν τῆς ἠθικῆς ἐν τῷ πολιτεύεσθαι, οὕτω δὲ παρίστησι καὶ νῦν, ὁ μεγαλοφυὴς μάλιστα ἡγεμὼν, ἔφορον, διαιτητὴν, συγκεραστὴν, πρόσωπον ζῶν καὶ ἀείποτε πρὸς ἐδραίωσιν τοῦ πολιτεύματος καὶ πρὸς προαγωγὴν τῶν ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν συμφερόντων τῆς χώρας ὁρῶν. Ἀλλ' ὅπως ἀξίως τις ἐπιτελῇ τὰ ἔργα τοῦ ἐφόρου, ἀναγκαῖον νὰ ἔχῃ πολλὴν νοημοσύνην, ἵνα μορφοῖ ἰδίαν συνείδησιν περὶ τῶν πραγμάτων τῆς πολιτείας, μὴ καθίσταται δὲ τὸ ἔρμαιον τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ κόλακος ἢ ψευδοσυμβούλου. (**)

(*) Ὁ νεοθανὴς ἀξιομνημόνευτος βασιλεὺς τῆς Σαξωνίας Ἰωάννης, μεριμνῶν περὶ τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς προόδου τῆς πολιτείας καὶ τῆς βελτιώσεως τῶν διαφόρων κλάδων τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, συνείθιζε νὰ φοιτᾷ εἰς τὰς συνεδριάσεις τῶν δικαστηρίων, τὰς παραδόσεις τῶν ἐκπαιδευτηρίων, καὶ τὰ διάφορα διοικητικὰ γραφεῖα, νὰ ἐξετάζῃ καὶ ἀκούῃ πάντας καὶ πληροφορῆται ἰδίᾳ ἀντιλήψει περὶ πάντων· διὸ ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ, ἐπ' ἀγαθῷ ἐννοεῖται, «ὁ βασιλεὺς ἐωσάλλει τὴν ῥῖνα αὐτοῦ πανταχοῦ». Τοῦτο δύναται νὰ πράττῃ πᾶς βασιλεὺς, ἔστω καὶ συνταγματικώτατος, βέβαιος ὤν, ὅτι εἰς τὰ ὠφέλιμα καὶ ἀγαθοποιὰ μέτρα σπανιώτατα δύναται νὰ εὕρῃ κοινοβούλια ἀντιλέγοντα.

(**) Ἐντεῦθεν προφανὲς, ὅτι στερεῖται ἀληθείας τὸ ὑπό τινων λεγόμενον, ὅτι τὸ

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 108. Ἀλλ' εἴτε ἔχει, εἴτε δὲν ἔχει δικαίωματα, ἡ παρουσία βασιλέως ἢ (ὅπερ τὸ αὐτὸ) δημοκρατικοῦ προέδρου εἶναι ἀπαραιτήτως ἀναγκαία τό γε νῦν ἔχον, διότι ὡς εἰσὶ διατεθειμένα νῦν τὰ πράγματα τῶν ἐθνῶν, ὡς εἰσὶν ἀνατεθραμμένοι οἱ στρατοὶ, ὑπάρχει ἀνάγκη ὁρατῆς κεφαλῆς τοῦ ἔθνους πρὸς διατήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφάλισιν τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, καθὸ δυναμένου ἄλλως ἑκάστοτε ἢ τοῦ ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειονοψηφίας διοριζομένου προέδρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἢ τολμηροῦ τινος ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργοῦ ἢ ἄλλου ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ τοῦ στρατοῦ, τὸν στρατὸν δημαγωγήσαντος, νὰ στραγγαλίσῃ τὰς πολιτικὰς τοῦ ἔθνους ἐλευθε-

συντ. πολίτευμα θεωρεῖ τὸν βασιλέα ὡς ὅλως ἄψυχον ὄν, ἐστερημένον διανοίας καὶ βουλήσεως, ὀφεῖλον μόνον νὰ τρώγῃ, νὰ πίνῃ καὶ νὰ κοιμᾶται. Βασιλεὺς νοήμων καὶ ἱκανὸς δύναται πολλὰ νὰ διαπράξῃ καὶ ὑπὸ πολίτευμα συνταγματικὸν, ἐντὸς τῶν ὅρων αὐτοῦ αὐστηρῶς καὶ ἀπαρασαλεύτως ἐμμένων· ἀπόδειξις δὲ ζῶσα τούτου ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει βασιλεὺς τοῦ Βελγίου Λεοπόλδος, ὅστις περιεποίησε μεγάλα καλὰ εἰς τὸ Βέλγιον, συνταγματικώτατος ὤν.—Ἂν ὅμως δύναται ὁ συντ. βασιλεὺς, τηρῶν τὸ καθῆκον αὐτοῦ ἀπαρεγκλίτως, νὰ προσενέγκῃ σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν βασιλευομένην ὑπ' αὐτοῦ χώραν διὰ τῆς νοημοσύνης, ἱκανότητος καὶ δραστηριότητος αὐτοῦ, ἀνευφημούμενος διὰ τοῦτο ὑπὸ τῆς ἱστορίας, δὲν ἐξαναγκάζεται ὅμως ὑπὸ τοῦ Συντάγματος εἰς τοῦτο. Τοῦ συντ. βασιλέως κύριον καθῆκον εἶναι ὁ ἀπαρέγκλιτος πρὸς τὸ Σύνταγμα σεβασμὸς αὐτοῦ καὶ ἡ ἀποχὴ ἰδιοτέρων συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν πρὸς τὰ διαπαλαίοντα κόμματα. Τοῦτο πράττων, ἀσφαλίζει τό τε πολίτευμα καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Οὐδαμῶς δὲ συνταγματικὸν εἶναι τὸ μέμφεσθαι συνταγματικὸν βασιλέα, ὅτι χαρακοῦται ὄπισθεν τῆς ἀπραξίας, ἀπέχων αὐτὸς πάσης ἐξελέγξεως τῆς ὑπὸ τῶν κοινοβουλευτικῶν ὑπουργῶν διαχειρίσεως τῆς ἐξουσίας. Διὸ κατακριτέας θεωροῦμεν τὰς ἐκτοξευθείσας ὑπὸ τοῦ Victor Cherbullicz μομφὰς κατὰ τοῦ πρώην βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Ἀμεδαίου, ἐν τῇ ἐφεξῆς περιόδῳ τοῦ πονήματος αὐτοῦ· «ἡ θρησκευτικὴ οὕτως εἰπεῖν εὐλάβεια, ἣν ὁ Ἀμεδαῖος ἐπεδείκνυτο πρὸς τὸ κοινοβουλευτικὸν σύστημα, ἡ εὐδετερότης, ἣν ἐπηγγέλλετο ὅτι τηρεῖ ἀπέναντι τῶν κομμάτων, ἐχρησίμευεν αὐτῷ μᾶλλον ὡς πρόφασις, ὅπως ἀπρακτῇ· βασιλεύειν ἐθεώρει τὸ οὐδὲν πράττειν. Ἡ μεγάλη αὕτη ἀποχὴ, ἣν ὡς ἀρετὴν προέβαλε, ἀπέφαινε τὴν ἀδιαφορίαν αὐτοῦ». Ὁ συνταγματικὸς βασιλεὺς ἓν ἔχει καθῆκον, τὸ μὴ ἐργάζεσθαι εἰς τὴν ἀπορρόφησιν τῶν ἐξουσιῶν καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῶν ἰδίων θελήσεων, καλεῖν δὲ εἰς τὴν ἐξουσίαν τὴν βουλευτικὴν πλειονότητα. Ἂν συνταγματικός τις ἡγεμὼν συμπέσῃ ἐκ τύχης νὰ συνεναῖ τῇ ἀρετῇ ταύτῃ καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα, ἐν τῇ νομίμῳ ἐνασκήσει τῶν συνταγματικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων, μηδαμῶς παρεκκλίνων τῶν ὑποχρεώσεων αὐτοῦ, νὰ γίνηται καὶ παραγωγὸς ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν ἀγαθῶν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, τύχῃ ἀγαθῇ! ἑλκύει τὸν ἔπαινον τῶν συγχρόνων καὶ μεταγενεστέρων γενεῶν· ἀλλ' οὐδεὶς δικαιοῦται νὰ ἀπαιτῇ τοῦτο παρὰ τοῦ ἡγεμόνος ἢ νὰ μέμφηται αὐτὸν ἐπὶ ἀπραξίᾳ. Ἀκριβῶς τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ἐπενοήθη, ὅπως ἀποσοβῶνται τὰ ἐκ τῆς ἀνοίας, ἀμαθείας ἢ κακοβουλίας τοῦ ἡγεμόνος κακά.

Δήμοσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρίας, καθεζόμενος διὰ τῆς στρατιωτικῆς βίας ἐπὶ δικτατορικοῦ θρόνου. Μετὰ πολλὰς δεκαετηρίδας ἢ ἑκατονταετηρίδας, ὅταν ἡ μεταξὺ τῶν ἐθνῶν ἐμπόλεμος κατάστασις ἐκλίπῃ, ὅταν οἱ στρατοὶ διαλυθῶσι, ὅταν οἱ λαοὶ ἀναπτυχθῶσι, θέλει βεβαίως καταστῇ περιττὴ ἡ ὁρατὴ κεφαλή (πρόεδρος ἢ βασιλεύς)· ἐκτελεστικὴ δὲ ἐπιτροπή, ἔχουσα λίαν περιωρισμένην ἀστυνομικὴν ἐξουσίαν, ἐκλεγομένη ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας καὶ λογοδοτοῦσα εἰς αὐτήν, ἢ ὑπὸ ἄλλου τινὸς πολιτικοῦ σώματος ἐκ διαπρεπῶν γερόντων ὀνομαζομένη ἀλλ' εὐθυνομένη ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, θέλει ἀντικαταστήσει τὰ κοινοβουλευτικὰ ὑπουργεῖα· ἀλλὰ τὸ νῦν ἔχον διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς τοὺς πολέμους τάσιν, τὴν ὕπαρξιν μονίμων στρατῶν, καὶ τὸ ἀμόρφωτον ἔτι τῶν λαῶν, ὑπάρχει ἀνάγκη ἐπιτακτικὴ τῆς ὁρατῆς κεφαλῆς (προέδρου ἢ βασιλέως). Ἰδοὺ τίς ἡ χρεία καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ συνταγματικοῦ βασιλέως.

§ 109. Ἐῤῥέθη, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔχει μόνην προνομίαν, ἀλλ' ὑψίστην, τὴν τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς. Ἐξεταστέον ἤδη τί γίνεται μετὰ τὴν ἀνάσκησιν αὐτῆς. Αὐτόδηλον, ὅτι ἐνεργοῦνται νέαι βουλ. ἐκλογαί· ἀλλὰ τίς διατάσσει τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν καὶ πότε ἐνεργοῦνται; Κατὰ τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα (ἄρθρ. 37) ἐν αὐτῷ τῷ περὶ διαλύσεως βασιλικῷ διατάγματι προσδιορίζεται καὶ ἡ ἡμέρα τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐκλογῶν ἐντὸς τῆς ὁριζομένης ὑπ' αὐτοῦ διμήνου προθεσμίας, καὶ ἡ ἡμέρα τῆς κλήσεως τῆς ἐκλεχθησομένης Βουλῆς ἐντὸς ὡσαύτως τῆς ὑπὸ τοῦ συντάγματος ὁριζομένης τριμήνου προθεσμίας. Εἴπομεν ἤδη, ὅτι ὁ βασιλεὺς κέκτηται τῆς διαλύσεως τὸ δικαίωμα, ὅπως οὐδετεροῖ τὴν κακὴν νομοθετικὴν ἢ κυβερνητικὴν ἐνέργειαν τῆς Βουλῆς, ἥτις, καθ' ἣν ἤδη μάλιστα ἀνάπτυξιν ἔλαβε τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, διορίζει καὶ παύει π ρ ά γ μ α τ ι τοὺς ὑπουργούς. Τούτου ἕνεκα προφανὲς ὑπάρχει, ὅτι δέον νὰ ᾖ ὡς οἷόν τε βραχὺς ὁ χρόνος τῆς προσκλήσεως τῶν ἐκλογέων καὶ τῆς συνελεύσεως εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῶν νέων βουλευτῶν. Ἀλλὰ καὶ δι' ἕτερον λόγον τῶν νέων ἐκλογῶν ἡ ἐνέργεια δέον νὰ ᾖ ὅσον οἷόν τε ταχεῖα, ὅτι δηλ. ἀποτρέπεται οὕτως ἡ ἐπέμβασις τοῦ αὐταρχικοῦ βασιλέως ἢ τοῦ κομματικοῦ ὑπουργείου εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς, ἅτε μὴ ἀπολειπομένου τοῦ ἀναγκαίου χρόνου εἰς καπάρτισιν κυβερνητικῶν συνδυασμῶν καὶ διαφθορὰν τῆς συνειδήσεως τῶν ἐκλογέων διὰ διορισμῶν, παύσεων ἢ ἄλλων δώρων τῆς ἐξουσίας.

§ 110. Ὁ βασιλεὺς ἔχει προσέτι τὸ δικαίωμα κατά τε τὸ ἡμέτερον Σύντ. (ἄρθρ. 38) καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν Συνταγμάτων, οἷον τὸ Γαλλικὸν τοῦ 1815 καὶ 1830, τὸ Πρωσσικόν,

τὸ Δανικὸν, τὸ Βελγικὸν(*), τὸ δικαίωμα νὰ ἀναβάλῃ ἐπί τινας ἡμέρας τὴν ἔναρξιν ἢ νὰ διακόπτῃ ἐπί τινας ὡσαύτως ἡμέρας τὴν ἐξακολούθησιν τῆς βουλευτικῆς Συνόδου. — Καὶ τὸ δικαίωμα τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν παραγαγοῦσαν τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ἀρχικὴν ἰδέαν, τὴν ἰδέαν δηλονότι μικροῦ τινος περιορισμοῦ μόνον τοῦ μονάρχου. Ὡς πολλάκις ἐν τοῖς πρόσθεν ἐπανελάβομεν, ὁ Ἡγεμὼν ὑπεβλήθη μὲν διὰ τοῦ Συντάγματος εἴς τινας περιορισμοὺς, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἀπενεμήθησαν αὐτῷ πάντα σχεδὸν τὰ δικαιώματα αὐτοκρατοῦς μονάρχου καὶ πᾶσαι αἱ ἐγγυήσεις περὶ διατηρήσεως τῆς μοναρχικῆς αὐτοῦ δυνάμεως. Ἐπελθούσης ὅμως ἤδη διαρόρου πολιτειακῆς καταστάσεως, ἅτε ἀπορροφήσαντος τοῦ κοινοβουλίου διὰ τῆς κοινοβουλευτικῆς εὐθύνης ἅπασαν σχεδὸν τὴν πολιτικὴν δύναμιν, καταστάντων δ' ἐκ τούτου τυπικῶν ἁπάντων τῶν ἡγεμονικῶν δικαιωμάτων, πλὴν τοῦ τῆς διαλύσεως, πάντη ἀνακόλουθος εἶναι ἐρεξῆς ἡ ἀπονομὴ τοῦ τῆς διακοπῆς καὶ ἀναβολῆς δικαιώματος εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, διότι, ἂν μὲν ὑποτεθῇ, ὅτι καὶ τὸ δικαίωμα τοῦτο, ὡς τὰ ἄλλα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας δικαιώματα, οἷον τοῦ διορίζειν καὶ παύειν, δέον νὰ ἐνασκῶσιν οἱ ὑπουργοὶ, οἱ ἀπὸ τοῦ κοινοβουλίου ἀπορρέοντες, καὶ ἐπομένως ἀπολαύοντες τῆς πίστεως αὐτοῦ, προφανῶς ἀποβαίνει ἄχρηστον τὸ δικαίωμα τοῦτο· ὁ δὲ προβληθησόμενος τυχὸν ἰσχυρισμὸς, ὅτι οἱ προσφάτως ἀνελθόντες εἰς τῆς ἐξουσίας τὰ βάθρα ὑπουργοὶ ἔχουσιν ἐνίοτε ἀνάγκην τῆς διακοπῆς, ὅπως παρασκευάσωσιν ἔργα τινὰ νομοθετικὰ καὶ καθυποβάλωσιν αὐτὰ εἰς

(*) Τὸ Πρωσσικὸν Σύνταγμα τῆς 31 Ἰανουαρίου 1850 (ἄρθ. 52) ὁρίζει τὰ ἑξῆς: «ὁ βασιλεὺς δύναται νὰ διακόπτῃ τὰς συνεδριάσεις τῶν βουλῶν, ἀλλὰ μόνον τῇ συγκαταινεύσει αὐτῶν τούτων (τῶν Βουλῶν) ἐπιτρέπεται ἡ διακοπὴ αὐτῶν ἐπὶ ἡμέρας ὑπὲρ τὰς τριάκοντα». Τὸ δὲ Δανικὸν Σύνταγμα τοῦ 1849 (ἄρ. 26) ὁρίζει «ὁ βασιλεὺς δύναται νὰ ἀναβάλῃ τὰς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς ἐφ' ὡρισμένον χρόνον· ἀλλ' ἡ διακοπὴ αὕτη δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸ χρονικὸν ὅριον τῶν 2 μηνῶν, ἐὰν μὴ συναινέσῃ εἰς τοῦτο αὐτὴ αὕτη ἡ Βουλή, οὔτε δύναται νὰ διαταχθῇ πλέον ἢ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μέχρι τῆς προσεχοῦς τακτικῆς Συνόδου». Τὰ αὐτὰ καθιεροῖ καὶ τὸ νεώτερον Σύνταγμα τοῦ 1866 (ἄρθρον 21). Τὸ Σύνταγμα τῆς ἀρκτῴας Γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας (τοῦ 1867) διὰ τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ 26 ἐπιτρέπει τὴν ἐπὶ 30 μόνον ἡμέρας διακοπὴν τῆς βουλευτικῆς Συνόδου ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, τὴν ἐπέκεινα δ' αὐτῶν μόνον συναινέσει αὐτοῦ τοῦ κοινοβουλίου. Τὸ δὲ Γαλλικὸν τοῦ 1815, ὡς καὶ τὸ τοῦ 1830, οὐδένα κἂν ἔταξαν περιορισμὸν εἰς τὴν ἐνάσκησιν τοῦ δικαιώματος τῆς διακοπῆς εἴτε ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν τῆς διακοπῆς, εἴτε ὡς πρὸς τὴν ἐπανάληψιν αὐτῆς. Τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα ἐπιτρέπει τὴν ἅπαξ μόνον ἐπὶ 40 ἡμέρας ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας διακοπὴν ἢ ἀναβολὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς ἐντὸς τῆς αὐτῆς βουλευτ. συνόδου· πρὸς δευτέραν δὲ διακοπὴν χρεία συγκαταθέσεως τῆς Βουλῆς.

τὴν Βουλὴν, διατελοῦντες ἐπί τινας ἡμέρας ἀπηλλαγμένοι τῶν περισπασμῶν τῶν βουλευτικῶν συζητήσεων, οὐδεμιᾶς ἔχεται βασιμότητος, οὐ μόνον διότι ἐν ταῖς συνταγματικαῖς ἐπικρατείαις οἱ τὰ ὑπουργικὰ ἐδώλια καταλαμβάνοντες ζῶσιν ἐν τῇ πολιτικῇ διηνεκῶς, ἑπομένως εἶναι ἀείποτε σχεδὸν δεόντως παρεσκευασμένοι, ἀλλὰ πρὸ πάντων διότι, καὶ τοῦ ἐναντίου ὑποτιθεμένου, οἱ παρὰ τῇ βουλευτικῇ πλειονοψηφίᾳ ἰσχύοντες ὑπουργοὶ δύνανται, προβάλλοντες τὴν δέουσαν δικαιολόγησιν, νὰ αἰτήσωσι παρ' αὐτῆς τῆς Βουλῆς τὴν ἐπί τινας ἡμέρας διακοπὴν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς. Ἂν δ' οἱ ὑπουργοὶ, διότι ἀπέβαλον τὴν εὔνοιαν τῆς βουλευτικῆς πλειονοψηφίας, ἢ οὐδέποτε ἠξιώθησαν αὐτῆς, αἰτῶσι τὴν ἀναβολὴν ἢ διακοπὴν, ὅπως παρατείνωσιν ἐπί τινας ἡμέρας τὸν ὑπουργικὸν αὐτῶν βίον ἢ ἐργασθῶσιν ἀνέτως εἰς τὴν διὰ τῶν χαρισμάτων τῆς ἐξουσίας κατάρτισιν πλειονοψηφίας τὸ δικαίωμα τοῦτο εἶναι παντελῶς ἀδικαίωτον, τουτέστιν ἀσύμφωνον ὅλως πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν ἤδη πνεῦμα τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, διότι ὑπουργοὶ μὴ ἀπολαύοντες τῆς κοινοβουλευτικῆς πίστεως οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν δέον νὰ διατηρῶνται, ἡ δὲ διαφθορὰ πρὸς κατάρτισιν κυβερνητικῆς πλειονοψηφίας εἶναι τῶν χρηστῶν ἠθῶν ἀλλοτριωτάτη, οὐδὲν δυναμένη νὰ παραγάγῃ δικαίωμα. Ἄλλως ἡ πεῖρα ἀπέδειξεν ὅτι ἐλαχίστας δύναται νὰ ἔχῃ προσδοκίας οὐζήσεως τῶν ἐν τῇ βουλῇ φίλων αὐτοῦ ὑπουργεῖον, ἔχον σαλευομένην πλειονοψηφίαν κατὰ τὴν εἴσοδον αὐτοῦ εἰς τὰ πράγματα. Ἂν δὲ πάλιν ὑποτεθῇ, ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦτο καὶ ὑπὸ τὴν τανῦν ἀνάπτυξιν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος εἶναι κατ' οὐσίαν βασιλικὸν, ὡς τὸ τῆς διαλ. τῆς Βουλῆς, ἑπομένως δύναται ὁ βασιλεὺς εἰς ἄλλα μὲν ὑπουργεῖα νὰ ἀποποιηθῇ, εἰς ἄλλα δὲ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀναβολὴν ἢ διακοπὴν, τὸ δικαίωμα τοῦτο διατελεῖ ἀσυμβίβαστον τελείως πρὸς τὰς καθιερωμένας κοινοβουλευτικὰς συνηθείας, καθ' ἃς ἡ βουλευτικὴ πλειονότης δέον νὰ κυβερνᾷ. Ὅθεν ὀρθῶς κατ' ἐμὴν γνώμην δὲν ἐπέτρεψαν τὸ δικαίωμα τῆς ἀναβολῆς καὶ τῆς διακοπῆς τῶν βουλευτικῶν συνόδων εἰς τὸν Ἡγεμόνα τὸ γαλλ. Σύνταγμα τῆς 3 σεπτεμβρ. 1791 (*), τὸ νορβηγικὸν τοῦ 1814 (**)

(*) Τὸ Σύνταγμα τοῦτο ἐπερυλάξατο τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰς αὐτὴν τὴν Βουλὴν, ὀφείλουσαν μόνον ἐν περιπτώσει διακοπῆς ὑπερδεκαπενθημέρου νὰ ἀνακοινώσῃ αὐτὴν εἰς τὴν ἐκτελ. ἐξουσίαν (ἄρθρον 2 τμῆμα 4).

(**) Τὸ Νορβηγικὸν Σύνταγμα, καθιερῶσαν ὀρθῶς τὸ δικαίωμα τῆς ipso jure συνελεύσεως τῶν Βουλῶν (τοῦ Storthing) ἐν ἡμέρᾳ τοῦ ἐνιαυτοῦ ὡρισμένῃ, χορηγεῖ μόνον (ἄρθ. 80) τῷ βασιλεῖ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀρνεῖσθαι εἰς τὸ κοινοβούλιον τὴν ἄδειαν πρὸς συνεδρίασιν ἐπέκεινα τῶν τριῶν μηνῶν, ἀλλ' οὐδένα ποιεῖται λόγον περὶ διακοπῆς τῶν βουλευτικῶν συνόδων.

Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τὸ συνηδικὸν τοῦ 1809 (*). — Ἐξεταστέον ἐν τούτοις ὁποῖον δικαίωμα εἶναι τό γε νῦν ἐχον τὸ τῆς ἀναβολῆς καὶ διακοπῆς δικαίωμα, βασιλικὸν ἢ ὑπουργικόν. Ὡς καὶ ἄλλοτε εἴπομεν, ὑπουργικὸν δικαίωμα ἀπέβη τὸ δικαίωμα ἐκεῖνο τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας, ου τὴν ἐνάσκησιν ἐπιβάλλει εἰς τὸν βασιλέα τὸ ὑπουργεῖον δι' ἧς ἀπο λαύει πλειονοψηφίας ἐν τῇ Βουλῇ, δηλονότι ἐμμέσως αὐτὴ ἡ Βουλὴ βασιλικὸν δὲ διαμένει τὸ δικαίωμα, οὗ ἡ ἐνάσκησις δὲν δύναται νὰ ἐπιβληθῇ ὑπὸ τῆς βουλευτικῆς πλειονοψηφίας· ἑπομένως τὸ δι καίωμα τῆς ἀναβολῆς ἢ διακοπῆς, μὴ δυνάμενον νὰ ἐπιβληθῇ δι τῆς πλειονοψηφίας τῆς Βουλῆς ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου, ἀπομένει κα θαρῶς βασιλικον, οἷον τὸ τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Περὶ τῆς καταρτίσεως τῶν διαχειριστικῶν τῆς νομοθετικῆ καὶ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας προσώπων καὶ σωμάτων.

§ 111. Ἐξητάσαμεν μέχρις ἐνταῦθα τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀποςολὴ τῶν δύο ἐκ τῶν τριῶν πολιτειακῶν ἐξουσιῶν, ἤτοι τῆς νομοθετικῆ καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐνασκήσεως αὐ τῶν· εἴδομεν δὲ, ὅτι ἐν ταῖς ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις ἄμφω τὰ ἐξουσίας ταύτης διαχειρίζονται, εἴτε πράγματι εἴτε κατὰ τύπον, β α σ ι λ ε ὺ ς καὶ τὰ ν ο μ ο θ ε τ ι κ ὰ σ ώ μ α τ α (αἱ Βουλαί Ὑπολείπεται ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν τὸν τρόπον τῆς καταρτίσεως αὐ τῶν. Ἀρχόμεθα δὲ πρῶτον ἀπὸ τοῦ Βασιλέως.

I. Β α σ ι λ ε ύ ς.

§ 112. Ὁ β α σ ι λ ε ὺ ς κατὰ τοῦτο κυρίως διαφέρει τοῦ δ η μ ο κ ρ α τ ι κ ο ῦ π ρ ο έ δ ρ ο υ, ὅτι ὁ μὲν πρόεδρος ἐκλέγεται κα ὡρισμένα χρονικὰ διαλείμματα δι' ἀμέσου ἢ ἐμμέσου ἐκλογῆς ὑπ τοῦ λαοῦ(**), ὁ δὲ βασιλεὺς εἶναι ἰσόβιος καὶ διαδοχικός. Ὁ βασ

(*) Κατὰ τὸ Συνηδικὸν (ἄρθ. 109) «ἡ τακτικὴ Σύνοδος τῆς Διαίτης (τῶν δ βουλῶν) διαρκεῖ ἐπὶ 4 μῆνας, καθ' οὓς δὲν δύναται νὰ κηρυχθῇ ἡ λῆξις αὐτῆς ἢ ἐ τῇ αἰτήσει αὐτῆς ταύτης»· οὐδὲν δ' ἄρθρον ὑπάρχει καθιεροῦν τὸ ἡγεμονικὸν δ καίωμα τοῦ διακόπτειν τὴν ἅπαξ ἀρξαμένην βουλευτικὴν σύνοδον.

(**) Ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις ἐκλέγεται κατὰ τετραετίαν δι' ἀπολύτου πλει νοψηφίας ὑπὸ ἐκλεκτόρων, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν ἐχόντων τὰ προσόντα τοῦ ἐκλογέω ἐν ταὐτῷ δὲ ψηφοφορεῖται καὶ ὁ ἀντιπρόεδρος, ὅστις ἀντικαθιστᾷ τὸν πρόεδρον, ἀπ θανόντα ἢ καταδικασθέντα, μὴ ἐνεργουμένης νέας προεδρικῆς ἐκλογῆς, προεδρεύ δ' ἐν τούτοις τῆς Γερουσίας. Ἐπεκράτησε δὲ καθ' ἕξιν ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸ δοθ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Οὐασιγκτῶνος παράδειγμα, ὅστις, ἀποκρούσας τὴν καὶ ἐκ τρίτ ἐκλογὴν αὐτοῦ ὡς προέδρου, τῆς ἑαυτοῦ ἀρετῆς μνημεῖον εἰς ἅπαντα χρόνον κατ

λεὺς ἄρα παράγει τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ οὐχὶ συνήθως ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς γεννήσεως· διὸ δὴ δύναται νὰ καθεσθῇ ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ Θρόνου (*) καὶ βλάξ ἢ παράκοπος καὶ μοχθηρὸς ἀνθρωπίσκος.

λιπε, μετὰ διπλῆν ἐκλογὴν νὰ μὴ δύνατα τὸ αὐτὸ πρόσωπον νὰ ἐκλεχθῇ. (Περὶ τῶν λεπτομερειῶν βλέπε Histoire des Etats unis par Edouard Laboulaye τόμ. 3 ἐν τῷ περὶ ἐκτελ. ἐξουσίας καὶ Story Constitution Américaine). Ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ κατὰ τὸ δημοκρατικὸν Σύνταγμα τοῦ 1848 ἐξελέγετο ὁ πρόεδρος διὰ τέσσαρα ἔτη, ἀλλὰ δὲν ἐδύνατο νὰ ἐπανεκλεχθῇ, εἰμὴ μετὰ διάλειμμα ἄλλων τεσσάρων ἐτῶν (ἄρθρον 45), ἐξελέγετο δὲ δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας καὶ διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ὑπὸ πάντων τῶν Γάλλων ἐκλογέων (46). Ὑπὸ δὲ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος ἐξελέγετο ὁ ἀντιπρόεδρος μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ προέδρου μεταξὺ τριῶν ὑποψηφίων προτεινομένων ὑπ' αὐτοῦ· ἀλλ' οὗτος ἠδύνατο νὰ ἀναπληρώσῃ μόνον τὸν πρόεδρον κωλυόμενον, ἀλλὰ δὲν διεδέχετο αὐτὸν ἀποθνήσκοντα ἢ παραιτούμενον, διατασσομένης νέας ψηφοφορίας πρὸς ἐκλογὴν ἄλλου προέδρου. (Περὶ τῶν καθ' ἕκαστα βλέπε κείμενον γαλλ. Συντάγματος καὶ Theorie du droit constitutionnel Francais κτλ. τοῦ Félix Berriat-Saint-Prix). Κατὰ δὲ τὸ τανῦν ἰσχύον ἐν Γαλλίᾳ πολίτευμα ὁ πρόεδρος ἐκλέγεται καθ' ἑπταετίαν ὑπὸ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, εἰς ἓν συνερχομένων, δι' ἀπολύτου πλειονοψηφίας, ἀλλ' εἶναι ἀείποτε ἐπανεκλεκτός. Γίνεται δὲ νέα ἐκλογὴ προεδρικὴ οὐ μόνον μετὰ τὸ πέρας τῆς ἑπταετοῦς προεδρικῆς περιόδου, ἀλλὰ καὶ ἅμα ἐπελθούσης χηρείας τοῦ προεδρικοῦ δίφρου διὰ τῆς παραιτήσεως ἢ τελευτῆς τοῦ αἱρεθέντος προέδρου. Κατὰ δὲ τὸ Ἑλβετικὸν ὁμοσπονδιακὸν Σύνταγμα ὁ πρόεδρος ἐκλέγεται ἐτησίως, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἐκλεχθῇ δὶς κατὰ συνέχειαν.

(*) Ἐπεκράτησεν ἐκπαλαι ἡ συνήθεια καὶ διατηρεῖται μέχρι τοῦ νῦν τοῦ καθέζεσθαι τοὺς βασιλεῖς ἐπὶ θρόνου. Καὶ νῦν μὲν ὁ θρόνος τῶν Εὐρωπαίων ἡγεμόνων (ἀπολύτων ἢ συνταγματικῶν) εἶναι ἁπλοῦς δίφρος, περιβεβλημένος διὰ βελούδου, (ὅθεν καὶ τὸ τοῦ Ναπολέοντος «τί εἶναι θρόνος; τέσσαρα τεμάχια ξύλου, περιβεβλημένα διὰ βελούδου»)· ἀλλὰ κατὰ τὸν μεσαίωνα ἦν μεγάλη κλίνη, κεκαλυμμένη διὰ πολυτελῶν στρωμάτων καὶ προσκεφαλαίων. Τὸ δὲ πάλαι, ἐν ταῖς Ἀσιαναῖς ἰδίως ἐπικρατείαις, αἱ ἡγεμονικοὶ θρόνοι ἦσαν βαρυδάπανοι ἄγαν, καθὸ ἐκ πολυτίμων μετάλλων κατεσκευασμένοι. Οὕτως ὁ θρόνος τοῦ Σολομῶντος ἦν ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος, ὁ τοῦ Ξέρξου ἐξ ἀργύρου κτλ.

Ἐκ τούτου δ' ἐπεκράτησε καὶ αὐτὴ ἡ βασιλεία καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς νὰ διακρίνηται πολλάκις διὰ τῆς λέξεως θρόνος (trône). Ὅθεν καὶ ὁ βασιλικὸς λόγος = λόγος τοῦ θρόνου (discours du trône).

Ἡ βασιλεία ἢ ἡ βασιλικὴ ἐξουσία καλεῖται ὡσαύτως καὶ διάδημα ἢ στέμμα ἐκ τῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐπικρατούσης συνηθείας τοῦ φέρειν τοὺς βασιλεῖς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διάδημα καὶ στέμμα. Καὶ τὸ μὲν διάδημα ἀπετέλει σύμβολον τῆς βασιλείας κατὰ τὴν βεβαίωσιν Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως πολὺ πρὸ τῆς θεμελιώσεως τῆς Ῥώμης, τὸ δὲ στέμμα ἦν προωρισμένον κατ' ἀρχὰς διὰ τὸν κλῆρον, οὗτινος ἀπήρτιζεν ἓν τῶν κυριωτέρων κοσμημάτων, ὅθεν ἔπειτα παρέλαβον καὶ οἱ βασιλεῖς. — Ὡς δὲ διὰ τῆς λέξεως θρόνος, καὶ διὰ τῆς λέξεως στέμμα ἐμφαίνεται πολλάκις ἐν τῇ πολιτικῇ γλώσσῃ αὐτὸ τοῦ βασιλέως τὸ πρόσωπον. Ἀλλὰ καὶ σκῆπτρον ἔτι καλεῖται ἡ βασιλικὴ ἐξουσία ἐκ τῆς παλαιᾶς συνηθείας τοῦ βαστάζειν σκῆπτρον.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀλλὰ τοῦτο πηγὴ μεγάλου κακοῦ ἐν ταῖς μοναρχικαῖς πολιτείαις, ὅπου ὁ ἡγεμὼν εἶναι τὸ κέντρον ἁπασῶν τῶν ἐξουσιῶν, ἡ πηγὴ καὶ ἡ ἑστία πάσης δυνάμεως, οὐδαμῶς ἐπηρεάζει τὰς ἀντιπροσωπικάς, ἐν αἷς ὁ βασιλεὺς λαμβάνει μὲν, ὡς καὶ ἐν ταῖς μοναρχικαῖς, ὀγκώδη μισθὸν καὶ περιστοιχίζεται ὑπὸ βασιλικῆς ἀκολουθίας, ἀλλ' οὐδεμίαν, ὡς παρετηρήσαμεν, τῶν καθεστηκυιῶν πολιτειακῶν ἐξουσιῶν διαχειρίζει πράγματι. (*) Οὐχ ἧττον πολλὴ καταβάλλεται καὶ ἐν ταῖς συνταγματικαῖς ἐπικρατείαις προσοχὴ εἰς τὴν προσήκουσαν ἀνατροφὴν τοῦ διαδόχου, διότι, καίτοι ἀφαιρούμενος τὰ ἄλλα αὐτοῦ δικαιώματα ὑπὸ τῆς συνταγματικῆς πράξεως, διατηρεῖ ὅμως ἄθικτον τὴν ὑψηλὴν τῆς διαλύσεως προνομίαν, καθιστᾶσαν αὐτὸν ἐπόπτην καὶ ἐλεγκτὴν τῶν Βουλῶν καὶ τοῦ ὑπουργείου. «Ἑτοιμάσατε δώδεκα θρόνους, διότι μέλλω νὰ ὑποδεχθῶ δώδεκα βασιλεῖς» ἀνέκραξε βαρυόργητος Ἰάκωβος ὁ ά. τῆς Ἀγγλίας, μαθὼν, ὅτι ἡ Βουλὴ ἐξελέξατο δωδεκαμελῆ ἐπιτροπὴν, ὅπως ἐποπτεύσῃ τὴν τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ παιδοτροφίαν· ἀλλ' ἡ Βουλὴ ἐπέμεινε διατεινομένη, ὅτι αἱ Βουλαὶ εἶχον καὶ ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐπαγρυπνῶσιν εἰς τὴν ἀγωγὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τοῦ ἐκδέκτορος τοῦ Θρόνου. Τῷ ὄντι, ὅσον καὶ ἂν περιωρίσθησαν τὰ βασιλικὰ δικαιώματα ἐν τῇ συνταγμ. πράξει, ἐναπέμεινεν εἰς αὐτὸν ἱκανὴ δύναμις πρὸς διάπραξιν τοῦ καλοῦ· ἀνάγκη ἄρα νὰ χρησιμοποιῆται ἡ δύναμις αὕτη διὰ τῆς προσηκούσης παιδεύσεως καὶ ἀγωγῆς τοῦ μέλλοντος βασιλέως.—Τινὲς εἶπον, ὅτι οἱ βασιλεῖδαι διάδοχοι δέον νὰ σπουδάζωσιν ἰδίως τὰ στρατιωτικὰ, ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη, λείψανον οὖσα δεισιδαιμονικῆς προλήψεως ἀρχαίας ἐποχῆς, καθ' ἣν τιμὴ καὶ δόξα τῶν ἐθνῶν ἐλογίζετο τὸ πολεμεῖν νικηφόρως πρὸς ὑποδούλωσιν καὶ κατάκτησιν ἄλλων λαῶν

(*) Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι πολλοὶ πολιτειολόγοι ἀπονέμουσιν ἔξοχον σημαντικότητα εἰς τὴν βασίλειον πορφύραν. Οὕτως ὁ Guizot γράφει, ὅτι «ὅπως τις ὑπάρξῃ ἀληθὴς βασιλεὺς, δέον νὰ φέρῃ ἐν ἑαυτῷ καὶ κομίζῃ ὡς προῖκα τῇ ὑπανδρευομένῃ αὐτὸν χώρᾳ τινὰς τῶν φυσικῶν καὶ ἀναφαιρέτων χαρακτήρων τῆς βασιλείας» (ἀπομνημον. κεφ. 12 τ. 2 σελ. 237), ὁ δὲ τῶν φιλοσόφων ἡγεμὼν Ἀριστοτέλης, ὅτι πρέπει νὰ ἀνήκῃ φύσει εἰς τὸ βασίλειον γένος, δηλονότι νὰ ἔχῃ ἔξοχα ἠθικὰ καὶ διανοητικὰ πλεονεκτήματα (Πολιτικ. βιβλ. Γ' κεφ. ιά § 11 καὶ 12), ὁ δὲ Πλάτων, ὅτι ἀναγκαῖον νὰ ᾖ ἀνὴρ τέλειος, πεπαιδευμένος, νοήμων, ἔμφρων, ἐνάρετος, φιλόσοφος «ὑπερέχων κατ' ἀρετὴν πρὸς ἡγεμονίαν πολιτικὴν, διαφέρων γενέσθαι κατ' ἀρετὴν τοιοῦτον, ὥστε ὑπερέχειν τὴν ἐκείνου τὰς τῶν ἄλλων πάντων». Ἀλλ' ἄλλο βασιλεὺς, ὑπὸ τὴν ἀρχικὴν τῆς λέξεως ἔννοιαν, καθ' ἣν ἐμφαίνει τὸν παντοδύναμον μοναρχικὸν βασιλέα, καὶ ἄλλο βασιλεὺς, οἷοι οἱ κοινοβουλευτικοὶ, οἵτινες δύνανται μὲν ἀναμφηρίστως νὰ ὠφελήσωσι, μεγαλόνοες ὄντες, ἀλλ' οὐδαμῶς νὰ βλάψωσι, τυγχάνοντες ἀμαθεῖς ἢ μικρόνοες ἕνεκα τῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν.

καὶ χωρῶν, οἱ δὲ ἡγεμόνες ὑπελάμβανον μεγάλην τιμὴν τὸ αὐτοπροσώπως ἀρχηγεῖν τοῦ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν στρατοῦ ἐν πολέμῳ, ἀπόβλητος τυγχάνει ἐν τῷ παρόντι, ὅτε ὑπολαμβάνεται μὲν ὁ πόλεμος ἐνίοτε δυστυχῶς ἀναγκαῖος, ἀλλ' ἀείποτε πικρὸς καὶ δυσάρεστος, τὰ δὲ καθήκοντα τοῦ βασιλέως θεωροῦνται ὅλως πολιτικά. Ὁ βασιλεὺς εἶναι, ὡς πολλάκις ἐρρέθη, ὁ ὑπέρτατος ἐπιτηρητὴς τῆς ἐν γένει κυβερνητικῆς καταστάσεως τῆς πολιτείας, κατὰ τύπον δὲ μόνον ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ, ὡς δυνάμεως ὑποτεταγμένης τῇ ἐκτελ. ἐξουσίᾳ, ἑπομένως τυγχάνει πράγματι ἀνὴρ πολιτικὸς πρὸ πάντων, οὐχὶ δὲ πολεμικός· τὸ δὲ ἔθιμον τῆς περιβολῆς στρατιωτικῆς ἐσθῆτος, πηγάζον ἐκ μόνου τοῦ τύπου τῆς ἀρχηγίας τοῦ στρατοῦ, δὲν δύναται νὰ ἀλλοιώσῃ τὸν χαρακτῆρα τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος. Βασιλεὺς, εἴτε συνταγματικὸς εἴτε μοναρχικὸς, δύναται μεγάλας νὰ περιποιήσῃ τῇ πατρίδι αὐτοῦ ὠφελείας, ὠθῶν τοὺς ὑπ' αὐτὸν πολιτευομένους εἰς σπουδαίας οἰκονομικὰς καὶ πολιτικὰς ὀργανώσεις καὶ μεταῤῥυθμίσεις, ἂν διατελῇ τρίβων τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, (οὐχὶ δηλ. μόνον τοῦ δημοσίου δικαίου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχῶν ἐν γένει τοῦ δικαίου, τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, τῆς φιλοσοφίας, καὶ τῆς ἱστορίας, τῆς πατρίου ἰδίως ἱστορίας), ἀλλ' οὐδαμῶς βοηθεῖ τῇ προαγωγῇ τῆς πολιτείας, ἐν ὁμαλοῖς τοὐλάχιστον καιροῖς, περὶ τὴν στρατηγικὴν ἐπιστήμην ἰδιαιτέρως καταρτιζόμενος καὶ τὰ πολεμικὰ λαμπρὸς καθιστάμενος.—Ἂν λοιπὸν ὁ διὰ τῆς γεννήσεως ἀναῤῥηθεὶς βασιλεὺς δὲν εἶναι συνήθως ὁ καὶ κατὰ τύπον ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ, ὡς οἱ βουλευταὶ, εἶναι ὅμως προδήλως ὁ κατ' οὐσίαν ἀντιπρόσωπος διά τε τὴν ἀπὸ βασιλέως ἐκλελεγμένου ὑπὸ τοῦ λαοῦ γέννησιν ἢ καταγωγὴν αὐτοῦ καὶ πρὸ πάντων τὴν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιτήρησιν τῶν βουλῶν ἐθνικὴν ἀνατροφὴν τοῦ διαδόχου.

§ 113. Ἡ διαδοχὴ ἐν ἅπασι τοῖς εὐνομουμένοις κράτεσι συνίσταται εἰς τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάβασιν τῶν κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν γνησίων καὶ νομίμων ἀπογόνων τοῦ βασιλέως κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας. Τὴν διαδοχὴν ταύτην καθιεροῖ καὶ τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα (ἄρθρ. 45) ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς προτιμήσεως τῶν ἀῤῥένων ἀπογόνων, ἀποκλεῖον δηλονότι τὰς γυναῖκας τοῦ θρόνου, ὁσάκις ὑπάρχουσιν ἐν τῷ βασιλείῳ οἴκῳ ἄνδρες, ἔστω καὶ νεώτεροι τῶν γυναικῶν. Ἐν ᾧ πολλοὶ πολιτειολόγοι, φιλοφρόνως πρὸς τὸ ὡραῖον φῦλον φερόμενοι, ὑπεστήριξαν πρό τινος τὸ δίκαιον τῆς εἰς τὰ δημόσια πράγματα συμμετοχῆς τῶν γυναικῶν, ἄλλοι ἀποδοκιμάζουσι τὴν παροχὴν τοῦ δικαιώματος τοῦ βασιλεύειν εἰς αὐτὰς, καὶ τούτοις ἐν μέρει ἠκολούθησε τὸ ἡμέτερον σύνταγμα, Ἡ ἱστο-

ρία μαφτυρεῖ, ὅτι πολλάκις γυναῖκες καὶ βασιλεύουσαι καὶ ἀντιβα
σιλεύουσαι ἐπρώτευσαν καὶ ἠρίστευσαν. Οὕτως ἡ μεγαλορυὴς Αἰ-
κατερίνη τῆς Ῥωσσίας, ἡ Μαρία Θηρεσία τῆς Αὐστρίας, ἡ Ἐλι-
σάβετ τῆς Ἀγγλίας ὑπερέβαλον κατὰ τὴν βασιλικὴν ἱκανότητα
τοὺς πλείστους τῶν μοναρχησάντων ἀνδρῶν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπο-
τεθῇ ἀληθὲς ὅ,τι πολλοὶ διατείνονται, ὅτι δηλ. τὰ ἄρτι μνησθέν-
τα παραδείγματα γυναικῶν ἐνδόξως βασιλευσασῶν εἶναι φαινόμενα
ἱστορικά, ἄλλως δὲ ὅτι καὶ αὐταὶ αὗται ἔπραξαν μὲν πολλὰ με-
γάλα καὶ περιάκουστα ἀγαθά, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐγένοντο ἔνοχοι καὶ
τρομερῶν ἀδικημάτων, πρὸς δὲ ὅτι συνήθως αἱ γυναῖκες εἶναι εὐπι-
στότεραι, ἐπιπολαιότεραι καὶ ἰσχυρογνωμονέστεραι τῶν ἀνδρῶν, διὰ
τοῦτο δὲ δέον νὰ ἀποκλείωνται τοῦ μοναρχεῖν, ἐν ταῖς συνταγματι-
καῖς ἐπικρατείαις, ὅπου, ὡς πολλάκις εἴπομεν, κατέστη κατὰ τὸ
πλεῖστον τύπος ἁπλοῦς τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, δύναται ἐξ ἴσου δο-
κίμως νὰ βασιλεύῃ ἡ γυνὴ πρὸς τὸν ἄνδρα. Ἐν τούτοις ἐν Γαλ-
λίᾳ μὲν (κατὰ τὰ Συντ. τοῦ 1814 καὶ 1830), Πρωσσίᾳ, Βελ-
γίῳ καὶ Ἰταλίᾳ ἰσχύει ἡ ἀρχὴ τῆς ἀποκλείσεως τῶν θηλέων (*)
ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ, Ῥωσσίᾳ, Αὐστρίᾳ, Ἱσπανίᾳ καὶ Πορτογαλλίᾳ
εἶναι δεκταὶ κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας καὶ αἱ γυναῖκες.

§ 114. Εἴπομεν, ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶναι ἰσόβιος· ὅθεν, ὅπως ἀναλά-
βῃ τὴν βασιλείαν ὁ νόμιμος αὐτοῦ διάδοχος, δέον νὰ παραιτηθῇ
κηρυχθῇ ἀνίκανος ἢ ἀποβιώσῃ ὁ ὑπάρχων βασιλεύς· ἀλλ' ἀνάγκ
προσέτι κατὰ τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα (ἄρθρ. 49) νὰ διατελέσ

(*) Πρέπον νομίζομεν νὰ ὑπομνήσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτη καλεῖται ἀρχ
τοῦ σαλικοῦ νόμου (loi salique) διὰ τὸν ἑξῆς λόγον: Σαλικὸς νόμος ἐκα
λεῖτο τὸ σύνολον τῶν νόμων τῶν Φράγκων Σαλῶν ἢ Σαλιένων (Franc Saliens)
ἀγράφων διατελούντων καὶ ὡς ἐθίμων ἰσχυόντων, οἵτινες περιελάμβανον τὰς διατάξ
περὶ ἀστυκῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων, περὶ πολιτικῆς καὶ ποινικῆς δικονομίας
περὶ ποινῶν κτλ. διατάξεις (βλ. Montesquieu Esprit des Lois βιβλ. XXX κε
XX). Μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν τοῦ δεκάτου Λουδοβίκου ἐν τῷ ιθ' αἰῶνι, ἀναπτυχθέντο
τοῦ ἐθνικοῦ διαφέροντος ἐν Γαλλίᾳ, ὅπως ὁ θρόνος διατελέσῃ κατεχόμενος ὑπὸ Γάλ
λου ἡγεμόνος, οὐχὶ δὲ τοῦ Ἄγγλου βασιλέως, ἀντιποιουμένου αὐτοῦ διὰ τῆς βασι
λικῆς αὐτοῦ Γαλλίδος συμβίου, τὸ τότε Γαλλικὸν παραλαμέντον, προσφυγὸν εἰς τὰ ἀρ
χαῖα Σαλικὰ ἔθιμα, καθ' ἃ «La terre Salique ne sera point recueillie par le
femmes, mais elle sera dévolue tout entière aux mâles», προκειμένου περ
διαδοχῆς κληρονομικῆς τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου, ἐφήρμοσε κατ' ἐπέκτασιν αὐτὰ καὶ ε
τὴν βασιλικὴν διαδοχήν. Ἐντεῦθεν μερικώτερον ὠνομάσθη σαλικὸς νόμ
ἡ ἀποκλείουσα τὰς γυναῖκας τοῦ στέμματος συνήθεια ἢ διάταξις. — Ἐν παρόδῳ ε
ρήσθω, ὅτι τὰ ἔθιμα τῶν Φράγκων Σαλιένων συνελέχθησαν περὶ τὸν ὄον αἰῶνα κ
διετέλουν ἔγγραφα ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ δεκάτου. (βλ. Maurice Block ἐν λ. loi Sa
lique καὶ Pardessus loi Salique etc p. 318, 415, 718).

πρότερον δεκαοκτὼ ἕλα ἔτη (*). — Ἂν ὅμως ὁ βασιλεὺς ἀποβιώσῃ, πρὶν ἢ ὁ διάδοχος καταστῇ ἐνήλικος, ἢ ἐν ᾧ οὗτος τυγχάνει ἀπὼν, δὲν ὑπάρχει δὲ ὡρισμένος ἀντιβασιλεὺς, τότε κατὰ τὸ ἡμέτερον σύνταγμα (ἄρθρ. 50) ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς Βουλῆς, συνερχομένης αὐτοκλήτως ἐντὸς δέκα τὸ βραδύτερον ἡμερῶν, προσκαίρως ἀντιβασιλεὺς, τὸ δὲ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἐνεργεῖ ὑπευθύνως τὴν συνταγματικὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν. Ἐὰν δὲ, ἂν ἦναι ἀνήλικος, ὀρφανὸς μητρὸς ἢ ἔχων μὲν μητέρα ἀλλὰ μετ' ἄλλου συζευχθεῖσαν, ἐκλέγεται καὶ ἐπίτροπος αὐτοῦ, ἂν δὲν διωρίσθη τοιοῦτος διὰ τῆς διαθήκης τοῦ τελευτήσαντος βασιλέως (ἄρθρ. 51). —Ἀλλ' ἂν μὴ ὑπάρχῃ διάδοχος, τότε ἐκλέγεται μὲν κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν Σύνταγμα (ἄρθρ. 52) προσκαίρως ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἀντιβασιλεὺς, (εἴτε ἔληξεν εἴτε οὔ ἡ βουλευτικὴ περίοδος) διὰ φανερᾶς ψηφοφορίας, ἀλλ' ἐντὸς δύο τὸ βραδύτερον μηνῶν ἐκλέγονται ἰσάριθμοι τοῖς βουλευταῖς ἄλλοι ἀντιπρόσωποι, οἵτινες, εἰς ἓν μετὰ τῆς Βουλῆς συνερχόμενοι, ἐκλέγουσι τὸν βασιλέα διὰ τῆς πλειονοψηφίας τῶν δύο τρίτων τοῦ ὅλου διὰ φανερᾶς ψηφοφορίας (**).

(*) Τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος ἀποτετελεσμένον θεωρεῖται καθ' ἡμᾶς ἔτος βασιλικῆς ἐνηλικότητος.

Ὅμοια κατὰ τοῦτο τὸ Ἰταλικὸν, Πρωσσικὸν Συντάγματα κτλ. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ βασιλεὺς οὐδέποτε θεωρεῖται ἀνήλικος, ὅθεν καὶ ἄνηβος ἔτι δύναται νὰ καθεσθῇ ἐπὶ τοῦ ἡγεμονικοῦ θρόνου· δύναται ὅμως δι' εἰδικῆς ἀπορρήσεως τοῦ κοινοβουλίου, ἔχοντος ἐν Ἀγγλίᾳ παντοκρατορικὴν ἐξουσίαν, νὰ ἀπαγορευθῇ εἰς βασιλείδην τινὰ ὡρισμένως ἡ πρὸ ὡρισμένου τῆς ἡλικίας ἔτους ἀνάβασις εἰς τὸν θρόνον. Παράδειγμα τοιαύτης εἰδικῆς ἀπαγορεύσεως ἔχομεν τὴν ἐπὶ Ἐδ. τοῦ Β' γενομένην διὰ τὸν ἐπίδοξον διάδοχον Ἐδουάρδον τὸν ΣΤ', οὗ ὡρίσθη ἡ βασιλικὴ ἐνηλικότης εἰς τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ.

Ἐν Ῥωσσίᾳ ὁ βασιλεὺς καθίσταται ἐνήλικος κατὰ τὸ δέκατον ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, τῶν ἄλλων ἡγεμονοπαίδων ἐνηλικιουμένων ἐν τῷ δεκάτῳ ὀγδόῳ ἔτει τῆς ἡλικίας αὐτῶν. Σημειωθήτω, ὅτι ἐν Ῥωσσίᾳ ἀποβάλλει τὸ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς ὁ βασιλεὺς, οὗ ἡ μήτηρ δὲν ἀνῆκεν εἰς βασιλειον γένος ἢ ἦν ἑτερόδοξος.

(**) Καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις Συντάγμασι διὰ παραπλησίων διατάξεων ἀσφαλίζεται ἡ διαδοχὴ, εἰς τρόπον ὥστε οὐδέποτε νὰ μένῃ ὁ θρόνος χῆρος, νὰ κληδωνίζηται ἐκ τούτου ἡ δημοσία τάξις καὶ νὰ ἐγείρωνται πολλάκις ἐμφύλιοι πόλεμοι· διὸ καὶ ὑπάρχει συνταγμ. ἄξίωμα, ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν ἀποθνήσκει (Le roi ne meurt pas), διότι, ἅμα θανόντος, ἡσυχῇ καὶ ἠρέμα καταλαμβάνει τὴν θέσιν αὐτοῦ ὁ νόμιμος διάδοχος.— Ὅθεν προσφυγὴ εἰς μεσοβασιλείαν (interregne) δὲν συμβαίνει ἐν ταῖς συνταγματικαῖς καὶ μοναρχικαῖς πολιτείαις, εἰμὴ, ὁσάκις διατηρηθείσης τῆς μοναρχικῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος, ἐκβληθείσης δὲ τῆς καθεστώσης δυναστείας, μένει τὸ κράτος ἀβασίλευτον ἄχρι τῆς ἐκλογῆς νέου βασιλέως. Μεσοβασιλεία ὑπάρχει μόνον, ἐν αἷς ἐπικρατείαις εἶναι μὲν ἰσόβιος, ἀλλ' οὐχὶ διαδοχικὸς ὁ μόναρχος, διότι ἐκεῖ, θνήσκοντος τοῦ βασιλέως, καταλείπεται κενὸς ὁ θρόνος. Ἐν Ῥώμῃ ἐπεκράτησέ ποτε

§ 115. Ὡς ἐῤῥέθη, ὁ βασιλεὺς δὲν ἐκλείπει μόνον πολιτικῶς διὰ τοῦ θανάτου, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς τοῦ θρόνου παραιτήσεως ἢ τῆς κηρύξεως αὐτοῦ ἀνικάνου, ἀντικαθίστηται δ' αὐτὸν κατὰ τὰ εἰρημένα ὁ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος καλούμενος εἰς τὴν διαδοχήν. Ὡς ἄνθρωπος καὶ ὁ ἡγεμὼν ὑπόκειται εἰς χρονίας σωματικὰς ἢ πνευματικὰς ἀσθενείας, καθιστάσας αὐτὸν ἀνίκανον νὰ βασιλεύῃ· τότε δὲ δέον νὰ κηρυχθῇ ἀνίκανος καὶ νὰ ἀνατεθῶσιν εἰς τὸν διάδοχον τὰ βασιλικὰ ἔργα. Ἐν Ἀγγλίᾳ παρέστη τὸ ζήτημα τοῦτο κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἑκατονταετηρίδα ἐπὶ τῆς βασιλείας Γεωργίου τοῦ Δ', προσβληθέντος ὑπὸ φρενοβλαβείας, καὶ τὸ πρῶτον μὲν, ἐφ' ἱκανὰ ἔτη, μὴ ὑπάρχοντος νόμου τινὸς ὁρίζοντος τὸ γενησόμενον, ἐξηκολούθει ὁ φρενοβλαβὴς ἡγεμὼν κατέχων τὸ Στέμμα, τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας διαχειριζομένης ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅτε ἡ νόσος προυχώρησεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οὔτε κατὰ τύπον νὰ ἐνασκῇ τὰ βασιλικὰ δικαιώματα ἠδύνατο, τῇ αἰτήσει τοῦ Ὑπουργείου αἱ Βουλαὶ διώρισαν κηδεμονευτικὴν ἐπιτροπὴν, καθῆκον ἔχουσαν νὰ παρίσταται, καθ' ἣν στιγμὴν ἔδει νὰ τεθῇ ἡ μεγάλη σφραγὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως, μετά τινα δὲ χρόνον καὶ ἀνετέθη ἡ βασιλεία εἰς τὸν κατὰ νόμον διάδοχον αὐτοῦ· ἀλλ' ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ κοινοβούλιον, ὡς πολλάκις μέχρι τοῦδε ἐλέχθη, ἔχει ἐξουσίαν συντακτικὴν, ἑπομένως δύναται ἑκάστοτε νὰ λύῃ τὸ τυχὸν ἀναφυόμενον ζήτημα κατὰ τὸ δοκοῦν. Ἀλλ' ἐν ταῖς Ἠπειρωτικαῖς Ἐπικρατείαις, ἔνθα αἱ καθεστῶσαι πολιτειακαὶ ἐξουσίαι ἀμοιροῦσι τοῦ δικαιώματος τούτου, δέον δὲ διὰ τοῦτο ἐκ τῶν προτέρων νὰ λύωνται ἀκριβῶς καὶ ἀνελλιπῶς πάντα τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν σύστασιν καὶ δικαιοδοσίαν τῶν νενομισμένων πολιτειακῶν ἐξουσιῶν ζητήματα, ἀνάγκη ἦν καὶ περὶ τοῦ σπουδαίου ζητήματος τούτου, τοῦ πρακτέου δηλ. ἐν περιπτώσει βασιλικῆς ἀνικανότητος, νὰ λαμβάνηται πρόνοια. Ἐν τούτοις πολλὰ τῶν Συνταγμάτων, ἐν οἷς καὶ τὸ παλαιὸν ἡμῶν Σύνταγμα τοῦ 1844, δὲν προυνόησαν περὶ τούτου. Τὸ νεώτερον ὅμως Σύνταγμα ἡμῶν, προνοητικώτερον δειχθὲν, προυνόησε καὶ περὶ τῆς περιπτώσεως ταύτης. Κατ' αὐτὸ (ἄρθρ. 53) ἐν περιπτώσει ἀνικανότητος τοῦ βασιλέως, τὸ ὑπουργεῖον συγκαλεῖ τὴν Βουλὴν, ἥτις, ἐὰν διὰ τῆς πλειονο-

τοιοῦτο πολίτευμα, μοναρχοῦντος δηλ. βασιλέως ἰσοβίου ἀλλὰ μὴ διαδοχικοῦ, ἀναγορευομένου δὲ μετὰ τὴν ἀποβίωσιν αὐτοῦ προσκαίρως μεσοβασιλέως (entre-roi, interrex) ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς Συγκλήτου ἄχρι τῆς ἐκλογῆς ὁριστικοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ, ὅτι τὰ τοιουτότροπα πολιτεύματα καταλήγουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἐμφυλίους ῥήξεις. (βλ. λεξικὸν τῆς πολιτικῆς τοῦ Maurice Block ἐν λ. interrègne).

ψηφίας τῶν τριῶν τετάρτων τῶν ψηφοφορησάντων ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνάγκην, ἐκλέγει ἀντιβασιλέα καὶ, χρείας καλούσης, καὶ ἐπίτροπον(*).—Ὡς δὲ πᾶς δημόσιος λειτουργὸς, δύναται καὶ ὁ βασιλεὺς νὰ παραιτηθῇ. Ἐν τούτοις τινὲς συγγραφεῖς ἠμφισβήτησαν παραδόξως τὸ δικαίωμα τοῦ ἀποθέσθαι τὴν βασιλικὴν ἀρχήν· ἀλλ' ἡ ἀμφισβήτησις αὕτη εἶναι προφανῶς ἀνακόλουθος. Ἂν τὸ δικ. τῆς παραιτήσεως τῶν ἄλλων δημοσίων λειτουργῶν ἦ ἔλλογον, καὶ παρὰ πάντων γενικῶς ἀναγνωρίζεται τοῦτο, ἔλλογοῦ δέον νὰ ὑπολῃφθῇ καὶ τὸ τῆς παραιτήσεως τοῦ βασιλέως, ὅστις, πιεζόμενος ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τοῦ ῥορτικωτάτου ἄχθους τῆς βασιλικῆς ἐποπτείας, εὐκολώτερον τῶν ἄλλων τῆς πολιτείας ὑπουργῶν δύναται καὶ νὰ ἀποδυσπετήσῃ καὶ θερμότερον νὰ ποθήσῃ νὰ ἀποθέσῃ τὸ στέμμα πρὸς διέλευσιν τῶν ὑπολειπομένων αὐτοῦ ἡμερῶν ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀῤῥοντισίᾳ (**). Ἀλλὰ καὶ σωστικὴ πολλάκις εἰς τὰς πολιτείας ἀποβαίνει ἡ ἐθελουσία τοῦ βασιλέως παραίτησις, ὁσάκις ἰδίως ἕνεκα τῶν κατ' αὐτοῦ ἐγερθεισῶν ἀλλεπαλλήλων στάσεων ἢ τῆς ἐνδειχθείσης ἄλλως δυσμενείας τοῦ λαοῦ δύναται νὰ ἀναγαιτίσῃ αὕτη κρίσεις ἀπευκταίας. Ἡ ἱστορία παρέχει ἡμῖν πλεῖστα ὅσα παραδείγματα ἡγεμονικῶν παραιτήσεων (βλ. λεξικὸν τῆς πολιτικῆς τοῦ M. Block ἐν λ. abdication καὶ λεξικὸν πολιτικὸν τῶν E. Duclerc et Pagnerre ἐν τῇ αὐτῇ λέξει).—Τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα διὰ τοῦ ἄρθρου 53 προέβλεψε καὶ περὶ ἀντιβασιλείας, ἐνασκούσης τὰ ἡγεμονικὰ δικαιώματα ἐν τῇ ἀπουσίᾳ ἢ

(*) Τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα ὥρισε τὰ τῆς ἀντικαταστάσεως ἀνικάνου βασιλέως κατὰ τὸ Δανικὸν Σύνταγμα, καθ' ὃ, ἀδυνατοῦντος τοῦ βασιλέως νὰ λειτουργήσῃ ἢν ἀνέθετο αὐτῷ λειτουργίαν τὸ πολίτευμα, τὸ Συμβούλιον τῆς ἐπικρατείας συγκαλεῖ τὴν δίαιταν (δηλ. τὰς δύο ὁμοῦ Βουλὰς),ἥτις, ἂν κρίνῃ ἀναγκαίαν τὴν ἐκλογὴν ἀντιβασιλέως διὰ τῶν τριῶν τετάρτων τῶν ψήφων τῶν ψηφοφορησάντων, προβαίνει εἰς αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ, μὴ προβλεπομένης παρ' ἡμῖν τῆς συστάσεως Συμβουλίου ἐπικρατείας, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐῤῥυθμίζοντο διὰ τοῦ νέου ἡμῶν Συντάγματος τὰ περὶ διαδοχῆς καὶ ἀντιβασιλείας, δὲν ὑπῆρχε Συμβούλιον, (ὅπερ δὴ καὶ νῦν δὲν ὑπάρχει, καταργηθὲν), μία δὲ καὶ μόνον Βουλὴ ἐξασκεῖ τὰ βουλευτικὰ καθήκοντα, ἡ κλῆσις αὐτῆς ἀνετέθη εἰς τὸ ὑπουργικὸν Συμβούλιον.

(**) Ἐν τούτοις πολιτεύματά τινα ἀφῄρεσαν ῥητῶς τοὺς βασιλεῖς τὸ δικαίωμα τοῦ παραιτεῖσθαι· ὡς φέρ' εἰπεῖν τὸ ἀρχαῖον Περσικόν, ἐκ τῶν νεωτέρων τὸ Πολωνικόν. Ἀλλ' εἰς μάτην, διότι κατὰ προφανῆ παραβίασιν αὐτῶν ἀπέθεντο τὸ βασίλειον ἀξίωμα ἐν Περσίᾳ μὲν Ἀρταξέρξης ὁ Μνήμων, ἐν Πολωνίᾳ δὲ πλεῖστοι. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἐνετίᾳ θελήσαντος νὰ παραιτηθῇ τοῦ δόγου (doge) δὲν ἐπέτρεψεν ἡ πολιτεία, διατεινομένη «ὅτι δὲν δύναται ὁ ἰδιώτης νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸ δημόσιον, ἀλλὰ τὸ δημόσιον μόνον τὸν ἰδιώτην, ἐὰν ἀποβῇ αὐτῷ ἄχρηστος». (Amelot dela Houssaye, Histoire du Gouvernement de Venise).

Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βραχυχρονίῳ νόσῳ τοῦ βασιλέως, προκαλουμένης ὑπ' αὐτοῦ τού-
του τοῦ βασιλέως. Κατὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο «ἐὰν ὁ βασιλεὺς ἕνε-
κεν ἀποδημίας ἢ νόσου κρίνῃ ἀναγκαίαν τὴν σύστασιν ἀντιβασι-
λείας, συγκαλεῖ πρὸς τοῦτο τὴν βουλὴν καὶ προκαλεῖ διὰ τοῦ
Ὑπουργείου αὐτοῦ εἰδικὸν νόμον». Ἐξ αὐτοῦ συνάγεται προφα-
νῶς, ὅτι μόνον, ἂν κρίνῃ ἀναγκαίαν τὴν ἀναπλήρωσιν αὐτοῦ δι
ἀντιβασιλείας, δύναται διὰ νόμου, ὑποβαλλομένου ὑπὸ τοῦ Ὑπουρ-
γείου αὐτοῦ, νὰ προκαλέσῃ τὴν σύστασιν τοιαύτης· ἑπομένως ἂν
μὴ ὑπολαμβάνῃ αὐτὴν ἀναγκαίαν, δύναται καὶ νοσῶν ἢ ἀποδη-
μῶν νὰ διατηρήσῃ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν.
Ἄλλοτε, ὅτε τὰ τῆς συγκοινωνίας μέσα ἦσαν δυσχερέστερα, οἱ βα-
σιλεῖς ἐξερχόμενοι τῶν βασιλευομένων ὑπ' αὐτῶν χωρῶν, ὤφειλον
νὰ προνοῶσι περὶ τῆς συστάσεως ἀντιβασιλείας, ἔργον ἐχούσης
τὴν ἐνάσκησιν τῶν βασιλικῶν δικαιωμάτων κατὰ τὴν ἀπουσίαν
αὐτῶν. Ἀλλ' ἀφ' ἧς ἐνθενδὲ τὰ τῆς συγκοινωνίας μέσα ἀνε-
πτύχθησαν κολοσσιαίως διὰ τῆς πανταχοῦ κατασκευῆς ἁμαξηλά-
των ὁδῶν καὶ σιδηροδρόμων, ἔνθεν δὲ διευκολύνθη τὰ μέγι-
στα ἡ ἀμοιβαία συνεννόησις μεταξὺ τῶν ἐν τῷ κράτει διαμενόντων
καὶ τῶν ἀποδημούντων διὰ τῆς ἀνακαλύψεως καὶ τελειοποιήσεω
τῶν τηλεγράφων, κατέστη ἧττον ἀναγκαία ἡ ἀδιάλειπτος βασι
λέως παρουσία. Διὰ τοῦτο ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου πρωτοῦ οἱ ἡγεμόνε
δὲν ἐδύναντο νὰ ἀναχωρήσωσι, πρὶν ἢ καταλίπωσιν ἡγεμονικὴν
ἐπιτροπείαν, ἡ νῦν βασιλεύουσα οὐδέποτε ἐντέλλεται εἰς ἕτερο
τὴν ἐνάσκησιν τῆς βασιλικῆς αὐτῆς ἐξουσίας ἀποδημοῦσα, ἀλλ
διατηρεῖ αὐτὴν εἰς ἑαυτὴν, βασιλεύουσα καὶ πόρρωθεν. Ὡς προφα
νῶς ἐκ τοῦ Συντ. ἡμῶν δηλοῦται, τοῦτο δύναται νὰ πράξῃ κα
παρ' ἡμῖν ὁ ἡγεμών. Ἂν ὅμως νομίσῃ, ὅτι εἶναι ἐπάναγκες νὰ ἀνα
πληρωθῇ δι' ἄλλου ὡρισμένου προσώπου, δικαιοῦται νὰ προ
καλέσῃ τοῦτο διὰ νόμου. Ἀναμφίβολον ὅμως, ὅτι, ἂν ἡ Βουλ
ἑτεροφρονῇ πρὸς τὸν βασιλέα, μὴ ἐγκρίνουσα τὴν ὑπὸ ἄλλο
ἐνάσκησιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὴ
ἐπιψήφισιν τοῦ ἐπὶ τούτῳ προτεινομένου νόμου. Καὶ ταῦτ
μὲν ἀναμφισβήτητα· ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἀσαφείας καὶ ἀτελεία
τοῦ ἄρθρου, φύονται τὰ ἑξῆς ζητήματα 1) ἂν δύναται ὁ βα
σιλεὺς νὰ διατηρήσῃ μέρος τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας
ὀφείλῃ νὰ μεταβιβάσῃ αὐτὴν ὁλοσχερῆ καὶ ἀμέριστον 2) ἂ
πρέπῃ εἷς νὰ ἦναι ὁ ἀντιβασιλεὺς ἢ δύνανται νὰ ὦσι πολ
λοὶ 3) ἂν δύναται νὰ ἀπονεμηθῇ ἡ βασιλικὴ ἐξουσία εἰς τὸ ὑπουρ
γεῖον. Καὶ πρῶτον, ἐδύνατό τις, στηριζόμενος εἰς τὸ νομικὸν ἐπ
χείρημα a majori ad minus (τὸ ἐκ τοῦ μείζονος πρὸς τὸ ἔλαττον

καθ' ὃ ὁ τὸ πλέον δυνάμενος δύναται καὶ τὸ ἧττον νὰ πράξῃ, νὰ ἀπορανθῇ, ὅτι, ἀφ' οὗ ὁ βασιλεὺς δύναται νὰ ἀσκῇ ὁλόκληρον τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διατρίβων, πολλῷ μᾶλλον δύναται νὰ διατηρήσῃ τὴν ἄσκησιν μέρους αὐτῆς. Ἀλλὰ νομίζομεν, ὅτι δὲν τυγχάνει ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐφαρμογῆς τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο, διότι ἡ βασιλικὴ ἐξουσία παραχωρεῖται εἰς τὸν κατὰ τοὺς θεσμοὺς τῆς πολιτείας ἀναλαμβάνοντα τὴν βασιλείαν, οὐχὶ χάριν αὐτοῦ τούτου, ἀλλὰ χάριν τοῦ συμφέροντος τῆς πολιτείας, παραχωρεῖται δὲ τοσαύτη καὶ τοιαύτη, ὅση ἀναγκαιοῖ πρὸς εὐόδωσιν τῶν κοινῶν τῆς πολιτείας πραγμάτων καὶ εἰς ἓν καὶ μόνον πρόσωπον, τὸν βασιλέα, διότι ἐν ἐθεωρήθη ἀναγκαῖον νὰ ἔχῃ ὅλην τὴν ἐξουσίαν ταύτην πρὸς ὠφέλειαν τῆς πολιτείας. Διὰ τοῦ ὁρισμοῦ ὅμως τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, διὰ τῆς εἰς διάφορα δηλονότι πρόσωπα ἀπονομῆς τῶν διαφόρων βασιλικῶν δικαιωμάτων δὲν καταθεῦται, πάντοτε τοὐλάχιστον, ὁ διωκόμενος διὰ τῆς μονοβασιλείας σκοπός· ἑπομένως ὅτι ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἀναμφισβήτητον, εἶναι ἄγαν ἀμφισβητήσιμον, βαθύτερον ἐξεταζόμενον. Ὡσαύτως ἡ λέξις ἀντιβασιλεία, ἡ περιεχομένη ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ, ἠδύνατο ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ παραγάγῃ τὴν πεποίθησιν, ὅτι δύνανται καὶ πολλὰ πρόσωπα νὰ ἀντιβασιλεύσωσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ λέξις ἀντιβασιλεία δὲν ἔχει μόνον τὴν σημασίαν περιληπτικοῦ οὐσιαστικοῦ ὀνόματος (οἱ ἀντιβασιλεῖς), ἀλλὰ προσέτι, κυρίως μάλιστα, ἀρρημένου ῥηματικοῦ ὀνόματος (ἡ ἀντιβασίλευσις), πανταχοῦ δὲ τοῦ ἡμετέρου Συντ. προκειμένου περὶ ἀναπληρώσεως βασιλικῆς ἐξουσίας, ἐλλειπούσης ἢ ἀργούσης, καλεῖται ἀντιβασιλεὺς καὶ οὐχὶ πολυμελὴς ἀντιβασιλεία, πιθανώτερον θεωροῦμεν, ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ παρ' ἡμῖν Σύνταγμα ἠθέλησε νὰ θεσμοθετήσῃ τὴν εἰς ἕνα ἀντιβασιλέα (μονομελῆ ἀντιβασιλείαν) ἀνάθεσιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. Ὡς πρὸς τὸ τρίτον δὲ ζήτημα ἀνενδοιάστως φρονοῦμεν, ὅτι τὸ ὑπεύθυνον ὑπουργεῖον δὲν δύναται ταυτοχρόνως νὰ ἀναλάβῃ τὴν διαχείρισιν τῆς ἀνευθύνου βασιλικῆς ἐξουσίας. Τὸ ἡμέτερον πολίτευμα ἐρείδεται ὡς εἰς κρηπίδωμα τρόπον τινὰ ἀσφαλὲς εἰς τὴν ὕπαρξιν δύο διαφόρων συνεργαζομένων ἀρχῶν, ἐνασκουσῶν τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν καὶ τὰ παρομαρτοῦντα αὐτῇ δικαιώματα, ἀρχῆς ἀνευθύνου βασιλικῆς καὶ ἀρχῆς ὑπευθύνου ὑπουργικῆς, ἀναδεχομένης τὴν εὐθύνην τῆς διαχειρίσεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἑπομένως ἡ συγχώνευσις αὐτῶν ἀμφοτέρων εἰς μίαν ἀνατρέπει τὴν ὅλην οἰκονομίαν τοῦ πολιτεύματος καὶ ἐγκαινίζει ἀρχὴν ἀντιστρατευομένην

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτόχρημα εἰς τὴν οὐσίαν τῶν κοινοβουλευτικῶν θεσμῶν. (*)

§ 116. Ἐνταῦθα δέον νὰ πραγματευθῶμεν καὶ περὶ τῶν ἀσχέτων μὲν πρὸς τὴν ἐνάσκησιν τῶν τριῶν συνταγματικῶν ἐξουσιῶν, αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ συναφῶν πρὸς τὸν θεσμὸν τῆς βασιλείας καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως σχετικῶν ζητημάτων. — Καὶ ἐν πρώτοις εἴπομεν ἤδη, ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν εὐθύνεται διὰ τὴν ἀγαθὴν ἢ κακὴν τῶν ἀναπτυχθέντων ἤδη βασιλικῶν δικαιωμάτων ἐνάσκησιν, ἀλλ' ἀντὶ τούτου εὐθύνονται ἐνώπιον τῶν νομοθετικῶν σωμάτων οἱ ὑπουργοί. Ἀλλὰ διὰ τὰ κοινὰ αὐτοῦ ἀδικήματα εὐθύνεται ὁ βασιλεύς, ὡς οἱ λοιποὶ πολῖται; Οἱ ὑποβαλόντες τὰ ἀδικήματα εἰς σπουδαίαν καὶ ἐπισταμένην ἐξέτασιν παρετήρησαν, ὅτι τὸ ἐλατήριον αὐτῶν δὲν εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοὐλάχιστον ἡ φυσικὴ μοχθηρία καὶ κακεντρέχεια τοῦ ἀνθρώπου, θέλοντος ἀλόγως καὶ ἀνωφελῶς νὰ βλάψῃ τοὺς ὁμοίους αὐτῷ, ἀλλ' ἡ πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς τιμῆς ἀνάγκη ἢ ὁ πρὸς αὔξησιν τῆς εὐημερίας αὐτοῦ πόθος. Διὰ τοῦτο δὲ, ὡς παρατηρεῖ ὁ περικλεὴς νομοδιδάσκαλος Κοσσ[illegible], μεταξὺ ἑκατὸν κατηγορουμένων πλέον τῶν ἐνενήκοντα ἀνήκουσι πράγματι εἰς τὰς ἐνδεεστέρας τῆς κοινωνίας τάξεις, ἃς καταθλίβει μὲν πιεστικωτάτη φορολογία, κατατρύχει δὲ ἡ πενία, ἡ κοινωνικὴ ἀνισότης καὶ ἡ ἀδικία καὶ μεροληψία πολλάκις τῶν δικαστικῶν καὶ διοικητικῶν ἀρχῶν· τούτου δ' ἕνεκα καὶ αἱ ἀνώτεραι τῆς κοινωνίας τάξεις, θεωροῦσαι τὸ ποινικὸν δίκαιον ὡς μέσον τρόπον τινὰ ἀπευθυνόμενον κατὰ μόνων τῶν κατωτέρων ἐν τῇ πολιτείᾳ τάξεων, ἥκιστα φροντίζουσι καὶ περὶ τῆς βελτιώσεως καὶ προαγωγῆς αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς, περιβαλλόμενος διὰ τοῦ γενικοῦ τῶν ἄλλων πολιτῶν σεβασμοῦ, οἰκῶν ἐν ἀνακτόροις, εἰς ἃ ὑπὸ ὅρους καὶ διατυπώσεις μόνον δύναταί τις νὰ εἰσέλθῃ καὶ πρὸ πάντων ἀπολαύων μεγάλου μισθοῦ, οὐδεμίαν ἔχει αἰτίαν διαπράξεως κοινοῦ ἀδικήματος. Ὅθεν ἂν παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἀναιτίως διαπράξῃ σπουδαίαν τινὰ κολάσιμον πρᾶξιν, ἀποκτείνῃ φέρ' εἰπεῖν πολίτην τινὰ, ἢ λῃστεύσῃ καθ' ὁδὸν, λίαν εὐλόγως δύναται νὰ θεωρηθῇ παράφρων καὶ προσηκόντως νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ ἄρτι ἀναπτυχθεῖσα περὶ ἀντικαταστάσεως τῶν ἀνικάνων ἡγεμόνων διαδικασία. Διὰ τοῦτο πάντα τὰ Συντάγματα ἐκήρυξαν αὐτὸν ἀ ν υ π ε ύ θ υ-

(*) Κατὰ τὸ Σουηδικὸν Σύνταγμα ἐν περιπτώσει ἀποδημίας ἢ ἰατρῆς νόσου τοῦ βασιλέως, ἡ ἡγεμονικὴ ἐξουσία διακιστεύεται εἰς τὸν ἐγγύτερον κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς συγγενείας ἐνήλικον ἡγεμονίδην, ἄλλως δὲ εἰς κυβέρνησιν μεταβατικὴν ἐκ τῶν δέκα ὑπουργῶν τῆς Σουηδίας καὶ τῶν δέκα τῆς Νορβηγίας ἀποτελουμένην. Ἂν ὅμως ἡ ἀποδημία ἢ νόσος παραταθῇ πέραν τοῦ ἔτους, συνέρχεται ἡ δίαιτα (ἀποτελουμένη ἐκ τῶν δύο Βουλῶν), εἰς ἣν ἀπόκειται ἡ περὶ τοῦ πράκτέου ἀπόφασις.

νον ἐν γένει καὶ ἀπαραβίαστον, οἱ δὲ ποινικοὶ νόμοι, οἵτινες προνοοῦσι περὶ ἰδιαζούσης δικαιοδοσίας ἄλλων ἀνωτέρων τοῦ Κράτους λειτουργῶν (ὑπουργῶν, νομαρχῶν, δικαστῶν κτλ.), οὐδαμῶς μνημονεύουσι τοῦ βασιλέως. — Οἱ βασιλεῖδαι ὅμως, οὐδὲ τοῦ ἐπιδόξου διαδόχου ἐξαιρουμένου, οὐ μόνον κατὰ τὰ παρ' ἡμῖν ἰσχύοντα εὐθύνονται δικαστικῶς διὰ τὰς παρανόμους αὐτῶν πράξεις, ἀλλὰ καὶ ὑπάγονται εἰς τὴν κοινὴν ποινικὴν δικαιοδοσίαν (*).

§ 117. Εἴπομεν προσέτι, ὅτι ὁ βασιλεὺς, ὑφ' ἣν ἔλαβεν ἤδη ἀνάπτυξιν τὸ συνταγμ. πολίτευμα, ἔχει πραγματικὴν μόνην τὴν προνομίαν τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς, ἀποξενωθεὶς τῶν ἄλλων μοναρχικῶν δικαιωμάτων, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἔχει ὅλον τὸν ὄγκον τῶν ἀπολύτων μοναρχῶν, διὸ ζῇ ἀγαν πολυτελῶς, ἐν τρυφῇ καὶ λαμπρειμονίᾳ, δέχεται καθ' ὡρισμένας μόνον εἰθιμοταξίας ἐπισκέψεις (καλουμένας παραστάσεις ἢ χυδαϊκώτερον παρουσιάσεις), ἀλλ' οὐδέποτε ἀντεπισκέπτεται, διατηρεῖ δὲ καὶ μεγάλην βασιλικὴν ἀκολουθίαν, ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐλή (**). Φυσικὸν ὅλως ἦθε-

(*) Τοῦτο προκύπτει ἐναργῶς οὐ μόνον ἐκ τῆς περὶ ἐξαιρετέων δικαιωμάτων καὶ προνομίων τῶν ἡγεμονιδῶν σιωπῆς τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος καὶ τῶν ποινικῶν ἡμῶν νόμων, ἀλλα καὶ ἐκ τῆς ἐν ἄρθρῳ 3 τοῦ Συντάγματος ῥητῆς διατάξεως, ὅτι πάντες οἱ Ἕλληνες (ἄρα καὶ οἱ βασιλεῖδαι) εἰσὶν ἴσοι ἐνώπιον τῶν νόμων. Ἡ δικονομικὴ ἡμῶν νομοθεσία διαστέλλει μόνον τοὺς βασιλείδας τῶν ἄλλων πολιτῶν κατὰ τοῦτο, ὅτι ἄνευ τῆς βασιλικῆς συνευδοκήσεως δὲν καλοῦνται ὡς μάρτυρες ἐπ' ἀκροατηρίου, ἀλλ' ὁρκίζονται καὶ ἐξετάζονται κατ' οἶκον (Ποιν. Δικ. ἄρθρα 116 καὶ 117, Πολιτ. Δικον. ἄρθρ. 319). Τὸ δὲ παλαιὸν ἡμῶν Σύνταγμα (ἄρθρ. 73) καθιέρου καὶ ἑτέραν διάκρισιν ὑπὲρ τῶν ἡγεμονιδῶν, ὅτι αὐτοδικαίως ἐγίνοντο Γερουσιασταὶ ἅμα τῇ πληρώσει τοῦ δεκάτου ὀγδόου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῶν, δικαιούμενοι ὅμως νὰ ψηφοφορῶσι μόνον μετὰ τὴν πλήρωσιν τοῦ εἰκοστοῦ πέμπτου. Τὴν διάκρισιν ταύτην (μὴ ὑπάρχουσαν πανοῦν παρ' ἡμῖν ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως Γερουσίας) καθιεροῦσι καὶ νῦν ἔτι πάντα τὰ Συντάγματα, ὑφ' ἃ ἐπικρατεῖ πλὴν τῆς Βουλῆς καὶ ἰσόβιον γερουσιαστικὸν σῶμα, ὡς ῥέρ' εἰπεῖν τὸ Ἰταλικὸν κτλ. Καὶ ἐν Βελγίῳ δὲ ὁ ἐπίδοξος διάδοχος τοῦ θρόνου, ἅμα γενόμενος δεκαοκταετής, ἀπολαμβάνει αὐτοδικαίως μέλος τῆς Γερουσίας, καίτοι αἱρετῆς οὔσης, μὴ δικαιούμενος ὅμως νὰ ψηφοφορῇ πρὸ τοῦ εἰκοστοῦ πέμπτου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ.

(**) Ἡ αὐλὴ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας ἐν Ἀγγλίᾳ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ λόρδου μεγάλου θαλαμηπόλου (grand chambellan), τοῦ δευτέρου μεγάλου θαλαμηπόλου (vice-grand chambellan), τοῦ τελετάρχου (maître des cérémonies), τῆς μεγάλης Κυρίας (mistress of the robes), ἑνδεκα κυριῶν τῆς αὐλῆς (ladies of the bedchamber), ἑκτὼ θαλαμηπόλων (chambellans), τοῦ λόρδου steward (grand maître), τοῦ μεγάλου βασιλικοῦ ἱπποκόμου, τοῦ ἀρχικυνηγοῦ (grand veneur), τοῦ ἀρχιιερέως (grand aumônier). Τοῦ δὲ πρώην αὐτοκράτορος τῶν Γάλλων Ναπολέοντος ἡ αὐλὴ ἦν πολλῷ πολυαριθμοτέρα, διότι πλὴν αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος εἶχον περὶ αὐτοὺς ἰδίαν αὐλὴν ἡ αὐτοκράτειρα, ὁ διάδοχος, ὁ πρίγκιψ Ναπολέων, ἡ πριγκίπισσα Μαρία-Κλοτίλδη καὶ ἡ Μαθίλδη· συνέκειτο δὲ ἡ αὐλὴ τοῦ Ναπολέοντος ἐκ δύο

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λεν εἶναι καὶ σύμφωνον πρὸς τὰς περὶ ἐλευθερίας ἄκρας ἀρχὰς νὰ διατελῇ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐλεύθερος εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ προσωπικοῦ τῆς Αὐλῆς, ὡς πᾶς πολίτης διατελεῖ ἐλεύθερος εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν φίλων αὐτοῦ, τῶν συνδαιτυμόνων, τῶν θεραπόντων καὶ τοῦ ὑπηρετικοῦ αὐτοῦ προσωπικοῦ. Ἐν τούτοις ἐν Ἀγγλίᾳ, τῇ κοιτίδι τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ἐπεκράτησεν ἡ ἀρχὴ τῆς κατὰ πᾶσαν ὑπουργικὴν μεταβολὴν ἀντικαταστάσεως τοῦ προσωπικοῦ τῆς Αὐλῆς ὑπὸ τοῦ νέου κοινοβουλευτικοῦ ὑπουργείου. Ἐπήγασε δὲ ἡ συνήθεια αὕτη ἐκ τῶν καταχρήσεων παλαιοτέρας ἐποχῆς, καθ' ἣν οἱ βασιλεῖς ἐμάχοντο πρὸς τὰς βουλὰς περὶ τῶν ὁρίων τῆς ἰσχύος ἑκατέρας τῶν ἐξουσιῶν τούτων, ἀπέδειξαν δὲ τὰ πράγματα, ὅτι εἰς τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην τῶν ἀπορρήτων ἡγεμόνων συνετέλει μεγάλως ἡ ὑπόκωφος καὶ κρυφιμαία παρότρυνσις τῶν ἐν τοῖς βασιλείοις διαιτωμένων ὁμοτραπέζων καὶ θεραπόντων αὐτῶν, τῶν αὐλικῶν δηλονότι, οἵτινες, ἀρεσκευόμενοι αὐτοῖς, ἀπέκρυπτον τὴν ἀλήθειαν καὶ διέστρεφον τὰ πράγματα, ἐνίσχυον δὲ τὰς αὐταρχικὰς αὐτῶν διαθέσεις (*).

§ 118. Ἐξεταστέον ἤδη, ἂν ὁ συντ. βασιλεὺς ἐπικρατείας τινὸς δύναται νὰ ἦναι ἢ νὰ γίνῃ καὶ ἑτέρας ἐπικρατείας βασιλεύς. Ὁ συνταγματικὸς βασιλεύς, ὡς καὶ πάντες οἱ λοιποὶ λειτουργοὶ Κράτους τινός, εἶναι πολίτης, ὑπήκοος δηλ. τῆς ἐπικρατείας, ἐν

τρόπον τινὰ αὐλῶν, οἰκιῶν ἢ μεγάρων καλουμένων (maisons), τῆς ἀστυκῆς (maison civile) καὶ στρατιωτικῆς (militaire), ὧν ἑκατέρα εἶχε πολυπληθὲς προσωπικόν. Ἐν Ῥωσσίᾳ, Ἱσπανίᾳ κτλ. ὑπάρχει ὡσαύτως πολυάριθμον προσωπικόν. Εὐχαρίστως ὅμως παρατηρεῖται ἀπό τινων ἐτῶν γενική τις τάσις εἰς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ προσωπικοῦ τῶν αὐλῶν καὶ τὴν ἁπλοποίησιν τῶν ἡγεμονικῶν ἐθιμοτυπιῶν.

(*) Ἡ ἱστορία ἐβεβαίωσεν, ὅτι οἱ περὶ τοὺς βασιλεῖς, ἐθιζόμενοι εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἡγεμόνων, γίνονται ἐπὶ τέλους ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ χαμερπέστατοι καὶ ῥυπαρώτατοι κόλακες, βδέλλαι τῶν βασιλέων καὶ τῶν λαῶν. Ἐντεῦθεν καὶ αὐτὴ ἡ λέξις αὐλικὸς (ἔν τε τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ καὶ ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς, οἷον ἐν τῇ γαλλικῇ ἡ λ. courtisan), μετέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ κατὰ τέχνην ἀσκοῦντος τὴν κολακείαν, τοῦ θεραπευτικοῦ δηλ. τῶν δυνατῶν· διὸ εὐθέως ἐπονείδιστον ἔκπαλαι τὸ ἔχειν τὴν ῥήμην αὐλικοῦ «τὸ αὐλικὸς ἀκοῦσαι» (κατὰ Πλούταρχον), καὶ κατειρωνεύετο «ἡ αὐλικὴ περιεργία» (ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὴν ὁ Πλούταρχος), οἱ δὲ αὐλικοὶ ἐκαλοῦντο καὶ «αὐλικοὶ κόλακες». ἐν δὲ τῇ γαλλικῇ λέγεται καὶ courtisan dela foule (δηλονότι αὐλικὸς τοῦ πλήθους) ὁ τοῦ πλήθους θωπευτής· τὸ δὲ θηλυκὸν courtisane σημαίνει καὶ τὴν ἑταίραν.—Ὑπὸ τὸ ἱσπανικὸν δὲ ὄνομα camarilla, ὑποκοριστικὸν τοῦ camara (δωμάτιον), δηλοῦται εἰδικώτερον ἡ αὐλὴ ἐν τῇ προκειμένῃ κακῇ τῆς λέξως σημασίᾳ, κυβερνήσεως δηλονότι ἀποκρύφου, ἥτις, ἐνθρονιζομένη εἰς τὰ βασιλικὰ δώματα, ἐπικρατεῖ συχνάκις τῆς ὑπευθύνου κυβερνήσεως, ἢ ἀντιστατεῖ πρὸς αὐτὴν ἐπιβούλως ἐπὶ βλάβῃ τῶν δημοσίων συμφερόντων (βλ. λεξικὸν E. Duclerc καὶ Pagnerre ἐν λ. camarilla).

Δημοτική Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἢ ὑπηρετεῖ ὡς βασιλεύς. Ὡς λοιπὸν οἱ λοιποὶ τῆς πολιτείας λειτουργοί, ἀναλαμβάνοντες ξένην ὑπηρεσίαν, ἀποβάλλουσι τὴν ὑπηκοότητα αὐτῶν καὶ ἑπομένως τὸ ἀξίωμα, ὅπερ ἐκέκτηντο, οὕτω καὶ ὁ βασιλεὺς, ὁ πάντων ἀνώτατος λειτουργὸς τῆς πολιτείας, ἀναδεχόμενος ξένον σκῆπτρον, προσῆκον νὰ ἀποβάλῃ ὃ κατεῖχε πρότερον σκῆπτρον. Τοῦτο ῥητῶς ἀναγράφεται ἐν τῷ Συντάγματι ἡμῶν διὰ τοῦ ἄρθρου 48, λέγοντος, «ὅτι οὐδέποτε τὰ στέμματα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλης οἱασδήποτε ἐπικρατείας δύνανται νὰ συνενωθῶσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς κεφαλῆς». Ἐν τούτοις ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ, ὅτι ἀλλαχοῦ ἐγένετο πολλάκις ἡ κατάχρησις τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ προσώπου ἢ τοῦ αὐτοῦ δυναστικοῦ οἴκου βασιλείας διαφόρων ἐπικρατειῶν, ἥτις ἐπιφέρει τὴν ἐν τῷ δημοσίῳ δικαίῳ καλουμένην προσωπικὴν ἕνωσιν τῶν Κρατῶν (union personelle), ἀείποτε βλάψασαν τῶν οὕτω βασιλευθέντων Κρατῶν, ἀμφοτέρων, ἢ θατέρου αὐτῶν, τὰ δίκαια καὶ τὰ συμφέροντα καὶ καταλήξασαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὸν χωρισμὸν τῶν ἡνωμένων στεμμάτων. (*)

§ 119. Τί δὲ θρήσκευμα δέον νὰ πρεσβεύῃ ὁ βασιλεύς; Τό τε Σύνταγμα τοῦ 1844, ὅπερ ἀνετράπη διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1862, καὶ τὸ τοῦ 1864 (ἄρθρ. 47), ὃ ἰσχύει τανῦν, ὁρίζουσιν, ὅτι ὁ μέλλων βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος δέον νὰ πρεσβεύῃ τὸ ἀνατολικὸν δόγμα. — Ὅταν πραγματευθῶμεν περὶ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθε-

(*) Ὅτε τὸ νῦν βασίλειον, πρωτοῦ δὲ ἐκλεκτοράτον τοῦ Ἀννόβερ, διετέλει ἡνωμένον προσωπικῶς πρὸς τὸ βασίλειον τῆς Ἀγγλίας, ὡς περιελθούσης τῆς διαδοχῆς ἐκ θηλυγονίας ἀπὸ Ἐλισάβετ τῆς θυγατρὸς Ἰακώβου τοῦ Α' ἐκ τῶν Στουαρτῶν εἰς τοὺς ἐκ τοῦ Ἀννοβερικοῦ ἤτοι Βρουνσουϊκικοῦ οἴκου Ἡγεμόνας, προΐστατο δὲ τῶν Γαλλικῶν πραγμάτων ὁ Ναπολέων, ἐχθαίρων οὗτος τὴν Ἀγγλίαν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ κακοποιήσῃ αὐτήν, ἐτιμωρήσατο τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας διὰ τῆς ἁρπαγῆς τοῦ μικροῦ ἐκλεκτοράτου τοῦ Ἀννόβερ καὶ τῆς συγχωνεύσεως αὐτοῦ μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Οὐεστφαλίας, οὗ ἡγεμόνα εἶχε διορίσει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἱερώνυμον. Ὅτε δὲ ὁ αὐτὸς Ναπολέων, αὐτοκράτωρ ὢν τῶν Γάλλων, ἀνηγορεύθη ἐπὶ προσωπικῇ ἑνώσει καὶ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, ἡ βόρειος Ἰταλία κατέστη ἁπλοῦν τιμάριον. Ἡ δὲ Βρασιλία ἦν ἐπίσης ἡνωμένη ὑπὸ προσωπικὴν ἕνωσιν πρὸς τὴν Πορτογαλλίαν, ἀλλὰ μετὰ πολλὰς περιπετείας ἐχωρίσθη. Πασίγνωστος δὲ ἡ τύχη τοῦ Σλέσβιγ Ὁλστεΐν (Schlesvig-Holstein), ὅπερ, ἡνωμένον προσωπικῶς τῇ Δανίᾳ, ἀπεσπάσθη πρό τινος. — Οὐχ ἧττον καὶ τανῦν διατελοῦσι συνημμένα προσωπικῶς εὐρωπαϊκά τινα κράτη. Οὕτως ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας βασιλεύει καὶ τῆς Νορβηγίας, ὁ βασιλεὺς τῶν Κάτω χωρῶν ἡγεμονεύει καὶ τοῦ Λουξεμβούργου ὑπὸ τὸν τίτλον Μέγας Δούξ, ὁ τῆς Ῥωσσίας αὐτοκράτωρ ἄρχει καὶ τῆς Φινλανδίας ὑπὸ τὸν αὐτὸν τοῦ Μεγάλου δουκὸς τίτλον κτλ. (βλ. λεξ. τῆς πολιτικῆς τοῦ Maurice Block ἐν λ. union personelle). — Σημειωθήτω δέ, ὅτι ἐν Βελγίῳ (ἄρθρ. Βελγ. Συντ. 62) ἐπιτρέπεται εἰς τὸν βασιλέα νὰ καταστῇ ἡγεμὼν καὶ ἑτέρας ἐπικρατείας τῇ συναινέσει τῶν Βουλῶν.

ρίας, θέλομεν ἰσχυρισθῆ, ὅτι εἶναι ὅλως ἄτοπος ἡ διὰ τῶν πολιτευμάτων καθιέρωσις ἐπικρατούσης θρησκείας καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ χορήγησις προνομιῶν καὶ δικαιωμάτων εἰς τοὺς ἐκ τῶν πολιτῶν πρεσβεύοντας τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ θρησκευτικὸν δόγμα. Ὅθεν ἐπιστημονικῶς θεωροῦμεν καταδικαστέον καὶ τὸν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων Συνταγμ. τιθέμενον τοῦτον ὅρον εἰς τὸν κατὰ τὰς διατάξεις αὐτῶν δικαιούμενον νὰ περιθέσῃ τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ τὸ βασιλικὸν διάδημα. Εἶναι ὄντως πάντη ἀναξία τῆς παρούσης ἐποχῆς ἡ θεοληψία· ἄλλως δὲ αὐτόδηλον, ὅτι τὰ πολιτειακὰ πράγματα χρεία νὰ τελῶσι παντελῶς κεχωρισμένα τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ὧν ἡ διεύθυνσις ἀναθετέα εἰς αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν ἢ αὐτὰς τὰς ἐκκλησίας, ὅπου ὑπάρχουσι πολλαὶ ἐκκλησίαι, ἑπομένως οὐδεμία αἰτία τῆς ἐπιβολῆς τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ δόγματος εἰς τὸν πρὸς διαδοχὴν τοῦ θρόνου καλούμενον. Ἀλλ' ὅμως εἰδικῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα ἕνεκα τῶν ἐξαιρετικῶν αὐτῆς περιστάσεων ἡ τῶν ἡμετέρων Συνταγμάτων διάταξις ἦν ἱστορικῶς εὐαπολόγητος. Τῆς Ἑλλάδος οἱ προαιώνιοι πόθοι δὲν ἐπληρώθησαν ἔτι. Τὸ μέγιστον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς μέρος διατελεῖ ἔτι δοῦλον ὑπὸ βάρβαρον ἀλλοδαποῦ κατακτητοῦ ζυγόν· ὅθεν ὑπολείπεται ἔτι μεγάλη ἐντολὴ εἰς τὸν ἑλληνισμόν· ἡ ἐντολὴ δὲ αὕτη, τὸ μέγα καὶ βαρὺ καθῆκον, τὸ σπουδαῖον τοῦτο ἔργον εἰκονίζεται παρ' ἡμῖν ἐν στέμματι ὀρθοδόξῳ διὰ τὸν ἐξῆς ἱστορικὸν λόγον. Ὑπὸ τὴν ῥωμαϊκὴν κατάκτησιν διατελῶν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἦ βεβαίως δοῦλος· ἀλλ' ἐν τῷ ὑπερτέρῳ αὐτοῦ πολιτισμῷ καὶ τῇ ἐξόχῳ αὐτοῦ εὐφυΐᾳ κατέστη ὁ ἀληθὴς κύριος τοῦ ἀνατολικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, οἱ δὲ τελευταῖοι βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου ἦσαν καὶ πράγματι Ἕλληνες, Ἕλληνες τὸ γένος καὶ τὸ φρόνημα. Ἀλλὰ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ ἑλληνισμὸς ἦν συνηνωμένος μετὰ τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανισμοῦ καὶ ὁ ὕστατος ὀρθόδοξος Ἕλλην ἡγεμὼν τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος ἔπεσεν ἡρωϊκὸν θῦμα τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας καὶ τῆς τιμῆς τῶν Ἑλλήνων. Ἔκτοτε ὁ Ἑλληνισμὸς προσωποποιεῖ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἑνότητα τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἐν τῷ προσώπῳ ὀρθοδόξου ἡγεμόνος! Ἰδοὺ διατί καὶ ὅτε τὸ ἑλληνικὸν γένος ἐδράξατο τῶν ὅπλων κατὰ τὸ 1821, διὰ πασῶν τῶν ἐθνικῶν Συνελεύσεων αὐτοῦ, τῶν συγκροτηθεισῶν ἐν καιρῷ τοῦ εὐκλεοῦς ἐννεαετοῦς αὐτοῦ ἀγῶνος, ἐξήνεγκε τὴν εὐχὴν νὰ ἴδῃ ἀναβαίνοντα ἐπὶ τοῦ ἐν αἵματι καὶ ὀστοῖς ἀνεγειρομένου ἑλληνικοῦ θρόνου ὀρθόδοξον βασιλέα, καὶ ὅτε ὁ ἀθηναϊκὸς λαὸς πολιορκήσας ἐν τοῖς ἀνακτόροις τὸν πρῶτον τῆς Ἑλλάδος βασιλέα Ὄθωνα, ὃν, καίπερ ἀλλόθρησκον ὄντα, ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ, ὑπείκων εἰς τὴν φορὰν τῶν πραγμάτων,

ἐξηνάγκασε νὰ συγκαλέσῃ Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, αὕτη ἐν ἀνευφημίαις καὶ ἀσυζητητὶ ἀνέγραψεν ἐν τῷ τότε Συντάγματι τὸν ὅρον τῆς ὀρθοδόξου διαδοχῆς, καὶ ὅτε, τῆς δυναστείας τοῦ Ὄθωνος ἐκπεσούσης, νέα Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐκλήθη, ἡ συντάξασα ὃ νῦν ἰσχύει πολίτευμά, ὁμοφώνως πάλιν καθιέρωσε τὴν ὀρθόδοξον διαδοχήν, τῶν καιρικῶν περιστάσεων μὴ ἐπιτρεψασῶν τὴν ἀνάρρησιν ὀρθοδόξου Ἡγεμόνος.

§ 120. Ῥητέον ἤδη τινὰ καὶ περὶ τῆς βασιλικῆς μισθοδοσίας. Ἄλλοτε, ὁπότε ἔτι ἐπεκράτει ἡ αὐτογνωμοσύνη καὶ ἡ δεσποτεία, πᾶσα ἡ δημοσία περιουσία ἐθεωρεῖτο ὀνόματι ἢ πράγματι περιουσία βασιλική. Ἀλλ' ἀφ' ἧς αὕτη κατέπεσεν ἐν Εὐρώπῃ, ὑψωθέντος ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς τοῦ μόνου ἀληθοῦς δόγματος τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας (ἀναγνωρισθέντος ὡς δόγματος τοῦ δημοσίου δικαίου), οἱ δημόσιοι θησαυροὶ οἱ κατ' ἀρέσκειαν διατιθέμενοι ὑπὸ τῶν ἀπολύτων ἡγεμόνων ἐκηρύχθησαν δημόσιοι, ἐξισώθησαν δὲ καὶ κατὰ τοῦτο οἱ βασιλεῖς τοῖς λοιποῖς πολίταις, δικαιούμενοι μὲν νὰ κτῶνται ἰδίαν περιουσίαν, μισθοφοροῦντες δὲ ὡς πάντες οἱ δημόσιοι λειτουργοί. — Καὶ ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰ πανταχοῦ ἤδη ἐπικρατοῦντα ἐδόθη εἰς τὸν βασιλέα μισθοδοσία, ἥ, ὡς ἐπὶ τὸ εὐρημότερον ἐκλήθη, ἐ π ι χ ο ρ ή γ η σ ι ς, ἀπ' ἀρχῆς τῆς συστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Ἡ δὲ εἰς τὸν νῦν βασιλέα Γεώργιον ἀπονεμομένη ὑπὸ τοῦ ἔθνους ἐπιχορήγησις, ὁρισθεῖσα εἰς δραχμὰς 1,125,000, ἀνεγράφη καὶ ἐν τῷ Συντάγματι τοῦ 1864 (ἄρθρ. 42) (*).

(*) Καὶ ἐν Γαλλίᾳ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 ἴσχυεν ἡ ἀρχή, ὅτι οἱ δημόσιοι θησαυροὶ εἶναι ἀποκλειστικὴ ἰδιοκτησία τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ μετ' αὐτὴν παρεκλήθη ὑπὸ τῆς πρώτης Γαλλ. Ἐθν. Συνελεύσεως ὁ τότε βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβίκος ὁ ΙΣΤ' νὰ ὁρίσῃ αὐτὸς τὸ χρήσιμον πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ ἐτήσιον ποσόν, μεθ' ὃ ἡ Συνέλευσις ἐξέδωκε τὴν 26 Μαΐου καὶ τὴν 1 Ἰουνίου 1791 δύο ψηφίσματα, δι' ὧν ὥρισεν εἰς 25,000,000 φράγκων τὴν ἐνιαύσιον βασιλικὴν χορήγησιν, προσδιώρισε δὲ συγχρόνως καὶ τὰ οἰκήματα καὶ τὰς ἐπαύλεις, αἵτινες ἐμελλον νὰ παραχωρηθῶσι τῷ βασιλείῳ γένει πρὸς ἐνοίκησιν καὶ χρῆσιν. Ἀνορθώσαντος εἶτα τοῦ Ναπολέοντος τὸ καταργηθὲν μοναρχικὸν πολίτευμα, ἐξεδόθη ἀμέσως νόμος, στηριζόμενος μὲν εἰς τὰ καθιερωθέντα ὑπὸ τῶν εἰρημένων ψηφισμάτων, ἀλλὰ συνιστῶν ἅμα ὡρισμένως τὴν ἐπικληθεῖσαν π ρ ο ι κ ο δ ο σ ί α ν ἢ κ τ ῆ σ ι ν τοῦ στέμματος· κατόπιν δὲ γερουσιαστικὸν δόγμα (τῆς 30 Ἰανουαρίου 1810) συνεπλήρωσε καὶ ἐπεξήγησε τὰ κατὰ τὴν προικοδοσίαν, ὁρίσαν, ὅτι εἰς τὸ Στέμμα ἀπόκειται ἡ σκευὴ (ameublement), διατήρησις καὶ ἐπισκευὴ τῶν ἀνακτόρων. Μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος διὰ τοῦ νόμου τῆς 9 Νοεμβρίου 1814 ἀνακαθιερώθησαν τὰ αὐτὰ περὶ βασιλικῆς χορηγίας καὶ ἰδιοκτησίας καὶ τῆς χρήσεως τῶν χορηγηθέντων τῷ Στέμματι κτημάτων. Εἶτα (τὴν 2 Μαρτίου 1832) ἐξεδόθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αὐτῶν ἀρχῶν ὁ περὶ βασιλικῆς χορηγίας νόμος, δι' οὗ ὁρίζεται ἡ βασιλικὴ ἐπιχορήγησις εἰς 12 ἑκατομμύρια φράγκων κατ' ἔτος, ὁρίζονται δὲ καὶ τὰ πρὸς οἴκησιν τοῦ βασιλέως οἰκ-

§ 121. Εἴπωμεν ἤδη καὶ περὶ τῆς φράσεως « Ἐλέῳ Θεοῦ » (par la grâce de Dieu, Dei gratia), δι' ἧς τιτλοφοροῦνται οἱ πλεῖστοι τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης ἔν τε τοῖς δημοσίοις ἐγγράφοις καὶ ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἢ νομισματοσήμων αὐτῶν.—Ἐν ἀρχαιοτέρᾳ ἐποχῇ τὰ βασιλικὰ νομίσματα ἔφερον ἁπλῶς τὸ σύμβολον «Sit nomen Domini benedictum» (δηλονότι «ἔστω τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εὐλογημένον»), ἐγχαραχθὲν τὸ πρῶτον ἐπ' αὐτῶν ὑπὸ τῶν Charlemagne καὶ Philippe Auguste· ἐν αὐτῷ δὲ, ὡς προσφυῶς παρατηρεῖ ὁ Émile Chédieu (βλ. λεξικὸν τῆς πολιτικῆς M. Block ἐν λ. grâce de Dieu), ἐνυπῆρχε προφανῶς τὸ σπέρμα τοῦ κατόπιν ἀναπτυχθέντος ἐπὶ τὸ δεσποτικώτερον συμβόλου « Ἐλέῳ Θεοῦ», διότι οὐδεμίαν ἄλλην αἰτίαν βεβαίως εἶχον οἱ ἡγεμόνες οὗτοι νὰ ἀναπέμπωσιν εὐχαριστίας καὶ εὐλογίας εἰς τὸν Ὕψιστον ἢ διότι ἀνεβίβασεν αὐτοὺς εἰς θρόνον βασιλικόν· ἐντεῦθεν ἑπομένως τὸ σφαλερὸν δόγμα, ὅτι οἱ ἡγεμόνες παραλαμβάνουσι τὸ στέμμα αὐτῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ δὲ παρὰ τῶν λαῶν, καὶ ἡ ἡγεμονικὴ αὐτοῦ κύρωσις διὰ τοῦ « Ἐλέῳ Θεοῦ». Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Β' Καρό-

κήματα, ὧν ἡ ἰδία δαπάνη διατήρησις καὶ ἐπισκευὴ ἀνατίθεται εἰς αὐτὸν (βλ. Dalloz ἐν λ. Domaine dela Couronne § 43 ἐν τέλει).

Ἐν Δανίᾳ ἡ ἐτησία χορηγία τοῦ βασιλικοῦ οἴκου ἀνέρχεται, δυνάμει νόμου εἰς 300 χιλιάδας ταλλήρων, δηλονότι 1,500,000 φράγκων. Σημειωτέον δὲ, ὅτι αὐτὸς ὁ τότε βασιλεὺς Φρειδερῖκος προὐκάλεσε τὴν ὑπὸ τῆς Δανικῆς Συνελεύσεως (ἣν, ὡς γνωστὸν, συνεκάλεσεν αὐτοθελήτως πρὸς συνταξιν Συντάγματος) ψήφισιν τοῦ νόμου τούτου περὶ βασιλικῆς ἀμοιβῆς, καθ' ὃν «καὶ πᾶσαι αἱ ἐπαύλεις, τὰ παλάτια, τὰ μουσεῖα, αἱ ἐπιστημονικαὶ συλλογαὶ καὶ τὰ θέατρα, ἅπερ ἕως τότε ἐθεωροῦντο βασιλικὸν κτῆμα ἐκηρύχθησαν ἐθνικὴ ἰδιοκτησία, τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ διατηρούντων μόνον τὸ δικαίωμα τῆς ἐν τοῖς παλατίοις καὶ ταῖς ἐπαύλεσιν οἰκήσεως, ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ ἀποζημιῶσι τὸ δημόσιον διὰ πᾶσαν ἐπιγενομένην φθορὰν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν αὐτοῖς οἰκήσεως αὐτῶν» (Geffroy Ἱστορία τῶν Σκανδιναυϊκῶν Κρατῶν σελ. 409).

Ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ προσδιορισμὸς τῆς βασιλικῆς μισθοδοσίας ἄρχεται ἀπὸ τῆς βασιλείας Καρόλου τοῦ Β', ὅτε τὸ κοινοβούλιον ὥρισε διὰ τὰς βασιλικὰς χρείας ἐτησίαν παροχὴν 1,200,000 λιρῶν στερλινῶν, ἐν αἷς ὅμως συμπεριελαμβάνοντο καὶ τὰ πρὸς συντήρησιν τοῦ στρατοῦ (βασιλικοῦ τρόπον τινὰ θεωρουμένου) δαπανώμενα. Ἀπὸ τοῦ 1831 ἡ βασιλικὴ μισθοφορὰ, ἀνερχομένη εἰς τὸ ποσὸν 400—500 χιλιάδων λιρῶν στερλινῶν, χρησιμεύει μόνον εἰς τὰς ἰδιωτικὰς δαπάνας τοῦ Στέμματος καὶ τὰς εθελουσίως ὑπ' αὐτοῦ χορηγουμένας συντάξεις καὶ συνεισφοράς. Ἀγγλικὴ δὲ τὴν κατηγωγὴν εἶναι καὶ ἡ εἰς τὴν βασιλικὴν ἐπιχορήγησιν δοθεῖσα ἰδιόρρυθμος ὀνομασία liste civile (κατάλογος ἀστυκὸς), μετενεχθεῖσα ἐκεῖθεν εἰς τὴν Γαλλίαν (λεπτομερείας μείζονας βλ. ἐν τῷ πολιτικῷ λεξικῷ τῶν Duclerc καὶ Pagnerre καὶ ἐν τῷ λεξικῷ τῆς πολιτικῆς τοῦ M. Block ἐν τοῖς ὑπὸ τὰς λέξεις Apanage, Domaine privé, Dotation dela Couronne, καὶ Liste civile ἄρθροις).

λου ἐν Ἀγγλίᾳ ἀνεκηρύχθη περιτράνως τὸ πρῶτον ἡ ἰδέα τοῦ θεοσδότου τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Filmer (βλ. τοῦ περιδόξου ἱστορικοῦ Macaulay τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀγγλίας), ὑπεστηρίχθη δ' ἔπειτα θερμῶς ὑπὸ τοῦ οὐχ ἥττον ἐναρέτου καὶ εὐφραδοῦς ἀρχιεπισκόπου καὶ ἐκκλησιαστικοῦ ῥήτορος ἢ ἐνθέρμου θιασώτου καὶ ὀπαδοῦ τῶν ὀπισθοδρομικωτάτων καὶ ἀποτροπαιοτάτων πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἰδεῶν Βοσσουέτου καὶ βαθμηδὸν εἰσέφρησεν εἰς τὰς βασιλικὰς συνηθείας καὶ ἕξεις τῆς Εὐρώπης. Ὁ δὲ Ναπολέων δὲν ἀπεσκυβάλισε μὲν τὸν μωρὸν τίτλον «par la grâce de Dieu», ἀλλὰ προσέθηκεν εἰς αὐτὸν καὶ τὸ «et par la volonté du peuple». Παρ' ἡμῖν ὁ μακαρίτης Ὄθων, ἐμπεφορημένος ἀποῤῥοφητικῶν πόθων καὶ τάσεων, εἰσήγαγε καὶ τοῦ ῥυπαροῦ τούτου τίτλου τὴν λέπραν· ἀλλ' ἀπήλλαξεν ἡμᾶς αὐτῆς εὐτυχῶς ἡ Ὀκτωβριανὴ ἐπανάστασις, ἧς ὁ ἐκλεκτὸς, Γεώργιος ὁ νῦν ἀνάσσων, ὀρθῶς καὶ πολιτικώτατα φερόμενος, κατήργησεν αὐτήν. (*)

(*) Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ἀνεπτύχθη ἱκανῶς, ὅτι ὁ λαὸς δύναται νὰ καταρτίσῃ ὡς θέλει τὸ πολίτευμα· ἑπομένως, ἂν νομίζῃ μόνον ἀναγκαῖον ἐν τῷ συμφέροντι τῆς πολιτείας νὰ πλάσῃ θέσιν Ἡγεμόνος, πλάττει τοιαύτην, προσδιορίζων κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ τὰ καθήκοντα αὐτῆς. Πρόδηλον ἄρα, ὅτι εἶναι καὶ οὗτος πολίτης, ὡς πάντες οἱ ἄλλοι πολῖται, λαβὼν παρὰ τοῦ λαοῦ τὴν ἐντολὴν τοῦ βασιλεύειν. Τανῦν βασιλεὺς, καὶ βασιλεὺς μάλιστα ἀνήκων εἰς οἶκον ἀρχαιότατον καὶ εὐγενέστατον, ὁ τῆς Ὁλλανδίας βασιλεὺς Γουλιέλμος ὁ Γ', τελουμένης ἐν ἔτει 1874 τῆς ἑορτῆς τῆς εἰκοσιπεντατετηρίδος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἀπευθύνει εἰωθότως κήρυγμά τι πρὸς τὸν Ὁλλανδικὸν λαὸν, δι' οὗ, συννοῶν ἄριστα τὴν θέσιν τοῦ ἡγεμόνος, ἀποκαλεῖ τοὺς Ὁλλανδοὺς προσφιλεῖς συμπολίτας, καὶ ὀνομάζει τὸ βασιλικὸν αὐτοῦ ἔργον ἐντολήν. Παρόμοια σκέπτονται τανῦν πάντες σχεδὸν οἱ Εὐρωπαῖοι βασιλεῖς. Ἀπὸ τοῦ προλαβόντος δ' αἰῶνος ὁ μοναρχικώτατος, ἀλλ' ὑψηλόνους Φρειδερῖκος εἶπεν, ὅτι «ὁ βασιλεὺς εἶναι ὁ πρῶτος ὑπηρέτης τῆς βασιλείας» (βλ. τὸν ἐν τῇ Βερολινείῳ Ἀκαδημίᾳ ἐκφωνηθέντα τῷ ἔτει 1874 λόγον ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ καὶ ἐπιφανοῦς ἑλληνιστοῦ Κουρτίου, τοῦ καὶ διδασκάλου τοῦ γερμανικοῦ Θρόνου).

Μέχρις ὅμως ἐσχάτων ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τῶν μοναρχῶν καὶ μοναρχικῶν συγγραφέων τὸ γελοῖον καὶ ῥυπαρὸν δόγμα τῆς ἐκ τῶν οὐρανῶν καταγωγῆς τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος. Τὸ πάντων δὲ παραδοξότατον, ὅτι τὸ δόγμα τοῦτο ἐστηρίχθη κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ, τοῦ κηρύξαντος ὅτι «ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου»! Οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ χριστιανισμοῦ, εἰ καὶ ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἦν ἀπολυτοτάτη, οὐδαμῶς ἐφαντάσθησαν νὰ ἰσχυρισθῶσιν, ὅτι παρέλαβον αὐτὴν παρὰ Θεοῦ. Ἡ ἀρχὴ, εἰς ἣν εἰκότως ἐστήριζον τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν, ἦν ἡ ἐντολὴ τοῦ λαοῦ. Ἐν τῷ δωδεκάτῳ δ' ἔτι αἰῶνι Μ.Χ. οἱ νομοδιδάσκαλοι τῆς Βονωνίας ἐπρέσβευον τὴν γνωστὴν ἀρχὴν τῶν Ἰουστινιανείων εἰσηγήσεων «Διὰ τοῦ βασιλικοῦ νόμου (lex regia), ὅστις ἐγκατέστησε τὴν αὐτοκρατορίαν, ὁ λαὸς παρεχώρησε τῷ Ἡγεμόνι σύμπασαν τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ». Μεταγενεστέρα πάντη εἶναι ἡ εὐτυχῶς τανῦν ἀνατραπεῖσα ῥυπαρὰ δόξα τοῦ Θείου δικαίου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 122. Ῥητέον ἤδη τινὰ καὶ περὶ τῆς ἰδιωτικῆς διαγωγῆς, τῶν τρόπων δηλονότι καὶ τῆς διαίτης, τοῦ βασιλέως. Ἐν ἀπολύτῳ μοναρχικῇ πολιτείᾳ, ὅπου ὁ βασιλεὺς εἶναι ἡ ἑστία πάσης ἐξουσίας καὶ δυναμεως, μονονουχὶ ὁ νόμος ἅμα καὶ ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ, ἡ ζῶσα ἀντιπροσώπευσις τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας, ἐπάναγκες βεβαίως πρὸς ἐξαπάτην τῶν ἁπλουστέρων, ἀναγκαίαν οὖσαν εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ μοναρχικοῦ πολιτεύματος, νὰ φέρηται οὕτως, ὥστε νὰ διατηρῇ εἰς ἑαυτὸν συγκεκεντρωμένον τὸν σεβασμὸν ἢ μᾶλλον τὸν θαυμασμὸν τοῦ πλήθους. Ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ γῆς ἢ ἄλλος τις Θεὸς θεωρούμενος ὑπὸ τοῦ ἐξηπατημένου πλήθους, δέον καὶ βίον καὶ πρᾶξιν νὰ ἀπευθύνῃ πρὸς ὅ,τι δύναται νὰ διατηρήσῃ τὴν ψευδῆ λαμπηδόνα αὐτοῦ, ὑψηλοπρεπῶς δηλονότι διαιτώμενος, φορῶν στολὴν πολλοῦ χρυσοῦ ἀξίαν, ἐν ταῖς δαπάναις μεγαλοπρεπῶς ἔχων, ἐν τοῖς ἀνακτόροις μένων ἔγκλειστος κατὰ τὸ πλεῖστον, σπανιώτατα ἐξερχόμενος, ὑπὸ πολλῆς δ' ἐρίππου συνοδίας ἀκολουθούμενος, περισσοβόητους τραπέζας εἰς τοὺς ἐν ἀξιώματι παρατιθεὶς κ.τ.λ. διότι, ἅμα ἀποβαλὼν τὸ ἐπίπλαστον γόητρον αὐτοῦ, ἐπόμενον εἶναι νὰ πέσῃ οἰκτρῶς ἐξ ἧς κατέχει εὐδοκίᾳ δῆθεν θείᾳ θέσεως ὡς δῆθεν ἀνώτερος τῶν ἄλλων ἀνθρώπων φύσει πλασθείς (*). Ἀλλ' ἂν ἡ πατροπαράδοτος ἀνατροφὴ ὑπαγορεύῃ εἰς τοὺς μοναρχικῷ διαδήματι τὴν κεφαλὴν διαδερομένους διαγωγὴν βίου ὑποκριτικὴν καὶ ψευδῆ, ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ ἐπιστήμη καταδικάζουσιν αὐτήν. Τὸ ψεῦδος βεβαίως ἐπὶ τοῦ ψεύδους ἐρειδόμενον δύναται μόνον νὰ βιώσῃ ἐπί τινα χρόνον, ἀλλὰ τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας ἴδιον εἶναι τὸ βδελύττεσθαι τὸ ψεῦδος καὶ ἐπιζητεῖν τὴν ἀλήθειαν.

(*) Ὑπῆρξαν ὅμως καὶ μονάρχαι μεγάλοι, στηρίξαντες τὴν δύναμιν αὐτῶν οὐχὶ εἰς τὸ ψεῦδος τῆς θεόθεν ἀποστολῆς ἢ τῆς θείας ἐμπνεύσεως ἢ τὴν ἀπατηλὴν γοητείαν ὑψηλόφρονος ἰδιωτικῆς διαίτης, ἀλλ' εἰς τὸ μέγεθος τῶν πράξεων αὐτῶν. Τοιοῦτος ἦν ἐν παραδείγματι Φρειδερῖκος ὁ Μέγας. Οὗτος, καίπερ ἀναδείξας τὴν Πρωσσίαν μεγάλην Ἐπικράτειαν ἀπὸ μικροῦ Δουκάτου, καὶ μέγας ἐν ταύτῳ στρατηγὸς, συγγραφεὺς καὶ νομοθέτης ἀναδειχθείς, εἶχε καταργήσει πᾶσαν σχεδὸν ἐθιμοταξίαν καὶ ἐθιμοτυπίαν περὶ τὴν βασιλικὴν δίαιταν καὶ τὰς ὑποδεξιώσεις, δεχόμενος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως ὑπασπιστῶν καὶ διαγγελέων, ἠμελημένως δὲ καὶ ἔστιν ὅτε καὶ ῥυπαρῶς παντάπασιν ἠμφιεσμένος. Ὧν δὲ δυστυχῶς ὑπεράγαν φειδωλὸς καὶ περὶ τὰ χρήματα πάνυ σπουδάζων, ἐπεστάτει μετὰ πολλοῦ ζήλου, μὴ ἐμπρέποντος βεβαίως εἰς πεφωτισμένον καὶ εὔπορον ἄνδρα, εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς οἰκιακῆς αὐτοῦ οἰκονομίας, καὶ, ὡς λέγεται, πολλάκις προέβαινε μέχρι καὶ τοῦ σβεννύναι αὐτοπροσώπως τὰς ἐν τοῖς ἀνακτόροις αὐτοῦ λυχνίας περὶ τὴν ἐνάτην ὥραν τῆς νυκτός. Πολλάκις δ'οὐχ ἧττον διήρχετο ὥρας μακρὰς ἐν τῷ ἀνακτορικῷ μαγειρείῳ, διαλεγόμενος οἰκειότατα πρὸς τὸν μάγειρον αὐτοῦ.

Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀλλ' ἂν ὑπὸ αὐταρχικὸν πολίτευμα ἀναγκαία ἦναι ἡ δολία καὶ ψευδὴς πολιτεία πρὸς διατήρησιν τῆς αὐταρχίας, πρὸς διατήρησιν συνταγματικοῦ θρόνου, δηλονότι ἡγεμόνος, ἐκπληροῦντος λειτουργίαν νενομισμένην, μὴ προϋποτιθεῖσαν ὑπεράνθρωπον πνευματικὴν δύναμιν ἢ ἐμπνεύσεις οὐρανίους, οὐδεμία χρεία ψευδοῦς διαίτης καὶ πολιτείας. Ἐκ τοὐναντίου προσφιλέστερος μάλιστα γίνεται ὁ συνταγματικὸς ἡγεμών, εὐπρόσιτος καὶ λιτοδίαιτος ὤν, μετρίᾳ ἐσθῆτι χρώμενος, ἄνευ ἀκολουθίας ἐξερχόμενος, συχνάκις θεώ-μενος, πάντας τοὺς προσερχομένους δεξιούμενος καὶ προσγελῶν, ἐν γένει δὲ ἡμελημένους καὶ ἐλευθερίους μετερχόμενος τρόπους (*).— Σημειωτέον ἐν τέλει, ὅτι ὁ πολύσοφος Γερμανὸς Mohl, οὗ ὁ θάνατος ἀφῆκε μέγα κενὸν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν πολιτειολόγων, πραγματευόμενος ἐν τῷ γνωστῷ περὶ δημοσίου δικαίου συγγράμματι αὐτοῦ περὶ τῶν στοιχείων τῆς δυνάμεως τῶν μοναρχιῶν, ἐν ἄλλοις δὲ καὶ περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν βασιλέων, διατείνεται, ὅτι τὸ δημόσιον φρόνημα δὲν κρίνει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄγαν αὐστηρῶς τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν βασιλέων, πλεῖσται δὲ διὰ τοῦτο πράξεις αὐτῶν ἰδιωτικαὶ ἐπίμεμπτοι παρέρχονται ἄνευ μομφῆς· ἀλλ' οὐχ ἧττον φρονεῖ, ὅτι ἡ πολιτικὴ σύνεσις ἐπιτάσσει νὰ ἀποφεύγωσι τὰ προσωπικὰ σκάνδαλα, ἰδίως δὲ τοὺς ἀσέμνους ἔρωτας καὶ τὰς ἀκολάστους πρὸς τὰς ἑταίρας σχέσεις, νὰ ἀπέχωσι δὲ πρὸ παντὸς τῆς προσβολῆς τῶν ἐθνικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων· παρατηρεῖ δὲ προσέτι, ὅτι γίνεται πρόξενος μεγίστης πολιτικῆς ὠφελείας εἰς τοὺς ἡγεμόνας, συμβάλλων μέγα εἰς τὴν στήριξιν τοῦ βασιλικοῦ πολιτεύματος καὶ τὴν ἀποσόβησιν τῶν ἔν γε τῷ παρόντι σφόδρα ἀνεπτυγμένων ἀντιμοναρχικῶν τάσεων ὁ ὄντως σεμνὸς καὶ ἄμεμπτος ἰδιωτικὸς βίος τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου καὶ ἰδίως τοῦ βασιλέως.

§ 123. Λεκτέον τέλος, ὅτι ἀναλαμβάνων τὴν διαπιστευθεῖσαν αὐτῷ βασιλικὴν ἐξουσίαν, ὁρκίζεται καὶ ὁ βασιλεύς, ὡς πάντες οἱ

(*) Ἐν τῇ πρὸ πενταετίας ἐκδοθείσῃ πραγματείᾳ τοῦ Βίκτωρος Σερβουλλιέ κατεκρίνετο ὁ Ἀμεδαῖος «ὡς ὀλιγωρήσας τῶν ἐθιμοταξιῶν, ὡθήσας πέρα τοῦ μέτρου τὸ ἄνετον τοῦ βίου καὶ τὸ ἀφελὲς τῶν τρόπων, καταχρησάμενος τῷ βασιλικῷ αὐτοῦ ἀξιώματι καὶ βιώσας βίον μᾶλλον ἰδιώτου χαλεπαίνοντος, ὅτι στεφάνην ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἐπέθηκαν, καὶ σπουδάζοντος νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν ὀχλημάτων καὶ καμάτων τῆς βασιλείας». Ἀλλ' ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι τοιοῦτος ἡγεμὼν εἶναι σπάνιόν τι χρῆμα, ἐν κράτει μάλιστα ἀρτιγεννήτῳ πολιτικῶς καὶ συνταγματικῶς, οἷον ἐτύγχανεν ἡ Ἱσπανία! Μόνον ὑπὸ τοιούτους ἡγεμόνας τὰ Συντάγματα ζωπυροῦνται καὶ ἀναβιώσκονται ἐν χώραις, ἔνθα ἐπεκράτει δεσποτεία μοναρχικὴ ὑπὸ μορφὴν μόνον συνταγματικήν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λοιποὶ δημόσιοι, λειτουργοὶ κατὰ τὸν ἐν τῷ Συντάγματι (ἄρθρ. 43) διατυπούμενον ὅρκον (*).

§ 124. Ἐπὶ τέλους πραγματευτέον καὶ περὶ ἀλληλεθνοῦς τινος συνηθείας, ἐπικρατούσης κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τῶν ἡγεμόνων. Κατ' ἔθος οἱ μὲν εἰς τὸν θρόνον ἀνερχόμενοι ἀνακοινοῦσιν εἰς τὰς ἄλλας ἐπικρατείας, πρὸς ἃς διάκεινται εἰς φιλικὰς διπλωματικὰς σχέσεις, τὴν ἀνέλευσιν αὐτῶν, ὡς καὶ οἱ ἀναγορευόμενοι πρόεδροι τὴν ἀναγόρευσιν αὐτῶν, οἱ δὲ τῶν ξένων ἐπικρατειῶν ἡγεμόνες, ὁσάκις μάλιστα ἡ ἀνέλευσις αὐτῶν ἐγένετο εἰρηνικῶς καὶ κανονικῶς, σπεύδουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ νὰ ἀποκριθῶσι διὰ συγχαρητηρίων, ἔστιν ὅτε μάλιστα διὰ τῆς ἀποστολῆς εἰδικῶν ἀπεσταλμένων. Εἰς τοῦτο συνίσταται ἡ λεγομένη διεθνὴς ἀναγνώρισις. Καὶ ἄλλοτέ μέν ποτε, ὅτε τὸ δόγμα τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας ἦ παρεγνωρισμένον, εἶχε πολλῷ μείζονα ἢ τανῦν σημαντικότητα ἡ ἀλληλεθνὴς ἀναγνώρισις, ἀλλ' ἤδη κατέστη οἱονεὶ τυπικὴ, τοῦ νεωτέρου δημοσίου δικαίου ἀναγνωρίσαντος καὶ ἐν τοῖς πράγμασι τὴν ἀρχήν, ὅτι πᾶς λαὸς εἶναι αὐτοδικαίως αὐτεξούσιος, κατ' ἰδίαν ἀρέσκειαν δυνάμενος νὰ διευθύνῃ τὰ καθ' ἑαυτὸν, ἑπομένως θεωρεῖται ὀφειλομένη καὶ ὑποχρεωτικὴ διὰ τὰς ἄλλας Ἐπι-

(*) Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς Γεώργιος ἔδωκε τὸν ὅρκον τοῦτον ἐνώπιον τῆς ἐκλεξάσης αὐτὸν Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τοῦ 1862 συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 43. Οἱ δὲ διάδοχοι αὐτοῦ θέλουσι δώσει τὸν ὅρκον τοῦτον τὸ πρῶτον μὲν ἐνώπιον τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ βουλευτῶν, ἀρχιερέων καὶ τῶν ἄλλων ἐν τέλει, εἶτα δὲ, ἐντὸς δύο τὸ βραδύτερον μηνῶν, καὶ ἐνώπιον συμπάσης τῆς Βουλῆς ἐπὶ τούτῳ συγκαλουμένης κατὰ τὸ ἄρθρον 49. Καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις Συντάγμασι διαγράφεται ὡρισμένος τύπος ὅρκου (βλ. Συντάγματα Ὁλλανδικὸν, Νορβηγικὸν, Αὐστριακο-Οὐγγρικὸν, Βελγικὸν, Πορτογαλλικὸν κτλ.). Ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ βασιλεὺς ὁρκίζεται ἐνώπιον τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Cantorbéry, ὑπισχνούμενος «νὰ κυβερνήσῃ τὸν λαὸν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν ἀποικιῶν αὐτῆς κατὰ τοὺς θεσμοὺς καὶ τὰς συνηθείας αὐτῆς καὶ νὰ τηρήσῃ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀληθῆ πίστιν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν μετερρυθμισμένην διαμαρτυρομένην θρησκείαν, τὴν καθιερωμένην ὑπὸ τοῦ νόμου». Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς δημοκρατικοῖς Συντάγμασιν ὁρίζεται τύπος ὅρκου τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας. — Κατ' ἐξαίρεσιν τὸ νῦν κρατοῦν ἐν Γαλλίᾳ δημοκρατικὸν Σύνταγμα οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν ὅρκου. Εὐφυῶς δὲ παρατηροῦσιν οἱ Alphonse Bard καὶ Paul Robiquet ἐν τῇ παρ' αὐτῶν ἐκδοθείσῃ πραγματείᾳ περὶ τοῦ Γαλλικοῦ Συντάγματος τοῦ 1875, «ὅτι οἱ τῶν συνταγματικῶν νόμων τῆς Γαλλίας τοῦ 1875 νομοθέται ἐμνήσθησαν τῶν ἐν ἔτει 1848 ἀπαγγελθέντων λόγων (ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 28 Ὀκτωβρίου) ὑπὸ τοῦ Crémieux, εἰπόντος ἐν ἄλλοις καὶ ὅτι «οἱ ὅρκοι οὐδέποτε οὐδὲν ἀπέτρεψαν, ὑπῆρξαν δὲ μόνον μία τῶν εἰδεχθεστέρων σελίδων τῆς ἱστορίας, ἰδίως κατὰ τὴν τελευταίαν ἑξηκονταετίαν (βλ. Bard et Robiquet Const. Française τοῦ 1875 κεφ. 3 σελ 360 τῆς δευτέρας ἐκδόσεως τοῦ 1878).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κρατείας ἡ ἀναγνώρισις πάσης μεταβολῆς ὁπωσδήποτε ἐπελθούσης εἰς τὴν κυβερνητικὴν κατάστασιν ἢ μορφὴν χώρας τινός.

2. Νομοθετικὰ σώματα.

§ 125. Ἐρρέθη πολλάκις, ὅτι παρ' ἡμῖν ὑπάρχει ἓν καὶ μόνον νομοθετικὸν σῶμα, συννομοθετοῦν μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ ἐλέγχον τὴν πορείαν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἡ Βουλή· ἀλλ' ὅτι ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἄλλων ἀντιπροσωπικῶν ἐπικρατειῶν ὑπάρχουσι δύο νομοθετικὰ σώματα ἤ βουλαὶ, ἡ κυρίως Βουλὴ καὶ ἡ Γερουσία. Ἐξετάσωμεν πῶς καταρτίζεται ἐν αὐταῖς ἑκάτερον τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, καὶ πρῶτον ἡ

Βουλή.

§ 126. Ἡ Βουλὴ, ὡς καὶ ἡ Γερουσία, ἀποτελοῦνται ἐκ πολλῶν προσώπων, οὐχὶ δὲ ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου, ὡς ὁ βασιλεὺς, καὶ τὰ μὲν ἀποτελοῦντα τὴν Βουλὴν (δηλονότι τὴν κυρίως Βουλὴν), βουλευταὶ καλούμενοι, ἐκλέγονται πανταχοῦ τῶν ἀντιπροσωπικῶν ἐπικρατειῶν ἀ μ έ σ ω ς ἢ ἐ μ μ έ σ ω ς ὑπὸ μ ε γ ά λ η ς ἢ μ ι κ ρ ᾶ ς μερίδος τοῦ λαοῦ· περὶ δὲ τῶν γερουσιαστῶν ἀκολούθως. Εἴπομεν, ὅτι ἐκλέγονται ὑπὸ μεγάλης ἢ μικρᾶς μερίδος τοῦ λαοῦ, οὐχὶ δὲ παντὸς τοῦ λαοῦ, διότι ὁ λαὸς ἀποτελεῖται οὐχὶ μόνον ἐκ τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν γυναικῶν, οὐχὶ μόνον ἐκ τῶν ἐνηλίκων καταστάντων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν βρεφῶν, παίδων, μειράκων κτλ. ἐν οὐδεμιᾷ δὲ τῶν ἀντιπροσωπικῶν ἐπικρατειῶν ἀπενεμήθη μέχρι τοῦ νῦν τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα εἰς τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς ἀνηλίκους. Ἐθεωρήθη ἀνοίκειον νὰ ψηφοφορῶσι, νὰ ἀποφαίνωνται δηλ. περὶ τῆς νομοθεσίας καὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ τόπου, οἱ ἀνήλικοι, εἰς οὓς διὰ τὸ ἄωρον ἔτι τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ νοὸς αὐτῶν δὲν ἐπιτρέπει ὁ ἀστυκὸς νόμος τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας αὐτῶν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς, ὅτι ἐνίοτε νεανίσκοι καὶ μειρακύλλια ἀπέδειξαν θαυμασίαν δύναμιν πρακτικοῦ νοὸς καὶ ἐμβριθεστάτης κρίσεως· ἀλλὰ τοῦτο, ἀποτελοῦν ἐξαίρεσιν, οὐχὶ δὲ κανόνα, δὲν ἠδύνατο νὰ δικαιώσῃ τὴν παροχὴν ἐκλογικοῦ δικαιώματος εἰς τοὺς ἀνηλίκους. Ἐθεωρήθη ἀνοίκειον νὰ ἀπονεμηθῇ ἐκλογικὸν δικαίωμα εἰς τὰς γυναῖκας, ἃς διὰ τὸ ἀσθενὲς τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν ὑποβάλλουσι μέχρι τοῦδε οἱ ἀστικοὶ νόμοι εἰς εἶδός τι ὑπεξουσιότητος. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι τοῦ πολιτισμοῦ ἡ πρόοδος ἀπέσπασε τὰς γυναῖκας ἀπὸ τῆς δουλικῆς καὶ ἀνδραποδώδους θέσεως, εἰς ἣν εἶχε τάξει αὐτὰς τὸ παλαιὸν ρωμαϊκὸν δίκαιον, ὅπερ ἐξωμοίου αὐτὰς

πρὸς πράγματα· ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ τὸ νεώτερον δίκαιον ὑποχρεοῖ τὴν γυναῖκα νὰ ὑποτάσσηται εἰς τὸν ἄνδρα, καὶ τὸ νεώτερον δίκαιον ἐπιβάλλει αὐτῇ νὰ ἀκολουθῇ τὸν σύζυγον, ὅπου καὶ ἂν κρίνῃ οὗτος εὔλογον νὰ κατοικήσῃ. Ὁ δὲ γαλλικὸς καὶ ἰταλικὸς κώδιξ, οἱ νεώτατοι καὶ προσφατότατοι οὗτοι ἀστυκοὶ κώδικες, ἀπάδοντες κατὰ τοῦτο πρὸς τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον, δὲν ἐπιτρέπουσι κἂν εἰς τὴν γυναῖκα, ἀτόπως κατ' ἐμέ, νὰ παρίσταται ἐπὶ δικαστηρίου ἄνευ συνευδοκήσεως τοῦ συζύγου, καὶ ἂν αὕτη ἔχῃ ἰδίαν περιουσίαν. Ἀπὸ πολλῶν ἐν τούτοις ἐνιαυτῶν πολλοὶ συγγραφεῖς, φιλοφρόνως πρὸς τὸ καλὸν φῦλον φερόμενοι, ἐν οἷς διαπρέπει ὁ πρό τινος ἀποβιώσας διαπρεπὴς Ἄγγλος πολιτικὸς συγγραφεὺς Stuart Mill, (*) ὑπεστήριξαν τὸ ὀρθὸν τῆς εἰς αὐτὸ ἀπονομῆς οὐ μόνον τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐκλέγεσθαι. Οὐδαμῶς προτιθέμεθα νὰ ἀντιλέξωμεν, ὅτι πολλαὶ γυναῖκες εἶναι κριτικώτεραι καὶ νοημονέστεραι πολλῶν ἀνδρῶν, κατεχόντων τὸ τιμαλφὲς τοῦτο τοῦ ἐκλέγειν δικαίωμα· ἀλλὰ νομίζομεν, ὅτι ἡ ἐν γένει ἀπονομὴ τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος εἰς αὐτὰς θέλει χαλαρώσει τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν εἰρήνην τοῦ οἰκιακοῦ βίου, ἀχωρίστους τυγχανούσας τοῦ ἐπικρατοῦντος ἤδη καταμερισμοῦ τῶν ἔργων, τῆς προσηλώσεως δηλονότι τῶν γυναικῶν εἰς τὰ τοῦ οἴκου καὶ μικρᾶς τινος ὑπηκοότητος πρὸς τὸν ἄνδρα (**).

§ 127. Ἐκλέγει δὲ τοὺς βουλευτὰς ἐν ἄλλαις μὲν τῶν ἀντιπροσωπικῶν ἐπικρατειῶν μεγάλη μερὶς τοῦ λαοῦ, δηλονότι πάντες

(*) Ὁ J. Stuart Mill ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1851 ἐν τῇ Westminster and Foreign Quarterly Review ἄρθρον ἐπιγραφόμενον «ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς γυναικός», δι' οὗ ὑπεστήριζε μεταξὺ ἄλλων τὸ πρέπον τῆς παροχῆς τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος καὶ εἰς τὰς γυναῖκας. Ἔτι θερμότερον καὶ εὐρύτερον ἀνέπτυξε τὸ θέμα τοῦτο ἀκολούθως ἐν τῷ συγγρ. αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀντιπροσωπικοῦ πολιτεύματος καὶ δι' ἄλλης κατόπιν εἰδικῆς περὶ τούτου διατριβῆς. Ἀλλ' ὡς παρατηρεῖ ὁ Paul Boiteau, ὁ ἐπιφανὴς πολιτικὸς συγγραφεὺς τῆς Ἀγγλίας παρεσύρθη ἴσως ὑπὸ τῆς ἐξόχου τιμῆς, δι' ἣς ἤγε τὴν διακεκριμένην αὐτοῦ σύμβιον, ἥτις, καθὰ αὐτὸς οὗτος λέγει, τοῦ περὶ ἐλευθερίας συγγράμματος αὐτοῦ αὐτὴ τρόπον τινὰ ὑπῆρξεν ἡ μήτηρ ἢ ἡ μαῖα, ὡθήσασα αὐτὸν εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ συνεργασθεῖσα μετ' αὐτοῦ. (βλ. Dictionnaire de la Politique par M. Maurice Block ἐν λ. Femme).

(**) Ὁ ἀρχαιότατος καὶ θεσπέσιος ἐποποιὸς Ἕλλην χαριέστατα ὥρισε τὸν χαρακτῆρα τῶν γυναικείων ἔργων ἐν οἷς στίχοις ὁ Ἕκτωρ προτρέπει τὴν Ἀνδρομάχην νὰ ἀσχοληθῇ εἰς τὰ οἰκεῖα αὐτῇ ἔργα, μηδαμῶς μεριμνῶσα περὶ τοῦ πολέμου.

«Ἀλλ' εἰς οἶκόν τ' ἰοῦσα τὰ σαυτῆς ἔργα κόμιζε
ἱστόν τ' ἠλακάτην τε καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε
ἔργον ἐποίχεσθαι».

ἢ σχεδὸν πάντες οἱ ἐνήλικες ἄνδρες, ἐν ἄλλαις δὲ μικρὰ μερὶς τοῦ λαοῦ, ἤτοι τινὲς μόνον τῶν ἐνηλίκων, οἱ κάτοχοι περιουσίας τινὸς ὡρισμένης ἢ ἀναπτύξεώς τινος πνευματικῆς ὡρισμένης. Καὶ ὅπου μὲν ψηφοφορεῖ μεγάλη μερὶς τοῦ λαοῦ, λέγεται, ὅτι ἐπικρατεῖ π ά ν δ η μ ο ς ἢ κ α θ ο λ ι κ ὴ ψ η φ ο φ ο ρ ί α, ὅπου δὲ ψηφοφορεῖ μικρὰ μερὶς τοῦ λαοῦ, ὀνομάζεται ἡ Ψηφοφορία π ε ρ ι ω ρ ι σ μ έ ν η. Ποῖον ἐκ τῶν δύο τούτων συστημάτων εἶναι ἐλλογώτερον θεωρητικῶς καὶ προτιμότερον πρακτικῶς; Ἐρρέθη ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, ὅτι αἱ πολιτικαὶ ἢ πολιτειακαὶ ἐλευθερίαι εἶναι ἡ ἀσπὶς καὶ ὁ δορυφόρος τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, ἐξαφανιζομένων δίκην ἀράχνης, ὅπου ἡ κοινωνικὴ ἐξουσία εἶναι συγκεκεντρωμένη εἰς χεῖρας ἑνός, πρὸς δὲ ὁ φρουρὸς τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῆς προαγωγῆς ἐπικρατείας τινὸς, εὐκολώτερον ὑποκειμένου εἰς πλάνην ἑνὸς ἢ πολλῶν· διὰ τοῦτο δὲ προτιμότερα τὰ πολυαρχικὰ ἢ κεκερασμένα μοναρχικὰ πολιτεύματα, καθ' ἃ ἡ ἐξουσία μερίζεται, (καὶ εἰς τοῦτο συνίστανται αἱ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι) ἢ τὰ μοναρχικά, καθ' ἃ ἡ ἐξουσία διατελεῖ ἀμέριστος εἰς τὰς χεῖρας ἑνός. Ἀλλ' ὁ μερισμὸς οὗτος τῆς ὅλης ἐξουσίας, ὅστις ἀποτελεῖ τὰς λεγομένας πολιτικὰς ἢ πολιτειακὰς ἐλευθερίας, δύναται νὰ γίνῃ κατὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν τρόπον συμφώνως πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀναπτυξιν, τὰ ἤθη καὶ τὰς συνηθείας, τὰς πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς περιπετείας τοῦ λαοῦ, ὃν προώρισται νὰ διέπῃ. Μόνον δὲ αἱ ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι παρετηρήθη ὅτι εἶναι πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἀμεταβλήτως αἱ αὐταὶ, καθὸ συνιστάμεναι εἰς δικαιώματα ἀπονεμηθέντα ὑπὸ τῆς φύσεως τῷ ἀνθρώπῳ· ἐκ τοὐναντίου αἱ πολιτικαὶ δυνατὸν νὰ μεταβάλλωνται κατὰ τὰς περιστάσεις, ὑπὸ ἕνα καὶ μόνον ἀμετάτρεπτον ὅρον, τὸν τοῦ μερισμοῦ τῆς ἐξουσίας εἰς πολλὰς ἐξουσίας καὶ πρόσωπα. Ὅθεν, εἰ καὶ τὸ σύστημα τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας εἶναι κατ' ἐπιφάνειαν τοὐλάχιστον συμφωνότερον πρὸς τὸ δίκαιον καὶ τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς ἰσότητος, δύναται οὐχ ἧττον ἐλεύθερον πολίτευμα νὰ συμβιβασθῇ καὶ πρὸς περιωρισμένην κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ψηφοφορίαν, ἐὰν ἄλλως ἀσφαλίζηται δι' αὐτοῦ προσηκόντως ὁ δέων καταμερισμὸς τῆς ἐξουσίας· τοῦτο δὲ, διότι τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα, ὡς καὶ τὰ ἄλλα τῶν πολιτῶν δικαιώματα, ἐξ ὧν ἀπορρέει ὁ τοιόσδε ἢ τοιόσδε καταρτισμὸς τῶν πολιτειακῶν ἐξουσιῶν, δὲν εἶναι δικαιώματα αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸν τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ δικαιώματα καθιερούμενα καὶ ἀπονεμόμενα ὑπὸ τῶν πολιτευμάτων πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον, οὐχὶ δὲ τὸ ἀτομικὸν συμφέρον τῶν πρὸς οὓς παρέχονται· ἑπομένως, ἂν ὑποτεθῇ ἢ βεβαιωθῇ, ὅτι ἀντίκειται εἰς ὡρισμένης πολι-

τείας τὴν εὐπραγίαν καὶ τὴν πρόοδον ἡ καθολικὴ ψηφοφορία, δύναται νὰ ἀντικαταστῇ διὰ τῆς περιωρισμένης, οὐδαμῶς ἐκ τούτου καθισταμένου μοναρχικοῦ τοῦ πολιτεύματος ἐπὶ βλάβῃ τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων (*). Ἡ Ἱστορία δὲ μαρτυρεῖ, ἡ πρόσφατος μάλιστα ἱστορία, ὅτι πολλὰ βουλευτικὰ σώματα, πηγάσαντα ἐκ στενῆς βάσεως, ἀπεδείχθησαν ἀκραι-

(*) Τὴν γνώμην ταύτην ἀσπάζονται ταυτὸν οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτάτων καὶ φιλελευθερωτάτων δημοσιολόγων, ἐν οἷς καὶ ὁ Édouard Laboulaye, ἄριστα ἀναπτύσσων, ὅτι τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα δὲν εἶναι ἀπόλυτον ἤτοι φυσικὸν (droit naturel), οὗ ἡ ἀπονομὴ ὑπαγορεύεται ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ δικαίου, ἑπομένως ἡ ἀφαίρεσις παραβιάζει τὸ φυσικὸν δίκαιον, ἀλλὰ λειτουργία πολιτικὴ (fonction), ἣν τὸ πολίτευμα ἐπικρατείας τινὸς χορηγεῖ προσηκόντως τοῖς καιροῖς καὶ τοῖς ἤθεσιν εἰς τοὺς πολίτας ἐκείνους, οἵτινες θεωροῦνται ἐπιτηδειότεροι εἰς τὴν κατάλληλον καὶ πρεπώδη ἐνάσκησιν αὐτοῦ. Ὡσαύτως ὁ I. Στουάρτ Μίλλ, πραγματευόμενος ἐν τῇ σπουδαίᾳ περὶ ἀντιπροσωπικοῦ πολιτεύματος συγγραφῇ αὐτοῦ περὶ τῶν διαφόρων τρόπων τῆς ἐνασκήσεως τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ περὶ τῆς ῥοπῆς αὐτῶν εἰς τὰ δημόσια ἤθη καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, ἀποφαίνεται μὲν κατὰ τοῦ τιμήματος, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἀποκρούει δι' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων τὸ φρόνημα, ὅτι ἡ ψῆφος εἶναι καθολικὸν δικαίωμα παντὸς ἀνθρώπου ζῶντος ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ὡσαύτως ὁ Γλάδστων διατείνεται μὲν λίαν ὀρθῶς, ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς δέον νὰ ἀπονέμηται εἰς πάντας τοὺς ἐνηλίκους πολίτας, ἀλλὰ δὲν ὁρμᾶται ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι εἶναι φυσικόν, διὸ γνωματεύει τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ δικαιώματος τούτου τῶν ὑπολαμβανομένων ἀνικάνων εἰς πρεπώδη ἐνάσκησιν τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος ἢ δυναμένων νὰ προκαλέσωσι διὰ τῆς ἀναμίξεως αὐτῶν σκηνὰς πολιτικὰς δυσαρέστους (βλ. τὴν Βρεταννικὴν Ἐπιθεώρησιν Ἰουνίου 1864). Ὁ δὲ Palmerston, συγχρόνως τῷ Γλάδστωνι περὶ ἐκλογικοῦ δικαιώματος λαλήσας (ἐν ἔτει 1864) ἐν τῷ ἀγγλικῷ κοινοβουλίῳ, ὑπεστήριξεν, ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν εἶναι ἁπλῆ ἐντολή, ἣν περιβάλλεται ὁ ἐκλογεὺς ἐν ὀνόματι τῆς κοινότητος. Ὁ Biuntschli ἐν τῇ περὶ νόμων συντόμῳ αὐτοῦ πραγματείᾳ, (ἣν περιλαμβάνει τὸ λεξικὸν τῆς πολιτικῆς τοῦ M. Block), λέγει ὡσαύτως λίαν ὀρθῶς, ὅτι «ἡ πολιτεία ἐν τῇ καθιερώσει τῶν ὅρων τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς ἐκλεξιμότητος, τῇ μεταβολῇ τοῦ τρόπου τῆς διαδοχῆς ἐν τῷ θρόνῳ κτλ. εἶναι ἐλευθέρα νὰ πράξῃ ὅ,τι ἤθελε θεωρήσει συμφωνότερον πρὸς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς πολιτείας, καὶ δύναται μὲν νὰ ἐνεργήσῃ ἀφρόνως, νὰ διαπράξῃ σφάλματα, ἀλλ' ἐνασκεῖ τὸ δικαίωμα αὐτῆς· ἑπομένως τὰ πρόσωπα, ἅπερ ἀπεκλείσθησαν τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, οὐδαμῶς δικαιοῦνται νὰ μεμφθῶσιν αὐτὴν ἐπὶ δημεύσει. Τὸ δικαίωμα τοῦ δικάζειν, τοῦ μετέχειν κληρονομικῆς Γερουσίας, τοῦ ψηφοφορεῖν ἢ ψηφοφορεῖσθαι, τοῦ κατέχειν τὸν θρόνον δὲν εἶναι δικαιώματα κεκτημένα λόγῳ ἰδιοκτησίας (καθ' ἡμᾶς ἀτομικά), ἀλλὰ δικαιώματα δημόσια (καθ' ἡμᾶς πολιτικά), ἀνήκοντα εἰς τὴν πολιτικὴν κοινότητα, δημιουργηθέντα δὲ ἐν τῷ συμφέροντι καὶ μόνῳ τῷ συμφέροντι τῆς πολιτείας».— Οὐχ ἧττον καὶ νῦν ἔνιοι τῶν πολιτικῶν συγγραφέων ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν τῶν ἰδεῶν τοῦ Rousseau καὶ τοῦ Mably ἐπιμένουσι διατεινόμενοι, ὅτι πᾶς πολίτης, συνδεδεμένος ὢν μετὰ τῶν λοιπῶν τῆς κοινωνίας μελῶν διά τινος εἴδους κοινωνικοῦ συναλλάγματος, φέρει ἀναγκαίως καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἀπασχολῆται εἰς τὰς κοινωνικὰς ὑποθέσεις.

φνέστεροι ὑπέρμαχοι τῶν ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐλευθεριῶν ἐνίων βουλευτικῶν σωμάτων, ἀπορρεύσαντων ἐκ τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας· τρανὸν δὲ μαρτύριον τούτου ἡ ἀγγλικὴ τῶν Κοινοτήτων Βουλή, διαλάμπουσα φωτεινότατα ἐν τῇ νεωτέρᾳ εὐρωπαϊκῇ ἱστορίᾳ ἐφ' ᾗ παρέσχεν εἰς τὰ φυσικὰ τοῦ ἀνθρώπου δικαιώματα προστασίᾳ καὶ τῇ ἰσχυρᾷ αὐτῆς ἀντιστάσει εἰς τὰς ἀποπείρας τῆς συγκεντρώσεως, οὐχ ἧττον δὲ τὸ κοινοβούλιον τοῦ Βελγίου, μὴ ἀπορρέον ἐκ τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, οἷα παρ' ἡμῖν καὶ ἐν Γαλλίᾳ. Ἀλλ' ἂν θεωρητικῶς ἦναι οὐχ ἧττον ὀρθὸν τοῦ τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας τὸ σύστημα τῆς περιωρισμένης ψηφοφορίας, καθ' ὃ πολλὰ μέλη τῆς κοινωνίας ἀποκλείονται τοῦ δικαιώματος τοῦ ψηφοφορεῖν, θεωρούμενα ἀνίκανα εἰς τὴν ὀρθὴν τοῦ δικαιώματος τούτου χρῆσιν, τὸ σύστημα τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας εἶναι ἀναμφισβητήτως πολλαπλασίως προτιμότερον ὑπὸ πρακτικὴν ἔποψιν, ὅπου δύναται νὰ λειτουργήσῃ ἐξ ἴσου ἐπιδεξίως πρὸς τὸ τῆς περιωρισμένης ψηφοφορίας, βεβαισουμένου ὅτι οὐδεμία δύναται ἐξ αὐτοῦ νὰ προκύψῃ βλάβη τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, οὐ μόνον διότι παρέχει μείζονας ἐγγυήσεις περὶ ἀναλογίας τῶν φόρων εἰς πάσας τῆς κοινωνίας τὰς τάξεις, ἀλλὰ καὶ διότι παρίστανται πλεῖσται δυσχέρειαι περὶ τὸν ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τῶν πνευματικῶν προσόντων καὶ ἔτι μᾶλλον τῶν περιουσιακῶν προσόντων τοῦ ἐκλογέως· ἐπομένως οὐ μόνον πολὺς φόβος ὑπάρχει, μὴ, τασσομένων προσόντων, ἀποκλεισθῶσι πολλοὶ τῶν κεκτημένων περιουσίαν πλούτου ἢ διανοητικῆς ἀναπτύξεως, ἐκ τουναντίου δὲ κηρυχθῶσιν ἱκανοὶ ἀκτημονέστεροι καὶ ἀγραμματότεροι, ἀλλὰ καὶ, τὸ σπουδαιότερον, μὴ συμβῇ νοθεία ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἐκ φατριαστικῆς ὑπαιτιότητος τῶν οἰκονομικῶν καὶ διοικητικῶν ἀρχῶν. Ἡ ἀκριβὴς διάγνωσις τῆς κτηματικῆς περιουσίας προαπαιτεῖ κτηματολόγιον πλῆρες καὶ ἀκριβές, τῆς κινητῆς περιουσίας εἶναι ἴσως πάντη ἀνέφικτος· τῶν δὲ διανοητικῶν προσόντων ὁ ὁρισμὸς ἔσεται πάντη αὐθαίρετος, διότι δυνατὸν μὲν νὰ φέρῃ τις πανεπιστημιακὸν πτύχιον καὶ ὅμως νὰ ᾖ ὑποδεέστερος τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐν τῷ μελετητηρίῳ αὐτοῦ κατ' ἰδίαν σπουδάσαντος, ἔτι δὲ μᾶλλον νὰ προβάλῃ γυμνασιακὸν ἀπολυτήριον, καίπερ ἔχων ἐλάττονας γνώσεις τοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ διδαχθέντος ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν φιλομούσων γονέων καὶ τὴν ἐπιμέλειαν ἀξίων καὶ νοημόνων οἰκοτρόφων· ἔτι δὲ συνηθέστερον νὰ φέρῃ ἀποφοιτητήριον δημοτικοῦ σχολείου, ἀγνοῶν ὅσα ἄλλος κατ οἶκον ἔμαθε δι' οἰκοδιδασκάλου. Ὅπου ὅμως δὲν δύναται νὰ λειτουργήσῃ δοκίμως τὸ σύστημα τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, ἐπιτρέπεται θεωρητικῶς ὁ περιορισμὸς τῆς

ψηφοφορίας. Ἀλλὰ μόνος καθ' ἡμᾶς ἔλλογος εἶναι ὁ ἐρειδόμενος εἰς τὴν διαφορὰν τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως, οὐδαμῶς δὲ ὁ ἱδρυμένος ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τῆς περιουσίας, διότι ὁ βαθμὸς τῆς φιλοπατρίας ἢ τῆς ἱκανότητος περὶ τὴν διάγνωσιν τῆς ἀξίας τῶν ἐκλεξίμων δὲν κανονίζεται ὑπὸ τοῦ βαθμοῦ τῆς εὐπορίας, καὶ δυνατὸν διὰ τοῦτο δεξιώτερον νὰ ἀσκήσῃ τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα τῶν ἀναγκαίων ἐνδεὴς ἀλλὰ νοήμων καὶ εὐσυνείδητος ἐκλογεὺς ἢ ἄλλος εὐπόρως διακείμενος, καὶ ἴσως πλήθει κτημάτων καὶ ἄλλων ἀγαθῶν ἀφθονίᾳ περιῤῥεόμενος, ἀλλὰ πένης τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν. — Ἀλλ' ἐν ταῖς πεπολιτισμέναις τῶν Ἐπικρατειῶν (*) ὅπου διὰ τῆς προσηκούσης διαδόσεως τῆς πρωτοβαθμίου ἐκπαιδεύσεως πάντες σχεδὸν οἱ πολῖται κτῶνται τὰς στοιχειωδεστέρας ἠθικὰς, κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς γνώσεις, οὐδεμία

(*) Καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ἡμετέρᾳ Ἑλλάδι, καίπερ πρὸ δεκαετηρίδων μόλις τινῶν ἐλευθέρᾳ τῶν δεσμῶν ἀφεθείσῃ, νομίζω, ὅτι οὐδαμῶς ἔβλαψε τὰ δημόσια μέχρι τοῦ νῦν ἡ καθολικὴ ψηφοφορία. Ἂν ἐκλέγωνται ἀνίκανοι βουλευταὶ, ἂν ἀποκλείωνται ἱκανοὶ, τούτου αἴτια κύρια εἶναι κατά γε τὴν ἐμὴν γνώμην, ἀ) ὅτι δὲν ἀφέθη ἐλεύθερος ὁ ἀγὼν τῶν ἐκλογῶν. Ἐπὶ τῆς προλαβούσης δυναστείας ὁ βασιλεὺς, ἐπὶ τῆς ἐνεστώσης τὰ πολιτικὰ κόμματα δὲν ἀφῆκαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸν λαὸν ἐλεύθερον νὰ ἀναδείξῃ βουλευτὰς οὓς αὐτὸς προαιρεῖται· ὅθεν, ἂν κακοὶ ἦναι οἱ ἐκλεγόμενοι, ἂν οἱ ἀριστεῖς ἀποκλείωνται, πταίει ἡ ἠθικῶς ἢ ὑλικῶς ἐπεμβαίνουσα ἐξουσία, οὐχὶ δὲ ὁ λαὸς β') δὲ ἐν μέρει καὶ τὸ σύστημα τῶν βουλευτικῶν συνδυασμῶν, ἡ πολλαχοῦ ἀναπτυχθεῖσα καὶ πάντοτε ἀτιμώρητος μείνασα διωροδοκία, ὁ περιορισμὸς τῆς ἐκλεξιμότητος, περὶ ὧν ἀλλαχοῦ ῥηθήσονται τὰ εἰκότα. Ἄλλως τὴν Ἑλλάδα, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς συνταγματικὰς τῆς ἠπείρου ἐπικρατείας, δὲν ἔβλαψεν ὡς ἔχω γνώμης ἡ ἐκλογὴ κακῶν βουλευτῶν. Οὐδεὶς βεβαίως δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ, ὅτι αἱ κυβερνήσεις παρ' ἡμῖν μεταβάλλονται εἰς ὄργανα τῶν κατὰ τόπους φίλων κομματαρχῶν, παραδιδοῦσαι ἁπάσας τὰς δημοσίας θέσεις εἰς τοὺς θεράποντας αὐτῶν, ἑπομένως οἱ τὰς δημοσίας θέσεις ἀντιπαραγγέλλοντες τὴν συνδρομὴν αὐτῶν ἐκλιπαροῦσι καὶ φιλοτιμοῦνται νὰ ἐξυπηρετήσωσι πιστότατα καὶ ἀκριβέστατα τὰ συμφέροντα αὐτῶν ἐπὶ θυσίᾳ τοῦ νόμου καὶ τῆς ὑπηρεσίας, τούτου δὲ ἕνεκα ἐπικρατεῖ παρ' ἡμῖν παραλυτικὴ πολιτικὴ καὶ διοικητικὴ κατάστασις· ἀλλὰ τοῦ κακοῦ τούτου ἐργάται δὲν εἶναι οἱ τὰ πολιτικὰ πράσσοντες. Ὅσον καλοὶ καὶ ἂν ὦσιν οἱ ἀποδεικνύμενοι βουλευταὶ, ὅσον σώφρονες, ὅσον αἰδήμονες, ὅσον εὐσυνείδητοι καὶ ἂν τυγχάνωσιν ὄντες, δὲν θέλουσιν ἐκλείψει τὰ λυμαινόμενα τὴν πολιτείαν κακὰ, ἤτοι ὁ διορισμὸς ἀνικάνων καὶ φαύλων ὑπαλλήλων, ἡ ἄσηνος μεταβολὴ τοῦ ὑπαλληλικοῦ προσωπικοῦ, ἡ φατριαστικὴ διοίκησις, ἡ σφαλερὰ τῆς δικαιοσύνης ἀπονομὴ κτλ. ἐν ὅσῳ ἡ νομοθεσία ἡμῶν ἀντίκειται εἰς τὸ πολίτευμα, τοῦ μὲν πολιτεύματος καθιεροῦντος τὸν χωρισμὸν τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς, τὴν εὐθύνην τῶν ὑπουργῶν, τὸ αὐτεξούσιον τοῦ πολίτου, τῆς δὲ νομοθεσίας ἐδραζομένης ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς κυβερνητικῆς παντοκρατορίας, τοῦ ἀποπνιγμοῦ τῆς αὐτενεργείας τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἀπορρήσεως τῆς εὐθύνης, τῆς κηδεμονεύσεως καὶ τυφλαγωγίας τοῦ πολίτου.

παρίσταται ἀνάγκη τοῦ περιορισμοῦ τῆς πανδήμου ψηφοφορίας (*).

§ 128. Εἴπομεν, ὅτι ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας ψηφοφοροῦσιν οὐχὶ πάντες οἱ ἐνήλικες, ἀλλὰ σχεδὸν πάντες. Ὑπάρχουσιν ἄρα καὶ πολῖται ἐνήλικες, μὴ ψηφοφοροῦντες. Οὗτοι δὲ εἰσὶν α') οἱ στερηθέντες τῶν πολιτικῶν αὐτῶν δικαιωμάτων δυνάμει δικαστικῆς ἀποφάσεως. β') κατὰ πολλὰς

(*) Ὁμολογητέον ὅμως, ὅτι καὶ ὑπὸ φιλελευθερωτάτων ἀνδρῶν ἀπεκρούσθη ἡ καθολικὴ ψηφοφορία, ὡς μὴ ἐπιτυγχάνουσα τοῦ σκοποῦ τῶν πολυαρχικῶν πολιτευμάτων, τουτέστι τῆς ἀσφαλίσεως τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καὶ τοῦ καταρτισμοῦ κυβερνήσεως (ὑπὸ τὴν εὐρεῖαν τῆς λέξεως σημασίαν) ἱκανῆς καὶ χρηστοήθους. Ὁ ἐπιφανὴς τῶν δημοκρατικῶν νόμων καὶ ἠθῶν τῆς Ἀμερικῆς διασώτης Alexis de Tocqueville ἐν τῷ περισπουδάστῳ αὐτοῦ συγγράμματι «περὶ τῆς δημοκρατίας ἐν Ἀμερικῇ» (τ. 2 σ. 45—49), λέγει τὰ ἑξῆς αὐτολεξεὶ περὶ τῆς ἐν αὐτῇ κυβερνήσεως καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας. «Ἀφικόμενος εἰς τὰς Ὁμοσπόνδους Πολιτείας ἐξεπλάγην, ἀνακαλύψας πόσον ἡ ἀξία ἦτο κοινὴ παρὰ τοῖς κυβερνωμένοις καὶ σπανία παρὰ τοῖς κυβερνῶσι· Τυγχάνει ἀναμφίρριστον, ὅτι ἤδη ἐν ταῖς Ὁμοσπόνδοις Πολιτείαις οἱ σπουδαιότεροι ἄνδρες σπανίως καλοῦνται εἰς τὰς δημοσίας λειτουργίας. . . . . Ἐν αὐταῖς ὁ λαὸς δὲν διάκειται φιλαπεχθημόνως πρὸς τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις, ἀλλ' οὐχ ἧττον δὲν αἰσθάνεται πολλὴν πρὸς αὐτὰς εὔνοιαν καὶ ἀποκλείει ἐπιμελῶς τῆς ἐξουσίας· δὲν φοβεῖται τὰς μεγάλας ἱκανότητας, ἀλλ' ἥκιστα συμπαθεῖ πρὸς αὐτάς. . . . . Τὸ ἐπ' ἐμοὶ διατελεῖ ἀποδεδειγμένον, ὅτι οἱ θεωροῦντες τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν ἐγγύησιν τῆς ἐπιτυχοῦς ἐκλογῆς πλάνῃ κατέχονται. Ἡ καθολικὴ ψηφοφορία ἔχει ἄλλα πλεονεκτήματα, ἀλλ' οὐχὶ τοῦτο». Ἐσχάτως δὲ ὁ περιφανὴς Ἀμερικανὸς ἱστοριογράφος Πάρκμαν ἐξέδωκεν ἐν Βερολίνῳ μακρὰν διατριβήν, ἐν ᾗ ὑπάρχουσιν ἀποτεταμιευμένα πολλὰ καὶ παντοῖα ἐπιχειρήματα πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι «ἡ γάγγραινα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἶναι ἡ καθολικὴ ψηφοφορία». Ἡ καθολικὴ ψηφοφορία κατὰ τὸν Πάρκμαν εὐδοκιμεῖ μόνον, ὅταν ἡ βελτίων μερὶς τοῦ ἔθνους ὑπερισχύῃ τῆς φαυλοτέρας· ἀλλ' ὅταν ἡ πλειονοψηφία τῶν πολιτῶν ἀδυνατῇ νὰ διακρίνῃ τὸν τίμιον ἀπὸ τοῦ ἀτίμου, ῥέρηται δὲ καὶ ἄγηται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ ἀγυρτῶν καὶ δημοκόπων, ἑτοίμου ὄντος τοῦ ἐκλογέως νὰ πωλήσῃ τὴν ψῆφον αὐτοῦ ἀντὶ 2 ἢ 3 ταλήρων εἰς εὐφραδῆ κακοῦργον, ἀποστρέφοντος δὲ τὸ πρόσωπον ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς τιμιότητος, ἀποδείκνυται ἐκ τούναντίου πάσης κακίας μητρόπολις καὶ λύμη ἀληθὴς τοῦ πολιτικοῦ σώματος. Ἡ καθολικὴ ψηφοφορία, λέγει ὁ Πάρκμαν, ἀναγκάζει ταυῦν τὸν ἄμβωνα, τὸ βῆμα, τὴν δημοσιογραφίαν νὰ θωπεύωσι τὰς κακίας τοῦ συρφετοῦ, νὰ καταπατῶσι πᾶν αἴσθημα ἠθικόν, νὰ αἰνῶσι βαλαντιοτόμους καὶ λῃστάς, τὸ δὲ χείριστον κωλύει τὴν τιμωρίαν τῶν ἀδικημάτων. — Ἀλλὰ παρακατιὼν αὐτὸς ὁ κλεινὸς ἱστοριογράφος ἰσχυρίζεται, ὅτι «οὐδαμῶς ἀρκεῖ ἡ ἐκμάθησις τῆς γραφῆς, τῆς ἀναγνώσεως καὶ τοῦ ἀριθμεῖν, ὅταν ἀπῇ ἡ τοῦ ἤθους κοσμιότης καὶ εὐπρέπεια καὶ ἡ συνείδησις τῆς ὑπεροχῆς τοῦ δημοσίου συμφέροντος ὑπὲρ τῶν ἰδίων». Ἂν ὅμως ἀληθεύῃ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπιχείρημα, κατ' οὐδὲν ὑπερτερεῖ τῆς καθολικῆς ἡ περιωρισμένη, καθὸ οὐδεμίαν ἐγγύησιν καθιεροῦσα χρηστότητος καὶ τιμῆς. Ἄλλως ὁ Ἀμερικανὸς συγγραφεὺς ἀνομολογεῖ, ὅτι «ἐν ταῖς ὑπερτάταις σφαίραις τοῦ πολιτικοῦ βίου ὑπάρχει τιμιότης», καίτοι ἐπικρατούσης τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας.

νομοθεσίας οἱ ἐστερημένοι ἐπαγγέλματος, παρέχοντος αὐτοῖς τὰ πρὸς τὸ ζῆν, γ') κατὰ πολλὰς νομοθεσίας, ἐν αἷς καὶ ἡ ἡμετέρα, (ἔλ. ἐκλογικοῦ νόμου ἄρθρον 4 ἐδ. γ') οἱ ἐστερημένοι τῆς ἐλευθέρας διαχειρίσεως τῆς περιουσίας αὐτῶν, δ') κατὰ πολλὰς νομοθεσίας (ἐν αἷς καὶ ὁ ἡμέτερος ἐκλογικὸς νόμος) οἱ δυνάμει ὁριστικοῦ δικαστικοῦ βουλεύματος (καθ' οὗ δὲν χωρεῖ δηλονότι ἀνακοπὴ) διατελοῦντες ὑπόδικοι ἐπὶ κακουργήματι. Κατὰ πολλὰ δὲ Συντάγματα ἡ ἐκλογικὰς νομοθεσίας ε') ἐπιτρέπεται τὸ ψηφοφορεῖν μετὰ τὴν πλήρωσιν μόνον τοῦ εἰκοστοῦ πέμπτου τῆς ἡλικίας ἔτους. Παρ' ἡμῖν δὲν ὁρίζει τὸ Σύνταγμα τὴν ἡλικίαν, ἀλλ' ὁ ἐκλογικὸς ἡμῶν νόμος ἐπιτρέπει τὸ ψηφοφορεῖν εἰς τὸν πολίτην, ἅμα ἐνήλικον καταστάντα.

§ 129. Εἴπομεν προσέτι, ὅτι ἡ Βουλὴ ἐκλέγεται ἀ μ έ σ ω ς ἢ ἐ μ μ έ σ ω ς. Ἐξεταστέον ἤδη τὴν ἔννοιαν τῶν ὅρων τούτων. Ἔμμεσον ὀνομάζομεν τὴν ἐκλογήν, καθ' ἣν οἱ ἐκλογεῖς δὲν διορίζουσιν ἀμέσως καὶ κατ' εὐθεῖαν τὸν ἐκλεχθησόμενον ἀντιπρόσωπον, ἀλλ' ἐκλέγουσιν ἄλλους ἐκλογεῖς, παραγγέλλοντες αὐτοῖς τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξωσιν αὐτόν. Ἄμεσον δὲ τὴν καθ' ἣν οἱ ἐκλογεῖς ἐκλέγουσι κατ' εὐθεῖαν τὸν ἀντιπρόσωπον αὐτῶν. Οἱ φρονοῦντες, ὅτι τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα εἶναι δικαίωμα ἀτομικόν, οὗ δὲν δύναται νὰ ἀποξενωθῇ ὁ ἄνθρωπος, καταδικάζοντες διὰ τοῦτο τὴν περιωρισμένην ψηφοφορίαν, θεωροῦσι καὶ τὴν ἔμμεσον ἐκλογὴν ὡς περιοριστικὴν τοῦ φυσικοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν· ἄλλοι δὲ πάλιν, καίπερ ἀσπαζόμενοι τὴν πάνδημον ψηφοφορίαν, συγκατανεύουσιν εἰς τὴν ἔμμεσον ἐκλογήν, χρήσιμον ἰδίως καθισταμένην, ὁσάκις πρόκειται πολλοὶ πολῖται διεσπαρμένοι εἰς μεγάλην γῆς ἔκτασιν νὰ συμμετάσχωσιν ἐκλογικῶν δικαιωμάτων. (*) Τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀποκρούοντες τὰ μοναρχικὰ πολιτεύματα ὡς τιθέμενα τὰς ἐλπίδας πάσας ἐπὶ τῷ ἀδήλῳ καὶ ἀβεβαίῳ, καὶ ἐγκρίνοντες ὡς μόνα ὀρθά, ἀσφαλιστικὰ τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καὶ ῥουρητικὰ τῆς εὐδαιμονίας τῶν πο-

(*) Ἐν τοῖς ὑπερμαχοῦσι τῆς ἐμμέσου ἐκλογῆς τάσσεται καὶ ὁ σπουδαῖος καὶ πολυγραφώτατος συγγραφεὺς H. Taine, ἐκδοὺς ἐπὶ τούτῳ ἰδίαν πραγματείαν «περὶ καθολικῆς ψηφοφορίας καὶ τοῦ τρόπου τοῦ ψηφοφορεῖν» ἐν ἔτει 1872. Ὡσαύτως δὲ ὁ διάσημος πολιτειολόγος Tocqueville ἐν τῷ περισπουδάστῳ αὐτοῦ συγγράμματι «περὶ τῆς δημοκρατίας ἐν Ἀμερικῇ» (τόμ. Β', 52), κηρύσσεται ὑπὲρ τῆς ἐμμέσου ἐκλογῆς, φέρων εἰς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης αὐτοῦ καὶ τὸ παράδειγμα τῆς Ἀμερικῆς, ἐν ᾗ ἡ δι' ἀμέσου ἐκλογῆς καταρτιζομένη Βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων εἶναι πολλῷ ὑποδεεστέρα τὴν ἀξίαν τῆς ἐμμέσως ἐκλεγομένης (ὑπὸ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ἑκάστης πολιτείας) Γερουσίας, συγκειμένης κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀνδρῶν ἄγαν σπουδαίων καὶ ἐπισήμων.

Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λιτειῶν τὰ φιλελεύθερα, ἤτοι τὰ πολυαρχικὰ καὶ κεκερασμένα μοναρχικὰ πολιτεύματα· ἀλλὰ δοξάζοντες, ὅτι αἱ μόναι φυσικαὶ ἐλευθερίαι, μόνα δικαιώματα ἀμετάβλητα, εἶναι αἱ ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι, οὐχὶ δὲ αἱ πολιτικαὶ, αἵτινες ἀποσκοποῦσιν ἁπλῶς εἰς τὴν φυλακὴν τῶν ἀτομικῶν, δὲν διστάζομεν νὰ ἀποδεχθῶμεν κατ' ἀρχὴν καὶ τὴν ἔμμεσον ἐκλογὴν καὶ τὴν περιωρισμένην ψηφοφορίαν, ἂν αὐταὶ παρέχωσι τὴν ἐγγύησιν μείζονος εὐδαιμονίας εἰς τὰς πολιτείας καὶ ἀπτώτου σεβασμοῦ πρὸς τὰς ἀτομικὰς ἐλευθερίας, ἀλλ' ὡς προαιρούμεθα τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν τῆς περιωρισμένης, ὁσάκις καὶ ὅπου ἀνεπιβλαβῶς δύναται αὕτη νὰ ἐφαρμοσθῇ, διότι λογικώτερον καὶ δικαιότερον εἶναι νὰ μετέχωσι πάντες, εἰ δυνατὸν, οἱ πολῖται τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, οὕτω κηρυσσόμεθα μᾶλλον καὶ ὑπὲρ τῆς ἀμέσου ἐκλογῆς, ὅπου ἐξ ἴσου δοκίμως πρὸς τὴν ἔμμεσον δύναται νὰ λειτουργήσῃ, διότι πασιφανῶς ἐλλογώτερον καὶ δικαιότερον εἶναι νὰ διορίζῃ τις ἀπ' εὐθείας τὸν ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν κοινῶν πραγμάτων ἢ νὰ διαπιστεύῃ εἰς ἄλλον τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ. Ἡ ἔμμεσος ἐκλογὴ ἀποξενοῖ σχεδὸν ὅλως τὸν πρωτόβαθμον ἐκλογέα τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκλογῆς, μεταδίδωσι δὲ ἅπασαν τὴν δύναμιν εἰς τοὺς ὀλίγους δευτεροβάθμους ἐκλογεῖς, δυναμένους νὰ στρέψωσι πολλάκις τὴν ἐκλογὴν εἰς ἰδίαν αὐτῶν ὠφέλειαν. Οὐχ ἧττον δὲν δύναταί τις νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ἡ πάνδημος καὶ ἄμεσος ἐκλογή, αἵτινες κατὰ γενικὸν κανόνα εἶναι προτιμητέαι, ἐγένοντο ἐνίοτε ὄργανα δεσποτείας καὶ αὐθαιρεσίας· ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ πολλάκις ἡ ἔμμεσος ἀπέβη σπουδαῖον ἐκλογικὸν θεσμοθέτημα. Ἡ συντακτικὴ τῆς Γαλλίας Συνέλευσις κατὰ τὸ 1789, συντάξασα τὸν πρῶτον τῆς Γαλλίας ἐκλογικὸν νόμον, οὐ μόνον καθιέρωσε τὴν ἔμμεσον ἐκλογὴν, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν πρωτοβάθμων ἐκλογέων ἀπῄτησεν ὡς ἐγγύησιν νὰ καταβάλλωσι τίμημα ἴσον πρὸς τὴν ἀξίαν τριημέρου ἐργασίας· παρὰ δὲ τῶν δευτεροβάθμων, ἐκλεκτόρων ὀνομασθέντων, ἀπῄτησε λόγῳ ἐγγυήσεως τὸ γνώρισμα κτήσεως, ἐνοικίου ἢ καρπώσεως. Καὶ παρ' ἡμῖν δὲ αἱ κατὰ τὸν ἱερὸν ἡμῶν ἀγῶνα ἑλληνικαὶ Συνελεύσεις, ὡς καὶ ἡ πρώτη ἐν Ἀθήναις τῆς 3 Σεπτεμβρίου Συντακτικὴ Συνέλευσις διὰ τῆς ἐμμέσου ἐκλογῆς ἐμορφώθησαν. Τὴν Ἑλλάδα ἔκτοτε διέπει τὸ σύστημα τῆς ἀμέσου ἐκλογῆς, ὡς καὶ τὰ πλεῖστα νῦν τῶν ἀντιπροσωπικῶν Κρατῶν, οἷα ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, τὸ Βέλγιον· ἀλλ' ὑπάρχουσι καί τινα, διεπόμενα ὑπὸ τοῦ συστήματος τῆς ἐμμέσου(*).

(*) Τὸ σύστημα τῆς ἐμμέσου ἰσχύει καὶ νῦν ἐν Βάδῃ, ὅπου οἱ μὲν πρωτόβαθμοι καὶ δευτερόβαθμοι ἐκλογεῖς δέον νὰ ὦσιν εἰκοσιπενταετεῖς, τριακονταετεῖς δὲ οἱ ὑπὸ τῶν

Κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν νῦν ἰσχύον Σύνταγμα (ἄρθρον 66) οἱ βουλευτα
ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν κατὰ τὸν ἐκλογικὸν νόμον ἐχόντων τὸ δι
καίωμα τοῦ ἐκλέγειν πολιτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς ἀμέ
σου, καθολικῆς καὶ μυστικῆς ψηροφορίας. Καὶ εἶναι μὲν μεταβλη
τὰς κατὰ τὰ ἄλλα ὁ ἐκλογικὸς νόμος, καθὸ μὴ περιβληθεὶς δι
τοῦ συντακτικοῦ κύρους τῆς συντακτ. Συνελεύσεως· ἀλλ' ἐντὸ
τῶν ὅρων μόνον τοῦ ἀμέσου τῆς ἐκλογῆς καὶ τοῦ καθολικοῦ κα
μυστικοῦ τῆς ψηροφορίας.

§ 130. Ἐξεταστέον ἤδη πῶς ἐνεργεῖται ἡ ἐκλογὴ τῶν βουλευ
τῶν. Εἴπομεν, ὅτι ἡ Βουλὴ ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν προσώπων
Ἀλλὰ πόσα εἶναι τὰ πρόσωπα ταῦτα, καὶ πῶς ἐκλέγονται (δῆλ
πάντα ὁμοῦ ὑπὸ πάντων τῶν ἐκλογέων ἐπικρατείας τινὸς ἢ μέρο
μὲν ὑπὸ μέρους ἐκλογέων καὶ μέρος ὑπὸ ἄλλου μέρους κλ.); Εἰ
σερχόμεθα ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν δύο τούτων ζητημάτων
Καὶ Α') πόσα εἶναι τὰ πρόσωπα, ἐξ ὧν δέον νὰ συγκροτῆται ἡ
Βουλή; Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι σχετικὸν πρὸς τὸν πληθυσμὸν κα
τὰς προσόδους ἑκάστης χώρας· ἀλλ' ἐν γένει δέον νὰ ὦσι πολλά
Ἐν μεγάλαις ἐπικρατείαις πολυανθρωποτάταις, ἀναμφίλογον ὑπάρ
χει, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν προσῆκον νὰ ᾖ ἀναλόγως μι
κρότερος ἢ ἐν ταῖς μικραῖς ὀλιγανθρωπούσαις χώραις Ἐὰν ἐν Ἀγ
γλίᾳ 657 βουλευταὶ θεωρῶνται ἐπαρκεῖς, δὲν ἕπεται, ὅτι κατ' ἀ
ναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ δέον νὰ ἐκλέγωνται ἐν Ἑλλάδι εἴκοσι ἢ
εἰκοσιπέντε βουλευταί, καὶ ἡ αἰτία πρόδηλος. Ἐν Ἀγγλίᾳ 65
βουλευταὶ ἀποτελοῦσι σῶμα πολυπληθὲς, εἰς ὃ δύναται νὰ ἐμπι
στεύσῃ ὁ τόπος τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων αὐτοῦ ὑποθέσεων
ἀλλ' εἰκοσιπέντε μόνον βουλευταὶ ἐν Ἑλλάδι ἀποτελοῦσι μικρὸν
σωματεῖον, εἰς ὃ, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ᾖ ἡ Ἑλλὰς, δὲν δύναται νὰ
διαπιστεύσῃ τὴν διεξαγωγὴν τῶν συμφερόντων καὶ δικαιωμάτων
αὐτῆς. Εὐνόητον εἶναι, ὅτι εἰκοσιπέντε ἄνθρωποι γίνονται τάχιστα
τυραννίσκοι τοῦ τόπου, πολλῷ τυραννικώτεροι τῶν τυραννικῶν
μονάρχων. Προδήλως ἐν σμικρῷ ἀριθμῷ βουλευτῶν εὐκολώτερον
δύναται νὰ ἐπικρατήσῃ πνεῦμα φίλαυτον καὶ κερδοσκοπικὸν, εἴτε
πολιτικὸν εἴτε ὑλικὸν· ἐν μεγάλῳ τοὐναντίον ἀριθμῷ ἀποβαίνει
τοῦτο πολλῷ δυσχερέστερον. Δύσκολον νὰ ὁμονοήσωσιν ἀλλήλοις

δευτεροβάθμων ἐκλεγόμενοι βουλευταὶ (63 τὸν ἀριθμόν). Ὡσαύτως δ' ἐν Βαυαρίᾳ,
ὅπου πρωτοβάθμοι μὲν ἐκλογεῖς εἶναι οἱ γεγονότες ἔτη εἰκοσιπέντε, καταβάλλοντες δὲ
ἄμεσόν τινα φόρον, δευτεροβάθμοι δὲ οἱ ὑπ' αὐτῶν ἐκλεγόμενοι τριακοντάετεῖς, εἴτε
κεκτημένοι εἴτε μὴ περιουσίαν. Ἐκλέγεται δὲ μεταξὺ 500 ἐκλογέων εἷς δευτεροβάθ-
μος. Ἐν γερουσιαστικαῖς ἐκλογαῖς ἰσχύει καὶ ἀλλαχοῦ τὸ σύστημα τῆς ἐμμέσου, ὡς
φέρ' εἰπεῖν τὸ νῦν ἐν Γαλλίᾳ.

πολλοὶ ἐν κακαῖς πράξεσι, νὰ συντεχνάσωσιν ἐπὶ ἰδίῳ τέλει, ἔτι δὲ δυσκολώτερον νὰ συναντηθῶσι τὰ συμφέροντα πολλῶν. Εἴτε μεγάλη λοιπὸν τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐνοικούντων, εἴτε μικρά, εἶναι ἡ ἐπικράτεια, ἀνάγκη ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν νὰ ᾖ τοσοῦτος, ὥστε νὰ μὴ καταναλίσκηται μὲν ἡ ἐπικράτεια εἰς ὁπαπάνας ὑπερόγκους διὰ τὴν συντήρησιν τῆς Βουλῆς, νὰ παρέχηται ὅμως διὰ μεγάλου ἀριθμοῦ βουλευτῶν ἡ ἐγγύησις εὐσυνειδήτου καὶ ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τῆς βουλευτικῆς ἐντολῆς (*). Ἄλλως δὲ ὅσον ὀλιγώτεροι εἶναι οἱ βουλευταί, τοσοῦτον εὐχερεστέρα καθίσταται ἡ ἐκλογικὴ ἐπιτυχία τῶν ῥίλων τῆς κυβερνήσεως, ἥτις, ὡς γνωστόν, ἀποτελεῖ τὸ ὀηλητήριον φάρμακον τῶν κοινοβουλευτικῶν πολιτευμάτων, ἅτε μεταβιβάζον τὴν δύναμιν τῆς βουλῆς εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας — Πρὸς δὲ ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν κέκτηται καὶ τὸ πλεονέκτημα, ὅτι παρέχει μείζονας προσδοκίας τῆς ἀναδείξεως πολιτικῶν ἱκανοτήτων, διότι, ἐν τῷ μικρῷ ἀριθμῷ, τὰ κεκτημένα ἀνωτέραν ἐπιτόπιον ἐπιῤῥοὴν πρόσωπα ἀσφαλίζονται ἐν τῇ βουλευτείᾳ, μη-

(*) Τὰ κείμενα τῶν διαφόρων Γαλλικῶν Συνταγμάτων ἐπιμαρτυροῦσιν, ὅτι τὸ ἐλεύθερον φρόνημα ἐπεζήτησεν ἀείποτε καὶ εὗρε τὴν ἐγγύησιν τῶν ἐλευθεριῶν εἰς τὰ ἀντιπροσωπικὰ σώματα, τὰ ἐλευθέρως καὶ ἀδιαστως καταρτιζόμενα καὶ ἐξ ὅσον ἔνεστι μείζονος ἀριθμοῦ ἀντιπροσώπων. Ἐν πρώτοις ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸ γερουσιαστικὸν δόγμα τῆς 4 Αὐγούστου 1802, ἥτοι τὸ ὑπὸ τὴν δεσποτικὴν παντοδυναμίαν Ναπολέοντος τοῦ Α'. συνταχθὲν, τὰ μέλη τοῦ νομοθετικοῦ σώματος συνεποσοῦντο εἰς τριακοσίους. Ὅτε δὲ αὐτὸς οὗτος, βλέπων καταῤῥέον τὸ συγκεντρωτικὸν καὶ ἀπορῥοφητικὸν οἰκοδόμημα αὐτοῦ, ἐξέδωκε τῇ 22 Ἀπριλίου 1815 τὴν Πρόσθετον Πρᾶξιν (Acte additionnel), δι' ἧς ἐπανήγαγε τοὺς ἐλευθέρους θεσμοὺς, θηρεύων σωτηρίαν καὶ ἀπαλλαγὴν τῶν κινδύνων, ὥρισεν εἰς ἑξακοσίους ἐξ ὧν οἱ βουλευταί. Μετὰ τὴν ὁριστικὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος, ἀναγορευθείσης ἐπὶ τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ' περιωρισμένης συνταγματικῆς μοναρχίας, οἱ βουλευταὶ περιωρίσθησαν εἰς 258. Ὅτε δὲ τὸ κράτος τῆς δεσποτείας ἔτι μᾶλλον ἐνισχύθη καὶ ἔφαγε μόνον πολιτικῶν ἐλευθεριῶν ἀπελείρθησαν, διὰ τοῦ νόμου τῆς 29 Ἰουνίου 1820 περιωρίσθησαν οἱ ἀντιπρόσωποι εἰς μόνον 172. Ἐπελθούσης δὲ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1830 καὶ συνταχθέντος ἐλευθεριωτέρου συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ὡρίσθη εἰς 459. Ὅμοια δὲ καὶ τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ φαινόμενα. Παρατηρέχοντες τὰ καθ' ἕκαστα, ἀναφέρομεν μόνον, ὅτι, ὅτε τῷ 1831 καὶ 1832 συνεζητήθη καὶ ἐπεψηφίσθη τὸ περὶ ἐκλογικῆς μεταῤῥυθμίσεως νομοσχέδιον (Reformbill), ἐπειδὴ ἀπὸ 658 ἕνεκα τῶν ἐπενεχθεισῶν ἐπὶ τὸ φιλελευθερώτερον ἄλλων μεταβολῶν, ἔμελλε νὰ ἐπέλθῃ καὶ ὁ τῶν βουλευτῶν περιορισμὸς εἰς 506, τὸ κοινοβούλιον ἐδέξατο μὲν τὰς μεταβολὰς, ἀλλ' ἐπήνεγκε τοιαύτας τροποποιήσεις, ὥστε ἀπελείρθη ἀνέπαφος ὁ ἀριθμὸς τῶν 658. Ἐκ τούτου προκύπτει ἀριδήλως, ὅτι ὅσον ἐλευθεριώτερον ἦν τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τῇ νομοθετήσει τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν πνεῦμα, τοσοῦτο μείζων ἀριθμὸς βουλευτῶν ὡρίσθη.

δημοσία κεντρική βιβλιοθήκη Βέροιας

δενὸς ἄλλου τολμῶντος νὰ ἀνταγωνισθῇ πρὸς αὐτὰ, ἅτε βεβαία θεωροῦντος ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἀποτυχίαν. Τοὐναντίον ἐν τ πολλῷ τῶν βουλευτῶν ἀριθμῷ ὑπάρχει πιθανότης, ὅτι περιβληθή σονται τὴν βουλευτικὴν τήβεννον καὶ ἄνδρες νέοι ἀφανεῖς ἔτι· οὔτ δὲ δυνατὸν νὰ προσενεχθῶσι τῇ πολιτείᾳ νέοι ἐπίζηλοι λε τουργοί. — Ἀλλ' ὡς ἄτοπος εἶναι ὁ μικρὸς ἀριθμὸς, οὕτως ἐξ ἄλ λου καὶ ὁ ὑπερβαλλόντως μέγας ἀριθμός. Δισχιλίων ἢ καὶ μόνο χιλίων βουλευτῶν σύνοδος εἶναι αὐτοφανῶς δυσκυβέρνητος. Ἀ λοιπὸν ἐπικράτειά τις τυγχάνῃ οὖσα πολυμήκης καὶ πολύανδρο προσῆκον νὰ τάσσηται ἄλλη ἀναλογία ἀριθμοῦ βουλευτῶν πρὸ τοὺς κατοίκους ἢ ἡ ἀναλογία, ἣν πρέπει νὰ ἀκολουθῶσιν αἱ μικρ τεραι πολιτεῖαι.—Παρ' ἡμῖν (ἄρθρ. 68) ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ἑκά στης ἐπαρχίας ὁρίζεται διὰ τοῦ ὑπὸ τῆς Ἐθν. Συνελεύσεως τα 1862 ψηφισθέντος ἐκλογικοῦ νόμου, (μεταβλητοῦ ὅμως ὄντος κατὰ λόγον τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, ἀλλ' οὐδέποτε ὁ ἀριθμὸς τα ὅλου τῶν βουλευτῶν δύναται νὰ ἦναι ἐλάσσων τῶν 150· Β') δ πῶς ἐκλέγονται ἐν ταῖς ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις οἱ βουλευ ταί; Εὐλογώτερον ἤθελεν εἶναι ὅλη ἡ ἐπικράτεια, δηλονότι πάν τες οἱ ἐκλογεῖς, νὰ μετέχωσι τῆς ἐκλογῆς τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶ βουλευτῶν, διότι οὕτως ἤθελον εἶναι ἀληθέστεροι καὶ πραγματι κώτεροι τοῦ ἔθνους ἀντιπρόσωποι, ὃ καλοῦνται νὰ ἀντιπροσωπεύ σωσι· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀ. μὲν λίαν δυσχερὲς, εἰ μὴ παντάπασι ἀνέφικτον, β΄ δὲ καθίστησι λίαν δυσεξέλεγκτον τὴν νομιμότητ τῆς ἐκλογῆς καὶ τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ ἐκλογικοῦ ἀποτελέσματος Διὰ τοῦτο αἱ ἐπικράτειαι διηρέθησαν εἰς ἐκλογικὰς περιφερείας εἰς ἃς ἀνὰ λόγον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων ἢ τῶν ἐκλογέων ἑκά στης ἀνατίθεται ἡ ἀποστολὴ ἀναλόγου ἀριθμοῦ βουλευτῶν (*)

(*) Ἐν Ἀγγλίᾳ κατ' ἐξαίρεσιν ὑπάρχει μὲν διαίρεσις τοῦ Κράτους εἰς ἐκλογικὰ περιφερείας, ἀλλ' ἐλλείπει ἡ δέουσα ἀναλογία μεταξὺ τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν κα τοίκων τῶν ἐκλογικῶν αὐτῆς περιφερειῶν. Ἐν αὐτῇ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἔτι γενεᾶ ἀναλογεῖ μὲν εἰς βουλευτὴς ἐπὶ 31 ἢ 32,000 κατοίκων, ἐν ὅλῳ λαμβανομένου τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς Μεγάλης Βρεταννίας. Ἀλλ' ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος δὲν ἐρείδεται εἰς νομικήν τινα διάταξιν, καθιεροῦσαν τὴν πρὸς τοὺς κατοίκους ἀναλογίαν τοῦ ἀριθ μοῦ τῶν βουλευτῶν. Δυνάμει ἀρχαίων νόμων καὶ προνομίων αἱ πόλεις καὶ αἱ κομη τεῖαι ἐκτήσαντο τὸ δικαίωμα τῆς ἀποστολῆς ὡρισμένου ἀριθμοῦ βουλευτῶν, ἀσχέ τως πάντη πρὸς τὸν τῶν κατοίκων αὐτῶν ἀριθμὸν, διὸ, καίπερ αὐξηθέντος τοῦ ἀριθ μοῦ ἀκολούθως, ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν διετηρήθη ἀναλλοίωτος. Ὅθεν ἡ φαινο μένη ἀναλογία δὲν εἶναι ἀναλογία πραγματικὴ, ἐκ τοῦ νόμου πηγάζουσα, ἀλλὰ τυ χαία ὅλως. Τὸ Λονδῖνον λ. χ. καὶ ὅτε εἶχεν 800,000 μόνον κατοίκων καὶ νῦν ὅτε ἔχει ὑπὲρ τὰ τρία καὶ ἥμισυ ἑκατομμύρια ἀποστέλλει εἰς τὸ τῶν Κοινοτήτων συνέ δριον τέσσαρας βουλευτὰς, ἐν ᾧ ἄλλαι κομητεῖαι καὶ ἄλλαι πόλεις οὔτε τὸ δεκατη

Κατὰ τὸ παράδειγμα δὲ τῶν ἄλλων ἐπικρατειῶν καὶ ἐν Ἑλλάδι ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ἑκάστης ἐπαρχίας προσδιορίζεται ἀναλόγως τῷ πληθυσμῷ αὐτῆς. Τὰ καθέκαστα ὅμως ὡρίσθησαν διὰ τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου (ἐπιδεκτικοῦ μεταβολῆς), καθ' ὃν βάσις εἰς προσδιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν ἑκάστης ἐπαρχίας εἶναι ὁ πληθυσμὸς οὐχὶ τῶν κατοίκων ἀλλὰ τῶν δημοτῶν, κατὰ τὴν ἑξῆς ἀναλογίαν: ἐπαρχία ἔχουσα πληθυσμὸν μέχρι μὲν τῶν 10,000 ἐκλέγει ἕνα βουλευτήν, μείζονα δὲ τῶν 10 μέχρι τῶν 20 δύο, μείζονα δὲ τῶν 20 μέχρι τῶν 30 τρεῖς καὶ οὕτω καθεξῆς, προστιθεμένου ἑνὸς βουλευτοῦ ὁσάκις ὁ πληθυσμὸς ἐστιν ὑπέρτερος τῆς προηγουμένης δεκάδος χιλιάδων (ἄρθρον 1 Ἐκλογικοῦ Νόμου).

§ 131. Ἀλλὰ τίνι τρόπῳ ἀσκοῦσιν οἱ ἐν ταῖς διαφόροις ἐκλογικαῖς περιφερείαις ἐκλογεῖς τὸ ἐκλογικὸν αὐτῶν δικαίωμα; Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπικράτει ἄλλοτε φανερὰ ψηφοφορία, προσερχομένου τοῦ ἐκλογέως εἰς τὸν ὡρισμένον πρὸς ἐκλογὴν τόπον καὶ ψηφοφοροῦντος ἀναρρὰνδὸν ὃν ἐθεώρει ἐκλεκτέον. Ἀλλὰ κατὰ τὸν νέον ἐκλογικὸν νόμον καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ αἱ ἐκλογαὶ ἐνεργοῦνται διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας «κρύβδην ψήφῳ» (κατὰ Πλάτωνα). Γίνεται δὲ ἡ ψηφοφορία ὡς ἑξῆς: Ἑκάστη ἐκλογικὴ περιφέρεια διῄρηται εἰς 20 ἢ 30 ἐκλογικὰ τμήματα, τόποι δὲ ψηφοφορίας ὁρίζονται ὑπὸ τοῦ νόμου τῶν σχολείων αἱ αἴθουσαι, αἵτινες χωρίζονται διὰ σανιδωμάτων εἰς 3 ἢ 4 μέρη ἢ χωρίσματα· ἐντὸς δ' ἑκάστου αὐτῶν τίθεται μία κάλπη, ἐπιτηρουμένη ὑπὸ τοῦ παρ' αὐτῇ ἱσταμένου ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς ὑπαλλήλου μετὰ τῶν παρέδρων αὐτοῦ· ἐν τῷ κεντρικῷ δὲ χωρίσματι κάθηται ὁ τὴν ἐκλογὴν ἰθύνων ὑπάλληλος, ὁ καὶ πρόεδρος, ὅστις καὶ ἐνεργεῖ τὴν διαλογὴν τῶν καλπῶν ἢ τὴν σφράγισιν αὐτῶν, ἂν θεωρήσῃ ἀναβλητέαν τὴν διαλογήν. Ψηφοφορεῖ δὲ ὁ ἐκλογεύς, λαμβάνων ψηφοδέλτιον, ἐν ᾧ εἶναι ἔντυπα τὰ ὀνόματα πάντων τῶν ὑποψηφίων καὶ σημειοῖ διὰ σταυροῦ ἐν τῇ πρὸς τοῦτο στήλῃ τὸ ὄνομα ἢ ὀνόματα τῶν ὑποψηφίων, οὓς θέλει ἄνευ

μόριον ἔχουσαι τοῦ Λονδινείου· πληθυσμοῦ ἐκλέγουσι δύο. Ἡ δὲ κώμη Aldeburgh (ἐν τῇ κομητείᾳ Σουφόλκ) ὑπὸ μόλις δισχιλίων οἰκουμένη ἀπέστελλεν ἄλλοτε δύο βουλευτάς, ἡ δὲ πόλις Bedford ἔχουσα πληθυσμὸν ἑξακισχιλίων κατοίκων ἀπέστελλεν ἐπίσης δύο, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου ἡ κομητεία τοῦ Anglesey, 60,000 ὅλας κατοίκων ἔχουσα, ἀντεπροσωπεύετο ὑφ' ἑνὸς καὶ μόνου βουλευτοῦ. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι δυνάμει τοῦ περὶ βουλευτικῆς μεταρρυθμίσεως νόμου τοῦ 1832 τὰ μὲν ἔχοντα ἧσσω τῶν 2,000 κατοίκων πληθυσμὸν μέρη ἀπώλεσαν τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς ἰδίου βουλευτοῦ, αἱ δὲ πόλεις αἱ μὴ ἔχουσαι πλέον τῶν τετρακισχιλίων κατοίκων ἀποστέλλουσιν ἕνα καὶ μόνον ἀντιπρόσωπον, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἄλλα δὲν ἐπῆλθε μεταβολή τις.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Αθηνών

τινὸς προσθήκης, ἀποδίδωσι δὲ μετὰ τοῦτο τὸ ψηφοδέλτιον αὐτοῦ δεδιπλωμένον εἰς τὸν ἀρμόδιον ὑπάλληλον, ὅστις ἐπιτίθησι σημεῖόν τι αὐθεντικὸν, ὅπως προληφθῇ ἡ ὑποκατάστασις ἄλλου ψηφοδελτίου· τὸ σημεῖον δὲ τοῦτο ἐπιδεικνύει τῷ προέδρῳ καὶ ἀκολούθως ἀποτίθησιν εἰς τὴν στενὴν ὀπὴν κιβωτίου τετραγώνου, ὅπερ καλεῖται poll box (ἤτοι ψηφοφορικὸν κιβώτιον). Ἀποσύρεται δ' εἶτα, ὅπως προσέλθωσιν ἄλλοι ἐκλογεῖς. Ἡ τοιαύτη διαδικασία ἀπαιτεῖ μακρὸν χρόνον, διὸ μόλις πεντήκοντα δύνανται νὰ ψηφίσωσιν ἐν μιᾷ ὥρᾳ. Λαμβάνει δὲ ὁ ἐκλογεὺς τὸ ψηφοδέλτιον μετὰ τὴν βεβαίωσιν, ὅτι εἶναι ἐγγεγραμμένος ἐν τοῖς ἐκλογικοῖς καταλόγοις. Τιμωρεῖται δὲ διὰ φυλακίσεως ἑξαμήνου, συνωδευμένης καὶ ὑπ' ἀναγκαστικῆς ἐργασίας (hard labour), ὅστις ἤθελε φωραθῇ ῥίπτων ἐν τῇ κάλπῃ ψηφοδέλτιον, οὐχὶ ἐν τῷ διαχωρίσματι παραδοθὲν αὐτῷ, ἀλλ' ἔξωθεν εἰσκομισθέν.—Παρ'ἡμῖν ἡ ψηφοφορία ἐνεργεῖται ἀνέκαθεν μυστικῶς· καὶ ἄλλοτε μὲν (ἐπὶ τῆς πρώτης ἡμῶν συνταγματ. περιόδου) δυνάμει τοῦ τότε ἐν ἰσχύϊ ἐκλογικοῦ νόμου ἐτελεῖτο διὰ ψηφοδελτίων, ῥιπτομένων εἰς ψηφοδόχον κάλπην, ἣν ἐφύλαττεν ἐν ἑκάστῳ ἐκλογικῷ τμήματι ἡ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου καταρτιζομένη ἐφορευτικὴ ἐπιτροπή· ἤδη δὲ διὰ σφαιριδίων κατὰ τὸν ὁριζόμενον ἐν τῷ νέῳ ἡμῶν ἐκλογικῷ νόμῳ τρόπον, μεταβλητῷ μὲν κατὰ τὰς ἄλλας αὐτοῦ διατάξεις, ἀμεταβλήτῳ δὲ μόνον ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀμέσου τοῦ ἐκλογῆς, τοῦ καθολικοῦ τῆς ψηφοφορίας καὶ τοῦ διὰ σφαιριδίων μυστικῶς ψηφοφορεῖν (*).

§ 132. Τελευταῖον προσῆκον κρίνομεν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἀπό τινος χρόνου διάσημοι δημοσιολόγοι ἀσχολοῦνται περὶ τὴν ἀνεύρεσιν ἐκλ. συστήματος, καθ'ὃ δυνατὸν νὰ ἀποβαίνῃ ἐφικτὴ ἐν τῇ Βουλῇ ἡ ἀντιπροσώπευσις καὶ τῆς ἐθνικῆς μειονοψηφίας (*) Ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ

(*) Αἱ πρωσσικαὶ ἐκλογαὶ ἐνεργοῦνται μόνον τανῦν δημοσίως, ἀλλὰ μυστικῶς κἀκεῖ ἐνεργεῖται ἡ τῆς Reichstag. Ὅθεν πανταχοῦ σχεδὸν ἐπικρατεῖ τὸ μυστικὸν τῆς ψηφοφορίας. Ἡ πλειοψηφία τῶν συγγραφέων κηρύσσεται ὑπὲρ τοῦ μυστικοῦ τῆς ψηφοφορίας ἐν ταῖς βουλευτικαῖς ἐκλογαῖς, ὡς ἐνισχύοντος εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος τοὺς ἀσθενεστέρους καὶ δειλοτέρους χαρακτῆρας. Ἀλλ' ἀντεπεξέρχεται κατ' αὐτοῦ ὁ Armand Marrast μετὰ καὶ ἄλλων δημοκρατικῶν συγγραφέων, διατεινόμενοι, ὅτι πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἡ φανερὰ ψηφοφορία ἀναπτύσσει τὴν χρηστοήθειαν καὶ μεγεθύνει τὸ φρόνημα, ἀσφαλίζει δὲ τὴν ἀκριβεστέραν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος (βλ. λεξικὸν πολιτικὸν τῶν E. Duclerc καὶ Pagnerre ἐν λ. scrutin).

(*) Ἐκ τῶν Γάλλων συγγραφέων εἰδικώτερον ἠσχολήθη περὶ τοῦτο ὁ Émile de Girardin ἐν ἔτει 1850 (βλ. Questions de mon temps)· ἐκ δὲ τῶν Ἀγγλων ὁ περίδοξος J. St. Mill ἐν τῷ περὶ ἀντιπροσωπικῆς κυβερνήσεως ἐξόχῳ αὐτοῦ πονήματι, οὗ λαμπρὰν μετάφρασιν, διὰ πολλῶν καὶ σπουδαίων σημειώσεων πεποικιλμένην, πα-

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ εἰσήχθη ἤδη διὰ τοῦ ἀπὸ 3[15 Αὐγούστου 1867 νόμου τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου (ἄρθρα 9 καὶ 10) σύστημα, καθ' ὃ ἀντιπροσωπεύεταί πως καὶ ἡ μειονοψηφία, ἐπομένως ἀναγκαστικῶς καὶ ἀναποδράστως συνεδρεύει ἐν τοῖς κοινοβουλίοις. Ἐκεῖ ἐν ταῖς ἐκλογικαῖς περιφερείαις, ταῖς ἐκλεγούσαις ἐπέκεινα τῶν δύο βουλευτῶν, ὁ ἐκλογεὺς ὑποχρεοῦται νὰ ψηφίσῃ ἥττονας κατὰ ἕνα ἢ δύο τῶν ἐκλεκτέων βουλευτῶν. Οὕτως ἐν κομητείᾳ ἢ κώμῃ ἀποστελλούσῃ τρεῖς βουλευτάς, οὐδεὶς ἐκλογεὺς δύναται νὰ ψηφίσῃ ὑπὲρ πλειόνων τῶν δύο ὑποψηφίων. Ἐν δὲ τῇ πόλει τοῦ Λονδίνου οὐδεὶς δύναται νὰ ψηροφορήσῃ ὑπὲρ πλειόνων τῶν τριῶν. Παρ' ἡμῖν ἐματαιώθησαν μέχρι τοῦ νῦν αἱ γενόμεναι ἀπόπειραι εἰς εἰσαγωγὴν νόμου, καθιεροῦντος καὶ τὴν ἀντιπροσώπευσιν τῆς μειονοψηφίας(*).

§ 133. Εἴπομεν, ὅτι ἐν ταῖς βουλευτικαῖς ἐκλογαῖς ψηροφοροῦσι μόνον οἱ ἔχοντες τοῦ ἐκλογέως τὰ προσόντα. Ἀλλ' οὐδ' ἐκλέξιμοι διατελοῦσι πάντες. Τὰ πολιτεύματα ἔταξαν καὶ εἰς τοῦτο περιορισμούς τινας, ἀπαιτήσαντα καὶ προσόντα ἐκλεξιμότητος, ὧν ὁ στερούμενος δὲν δύναται νὰ ἀναλάβῃ τὸ βουλευτικὸν ἀξίωμα, ἐκλεγόμενος ὑπὸ μιᾶς ἢ πλειόνων ἐκλογικῶν περιφερειῶν. Οἱ πρεσβεύοντες, ὅτι τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα εἶναι φυσικόν, καταδικάζουσι καὶ τὰ προσόντα τῆς ἐκλεξιμότητος, καθὸ περιορίζοντα τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα· ἀλλ' ἡμεῖς κατεδείξαμεν τὸ πεπλανημένον τῆς γνώμης ταύτης, διὰ μακρῶν ὑποστηρίξαντες, ὅτι αἱ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι δὲν εἶναι ἔμφυτοι, ἀλλὰ δοταὶ, ἐπομένως λίαν θεμιτῶς τὰ πολιτεύματα δύνανται ἐν ἀνάγκῃ νὰ τάξωσι περιορισμοὺς καὶ εἰς τὴν πρὸς τὸ αἱρεθῆναι ἐπιτηδειότητα πρὸς ὠφέλειαν τῆς πολιτείας καὶ ἐδραίωσιν τῶν πολιτικῶν καὶ ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν. Ἐξεταστέον ἤδη τίνα τὰ προσόντα ταῦτα. — Κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα ὁ λόρδος Coke, ἐπιζητῶν τὸν ἰδανικὸν τύπον ἀγαθοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἀνδρός, εὗρεν αὐτὸν εἰς τὸ ζωί-

ρέσχεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν ὁ μακαρίτης Γ. Ναύτης. Ἐν αὐτῷ ἐκτίθενται πᾶσαι αἱ ἐκφρασθεῖσαι γνῶμαι περὶ τοῦ δυνατοῦ τρόπου τῆς ἀντιπροσωπεύσεως τῆς μειονοψηφίας.

(*) Γνωστὸν ὑπάρχει, ὅτι κατὰ τὸ 1871 συνετάχθη παρ' ἡμῖν νομοσχέδιον, καθ' ὃ, ἐπεκτεινομένης τῆς ἐκλογικῆς περιφερείας ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας εἰς τὸν νομόν, καθιεροῦται ἅμα τὸ ἐνιαῖον τῆς ψήφου. Ἀλλὰ μέχρι τοῦ νῦν δὲν ἀπέβη δυστυχῶς δυνατὴ ἡ ψήφισις αὐτοῦ. Διὰ τῆς ψηφίσεως τοῦ νομοσχεδίου τούτου οὐ μόνον ἤθελεν ἐπέλθει ἡ κατάργησις τῶν κατὰ τὰς ἐκλογὰς συνδυασμῶν τῶν ὑποψηφίων, οἵτινες ὡς ἀπέδειξε μακρὰ πεῖρα ἐν Ἑλλάδι, παρέχουσι κατὰ τὸ πλεῖστον ἔδαφος ἐπεμβάσεων εἰς τὴν ἐξουσίαν, ὡς ἐπίσης ἀνακούφισις τοῦ βουλευτοῦ ἐκ τῆς τοσούτον ἤδη πιεζούσης αὐτὸν ἐπιδράσεως τῶν τοπικῶν συμφερόντων, ἀλλὰ προφανῶς ἤθελεν ἐπιτευχθῆ καὶ ἡ ἀντιπροσώπευσις τῆς μειονοψηφίας ἐν τῷ βουλευτηρίῳ.

κὸν λεγόμενον βασίλειον. Ὁ καλὸς κοινοβουλευτικὸς, εἶπεν ὁ Coke, δέον νὰ ὁμοιάζῃ τῷ ἐλέφαντι. Ὡς δηλονότι οὗτος δὲν ἔχει χολὴν, (σημειωθήτω, ὅτι κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐπεκράτει ἡ δόξα, ὅτι ὁ ἐλέφας στερεῖται χολῆς), δέον καὶ ὁ βουλευτὴς νὰ ᾖ ἄχολος, τουτέστιν ἄμοιρος ὀργῆς, κακεντρεχείας, μνησικακίας καὶ ὀργῆς. Ὡς ὁ ἐλέφας εἶναι εὐσταθὴς καὶ ἄκαμπτος, δέον καὶ ὁ πολιτευόμενος νὰ βαίνῃ εὐθέως, οὐδέποτε οὐδαμῶς παρεκκλίνων. Ὡς ἔχει ἀσφαλῆ καὶ ἀκριβῆ μνήμην, δέον καὶ ὁ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἁπτόμενος νὰ ᾖ μνήμων πάνυ, ὅπως ἡ ἀνάμνησις τῶν προλαβόντων ἀπαλλάσσῃ αὐτὸν ἄλλων κινδύνων. Ὡς ὁ ἐλέφας, καὶ ἄγαν ῥωμαλέος καὶ νοημονέστατος ὢν, εἶναι οὐχ ἧττον γλυκὺς καὶ κοινωνικὸς, οὕτω καὶ ὁ εὖ βουλευόμενος μετὰ τῆς νοημοσύνης καὶ τῆς ἠθικῆς ῥώμης προσῆκον νὰ συνδυάζῃ εὐπροσηγορίαν καὶ πραότητα. Ὡς τέλος ὁ ἐλέφας εἶναι φιλάνθρωπος (φίλος δηλονότι τῆς ἀνθρωπότητος), ἀνάγκη καὶ ὁ πρὸς τὰ κοινὰ προσερχόμενος νὰ ἐμπνέηται ὑπὸ φιλανθρώπων αἰσθημάτων, ὑπὸ διαπύρου ἔρωτος πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀγνοοῦμεν ἂν οἱ καθ' ἡμᾶς γεγονότες ἐπιστήμονες ἐπιδοκιμάζωσι κατὰ πάντα τὴν ἐξεικόνισιν τοῦ τετράποδος ζώου, πρὸς ὃ παρέβαλεν ὁ συγγραφεὺς λόρδος τὸν ἐξαίρετον πολιτικὸν ἄνδρα· ἀλλ' ἀναμφίλεκτον ὑπάρχει, ὅτι ὁ βουλευτὴς ἐκεῖνος, ὅστις ἤθελεν· ἀπεικονίζει τὴν εἰκόνα ταύτην, ἤθελεν εἶναι ἄριστος ὄντως βουλευτής. Ἀλλ' ὁ νομοθέτης πολιτείας δὲν εἶναι αὐτὸς οὗτος καὶ ἐκλογεύς· ὁ νομοθέτης δύναται μόνον, τάσσων προσόντα, νὰ ἀποκλείσῃ τοῦ βουλευτικοῦ περιβόλου πρόσωπά τινα, ἥκιστα ἄξια τῆς βουλευτικῆς θέσεως κατὰ τὴν ἰδίαν πεποίθησιν. — Τοιαῦτα προσόντα ἐν ταῖς ἐλευθεριώτατον σχῆμα πολιτείας ἐχούσαις Ὁμοσπόνδοις τῆς Ἀμερικῆς πολιτείαις ἐτέθησαν τὰ ἑξῆς: α') εἰκοσιπενταετὴς τοὐλάχιστον ἡλικία β') ἡ πρὸ ἑπταετίας πολιτογράφησις γ') ἡ πολιτογράφησις ἐν τῷ Κράτει, ἐξ οὗ ἐκλέγεται. Ὅτι πρὸ τῆς διατελέσεως εἴκοσι πέντε ἐτῶν δὲν ἔχει τις ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν ὡριμότητα ἐκείνην τοῦ νοὸς, τὴν πεῖραν ἐκείνην τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν πραγμάτων, αἵτινες πρέπει νὰ κοσμῶσι τὸν νομοθέτην καὶ τὸν ἐπόπτην τῆς κυβερνητικῆς πορείας, τοῦτο παρὰ πάντων ὁμολογεῖται. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ὑπάρχουσι καὶ ἐπιφανεῖς ἐξαιρέσεις. Ὁ William Pitt, εἷς τῶν ἐξοχωτάτων πολιτικῶν ἀνδρῶν, οὓς ἀναφέρει ἡ ἱστορία, ἦν μόλις εἴκοσι καὶ ἑνὸς ἐτῶν, ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τῆς πατρίδος αὐτοῦ τὸ κοινοβούλιον καὶ διέπρεψεν ἐν αὐτῷ, μόλις δὲ εἴκοσι καὶ τεσσάρων, ὅτε ἀνέβη εἰς τὴν πρωθυπουργικὴν καθέδραν καὶ διέπραξεν ἐκείνας τὰς μεγάλας πολιτι-

κὰς καὶ οἰκονομικὰς μεταῤῥυθμίσεις, ἃς φημίζει ἡ ἀγγλικὴ ἱστορία. Ἐν δὲ τῷ ἀρχαίῳ Γαλλικῷ παρλαμέντῳ ὁ D'Aguesseau διέπρεπεν ἐν τῇ θέσει τοῦ γενικοῦ συνηγόρου (avocat général) δύο καὶ εἴκοσιν ἔτη γεγονώς. Καὶ ἄλλα δὲ ἱστορικὰ παραδείγματα ὑπάρχουσιν, ἐμφαίνοντα, ὅτι πολλάκις δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ εὐδοκίμως δύσκολα καθήκοντα, φύσιν εὔμοιρον κεκτημένος, καὶ ὁ ἄρτι μόλις γενειάσκων· ἡ δὲ πεῖρα ἀπέδειξεν, ὅτι οἱ λαοὶ σπανιάκις ἐμπιστεύουσι τὰς τύχας αὐτῶν εἰς κομιδῇ νέους ἄνδρας, οὐ μόνον διότι φοβοῦνται τὴν νεότητα, ἀλλὰ καὶ διότι ἀνάγκη διαστήματός τινος χρόνου, ὅπως καταστῇ τις γνωστὸς εἰς τὸν λαὸν καὶ ἑλκύσῃ τὴν πίστιν καὶ τὴν εὔνοιαν αὐτοῦ. Ἂν ἑπομένως ἐκλεχθῇ νέος τις, τοῦτο συνήθως εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτοῦ ἱκανότητος. Ὅθεν θεωροῦμεν ἄτοπον τὸν ἀμερικανικὸν τοῦτον περιορισμὸν, ὀρθὰ δὲ κατὰ τοῦτο τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ ἰσχύοντα, μηδαμῶς ὁρίζοντα τὴν ἡλικίαν τοῦ ἐκλεξίμου, εἰς ἃ καὶ ὀφείλεται ἡ ταχεῖα ἀνάδειξις τοῦ ἄρτι μνησθέντος περιωνύμου πολιτικοῦ ἀνδρὸς, ἡ τοσοῦτον ὠφέλιμος ἀποβᾶσα εἰς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν. Ἐν Ἑλλάδι ἐν τούτοις καθιερώθη ἡ τριακονταετὴς ἡλικία ὡς ὁ ἐλάχιστος ὅρος τῆς ἡλικίας βουλευτοῦ (*). — Ὁ δὲ δεύτερος ὅρος δὲν εἶναι κυρίως εἰπεῖν ὅρος ἐκλεξιμότητος. Ἐῤῥέθη ἤδη (σελ. 5 σημ.), ὅτι ἡ φύσις χορηγεῖ τῷ ἀνθρώπῳ τὸ δικαίωμα νὰ ἀποσυρθῇ τῆς κοινωνικῆς ὁμάδος, ἧς ἀποτελεῖ μέλος, καὶ νὰ προσχωρήσῃ εἰς ἑτέραν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς, ὅτι σπανίως γίνεται χρῆσις τοῦ φυσικοῦ τούτου δικαιώματος, διότι δεσμός τις συμπαθείας συνδέει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ κοινωνίαν, δηλονότι τὴν γενέθλιον γῆν καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῆς, οὗ ἕνεκα προτιμᾷ νὰ διαβιώσῃ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, καίτοι μὴ παρεχούσῃ πολλάκις τὰ πλεονεκτήματα, ἅπερ ἄλλη χώρα καὶ κοινωνία ἤθελε προσφέρει εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς δραστηριότητος αὐτοῦ, ἀλλ' οὐχ ἧττον τὸ δικαίωμα αὐτοῦ τοῦτο εἶναι ἀναμφισβήτητον, ἐρειδόμενον εἰς τὴν φυσικὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ἐλευθερίαν. Ἐῤῥέθη προσέτι, ὅτι ἡ κοινωνικὴ ὁμάς, ἧς θέλει νὰ ἀποτελέσῃ μέλος, κατ' οὐδὲν δυναμένη νὰ ζημιωθῇ ἐκ τῆς προσθήκης νέου μέλους, ὅ, προσφέρον ἀποχρώσας ἐγγυήσεις, αἰτεῖται νὰ μετάσχῃ τῶν βαρῶν καὶ εὐεργετημάτων αὐτῆς, οὐδαμῶς δέον νὰ διστάζῃ εἰς τὴν συμπερίληψιν καὶ αὐτοῦ ἐν τῷ κα-

(*) Καὶ ἐν Ἰταλίᾳ ὡσαύτως ἀπαιτεῖται πρὸς ἐκλεξιμότητα ἡλικία τριακονταετής. Ἐν Δανίᾳ (κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1866) ὡς ἡλικία μὲν ἐκλεξίμου ὁρίζεται τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος, ὡς ἡλικία δὲ ἐκλογέως τὸ τριακοστόν. Ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ (κατὰ τὸ δημοκρατικὸν Σύνταγμα τοῦ 1848 καὶ τὸ ὑφεστὼς ἤδη Σύνταγμα) ὡς ἡλικία ἐκλεξίμου ὁρίζεται ὡσαύτως τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος.

ταλόγῳ τῶν ὁριστικῶν μελῶν αὐτῆς. Τοῦτο τυγχάνει τανῦν καθιερωμένον ἐν πάσαις ταῖς εὐνομουμέναις Ἐπικρατείαις· ἡ δὲ πρᾶξις, δι' ἧς καθιεροῦται καὶ βεβαιοῦται ἐπισήμως, ὅτι τις ἀπετέλεσε μέλος ὁριστικὸν κοινωνίας, ἧς δὲν ἀπετέλει μέλος πρότερον, παύων νὰ ἀποτελῇ ἐφεξῆς μέλος τῆς εἰς ἣν πρότερον ἀνῆκεν, (ἀποβάλλων δηλονότι τὴν πρότερον αὐτοῦ ὑπηκοότητα), καλεῖται πολιτογράφησις (naturalisation). Ἡ δὲ πολιτογράφησις χορηγεῖ εἰς τὸν τέως ξένον τὰ εἰς μόνους τοὺς π ο λ ί τ α ς (τοὺς ἔχοντας τὰ ὡρισμένα νόμιμα προσόντα) ἀπονεμόμενα πολιτικὰ δικαιώματα ἢ πολιτικὰς ἐλευθερίας (οἷον τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι, τοῦ εἶναι ὁρκωτὸν ἢ δημόσιον λειτουργὸν), τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων ἢ, ὡς ὠνομάσαμεν αὐτάς, ἐλευθεριῶν χορηγουμένων κατὰ γενικὸν κανόνα εἰς πάντα ἄνθρωπον, ἔστω καὶ ἀλλοδαπόν.—Εἰρήσθω δ' ἐν παρόδῳ, ὅτι ἡ πολιτογράφησις κατὰ τὰς ὑφεσώσας νομοθεσίας παραχωρεῖται καθ' ὡρισμένας διατυπώσεις καὶ μεθ' ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα. Οὕτως ἐν τῇ Γερμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ κατὰ τὸν νόμον τῆς 1 Ἰουνίου 1870, τροποποιηθέντα ἐν μέρει καὶ συμπληρωθέντα διὰ τοῦ τῆς 22 Ἀπριλίου 1871, ἡ πολιτογράφησις κτᾶται ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ ἀλλοδαποῦ, ἐνηλίκου ὄντος καὶ μὴ ὑποστάντος καταδίκην ποινικήν, παραχρῆμα δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ἢ τοῦ νομάρχου· ἀλλὰ καὶ μόνος ὁ διορισμός τινος εἰς δημοσίαν ὑπηρεσίαν ἀρκεῖ εἰς κτῆσιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἴσχυεν ἄλλοτε τὸ ἀξίωμα on ce a subject always a subject (ὁ ἅπαξ ὑπήκοος ἀείποτε ὑπήκοος), ἑπομένως καὶ ἀλλαχοῦ πολιτογραφηθεὶς ὁ Ἄγγλος διέμενεν Ἄγγλος, τυγχάνων οὕτω δύο Ἐπικρατειῶν πολίτης. Ἀλλὰ διὰ τῶν νόμων τοῦ 1864 καὶ 1870 μετεβλήθησαν τὰ περὶ τούτου, ὁρισθέντος, ὅτι δύναται καὶ νὰ ἀποβάλῃ τὴν ὑπηκοότητα αὐτοῦ ὁ Ἄγγλος, ὡς ἐπίσης νὰ πολιτογραφηθῇ ὁ ξένος· παρέχεται ὅμως αὐτῷ μετὰ μεγίστης δυσχερείας καὶ μετὰ πολυετῆ κατοικίαν τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν. Κατὰ τοὺς ἀμερικανικοὺς νόμους ὁ θέλων νὰ πολιτογραφηθῇ ἀλλοδαπὸς δέον νὰ δηλώσῃ ἐνόρκως τὴν περὶ πολιτογραφήσεως αὐτοῦ ἐπιθυμίαν καὶ πρόθεσιν, ὑποβάλλεται δ' ἔπειτα εἰς ὡρισμένην δοκιμασίαν διετῆ καὶ μετὰ τοῦτο τὰ νομοθετικὰ σώματα μιᾶς τῶν πολιτειῶν δύνανται νὰ χορηγήσωσιν αὐτῷ ὁριστικῶς τὸν τίτλον καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου. Ἐν Ῥωσσίᾳ, Ἰταλίᾳ, Γαλλίᾳ, Ὁλλανδίᾳ, Βελγίῳ, Ἱσπανίᾳ κτλ. ἡ πολιτογράφησις κτᾶται διὰ διατάγματος τοῦ ἡγεμόνος μεθ' ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα. Κατὰ δὲ τὰ ἤδη παρ' ἡμῖν ἰσχύοντα ἡ πολιτογράφησις κτᾶται μετὰ διετῆ κατοικίαν μὲν τῶν ὁμογενῶν, τριετῆ δὲ τῶν ἀλλογενῶν, ἐὰν ἐπῆλ-

θε πιστοποίησις τοῦ ἁρμοδίου εἰσαγγελέως τῶν Ἐφετῶν περὶ τῆς ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ φιλονόμου αὐτοῦ διαγωγῆς, ἀπαιτεῖται δὲ νὰ βοηθῇ ὁ ἐν τῷ νόμῳ ὁριζόμενος ὅρκος τοῦ Ἕλληνος(*). Ἀλλ' ἂν τἆλλα πολιτικὰ δικαιώματα χορηγῶνται εἰς τοὺς πολιτογραφουμένους εὐχερῶς, δυσχερέστερον παραχωρεῖται ἡ πρὸς τὸ αἱρεθῆναι τινὰ βουλευτὴν ἐπιτηδειότης, διότι διὰ τῆς βουλευτείας μετέχει τις τῆς διευθύνσεως τῶν τυχῶν τοῦ τόπου, ἑπομένως ἀνάγκη πλήρους καὶ τελείας πίστεως εἰς τὰ αἰσθήματα τοῦ ἐκλεγομένου, ἣν δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἡ πολιτεία πρὸς υἱοθετηθέντα ἀλλοδαπὸν, ἐμφορούμενον τέως ἄλλων πόθων καὶ αἰσθημάτων. Ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ μέχρι τοῦ 1789 ἀπεκλείοντο ἰσοβίως τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκλεξιμότητος οἱ ἀλλοδαποί· καὶ νῦν δ' ἔτι δέον νὰ λάβῃ τὰ λεγόμενα γράμματα τῆς μεγάλης πολιτογραφήσεως (lettres de grande naturalisation), ὅπως ἀποτελῇ μέλος τῶν νομοθ. σωμάτων(**). Ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ οὐδεπώποτε ἀλλοεθνὴς δύναται νὰ ἐκλεχθῇ μέλος τοῦ κοινοβουλίου. Ἐν Ἑλλάδι ἡ πολιτογράφησις παρέχει ἀείποτε καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλεξιμότητος.—Ἐν τῇ ἐλευθερικωτάτῃ πολιτείᾳ τῶν Ἀμερικανῶν τάσσεται

(*) Τὰ περὶ ἰθαγενείας καὶ πολιτογραφήσεως ἐρρυθμίσθησαν παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ νόμου τῆς 29 Ὀκτωβρίου 1856, συμπληρώσαντος τοὺς προτέρους νόμους. Περὶ τῶν ζητημάτων, εἰς ἃ παρέχει ἀφορμὴν ὁ νόμος οὗτος, βλ. Καλλιγᾶ ῥωμαϊκὸν δίκαιον Τόμ. α § 106—115 σελ 210 καὶ ἑπ. τρίτης ἐκδόσεως.

(**) Ὁ πολιτογραφηθεὶς δυνάμει τῆς κοινῆς ἢ τακτικῆς πολιτογραφήσεως (naturalisation ordinaire) ἢ τῆς ἐκτάκτου (extraordinaire) ξένος δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλεξιμότητος ἄνευ ἰδίου περὶ τούτου νόμου, ἐπιτρέποντος αὐτήν. (βλ. ἄρθρον 1 τοῦ νόμου τῆς 11 Δεκεμβρίου 1849). Ἐπῆλθεν ὅμως τὸ décret dictatorial τῆς 2 Δεκεμβρίου 1852, ὅπερ ἐκήρυξεν ἐκλεξίμους πάντας τοὺς Γάλλους ἐκλογεῖς, κατόπιν δὲ ὁ νόμος τῆς 22 Ἰουνίου 1867, ὅστις καθιέρωσε ῥητῶς δύο μόνον εἴδη πολιτογραφήσεως, προϋπάρχοντα καὶ πρότερον, τῆς συνήθους ἢ τακτικῆς (ordinaire) καὶ τῆς ἐκτάκτου ἢ προνομιακῆς (extraordinaire ἢ privilegiée), ἐξ ὧν ἡ μὲν δευτέρα χορηγεῖται δι' αὐτοκρατορικοῦ décret μετὰ ἓν ἔτος μόνον διαμονῆς εἰς τὸν προσενεγκόντα ἐπιφανεῖς ὑπηρεσίας εἰς τὴν Γαλλίαν, ἡ δὲ πρώτη ἀπονεμομένη ἐπίσης διὰ décret ἀπαιτεῖ δεκαετῆ διαμονήν. Ἐν Βελγίῳ ὑπάρχει ὡσαύτως διττὴ πολιτογράφησις, μεγάλη (grande naturalisation) καὶ μικρὰ ἢ συνήθης (ordinaire naturalisation) καὶ διὰ μὲν τῆς δευτέρας, ἧς πρὸς κτῆσιν ἀπαραίτητος πενταετὴς διαμονὴ ἐν Βελγίῳ, εἰσέρχεταί τις εἰς τὴν ἐθνικὴν τρόπον τινὰ πατριάν, κτώμενος, (ἂν ἔχῃ τὰ ἄλλα προσόντα δηλ. τῆς νομίμου ἡλικίας κτλ.) τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι ἐν δημοτικαῖς ἢ ἐπαρχιακαῖς ἐκλογαῖς ἢ ἀναδέχεσθαι δημοσίαν λειτουργίαν, διὰ δὲ τῆς δευτέρας μόνον, ἧς ἡ κτῆσις ἀπαιτεῖ ἐπιφανεῖς ὑπηρεσίας εἰς τὴν Βελγικὴν Ἐπικράτειαν, κτᾶται τὸ δικαίωμα τοῦ ψηφοφορεῖν καὶ ψηφοφορεῖσθαι ἐν βουλευτικαῖς καὶ γερουσιαστικαῖς ἐκλογαῖς ἢ περιέρχεσθαι εἰς θέσιν ὑπουργοῦ ἢ ἑνόρκου δικαστοῦ (Βελγικοῦ Συνταγμ. ἄρθρον 5 καὶ σχόλια J—J Thonissen n° 18).

καὶ τρίτος περιορισμὸς ἐκλεξιμότητος, καθ' ὃν δὲν δύναται νὰ ἐκλεχθῇ τις ἀντιπρόσωπός τινος τῶν Κρατῶν, εἰ μὴ ἀνήκει εἰς αὐτὸ τὸ Κράτος· ἀλλὰ τὰ Κράτη τὰ ἀποτελοῦντα τὴν μεγάλην ἀμερικανικὴν Ἐπικράτειαν δὲν εἶναι ἁπλᾶ διοικητικὰ τμήματα, ὡς αἱ παρ' ἡμῖν ἐπαρχίαι. Ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ ἐπὶ πολὺ ἄλλοτε ἐπεκράτει ἡ ἀρχὴ, ὅτι δὲν δύναταί τις νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ κομητείαν, πόλιν ἢ κώμην (bourg), ἂν μὴ ἦναι ἀποκατεστημένος ἐν αὐτῇ. Ἐν Γαλλίᾳ ἐπίσης ὁ ἐκλογικὸς νόμος τῆς παλινορθώσεως ἀπῄτησεν ὡρισμένος τις ἀριθμὸς βουλευτῶν νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν ἐκλογικὴν περιφέρειαν, ἐξ ἧς ἀναδείκνυνται. (*) Ἐν δὲ τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ὁ βουλευτὴς κατὰ μὲν τὸ παλαιὸν Σύνταγμα ἔδει ἁπλῶς νὰ ἦναι καταγεγραμμένος ὡς δημότης εἰς ἕνα τῶν δήμων τῆς ἐπαρχίας, ἐξ ἧς ἐκλέγεται, κατὰ δὲ τὸ νέον (ἄρθρ. 70) καὶ νὰ κατάγηται ἐκ τῆς ἐπαρχίας ταύτης(**) ἢ πρὸ δύο ἐτῶν τοὐλάχιστον νὰ ἦναι ἐγκατεστημένος ἐν αὐτῇ.(***) Οὐδαμῶς κατακρίνομεν τὸ ἐν Ἀμερικῇ ἐπικρατοῦν σύστημα, διότι τὰ Ὁμόσπονδα Κράτη, ἔχοντα ἰδιαιτέραν τινὰ κυριαρχίαν ἕκαστον, δικαίως ἀξιοῦσι νὰ ἀνήκωσιν εἰς ἑαυτὰ οἱ εἰς τὴν γενικὴν Σύνοδον ἀποστελλόμενοι ἀντιπρόσωποι· κατακρίνομεν ὅμως τὸ σύστημα τοῦτο ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι. Ὅταν ἀρχὴ τῶν ἀντιπροσωπικῶν πολιτευμάτων ἀναμφισβήτητος ἦναι, ὅτι ὁ βουλευτὴς δὲν ἀντιπροσωπεύει τὸ διοικητικὸν τμῆμα, ἐξ οὗ ἐκλέγεται, ἀλλὰ τὸ ἔθνος (ἡμετέρου Συντ. ἄρθρ. 67), διηρέθη δὲ ἡ ἐπικράτεια εἰς ἐκλογικὰς περιφερείας μόνον διὰ τὸ δυσχερὲς τῆς ὑφ' ὅλου τοῦ Ἔθνους

(*) Τὸ δημοκρατικὸν Σύνταγμα τῆς Γαλλίας τοῦ 1848 δὲν περιλαμβάνει τοιαύτην διάταξιν.

(**) Ἀλλὰ τί ἐμφαίνει τὸ κατάγεσθαι ἐκ; Ἐμφαίνει τὴν ἐν τῷ τόπῳ γέννησιν τοῦ ἐκλεγομένου, οὗσαν πολλάκις προφανῶς παντάπασι τύχαιον συμβεβηκός, ἅτε οὐδένα κατασκευάσαν σύνδεσμον αὐτοῦ μετὰ τῆς ἐπαρχίας, ἢ κυριολεκτικῶς τὴν καταγωγήν, δηλονότι τὴν γέννησιν τῶν γονέων (τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρὸς) ἢ τῶν πάππων; Οὐδενὸς ὑπάρχοντος περὶ τούτου νόμου ἢ ἐξηγήσεως τινος ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Συνελεύσεως τοῦ 1862, ὁμογνωμονοῦμεν πρὸς τοὺς διατιθέντας, ὅτι ἐν τῷ ἐκ περιλαμβάνεται ὅ,τε τόπος τῆς γεννήσεως (ἔστω καὶ ἂν δι' οὐδενὸς ἄλλου δεσμοῦ συνεδέθη μετ' αὐτοῦ ὁ ἐκλεγόμενος), καὶ ὁ τόπος τῆς ὁπωσδήποτε καταγωγῆς.

(***) Ἀλλὰ τί ἐστιν ἐγκατεστημένος; Ἐγκατεστημένος φρονοῦμεν ὅτι δύναται νὰ ἦναι τις οὐχὶ ἐν μιᾷ μόνον, ἀλλ' ἐν πολλαῖς ἅμα ἐπαρχίαις, τῶν νόμων μὴ ἀπαγορευόντων τὸ ἔχειν πλείονα τοῦ ἑνὸς κέντρα ἐμπορίας ἢ βιομηχανίας ἢ διατηρεῖν ἐν πολλαῖς ἐπαρχίαις ἀκίνητον περιουσίαν, ἐμπορία δὲ καὶ βιομηχανία καὶ ἀκίνητος κτῆσις ἀποτελοῦσι τῆς ἐγκαταστάσεως τὰ μόνα στοιχεῖα. Ἑπομένως δύναται νὰ ἐκτεθῇ τις κατά γε τὴν ἡμετέραν δόξαν εἰς τὸν ἐκλογικὸν ἀγῶνα ἐν οἱᾳδήποτε ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, ἐν αἷς κέκτηται ἀκίνητα, ἐμπορεύεται ἢ ὁπωσδήποτε ἐργάζεται.

ἐκλογῆς πάντων τῶν βουλευτῶν, ὅ,τι παραλογώτερον εἶναι ἡ παρεμπόδισις ἐκλογικῆς τινος περιφερείας νὰ ἐκλέξῃ ὡς βουλευτὴν αὐτῆς τὸν ἀνήκοντα εἰς ἑτέραν ἐκλογικὴν περιφέρειαν. Πλὴν τούτου ἡ λεγομένη γενικὴ πολιτογράφησις, καθ' ἣν δηλονότι δύναται νὰ ἐκλεχθῇ τις ἐξ οἱασδήποτε ἐπαρχίας, ὅθεν καὶ ἐκ πολλῶν ἐν ταὐτῷ ἐπαρχιῶν, πορίζει καὶ ἕτερα ἀγαθὰ ὧν ἀμοιρεῖ ἡ μερικὴ ἢ ἐπαρχιακὴ πολιτογράφησις. Ὅταν τὸ ἐκλογικὸν πεδίον τοῦ πολιτικὰ πράγματα πράσσοντος ἦναι οὐχὶ ἡ ἐπαρχία, εἰς ἣν εἶναι δεδημοτογραφημένος, ἀλλ' ὅλη ἡ Ἑλλάς, τότε ὁ συνειδὼς ἑαυτῷ ἀξίαν τινά, μάλιστα δὲ τὰ πρωτεύοντα πρόσωπα τῶν πολιτικῶν κομμάτων, δὲν ἔχει κύριον μέλημα τὴν τῶν τοπικῶν συμφερόντων ἐπιμέλειαν, ἀλλ' ἐπιδίδοται ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ κοινῇ τῇ πατρίδι συμφέροντα καὶ ἐπιζητεῖ τὴν ἀγάπην ἁπάσης τῆς πολιτείας, ἧς μία τοὐλάχιστον, εἰ μὴ πλείονες, ἐπαρχία θέλει ἐκλέξει αὐτόν. Ἄλλως ἡ κυβέρνησις, ἥτις ὑπὸ τὸ ἐπικρατοῦν τανῦν ἐν Ἑλλάδι καὶ ταῖς λοιπαῖς ἠπειρωτικαῖς ἐπικρατείαις συγκεντρωτικώτατον διοικητικὸν σύστημα ἔχει ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς μεγάλην δύναμιν πρὸς πίεσιν τῶν ἐκλογέων, δυσχερέστατα θέλει δυνηθῇ νὰ ἀποκλείσῃ τοὺς ἐπισημοτάτους τῶν πολιτικῶν αὐτῆς ἀντιπάλων, εὑρίσκοντας ἄσυλον εἰς ἄλλας ἐπαρχίας. — Ἐν Ἀγγλίᾳ πλὴν τῶν περιορισμῶν τούτων ὑπῆρχέ καὶ ἕτερος περιορισμός, ὁ τοῦ τιμήματος, ἄγων εἰς τὴν τιμοκρατίαν ἢ πλουτοκρατίαν, τὴν ἀπεχθεστάτην πάσης ἄλλης τυραννίδος. Ὅπως ἐκλεχθῇ τις βουλευτής, ἔδει νὰ ἔχῃ πρόσοδον ἐτησίαν ἑξακοσίων τοὐλάχιστον λιρῶν στερλινῶν, ἤτοι δεκαπέντε χιλιάδων νέων ἑλληνικῶν δραχμῶν, ὅπερ, σκοπουμένου ὅτι ἐν Ἀγγλίᾳ ἥ τε κτηματικὴ καὶ ἡ χρηματικὴ περιουσία χορηγεῖ μόλις πρόσοδον δύο καὶ ἡμίσεως ἐπὶ τοῖς ἑκατόν, ἐνδεικνύει μεγίστην περιουσίαν. (*) Ἀλλ' εὐτυχῶς διὰ τοῦ νόμου

(*) Ὁ περιορισμὸς οὗτος ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν διάσημον Ἄγγλον νομοδιδάσκαλον Blakstone νὰ εἴπῃ τὰ ἑξῆς «Εἶναι ἀξιοθαύμαστον, ὅτι ἅπασαι αἱ χειροτεχνίαι, ἅπαντα τὰ ἐπαγγέλματα, αἱ τέχναι, καλαί τε καὶ βαναυσικαί, καὶ αἱ ἐπιστῆμαι χρῄζουσι διδασκαλίας τινός· μόνη δὲ ἡ νομοθετικὴ ἐπιστήμη, ἡ εὐγενεστάτη καὶ δυσχερεστάτη πασῶν, ἐξαιρεῖται τοῦ κανόνος. Ἕκαστον ἔργον ἐμπορικὸν ἢ βιομηχανικὸν ἀνάγκην ἔχει προηγουμένης μαθητεύσεως· ὁ θεολόγος, ὁ ἰατρὸς καὶ ὁ δικηγόρος παρασκευάζονται διὰ μακρᾶς ἀναγνώσεως καὶ ἐμβριθῶν σπουδῶν· ἀλλ' ἀρκεῖ νὰ ᾖ τις πολυκτήμων καὶ χρηματίας, ὅπως φρονῇ, ὅτι πέφυκε νομοθέτης» «Τί ὠφελεῖ, λέγει ἄλλος τις Βρεττανὸς συγγραφεύς, νὰ ἔχῃ τις τὴν ὀξύνοιαν τοῦ Ἀριστοτέλους, τὴν σοφίαν τοῦ Πλάτωνος καὶ τὴν φιλοσοφικὴν εὐγλωττίαν τοῦ Κικέρωνος; τί ὠφελεῖ νὰ συγκεντροΐ, ὡς ὁ Βάκων, τὰ διανοητικὰ προτερήματα τῆς μεγαλοφυοῦς αὐτῆς τριάδος τῶν ἀρχαίων, νὰ συμπεριλαμβάνῃ διὰ τῆς ἀπεράντου αὐτοῦ διανοίας τὴν ἑκατο-

τοῦ 1858 κατηργήθη ἡ ἀξίωσις αὕτη τῆς Βρεττανικῆς νομοθεσίας.

§ 134. Τέλος ὑπάρχει ἐν τισιν ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις, ἐν αἷς καὶ ἡ ἡμετέρα Ἑλλάς, ὁ περιορισμὸς τοῦ ἀ σ υ μ β ι β ά σ τ ο υ τ ῶ ν κ α θ η κ ό ν τ ω ν τ ο ῦ δ η μ ο σ ί ο υ ὑ π α λ λ ή λ ο υ κ α ὶ τ ο ῦ δ ι κ α σ τ ο ῦ π ρ ὸ ς τ ὰ κ α θ ή κ ο ν τ α τ ο ῦ Β ο υ λ ε υ τ ο ῦ (*) Τὸν περιορισμὸν τοῦτον θεωροῦμεν δικαιότατον καὶ εὐλογώτατον. Οἱ ὑπάλληλοι τελοῦσιν, ὡς παρετηρήσαμεν ἐν τοῖς πρόσθεν, ὑπὸ τὰς διαταγὰς καὶ τὴν ἐξάρτησιν τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας, ἑπομένως δὲν δύνανται νὰ ὦσιν ἐν ταὐτῷ ἐλεγκταὶ εὐσυνείδητοι τῆς πορείας καὶ τῶν πράξεων αὐτῆς. Ἀναγκαίως ἢ θέλουσιν ὑπερμαχεῖ ἀσυνειδήτως. τῶν πράξεων τῆς καθεστώσης κυβερνήσεως, φοβούμενοι μὴ ἀπολυθῶσι, ἢ μὴ φοβούμενοι διὰ τὸ τυχὸν μόνιμον αὐτῶν, ἂν ἀνήκωσι πολιτικῶς εἰς τὴν ἀνθυπουργικὴν μερίδα, θέλουσιν ἀντιπολιτεύεσθαι τὴν προϊσταμένην ἐκτελ. ἐξουσίαν ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν ὑπαλληλικῶν καθηκόντων, δολιευόμενοι ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τὸν προϊστάμενον ὑπουργόν, εἰς οὗ τὰς νομίμους διαταγὰς ὀφείλουσι νὰ ὑπείκωσι. Ἄλλως οἱ ὑπάλληλοι κατὰ τὰ νῦν ἰσχύοντα μετατίθενται. Ἂν ἐπετρέπετο ἡ εἰς τὸν βουλευτικὸν περίβολον εἰσέλευσις αὐτῶν, δυοῖν θάτερον ἤθελε συμβῆ: ἢ ἤθελε δεσμευθῆ τὸ δικαίωμα τῆς μεταθέσεως τῶν ὑπαλλήλων, καὶ τότε ἐτραυματίζετο καιρίως ἡ ὑπηρεσία, ἧς τὸ συμφέρον ὑπαγορεύει συχνάκις τὴν μετάθεσιν ὑπαλλήλων ἢ ἤθελεν ἰσχύει τὸ τῆς μεταθέσεως δικαίωμα, ὡς ἐν τῷ νῦν, καὶ τότε οἱ ἀντιπολιτευόμενοι ἐν τῇ βουλῇ ὑπάλληλοι ἤθελον ἐκφενδονίζεσθαι εἰς τὰ πέρατα τοῦ Κράτους. Ἀλλὰ πλὴν τούτου, ἐπιτρεπομένης τῆς ταὐτοχρόνου ἐκπληρώσεως τῶν βουλευτικῶν καὶ ὑπαλληλικῶν καθηκόν-

σιν ἁπάντων τῶν ἰδεολογικῶν συνδυασμῶν, να μαντεύῃ διὰ τῆς φαντασίας αὐτοῦ τας ὑψηλοτέρας ἐννοίας καὶ νὰ σταλίζηται διὰ τῶν ἀμέτρων καὶ ἀπεριορίστων γνώσεων τοῦ Βοῦρκε· εἰς τὸ γομοθετικὸν σῶμα οὐδέποτε θέλει εἰσχωρήσει, διότι εἶναι ἄπλουτος καὶ ἀκτήμων.

(*) Ἐν πολλαῖς ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις δὲν ἀπηγορεύθη μὲν ἀπολύτως ὁ διορισμὸς βουλευτῶν εἰς δημοσίας θέσεις, ἀλλ' οὐχ ἧττον διατάσσεται ἡ ὑποβολὴ αὐτῶν, δεχομένων δημοσίαν θέσιν, εἰς νέαν βουλευτικὴν ἐκλογήν. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὡς πρός τινας μὲν θέσεις ἐπιτρέπεται ἡ ἐπανεκλογὴ (réélection) τοῦ διορισθέντος, ὡς πρός τινας δὲ δὲν ἐπιτρέπεται. Καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1831 ἰσχύει ἡ ἐπανεκλογή, ἐλευθέρας οὔσης πρότερον τῆς ἀποδοχῆς δημοσίου λειτουργήματος. Ἐν δὲ τῷ Βελγίῳ καὶ αὐτὸς ὁ δεχόμενος παράσημόν βουλευτής, πλὴν τοῦ διὰ στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας ἀμειβομένου, ὑποβάλλεται εἰς νέαν ἐκλογήν. Ὁ Duclerc δ' ἰσχυροτάτων ἐπιχειρημάτων καταπολεμεῖ τὴν ἐπανεκλογήν, ὑποστηρίζων τὸ ἀσυμβίβαστον τῶν δημοσίων λειτουργημάτων πρὸς τὴν βουλευτικὴν θέσιν (λεξικὸν πολιτικὸν Ed. Duclerc καὶ Pagnerre ἐν λ. réélection).

Αρχείο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

των, παρέχεται καὶ ἄλλη μεγάλη δύναμις σαγηνεύσεως τῶν ἀσθενεστέρων ἢ ἐνδεεστέρων βουλευτῶν εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐπὶ διαφθορᾷ τῆς πολιτείας. Πρὸς ἀδιάφθορον ἐφαρμογὴν καὶ εἰλικρινῆ ἐπίδοσιν τοῦ συνεδριακοῦ πολιτεύματος, χρεία τελείας ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ἀνεξαρτησίας τῶν βουλευτῶν ἀπὸ τῶν ὑπουργῶν, ἐφ' ᾧ δέον νὰ ἦ διακεκομμένος πᾶς δεσμὸς ἐξαρτήσεως τῶν βουλευτῶν, νὰ ἐκλείπῃ πᾶν μέσον ἐξωνήσεως, πᾶς τρόπος ὑποχρεώσεως. Ὅτε ὅμως οἱ ὑπουργοὶ δύνανται νὰ διορίζωσι βουλευτὰς εἰς ὑπαλληλικὰς θέσεις, ὧν πολλαὶ εἶναι ἐπίζηλοι, ἡ ἐκτελ. ἐξουσία ἔχει ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς ἰσχυρότατον μέσον καταθραύσεως ἀντιπολιτευομένης βουλευτικῆς πλειονοψηφίας, σπουδαῖον μοχλὸν διαφθορᾶς τῶν βουλευτικῶν συνειδήσεων, τὸ δὲ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα, οὗ τινος ἡ ὑπεροχὴ καὶ ἡ ἀξία κεῖται κυρίως ἐν τῷ ὑπευθύνῳ τῶν ὑπουργῶν, καθίσταται ἄχρηστον εἰς ὃν προωρίσθη σκοπόν. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἀδιαλλάκτως ἔχει ἡ θέσις τοῦ βουλευτοῦ πρὸς τὴν τοῦ δικαστοῦ. Ἐν πρώτοις θεμέλιος ἀρχὴ τῶν ἀντιπροσωπικῶν πολιτευμάτων εἶναι ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐν συνόλῳ ἐξουσίας εἰς πολλὰ πρόσωπα καὶ ἐξουσίας (ἡ διαίρεσις τῶν ἐξουσιῶν)· ἀλλ' ὅταν ὁ δικαστὴς δύναται νὰ ἦ καὶ βουλευτής, μηδενίζεται ἡ ἀρχὴ αὕτη, περιερχομένου εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον μέρους τινὸς τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας καὶ μέρους τῆς νομοθετικῆς καὶ ἐπιτηρητικῆς. Ἄλλως οἱ ἐκλογικοὶ καὶ κοινοβουλευτικοὶ ἀγῶνες, ἀγῶνες κομματικοί, περιδύουσι τὸν ἄνθρωπον κομματικὰς συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας, ὁ δὲ δικαστής, ὅστις οὐ μόνον πρέπει νὰ ἦ ἀπροσωπόληπτος κατὰ πάντα, πρὸς οὐδέτερα ῥέπων, ἀλλ' οὐδ' ἐλαχίστην ὑπόνοιαν ἑτερομερείας νὰ παρέχῃ, δὲν πρέπει νὰ περιβάλληται ἢ κἂν νὰ θεωρῆται περιβεβλημένος τοιαύτην. Κατὰ τὸ παράδειγμα ἄλλων τινῶν ἀντιπροσωπικῶν ἐπικρατειῶν ἀπέκλεισε καὶ ἡ Ἑλλὰς διὰ τοῦ νέου αὐτῆς Συντάγματος (ἄρθ. 71) τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος τοὺς δημοσίους λειτουργοὺς (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν δικαστικῶν) καὶ ἐκ τῶν δημοτικῶν τοὺς δημάρχους, ἐκτὸς τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ. Καθ' ἓν δὲ καὶ μόνον θεωροῦμεν κακιστέαν τὴν διάταξιν ταύτην, ὅτι εἶναι ὑπερβαλλόντως γενική, συμπεριλαμβάνουσα καὶ τοὺς καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου, οἵτινες, μὴ ὄντες κυρίως ὑπάλληλοι τῆς ἀνωτέρας ἐκτελ. ἐξουσίας ἢ μέλη τῆς δικαστικῆς, οὐδαμῶς ἔδει νὰ ἀποκλείωνται τοῦ βουλευτικοῦ περιβόλου (*). Ἐπακολούθημα τοῦ ἀσυνδιαλλάκτου τῶν βουλευ-

(*) Ἐν Ἑλλάδι μάλιστα, ὅπου ὑπάρχει μεγάλη λειψανδρία, ὅπου ὀλίγοι εἶναι οἱ ἀσχολούμενοι περὶ εἰδικάς μελέτας, ὅπου ἕνεκα τῆς ἀχρηματίας τρέπονται ὡς ἐπὶ

τικῶν πρὸς τὰ ὑπαλληλικὰ καθήκοντα εἶναι ὅτι α') μὲν ἡ ἐκλογὴ τοῦ ὡς ὑπαλλήλου ἐκλεχθέντος βουλευτοῦ εἶναι ἄκυρος, καθὸ κατὰ παράβασιν τοῦ Συντάγματος ἐνεργηθεῖσα· β') ὅτι ὁ βουλευτὴς, ὁ διορισθεὶς εἰς ὑπαλληλικὴν θέσιν, ἀποβάλλει τὸ βουλευτικὸν ἀξίωμα. Τὸ τελευταῖον τοῦτο παρ' ἡμῖν ὁρίζεται καὶ ῥητῶς διὰ τοῦ 72 ἄρθρου τοῦ Συντάγματος, ἐπεκτείνοντος ἐλλόγως τὴν ἀποβολὴν ταύτην καὶ εἰς τὸν κατ' ἐκλογὴν προβιβαζόμενον ἀξιωματικόν.

§ 135. Ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1791 ἐπεκράτει καὶ ἕτερος περιορισμὸς, ὁ τῆς ἐπὶ μίαν βουλευτικὴν περίοδον στερήσεως τῆς ἐκλεξιμότητος τοῦ δὶς κατὰ συνέχειαν ἐκλεχθέντος βουλευτοῦ. Ἐν ταῖς ὁμοσπόνδοις δὲ πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς καὶ νῦν ἔτι δὲν δύναταί τις ἐν τῷ διαστήματι ἓξ ἐτῶν νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν χώραν αὐτοῦ ἐν τῷ Κογκρέσῳ πλέον τῶν τριῶν. Πανταχοῦ ἀλλαχοῦ ἐπεκράτησε καὶ ἐπικρατεῖ τὸ ἐ π α ν ε κ λ έ ξ ι μ ο ν (Rééligibilité) (*).

§ 136. Ἐξεταστέον ἤδη ἀνὰ τίνα χρονικὰ διαλείμματα δέον

τὸ πολὺ εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιον ἄνδρες, τὸν βίον ἐκ τῶν ἰδίων προσόδων περιζόμενοι, ἀλλ' ἀπαίδευτοι πάντη, ὅπου διὰ τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀνέρχονται εἰς τὰς ὑπουργικὰς ἕδρας ἀνίκανοι καὶ ἀμαθεῖς πολιτευόμενοι, ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐπιθυμητὴ τοιαύτη ἡ εἴσοδος πολλῶν τοῦ Πανεπιστημίου ἀνδρῶν εἰς τὸ βουλευτήριον. Ἐν ἄλλαις ἐπικρατείαις, (Ἀγγλίᾳ, Γερμανικαῖς ἐπικρατείαις κτλ.), καίτοι βεβαίως ὑπερτερούσαις πολὺ τῆς ἡμετέρας Ἑλλάδος κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν παιδείας τετυχηκότων ἀνδρῶν, οὐ μόνον τὸ ἀξίωμα τοῦ βουλευτοῦ θεωρεῖται συμβιβαζόμενον πρὸς τὴν καθηγητικὴν θέσιν, ἀλλὰ καὶ παρέχεται προνομιακὸν δικαίωμα εἰς τὰ Πανεπιστήμια νὰ ἀποστέλλωσιν ἰδίους βουλευτάς. Τὰ τρία μάλιστα Πανεπιστήμια τῆς Ἀγγλίας ἀποστέλλουσιν ἕκαστον δύο βουλευτὰς (Ed. Laboulaye Histoire des États unis tom. III p. 341). Καὶ ὁ μὲν Σισμόνδης θεωρεῖ τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦτο δικαίωμα ὡς φόρον φώτων, ὃν ἡ πολιτεία δικαιοῦται νὰ ἀξιοῖ παρὰ τῶν ἀκροσόφων αὐτῆς ἀνδρῶν (Études sur les constitutions des peuples libres σ. 140), ὁ δὲ Romagnosi (Scienza delle costituz IV, 3 § 18) ἀποφαίνεται ὅτι οἱ τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης καθηγηταὶ ἔπρεπεν αὐτοδικαίως νὰ καθέζωνται εἰς βουλευτικὰς ἕδρας, ὁ δὲ Macaulay (Hist. d'Angleterre depuis l'avénement de Jacques II tom. II p. 297—298 γαλλ. μεταφράσεως) παρατηρεῖ, ὅτι τὸ ἀντιπροσωπεύειν ἐν τῇ Βουλῇ ἀγγλικόν τι Πανεπιστήμιον ὑπῆρξεν ἀείποτε ἡ μεγίστη φιλοδοξία τῶν ἐπιφανεστάτων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἀγγλίας. Τὸ δικαίωμα τοῦτο ἦν ἀπονενεμημένον καὶ εἰς τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον ἐπὶ τῆς τοῦ Ὄθωνος βασιλείας διὰ τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου, ἀλλ' ἡ ἐθνικὴ Συνέλευσις τοῦ 1862 κατήργησε διὰ τὴν γενομένην τότε κακὴν χρῆσιν αὐτοῦ, ἅτε ἐκλεγομένου ἀείποτε πανεπιστημιακοῦ βουλευτοῦ τοῦ κυβερνητικοῦ ὑποψηφίου.

(*) Ὁ E. Duclerc κυρύσσεται κατὰ τοῦ ἐπανεκλεξίμου, διατεινόμενος ὅτι ἐν τῇ ἀδιακόπῳ τοῦ αὐτοῦ προσώπου βουλευτείᾳ ὑπάρχει τι ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ὕπαρξιν γνησίας καὶ ἀδόλου ἀντιπροσωπείας (βλ. λεξ. πολιτικὸν E. Duclerc καὶ Pagnerre ἐν λ. Rééligibilité).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νὰ ἐνεργῶνται αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαί; Ἡ λίαν συχνὴ ἐνέργειὰ ἐκλογικῶν ἀγώνων, καλοῦσα εἰς ἀγωνιώδη καὶ στασιαστικὴν οὕτως εἰπεῖν παλαίστραν συχνάκις τὰς πολιτικὰς μερίδας καὶ τάσσουσα αὐτὰς συνεχῶς ἀντιμετώπους, διατηρεῖ ἐν ἐρεθισμῷ ἀπαύστῳ τὰ πολιτικὰ καὶ κομματικὰ πάθη, προσέτι δὲ περισπᾷ τὸν λαὸν ἀπὸ τῶν βιωτικῶν αὐτοῦ ἀσχολιῶν καὶ ἐκτίθησι τὸ δημόσιον εἰς συχνὰς δαπάνας, ἔτι δ' ἐξαντλεῖ οἰκονομικῶς τοὺς πολιτευομένους. Ἐκ τοὐναντίου ἡ κατὰ βραδέα διαλείμματα ἐνέργεια τῶν ἐκλογῶν ἀπαλλάσσει μὲν τὴν πολιτείαν τῶν δεινῶν τούτων, ἀλλὰ καθίστησι τοὺς βουλευτὰς αὐτεξουσίους παντελῶς, καθὸ πολλῷ ἧττονα ἀνάγκην ἔχοντας τῆς εὐνοίας τῶν ἐκλογέων, καὶ ματαιοῖ ἢ τοὐλάχιστον κολοβοῖ τὸν σκοπὸν τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας. Ὁ βουλευτὴς, διαχειριζόμενος μέρος τι τῆς νομοθετικῆς καὶ τῆς ἐπιτηρητικῆς ἐξουσίας, αἵτινες ἐκρίθη δέον νὰ ἀνατεθῶσιν εἰς ἐκλεκτοὺς τοῦ λαοῦ, εἰκονίζοντας δηλονότι αὐτὸ τοῦ λαοῦ τὸ φρόνημα καὶ τοὺς πόθους, ὀφείλει νὰ τελῇ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῶν ἐκλεξάντων αὐτόν· τότε δὲ μόνον τοῦτο εἶναι ἐφικτὸν, ὅταν αἱ ἐκλογαὶ ὦσι συχναί, ὁ δὲ διαπιστεύσας αὐτῷ τὴν ἀντιπροσωπείαν αὐτοῦ ἐκλογικὸς σύλλογος δύναται μετὰ βραχὺ χρόνου διάστημα νὰ ἄρῃ αὐτὴν, μὴ ἐπανεκλέγων αὐτόν. Ἄλλως τοῦ βουλευτοῦ, μὴ ὑφισταμένου δικαστικήν τινα εὐθύνην, μόνη σπουδαία εὐθύνη εἶναι ὁ φόβος μὴ ἀποβάλῃ τὰ πιστὰ τῶν ἐκλογέων αὐτοῦ καὶ μόνη ποινὴ ἡ ἐν ἄλλαις ἐκλογαῖς ἐκλογικὴ αὐτοῦ ἀποτυχία, ἡ δὲ εὐθύνη αὕτη ἐξαφανίζεται, ἢ σμικρύνεται τοὐλάχιστον σφόδρα, διὰ τοῦ μακροῦ τῶν βουλευτικῶν περιόδων. Πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἔκ τε τῶν συχνῶν καὶ ἐξ ἄλλου τῶν σπανίων ἐκλογικῶν ἀγώνων ἀτοπημάτων τὰ πολιτεύματα παρεδέχθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸν μέσον ὅρον (*).—Παρ' ἡμῖν κατὰ μὲν τὸ παλαιὸν ἡμῶν Σύνταγμα ἡ βουλευτικὴ περίοδος διήρκει τρία ἔτη, ἑπομένως κατὰ τριετίαν ἐνηργοῦντο ἐκλογαί· κατὰ δὲ τὸ νέον (ἄρθρ. 69) διαρκεῖ

(*) Ἐν Ἀγγλίᾳ πάλαι μὲν ὑπὸ τοὺς Τουδόρους, τὸ κοινοβούλιον διήρκει ὅσον ἤθελεν ὁ βασιλεύς· διὸ ὑπῆρξαν βουλαὶ, ἰσοχρόνως ζήσασαι πρὸς τὸν βασιλέα καὶ μετ' αὐτοῦ μόνον συναποθανοῦσαι. Ὅτε ὅμως τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ἀνεπτύχθη καὶ προώδευσε διὰ τῆς ἀξιομνημονεύτου ἐπαναστάσεως τοῦ 1688, ὡρίσθη ἡ διάρκεια τῶν βουλευτικῶν σωμάτων εἰς τρία ἔτη· ἀκολούθως μετεβλήθη εἰς ἑπτά, ἐπὶ τῆς βασιλείας Γεωργίου τοῦ Α', καὶ τελευταῖον πάλιν εἰς πέντε. Ἀλλ' ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ λαὸς εἶναι τοσοῦτο ζηλότυπος τῶν ἐλευθεριῶν αὐτοῦ, τοσοῦτο δ' ἄγρυπνος καὶ σπουδαία ἡ δημοσιογραφία, καὶ τοσοῦτον ἰσχυρὸν τὸ δημόσιον φρόνημα, ὥστε οὐδεμία μέχρι νῦν προέκυψε βλάβη ἐκ τοῦ πολυετοῦς τῆς διαρκείας τοῦ κοινοβουλίου. Ἐν Ἰταλίᾳ ἡ βουλευτικὴ περίοδος εἶναι πενταετὴς, ἐν ταῖς Κάτω χώραις τετραετὴς, ἐν Σουηδίᾳ τριετής.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Θεσσαλ

γαί. — Τελοῦνται δὲ αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ ταὐτοχρόνως· μόνον δὲ ἂν βουλευτής τις ἀποβιώσῃ, ἐνεργεῖται μερικὴ ἐκλογὴ εἰς ἀντικατάστασιν αὐτοῦ ἐν ᾗ ἐκλογικῇ περιφερείᾳ ἐκενώθη θέσις βουλευτική, ἀλλ' ἡ διάρκεια τῶν βουλευτικῶν αὐτοῦ καθηκόντων δὲν παρατείνεται πέραν τοῦ βίου τῆς Βουλῆς, ἧς ἐκλήθη νὰ ἀποτελέσῃ μέλος. Τὸ σύστημα τῆς ταὐτοχρόνου τῶν βουλευτῶν πάντων ἐκλογῆς καὶ ταὐτοχρόνου ἑπομένως λήξεως τοῦ βουλευτικοῦ βίου τῶν βουλευτῶν, ἐπικρατοῦν τανῦν πανταχοῦ σχεδὸν τῶν ἀντιπροσωπικῶν ἐπικρατειῶν, ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην ὁλικὴν ἢ ὁλοσχερῆ ἀνανέωσιν τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας (Renouvellement integral)· ἀλλ' ἄλλοτέ ποτε ἐπεκράτησεν ἔν τισιν ἐπικρατείαις, καὶ μέχρι τοῦ νῦν δὲ ἐν Βελγίῳ καὶ ταῖς Κάτω χώραις, τὸ σύστημα τῆς μερικῆς ἀνανεώσεως (système de Renouvellement partiel), καθ' ὃ δὲν ἐκλέγονται ὁμοχρόνως οἱ βουλευταί, βαθμηδὸν μόνον ἀνανεουμένης τῆς Βουλῆς (*).

§ 137. Διαλάβωμεν ἤδη τινὰ καὶ περὶ τοῦ ζητήματος τῆς βουλευτικῆς μισθοδοσίας ἢ ἀποζημιώσεως, ἐγγυτάτην σχέσιν ἔχοντος πρὸς τὰ προσόντα καὶ τὴν ἐκλεξιμότητα τοῦ βουλευτοῦ. Οἱ πλεῖστοι τῶν πολιτικῶν συγγραφέων, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐλευθεριαστικώτατος καὶ τῇ εὐρυΐᾳ μάλιστα κεκοσμημένος Benjamin Constant, ἐκηρύχθησαν κατὰ τῆς περὶ βουλευτικῆς ἀποζημιώσεως γνώμης. «Ὁσάκις ἀποζημίωσις χρηματική, (γράφει ἐπιχαρίτως ὁ B. Constant), δίδοται εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον, μετ' οὐ πολὺ καθίσταται αὕτη τὸ κύριον αὐτοῦ μέλημα. Οἱ ὑποψήφιοι βουλευταὶ ὑπολαμβάνουσι τότε τὴν σεμνὴν ταύτην λειτουργίαν ὡς μέσον ἐπαυξή-

(*) Ἡ κατὰ τὸ τρίτον ἀνανέωσις (renouvellement par tiers) ἐλειτούργησεν ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1796—1799 καὶ ἡ κατὰ τὸ πέμπτον (renouvellement par cinquième) ἀπὸ τοῦ 1816—1824. Κατὰ τοῦ συστήματος τούτου ἀντεπεξῆλθον οἱ πλεῖστοι τῶν πολιτικῶν συγγραφέων τῆς Γαλλίας (Benjamin Constant, Rossi, Chateaubriand, Edgard Quinet)· ἀλλ' οὐχ ἧττον εὗρε καὶ ὑπερασπιστὰς (Royer-Collard, στρατηγὸν Foy), ἐπ' ἐσχάτων δὲ τὸν Émile de Laveley, γράψαντα ἐκτενεῖς ἄρθρον ὑπὲρ αὐτοῦ ἐν τῇ Revue des Deux Mondes (ἔτους 1871), καὶ ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Essais sur les formes de gouvernement» κεφ. 33. Τανῦν ἐπικρατεῖ ἐν ταῖς Κάτω χώραις τὸ σύστημα τῆς μερικῆς ἀνανεώσεως, κατὰ τριετίαν μὲν ἀνανεουμένου τοῦ τρίτου τῶν γερουσιαστῶν, κατὰ διετίαν δὲ τοῦ ἡμίσεως τῶν βουλευτῶν. Ἐν Βελγίῳ ὡσαύτως ἀνανεοῦται τὸ ἥμισυ μὲν τῶν βουλευτῶν κατὰ διετίαν, τετραετοῦς οὔσης τῆς βουλευτικῆς περιόδου, τὸ ἥμισυ δὲ τῶν γερουσιαστῶν κατὰ τετραετίαν, οὔσης ὀκταετοῦς τῆς γερουσιαστικῆς περιόδου. Καὶ πολλαχοῦ δὲ ἀλλαχοῦ ἐν ταῖς γερουσιαστικαῖς ἐκλογαῖς ἐπικρατεῖ ἔτι τὸ σύστημα τῆς μερικῆς ἀνανεώσεως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σεως ἢ ῥυθμίσεως τῶν οὐσιῶν αὐτῶν, πάροχον δηλονότι οἰκονομικῶν μόνον ὠφελημάτων· οὐδόλως δὲ παράδοξον τὸ βλέπειν τοὺς δανειστάς, ψηφοροροῦντας ὑπὲρ τῶν ὀφειλετῶν αὐτῶν, καὶ τοὺς εὐπόρους καὶ πολυχρύσους ὑπὲρ τῶν πτωχῶν αὐτῶν συγγενῶν, οὓς προαιροῦνται νὰ διατρέφῃ τὸ δημόσιον ταμεῖον ἢ αὐτοὶ ἐξ ἰδίων. Τὸ εὐτυχὲς πέρας τῆς ἐκλογῆς διαδέχεται ὁ πόθος τῆς διατηρήσεως τοῦ κτηθέντος κερδαλέου ἀξιώματος καὶ οἱ πρὸς τοῦτο τρόποι ἐξομοιοῦνται τέλεον πρὸς τὸν σκοπόν. Τὸ εὔκαμπτον τῆς συνειδήσεως ἢ ἡ σιγὴ ἐπιτιθέασι τὴν κορωνίδα εἰς τὴν κερδοσκοπικὴν τοῦ βουλευτοῦ ἐπιχείρησιν. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, μισθούμενοι, ἀποβάλλουσι τὸ συμφέρον τῆς εὐσυνειδήτου ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων αὐτῶν καὶ σκέπτονται μόνον νὰ παρατείνωσι τὴν ἐν τῇ βουλευτικῇ ὑπηρεσίᾳ διατριβὴν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἕτεραι παρίστανται σκέψεις. Οὐδαμῶς διατείνομαι, ὅτι ὅρος ἀπαραίτητος τῆς κατοχῆς πολιτικῶν λειτουργιῶν δέον νὰ ᾖ τὸ πολλὰ χρήματα κεκτῆσθαι, ἀλλὰ θεωρῶ οὐχ ἧττον ἀναγκαίαν σχετικήν τινα ὑλικὴν ἀνεξαρτησίαν. Ὁ ἔχων τὰ κυρίως χρειώδη πρὸς συντήρησιν, δέον μόνον νὰ ἔχῃ ἐσθλότητα ψυχῆς, ὅπως μὴ θηρεύῃ τὸ πλεονάζον. Εὐκταῖον δὲ εἶναι τὴν θέσιν τοῦ ἀντιπροσώπου νὰ κατέχωσιν, εἰ μὴ πολυχρήματοι, τοὐλάχιστον ἥκιστα δυσπραγοῦντες· ἡ ἀφετηρία τῶν στοχασμῶν αὐτῶν ἔσται ἀμείνων, ὁ νοῦς ἐλευθερώτερος, ἡ διάνοια μᾶλλον παρεσκευασμένη εἰς διαφώτισιν. Ὡς ἡ ἀμάθεια, καὶ ἡ πτωχία ἔχει τὰς προλήψεις αὐτῆς. Ῥύθμισον οὕτω τὰ πολιτεύματα καὶ τοὺς νόμους, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ὥστε αἱ δημόσιαι λειτουργίαι νὰ ἀμοιρῶσι παντὸς ἐλατηρίου συμφερόντων . . . . Ἡ Ἀγγλία ἐρήρμοσε τοῦτο. Δὲν ἀγνοῶ, ὅτι πλεῖστα διεσαλπίσθησαν κατὰ τῆς διαφθορᾶς τοῦ συνεδρίου τῶν Κοινοτήτων. Ἀλλ' ἂν παραβάλωμεν τὰ ἀποτελέσματα τῆς οἱονεὶ διαφθορᾶς ταύτης πρὸς τὴν διαγωγὴν τῶν γαλλικῶν συνεδρίων, θέλομεν ἀδιστάκτως πεισθῆ, ὅτι τὸ ἀγγλικὸν κοινοβούλιον ἀντέστη συχνότερον εἰς τὴν βασιλείαν ἢ αἱ γαλλικαὶ συνελεύσεις εἰς τοὺς τυράννους αὐτῶν. Ἄλλως ἡ ἐκ φιλοδοξίας προερχομένη διαφθορὰ εἶναι ἧττον κινδυνώδης τῆς πρὸς ὑπολογισμοὺς κερδοσκοπικοὺς συνεχομένης, διότι ἡ μὲν φιλοδοξία δύναται νὰ συμβιώσῃ μετὰ πολλῶν γενναίων αἰσθημάτων, οἷον τῆς εὐθύτητος, τῆς ἀνδρίας, τῆς ἀμελείας τῶν ἰδίων, τῆς ἀνεξαρτησίας, ἡ δὲ πλεονεξία καὶ ἡ φιλοκτημοσύνη ἀδιαλλάκτως ἔχουσι πρὸς πᾶσαν ἀρετήν. Ἀδυνατοῦντες νὰ ἀποτρέψωμεν τοῦ τὰ κοινὰ πράττειν τοὺς φιλοδόξους, ἂς ἀπωθήσωμεν τοὐλάχιστον τοὺς πλεονέκτας. Οὔ-

λαυνομένων τῶν ἧττον ἀξιοτίμων» (*). Ἀλλὰ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἔχομεν ὅλως ἐναντίαν γνώμην. Ἀνομολογοῦμεν, ὅτι πολλοὶ τῶν εἰς τὸν βουλευτικὸν ἀγῶνα ἀποδυομένων ἄγονται ἐξ εὐτελῶν ἐλατηρίων· ὁ σμικρὸς πόθος τοῦ διορισμοῦ συγγενῶν καὶ φίλων εἰς ἐπιζήλους θέσεις, ἡ χαμαίζηλος ἐπιθυμία τῆς ἐπαρχιακῆς κατισχύσεως, ὠθοῦσι τοὺς πλείστους εἰς τῆς βουλευτείας τὴν θήρευσιν· διὸ συμφωνότατοι ἐσμέν, ὅτι ἀνάγκη ὄντως νὰ ἀποκρουσθῶσι διὰ προσηκούσης νομοθεσίας τὰ ἐλατήρια ταῦτα, καὶ προθύμως συνηγοροῦμεν ὑπὲρ τῆς διὰ συναδόντων πρὸς τὸ πολίτευμα θεσμῶν καταργήσεως τοῦ συστήματος τῶν παντοειδῶν ὠφελημάτων, ἅπερ δύναται νὰ προσπορίσῃ εἰς ἀσυνείδητον βουλευτὴν ἡ διαπραγμάτευσις τῆς ψήφου αὐτοῦ· ἀλλ' οὐδόλως δοξάζομεν, ὅτι ἡ κατάργησις τῆς βουλευτικῆς ἀποζημιώσεως θέλει ἐξευγενίσει καὶ ἐξυψώσει τὴν κοινοβουλευτικὴν κονίστραν. Οὐδεὶς ἢ ὀλίγοι, ὡς ἡμεῖς τοὐλάχιστον ἔχομεν γνώμης, τρέπονται εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιον, (στάδιον ὑποβάλλον εἰς χρηματικὰς θυσίας πρὸς καλλιέργειαν καὶ διατήρησιν τοπικῆς δυνάμεως καὶ ἐπιβάλλον ἑκάστοτε πολλὰς ἐκλογικὰς δαπάνας) χάριν τῆς μικρᾶς βουλευτικῆς ἀποζημιώσεως, (καὶ λέγομεν μ ι κ ρ ᾶ ς, διότι πανταχοῦ ὅπου ἐπεκράτησε τὸ ἔμμισθον τῶν ἀντιπροσώπων, ἡ βουλευτικὴ μισθοφορὰ ἦν ἀναλόγως σμικρά)· ἀλλὰ πολλοὶ εἶναι οἱ ἀποτραπησόμενοι τοῦ πολιτικοῦ σταδίου ἔντιμοι καὶ ἐνάρετοι ἄνδρες ἐξ ἀπορίας, αὐτῆς καταργουμένης· οὕτω δὲ καθιερωθήσεται ἄδικός τις καὶ ἐπιβλαβὴς πολιτικὴ ὀλιγαρχία, ἀντιβαίνουσα μὲν εἰς τὸ ἐλευθέριον πνεῦμα τοῦ συνταγματικοῦ τῆς πολιτείας σχήματος, στερροῦσα δὲ τὴν πολιτείαν τῆς χρησιμωτάτης ὑπηρεσίας ἀνδρῶν πεπαιδευμένων, οὓς ὠθεῖ μὲν εὐγενὴς φιλοδοξία εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιον, ἐν ᾧ δύνανται νὰ ἀναδειχθῶσι καὶ διὰ τοῦτο ὑφίστανται πολλὰς θυσίας, ἀλλὰ τὸ παντελῶς ἄμισθον θέλει ἀναγκάσει νὰ τραπῶσιν εἰς ἄλλο στάδιον παρέχον τὰ πρὸς τὸν βίον. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπεκράτει ἄλλοτε τὸ ἔμμισθον τῶν βουλευτῶν· διὸ μέχρι τῆς βασιλείας Καρόλου τοῦ Β' ἐμισθοδοτοῦντο οἱ πλεῖστοι αὐτῶν, ἦσαν ὅμως καί τινες ἀμισθίως ὑπηρετοῦντες. Ἀλλὰ πρὸ δύο περίπου ἑκατονταετηρίδων διὰ τῆς ἀχρησίας καθιερώθη ἡ ἐν σιωπῇ κατάργησις τῆς ἀποζημιώσεως. Ὡς δὲ παρατηρεῖ ὁ εὐφραδὴς καὶ πολιτικώτατος Ed. Laboulaye ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ φιλοπονηθείσῃ πρό τινος Ἱστορίᾳ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (τόμῳ γ'), ἡ ἀγγλικὴ ἀριστοκρατία διττὴν ἐκ τούτου ἀρύεται ὠφέλειαν ἀ) μὲν, ὅτι ἐλαττοῖ τὸν ἀνταγωνισμὸν, β') δὲ, ὅτι ἐπαυξανει τὸ δημοτικὸν καὶ λαοφιλὲς αὐτῆς. Ἐν δὲ τῇ Γαλ-

(*) Benjamin Constant Principes de politique κεφ. V.

λία κατὰ περιόδους ἐφηρμόσθησαν ἀμφότεραι αἱ ἀρχαὶ, ἥ τε τοῦ ἐμμίσθου καὶ ἡ τοῦ ἀμίσθου. Ἐν Βελγίῳ δὲ δὲν ἀποζημιοῦνται μόνοι οἱ Γερουσιασταὶ, καθὸ μεγαλοκτήμονες. Ἐν δὲ ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις ἐπεκράτησεν ἀείποτε τὸ ἔμμισθον (*). Ἐν Ἑλλάδι κατὰ μὲν τὸ παλαιὸν Σύνταγμα ἡ ἀποζημίωσις τοῦ βουλευτοῦ ὡρίζετο εἰς διακοσίας πεντήκοντα κατὰ μῆνα δραχμὰς, αἵτινες δι' ἀντισυνταγματικοῦ ἐπιδόματος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος ἀνεβιβάσθησαν εἰς πεντακοσίας πεντήκοντα, κατὰ δὲ τὸ νέον Σύνταγμα (ἄρθρον 75) ὁρίζεται εἰς δισχιλίας κατὰ πᾶσαν Σύνοδον· ἐν περιπτώσει δὲ ἐκτάκτων συνόδων λαμβάνει μόνον ἕκαστος τῶν βουλευτῶν τὰς δαπάνας τῆς ἀφίξεως καὶ τῆς ἐπανόδου. Ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τακτικαῖς καὶ ἐκτάκτοις προαπαιτεῖται ἡ ἐκπλήρωσις τῶν βουλευτικῶν χρεῶν, ἑπομένως ἡ ἀπότισις αὐτῶν τελεῖται μετὰ τὸ πέρας τῆς συνόδου. Σημειωτέον δὲ, ὅτι, ἂν βουλευτής τις μισθοδοτῆται ἄλλως ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου, διὰ προτέρας αὐτοῦ φέρ' εἰπεῖν ὑπηρεσίας ἢ δι' ὃν φέρει στρατιωτικὸν βαθμὸν ἢ τὴν ὑπουργικὴν αὐτοῦ θέσιν, συμπληροῦται μόνον τὸ τυχὸν ἐλλεῖπον μέχρι τῆς νενομισμένης ἀποζημιώσεως (ἄρθρον 76).

§ 138. Εἴπομεν, ὅτι τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ἐρείδεται εἰς τὴν ἁρμονίαν τῆς πλειονοψηφίας τῆς Βουλῆς πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἥτις τότε λογίζεται ὑφισταμένη, ὅταν ὁμοφωνῶσι πρὸς τὴν πλειονότητα τῆς Βουλῆς οἱ εἰς αὐτὴν ὀφείλοντες δικαστικὴν καὶ πολιτικὴν εὐθύνην ὑπουργοί· ἑπομένως τὸ ἐν τοῖς πράγμασι πολιτικὸν κόμμα ἢ αὐτὸς ὁ ἡγεμών, (ὁπόταν οὗτος κυβερνᾷ προσωπικῶς, διότι ἀνεχαίτισε τὴν μόρφωσιν ἢ προὐκάλεσε τὴν διάλυσιν τῶν πολιτικῶν κομμάτων), ἔχει συμφέρον εἰς τὴν ἐπικράτησιν ὑπουργικῆς πλειονότητος ἐν ταῖς βουλευτικαῖς ἐκλογαῖς. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐν τοῖς πράγμασι κόμμα, καὶ ἔτι μᾶλλον ὁ προσωπικῶς κυβερνῶν ἡγεμών, ἔχει ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ πολλὴν καὶ ποικίλην δύναμιν, ἥτις, διατιθεμένη ὑπὲρ τῶν διαγωνιζομένων ἐν ταῖς ἐκλογαῖς φίλων αὐτοῦ, δύναται νὰ καταστρέψῃ τὴν ἀλήθειαν τῆς ἐκλογῆς, προκαλοῦσα τὴν ἀθέμιστον ἐπιτυ-

(*) Μετὰ τὴν καθιέρωσιν τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Συντάγματος, ἡ Σύνοδος (Congrès) ἀπεφάσισε νὰ καταβάλλωνται εἰς ἕκαστον τῶν μελῶν (βουλευτῶν ἢ γερουσιαστῶν) 4 δολλάρια καθ' ἑκάστην, πρὸς δὲ καὶ δικαίωμά τι ὁδοιπορίας, καλούμενον mileage· ἀλλ' ἐπειδὴ συνέβη καὶ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις ὅ,τι καὶ ἐν Γαλλίᾳ, πολλάκις δηλονότι παρετείνοντο αἱ βουλευτικαὶ σύνοδοι (Sessions) χάριν τῆς ἀποζημιώσεως, παρεδέξαντο ἀκολούθως καὶ ἐκεῖ τὸ σύστημα ὡρισμένης ἀποζημιώσεως, ἤτοι 6000 δολλαρίων δι' ἑκάστην διετίαν σύνοδον (congrès), συγκειμένην ἐκ δύο συνόδων (sessions) (βλ. Ed. Laboulaye Hist. des états-unis tome III).

χίαν τῶν φίλων τῆς κυβερνήσεως· ἄλλως δὲ αὐτοὶ οἱ ἀνταγωνιζόμενοι ὑποψήφιοι ἢ οἱ ἐπιτετραμμένοι τὴν ἐφορείαν καὶ διεύθυνσιν τῆς ἐκλογῆς πολῖται ἢ ὑπάλληλοι δύνανται διὰ νοθεύσεως ἢ πλαστογραφίας νὰ ἀλλοιώσωσι τὸ γνήσιον ἐκλογικὸν ἀποτέλεσμα· τοῦτο δὲ τὸ ψευδὲς καὶ κατὰ τύπον ἐκλογικὸν ἀποτέλεσμα οὐδαμῶς εἶναι δίκαιον νὰ ὑπολαμβάνηται ὡς γνήσιον ἀποκύημα τῶν ἐκλογικῶν πεποιθήσεων τοῦ λαοῦ, διὰ ταῦτα 1) μὲν ἀπηγορεύθη τῇ ἐξουσίᾳ καὶ τοῖς ὑπαλλήλοις αὐτῆς νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς τὰς ἐκλογάς, 2) δὲ ἐνομοθετήθη, ὅτι δὲν θεωρεῖται ἀληθὴς, ἤτοι ἔγκυρος, ἡ ἐκλογὴ, ἂν μὴ ὑποστῇ τὴν ἐξέλεγξιν νενομισμένης τινὸς ἀρχῆς καὶ κυρωθῇ ὑπ' αὐτῆς.

§ 139. Ὅθεν ἐξεταστέον ὑπάρχει εἰς τί συνίσταται ἡ τῶν ἐπεμβάσεων ἀπαγόρευσις καὶ τίνι τρόπῳ ἐφικτὴ καθίσταται ἡ ἐπίτευξις αὐτῆς καὶ τίς ἡ ἀρχὴ, ἥτις ἐξελέγχει ἢ δέον νὰ ἐξελέγχῃ τὸ κῦρος τῶν ἐκλογῶν. — Παρετηρήσαμεν ἐν τοῖς πρόσθεν, ὅτι ὁλόκληρον τὸ ὑπαλληλικὸν προσωπικὸν, (ἀποτελοῦν τὴν κατωτέραν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἤτοι τὴν διοίκησιν), ὀφείλει ὑπακοὴν τελείαν εἰς μόνας τὰς νομίμους τῆς κυβερνήσεως διαταγὰς, οὐχὶ δ' ἑπομένως εἰς τὰς παρανόμους αὐτῆς διαταγάς. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἡ ἀκριβὴς διάγνωσις τῶν ὑπαλληλικῶν καθηκόντων ὑπονοεῖ τὴν πρέπουσαν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, ἧς πολλάκις στεροῦνται πλεῖστοι τῶν κατωτέρων ὑπαλλήλων, καὶ μάλιστα τῶν στρατιωτῶν, ἑπομένως δύναται πολλάκις ὁ ὑπάλληλος νὰ ἐκλάβῃ τὴν παράνομον διαταγὴν ὡς νόμιμον καὶ νὰ ὑπακούσῃ εἰς αὐτὴν, ἂν μάλιστα ἐπικειμένη βαρεῖα ποινὴ δὲν ἀναγκάζῃ τὸν ὑπάλληλον νὰ ἐπιστήσῃ ἰδιάζουσαν προσοχὴν, 2) δὲ ἡ αὐστηρὰ ἐμμονὴ εἰς τὸν κύκλον τῶν ὑπαλληλικῶν καθηκόντων ἀπαιτεῖ τὴν ἔλλειψιν παντὸς φόβου περὶ ἀφαιρέσεως τῆς ὑπαλληλικῆς θέσεως, πρὸς ἣν συνδέονται πολλὰ ὑλικὰ καὶ ἠθικὰ συμφέροντα. Ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι πολλαχοῦ διορίζονται ἄνευ προσόντων, δὲν ἐξασφαλίζονται δὲ διὰ μονιμότητος· ὁ δὲ στρατὸς (οἱ ἁπλοῖ στρατιῶται ἰδίως) δὲν τυγχάνουσι τῆς προσηκούσης καταρτίσεως. Οἱ δὲ στρατιῶται καὶ ὑπάλληλοι δύνανται, παραβαίνοντες τὸ καθῆκον αὐτῶν, νὰ ἐπιδράσωσι σπουδαίως εἰς τῆς ἐκλογῆς τὴν ἔκβασιν, ἀλλοιοῦντες τελείως τὸ ἐκλογικὸν ἀποτέλεσμα. Δέον διὰ τοῦτο νὰ ἀπαγορεύηται ἐπὶ ποιναῖς βαρείαις ἡ ἀθέμιτος ἀνάμιξις τῶν δημοσίων λειτουργῶν καὶ μάλιστα τοῦ στρατοῦ, τελεσφορώτεραι δὲ πασῶν αἱ χρηματικαί. Καὶ ἐν μὲν τῇ Ἀγγλίᾳ, ἔνθα τὸ πρῶτον ἐγεννήθη, ἀνεπτύχθη καὶ εὐδοκίμησε τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, ἠσφαλίσθη ἡ ἐκλογικὴ ἐλευθερία διὰ

νης εὐθύνης (*), περὶ ἧς εἴπομεν τὰ εἰκότα ἐν τοῖς πρόσθεν. — Ἐν Ἑλλάδι ὅμως, ὡς ἐν ταῖς λοιπαῖς Ἠπειρωτικαῖς Ἐπικρατείαις, μέχρις ἐσχάτων ἐπεκράτει μόνον ἡ ποινικὴ εὐθύνη (**), ματαιουμένη κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων διὰ τῶν

(*) Οὕτως ἐξεδόθη νόμος ἐπὶ Γουλιέλμου καὶ Μαρίας, συμπληρωθεὶς ἀκολούθως ἐπὶ τῆς βασιλίσσης Ἄννης, καθ' ὃν οἱ ὑπάλληλοι ἢ οἱοιδήποτε ἀξιωματικοί, οἵτινες διὰ λόγων, δι' ἀγγελμάτων ἢ δι' ἐγγράφων ἢ καθ' οἱονδήποτε ἕτερον τρόπον ἠθελον ἀποπειραθῆ νὰ πείσωσιν ἢ μεταπείσωσιν ἐκλογέα, ὅπως ψηφίσῃ ὑπὲρ ὑποψηφίου βουλευτοῦ, τιμωρεῖται διὰ προστίμου ἑκατὸν λιρῶν στερλινῶν, οὗ τὸ μὲν ἥμισυ λαμβάνει ὁ καταγγείλας τὴν πρᾶξιν, τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ διανέμεται εἰς τοὺς πτωχοὺς τῆς ἐνορίας, ὁ δὲ ὑπάλληλος ὁ τοιούτου ἀδικήματος θεωρηθεὶς ἔνοχος, ἀποβάλλει τὴν ἱκανότητα νὰ γίνῃ εἰσπράκτωρ δημοσίων χρημάτων, ἢ νὰ ἀναλάβῃ οἱανδήποτε λειτουργίαν». Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Γεωργίου τοῦ Α' ἐξεδόθη διάταγμα, καθ' ὃ «ὁσάκις διατάσσεται ἐκλογὴ μέλους τινὸς τοῦ κοινοβουλίου, ὁ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργὸς ἢ ὁ ἀναπληρῶν αὐτὸν, πρὸ ἔτι τῆς διὰ τὴν ἐκλογὴν ὁρισθείσης ἡμέρας, ὀφείλει νὰ ἀποστείλῃ ἐγγράφως διαταγὴν περὶ τῆς εἰς ἀπόστασιν δύο μιλίων ἀποχωρήσεως πάντων τῶν συνταγμάτων ἢ λόχων ἢ οἱωνδήποτε στρατιωτικῶν σωμάτων, τῶν εὑρευόντων ἐν τῇ πόλει, κώμῃ ἢ ἄλλῃ θέσει, ἐν ᾗ πρόκειται νὰ τελεσθῇ ἡ ἐκλογή. Τὰ στρατεύματα ταῦτα ὀφείλουσι νὰ ἀπέλθωσι μακρὰν μίαν τοὐλάχιστον ἡμέραν πρὸ τῆς διὰ τὴν ἐκλογὴν ταχθείσης, δὲν δύνανται δὲ νὰ ἐπανέλθωσι πρὶν ἢ παρέλθῃ μία τοὐλάχιστον ἡμέρα ἀπὸ τοῦ πέρατος τῆς ψηφοφορίας».

(**) Σημειωτέον, ὅτι ἡ κατὰ τὴν ἐξέλεγξιν τῶν ἐκλογῶν ἀπόφασις τῆς Βουλῆς περὶ τοῦ ἐγκύρου τῆς ἐκλογῆς κατὰ τὴν ῥητὴν τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου διάταξιν οὐδαμῶς δύναται νὰ ματαιώσῃ τὴν ποινικὴν εὐθύνην τῶν βεβηλωσάντων τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα κατὰ παράβασιν τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου πολιτῶν ἢ ὑπαλλήλων (ἐκλογικοῦ νόμου τοῦ 1877 ἀρθ. 91). Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς Ὀκτωβριανῆς μεταβολῆς τοῦ 1862, καίτοι μηδὲν περὶ τούτου ῥητῶς ὁριζόντος τοῦ τότε ἐκλογικοῦ νόμου, ἐθεωρήθησαν παρ' ἡμῖν ἐλλόγως αἱ κατὰ τὰς ἐκλογὰς πραττόμεναι κολάσιμοι πράξεις ὑπαγόμεναι εἰς τὰ τακτικὰ ποινικὰ δικαστήρια, τῆς Βουλῆς ἐχούσης μόνον τὸ δικαίωμα νὰ ἐξετάζῃ τὰς περὶ τὰς ἐκλογὰς τῶν βουλευτῶν καὶ τὰ πληρεξούσια αὐτῶν ἀναφυομένας ἀμφισβητήσεις ἐπὶ τῷ κυρῶσαι ἢ ἀκυρῶσαι τὴν ἐκλογήν (Ἀρείου Πάγου ποινικὴ ἀπόφασις 29 τοῦ 1859).—Εἰρήσθω, ὅτι ὁ ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τοῦ 1862 ψηφισθεὶς ἐκλογικὸς νόμος καὶ ὁ νεώτερος νῦν ἰσχύων τοῦ 1877 (ἄρθρ. 91) ἐκήρυξαν ἀρμόδια πρὸς ἐκδίκασιν τῶν ἐκλογικῶν παραβάσεων, εἴτε παρ' ἰδιώτου εἴτε παρὰ στρατιωτικῶν διαπραχθεισῶν, τὰ τακτικὰ ποινικὰ δικαστήρια, καταργήσαντες κατὰ τοῦτο τὴν ἰδιάζουσαν ποινικὴν δικαιοδοσίαν τῶν στρατιωτικῶν. Ἡ διάταξις αὕτη ἤθελεν εἶναι μεγάλως περιοριστικὴ τῶν στρατιωτικῶν ἐπεμβάσεων, ἐὰν ἠσφαλίζετο ἐν ταὐτῷ τὸ ἀνεξάρτητον τῆς εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς· οὔσης ὅμως αὐτῆς ἐξηρτημένης, τὸ πλεῖστον τῶν παραβιαστῶν τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου δημοσίων λειτουργῶν καὶ στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων διαφεύγουσι τὴν εἰς δίκην εἰσαγωγὴν καὶ τιμωρίαν. Ἥκιστα δὲ συντελεῖ ἡ ἑτέρα τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου διάταξις (ἐκλογ. νόμου τοῦ 1877 ἄρθρ 93), καθ' ἣν ἡ τιμωρία τῶν ἐκλογικῶν παραβάσεων ἐπιδιωκτέα τυγχάνει καὶ δι' ἰδιωτι-

ἀπ' αὐτῶν ἀτυχῶς ἐξαρτωμένων εἰσαγγελέων· διὸ ἡ ἐκλογικὴ
ἐλευθερία ἦν κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ ἔρμαιον τῶν προσωπικῶς κυβερ
νώντων ἡγεμόνων ἢ τῶν ἀλληλοδιαδόχως ἀνερχομένων εἰς τὴν
ἐξουσίαν πολιτικῶν κομμάτων. Τούτου δ' ἕνεκα διετέλει ἐκ βά
θρων ἀνατετραμμένον τὸ ἀντιπροσωπικὸν πολίτευμα, συγκεντρου
μένων ἁπασῶν τῶν ἐξουσιῶν τοῦ Κράτους εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐκ
τελεστικῆς ἐξουσίας· ἔβαινον δὲ ἐξαχρειούμενα τὰ ἤθη τοῦ λαοῦ
βλέποντες τὸ κακὸν καὶ βλαπτικώτατον παράδειγμα τῆς ἀτιμω
ρησίας, ὃς δ' εἰπεῖν καὶ βραβεύσεως τοῦ ἀδικήματος, καὶ διαφθει
ρόμενοι οἱ πολιτευόμενοι, ἅτε τρεπόμενοι εἰς τὴν κολακείαν τῶ
ἑκάστοτε ἰσχυρῶν πρὸς ἀπόλαυσιν τοῦ ποθητοῦ βουλευτικοῦ εἰσι
τηρίου. Ἀλλὰ διὰ τοῦ ἀπὸ 17 Σεπτεμβρίου 1877 νέου περὶ ἐκλο
γῆς βουλευτῶν νόμου καθιερώθη εὐτυχῶς ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ ἀστυκ
εὐθύνη ἕνεκεν ἐκλογικῶν παραβάσεων, δικαιουμένου παντὸς πολί
του, οὗτινος προσεβλήθη τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα, νὰ κινήσῃ ἀγω
γὴν κατὰ τοῦ προσβαλόντος αὐτὸ ὑπαλλήλου πρὸς ἔκτισιν χρη
ματικοῦ τιμήματος, ὁριζομένου εἰς δραχμὰς 350 (*).

§ 140. Ἀλλ' ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἀναμίξεως τῶν ὑπαλλήλω
καὶ τῆς παρουσίας τῶν στρατιωτῶν δὲν εἶναι ἐπαρκὴς εἰς πρόλη

ρίας διατάξεων τῆς ποινικῆς δικονομίας, καὶ διὰ τὸ δύσκολον πολλάκις τῆς καταβολ
τῶν ὁριζομένων χρηματικῶν προκαταβολῶν καὶ διὰ τὸ αὐθαίρετον ἢ ἀδρανὲς αὐτ
πάλιν τῶν εἰσαγγελέων δυσχερὴς ἀποβαίνει ἡ ἐνέργεια ἰδιωτικῆς κατηγορίας.

(*) Ἰσχυρίζονταί τινες παρ' ἡμῖν, ὅτι κατὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν τῆς ἐξουσίας ἐπε
βάσεων ἢ τῆς ἰδιωτικῆς καπηλεύσεως τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος οὐδαμῶς ἰσχύ
τὸ πρόχωμα ἀγαθῶν ἀσφαλιστικῶν νόμων, ἀλλ' ἀπαιτεῖται ἡ βελτίωσις τῶν π
λιτικῶν ἠθῶν. Δὲν ἀρνούμεθα, ὅτι μόνος ὁ ἀγαθὸς νόμος δὲν ἰσχύει νὰ ματαιώσῃ κ
θόλου τὴν ἐκδολίευσιν τῶν δικαιωμάτων τῶν πολιτῶν· ἀλλ' ὅμως ἀναμφήριστ
θεωροῦμεν, ὅτι μεταξὺ νόμων ἀτελεστέρων καὶ νόμων ἐντελεστέρων ὑπάρχει σπο
δαία διαφορά. Ἐὰν ὁ νόμος περιέχῃ ἐλάσσονας λαβὰς εἰς τὴν ἐκδολίευσιν ἑαυτοῦ (ἤ
ἐὰν ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῆς νομιμότητος ἧττονας δύνανται νὰ διαπράττωσι κατασσ
στεύσεις οἱ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ καλούμενοι), ἢ ἐὰν τάσσῃ ἐπιτηδειοτέρας ποιν
καὶ ἅμα προνοῇ περὶ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν, εἶναι πολλῷ τελειότερος τοῦ παρέχοντ
μείζονας ἀφορμὰς εἰς καταδολίευσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ προστατευομένων δικαιωμάτ
ἢ ἧττον ἀποτρέποντος τὴν παραβίασιν τῶν ἐπιταγμάτων αὐτοῦ. Ἄλλως ὁμογνωμ
νοῦμεν μέν, ὅτι τὰ χρηστὰ ἤθη συντελοῦσιν εἰς τῶν νόμων τὴν κραταίωσιν, ἀλ
φρονοῦμεν ἅμα, ὅτι ἐξ ἄλλου οἱ ἀγαθοὶ νόμοι συντείνουσι τὰ μάλιστα εἰς τῶν ἠθ
τὴν βελτίωσιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἠθικοῦ αἰσθήματος. Καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, π
ἡ τάξωσι τὰς προρρηθείσας διατάξεις, ἦν ὑπερκεκορυφωμένη ἡ ἀναίδεια περὶ τ
ἐκδολίευσιν τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, ἀλλὰ δὲν ἀνέμενον οἱ πρακτικώτατοι Ἄ
γλοι πρὸς ἀποσόβησιν τῶν νοθειῶν καὶ τῆς βίας τῶν ἠθῶν τὴν βελτίωσιν, ἀλλὰ
ποινικῶν ῥητρῶν ἐπιτηδείων καὶ πρακτικῶν ἐγγυήσεων περιεφρούρησαν προσηκόντ
τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα καὶ κατέστησαν σπανιωτάτην τὴν καταδολίευσιν αὐτοῦ.

ψιν τοῦ κακοῦ. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ αἱ ἐξουσίαι δὲν ἐπεμβαίνουσι διὰ τῆς λόγχης καὶ τῆς καλπονοθεύσεως, ἐν ταῖς εὐνομουμέναις μάλιστα Εὐρωπαϊκαῖς ἐπικρατείαις, ἀλλὰ διὰ τῶν λεγομένων εὐφήμως ἠθικῶν μέσων τῆς ἐξουσίας, ἤτοι διὰ τῶν παροχῶν καὶ δωρημάτων πρὸς μερίδα τινὰ ἐκλογέων. Οὕτω φερ' εἰπεῖν διορίζουσιν εἰς τὰς ὑποδεεστέρας θέσεις, καὶ ἐνίοτε καὶ ὑψηλάς, φίλους τῶν ἀρεστῶν αὐταῖς ὑποψηφίων, ἢ χορηγοῦσι χρήματα ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου πρὸς οἰκοδομὴν ἐκκλησίας, σχολείου, πτωχοκομείου ἢ κατασκευὴν γεφυρῶν, ὁδῶν, διωρύγων καὶ ἄλλων δημοσίων ἔργων κτλ. κατὰ τὸν χρόνον τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ κυβερνητικοῦ ὑποψηφίου· τὰ δὲ ἠθικὰ ταῦτα μέσα σαγηνεύουσιν οὐ σμικρὸν τῶν ψηφοφόρων μέρος καὶ ἐπιφέρουσι συνήθως τὴν ἐπιτυχίαν τῶν φίλων τῆς ἐξουσίας. Ὅθεν τὸ κακὸν τῶν ἐπεμβάσεων μετριάζεται μόνον διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἐπεμβάσεως τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῆς παρουσίας τῶν στρατιωτῶν, ἀλλὰ δὲν ἐξαφανίζεται· ὑπάρχει δὲ χρεία τελείου ἐξαφανισμοῦ πρὸς ἀσφάλισιν τῆς ἐκλογικῆς ἐλευθερίας. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀπαιτεῖται ἡ ἐξολόθρευσις τοῦ συγκεντρωτικοῦ διοικητικοῦ συστήματος, ὑφ' ὃ τὰ πάντα κεῖνται ἐν ταῖς χερσὶ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἐν Ἀγγλίᾳ μετὰ τὴν λῆξιν ἢ τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς τὰ δύο κόμματα, ὅηλ. τὸ κυβερνῶν καὶ τὸ ἀντιπολιτευόμενον, ἀλληλομαχοῦσι διὰ τῶν ἐφημερίδων, διὰ τῶν ἐν ὑπαίθρῳ ἀγορεύσεων, δι' ἐπιτηδὲς ἐκδιδομένων φυλλαδίων, διὰ δημογοριῶν, διὰ παντοίων σαγηνευτικῶν ὑποσχέσεων, πειρώμενα ἑκάτερα νὰ πείσωσι τὸν λαὸν περὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ κοινωφελοῦς τῶν πολιτικῶν αὐτῶν ἀρχῶν καὶ τῆς πορείας αὐτῶν. Ὅθεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν ἐκλογῶν τὸ κοινωνικὸν σῶμα κινεῖται καὶ πυρέσσει, ἀλλ' οὐδεμία πρὸς πίεσιν ἢ σαγήνευσιν ψηφοφόρων ὑλικὴ ἐνέργεια τελεῖται, οὐδεμία σχεδὸν ἠθικὴ δύναται νὰ τελεσθῇ ὑπὸ τῆς ἐξουσίας· τοῦτο δὲ, διότι ἡ Ἀγγλία στερεῖται σχεδὸν διοικητικῶν λειτουργῶν, ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀπορρεόντων. Τὴν μὲν κομητείαν, ἰσοφαρίζουσαν πρὸς τὸν παρ' ἡμῖν νομόν, δὲν διέπει νομάρχης, ἀλλ' εὑρεύει μόνον ἐν αὐτῇ τοποτηρητής τις διοριζόμενος ἰσοβίως ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐκ τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν τοῦ νομοῦ καὶ μόνον σχεδὸν ἔργον ἔχων τὴν περὶ ὀργανώσεως καὶ κλήσεως τῆς ἐθνοφυλακῆς μέριμναν· ὁ δὲ σερὶφ, ὅστις ἐνιαυσίως ὀνομάζεται ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως μεταξὺ τριῶν, ὑπὸ τοπικῶν συμβουλίων ἐκλεγομένων, συγκαλεῖ καὶ διευθύνει κυρίως τὸ προανακριτικὸν ὀρκωτικὸν σῶμα, ὅπερ περιβάλλεται καὶ διά τινων διοικητικῶν καθηκόντων. Ἡ δὲ τράπεζα, ἡ μεγάλη αὕτη πιστωτικὴ μηχανὴ, εἰσ-

πράττει καὶ συγκεντροῖ τοὺς φόρους. Πρόδηλον ἐκ τούτου καθίσταται, ὅτι ἀμοιρεῖ μέσων εἰς ὑποστήριξιν τῶν ὑποψηφίων αὐτῆς ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις, κατ' ἀνάγκην ἑπομένως τελοῦνται ἐν Ἀγγλίᾳ πάνυ ἐλευθέρως αἱ ἐκλογαί. — Ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι, ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Ἱσπανίᾳ κτλ. ἡ κυβέρνησις εἶναι ἄγαν ἰσχυρὰ κατὰ τὰς ἐκλογάς, ἅτε ἔχουσα ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς μεγάλην δύναμιν, τὴν δύναμιν τῶν διορισμῶν καὶ τῶν παύσεων, τῶν διοικητικῶν ἐνεργειῶν καὶ χαρισμάτων.

§ 141. Ἴδωμεν ἤδη τίς ἡ ἀρχή, εἰς ἣν τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα διαπιστεύουσι τὸ σπουδαῖον ἔργον τῆς ἐξελέγξεως τῶν ἐκλογῶν. Ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου πρῶτον ἐπεκράτησε πολίτευμα συνταγματικόν, ἀπετέλουν κατ' ἀρχὰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων οἱ κατὰ τύπον ἐκλεγόμενοι βουλευταί, πλάσματα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς πανισχύρου ἔτι ἐν Ἀγγλίᾳ βασιλείας· ἀλλ' ὅτε τὸ πολίτευμα προϊόντος τοῦ χρόνου ἀνεπτύχθη, ἐθεωρήθη δέον νὰ ἀνατεθῇ εἰς αὐτὴν τὴν Βουλὴν (τὴν ἀνεξέλεγκτον δηλ. Βουλὴν, ἤτοι τὸ σύνολον τῶν κατὰ τύπον ἐπιτυχόντων βουλευτῶν) ἡ ἐξέλεγξις τῶν ἐκλογῶν· κατὰ μίμησιν δὲ τῆς Ἀγγλίας καὶ αἱ λοιπαὶ ἀντιπροσωπικαὶ ἐπικράτειαι ἀνέθηκαν ὁμοίως εἰς τὴν Βουλὴν τὴν τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν ἐξέλεγξιν. Ἡ κοινοβουλευτικὴ πεῖρα ἐν τούτοις ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐξέλεγξις αὐτῶν ἄφευκτον ἐπακολούθημα ἔχει ἢ τὴν ἐπικύρωσιν ἁπασῶν τῶν ἐκλογῶν (νομίμως τε καὶ μὴ διεξαχθεισῶν), συναπτομένου μεταξὺ τῶν κατὰ τύπον βουλευτῶν τοῦ ἀνωνύμου συναλλάγματος do ut des (δίδωμι ἐπὶ τῷ λαβεῖν) ἢ, τὸ χείριστον, τὴν ἐπικύρωσιν μὲν πολλῶν παρανόμων, ἀκύρωσιν δὲ ἐνίων νομίμων ἐκλογῶν, ἐπικρατούσης ἑτεροκλινοῦς καὶ φατριαστικῆς κρίσεως. Διὰ τοῦτο ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τοῦ προλαβόντος αἰῶνος ἐλήφθη τὸ μέτρον νὰ ἐξελέγχῃ τὰς ἐκλογὰς τελεσιδίκως, οὐχὶ πᾶσα ὁμοῦ ἡ Βουλὴ, ἀλλὰ μέρος μόνον βουλευτῶν, καθ' ὧν δὲν ἐδόθησαν ἐνστάσεις, καὶ μετὰ προηγουμένην ἐξαίρεσιν τῶν ὑπόπτων ἐπὶ προσωποληψίᾳ κατὰ τεταγμένας ἐγγυήσεις. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τοῦτο τὸ μέτρον δὲν ἐδυνήθη νὰ ἀποσοβήσῃ τὰ δεινὰ τῆς ἑτερομεροῦς τῶν ἐκλογῶν ἐξελέγξεως, καθιερώθη ἔναγχος ἀλλοῖον μέσον ἐξελέγξεως, ἐγκαταλειφθέντος τοῦ ἐκεῖ πρῶτον ἐπικρατήσαντος συστήματος τῆς ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐξελέγξεως τῶν ἐκλογῶν. Ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι, ὡς καὶ ἐν ταῖς πλείσταις ἔτι τῶν ἄλλων ἀντιπροσωπικῶν ἐπικρατειῶν, ὅπου ἡ μὲν ἐκτελ. ἐξουσία μεγίστην ἔχει ῥοπὴν εἰς τὴν ἔκβασιν τῶν ἐκλογῶν, ὁλόσωμος δὲ ἡ Βουλὴ ἐλέγχει αὐτὰς περαιωθείσας, τὸ ἀντιπροσωπικὸν συνέδριον ἀποτελεῖ πολλάκις σύλλογον ἁπλοῦν πολιτικὸν ἐξ εἰκο-

νικῶν βουλευτῶν, ψευδὲς καὶ νόθον σῶμα. Πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ μεγάλου τούτου δεινοῦ, ὅπερ θανασίμως τραυματίζει τὰ ἐλεύθερα ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα, μεταβάλλον αὐτὰ εἰς κατ' οὐσίαν μοναρχικὰ ἀπόλυτα ἢ κακοδιοικησίας καὶ ἀθλιότητος στυγανὰ πολιτεύματα, δέον νὰ ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τῆς Βουλῆς ἡ ἐξέλεγξις τῶν ἐκλογῶν, ἀνατιθεμένη εἰς ἄλλο σῶμα ἀφερεγγυώτερον, ἢ τοὐλάχιστον νὰ κολοβωθῇ ἡ περὶ τὴν ἐξέλεγξιν δύναμις τῆς Βουλῆς, καθιερουμένης καὶ προκαταρκτικῆς ἐξελέγξεως (πρὸς χορήγησιν τῶν βουλευτικῶν εἰσιτηρίων), ἀνατιθεμένης δ' εἰς ἕτερον σῶμα, παρέχον ἐγγυήσεις ἀρρεπεστέρας διαδικασίας. Ἐπιστημονικῶς ἐξετάζοντες ἐνταῦθα μόνον τὸ ζήτημα, ἀπέχομεν νὰ διατυπώσωμεν πλήρες σχέδιον περὶ τοῦ τίνι τρόπῳ δύναται κατὰ τὴν ἡμετέραν πεποίθησιν νὰ καταρτισθῇ φερέγγυον ἐξελεγκτικὸν ἢ προεξελεγκτικὸν σῶμα. Ὀφείλομεν ὅμως νὰ διαμαρτυρηθῶμεν ἐντόνως κατὰ τῆς κρατούσης ἔτι παρ' ἡμῖν πεπλανημένης δόξης, ὅτι εἶναι ἀνελεύθερος καὶ ἀντικοινοβουλευτικὴ ἡ εἰς ἄλλο σῶμα ἀνάθεσις τῆς τῶν ἐκλογῶν ἐξελέγξεως. Ὡς πολλάκις εἴπομεν, μόνον αἱ ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι ἐτάχθησαν ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς, ἑπομένως εἶναι ἀμετάλλακτοι καὶ ἀτροποποίητοι, ὡς τὰ μαθηματικὰ ἀξιώματα· ἀλλ' αἱ πολιτικαὶ εἶναι μεταβληταί, κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς πείρας καὶ τῶν ἰδιαιτέρων ἐθνικῶν περιστάσεων καὶ περιπετειῶν ὁριζόμεναι, βάσιν ἔχουσαι ἀμεταλλακτον μόνον τὴν κατατομὴν τῶν ἐξουσιῶν καὶ τὴν ὑπεύθυνον ἐξάσκησιν αὐτῶν. Ὅσάκις λοιπὸν ἡ πεῖρα καταδεικνύει, ὅτι ἐλαττωματικῶς ἔχει διάταξίς τις καθεστηκυῖα, οὐ μόνον θεμιτὸν ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἐπιζητῆται ἡ νόμιμος αὐτῆς μεταβολή, οὐδαμῶς ἐκ τούτου κολοβουμένων, ἀλλὰ καὶ ἐπιῤῥωνυμένων μάλιστα τῶν ἐλευθεριῶν. Ἀλλ' οἱ βουλευταὶ εἶναι, ἀντιτάττουσιν οἱ ἀντιδοξοῦντες, οἱ ὕπατοι καὶ κυριώτατοι ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους· ἑπομένως δὲν δύναται νὰ ἐπεμβῇ ἄλλος τις εἰς τὴν ἐξέλεγξιν τῆς πηγῆς αὐτῶν, διότι οὕτω προσβάλλεται τὸ παρ' αὐτῶν ἀντιπροσωπευόμενον ἔθνος. Ἀλλ' ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος εἶναι προδήλως σοφιστικός, διότι πρῶτον μὲν πρὸ τῆς ἐξελέγξεως τῶν ἐκλογῶν οἱ βουλευταὶ δὲν εἶναι ἔτι βουλευταί, ἀλλὰ πρόσωπα, ὧν πολλά, καὶ ἐνίοτε ἴσως πάντα, δέον νὰ ἀποβληθῶσι τοῦ βουλευτηρίου, διότι ἀνέδειξεν αὐτοὺς οὐχὶ ἡ πραγματικὴ θέλησις τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἡ ἐπέμβασις, τὸ ψεῦδος, ἡ βία, ἡ καλπονοθεία· δεύτερον δὲ οἱ βουλευταὶ λέγονται μὲν ἀντιπρόσωποι, διότι διαχειρίζονται σπουδαίαν ἐξουσίαν καὶ ἐκλέγονται κατὰ διαλείμματα ὑπὸ μεγάλης ἢ μικρᾶς μερίδος τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ πράγματι καθολικοὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ,

ἅτε νομοθέται μόνον καὶ ἐπιτηρηταὶ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐκλεγόμενοι. Πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καὶ κρείττονος κυβερνήσεως τὰ ἐλεύθερα πολιτεύματα ἐξωστράκισαν τὴν μοναρχίαν καὶ καθιέρωσαν καθόλου ἢ ἐν μέρει τὴν πολυαρχίαν, πρὸς τοῦτο δὲ ὥρισαν τὴν ἐκλογὴν βουλευτῶν καὶ προσόντα ἐκλογῆς καὶ ἐκλεξιμότητος· δὲν ἔπεται ὅμως, ὅτι οἱ βουλευταὶ εἶναι αὐτὸς ὁ κατ' ἰδίαν θέλησιν κατασκευάζων καὶ μετασκευαζων πολιτεύματα κυρίαρχος λαός, ἡ ἐθνικὴ κυριαρχία ἐν τῇ πληρότητι αὐτῆς· καθ' ἓν καὶ μόνον μέρος, μέγα ἀληθῶς καὶ σημαντικώτατον μέρος, ἀντιπροσωπεύουσι τὸν λαὸν, ὅτι διαχειρίζονται ἀμέσως μὲν τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, ἐμμέσως δὲ διὰ τῆς ἐλέγξεως τὴν ἐκτελεστικήν. Ἂν ὅμως ὀρθότερον καὶ συντελεστικώτερον εἰς ἀσφάλισιν τῶν ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐλευθεριῶν θεωρηθῇ ποτε νὰ ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τῆς Βουλῆς καθήκοντα ἢ δικαιώματά τινα, ἀνατιθέμενα εἰς ἄλλα σώματα καὶ σωματεῖα δι' ἐκλογῆς ἢ ἄλλως καταρτιζόμενα, οὐδαμῶς ἀνελεύθερον, ἀλλὰ καὶ ἐλευθεροπρεπέστατον ἔσται νὰ τελεσθῇ τοῦτο. Ἐν τούτοις μέχρι τοῦ νῦν κατὰ πάντα τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα, πλὴν τοῦ ἀγγλικοῦ, ἐλέγχει τὰς ἐκλογὰς ἡ Βουλὴ, ἀποφαινομένη δηλονότι περὶ τοῦ νομίμου ἢ μὴ αὐτῶν καὶ ἐπικυροῦσα μὲν τὰς θεωρηθείσας νομίμους, ἀκυροῦσα δὲ τὰς παρανόμους. Καὶ νόμιμοι μὲν κηρύσσονται αἱ ἐκλογαὶ, ὁσάκις ἔνθεν μὲν δὲν ἠλλοιώθη τὸ ἐκλογικὸν ἀποτέλεσμα διὰ νοθείας ἢ ἀποκλεισμοῦ ψηφοφόρων, οὔτε διεφθάρη ἡ συνείδησις τῶν ἐκλογέων διὰ τῆς βίας, τῶν ἀπειλῶν ἢ τῆς δωροδοκίας, ἔνθεν δὲ οἱ διὰ τῆς ἐκλογῆς ἀναδειχθέντες ἔχουσι τὰ νόμιμα προσόντα ἐκλεξιμότητος· παράνομοι δὲ ὁσάκις τοὐναντίον ἠλλοιωθη τὸ ἐκλογικὸν ἀποτέλεσμα ἢ ἐφθάρη τὸ ἐκλογικὸν φρόνημα τοῦ λαοῦ διὰ τῆς νοθεύσεως, τῆς βίας, τῆς πιέσεως ἢ τῆς δωροδοκίας ἢ ἐνηργήθη μὲν νομίμως ἡ ἐκλογὴ, ἀλλ' οἱ διὰ τῆς ἐκλογῆς ἀναδειχθέντες στεροῦνται τῶν νενομισμένων τῆς ἐκλεξιμότητος προσόντων. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἀκυροῦται ὁλοσχερῶς ἡ ἐκλογὴ, ἐξέρχονται ἑπομένως τοῦ βουλευτηρίου οἱ διὰ τῆς παρανόμου ἐκλογῆς ἀναδειχθέντες, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ δὲν ἀκυροῦται μὲν ἐν γένει ἡ ἐκλογὴ, ἀλλ' ἀποβάλλονται τοῦ βουλευτηρίου οἱ ἐστερημένοι τῶν ὡρισμένων προσόντων ἐκλεξιμότητος (*).

(*) Ἀλλ' ὑπόκεινται εἰς τὴν ἐξελεγκτικὴν ἐξουσίαν τῆς Βουλῆς οἱ ἐκλογικοὶ καταλογοι; Αἱ βουλευτικαὶ ἢ δημοτικαὶ ἐκλογαὶ ἐνεργοῦνται ἐπὶ τῇ βάσει ὁριστικῶν ἐκλογικῶν καταλόγων, κατηρτισμένων κατὰ τὰς νενομισμένας ἐγγυήσεις καὶ ἑπομένως ἀνωτέρων πάσης προσβολῆς. Ὁ ἐκλογικὸς νόμος παρέχει εἰς πάντας τοὺς ἐκλογεῖς τὸ δικαίωμα νὰ προκαλέσωσι δι' ἐνστάσεων τὴν ἀποβολὴν τῶν ἀνικάνων καὶ τὴν ἐγ-

§ 142. Ἐξετάσωμεν ἤδη κατὰ τίνα τρόπον ἐξελέγχει ἡ Βουλὴ τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς. Δύο συστήματα ἐξελέγξεως ὑπάρχουσι,

γραφὴν τῶν ἱκανῶν, εἰς δὲ τὰ δικαστήρια ἀνατίθησι τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐνστάσεων, τὴν ἐπ' αὐτῶν ἀπόφανσιν καὶ τὴν ἔκδοσιν ὁριστικῶν καὶ τελεσιδίκων περὶ τῶν ἐκλογικῶν καταλόγων ἀποφάσεων, καθ' ὧν οὐδὲν χωρεῖ ἔνδικον μέσον, οὐδεμία ἔνστασις περὶ τῆς ἀληθείας. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι ἡ περὶ τὴν σύνταξιν καὶ τὴν ἐτησίαν ἀναθεώρησιν τῶν ἐκλογικῶν καταλόγων διαδικασία ἦν πάντη ἀτελὴς καὶ ἀρρύρητος καὶ ἡ ὁριστικότης αὐτῶν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου ἀμφίβολος, ἡ Βουλὴ ὤφειλε κατ' ἀνάγκην νὰ θεωρῇ ἀληθεῖς καὶ ἐπομένως ἀνεπιδέκτον ἐξελέγξεως καὶ προσβολῆς τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, διότι οὐδὲν μέσον ἔχει νὰ ἐξελέγξῃ αὐτό, καὶ τὸ σπουδαιότερον, οὐδὲν μέσον νὰ προκαλέσῃ τὴν διόρθωσιν καὶ καθαρισμὸν αὐτῶν πρὸς ἐνέργειαν ἄλλων ἐγκύρων ἐκλογῶν. Τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου ῥητῶς ὁρίζοντος, ὅτι μόνον δημότης τοῦ δήμου, (οὗ ὁ ἐκλογικὸς κατάλογος προσβάλλεται ἐνώπιον τῆς Βουλῆς), δύναται νὰ ἐγείρῃ ἐνστάσεις κατὰ τῆς παραλείψεως ἱκανῶν ἢ τῆς ἐγγραφῆς ἀνικάνων, ὅτι τὰς ἐνστάσεις ταύτας προσβάλλει ἐντὸς ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος εἰς ὡρισμένην ἐπιτροπήν, ὅτι ἐπ' αὐτῶν ἀποφαίνεται ἄλλη ἐπιτροπὴ ἐντὸς ὡρισμένου πάλιν διαστήματος, ὅτι κατ' αὐτῶν ἐπιτρέπεται ἔφεσις ἐντὸς ὡρισμένου πάλιν διαστήματος ἐνώπιον τοῦ ἁρμοδίου Πρωτοδικείου κτλ. κτλ. καὶ ὅτι καθ' ὡρισμένην τοῦ ἔτους ἡμέραν δημοσιεύεται ὁ κατάλογος, τί δύναται νὰ πράξῃ ἡ Βουλὴ πρὸς διόρθωσιν τοῦ καταλόγου, ὅπως ἡ νέα ἐκλογὴ ἐνεργηθῇ ἐπὶ τῇ βάσει ἄλλου καταλόγου. Ἄλλως ὁ ἐκλογικὸς νόμος ὁρίζει, ὅτι ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἀκυρώσεως ἐνεργεῖται ἡ νέα ἐκλογή, καθ' ἃς, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι εἶχε τὸ δικαίωμα καὶ τὰ μέσα ἡ Βουλὴ νὰ καθαρίσῃ τοὺς καταλόγους, δὲν δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο διὰ τὸ σύντομον τοῦ χρονικοῦ διαστήματος. Ὅθεν καὶ διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς ἐμφαίνεται τὸ παράλογον καὶ παράνομον τοῦ ἐξελέγχειν τὴν Βουλὴν τοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους.—Προσθετέον θεωροῦμεν ἐνταῦθα, ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο ἀνέπτυξεν ἄριστα διὰ μακρῶν ὁ comte de Theux ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς Βελγικῆς Βουλῆς τῆς 11 Νοεμβρίου 1839, ἧς μνημονεύει, ἐπιδοκιμάζων τά τε ἐπιχειρήματα αὐτοῦ καὶ τὰ συμπεράσματα, ὁ J.-J. Thonissen ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ La Constitution Belge annotée n° 184 (ἔκδ. β' τοῦ 1876 σελὶς 137—138). «Τοῦ νόμου (ἐπιλέγει ὁ Thonissen) ὁρίζοντος διαῤῥήδην τὰς κεκλημένας εἰς τὴν περὶ τοῦ κανονικοῦ τῶν ἐκλογικῶν καταλόγων ἀπόφανσιν ἀρχάς, πρόδηλον τυγχάνει, ὅτι αἱ Βουλαί, ἀντιποιούμεναι τῆς ἀποστολῆς ταύτης, ἐκτρέπονται αὐθαιρέτως τῶν ὁρίων τῆς ἐξουσίας αὐτῶν».

Ἔχει ὅμως τὸ δικαίωμα ἡ Βουλὴ νὰ ἀποβάλλῃ τοῦ βουλευτηρίου δι' ἄλλους λόγους βουλευτὰς, νομίμως ἐκλεχθέντας καὶ ἔχοντας πάντα τὰ νόμιμα προσόντα ἐκλεξιμότητος; Οὐχὶ βεβαίως. Ὅταν μετὰ αἱματηρὰς ἐπαναστάσεις, ὁρμωμένας ἐξ ἀποστροφῆς πρὸς καταλυθείσας δυναστείας ἢ ἐκ σκέψεων προοδευτικῶν καὶ κοινωνικῶν, συνέρχωνται ἐθνοσυνελεύσεις, ἐντολὴν ἔχουσαι οὐ μόνον νὰ συντάξωσι τὴν πολιτείαν ἀλλὰ καὶ νὰ ἱδρύσωσι καὶ ἀσφαλίσωσι τὰς ἀρχὰς τῆς παραγαγούσης αὐτὰς ἐπαναστάσεως, πᾶν ὅ,τι ἐπομένως δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐδραίωσιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἧς εἶναι τέκνον ἐθνοσυνέλευσίς τις, οὐ μόνον δικαιοῦται ἀλλὰ καὶ ὀφείλει ἠθικῶς νὰ ψηφίσῃ δυνάμει τῆς κυριαρχίας αὐτῆς, ἔξεστιν αὐταῖς νὰ μὴ δεχθῶσιν εἰς τοὺς κόλπους αὐτῶν ἄνδρας δουλοπρεπῶς ὑπηρετήσαντας τὸ ὑπὸ τοῦ ἔθνους καταδικασθὲν

τὸ σύστημα τῆς δι' ἐπιτροπῶν καὶ τὸ σύστημα τῆς διὰ τμημάτων ἐξελέγξεως. Εἴπομεν ἤδη, ὅτι ἀποκρούομεν ἐν γένει τὸ σύ

πολιτικὸν σύστημα καὶ ἐπιβουλεύσαντας προδοτικῶς τὰς ἐλευθερίας τοῦ τόπου. Ὑπεράνω βεβαίως τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας οὐδεμία δύναμις κεῖται, πλὴν μόνον τῶν ἀρχῶν τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἠθικῆς, συνδεομένων πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ συμβατικὴ συνέλευσις τῆς Γαλλίας ἐξήλασε πολλὰ μέλη αὐτῆς, νομίμως ἐκλεχθέντα, καὶ τὸ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1640 καταρτισθὲν ἐν Ἀγγλίᾳ μακρὸν κοινοβούλιον (the long-parliament), φέρον πλήρη τύπον ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἐξεφυλλοφόρησεν ἑκατὸν τεσσαράκοντα ὅλους βουλευτὰς πρὸς ἐπίτευξιν τῆς καθαιρέσεως τοῦ Καρόλου. Ἀλλ' ὅσον θεμιταὶ πολλάκις καὶ ἔστιν ὅτε ὠφέλιμοι καθίστανται αἱ τοιούτου εἴδους κυριαρχικαὶ ἀποβολαί, ἀσφαλίζουσαι τὴν ἐπιβουλευομένην ἐπανάστασιν καὶ ἰσχύουσαι σωτηρίως εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν πολιτικῶν χαρακτήρων καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς δημοσίας ἠθικῆς, τοσοῦτον ἀκροσφαλὴς, κινδυνώδης καὶ ἄδικος εἶναι ἡ τῶν ἀποβολῶν ἀρχή, ἐφαρμοζομένη εἰς συνήθη καὶ τακτικὰ ἀντιπροσωπικὰ σώματα. Ἐν ὁμαλῷ καιρῷ οὐ μόνον ξένη ὑπερβαλλόντως ἀνεπτυγμένος ὁ φατριασμὸς, οὐδεμίαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σημαίαν ἀρχῶν προόδου καὶ ἠθικῆς φέρων· διὸ δὴ ἡ εἰς τὴν πλειονοψηφίαν χορήγησις τοιούτου δικαιώματος θέλει ἐξυπηρετεῖ μόνον πρὸς σκάνδαλον τῆς δημοσίας ἠθικῆς καὶ τῆς δημοσίας τάξεως τὰ φατριαστικὰ πάθη καὶ συμφέροντα τῆς ἑκάστοτε πλειονοψηφούσης πολιτικῆς μερίδος, ἔτι δὲ μᾶλλον τὴν δουλοπρέπειαν καὶ τὴν κολακείαν, ἀλλὰ καὶ καθίσταται οὕτως ἡ Βουλὴ ὑπερτέρα τοῦ ψηφοφοροῦντος λαοῦ. Διὰ τοῦτο εὐτυχῶς οὐδαμοῦ τῶν ἀντιπροσωπικῶν Ἐπικρατειῶν καθιερώθη τοιαύτη ἀρχή. Αἱ δὲ ἐν Γαλλίᾳ παράνομοι ἀποβολαὶ τοῦ ἀββᾶ Γρηγορίου (Grégoire) κατὰ τὸ 1818 καὶ τοῦ Μανουὴλ κατὰ τὸ 1823 ἐκ τῶν τότε Γαλλικῶν βουλῶν, προελθοῦσαι ἐξ ὑπερβολῆς κολακείας αἰσχρᾶς πρὸς τὸν βασιλέα, διότι ὁ μὲν πρῶτος πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἶχεν ἐκφρασθῇ ὑπὲρ τῆς καταδίκης Λουδοβίκου τοῦ ΙΣΤ' (κατὰ τὸ 1793), ὁ δὲ δεύτερος ἐξήνεγκε φράσεις τινὰς κατὰ τῆς Βουρβωνικῆς δυναστείας ἕνεκα τοῦ κατὰ τῶν Ἱσπανῶν πολέμου, ἐστιγματίσθησαν ἀπηνῶς ὑπὸ τῆς ἱστορίας. Ἐκτὸς ὅμως τῶν δύο τούτων παραδειγμάτων βεβήλου νοσφισμοῦ τῶν ἐθνικῶν δικαιωμάτων, ἀρκούντως ἐμφαινόντων πόσον ἀκροσφαλὴς εἶναι ἡ ἀπονομὴ τοιούτου δικαιώματος εἰς νομοθετικὰ σώματα, δὲν ὑπάρχει εὐτυχῶς ἄλλο ἐν τοῖς κοινοβουλευτικοῖς χρονικοῖς. Ἐν Ἀγγλίᾳ κατ' ἐξαίρεσιν, ὅπου δὲν ὑπάρχει νομοθετικός τις φραγμὸς εἰς τὸ κοινοβούλιον, πολλάκις ἀπεβλήθησαν τοῦ βουλευτηρίου νομίμως ἐκλελεγμένοι βουλευταί, καὶ φέροντες πάντα τὰ νόμιμα τοῦ ἐκλεξίμου προσόντα. «Ὁ ἀποκλεισμὸς ἰσχύει συνήθως, λέγει ὁ May, ἐπὶ τῶν ἀδικημάτων ἐκείνων, ἅτινα καθιστᾶσι τοὺς ἐκλεχθέντας ἀνικάνους νὰ καταλάβωσι βουλευτικὴν ἕδραν, ἡ δὲ παραδοχὴ αὐτῶν ἐδύνατο νὰ παραβλάψῃ τὸ ἄξιωμα τοῦ σώματος. Ἀποκλείονται μέλη ἕνεκα παραποιήσεως, ἐπιορκίας, δόλου, ἀπιστίας, καταχρήσεως δημοσίων χρημάτων, δωροδοκίας καὶ ἕνεκα διαγωγῆς ἀναξίας πρὸς τὸν χαρακτῆρα δημοσίου ὑπαλλήλου καὶ τιμίου πολίτου (gentleman)». Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ παγίωσις τῶν θεσμῶν καὶ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ βίου κατέστησαν εὐτυχῶς νεκρὸν ἀπό τινος τὸ δικαίωμα τῆς ἀποβολῆς. Οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ, ὅτι οἱ ἀδικήμασιν ἐνεχόμενοι δίκαιον καὶ λυσιτελὲς εἶναι νὰ ἀποκλείωνται τοῦ βουλευτηρίου, διὰ τοῦτο δὲ ἐν ταῖς εὐνομουμέναις πολιτείαις ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς διαπράξαντας ἀτιμωτικὸν ἀδίκημα πολυετὴς ἢ ὀλιγοετὴς στέρησις τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βάρνης

τημα τῆς βουλευτικῆς τῶν ἐκλογῶν ἐξελέγξεως, ὡς οὐδένα τι-
ν φραγμὸν εἰς τὸν συμψηφισμὸν τῶν ἐπεμβάσεων καὶ τῶν καλ-
ονοθεύσεων· ἀλλὰ μεταξὺ τῶν δύο φρονοῦμεν, ὅτι τὸ σύστημα
ῆς δι' ἐπιτροπῶν ἐξελέγξεως ὑπὸ τὰς δεούσας ἐγγυήσεις εἶναι
ρετώτερον τοῦ τῶν τμημάτων, διότι καθίστησι τὸν συμψηφι-
όν τοῦτον ὅσον ἐνεστὶ δυσχερέστερον. Καὶ τὸ μὲν τμηματικὸν
ύστημα, ὅπερ ἐπεκράτησεν ἐν Ἑλλάδι ἀπ' ἀρχῆς τοῦ συνταγμα-
ικοῦ ἡμῶν βίου, παρεληφθὲν ἐκ τῆς Γαλλίας, κατεδικάσθη ἤδη
μοψήφως ὑπὸ τῶν πολιτικῶν συγγραφέων καὶ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς
ράξεως. Τὸ δὲ τῶν ἐπιτροπῶν, ὅπερ παρέλαβον τὰ ἄλλα συνταγ-
ατικὰ ἔθνη ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος ὑπὸ τροποποιήσεις,
καὶ δὲν εὐδοκίμησε τελείως, παρήγαγεν ὅμως εὐαρεστότερα ἀπο-
ελέσματα. Αἱ ἐπιτροπαὶ κατὰ τὸ ἀγγλικὸν σύστημα δὲν ὑποβο-
θοῦσιν, ὡς παρ' ἡμῖν καὶ ἐν Γαλλίᾳ τὰ τμήματα, τὴν ἀπόφασιν
οῦ ὅλου σώματος, οὗ ἐνώπιον συζητεῖται ἡ ἐπικυρωτικὴ ἢ ἀκυ-
ωτικὴ ἔκθεσις τοῦ τμήματος, ἀλλ' ἀποτελοῦσιν ὁρκωτὸν δικα-
τήριον ἀποφαινόμενον τελεσιδίκως περὶ τοῦ κύρους τῆς ἐκλογῆς.
Ὅτε ὁ Grenville κατὰ τὸ 1770 εἰσήγαγε τὴν βάσιν τοῦ θεσμοῦ
ούτου, ἔλεγεν ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ, ὅτι κατὰ τὸ ἕως τότε ὑπάρ-
ον σύστημα τῆς ὑπὸ τῆς Βουλῆς πάσης ἐξελέγξεως τῶν ἐκλο-
ῶν «ἀντὶ νὰ εἰσέρχηται εἰς τὴν ἔρευναν τῶν λόγων καὶ τῶν
τραγμάτων ἐρείδεται κυρίως ἑκάστη μερὶς εἰς τὸ ἴδιον συμφέρον·
ἶναι οὐχ ἧττον βέβαιον ἢ κακόηθες, ὅτι κατὰ τὴν ἐξέλεγξιν ἐπι-
ητοῦμεν ψήφους, ὡς εἰ ἤμεθα ἐλεύθεροι νὰ ἐκλέξωμεν, ὡς εἰ δὲν
φείλομεν νὰ ἀποφανθῶμεν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς δικαιοσύνης,
λλ' ἐδικαιούμεθα νὰ ὑπακούσωμεν εἰς τὰς ἰδίας ἡμῶν ἐμπνεύ-
σεις καὶ κλίσεις. Οὐ μὴν ἀλλ' εἶναι γνωστόν, ὅτι εἰς πᾶσαν ἀμφι-
βητουμένην ἐκλογὴν πολλὰ μέλη τοῦ κοινοβουλίου τούτου, ἅτι-
α δίκην δικαστῶν ὀφείλουσι νὰ ἀποφανθῶσι περὶ τῶν ἀντιπάλων,
αναλαμβάνουσιν ἐν τῇ δίκῃ τὴν θέσιν μερίδος καὶ πολιτεύονται
ατριαστικῶς ἐν ὑποθέσει, περὶ ἧς ὀφείλουσι νὰ ἀποφανθῶσι παν-
άπασιν ἀρρεπῶς». Κατὰ δὲ τὴν τοῦ νόμου τούτου (grenville act)
τενομένην τῷ 1839 τροπολογίαν ὁ πρόεδρος ἐκλέγει ἑξαμελῆ γε-
ικὴν ἐπιτροπὴν (general committee of elections) ἐκ τῶν μελῶν
ῆς Βουλῆς, καθ' ὧν οὐδεμία ὑπάρχει ἔνστασις, οὐδὲ συνδέονται
ιὰ συγγενείας ἢ συμφερόντων πρὸς τοὺς διαδίκους· ἂν δὲ μηδε-

τερεῖσα καὶ αὐτοῦ τοῦ δικαιώματος τοῦ ψηφοφορεῖν, ἐφαρμοζομένη δὲ ὡς πᾶσαι αἱ
οιναὶ ὑπὸ τῶν δικαστηρίων. Ἀλλὰ τὸ βουλευτήριον ἐν τίνι δικαιώματι δύναται νὰ
ετατροποιηθῇ εἰς δικαστήριον τῶν ἰδίων μελῶν καὶ ἄνευ τινὸς ἀποδεικτικῆς διαδικα-
ίας νὰ ἀποδώσῃ τὴν μομφὴν τοῦ ἐνόχου εἰς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν αἱρετὸν τοῦ λαοῦ;

μία παρατήρησις προβληθῇ ὑπὸ τοῦ σώματος περὶ τῶν ἀνωτέρω προσόντων τῶν ἐκλεχθέντων μελῶν, ταῦτα προβαίνουσιν εἰς τὴν ἐξέλεγξιν, διορίζοντα ἑτέραν εἰδικὴν ἐπιτροπὴν (special committe) ἐκ τῶν τμημάτων τοῦ κοινοβουλίου δι' ἑκάστην ἔνστασιν. Τὸ σύστημα τοῦτο ἄγει εἰς ἥττονα ἀποτήματα τοῦ ἀλλαχοῦ ἐπικρατοῦντος τῆς ὑπὸ πάσης τῆς Βουλῆς ἐξελέγξεως, ἀλλ' οὐχ ἧττον δὲν ἔκοψεν ἀπὸ ῥίζης τὸν κατὰ τὰς ἐξελέγξεις φατριασμόν. Τούτου ἕνεκα ἐν Ἀγγλίᾳ περιεβλήθη ἀπό τινος (ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1868) διὰ πολλῷ μειζόνων ἐγγυήσεων ἡ ἐξέλεγξις τῶν ἐκλογῶν, ἀφαιρεθεῖσα σχεδὸν ἀπὸ τῆς Βουλῆς (*). Παρ' ἡμῖν τὸ μὲν Σύνταγμα (ἄρθ. 73) ὁρίζει ἁπλῶς, ὅτι ἡ Βουλὴ ἐξετάζει τὰ πληρεξούσια τῶν βουλευτῶν καὶ ἀποφαίνεται περὶ τῶν κατὰ τοῦ νομίμου αὐτῶν ἤτοι τοῦ ἐγκύρου αὐτῶν οὐσιαστικῶς καὶ τυπικῶς ἀναφυομένων ἀμφισβητήσεων. Ἀλλὰ κατά τινα τρόπον δέον νὰ ἐνεργηθῇ ἡ συζήτησις καὶ ἀπόφασις τῆς Βουλῆς ἐπὶ τῶν προβληθεισῶν ἀμφισβητήσεων, τοῦτο ἀπόκειται εἰς αὐτὴν τὴν Βουλὴν νὰ ὁρίσῃ διὰ τοῦ κανονισμοῦ αὐτῆς. Ἀπὸ τῆς νέας συνταγματικῆς ἡμῶν περιόδου ἅπαξ μόνον ἐξηλέγχθησαν προκαταρκτικῶς αἱ ἐκλογαὶ δι' ἐπιτροπῆς, πάντοτε δ' ἄλλοτε διὰ τμημάτων, μεριζομένης τῆς βουλῆς διὰ κλήρου εἰς ὀκτὼ τμήματα, εἰς ἃ διανέμονται κατ' ἀναλογίαν αἱ ἐκλογαὶ διὰ τοῦ κλήρου πάλιν, μετὰ δὲ τὴν προκαταρκτικὴν ὑπὸ τῶν τμημάτων ἐξέλεγξιν καὶ τὴν κατάθεσιν τῶν ἐκθέσεων εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ προεδρείου, ἀποφαίνεται ἡ Βουλὴ ἐν συνόλῳ περὶ τοῦ κύρους τῶν βουλευτικῶν ἐκλο-

(*) Αἱ ἀμφίβολοι ἐκλογαὶ τῆς μὲν κυρίως Ἀγγλίας ὑποβάλλονται ταυτὸν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ δικαστηρίου τῶν κοινῶν δικαστῶν (des plaids communs, common pleas) τοῦ Westminster, τῆς δὲ Ἰρλανδίας εἰς τὴν τοῦ δικαστηρίου τῶν κοινῶν δικαστῶν (common pleas) τοῦ Δουβλίνου. Αἱ κατὰ τῆς ἐκλογῆς αἰτιάσεις δικάζονται ὑφ' ἑνὸς τῶν παρέδρων δικαστῶν (juges assesseurs) ἐν τῇ κώμῃ ἢ κομητείᾳ, ἔνθα ἐτελέσθη ἡ ἐκλογή, ἐκτὸς ὡρισμένων περιπτώσεων· παραδίδονται δὲ αἱ τῶν ἀποτυχόντων ἐνστάσεις ἐντὸς 21 ἡμερῶν, (ἐξαιρετικῶς δὲ ἐντὸς 28 ἂν προτείνηται καὶ χρηματικὴ διαφθορὰ ἢ ὑλικὴ βία), παρεπομένης καὶ τῆς καταθέσεως χιλίων λιρῶν στερλινῶν διὰ τὰς δαπάνας. Ὁ ὡρισμένος δικαστής, ἀκούων τὰ ἀντίπαλα μέρη καὶ λεπτομερῶς ἐξετάζων τὰ ἔγγραφα, τὰς ἐκθέσεις καὶ τοὺς προτεινομένους μάρτυρας, ἀποστέλλει τὴν ἀπόφασιν εἰς τὸν πρόεδρον τῆς Βουλῆς μετὰ δικαιολογητικῆς ἐκθέσεως καὶ τοῦ πρακτικοῦ τῆς ἐξετάσεως τῶν μαρτύρων, ἡ δὲ Βουλὴ ἀποφαίνεται, ὁρίζουσα καὶ τὰς δαπάνας τοῦ δικαστοῦ. Ἐν πάσαις ταῖς ἄλλαις ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις ἐπικρατεῖ μέχρι τοῦ νῦν τὸ σύστημα τῆς ὑπ' αὐτῆς τῆς Βουλῆς ἐξελέγξεως τῶν ἐκλογῶν, προτασσομένης πάσης ἄλλης βουλευτικῆς ἐργασίας καὶ καλουμένης εἰδικώτερον ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις ἐξέτασεως, ἢ δοκιμασίας τῶν ἐξουσιῶν (verification des pouvoirs).

γῶν, συζητοῦσα αὐτὰς κατ' ἀλφαβητικὴν τῶν ἐπαρχιῶν τάξιν (βλ. ἰσχύοντος κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς ἄρθρα 2-5) (*).

§ 143. Κατὰ τὰ πολιτικὰ συντάγματα τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐπικρατειῶν οἱ βουλευταί, ὧν ἐπεκυρώθησαν αἱ ἐκλογαί, ἀναλαμβάνουσι τὰ καθήκοντα αὐτῶν, ὁρκιζόμενοι πρότερον, ἵνα θέλουσιν ἐκπληρώσει εὐσυνειδήτως τὰ καθήκοντα τοῦ βουλευτοῦ. Οὐδεμίαν σημασίαν ἀποδίδομεν εἰς τὸ ζήτημα τοῦ ὅρκου, διότι κατὰ τὴν ἡμετέραν πεποίθησιν ὁ μὲν τίμιος καὶ εὐσυνείδητος οὐδεμίαν ἔχει ἀνάγκην τοῦ δεσμοῦ τοῦ ὅρκου, ὅπως ρανῇ τοιοῦτος, ὁ δὲ ἄτιμος καὶ ἀνευλαβὴς μάτην ὁρκίζεται, διότι ὁ ὅρκος δὲν θέλει ἐξαναγκάσει αὐτὸν νὰ πολιτευθῇ ἀξίως ἀγαθοῦ ἀνδρός. Βεβαίως ὁ διδοὺς τὸν ὅρκον ὀφείλει ἐπὶ ποινῇ ἐπιορκίας νὰ τηρῇ τὸν ὅρκον αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπὶ ποινῇ ἀτιμίας καὶ ὁ μὴ ὁρκιζόμενος ὀφείλει νὰ ἐκπληροῖ ἀνελλιπῶς καὶ τιμίως τὸ καθῆκον αὐτοῦ, καὶ μάλιστα ὕπατον καθῆκον πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τοὺς νόμους. Ἀλλ' ἐπειδὴ πάντα τὰ συντάγματα ἐπιβάλλουσιν εἰς τοὺς ἀναλαμβάνοντας τὰ βουλευτικὰ καθήκοντα τὸ χρέος νὰ ὁρκισθῶσιν, ἐπάναγκες νομίζομεν νὰ εἴπωμέν τινα καὶ περὶ τοῦ βουλευτικοῦ ὅρκου. Ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει ἔτι πλῆρες διαζύγιον μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Κράτους, ὡς ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐν Ὁλλανδίᾳ, οἱ βουλευταὶ μέχρι τοῦ 1828 ἐπὶ ποινῇ ἀπωλείας τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος ὤφειλον νὰ δίδωσι τρεῖς ὅρκους, ὅρκον πίστεως εἰς τὸ Στέμμα, ὅρκον ἀναγνωρίσεως τῆς θρησκευτικῆς αὐτοῦ ὑπεροχῆς καὶ ὅρκον ἀπωμοσίας τῶν ἀξιώσεων τῶν Στουαρτῶν, ἅμα δὲ νὰ πρεσβεύωσιν ἢ νὰ δέχωνται τὸ Ἀγγλικὸν δόγμα· ἀλλ' ἐν ἔτει 1828 κατηργήθησαν οἵ τε ὅρκοι οὗτοι καὶ ἡ κατανάγκα-

(*) Ἐχορηγοῦντο δὲ τὰ βουλευτικὰ εἰσιτήρια κατὰ μὲν τὸν τέως ἐπλογικὸν νόμον (ἄρθρον 58) ὑπὸ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς ἑκάστης ἐπαρχίας εἰς τοὺς ἀνακηρυχθέντας βουλευτὰς ὑπὸ τῆς νενομισμένης ἐπιτροπῆς, ἥτις, συγκροτουμένη ἐκ τοῦ προϊσταμένου τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς, τοῦ εἰρηνοδίκου, τοῦ δημάρχου τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν προέδρων τῶν ἐφορευτικῶν ἐπιτροπῶν, ἀνεγίνωσκε τὰ πρακτικὰ τῆς διαλογῆς ἁπάντων τῶν ἐκλογικῶν τμημάτων τῆς ἐπαρχίας καὶ μετὰ τοῦτο ἤθροιζε τὰς ψήφους καὶ ἀνεκήρυττε τοὺς συγκεντρώσαντας τὴν σχετικὴν πλειονοψηφίαν· κατὰ δὲ τὸν ἰσχύοντα νῦν ἀπὸ 17 Σεπτεμβρίου 1877 νόμον ΧΜΗ' (ἄρθρ. 63) τὸ πρωτοδικεῖον ἐπιλαμβάνεται τῆς ἐξετάσεως τῶν πρακτικῶν, καὶ εἰ μὲν ἐτηρήθησαν οἱ ἐξωτερικοὶ τύποι καθ' ἅπαντα τὰ ἐκλογικὰ τμήματα, ἀθροίζον τὰς ψήφους ἑκάστου τῶν ὑποψηφίων, ἀνακηρύσσει βουλευτὰς τοὺς σχετικῶς πλειονοψηφήσαντας, ἄλλως δὲ οὐδένα ἀνακηρύσσει, ἐπιφυλασσομένης τῇ Βουλῇ τῆς ἐξετάσεως τῶν περὶ τούτου πρὸ πάσης ἄλλης ἐξελεγκτικῆς ἐργασίας. Ἐν τούτῳ δὲ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιπτώσεσιν ἐκδίδωσιν ἠτιολογημένην ἀπόφασιν, ἣς ἀντίγραφον ἐπιμελείᾳ τοῦ εἰσαγγελέως κοινοποιεῖται εἰς πάντας τοὺς ὑποψηφίους, χρηματοδοτοῦσι δὲ εἰσιτήρια ἐκάστου ἐπιχώνας.

σις τῆς πρεσβεύσεως τοῦ κρατοῦντος θρησκευτικοῦ δόγματος, κα
θιερώθη δὲ εἷς καὶ μόνος ὅρκος περὶ τῆς νομίμου ἐκπληρώσεως τῶν
βουλευτικῶν καθηκόντων, διδόμενος κατὰ τὸν χριστιανικὸν τύπον
κατὰ δὲ τὸ 1858, ἐκλεχθέντος βουλευτοῦ τοῦ Ἰσραηλίτου Roth
child, καθιερώθη ἡ εἴσοδος καὶ ἀλλοθρήσκων βουλευτῶν, διδόντω
τὸν ὅρκον κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τῆς ἰδίας αὐτῶν θρησκείας. (Ἔρ
σκιν Μαΐῦ Συνταγμ. Ἱστορία τῆς Ἀγγλίας τ. 2 σελ. 477—48
τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως καὶ Ἐδ. Λαβουλαΐῦ Ἱστορία τῶν
Ἡνωμ. Πολιτειῶν Τομ. 3. περὶ Βουλῆς). Ἐν Ἑλλάδι διὰ τοῦ
νέου Συνταγ. τοῦ 1864 (ἄρθρ. 64) ὁρίζεται ῥητὸς τύπος ὅρκου διὰ
τοὺς χριστιανοὺς βουλευτάς· ἀλλὰ καθιεροῦται προσέτι, ὅτι καὶ
ἀλλόθρησκοι γίνονται δεκτοί, ὁρκιζόμενοι κατὰ τας διατυπώσεις
τῆς θρησκείας αὐτῶν. — Ἐξεταστέον ἤδη πότε δέον νὰ δίδοται ὁ
ὅρκος. Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι δέον νὰ δίδοται μετὰ τὴν ἐξέλεγ-
ξιν τῶν ἐκλογῶν, διότι μόνον μετ' αὐτὴν καθίσταται ἀληθὴς βου-
λευτὴς ὁ εἰσελθὼν εἰς τὴν Βουλήν· ἕως δὲ τῆς ἐξελέγξεως δια-
τελεῖ ὑπὸ δοκιμασίαν, δυνάμενος νὰ ἐξωσθῇ τοῦ βουλευτηρίου
ἑπομένως ἀνάρμοστον εἶναι νὰ ὁρκίζηται, κατειρωνευόμενος τοῦ
Θεοῦ καὶ χλευάζων τὸν πρὸς τὸν ὅρκον προσήκοντα σεβασμὸν, ὅτ
θελει ἐκπληρώσει καθήκοντα, ἅτινα ἔτι δὲν ἀνέλαβε.

§ 144. Μετὰ τὸν ὅρκον αὐτῶν ἀναλαμβάνουσιν οἱ βουλευτα
τὰ καθήκοντα αὐτῶν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ δημόσιοι λειτουργοὶ, καὶ
αὐτὸς ὁ βασιλεὺς, ὡς παρετηρήσαμεν. Ἀλλ' ὁ μὲν βασιλεὺς μέχρ
τοῦ πέρατος τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐπιτελεῖ ἐνδελεχῶς καὶ ἀδια-
λείπτως τὰ ἀνατεθέντα αὐτῷ καθήκοντα, οἱ δὲ βουλευταὶ μέχρ
τοῦ πέρατος τῆς βουλευτείας αὐτῶν κατὰ διαλείμματα μόνον. Ἡ
χρονικὴ διάρκεια, καθ' ἣν οἱ βουλευταὶ διατηροῦνται οἱ αὐτοὶ, τὸ
ἀπὸ τῶν παλαιῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν μέχρι τῶν νέων δηλονότ
διάστημα, καλεῖται π ε ρ ί ο δ ο ς· ἀλλὰ δὲν ἐργάζονται κατὰ τὴν
περίοδον πᾶσαν. Τῶν βουλευτῶν τὸ ἔργον εἶναι, ὡς πολλάκις εἴ-
πομεν, διττὸν: ἡ ἐποπτεία τῆς ἀνωτέρας ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας
(ἐκ ταύτης δὲ προκύπτει ἐμμέσως καὶ ὁ καταρτισμὸς αὐτὸς τῆς
ἀνωτέρας ἐκτελ. ἐξουσίας), καὶ ἡ θεσμοθέτησις νόμων. Ἀλλ' ἐπειδὴ
ἔνθεν μὲν δὲν μεταβάλλονται, οὔτε πρέπει νὰ μεταβάλλωνται ἀδια-
λείπτως οἱ νόμοι, ἡ δὲ ἐξέτασις καὶ ἐπιψήφισις τοῦ προϋπολο-
γισμοῦ δὲν ἀπαιτεῖ ἀδιάκοπον βουλευτικὴν ἐργασίαν, ἡ δὲ ἐκτελ.
ἐξουσία δὲν ὑπάρχει ἀναγκαῖον νὰ ἐπιτηρῆται ἀπαύστως, ἔνθεν δὲ
οἱ βουλευταὶ, ἔχοντες τοὺς ἑστιαίους αὐτῶν Θεοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις,
ἐξ ὧν ἐκλέγονται, ἀδυνατοῦσι νὰ παραμένωσι διαρκῶς ἐν τῇ πρω-
τευούσῃ, καταναγκάζονται δὲ καὶ ὑπὸ οἰκονομικῶν λόγων νὰ με-

ριμνῶσι περὶ τῶν ἰδίων ὑποθέσεων καὶ συμφερόντων· ἄλλως δὲ προσῆκον εἶναι νὰ παρέχηται καὶ τῇ κυβερνήσει ὁ ἀνάλογος χρόνος πρὸς ἄπταιστον ἐφαρμογὴν τῶν νομοθετηθέντων καὶ πρὸς παρασκευὴν νέων νομοθετημάτων, τὰ πολιτεύματα διήρεσαν τὴν βουλευτικὴν περίοδον εἰς χρόνον ἐνεργείας καὶ χρόνον ἀργίας, ἀλλ' ὑπεχρέωσαν τὴν Βουλὴν νὰ συνέρχηται ἅπαξ τοὐλάχιστον τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ νὰ μένῃ ἐργαζομένη ἐπί τινα χρόνον· τοῦτον δὲ τὸν νενομοθετημένον χρόνον τῆς ἐνιαυσίου ἐργασίας ἐκάλεσαν σ ύ ν ο δ ο ν. Καὶ ἀλλαχοῦ μὲν ἄλλως ἐκανονίσθησαν τὰ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐνεργείας τῶν βουλῶν (*). Παρ' ἡμῖν δὲ διὰ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 (ἄρθ. 54) ὡρίσθη ὁ μὲν κατώτατος ὅρος τῆς Συνόδου εἰς τρεῖς μῆνας, ὁ δὲ ἀνώτατος εἰς ἕξ. Τὴν διάταξιν ταύτην θεωροῦμεν κακιστέαν, ἀν) μὲν ὅτι ὑποβάλλει εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν καὶ οὐχὶ εἰς αὐτὴν τὴν Βουλὴν τὸν προσδιορισμὸν τοῦ μακροτέρου ἢ βραχυτέρου διαστήματος τῶν βουλευτικῶν ἐργασιῶν, ἐχούσης τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας τὸ δικαίωμα νὰ κηρύττῃ τὴν λῆξιν τῆς Συνόδου μετὰ τριμηνίαν παρὰ τὴν θέλησιν τῆς Βουλῆς, καὶ β'ον) ὅτι προσδιορίζει ἀνώτατον ὅρον τῆς βουλευτικῆς ἐνεργείας, ἐν ᾧ ἀπαραβάτως ὀφείλει νὰ ἐμμένῃ ἡ Βουλή. Ὅτε τὸ Σύνταγμα μόνον ἀποστολὴν εἶχε τὸν περιορισμὸν τῆς αὐθαιρεσίας τῶν ἡγεμόνων, εἰς οὓς ἀνεγνωρίζετο ἀπεριορίστως τὸ δικαίωμα τοῦ κυβερνᾶν, ἤρκει βεβαίως μικρά τις χρονικὴ διάρκεια πρὸς ἐπεξεργασίαν καὶ ἐπιψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ· ἀλλ' ἀφ' οὗ διὰ τοῦ χρόνου προήχθη εἰς τὸ μέσον ἡ κυβερνητικὴ σχεδὸν παντοδυναμία τοῦ κοινοβουλίου, εἶναι μὲν βεβαίως ἀναγκαῖον νὰ διακόπτωνται ἐπί τινα χρόνον αἱ βουλευτικαὶ ἐργασίαι, ὅπως παρέχηται ἀναψυχὴ τοῖς βουλευταῖς, ἅμα δὲ καιρὸς περιθάλψεως τῶν ἰδίων συμφερόντων, ἀλλ' οὐδεμία ἀνάγκη νὰ τίθεται συνταγματικῶς ὑπέρτατόν τι ἀπαράβατον ὅριον εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ κοινοβουλίου. Φρονοῦσί τινες, ὅτι ἡ παρουσία τῆς Βου-

(*) Ἐν Ἀγγλίᾳ ἀνοίγει ἡ σύνοδος τοῦ κοινοβουλίου συνήθως περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰανουαρίου ἢ ἀρχὰς Φεβρουαρίου καὶ παρατείνεται συνήθως μέχρι τοῦ Αὐγούστου· ἀλλ' ἐπικρατεῖ τὸ ἔθιμον τῆς διακοπῆς τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ κατὰ τὴν ἑβδομάδα τοῦ Πάσχα, τὴν πρὸ αὐτῆς καὶ τὴν μετ' αὐτήν, ὡς ἐπίσης κατὰ τὴν ἑβδομάδα τῆς Πεντηκοστῆς. Ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις ἡ σύνοδος τοῦ Κογκρέσσου ἄρχεται αὐτοδικαίως τὴν πρώτην Δευτέραν τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου. Οὐδενὸς δὲ χρονικοῦ διαστήματος διαρκείας τῆς συνόδου ὄντος προσδιωρισμένου ὑπὸ τοῦ Συντάγματος, ἐπεκράτησε νὰ μὴ παρατείνηται πλέον τῶν ἓξ μηνῶν. Παντοχοῦ ἐν τούτοις συνέρχεται κατ' ἔτος ἡ Βουλή, ἐκτὸς Γερμανικῶν τινων μικρῶν ἐπικρατειῶν, ὅπου συνέρχεται ἅπαξ τῆς διετίας ἢ τῆς τριετίας.

λῆς παράγει δυσχερείας εἰς τὴν ὁμαλὴν καὶ ἔρρυθμον λειτουργίαν τῆς διοικήσεως, ἀναγκαζομένων τῶν ὑπουργῶν νὰ ἐξαγοράζωσι τὴν ψῆφον τῶν βουλευτῶν διὰ τῆς προσφορᾶς θέσεων εἰς τοὺς φίλους τῶν βουλευτῶν καὶ ἄλλων ὠφελειῶν καὶ χαρίτων· ἀλλ' ἡ προσφορὰ θέσεων καὶ χαρισμάτων ἀποτελεῖ προφανῶς δωροδοκίαν. Ἂν δὲ οἱ βουλευταὶ (ἀμέσως μὲν δικασταὶ τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας, ἐμμέσως δὲ καὶ καταρτισταὶ αὐτῆς) δωροδοκῶνται πρὸς ἀθέτησιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν, τότε οὐχὶ ἡ συνεχὴς τῆς Βουλῆς παρουσία, ἀλλὰ καὶ ἡ ὕπαρξις αὐτὴ τῆς Βουλῆς εἶναι βλαπτική. Τότε τὰ λεγόμενα φιλελεύθερα πολιτεύματα (εἴτε καθαρῶς πολυαρχικά, εἴτε κεκραμένα) εἶναι οὐχ ἧττον τῶν μοναρχικῶν ἀδέξια εἰς προστασίαν τῶν συμφερόντων καὶ δικαιωμάτων τῆς χώρας καὶ τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, ἴσως μάλιστα ἔτι χείρονα, διότι, ἂν ὑπὸ τὰ μοναρχικὰ πολιτεύματα κυβερνᾷ κατὰ τὸ δοκοῦν ἀνεύθυνος ἡγεμών, ὑπὸ τὰ οὕτως ἔχοντα ἐλεύθερα πολιτεύματα κυβερνῶσιν αὐτεξουσίως ἀνεύθυνοι κομματικοὶ ὑπουργοὶ (διότι ἡ δωροδοκία ἐξαλείφει τὴν εὐθύνην), τὸ δ' ἔτι χεῖρον προβαίνουσιν εἰς θυσίας τῶν συμφερόντων τῆς ὑπηρεσίας καὶ τῆς χώρας πρὸς σαγήνευσιν τῶν βουλευτῶν καὶ ἐπίτευξιν τοῦ ἀνευθύνου, εἰς ἃς δὲν εἶναι ἠναγκασμένος ὁ αὐτοκρατορεύων μονάρχης νὰ προβῇ. Ἀλλ' ἐν ταῖς κοινοβουλευτικαῖς πολιτείαις προσῆκον νὰ λαμβάνηται ἔγκαιρος πρόνοια περὶ τῆς ἐκκοπῆς παντὸς δεσμοῦ ἐξαρτήσεως τῶν βουλευτῶν ἀπὸ τῶν ὑπουργῶν, περὶ τῆς ἀφαιρέσεως πάσης εἰς δωροδοκίαν δυνάμεως ἀπὸ τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας. Τοῦτο δὲ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς μονιμοποιήσεως τῶν ὑπαλληλικῶν θέσεων, διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐν συνόλῳ ἐξουσίας, ἤτοι τῶν τριῶν πολιτικῶν ἐξουσιῶν, εἰς τὰ ἀναγκαῖα τῆς ἐξουσίας ὅρια ἤτοι διὰ τῆς ἀναγραφῆς ἁπασῶν τῶν ἀτομικῶν καὶ δημοτικῶν ἐλευθεριῶν, διὰ τῆς διοικητικῆς ἐνὶ λόγῳ ἀποκεντρώσεως. Τότε δὲ οὐδαμῶς βλαπτικὴν ροπὴν φέρει εἰς τὴν πολιτείαν ἡ μακρὰ καὶ πολύμηνος τῆς Βουλῆς παρουσία.

§ 145. Ἀλλ' ὅπως ἐργασθῇ ἡ Βουλή, χρεία νὰ συνέλθωσιν οἱ βουλευταὶ ἐκ τῶν διαφόρων ἐκλογικῶν αὐτῶν περιφερειῶν, ἐν αἷς οἱ πλεῖστοι διαμένουσι, καὶ νὰ ὑπάρχῃ πρὸς τοῦτο ὡρισμένος ὁ χρόνος τῆς συνελεύσεως αὐτῶν. Τὸ διάταγμα τὸ ὁρίζον τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐκλογῶν, ὁρίζει καὶ τὴν ἔναρξιν τῶν βουλευτικῶν ἐργασιῶν, ὅταν συγκροτῆται νέα Βουλή. Ὅταν δὲ μέλλῃ νὰ συνέλθῃ ὑπάρχουσα Βουλὴ εἰς νέαν σύνοδον, τότε κατ' ἄλλα μὲν Συντάγματα (φερ' εἰπεῖν τὸ Βελγικόν), συνέρχονται ἐν ὡρισμένῃ ἡμέρᾳ αὐτόκλητοι οἱ βουλευταί, κατ' ἄλλα δὲ συγκα-

λοῦνται οἱ βουλευταὶ διὰ διατάγματος τῆς Ἐκτελ. Ἐξουσίας. Τὰ Ἑλληνικὰ Συντάγματα τό τε τοῦ 1844 καὶ τὸ τοῦ 1864 συνεκέρασαν τοὺς δύο τούτους τρόπους συνελεύσεως τῶν βουλευτῶν καὶ ὥρισαν, ὅτι ὁ βασιλεὺς (ἐπὶ τῇ εὐθύνῃ τοῦ Ὑπουργείου) συγκαλεῖ τακτικῶς ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ τὴν Βουλήν, ἀλλ' ἂν ὁ βασιλεὺς δὲν συγκαλέσῃ αὐτὴν πρότερον, συνέρχεται αὕτη αὐτοκλήτως τὴν πρώτην τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς ἑκάστου ἔτους.—Τὸ ἐφ' ἡμῖν θεωροῦμεν παντάπασιν ἄτοπον τὴν εἰς τὸν Βασιλέα ἀνάθεσιν τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἡμέρας τῆς ἐνεργείας τῶν ἐκλογῶν καὶ τῆς κλήσεως τῶν βουλευτικῶν σωμάτων. Ὡς μία πηγὴ ἐξουσίας, ἢ μᾶλλον ἑστία καὶ κέντρον ἐξουσίας, εἶναι ὁ βασιλεύς, ἀντιπροσωπεύων ἐν γένει τὸ Ἔθνος, οὕτως ἑτέρα πηγή, ἑτέρα ἑστία καὶ κέντρον εἶναι ἡ Βουλή. Οὐδαμῶς λοιπὸν δίκαιον ἦτο νὰ ἀνατίθεται εἰς τὴν μίαν τῶν δύο τούτων ἐξουσιῶν ἡ ὅρισις τοῦ χρόνου τῆς διεξαγωγῆς τῶν ἐκλογῶν, ὅθεν μέλλει νὰ ἀποῤῥεύσῃ ἡ ἑτέρα, ἢ τῆς κλήσεως τῆς ἑτέρας ταύτης ἐξουσίας. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως εἶναι ἄτοπον, διότι παρέχει φόβους μὴ ὁ Βασιλεύς, ἀντικαταστήσας ἢ προσοικειωθεὶς τὸ ἀπὸ τῆς Βουλῆς ἀποῤῥέον ὑπουργεῖον, δὲν διατάξῃ τὴν ἐνέργειαν ἐκλογῶν ἢ δὲν συγκαλέσῃ τὰς Βουλάς, οὕτω δὲ ἄνευ βίας δεσπόσῃ, μεταβάλλων τὴν πολιτείαν εἰς ἄκρατον μοναρχίαν καὶ καθιστάμενος ἡγεμὼν αὐτὸς καὶ κύριος πάντων. Ἰσχυρίζονταί τινες, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος, ὅστις δύναται νὰ μὴ διατάξῃ ἐκλογὰς ἢ νὰ μὴ συγκαλέσῃ τὰς βουλὰς ἐν τῷ τεταγμένῳ χρόνῳ, δύναται νὰ προτάξῃ καὶ λόγχας, ἵνα μὴ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ βουλευτήριον καὶ αὐτόκλητοι οἱ βουλευταί· ἀλλὰ νομίζω, ὅτι ὑπάρχει σπουδαία διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου. Ὅταν οἱ ἐκλογεῖς δὲν δύνανται νὰ συνέλθωσιν αὐτοβούλως εἰς ἐκλογὴν τῶν βουλευτῶν ἢ ἡ βουλὴ εἰς τὴν πρωτεύουσαν εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν βουλευτικῶν καθηκόντων, ὁ βασιλεὺς προβαίνει ἀρνητικῶς εἰς τὴν ὑφαρπαγὴν τῶν ἐλευθεριῶν· ἀνάγκη δὲ συνωμοσίας καὶ ἐπαναστάσεως πρὸς ἐξανάγκασιν τοῦ βασιλέως νὰ διατάξῃ ἐκλογὰς ἢ νὰ συγκαλέσῃ τὰς βουλάς, δύσκολος δὲ αὕτη καὶ ἐπίμοχθος, ἄλλως δὲ κατὰ νομικὴν πρόληψιν καὶ παράνομος ἴσως, ἐν ᾧ, ὅταν προτάξῃ λόγχας, προβαίνει θετικῶς εἰς αὐτήν, τοῦτο δὲ πράττων φαίνεται ἀναφανδὸν ἀνόσια ἐργαζόμενος καὶ τοῖς νόμοις ἔνοχος. προκαλεῖ δ' ἑπομένως καὶ ἄκοντας τοὺς βουλευτὰς καὶ τὸν λαὸν εἰς προφανῆ καὶ νομιμωτάτην ἄμυναν κατὰ τῆς βασιλικῆς στάσεως. Ἄλλως δὲ ἡ πρόταξις λογχῶν εἶναι δυσχερὴς, διότι ὁ στρατιώτης, χρέος ἔχων νὰ παρακούῃ εἰς παρανόμους διαταγὰς, θέλει ἀρνηθῇ νὰ κύψῃ εἰς τὴν

ἀλιτήριον τοῦ βασιλέως ἐπιθυμίαν. Ὅθεν φρονοῦμεν, ὅτι ὀρθὸν εἶναι νὰ ὁρίζηται ἐν τοῖς Συντάγμασιν, ὅτι ἡ μὲν ἡμέρα τῆς ἐνεργείας τῶν ἐκλογῶν εἶναι ἀκριβῶς ἡ αὐτή, καθ' ἣν κατὰ τὴν προλαβοῦσαν περίοδον ἐνεργήθησαν, (καθ' ἣν φέρ' εἰπεῖν ἐν Ἑλλάδι πρὸ τετραετίας ἐνηργήθησαν), ὀφείλουσι δὲ χωρὶς βασιλικοῦ διατάγματος ἢ ὑπουργικῆς διαταγῆς νὰ ἐνεργῶσιν ὅ,τι δέον πρὸς τοῦτο ἐπιστάντος τοῦ καιροῦ αἱ ἁρμόδιαι ἀρχαί, νὰ ὁρίζηται δὲ ῥητῶς, (ὡς τοῦτο γίνεται διὰ τοῦ Βελγικοῦ Συντάγματος), ἡ ἡμέρα τῆς συνελεύσεως τῶν βουλευτικῶν σωμάτων. Θεωροῦμεν ὅμως ἐλλογωτάτην τὴν διάταξιν τοῦ τε Βελγικοῦ Συντάγματος καὶ τῶν ἄλλων Συνταγμάτων, ἐν οἷς καὶ τὸ ἑλληνικὸν (ἄρθρ. 37), καθ' ἣν ἡ ἐκτελ. ἐξουσία δύναται νὰ συγκαλέσῃ τὴν Βουλὴν εἰς ἔκτακτον σύνοδον δι' ἔκτακτόν τινα λόγον, διὰ περίστασίν τινα ἀπρόβλεπτον καὶ ἀπροσδόκητον. Ἡ εἰς ἔκτακτον σύνοδον κλῆσις τῆς Βουλῆς, προκαλουμένη ἕνεκα σπουδαίων λόγων ὑπὸ τῆς ἐκτελεστ. ἐξουσίας, ἣ πιστευτικῶς ἔχει ἡ Βουλή, οὐδαμῶς προσβάλλει τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς Βουλῆς· σώζει ὅμως πολλάκις τὸ δικαίωμα τοῦτο σπουδαῖα συμφέροντα τοῦ Κράτους.

§ 146. Περὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς, ὡς νομοθετικοῦ καὶ ἐλεγκτικοῦ σώματος, ἐπραγματεύθημεν ἤδη. Ὑπολείπεται δὲ μόνον ἡμῖν νὰ εἴπωμέν τινα περὶ τῶν βασιλικῶν λόγων, τῶν ἐκφωνουμένων συνήθως κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν βουλευτικῶν περιόδων καὶ συνόδων. Ὡς ἐρρέθη, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ συνταγμ. πολιτεύματος, καὶ ἐπὶ πολὺ μετὰ ταῦτα, (πρὶν ἢ ἔτι μεταδοθῇ εἰς τὸ κοινοβούλιον ἡ κυβέρνησις διὰ τῆς ἀναπτύξεως καὶ μορφώσεως πολιτικῶν κομμάτων, ἀλλεπαλλήλως ἀναλαμβανόντων διὰ τῶν προεστώτων αὐτῶν τὴν ἐκτελ. ἐξουσίαν), ἐκυβέρνα ὁ βασιλεὺς δι' ὑπευθύνων ὑπουργῶν, ἀναδεχομένων τὴν νομικὴν εὐθύνην τῶν ἡγεμονικῶν πράξεων. Ἐκ τούτου ἐπεκράτησε κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν βουλευτικῶν συνόδων νὰ παρίσταται ὁ βασιλεὺς ἐνώπιον τῶν βουλῶν καὶ ὑπὸ τὴν εὐθύνην τοῦ Ὑπουργείου νὰ ἀνακοινοῖ εἰς αὐτὰς τὴν πορείαν, ἣν ἐτήρησε καὶ ἐσκόπει καὶ ἐν τῷ μέλλοντι νὰ τηρήσῃ κατὰ τὴν διαχείρισιν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας (*). Ἐπειδὴ δὲ, ὡς εἴπομεν, καὶ ὅταν ἡ κυβέρνησις ὑπάρχῃ εἰς τὰς βασιλικὰς χεῖρας, μὴ μορφωθέντων ἢ διαλυθέντων δι' ἐπιτηδείας ἐνεργείας τῶν πολιτικῶν κομμάτων, οἱ ὑπουργοὶ οὐχ ἧττον εὐθύνονται, ὁ βασιλικὸς λόγος ἐθεωρήθη ἀεί-

(*) Ἐν Ἀγγλίᾳ εἰσήχθη τὸ ἔθιμον τῶν βασιλικῶν λόγων πρὸ τοῦ περὶ δικαιωμάτων θεσμοῦ (bill des droits), μετηνέχθη δ' εἰς τὴν Γαλλίαν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ποτε ὡς πρᾶξις κυβερνητικὴ καὶ ὑπεβλήθη διὰ τοῦτο εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς Βουλῆς. Ἀλλ' ἐν τοῖς παροῦσι καιροῖς, ἀναπτυχθέντος τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ὁ βασιλικὸς λόγος εἶναι οὐχὶ μόνον κατὰ πρόληψιν, ἀλλὰ καὶ πράγματι, πρᾶξις οὐσιωδῶς κυβερνητική. Δι' αὐτοῦ τὸ Ὑπουργεῖον, ἐμφανιζόμενον ἐνώπιον τῶν βουλευτικῶν σωμάτων, ἔνθεν μὲν λογοδοτεῖ περὶ τῶν τέως πεπραγμένων, ἔνθεν δὲ χαράσσει τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ πορείαν καὶ διατυποῖ τὸ πρόγραμμα τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς αὐτοῦ πολιτικῆς. Διὰ τοῦτο δὲ κατὰ τὴν συζήτησιν τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον ἐξετάζεται καὶ ἐλέγχεται ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἡ ὅλη πολιτικὴ τοῦ Ὑπουργείου, συναπτομένης μάχης γενικῆς ἐκ τοῦ συστάδην μεταξὺ συμπολιτεύσεως καὶ ἀντιπολιτεύσεως, καθ' ἣν νικᾷ ἡ διατιθεῖσα τὴν βουλευτικὴν πλειονοψηφίαν. Πολλάκις δὲ οἱ βασιλικοὶ λόγοι ὑπῆρξαν τὸ στάδιον τῶν ἐπιφοβωτέρων καὶ σπουδαιοτέρων πολιτικῶν ἀγώνων (*).

§ 147. Ἐξεταστέον νῦν καὶ τὰς βουλευτικὰς προνομίας. Εἴπομεν ἤδη, ὅτι ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, θέλουσα νὰ παρεκβῇ τῶν νομίμων συνταγματικῶν ὅρων πρὸς κατακράτησιν τῆς ἐξουσίας ἢ ἀπορρόφησιν ἁπασῶν τῶν πολιτικῶν ἐξουσιῶν, προσφεύγει εἰς τὰ ἑξῆς δύο ἔκνομα μέσα: τὴν ἐ π έ μ β α σ ι ν κατὰ τὰς ἐκλογὰς πρὸς καταρτισμὸν ὑποδούλου κοινοβουλίου καὶ τὴν δ ω ρ ο δ ο κ ί α ν (διὰ τῆς παροχῆς θέσεων καὶ ἄλλων δώρων καὶ χαρισμά-

(*) Ἐν Γαλλίᾳ ἰδίως ἡ πάλη αὕτη διεξήγετο σφοδρότατα, διότι τὰ ἀνταγωνιζόμενα στρατόπεδα δὲν ἦσαν ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ αἱ ἐντὸς τῶν νομοθετικῶν σωμάτων μαχόμεναι μερίδες, ὑπὸ τὴν σκιὰν ἑδραίας συνταγματικῆς βασιλείας ἀμφισβητοῦσαι τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ τὰ πολυάριθμα καὶ ἰσχυρὰ ἐκεῖνα κόμματα, ἅτινα τεταγμένα ὑπὸ διαφόρους δυναστικὰς σημαίας ἐζήτουν ἀφορμὴν νὰ ἐπιπέσωσι τὸ ἕτερον κατὰ τοῦ ἑτέρου καὶ καταβάλωσιν εἰ δυνατὸν ἄλληλα, δίδοντα τὸ σύνθημα ἀπὸ τοῦ πεδίου ἐκείνου τῶν συζητήσεων τοῦ βασιλικοῦ λόγου. Ὡς εἰκὸς δέ, εἰς τοιούτους σκοποὺς ἀποβλέπουσαι αἱ πολιτικαὶ μερίδες, κατεκυριεύοντο ὑπὸ τοσοῦτο ἀγρίων παθῶν κατὰ τὴν συζήτησιν τῆς εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον ἀποκρίσεως, ὥστε ἡ κοινωνία ὅλη τῆς Γαλλίας συνηλθάνετο τὸν ἠλεκτρισμὸν αὐτῶν καὶ ἀπὸ μικρᾶς τὴν ἔκτασιν παλαίστρας ἔβλεπέ τις τὰς μερίδας κατερχομένας εἰς ἑτέραν αἱματηρὰν καὶ καταστρεπτικὴν ἔχουσαν στάδιον ὅλον τὸ ἔδαφος τοῦ μεγάλου ἐκείνου Κράτους. Ἡ δὲ Ἀγγλία ἐπὶ δύο ἤδη καὶ ἐπέκεινα ἑκατονταετηρίδας οὐδέποτε παρέστη εἰς τὸ θέαμα τοιούτων δεινῶν καὶ αἱματορύρτων ἀνταγωνισμῶν, προκαλουμένων ὑπὸ τῆς συζητήσεως τοῦ βασιλικοῦ λόγου. Ἀλλ' οὐχ ἧττον πολλάκις καὶ ἐκεῖ τὸ σύνθημα τοῦ πολέμου μεταξὺ ὑπουργείου καὶ ἀντιπολιτεύσεως ἐδόθη ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς συζητήσεως ταύτης, ἡ δὲ γενικὴ πορεία τῆς κυβερνήσεως ἐξελέγχεται μὲν καὶ ἄλλοτε, ἐπὶ μεγάλων ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ζητημάτων, ἀλλ' ἰδίως κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν βουλευτικῶν συνόδων, συζητουμένης τῆς εἰς τὸν βασίλειον λόγον ἀντιρωνήσεως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόρου

των εἰς τοὺς βουλευτὰς ἢ τοὺς φίλους αὐτῶν) μετὰ τὰς ἐκλογὰς πρὸς ὑποδούλωσιν τοῦ προκαταρτισθέντος κοινοβουλίου. Ἀλλὰ πολλάκις τὰ μέσα ταῦτα ἀποβαίνουσιν ἀνεπαρκῆ εἰς κατόρθωσιν τοῦ ποθουμένου. Συμπληρωτικῶς λοιπὸν ἠδύνατο νὰ προσφύγῃ δι' ὑποχειρίων εἰσαγγελικῶν καὶ ἀνακριτικῶν ἀρχῶν εἰς σύλληψιν καὶ προφυλάκισιν ἢ καὶ ἐκπτόησιν τῶν βουλευτῶν, τῶν σπουδαιοτέρων μάλιστα βουλευτῶν, ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ἐξέφρασαν ἀπὸ τοῦ βουλευτικοῦ βήματος γνώμην, ἀντικειμένην εἰς τὸ καθεστὼς πολίτευμα καὶ τιμωρουμένην ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ νόμου, ἢ ὅτι θεωροῦνται ὕποπτοι ἐνοχῆς ἀδικήματος. Πρὸς ἐξουδετέρωσιν δὲ τῆς κακοηθείας ταύτης τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας, πάντες οἱ συνταγματικοὶ χαρται, ἐν οἷς καὶ ὁ τῆς Ἑλλάδος, καθιέρωσαν τινὰς διὰ τοὺς βουλευτὰς ἐγγυήσεις κατὰ τῆς κακοβουλίας τῆς ἐκτελ. Ἐξουσίας. Καὶ 1) μὲν καθιέρωσαν τὸ ἀ κ α τ α δ ί ω κ τ ο ν τοῦ βουλευτοῦ δι' ἣν γνώμην ἢ ψῆφον ἤθελε δώσει κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν βουλευτικῶν αὐτοῦ καθηκόντων (ἄρθ. 62 τοῦ Ἑλλ. Συντ. τοῦ 1864) 2) δὲ τὸ ἀ κ α τ α δ ί ω κ τ ο ν, ἀ σ ύ λ λ η π τ ο ν καὶ ἀ π υ λ ά κ ι σ τ ο ν τοῦ βουλευτοῦ, διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς Συνόδου, ἄνευ ἀδείας τοῦ ὅλου βουλευτικοῦ σώματος, ἐκτὸς τῶν ἐπ' αὐτοφώρῳ κακουργημάτων, ὅτε δὲν ἀπαιτεῖται ἄδεια (ἄρθρ. 63) Ἐξετάσωμεν ἰδιαιτέρως ἑκάστην τῶν ἐγγυήσεων τούτων. Ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου ἀνεγνωρίσθη ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἐρρίκου τοῦ Δ'. ἤτοι τῷ 1399. Οὐχ ἧττον πολλάκις ἠμφισβητήθη καὶ παρεβιάσθη καὶ εἶτα ὑπὸ τῆς ἐκτελ. Ἐξουσίας, μόλις δὲ κατὰ τὸ 1688 ἠσφαλίσθη τὸ παράπαν (*).

(*) Τὸ ὕστατον παραδειγμα παραβιάσεως τῆς βουλευτικῆς προνομίας τοῦ ἀφόβως καὶ ἀκινδύνως ἀγορεύειν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ ἐν τῇ συνταγματικῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἀγγλίας εἶναι τὸ ἐπὶ Καρόλου τοῦ Α', καθείρξαντος τοὺς βουλευτὰς Τζὸν Ἔλλιοτ, Χόλλις καὶ Βαλεντάϊν μετ' ἄλλων εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Πύργου καὶ καταδικάσαντος διὰ τοῦ βασιλικοῦ δικαστηρίου μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ τρίτου κοινοβουλίου, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ὁ μὲν πρῶτος εἶχεν εἰπεῖ, ὅτι οἱ σύμβουλοι τοῦ στέμματος εἶχον συνομόσει μετὰ τῶν δικαστῶν νὰ καταπατήσωσι τὰς ἐλευθερίας τῶν πολιτῶν, οἱ δὲ δεύτεροι, ὅτι κατὰ τὴν τελευταίαν τῶν συνεδριάσεων ἡμέραν, ἐν ᾗ στιγμῇ ὁ πρόεδρος ἤθελε νὰ διακόψῃ τὴν συνεδρίασιν ἐντολῇ τοῦ βασιλέως, αὐτοὶ μετ' ἄλλων τινῶν ἀνεχαίτισαν αὐτὸν, κρατήσαντες αὐτὸν διὰ τῆς βίας ἐν τῇ προεδρικῇ αὐτοῦ ἕδρᾳ, ἵνα περαιωθῇ ἡ τελουμένη ψηφοφορία. Μάτην οἱ συνήγοροι αὐτῶν ἐπεκαλέσθησαν τὸ ἀνεγνωρισμένον διὰ προτέρων πράξεων τῶν τε βουλῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων προνόμιον τοῦ ἀκαταδιώκτου. Οἱ ἀκριβοδίκαιοι δικασπόλοι ἀπεκρίθησαν, ὅτι τὰ βουλευτικὰ προνόμια ἐδύναντο τὸ πολὺ νὰ ὑφίστανται, ἐφ' ὅσον τὸ κοινοβούλιον ὑφίσταται, ὅτι δὲν ἐκτείνονται ἄλλως μέχρι τοῦ σκανδαλώδους σημείου διαταράξεως τῆς τάξεως καὶ ὅτι αἱ κατὰ τοῦ Στέμματος προσβολαὶ κολάζονται ἀείποτε ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τοῦ βασιλέως. Μετὰ τὴν ἔντιμον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Εκ δὲ τῆς Ἀγγλίας μετεφυτεύθη τὸ ἀκαταδίωκτον τοῦ βουλευτοῦ διὰ τὰς ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς βουλῆς γνώμας καὶ τὴν ψῆφον αὐτοῦ καὶ εἰς τοὺς τῶν ἄλλων συνταγματικῶν Ἐπικρατειῶν χάρτας, ἐκτὸς τῶν συνταγμάτων τοῦ 1814 καὶ 1830 τῆς Γαλλίας (*). Ἐν Βελγίῳ δὲ καθιερώθη ῥητῶς διὰ τοῦ 44 ἄρθρου τοῦ Συντ., ἐξ οὗ τὸ 62 τοῦ ἡμετέρου τελευταίου Συντάγματος (**). Ἀλλὰ

αὐτὴν ἀπόφασιν οἱ συνήγοροι ἐθεώρησαν πρέπον νὰ ἀποσυρθῶσι, οἱ δὲ δικασταὶ διέταξαν τὴν παράτασιν τῆς φυλακίσεως αὐτῶν, ἐφ' ὅσον χρόνον ἤθελε κρίνει εὔλογον ὁ βασιλεύς, ἐκτὸς ἂν ἤθελον ὑποσχεθῆ μεταβολὴν διαγωγῆς, ὑποτασσόμενοι τυφλῶς εἰς τὰς βασιλικὰς διαταγάς, καὶ ἤθελον χρησιμεύσει πρὸς τοῦτο τὴν δέουσαν ἐγγύησιν· ἀλλ' οὐδεὶς τῶν καταδικασθέντων συγκατένευσε νὰ ταπεινωθῆ καὶ ὁ Ἔλλιοτ ἐτελεύτησε μάρτυς τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου ἐν Ὑόργῳ. Ἐπελθὸν ὅμως τὸ μακρὸν κοινοβούλιον, ἐκήρυξε παρανόμους τὰς ἀπορρήσεις ταύτας καὶ κατὰ τὸ 1688 διὰ τοῦ ΙΘ' ἄρθρου τοῦ νόμου τῶν δικαιωμάτων ἀσφαλέστερον ἐποίησε τὸ βουλευτικὸν προνόμιον, ὁρίσαν, ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου καὶ τῶν συζητήσεων, πρὸς δὲ καὶ ἡ ἐν τῷ κοινοβουλίῳ διαγωγὴ τῶν βουλευτῶν δὲν δύναται νὰ ἐξετασθῶσι καὶ καταδιωχθῶσι παρ' οἱουδήποτε ἄλλου δικαστηρίου ἐκτὸς τοῦ κοινοβουλίου.

(*) Ἀλλὰ καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἐθεωρήθη ἀείποτε ἰσχύουσα ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀκαταδιώκτου, καθὼ καθιερωμένη ὑπὸ τῶν προτέρων Γαλλικῶν Συνταγμάτων, ῥητῶς δὲ ἐθέσπισεν αὐτὴν καὶ ὁ νόμος περὶ τύπου τῆς 17 Μαΐου 1819, ἐπανέλαβε δὲ τὸ διάταγμα τῆς 24ης Φεβρουαρίου 1852. Ἐν τῷ ἰσχύοντι τανῦν τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας Συντάγματι καθιεροῦται πάλιν ῥητῶς.

(**) Ἀλλὰ τὸ ἀκαταδίωκτον τοῦ βουλευτοῦ ἀρχῇ μόνον εἰς τὰς ἐν νομίμῳ βουλευτικῇ συνεδριάσει ἐκφερομένας γνώμας καὶ ψήφους; β') τὸ ἀκαταδίωκτον τοῦ βουλευτοῦ προστατεύει αὐτὸν μόνον διὰ τὰς ἐν τῷ βουλευτηρίῳ ὑπὸ τοῦ βουλευτοῦ ἐκφερομένας γνώμας καὶ ψήφους ἢ καὶ τὰς ἐκτὸς τοῦ βουλευτηρίου; Ὁ Havard, σχολιάζων τὸ 44 ἄρθρον τοῦ Βελγικοῦ Συντάγματος, λέγει αὐτολεξεὶ τὰ ἑξῆς «Τί σημαίνει τὸ ἄρθρον τοῦτο, εἶπεν ὁ ἐπὶ τῆ Δικαιοσύνης ὑπουργὸς ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς Βουλῆς τῆς 21 Ἰουνίου τοῦ 1833. Ἐξασφαλίζει τὸ νομικῶς ἀπαραβίαστον τῶν προσώπων τῶν βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν διὰ τὴν καινοβουλευτικὴν αὐτῶν διαγωγήν (leur conduite parlementaire), δηλαδὴ ὁρίζει, ὅτι αἱ βουλευτικαὶ πράξεις αὐτῶν δὲν δύνανται νὰ καταχωσιν ἀντικείμενον δικαστικῆς καταδρομῆς. Οὕτως ἠρμηνεύθη ἡ διάταξις αὕτη ἐν πάσαις ταῖς Ἐπικρατείαις, ἐν ὧν ταῖς Συντάγμασι περιελήφθη». Ὅθεν κατὰ τὴν δοθεῖσαν εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο ἑρμηνείαν οὐ μόνον διὰ τὴν ἐν νομίμῳ συνεδριάσει τῆς βουλῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν παρανόμῳ (ἄνευ δηλονότι νομίμου ἀπαρτίας), ὡς καὶ ἐν ταῖς τμήμασιν ἢ ἐπιτροπαῖς, ἢ καὶ τὴν ἐν αἰθούσῃ οἱαδήποτε τοῦ βουλευτηρίου, ἐν ᾗ ἐργάζεται ὡς βουλευτής, ἐξενεχθεῖσαν γνώμην ἢ ψῆφον εἶναι ἀτιμώρητος ὁ βουλευτής. Ἡ δὲ ἑρμηνεία αὕτη εἶναι καθ' ἡμᾶς ὀρθοτάτη, διότι ἀσφαλίζει ὄντως τὴν βουλευτικὴν παρρησίαν τοῦ ἀκαταδιώκτως λέγειν, ἐν ᾧ, τῆς ἀντιθέτου ὀρθῆς θεωρουμένης, καθ' ἣν δηλ. χορηγεῖται τῇ ἐξουσίᾳ ἡ ἄδεια τοῦ καταδιώκειν τοὺς βουλευτὰς ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι δὲν ἦν νόμιμος ἡ συνεδρίασις τῆς Βουλῆς, καθ' ἣν ἐξήνεγκε τὴν δεῦνα γνώμην ἢ ψῆφον, τὸ ἀκαταδίωκτον τοῦ βουλευτοῦ μηδενίζεται ὅλως. Τῷ δὲ ἐπεται, ὅτι τὸ δ' ζήτημα δέον νὰ λυθῇ ἀποφατικῶς. Ὁ βουλευτὴς κατὰ τὸ Σύνταγμα μένει ἀτιμώρητος διὰ τὴν βουλευτικὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸ ἀκαταδίωκτον τοῦ βουλευτοῦ διὰ τὴν ἐκφραζομένην ὑπ' αὐτοῦ γνώμην ἐν τῷ κοινοβουλίῳ δὲν ἔχει μόνον σκοπὸν τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βουλευτοῦ τῶν ἀδίκων καταδιώξεων τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἐν κοινοβουλευτικῇ πολιτείᾳ ἀληθεῖ, ὅπου τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ἐφαρμόζεται ἐπὶ πολλὰ ἔτη γνησίως, πᾶσα πρᾶξις, πᾶσα γνώμη καὶ πᾶσα ἐνέργεια τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀπορρέει ἀπὸ τῶν ὑπουργῶν καὶ ἑπομένως ἐπιβαρύνει δικαίως μόνους αὐτοὺς, καθ' ὧν διὰ τοῦτο δέον νὰ στρέφηται μόνως πᾶσα ἐξέλεγξις, εἴτε βουλευτικὴ εἴτε δημοσιογραφική· δι' ὅπερ καὶ ἀπαγορεύεται οὐ μόνον τοῖς Ὑπουργοῖς οἱαδήποτε ἐν τῇ βουλῇ χρῆσις ἢ ἐπίκλησις τῆς γνώμης, καὶ αὐτοῦ δὲ ἔτι τοῦ ὀνόματος τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ καὶ παντὶ πολίτῃ ἡ ἄμεσος ἐξέλεγξις ἢ ἀποδοκιμασία τοῦ Ηγεμόνος, τιμωρεῖται δὲ ἐλλόγως ὁ προφορικῶς ἢ ἐγγράφως παρεκτρεπόμενος εἰς ἐπίκρισιν ἢ ἐξέλεγξιν τοῦ Ηγεμόνος. Ἂν ὅμως ἐν κοινοβουλευτικῇ πολιτείᾳ ἀληθεῖ ὁ βασιλεὺς ἦναι ὄντως ἀνεύθυνος, οὐ μόνον π ο ι ν ι κ ῶ ς ἀλλὰ καὶ ἠ θ ι κ ῶ ς, ἑπομένως εἶναι λίαν δικαία ἡ τιμωρία τοῦ καταμεμψαμένου τὸν βασιλέα, ἐν κοινοβουλευτικῇ πολιτείᾳ ὅμως, ἔνθα τὸ πολίτευμα ἐφαρμόζεται μόνον τυπικῶς, τῶν Ὑπουργῶν ὄντων ἁπλῶν τοῦ βασιλέως ὀργάνων, τῶν βουλῶν καταρτιζομένων εἰκονικῶς, τῆς δὲ δικαστικῆς ἐξουσίας οὔσης ὑποχειρίου εἰς τὸν Ηγεμόνα, ὁ βασιλεὺς εἶναι ἀνεύθυνος μόνον δικαστικῶς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἠθικῶς, καὶ καλύπτονται μὲν νομικῶς πᾶσαι αἱ πράξεις καὶ αἱ γνῶμαι αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ὑπουργικῆς εὐθύνης, (ὅλως εἰκονικῆς ἀποβαινούσης καὶ ταύτης)· ἀλλ'

αὐτοῦ γνώμην ἢ ψῆφον, δηλονότι τὴν κατὰ τὴν ἐκπλήρωσιν βουλευτικοῦ καθήκοντος, κατὰ τὴν ὁμιλίαν ἢ ψηφοφορίαν αὐτοῦ ὡς βουλευτοῦ κτλ. ἑπομένως εἶναι τιμωρητέος διὰ τὴν ἐ κ τ ὸ ς τ ῆ ς Β ο υ λ ῆ ς παράνομον αὐτοῦ πολιτικὴν ἐνέργειαν ἢ γνωμολογίαν. Ὁ Felix Berriat Saint-Prix, πραγματευόμενος ἐν σελ. 414—417 τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσης Θεωρίας τοῦ Γαλλικοῦ Συνταγμ. Δικαίου περὶ τοῦ ἀκαταδιώκτου τῶν βουλευτῶν, λίαν ὀρθῶς ὑποστηρίζει τὴν ἀποφατικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου διὰ τῶν ἑξῆς λόγων «Ἡ συνταγματικὴ ἐγγύησις προστατεύει τὸν βουλευτὴν κατὰ πάντα χρόνον, εἴτε δηλ. πρὸ τῆς λήξεως τῆς βουλευτικῆς ἐντολῆς εἴτε καὶ μετ' αὐτήν. Ἀλλὰ μὴ ὑπολάβωμεν, ὅτι αὕτη εἶναι ἀ π ό λ υ τ ο ς. Προστατεύει αὕτη αὐτὸν μόνον διὰ τὰς ἐντὸς τῆς βουλῆς ἐξενεχθείσας γνώμας. Ὅθεν αἱ δημοσιευόμεναι ἐ κ τ ὸ ς τ ῆ ς β ο υ λ ῆ ς γνῶμαι ὑπόκεινται εἰς καταδίωξιν, καὶ ἂν ἔτι ἦσαν σύμφωνοι κατὰ γράμμα πρὸς τοὺς ἀπὸ τοῦ βουλευτικοῦ βήματος ἐκφρασθέντας λόγους». Ὁ δὲ Thonissen φρονεῖ, ὅτι διά τε τὰς ἐ ν τ ὸ ς καὶ διὰ τὰς ἐ κ τ ὸ ς τοῦ βουλευτηρίου γνώμας καὶ πράξεις αὐτῶν μένουσιν ἀτιμώρητοι οἱ βουλευταὶ, ἂν ὡς β ο υ λ ε υ τ α ὶ ἐνήργησαν (λ. χ. ὡς μέλη ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς), θεωρῶν τὴν στενοτέραν ἑρμηνείαν ὡς ματαιοῦσαν τὸν σκοπὸν τῆς διατάξεως καὶ καταδικάζουσαν τὸν νομοθέτην ὡς ἀνακόλουθον(βλ. Constitution Belge annotée par Thonissen § 210).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ εὐθύνη διατελεῖ ἀκεραία, κατ' αὐτοῦ δὲ στρέφονται αἱ ἐκ τοιαύτης καταστάσεως παραγόμεναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπαναστάσεις· ἠθέλησαν λοιπὸν οἱ συνταγματικοὶ χάρται νὰ ἐξαιρέσωσι τῆς ἐπικειμένης εἰς τοὺς μεμορημένους τὸν βασιλέα τιμωρίας τοὺς βουλευτάς, ὅπως ἀντηχῇ τοὐλάχιστον ἀπὸ τοῦ βουλευτικοῦ βήματος ἡ ἀλήθεια, διὰ δὲ τῆς ἀντηχήσεως ταύτης ἐπέλθῃ ὁ σωφρονισμὸς τοῦ βασιλέως ἢ προκληθῇ ταχύτερον ἡ τοῦ λαοῦ ἐξέγερσις εἰς βιαίαν θεραπείαν τῶν πραγμάτων. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς, ὅτι δύναται νὰ διακοπῇ καὶ ἀνακληθῇ εἰς τὴν τάξιν ὑπὸ τοῦ προέδρου ὁ φανερῶς κατὰ τοῦ βασιλέως λαλῶν, ἀλλ' ὁ φόβος τῆς ἀνακλήσεως δὲν ἐμποιεῖ ὅ αἴσθημα ὁ φόβος ἀφεύκτως ἐπικειμένης ποινῆς.—Ἀλλὰ τὸ ἀκαταδίωκτον καὶ τὸ ἀνεξέλεγκτον τῆς γνώμης τοῦ βουλευτοῦ συνεπάγεται τὸ δικαίωμα τοῦ λέγειν ὅτι κεν ἐπ' ἀκαιρίμαν γλῶτταν ἐπέλθοι; Οὐχὶ βεβαίως. Ὡς ἐρρέθη ἐν τοῖς πρόσθεν, τὰ νομοθετικὰ σώματα διέπονται ὑπὸ κανονισμῶν, τιθέντων περιορισμούς τινας εἰς τὰς ἐν τῇ Βουλῇ ἐνεργείας τοῦ βουλευτοῦ, ὧν ἄνευ ἀδύνατος ἡ διατήρησις τάξεως κατὰ τὴν συζήτησιν. Ὡς δὲ κατὰ τοὺς διαφόρους κανονισμοὺς δὲν δύναται ὁ βουλευτὴς νὰ ἀγορεύσῃ, πρὶν ἢ λάβῃ τὴν ἄδειαν τοῦ προέδρου, δὲν δύναται νὰ ἀγορεύσῃ περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἢ τοσαυτάκις (δὶς φέρ' εἰπεῖν κατὰ τὸν ἰσχύοντα νῦν ἐν Ἑλλάδι κανονισμὸν), δὲν δύναται νὰ ἐπιδοκιμάζῃ ἢ ἀποδοκιμάζῃ διὰ φωνῆς ἢ χειρονομιῶν τὸν ἀγορεύοντα, κτλ. οὕτω δὲν δύναται καὶ νὰ ἐκτρέπηται εἰς προσβολὰς προσωπικὰς ἢ νὰ ἐξέρχηται τοῦ συζητουμένου θέματος, ὁ δὲ πρόεδρος ἔχει τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν τάξιν τὸν παρεκτραπέντα βουλευτήν (*).

§ 148 Ἐξεταστέον ἤδη τὴν δευτέραν ἐγγύησιν, τὴν τοῦ ἄνευ ἀδείας τῆς Βουλῆς ἀκαταδιώκτου τῶν βουλευτῶν, διαρκούσης τῆς

(*) Οὕτως ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔνθα ὑπάρχει ἔξω τοῦ μετρίου αὐστηρότης κανονισμοῦ, πολλάκις ἐν τῷ παρελθόντι ἐπεπλήχθησαν βουλευταί, ἔστιν ὅτε καὶ ἐφυλακίσθησαν, καί τινες καὶ ἀπεβλήθησαν τοῦ βουλευτηρίου δι' ἐκφράσεις καὶ πράξεις ἀπρεπεῖς καὶ βαναύσους ἢ ἀσχήμονας. Ἐν δὲ ταῖς παρεκτροπαῖς ὡρισμένως καταλέγονται ἡ ἀνευλαβὴς χρῆσις τοῦ βασιλικοῦ ὀνόματος, ἤτοι κατὰ τὴν ἐξήγησιν αὐτὴν τοῦ Erskin May, ἡ φανερὰ προσβολὴ τοῦ βασιλέως, καὶ ἡ εἰς βαρείας ἐκφράσεις ἐκτροπὴ κατὰ συναδέλφου. Πολὺς ἤδη χρόνος ὅμως, ἀφ' οὗ φαίνονται πολλῷ ἧττον αὐστηρὰ τὰ κοινοβούλια περὶ τὰς ἐπιβαλλομένας ποινὰς εἰς ἀταξίας διὰ λόγων. Ὡς παρατηρεῖ ὁ Erskin May, ἐκ πολλοῦ τὰ κοινοβούλια περιορίζονται εἰς τὴν διὰ τοῦ προέδρου αὐτῶν ἀνάκλησιν εἰς τὴν τάξιν ἢ κλῆσιν εἰς ἀπολογίαν(βλ. Thomas Erskin May A. Pratical trentise on the law κτλ. of Parliament σελ. 104, 204—306 τῆς τετάρτης ἐκδόσεως τοῦ 1859).

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βουλευτικῆς Συνόδου. Ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἡ ἐγγύησις αὕτη καθιερώθη βαθμηδόν, ἐκεῖθεν δὲ μετηνέχθη εἰς τὰ ἄλλα συνταγματικὰ καὶ δημοκρατικὰ Συντάγματα. Ἐν τούτοις ἄξιον ἐστιν ἐξετάσαι μέχρι τίνος σημείου ἐκτείνεται ἡ βουλευτικὴ αὕτη προνομία, ἂν δηλονότι ἀναχαιτίζηται παντελῶς πᾶσα ἐνέργεια τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, μέχρις οὗ δοθῇ ἡ τῆς Βουλῆς ἄδεια. Πρόθεσις τῆς καθιερώσεως τῆς ἐγγυήσεως ταύτης εἶναι οὐχὶ τὸ ἀτιμώρητον τῶν διαπραξάντων ἀδικήματα βουλευτῶν, ἀλλ' ἡ ἀποτροπὴ αὐθαιρέτων συλλήψεων τῶν ἀντιπάλων τῇ ἐκτελεστικῇ ἐξουσίᾳ βουλευτῶν. Ὅθεν οὐδεμία ἀνάγκη ὑπάρχει νὰ ἐπέχῃ ἡ ἐνέργεια τῆς δικαιοσύνης. Διὸ ἡ δικαιοσύνη δύναται νὰ λάβῃ πάντα τὰ προσήκοντα μέτρα περὶ βεβαιώσεως τοῦ τελεσθέντος ἀδικήματος, νὰ ἐνεργήσῃ τὰς δεούσας ἀνακρίσεις, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ βουλευτοῦ πρὸς ἐνέργειαν κατ' οἶκον ἐρευνῶν, νὰ καταδιώξῃ δὲ καὶ τοὺς λοιποὺς συναυτουργοὺς καὶ συναιτίους τοῦ ἀδικήματος· μόνον δὲ αὐτοὺς τοὺς βουλευτὰς δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ καὶ καταδιώξῃ (*). — Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ἀδείας τῆς Βουλῆς κατ' ἐξαίρεσιν εἰς τὰ ἐπ' αὐτοφώρῳ κακουργήματα, ὅτε ἑπομένως δύναται καὶ ὁ βουλευτὴς νὰ καταδιωχθῇ, συλληφθῇ καὶ φυλακισθῇ, ὡς πάντες οἱ ἄλλοι πολῖται. Ἡ τοῦ ἀκαταδιώκτου ἐγγύησις σκοπεῖ νὰ ἀποτρέψῃ τὴν ἐκ φατριασμοῦ πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἐκπληρώσεως τῶν βουλευτικῶν καθηκόντων σύλληψιν καὶ καταδίωξιν τῶν βουλευτῶν. Ὁσάκις ὅμως τὸ κακούργημα ἐτελέσθη ἐπ' αὐτόπτῳ,

(*) Ἀλλ' ἐπιτρέπεται ἡ διαρκούσης τῆς συνόδου ἄνευ ἀδείας τοῦ σώματος τῆς Βουλῆς σύλληψις τοῦ ὡς μάρτυρος ἀπολιπομένου βουλευτοῦ, καθ' οὗ διὰ τοῦτο ἐξεδόθη ἀπόφασις διατάττουσα τὴν διὰ τῆς βίας προσαγωγὴν αὐτοῦ· Φρονοῦντες, ὅτι τὸ Σύνταγμα ἐσκόπει μόνον νὰ ἀσφαλίσῃ τὸν βουλευτὴν ἀπὸ συλλήψεων αὐθαιρέτων, ἀπορρεουσῶν ἀπὸ τῆς ἰδιοτελοῦς ἐπιθυμίας τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας τοῦ ἀποκλεισμοῦ αὐτοῦ τοῦ κοινοβουλίου, οὐχὶ δὲ νὰ καθιερώσῃ προσωπικὴν ὑπὲρ αὐτῶν προνομίαν, πρὸς δὲ ὅτι ἐν τῷ ἄρθρῳ τοῦ Συντάγματος 63, ἐν ᾧ καθιεροῦται τὸ ἀσύλληπτον τοῦ βουλευτοῦ, ἡ λέξις συλλαμβάνεται ἔχει εὐθὺς ἑπομένην τὴν λέξιν καταδιώκεται, ἕπεται δὲ τὸ εὐάρμοστον καθ' ὃ δὲν ἀπαιτεῖται ἄδεια ἐπὶ τῶν αὐτοφώρων κακουργημάτων, ὅθεν δηλοῦται παρ' ἡμῖν κριταῖς, ὅτι ἐπὶ ἀδικημάτων μόνον δὲν ἐπιτρέπεται ἄνευ ἀδείας τοῦ σώματος σύλληψις καὶ καταδίωξις βουλευτοῦ, διατεινόμεθα, ὅτι πᾶν ἄλλο εἶδος συλλήψεως ἐπιτρέπεται, ἑπομένως καὶ ἡ σύλληψις ἐπὶ τῇ βάσει ἀποφάσεως διαταττούσης τὴν διὰ τῆς βίας προσαγωγὴν αὐτοῦ ὡς μάρτυρος. Διαφωνεῖ ἡ ὑπ' ἀριθ. 2 τοῦ 1849 ποινικὴ ἀπόφασις τοῦ Ἀρείου Πάγου, καθ' ἣν «δύναται μὲν ἐν ταῖς παρὰ τοῦ νόμου ὡρισμέναις περιπτώσεσι νὰ διαταχθῇ καὶ διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς συνόδου ἡ διὰ τῆς βίας προσαγωγὴ βουλευτοῦ κλητευθέντος ὡς μάρτυρος καὶ ἀπολιπομένου ἀδικαιολογήτως, ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἀπόφασις δὲν ἐκτελεῖται ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου εἰσαγγελέως, ἐὰν μὴ ζητηθῇ καὶ δοθῇ ἡ πρὸς τοῦτο ἄδεια τῆς Βουλῆς».

ἑπομένως ἀνενδοίαστον εἶναι, ὅτι καὶ τὸ ἀδίκημα ἐτελέσθη καὶ ἐργάτης αὐτοῦ εἶναι ὁ βουλευτής, ἐκλείπει ὁ λόγος τοῦ ἄνευ ἀδείας τοῦ σώματος ἀκαταδιώκτου. Ἀνάγκη ὅμως νὰ διασαφηθῇ τί σημαίνει ἡ φράσις τὰ ἐπ' αὐτοφώρῳ κακουργήματα. Κατὰ τὸ 168 ἄρθρον τῆς ποινικῆς ἡμῶν Δικονομίας καὶ τὸ 25 ἄρθρον τοῦ κανονισμοῦ τῆς Χωροφυλακῆς, ἐπ' αὐτοφώρῳ ἀδίκημα ὑπάρχει, ὁσάκις φωρᾶται ὁ ἀδικῶν ἐν τῷ τελεῖν τὸ ἀδίκημα 2) ὁσάκις δὲν φωρᾶται μὲν ἐν τῷ τελεῖν αὐτό, ἀλλ' ἀμέσως μετὰ τὴν τέλεσιν αὐτοῦ 3) ὁσάκις ὁ κατηγορούμενος κατεδιώχθη διὰ δημοσίας κραυγῆς καὶ 4) ὁσάκις εὑρέθη ἐν καιρῷ τῆς κολασίμου πράξεως ἐγγὺς τοῦ τόπου, ἔνθα αὕτη ἐτελέσθη, φέρων πράγματα, ὅπλα, ἐργαλεῖα καὶ ἄλλα πειστήρια. Ὁ ὁρισμὸς οὗτος τῶν ἐπ' αὐτοφώρῳ ἀδικημάτων, ἔχων ἀπαραλλάκτως σχεδὸν ἐν πάσαις ταῖς ποινικαῖς δικονομικαῖς νομοθεσίαις, εἶναι ἀρκούντως δηλωτικὸς τοῦ πράγματος, περιττὴ ἑπομένως ἑτέρα ἑρμηνεία. Ὅθεν, ὅπως ἄνευ ἀδείας τῆς Βουλῆς συλληφθῇ καὶ καταδιωχθῇ βουλευτής τις, ἀπαραίτητον εἶναι νὰ ληφθῇ αὐτόφωρος καὶ νὰ συλληφθῇ ἑπομένως, ὀφθαλμοφανῶς καὶ ἀνενδοιάστως ἔνοχος ὤν, ὑπὸ τῆς εἰσαγγελικῆς ἢ ἀνακριτικῆς ἀρχῆς ἢ καὶ παντὸς ἄλλου πολίτου ἄνευ ἐντάλματος συλλήψεως (κατὰ τὰ τεταγμένα ὑπὸ τῆς ποινικῆς δικονομίας), ἐν ᾧ ἔτι τελεῖ τὸ ἀδίκημα ἢ ἅμα τῇ τελέσει αὐτοῦ, πρὶν ἢ δηλονότι μετακινηθῇ ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ, ἢ ἀφ' οὗ μετεκινήθη μὲν ἀλλὰ καταδιώκεται ὑπὸ τῶν παραστάντων εἰς τὴν διάπραξιν τοῦ ἀδικήματος αὐτοπτῶν μαρτύρων διὰ φωνῶν καὶ κραυγῶν.

§ 149. Ἀμφότεραι αἱ ἐγγυήσεις αὗται προτίθενται νὰ ἀσφαλίσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ βουλευτοῦ ἔναντι τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἀλλ' αἱ καταδιώξεις καὶ αἱ συλλήψεις ἐνεργοῦνται ὑπὸ τῆς δικαστ. ἐξουσίας, οὐδὲν συμφέρον ἐχούσης εἰς τὰς ἀδίκους καταδιώξεις καὶ συλλήψεις τῶν βουλευτῶν. Πρὸς τί λοιπὸν αἱ ἐγγυήσεις αὗται ; Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι κατὰ θεωρίαν ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ἀποτελεῖ ὅλως ἰδίαν ἐξουσίαν, ἀνεξάρτητον παντελῶς τῆς ἐκτελεστικῆς. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἐν ταῖς πλείσταις ἔτι τῶν συνταγματικῶν πολιτειῶν ἡ θεωρία αὕτη δὲν ἐγένετο πρᾶγμα, διότι οἱ μὲν δικασταὶ διορίζονται ἔτι, μετατίθενται καὶ προβιβάζονται ὑπὸ τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας, ἡ δὲ ἐπιτετραμμένη ἰδίως τὴν βεβαίωσιν καὶ καταδίωξιν τῶν ἀξιοποίνων πράξεων εἰσαγγελικὴ ἀρχὴ οὐ μόνον ἐξαρτᾶται τελείως ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ συγγραφεῖς διαφωνοῦσιν ἔτι περὶ τοῦ εἴδους τῆς ἐξουσίας ταύτης, θεωροῦντες αὐτὴν μᾶλλον διοικητικὴν ἢ δικαστικήν. Ὅταν καταστῇ ἀλήθεια ἡ θεωρία περὶ χωρισμοῦ τῶν ἐξουσιῶν, βεβαίως αἱ

ἐγγυήσεις αὗται, ἰδίως ἡ δευτέρα, ἔσονται περιτταὶ, βλαπτικὴ δὲ μάλιστα ἡ δευτέρα, διότι τὰ ἀδικήματα πρέπον εἶναι, οἱοσδήποτε καὶ ἂν ᾖ ὁ διαπράξας αὐτὰ, νὰ τιμωρῶνται τάχιστα καὶ πάντοτε, ἡ δὲ βουλευτικὴ αὕτη προνομία δύναται νὰ ἐπενέγκῃ προσκόμματα εἰς τὴν τιμωρίαν τῶν ἀδικησάντων βουλευτῶν.

§ 150. Ἀλλὰ καθιεροῦται καὶ ἄλλη τις προνομία βουλευτικὴ ἐν πᾶσι τοῖς συνταγματικοῖς χάρταις, ἐν οἷς καὶ ὁ ἡμέτερος (ἄρθρ. 63). Οὐχὶ μόνον κατὰ τὰ εἰρημένα ἡ δικαστικὴ ἐξουσία δὲν δύναται νὰ προβῇ εἰς φυλάκισιν βουλευτοῦ, διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς συνόδου, ἀλλ' οὐδ' ἰδιώτης δύναται νὰ ἐκτελέσῃ κατ' αὐτοῦ διάταξιν δικαστικῆς ἀποράσεως περὶ προσωποκρατήσεως, εἴτε διαρκούσης τῆς βουλ. Συνόδου εἴτε καὶ ὡρισμένας ἑβδομάδας πρὸ τῆς ἐνάρξεως καὶ ὡρισμένας ἑβδομάδας μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς (κατὰ τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα 4 ἑβδομάδας πρὸ τῆς ἐνάρξεως καὶ 3 μετὰ τὸ πέρας τῆς βουλευτικῆς Συνόδου)· τὸ δὲ σπουδαιότερον, καὶ ἂν ὁ βουλευτὴς τύχῃ ὢν προσωποκρατούμενος, ἀπολύεται ἀνυπερθέτως ὡρισμένας ἑβδομάδας (κατὰ τὸ ἡμέτερον Σύντ. τέσσαρας) πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς βουλευτικῆς Συνόδου. Τὴν προνομίαν ταύτην, οὐδαμῶς ἀπαραίτητον εἰς ἀσφάλισιν τῶν ἐλευθέρων φρονημάτων τοῦ βουλευτοῦ, θεωροῦμεν κατακριτέαν, καθὸ ἀσυνάρμοστον παντάπασι πρὸς ἐλεύθερον πολίτευμα. Τὴν κατὰ τὰς πλείστας ἔτι τῶν Εὐρωπαϊκῶν δικονομικῶν νομοθεσιῶν ἐπιβαλλομένην ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς μὲν δίκαις κτλ. ὡς μέσον ἐκτελέσεως τῶν ἀστυκῶν ἀποράσεων, ἐν δὲ ταῖς τοῦ δημοσίου καὶ ὡς μέσον ἱκανοποιήσεως τῶν ἀπαιτήσεων αὐτοῦ καὶ ἄνευ δικαστικῆς ἀποράσεως, προσωπικὴν κράτησιν δὲν διστάζομεν νὰ χαρακτηρίσωμεν ὑπεραδικωτάτην, καθὸ περιορίζουσαν παρ' ἀξίαν τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν τοῦ μηδὲν ἀδικήσαντος πολίτου· διὸ συνηγοροῦμεν καὶ ἡμεῖς ἐκθύμως ὑπὲρ τῆς καταργήσεως αὐτῆς, μάλιστα δὲ ἐπὶ τῶν χωρὶς δικαστικῆς ἀποράσεως διοικητικῶν ἐκτελέσεων κατὰ τῶν ὀφειλετῶν τοῦ δημοσίου καὶ ἐπὶ τῶν μὴ κυρίως ἐμπορικῶν ὑποθέσεων. Ἀλλ' ἀντιβαίνει ἄντικρυς εἰς τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ἰσοτιμίαν τῶν πολιτῶν ἡ καθιέρωσις ἐξαιρετικῆς προνομίας ὑπὲρ μιᾶς τάξεως πολιτῶν. Ὀρθὴ καὶ πρέπουσα ἡ κατάργησις τῆς προσωπικῆς κρατήσεως, ἀλλὰ δι' ἅπαντας (τοὺς μὴ ἐμπόρους τοὐλάχιστον), οὐχὶ δὲ μόνους τοὺς βουλευτάς.

§ 151. Ῥητέον τέλος, ὅτι τῶν Συνταγμάτων ἐπιτασσόντων, ὅτι τὰ νομοθετικὰ σώματα διὰ κανονισμοῦ, παρ' αὐτῶν ὁριστικῶς καὶ ἀνεκκλήτως συνταττομένων, ὁρίζουσι τὸν τρόπον καθ' ὃν θέλουσιν

ἐκπληροῖ τὰ καθήκοντα αὐτῶν (ἡμετέρου Συντάγματος ἄρθρ. 65), ἀναγκαίας δὲ οὔσης εἰς τὴν τακτικὴν πορείαν τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας τῶν νομοθετικῶν σωμάτων τῆς προσλήψεως ὑπαλλήλων, ἐν πᾶσι πασῶν τῶν ἐπικρατειῶν τοῖς νομοθετικοῖς σώμασι προσλαμβάνονται ἔξωθεν τῆς Βουλῆς ὑπάλληλοι, ὧν ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ ὑπηρεσία καὶ ὁ τρόπος τοῦ διορισμοῦ ὁρίζεται ἐν τοῖς κανονισμοῖς αὐτῶν. Κατὰ τὸν παρ' ἡμῖν ἰσχύοντα κανονισμὸν διορίζονται ὑπὸ τοῦ προεδρείου τῆς Βουλῆς, ἔξωθεν τῆς Βουλῆς προσλαμβανόμενοι, εἷς διευθυντὴς τοῦ γραφείου, εἷς συντάκτης τῶν πρακτικῶν, εἷς ἐπιθεωρητὴς ἐπὶ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν, εἷς βοηθὸς αὐτοῦ, δύο βοηθοὶ καὶ δύο γραφεῖς, τέσσαρες στενογράφοι, τέσσαρες ἀντιγραφεῖς, εἷς εὐταξίας, εἷς ἀρχικλητὴρ καὶ ἱκανὸς ἀριθμὸς κλητήρων, πρὸς δὲ εἷς βιβλιοφύλαξ τῆς Βουλῆς, εἷς βοηθὸς αὐτοῦ καὶ εἷς κλητὴρ, οἵτινες ὑποβάλλονται εἰς ὅρκον περὶ τῆς πιστῆς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων αὐτῶν καὶ μισθοδοτοῦνται ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ δηλονότι τῶν ἰδίων αὐτῆς δαπανῶν (βλ. κεφάλαιον 10 τοῦ κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς) (*). Ἐξεταστέον ἤδη πῶς καταρτίζεται ἡ

Γερουσία.

§ 152. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι νῦν ἐν Ἑλλάδι δὲν ἔχομεν εὐτυχῶς Γερουσίαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν περιοριζόμεθα ἐν τῇ παρούσῃ ἡμῶν πραγματείᾳ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ἑλληνικοῦ συντάγματος, ἀλλ' ἐξετάζομεν συνοπτικῶς ἐν γένει τὸ συνταγματικὸν δίκαιον, δὲν ἀπέχει δὲ ἄλλως πολὺ ὁ χρόνος, καθ' ὃν ὑπῆρχε καὶ παρ' ἡμῖν γερουσιαστικὸν σῶμα, ἐπάναγκες νομίζομεν νὰ πραγματευθῶμεν καὶ περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐν ταῖς κοινοβουλευτικαῖς πολιτείαις καταρτίζεται ἡ Γερουσία. — Ἀρχέγονος πηγὴ τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ὑπῆρξεν, ὡς πολλάκις εἴπομεν, ἡ Ἀγγλία. Ἐκεῖ οἱ βαρῶνοι καὶ ὁ λαὸς ἀρήρπασαν τὸν πρῶτον συνταγματικὸν χάρτην ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ βασιλέως (Ἰωάννου τοῦ Ἀκτήμονος). Ἐ-

(*) Σημειωτέον, ὅτι μόνον ἡ μισθοδοσία τοῦ διευθυντοῦ, ἑνὸς γραφέως, τοῦ ἀρχικλητῆρος καὶ ἑνὸς κλητῆρος, ὡς ἐπίσης τῶν ὑπαλλήλων τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς εἶναι διαρκὴς, εἴτε ἐνεργοῦ διατελούσης εἴτε σχολαζούσης τῆς Βουλῆς· τῶν δὲ ἄλλων παύεται ἅμα τῇ λήξει τῆς συνόδου. Λίαν δ' ὀρθῶς ἀπεφήνατο ὁ Ἄρειος Πάγος διὰ τῆς ἀποφάσεως 26 τοῦ 1871, ὅτι ἡ τοῦ διευθυντοῦ κτλ. ὑπηρεσία καὶ μισθοδοσία διαρκεῖ καὶ ἂν ἔτι ἡ Βουλὴ διαλυθῇ, ἅτε ἀναγκαία οὖσα πρὸς ἐκπεραίωσιν τῶν ἐκκρεμῶν ἐργασιῶν τοῦ γραφείου, ἔτι δὲ πρὸς ἐποπτείαν τῶν ἀρχείων αὐτοῦ. Προστεθείσθω, ὅτι, τῶν ὑπαλλήλων τῆς Βουλῆς διοριζομένων ὑπὸ τοῦ προεδρείου, ἡ ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ἀπόλυσις αὐτῶν διαφεύγει ἀεὶποτε τὴν ἁρμοδιότητα τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας, ἔστω καὶ τῆς Βουλῆς σχολαζούσης.—Ἀλλὰ τὰ περὶ τούτου διεσαφήθησαν πρό τινος ῥητότερον καὶ ἀκριβέστερον ἐν τῷ κανονισμῷ τῆς Βουλῆς διὰ τοῦ προσθέτου ἄρθρου 94.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πειδὴ δὲ διὰ τοὺς γνωστοὺς ἱστορικοὺς λόγους οἱ βαρῶνοι εἶχον μεγάλην δύναμιν ἐν τῇ ἀγγλικῇ κοινωνίᾳ, ἀποτελοῦντες ἰδιαιτέραν προνομιοῦχον τάξιν, κάτοχον τῶν ἀγγλικῶν γαιῶν, ἀπήρτισαν σῶμα νομοθετικὸν ἰδιαίτερον, ἐσόδιον καὶ διαδοχικόν, τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι διὰ τῆς προόδου καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως καὶ τῆς δημοσίας γνώμης ἀπέβαλε τὸ σῶμα τοῦτο ἣν ἄλλοτε ἐκέκτητο δύναμιν καὶ σημασίαν, καὶ νῦν τυγχάνει ὂν κατωτέρου λίαν τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων (*)· ἀλλ' ὁπωσδήποτε διατηρεῖται ἔτι ἐν τοῖς προσώποις τῶν κληρονόμων καὶ ἀπογόνων τῶν παλαιῶν τῆς τῶν Λόρδων Βουλῆς μελῶν, ἀναζωπυρούμενον ἐκ διαλειμμάτων διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἀναραινομένων ἑκάστοτε πολιτικῶν ἱκανοτήτων (**). Τὸ Ἀγγλικὸν παράδειγμα ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις συστάσεως γερουσιαστικῶν σωμάτων (***). Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχον οἱ αὐτοὶ ἱστορικοὶ καὶ τοπικοὶ λόγοι, αἱ αὐταὶ κοινωνικαὶ ἀφορμαὶ, ὑπέστη μεταβολὰς ἡ μόρφωσις τῶν σωμάτων τούτων. Ὑπὸ

(*) Τὴν ἄλλοτε ὑπεροχὴν τῆς Γερουσίας ἐπὶ τῶν πολιτικῶν καὶ νομοθετικῶν ζητημάτων ἔχει σαφῶς ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων. Οὐχ ἧττον τὰ μέλη τῆς Γερουσίας διατηροῦσιν ἀπαραμειώτους τὰς τιμητικὰς προτιμίας, δι' ὧν περιεβλήθη ἐκ παλαιστάτου ἡ ἀγγλικὴ γερουσιαστεία. Οὕτως ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Γερουσίας καὶ νῦν ὁ Ἡγεμὼν ἀπαγγέλλει κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Συνόδου τὸν βασιλικὸν αὐτοῦ λόγον, συνερχομένων καὶ τῶν βουλευτῶν, καὶ οἱ μὲν βουλευταὶ ἵστανται ὄρθιοι, οἱ δὲ γερουσιασταὶ κάθηνται· οἱ γερουσιασταὶ δύνανται νὰ ψηφοφορῶσι καὶ δι' ἀντιπροσώπου, οὐδέποτε προσωποκρατοῦνται διὰ χρέη, δικάζονται δὲ διὰ τὰ ὑπ' αὐτῶν διαπραττόμενα ἀδικήματα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ σώματος τῆς Γερουσίας.

(**) Εἰς τὸ στοιχεῖον τῆς ἐκ διαδοχῆς γερουσιαστείας προστίθεται καὶ τὸ στοιχεῖον τοῦ διορισμοῦ ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὅστις κατὰ νόμον μὲν δύναται νὰ διορίσῃ γερουσιαστὰς ὅσους ἂν θέλῃ, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν συνήθειαν δὲν διορίζει νέους γερουσιαστάς ἢ πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν, ἃ καταλείπει ἡ ἐξαφάνισις οἴκων γερουσιαστικῶν καὶ πρὸς ἀριθμὸν περιωρισμένων ὑπηρεσιῶν. Ἕνεκα δὲ τῆς συχνῆς κενώσεως γερουσιαστικῶν ἑδρῶν διὰ τῆς τελευτῆς τῶν διαιωμάτι κληρονομικῷ καλουμένων εἰς τὴν γερουσιαστείαν καὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν ἐπισημοτάτας παρασχόντων ὑπηρεσίας, ἀνεωθη τοσοῦτον ἡ ἀγγλικὴ Γερουσία, ὥστε κατ' ἀκριβῆ παρατήρησιν ἓν τρίτον μόνον τῶν ὑπαρχόντων ἤδη γερουσιαστῶν ἀνέρχεται εἰς ἀρχαιοτέρους αἰῶνας τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, ἓν τρίτον εἰς αὐτὸν τὸν προλαβόντα αἰῶνα, καὶ τὸ ἄλλο τρίτον εἰς αὐτὸν τὸν αἰῶνα (βλ. διατριβὴν τοῦ L. de Lavergne ὑπὸ τὸν τίτλον Pairie ἐν τῷ λεξ. τοῦ M. Block).

(***) Μονόβουλα πολιτεύματα ἐπεκράτησαν μόνον ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸ Σύνταγμα τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1791, τῆς 24 Ἰουνίου 1793, καὶ τὸ τῆς 4 Νοεμβρ. 1848. Ἐν τῶν δ' ἑπτὰ τοῦ μονοβούλου μόνον ἐν τοῖς πλείστοις τῶν Ἑλβετικῶν καντονίων, ἓν τισι Γερμανικαῖς ἡγεμονίαις, παρ' ἡμῖν, παρὰ Σέρβοις καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἀπὸ τοῦ 1866.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸ κράτος τῶν ἀγγλικῶν δοξασιῶν ἐπειράθησαν νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς τὴν Γαλλίαν ἐν ἔτει 1814 τὸν θεσμὸν τῆς ἰσοβίου καὶ διαδοχικῆς Γερουσίας τῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' ἀπέτυχον, ἐπελθούσης ταχέως τῆς καταπτώσεως αὐτοῦ. Ὅτε τῷ 1815 ἐπανῆλθεν ὁ προτοῦ ἄσπονδος τῶν ἐλευθεριῶν ἐχθρὸς μεγαλότολμος καὶ μεγαλοπράγμων Ναπολέων ὁ Α', εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐλευθεριάζων ἤδη, καθὸ ποτισθεὶς ὑπὸ τοῦ πικροῦ τῆς ἐξορίας μαθήματος τὰ νάματα τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐν τῷ πολιτικῷ αὐτοῦ διορατικῷ μίαν ἐλπίδα κατιδὼν σωτηρίας ἑαυτοῦ ἐν τῷ μέλλοντι, τὴν ἀνακήρυξιν ἐλευθέρων πολιτικῶν ἀρχῶν, ἀνέθετο εἰς τὸν φιλελευθερώτατον τῶν τότε χρόνων πολιτικὸν συγγραφέα Benjamin Constant τὴν σύνταξιν ὅσαν ἔνεστιν ἐλευθερωτέρου πολιτεύματος. Ἐλευθερίως τεθραμμένος ἐκ νεότητος, ἀλλ' ἐπικεχρωσμένος δόξαις ἀγγλικαῖς ὁ B. Constant, συμπεριέλαβεν ἐν τῷ παραδοθέντι τῷ αὐτοκράτορι σχεδίῳ τοῦ συντάγματος καὶ Γερουσίαν ἀριστοκρατικήν, ἤτοι ἰσόβιον καὶ διαδοχικήν, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Ἀγγλίας. Ἰδὼν τοῦτο Ναπολέων ὁ πάνυ, εἶπεν εἰς αὐτὸν τοὺς ἑξῆς ἀξιομνημονεύτους λόγους· «Ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ γερουσία κεῖται λίαν ὀρθῶς, διότι ἐν αὐτῇ οἱ λόρδοι παρέσχον τὰς ἐλευθερίας εἰς τὸν λαόν, παρήγαγον καὶ ἐμόρφωσαν τὸ πολίτευμα τὸ ἀγγλικόν· διὸ τυγχάνουσι πατροπαραδότως σεβαστοὶ εἰς τὸν λαὸν καὶ ἐξασκοῦσιν ἐπ' αὐτοῦ γοητείαν τινά. Ἀλλ' ἐν Γαλλίᾳ τίνας θέλω διορίσει γερουσιαστάς; Ἐγὼ οὐδὲν ἄλλο ἔχω περὶ ἐμὲ ἢ στρατιώτας καὶ θαλαμηπόλους (chambellans). Ἐκ τούτων θέλω καταρτίσει τὴν Γερουσίαν μου; Ἀλλὰ τότε αὕτη ἔσεται στρατόπεδον ἢ ἀντιθάλαμος». Ἀλλ' ἐπιμείναντος τοῦ μεγαλωνύμου συγγραφέως καὶ τῶν ὁμοφρονούντων αὐτῷ, ὑπεχώρησεν· ἀλλ' ἡ κατόπιν πεῖρα ἀπέδειξεν, ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ δίκαιον ὁ δαρνοστερφὴς στρατηγός, οὐχὶ δὲ ὁ ἔνδοξος πολιτικὸς συγγραφεύς (*).

§ 153. Τὰ ἄλλα συντάγματα ἠσπάσθησαν ἢ τὸ σύστημα τοῦ ὑπὸ τοῦ Βασιλέως διορισμοῦ ἰσοβίων γερουσιαστῶν ἐπὶ τῇ βάσει

(*) «Τινὲς ἀγγλομανεῖς πολιτειολόγοι (λέγει ὁ ἐπιφανὴς πολιτικὸς συγγραφεὺς E. Duclerc) διενοήθησαν νὰ ἐμφυτεύσωσι παρ' ἡμῖν τὸν θεσμὸν τῆς Γερουσίας. Ἀλλ' ἐπελάθοντο, ὅτι ἐν Ἀγγλίᾳ μὲν ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ἐξεπορεύθη ἐκ τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων, ἀντιθέτως πρὸς τὰ παρ' ἡμῖν, ὅπου τἀνάπαλιν ἡ Γερουσία ἤντλησε τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς ἐκ τῆς Βουλῆς, καὶ ὅτι αἱ ἀγγλικαὶ κοινότητες προσέρχονται εἰς τὰ δρύφακτα τῆς Γερουσίας, ὅπως δεχθῶσι τὰς ἀνακοινώσεις τῆς κυβερνήσεως, ἐν ᾧ παρ' ἡμῖν ὁ λαὸς συνωθεῖται εἰς τὴν Βουλήν, ὅπου οἵ τε γερουσιασταὶ καὶ ὁ βασιλεὺς προσέρχονται, ὁπόταν κηρύσσηται ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτοπροσώπως ἡ ἔναρξις ἢ ἡ λῆξις τῶν βουλευτικῶν ἐργασιῶν». — Ἐν τούτοις πολλοὶ τῶν πολιτικῶν συγγραφέων καὶ νῦν ὑπιστηρίζουσι τὸ σύστημα τῶν δύο βουλῶν (le système bica-

νενομοθετημένων προσόντων, ἐξελεγχομένων ὑπ' αὐτῆς τῆς Γερουσίας ἢ τῆς κατὰ μακρὰ χρονικὰ διαλείμματα ἐκλογῆς αὐτῶν ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἢ μικτόν τι σύστημα. Ἡ Ἑλλὰς ἠκολούθησεν ἐπὶ τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1843, καὶ νῦν ἡ Ἰταλία, τὸ πρῶτον σύστημα. Ἡ Ἀμερικὴ(*), τὸ Βέλγιον, ἡ Ὁλλανδία (**), ἡ Σουηδία (***), ἡ Δανία (****) ἠκολούθησαν τὸ τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλογῆς. Ἄλλαι δὲ πάλιν ἐπικράτειαι, ὡς ὀφείλει εἶπεῖν τὸ δουκάτον τῆς Βάδης (*****),

mériste), πολεμηθὲν εὐφυῶς καὶ εὐγλώττως ὑπὸ τῶν Βένθαμ καὶ Μίλλ. Ἐκτεταμένως δὲ ἐξετάζει τὸ ζήτημα τοῦ πρέποντος μιᾶς ἢ δύο βουλῶν ἐκφέρων τά τε ὑπέρ καὶ τὰ κατὰ ἐπιχειρήματα, ἀλλὰ κηρυττόμενος μᾶλλον ὑπὲρ τῶν δύο βουλῶν, ὁ πρό τινων ἐτῶν ἀποβιώσας φιλελευθερώτατος Ἰταλὸς καθηγητὴς τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου Ludovico Casanova, οὗτινος τὰς παραδόσεις μετὰ σημειώσεων ἐξέδωκεν ἐν ἔτει 1875 ὁ Emilio Brusa (βλ. ἐκδ. ταύτης τόμον 2 σελ. 137 καὶ ἑπ.).

(*) Ἐν Ἀμερικῇ ἡ Γερουσία ἐκλέγεται καθ' ἑξαετίαν, τῆς Βουλῆς κατὰ διετίαν ἐκλεγομένης. Ἀλλ' ἡ Γερουσία ἀνανεοῦται κατὰ τὸ τρίτον κατὰ πᾶν τρίτον ἔτος, ἤτοι κατὰ διετίαν διατάσσονται νέαι ἐκλογαὶ τοῦ τρίτου τῆς Γερουσίας. Ἐν ᾧ δὲ ἐν ταῖς ἄλλαις Ἐπικρατείαις ἀπαιτεῖται ἡ πλήρωσις τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἢ τεσσαρακοστοῦ πέμπτου ἔτους πρὸς κατοχὴν γερουσιαστικῆς ἕδρας, ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις ἀπαιτεῖται μόνον τοῦ τριακοστοῦ ἡ τέλεσις, (ἥτις ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἀπαραίτητος ὅρος τῆς ἐκλογῆς βουλευτοῦ).

(**) Ἐν Ὁλλανδίᾳ οἱ γερουσιασταὶ ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν ἐπαρχιακῶν συμβουλίων μεταξὺ τῶν καταβαλλόντων τοὺς μεγίστους ἀμέσους φόρους. Ἡ γερουσιαστικὴ περίοδος διαρκεῖ ἐννέα ἔτη, ἀλλ' αἱ ἐκλογαὶ τῶν γερουσιαστῶν δὲν γίνονται ὁμοχρόνως, κατὰ τριετίαν ἀνανεουμένου ἑκάστου τριτημορίου.

(***) Ἐν Σουηδίᾳ οἱ γερουσιασταὶ αἱροῦνται ὑπὸ τῶν καλουμένων landstingen (εἴδός τι ἐπαρχιακῶν συνελεύσεων) καὶ τῶν stads fullma ktige (δημοτικῶν συμβούλων) μεταξὺ τῶν ἐχόντων μεγάλην ἀκίνητον περιουσίαν, διαρκεῖ δὲ ἡ περίοδος ἐννέα ὅλα ἔτη.

(****) Ἡ Γερουσία τῆς Δανίας (Landstbing) ἀριθμεῖ 66 μέλη, ἐξ ὧν δώδεκα μόνον διορίζονται ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἰσοβίως, τὰ δὲ λοιπὰ ἐκλέγονται, 7 μὲν ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Κοπεναγης (Copenhague), 45 ὑπὸ μεγάλων ἐκλογικῶν κύκλων, περιλαμβανόντων τάς τε ἐπαρχιακὰς πόλεις καὶ τὰς ἀγροτικὰς διοικήσεις (districts ruraux), εἷς ὑπὸ τῆς νήσου Βορνχόλμης, εἷς ὑπὸ τῆς λεγομένης Lagthing (αἱρετῆς ἀντιπροσωπείας τῶν νήσων Feroe). Ἐκλέγονται δὲ τὰ 45 μέλη ἐμμέσως, δηλονότι ὑπὸ ἐκλεκτόρων ἐκλεχθέντων ὑπὸ τῶν γενικῶν ἐκλογέων (τῶν ἀναδεικνύντων τοὺς βουλευτάς), ὧν ὅμως οἱ ἡμίσεις ἐξελέχθησαν ἀποκλειστικῶς καὶ κατὰ μέρος ὑπὸ τῶν βαρυτέρῳ τέλει ὑποκειμένων ἐκλογέων ἑκάστου ἐκλογικοῦ κύκλου. Ἐνεργοῦνται δὲ αἱ γερουσιαστικαὶ ἐκλογαὶ κατὰ τὴν ἀναλογικὴν μέθοδον τοῦ J. Stuart Mill, ἥτις διατελεῖ οὖσα εὔνους εἰς τοὺς ὑποψηφίους τῶν μειονοψηφιῶν. Διαρκεῖ δὲ ἡ γερουσιαστικὴ ἐντολὴ ὀκτὼ ἔτη.

(*****) Κατὰ τὸ Σύνταγμα τῆς Βάδης ἡ Γερουσία σύγκειται ἐκ τῶν ἡγεμονικὴν καταγωγὴν ἐχόντων πριγκίπων, τῶν ἀρχηγετῶν τῶν ἀνεξαρτήτων καταστάντων (mediatisés) οἴκων, τοῦ δυτικοῦ ἀρχιεπισκόπου, τοῦ διαμαρτυρομένου ἱεράρχου, 8 ἀντι-

ἡ Βαυαρία (*), ἡ Πρωσσία (**), ἡ Βυτεμβέργη (***) ἠκολού θησαν σύστημα μικτὸν, διορισμοῦ ὀηλονότι ἰσοβίων γερουσιαστῶν μετὰ ἢ ἄνευ κληρονομίας γερουσιαστικοῦ δικαιώματος καὶ ἅμα εἰσόδου δικαιωματικῆς εἰς τὴν γερουσίαν ἢ καὶ ἐκλογῆς. Ἡ δὲ Γαλλία ἐθεσμοθέτησε διὰ τοῦ συνταγματικοῦ αὐτῆς νόμου τοῦ 1875 σύστημά τι ἰδιάζον, καθ' ὃ, τῆς γερουσίας συνισταμένης ἐκ 300 μελῶν, ἑβδομήκοντα πέντε μὲν εἶναι ἰσόβια, αἱρεθέντα ὑπ' αὐτῆς τῆς θεσμοθετησάσης τὸ πολίτευμα συντακτικῆς συνελεύσεως (ὧν, ἀποθνησκόντων ἢ παραιτουμένων, τὰ διάδοχα ἐκλέγονται ὑπὸ τῆς γερουσίας) διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας καὶ δι' ἀπολύτου πλειονοψηφίας, τὰ δὲ λοιπὰ ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν νόμων καὶ τῶν ἀποικιῶν κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον: ἐν ἑκάστῳ αὐτῶν σχηματίζεται ἐκλογικὸν σῶμα, περιλαμβάνον τοὺς βουλευτὰς, τοὺς γενικοὺς συμβούλους (les conseillers generaux) καὶ τοὺς ἐπαρχιακοὺς συμβούλους (les conseillers d'arrondissement du departement), καὶ τοὺς ὑπὸ τῶν ὀημοτικῶν συμβουλίων αἱρεθέντας δευτεροβάθμους ἐκλογεῖς ἢ ἐκλέκτορας (ἑκάστου αὐτῶν αἱρουμένου ἕνα) (****).

προσώπων τῆς ἐδαφικῆς εὐγενείας, δύο ἀντιπροσώπων τῶν πανεπιστημίων καὶ 8 κατ' ἐκλογὴν διοριζομένων ὑπὸ τοῦ Ἡγεμόνος (καλουμένου Μεγάλου Δουκός).

(*) Ἐν Βαυαρίᾳ τίτλῳ κληρονομικῷ ἢ δικαιώματι θέσεως ἀποτελοῦσιν αὐτοκλήτως μέλη τῆς Γερουσίας ἐφ' ὅρου ζωῆς οἱ ἡγεμονίδαι, οἱ μεγάλοι ἀξιωματικοὶ τοῦ Στέμματος (les grands dignitaires dela Couronne), οἱ δύο ἀρχιεπίσκοποι, εἷς τῶν ἐπισκόπων διοριζόμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὁ πρόεδρος τοῦ ὑπερτάτου συνεδρίου τῶν διαμαρτυρομένων, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν πριγκιπικῶν ἢ κομητικῶν οἴκων, οἵτινες μέχρι τοῦ ἔτους 1806 διεκρίθησαν ἐν τοῖς λεγομένοις états del' empire κατέστησαν ἀνεξάρτητοι (mediatisés) καὶ τέλος οἱ κτήτορες ἀκινήτου οὐσίας μεγίστης, οἷς ὁ βασιλεὺς ἠὐδόκησε νὰ ἀπονείμῃ τὸ γερουσιαστικὸν ἀξίωμα τίτλῳ κληρονομικῷ.

(**) Ἐν Πρωσσίᾳ ἡ Γερουσία σύγκειται ἐκ τῶν ὑπερῳάντων τὸ εἰκοστὸν ἔτος ἡγεμονιδῶν, εἰς οὓς ὁ βασιλεὺς ἀπένειμε τὸ δικαίωμα τῆς γερουσιαστείας, ἐκ τῶν ἰσοβίων καὶ κληρονομικῶν μελῶν. (Σὺν τὸν ἀριθμὸν) ἤτοι τῶν ἡγετῶν ἢ ἀντιπροσώπων ἀρχαίων ἡγεμονικῶν οἴκων καὶ ἐκ τῶν ἰσοβίων μὲν ἀλλὰ μὴ κληρονομικῶν μελῶν, διοριζομένων ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῇ ὑποδείξει ὡρισμένων σωματείων (οἷον τῶν πανεπιστημίων, 43 ὡρισμένων πόλεων, οἴκων τινῶν ἐπισήμων ἀνεγνωρισμένων κτλ.).

(***) Ἐν Βυρτεμβέργῃ ἡ Γερουσία συνίσταται ἐκ μελῶν ἰσοβίων ἢ κληρονομικῶν, διοριζομένων ὑπὸ τοῦ βασιλέως· καὶ τὰ μὲν ἰσόβια ἐκλέγονται μεταξὺ τῶν ἐπιφανεστέρων ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀνδρῶν, τὰ δὲ κληρονομικὰ μεταξὺ τῶν βαθυκτημόνων εὐπατριδῶν.

(****) Τὰ καθ' ἕκαστα τοῦ Γαλλικοῦ ἐκλογικοῦ γερουσιαστικοῦ συστήματος μετὰ τῆς δεούσης ἀναπτύξεως ἐξέθησι τὸ προσφάτως ἐκδοθὲν Droit constitutionnel comparé τῶν A. Bard καὶ P. Robiquet ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ περὶ τῆς Γερουσίας τμήματος (ἐκδ. τοῦ 1878 σελ. 202).

§ 154. Παρετηρήσαμεν, ὅτι ἐκ τῆς Ἀγγλίας μετεφυτεύθη
τὰς ἄλλας ἐπικρατείας ὁ θεσμὸς τῆς γερουσίας· ἀλλ' ἔχει ἄρα
σιμον λόγον ὑπάρξεως ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις; Ὑπάρχει
ἀνάγκη ἀπαραίτητος καὶ δευτέρου νομοθετικοῦ καὶ πολιτικοῦ
ματος ἢ παρέσυρε τοὺς νομοθέτας τῶν πολιτευμάτων τὸ σαγ
τικὸν παράδειγμα τῆς Ἀγγλίας, τῆς γενετείρας χώρας τῶν
προσωπικῶν πολιτευμάτων; Ἐξετάσωμεν πρὸς τοῦτο τὰ ἐπιχε
ματατῶν συνηγόρων τῆς Γερουσίας. Τὸ πρῶτον προβαλλόμ
ἐπιχείρημα εἶναι, ὅτι διὰ τῶν δύο νομοθετικῶν σωμάτων ἀνασ
λεται ἡ ὑπερβάλλουσα ταχύτης εἰς τὴν σύνταξιν καὶ ἐπιψήφ
νόμων, ἣν παράγει τὸ μονῆρες τῆς Βουλῆς. Ὁ ἐλευθερικὸς
γλαφυρὸς Laboulaye, συνηγορῶν ὑπὲρ δύο νομοθετικῶν σωμα
ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τῆς διακεκριμένης αὐτοῦ ἱστορικῆς περὶ
Ἡνωμένων Πολιτειῶν πραγματείας, ἀναφέρει εἰς ἀπόδειξιν
ἀμέτρου ταχύτητος τῆς μιᾶς καὶ μόνης Βουλῆς εἰς ψήφισιν νό
τὸ ἐν ἔτει 1848 συμβὰν ἐν Γαλλίᾳ, ὅτε φόρος τις κατηργήθη
πλειονοψηφίας μιᾶς ψήφου, τὴν δ' ἐπιοῦσαν ἐψηφίσθη ἐκ
ἀλλὰ ῥοπὴν ἔχομεν, ὅτι ἓν καὶ μόνον παράδειγμα, παράδειγμα μ
στα οὐδαμῶς ἐμφαῖνον ὅτι ἐπέσκηψε βλάβη τις εἰς τὴν Γαλ
δὲν εἶναι ἀποχρῶν, ὅπως ἀποδείξῃ τὴν ἀνάγκην τῆς ὑπάρξεως
δευτέρου νομοθετικοῦ σώματος. Ἐπιτραπήτω δὲ νὰ ἀντιτάξ
ἕτερον παράδειγμα, λίαν ἰσχυρόν, τὸ τῆς ἡμετέρας Ἑλλάδο
ἥ, καίπερ ἀπὸ δεκατεσσάρων καὶ ἐπέκεινα ἐνιαυτῶν διεπομένη
μιᾶς μόνης Βουλῆς, οὐδέποτε ὅμως ἐψηφίσθη ἐκ κατασπεύσεω
μος τις, ὅστις ἀκολούθως κατεδείχθη ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖο
μεταβληθῇ. Καὶ δὲν ἰσχυριζόμεθα μέν, ὅτι δέον νὰ προτεί
ἐν γένει ὡς παράδειγμα εἰς τὰς ἄλλας ἐπικρατείας ἡ Ἑλλὰς
ἡ πολιτικὴ κατάστασις εἶναι ἀναμφιλόγως χειρίστη, τοῦ ἐν
ὑπαλληλικοῦ προσωπικοῦ ἀναστατουμένου ἀδιαλείπτως καὶ
βουλῶν ἀλλεπαλλήλως διαλυομένων. Ἀλλ' ἀκριβῶς μάλι
διότι διάκεινται οὕτω τὰ πράγματα ἐν Ἑλλάδι καὶ ὅμως
ἐπῆλθεν ἀτοπόν τι ἐκ τῆς κατεσπευσμένης νομοθετήσεως νό
ἐπικαλούμεθα θαῤῥούντως τὸ παράδειγμα αὐτῆς. — Ἀλλὰ κα
ὑποτεθῇ, ὅτι τὸ ἐνιαῖον τῆς Βουλῆς προκαλεῖ ἐνίοτε τὴν ψήφ
ἀτόπων καὶ ἀλογίστων νόμων διὰ τὴν μὴ μεμελετημένην πρ
ρασκευὴν αὐτῶν, τὸ κακὸν τοῦτο δύναται νὰ ἐξουδετερωθῇ
τῆς καθιερώσεως ἄλλων ἐγγυήσεων, οἷον τῆς ὑποχρεώσεως
ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς προηγουμένης βασανίσεως τῶν νομοσχε
κτλ. δὲν ὑπαρχει δὲ ἀνάγκη τῆς δημιουργίας καὶ ἄλλου νομ
τικοῦ σώματος. — Τὸ δεύτερον ὑπὲρ τῶν δύο σωμάτων ἐπιχεί

εἶναι, ὅτι δι' αὐτῶν ἀποτρέπεται ἡ νομοθετικὴ φιλαυτία καὶ ἰδιοτέλεια (*). Ὅτι ὅταν τὰ ἀτομικὰ συμφέροντα τῶν νομοθετούντων συναντῶνται, εἶναι λίαν εὔκολος ἡ τῆς εὐθείας ἐκτροπή, ὅτι ἑπομένως κινδυνεύει ἡ πολιτεία νὰ καταστῇ βορὰ τῶν πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἰδίων συμφερόντων ὁμοφωνούντων βουλευτῶν, τοῦτο δὲν εἶναι ἀμφισβητήσιμον. Ἀλλ' ἡ συνάντησις τῶν συμφερόντων ἐν τοῖς αἱρετοῖς βουλευτικοῖς σώμασι εἶναι λίαν σπανία, διότι ἕνεκεν διαφόρων αἰτίων ἐλκυομένης ἐν διαφόρῳ χρόνῳ καὶ τόπῳ τῆς εὐνοίας τῶν ἐκλογέων, αἱ βουλαὶ συγκροτοῦνται ἐκ διαφόρων ἐπαγγελματιῶν, κτητόρων χωρίων ἢ οἰκιῶν, ἐμπόρων, δικηγόρων, ἰατρῶν κτλ. ἔτι δὲ σπανιωτέρα, ὅταν αἱ βουλαὶ ἦναι πολυπρόσωποι. Ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῆς νέας συνταγματικῆς αὐτῆς περιόδου, καθ' ἣν ἐπικρατεῖ τὸ μονόβουλον, δὲν παρέστη τοιαύτη περίστασις. Ἅπαξ καὶ μόνον τὸ κοινὸν συμφέρον ὡδήγησε τὰς ἑλληνικὰς βουλὰς εἰς ἐκτροπὴν φίλαυτον, τὸ τῆς ἀντισυνταγματικῆς αὐξήσεως δηλονότι τῆς βουλευτικῆς ἀποζημιώσεως, προταθείσης ὑπὸ τῆς τότε κυβερνήσεως, ἀλλ' ἀκριβῶς τοῦτο συνέβη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ μακαρίτου Ὄθωνος, ὅτε ὑπῆρχον ἐν Ἑλλάδι δύο βουλαί (**).

(*) Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο πρῶτος προέβαλεν ὁ λεπτόνους Harrington, συγγραφεὺς ὡραίου τινὸς πολιτικοῦ μυθιστορήματος (βλ. Ed. Laboulaye Ἱστ. Ἡνωμ. Πολιτειῶν τόμος γ').

(*) Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι ὑπὸ τὸ μονόβουλον δύνανται ἐκ τῆς ὑπερβαλλούσης κατασπεύσεως ἢ τῆς πιέσεως πεπλανημένης κοινῆς γνώμης ἢ καὶ τῆς ἰδιοτελείας τῶν βουλευτῶν νὰ ψηφισθῶσί ποτε νόμοι ἐπιβλαβεῖς, δικαιολογεῖται μόνον ἡ σύστασις οὐχὶ δευτέρου πολιτικοῦ καὶ νομοθετικοῦ σώματος, ἀλλὰ σώματος ἀ κ υ ρ ω τ ι κ ο ῦ, ἔχοντος τὸ δικαίωμα μόνον νὰ κ υ ρ ο ῖ ἢ ἀ κ υ ρ ο ῖ τοὺς ψηφισθέντας νόμους. Ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ βασιλέως τὸ δικαίωμα τοῦ veto καθίσταται, ὡς παρετηρήσαμεν, χιμαιρικόν. Ἀλλὰ σῶμα πολυπρόσωπον, συνισάμενον ἐκ διακεκριμένων μελῶν, δύναται ἀκινδύνως νὰ ἀκυρώσῃ νόμους, θεωρουμένους ὑπ' αὐτοῦ παραλόγους Αὐτονόητον, ὅτι ἡ διάρκεια τῆς ὑπάρξεως τοιούτου σώματος δέον νὰ ᾖ μακρά, (οἷον ὀκταετὴς ἢ δεκαετὴς), καὶ ὅτι δέον νὰ ὁρίζων ταυτοχρόνως εὐδοκίμου πολιτικῆς καὶ δικανικῆς παιδεύσεως καὶ μακρᾶς πρακτικῆς ἀσκήσεως, ἡ δὲ ἐκλογὴ νὰ ᾖ ὅλως ἔμμεσος. Ἂν προέκειτο νὰ συστηθῇ ἐν Ἑλλάδι τοιοῦτο σῶμα, ἠθέλομεν προτείνει 1) ἕκαστος νομὸς (διὰ τῆς ὑφ' ἑκάστου τῶν ἐν τῷ νομῷ ἐπαρχιακῶν καὶ δημοτικῶν συμβουλίων ἀποστολῆς δύο ἢ τριῶν ἐκλεκτόρων εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ νομοῦ, διὰ ψηφοδελτίων αἱρουμένων τὸν ἐκλεκτέον), νὰ ἀποστέλλῃ ἕνα, δύο δὲ νὰ ἀποστέλλωσιν ἕκαστον τῶν ἑξῆς σωματείων (τὸ Πανεπιστήμιον, ὁ Ἄρειος Πάγος καὶ τὰ Ἐφετεῖα τὰ Πρωτοδικεῖα πάντα ὁμοῦ, οἱ παρ' ἑκάστῳ τῶν ἐφετείων καὶ ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτοῦ δικηγορικοὶ σύλλογοι, καὶ τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια), 2) ἡ ἐκλογὴ νὰ γίνηται κατ' ὀκταετίαν, 3) προσὸν δὲ νὰ ὁρίζηται δίπλωμα μιᾶς τῶν Πανεπιστημιακῶν σχολῶν ἢ τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς, ὑπηρεσία δικαστική, δικηγορική, οἰκονομική, καθηγητική, στρατιωτική, βουλευτικὴ ἢ δημοτικὴ δεκαπενταετὴς καὶ ἡλικία τεσσαρακονταετής

— Τὸ τρίτον ὑπὲρ Γερουσίας ἐπιχείρημα, εἶναι ὅτι ἡ ὕπαρξις δύο σωμάτων ἐξαναγκάζει τοὺς βουλευτὰς νὰ σέβωνται τὴν δημοσίαν γνώμην. «Σταθερὰ καὶ ἀναλλοίωτος ἀρχή, λέγει ὁ Laboulaye ἐν τῷ ἄρτι μνημονευθέντι συγγράμματι αὐτοῦ, εἶναι, ὅτι ὁσάκις ἂν δοθῇ ἐξουσία εἴς τινα ἄνθρωπον, θέλει ἀντλήσει ἐξ αὐτῆς πᾶν ὅ,τι ἀν δυνηθῇ. Δότε εἰς σῶμά τι ἀπεριόριστον ἐξουσίαν καὶ θέλετε βεβαιωθῆ, ὅτι ἐπ' οὐδεμιᾷ αἰτίᾳ θέλει περιορίσει αὐτήν». Βεβαίως ὁ ἄνθρωπος σπουδάζει ἀείποτε νὰ ἐπιτείνῃ τὴν διδομένην αὐτῷ ἐξουσίαν. Ἐντεῦθεν δὲ προῆλθε καὶ τὸ ἐν πάσαις ταῖς Ἐπικρατείαις, ἔνθα κανονικῶς λειτουργεῖ ἡ συνταγματικὴ πολιτεία, ἐπικρατῆσαν καὶ ἐπικρατοῦν πολυαρχικὸν καὶ κοινοβουλευτικὸν σχῆμα αὐτῆς, τῶν βουλευτῶν μὴ ἀνεχομένων ὑπουργεῖα ἐκ τῆς βασιλικῆς πρωτοβουλίας πηγάζοντα, οὕτω δὲ καταστησάντων νεκρὸν τὸ τοῦ διορίζειν καὶ παύειν τοὺς ὑπουργοὺς βασιλικὸν δικαίωμα. Ἀλλ' ὡς ἔχουσι τανῦν τὰ πράγματα, τυγχανούσης δηλ. γενικῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀρχῆς, ὅτι τὰ βουλευτικὰ σώματα (ἓν ἢ δύο) διαχειρίζουσιν ἀμέσως μὲν τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, ἐμμέσως δὲ διὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν ὑποδεικνυμένων καὶ ἐνώπιον αὐτῶν εὐθυνομένων ὑπουργῶν τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐποπτεύει ἀπὸ ἀνωτάτης περιωπῆς τὴν πορείαν τῶν νομοθετικῶν σωμάτων καὶ τῶν ὑπουργῶν, διατηρῶν τὴν ὑψηλὴν προνομίαν τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς, ἂν ἡ Βουλὴ ἀσεβήσῃ ποτὲ πρὸς τὴν δημοσίαν γνώμην, (ψηφίζουσα φέρ' εἰπεῖν νόμον ἀσύνετον ἢ ἐπαχθῆ, ἢ ἀνεχομένη κυβέρνησιν σκανδαλωδῶς παραβιάζουσαν τοὺς νόμους ἢ σπαταλῶσαν τὰ δημόσια χρήματα), ὅπερ ἀπίθανον ἢ τοὐλάχιστον σπάνιον διά τε τῆς Βουλῆς τὸ πολυπρόσωπον καὶ τὸν φόβον τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἐκλογικῆς ἀποτυχίας τῶν συγκροτούντων αὐτήν, ὑπάρχει ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ ἀνωτάτου ἐπόπτου τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς ἡ σπουδαία προνομία τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς. Ὑπαρχόντων ἐξ ἐναντίου δύο νομοθετικῶν σωμάτων, ἂν μὲν ἀσεβήσῃ ἡ Βουλή, δύναται νὰ διαλυθῇ· ἀλλ' ἂν ἡ Γερουσία, τίς μὲν ἡ θεραπεία τοῦ κακοῦ, ἂν αὕτη τυγχάνῃ ἀδιάλυτος; ἂν δὲ ἀμφότερα τὰ νομοθετικὰ σώματα διαλύωνται, ἐν συνεχεῖ διαφωνίᾳ τῶν δύο (καὶ ἡ διαφωνία ἐπὶ τῶν προσωπικῶν καὶ κομματικῶν ζητημάτων

τοὐλάχιστον. Εἰς τὸ σῶμα τοῦτο ἐδύνατο νὰ ἀνατεθῇ καὶ ἡ πρόσκαιρος παῦσις τῶν παρεκτρεπομένων δημοτικῶν ἀρχῶν ἐπὶ τῇ καταγγελίᾳ τῶν Νομαρχῶν (ἀφαιρουμένου παντὸς ἄλλου δικαιώματος ἀπ' αὐτῶν ἐν τῇ πρὸς τὰς δημοτικὰς ἀρχὰς σχέσει), καὶ ἡ ἐξέλεγξις τῶν βουλευτικῶν καὶ δημοτικῶν ἐκλογῶν, ἔτι δὲ ὁ διορισμὸς τῶν ἀνωτέρων δικαστικῶν λειτουργῶν καὶ τῶν πανεπιστημιακῶν καθηγητῶν ἐπὶ τῇ ὑποδείξει τῶν σωμάτων, ἐν ᾗ ἐπῆλθε χρεία θέσεως.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συχνάκις ἴσως θέλει ἀναφαίνεσθαι), ἢ, τοῦ βασιλέως μὴ παρεμβαίνοντος διὰ τῆς διαλύσεως, θέλει παρατείνεσθαι ἡ σύγκρουσις, ἐπάγουσα προδήλως τὴν κακοδαιμονίαν τοῦ τόπου, ἢ παρεμβαίνοντος αὐτοῦ, θέλομεν ἔχει συνεχεῖς καὶ ἀλλεπαλλήλους διαλύσεις. — Τὸ αὐτὸ περίπου ὑπὲρ τῶν δύο νομοθετικῶν σωμάτων ἐπιχείρημα ἑτέροις ῥήμασιν ἐξήνεγκαν ἄλλοι πολιτειολόγοι, διατεινόμενοι, ὅτι ἡ Γερουσία χρησιμεύει ὡς χαλινὸς μὲν τῶν ἐπιθέσεων τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, (ἤτοι τοῦ συνταγματικοῦ ἡγεμόνος θέλοντος νὰ συγκεντρώσῃ εἰς τὰς ἑαυτοῦ χεῖρας πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν), ὡς προμαχὼν δὲ καὶ ὀδόφραγμα κατὰ τῶν ἀποπλανήσεων τῆς Βουλῆς. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ἢ μᾶλλον ἡ διατύπωσις αὕτη τοῦ τρίτου ἐπιχειρήματος οὐδαμῶς ἐνισχύει τὴν γνώμην τῶν φίλων τῆς Γερουσίας. Ὅπως ὁ Ἡγεμὼν συγκεντρώσῃ εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, ἀνάγκην ἔχει νὰ παραλύσῃ τὰ καθεστῶτα πολιτικὰ κόμματα διὰ τῶν ἀπ' εὐθείας ἐπεμβάσεων αὐτοῦ εἰς τὰς ἐκλογάς. Ὅθεν πρὸς ἀποτροπὴν τούτου ἀπόχρη διὰ τελείου καὶ πλήρους ἐκλογικοῦ νόμου καὶ συναδόντων ἄλλων νομοθετημάτων νὰ ἀποτραπῇ ἡ δύναμις τῆς ἐπεμβάσεως. Ἄλλως δ' ἂν ὁ Ἡγεμὼν δύναται νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς, δὲν δύναται νὰ ἐπεμβαίνῃ καὶ εἰς τὰς γερουσιαστικάς; ἢ, ἂν ἡ Γερουσία ἦναι ἰσόβιος, δὲν δύναται νὰ καταθραύῃ τὴν ἀνθισταμένην εἰς τὴν νόθευσιν τοῦ πολιτεύματος πλειονοψηφίαν διὰ τῆς προσθήκης νέων γερουσιαστῶν; Ἂν δὲ ὑποτεθῇ, ὅτι τὸ ἰσόβιον ἀσφαλίζει τὴν ἀνεξαρτησίαν πάντων τῶν εἰσερχομένων εἰς τὴν Γερουσίαν, (ὅπερ παράλογον, διότι εἰς αὐτὴν θέλουσιν εἰσέρχεσθαι κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀνάσσοντος συγκεντρωτικοῦ ἡγεμόνος, τὰ ἀνδράποδα καὶ αἱ πλαγγόνες αὐτοῦ), οὕτω δὲ ἡ εἰς τὰς ἐκλογὰς ἐπέμβασις καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῆς μένει ἀτελεσφόρητος, τότε ἡ Γερουσία περιβάλλεται ἣν ἐν τῷ νῦν ἔχει παντοδυναμίαν ἡ Βουλή, ἡ δὲ Βουλὴ καθίσταται περιττὸν σῶμα. Τὸ συνταγματ. πολίτευμα ἐρείδεται εἰς τὴν ὑπόθεσιν ἐλευθέρων κατὰ πάντα βουλευτικῶν ἐκλογῶν. Ἂν αἱ ἐκλογαὶ ἦναι ψευδεῖς, δολιευόμεναι ἄνωθεν, ἐκλείπει ἡ εὐθύνη τῶν ὑπουργῶν καὶ μετ' αὐτῆς συνεκλείπουσιν ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ἤτοι ἡ ἐγγύησις τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καὶ ἡ ἐλπὶς ἀγαθῆς καὶ φιλοπάτριδος κυβερνήσεως. Ὅθεν ματαία καὶ ἡ ὕπαρξις Γερουσίας. Ἐν Ἑλλάδι πρὸ τῆς τελευταίας μεταπολιτεύσεως εἴχομεν σῶμα γερουσιαστικόν. Ἐν τούτοις ὁ Ὄθων δὲν ἀπετράπη νὰ οὐδετερώσῃ τὸ πολίτευμα καὶ συγκεντρώσῃ εἰς χεῖρας αὐτοῦ πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν, διότι ἐνόθευε τὰς ἐκλογάς. Ἡ ὕπαρξις δὲ ἰσοβίου Γερουσίας συνετέλει μάλιστα εἰς τοῦτο, διότι διὰ τῆς ὑπο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σχέσεως γερουσιαστικῶν θέσεων, ἃς συνήθως ἐχορήγει εἰς τοὺς διατελέσαντας ἄλλοτε βουλευτάς, ἐσαγήνευε τοὺς ἐπισημοτέρους καὶ σπουδαιοτέρους τῶν πολιτευομένων. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς, ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη τῆς δυναστείας τοῦ Ὄθωνος ἠκούοντο ἐν τῷ γερουσιαστικῷ περιβόλῳ φωναί τινες διαμαρτυρήσεων κατὰ τῶν παρανομιῶν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' αἱ φωναὶ αὗται οὐδόλως ἴσχυσαν νὰ ἐξουδετερώσωσι τὴν κατὰ τοῦ Συντάγματος ἐπιδρομὴν τοῦ ἡγεμόνος καὶ τὴν κατασκευὴν νόθων Βουλῶν.—Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ τέταρτον ὑπὲρ Γερουσίας ἐπιχείρημα. Κατὰ θεωρίαν, λέγουσί τινες, ἓν καὶ μόνον πολυπρόσωπον νομοθετικὸν καὶ πολιτικὸν σῶμα, ἀντιπροσωπεῦον τὸν λαὸν, πληροῖ ὄντως τὸν σκοπὸν τῆς τῶν ἀντιπροσωπικῶν σωμάτων συστάσεως, ἀλλ' ἐν ταῖς πολιτείαις ἐκτὸς τοῦ λαοῦ ὑπάρχει μέχρι τοῦ νῦν καὶ ἀριστοκρατία ἢ εὐγένεια (noblesse), ἀποτελουμένη ἐκ προσώπων σημαινόντων, ὧν ἡ κοινωνικὴ θέσις παράγει ἴδια συμφέροντα, (διάφορα ὅλως τῶν κοινῶν), ἐξ ὧν πολλάκις παράγονται καὶ ἴδιαι πολιτικαὶ δοξασίαι, πρὸς δὲ δύναμίς τις ἰδιαιτέρα, ὧν ἕνεκα δέον νὰ δοθῇ αὐτῇ συμμετοχή τις εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἐν ὅσῳ δηλαδὴ εἶναι τοσοῦτον ἀνίσως διανενεμημένος ὁ ὑλικὸς καὶ διανοητικὸς πλοῦτος (βλ. λέξιν noblesse ἐν λεξικῷ Maurice Block). Ἀλλὰ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο, οὐδαμῶς προτεινόμενον διὰ τὰς πολιτείας, ὅπου εὐγένεια σημαίνουσα δὲν ὑπάρχει, (διότι οὐδεὶς βέβαια συμβουλεύει τὴν σύστασιν τοιαύτης ἔνθα νῦν δὲν ὑπάρχει), ἀποβάλλει ὁσημέραι τὴν πρακτικὴν αὐτοῦ ἀξίαν, τῆς ἀριστοκρατίας πανταχοῦ τανῦν καταῤῥεούσης (*).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Περὶ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας.

§ 155. Ὡς ἐῤῥέθη, δικαστικὴ ἐξουσία κατὰ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα εἶναι ἡ ἀνορθοῦσα τὰ ἤδη προσβεβλημένα δικαιώματα

(*) Ἐπειδὴ ἐν τούτοις πολλοὶ φρονοῦσιν, ὅτι τὰ κακὰ τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἀένναος δηλονότι μεταβολὴ τῆς ὑπηρεσίας, ἡ ἐτερόζηλος διοίκησις, αἱ συχναὶ διαλύσεις τῆς Βουλῆς κτλ. ὀφείλονται εἰς τὴν ἔλλειψιν ἰσοβίου Γερουσίας, διὰ δὲ τοῦτο ζητοῦσιν ἐπιμόνως τὴν σύστασιν αὐτῆς, ἐπάναγκες νομίζω νὰ ὑποσημειώσω ὀλίγα ἔτι περὶ αὐτῆς. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ φρονῶ, ὅτι οὐ μόνον ἡ σύστασις ἰσοβίου γερουσιαστικοῦ σώματος δὲν θέλει παρεμποδίσει τὰς συχνὰς τῶν βουλῶν διαλύσεις, τὴν ἑτερομερῆ καὶ κακὴν διοίκησιν, τὴν εἰς τὰς δημοσίας θέσεις περιέλευσιν ἀνικάνων, τὴν ὑπουργικὴν κατὰ τὰς ἐκλογὰς ὑποψηφιότητα, ἀλλὰ τοὐναντίον θέλει ἀναβιβάσει τὰ κακὰ ταῦτα

μελῶν τινων τῆς κοινωνίας ὑπὸ ἄλλων μελῶν τῆς αὐτῆς κοινω-

είς λίαν ὑπέρτερον σημεῖον. Καὶ ἐν πρώτοις ἀπαλλασσόμενοι οἱ ἀντίζηλοι ἡγέται τῶν πολιτικῶν κομμάτων τῆς ἀπανηρᾶς καὶ ἐπιμόχθου εἰς τὸν ἐκλογικὸν ἀγῶνα ἀποδύσεως διὰ τῆς περιβολῆς τῆς γερουσιαστικῆς τηβέννου, πολλῷ συχνότερον καὶ εὐκολώτερον δύνανται τότε νὰ προκαλῶσι τὴν διάλυσιν τῶν Βουλῶν· ἂν δὲ νῦν χάριν τῶν ὑπουργικῶν ἐν ταῖς ἐκλογαῖς ὑποψηφίων ἢ τῶν φίλων τῷ ὑπουργείῳ βουλευτῶν διατίθενται αἱ δημόσιαι θέσεις ἑτεροζήλως καὶ παρὰ τὸ δίκαιον, τοῦτου δ' ἕνεκα χωλαίνει ἡ ὑπηρεσία καὶ ἡ διοίκησις, πολλῷ μᾶλλον θέλει συμβαίνει τοῦτο ὑπὸ γερουσίαν, διότι τότε ἡ κυβέρνησις θέλει ἀναγκάζεσθαι, πλὴν τῶν βουλευτῶν, νὰ χαρίζηται καὶ τοῖς γερουσιασταῖς, ἔξουσι διὰ τὸ ἰσόβιον τῆς ψήφου αὐτῶν πολλῷ μείζονας καὶ παραβολωτέρας ἀξιώσεις. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ ἑτερομέρησις καὶ προσωπολη-ψία τῆς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διοικήσεως θέλει ὑπερκορυρωθῆ καὶ οἱ ἀνίκανοι συγγενεῖς, κηδεσταὶ καὶ φίλοι τῶν γερουσιαστῶν θέλουσι καταλαμβάνει τὰς ἐπιφανεστάτας δημοσίας θέσεις καὶ ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῶν κατερχομένων εἰς τὸν ἐκλογικὸν ἀγῶνα υἱῶν ἢ ἀνεψιῶν τῶν γερουσιαστῶν θέλουσι καταβάλλεσθαι μείζονες καὶ ἀναι-σχυντότεραι κυβερνητικαὶ ἀπόπειραι.

Ἀλλὰ διὰ τῆς συστάσεως γερουσίας ἰσοβίου φόβος ἐστὶ μὴ ἐπέλθωσι τῇ Ἑλλάδι καὶ βαρύτερα δεινά. Δυοῖν θάτερον ἤθελε συμβῆ ἀναγκαίως κατὰ τὴν ἀπόδειξιν τῶν γερουσιαστῶν· ἢ οὗτοι ἤθελον διορισθῆ ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὑπὸ ὑπουργείου ἄχρουν καὶ διαβατικὸν (μὴ κοινοβουλευτικὸν δηλ.) ἢ ἤθελον διορισθῆ ὑπὸ κοινοβουλευτικοῦ ὑπουργείου δηλονότι κομματικοῦ, ἀποῤῥέοντος ἀπὸ τῆς βουλευτικῆς πλειοψηφίας. Καὶ ἂν μὲν συνέβαινε τὸ πρῶτον, ὑπῆρχεν ἡ ἐλπὶς, ὅτι ἤθελον εἰσέλθει εἰς τὴν Γε-ρουσίαν οἱ κορυφαῖοι τῶν πολιτευομένων, ἀσχέτως πάντη πρὸς τὴν πολιτικὴν αὐτῶν ἀπόχρωσιν· ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἤθελεν ἀφευκτως ἐπέλθει τὸ ἀκόλουθον. Καὶ ἂν ἐν τῇ Βουλῇ ἓν ἐκ τῶν ὑφεστώτων πολιτικῶν κομμάτων ἤθελε τύχει μονίμου καὶ σταθερᾶς πλειονοψηφίας, συνασπιζομένων τῶν ἀντιπαραγγελλόντων τὴν ἐξουσίαν ἐν τῇ Γερουσίᾳ, ἤθελεν ἀνατρέπεσθαι αὐθωρεί· ὅθεν εἰς τὸ κακὸν τοῦ ἐν τῇ Βουλῇ κατακερματισμοῦ τῶν κομμάτων, οὗ ἕνεκα δυσκόλως δύναται νῦν νὰ παραμείνῃ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ κόμμα τι, συνασπιζομένων πάντων τῶν ἄλλων, ἤθελε προστεθῆ ἀναπο-φεύκτως τὸ ἀθεράπευτον κακὸν τοῦ κατακερματισμοῦ τῶν κομμάτων ἐν τῇ Γερου-σίᾳ, ὃ ἐστι ἤθελε νομιμοποιηθῆ τὸ ἀκυβέρνητον τοῦ τόπου. Ἐὰν ἐκ τουναντίου τοὺς γερουσιαστικοὺς διορισμοὺς ἤθελεν ἐνεργήσει κοινοβουλευτικῶς τὸ ὑπουργεῖον, ἤθελε μὲν καταστῆ ἡ γερουσία ὁμογενὴς καὶ ὁμοειδὴς, ἀλλ' ἤθελον διαγραφῆ ἐκ τῶν βέλ-τιων τῆς ἐξουσίας πάντα τὰ ἄλλα πολιτικὰ κόμματα, ἡ δὲ τοιαύτη διαγραφὴ ἤθελεν ἀγάγει τὰ ἀποκλεισθέντα πολιτικὰ κόμματα εἰς πολιτικὰς συνωμοσίας καὶ ἐπαναστάσεις πρὸς βιαίαν κατάῤῥιψιν τοῦ θεσμοῦ τῆς γερουσιαστικῆς ἰσοβιότητος.

Τὰ ἐν Ἑλλάδι κακὰ πηγάζουσι κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην ἐκ τῆς παρ' ἡμῖν κα-κῆς νομοθεσίας, οὐδετεροβάθμως τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν πολίτευμα. Ὡς ἐν Ἱσπανίᾳ, ἐν Γαλ-λίᾳ κτλ. οὕτω καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐνομίσαμεν, ὅτι ἡ ἐν τῷ πολιτεύματι ἀναγραφὴ τῶν ἀτομικῶν καὶ συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν, καὶ ἡ καθιέρωσις τῆς κοινοβουλευτικῆς εὐθύνης ἐξαρκοῦσιν εἰς μόρφωσιν ἐλευθερίου καὶ χρηστῆς κυβερνήσεως καὶ διοική-σεως τόπου τινός. Ὡς δὲ ἐν Γαλλίᾳ ἀλλεπαλλήλως, ὡς ἐν Ἱσπανίᾳ ἐπίσης, ἐπεχεί-ρησαν οἱ τὰ κοινὰ πράσσοντες νὰ πήξωσι καὶ οἰκοδομήσωσι τὴν δημοκρατίαν ἐπὶ μόνης τῆς καταργήσεως τῆς βασιλείας καὶ τῆς περιστολῆς τῶν προεδρικῶν δικαιω-μάτων, οὕτω καὶ ἡμεῖς τὸ Σύνταγμα ἐπὶ μόνου τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἡγε-

νίας ἢ τῶν ἀντιπροσωπικῶν τῆς κοινωνίας ἄλλων ἐξουσιῶν. Ἡ δὲ ἀνόρθωσις αὕτη γίνεται διττῶς, 1) μὲν διὰ τῆς ἐπιβολῆς ποινῆς ἤτοι κακώσεως εἰς τοὺς ἀδικήσαντας, 2) δὲ τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ προσβαλόντος εἰς ἀνόρθωσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ προσβεβλημένων ἰδιωτικῶν δικαιωμάτων. Τὸ θετικὸν ποινικὸν δίκαιον ἑκάστης χώρας διδάσκει τίνες αἱ κολάσιμοι πράξεις, δι' ἃς ἡ δικαστικὴ ἐξουσία δέον νὰ ἐπιβάλῃ κάκωσιν εἰς τοὺς διαπράξαντας αὐτάς, ὅπερ ἐστὶ τίνες προσβολαὶ φυσικῶν δικαιωμάτων ἢ ἄλλων ἐπικτήτων, ἀποῤῥεόντων ἀπὸ τοῦ λόγου, τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς κοινωνίας, ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τοῦ θετικοῦ δικαίου ἀξιόποινοι, δικαιοῦσαι δηλονότι τὴν κοινωνίαν εἰς τὴν διὰ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας τιμωρίαν αὐτῶν. Τὸ δὲ ἀστυκὸν δίκαιον διδάσκει διὰ τίνων γεγονότων συνδρομῆς καὶ συνυπάρξεως κτῶνται τὰ λεγόμενα ἀστυκὰ ἢ ἰδιωτικὰ δικαιώματα, δικαιώματα ἐπίσης ἐρειδόμενα εἰς τὴν φύσιν καὶ τὴν κοινωνικότητα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἀναγνωριζόμενα διὰ τῆς θετικῆς νομοθεσίας, ὧν ἡ παραβίασις χορηγεῖ εἰς τὸν προσβληθέντα τὸ δικαίωμα νὰ αἰτήσῃ παρὰ τῆς δικαστικῆς ἐξου-

μονικῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς κοινοβουλευτικῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν· ἀλλ' ὡς ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ μετὰ πολλοὺς αἱματηροὺς ἀγῶνας ἀπέτυχεν ἡ προσκόπτει ἀείποτε ἡ δημοκρατία, οὕτω καὶ ἐν Ἑλλάδι προσέκοψε καὶ προσκόπτει τὸ συνταγμ. πολίτευμα. Τὰ ἐλευθέρια πολιτεύματα τότε εὐδοκιμοῦσιν, ὅταν πλάττηται σύμμορφος πρὸς αὐτὰ νομοθεσία, ὅταν ἡ ἰσχὺς τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς ἦναι τὰ μάλιστα περιωρισμένη, ὅταν τὰ δημόσια λειτουργήματα ὦσιν ὅσον ἔνεστιν ἀνεξάρτητα τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας, ὅταν αἱ ἀτομικαὶ καὶ δημοτικαὶ ἐλευθερίαι ὦσιν ἀποχρώντως ἠσφαλισμέναι. Ὅσάκις ἐξ ἐναντίου ἡ νομοθεσία προσκρούει εἰς τὸ πολίτευμα, κατισχυουσῶν ἐν αὐτῇ τῶν συγκεντρωτικῶν τάσεων, ἐκεῖ τὸ πολίτευμα ἀποτυγχάνει, καὶ ἀδιαλείπτως παράγει ἐπαναστάσεις ἢ τοὐλάχιστον ἀσχήμους καὶ δυσειδεῖς διοικήσεως καιρούς. Ἀναγκαίως δὲ ὑπὸ τοιαύτην νομοθεσίαν, εἴτε ἑνὸς εἴτε δύο ὄντων τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, οἱ ὑπουργοὶ θέλουσιν ἀγοράζει τὰς ψήφους τῶν μελῶν αὐτῶν διὰ τῆς θυσίας τῶν δημοσίων συμφερόντων, τὰ δὲ μέλη πάλιν αὐτῶν θέλουσιν ἀγοράζει τὰς ψήφους τῶν ἐκλογέων διὰ τῶν αἰσχρῶν δώρων τῆς ἐξουσίας, οὕτω δὲ τὸ πᾶν θέλει καταλήγει εἰς ἀλληλοπρασίαν καὶ διαφθοράν.

Τελευτῶμεν, παραθέτοντες τὸν ἑξῆς ὡραῖον ἐπίλογον τῆς κατὰ τῆς γερουσίας διατριβῆς τοῦ διασήμου πολιτειολόγου E. Duclerc· «ἀνωφελὲς πάντη, ὁσάκις δὲν βλάπτει, καὶ πάντοτε ἀνίσχυρον τὸ σύστημα τῶν δύο Βουλῶν, ἀντίκειται ῥιζικῶς εἰς τὸν κοινωνικὸν ὀργανισμὸν τῶν νεωτέρων ἐθνῶν. Δὲν δύναται νὰ ἀντιτάξῃ ἀνυπέρβλητα προσκόμματα εἰς τὰς ἀποπείρας τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, οὔτε εἰς τὴν ἔκρηξιν τῆς λαϊκῆς ὀργῆς, ἣν προκαλεῖ συχνάκις, ἀλλ' οὐδέποτε δύναται νὰ καταστείλῃ . . . Ὁ κανονικὸς σκοπὸς τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι ἡ πρὸς τὴν ἑνότητα τάσις. Ἀλλ' ἡ ἑνότης δὲν δύναται νὰ ἀχθῇ εἰς πέρας ἀταράχως ἢ διὰ τῆς ἐῤῥύθμου καὶ ἐνιαίας ἐνεργείας ἑνὸς νομοθετικοῦ σώματος» (Dictionnaire politique τοῦ E. Duclerc ἐν λ. Chambre).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σίας τὴν ἀνόρθωσιν αὐτῶν. Εἰς δὲ τὸ συνταγματικὸν δίκαιον ἀπόκειται μόνον ἡ διδασκαλία τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας καὶ τοῦ τρόπου τῆς διαχειρίσεως αὐτῆς.

§ 156. Εἴπομεν, ὅτι ἡ δικαστικὴ ἐξουσία (ἀντιπροσωπεύουσα κατὰ τοῦτο τὴν πολιτείαν) χρέος ἔχει τὴν ἀνόρθωσιν τῶν ἤδη προσβεβλημένων δικαιωμάτων τῆς κοινωνίας ἢ μέλους τινὸς αὐτῆς. Ἀλλὰ τὰ δικαιώματα ταῦτα (ὁριζόμενα ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ ὑπὸ τῶν θετικῶν ἀστυκῶν καὶ ποινικῶν νόμων αὐτῆς, νόμων οὓς ὀφείλει νὰ συντάσσῃ καὶ ὑποτίθεται ὅτι συντάσσει ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία συμφώνως πρὸς τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς ἀπολύτου δικαιοσύνης, ἤτοι πρὸς τὸ ἀπόλυτον κοινωνικὸν δίκαιον, ὅπερ ὠνομάσαμεν ἄλλως φυσικὸν), παραβιάζονται οὐ μόνον ὑπ' ἄλλων μελῶν τῆς κοινωνίας ταύτης, ἐκτρεπομένων τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀντιπροσωπικῶν τῆς κοινωνίας ἐξουσιῶν, ἐκτρεπομένων τῆς διαγεγραμμένης αὐταῖς τροχιᾶς. Οὕτως ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία παρανομοῦσα δύναται νὰ ἐκδώσῃ νόμον τινά, παραβιάζοντα τὰ διὰ τοῦ Συντάγματος ἀνεγνωρισμένα δικαιώματα τῶν πολιτῶν, ἡ δὲ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία δύναται νὰ ὑπερβῇ ἢ παραβῇ νόμον τινὰ εἰς βλάβην τῶν πολιτῶν ἢ τῆς κοινωνίας. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὑπάρχει προσβολὴ δικαιωμάτων ἀνεγνωρισμένων, ἑπομένως ἡ δικαστικὴ ἐξουσία δικαιοῦται καὶ ὀφείλει νὰ ἀνορθώσῃ αὐτά. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἔχει τὸ δικαίωμα να κατασκευάζῃ καὶ νὰ μεταβάλῃ τοὺς νόμους κατὰ τὸ δοκοῦν, ἐκ δὲ τῆς κατασκευῆς καὶ μεταβολῆς τῶν νόμων οὐδὲν δικαίωμα προσβάλλεται (ἢ τοὐλάχιστον ὑποτίθεται, ὅτι προσβάλλεται)· ἐν τοιαύτῃ ἄρα περιπτώσει ἡ δικαστικὴ ἐξουσία δὲν ἔχει λόγον τινὰ παρεμβάσεως. Ἡ δικαστικὴ ἐξουσία, δικάζουσα οὐχὶ περὶ τῶν νόμων ἀλλὰ κατὰ τοὺς νόμους, δὲν δύναται νὰ ἐπικρίνῃ τὰς πράξεις τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Πιθανὸν ἴσως τινὲς πράξεις αὐτῆς, τινὲς νόμοι, νὰ ἀντιβαίνωσιν εἰς τὸ δίκαιον, τὸ φυσικὸν δίκαιον δηλονότι, ὅπερ ὅμως δὲν ὑποτίθεται, ἀλλ' ὁ δικαστὴς δὲν καλεῖται νὰ ἀποφανθῇ περὶ τοῦ δικαίου ἢ ἀδίκου τῶν νόμων, ἀλλὰ νὰ δικάσῃ κατ' αὐτούς. Ὀφείλει ἄρα νὰ ἐφαρμόζῃ καὶ νόμους ἀδίκους κατὰ τὴν πεποίθησιν αὐτοῦ.—Δὲν ἔχει ὅμως τὸ δικαίωμα ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία νὰ συντάσσῃ νόμους ἀπάδοντας πρὸς τὸ πολίτευμα τῆς χώρας, προσβάλλοντας δηλονότι τὰ ὑπ' αὐτοῦ καθιερούμενα ἀτομικὰ καὶ πολιτικὰ δικαιώματα· ὅθεν ἂν τοιοῦτός τις συνετάχθη νόμος εἶναι ἀπολύτως ἄκυρος, ὁ δὲ πολίτης οὗ τὰ δικαιώματα παρεβιάσθησαν δι' ἀντισυνταγματικοῦ νόμου, ὃν ἐφήρμοσεν ὡς ἔγκυρον ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ αὐτῆς, δικαιοῦται καὶ νὰ ἐγείρῃ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀγωγὴν ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων περὶ ἀποζημιώσεως, τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας οὔσης ὑποχρέου νὰ δεχθῇ τὴν ἀγωγὴν ταύτην (*).

§ 157. Εἴπομεν, ὅτι ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ὀφείλει νὰ ἀνορθοῖ τὰ ἤδη προσβεβλημένα δικαιώματα κατὰ τοὺς τεταγμένους ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας νόμους· ὅθεν ὀφείλει νὰ ἐφαρμόζῃ ἀπροφασίστως τοὺς νόμους. Ἀλλα πρὸς τοῦτο δικαιοῦται καὶ ὀφείλει νὰ βεβαιοῦται διὰ τῆς προσηκούσης ἐρεύνης ἂν ὑπάρχῃ ὁ κατὰ τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν ἐφαρμοστέος νόμος, δηλονότι ἂν ἐψηφίσθη νομίμως ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Μὴ ὑπάρχοντος δὲ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Συντάγματι ὁρισμοῦ, καθ' ὃν ὀφείλεται πίστις εἰς τὸν ἐξωτερικὸν τύπον δηλονότι τὴν διὰ τῆς δημοσιεύσεως ἐξωτερικὴν διαβεβαίωσιν ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ὅτι προσηκόντως καὶ νομίμως κατηρτίσθη, ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ὀφείλει νὰ βεβαιωθῇ ἄλλως περὶ τοῦ ὑπαρκτοῦ ἢ μὴ τοῦ νόμου, δηλονότι τῆς προσηκούσης αὐτοῦ καταρτίσεως. Ἂν ἑπομένως νόμος τις, καίτοι φέρων τὰ λοιπὰ στοιχεῖα τοῦ νόμου, ἐξελεγχθῇ μὴ κατηρτισμένος προσηκόντως, μὴ ἔχων ἑπομένως νομικὴν ὕπαρξιν, ἡ δικαστικὴ ἐξουσία δὲν δύναται νὰ θεωρήσῃ αὐτὸν ὑπάρχοντα, ὅθεν καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτὸν (**). Ἔτι δὲ μᾶλλον τὰ δικαστήρια ὀφείλουσι νὰ

(*) Ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἀμφισβητηθεῖσα ἄλλοτε ὑπὸ πολλῶν Γάλλων καὶ Γερμανῶν συγγραφέων, τανῦν θεωρεῖται ἀναμφισβήτητος καὶ ἀναγνωρίζεται γενικῶς σωτήριος. Τὸ Σύνταγμα εἶναι ἱερὰ κιβωτὸς, εἰς ἣν ὁ λαὸς παρακατέθηκε τὰς ἐλευθερίας αὐτοῦ, κειμηλιάρχος δὲ τῆς τιμαλφοῦς ταύτης παρακαταθήκης εἶναι κυρίως ἡ δικαστικὴ ἐξουσία. Ὡς δὲ μαρτυρεῖ ὁ Ed. Laboulaye (Histoire des états unis tem III). καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ, ἂν καὶ δὲν ὑπάρχῃ ὡρισμένον τι γραπτὸν πλῆρες πολίτευμα, τὸ δὲ κοινοβούλιον εἶναι παντοδύναμον, ἑπομένως πᾶς νόμος ἀπ' αὐτοῦ ἀπορρέων διὰ τοῦτο καὶ μόνον εἶναι σ υ ν τ α γ μ α τ ι κ ὸ ς, οὐχ ἧττον οἱ Ἄγγλοι δικασταὶ ἀπέδωκαν ἀείποτε τὴν ὑπεροχὴν εἰς τοὺς ἀρχαίους ἀγγλικοὺς νόμους (common law), ἤτοι τὰ ἔθιμα, δηλονότι τὰ παλαιὰ κοινοβουλευτικὰ καὶ δικαστικὰ προηγούμενα, ἅπερ ἡ δημοσία συνείδησις θεωρεῖ ἱερὰ καὶ ἀπαραβίαστα. Ἐν δὲ τῇ Ἀμερικῇ συνέστη ἐπίτηδες ὕπατόν τι δικαστήριον (la cour fédérale), εἰς ὃ δύναται νὰ προσφύγῃ ὁ πολίτης, οὗ τὰ δικαιώματα παραβιάζονται ἐκ τοῦ συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ Κογκρέσου ἀντισυνταγματικοῦ νόμου καὶ νὰ ζητήσῃ νὰ κηρυχθῇ οὗτος μὴ ἐφαρμοστέος. Τὸ δικαστήριον τοῦτο ἔχει καί τινα ἄλλα ὑψηλὰ καθήκοντα, οἷον τὴν προστασίαν καὶ διατήρησιν τῶν νόμων τοῦ Κογκρέσου καὶ τῶν ἰδιαιτέρων νόμων τῶν Κρατῶν, τὴν ναυτικὴν δικαιοδοσίαν (juridiction), τὴν ἀπόφασιν ἐπὶ τῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων Κρατῶν δικῶν κτλ. Ἀλλὰ τὰ περὶ τούτου ἀνάγονται εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀμερικανικοῦ πολιτεύματος.

(**) Ἐν τῇ ἐφημερίδι Αἰῶνι ἐδημοσιεύθη ἐν ἔτει 1875 μακρὰ περὶ τούτου πραγματεία ἡμῶν, ἣν μετ' ἄλλων μονογραφιῶν ἡμῶν θέλομεν ἐπανεκδώσει ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει προσεχῶς. Ἀντιδοξοῦσιν ἐν τούτοις οἱ πλεῖστοι τῶν Γερμανῶν συγγραφέων, ἐν οἷς Vindscheid βιβλ. 1 κεφ. 1 § 14, Plank 364, Gneist σελ. 24, 25, καὶ οἱ ἡμέτεροι

ἀρνῶνται τὴν ἐφαρμογὴν διαταγμάτων, ἀντιβαινόντων εἰς τοὺς νόμους ἢ σφετεριζομένων δικαιώματα νομοθετικά. Δύναται ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία νὰ ἐκδώσῃ μόνον ἐγκύρως συμπληρωτικὰ καὶ κανονιστικὰ διατάγματα, ἐὰν ὁ συμπληρούμενος ἢ ἄλλος τις νόμος ἐπιτρέπῃ ἢ παραγγέλλῃ ὡρισμένως αὐτό.

§ 158. Εἴπομεν ἄλλοτε, ὅτι ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα πάσης ἄλλης κατὰ θεωρίαν, διότι αὕτη κατασκευάζει τοὺς νόμους, οὓς ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ὀφείλει νὰ ἐκτελῇ κατὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐκτελεστικῶν αὐτῆς καθηκόντων, οὓς ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ὀφείλει νὰ ἐφαρμόζῃ κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν δικαστικῶν αὐτῆς καθηκόντων· ἑπομένως αἱ ἄλλαι δύο ἐξουσίαι, ἤτοι ἡ ἐκτελεστικὴ καὶ ἡ δικαστική, διατελοῦσιν ὑποχείριοι τρόπον τινὰ τῆς νομοθετικῆς. Ἀλλ' ἐν τῇ πράξει ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ἀποβαίνει ἀσυγκρίτως σπουδαιοτέρα πάσης ἄλλης ἐξουσίας. Οἱ νόμοι ἐν ὁμαλῇ τοὐλάχιστον ἐποχῇ σπανίως μετασκευάζονται, διότι σπανίως παρουσιάζονται νέαι κοινωνικαὶ ἀνάγκαι, ἀπαιτοῦσαι τὴν

Οἰκονομίδης (ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ διατριβῇ περὶ τῆς σχέσεως τῆς νομοθετικῆς πρὸς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν) καὶ Καλλιγᾶς (Ῥωμ. Δίκαιον τόμος Α' τρίτον ἐκδιδόμενος ἐν ἔτει 1878 § 16). Ἀλλ' οὔτε τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι ἡ τῇ δικαστικῇ ἐξουσίᾳ ὑπονομὴ τοῦ δικαιώματος τούτου «εἰσάγει σύγχυσιν τῶν ἐξουσιῶν δι' ἀνταγωνισμοῦ καὶ ἀναβιβάζει τὰ δικαστήρια ὑπεράνω τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας» εἶναι καθ' ἡμᾶς λίαν πειστικόν, διότι τὰ δικαστήρια, ἐξετάζοντα, ἂν ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐψήφισεν ἐν τῇ πληρότητι αὐτῆς τὸν προτεινόμενον εἰς ἐφαρμογὴν νόμον, οὐ μόνον δὲν τίθενται ὑπεράνω τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' ἐκ τοὐναντίου διατρανοῦσι τὸν πρὸς αὐτὴν ὀφειλόμενον ὑπὸ πάντων σεβασμὸν καὶ ἐπιβάλλουσι καὶ εἰς τὸν σφετεριστὴν τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς τὸν σεβασμὸν τοῦτον. Ἄλλως, τῆς τηρήσεως τοῦ Συντάγματος ἀφιερουμένης κατὰ ῥητὴν ἐπιταγὴν αὐτοῦ τοῦ Συντάγματος εἰς τὴν φιλοπατρίαν τῶν Ἑλλήνων, χρέος ἔχει πᾶς πολίτης, πολλῷ δὴ μᾶλλον δημόσιος λειτουργὸς (καὶ μάλιστα δικαστής) νὰ πατάξῃ τὴν παράβασιν αὐτοῦ, ὅπου ἂν ἀπαντήσῃ αὐτὴν ἐν τῷ κύκλῳ τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ πολιτεύματος καὶ ἐδραίωσιν τῆς ἁρμονίας τῶν ἐξουσιῶν καὶ τῆς τακτικῆς κινήσεως τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς. Τὸ δ' ἕτερον ἐπιχείρημα, ὅτι δύναται νὰ περιπλεχθῇ εἰς ἀδιέξοδον λαβύρινθον ὁ δικαστής, δυναμένων ἑκάστοτε τῶν διαδίκων ἐκ στρεψοδικίας νὰ ἰσχυρίζωνται ὅτι δὲν ἐτηρήθησαν αἱ ὁριζόμεναι ἐν τῷ Συντάγματι διατυπώσεις κατὰ τὴν ψήφισιν τοῦ νόμου, οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν, διότι κατὰ τὸ ἀναμφισβήτητον νομικὸν ἀξίωμα «jus novit curia», ἡ δὲ πολιτικὴ ἡμῶν δικονομία ῥητῶς ὁρίζει, ὅτι «ἀντικείμενα τῆς περὶ τὴν ἀπόδειξιν διαδικασίας δὲν δύνανται νὰ ἦναι νομικὰ ἀξιώματα, ἐπιστηριζόμενα εἰς γενικοὺς νόμους τοῦ Κράτους» (ἄρθρ. 245). ἑπομένως ὁ δικαστὴς οὐ μόνον δὲν ὑποχρεοῦται, ἀλλ' οὔτε δύναται νὰ διατάξῃ ἀπόδειξιν περὶ τοῦ ἂν ἦναι ἢ μὴ νόμος ὁ προτεινόμενος εἰς ἐφαρμογήν. Ἂν δὲ νόμος τις ἐψηφίσθη ἢ μὴ νομίμως, ὅπως πείσῃ ἑαυτὸν περὶ τούτου ὁ δικαστής, ἔχει πολλὰ μέσα νὰ βεβαιωθῇ, πρὸ πάντων δὲ τὰ πρακτικὰ τῶν Βουλῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μετασκευὴν αὐτῶν; οἱ σπουδαιότεροι μάλιστα νόμοι, οἱ ἀστυκοὶ ῥέρ' εἰπεῖν, ἅπαξ εἰσαχθέντες, καὶ ἂν ἔτι ἦσαν κατά τι ἄδικοι καὶ ἄτοποι, διὰ τῆς ἀδιαλείπτου πολυετοῦς αὐτῶν ἐφαρμογῆς ῥιζοῦνται ἐν τῇ ἐθνικῇ συνειδήσει καὶ καθίστανται ἀγαπητὰ πάτρια ἔθιμα· δυσκόλως δὲ ὁ νομοθέτης δύναται νὰ ζητήσῃ ἀκολούθως τὴν μεταστροπὴν τῶν κακῶς ἐχόντων. Ὅταν δὲ πάλιν πολυετὴς πεῖρα ὑποδείξῃ τὸ ἀναγκαῖον τῆς μεταλλαγῆς δυσεφαρμόστου ἢ κακοῦ νόμου, καθίσταται γενικῶς αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη τῆς μεταλλαγῆς, ὁ δὲ νομοθέτης καὶ ἄκων ὑποτάσσεται εἰς τὴν ἠθικὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης. Ἐκ τοῦ ἐναντίου τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας ἡ ἀνάγκη τῆς ἐνεργείας ἐπιφαίνεται ἀδιακόπως, διότι ἀείποτε μεταξὺ τῶν μελῶν κοινωνίας τινὸς γεννῶνται ἔριδες, διαλλαγῆς χρῄζουσαι, ἀείποτε διαπράσσονται κολάσιμοι πράξεις τιμωρίας χρῄζουσαι. Ἐκ δὲ τῆς καλῆς ἢ κακῆς μορφώσεως καὶ διαχειρίσεως τῆς ἐξουσίας ταύτης ἐξαρτᾶται ἡ ἐνίσχυσις ἢ ἡ ἐξασθένωσις τοῦ αἰσθήματος τῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἡ προχώρησις ἢ ἡ ὀπισθοπόρησις τῆς εἰς τὸ ἀδικεῖν καὶ ἀθεμιτουργεῖν ἐπιῤῥεπείας, ἡ αὔξησις ἢ ἡ ἐλάττωσις τῆς εὐημερίας τῆς κοινωνίας. — Ἄλλως ἡ δικαστικὴ ἐξουσία εἶναι ὁ μόνος εὐγρήγορος καὶ ἀληθινὸς φύλαξ τῶν ἐθνικῶν ἐλευθεριῶν, ὁ ἰσχυρότατος τῶν ἀντιπροσωπικῶν πολιτευμάτων προμαχὼν κατὰ τῆς δεσποτείας, ὁ γενναῖος καὶ πολυάγρυπνος Κέρβερος τῆς ἱερᾶς τοῦ Σύντάγματος παρακαταθήκης. Θέλομεν παρατηρήσει κατωτέρω, ὅτι τὰ συνταγματικὰ καὶ δημοκρατικὰ πολιτεύματα τρέχουσιν ἕνα μὲν ἀλλὰ σπουδαιότατον κίνδυνον καταστροφῆς, τὸν διὰ τῆς ἀπορῥοφήσεως πασῶν τῶν ἐξουσιῶν ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς, αὕτη δὲ δύναται νὰ κατορθωθῇ διὰ τῆς ἐπεμβάσεως εἰς τὰς ἐκλογάς, τῆς διὰ τοιούτου τρόπου καταρτίσεως νόθων Βουλῶν καὶ τῆς ψηφίσεως νόμων ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, προδήλως ἢ κρυφιμαίως ἀντισυνταγματικῶν. Ἀλλὰ τὸν κίνδυνον τοῦτον ἐξουδετεροῖ ἀγαθὴ δικαστικὴ ἐξουσία. Διὰ τῆς ἀνηλεοῦς τιμωρίας τῶν ἐκλογικῶν ἀδικημάτων, τῆς ἐπιδικάσεως σημαντικῶν ἀποζημιώσεων εἰς τοὺς ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς ἐξουσίας ἀποκλεισθέντας, καθίστησιν ἀδύνατον τὴν ἐπέμβασιν εἰς τὰς ἐκλογὰς καὶ τὴν κατασκευὴν νόθων νομοθετικῶν συνεδρίων· διὰ δὲ τῆς μὴ ἐφαρμογῆς τῶν ἀντικειμένων εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τοῦ Συντάγματος νόμων ματαιοῖ τὸν συγκεντρωτικὸν σκοπὸν τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν. Διὰ τοῦτο, ὡς θέλομεν ἴδει παρακατιόντες, σπουδαία καταβάλλεται μέριμνα ἐν τοῖς ἀντιπροσωπικοῖς πολιτεύμασι πρὸς κατάρτισιν ἀνεξαρτήτου καὶ ἀγαθῆς δικαστικῆς ἐξουσίας.

§ 159. Εἴπομεν, ὅτι ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ἀνορθοῖ τὰ ἤδη προσ-

βεβλημένα δικαιώματα τῆς κοινωνίας καὶ τῶν πολιτῶν διὰ τῆς τιμωρίας τῶν παρανομημάτων καὶ τῆς διαλύσεως τῶν ἰδιωτικῶν διαφορῶν. Καὶ ἕνεκα μὲν τοῦ ἀπαλλοτριωτοῦ τῶν ἀστυκῶν ἢ ἰδιωτικῶν δικαιωμάτων κατὰ τὰς ἰδιωτικὰς διαφορὰς ἤρτηται ἀπὸ τοῦ νομίζοντος ἑαυτὸν ζημιωθέντος ἡ πρὸς ἱκανοποίησιν ἑαυτοῦ προσφυγὴ εἰς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν (*)· διὸ δύνανται οἱ διαφερόμενοι καὶ ἄνευ δικαστικῆς συμπράξεως νὰ διαλύσωσι τὰς διαφορὰς αὐτῶν, ἂν συμφωνῶσι· ἀλλ' ὁσάκις διαπράττεται κολάσιμος

(*) Προσφεύγει δέ τις εἰς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν, ἢ πρῶτος αὐτὸς ἐπικαλούμενος τὴν ἀρωγὴν αὐτῆς, ἢ ἀποκρουόμενος τὸν κατ' αὐτοῦ τὴν δικαστικὴν μεσολάβησιν ἐπικαλεσάμενον· καὶ τὸ μὲν ἔνδικον μέσον, δι' οὗ ἐπικαλεῖται τὴν δικαστικὴν μεσολάβησιν πρὸς ἀνάκτησιν προσβληθέντος αὐτοῦ ἰδιωτικοῦ δικαιώματος καλεῖται ἀ γ ω γ ή, τὸ δὲ δι' ἧς ἡ ἀγωγὴ ἀποκρούεται ἀ π ο λ ο γ ί α. Προσάγονται δὲ ἀμφοτέρωθεν αἱ προσήκουσαι ἀποδείξεις, καὶ μετὰ τοῦτο ὁ δικαστὴς τέμνει τὴν δίκην. Τὰ καθέκαστα τῶν διαφόρων εἰδῶν καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπιχειρουμένων ὑπὸ τῶν διαφερομένων πράξεων εἰς προστασίαν τῶν ἰδιωτικῶν αὐτῶν δικαιωμάτων ὁρίζει ἡ πολιτικὴ οἰκονομία ἑκάστης πολιτείας (βλ. Οἰκονομίδου Πολιτ. Δικον. § 79, 82, 98, 101, 115, 85. Unger österreich. Privat. § 112. Τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας ἐπὶ τούτῳ καθιδρυθείσης, εἰς ἀνόρθωσιν δηλ. τῶν δικαιωμάτων τῶν πολιτῶν, ἕπεται, ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται εἰς τὸν πολίτην νὰ ἀνορθώσῃ τὸ προσβληθὲν αὐτοῦ ἰδιωτικὸν δικαίωμα αὐτοδυνάμως, ἄνευ ἐπικλήσεως τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ μόνον ἐπιτρέπεται τοῦτο, ἐπελθόντος δ ι κ α ι ο σ τ α σ ί ο υ, δηλονότι παντελοῦς ἀπραξίας τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας ἕνεκα πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν ἢ ἄλλων ἐθνικῶν ἀτυχημάτων, οἷον πολέμων ἢ νόσων ἐπιδημικῶν (βλ. Οἰκονομίδου Πολ. Δικον. § 2 ἐν τέλει, σελὶς 7 τρίτης ἐκδόσεως. Mühlenbruch Pandect. I. 244 σημ. 4 καὶ Entwurf, § 19 Weber Paraphrase σ. 29, Glück Comment. Γ'. 530). Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ νόμος ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ δικαίῳ (N. 10 § 16 Πανδ. (42 8). N. 10 § 11 Βασιλ. (9, 8), καθ' ὃν ἐπιτρέπεται ἡ αὐτοδικία εἰς τὸν δανειστὴν, τὸν καταλαβόντα τὸν ὀφειλέτην αὐτοῦ φεύγοντα. Καὶ ἐν τῷ νεωτέρῳ ἡμῶν δικαίῳ ἐπιτρέπεται ἡ σύλληψις τῶν ζημιωσάντων τοὺς ἀγροὺς ἡμῶν ἀλλοτρίων κτηνῶν (ἄρθρα 12 καὶ 13 τοῦ περὶ φυλάξεως δενδροφυτειῶν νόμου καὶ διάταγμα περὶ βλάβης προξενουμένης εἰς τοὺς ἀγροὺς ἐκ τῆς βοσκῆς ζώων). Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων ἐξαιρετικὴ συγχώρησις τῆς αὐτοδικίας ἔχει πάντη πρόσκαιρα ἀποτελέσματα, διότι ἡ δικαστικὴ ἐξουσία δὲν ἀπεκδύεται τὸ δικαίωμα τῆς ἀλλοίας λύσεως τῆς διὰ χειροδικίας λυθείσης διαφορᾶς, ὑποβαλλομένης εἰς αὐτὴν ἔπειτα ὑπὸ τοῦ ἑτέρου τῶν διαφερομένων.

Διάφορος ὅλως τῆς αὐτοδυνάμου διὰ χειροδικίας ἀνορθώσεως τῶν προσβεβλημένων ἠθῶν ἀστυκῶν δικαιωμάτων τινὸς, καλουμένης α ὐ τ ο δ ι κ ί α ς καὶ κολαζομένης ὑπὸ τῶν ποινικῶν νόμων τῶν εὐνομουμένων ἐπικρατειῶν, ἡ διὰ τῆς ἰδίας δυνάμεως προστασία τῶν μήπω προσβεβλημένων τοῦ πολίτου δικαιωμάτων ἐν τῇ στιγμῇ τῆς ἀθεμίτου προσβολῆς αὐτῶν ὑπὸ ἄλλου, ὅταν ἡ συνδρομὴ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, (ἧς ἔργον εἶναι κατὰ τὰ πολλάκις μέχρι τοῦδε ῥηθέντα ἡ προστασία τῶν μήπω προσβεβλημένων δικαιωμάτων), δὲν ἐπαρκῇ· καλεῖται δ' αὕτη ἄ μ υ ν α καὶ μένει ἀτιμώρητος κατὰ πάσας τὰς ποινικὰς νομοθεσίας. (Πρβλ. Οἰκον. Πολιτ. Δικον. § 2. Unger § 111).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρᾶξις, δὲν ζημιοῦται μόνον ὁ πολίτης, καθ' οὗ αὕτη ἐστράφη, ἀλλ' αὐτὴ ἡ κοινωνικὴ τάξις, ἣν ὀφείλει νὰ προστατεύῃ ἡ κοινωνία πρὸς συντήρησιν ἑαυτῆς. Κατὰ τοῦτο διαφέρουσιν ἀλλήλων ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη δικαιοσύνη, ἡ ἀστυκὴ καὶ ἡ ποινική, ὅτι τῆς μὲν ἀστυκῆς δικαιοσύνης ἀποστολὴ εἶναι ἡ ἀνόρθωσις τῶν προσβληθέντων ἰδιωτικῶν δικαιωμάτων, τῆς δὲ ποινικῆς ἡ διατήρησις αὐτῆς τῆς κοινωνικῆς τάξεως, ἣν ἡ πολιτεία ἀπεργάζεται διά τε τῶν τοῦ ποιν. νόμου διατάξεων, περιεχουσῶν νουθεσίαν ἐν ταὐτῷ καὶ ἀπειλὴν καὶ τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων, ἐφαρμοζουσῶν αὐτὴν τὴν ἀπειλὴν εἰς τοὺς δράστας τῶν διαταραττουσῶν τὴν κοινωνικὴν τάξιν παραβιάσεων.

§ 160. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς ἀκριβῆ καὶ τελείαν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς ταύτης δέον νὰ ἀνακαλύπτωνται καὶ τιμωρῶνται πάντα τὰ ἀδικήματα, ὑπάρχει ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς ἐπικρατείαις (*) ἑτέρα τις ἀρχή, δυναμένη νὰ ὀνομασθῇ ἐπικουρικὴ δικαστικὴ ἐξουσία, ἧς καθῆκον ἡ ἀναζήτησις καὶ ἡ βεβαίωσις τῶν ἀδικημάτων καὶ τῶν ἐνόχων, καὶ ἡ φροντὶς περὶ τῆς ὑπὸ τῆς κανονικῆς δικαστικῆς ἐξουσίας τιμωρήσεως αὐτῶν καὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ποινῶν, ἡ ἐν τῷ ποινικῷ δικαίῳ λεγομένη ἐξάσκησις τῆς ποινικῆς ἀγωγῆς.—Ἐξεταστέον εἰς τίνα τῶν τριῶν ἐξουσιῶν κατὰ τὴν συνταγματικὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν δύναται ἡ ἐξουσία αὕτη νὰ ὑπαχθῇ. Πολλοὶ Γάλλοι συγγραφεῖς, οὓς ἀκολουθεῖ καὶ ὁ ἡμέτερος Κωνσταντόπουλος, φρο-

(*) Ὁ θεσμὸς τῶν Εἰσαγγελέων, ὅστις κατὰ μὲν τὴν ἔκφρασιν τοῦ Montesquieu διατελεῖ εἷς τῶν θαυμασιωτέρων θεσμῶν, οὓς παρήγαγεν ὁ μεσαίων, κατὰ δὲ τὴν τοῦ Henrion de Pansey ἀποτελεῖ ἓν τῶν μεγίστων πρὸς τὸν πολιτισμὸν βημάτων τῆς ἀνθρωπότητος, ἐφευρέθη ἐν Γαλλίᾳ, μετερρυτεύθη δ' ἐκεῖθεν ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων εἰς πάντα τὰ Ἡπειρωτικὰ κράτη, (Βέλγιον, Ὁλλανδίαν, Ἰταλίαν, Ἱσπανίαν), μετὰ δὲ τὸ 1848 καὶ εἰς τας Γερμανικὰς Ἐπικρατείας. Ἐν Ἀγγλίᾳ μόνον μέχρι τοῦ νῦν ἐλλείπει σχεδὸν ὁ θεσμὸς τῆς Εἰσαγγελίας, τῆς μὲν δημοσίας ἀγωγῆς ἐγκαταλελειμμένης εἰς τὸν παθόντα, τοῦ δὲ μεγάλου ὁρκοδικείου (grand jury), ἀναζητοῦντος αὐτεπαγγέλτως καὶ καταδιώκοντος μόνα τὰ κατὰ τῆς δημοσίας εἰρήνης ἀδικήματα. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ὁ attorney général, ὅστις διὰ μόνα τὰ κατὰ τοῦ στέμματος καὶ τῶν καθεστώτων ἀδικήματα ἐκπληροῖ οἱονεὶ εἰσαγγελικὰ καθήκοντα, παριστάμενος ὡς διάδικος ἀντιπροσωπεύων τὸ στέμμα καὶ τὴν πολιτείαν· ἐπίσης ὑπάρχει ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ λεγόμενος coroner, ὅστις, ἐκλεγόμενος ὑπὸ τῶν ἐλευθέρων γεωκατόχων (franc-tenanciers) ἑκάστης κομητείας, (σημειωτέον, ὅτι ἑκάστη τούτων ἔχει 3—6 coroners), ἔχει εἰδικὸν καθῆκον νὰ ἐρευνᾷ τὰ αἴτια παντὸς θανάτου, ἐπελθόντος ἕνεκα βίας, δολοφονίας, γεγονότος τυχαίου, αὐτοκτονίας κτλ. προβαίνων εἰς πᾶσαν ἀναγκαίαν πρὸς τοῦτο ἀνάκρισιν καὶ καταδίωξιν, περιοριζόμενος δὲ διὰ τοῦτο διὰ μεγάλων δικαιωμάτων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νοῦσιν, ὅτι ὑπάγεται εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἀ) διότι εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν εἶναι ἐμπεπιστευμένη ἡ τῶν νόμων ἐκτέλεσις, διὰ δὲ τῆς ποινικῆς ἀγωγῆς προκαλεῖται ἡ ἐκτέλεσις τῶν ποινικῶν νόμων, καὶ β) διότι εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἀνετέθη ἡ ἀσφάλισις τῆς δημοσίας τάξεως, εἰς ἣν μεγάλως συντελεῖ τῶν ἀδικημάτων ἡ καταδίωξις. Ὁ δὲ διάσημος Faustin-Hélie διατείνεται, ὅτι ἡ εἰσαγγελικὴ ἐξουσία εἶναι δ ι φ υ ὴ ς, ἔνθεν μὲν ὑπαγομένη εἰς τὴν ἐκτελ. ἐξουσίαν, ὀφείλουσα δὲ διὰ τοῦτο ὑπακοὴν εἰς τὰς διαταγὰς τῆς ἀνωτέρας ἐκτελ. ἐξουσίας (τῆς κυβερνήσεως δηλονότι), ἔνθεν δὲ εἰς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν, οὖσα διὰ τοῦτο καθαρὸν ὄργανον τοῦ νόμου καὶ δικαιουμένη ἑπομένως νὰ γνωμοδοτῇ συμφώνως πρὸς τὸν νόμον καὶ τὴν πεποίθησιν αὐτῆς. Ἀλλὰ τὸ ἐφ' ἡμῖν φρονοῦμεν, ὅτι ἡ ἐξουσία αὕτη δέον νὰ θεωρῆται καθαρῶς δικαστικὴ ἐξουσία. Ἡ εἰσαγγελικὴ ἐξουσία οὐδὲν ἕτερον πράττει, ἀναζητοῦσα κατὰ χρέος τὴν ὕπαρξιν καὶ βεβαίωσιν τῶν ἐνόχων καὶ προνοοῦσα περὶ τῆς εἰς δίκην εἰσαγωγῆς αὐτῶν ἢ νὰ συντελῇ εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῶν προσβεβλημένων δικαιωμάτων, αὕτη δὲ τυγχάνει ὁ μόνος σκοπὸς καὶ τὸ μόνον ἀσχόλημα τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας· ἄρα προφανῶς εἶναι ἐξουσία συμπληρωτικὴ ἢ ἄλλως ἐπικουρικὴ τῆς τακτικῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, ἑπομένως δικαστική. Ἐκ τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν ἀντιγνωμονούντων τὸ μὲν πρῶτον, ὅτι δηλ. εἰς τὴν ἐκτελ. ἐξουσίαν εἶναι ἐμπεπιστευμένη ἡ ἐκτέλεσις ἁπάντων τῶν νόμων, ὅθεν καὶ τῶν ποινικῶν, ἀνατρέπεται αὐτοδήλως διὰ μόνης τῆς παρατηρήσεως, ὅτι, ἂν παντὸς νόμου ἡ ἐκτέλεσις ἦναι ἀνατεθειμένη εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, τότε ἐκτελεστικὴ εἶναι ἡ δικαστικὴ ἐν γένει ἐξουσία, δικαστικὴ δὲ ἐξουσία ἰδιαιτέρα δὲν ὑπάρχει· τὸ δὲ δεύτερον, ὅτι ἡ τῶν ἀδικημάτων καταδίωξις συμβάλλεται μεγάλως εἰς τὴν ἀσφάλισιν τῆς δημοσίας τάξεως, ἥτις τυγχάνει οὖσα τὸ κυριώτατον μέλημα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, οὐδαμῶς ἐνισχύει τὴν γνώμην τῶν ἀντιφρονούντων, διότι πάντη διάφορον τὸ ἔργον τῆς τῶν ἀδικοπραγιῶν καταδιώξεως τοῦ τῆς προστασίας τῆς δημοσίας ἀσφαλείας· καὶ ἀληθεύει μέν, ὅτι ἡ αὐστηρὰ τῶν ἀνομημάτων καταδίωξις οὐκ ὀλίγον συντελεῖ εἰς τὴν ἐλάττωσιν αὐτῶν, αὕτη δὲ πάλιν μέγα μέρος συμβάλλεται εἰς τὴν στήριξιν τῆς δημοσίας ἀσφαλείας, ἀλλ' εἰς τὴν μείωσιν τῶν ἀδικημάτων καὶ τὴν ἐδραίωσιν τῆς δημοσίας ἀσφαλείας συντελεῖ τὰ μέγιστα καὶ ἡ ἀκριβὴς καὶ ἰσορρεπὴς ἀπονομὴ τῆς ἀστυκῆς δικαιοσύνης, ἐπιτήδεια νομοθετικὰ μέτρα περὶ βελτιώσεως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ λαοῦ κτλ. ἀλλ' οὐδεὶς διὰ τοῦτο ἐτόλμησε νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι τὰ ἀστυκὰ

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δικαστήρια ἡ ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ὑπάγονται εἰς τὴν ἐκτελεστικήν. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι κατὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ Ortolan καὶ ἄλλων τινῶν δικανικῶν συγγραφέων, ὅτε τὸ πρῶτον παρήχθη καὶ ἐγκατέστη ἐν Γαλλίᾳ πρὸ πέντε καὶ ἐπέκεινα αἰώνων ἡ εἰσαγγελικὴ ἀρχὴ, κύριον ἔργον εἶχεν αὕτη τὴν προστασίαν καὶ ὑπερασπισιν βασιλικῶν συμφερόντων παρὰ τοῖς δικαστηρίοις· ἀκολούθως δὲ μόνον ἐπεξεταθησαν τὰ καθήκοντα αὐτῆς, καταστάντα λίαν οὐσιώδη καὶ σπουδαῖα. Εἶναι ὡσαύτως ἀληθὲς, ὅτι καὶ ὑπὸ τοὺς μέχρι τοῦ νῦν ἰσχύοντας ἔν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις δικαστηριακοὺς ὀργανισμοὺς ἡ εἰσαγγελία ὑποβάλλεται εἰς τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, ὅστις οὐ μόνον γενικὰς ὁδηγίας πρὸς ὁμοιόμορφον ἐξάσκησιν τῆς ποινικῆς ἀγωγῆς δύναται νὰ δώσῃ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιχείρησιν ἢ παράλειψιν ὡρισμένων πράξεων ἐξασκήσεως νὰ διατάξῃ, ὡς φέρ' εἰπεῖν τὴν ἐνέργειαν ἀνακοπῆς ἢ ἀναιρέσεως· ἀλλ' ἡ τοιαύτη τῆς ὀργανικῆς δικαστ. νομοθεσίας κατάστασις, ἡ τοιαύτη δηλονότι τῶν εἰσαγγελέων εἰς τὴν ἐκτελ. ἐξουσίαν ὑπαγωγὴ, ἀντίκειται εἰς τὴν ὀρθὴν περὶ δικαιοσύνης καὶ δικαστικῆς ἐξουσίας ἔννοιαν, καθ' ἣν ἡ ἀνόρθωσις τῶν προσβληθέντων δικαιωμάτων θεωρεῖται ἔργον ἰδίας ἐξουσίας ἀνεξαρτήτου, ἰσηγόρου καὶ ἰσοτίμου πρὸς τὰς ἄλλας δύο καὶ ἀσχέτου παντὶ πρὸς τὴν διαπάλην τῶν φατριῶν καὶ τὰ κομματικὰ πάθη καὶ συμφέροντα. Τοῦτο δὲ ἀναγνωρίσαντες ἄλλως οὐχὶ μόνον οἱ νομοθέται τῶν ἀντιπροσωπικῶν ἐπικρατειῶν ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν μ ο ν α ρ χ ι κ ῶ ν, ἐν οἷς καταλέγεται καὶ αὐτὸς ὁ νομοθετήσας τὴν πολιτικὴν ἡμῶν δικονομίαν πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ἀπένειμαν εἰς τὰ ἀστυκὰ δικαστήρια οὐ μόνον τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνακρίνειν καὶ δικάζειν τὰς ὑποβαλλομένας αὐτοῖς ἰδιωτικὰς διαφοράς, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐκτελεῖν μέχρι τινὸς τὰς ἀποφάσεις αὐτῶν. Καὶ ἀληθεύει μὲν, ὅτι κυρίως εἰπεῖν παρ' ἡμῖν τὰ δικαστήρια δὲν ἀναμίγνυνται ἀπ' εὐθείας εἰς τὰς ἐκτελέσεις τῶν ἀστυκῶν ἀποφάσεων, τῆς ἐξαναγκάσεως αὐτῶν τελουμένης διὰ τοῦ κλητῆρος καὶ ἄλλων δικαστικῶν προσώπων, ἀλλ' οὐχ ἧττον αὐτὰ δικάζουσι τὰς ἔριδας, τὰς περὶ τὴν ἐκτέλεσιν ἀνεγειρομένας· ἄλλως δὲ οἱ κλητῆρες ἀριθμοῦνται ἐν τοῖς δικαστικοῖς προσώποις, τοῖς ἐνασκοῦσι δηλαδὴ δικαστικὴν ἐξουσίαν. Διατί λοιπὸν καὶ ὁ Εἰσαγγελεὺς, ὁ φροντίζων περὶ τῆς ἀνορθώσεως προσβεβλημένων δικαιωμάτων, εἴτε διὰ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς δίκην, εἴτε διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ποινικῶν ἀποφάσεων, νὰ μὴ θεωρῆται μέλος ἀναπόσπαστον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς δικαστικῆς, ἀλλ' ὄργανον τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ; (*)

§ 161. Ἐξεταστέον ἤδη τίς διαχειρίζεται τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν. Οὐ μόνον κατὰ τὰ δεσποτικώτατα πολιτεύματα τῶν ἀγρίων λαῶν ὁ μονάρχης εἶναι καὶ πανδικαστής, δικάζων αὐτοπροσώπως ἢ δι' ἀντιπροσώπων, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸ τὸ παλαιὸν Ῥωμαϊκὸν πολίτευμα, τὸ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς παμβασιλείας, ὁ αὐτοκράτωρ ἦν οὐ μόνον νομοθέτης καὶ ἐκτελεστής, ἀλλὰ καὶ ἀνώτατος δικαστὴς καὶ σύμβουλος τῶν πολιτῶν ἐν πάσῃ περὶ τὸ δίκαιον ἀπορίᾳ καὶ ἑρμηνεὺς τῶν νόμων ἐν πάσῃ ἀμφιβολίᾳ καὶ ὁδηγὸς τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν διαχείρισιν τῆς δικαιοσύνης κατωτέρων ὑπαλλήλων. Ἐντεῦθεν δὲ ἡ μεγίστη περὶ τὸ ἀστυκὸν δίκαιον τῶν πάλαι Ῥωμαίων ἀβεβαιότης, καὶ τὰ ποικίλα παρ' αὐτοῖς τῶν νόμων εἴδη. — Ἀλλὰ, προϊόντος τοῦ χρόνου, καὶ ἐν ταῖς μοναρχικαῖς ἐπικρατείαις περιωρίσθησαν οἱ ἡγεμόνες εἰς τὴν ἄσκησιν μόνον τῆς νομοθετικῆς καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀπέδωκαν δὲ τὴν δικαστικὴν εἰς τακτικοὺς δ ι κ α σ τ ὰ ς ὑπ' αὐτῶν διοριζομένους, ἐν ὀνόματι δὲ αὐτῶν καὶ κατ' ἀντιπροσωπείαν αὐτῶν ἀπονέμοντας τὴν δικαιοσύνην. Οὐχὶ μόνον τὸ πολὺ καὶ ἐπίμοχθον τῆς ἐργασίας καὶ τῆς μελέτης, ἣν ἀπαιτεῖ ἡ ἔκδοσις ὀρθῶν ἀποφάσεων, ἀλλὰ καὶ τὸ δύσκολον τῆς ἐκμαθήσεως τῆς ἐπιστήμης τῶν νόμων, ἧς ἡ προσήκουσα ἐν τῇ πράξει ἐφαρμογὴ μεγάλην ἀπαιτεῖ προπαρασκευὴν, μακρὰν τριβὴν, ἀδιάλειπτον σχεδὸν σπουδὴν καὶ διάνοιαν ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου ἀντικειμένου ἀποσπωμένην(**), ἠνάγκασαν τοὺς ἀπολύτους ἡγεμόνας ἐν ταῖς εὐνομουμέναις πως ἐπικρατείαις νὰ ἀναθέσωσι τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης εἰς νομικοὺς ἐπιστήμονας, ἅμα δὲ νὰ ὁρίσωσιν ἀκριβῶς τὰ περὶ τῆς συντάξεως τῶν δικαστηρίων καὶ τὰ περὶ τῆς ἐκτάσεως καὶ τῶν ἀντικειμένων τῆς ἐνεργείας ἑκάστου, νὰ ῥυθμίσωσι δὲ τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις τῶν δικαζόντων καὶ δικαζομένων καὶ νὰ διατυπώσωσι τὴν μέθοδον καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐν ταῖς δίκαις πᾶσα ἐνέργεια γίνεται. Διὸ οὐχὶ μόνον ἐν ταῖς κοινοβουλευτικαῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς εὐνομουμέναις μοναρχικαῖς ἐπικρατείαις ἀνωμολογήθη τὸ ἀ ν ε ξ ά ρ τ η τ ο ν τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας καὶ καθιερώθη διὰ τῶν ὀργανισ τικῶν καὶ οἰκονομικῶν νόμων

(*) Καὶ πολλοὶ τῶν Γάλλων νομοδιδασκάλων, οἷοι ὁ Ortolan καὶ ὁ Ledeau, συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς ἐξισώσεως, κατὰ τὰ προσόντα καὶ τὴν ἀμεταλλαξίαν τῆς θέσεως, τῶν Εἰσαγγελέων πρὸς τοὺς δικαστάς, ἀδίως δὲ τῆς μονιμότητος αὐτῶν (Ch. ministère public en France tom. 1. Introduction), ὡς ἐπίσης ὁ Berenger (Traité de la Justice criminelle en France).

(**) Βλ. Archiv. für die civil. etc. XIII. 31. Heffter system. σελ. 6 ἀλλ. 3

(*) Όρα Carré Traité des lois de l'organisation judiciaire et de la compétence des juridictions civiles τόμ. α', κεφ. 3 ἄρθρ. 21 (σελὶς 373—390 ἐκδόσεως τοῦ 1833). Καὶ παρ' ἡμῖν, πρὸ ἔτι τῆς συνταγματικῆς μεταπολιτεύσεως τῆς 3 Σεπτεμβρίου, διὰ τοῦ Ὀργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων καθιερώθη τὸ ἀσυμβίβαστον τῶν ἔργων τοῦ δικαστοῦ, ὡς καὶ παντὸς ἄλλου δικαστικοῦ ὑπαλλήλου ἢ ὑπηρέτου, πρὸς πᾶσαν ἄλλην δικαστικήν, διοικητικήν, ἐκκλησιαστικήν, στρατιωτικὴν ἢ δημοτικὴν ὑπηρεσίαν (Ὀργ. Δικ. ἄρθρ. 276)· ἐπετράπη δὲ μόνον ῥητῶς διὰ τοῦ ἀπὸ 16 Ὀκτωβρίου 1836 Διατάγματος ἡ σύγχρονος ἐξάσκησις διδασκαλικῶν ἔργων, δι' αὐτοῦ δὲ τοῦ Ὀργανισμοῦ (ἄρθρ. 168) ἡ ὑπὸ τοῦ εἰρηνοδίκου ἐκπλήρωσις τῶν συμβολαιογραφικῶν καθηκόντων, ὅπου δὲν ὑπάρχει ἢ κωλύεται ὁ συμβολαιογράφος, καὶ (ἄρθρ. 298) καθηκόντων παρέδρου παντὸς δικαστηρίου, διὰ δὲ τοῦ Διατ. τῆς 6 Ἰουλίου 1835 ἡ ὑπὸ τοῦ Εἰρηνοδίκου ἐξάσκησις τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος. Ἐπελθόντα δὲ τὰ Συντάγματα τοῦ 1844 καὶ 1864 ῥητῶς ἀνέγραψαν, ὅτι δὲν συγχωρεῖται τῷ δικαστῇ νὰ δεχθῇ καὶ ἑτέραν ἐμμισθον ὑπηρεσίαν, πλὴν τῆς τοῦ καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ (Συντ. τοῦ 1864 ἄρθρ. 96).

(**) Οἰκον. Πολ. Δικον. § 48, Heffter System § 35. Mittermaier in Archiv. IE', 300. Ἡ παρ' ἡμῖν κανονιστικὴ ἀρχὴ εἶναι ὁ Ἄρειος Πάγος, οὗ τὰ καθήκοντα, ὡς κανονιστικοῦ σώματος, ἀναφέρονται ἐν κεφαλαίῳ τρίτῳ, τετάρτῳ καὶ πέμπτῳ τοῦ δευτέρου βιβλίου τῆς πολιτικῆς ἡμῶν δικονομίας καὶ κεφαλαίῳ ἕκτῳ, ἑβδόμῳ καὶ ὀγδόῳ τοῦ βιβλίου δευτέρου τῆς ποινικῆς ἡμῶν δικονομίας. Ἐν πάσαις ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἐπικρατείαις ὑπάρχει ἀνώτατον δικαστήριον, οἷον παρ' ἡμῖν ὁ Ἄρειος Πάγος, ἀκυρωτικὸν καλούμενον (Cour de Cassation), ὅπερ, πρὸς τοῖς ἀκυρωτικοῖς αὐτοῦ ἔργοις, ἔχει καὶ κανονιστικὰ καθήκοντα, πλὴν τῆς Ἀγγλίας, ἧς ὁ δικαστικὸς ὀργανισμὸς ἀφέστηκεν ὅλως τοῦ τῶν ἄλλων ἐπικρατειῶν. (Περὶ τῶν κανονιστικῶν καθηκόντων τοῦ ἀκυρωτικοῦ ὅλ. Carré Traité κτλ. τόμ. 5 σελὶς 28 καὶ ἑπ. ἄρθρ. 296).

(***) Καὶ ἡ δημοσιότης τῆς διαδικασίας ἦν παρ' ἡμῖν καθιερωμένη διά τε τῆς Πολιτ. Δικον. (ἄρθρ. 162) καὶ τῆς Ποινικῆς (ἄρθρ. 77 καὶ ἑπ.) Πρβ. καὶ ἄρθρ. Πολιτ. Δικον. 807 ἀρ. 2 καὶ Ποιν. Δικ. 360 ἀρ. 3, 458 ἀρ. 8 καθ' ἃ ἡ ἔλλειψις τῆς δημοσιότητος καθίστησιν ἀναιρετέας τὰς ἀποράσεις. Ἀνακαθιερώθη δὲ διὰ τῶν ἐπελθόντων Συνταγμάτων. Μυστικὴ δὲ μόνον ἦν καὶ εἶναι ἡ μεταξὺ τῶν δικαστῶν περὶ τῆς ἐκδοτέας ἀποράσεως διάσκεψις καὶ ἐν ταῖς ποινικαῖς δίκαις καὶ ἡ ἀνάκρισις. Ἐν Ἀγγλίᾳ οὐ μόνον ἡ διαδικασία εἶναι δημοσία, ἀλλὰ καὶ ἡ προδικασία ἐν ταῖς ποινικαῖς δίκαις. Περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς δημοσιότητος τῆς διαδικασίας ὅλ. καὶ Carré Procédure τ. I, 424 καὶ Traité des lois de l'Organisation κτλ. Τόμ. 1 σελ. 273 καὶ ἑπ. καὶ σ. 271 ἄρθρ. 13.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροια

θήκοντα αὐτῶν δικαστῶν (*), τῆς ἀντιπροβολῆς τῶν ἕνεκα συγγενείας ἢ στενῶν φιλικῶν σχέσεων πρὸς τὸν ἕτερον τῶν διαδίκων ἢ ἄλλου τινὸς λόγου παρεχόντων ἐνδοιασμὸν περὶ τῆς ἀπροσωπολημψίας αὐτῶν τακτικῶν δικαστῶν ἢ τῆς τῶν ὑπόπτων ἐνόρκων μέχρις ὡρισμένου ἀριθμοῦ ἄνευ δικαιολογήσεως (**), καὶ τῆς ἐξουσιοδοτήσεως τῶν δικαστηρίων οὐ μόνον τοῦ ἀνακρίνειν καὶ δικάζειν τὰς ὑποβαλλομένας αὐτοῖς διαφοράς, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐκτελεῖν τὰς ἀποφάσεις αὐτῶν. Ἐν δὲ ταῖς ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις πᾶσαι αἱ ἀρχαὶ αὗται, καίτοι πολλαχοῦ προϊσχύουσαι, διὰ διαταγμάτων τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας ἢ δι' εἰδικῶν νόμων, περιελήφθησαν ἁπλῶς ἐν τοῖς Συντάγμασι πρὸς πληρεστέραν αὐτῶν κύρωσιν καὶ ἀσφάλισιν(***). Ἡ μόνη δὲ ταυτῶν μεταξὺ τῶν μοναρχικῶν καὶ τῶν ἀντιπροσωπικῶν Κρατῶν εἰς τὴν κατάρτισιν καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς δικαστ. ἐξουσίας διαφορὰ εἶναι, ἀ) ὅτι ἐν μὲν τοῖς μοναρχικοῖς Κράτεσιν ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος ἀρτᾶται ὁ ἑκάστοτε διὰ νομοθετικῶν διαταγμάτων διορισμὸς εἰδικῶν δικαστηρίων, ἐν δὲ τοῖς ἀντιπροσωπικοῖς ὡρισμένως ἀπαγορεύεται διὰ τῶν Συνταγμάτων ἡ σύστασις εἰδικῶν δικαστηρίων καὶ ἐκτάκτων ἐπιτροπῶν. Παρ' ἡμῖν τοῦτο ὁρίζεται ῥητῶς διὰ τριῶν τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος ἄρθρων, τοῦ 87, καθ' ὃ «ἡ δικαιοσύνη ἀπονέμεται ὑπὸ δικα-

(*) Πρὸς τοῦτο παρέχεται τῷ πολίτῃ ἡ ἀγωγὴ κακοδικίου (Πολιτ. Δικον. βιβλίον 6'. κεφάλαιον ἕκτον καὶ Ποινικῆς Δικονομίας βιβλ. 6'. κεφ. ἕνατον), περὶ ἧς πραγματεύεται ὁ σοφὸς ἡμῶν δικονομολόγος Βασίλειος Οἰκονομίδης ἐν τῷ ἐγχειριδίῳ τῆς Πολιτ. αὐτοῦ δικονομίας § 254. Βλ. καὶ Dalloz Prise à partie, Carré Traité κτλ. τόμ. 1 σελ. 229 καὶ ἐπ. σ. 232 σημ. α, τόμ. 6'. σελ. 48 ἄρθρ. 458. τόμ. 2 σελ. 250 καὶ σελ. 197 ἄρθρ. 547.

(**) Περὶ ἐξαιρέσεως δικαστῶν παρ' ἡμῖν πραγματεύονται ἡ Πολιτ. ἡμῶν Δικον. ἐν τοῖς ἄρθροις 36 καὶ ἐπ. 50 καὶ 49, ἡ Ποιν. ἡμῶν Δικον. ἐν τοῖς ἄρθροις 51 καὶ ἐπ. καὶ περὶ τῆς ἐξαιρέσεως ἐνόρκων ὁ Ὀργ. τῶν δικαστ. ἐν ἄρθρῳ 72 καὶ ἐπ. Ὅρα Πολ. Δικον. Οἰκονομίδου § 191, Carré κτλ. τόμ. 1 σελ. 393 ἄρθρ. 23 καὶ σελ. 400 ἄρθρ. 24.

(***) Ἐν τῷ παρ' ἡμῖν Συντάγματι τοῦ 1864 τὸ μὲν ἀνεξάρτητον τῆς δικ. ἐξουσίας ὡρίσθη διὰ τοῦ ἄρθρου 21, καθ' ὃ πᾶσαι αἱ ἐξουσίαι πηγάζουσιν ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ ἔθνους, καὶ τοῦ 28, καθ' ὃ ἡ δικαστ. ἐξουσία ἐνεργεῖται διὰ τῶν δικαστηρίων· τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦ δικαστικοῦ ἀξιώματος πρὸς πᾶσαν ἄλλην ἔμμισθον θέσιν (πλὴν τῆς τοῦ καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ) ἠσφαλίσθη διὰ τοῦ 96 ἄρθρου, ἡ δημοσιότης τῶν δικαστικῶν συνεδριάσεων (ἐκτὸς μόνον ὁσάκις ἤθελε κριθῆ ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ δημόσια ἤθη ἢ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δικάσαντος συνιστάντως δικαστηρίου, ὀφείλοντος νὰ ἐκδίδῃ περὶ τούτου ἠτιολογημένην ἀπόφασιν) ἐκυρώθη διὰ τοῦ 92 ἄρθρου, ἡ προσήκουσα αἰτιολόγησις καὶ ἡ ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει ἀπαγγελία τῶν ἀποφάσεων διὰ τοῦ 93, ἡ διατήρησις τοῦ ἀκροατικοῦ συστήματος

στῶν, διοριζομένων κατὰ τὸν νόμον», τοῦ 91, καθ' ὃ «δικαστικαὶ ἐπιτροπαὶ καὶ ἔκτακτα δικαστήρια δὲν δύνανται νὰ συστηθῶσι» καὶ τοῦ 8, καθ'ὃ «οὐδεὶς ἀφαιρεῖται ἄκων τοῦ παρὰ τοῦ νόμου ὡρισμένου εἰς αὐτὸν δικαστοῦ»(*) β) ὅτι ἐν τοῖς ἀντιπροσωπικοῖς Κράτεσιν ἀπαγορεύεται ὡρισμένως ἡ καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας ἐπιβολὴ ποινῆς ἄνευ νόμου, ὁρίζοντος προηγουμένως αὐτήν, διὰ τὸν φόβον κυρίως μὴ καὶ αὐτὴ ἡ δικαστικὴ ἐξουσία παρασυρομένη ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας (πολυειδῶς δυστυχῶς μέχρι τοῦ νῦν ἐπιδρώσης εἰς τὴν πρώτην) ἐπιβάλῃ ποινὴν εἰς ἐχθρόν τινα αὐτῆς, καίπερ μὴ διαπράξαντα ἀδίκημα. Τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα καθιεροῖ ὡρισμένως τὴν διάταξιν ταύτην διὰ τοῦ ἄρθρου 7. γ') Κατὰ τὰς ἐπικρατούσας ἐν ταῖς μοναρχικαῖς πολιτείαις

(*) Σημειωτέον ὅτι τὰ τοῦ νέου ἡμῶν Συντάγματος ἄρθρα 8 καὶ 87, καθὸ τὴν αὐτὴν περίπου ἔννοιαν ἔχοντα, ἀπαντῶσιν ἐν ἐν ἄλλοις Συντάγμασι, ὡς ῥέρ'εἰπεῖν τῷ παλαιῷ ἡμῶν Συντάγματι (τὸ 89), τῷ δημοκρατικῷ τῆς Γαλλίας Συντάγματι τοῦ 1848 κτλ. Ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ νόμου ὡρισμένος δικαστής, ὃν δὲν δύναται νὰ μεταλλάξῃ ἡ ἐκτελεστικὴ ἢ καὶ ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία, καλεῖται ὑπὸ πάντων τῶν ἀπὸ τοῦ 1789 Γαλλικῶν Συνταγμάτων (συνταγματικῶν καὶ δημοκρατικῶν), ἐκτὸς τῆς Προσθέτου πράξεως (acteadditionel) τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ Συντ. τοῦ 1791, φυσικὸς δικαστής (juge naturel). Ἡ φράσις αὕτη εἰσήχθη εἰς τὰ Συντάγματα ταῦτα ἐκ τῆς περιφήμου τῆς 3 Μαΐου 1788 ἀποράσεως τοῦ Γαλλικοῦ Παρλαμέντου, ὅπερ μεταξὺ τῶν θεμελίων νόμων τῆς μοναρχίας ἔτασσε καὶ «τὸ δικαίωμα ἑκάστου πολίτου νὰ μὴ ἄγηται ἐνώπιον ἄλλων δικαστῶν ἢ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ δικαστῶν, οἵτινες εἶναι οἱ παρὰ τοῦ νόμου ὁριζόμενοι». Ἀλλὰ φρονίμως ποιοῦσαι αἱ Συνελεύσεις ἡμῶν καὶ ἡ τὸ Σύνταγμα τῶν Βέλγων νομοθετήσασα ἐχρήσαντο τῇ εὐκρινεστέρᾳ φράσει «ὡρισμένος δικαστής». Σημειωτέον, ὅτι καὶ πρὸ τῆς πολιτικῆς μεταρρυθμίσεως τῆς 3 Σεπτεμβρίου καθιεροῦτο διὰ τῆς πολιτικῆς ἡμῶν Δικονομίας (ἄρθρ. 14), ὅτι «οὐδεὶς ἀφαιρεῖται τῶν φυσικῶν αὐτοῦ δικαστῶν» δηλονότι «ἄνευ συναινέσεως τῶν διαδίκων δὲν συνίσταται εἰδικὸν δικαστήριον πρὸς ἀπόφασιν δίκης τινὸς· καὶ ὁ ἁρμόδιος δικαστὴς δὲν δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀπόφασιν εἰς ἄλλον δικαστήν»· ἀλλ' ἐν τούτοις δι' αὐτῆς τῆς Ποινικῆς ἡμῶν Δικονομίας ἐχορηγεῖτο τῇ ἐκτελεστικῇ ἐξουσίᾳ, (τῷ Βασιλεῖ, ἀκούοντι περὶ τούτου καὶ τὴν γνώμην τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου), καὶ κατ' ἐξαίρεσιν, καὶ αὐτῷ τῷ Νομάρχῃ, ἐὰν κατὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ προκύψῃ ἐκ τῆς βραδύτητος προφανὴς κίνδυνος, τὸ δικαίωμα νὰ διατάξῃ στρατιωτικὴν δίκην ἕνεκα στάσεως, ἢ ἕνεκα φόνου, ληστείας, πειρατείας καὶ ναυταπάτης, ἐὰν τὰ ἀδικήματα ταῦτα ἐπετάθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πρὸ εὐχερεστέραν αὐτῶν καταστολὴν καὶ ἐδραίωσιν τῆς δημοσίας τάξεως ἐθεωρεῖτο ἀναγκαία ἡ σύστασις ἰδιαζούσης αὐστηρᾶς διαδικασίας, οἱ εἰδικοὶ δὲ δικασταί, οἱ στρατιωτικῶς δικάζοντες, ὠνομάζοντο ὑπὸ τοῦ Βασιλέως (Ποιν. Δικον. τμῆμα ἕκτον). Αὐτόθεν λοιπόν, ὅτι τὰ περὶ στρατιωτικῆς δίκης ἄρθρα δὲν ἰσχύουσι νῦν, καταργηθέντα ὑπὸ τῶν ἐν τῷ κειμένῳ ἀναφερομένων ἄρθρων τοῦ Συντάγματος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

(καί τισιν ἐκ τῶν ἀντιπροσωπικῶν) Ποινικαῖς νομοθεσίαις τὰ ὄργανα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας δὲν εἰσάγονται εἰς δίκην διὰ τὰς περὶ τὴν ὑπηρεσίαν ἀξιοποίνους αὐτῶν πράξεις ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ προϊσταμένου ἁρμοδίου Ὑπουργείου· οὕτω δὲ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία εὑρίσκει εὐχερῶς καὶ προχείρως ὄργανα δουλικὰ τῶν ἀπορρήτων ἢ φατριαστικῶν αὐτῆς ὀρέξεων. Παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ νέου ἡμῶν συντάγματος (ἄρθρ. 19), κατὰ τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ, Ἡνωμέναις Πολιτείαις, Βελγίῳ (ἄρθρ. 24) προκαθιερωμένα, καθιερώθη ὡρισμένως, ὅτι «οὐδεμία τοιαύτη ἄδεια ἀπαιτεῖται πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς δίκην τῶν δημοσίων καὶ δημοτικῶν ὑπαλλήλων», καταργηθεισῶν τῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ 28 τῆς Ποιν. Δικονομίας καὶ τοῖς διατυποῦσι τὴν δέουσαν προδικασίαν ἄρθροις 322 — 329 διατάξεων, τῶν μεταφυτευθεισῶν εἰς αὐτὴν ἐκ τῶν γαλλο-γερμανικῶν δικονομικῶν θεσμοθεσιῶν. Ἑπομένως ἐκλείπει τὸ μέσον τοῦτο τῆς ἀπονεκρώσεως τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης πρὸς κατακάλυψιν ἀθεμίτων κατὰ τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ πολιτεύματος πράξεων τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας(*). Ἀλλ' ἡ κυριωτάτη πασῶν διαφορὰ εἶναι, ὅτι ἐν μὲν τοῖς μοναρχικοῖς Κράτεσιν οὐδεμίαν παρέχουσιν ἐγγύησιν ἀνεξαρτησίας τὰ δικαστήρια, καίτοι ἀνεγνωρισμένων οὐσῶν τῶν προεκτεθεισῶν ἀρχῶν, καθὸ ἠρτημένης τῆς τῶν δικαστῶν θέσεως ἀπὸ τῆς βουλήσεως τοῦ ἡγεμόνος, τὰ δὲ κοινοβουλευτικὰ πολιτεύματα, ἄλλα μᾶλλον καὶ ἄλλα ἧττον, ἠσφάλισαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν διαχειριζόντων τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν. Οὐδὲν ἀπέτρεψε τὸν Ναπολέοντα αὐτοκρατοροῦντα νὰ δημοσιεύσῃ τὸ πολυθρύλητον ψήφισμα περὶ τῶν φυλακῶν τοῦ Κράτους, τῶν προωρισμένων, ὡς ἔλεγε, διὰ τοὺς αὐτουργοὺς πράξεων, οὓς δὲν ἠδύνατό τις νὰ καταλίπῃ ἀτιμωρήτους, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο καὶ, πολιτικῶς φερόμενος, νὰ προσαγάγῃ ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, νὰ στείλῃ δὲ δυνάμει αὐτοῦ πολλὰς ἑκατοστύας ἀθώων εἰς τὰς φυλακάς. (**) Φρικταὶ δὲ αἱ ἀδίκως ἐπιβαλλόμεναι αὐτογνώμονες ποιναί, καὶ νῦν ἔτι, ἐν ταῖς καθαρῶς μοναρχικαῖς ἐπικρατείαις πρὸς σωτηρίαν τῆς δεσποτείας, καὶ τὰ αἴσχη τῶν διοικητικῶν λειτουργῶν.(***)

(*) Τὰ περὶ τούτου ἐν Γαλλίᾳ νενομοθετημένα, καὶ τὰ ζητήματα, εἰς ἃ ἐδόθη ἀφορμή, ὅλ. ἐν Dalloz Rép. ἐν λ. mise en jugement des fonctionnaires publics.

(**) Τοῦτο ὀρθότατα ἀποκαλεῖ ὁ Rossi ἀναστροπὴν πάσης δικαιοσύνης (Πραγμ. τοῦ Ποιν. Δικαίου Εἰσαγ. κεφάλαιον Α'. § 11).

(***) Ὅθεν πολιτικὴ ἐλευθερία ἄνευ τῆς ὁλοσχεροῦς ἀνεξαρτησίας τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Ὡς λίαν ὀρθῶς λέγει ὁ διάσημος νομοδιδάσκαλος Rossi «ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία καὶ ἡ δικαιοσύνη ἀπαρτίζουσι δύο κοινωνικοὺς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§. 162. Ἐξεταστέον ἤδη τίς διαχειρίζεται τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἐν ταῖς ἀντιπροσωπικαῖς πολιτείαις. Ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Αὐστρίᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Βελγίῳ, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἑλλάδι καὶ ἐν πάσαις ἐν γένει ταῖς λοιπαῖς Ἠπειρωτικαῖς Ἐπικρατείαις ὑπάρχει ὁ αὐτὸς περίπου ὀργανισμὸς τῶν δικαστηρίων, καθ' ὃν διὰ μὲν τὰς ἀστυκὰς δίκας ὑπάρχουσιν εἰρηνοδικεῖα, πρωτοδικεῖα, ἐμποροδικεῖα, ἐφετεῖα καὶ τὸ ἀκυρωτικὸν (παρ' ἡμῖν ὀνομασθὲν Ἄρειος Πάγος), διὰ δὲ τὰς ποινικὰς πταισματοδικεῖα, πλημμελειοδικεῖα καὶ κακουργιοδικεῖα, συμπράττοντα πάντα μετ' Εἰσαγγελέων· ὁρίζεται δὲ ἡ κατ' ἔκτασιν, κατ' ἀντικείμενον καὶ κατὰ βαθμὸν ἁρμοδιότης αὐτῶν ὑπὸ τῶν μαθημάτων τῆς πολιτικῆς καὶ ποινικῆς δικονομίας· καὶ τὰ μὲν εἰρηνοδικεῖα, πρωτοδικεῖα, Ἐφετεῖα καὶ ἀκυρωτικὸν ἀποτελοῦνται ἐκ τακτικῶν δικαστῶν, εἰς τὸ δικαστικὸν ἐπάγγελμα μόνον ἀφωσιωμένων, ἀναπληρουμένων ὅμως ἐν μέρει ὑπὸ παρέδρων ἢ δικηγόρων. Τὰ δὲ ἐμποροδικεῖα ἐκ τῶν πολιτικῶν καὶ τὰ κακουργιοδικεῖα ἐκ τῶν ποινικῶν εἶναι ὠργανισμένα κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον: τὰ μὲν ἐμποροδικεῖα, (ἁρμόδια ὄντα πρὸς ἐκδίκασιν μόνον ἐμπορικῶν διαφορῶν, ἤτοι διαφορῶν ἐξ ἐμπορικῶν πράξεων ἀναφυομένων) συνίστανται ἐξ ἑνὸς τακτικοῦ δικαστοῦ (τοῦ προέδρου τῶν Πρωτοδικῶν) καὶ ἄλλων μὴ τακτικῶν (δικαστῶν καὶ παρέδρων), οἵτινες ἢ ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν ἐμπόρων ἢ διορίζονται ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἐκ τῶν παρ' ἐμπόρων ἐκλεγομένων ὑποψηφίων. Τὰ δὲ κακουργιοδικεῖα, (ἁρμόδια ὄντα πρὸς ἐκδίκασιν τῶν φερουσῶν χαρακτῆρα κακουργήματος ποινικῶν ὑποθέσεων), συνίστανται ἐξ ἑνὸς δικαστηρίου συνέδρων (ἀποτελουμένου ἐκ τακτικῶν δικαστῶν, ἀναπληρουμένων ἐν μέρει ὑπὸ παρέδρων ἢ δικηγόρων) καὶ ἑνὸς δικαστηρίου ἐνόρκων (ἀποτελουμένου ἐκ πολιτῶν), καὶ τὸ μὲν δικαστήριον τῶν συνέδρων διευθύνει ἁπλῶς τὴν δίκην καὶ ἐφαρμόζει τὸν νόμον, τὸ δὲ δικαστήριον τῶν ἐνόρκων ἀποφαίνεται περὶ τοῦ πραγματικοῦ μέρους τῆς κατηγορίας.—Εἰς τὸ μάθημα τῆς ποινικῆς δικονομίας ὑπάγε-

ὅρους ἀχωρίστους ἀλλήλων· διὸ ἅμα ἂν ἡ μία αὐτῶν ἀκμάσῃ ἐπί τινα χρόνον, ἡ ἄλλη παραυτίκα καὶ κατ' ἀνάγκην παράγεται· ἂν δὲ συμβῇ νὰ ἐκλίπῃ ἡ μία ἐξ αὐτῶν, ἡ ἑτέρα δὲν ὀφείλει νὰ διαφθαρῇ ἢ νὰ ἐξαφανισθῇ.» (βλ. Ῥόσση πραγμ. ποιν. δικαίου Εἰσαγ. κεφ. Α'. § 11). Ἀλλὰ δικαιοσύνη ἀκριβὴς καὶ τελεία ἄνευ τῆς παντελοῦς ἀνεξαρτησίας τῶν δικαστῶν δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ· τὴν δὲ ἀνεξαρτησίαν τῶν δικαστῶν μόνον τὰ πολυαρχικὰ ἢ κεκραμένα μοναρχικὰ πολιτεύματα καθιεροῦσι καὶ ἐγγυῶνται.

ται ἡ ἀκρίβωσις τῶν λεπτομερειῶν τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς διαδικασίας τοῦ δικαστηρίου τῶν κακουργιοδικῶν. Ἀλλ' ἐνταῦθα θεωροῦμεν πρέπον νὰ δηλώσωμεν, ὅτι τὸ ὁρκωτικὸν σύστημα, (ὅπερ ἐγεννήθη ἢ τοὐλάχιστον ἀνεπτύχθη τὸ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ), εἶναι μία τῶν σπουδαιοτάτων κατακτήσεων τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλευθερίας(*) Ἡ δικαιοσύνη τῶν ποινικῶν ἀποφάσεων θεμελιοῦται μόνως ἐπὶ τῆς βεβαιότητος τῆς καταλογιζομένης πράξεως, ἀλλ' ὁ τακτικὸς δικαστὴς, καὶ ἀνεξάρτητος ἔτι ὤν, κύπτων ὅμως ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς ἕξεως, συχνότατα ἐκλαμβάνει ὡς βέβαιον ὅ,τι μόνον εἶναι πιθανὸν, εἰς τὴν πιθανότητα δὲ ταύτην μόνον ἐρειδόμενος, ἀποστέλλει πολλάκις τὸν δικαζόμενον εἰς τὰς εἱρκτὰς ἢ τὴν λαιμητόμον. Ἄλλως οἱ ποινικοὶ νόμοι εἶναι πολλάκις ὑπερμέτρως σκληροὶ καὶ αὐστηροὶ, ὁ δὲ τακτικὸς δικαστὴς εἶναι μετὰ λύπης ἠναγκασμένος νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτοὺς, ἀλλ' οἱ ἔνορκοι ἐνίοτε, ἀπονέμοντες ἀληθῆ δικαιοσύνην, μετριάζουσι τὴν αὐστηρότητα τῶν ποινικῶν νόμων διὰ ψευδῶν μὲν ἀλλ' εὐσεβῶν ἐτιμηγοριῶν. «Εἶναι ἀλήθεια πανδήμως ὡμολογημένη, λέγει ὁ Rossi, ὅτι ἐν Ἀγγλίᾳ ἄνευ τοῦ δικαιώματος τῆς χάριτος καὶ τοῦ εὐσεβοῦς ψεύδους τῶν ἐνόρκων, ἡ διαχείρισις τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης ἤθελεν εἶναι εἰδεχθές τι μακελλεῖον» (**), χάρις ὅμως εἰς τὸ ὁρκωτικὸν σύστημα καὶ εἰς τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος (ἀναμφηρίστως ἀναγκαῖον ἐν πολιτείᾳ, ὅπου ἐπικρατεῖ τοσοῦτον ἀπηνὴς καὶ

(*) Καὶ αὐτὸς ὁ μοναρχικώτατος Fievée ἔγραψε τὰ ἑξῆς περὶ τοῦ ὁρκωτικοῦ συστήματος ἔν ἔτει 1817. «Ἔνιοι τῶν ῥητόρων διετάθησαν, ὅτι τὸ ὁρκωτικὸν δικαστήριον δὲν ἀντεπροσωπευε τὴν κοινὴν γνώμην. Ἀλλὰ τίς ἀρνεῖται τοῦτο; Τὸ δικαστήριον τῶν ἐνόρκων οὐδὲν ἀντιπροσωπεύει· ἀλλ' εἶναι αὐτὴ αὐτὴ ἡ κοινωνία, προασπίζουσα τὰ δίκαια αὐτῆς κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ποινικῶν νόμων, ὡς οἱ ἐκλεχθέντες ὑπ' αὐτῆς βουλευταὶ τὰ συμφέροντα αὐτῆς ἐν ταῖς νομοθετικαῖς συζητήσεσι. Τὸ ὁρκωδικεῖον δύναται ἀναμφισβητήτως νὰ πλανηθῇ πλειστάκις· ἀλλὰ τίς ὁ μὴ πλανώμενος; Ἀφ' ἧς ὑπάρχουσιν ἀνθρώπιναι κοινωνίαι, ὑποπίπτουσιν εἰς πλάνας. Ὁ Θεὸς δημιουργήσας αὐτὰς ἐλευθέρας, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀφαιρέσῃ αὐτὰς καὶ τὸ δυνατὸν τοῦ πλανᾶσθαι πολλάκις» Περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ὁρκωτικοῦ συστήματος βλέπε καὶ Rossi Πραγμ. τοῦ Ποιν. Δικαίου Εἰσαγ. κεφ. Β'. § 14 Simonde de Sismondi, Études sur les Constitutions des peuples libres pag. 78 τῆς Βελγικῆς ἐκδόσεως καὶ A de Tocqueville dela démocratie en Amerique tit. II p. 185 τῆς 2ας ἐκδόσεως.

(**) Ὑπῆρχε πρώην βαρβαρώτατος καὶ σκληρότατος ποινικὸς νόμος ἐν Ἀγγλίᾳ, καθ' ὃν ἐπεβάλλετο ἡ ἐσχάτη τιμωρία οὐ μόνον εἰς τὰς ἀνθρωποκτονίας, ἀλλὰ καὶ τὴν κιβδηλείαν, τὴν κλοπὴν ἵππων ἢ προβάτων, τὴν πλαστογραφίαν, τὴν κλοπὴν διὰ ῥήξεως, τὴν κλοπὴν κατῳκημένων κτιρίων, τὴν ἱεροσυλίαν καὶ τὴν κλοπὴν ἐπιστολῶν. Ὅθεν ἤθελον παραπέμπεσθαι εἰς τὴν αἰωνιότητα πολλαὶ μυριάδες Ἀγγλων κατ' ἔτος, εἰ μὴ ὑπῆρχεν ὁρκωτικὸν σύστημα.

πλεῖστοι τῶν ἐνόχων ἀπὸ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου. Παρ' ἡμῖν, ἣν εἰσηγμένον τὸ ὁρκωτικὸν σύστημα διὰ τοῦ Ὀργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων καὶ τῆς ποινικῆς δικονομίας· οὐχ ἧττον ἀμφότερα τὰ Συντάγματα ἡμῶν (τὸ μὲν διὰ τοῦ 92 ἄρθρου, τὸ δὲ διὰ τοῦ 94) ὥρισαν ῥητῶς, ὅτι τὸ ὁρκωτικὸν σύστημα διατηρεῖται. Ὁ ὁρισμὸς οὗτος ἀριδήλως σκοπεῖ νὰ ἀποτρέψῃ τὴν διὰ νόμου κατάργησιν ἢ τὸν περιορισμὸν τοῦ ὁρκωτικοῦ συστήματος. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὁρκωτικὸν σύστημα κατὰ τὴν παρ' ἡμῖν κρατοῦσαν νομοθεσίαν, ἣν ἐκύρωσε κατὰ τοῦτο τὸ Σύνταγμα, περιλαμβάνει πάσας τὰς φερούσας χαρακτῆρα κακουργήματος ὑποθέσεις, οὐδεμία τῶν τοιούτων ὑποθέσεων δύναται νὰ ὑποβληθῇ διὰ νόμου εἰς ἕτερον δικαστήριον. Τινὲς ἄλλοτε ἐγνωμάτευσαν, ὅτι δὲν ἀπαγορεύει τὸ σύνταγμα νὰ παραπεμφθῶσιν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἐφετῶν τὰ ἀδικήματα τῆς ληστείας, διότι δῆθεν τὸ Σύνταγμα ἀπαγορεύει μόνον τὴν ἐν τῷ μέλλοντι σύστασιν δικαστικῶν ἐπιτροπῶν καὶ ἐκτάκτων δικαστηρίων, οὐχὶ δὲ καὶ τακτικῶν, ἀλλὰ φρονῶ, ὅτι ἡ ῥητὴ τοῦ Συντάγματος διάταξις περὶ διατηρήσεως τοῦ ὁρκωτικοῦ συστήματος, συνδυαζομένη μάλιστα πρὸς τὴν τοῦ ἄρθρου 97, καθ' ἣν «τὰ περὶ στρατοδικείων, ναυτοδικείων, πειρατείας καὶ ναυταπάτης κανονίζονται δι' εἰδικῶν νόμων», τεθεῖσαν ἀκριβῶς ἐν τῷ Συντάγματι, ὅπως μὴ ὑποτεθῇ, ὅτι καὶ τὰ ἀδικήματα ταῦτα ὑπάγονται μετὰ τὸ Σύνταγμα ὑποχρεωτικῶς εἰς τὰ ὁρκωτικὰ δικαστήρια, προδήλως ἐμφαίνει, ὅτι ἡ γνώμη αὕτη εἶναι σφαλερά. Ἐὰν καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Συντάγματος ἦν ἐπιτετραμμένη ἡ ὑπαγωγὴ τούτων ἢ ἐκείνων τῶν ἕως τότε παρ' ὁρκωτῶν δικαζομένων ἀδικημάτων εἰς ἄλλα δικαστήρια, τίς ὁ λόγος τῆς ἐν τῷ συντάγματι ἐγγραφῆς ἀμφοτέρων τῶν μνημονευθεισῶν διατάξεων;

§ 163. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν ταῖς Ἠπειρωτικαῖς Ἐπικρατείαις. Ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ καὶ Ἡν. Πολιτείαις ἐπικρατεῖ διάφορος ὅλως δικαστηριακὸς ὀργανισμός. Ἐκεῖ σχεδὸν εἰσαγγελεῖς δὲν ὑπάρχουσι, ὁρκωτὰ δὲ δικαστήρια (ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν ἐπιστημόνων δικαστῶν, ἐφαρμοζόντων τὸν νόμον) ἀποφαίνονται οὐχὶ μόνον περὶ τῆς ἐνοχῆς ἢ τῆς ἀθωότητος τῶν εἰς δίκην εἰσαχθέντων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς εἰς δίκην παραπομπῆς τῶν κατηγορουμένων, ὁρκωτὰ δὲ δικαστήρια δικάζουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ τὰς ἰδιωτικὰς διαφοράς(*).

(*) Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ τακτικοὶ δικασταί, ἀδρῶς μισθοδοτούμενοι καὶ παρ' ὅλον τὸν βίον παραμένοντες, οἱ τῶν τριῶν ὑπερτάτων δικαστηρίων τοῦ Wes-

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλος

Τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι βεβαίως κατὰ θεωρίαν πολλῷ αἱρετώτερον τοῦ διαληφθέντος Ἠπειρωτικοῦ, διότι αὐτὸς ὁ λ α ὸ ς καλεῖται πάντοτε νὰ ἀσκήσῃ τὰ δικαστικὰ καθήκοντα· ὡς δὲ ἐλλόγως καὶ κριτικώτατα ἰσχυρίζεται ὁ Prévôt Paradol (ἐν τῷ συγγρ. αὐτοῦ La France Nouvelle), «τότε μόνον Ἔθνος τι δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀναβὰν εἰς τὴν ὑπερτάτην βαθμίδα τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, ὅταν καὶ ἡ δικαιοσύνη ἀπονέμηται ὑπὸ τῶν πολιτῶν». Ἀλλ' εἶναι ζήτημα, ἂν τὸ σύστημα τοῦτο, ὅπερ παρήγαγεν ἐν Ἀγγλίᾳ ἀγλαωτάτους καρποὺς, δύναται νὰ λειτουργήσῃ νῦν εὐδοκίμως καὶ ἐν ταῖς Ἠπειρωτικαῖς Ἐπικρατείαις, ὅπου δὲν ὑπάρχει ἔτι ἡ ἰδιάζουσα ἐκείνη συναίσθησις τοῦ καθήκοντος, ἡ ἔξοχος ἐκείνη εἰς τὸ πρέπον καὶ δίκαιον καθοσίωσις τῶν ἀνωτέρων ἰδίως τάξεων τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ.

§ 164. Ὑπ' ἀμφότερα λοιπὸν τὰ συστήματα, τό τε Ἠπειρωτικὸν καὶ τὸ Ἀγγλικὸν, ὑπάρχει χρεία πολλῶν ἢ ὀλίγων τακτικῶν δικαστῶν. Ἐξεταστέον πόθεν οὗτοι ἀπορρέουσι νῦν ἐν ταῖς πλείσταις τῶν Ἐπικρατειῶν καὶ πόθεν καθ' ἡμᾶς δέον νὰ ἀπορρέωσι, τινὶ τρόπῳ δηλ. δύναται νὰ ἀσφαλισθῇ ἡ ἀνεξαρτησία αὐτῶν. Ἐν Ἀγγλίᾳ διορίζει τοὺς δικαστὰς ὁ βασιλεὺς (ἐπὶ τῇ εὐθύνῃ τοῦ Ὑπουργείου, δηλονότι αὐτὸς κυρίως ὁ Ὑπουργὸς ὑπὸ τὴν τανῦν κοινοβουλευτικὴν ἐφαρμογὴν τοῦ συνταγμ. πολιτεύματος), ἀλλὰ

tminster, ἐξ ὧν τὸ μὲν καλεῖται δ ι κ α σ τ ή ρ ι ο ν τ ῆ ς ἕ δ ρ α ς τ ο ῦ β α σ ι λ έ ω ς ἢ τ ο ῦ β ά θ ρ ο υ τ ο ῦ β α σ ι λ έ ω ς (bane du roi), συγκείμενον ἐκ τοῦ ὑπερτάτου δικαστοῦ ἢ τοῦ προέδρου (lord chief justice), καὶ τριῶν ἑτέρων δικαστῶν, (καλεῖται δ' οὕτω, διότι τὸ πάλαι προήδρευε τοῦ δικαστηρίου τούτου αὐτοπροσώπως ὁ βασιλεὺς, καθήμενος ἐπὶ θώκου, τεθειμένου ὑψηλότερον τῶν ἑδρῶν τῶν ἄλλων δικαστῶν), τὸ δὲ καλεῖται δικαστήριον τῶν κ ο ι ν ῶ ν δ ι κ α ν τ ι κ ῶ ν λ ό γ ω ν (cour des communs plaidoyers, court of common pleas), τὸ δὲ δικαστήριον τοῦ ἄ β α κ ο ς (cour de l'échiquier, court of exchequer), συγκείμενα ὡσαύτως ἕκαστα ἐκ τεσσάρων δικαστῶν. Τὸ δικαστήριον τῆς βασιλικῆς ἕδρας δικάζει ὡρισμένα τινὰ ἀδικήματα, σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὰς κατὰ τῆς Πολιτείας βλάβας, πρὸς δὲ καὶ τὰς μεταξὺ ἰδιωτῶν ἀστυκὰς ὑποθέσεις, καθ' ὅσον συνδέονται πρὸς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν· τὰ ἄλλα ὡσαύτως ὡρισμένας δίκας, ἰδίως ἀστυκάς.

Ἐν ἑκάστῃ δὲ κομητείᾳ ὑπάρχει καὶ ὡρισμένος ἀριθμὸς εἰρηνοδικῶν (justice of the peace), μεγαλοκτημόνων ἀνδρῶν, διοριζομένων διὰ βίου καὶ ἄνευ μισθοῦ, ἐχόντων οὐ μόνον δικαστικὰ καθήκοντα (παρεμφερῆ περίπου πρὸς τὰ τῶν παρ' ἡμῖν εἰρηνοδικῶν), ἀλλὰ καὶ διοικητικὰ, ἀποραινομένων δὲ πολλάκις ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἀλλήλων. Προσέτι ἀπὸ τοῦ 1846 ὑπάρχουσι καὶ 60 ἕτερα μονομελῆ κατώτερα δ ι κ α σ τ ή ρ ι α counti courts (δικαστήρια διοικητικῆς περιφερείας δηλονότι), συγκείμενα ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου δικαστοῦ, ἰσοβίου μὲν ἀλλ' ἐμμίσθου, διοριζομένου ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τῇ βάσει διαπεκριμένης δικαστικῆς ἱκανότητος καὶ ἀπονέμοντα ἐν πολλοῖς

κατ' ἀπαράβατον συνήθειαν ἐκλέγει αὐτοὺς μεταξὺ τῶν διὰ μακρᾶς καὶ πολυετοῦς ἐπιτυχίας διακριθέντων ἐν τῷ δικηγορικῷ συλλόγῳ· οἱ δ' ἅπαξ διορισθέντες οὔτε παύονται, οὔτε μετατίθενται, οὔτε προβιβάζονται. Ὁ Laboulaye ἀναφέρει, ὅτι πρό τινων ἐτῶν εἶχε κενωθῆ δικαστικὴ θέσις διὰ τοῦ θανάτου τοῦ κατέχοντος αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ δικανικώτερος καὶ νομοτριβέστερος τῶν δικηγόρων, τῶν συναινούντων νὰ δεχθῶσι τὴν θέσιν ταύτην (ἀποφέρουσαν πολλῷ ἐλάσσονα πρόσοδον τῆς ἐκ τῆς δικηγορικῆς πελατείας τῶν ὀνομαστῶν δικηγόρων προερχομένης) (*), ἦν καθολικὸς τὸ θρήσκευμα, ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ ἐπικρατεῖ, ἢ τοὐλάχιστον ἐπεκράτει ἔτι, Ἀποφοβία, ἐδίσταζε τὸ ὑπουργεῖον νὰ διορίσῃ αὐτόν, ἀλλ' ἡ δημοσία γνώμη κατίσχυσε τῆς θρησκευτικῆς προκαταλήψεως καὶ ὁ σπουδαῖος καθολικὸς δικηγόρος διωρίσθη. Ἐκεῖ λοιπὸν κατὰ μὲν τοὺς διορισμοὺς ἐγγυᾶται τὴν ἐπιτυχῆ ἐκλογὴν ἡ πίεσις τῆς δημοσίας γνώμης, ἣν τρέμουσιν οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς Ἀγγλίας, μετὰ δὲ τὸν διορισμὸν δὲν ὑπάρχει τι δυνάμενον νὰ παρασύρῃ τὸν δικαστήν. Διὰ τοῦτο δὲ οἱ δικασταὶ ἐν Ἀγγλίᾳ εἶναι ὄντως ἀνεξάρτητοι. Ἐν δὲ ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις διορίζει μὲν τοὺς ὁμοσπονδιακοὺς δικαστὰς ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, ἀλλ' ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς Γερουσίας. Ὡς δ' ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ ἐν Ἀμερικῇ διατηροῦνται παρ' ὅλον τὸν βίον (**) καὶ τυγχάνουσιν ἀμετάθετοι. Ἀλλ' ἐν πολλαῖς τῶν Ἐπικρατειῶν ὁ διορισμὸς τῶν τοπικῶν δικαστῶν ἀνατίθεται εἰς τὸν λαόν. Ὁ Ἰεφφερσὼν ἐφρόνει, ὡς πολλοὶ ἄλλοι δημοσιολόγοι, ὅτι τότε μόνον ὁ λαὸς εἶναι ἐν τοῖς πράγμασι κυρίαρχος, ὅταν πάντες οἱ λειτουργοὶ τῆς πολιτείας ἐπανέρχωνται κατὰ διαλείμματα ἐνώπιον αὐτοῦ· ἕνεκα τούτου ἀπέκρουσε τὸν διορισμὸν καὶ τὴν ἰσοβιότητα καὶ ἐν τῇ καταρτίσει τῆς δικαστ. ἐξουσίας καὶ ὑπεστήριξε τὴν ὑπὸ τοῦ λαοῦ κατὰ διαλείμματα ἐκλογήν, ἡ γνώμη δὲ τοῦ Ἰεφφερσὼν ἐπεκράτησε καὶ οἱ τοπικοὶ δικασταὶ ἐκλέγονται μέχρι τοῦ νῦν ἐν ταῖς πλείσταις τῶν Πολιτειῶν. Ἀλλ' ὡς ὁ Laboulaye ὀρθῶς παρατηρεῖ(***), τὸ σύστημα τῆς ἐκλογῆς ἔβλαψε καιρίως τὴν δικαιοσύνην, ἐκλεγομένων μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δικαστῶν τῶν ἀσημοτέρων δικηγόρων, ἐνίοτε δὲ καὶ ἑτερομερῶς δικάζόντων.

(*) Ὁ δικαστὴς λαμβάνει ἐτησίως μισθὸν μόνον 100,000 φράγκων, πολλοὶ δὲ δικηγόροι ἔχουσιν ὑπερδιπλασίαν καὶ ὑπερτριπλασίαν ὠφέλειαν

(**) Ὅπως ἀπολυθῇ ὁ δικαστὴς ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, δέον νὰ καταδικασθῇ ἐπὶ παρανομίᾳ ὑπὸ τῆς Γερουσίας, παραπεμφθεὶς εἰς δίκην ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων.

(***) Ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ φιλοπονηθείσῃ ἱστορίᾳ τῆς Ἀμερικῆς (τόμῳ 3).

Ἐν Βελγίῳ δὲ ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων διὰ νόμου προσόντων οἱ μὲν πρωτοδίκαι διορίζονται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ βασιλέως (ὅ ἐστι τοῦ ὑπευθύνου Ὑπουργείου), οἱ δὲ πρόεδροι τῶν πρωτοδικείων καὶ οἱ ἐφέται διορίζονται μὲν ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει δύω διπλῶν προτάσεων, ὑποβαλλομένων αὐτῷ τῶν μὲν ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου Ἐρετείου, τῶν δὲ ὑπὸ τῶν ἐπαρχιακῶν συμβουλίων, οἱ δὲ Ἀρεοπαγῖται ὡσαύτως διορίζονται μὲν ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει δύο διπλῶν προτάσεων, ὑποβαλλομένων αὐτῷ τῆς μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου, τῆς δὲ ὑπὸ τῆς αἱρετῆς ἐν Βελγίῳ γερουσίας, οἱ δὲ πρόεδροι τῶν Ἐρετείων καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν σωμάτων· δὲν παύονται δὲ, εἰμὴ διὰ δικαστικῆς ἀποράσεως καὶ δὲν μετατίθενται, εἰ μὴ συναινέσει τῶν ἐναλλαξ μετατιθεμένων καὶ μετὰ παραίτησιν αὐτῶν διὰ νέου διορισμοῦ. Ἐν Γερμανίᾳ δὲ, καὶ ἰδίως ἐν Πρωσσίᾳ, διορίζονται μὲν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἐπὶ τῇ βάσει προσόντων, ἀλλὰ τὴν ἀνωτάτην πειθαρχικὴν δικαιοδοσιαν ἐπ' αὐτῶν ἔχει μόνος ὁ Ἄρειος Πάγος, εἰς ὃν ὑποβάλλει καὶ τὰς προτάσεις αὐτοῦ ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργὸς (διὰ τοῦ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ Εἰσαγγελέως) περὶ παύσεως ἢ μεταθέσεως.—Ἐν Ἑλλάδι ὁ Ὀργανισμὸς τῶν δικαστηρίων ἀπένειμε μὲν εἰς τὸν βασιλέα τοῦ διορισμοῦ, προβιβασμοῦ καὶ μεταθέσεως τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ καθιέρωσεν ἐγγυήσεις τινὰς, αἵτινες δυσχερῶς παρεβλέφθησαν κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν· διὰ δὲ τοῦ τελευταίου ἡμῶν Συντάγματος ἠσφαλίσθη μὲν ἡ ἰσοβιότης, ἀλλ' οὔτε ἡ αὐθαιρεσία περὶ τὸν διορισμόν, οὔτε ἡ περὶ τὴν μετάθεσιν ἢ τὸν προβιβασμὸν ἀπετράπη. Τελευταῖον δ' ἐψηφίσθη μόνον νόμος περὶ προσόντων (ἐν ἔτει 1877), ἄθλιος καὶ κακόζηλος, περιορίζων μὲν ἐν μέρει τὰς περὶ τὸν διορισμὸν καὶ τὸν προβιβασμὸν αὐθαιρεσίας τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' οὐδαμῶς κολοβῶν τὸ τῆς μεταθ. δικαίωμα, ἀποκλείων δὲ πολλάκις τὴν εἰσαγωγὴν καὶ τὴν πρόοδον τῆς ἱκανότητος ἐν τῇ δικαστικῇ ὑπηρεσίᾳ.

§ 165. Μετὰ τὴν σύντομον ταύτην ἐξιστόρησιν τῶν ἐξασφαλιστικῶν τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν δικαστῶν μέτρων, ἅπερ ἐθεσμοθέτησαν αἱ σπουδαιότεραι ἐπικράτειαι, ἐξετάσωμεν κατὰ πόσον τὰ μέτρα ταῦτα εἶναι ἐπαρκῆ καὶ ὀρθά. Εἴδομεν, ὅτι ἐν Ἀμερικῇ, ἢ τοὐλάχιστον ἐν πολλαῖς αὐτῆς Πολιτείαις, ἐπικρατεῖ ἡ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλογὴ τῶν τοπικῶν δικαστῶν. Ἐκ τῆς πρώτης ὄψεως ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκλογῆς φαίνεται ἔλλογος. Διατὶ τῷ ὄντι ὁ λαὸς, (ὁ ἐκλογικὸς λαὸς, δηλονότι οἱ ἐνήλικοι ἄνδρες,) ὁ ἐκλέγων τοὺς βουλευτὰς, ὁ ἐκλέγων πολλαχοῦ τοὺς γερουσιαστὰς, νὰ μὴ ἐκλέγῃ τοὺς

δικαστὰς, οἵτινες οὐχ ἧττον τῶν βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν ἀντιπροσωπεύουσι τὸ ἔθνος; Ὡς αἱ βουλευτικαὶ καὶ γερουσιαστικαὶ, καὶ αἱ δικαστικαὶ θέσεις εἶναι ἄγαν ἐπίζηλοι διὰ τὰ ἀνατιθέμενα εἰς τοὺς δικαστὰς σπουδαῖα καθήκοντα τῆς ἀνορθώσεως τῶν προσβεβλημένων δικαίων τῆς πολιτείας καὶ τοῦ πολίτου· ἑπομένως, ὡς τὰς βουλευτικὰς καὶ γερουσιαστικὰς, καὶ τὰς δικαστικὰς θέσεις θέλουσιν ἀντιπαραγγέλλει μνηστῆρες πολλοὶ, ὧν μεταξὺ θέλει συνάπτεσθαι ζωηρὰ καὶ ἐμπαθὴς πάλη, ὁ δὲ ψηφοφορῶν λαὸς θέλει κατατέμνεσθαι εἰς κόμματα. Τούτου δὲ ἄφευκτον ἐπακολούθημα ἔσεται, ὅτι ἐκεῖνος ὅστις ὑπεστήριξε τὸν κατὰ τὰς ἐκλογὰς νικήσαντα καὶ ἀναδειχθέντα δικαστὴν, θέλει ἀξιοῖ συνήθως, προσαγόμενος εἰς τὸ δικαστήριον, νὰ στρεβλωθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ ὁ νόμος, ὁ δὲ ὑπ' αὐτοῦ ὑποστηριχθεὶς δικαστὴς καὶ ἐξ αἰσθήματος εὐγνωμοσύνης ὠθούμενος καὶ εἰς τὴν ἐν ταῖς μελλούσαις δικαστικαῖς ἐκλογαῖς ἐπιτυχίαν ἀποβλέπων, θέλει ἔσθ' ὅτε θυσιάσε τὸ δίκαιον ὑπὲρ τοῦ ὑποστηρικτοῦ αὐτοῦ. Ὅθεν τὸ σύστημα τῆς ἐκλογῆς θέλει βυθίσει κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν εἰς κομματικὰ πάθη καὶ συμφέροντα, ὅπερ προφανῶς ἀντίκειται εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἐν πολιτείᾳ συντάξεως τῶν κοινωνιῶν, συντηρουμένων μόνον διὰ τῆς ἀκριβοῦς καὶ ἀπροσωπολήπτου ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης. Ἐπιδοκιμάζομεν τὸ σύστημα τοῦ περιορισμοῦ τῶν τακτικῶν δικαστῶν εἰς μόνην τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου· ἐπιδοκιμάζομεν τὸ σύστημα τῆς ὑπὸ πολιτῶν (παρεχόντων ἐχέγγυα ἀνεξαρτησίας καὶ παιδείας) ἐκδικάσεως τοῦ πραγματικοῦ μέρους τῶν διαφορῶν, ὡς συμβαίνει τανῦν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ· νομίζομεν δὲ, ὅτι ἡ καθιέρωσις τοῦ συστήματος τούτου εἶναι τὸ ὡραῖον σημεῖον, εἰς ὃ δέον νὰ ἀποβλέπωσιν αἱ ἐλεύθεραι πολιτεῖαι. Ἀλλ' οἱ τακτικοὶ δικασταὶ, ὅσον καὶ ἂν ὦσι περιωρισμένα αὐτῶν τὰ καθήκοντα, φρονοῦμεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀπορρέωσιν ἀπὸ ἐκλογῆς, φερούσης ἐν τῇ φύσει αὐτῆς τὸν φατριασμὸν καὶ τὴν προσωποληψίαν. Ἂν τὸ σύστημα τῆς ἐκλογῆς τῶν βουλευτῶν δὲν ἐπιφέρῃ ζημίαν τινὰ εἰς τὰς ἀντιπροσωπικὰς πολιτείας, τούτου αἰτία, ὅτι ὁ βουλευτὴς ἔργον ἔχει τὴν σύνταξιν νόμων γενικῶν, τὴν ἐξέλεγξιν τῆς πορείας τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας· ὁ δὲ τοπικὸς καὶ ἐπαρχιακὸς φατριασμὸς δὲν συνδέεται διὰ συμφερόντων πρὸς τοὺς γενικοὺς νόμους, πρὸς τῆς κοινῆς (ἁπάσης τῆς Ἐπικρατείας) ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας τὴν ἐξέλεγξιν, δὲν δύναται ἑπομένως να παρεκτρέψῃ τὸν βουλευτήν.

§ 166. Εἴδομεν, ὅτι ἐν ταῖς πλείσταις ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις ἐπικρατεῖ ἡ ἀρχὴ τῶν προσόντων. Ἡ ἀρχὴ αὕτη, εἴτε

αἱρετοὶ εἶναι οἱ δικασταὶ, εἴτε διοριστοὶ, εἶναι λίαν ὀρθή. Ἂν τὰ προσόντα ὦσι περιττὰ διὰ τὰς θέσεις τῶν βουλευτῶν, διότι οὗτοι ἔχουσιν ἐντολὴν τὴν ἐποπτείαν τῆς κυβερνητικῆς πορείας, ἅμα δὲ τὴν συζήτησιν καὶ ἐπιψήφισιν νόμων, πολλῶν καὶ ποικίλων τὸ εἶδος, ἀπαιτεῖται δὲ δια τοῦτο εὐθεῖα καὶ ὀρθὴ κρίσις, πεῖρα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, γνώσεις δὲ γενικαὶ καὶ ποικίλαι οὐχὶ δὲ νομικαὶ μόνον γνώσεις, ἑπομένως οὐδαμῶς σύμφορον νὰ ὑπάρχῃ περιορισμός τις εἰδικός, εὐκταῖον τοὐναντίον νὰ περιλαμβάνωσιν αἱ βουλαὶ παντοῖα στοιχεῖα, οὐ μόνον δηλονότι δικανικοὺς, ἀλλὰ καὶ ἐμπόρους καὶ ἰατροὺς καὶ βιομηχάνους, οἱ δικαιονόμοι ὅμως, κεκλημένοι νὰ ἐφαρμόζωσι τοὺς νόμους, ὀφείλοντες μάλιστα, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴπομεν, καὶ νὰ συμπληρώσι τὰ κενὰ ἢ τὰς ἀσαφείας τῶν νόμων διὰ τῆς ἀναλογίας καὶ ἑρμηνείας, δέον νὰ ὦσιν ἀναμφρίστως ἐντριβεῖς περὶ τὴν νομοθεσίαν· τοῦτο δὲ μόνον διὰ προσόντων ὡρισμένων δύναται νὰ ἐξελεγχθῇ.

§ 167. Εἴδομεν, ὅτι ἐν πάσαις ταῖς κοινοβουλευτικαῖς ἐπικρατείαις, ἔνθα οἱ δικασταὶ διορίζονται, εἶναι καθιερωμένη ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσοβιότητος. Ἡ δικαστικὴ ἰσοβιότης ἔχει τὴν καταγωγὴν αὐτῆς ἀπὸ τῆς Ἱσπανίας, ἔνθα τὸ πρῶτον εἰσήχθη ἐν ἔτει 1442. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀραγώνης ἀπῄτησαν τότε παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας νὰ κηρυχθῶσιν οἱ δικασταὶ ἰσόβιοι, πεισθέντες ὑπὸ μακρᾶς πείρας, ὅτι ἡ δικαιοσύνη ἐνεπαίζετο, ἀπονεμομένη ὑπὸ δικαστῶν, παυομένων αὐθαιρέτως· τὰ δὲ ὕστερα ἀπέδειξαν καταφανῶς τὸ δίκαιον τῶν αἰτησάντων. Ἔκτοτε ὄντως ἐν Ἱσπανίᾳ ἡ δικαιοσύνη μέχρι τῆς βασιλείας Φιλίππου τοῦ Β'. ἤνθησε, αἱ δὲ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι ἠσφαλίσθησαν· ὑπῆρξε δὲ χρεία νὰ καταστραφῇ, ὅπως καταστραφῶσιν οἱ fueros καὶ πᾶν ἴχνος δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ. (*) Μετὰ τοὺς Ἱσπανοὺς οἱ Γάλλοι ἐθεσμοθέτησαν τὴν δικαστικὴν ἰσοβιότητα διὰ τῆς περιωνύμου διακηρύξεως τῆς 21 Ὀκτωβρίου 1467 Λουδοβίκου τοῦ ΙΑ', καθ' ἣν οἱ βασιλικοὶ δικασταὶ (les juges royaux), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς τιμαριωτικοὺς δικαστάς, ἀποβάλλουσι τὸ ἀξίωμα αὐτῶν μόνον διὰ τοῦ θανάτου, τῆς ἐθελουσίας παραιτήσεως ἢ παρανομίας δικασθείσης προηγουμένως καὶ δικαστικῶς ἀποδειχθείσης. Διετηρήθη δὲ ἐν Γαλλίᾳ ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσοβιότητος ἄχρις οὗ ἡ Assemblée Constituante, στεροῦσα τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν τοῦ δικαιώματος τοῦ ὀνομάζειν τοὺς δικαστὰς, μετεβίβασεν αὐτὸ εἰς τὸν λαὸν, κα-

(*) Edouard Laboulaye Histoire des États unis t. 3 ἐν τῷ περὶ δικαστικῆς ἐξουσίας κεφαλαίῳ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θιερώσαν τὴν ἰσοβιότητα τῶν δικαστῶν, ἀπὸ τοῦ χρόνου ὁ ἐκείνου ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ἐν Ἀγγλίᾳ ἀνυψώθη εἰς τὴν εὐκλεᾶ αὐτῆς περιωπήν. Πρὸ τούτου, ἐπὶ Ἰακώβου ἰδίως τοῦ Β', δ καστεὶ μετακλητοὶ ἐξετράπησαν εἰς δικαστικοὺς ὀργιασμοὺς καὶ φαυλότητας. Ἐξ Ἀγγλίας δὲ παρέλαβον τὴν ἰσοβιότητα αἱ ἄλλαι ἀντιπροσωπικαὶ ἐπικράτειαι, ἐν αἷς καὶ ἡ ἡμετέρα Ἑλλάς. Ἀληθὲς δέ, ὅτι ἡ ἰσοβιότης, ἀκολουθουμένη καὶ ὑπὸ ἄλλων τινῶν ἐγγυήσεων, περὶ ὧν θέλομεν διαλάβει παρακατιόντες, δύναται μόνον νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ δικαστοῦ, ὁσάκις μάλιστα ὁ διορισμὸς ἀπορρέει ἀπὸ τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας. (**) Παρ' ἡμῖν δὲ καθιερώθη ἡ ἰσοβιότης τῶν δικαστῶν, ὡς καὶ τῶν ψῆφον ἐχόντων μελῶν τοῦ Ἑλεγκτικοῦ Συνεδρίου, διὰ τοῦ 88 ἄρθρου τοῦ νέου ἡμῶν Συντάγματος, καθ' ὃ οἱ μὲν ἀρεοπαγῖται καὶ ἐφέται μετὰ τῶν μελῶν τοῦ Ἑλεγ. Συνεδρίου ἐγένοντο ἰσόβιοι ἀπὸ τοῦ 1868, οἱ δὲ πρωτοδίκαι ἀπὸ τοῦ 1870, μὴ δυνάμενοι ἔκτοτε νὰ παυθῶσιν ἄνευ δικαστικῆς ἀποφάσεως. Ὡρίσθη δὲ ῥητῶς (διὰ τοῦ 90 ἄρθρου τοῦ Συντάγματος), ὅτι δὲν ἀπολαύουσι τῶν δικαιωμάτων τῆς ἰσοβιότητος οἱ εἰσαγγελεῖς, ἀντεισαγγελεῖς καὶ εἰρηνοδίκαι. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀποκλείει τὴν διὰ νόμου ὑπαγωγὴν καὶ αὐτῶν εἰς τὴν ἰσοβιότητα, ἀλλ' ἁπλῶς ἐμφαίνει, ὅτι δὲν καθιεροῖ αὐτὸ τὸ Σύνταγμα τὴν ἰσοβιότητα αὐτῶν καὶ ἑπομένως δὲν δύνανται νὰ ἀντλήσωσιν ἐκ τοῦ Συντάγματος τὸ δικαίωμα τῆς ἰσοβιότητος. Εἰρήσθω δὲ προσέτι, ὅτι εὐνόητον εἶναι, ὅτι ἡ ἰσοβιότης οὐδαμῶς παραβιάζεται ἢ κολοβοῦται διὰ τῆς ἐπιτρεπομένης ὑπὸ τοῦ Συντάγματος παύσεως τῶν δικαστῶν μετὰ δικαστικὴν ἀπόφασιν ἕνεκεν ἐπιληψίμου διαγωγῆς, ἢ διὰ τῆς ἀναγκαστικῆς αὐτῶν ἀποχωρήσεως ἕνεκα γήρως ἢ χρονίων νοσημάτων, ἀποχρώντως ἀποδεδειγμένων, περὶ ἧς κατὰ τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα (ἄρθρον 98) ἐπιτρέπεται, δὸς δ' εἰπεῖν καὶ ἐπιτάσσεται, νὰ ληφθῇ νομοθετικὴ πρόνοια.

§ 168. Εἴπομεν ἔναγχος, ὅτι ἡ δικαστικὴ ἐξουσία εἶναι ὅλως διάφορος τῆς ἐκτελεστικῆς, ὅτι μάλιστα ἡ δικαστικὴ εἶναι ὁ ἐρυμνότερος προμαχὼν, ἡ μόνη ἀσφαλὴς καὶ ὀχυρὰ ἀκρόπολις τῶν ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, κωλύουσα ἀποτελεσματικῶς

(*) Carré Traité des lois del'Organisation judiciaire et dela compétence des juridictions civiles τόμ. 1, μέρος δεύτερον βιβλ. 1, κτλ. 1, ἄρθρ. 3 (σελ. 126 τῆς ἐκδόσεως 1833).

(**) Ἴδε καὶ Carré Traité del'Organisation κτλ. τόμ. 1 εἰσαγωγῆς γενικῆς ἀριθ. 36 (τῆς ἐκδ. 1833 σελὶς 34).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ελλάδος

καὶ ἐνεργῶς τὰς ἐπιδρομὰς τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας. Ἀλλ' ὅταν ἡ δικαστικὴ ἀπορρέῃ ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς διὰ τοῦ διορισμοῦ, τῆς μεταθέσεως καὶ τοῦ προβιβασμοῦ τῶν δικαστῶν, μεταβάλλεται ἐκ προδήλου εἰς παράρτημα τῆς ἐκτελεστικῆς κατὰ θεωρίαν, ὑποδουλοῦται εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐν τῇ πράξει. Διὰ τοῦτο νομίζομεν, ὅτι οὔτε ὁ διορισμὸς, οὔτε ἡ μετάθεσις, οὔτε ὁ προβιβασμὸς τῶν δικαστῶν πρέπει νὰ ἀρτᾶται ἀπὸ τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας. Καὶ δοξάζομεν μὲν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐκλέγωνται οἱ δικασταὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὡς οἱ βουλευταὶ καὶ γερουσιασταὶ, ἀλλὰ διὰ τοῦτο οὐδαμῶς ἐπικροτοῦμεν καὶ εἰς τὸν ὑπὸ τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας διορισμόν. Ἀσπαζόμεθα δὲ μᾶλλον τὴν χειροτονίαν αὐτῶν ὑπὸ ἄλλων σωμάτων ἢ σωματείων, δικαστικῶν ἢ καὶ μὴ δικαστικῶν, περιωρισμένων μὲν τὸν ἀριθμὸν, ἀλλ' οὐχ ἧττον παρεχόντων τὰ προσήκοντα ἐχέγγυα ἐπιτυχοῦς καὶ δοκίμου ἐκλογῆς διὰ τὸ ἀνεξάρτητον καὶ πεφωτισμένον τῶν ἀποτελούντων αὐτὰ προσώπων· ἔτι δὲ μᾶλλον τὴν ὑπὸ δύο ἐνταῦτῷ σωμάτων σύμμικτον ἐκλογὴν, ὡς φέρ' εἰπεῖν τὴν μεταξὺ ὡρισμένων ὑποψηφίων, προτεινομένων ὑπὸ τοῦ συνόλου τῶν ἐπαρχιακῶν συμβουλίων ἢ δημοτικῶν ἢ τοῦ συνόλου τῶν δικηγορικῶν συλλόγων, ἐκλογὴν τοῦ διορισθησομένου ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἢ τῆς νομικῆς σχολῆς, ἢ τὴν μεταξὺ ὡρισμένων ὑποψηφίων, προτεινομένων ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ἐφετείων, ἐκλογὴν ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἀλλὰ καὶ τὸ σύστημα τοῦ διαγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν παραγγελλόντων τὴν κενωθεῖσαν θέσιν ἐνώπιον ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς, συγκειμένης ἐκ τῶν κληρωθέντων μελῶν τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τῆς νομικῆς σχολῆς, εἶναι οὐχ ἧττον δοκιμώτατον. Τίνα ἐκ τῶν προρρηθέντων τρόπων ἐκλογῆς δέον μᾶλλον νὰ ἀκολουθήσῃ πολιτεία τις, δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ γενικῶς· ἀπόκειται δὲ εἰς τὸν νομοθέτην κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας ἑκάστου ἔθνους περιστάσεις, καὶ κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς μορφώσεως αὐτοῦ καὶ τῶν διαφόρων σωματείων νὰ ὁρίσῃ κατὰ προτίμησιν. (*)

(*) Περὶ τοῦ ἐπιτηδειοτέρου εἰς ἀσφάλισιν τῆς δικ. ἀνεξαρτησίας παρ' ἡμῖν συστήματος τοῦ διορισμοῦ καὶ προβιβασμοῦ τῶν δικαστῶν ἐγράψαμεν καὶ ἐν ταῖς ἡμετέραις Σκέψεσι περὶ τῶν αἰτίων τῆς προσκόψεως τοῦ πολιτεύματος ἐν Ἑλλάδι (ἐκδοθείσαις ἐν ἔτει 1872) καὶ ταῖς Σκέψεσι περὶ τῶν ἐπενεκτέων μεταρρυθμίσεων εἰς τὴν ἰσχύουσαν νομοθεσίαν (ἐκδοθείσαις ἐν ἔτει 1876), ὑποστηρίζοντες ἰδίως τὸν διὰ διαγωνισμοῦ ἐν ἐξετάσεσι θεωρητικαῖς καὶ πρακτικαῖς διορισμὸν καὶ προβιβασμὸν τῶν δικαστῶν, ὁριζομένων καί τινων ἐτῶν ὑπηρεσίας διὰ τὰς ὑπάτας δικαστικὰς θέσεις. Ἀλλ' ἐν ἐκτάσει μείζονι ἐπραγματευσάμεθα προσφάτως τῆς ἐπιτυχοῦς καταρτίσεως τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας τὸ θέμα ὁ πολυφίλητος ἐξά-

Μεταθεσις εἴπομεν, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ἐν Βελγίῳ. Ἀλλὰ τὸ ἐφ' ἡμῖν νομίζομεν, ὅτι κατὰ τοῦτο σφάλλεται τὸ Βελγικὸν σύνταγμα, διότι καὶ αὐτὸς ὁ ἀδιάφθορος καὶ τὸν τρόπον πάνυ δίκαιος δικαστὴς, διαμένων πολυετῶς ἐν τινι ἐπαρχίᾳ, δύναται νὰ δελεασθῇ ἀνεπαισθήτως ὑπὸ τῆς συνάψεως φιλικῶν ἢ συγγενικῶν σχέσεων καὶ νὰ ἐκτραπῇ ἀκόντως εἰς φατριασμὸν, ἢ νὰ ὑποπτευθῇ τοὐλάχιστον ἐκτραπείς. Διὰ τοῦτο νομίζομεν, ὅτι τὸ τῆς μεταθέσεως δικαίωμα εἶναι προσῆκον μὲν νὰ διατηρηθῇ, ἀλλ' ἀφαιρούμενον ἀπὸ τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας. Ἀσπαζόμεθα δὲ τὸ ἐφ' ἡμῖν κατὰ τοῦτο τὸ Πρωσσικὸν σύστημα, καθ' ὃ ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ εἰσαγγελέως ἀποφαίνεται ὁ Ἄρειος Πάγος δι' ἰδίας ἀποφάσεως περὶ τοῦ μεταθετοῦ ἢ μὴ ὡρισμένου δικαστοῦ.

§ 169. Μέχρι δεῦρο εἴρηται ἡμῖν, ὅτι τότε μόνον ἐπιτυγχάνεται προσηκόντως τῆς δικαιοσύνης ὁ σκοπὸς, ὁ τῆς ἀνορθώσεως δηλονότι τῶν προσβληθέντων δικαιωμάτων τῆς πολιτείας καὶ τοῦ πολίτου, ὁσάκις ἡ δικαστικὴ ἐξουσία εἶναι ἀπηλλοτριωμένη τῆς δυνάμεως τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας, ἅμα δὲ τῆς ἐπενεργείας τῶν κομματικῶν παθῶν· ὑπεδείχθησαν δὲ καὶ τὰ μέσα, δι' ὧν κατὰ τὴν ἡμετέραν δόξαν δύναται νὰ καταστῇ τελεία καὶ ὁλοσχερὴς ἡ αὐτεξουσιότης τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, μὴ δεόντως ἔτι ἠσφαλισμένη παρ' ἡμῖν. Ἀλλὰ δὲν ὑποσκάζει μόνον κατὰ τοῦτο παρ' ἡμῖν ἡ δικαιοσύνη. Καὶ παρ' ἡμῖν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, χωλαίνει ἔτι σπουδαιότερον ἡ δικαιοσύνη κατὰ ἄλλα. Καὶ Α') ὑποθέσεις τινὲς, φέρουσαι μὲν χαρακτῆρα ἀνορθώσεως ἀπαιτητῶν ἰδιωτικῶν δικαίων, ἤτοι ἰδιωτικῆς διαφορᾶς, ἀλλ' ἐν ἀντιδικίᾳ πρὸς τὸ δημόσιον καὶ τὴν πολιτείαν, ἀφῃρέθησαν ἀπὸ τῆς ἀστυκῆς δικαστικῆς ἐξουσίας

δελφός μου Ἀριστείδης Γλαράκης ἐν τῷ περὶ τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ δικαστικοῦ Ὀργανισμοῦ τεύχει πρώτῳ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ περὶ μεταρρυθμίσεων ἐπὶ τῶν παρ' ἡμῖν ὀργανικῶν νόμων, ὑποστηρίζων τὴν ἐκ μελῶν μονίμων μὲν συγκρότησιν μόνον τῶν Πρωτοδικείων καὶ Ἐφετείων, διοριζομένων τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὰ δικαστῶν διὰ βασιλικοῦ διατάγματος μετὰ προτέραν ἔγκρισιν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ γνωμοδότησιν τοῦ γενικοῦ συμβουλίου τοῦ δικαστηρίου, παρ' ᾧ ὁ διορισμὸς πρόκειται, τὴν κατ' ἔτος δὲ ὑπὸ τῶν Ἐφετείων ἀποστολὴν ἐκ τῶν ἰδίων μελῶν ἑνὸς δικαστοῦ εἰς τὸν ἀμοιβοῦντα μονίμων μελῶν Ἄρειον Πάγον, ὅστις παραμένει ἀρεοπαγίτης ἐπὶ τριετίαν, ἐπανέρχεται δὲ κατόπιν εἰς τὸ οἰκεῖον Ἐφετεῖον, καὶ τὴν παρ' ἑκάστου πρωτοδικείου ἀποστολὴν, ἐκ τῶν παρ' αὐτῷ δικαστῶν, Εἰρηνοδικῶν εἰς πάντα τὰ ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτοῦ Εἰρηνοδικεῖα, ἐπανερχομένων εἰς τὸ οἰκεῖον Πρωτοδικεῖον μετὰ τὸ πέρας τῆς εἰρηνοδικικῆς αὐτῶν ὑπηρεσίας. Τῆς συγγραφῆς ταύτης τὴν ἐπισταμένην ἀνάγνωσιν συνιστῶμεν θερμῶς τοῖς περὶ τὰ πολιτειολογικὰ ἐνδιατρίβουσι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ ὑπήχθησαν εἰς τὴν κατωτέραν ἐκτελ. ἐξουσίαν, ἤτοι τὴν διοίκησιν. Καὶ πρὸ μὲν τῆς συνταγματικῆς μεταβολῆς τοῦ 1843 ἦσαν πολλαὶ παρ' ἡμῖν αἱ ὑποθέσεις αὗται, ἀλλὰ διὰ τοῦ Συντ. τοῦ 1844 (ἄρθρ. 101) καὶ τοῦ Γ' ψηφίσματος τῆς ἀ. ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ὑπεβλήθησαν αἱ πλεῖσται τούτων εἰς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν, ὅ ἐστι τὰ τακτικὰ ἀστυκὰ δικαστήρια, περιορισθείσης ἱκανῶς τῆς καλουμένης διοικητικῆς δικαιοδοσίας. Καὶ ἐν πρώτοις κατηργήθησαν διὰ τοῦ 101 ἄρθρου τοῦ τότε Συντάγματος τὰ ἕως τότε ὑπάρχοντα διοικητικὰ δικαστήρια, αἱ δὲ ὑπ' αὐτῶν δικαζόμεναι ἰδιωτικαὶ διαφοραὶ(*) ἀνετέθησαν εἰς τὰ ἀστυκὰ δικαστήρια(**)· δεύτερον δὲ ἐτάχθησαν διὰ τοῦ ἄρτι μνησθέντος Γ' ψηφίσματος τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τῆς 3 Σεπτ., κυρωθέντος καὶ διὰ τοῦ 101 ἄρθρ. τοῦ νέου ἡμῶν Συντάγματος, εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν ἀστυκῶν δικαστηρίων πᾶσαι αἱ ὑποθέσεις τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ, ἐξηρημένων μόνων τῶν περὶ φόρου οἰκοδομῶν καὶ ἐπιτηδευμάτων, τῶν περὶ στρατευσίμων, περὶ δημοτικῶν καὶ ἐπαρχιακῶν ἀρχαιρεσιῶν, τῶν περὶ χαρτοσήμου, λαθρεμπορίων καὶ παντὸς ἐμμέσου δημοσίου φόρου. Εἰς τὸ μάθημα τοῦ διοικητικοῦ δικαίου ὑπάγεται ἡ ἀκριβὴς καὶ λεπτομερὴς ἑρμηνεία τῶν ἤδη μνημονευθέντων ὅρων καὶ τῆς διαδικασίας τῶν ὑποθέσεων τούτων. Πρέπον ὅμως θεωροῦμεν νὰ δηλώσωμεν, ὅτι ὑποθέσεις τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ (le contentieux

(*) Αὗται ἦσαν αἱ διὰ τοῦ ἀπὸ 9 Ἰουλίου 1838 νόμου περὶ συστάσεως διοικητικῶν δικαστηρίων καὶ τοῦ ἀπὸ 3 Αὐγούστου 1843 νόμου περὶ ὑπαγωγῆς τῶν δημοτικῶν διαφορῶν εἰς τὰ διοικητικὰ δικαστήρια ὁριζόμεναι διαφοραί, δηλονότι πᾶσαι αἱ ἐκ τῆς φορολογίας τῶν ἐγκτητικῶν καὶ ἐπὶ τῶν ζώων φόρων προερχόμεναι διαφοραὶ μεταξὺ δημοσίου καὶ φορολογουμένων ἢ φορολογουμένων καὶ ἐνοικιαστῶν ἢ ὑπενοικιαστῶν ἢ ἐνοικιαστῶν, ὑπενοικιαστῶν, συνενοικιαστῶν καὶ ἐγγυητῶν πρὸς ἀλλήλους, καὶ πᾶσαι αἱ περὶ ὁρίων μεταξὺ ἐνοικιαστῶν ἢ ὑπενοικιαστῶν διαφοραί, ὡς καὶ αἱ ἐκ τῆς ἐνοικιάσεως τῶν δημοτικῶν φόρων.

(**) Εἰς τὰ μὴ καταργηθέντα διὰ τοῦ Συντάγματος διοικητικὰ δικαστήρια συμπεριληπτέον θεωροῦμεν καὶ τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον, ὅπερ κέκληται νὰ ἐλέγχῃ τὸ ἀληθὲς καὶ κανονικὸν τῆς δαπάνης τῶν εἰσπραττομένων φόρων ἢ μᾶλλον νὰ ἐπικουρῇ τῇ ἐκτελ. καὶ νομοθ. ἐξουσίᾳ εἰς τὴν ἔλεγξιν αὐτοῦ. Σημειωτέον δέ, ὅτι εἴτε ἀμφισβητήσι μοι, εἴτε μή, ἅπαντες ἀείποτε οἱ λογαριασμοὶ ὑποβάλλονται εἰς τοῦ δικαστηρίου τούτου τὴν ἔλεγξιν καὶ θεώρησιν. Τοῦ καθιδρύματος τούτου ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ σπουδαιότης ἀνομολογεῖται παρὰ πάντων· παντοχοῦ δὲ τῶν ἀντιπροσωπικῶν ἐπικρατειῶν ἀσφαλίζεται ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ σώματος τούτου διὰ τῆς εἰς τὴν ἰσοβιότητα ὑπαγωγῆς τῶν μελῶν αὐτοῦ. Κατὰ μίμησιν δὲ τῶν ἄλλων καὶ ἡ Ἑλλὰς κατέστησεν ἰσόβια τὰ ψῆφον ἔχοντα μέλη τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, ὡς καὶ τοὺς ἄλλους δικαστάς. (Συντ. τοῦ 1864 ἄρθρ. 88.)

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

de l'administration ἢ administration contentieuse) καλοῦνται αἱ ἀστυκαὶ ὑποθέσεις, αἵτινες, ἔχουσαι σχέσιν ἄμεσον πρὸς τὴν διοικητικὴν ἐνέργειαν, ὑπήχθησαν διὰ τῶν νόμων εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν, ἀποτελοῦσαι τὴν λεγομένην διοικητικὴν δικαιοσύνην (justice administrative)· ὑποθέσεις δὲ τοιαῦται ἦσαν, ὡς ἐρρέθη, πολλαὶ ἐν Ἑλλάδι πρὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Συντάγματος, τανῦν δ' ἔμειναν μόνον αἱ ἄνω μνημονευθεῖσαι.—Ἀλλὰ καὶ τούτων ἡ εἰς τὴν διοίκησιν ὑπαγωγὴ ἀντίκειται εἰς τὸ ὀρθόν. Πρὸς ἀπονομὴν ἀπροσωπολήπτου καὶ ἀκριβοῦς δικαιοσύνης δέον ὁ δικαστὴς νὰ ᾖ ἀνεξάρτητος τῆς πιέσεως τῶν ἰσχυόντων καὶ τῶν κομματικῶν ἐνεργειῶν καὶ συμφερόντων, ἡ δὲ συζήτησις νὰ ᾖ δημοσία· ἀλλ' αἱ διοικητικαὶ ἀρχαὶ τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι ὅλως ἐξηρτημέναι ἀπὸ τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας, τὸ δὲ στεροῦνται τῶν ἀναγκαίων γνώσεων εἰς τὴν ἐπίλυσιν διοικητικῶν ὑποθέσεων· ἄλλως δ' ἐλλείπει ἡ δημοσία συζήτησις. Ἂν τὰ τακτικὰ δικαστήρια θεωρῶνται ἀπρόσφορα εἰς τὴν διάλυσιν τῶν διαφορῶν τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ, πασῶν ἢ τινῶν, διὰ τὸ ἄπειρον ἢ ἀμαθὲς περὶ τὰ διοικητικὰ καὶ περὶ τὴν ἀκριβῆ διάγνωσιν τῶν ὁρίων, ἃ χωρίζουσι τὰς πράξεις τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ τῶν τῆς καθαρᾶς διοικήσεως, δύνανται νὰ συστηθῶσιν εἰδικὰ πρὸς τοῦτο δικαστήρια, ἐκ δικαστῶν ἐχόντων εἰδικὰς διοικητικὰς γνώσεις, ἀλλ' ἠσφαλισμένων διὰ τῶν δικαστικῶν προσόντων, τῶν χαρακτηριζόντων τοὺς ἄλλους δικαστάς. (*)

(*) Ὑπὲρ τῆς συστάσεως εἰδικῆς διοικητικῆς δικαιοδοσίας διὰ τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ τὰς ὑποθέσεις ἐκηρύχθησαν καὶ πολλοὶ τῶν Γερμανῶν καὶ Γάλλων φιλελευθέρων συγγραφέων, οἷον ὁ Mittermayer, ὁ Mohl, ὁ Cormenin κτλ. διατεινόμενοι, ὅτι τὰ τακτικὰ δικαστήρια δύνανται πολλάκις νὰ ἀδικήσωσι τοὺς πολίτας ἕνεκα τῆς περὶ τὰ διοικητικὰ ἀπειρίας.—Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχει μὲν διοικητικὴ δικαιοσύνη· ἀλλὰ τὰ κύρια ὄργανα αὐτῆς εἶναι τὰ νομαρχιακὰ συμβούλια (conseils de préfecture) καὶ τὸ συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας (conseil d'état), ἀνεξάρτητα δηλονότι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον καὶ σπουδαῖα σωματεῖα, τὰ μὲν πρῶτα δικάζοντα κατὰ γενικὸν κανόνα πρωτοβάθμως, τὰ δὲ δεύτερα δευτεροβάθμως. Ἐκ τῶν Γερμανικῶν ἐπικρατειῶν ἔνιαι μέν, ὡς ἡ Βαυαρία καὶ ἡ Βυτεμβέργη, ἠσπάσθησαν τὸ ἐν Γαλλίᾳ σύστημα, μικρὸν μεταβαλοῦσαι αὐτό· ἕτεραι δέ, οἷον ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία, ἀφῆκαν εἰς αὐτὴν τὴν διοίκησιν τὴν διάλυσιν τῶν διαφορῶν τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ· καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς, ὅτι καὶ ἐν Αὐστρίᾳ ὑπάρχει τὸ λεγόμενον συμβούλιον τῆς αὐτοκρατορίας (conseil de l'empire) καὶ ἐν Πρωσσίᾳ τὸ συμβούλιον τῆς ἐπικρατείας (conseil d'état), ἀλλὰ ταῦτα ἔχουσι μόνον συμβουλευτικὴν ψῆφον, καὶ ταύτην μόνον ὁσάκις ἤθελε ζητηθῇ παρὰ τῆς κυβερνήσεως. Ἐν τῇ εὐγενεῖ μητρὶ τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν Ἀγγλίᾳ διατελεῖ πάντη ἄγνωστος ἡ λεγομένη διοικητικὴ δικαιοσύνη, οὐ μόνον διότι πᾶσαι αἱ διαφοραὶ ὑπάγονται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς τακτικῆς ἤτοι δικαστικῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ κα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 170. Β') ἡ ποινικὴ ἡμῶν δικονομία κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ποινικῶν δικονομιῶν τῶν ἄλλων Ἠπειρωτικῶν ἐπικρατειῶν τῆς Εὐρώπης καθιεροῖ ἰ δ ι ά ζ ο υ σ α ν ποινικὴν δικαιοδοσίαν διὰ τὰς ἑξῆς τάξεις : ά.) τοὺς στρατιωτικοὺς ὑπαλλήλους (ἀπὸ στρατιώτου μέχρι στρατηγοῦ) β') τοὺς ναυτικοὺς ὑπαλλήλους (ἀπὸ ναύτου μέχρι ναυάρχου) γ) τοὺς νομάρχας, συμβούλους τῆς ἐπικρατείας (μὴ ὑπάρχοντας ἤδη) καὶ ὑπουργοὺς δ') τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ ἀνωτέρους πολιτικοὺς καὶ ἐκκλησιαστικοὺς ὑπαλλήλους ε) τοὺς δικαστικοὺς ὑπαλλήλους καὶ ς') τοὺς ἐλεγκτὰς καὶ τὸν παρὰ τῷ Ἐλεγκτικῷ Συνεδρίῳ βασιλικὸν ἐπίτροπον. Καὶ ἡ μὲν τῶν ἀπὸ τοῦ γ' μέχρι τοῦ ς' ἰδιάζουσα δικαιοδοσία, ἣν ὁ κ. Κωνσταντόπουλος λίαν ὀρθῶς διαστέλλει τῆς τῶν ἀπὸ τοῦ ά μέχρι τοῦ β' ὑπαλλήλων (ἤτοι τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν), ὀνομάζων ἔ κ τ α κ τ ο ν κ ο ι ν ὴ ν δ ι κ α ι ο δ ο σ ί α ν, κατὰ τοῦτο μόνον διαφέρει τῆς τακτικῆς κοινῆς δικαιοδοσίας, ὅτι διὰ τοὺς ὑπαλλήλους τούτους χρησιμεύουσιν ἀντὶ πταισματοδικείων τὰ πλημμελειοδικεῖα καὶ ἀντὶ πλημμελειοδικείων τὰ ἐφετεῖα· ὅπερ ἐστὶ δι' αὐτῆς δὲν ἐξαιροῦνται οὗτοι τῆς ἐκ δικαστικῶν προσώπων συγκειμένης καὶ διὰ τῶν δεουσῶν ἐγγυήσεων περιβεβλημένης καθαρᾶς δικαστικῆς ἐξουσίας, διὰ μείζονα δὲ μόνον ἐγγύησιν ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης καθιερώθη αὕτη. Ἀλλ' ἡ τῶν ἀπὸ τοῦ ά—β' ὑπαλλήλων, ἤτοι τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν, ἰδιάζουσα δικαιοδοσία, εἰς ἣν μόνον κυρίως ἁρμόζει τὸ ὄνομα ἰ δ ι ά ζ ο υ σ α, (ὀρθῶς ἀποκαλουμένην ὑπὸ τοῦ κ. Κωνσταντοπούλου ἐ ξ α ι ρ ε τ ι κ ὴ ν δ ι κ α ι ο δ ο σ ί α ν), ἀποτελεῖ σκανδαλωδεστάτην παραβίασιν τῶν ἀρχῶν τοῦ Συντάγματος περὶ τοῦ ἰσηγόρου τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας πρὸς τὴν ἐκτελεστικήν. Ἐξέρχεται τοῦ κύκλου τῆς περὶ συνταγματικοῦ δικαίου πραγματείας ἡ ἐξέτασις τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς διαδικασίας τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν δικαστηρίων, εἰς ἃ ἐξαιρετικῶς ὑπάγονται οἱ ὑπάλληλοι οὗτοι· θεωροῦμεν οὐχ ἧττον ἐπάναγκες νὰ δηλώσωμεν, ὅτι τὰ δικαστήρια ταῦτα ἀπαρτίζονται ἐξ ἀνωτέρων βαθμοφόρων τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ, οὐ μόνον ἀγνοούντων τὰ κοινότερα στοιχεῖα τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ ἐντελῶς ἐξηρτημένων ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἀρχῆς. Φρονοῦσί τινες, ὅτι ὁ εἰδικὸς τοῦ στρατοῦ ἐν τῇ πο-

διότι διὰ τὸ ἀποκεντρωτικὸν τῆς νομοθεσίας δὲν παράγονται κἂν δίκαι ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ, χρήζουσαι λύσεως. Ὅπου πάντες σχεδὸν οἱ φόροι εἶναι ἔμμεσοι, τὰ δημόσια ἔργα τελοῦνται ὑφ' ἑταιριῶν ἰδιωτικῶν εἰσπραττουσῶν τὸ ὡρισμένον διαγωγικὸν τέλος, ὁ στρατὸς καταρτίζεται διὰ τῆς καταγραφῆς ἐθελοντῶν κτλ. οὐδεμία σχεδὸν παρέχεται ἀφορμὴ δικῶν διοικητικῶν.

λιτεία προορισμὸς μεταβάλλει σρόδρα τὴν βαρύτητα τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν ἀδικημάτων, τὴν δὲ μεταβολὴν ταύτην μόνοι δύνανται ἀποχρώντως νὰ συννοήσωσι στρατιωτικοὶ καὶ ναυτικοὶ δικασταί. Οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ, ὅτι ἕκαστος ὑπαλληλικὸς κλάδος ἔχει ἰδιόν τινα προορισμόν, καὶ ὁ ἴδιος οὗτος προορισμὸς εἶναι τὸ οὗ ἕνεκα ὑπάρχει (sa raison d'être), ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν καθιερώθησαν ἰδιαίτερα δικαστήρια δι' ἕκαστον τῆς ὑπηρεσίας κλάδον, ἀλλὰ πάντες οἱ ὑπαλληλικοὶ κλάδοι ὑπήχθησαν εἰς τὰ τακτικὰ ποινικὰ δικαστήρια· καὶ μάλα εἰκότως, διότι δὲν ἐπέρχεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μεταβολή τις σπουδαία εἰς τὸ βάρος τῶν ἀδικημάτων διὰ τὴν ὑπὸ ὑπαλλήλων διάπραξιν αὐτῶν, τὴν ἐνδεχομένην δὲ μικρὰν παραλλαγὴν δύνανται νὰ νοήσωσιν οἱ κοινοὶ δικασταί. Ἄλλως, ἂν ὄντως ὑπάρχωσιν ὑπαλληλικὰ ἀδικήματα δυσδίκαστα διὰ τὸν ῥηθέντα λόγον, ταῦτα εἶναι τὰ καθαρῶς περὶ τὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ διαπραττόμενα· αὐτὰ δὲ οὐδαμῶς ἀντιτείνομεν νὰ ἐξαιρεθῶσι τῆς κοινῆς δικαιοδοσίας. Ἄλλοι πάλιν ἰσχυρίζονται, ὅτι δὲν δύναται νὰ διοικηθῇ ὁ στρατὸς εὐρύθμως καὶ προσδευτικῶς, δηλονότι ἐν πειθαρχίᾳ, ἀνευ τῆς ἰδιαζούσης δικαιοδοσίας τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν ναυτικῶν· ἀλλὰ διαψεύδει αὐτοὺς 1) τὸ παράδειγμα τῆς Ἀγγλίας, ἔνθα, καίτοι ὑπαγομένου ἀνέκαθεν τοῦ στρατοῦ (τῆς τε ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης) εἰς τὰ τακτικὰ ποινικὰ δικαστήρια, ὑπάρχει στρατὸς πειθαρχικώτατος, ὑπερηφάνως ἐκπληρῶν τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ 2) ἡ γνώμη τοῦ πολεμικωτάτου τῶν ἀνδρῶν τοῦ νεωτέρου κόσμου περὶ τοῦ ἐλλόγου καὶ ὀρθοῦ τῆς ὑπαγωγῆς τῶν στρατιωτικῶν εἰς τὰ τακτικὰ ποινικὰ δικαστήρια, ἐκδηλωθεῖσα περιφανῶς ὑπ' αὐτοῦ διὰ τῆς προσθέτου ἢ συμπληρωτικῆς πράξεως, ἣν ἐξέδωκεν οὗτος μετὰ τὴν κάθοδον αὐτοῦ ἐκ τῆς Ἕλβης (ἄρθρα 54 καὶ 55) καὶ 3) τὸ ἐναργὲς παράδειγμα τῆς χωροφυλακῆς, ἥτις, στρατιωτικὴν διοργάνωσιν ἔχουσα καὶ εἰς στρατιωτικὴν πειθαρχίαν ὑπαγομένη, πανταχοῦ τῶν Ἠπειρωτικῶν ἐπικρατειῶν ὑπάγεται εἰς τὰ τακτικὰ ποινικὰ δικαστήρια. Ἡ ὑπερτεσσαρακονταετὴς ἐν Ἑλλάδι πεῖρα καὶ ἡ ἔτι πολυχρονιωτέρα πεῖρα τῶν ἄλλων Ἠπειρωτικῶν ἐπικρατειῶν κατέδειξε τρανότατα, ὅτι ἡ ὕπαρξις στρατοδικείων καὶ ναυτοδικείων, καίπερ κατ' οὐδὲν συμβαλλομένη εἰς τῆς πειθαρχίας τὴν τελειοτέραν διατήρησιν καὶ τὴν πρεπωδεστέραν τοῦ στρατοῦ διοίκησιν, χωρίζει ὅμως πολλάκις τὸν στρατὸν ἀπὸ τῶν πολιτῶν, κατέστησε μάλιστα πολλαχοῦ τοῦτον δοῦλον τῆς δεσποτείας, εἰσάγει δὲ τὸ πνεῦμα τῆς καταχθονιωτάτης τῶν τυραννιῶν, ἤτοι τῆς στρατοκρατίας, διὰ τῆς ἐλαφροτά-

της τιμωρίας ἢ καὶ πολλάκις τῆς παντελοῦς ἀθωώσεως βαρέων κατὰ τῶν πολιτῶν ἀδικημάτων. Εὐτυχῶς διὰ τοῦ ψηφισθέντος ὑπὸ τῆς τελευταίας ἡμῶν ἐθνοσυνελεύσεως ἐκλογικοῦ νόμου, ὡς ἐπίσης τοῦ νεωτέρου ἐκλογικοῦ νόμου, καθιερώθη τοὐλάχιστον ἡ ὑπαγωγὴ τῶν στρατιωτικῶν εἰς τὰ τακτικὰ ποινικὰ δικαστήρια διὰ τὰ ἐκλογικὰ ἀδικήματα. (ἐκλ. νόμου τοῦ 1877 ἄρθρ. 91). — Ἀναγκαῖον πρὸς τούτοις νομίζομεν νὰ δηλώσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ἡ ἐν τῷ ἄρθρῳ 97 τοῦ Συντάγματος μνεία περὶ τοῦ δι' εἰδικῶν νόμων κανονισμοῦ τῶν περὶ στρατοδικείων, ναυτοδικείων, ναυταπάτης καὶ πειρατείας, ἐμφαίνουσα ἁπλῶς, ὅτι διὰ τῆς ἐν τῷ Συντάγματι καθιερώσεως τοῦ ἀνεξαρτήτου τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας καὶ τῆς ὑποχρεώσεως τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας περὶ διατηρήσεως τοῦ ὁρκωτικοῦ συστήματος δὲν σκοπεῖται ἡ δι' αὐτοῦ τοῦ Συντάγματος κατάργησις τῶν εἰρημένων εἰδικῶν νόμων, δὲν ἀποτρέπει τὴν ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας κατάργησιν τῆς ἰδιαζούσης δικαιοδοσίας τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν ναυτικῶν.

§ 171. Γ'.) Ἀντιστρατεύεται εἰς τὰ περὶ ἰσηγόρου δικαστικῆς ἐξουσίας τεθεσπισμένα ὑπὸ τοῦ Συντάγματος καὶ ἡ δυνάμει νόμου ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἢ οἱουδήποτε ἄλλου συμβουλίου ἐπικήρυξις χρημάτων πρὸς ἐξόντωσιν ὡρισμένου λῃστοῦ πρὸ τῆς κατ' αὐτοῦ ἐκδόσεως δικαστικῆς ἀποφάσεως, καταδικαζούσης αὐτὸν εἰς θάνατον. Τὸ ἀντισυνταγματικὸν τοιούτου νόμου εἶναι πρόδηλον, διότι 1) μὲν ἀφαιρεῖ τὸν πολίτην ἀπὸ τῶν νομίμων συνταγματικῶν αὐτοῦ δικαστῶν, ἰδίως τῶν ὁρκωτῶν, 2) δὲ, διότι χορηγεῖ εἰς τὴν ἐκτελ. ἐξουσίαν, ὅλως ἀναρμοδίαν, τὸ δικαίωμα τῆς ὁριστικῆς καταδίκης, παρὰ τὰ ἐν τῷ Συντάγματι νενομισμένα 3) δὲ, διότι προσβάλλει τὴν πάσης ἄλλης ὑπερτάτην ἐλευθερίαν, ἤτοι τὴν τῆς ζωῆς, ἄνευ τῶν δεουσῶν ἐγγυήσεων. Τὸ παράλογον αὐτοῦ ἐμφαίνεται προφανέστατα ἐκ τοῦ ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀποκηρυχθὲν ἢ ἐπικηρυχθὲν πρόσωπον δύναται μὲν νὰ δολοφονηθῇ ὑπὸ παντὸς, συλληφθὲν ὅμως ἅπαξ ζῶν, δὲν θανατοῦται, ἀλλὰ προσάγεται εἰς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν, ὅπως ὑποστῇ τὴν νενομισμένην ποινικὴν καταδίωξιν καὶ, ἂν τυχὸν εὑρεθῇ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἀθῷον, ἀθωοῦται. Τὸ δὲ κακόηθες αὐτοῦ καταφαίνεται ὀφθαλμοφανῶς, διότι ὠθεῖ τὸν πολίτην εἰς τὴν δολοφονίαν συμπολίτου (ἔζω καὶ κακούργου), οὐχὶ δὲ τοὐλάχιστον διὰ τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ καθήκοντος, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐλπίδος χρηματικοῦ κέρδους (*).

(*) Ὁ μεγαλόψυχος καὶ σοφὸς Βεκκαρίας κατὰ τὸν προλαβόντα ἔτι αἰῶνα ἐστιγμάτισεν εὐγλώττως καὶ ἀπηνῶς τὴν ἐπικήρυξιν χρημάτων ἐν τῷ «περὶ ἀδικημάτων καὶ ποινῶν» συγγράμματι αὐτοῦ (§ XXII περὶ ἐπικηρύξεως χρημάτων, ἐν σελίδι

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Περὶ τῶν συμπληρωτικῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν.

§ 172. Εἴδομεν, ὅτι ἐν τοῖς συνταγματικοῖς πολιτεύμασι τὴν μὲν νομοθετικὴν ἐξουσίαν διαχειρίζονται τὰ νομοθετικὰ σώματα διὰ τῆς ψηφίσεως τῶν νόμων, καὶ ὁ βασιλεὺς, τυπικῶς τοὐλάχιστον, διὰ τοῦ δικαιώματος τῆς ἀρνησικυρίας, τὴν δὲ ἐκτελεστικὴν ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τῇ εὐθύνῃ τῶν ὑπουργῶν ἐνώπιον τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, τὴν δὲ δικαστικὴν τὰ ὡρισμένα ὑπὸ τοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν νόμων ὡρισμένα δικαστήρια. Ὅθεν ἡ κοινωνικὴ ἐξουσία, ἥτις ὑπὸ τὰ μοναρχικὰ πολιτεύματα εἶναι συγκεκεντρωμένη εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Μονάρχου, ὑπὸ τὰ ἀντιπροσωπικὰ εἶναι δ ι ῃ ρ η μ έ ν η εἰς πολλὰ σώματα καὶ πρόσωπα. Εἰς τὴν διαίρεσιν δὲ ταύτην συνίστανται αἱ λεγόμεναι πολιτικαὶ ἢ πολιτειακαὶ ἐλευθερίαι. Διὸ ἐπὶ κεφαλῆς ἁπάντων τῶν συνταγματικῶν χαρτῶν ἀπὸ ἐνενηκονταετίας εὕρηται ἀναγεγραμμένη ἡ δ ι α ί ρ ε σ ι ς τ ῶ ν ἐ ξ ο υ σ ι ῶ ν (séparation des pouvoirs) (*)· πάντες δὲ οἱ πολιτειολόγοι ταύτην ὑπολαμβάνουσιν ὡς τὴν κρηπῖδα τῶν ἀντιπροσωπικῶν πολιτευμάτων. — Ἀλλ' ἐπλανήθησαν οἱ νομίσαντες, ὅτι ἡ λέξις δ ι α ί ρ ε σ ι ς εἶναι κυριολεκτική. Αἱ Βουλαὶ ἢ (ὅπου, ὡς ἐν Ἑλλάδι, εἶναι μόνον μία), ἡ βουλὴ νομοθετεῖ, ἀλλ' ἡ βουλὴ ἐν ταὐτῷ ἐλέγχει καὶ τοὺς ὑπουργοὺς, (δι' ὧν ὁ βασιλεὺς

106 τῆς ἐν Παρισίοις ἐν ἔτει 1823 ἐκδοθείσης μεταφράσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ). Ἔκτοτε δὲ κατηργήθη πανταχοῦ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἡ βάρβαρος συνήθεια τῆς ἐπικηρύξεως κεφαλῶν φυγοδίκων, πλὴν τῆς ἡμετέρας πατρίδος, ὅπου πρὸς καταστολὴν τῆς λῃστείας ἐθεωρήθη ἔτι ἀναγκαία ἡ ἐπικήρυξις πρὸς σύλληψιν ἢ δολοφονίαν διαβοήτων λῃστῶν καὶ λῃστάρχων.—Ἐν παρόδῳ νομίζομεν μνημονευτέον, ὅτι τανῦν ἀποκρούεται ὡς τῶν χρηστῶν ἠθῶν ἀλλοτρία ἡ ἐπικήρυξις χρημάτων καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἁπλῆν σύλληψιν κατηγορουμένου. Ὁ Faustin—Hélie ἐν τῷ περισπουδάστῳ περὶ ποινικοῦ δικαίου πονήματι αὐτοῦ λέγει ἐλλόγως, ὅτι «διαφθείρει τὸ αἴσθημα τῆς ἀνθρωπίνης φιλανθρωπίας (de l'humanité) ἐν ταῖς ψυχαῖς καὶ προκαλεῖ ἐμμέσως τὴν παραβίασιν ἁπασῶν τῶν κοινωνικῶν σχέσεων». Οὐχ ἧττον ἐν Ἀγγλίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ παρ' ἡμῖν ἐπιτρέπεται ἔτι ἡ ὑπόσχεσις ἀμοιβῶν πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ κρησφυγέτου ὑποδίκων.

(*) Ἡ διαίρεσις αὕτη τῶν ἐξουσιῶν, ὑφ' ἣν ἔννοιαν ἐδώκαμεν ἐν τῷ κειμένῳ εἰς τὸν ὅρον τοῦτον, ἀποτελεῖ τὸν κυριώτατον καὶ σπουδαιότατον ὅρων τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν ἐν ταῖς ἀντιπροσωπικαῖς πολιτείαις. Τῆς διαιρέσεως δὲ ταύτης ἄφυκτον ἐπακολούθημα εἶναι ἡ ἰ σ ο ῤ ῥ ο π ο ς τ α λ α ν τ ε ί α ἢ ἰ σ ο ῤ ῥ ο π ί α τῶν ἐξουσιῶν (pondération des pouvoirs), δι' ἧς ἐμφαίνεται ἡ ἰσοσταθμία τῶν δυνάμεων, ἥτις διὰ τὴν ἀληθῆ ὕπαρξιν καὶ τελεσφόρησιν τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν καὶ ἐπομένως καὶ τῶν ἀτομικῶν ἐπάναγκες νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ τῶν τριῶν συνταγματικῶν ἐξουσιῶν διὰ τοῦ ἀκριβοῦς συνταγματικοῦ ὁρισμοῦ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν καὶ τῆς περιγραφῆς τῶν ὁρίων τῆς ἐξουσίας αὐτῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χειρίζει τὴν ἐκτελ. ἐξουσίαν), διὰ δὲ τοῦ δικαιωματος τῆς ἐ-
ξεως οὐ μικρὰν ροπὴν φέρει εἰς τὸν διορισμὸν καὶ τὴν παῦσιν
ν ὑπουργείων ἢ μᾶλλον ἀπορρόφᾳ ὅλως τὸ δικαίωμα τοῦ διο-
μοῦ καὶ τῆς παύσεως αὐτῶν. Ἡ διαίρεσις τῶν ἐξουσιῶν ἐμ-
νει τὸν εἰς πολλὰ σώματα καὶ πρόσωπα καταμελισμὸν τῆς
υσίας, τὴν μὴ ἀπορρόρησιν τῆς νομοθετικῆς ὑπὸ τῆς ἐκτελ. ἐ-
σίας, μάλιστα δὲ τὸν ὁλοσχερῆ χωρισμὸν τῆς δικαστικῆς ἀπὸ
νομοθετικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς. Κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἀ-
θῶς ἡ διαίρεσις τῶν ἐξουσιῶν τυγχάνει ὁ μόνος βάσιμος καὶ
αῖος στυλοβάτης τῶν ἀντιπροσωπικῶν πολιτειῶν. — Ἀλλ' ἡ
διαίρεσις τῶν ἐξουσιῶν, τοσοῦτον εὐχερῶς ἀναγραρομένη ἐν
ς Συνταγματικοῖς χάρταις, δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει πολλά-
καὶ ἐν τῇ πράξει. Ὁ προσωπικῶς κυβερνῶν ἡγεμὼν ἢ τὸ
ιελθὸν εἰς τὴν ἐκτελ. ἐξουσίαν φαῦλον πολιτικὸν κόμμα
ριν τῆς εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἀθεμίτου συγκεντρώσεως ἁπασῶν
ν ἐξουσιῶν ἢ τῆς ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ἐκθέσμου διαιωνίσεως δύναται
ἐξουδετερώσῃ τὴν τῶν ἐξουσιῶν διαίρεσιν διὰ τῆς ἐπεμβάσεως
τὰς ἐκλογάς, διὰ τῆς διαρθορᾶς τῶν βουλευτῶν καὶ τῆς δια-
ρᾶς τῶν δικαστῶν, ἢ, ἔτι βιαιότερον, διὰ τῆς βιαίας καταλύ-
ος τοῦ πολιτεύματος. Πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κακοῦ τούτου κα-
ωσαν αἱ ἀληθεῖς συνταγματικαὶ καὶ δημοκρατικαὶ Ἐπικράτειαι
υήσεις τινάς, περὶ ὧν διελάβομεν ἤδη, ἤτοι τὴν ἐγγύησιν τῆς
στρατοῦ ἀποχῆς τοῦ τόπου τῆς ἐκλογῆς ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς ψη-
ορίας, τὴν ἐγγύησιν τῆς αὐστηρᾶς χρηματικῆς τιμωρίας παν-
παραβιάσαντος τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα ὑπαλλήλου, τὴν ἐγ-
ησιν τῆς ἀσραλίσεως τῶν δικαστῶν ἀπὸ τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας,
ν ἐγγύησιν τέλος τοῦ περιορισμοῦ ἐν γένει τῆς δυνάμεως τῆς
τρικῆς ἀρχῆς. Ὅπου δὲν ὑπάρχουσιν αἱ ἐγγυήσεις αὗται, τῶν

') Ἐν τῷ Ἀμερικανικῷ πολιτεύματι ἡ διαίρεσις ἀποτελεῖ σχεδὸν ὁλο-
ρῆ χωρισμὸν τῶν τριῶν ἐξουσιῶν, διότι καθ' αὑτὸ ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία, (ἐγκειμέ-
ευρίως ἐν τοῖς νομοθετικοῖς σώμασι) περιορίζεται μόνως εἰς νομοθετικὰ καθήκοντα,
ερημένη τοῦ δικαιώματος τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἐλέγχου τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας, ἐ-
ένως τὸ ὅλον τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας ἐνυπάρχει εἰς τὰς χεῖρας τοῦ προέδρου. Οἱ σχη-
ίζοντες τὸ Ἀμερικανικὸν Ὑπουργεῖον πέντε κυρίως Ὑπουργοί (τῶν ἐξωτερικῶν
Οἰκονομικῶν, τῶν Στρατιωτικῶν, τῶν Ναυτικῶν, τῶν Ἐσωτερικῶν), ὁ γενικὸς
θυντὴς τῶν ταχυδρομείων καὶ ὁ γενικὸς συνήγορος (avocat général) ὀνομάζον-
ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Προέδρου (ἀπαιτουμένης μόνον καὶ τῆς συναινέσεως τῆς
ουσίας, συμμετεχούσης, ὡς γνωστόν, πάντων τῶν σπουδαίων διορισμῶν), ἀλλὰ
δύνανται νὰ ὦσι μέλη τῶν Βουλῶν, οὔτε εὐθύνονται κοινοβουλευτικῶς, ὡς οἱ Ὑ-
ργοὶ τῶν συνταγματικῶν ἐπικρατειῶν καὶ ἐνίων δημοκρατικῶν.

ὑπαλλήλων διατελούντων ἀστυκῶς ἀνευθύνων διὰ τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος τὴν παραβίασιν, τῶν δικαστῶν μετατιθεμένων καὶ προβιβαζομένων κατὰ τὰς ἰδιοτροπίας τῶν ὑπουργῶν, τῶν δήμων ὄντων ὑποχειρίων εἰς τὴν κεντρικὴν ἀρχὴν καὶ τὰ ἔμμισθα καὶ ἐξηρτημένα αὐτῆς ὄργανα, ἐκεῖ ἐπικρατεῖ ἡ ἐκλογικὴ διαφθορά, αἱ παρὰ τῶν βουλευτῶν πιέσεις τῶν κυβερνώντων, αἱ πρὸς καταρτισμὸν πλειονοψηφίας ἀναιδεῖς ἐκλογικαὶ ἐπεμβάσεις, οἱ πρὸς συντήρησιν αὐτῆς χορτασμοὶ προσωπικῶν ἀπαιτήσεων, καὶ ἡ ἐκ τούτου κορύφωσις τῆς θεσοθηρίας· ἐπομένως τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα διαφθείρονται ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, καὶ ὁ ἡγεμὼν τάχιον ἢ βράδιον συγκεντροῖ τὴν ὅλην ἐξουσίαν ἢ ῥαῦλα πολιτικὰ κόμματα λυμαίνονται τὴν πολιτείαν, τὸ δ' ἀποτέλεσμα εἶναι ἀκατάπαυστοι στάσεις ἢ ἀνήκεστος καὶ διαρκὴς κακοδαιμονία· μαρτύριον δὲ τῶν λόγων μου ἡ Γαλλία, ἡ Ἱσπανία, ἡ ἡμετέρα Ἑλλάς (*). Ἐκ τοὐναντίου, ὅπου ὑπάρχουσιν αἱ ἀνωτέρω ἐγγυήσεις, ἐκεῖ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα εὐδοκιμοῦσι καὶ θάλλουσιν ἄνευ διαταράξεως τῆς δημοσίας τάξεως καὶ αἱματηρῶν ἐπαναστάσεων, καὶ ἀπόδειξις τούτου ἡ Ἀγγλία, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι κτλ.

§ 173. Ἀλλὰ παρὰ τὰς ἐγγυήσεις ταύτας, περὶ ὧν ἐπραγματεύθημεν ἤδη, καθὸ συνεχομένων πρὸς αὐτὴν τὴν ἐν ταῖς ἀντιπροσωπικαῖς πολιτείαις σύνθεσιν τῆς ἐξουσίας, ἤτοι πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν τριῶν συνταγματικῶν ἐξουσιῶν, τὰ ἐλεύθερα πολιτεύματα ἔταξαν καὶ ἑτέρας τινὰς ἐγγυήσεις, ἃς δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν συμπληρωτικὰς πολιτικὰς ἐλευθερίας, καθὸ συνισταμένας εἰς δικαιώματα, συντελοῦντα μάλα εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν. Τοιαῦται εἶναι ἁ ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου, β' ἡ ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι, γ' ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀναφέρεσθαι, δ' ἡ ἐλευθερία τῆς ἀντιστάσεως καὶ ἡ πρὸς τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα ἐπιείκεια καὶ ε' ἡ ἐθνοφυλακή. Ἐξετάσωμεν ἤδη τὴν φύσιν καὶ τὴν σπουδαιότητα τῶν δικαιωμάτων τούτων.

Α'. Ἐλευθερία τοῦ τύπου.

§ 174. Παρετηρήσαμεν πρότερον, ὅτι ἡ ἐξουσία ἐν συνόλῳ ἐντολὴν καὶ σκοπὸν ἔχει τὴν προστασίαν τῶν φυσικῶν δικαιωμάτων τῶν ἀποτελούντων τὴν κοινωνίαν, ὅτι δὲ πρὸς τοῦτο ἀπενε-

(*) Ἐν Ἑλλάδι περιωρίσθη ἡ παντελὴς τῶν ὑπουργῶν αὐθαιρεσία περὶ τὸ προβιβάζειν τοὺς δικαστὰς διὰ τοῦ τελευταίου περὶ προσόντων νόμου τοῦ 1877 καὶ καθιερώθη ἡ ἀστυκὴ εὐθύνη διὰ τὰ ἐκλογικὰ ἀδικήματα διὰ τοῦ τελευταίου ὡσαύτως ἐκλογικοῦ νόμου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

μήθησαν αὐτῇ τινα δικαιώματα καὶ καθήκοντα, οἷον τὸ τοῦ εἰσπράττειν φόρους πρὸς μισθοδοσίαν τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν φυσικῶν προσώπων, τὸ συντηρεῖν στρατὸν πρὸς ἀποτροπὴν τῆς ἐπιθέσεως ἄλλων κοινωνιῶν, τὸ τιμωρεῖν τὰς γενομένας ἤδη διαταράξεις τῆς κοινωνικῆς τάξεως κτλ. Ἀλλὰ πλὴν τῶν δικαιωμάτων τούτων, τῶν ἀναποσπάστως συνεχομένων μετὰ τῆς ἀποστολῆς τῆς ἐξουσίας, ἤτοι τῶν ἀπαραιτήτως ἀναγκαιούντων πρὸς διατήρησιν τῆς κοινωνικῆς τάξεως, δὲν ἔχει ἄλλα δικαιώματα· δὲν δύναται ἑπομένως ἡ ἐξουσία ἐπὶ τῇ προφάσει τῆς προστασίας τῶν φυσικῶν τοῦ ἀνθρώπου δικαιωμάτων νὰ δημεύσῃ αὐτὰ ταῦτα τὰ φυσικὰ δικαιώματα. Ὁ ἄνθρωπος ἐκ φύσεως ἐπροικίσθη διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ κινεῖσθαι (κινητικότητος), τῆς δυνάμεως τοῦ διανοεῖσθαι (διανοίας) καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἐργάζεσθαι (ἐργατικότητος), ἃς δὲν ἀποβάλλει, προσερχόμενος εἰς κοινωνίαν, ἀλλὰ ποθεῖ μάλιστα νὰ ἀσφαλίσῃ διὰ τῆς κοινωνίας τὴν ἐλευθέραν αὐτῶν καὶ ἀνεμπόδιστον χρῆσιν, ὅθεν ἡ ἀντιπρόσωπος τῆς κοινωνίας ἐξουσία οὐδαμόθεν ἀρύεται τὸ δικαίωμα νὰ παρεμβάλῃ προσκόμματα εἰς αὐτήν. Ἡ δικαιωματικὴ ἐξάσκησις τῆς ἐλευθέρας ἐνεργείας καὶ ἀναπτύξεως τῶν φυσικῶν τούτων δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου ἐν πολιτείᾳ ἀποτελεῖ, κατὰ τὰ καὶ ἄλλοτε εἰρημένα, τὰς λεγομένας ἀτομικὰς ἐλευθερίας. Ὅθεν ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι προϋποτιθεμένης τῆς ὑπάρξεως, (ἥτις εἶναι αὐτὸ τὸ ὄν ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ), εἶναι ἡ ἐλευθερία τῆς σωματικῆς κινήσεως, ἡ ἐλευθερία τῆς διανοίας καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς ἐργασίας. Αἱ ἐλευθερίαι αὗται οὐδένα περιορισμὸν δύνανται νὰ ὑποστῶσι· δύναται δὲ μόνον ἡ κακὴ καὶ ἀντικοινωνικὴ χρῆσις αὐτῶν νὰ προκαλέσῃ τὴν τιμωρίαν τῶν κακῶς χρησαμένων αὐταῖς, ἐπὶ βλάβῃ δηλονότι τοῦ ἄλλου ἤτοι τῶν ἐλευθεριῶν αὐτοῦ. Ἐῤῥέθη, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐλευθερίαν σωματικῆς κινήσεως, ἑπομένως δύναται νὰ μεταβαίνῃ ἀκωλύτως ἀπὸ τόπου εἰς τόπον· καὶ οὐδεὶς (οὐδ' αὐτῆς τῆς ἐξουσίας ἐξαιρουμένης) δικαιοῦται νομίμως νὰ παρακωλύσῃ αὐτόν. Ἐῤῥέθη, ὅτι ἔχει ἐλευθερίαν διανοίας, ἑπομένως δύναται νὰ διανοῆται ἐλευθέρως, διανοούμενος δὲ ἐλευθέρως νὰ λέγῃ καὶ νὰ γράφῃ ἐλευθέρως, (διότι μόνον διὰ τοῦ προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ λόγου ἐκδηλοῦται ἐξωτερικῶς ἡ διάνοια), οὐδεὶς δὲ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κωλύσῃ αὐτόν. Ἐῤῥέθη τέλος, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐλευθερίαν ἐργασίας, ἑπομένως δύναται νὰ ἐργάζηται αὐτεξουσίως καὶ ἐκ προαιρέσεως, καὶ νὰ οἰκειοποιῆται τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας αὐτοῦ, οὐδενὸς δικαιουμένου νὰ γέ-

§ 175. Εἴπομεν, ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ λέγειν καὶ γράφειν, ἀπόρροια ἀναγκαία οὖσα, ἢ μᾶλλον ἐκδήλωσις εἰς τὰ ἔξω, τῆς ἐλευθερίας τοῦ διανοεῖσθαι παράγεται ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς, δηλονότι εἶναι ἀτομικὴ ἐλευθερία. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τύπος εἶναι ἁπλῶς τελειοποίησις τεχνικὴ τῆς γραφῆς, (ἥτις πάλιν εἶναι συμπλήρωσις ἀντιπροσώπευσις καὶ τελειοποίησις τοῦ λόγου), ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου, ἡ ἐλευθερία δηλονότι τοῦ ἐντύπως ἐκφράζειν τοὺς ἰδίους στοχασμούς, εἶναι ἐπίσης φυσικὴ ἤτοι ἀτομικὴ ἐλευθερία. Ἀλλ' ἡ ἐλευθερία αὕτη ἀποτελεῖ καὶ σπουδαιοτάτην συμπληρωτικὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν (ἤτοι σπουδαιοτάτην ἐγγύησιν τῆς διαιρέσεως τῶν ἐξουσιῶν)· διὰ τοῦτο πραγματευόμεθα ἐνταῦθα περὶ αὐτῆς.

§ 176. Ὁ μερισμὸς τῆς ἐν συνόλῳ ἐξουσίας (ἡ διαίρεσις τῶν ἐξουσιῶν) ἐγγράφεται καὶ ὁρίζεται ἐν τοῖς Συντάγμασι πᾶσι· ἀλλ' ὅμως διὰ τῆς βεβηλώσεως τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, διὰ τῆς ἐξωνήσεως τῶν βουλευτῶν, διὰ τῆς διαφθορᾶς τῶν δικαστῶν γίνεται εἰκονικὸς· οὕτω δὲ ἐκλείπει πᾶσα ἐγγύησις ὀρθοῦ τῆς ἐξουσίας χειρισμοῦ.—Ἄγρυπνος ἐπιτηρητὴς τῶν πράξεων τῶν διαφόρων ἐξουσιῶν, δραστήριος καὶ πρόθυμος καταγγελεὺς τῶν παρανομιῶν εἰς αὐτὴν τὴν ἐνδιαφερομένην κοινωνίαν, ἤτοι τὸ ἔθνος, ἡ δημοσιογραφία (*), οὐ μόνον καθίστησι γνωστὰς παραυτίκα τὰς παρανομίας καὶ τὰς παρεκτροπάς, ἀλλὰ προσέτι καὶ παρακολουθοῦσα κατὰ γενικὸν κανόνα τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ ἀπεικονίζουσα αὐτὸ κατὰ τὸ πλεῖστον πιστῶς, νουθετεῖ καὶ ἀπειλεῖ ὡς αὐτόκλητος τρόπον τινὰ ἀλλ' ἀληθὴς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἔθνους τὰς διαφόρους ἐξουσίας, αἱ δὲ νουθεσίαι καὶ αἱ ἀπειλαὶ δύνανται πολλάκις νὰ προκαλέσωσι τὴν εἰς τὴν νόμιμον ὁδὸν ἐπάνοδον τῶν παρεκτραπεισῶν ἐξουσιῶν. Ὁ ἄνθρωπος, ὅσον καὶ ἂν ἦναι διεφθαρμένος, δὲν ἔχει συνήθως ἐσβεσμένον παντελῶς τὸ αἴσθημα τῆς φιλοτιμίας, ἐπομένως ἡ πεποίθησις περὶ τῆς δημοσιεύσεως τῆς σκοπουμένης παρανόμου πράξεως δύναται νὰ ἀποτρέψῃ αὐτὸν πολλάκις τοῦ σκοποῦ. Ἡ νουθεσία ἀρκεῖ πολλάκις νὰ μεταβάλῃ τὸ σφαλερὸν τοῦ φρονήματος ἢ τῶν σκοπῶν καὶ διαθέσεων τῶν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ. Ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸς ὁ γενναιόψυχος καὶ μεγάτολμος, ἔχει

(*) Πότε ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ, ἤρξατο ἡ ἔκδοσις ἐφημερίδων, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην δ η μ ο σ ι ο γ ρ α φ ί α ν ἢ π ε ρ ι ο δ ι κ ὸ ν τ ύ π ο ν (presse périodique) βλ. λεξικὸν τῆς πολιτικῆς τοῦ M. Block ἐν λ. presse καὶ Dalloz Rép. presse chap. 4 (de la presse périodique) nº 225.

συνήθως καὶ αἴσθημά τι φόβου, ἀδικοπραγῶν. Ὅθεν ἡ ἀπειλὴ δύναται πολλάκις νὰ περιορίσῃ αὐτὸν εἰς τὸν νόμιμον κύκλον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ. Ἰδοὺ διατὶ ὁ τύπος ἀποτελεῖ καὶ σπουδαίαν ἐγγύησιν περὶ τοῦ μερισμοῦ τῶν ἐξουσιῶν.

§ 177. Εἴπομεν, ὅτι ἡ δημοσιογραφία ἀπεικάζει κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ φρόνημα τοῦ ἔθνους. Δὲν θέλομεν διὰ τούτου νὰ δηλώσωμεν, ὅτι πᾶσα ἐφημερὶς εἰκονίζει ἰδιαιτέρως τὸ ἐθνικὸν φρόνημα. Ἐν πρώτοις ὅπου λειτουργεῖ κανονικῶς τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, τὸ ἔθνος διαιρεῖται ἀναγκαίως εἰς κόμματα πολιτικά, ἡ δὲ διαίρεσις αὕτη ἐκδηλοῦται ἐν τοῖς ἐκλογικοῖς ἀγῶσι, ἐν τῇ κοινοβουλευτικῇ παλαίστρᾳ καὶ ἐν τῷ τύπῳ. Ἑκάστη μερὶς τοῦ ἔθνους, ἀντιπροσωπευομένη ἐν τῷ κοινοβουλίῳ, ἀντιπροσωπεύεται καὶ ἐν τῷ τύπῳ διά τινων ἐφημερίδων· αἱ ἐφημερίδες ἄρα ἀντιπροσωπεύουσιν ἐν ἀληθῶς κοινοβουλευτικῇ ἐπικρατείᾳ οὐχὶ ἑκάστη τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, ἀλλ' ἑκάστη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ φρόνημα κόμματος· ὁ δὲ τύπος ἐν γένει, τὸ σύνολον δηλονότι τῶν ἐφημερίδων, τὸ φρόνημα τῶν διαφόρων κομμάτων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ ἔθνος, ἤτοι ἐν συνόλῳ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα. Ὅπου δὲ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία διὰ τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς παρανομίας συγκεντροῖ ἢ ἀποπειρᾶται νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἐξουσίαν πᾶσαν, ἐκεῖ πάντα τὰ ὄργανα τοῦ τύπου, ἐκτὸς μισθίων τινῶν ἀνδραποδωδῶν ὀργάνων, ἀπεικονίζουσιν ἕκαστον τὸ φρόνημα τοῦ τόπου, ὅπερ ἀποδιοπομπεῖται τὴν ἀπὸ ῥίζης ἔκθεσμον ταύτην συγκέντρωσιν, ἐκδηλοῖ δὲ τὴν ἀπέχθειαν ταύτην διὰ τῶν εἰς τὸ δημοσιογραφικὸν στάδιον ἀποδυθέντων πολιτῶν· ἀλλ' ἐκεῖ ὡς τὰ πολλά, τῆς εἰσαγγελικῆς καὶ δικαστικῆς ἐξουσίας οὔσης ὑποχειρίου, ὁ τύπος καταδιώκεται συστηματικῶς ὑπὸ τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας, συνηθέστατα δὲ τῶν ἐφημερίδων οἱ συντάκται κατακλείονται εἰς τοὺς δυσώδεις τῶν φυλακῶν κοιτῶνας· ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ τὴν ἀψευδῆ διαβεβαίωσιν τῆς τε παλαιοτέρας καὶ τῆς ἡλικιώτιδος ἱστορίας ἀπόῤῥοια τῆς καταστάσεως ταύτης εἶναι αἱ στάσεις καὶ αἱ πολιτικαὶ ἀνατροπαί. Ἡ ἐλευθερία ἄρα τοῦ τύπου, ἥτις ἀποτελεῖ μίαν τῶν οὐσιωδεστάτων ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, εἶναι συγχρόνως σπουδαιοτάτη ἐγγύησις τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν. — Πολλάκις ἐν τούτοις τὰ πολιτικὰ κόμματα, ἔχοντα καθαρῶς προσωπικὴν σημαίαν, παλαίουσι περὶ πρωτοκαθεδρίας ἄνευ τινὸς ἀρχῆς, τὰ συμφέροντα δὲ καὶ τὰ πάθη αὐτῶν ἀνταναλῶσιν ἀναγκαίως εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, καθισταμένην ταπεινὴν θεραπαινίδα προσωπικῶν ἀξιώσεων καὶ σχεδίων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ τῶν κομμάτων δημοσιογραφία εἶναι ἥκιστα ὠφέ-

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Πάτρας

λιμος, καθὸ εἰκονίζουσα τὰ προσωπικὰ συμφέροντα τῶν κομμάτων
Ἀλλ' ἀναφύεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διὰ τοῦ χρόνου καὶ δημοσιογρα
φία ἀνεξάρτητος, ἥτις, ἐξ ὀλίγων ὀργάνων τὸ πρῶτον συνισταμέ
νη, διερμηνεύει οὐχ ἧττον τὰς ἀληθεῖς τοῦ ἔθνους ἀξιώσεις, πα
ρακολουθοῦσα, ἐπιτηροῦσα καὶ ἐλέγχουσα τὴν πορείαν τῶν πολι
τευομένων, συμβάλλεται δ' εἰς τὴν μόρφωσιν προοδευτικῆς δημοσία
γνώμης, ἐπιβαλλούσης ἐθνωφελεστέραν καὶ εὐγενεστέραν πολιτείαν
Μόνον δὲ ἡ μόρφωσις τοιαύτης ἀνεξαρτήτου καὶ πεφωτισμένης δη
μοσιογραφίας δύναται νὰ ἐξευγενίσῃ τὴν κοινοβουλευτικὴν παλαί
στραν ἐν πολιτείᾳ, ὅπου τὰ βουλευτικὰ σώματα ὑπὸ τὴν ἀρχη
γίαν προσωπικῶν ἡγετῶν, οὐδαμῶς τοῦ κοινοῦ συμφέροντος κηδό
μενα, κατακυλίονται ἐν τῷ βορβόρῳ χαμαιζήλων κομματικῶν συμ
φερόντων(*). Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ὁ τύπος εἶναι μεγάλη συμβουλευ

(*) Ἔτι μᾶλλον ἤθελεν ἀναπτυχθῇ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς δημοσιογραφίας καὶ περ
ορισθῇ τοῦ τύπου ὁ φατριασμὸς ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς πολιτείας καὶ ἐνθερμοτέρα προστα
σία τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν διὰ τῆς ὑπερ αὐτῶν ἐγκαίρου διεγέρσεως τῆς δημοσία
γνώμης, ἐὰν ἔνθεν μὲν τὰ χρήζοντα δημοσιεύσεως δημόσια ἔγγραφα, ὡς καὶ αἱ πα
λούμεναι ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως μεταβολαὶ εἰς τὸ ὑπαλληλικὸν προσωπικόν, ἐδημο
σιεύοντο ἀναγκαστικῶς ἡ μ έ ρ α ς τ ι ν ὰ ς πρὸ τῆς κοινοποιήτιως τῶν διορ
σμῶν καὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἐγγράφων ἐπὶ ποινῇ αὐστηρᾷ ἐπιβαλλομέν
εἰς τὸν ἀμελήσαντα ὑπουργόν, ἔνθεν δὲ ἐδημοσιεύοντο μόνον διὰ τῆς ἐφημερίδος τῆ
κυβερνήσεως, οὐδεμιᾶς ἄλλης δαπάνης ἐπιτρεπομένης εἰς τὴν δι' ἰδιωτικῶν ἐφημε
ρίδων δημοσίευσιν ἐγγράφων ἢ συνδρομὴν αὐτῶν. Οὕτω πολλαὶ μὲν πράξεις κυβερ
νητικαί, μάλιστα δὲ μεταρρυθμίσεις προσωπικαί, ἀτυχεῖς καὶ ἐπικριτέαι, ἐγκαίρω
δημοσιευόμεναι, ἤθελον ἀποτρέπεσθαι, παπασσόμεναι ὑπὸ τῆς δημοσίας γνώμης
ἐχούσης μέγιστον κράτος ἐν ταῖς ἀντιπροσωπικαῖς πολιτείαις, πολλὰ δὲ δημοσιογρα
φικὰ ὄργανα, μισθούμενα ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου ἐπὶ προφάσει καταχωρίσεων
συνδρομῶν, ἤθελον διαγραφῇ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ζώντων ἢ ἤθελον διώσει ἀνεξάρ
τητα· ὅθεν ὁ ἀριθμὸς τῶν μισθίων ὀργάνων ἤθελεν ἐλαττωθῇ ἐπὶ αὐξήσει τοῦ ἀριθμο
τῶν αὐτεξουσίων ἐφημερίδων. Ἐντεῦθεν δὲ ἤθελε προκύψει τὸ διπλοῦν ὠφέλημα, ὅ
δὲν ἤθελον μὲν δαπανᾶσθαι δημόσια χρήματα, ἄφθονα πολλάκις, πρὸς μόνον τὸν ῥυπη
ρὸν σκοπὸν τῆς τοῦ τύπου διαφθορᾶς, ἐν ταὐτῷ δ' ὅτι ἤθελεν ἀποσοβηθῇ ὁ κίνδυνος, ὃ
τρέχει ἤδη τὸ κοινὸν, νὰ ἐκλαμβάνῃ ὡς ἀγνῆς καὶ ἀδόλου συνειδήσεως ἀπόῤῥοιαν τὴ
ἠχὼ τοῦ πρὸς διαφθορὰν καταβληθέντος κυβερνητικοῦ ἀργυρίου. Τὸ νῦν ἔχαν, κα
παρ' ἡμῖν καὶ ἀλλαχοῦ, μὴ ἀπειργομένης νομοθετικῶς τῆς καταχωρίσεως δημοσίω
ἐγγράφων διὰ τῶν ἰδιωτικῶν ἐφημερίων ἐπὶ ἀμοιβῇ ἀδρᾷ ἢ τῆς ἐγγραφῆς τῶν
πουργείων καὶ τῶν ἀρχῶν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν συνδρομητῶν, προκύπτουσιν εἰς
φῶς πολλὰ ἡμερόδια φύλλα, εἴτε εἰς ἐπιτυχίαν ὑπουργικῆς συνδρομῆς ἀτενίζοντα
εἴτε εἰς τὴν ὑπερ αὐτῶν ἀσφάλισιν τῆς συνδρομῆς τοῦ διαδόχου ὑπουργείου διὰ τ
ἀδίκου καὶ καπηλικῆς ἐπιδρομῆς κατα τῶν ὑπουργῶν· οὕτω δὲ ἐξευτελίζεται ἡ
ληθὴς δημοσιογραφία καὶ κολοβοῦται ἡ δύναμις αὐτῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ πρὸς βλάβ
αὐτῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ακὴ ἐξουσία, ἄλλο εὑρὺ καὶ μέγα συμβούλιον τῆς ἐπικρατείας. Οἱ
ξοχοι τῆς ἐπικρατείας ἄνδρες, οὓς κακὴ μοῖρα ἐξέωσε τυχὸν τοῦ πε-
βόλου τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, διὰ τοῦ τύπου ἐκφράζουσι τας
ερὶ τῶν κατὰ καιροὺς ὑποβαλλομένων νομοσχεδίων γνώμας αὐ-
ῶν, ρωτίζουσι τὴν κοινὴν γνώμην καὶ τὸ κοινοβούλιον περὶ τοῦ
ρθοῦ ἢ μὴ αὐτῶν, προβάλλουσι πολλάκις σωστικὰ νομοσχέδια· ἡ
ὲ νομοθετικὴ ἐξουσία, ἐμφορουμένη ἐθνικῶν πόθων καὶ σκέψεων ἢ
ιεζομένη ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης, ἐπὶ τέλος ἀγει τὰ ὑπ᾽αὐτῶν προ-
αθέντα καὶ διὰ τοῦ τύπου πειστικῶς ὑποστηριχθέντα νομοσχέ-
α (*). Διὰ τοῦτο ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου ὠνομάσθη ἀπὸ πολλοῦ
ν Γαλλίᾳ τετάρτη ἐξουσία τοῦ κράτους (quatri-
me pouvoir debetat) (**)· διὰ τοῦτο ἐπεκλήθη ὑπὸ τοῦ Sieyès
κτη αἴσθησις τῶν νεωτέρων λαῶν· πολλοὶ δὲ
αρέβαλον τὸν τύπον πρὸς τὴν σταγόνα τοῦ ὕδατος, τὴν διὰ τοῦ
ρόνου κοιλαίνουσαν τὰς πέτρας, πρὸς τὸν σῆτα τὸν καταβιβρώ-
κοντα τὰ ἐλάσματα τοῦ σιδήρου, πρὸς τὰ μικροσκοπικὰ ἐκεῖνα
ωύρια, ἄτινα ἀφανῆ καὶ ἀόρατα διὰ τὸ ὑπερβαλλόντως σμικρὸν
ὐτῶν, καταστρέφουσιν οὐχ ἧττον διὰ πολυχρονίου ἐργασίας ὄρη
ολοσσιαῖα ἢ ἀνεγείρουσι νήσους ἐκ τοῦ ὠκεανείου πυθμένος.

§ 178. Καὶ ὅμως ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου, ἡ φυσικὴ αὕτη τοῦ
νθρώπου ἐλευθερία, ἡ οὐσιώδης πολιτικὴ ἐλευθερία, ἡ χρησι-

(*) Διὸ δὴ πάντες οἱ συγγραφεῖς ἐκηρύχθησαν συνήγοροι τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύ-
που. Καὶ ὁ συντηρητικώτατος καὶ μετριοπαθέστατος Chateaubriand τοσοῦτον ἀνα-
σπάστως συνδεομένην πρὸς τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ἐθεώρησε τὴν ἐλευθερίαν
οῦ τύπου, ὥστε εἶπε ῥητῶς, ὅτι «τὸ Σύνταγμα ἄνευ ἐλευθεροτυπίας εἶναι πτιδιὰ
ις ἁπλῆ» (Chateaubriand de la monarchie selon la charte).

Παρατηρητέον δ᾽ ἐν παρόδῳ, ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου παρέχει ἐπιφανῆ ὑπηρε-
άν καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν ἠθικήν, ἅτε καθιστᾶσα ἄχρηστον ὅλως καὶ περιττὴν τὴν
τακουστείαν καὶ κατασκοπείαν, εἰς ἃς, ἐν αἷς ἐπικρατείαις σιγᾷ ἡ φωνὴ τοῦ τύπου,
ναγκάζονται νὰ προσφεύγωσιν αἱ κυβερνήσεις πρὸς βολιδοσκόπησιν τοῦ δημοσίου
ρονήματος. Ῥυπαρωτάτην ὄντως καὶ εὐτελεστάτην ἀσκεῖ τέχνην ὁ ὠτακουστής,
ἐπιτυχέστατα καλούμενος ὑπὸ τῶν Γάλλων mouchard), διαπράττων ἀληθῶς ἔργον
υίας, ὑπεισδύων καὶ περιερχόμενος παντοχοῦ, ὅπως ὑποκλέψῃ καὶ μεταδώσῃ εἰ-
ησιν ἄγνωστον καὶ κεκρυμμένην! Ἀλλ᾽ εἰς τὸ ῥυπαρὸν τῆς ὠτακουστείας προστί-
εται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ τὸ ἐπικίνδυνον, οὐ μόνον διότι πλανώμενος πλανᾷ, ἀλλὰ
αὶ διότι πλάττει συχνῶς ψεύδη, ὅπως δικαιώσῃ τὸν εἰς ἀμοιβὴν τοῦ ἀτίμου αὐτοῦ
ργου παρεχόμενον μισθόν.

(**) Ὁ Κάνιγκ ἔτι μείζονα σημαντικότητα ἀπένεμεν εἰς τὸν τύπον, λέγων ἔν τινι
γορεύσει αὐτοῦ ἐν Λιβερπούλ περὶ τοῦ τύπου τὰ ἑξῆς· «Ἐν ὅσῳ μὲν πάρεστι τὸ
οινοβούλιον, συγκυβερνῶμεν μετὰ τοῦ τύπου· τοῦτο διαρκεῖ ἓξ μόνον μῆνας· κατὰ
ὲ τοὺς ὑπολοίπους ἓξ ἡ κυβέρνησις πᾶσα μεταδίδοται εἰς τὸν τύπον».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλου

μωτάτη ἐλευθερία ἐσφαγιάσθη ἐπὶ διαφόροις προφάσεσιν οὐ μόνον ὑπὸ τὰ καθαρῶς μοναρχικὰ πολιτεύματα, ἀλλὰ πολλακις καὶ ὑπ' αὐτὰ τὰ λεγόμενα ἐλεύθερα πολιτεύματα. Ὁ τύπος ὑπεβλήθη κατὰ παλαιοτέρους χρόνους, πολλαχοῦ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς, εἰς πολυειδῆ καὶ ποικίλα περιοριστικὰ μέτρα, ἅπερ λεπτομερῶς θέλομεν κατὰ χρέος ἐξετάσει. Ἀλλὰ πρὸ τούτου ἐπάναγκες θεωροῦμεν νὰ λύσωμεν τὸ ζήτημα, ἂν ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου δέον νὰ ᾖ πάντη ἀπεριόριστος, ἔκ τε τῶν προτέρων καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων, ἂν δηλονότι ὁ δημοσιογράφων δὲν δύναται νὰ καταστῇ ποτε ἔνοχος ἀδικήματος, καὶ ἂν, καθιστάμενος ἔνοχος, δὲν πρέπει νὰ ὑπέχῃ δίκην. Ἠθέλομεν ἀποπλανηθῆ πόῤῥω τῆς ἡμετέρας ὑποθέσεως, ἐὰν ἐπραγματευόμεθα ἐνταῦθα πόθεν ἀπορρέει τὸ δικαίωμα τοῦ τιμωρεῖν, τίνι προσήκει αὐτὸ καὶ ὑπὸ τίνας ὅρους ἀσκεῖται. Τὸ ὡραῖον τοῦτο φιλοσοφικὸν ζήτημα ἀνήκει εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ποινικοῦ δικαίου. Εἶναι ὅμως ἀναμφήριστον, ἀλάθητον πόρισμα τῆς θεωρίας καὶ τῆς πείρας, ὅτι, ἂν κοινωνία τις στερηθῇ τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐπιτιθέναι τιμωρίαν εἰς τοὺς διαπράττοντας ἀδικήματα, θέλει παραδοθῆ ἔρμαιον εἰς τὴν κακοήθειαν καὶ τὴν φαυλότητα καὶ θέλει καταστῇ βορὰ οἰκτρᾶς διαλύσεως ἢ κακοδαιμονίας Διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀπαξάπασαι αἱ κοινωνίαι ἐθεώρησαν ὡς ἀναμφιλέκτως ἀνῆκον αὐταῖς καὶ ἤσκησαν ἀείποτε τῆς τιμωρίας τὸ δικαίωμα· τὸ δὲ συμφέρον τῆς κοινωνικῆς τάξεως, ὅπερ οἱ φιλόσοφοι καὶ δικανικοὶ ὠνόμασαν ἄλλοι ἄλλως, οἷον δημοσίαν διεκδίκησιν, δικαίωμα ἐννόμου ἀμύνης, δικαίωμα κοινῆς ἀσφαλείας, καὶ ὠφελείας τοῦ μείζονος ἀριθμοῦ κτλ. ἐνυπάρχει ἀναγκαίως ἐν τῷ βάθει τῆς οὐσίας ἁπασῶν τῶν περὶ ποινῆς θεωριῶν. Ἀναμφισβητήτως λοιπὸν καὶ ὁ διὰ τοῦ τύπου πράττων ἀδίκημά τι, ἂν τοῦτο ὑποτεθῇ φυσικῶς δυνατὸν, δέον νὰ ὑφίσταται τὴν προσήκουσαν ποινήν. Ἀλλ' εἶναι τοῦτο φυσικῶς δυνατόν; δύναται δηλονότι νὰ διαπραχθῇ ἀδίκημα διὰ τῆς ἐνασκήσεως τοῦ δικαιώματος τοῦ τύπου; Ἄνευ πολιτεύματος, ἄνευ κοινωνικῆς ἐξουσίας, ἄνευ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἀτομικῶν τοῦ ἀνθρώπου δικαιωμάτων, κοινωνία δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, δὲν δύναται τοὐλάχιστον νὰ ἦναι ἡ σῶμα παντάπασιν ἄμορφον ἢ κακόμορφον. Ὅστις λοιπὸν, ἐξερχόμενος τοῦ νομίμου κύκλου τῆς ἐλευθέρας αὐτοῦ ἐνεργείας, ἐργάζεται, εἴτε διὰ τοῦ λόγου, εἴτε διὰ τοῦ τύπου, εἴτε ὁπωσδήποτε ἄλλως, νὰ ἐμπνεύσῃ τὸν πόθον τῆς καταλύσεως παντὸς πολιτεύματος, τῆς καταστροφῆς τῆς ἰδέας τῆς ἐξουσίας, τῆς παραβιάσεως τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, ἐπιχειρεῖ βεβαίως ἀδίκημα κατὰ τῆς κοινωνίας. Ὡσαύτως ἐν εὐνομου-

μέναις πολιτείαις δυσκόλως δύναταί τις νὰ καρπωθῇ τὰ φυσικὰ αὐτοῦ ἀγαθὰ (δηλ. τῆς ὑπάρξεως, τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, τῆς διανοίας καὶ τῆς ἐργατικότητος), δυσκόλως δύναται νὰ διώσῃ, ἐν εὐδαιμονίᾳ μάλιστα, ἂν διατελῇ ἐστερημένος καὶ ἑνὸς ἀπαραιτήτου κοινωνικοῦ ἀγαθοῦ, τῆς ὑπολήψεως τῶν ὁμοίων αὐτῷ. Ἀποβάλλει δὲ τὴν ὑπόληψιν, πράττων ἀξιοκατάκριτόν τινα πρᾶξιν ἠθικῶς ἢ ποινικῶς τιμωρητέαν, ἀφαιρῶν δηλ. ἢ προσβάλλων ἀγαθόν τι ἄλλου προσώπου ἢ καὶ ἀγαθὰ δημόσια. Ἀλλ' εἰς οὐδένα ἐπιτρέπεται, εἴτε διὰ τοῦ λόγου εἴτε διὰ τοῦ τύπου, νὰ πειραθῇ νὰ ἀφαιρέσῃ ἀδίκως τὸ μέγα κοινωνικὸν ἀγαθὸν τῆς ὑπολήψεως. Ὅθεν ἐκεῖνος, ὅστις ἤθελε πειραθῇ νὰ ἀφαιρέσῃ ἀδίκως τὴν ὑπόληψιν ἄλλου διὰ τῆς εἰς αὐτὸν ψευδοῦς ἀποδόσεως ἀξιοκατακρίτων πράξεων, πράττει βεβαίως ἀδίκημα τιμωρητέον. Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται, ὅτι δύναταί τις νὰ καταχρήσηται καὶ τῇ ἐλευθερίᾳ τοῦ τύπου, νὰ διαπράξῃ δηλονότι ἀδίκημα διὰ τοῦ τύπου. Διὸ δύναται, καὶ πρέπει μάλιστα, ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου νὰ περιορίζηται ἐκ τῶν ὑστέρων, νὰ ὁρίζωνται δηλαδὴ καὶ νὰ ἐπιβάλλωνται ποιναὶ εἰς τὰ ἀδικήματα τοῦ τύπου μετὰ τὴν τέλεσιν αὐτῶν (*).

(*) Ἰδοὺ τί λέγει καὶ ὁ φιλελευθερώτατος A. Marrast «Τίνα εἶσι τὰ φυσικὰ ὅρια τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου ; Κατὰ τὴν ἡμετέραν δόξαν, τὸ μέτρον ἐνδείκνυται ὑπὸ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ τοῦ τύπου καὶ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς χρηστοηθείας, τῆς τάξεως καὶ τῆς ἀσφαλείας, ἥτις διέπει πάντα κοινωνικὸν ὀργανισμόν. Καὶ ὡς πρὸς τὴν κυβέρνησιν μὲν τῆς χώρας, ὁ τύπος δέον νὰ ἀπέχῃ τῆς εἰς τὰ ὅπλα κλήσεως, τῆς παρατρύνσεως εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον· ὀφείλει ὅμως σεβασμὸν εἰς τὸ ἠθικὸν αἴσθημα, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν πρωτίστην βάσιν ἁπασῶν τῶν κοινωνικῶν σχέσεων. Ὡς πρὸς τοὺς ἰδιώτας δέ, ὀφείλει νὰ ἀποτρέπηται τῆς συκοφαντίας καὶ τῆς δυσφημήσεως. Ὑποτεθείσθω ὑβρίσασα τὰ δημόσια πράγματα κυβέρνησις, νομίμως ἀποβᾶσα ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ. Ἐὰν ὁ τύπος δικαιοῦται νὰ προκαλῇ διὰ ψευδῶν παραστάσεων δυσαρεστήσεις, νὰ συγκεντροῖ τὰ μίση, νὰ ἐπικαλῆται ἀνὰ πᾶσαν πρωΐαν τὴν ἐπανάστασιν, ἡ Ἐπικράτεια πᾶσα προσβάλλεται ἐν τῇ βάσει αὐτῆς. Δύναται βεβαίως νὰ ἐργάζηται τις εἰς μεταβολὴν τῆς τοῦ λαοῦ βουλήσεως διὰ τῆς ἐλευθέρας συζητήσεως· ἀλλ' οὐκ ἔξεστιν αὐτῷ νὰ ἐπιλαμβάνηται τῆς τελέσεως αὐτῆς διὰ τῆς βίας. Ἄνευ τούτου, ἡ κοινωνία δὲν ἔχει ἐφεξῆς κανονικὴν κίνησιν, καθιστωμένη ἁπλῶς στάδιον μόνιμον ἐμφυλίου πολέμου. Τὸ δὲ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς ἰδιώτας σχέσεσιν αὐτοῦ ὅριον τοῦ τύπου ῥαίνεται ἡμῖν οὐχ ἧττον ἔλλογον. Ἡ διαβολὴ καὶ ἡ συκοφαντία ὑπ' οὐδεμίαν κυβερνητικὴν μορφὴν δέον νὰ ὦσιν ἀνεκταί. Ὁ ἰδιωτικὸς βίος δὲν καθίσταται θέμα δημοσιογραφικῆς συζητήσεως ἢ ὡς ἐγγύησις τοῦ δημοσίου βίου. Ὁ πολίτης τότε μόνον δύναται νὰ ἀποβῇ ἐλλόγως ὑποκείμενον ἐπιθέσεως, ὅταν διὰ τῶν παραδειγμάτων αὐτοῦ παρέχῃ κίνδυνον διαφθορᾶς τῆς κοινωνικῆς ἠθικῆς ἢ ἀποβάτῃ τὴν ἶξιν τοῦ σκανδάλου. Ἀλλὰ καὶ τότε δέον ὁ τύπος νὰ ᾖ ἀεὶποτε δίκαιος ἐν τῇ αὐστηρότητι αὐτοῦ, σοβαρὸς καὶ ἄξιος ἐν ταῖς μομφαῖς ἢ ἐπι-

§ 179. Ἀλλὰ δυστυχῶς τὰ συντάγματα καὶ αἱ νομοθεσίαι πασῶν τῶν ἐπικρατειῶν δὲν περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὴν ἀναγραφὴν ποινῶν κατὰ τῶν ἤδη ἀναπτυχθέντων ἀδικημάτων τοῦ τύπου. Ὑπὸ τὰ ἀπόλυτα μοναρχικὰ πολιτεύματα ἐν γένει, ὑπὸ πολλὰ τῶν ἀντιπροσωπικῶν, ἐπεβλήθησαν ἄτοποι καὶ αὐθαίρετοι περιορισμοί, καὶ οὐ μόνον π ο ι ν ι κ ο ὶ (συνιστάμενοι εἰς ποινάς, ἐπιβαλλομένας μετὰ τὴν τέλεσιν τῶν κακῶς πολλάκις χαρακτηρισθέντων ἀδικημάτων), ἀλλὰ καὶ π ρ ο λ η π τ ι κ ο ὶ, συνιστάμενοι εἰς νομοθετικὰ μέτρα, πρὸς ἃ ὀφείλει νὰ συμμορφωθῇ ἐκ τῶν προτέρων ὁ θέλων νὰ ποιήσηται χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τοῦ τύπου. Ἐξετάσωμεν ἑκατέρους τῶν περιορισμῶν τούτων. Προληπτικοὶ περιορισμοὶ εἶναι α') ἡ δοκιμασία ἢ λογοκρισία (censure). Ἐπικρατούσης λογοκρισίας, δὲν δύναταί τις νὰ παραδώσῃ εἰς τὰ τυπογραφικὰ πιεστήρια χειρόγραφον, ἂν μὴ πρότερον ὑποβληθῇ εἰς τὴν ἐξέτασιν λογοκριτικῆς ἐπιτροπῆς, διοριζομένης ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἐπιτρέπει ἢ οὔ τὴν τύπωσιν. Ἡ λογοκρισία ἐπικράτει ἐν πάσῃ τῇ Εὐρώπῃ, πλὴν τῆς Ἀγγλίας (*), μέχρι σχεδὸν τοῦ τέλους τοῦ προλαβόντος αἰῶνος, ἀλλαχοῦ μὲν ἠπιωτέρα, ἀλλαχοῦ δὲ αὐστηροτέρα. Εὐτυχῶς ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς χρόνῳ οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης ἰσχύει ὁ θεσμὸς τῆς λογοκρισίας, πλὴν τῆς Ῥωσσίας. Ὁ περιορισμὸς οὗτος, ἐπιστημονικῶς ἐξεταζόμενος, εἶναι ὁ ἀνιαρώτατος καὶ μυσαρώτατος τῶν τοῦ τύπου περιορισμῶν, διότι δεσμεύει σφιγκτότατα καὶ ἀπηνέστατα τὴν ἐλευθέραν κίνησιν τῆς γλώσσης καὶ τοῦ καλάμου, ὑποβάλλει τὴν διάνοιαν εἰς τὴν ἱερεξέτασιν μισθωτῶν ἀνδραποδωδῶν ὀργάνων αὐθαιρέτου κυβερνήσεως, καὶ ἱστᾷ ὁραγμοὺς ἀπαισίους εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀλλ' οὐδεὶς τῶν καθ' ἡμᾶς γεγονότων συγγραφέων ὑπερασπίζει τὸν μυσαχθῆ τοῦτον

τιμήσεσιν αὐτοῦ. Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων ὁρίων, φρονοῦμεν, ὅτι δέον νὰ ἐπιτρέπηται εἰς τὸν τύπον ἐλεύθερον πέντε βάδισμα » (βλ. λεξικὸν πολιτικὸν τῶν Duclerc καὶ Pagnerre ἐν τῇ λέξει presse). Ὁ Αἰμίλιος Γιραρδῖνος ἐκ τοὐναντίου ὑπεστήριξε τὸ δόγμα τοῦ ἀτιμωρήτου τῶν ἀνομημάτων τοῦ τύπου, ἰσχυριζόμενος ὅτι ταῦτα ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἀδικήματα τῶν μάγων, καὶ συμπεραίνων, ὅτι ὅσον εἶναι θεμιτὸν νὰ τιμωρῶνται αὐτά, τοσοῦτο καὶ τὰ τοῦ τύπου (βλ. ἄρθρον τῆς Παρισινῆς Ἐφημερίδος Presse τῆς 25 Ἰανουαρίου 1850).

(*) Καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἦν καθιερωμένη ἡ λογοκρισία, αὐστηροτάτη μάλιστα, μέχρι τῆς ἀξιομνημονεύτου ἐπαναστάσεως τοῦ 1688. Κατὰ τὰ ἱστορούμενα περὶ τῆς τότε ἐποχῆς τῆς Ἀγγλίας, οὐ μόνον ἐκολάζετο βαρέως ὁ συγγράψας καὶ τυπώσας τι ἄνευ τῆς ἐγκρίσεως τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἀκούσας ἢ ἀναγνοὺς αὐτὸ ἐκδοθέν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1688 ἐξωβελίσθη διὰ παντὸς ἐκ τῆς ἀγγλικῆς νομοθεσίας ἡ ἐπαίσχυντος λογοκρισία.

περιορισμὸν, διὸ μάταιον νὰ παρατείνωμεν τὸν λόγον περὶ αὐτοῦ. Β') Ἕτερος προληπτικὸς περιορισμὸς εἶναι ἡ χρηματικὴ ἢ κτηματικὴ ἐγγυοδοσία τῶν ἐκδοτῶν ἐφημερίδων. Ὁ περιορισμὸς οὗτος συνίσταται εἰς τὸ μὴ δύνασθαι ἐκδιδόναι ἐφημερίδα τὸν μὴ καταβαλόντα τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου ὡρισμένην χρηματικὴν ἢ κτηματικὴν ἐγγύησιν ἢ (ἐπὶ τροπολογίᾳ ἐλαφροτέρᾳ) τὸν μὴ κεκτημένον ὡρισμένην κινητὴν ἢ ἀκίνητον περιουσίαν. Τὴν ἐγγυοδοσίαν, ὑπὸ τὴν τελευταίαν ταύτην ἐλαφροτέραν τροπολογίαν, καθιέρου, ὡς θέλομεν ἴδει κατωτέρω, καὶ ὁ ἐν Ἑλλάδι περὶ τύπου νόμος τοῦ 1837 κατὰ τὸ παράδειγμα ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν περὶ τύπου νόμων· ἀλλ' ἄμφω τὰ Συντάγματα ἡμῶν (τότε τοῦ 1844 καὶ τὸ τοῦ 1864) κατήργησαν τὴν ἐγγυοδοσίαν διὰ τῆς γενικῆς ἀπαγορεύσεως παντὸς προληπτικοῦ μέτρου.—Ἂν ὅμως οὐδεὶς τῶν συγγραφέων ὑποστηρίζῃ ἐν τοῖς παροῦσι καιροῖς τὴν λογοκρισίαν, ὑπάρχουσιν ὅμως ἔτι ἔνιοι ὀπισθοδρομικοὶ συγγραφεῖς αἴροντες τὴν φωνὴν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἐγγυοδοσίας· διὸ ἀναγκαῖον νὰ ἐνδιατρίψωμεν ὀλίγον εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ προληπτικοῦ τούτου περιορισμοῦ. Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου εἶναι φυσικὴ, πᾶς δ' ἑπομένως ἄνθρωπος, εἴτε πλούτους μεγάλους κτησάμενος εἴτε παντάπασιν ἄπλουτος, κέκτηται φύσει τὸ δικαίωμα τῆς διὰ τοῦ τύπου ἐκδόσεως τῶν ἰδίων στοχασμῶν. Ὅθεν οὐδεὶς δικαιοῦται νὰ γένηται αὐτῷ ἐμποδὼν εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς ἐλευθερίας ταύτης. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι δικαιοῦται ἡ πολιτεία νὰ ὑποβάλλῃ εἰς προληπτικὰ μέτρα τὸ φυσικὸν τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφίδος ὄφρον, τίς ἡ ἐκ τοῦ μέτρου τῆς ἐγγυοδοσίας προελευσομένη ὠφέλεια : Οἱ ὑπὲρ τῆς ἐγγυοδοσίας συνηγοροῦντες διατείνονται, ὅτι, ὑποβαλλομένης τῆς δημοσιογραφίας εἰς τὴν χρηματικὴν ἢ κτηματικὴν ἐγγύησιν, ὁ διευθύνων τὴν ἔκδοσιν ἐφημερίδος, ὅστις, ἐν ᾧ ἀσκεῖ τὸ δικαίωμα τοῦ γράφειν, ἀσκεῖ συγχρόνως καὶ τέχνην κερδοσκοπικὴν, ἐπιδικαζομένων εἰς τὸν ἐκτραπέντα εἰς ἀδίκημά τι τοῦ τύπου αὐστηρῶν χρηματικῶν ποινῶν, ἀναγκάζεται, προνοῶν περὶ τῆς θεμελιώσεως καὶ προόδου τῆς ἐφημεριδογραφικῆς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεως καὶ τῆς σωτηρίας τῆς καταβληθείσης ὑπ' αὐτοῦ ἐγγυήσεως, νὰ καταβάλλῃ τὴν δέουσαν προσοχὴν εἰς ἀποτροπὴν τῆς καταχωρίσεως ἄρθρων ἐπιληψίμων. Ἀλλ' ἡ καθολικὴ τῶν ἐθνῶν πεῖρα ἀπέδειξεν ἐμφανῶς, ὅτι οὐδαμῶς ἀληθεύει, ὅτι συνηθέστερον παρεκτρέπονται οἱ ἐν πενίᾳ διάγοντες ἐφημεριδογράφοι. Ἄλλως ἡ πολιτεία ἔχει ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς ὅπλον φοβερὸν κατὰ τῶν ἐκτραχηλιζομένων ἐφημεριδογράφων, τὸ τῶν σωματικῶν ποινῶν, (τοῦ περιο-

ρισμοῦ δηλ. τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας), καὶ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως διὰ τὴν ἀπότισιν τῶν χρηματικῶν ποινῶν καὶ τῶν προστίμων. Ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ 1843 πεῖρα τῆς Ἑλλάδος ἐβεβαίωσεν, ὅτι οὐδέποτε συντάκτης ἐφημερίδος, καταδικασθεὶς εἰς χρηματικὴν ποινὴν ἢ πρόστιμον, καθυστέρησεν εἰς τὴν ἀπότισιν αὐτῆς. Ἄρα ἡ ἐγγυοδοσία, ἄχρηστος ὅλως εἰς τοῦτο, περιορίζει μόνον ἀσκόπως τὴν ἀτομικὴν τοῦ τύπου ἐλευθερίαν (*). Γ') Τρίτος περιορισμὸς εἶναι ἡ ἠθικὴ ἢ ἐπιστημονικὴ ἐγγυοδοσία, ἤτοι ἡ ἀπὸ τῶν συντακτῶν καὶ διευθυντῶν τῶν ἐφημερίδων ἀπαίτησις προσόντων τινῶν, ἠθικῶν τινων ἢ ἐπιστημονικῶν ἐγγυήσεων. Εὐχάριστος καὶ εὐκταία βεβαίως εἶναι ἡ εἰς τὸν δημοσιογραφικὸν ἀγῶνα ἀπόδυσις τῶν ἐντιμοτάτων, νομιμονεςάτων καὶ λογιωτάτων χώρας τινὸς ἀνδρῶν, ἀλλὰ δὲν ἐκβιάζεται αὕτη διὰ τῆς νομοθετήσεως προσόντων. Ἐν πρώτοις εἶναι ἀδύνατον νὰ ὁρισθῶσι νομοθετικῶς τοιαῦτα προσόντα, ὥςε νὰ κατορθωθῇ ὁ πόθος οὗτος· διότι τὸν ἀγαθὸν καὶ χρήσιμον

(*) Ἄλλως τὰ ἀληθῆ ἀδικήματα τοῦ τύπου εἶναι οὐ μόνον σπάνια, ἀλλὰ καὶ ἀνεπιβλαβῆ τὰ πολλά. Γνωστὸν ἐστιν εἰς τοὺς περὶ τὸ ποινικὸν δίκαιον ἐνδιατρίψαντας, ὅτι τὰ ἀδικήματα παράγουσι διττὸν κακόν, κακὸν ἠθικὸν καὶ κακὸν ὑλικόν· καὶ ἠθικὸν μὲν λέγεται τὸ κακὸν τὸ συνιστάμενον εἰς αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν τὴν παράβασιν καθήκοντός τινος, εἰς αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν τὴν παράβασιν τῆς ἠθικῆς κανόνος δὲ τοῦ ποινικοῦ δικαίου παραδεδεγμένος καὶ ἀναμφισβήτητος εἶναι, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη δικαιοσύνη δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κολάζῃ τὸ καθαρῶς ἠθικὸν κακόν, διότι αὐτὸ καὶ μόνον δὲν ἀποτελεῖ κοινωνικὸν ἀδίκημα· ὑλικὸν δὲ κακὸν τὸ συνιστάμενον εἰς τὸ ἐπελθὸν αἰσθητὸν ἀποτέλεσμα διὰ τοῦ ἀδικήματος. Τῶν ἀδικημάτων δὲ τοῦ τύπου, ἐν ᾧ τὸ ἠθικὸν κακὸν εἶναι μέγιστον, τὸ ὑλικὸν εἶναι ἐλάχιστον ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Ἡ κοινωνία ὀλίγον συνήθως δύναται νὰ παρασυρθῇ ὑπὸ προκλήσεων εἰς κατάλυσιν τῶν πολιτικῶν καὶ ἀτομικῶν αὐτῆς ἐλευθεριῶν, εἰς διάσπασιν καὶ διάλυσιν ἑαυτῆς· ὀλίγον δύναται νὰ παρασυρθῇ καὶ εἰς διαίαν κατάλυσιν τῆς καθεστώσης πολιτικῆς τάξεως, ἐὰν ὑπ' αὐτὴν εὐδαιμονῇ· αἱ δὲ συκοφαντίαι κατὰ τοῦ δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν πολιτῶν δύνανται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄνευ μεγάλης δυσχερείας νὰ ἀναιρεθῶσι. Τὰ ἐκ τῆς καθιερώσεως ὅμως τῆς ἐγγυοδοσίας κακὰ δύνατον νὰ ἀποδῶσι μεγάλα. Καὶ ἐν πρώτοις ἐν σπουδαιότατον μέσον πολιτικῆ προαγωγῆς καὶ ἀναδείξεως παραδίδοται μόνον εἰς τὰς χεῖρας τῶν πλουσίων, καθιεροῦται δὲ οὕτως ὀλιγαρχία σκανδαλωδεστάτη οὐχὶ νοὸς καὶ ἀξίας, ἀλλ' ὀλιγαρχία πλούτου τυραννικωτάτη. Ἀλλ' ἐν ταῖς κοινοβουλευτικαῖς πολιτείαις ἐπελεύσεται καὶ ἕτερον ἴσως κακὸν ἐκ τῆς καθιερώσεως τῆς ἐγγυοδοσίας. Ὡς πολλάκις εἴπομεν, ἡ γνησία ἐφαρμογὴ τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος μορφοῖ πολιτικὰ κόμματα, ἀλληπαλλήλως ἀναλαμβάνοντα τὴν διαχείρισιν τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας. Ἀλλὰ τὰ κόμματα, τὰ στηριζόμενα ἐπὶ μεγάλης κοινοβουλευτικῆς πλειονοψηφίας, φατριαστικῶς ἐσθ' ὅτε ἐφαρμόζουσι τὸν νόμον. Ἂν λοιπὸν ὑπάρχῃ καθιερωμένη ἐγγυοδοσία ἐν συνταγματικῷ κράτει, ἡ περὶ ἐγγυοδοσίας διάταξις θέλει ἐφαρμόζεσθαι ἐπὶ τὸ πλεῖστον μόνον εἰς τοὺς κατερχομένους εἰς τὸ δημοσιογραφικὸν στάδιον ἀντιπάλους τοῦ ἐν τῇ κυβερνήσει κόμματος.

δημοσιογράφον συνιζᾷ ὁ νοῦς, ἡ ποικιλομάθεια, ἡ δύναμις τοῦ καλάμου καὶ πρὸ πάντων ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ φρονήματος καὶ ἡ εὐτολμία τοῦ χαρακτῆρος, ἀλλὰ τὰ προσόντα ταῦτα δι' οὐδενὸς ἀνθρωπίνου μέσου δύνανται ἀποχρώντως νὰ πιστοποιηθῶσι. Τὸ πανεπιστημιακὸν πτύχιον ἐμφαίνει τὴν κατοχὴν ὡρισμένων ἐπιστημονικῶν γνώσεων, χρησιμευουσῶν εἰς τὰ εἰδικὰ ἐπαγγέλματα, ἅπερ μέλλουσι νὰ ἀσπασθῶσιν οἱ φέροντες ταῦτα· σχολὴ ὅμως εἰς κατάρτισιν δημοσιογράφων οὔτε ὑπάρχει οὔτε δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Οὔτε τὸν νοῦν, τὸν ἀνώτερον ἐκεῖνον νοῦν, οὗπερ χρεία τῷ δημοσιογράφῳ, οὔτε τὴν ποικιλίαν τῶν γνώσεων (γνώσεων ἱστορικῶν, φιλοσοφικῶν, πολιτικῶν, νομικῶν, οἰκονομικῶν), οὔτε τὴν δεινότητα τοῦ γράφειν, οὔτε πρὸ πάντων τὸν ἄκαμπτον καὶ παρρησιαστικὸν χαρακτῆρα, τὴν παραφορὰν ἐκείνην τοῦ τῆς πατρίδος ἔρωτος, δύναται νὰ μεταδώσῃ ἡ πανεπιστημιακὴ διδασκαλία· καὶ ὅμως τὰ προσόντα ταῦτα δύνανται νὰ συμπέσωσιν εἰς πολίτην, μὴ σπουδάσαντα εἰδικῶς ἐπιστήμην τινὰ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. — Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι ἐν τῷ διδακτορικῷ διπλώματι περιέχεται ἡ κατοχὴ τῶν ἀναγκαίων προσόντων πρὸς ἀνάδειξιν σπουδαίου δημοσιογράφου, οὐδόλως δικαιολογεῖται διὰ τοῦτο ἡ ἄρνησις τοῦ δικαιώματος τοῦ γράφειν εἰς τοὺς χατίζοντας διδακτορικοῦ διπλώματος. Ἔστω, ὅτι πάντες οἱ πτυχίου ἐστερημένοι θέλουσι γράφει ἀδοκίμως καὶ κακῶς. Τίς ἡ ἐντεῦθεν ἐπικειμένη εἰς τὴν κοινωνίαν βλάβη; Οὐδεμία δὲ ἡ ἐγγύησις, ὅτι τὸ πτύχιον θέλει ἀποτρέπει τὸν φέροντα αὐτὸ δημοσιογράφον τῆς εἰς ἀδικήματα τοῦ τύπου παρεκτροπῆς, οὐ μόνον διότι τὸ δίπλωμα δὲν εἶναι περγαμηνὴ ἀρετῆς, δὲν ἀπεδείχθη δ' ἕως τοῦδε, ὅτι οἱ διδάκτορες κατ' ἐξαίρεσιν τὰ καλὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐπιτηδεύουσι, ἀλλὰ καὶ διότι τὰ ἀδικήματα τοῦ τύπου εἶναι ἰδιορυθῆ ὅλως καὶ δύναται καὶ ἀνὴρ δικαιοπραγὴς ὢν ἄγαν καὶ ἐναρετώτατος νὰ ἐκτραπῇ πολλάκις εἰς αὐτά, θυμοειδῆ καὶ παράφορον ἔχων χαρακτῆρα ἢ ἐδραίας καὶ θερμὰς πεποιθήσεις.

§ 180. Ἕτερος προληπτικὸς ἢ οἱονεὶ προληπτικὸς περιορισμὸς εἶναι ἡ κατάσχεσις τῶν ἐφημερίδων πρὸ τῆς δημοσιεύσεως ἢ καὶ μετὰ τὴν δημοσίευσιν ἔτι πρὸ τῆς δίκης καὶ καταδίκης τοῦ κατηγορουμένου δημοσιογράφου. Ἡ πολιτεία, λέγουσιν οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς κατασχέσεως, ἔχει καθῆκον νὰ ἐμποδίζῃ τὴν περαίωσιν τοῦ ἀρξαμένου ἤδη νὰ διαπράττηται ἀδικήματος καὶ τὴν ἐπανάληψιν αὐτοῦ. Ὡς λοιπὸν ἐάν τις μαστιγοῖ ἢ αἰκίζῃ ἄλλον τινά, ἡ ἀρχή, μανθάνουσα τοῦτο, ὀφείλει νὰ δράμῃ εἰς βοήθειαν τοῦ τυπτομένου ἢ αἰκιζομένου, οὕτω καὶ ὅταν φύλλον τι ἐφημερίδος περιλαμβάνῃ ἐπι-

λήψιμον ἄρθρον, ὀφείλει ἡ ἐξουσία νὰ παρεμποδίσῃ διὰ τῆς κατασχέσεως τὴν διανομὴν τοῦ φύλλου, νὰ ἀποτρέψῃ δ' οὕτω τὴν περαιτέρω διάπραξιν τοῦ ἀδικήματος καὶ καταπνίξῃ τὸ δημοσιογραφικὸν ἀδίκημα ἐν τοῖς σπαργάνοις τρόπον τινὰ αὐτοῦ. Κατὰ τύπον ἡ δικαίωσις αὕτη τῆς κατασχέσεως φαίνεται ἔλλογος, ἀλλ' ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτῆς εἶναι ψευδὴς ὅλως καὶ ἡμαρτημένη. Ὁ φόνος, τὰ τραύματα, αἱ αἰκίαι καὶ πάντα τὰ ὁμοιοειδῆ ἀδικήματα εἶναι ὁρατά, πασιφανῆ, ἀναμφίβολα· ἀρκεῖ δέ τις νὰ ἔχῃ μόνον ὀφθαλμοὺς βλέποντας, ὅπως διακρίνῃ ἂν διαπράσσηται ἐνώπιον αὐτοῦ ἀνθρωποκτονία ἢ τραυματισμός· ἀλλ' ὅπως διακρίνῃ, ἂν διαπράσσηται ἀδίκημα δημοσιογραφικόν, δὲν ἀρκεῖ μόνη ἡ ὑγιὴς ὅρασις τῶν ὀφθαλμῶν· ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ ἑτέρα ὅρασις ὑψηλοτέρα λίαν, ἡ ὅρασις τοῦ νοός· τὴν δὲ ὅρασιν ταύτην δὲν ἔχουσιν ὁμοίαν καὶ ἴσην πάντες οἱ ἄνθρωποι· ἕνεκα τούτου δὲ συμβαίνει ὅτι ὅ,τι ὁ εἷς βλέπει κακὸν, ἄλλος θεωρεῖ ἀγαθὸν καὶ ὅ,τι εἰς τοὺς διανοητικοὺς ὀφθαλμοὺς τούτου παρίσταται ἐπιλήψιμον, εἰς τοὺς ἐκείνου φαίνεται παντάπασιν ἀθῷον, καὶ πολλάκις ἔτι πλέον, ἐθνικὸν, λαοσωτήριον, προσφορὰ ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀλλὰ καὶ ἄλλη διαστολὴ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν κοινῶν ἀδικημάτων καὶ τῶν τοῦ τύπου. Οὐχὶ μόνον ὑπὸ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτὰ τὰ μοναρχικώτατα αἱ κυβερνήσεις ἐπιμέλειαν ποιοῦνται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον περὶ τῆς ἀνιχνεύσεως τῶν κοινῶν ἀδικημάτων, τῆς τιμωρίας τῶν ὄντως ἐνόχων, τῆς ἀθωώσεως τῶν ὄντως ἀθώων, διότι δὲν ἀντιβαίνει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῆς ἀληθείας ἡ ἀνακάλυψις καὶ τοῦ δικαίου ἡ ἀπονομὴ εἰς τὸ συμφέρον αὐτῶν, ἐπομένως δὲν ὑπάρχει ὁ φόβος ἐκεῖνος τῆς περὶ τὴν καταδίωξιν καταχρήσεως, ὅστις ὑπάρχει προκειμένου δημοσιογραφικοῦ ἀδικήματος. Τὸν τύπον ὅμως, τὸν ἀντιπολιτευόμενον τύπον, ἐχθαίρουσιν ἐκ προσωπικοῦ συμφέροντος αἱ κυβερνήσεις· τὸν τύπον ὑπολαμβάνουσι προσωπικὸν ἐχθρὸν καὶ ἐπεξέρχονται ἀείποτε ἀμειλίκτως. Ὅθεν οὐδαμῶς ἔλλογον νὰ χορηγῶνται τὸ φοβερὸν ὅπλον τῆς κατασχέσεως εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καὶ τῶν ὀργάνων αὐτῆς, εἴτε καὶ τῆς ἀνακριτικῆς, πρὶν ἢ τοὐλάχιστον κατορθωθῇ ἡ τελεία διάκρισις τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας ἀπὸ τῆς δικαστικῆς.

§ 181. Ἐξεταστέον ἤδη τοὺς ποινικοὺς περιορισμούς. Ἐρρέθη ἤδη, ὅτι ὡς διὰ τῆς χειρὸς δύναται νὰ διαπράξῃ τις ἀδίκημα, οὕτω καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφίδος. Ὡς δὲ ὁ ἄνθρωπος εἶναι μὲν ἐλεύθερος νὰ κινῇ αὐτοθελῶς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἀλλ' οὐχὶ ἐπὶ ἀδίκῳ βλάβῃ τῶν πολιτῶν καὶ τῆς κοινωνίας, ἂν δὲ διὰ τῆς κι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νήσεως ζημιώσῃ τὴν κοινωνίαν ἢ μέρος τι αὐτῆς, ὑφίσταται δικαίαν τιμωρίαν, οὕτως εἶναι ἐπίσης ἐλεύθερος νὰ κινῇ μὲν τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν κάλαμον αὐτοῦ, ἀλλ' οὐχὶ ἐπὶ ἀδίκῳ βλάβῃ τῆς κοινωνίας ἢ τινος μέλους αὐτῆς, δίκην ἀποτίνων ἄλλως δικαιότατα. Ὅσον λοιπὸν εἶναι ἀθέμιτοι οἱ προληπτικοὶ, τοσοῦτο θεμιτοὶ οἱ ποινικοὶ περιορισμοὶ, δηλονότι ἡ ἐκ τῶν ὑςέρων τιμωρία τῶν ἀδικημάτων τοῦ τύπου. Εἶναι ὅμως καὶ οὗτοι θεμιτοὶ, ἐφ' ὅσον α') ἐπιβάλλονται μόνον εἰς ἀληθῆ καὶ πραγματικὰ τοῦ τύπου ἀδικήματα καὶ β') ὑπάρχει ἀναλογία μεταξὺ τοῦ ἀδικήματος καὶ τῆς ποινῆς. — Εἴρηται ἤδη ἡμῖν, ὅτι ἡ διὰ τοῦ λόγου, τῆς γραφίδος, τοῦ τύπου πρόκλησις εἰς διάσπασιν τῆς κοινωνίας, ἐξαφάνισιν τῶν φυσικῶν τοῦ ἀνθρώπου δικαιωμάτων, ἤτοι τῶν ἀτομικῶν αὐτοῦ ἐλευθεριῶν, καὶ ἐξάλειψιν παντὸς ἴχνους ἐξουσίας εἶναι ἀθέμιτος, διότι ἡ κοινωνία κέκτηται, ὡς ὁ ἄνθρωπος, τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον τῆς ἑαυτῆς συντηρήσεως, ἥτις ἀπαιτεῖ τὴν ὕπαρξιν ἐξουσίας, ἀντιπροσωπευούσης αὐτὴν, καὶ νόμων ἀναγνωριζόντων τὰ φυσικὰ τοῦ ἀνθρώπου δίκαια καὶ τιμωρούντων τὰς παραβιάσεις αὐτῶν. Εἴρηται προσέτι, ὅτι ἓν τῶν μεγίστων καὶ κυριωτάτων ἀγαθῶν τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ κοινωνικὴν κατάστασιν εἶναι ἡ τιμὴ καὶ ἡ πίστις τῶν ὁμοίων αὐτῷ, ἀλλὰ τὸ κράτιστον τοῦτο ἀγαθὸν ἀποβάλλει ὁ ἐργαζόμενος μοχθηρὰ καὶ ἀνόσια ἔργα. Ἐκ τούτου ἡ ἐξεπίτηδες πρόσαψις εἰς τὸν ἄλλον ἀδίκου καὶ μοχθηρᾶς πράξεως, ἐξ ἧς μέλλει νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἀπώλεια τοῦ μεγάλου κοινωνικοῦ ἀγαθοῦ τῆς ὑπολήψεως, εἶναι ἀθέμιτος. Ἑπομένως ἡ διὰ τοῦ τύπου πρόκλησις εἰς διάλυσιν τῆς κοινωνίας ἢ καταστροφὴν τῆς ἰδέας τοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν νόμων, ἡ διὰ τοῦ τύπου ἐξεπίτηδες πρόσαψις εἰς τὸν ἄλλον ἀθεμίτων πράξεων ἀποτελεῖ ἀδίκημα. — Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι τὸ ἐκ τῶν ἀδικημάτων τοῦ τύπου παραγόμενον ὑλικὸν κακὸν εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀσήμαντον· ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, εἰμὴ πάντοτε, θέλει ναυαγήσει ἡ ἀπόπειρα τῆς διαλύσεως τῆς κοινωνίας, καθὸ τῆς φυσικῆς τοῦ ἀνθρώπου καταστάσεως, ἢ τῆς καταστροφῆς παντὸς εἴδους νόμων καὶ πολιτεύματος, καθὸ ἀπαραιτήτου οὔσης τῆς ἀνάγκης αὐτῶν· ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ θέλει ἀποτύχει ἡ περὶ σπιλώσεως καθαροῦ καὶ ἐντίμου ἀνδρὸς βάναυσος ἀπόπειρα, οὐ μόνον διότι δυσκόλως πιστεύονται τὰ κατ' αὐτοῦ σπερμολογούμενα, ἀλλὰ καὶ διότι συνήθως εἶναι εὐχερὴς τοῦ ψεύδους ἡ διάψευσις. Τὸν πρῶτον τῆς Ἀμερικανικῆς ὁμοσπονδίας πολίτην, τὸν πανάρετον Οὐασιγκτῶνα, ἄνδρα τὰ μάλιστα τὸ ἔθνος αὐτοῦ ὠφελήσαντα καὶ παράδειγμα τῆς ἀρετῆς παρασχόντα, κατετόξευσαν βλασφήμοις λόγοις αἱ συγχρονοῦσαι αὐτῷ ἀμερικανικαὶ ἐφη-

μερίδες, ἀλλὰ, χρόνου βραχέος διελθόντος, ἀνυμνήθη ὑπὸ πάντων τῶν Ἀμερικανῶν καὶ ἡ ἱστορία κατέταξεν ἤδη τοῦτον εἰς τοὺς ἡμιθέους καὶ τοὺς ἥρωας τῶν ἐθνῶν. Ὁ Alexis de Tocqueville ἐν τῷ λαμπρῷ αὐτοῦ πονήματι (De la Démocratie en Amérique δεκάτη πέμπτη ἔκδ. τόμ. Β' σελ. 18) λέγει, ὅτι τὸ πρῶτον φύλλον ἀμερικανικῆς ἐφημερίδος, ὅπερ συνέπεσε νὰ ἀναγνώσῃ, ἅμ' ἀποβάς τῆς Ἀμερικῆς, κατὰ τὸ 1834 ἐγραφε ὁριμύτατα κατὰ τοῦ τότε προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Ἰάκσωνος, ἀνδρὸς μεγάλην δόξαν ἐπ' ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ σχόντος, ὀνομάζον αὐτὸν «δεσπότην ἄνευ καρδίας, ῥαδιουργόν, διαφθορέα κτλ.» ἀλλ' ὅμως δὲν παρῆλθον πολλὰ ἔτη καὶ ἡ Ἀμερικανικὴ ὁμοσπονδία ἐτίμησεν αὐτὸν δι' ὅσης ἐδύνατο τιμῆς καὶ νῦν ὑπάρχουσιν Ἀμερικανικαὶ πόλεις, φέρουσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς ἔνδειξιν τιμῆς πρὸς τὸν ἐναρέτως ζήσαντα ἄνδρα καὶ δόκιμον κυβερνήτην. Εἶναι λοιπὸν ἀληθὲς, ὅτι τὸ ἐκ τῶν ἀδικημάτων τοῦ τύπου προερχόμενον κακὸν εἶναι συνήθως ἐλάχιστον· οὐχ ἧττον δικαιολογεῖται ἡ τιμωρία αὐτῶν ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ᾖ ἀνάλογος πρὸς τὸ παραγόμενον ὑλικὸν κακόν. Δυστυχῶς ὅμως οὐ μόνον ὑπὸ τὰ ἄκρατα μοναρχικὰ πολιτεύματα ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτὰ τὰ ἐλευθεριώτατα δὲν περιωρίσθησαν εἰς τὰ δέοντα ὅρια οἱ ποινικοὶ περιορισμοὶ τοῦ τύπου, ἀλλ' ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς ἀδικήματα καὶ ὅλως ἀθῶαι πράξεις, οἷαι ἡ ἀπότομος ἔκφρασις πολιτικῶν ἀληθειῶν ἢ δοξασιῶν τοῦ δημοσιογραφοῦντος, ἡ κατὰ τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας, ἔστω καὶ παρανομούσης, ἐπίθεσις τοῦ γράφοντος κτλ. Ἡ τοιαυτη τοῦ τύπου κατάστασις μαρτυρεῖ ὁπόσον ὀπίσω εἶναι καὶ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς χρόνῳ ἡ κοινωνία !

§ 182. Ἐξετάσωμεν εἰδικώτερον τίνες ἀρχαὶ διέπουσι τὸν τύπον ἐν Ἑλλάδι. Τὸν τύπον παρ' ἡμῖν μέχρι τῆς συνταγματικῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1843 διεῖπεν ὁλοσχερῶς ὁ περὶ ἐξυβρίσεων καὶ περὶ τύπου νόμος τοῦ 1837. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ἀπαιτεῖται 1) πάσης ἐφημερίδος ἡ περιοδικοῦ συγγράμματος νὰ ὑπάρχῃ ὡρισμένος ὑ π ε ύ θ υ ν ο ς σ υ ν τ ά κ τ η ς, οὗτινος πρέπει νὰ ἀναφέρηται τὸ ὄνομα ἐν παντὶ φύλλῳ ἢ τεμαχίῳ τῆς ἐφημερίδος (ἄρθρ. 53) 2) πρὸς ἔκδοσιν ἐφημερίδος ἀνάγκη ἀδείας τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς (ἄρθρ. 55) 3) ἡ ἄδεια παρέχεται μόνον εἰς τὸν ἔχοντα τὰ νόμιμα προσόντα (ἄρθρ. 54)· νόμιμα δὲ προσόντα κατὰ τὸν νόμον τοῦτον εἶναι ἀ ἡ ἰθαγένεια β' ἡ πλήρωσις τοῦ 25 τῆς ἡλικίας ἔτους γ' πτύχιον σχολῆς τινος ἡμεδαποῦ ἢ ἀλλοδαποῦ πανεπιστημίου δ' κατοχὴ ἀκινήτου οὐσίας πεντακισχιλίων δραχμῶν 4) ἐπιτρέπεται ἡ ὑπὸ τῆς ἀνακριτικῆς ἀρχῆς κατάσχεσις τῶν ἐπιλήψιμόν τι περιεχουσῶν ἐφημερίδων μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ φύλ-

λου. Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων προκύπτει, ὅτι ὁ νόμος οὗτος ἐξωστράκισε μὲν τὴν λογοκρισίαν, καθιεροῖ ὅμως πάντας τοὺς ἄλλους προληπτικοὺς περιορισμούς, περὶ ὧν ἀνωτέρω διελάβομεν. Ἀλλὰ τὰ ἐπελθόντα Συντάγματα, τό τε τοῦ 1844 (ἄρθρ. 10) καὶ τὸ τοῦ 1864 (ἄρθρ. 14), ἰδίως δὲ τὸ τελευταῖον, καθιερώσαντα τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, ἀπηγόρευσαν μὲν διαρρήδην τὴν ἐν τῷ μέλλοντι καθιέρωσιν τῆς λογοκρισίας, ὥρισαν δὲ ῥηταῖς λέξεσιν, ὅτι ἡ ἔκδοσις ἐφημερίδων ἐπιτρέπεται εἰς μόνους τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ τοὺς Ἕλληνας πάντας, καὶ ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ συγχωρεῖται ἡ ἀπαίτησις χρηματικῶν προκαταβολῶν λόγῳ ἐγγυήσεως. Ἄρα ἐξωβέλισαν ῥητῶς τοὺς διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1837 καθιερουμένους προληπτικοὺς περιορισμούς· καὶ τὸ μὲν Σύνταγμα τοῦ 1844 δὲν ἐνομοθέτησέ τι περὶ κατασχέσεως· ἀλλὰ τὸ τελευταῖον τοῦ 1864 Σύνταγμα ῥητῶς ἀπηγόρευσε τὴν κατάσχεσιν τῶν ἐφημερίδων καὶ οἱωνδήποτε ἄλλων ἐντύπων διατριβῶν, εἴτε πρὸ τῆς δημοσιεύσεως, εἴτε μετὰ τὴν δημοσίευσιν· κατ' ἐξαίρεσιν ὅμως ἐπέτρεψε τὴν μετὰ τὴν δημοσίευσιν κατάσχεσιν διὰ προσβολὴν κατὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἢ τοῦ προσώπου τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ῥητὸν ὅρον, ὅτι ἐντὸς 24 ὡρῶν ἀπὸ τῆς κατασχέσεως ὀφείλουσι καὶ ὁ παρὰ πρωτοδίκαις Εἰσαγγελεὺς νὰ ὑποβάλῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν δικαστικὸν συμβούλιον, καὶ τοῦτο νὰ ἀποφανθῇ περὶ τῆς διατηρήσεως ἢ τῆς ἄρσεως τῆς κατασχέσεως, ἄλλως ἡ κατάσχεσις αἴρεται αὐτοδικαίως, πρὸς δὲ ὅτι ἀνακοπὴ κατὰ τοῦ πρωτοδίκου βουλεύματος ἐνώπιον τοῦ συμβ. τῶν ἐφετῶν ἐπιτρέπεται μόνον εἰς τὸ δημοσιεύσαντα τὸ κατασχεθέν, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὸν εἰσαγγελέα. Ἀνωτέρω ἀπεκαλέσαμεν τὴν μετὰ τὴν δημοσίευσιν κατάσχεσιν οἱονεὶ προληπτικὸν περιορισμὸν καὶ κατεδικάσαμεν αὐτήν, διότι φρονοῦμεν, ὅτι πρὶν ἢ ἀποδειχθῇ τὸ κολάσιμον πράξεώς τινος διὰ δικαστ. ἀποφάσεως, δὲν ἐπιτρέπονται μέτρα τιμωρίας καὶ βλάβης, ἄτοπον δ' ἑπομένως ὑπολαμβάνομεν τὴν ἐξάρτησιν τῆς κατασχέσεως ἀπὸ τῆς κρίσεως τῶν προανακριτικῶν ὀργάνων, ἐν ὅσῳ μάλιστα συνδέονται διὰ σχέσεων ἐξαρτήσεως πρὸς τὴν ἐκτελ. ἐξουσίαν. Οἱ ὅροι ὅμως, οὓς τὸ νέον ἡμῶν Σύνταγμα ἔταξεν, εἶναι ἱκανῶς προληπτικοὶ ἀδίκων καὶ παρανόμων κατασχέσεων καὶ σχεδὸν μηδενίζουσι τὸν οἱονεὶ προληπτικὸν περιορισμὸν τῆς μετὰ τὴν δημοσίευσιν κατασχέσεως. —Κατὰ τὸν νόμον ὡσαύτως τοῦ 1837 1) μὲν θεωροῦνται ἀδικήματα τοῦ λόγου καὶ τοῦ τύπου, κολαζόμενα διὰ τοῦτο ποινικῶς ἁ ἡ ψευδὴς μήνυσις β' ἡ συκοφαντία καὶ γ' ἡ ἐξύβρισις ἄλλων πολιτῶν, 2) τιμωροῦνται πολλῷ βαρύτερον αἱ ἐξυβρίσεις κατὰ τῶν δημοσίων λειτουργῶν 3) τιμωροῦνται ἔτι βαρύτε-

ρον αἱ ἐξυβρίσεις κατὰ τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας 4) ἔτι βαρύτερον κολάζονται αἱ ἐξυβρίσεις κατὰ τοῦ βασιλέως 5) θεωροῦνται ἀδικήματα καὶ ἑπομένως κολάζονται αἱ προσβολαὶ κατὰ τῶν καθεστώτων νόμων καὶ κατὰ τῶν ἀρχῶν τῆς θρησκείας. Ἐξετάσωμεν κατὰ πόσον εἶναι δίκαιοι οἱ ποινικοὶ οὗτοι περιορισμοὶ τοῦ λόγου καὶ τοῦ τύπου, κατὰ πόσον δηλονότι ἀποτελοῦσιν ὄντως ἀδικήματα τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ 1837 χαρακτηριζόμενα ὡς ἀδικήματα. Ὅτι ἡ ἐκ κακοβουλίας ψευδὴς μήνυσις καὶ ἡ ἐκ κακοβουλίας συκοφαντία ἀποτελοῦσιν ἀδίκημα ἀξιοτιμώρητον, τοῦτο εἶναι προφανὲς καὶ ἀναμφισβήτητον, διότι ἀμφότεραι τείνουσιν οὐ μόνον εἰς ἀποβολὴν ἢ ἐλάττωσιν τοῦ μεγάλου κοινωνικοῦ ἀγαθοῦ τῆς ὑπολήψεως τοῦ καθ' οὗ ἡ ψευδὴς μήνυσις ἢ ἡ συκοφαντία, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἄδικον τιμωρίαν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ ἐξύβρισις δὲν ἀποτελεῖ πάντοτε ἀδίκημα. Ὡς πολλάκις εἴπομεν, τὴν ὑπόληψίν τινος ζημιοῦσιν οὐ μόνον οἱ ἀποδιδόντες αὐτῷ ψευδεῖς κολασίμους ποινικῶς πράξεις, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀποδίδοντες ψευδεῖς ἀξιοκατακρίτους ἠθικῶς πράξεις καὶ ἐνεργείας, ὅθεν δέον νὰ τιμωρῶνται καὶ οὗτοι. Ἀλλὰ κατὰ τὸν περὶ ἐξυβρίσεων ἡμέτερον νόμον ὡς ἐξύβρισις τιμωρεῖται οὐ μόνον ἡ ἐκ κακοβουλίας ψευδὴς πρόσαψις ἀξιοκατακρίτων ἐνεργειῶν καὶ πράξεων εἴς τινα, ἀλλὰ καὶ ἡ εἰς αὐτὸν πρόσαψις ἰδιωμάτων, δοξασιῶν ἢ φρονημάτων περιφρονητικῶν, ἔξω καὶ ἀληθῶν. Τὸ ἐφ' ἡμῖν τὴν ἐξύβρισιν ταύτην, ὁσάκις μάλιστα δὲν ἀναφέρεται κἂν ὀνομαστὶ τὸ καθ' οὗ ἡ ἐξύβρισις πρόσωπον, θεωροῦμεν ἀπηλλαγμένην παντὸς ἀληθοῦς στοιχείου ἀδικήματος, φρονοῦντες, ὅτι οὐ μόνον δὲν ἐνεργεῖ ἐπίψογον πρᾶξιν ὁ διὰ τοῦ τύπου ἢ ἄλλως ἐκτιθεὶς τὴν ἀλήθειαν περὶ οἱουδήποτε προσώπου ἢ πράγματος, ἀλλ' ἐκ τοὐναντίου ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἀξιέπαινος εἶναι διὰ τὴν εὐγενῆ αὐτοῦ καὶ χριστιανικωτάτην παρρησίαν. «Ἡ ἀλήθεια σώσει ὑμᾶς» ἔλεγε λίαν ὀρθῶς τὸ ἀθάνατον στόμα τοῦ φιλοπροόδου καὶ μεγαλόφρονος θεμελιωτοῦ τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν. Ἀλλὰ δεδομένου, ὅτι ἡ ἐξύβρισις, καὶ ὡς ἐν τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ χαρακτηρίζεται, ἀποτελεῖ ὄντως ἀδίκημα, διατί ἡ αὐστηροτέρα τιμωρία τῶν ὑβριζόντων δημοσίους λειτουργούς; Οἱ δημόσιοι λειτουργοὶ ἀναλαμβάνουσιν ἀβιάστως καὶ ἐθελουσίως, ἀντὶ πολλῶν ὑλικῶν καὶ ἠθικῶν ὠφελειῶν, δημόσια καθήκοντα, εἰς ὧν τὴν ἀπαρέγκλιτον καὶ ἀκριβῆ τήρησιν ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι διηνεκῶς ἐστραμμένην ὅλην αὐτῶν τὴν προσοχήν. Οὗτοι λοιπὸν καὶ δικαιότερον εἶναι, ἁμαρτάνοντες, νὰ ἐπιτιμῶνται καὶ συμφορώτερον τῇ πολιτείᾳ ἀποβαίνει νὰ ἐπιβλέπωνται ἀγρύπνως. Ὅθεν ἄδικος ὁ μείζων περιορισμὸς τῶν πολιτῶν εἰς τὴν ἐξύβρισιν αὐτῶν. Διὰ τὸν

αὐτὸν λόγον ἄδικος ἡ ἰδιαζόντως βαρεῖα τιμωρία τῶν προσβαλλόντων τὸ Ὑπουργεῖον, ἤτοι τὸ ἐπὶ τῶν θώκων τῆς ἐξουσίας καθήμενον τυχαίως πολιτικὸν κόμμα. — Ἀλλ' ὁ ἡμέτερος νόμος δὲν κολάζει τοὐλάχιστον μόνον ὡς ἀδίκημα τὴν ῥητὴν κατὰ τῆς κυβερνήσεως ἐξύβρισιν, ἀλλὰ καὶ προβαίνει ἔτι πρόσω, ἐκτείνων τὴν τιμωρίαν καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν ἁπλῆν ἀπόπειραν περὶ διεγέρσεως μίσους καὶ περιφρονήσεως κατὰ τῆς κυβερνήσεως ἢ τῶν κυβερνητικῶν πράξεων. Διὰ τῆς φράσεως ταύτης δὲν διστάζομεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι κατηργήθη παντελῶς ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου, διότι ἀποκλείεται πράγματι καὶ αὐτὴ ἡ ἁπλῆ ἐπίκρισις τῶν κυβερνητικῶν πράξεων καὶ συγχωροῦνται μόνον πανηγυρικοὶ διθύραμβοι ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεως ἢ ξηρὰ καταστίχωσις γεγονότων, ἐπισήμως βεβαιωθέντων· διότι φυσικὸν εἶναι ὅσῳ μᾶλλον ἀξιομίσητος ὑπάρχει πρᾶξίς τις κυβερνητικὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, τοσοῦτο μᾶλλον ἡ ἐπίκρισις αὐτῆς νὰ ἐξεγείρῃ, καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἐπικρίνοντος, τὸ μῖσος καὶ τὴν περιφρόνησιν τῆς κοινωνίας. Ἀλλ' ἡ ἀπορρόφησις αὕτη τοῦ δικαιώματος τοῦ τύπου ὑπὲρ τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας εἶναι ὅλως ἄτοπος, ἐν συνταγματικῷ ἰδίως Κράτει, ὅπου ὁ διὰ τοῦ τύπου πόλεμος διεξάγεται μεταξὺ τῶν κομμάτων καὶ τὰ ἑδώλια τῆς ἐξουσίας κατέχει πολιτικὸν κόμμα, μετὰ μακρὸν ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει πάλην κληθὲν εἰς τὴν ἐξουσίαν, κατελευσόμενον δὲ καὶ πάλιν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὅταν ἐκπέσῃ τῆς παρὰ τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειονοψηφίας εὐνοίας. Διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐλευθεροτυπίας παρέχεται τῷ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ κόμματι μέσον ἰσχυρότατον εἰς πολιτικὴν καταπίεσιν τοῦ ἑτέρου καὶ δυσχερεστέρα καθίσταται ἡ κατ' αὐτοῦ ἀντιπολίτευσις ἐπὶ ζημίᾳ τῆς πολιτείας. — Ἡ κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ Συνταγμ. Ἄνακτος ἐξακόντισις ὕβρεων δύναται ὄντως νὰ χαρακτηρισθῇ δικαίως ἀδίκημα ἐν συνταγματικῇ πολιτείᾳ, διότι, ὡς πολλάκις εἴπομεν, οὐ μόνον κατὰ νομικὸν πλάσμα πᾶσα πρᾶξις καὶ δόξα αὐτοῦ θεωρεῖται ὡς ὑπουργική, ἑπομένως καλύπτεται δικαίως ἢ ἀδίκως ὑπὸ τῆς ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς τοῦ ὑπουργείου εὐθύνης, ἀλλὰ καὶ πράγματι ἐν τῇ τανῦν ἐφαρμογῇ τοῦ συνταγμ. πολιτεύματος ὁ βασιλεὺς διατελεῖ ἀνεύθυνος. Ἀλλ' ἡ κατὰ τοῦ διαδόχου, μὴ ἀναλαβόντος τὰ βασιλικὰ αὐτοῦ καθήκοντα, ἐξακόντισις δικαίων προσβολῶν δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀδίκημα, ὅθεν ἄτοπος ἡ ἰδιάζουσα τιμωρία τῶν προσβαλλόντων τὸ πρόσωπον τοῦ διαδόχου. Τέλος ἄθεσμον παντάπασι θεωροῦμεν τὴν τιμωρίαν τῶν κατακρινόντων τοὺς κρατοῦντας νόμους. Οἱ νόμοι καὶ τὸ πολίτευμα ἰσχύ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλου

ουσι βεβαίως κατὰ παντὸς, ἀλλὰ δὲν ἔπεται διὰ τοῦτο, ὅτι τυγχάνουσιν ὑπέρτεροι πάσης ἐξελέγξεως καὶ ἐπικρίσεως· διὰ τοῦτο μάλιστα εὑρεύει ἐν πάσῃ ἐπικρατείᾳ διαρκὴς νομοθετικὴ ἐξουσία πρὸς μεταλλαγὴν τῶν θεωρουμένων ἢ θεωρηθησομένων κακῶν καὶ ἐπιβλαβῶν νόμων. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι ὁ θεμέλιος τῆς πολιτείας νόμος, τὸ πολίτευμα, δὲν μεταλλάσσεται ἢ τροποποιεῖται ὑπὸ καθεστώσης τινὸς τῶν πολιτικῶν ἐξουσιῶν· πρὸς τοῦτο ἀνάγκη τῆς ἐνασκήσεως τῆς κυριαρχικῆς ἐξουσίας τοῦ ἔθνους. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἔθνος οὐδέποτε ἀποβάλλει τὴν κυριαρχικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν καὶ ἐπομένως τὸ δικαίωμα τοῦ μεταβάλλειν τὸ καθεστὼς πολίτευμα, ὀφείλει μὲν πᾶς πολίτης ἀπεριόριστον ὑπακοὴν καὶ σεβασμὸν εἰς τὸ καθεστὼς πολίτευμα, ἅτε ἀπορρέον ἀπὸ τῆς ἤδη ἐκδεδηλωμένης κυριαρχικῆς θελήσεως τοῦ ὅλου ἔθνους, ἀλλ' οὐχ ἧττον, καθὸ περιβαλλόμενος διὰ τοῦ πολλοστημορίου τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας, δικαιοῦται, διαφωνῶν πρὸς τὴν ἐθνικὴν πλειονότητα ὡς πρὸς τὸ καλὸν ἢ τὸ κακὸν, ὀρθὸν ἢ ἄτοπον, τοῦ ὅλου ἢ μέρους τοῦ ὑπάρχοντος πολιτεύματος, νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς μεταβολῆς τῆς κυριαρχικῆς ταύτης θελήσεως. Ἀναμφηρίστως ἀποτελεῖ ἀδίκημα, καὶ σημαντικώτατον μάλιστα, ἡ ἀπόπειρα τῆς βιαίας ἐπιβολῆς τῆς μονομεροῦς τινος θελήσεως εἰς τὸ κυρίαρχον ἔθνος, δηλονότι τῆς βιαίας παρασαλεύσεως τοῦ καθεστῶτος πολιτεύματος· οὐδὲν ὅμως ἐπιλήψιμον περιέχει ἡ σπουδὴ περὶ μεταβολῆς τῆς γνώμης τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, τοῦ ἄλλου ἔθνους.—Ἂν ὅμως τὰ ἐπελθόντα Συντάγματα κατέστρεψαν τοὺς διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1837 ἐπιβληθέντας εἰς τὸν λόγον καὶ τὸν τύπον προληπτικοὺς περιορισμοὺς, ἀκμάζουσιν ὅμως ἔτι οἱ ποινικοὶ περιορισμοὶ, μὴ συνταχθέντος μέχρι νῦν ἑτέρου νόμου περὶ τύπου. Καὶ ἀληθεύει μὲν, ὅτι ἀμφότερα τὰ Συντάγματα ἐπέταξαν τὴν προσεχῆ ἔκδοσιν νόμου περὶ τύπου, ἀσφαλίζοντος τὴν ἐν αὐτοῖς ῥήτραν, ὅτι «ὁ τύπος εἶναι ἐλεύθερος.» Ἀλλὰ δὲν ἐξεπληρώθη τὸ ἐπίταγμα τοῦτο τῶν συνταγμάτων. Καὶ δύναται μέν τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ὁ περὶ ἐξυβρίσεως καὶ περὶ τύπου νόμος τοῦ 1837, διατελῶν ἐν τελείᾳ ἀντιφάσει καὶ ἐναντιότητι πρὸς τὸ ἐπελθὸν Σύνταγμα, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ νῦν ἰσχὺν· ἀλλ' ἡ δικαστικὴ ἡμῶν νομολογία, ὑπεράγαν οὖσα τυπικὴ, ἐθεώρησε καὶ θεωρεῖ τοῦτον ἰσχύοντα. Ὅθεν ἀνάγκη ὑπερτάτη νὰ συνταχθῇ τάχιστα νέος περὶ ἐξυβρίσεως καὶ περὶ τύπου νόμος, συνάδων πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ θεμελίου ἡμῶν νόμου καὶ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ δικαίου καὶ τῆς λογικῆς.—Ἂν δὲ ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχῃ καὶ νῦν ἐλευθερία τις τύπου, καίτοι κρατοῦντος τοῦ τυποκτόνου τούτου νόμου, αἰτία τούτου ἑτέρα τις ἐγγύησις, ὑπό τε τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῶν ἀλλοδαπῶν

συνταγμάτων καθιερωμένη, ἡ ὑπαγωγὴ τῶν τοῦ τύπου ἀδικημάτων (τῶν μὴ ἀφορώντων εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον) εἰς τὸ δικαστήριον τῶν ἐνόρκων (Συντ. ἑλλην. ἄρθρ. 95). Οἱ ἔνορκοι, μὴ ὀφείλοντες νὰ αἰτιολογῶσι τὰς ἀποράσεις αὐτῶν, ἔσωσαν τὸν τύπον ἀπὸ τῆς καταδρομῆς τῆς ἐξουσίας δι' ἐτυμηγοριῶν ἀδίκων μὲν ἐσθ' ὅτε κατὰ τύπον, ὡς παραχαρασσουσῶν τὰ πραγματικὰ γεγονότα πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐφαρμογῆς αὐθαιρέτου νόμου, δικαιοτάτων δὲ καὶ ἐντιμοτάτων πράγματι, ὡς συμφωνουσῶν κατὰ πάντα πρὸς τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ αἰωνίου φυσικοῦ νόμου.

ΙΒ'. Ἡ ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι.

§ 183. Εἴπομεν ἤδη, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, προικισθεὶς ὑπὸ τῆς φύσεως διὰ τοῦ μεγαλοπρεποῦς δωρήματος τοῦ λόγου, δὲν δύναται ν' ἀπογυμνωθῇ τῆς παρεπομένης αὐτῷ ἐλευθερίας τοῦ γράφειν καὶ τοῦ τυποῦν χωρὶς τῆς ἐκ βάθρων καταστροφῆς αὐτοῦ τοῦ δικαιώματος τοῦ λέγειν. Ὠνομάσαμεν δὲ διὰ τοῦτο ἀτομικὴν ἐλευθερίαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς γραφῆς καὶ τοῦ τύπου καὶ συνεπεράναμεν, ὅτι διὰ τοῦτο ἡ ἐλευθερία αὕτη δέον νὰ ὑπάρχῃ ἀκεραία, ἀκολόβωτος καὶ ἀπαραβίαστος. Ὡς ὅμως ἡ ἐλευθερία τοῦ γράφειν καὶ τοῦ τυποῦν παρομαρτεῖ ἀναγκαίως τῇ ἐλευθερίᾳ τοῦ λέγειν, φύσει ἀναπόσπαστος ἀπ' αὐτῆς οὖσα, οὕτως ἐπίσης φυσικὸν καὶ γνήσιον τέκνον, ἀπόῤῥοια ἀναγκαία αὐτῆς, εἶναι καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι. Πῶς δύναται τῷ ὄντι νὰ ἐνασκήσῃ τις τὸ φυσικὸν τοῦ λέγειν δικαίωμα, ὅταν ἦναι αὐτῷ ἀπηγορευμένον νὰ πελάζῃ ἄλλῳ ἀνθρώπῳ, ἐνὶ ἢ πολλοῖς; Ἐντεῦθεν τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι. Αἰρομένης τῆς εἰρημένης ἀπαγορεύσεως, ἐπιτρεπομένου δηλαδὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ προσεγγίζῃ καὶ συνδιατρίβῃ ἄλλοις καὶ νὰ προβαίνῃ εἰς συντόμους ἢ διεξοδικὰς μετ' αὐτῶν συνδιαλέξεις, συνέρχονται τυχαίως ἢ μετὰ πρόσκλησίν τινος ἐν ὡρισμένῳ τόπῳ ὀλίγοι ἢ πολλοὶ καὶ εἷς τούτων ἢ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν λαμβάνουσι τὸν λόγον ἀλλεπαλλήλως, ὅπως ἀστειολογήσωσιν ἢ σπουδαιολογήσωσι περὶ τῶν ζητημάτων τῆς ἡμέρας, συζητήσωσι περὶ ἐπιστημονικῶν ἢ τεχνικῶν θεμάτων ἢ διασκεφθῶσι περὶ τῶν πάντας διαφερόντων πραγμάτων τῆς πολιτείας. Ἰδοὺ τὸ δ ι κ α ί ω μ α τ ο ῦ σ υ ν έ ρ χ ε σ θ α ι ἢ σ υ ν α θ ρ ο ί ζ ε σ θ α ι. Ἀλλ' αἰρομένης ἐπίσης τῆς ἀπαγορεύσεως καὶ συγχωρουμένου τοῦ δικαιώματος τοῦ συνέρχεσθαι, δύνανται οἱ ἅπαξ συνελθόντες νὰ ὁρίσωσι τακτὰς ἡμέρας καὶ ὥρας τῆς ἑβδομάδος,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ μηνὸς ἢ τοῦ ἐνιαυτοῦ πρὸς διαρκῆ συνέλευσιν. Ἰδοὺ τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι(*). Ὅθεν καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι εἶναι ἀτομικὴ ἐλευθερία, ἧς ἐπομένως ἀθέμιστος ἡ ὁπωσδήποτε ἀκρωτηρίασις καὶ κολόβωσις· ἀλλ' ἡ ἀτομικὴ αὕτη ἐλευθερία εἶναι καὶ σπουδαιοτάτη συμπληρωτικὴ πολιτικὴ ἐλευθερία, ἀνυσιμωτάτη οὐ μόνον ἐν κανονικῇ καταστάσει πραγμάτων εἰς χειραγώγησιν τοῦ δημοσίου φρονήματος καὶ εἰς προσήκουσαν ἐνάσκησιν τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀνωμάλῳ καταστάσει (καταστάσει δηλονότι ἀποῤῥοφήσεως καὶ συγκεντρώσεως τῶν τριῶν πολιτικῶν ἐξουσιῶν εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐκτελεστικῆς) εἰς διάσωσιν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος καὶ διατήρησιν τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν. Ἐν καιρῷ ἐκλογῶν αἱ ὑπαίθριοι ἀγορεύσεις καὶ αἱ ἐν συλλόγοις συζητήσεις συμβάλλονται εἰς τὴν πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς εὐρυτέραν ἀνακοίνωσιν τῶν δοξασιῶν καὶ φρονημάτων τῶν ὑποψηφίων, εἰς τὴν μεταξὺ τῶν ἐκλογέων συζήτησιν περὶ τοῦ τίνες ἀρχαὶ δέον νὰ ψηφισθῶσι διὰ τῆς ψηφοφορίας καὶ τοῦ τὶς ὁ ἐπιτηδειότερον καὶ εἰλικρινέστερον ἀντιπροσωπεύσων αὐτάς, εἰς τὴν μόρφωσιν ἐν γένει τῆς δημοσίας γνώμης περί τε τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων. Ἐν ἐποχῇ δὲ παραβιάσεως τοῦ Συνταγμ. χάρτου τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι συντελεῖ σπουδαίως εἰς τὴν εὐχερεστέραν καὶ ταχυτέραν μεταξὺ τῶν πολιτῶν σύσκεψιν καὶ ὁμορροσύνην περὶ τῶν μέσων τῆς ἀποτροπῆς τῶν πιέσεων καὶ τῶν ἐπεμβάσεων καὶ τὴν ἐπαναγωγὴν τῶν διαφόρων πολιτειακῶν ἐξουσιῶν εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ νόμου, εἰς τὴν διὰ τῶν νουθεσιῶν, τῶν ἀποδοκιμασιῶν καὶ τῶν ἀπειλῶν ἀποτροπὴν τῆς κυβερνώσης μερίδος ἢ τοῦ ἡγεμόνος πορείας ὀλισθηρᾶς.

§ 184. Ἀλλ' ὅ,τι συνέβη εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, ἐπὶ πολὺ παραγνωρισθεῖσαν καὶ πολεμηθεῖσαν ἐπὶ τῇ προφάσει τῆς διατηρήσεως τῆς τάξεως, συνέβη καὶ εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ συνέρχε-

(*) Εἰς τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι ἔχουσι τὴν πηγὴν αὐτῶν αἱ ἐν Ἀγγλίᾳ συχνότατα ἐνεργούμεναι δημόσιαι συναθροίσεις (meetings), συγκαλούμεναι ὑπὸ προσώπων εὐδοξούντων παρὰ τῷ λαῷ δι' εἰδικὸν σκοπόν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπὶ τῇ ἀφορμῇ δεινῆς συμφορᾶς, γεγονότος τινὸς πολιτικοῦ σπουδαίου, ἐκλογῆς βουλευτικῆς κτλ. Εἰς δὲ τὸ τοῦ συνεταιρίζεσθαι ὀφείλονται οἱ καταρτιζόμενοι πολλαπλοῖ σύλλογοι (clubs), οἱ γαλλιστὶ λεγόμενοι cercles καὶ γερμανιστὶ casinos· ἀμφότεραι αἱ λέξεις αὗται club καὶ meeting εἰσιν ἀγγλικαί, ἀλλ' ἡ πρώτη τούτων, ἀγγλιστὶ ἐμφαίνουσα πάντα σύλλογον (πολεμικὸν, φιλολογικὸν, ἐμπορικὸν), υἱοθετήθη ὑπὸ τῶν Γάλλων εἰς δήλωσιν τῶν πολιτικῶν μόνον συλλόγων.

σθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι. Ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι διὰ τῶν συναθροίσεων καὶ τῶν συλλόγων δύναται ἑκάστοτε ἡ δημοκοπία νὰ συνταράσσῃ τὴν δημοσίαν τάξιν πρὸς ἱκανοποίησιν ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν παθῶν καὶ συμφερόντων, κατεπολέμησαν τῆς δεσποτείας οἱ ὀπαδοὶ καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι. Ἀλλ' ὡς πραγματευόμενοι περὶ τῆς τοῦ τύπου ἐλευθερίας, παρετηρήσαμεν, ὅτι αὕτη μόνον ἀγαθὰ δύναται νὰ ἐπαγάγῃ, φωτίζουσα τὸ δημόσιον φρόνημα, φέρουσα εἰς τὸ μέσον νέας γνώμας, ἐσθ' ὅτε ἄγαν σπουδαίας, νουθετοῦσα καὶ ἀπειλοῦσα τὰς αὐθαιρέτους κυβερνήσεις, διὰ δὲ τούτου σωφρονίζουσα ἢ ἐνίοτε καὶ καταστρέφουσα ἐπ' ἐθνικῇ ὠφελείᾳ αὐτάς, οὕτω παρατηροῦμεν καὶ ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ἡ τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι ἐλευθερία μόνον ἀγαθὰ δύναται νὰ παραγάγῃ, οὐδέποτε δὲ κακά. Καὶ ἐν πρώτοις εἴπομεν ἤδη, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐνασκηθῇ προσηκόντως τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν ἄνευ τῆς ἐλευθερίας ταύτης. Πῶς τῷ ὄντι δύναται ὁ ἐργατικὸς πολίτης, ὁ μὴ εἰθισμένος μάλιστα εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἐφημερίδων, νὰ δώσῃ ἐν ἐπιγνώσει τὴν ψῆφον αὐτοῦ, ἂν μὴ πρότερον συζητηθῶσι δεόντως αἱ διακρίνουσαι τοὺς τῶν διαφόρων κομμάτων βουλευτοθήρας ἀρχαί, ἂν μὴ πολλάκις ἐκ τῆς προσωπικῆς πρὸς τὸν ὑποψήφιον ἐπαρῆς μάθῃ τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ δόξας, ἂν μὴ δεχθῇ τὰς πανδήμους αὐτοῦ ὑποσχέσεις περὶ τῆς παρακολουθήσεως τῆς δεῖνα ἢ δεῖνα πολιτικῆς πορείας; Πῶς οἱ πολῖται, ἰδίως δὲ οἱ διὰ τὴν κοινωνικὴν αὐτῶν βαρύτητα μεῖζον παρὰ τῷ λαῷ ἰσχύοντες, νὰ συσκεφθῶσι καὶ ὁμονοήσωσιν ἀλλήλοις περὶ τῆς διὰ καταβολῆς ἀπὸ κοινοῦ τῶν διὰ τὴν ἐκλογὴν ἀναγκαίων χρημάτων καὶ τῆς ἄλλης προπαρασκευαστικῆς ἐνεργείας ὑποστηρίξεως τούτων ἢ ἐκείνων τῶν ὑποψηφίων; πῶς δύνανται οἱ ἐκλογεῖς νὰ αἰτήσωσι λογοδοσίαν (ἠθικὴν δηλονότι λογοδοσίαν) παρὰ τῶν ἐκλεχθέντων ἀντιπροσώπων περὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἀκολουθηθείσης νομοθετικῆς καὶ πολιτικῆς πορείας.

Ἄλλως διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ πολιτικῶν συνεταιρισμῶν τῶν σπουδαίων τῆς πολιτείας ἀνδρῶν δύναται πολλάκις νὰ κατορθωθῇ ἡ παρασκευὴ τῆς δημοσίας γνώμης ἢ καὶ ἡ ἠθικὴ ἐξανάγκασις τῆς νομοθ. ἐξουσίας εἰς ἐπιψήφισιν νομοθετημάτων ἀναγκαίων, περιστολὴν ματαίων δαπανῶν κτλ. (*) Πολλάκις καὶ ὑπὸ ἐλευθερώτατον πολίτευμα τὸ κοινοβούλιον διχάζεται εἰς πολιτικὰς φατρίας, οὐδεμίαν σημαίαν προόδου φερούσας, ἀλλ' ἁπλῶς

(*) Ὁ μέγιστος πολιτικὸς ἀνὴρ τῆς Ἀγγλίας, ὁ Πὴλ, προτείνας ὡς ὑπουργὸς εἰς τὸ κοινοβούλιον τὴν καταργήσιν τῶν π ρ ο σ τ α τ ε υ τ ι κ ῶ ν ν ό μ ω ν, οἵτινες

ἀποσκοπούσας εἰς τὴν διατήρησιν ἢ κατάληψιν τῆς ἐξουσία
Τότε μόνον διὰ τῶν συλλόγων καὶ τῶν συναθροίσεων δύναται ν
ἐξέλθῃ τοῦ φατριαστικοῦ βορβόρου ἡ πολιτεία, νὰ ἀνέλθῃ εἰς πε
ριωπὴν εὐγενεστέραν καὶ ὑψηλοτέραν καὶ νὰ ἑλκυσθῇ ἡ προσοχ
τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ τοῦ ἡγεμόνος εἰς ἐνεργοὺς καὶ πρακτ
κὰς μεταῤῥυθμίσεις, εἰς σπουδαίας καὶ λυσιτελεῖς περὶ πολιτεία
σκέψεις.

§ 185. Δὲν εἶναι βεβαίως πιθανὸν, ὅτι ἀνεξάρτητοι πολῖται δύ
ναναί ποτε νὰ καταστήσωσι συνεταιρισμὸν κακοήθη ἐπὶ τῷ σκο
πῷ τῆς ἐπιβουλῆς τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, τῶν ἐθνικῶν συμ
φερόντων ἢ τῶν ἰδιωτικῶν περιουσιῶν· ἀλλὰ καὶ ἂν καταρτισθ
τοιοῦτος, σμικρὰν δύναται νὰ ἔχῃ ῥοπὴν εἰς τὸ δημόσιον φρόνη
μα, ὀλίγους δὲ διὰ τοῦτο δύναται νὰ καταστήσῃ προσηλύτους
Ἀλλ' εἴτε οὕτως εἴτε ἄλλως, τοιοῦτος συνεταιρισμὸς, δημοσίω
ἢ καὶ μυστικῶς καθιδρυόμενος, παραβιάζει οὐ μόνον τὰς ἀρχὰς τῆ
ἠθικῆς ἀλλὰ καὶ τὰς διατάξεις τοῦ θετικοῦ ποινικοῦ δικαίου, ἀ
παγορεύοντος τὴν συνωμοσίαν πρὸς διάπραξιν ἀδικημάτων. Ἡ δ
δικαστικὴ ἐξουσία δικαιοῦται καὶ ὀφείλει νὰ καταδιώξῃ τὸν πε
ρικλείοντα ἐν τοῖς σπλάγχνοις αὐτοῦ τὸ ἀδίκημα συνεταιρισμὸ
καὶ νὰ κολάσῃ προσηκόντως τοὺς τὴν ἀνομίαν ἐργαζομένου
ἐν κακοήθει συνεταιρισμῷ· εἰς τὴν ἐξουσίαν δὲ ταύτην, πόῤῥω ὢ
σταμένην τῶν κομματικῶν παθῶν καὶ συμφερόντων, δύναται ν'ἀ
πονεμηθῇ καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ διαλύειν διὰ δικαστ. ἀποφάσεω
τοὺς συνεταιρισμοὺς, καθ' ὧν ἐγείρονται σπουδαῖαι ὑπόνοιαι σκο
πῶν κακοήθων ἢ παρανόμων. Δὲν εἶναι ἐπίσης πιθανὸν, ὅτι ἡ με
γάλη πλειονοψηφία τῶν συνερχομένων εἰς συνάθροισιν συντηρη
τικῶν πολιτῶν θέλει σαγηνευθῇ ὑπὸ δημοκόπου ῥητορείας, τεινού
σης εἰς διάπραξιν ἀνοσίων πράξεων· ἀλλ' οὐδὲν ἧττον πρὸς πρό
ληψιν ἐνδεχομένων ἀπευκταίων ὀρθὸν καὶ δικαιότατον εἶναι νὰ ἀ
παγορευθῇ μὲν τὸ δικαίωμα τοῦ ὁπλοφορεῖν, νὰ ὁρισθῇ δὲ, ὅτ
ἡ ἐπαγρυπνοῦσα εἰς τὴν διατήρησιν τῆς δημοσίας ταξεως ἀρχ
δικαιοῦται νὰ ἀποτρέπῃ διὰ προκηρύξεως τὴν εἰς ὡρισμένας πλα
τείας ἢ ὁδοὺς συγκέντρωσιν τῶν πολιτῶν, ὡς ἐπίσης νὰ περιπολ
κατὰ τὰς δημοσίας συναθροίσεις πρὸς ἀποτροπὴν ἐνδεχομένω
ἀξιοποίνων πράξεων· πρέπον δὲ νὰ ἀνατεθῇ εἰς τὴν δικαστικὴν ἐ

ἐπροστάτευον τὴν ἐγχώριον γεωργίαν καὶ κατεστέλλον τὴν ἐμπορικὴν ἐλευθερίαν,
ἐκήρυξαν ἄξιον τῆς εὐγνωμοσύνης τὸν σύλλογον, εἰς ὃν ὠφείλετο ἡ παρα
σκευὴ καὶ μόρφωσις τοῦ δημοσίου πνεύματος κατὰ τῶν νόμων τούτων (Βλ. Πρακτι
κὰ Ἀγγλικῆς Βουλῆς).

ξουσίαν, ἥτις, ὡς ἐρρέθη, δεόντως καταρτιζομένη, εἶναι ἀνύποπτος πάντη, τὸ δικαίωμα τῆς δι' ἀποφάσεως προληπτικῆς, ἐγκαίρως δημοσιευομένης, ἀπαγορεύσεως τῆς συναθροίσεως δι' ὡρισμένον λόγον.

§ 186. Ἐξετάσωμεν ἤδη κατὰ πόσον τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι ἐσεβάσθησαν καὶ καθιέρωσαν οἱ συνταγματικοὶ χάρται τῶν διαφόρων ἐπικρατειῶν. Ὑπὸ τὰ ἄκρατα μοναρχικὰ πολιτεύματα, ὅπου μετὰ τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν συνελλείπουσι δυστυχῶς κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ αἱ ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι, δὲν ἐπιτρέπεται ἡ συνάθροισις ἢ κατάρθισις οἱωνδήποτε συλλόγων καὶ ἑταιριῶν ἄνευ ἀδείας τῆς ἀρχῆς, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τελείαν αὐτῶν ἀπαγόρευσιν. Ἐκεῖ βουλευτικοῦ βήματος μὴ ὑπάρχοντος, τοῦ τύπου διατελοῦντος ὑπὸ λογοκρισίαν, τῆς ἐλευθερίας τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι μὴ ἐγχωρούσης, οὔτε ἴχνος ὑπάρχει ἐλευθερίας τοῦ λόγου. Ὡς μόνον δὲ ἄσυλον αὐτῆς, καὶ τοῦτο μόνον ἐν ταῖς μᾶλλον πεπολιτισμέναις ἐκ τῶν μοναρχικῶν ἐπικρατειῶν, χρησιμεύει τὸ δικανικὸν βῆμα καὶ τὸ βῆμα τῶν τάφων. Ἀφ' ἧς ἡ ἔξοχος δυὰς τῶν μεγάλων τοῦ ΙΗ'. αἰῶνος φιλοσόφων καὶ νομολόγων, ὁ Βεκκαρίας καὶ ὁ Filangieri, καὶ οἱ σπουδαῖοι ἑρμηνευταὶ καὶ ὑπομνηματισταὶ τῶν φιλανθρώπων καὶ προοδευτικῶν πραγματειῶν αὐτῶν διέσεισαν τὸ μυσαρὸν οἰκοδόμημα τῶν ἀρχαίων ποινικῶν νόμων, ἀποκαλύψαντες τολμηρῶς καὶ πειστικῶς τὴν ἀνεπιείκειαν, τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν βαρβαρότητα αὐτῶν, ἀνεγνωρίσθη ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἐπικρατείαις ἡ ὀρθότης τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος τοῦ δικαιώματος τῆς ὑπερασπίσεως πρὸς τὸ τῆς κατηγορίας, ἑπομένως καθιερώθησαν ἐγγυήσεις τινὲς ἐν τῇ διαδικασίᾳ καὶ ἐπετράπη ἡ δημοσιότης τῶν δικαστικῶν συζητήσεων καὶ ἡ ὑπὸ δικηγόρων ὑπεράσπισις τῶν κατηγορουμένων. Ἐντεῦθεν καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς μοναρχικωτάταις ἐπικρατείαις ὑπάρχει ἐλευθερία τις τοῦ δικανικοῦ βήματος, ἐπιτήδειος δὲ καὶ εὐφραδὴς οὐχ ἧττον ἢ ἐλευθεριάζων συνήγορος στιγματίζει τεχνηέντως τὰς αὐθαιρεσίας καὶ τὰς αἰσχρότητας τῆς βιαίας καὶ αὐτογνώμονος ἐξουσίας. Τὸ δὲ ἔθος τοῦ ἐκφωνεῖν ἐπιταφίους λόγους ἐπὶ τῶν νεκρῶν τῶν διαπρεψάντων πως ἐν τῇ πολιτείᾳ, ὅπερ, εἰσαχθὲν ἐπὶ τοῦ μεγάλου τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν πολιτικοῦ καὶ ῥητορικοῦ ἀνδρὸς Περικλέους, ἐγενικεύθη ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, ἐχρησίμευσε πολλάκις ἐν μοναρχικαῖς καὶ εὐδοσυνταγματικαῖς πολιτείαις εἰς στιγματισμὸν τῆς κυβερνητικῆς παρθορᾶς καὶ μόρφωσιν τῆς δημοσίας γνώμης.

Ἐν δὲ ταῖς ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις ἐπεκράτησε μὲν,

οὐχὶ πάντοτε διαρρήδην καθιερωθὲν, τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ τοῦ συνεταιρίζεσθαι. Ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι εἰς συναθροίσεις καὶ συσκέπτεσθαι δι' ἀγορεύσεων εἶναι ἐκ παλαιῶν χρόνων ἀπόλυτον (*). Ἂν ὅμως συνάθροισίς τις παρεκτραπῇ εἰς διαδηλώσεις στασιαστικὰς, δύο εἰρηνοδίκαι ἢ εἰρηνοποιοὶ, (καὶ σημειωτέον, ὅτι οὗτοι ἐν Ἀγγλίᾳ ἔχουσιν ἐν πολλοῖς διοικητικὰ καθήκοντα), μετὰ καὶ τοῦ Scheriff (ὅστις εἶναι τρόπον τινὰ ἀρχηγὸς τῆς τοπικῆς διοικήσεως), δύνανται διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῆς λεγομένης Riot act νὰ προκαλέσωσιν αὐτοστιγμεὶ τὴν διάλυσιν· ἅμα δὲ τῇ ὑπό τινος εἰρηνοδίκου ἀναγνώσει τῆς πράξεως ταύτης ὀφείλουσιν οἱ συναθροισθέντες νὰ διαλυθῶσιν· ἀλλως μετὰ μίαν ὥραν ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῆς, γίνεται χρῆσις τῆς ὑλικῆς βίας πρὸς διάλυσιν, συλλαμβάνονται δὲ καὶ τιμωροῦνται αὐστηρῶς οἱ ἀνθιστάμενοι. Τὸ δικαίωμα ὅμως τοῦ συνεταιρίζεσθαι, τοῦ καταρτίζειν δηλονότι πολιτικοὺς συλλόγους καὶ ἑταιρίας ἐξ ὡρισμένων προσώπων ὑπάγεται εἰς προληπτικὸν περιορισμὸν, τὸν ἑξῆς. Κατὰ νόμον ψηφισθέντα ἐπὶ Γεωργίου τοῦ Γ', ὅστις εἰσέτι διέπει ἐν Ἀγγλίᾳ τὴν σύστασιν πολιτικῶν συλλόγων καὶ ἑταιριῶν, οἱ καθαρῶς πολιτικοὶ σύλλογοι, ὧν ὑποκείμενον ἡ συζήτησις πολιτικῶν πραγμάτων, ἔχουσιν ἀνάγκην πρὸς ἐγκαθίδρυσιν αὐτῶν τῆς προηγουμένης ἀδείας δύο εἰρηνοδικῶν ἐν Ἀγγλίᾳ. Ὁ προληπτικὸς οὗτος περιορισμὸς εἶναι βεβαίως ἐπιστημονικῶς ἀποδοκιμαστέος, διότι οὐδενὶ ἔξεστιν ὑποβάλλειν εἰς περιορισμὸν ἐκ τῶν προτέρων τὰς ἀτομικὰς, τουτέστι φυσικὰς ἐλευθερίας, ἐν αἷς κατὰ τὰ ἄνω εἰρημένα περιλαμβάνεται ἐν ταῖς πρώταις ἡ τοῦ συνεταιρίζεσθαι· ἀλλ' εὐτυχῶς ὁ περιορισμὸς οὗτος εἶναι ἀκίνδυνος, διότι οἱ εἰρηνοδίκαι ἢ εἰρηνοποιοὶ τῆς Ἀγγλίας δὲν εἶναι ὄργανα τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας, ὡς ἐν Ἑλλάδι οἱ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι, ἀλλ' ἀνεξάρτητοι καὶ εὔποροι καὶ πεφωτισμένοι πολῖται, ὀφείλοντες τὴν θέσιν αὐτῶν εἰς τὴν ἐκλογήν.—Ἐν Γαλλίᾳ ἡ ἐπαναστατικὴ Συνέλευσις τοῦ 1789 ἐθέσπισε διὰ νόμου (τῆς 13—19 Νοεμβρίου 1790) τό τε δικ. τοῦ συνέρχεσθαι καὶ τὸ δικ. τοῦ συνεταιρίζεσθαι, ἀλλὰ δι' ἑτέρου νόμου μετὰ ἕνα περίπου ἐνιαυτὸν ἐκδοθέντος (τῆς

(*) Ἐπωφελούμενος ἐκ τοῦ δικαιώματος τούτου ὁ περιβόητος Ἰρλανδὸς ὀχλοαρέσκης Ὀκονέλλος κατώρθωσε διὰ τῆς περὶ αὐτὸν συγκεντρώσεως 8 ἑκατομμυρίων Ἰρλανδῶν, ὀφειλομένης εἰς τὴν μαγικὴν αὐτοῦ εὐγλωττίαν καὶ τὴν ἐξάκουστον σαγηνευτικὴν ἐπιτηδειότητα, νὰ καταρρίψῃ τὴν ἀπάνθρωπον τῆς Ἰρλανδίας νομοθεσίαν, ἐξαναγκάσας διὰ τῆς ἠθικῆς τῶν συναθροίσεων ἐπιδράσεως τὸ κοινοβούλιον νὰ ψηφίσῃ τὴν καθολικὴν μεταρρύθμισιν.

18—22 Μαΐου τοῦ 1791) ἀφήρεσε τὸ δικαίωμα τοῦ τοιχοκολλῶν ἀποφάσεις, ἐκδοθείσας ὑπὸ συναθροίσεων τοῦ λαοῦ. Τὸ δὲ Σύνταγμα τοῦ 1791, σιωπῶν ὅλως περὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ συνεταιρίζεσθαι, ἐπέτρεψε τὸ συνέρχεσθαι ἡσύχως καὶ ἀόπλως. Ἐν τούτοις ὑπὸ τὸ Σύνταγμα τοῦτο κατηρτίσθησαν ἐν Γαλλίᾳ ταραχώδεις πολιτικοὶ σύλλογοι, οἵτινες, ἀπεικονίζοντες τὸ θορυβῶδες καὶ στασιωτικὸν πνεῦμα τῆς τότε κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς καταστάσεως τῶν Γάλλων, ἐξετράπησαν τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν· τούτου δ' ἕνεκα ἡ συντάξασα τὸ Σύνταγμα τοῦ 1795 Γαλλικὴ συνέλευσις περιέστειλέ πως τὰς συναθροίσεις καὶ τοὺς συνεταιρισμούς· ἔτι δὲ μᾶλλον περιέστειλε τοὺς συνεταιρισμούς, σχεδὸν καταργήσας αὐτοὺς ὅλως, ὁ ἐπὶ τῆς αὐτοκράτορος δυνάμεως Ναπολέοντος τοῦ Α'. ἐκδοθεὶς ποινικὸς νόμος διὰ τοῦ 291 ἄρθρου αὐτοῦ, ὃ συνεπλήρωσε καὶ ἐπεξήγησεν ὁ ἀπὸ 10 Ἀπριλίου 1834 νόμος. Τὸ δημοκρατικὸν σύνταγμα τοῦ 1848 ἐπανακαθιέρωσε τό τε δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι εἰρηναίως καὶ ἀόπλως καὶ τὸ τοῦ συνεταιρίζεσθαι. Ἀλλὰ τὸ Σύνταγμα τοῦτο τετραετῆ μόνον διήνυσε βίον, ἀνατραπὲν ὑπὸ τοῦ Ναπολεοντείου πραξικοπήματος, ὅπερ παρήγαγε θρόνον αὐτοκρατορικὸν καὶ σύνταγμα ἄγαν περιωρισμένον, καθ' ὃ αἵ τε συναθροίσεις καὶ οἱ συνεταιρισμοὶ ὑπήγοντο εἰς τὴν προτέραν τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ὀργάνων αὐτῆς ἀδειαν. Ἐν δὲ τῷ βασιλείῳ τῆς Βυρτεμβέργης, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις Γερμανικοῖς κράτεσι, δὲν καθιεροῦνται μὲν ὀνομαστικῶς τὰ δικαιώματα τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι· ἀλλ' οὐχ ἧττον ἀείποτε ἐθεωρήθησαν ὑπάρχοντα. Λίαν δ' ὀρθῶς ὁ ἐν τοῖς μάκαρσιν ἤδη κατατεταγμένος περιφανὴς νομικὸς Mohl ὑπεστήριζε καὶ ἐκεῖ τὴν ὑπόστασιν αὐτῶν, συνάγων αὐτὴν ἐκ τῆς ἀλληλουχίας τῶν ὅλων συνταγματικῶν διατάξεων, καθὸ φύσει συνδεδεμένων ἀναποσπάστως πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦ λ έ γ ε ι ν, ὅπερ καθιεροῖ καὶ τῆς Βυρτεμβέργης τὸ Σύνταγμα, ἐπιτρέπον τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀ ν α φ έ ρ ε σ θ α ι, ὅπερ πολλοὶ ὁμοῦ δύνανται νὰ ἀσκήσωσι μόνον διὰ τῆς συναθροίσεως ἢ τοῦ συνεταιρισμοῦ. Τὸ δὲ Βελγικὸν Σύνταγμα (ἄρθρον 12) ἐπιτρέπει μὲν ἀκωλύτως τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι ἠρεμαίως καὶ ἀόπλως, ἀλλ' οὐχ ἧττον ὑποβάλλει τὰς ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις εἰς τοὺς ἀστυνομικοὺς νόμους, καθ' οὓς δύναται νὰ διαλυθῇ ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας συνάθροισις, ἐπίφοβος εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν· καθιεροῖ δὲ ἀπεριορίστως τὸ δικ. τοῦ συνεταιρίζεσθαι, ῥητῶς ἀπαλλάσσον αὐτὸ παντὸς προληπτικοῦ περιορισμοῦ. (*) Ἐν δὲ ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, ὡς

(*) Τοσοῦτον ἀπεριόριστον εἶναι ἐν Βελγίῳ τὸ δικαίωμα τοῦτο, ὥστε ἡμιφθάντη-

καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ, ἀμφότερα τὰ δικαιώματα ταῦτα εἶναι καθιερωμένα ἄνευ περιορισμοῦ διὰ τῶν δημοκρατικῶν αὐτῶν συνταγμάτων. Κέκτηται δὲ μόνον ἐν Ἑλβετίᾳ τὸ δικαίωμα ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία τῶν καντονίων νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν διάλυσιν ἑταιριῶν καὶ συλλόγων, ἀποδεδειγμένως καταχρησαμένων τῷ δικαιώματι τοῦ συνεταιρίζεσθαι.

§ 187. Ἐξετάσωμεν ἤδη τίνες ἀρχαὶ διέπουσι παρ' ἡμῖν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι. Τὸ πρῶτον παρ' ἡμῖν συνταγματικὸν Σύνταγμα (τὸ τοῦ 1844) οὐδεμίαν περὶ τῶν δύο τούτων συναφῶν καὶ ἀλληλενδέτων δικαιωμάτων μνείαν ποιούμενον φαίνεται· καθιεροῖ ὅμως ἕτερον δικαίωμα, οὗ ἡ ἐνάσκησις ἀποβαίνει ἀδύνατος ἄνευ τοῦ δικ. τοῦ συνέρχεσθαι, ᾧ παρέπεται καὶ τοῦ συνεταιρίζεσθαι. Τὸ δικαίωμα τοῦτο εἶναι τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι, ὅπερ καὶ τὸ προλαβὸν ἡμῶν σύνταγμα (ἄρθρον 7) ἀπονέμει εἰς τοὺς πολίτας, οὐ μόνον ἰδίᾳ ἕκαστον, ἀλλὰ καὶ π ο λ λ ο ὺ ς ὁ μ ο ῦ· πῶς δὲ δύνανται π ο λ λ ο ὶ ὁ μ ο ῦ νὰ ἐνασκήσωσι τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι, ἂν μὴ πρότερον συνέλθωσι, συσκεφθῶσι καὶ συναποφανθῶσι; Ὡς λοιπὸν ἐν τῷ συντάγματι τῆς Βυρτεμβέργης, καθιεροῦντι ἐπίσης τὸ δικ. μόνον τοῦ ἀναφέρεσθαι, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι, ὀρθῶς ἐδογμάτισεν ὁ διάσημος Mohl, ὅτι καὶ τὰ δικαιώματα ταῦτα εἰσὶν ἀνεγνωρισμένα δι' αὐτοῦ, οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι καὶ ὑπὸ τὸ παλαιὸν ἡμῶν Σύνταγμα ἐδίουν ἐν Ἑλλάδι τὰ δικαιώματα ταῦτα. Ἀλλὰ τὸ νέον ἡμῶν Σύνταγμα, τοῦ 1864, ἦρε πᾶσαν περὶ τούτου ἀμφιβολίαν, καθιερῶσαν ἐπιῤῥήδην διὰ τῶν ἄρθρων αὐτοῦ 10 καὶ 11 τὰ δικαιώματα τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνετ ιρίζεσθαι.

§ 188 Ἴδωμεν ἤδη ὑπὸ τίνας ὅρους καθιεροῖ τὰ δικαιώματα ταῦτα. Τὸ ἄρθρον 10, πραγματευόμενον περὶ τοῦ δικ. τοῦ συνέρχεσθαι, ἀποτελεῖται ἐκ 3 ἐδαφίων· καὶ κατὰ τὸ 1ον μὲν οἱ πολῖται ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι ἡσύχως καὶ ἀόπλως, ἀπαγορευεται ἄρα τὸ συνέρχεσθαι ἀνησύχως καὶ ἐνόπλως· κατὰ δὲ τὸ 2ον εἰς τας δημοσίας συναθροίσεις δικαιοῦται νὰ παρίσταται ἡ ἀστυνομία· κατὰ δὲ τὸ 3ον αἱ ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις δύνανται

θη ὑπὸ πολλῶν, ἂν δύναται νὰ συνισχύῃ τῷ Συντάγματι ἡ διάταξις τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου, καθ' ἣν αἱ ἀνώνυμοι ἐμπορικαὶ ἑταιρίαι δὲν δύνανται νὰ συσταθῶσιν ἄνευ βασιλικοῦ διατάγματος, ἐπιτρέποντος τὴν σύστασιν αὐτῶν. Ἀλλὰ τὸ ἀκυρωτικὸν τοῦ Βελγίου ἀπεψήνατο, ὅτι τὸ ἄρθρον τοῦ Συντάγματος τὸ καθιεροῦν ἀκεραίαν καὶ ἐντελῆ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ συνεταιρίζεσθαι, δὲν προὐτίθετο νὰ καταργήσῃ τὰς περὶ ἐμπορικῶν ἑταιριῶν εἰδικὰς διατάξεις τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου.

ν' ἀπαγορευθῶσιν, ἂν ἐξ αὐτῶν ἐπίκειται κίνδυνος εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν. Εἶναι τάχα ἔλλογοι οἱ τεθέντες περιορισμοί; Εἴδομεν, ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι ἐρείδεται πρὸς τὸ τοῦ ἀνθρώπου φυσικὸν καὶ ἀναφαίρετον δικαίωμα τοῦ συγκοινωνεῖν πρὸς τοὺς ὁμοίους αὐτῷ καὶ ἐκφράζειν αὐτοῖς προφορικῶς τὰ διανοήματα αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ ἄσκησις ταύτης οὐδαμῶς δεῖται τῆς χρήσεως ὅπλων ἢ τῆς εἰς παρακτικὰς διαδηλώσεις παρεκτροπῆς. Ὅθεν οὐδαμῶς ἀντίκειται εἰς τὸ φυσικὸν δίκαιον, οὔτε προσβάλλει τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν τοῦ συνέρχεσθαι ὁ διὰ τοῦ συντάγματος ἡμῶν καθιερούμενος περιορισμὸς τοῦ λαλεῖν, ἀκροᾶσθαι καὶ συσκέπτεσθαι ἄνευ ὅπλων καὶ ἄνευ θορυβωδῶν ἐπιδείξεων. Ἐν ᾧ δὲ οὐδόλως περιορίζει τὴν ἐλευθερίαν ταύτην, συντελεῖ ὅμως εἰς τὴν ἀσφάλισιν τῆς δημοσίας τάξεως, τοῦ καθεστῶτος, τῆς εἰρήνης τῶν πολιτῶν ἀπὸ τῆς ἐπιβουλῆς ὀλίγων ταραξιῶν ἢ ἰδιοτελῶν ἀνθρώπων. Ἐπιτρεπομένου τοῦ συνέρχεσθαι ἐν ὅπλοις ἢ προκαλεῖν ταραχώδεις διαδηλώσεις, οὐ μόνον τραυματίζεται καιρίως ἡ εἰρήνη τῆς πόλεως καὶ τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ καὶ φόβος αἱματοχυσιῶν καὶ ῥήξεων καὶ τὸν ἔσχατον κίνδυνον κινδυνεύει ἐσθ' ὅτε αὐτὸ τὸ δημοσίλητον καθεστὼς, ἀπειλούμενον ὑπὸ ὀλίγων μὲν ἀλλὰ συνεσωματωμένων καὶ τεθωρακισμένων δι' ὅπλων. Τοῦ δικαιώματος τῆς συναθροίσεως γίνεται ἰδίως χρῆσις ἐν ἐλευθέραις πολιτείαις ἐν ταῖς παραμοναῖς τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν πρὸς ἀκρόασιν τοῦ ὑποψηφίου, ὅστις ἐν πλήθοντι συνήθως ἀκροατηρίῳ ἀντιτάσσει τὴν ὀρθότητα τῶν ἰδίων δοξασιῶν εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ ἑτέρου προβαλλομένας ἢ πρὸς σύσκεψιν καὶ ἀπόφασιν περὶ τοῦ προτιμητέου ἐν τοῖς διαλαλοῦσι προσώπου ἢ συνδυασμοῦ. Ἀλλ' ἐπιτρεπομένης τῆς πλοφορίας ἐν ταῖς συνελεύσεσι, προφανὴς κίνδυνος παρίσταται μὴ συγκρουσθῶσιν αἱ ἀντιφρονοῦσαι φατρίαι, ἐντεῦθεν δὲ προέλθωσιν αἱματοχυσίαι, τραυματισμοί, φόνοι. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἄδεια τῆς παρευρέσεως τῆς ἀστυνομίας κατὰ τὰς δημοσίας συναθροίσεις (*), καὶ μάλιστα τὰς ἐν ὑπαίθρῳ οὐδὲν ἔχει ἄτοπον καὶ ἀνελεύθερον, ἅτε συντελοῦσα ἁπλῶς εἰς τὴν ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας γνῶσιν τῶν σκοπῶν τῆς συναθροίσεως, ἅμα δὲ τὴν ἔγκαιρον πρόληψιν τῶν δυναμένων νὰ προκύψωσι διαπληκτισμῶν καὶ ταραχῶν. Ἐξεταστέον δὴ τὴν τοῦ 3 ἐδαφίου διάταξιν. Ἡ δημοσία ἀσφάλεια δέον να

(*) Σημειωτέον, ὅτι τὸ Σύνταγμα λέγει δ η μ ο σ ί α ς· ἑπομένως οὐ μόνον κατὰ τὰς ἐν ἀσκέπῳ τόπῳ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν παντὶ δημοσίῳ τόπῳ συναθροίσεις, δηλονότι καὶ τὰς ἐν καταστήμασιν ὑπαγομένοις κατὰ τοὺς ἡμετέρους ἀστυνομικοὺς νόμους εἰς τὴν ἐπίσκεψιν τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, οἷον ξενοδοχείοις, καπηλείοις, καφενείοις κτλ. καιοῦται νὰ παρίσταται ἡ ἀστυνομία.

ἦναι ἐν τῶν προϋργιαιτάτων μελημάτων τῆς θεσμοθεσίας καὶ τῶν ἀρχῶν, διότι ἐν τῇ ἐδραιώσει αὐτῆς κεῖται ἡ ἐδραίωσις τοῦ ὑπάρχοντος πολιτεύματος καὶ τῶν ἐν αὐτῷ καθιερουμένων ἀτομικῶν καὶ πολιτειακῶν ἐλευθεριῶν. Ἂν λοιπὸν ἕνεκα λόγων σπουδαίων, ἕνεκα αἰτιῶν πασιδήλων πρόκειται ἐκ τῆς ἐνασκήσεως τοῦ δικαιώματος τοῦ συνέρχεσθαι νὰ διασαλευθῇ ἡ δημοσία ἀσφάλεια, ἧς τὰ πρώτιστα κήδονται πάντες οἱ πολῖται, οὐδεὶς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι πρέπει νὰ προτιμηθῇ αὐτῆς ἡ δυναμένη ἀνεπιβλαβῶς νὰ ἀναβληθῇ ἐνάσκησις τοῦ πολυτίμου δικαιώματος τοῦ συνέρχεσθαι. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι ἐν Ἑλλάδι διὰ τῆς διατάξεως ταύτης τοῦ συντάγματος δύναται νὰ ἐξουδενωθῇ ὅλως ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι, διότι ἑκάστοτε δύναται ἀναιτίως ἡ διοικητικὴ ἢ ἀστυνομικὴ ἀρχὴ, ὑπηρετοῦσα τὰ κομματικὰ πάθη καὶ συμφέροντα τῆς ἰσχυούσης φατρίας, νὰ ἀπαγορεύῃ διὰ προκηρύξεως τὴν συνάθροισιν· ἀλλὰ τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς ἐν Ἑλλάδι ὑποχειριότητος τῶν διοικητικῶν καὶ ἀστυνομικῶν ἀρχῶν εἰς τὸ διέπον κόμμα. Ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου οἱ μεγαλοκτήμονες καὶ ἄμισθοι εἰρηνοδίκαι δύνανται μόνοι νὰ ἐπιτάξωσι τῆς συναθροίσεως τὴν διάλυσιν, οὐδεὶς φόβος μὴ παραγκωνισθῇ ἡ ἀτομικὴ τοῦ συνέρχεσθαι ἐλευθερία. Ἀλλ' ὡς ἔχει ἡ ἐν Ἑλλάδι διοικητικὴ διοργάνωσις, ἡ τῶν συναθροίσεων ἀπαγόρευσις δέον νὰ ἀνατεθῇ οὐχὶ εἰς ἐξηρτημένα διοικητικὰ ὄργανα, ἀλλ' εἰς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν, τὸν ἐν ἑκάστῳ τόπῳ λ. χ. ἀνώτατον δικαστικὸν λειτουργὸν, οἷον ἐν Ἀθήναις τὸν πρόεδρον τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἐν ταῖς πρωτευούσαις τῶν Νομῶν τὸν πρόεδρον τῶν Πρωτοδικῶν· τοῦτο δὲ δὲν ἀπαγορεύει τὸ Σύνταγμα, καθὸ οὐδαμοῦ ὁρίζον τὴν δικαιουμένην ν' ἀπαγορεύῃ τὰς συναθροίσεες ἀρχήν (*).

§ 189. Τὸ δὲ 11 ἄρθρον τοῦ συντάγματος, τὸ ῥητῶς καθιεροῦν τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι, εἶναι ὅλως ἐλλιπὲς, διότι ἁπλῶς καθιεροῖ αὐτὸ, ὑποβάλλον τὸν κανονισμὸν καὶ τὴν διοργάνωσιν αὐτοῦ εἰς τὴν μέλλουσαν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, εἰς ἣν χορηγεῖ τὸ δικαίωμα νὰ συντάξῃ κατὰ τὸ δοκοῦν τὸν περὶ τούτου νόμον, ἀπαγορεῦον δὲ μόνον τὴν διὰ τοῦ νόμου τούτου ὑπαγωγὴν τοῦ δικαιώματος τοῦ συνεταιρίζεσθαι εἰς προηγουμένην τῆς κυβερνήσεως (ἐπαμένως καὶ τῶν ὀργάνων αὐτῆς) ἄδειαν. Ὑπάρχει ἄρα ἐπείγουσα χρεία τῆς ἐκδόσεως νόμου κανονίζοντος τὰ καθέκαστα καὶ τοῦ

(*) Ἐν γένει δὲ ὑπάρχει ἀνάγκη νόμου, ὀργανίζοντος ἐν τοῖς καθέκαστα τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι. Ἄνευ λεπτομερῶν καὶ σαφῶν ὀργανικῶν νόμων ἀδύνατος ἡ ἀσφάλισις τῶν διὰ τῶν Συντ. καθιερουμένων ἀτομικῶν δικαιωμάτων.

φρονοῦμεν, ὅτι ὁ ἐκδοτέος νόμος δέον νὰ καθιεροῖ ἀπεριορίστως τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι, εἰς οὐδεμιᾶς ἀρχῆς τὴν ἄδειαν ὑποβάλλων τὴν τῶν συλλόγων καὶ συνεταιρισμῶν σύστασιν, ὁρίζων δὲ μόνον τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς εἶναι διαλυτέοι, καὶ χορηγῶν τῇ δικαστικῇ μόνον ἐξουσίᾳ τὴν ἄδειαν τῆς δι' ἀποφάσεως ἠτιολογημένης διάλυσιν τῶν ἀνόσια ἐργαζομένων συλλόγων καὶ ἑταιριῶν (*).

(*) Μὴ ὑπάρχοντος τανῦν νόμου περὶ συνεταιρισμῶν, φρονοῦμεν, ὅτι οὔτε ἡ δικαστικὴ ἐξουσία δύναται νὰ διαλύσῃ οἱονδήποτε συνεταιρισμόν, ἂν μὴ ἐπέλθῃ πρότερον ποινικὴ αὐτοῦ καταδίκωξις δυνάμει τῶν ἄρθρων 57, 66 καὶ 121 τοῦ Ποινικοῦ Νόμου, τοῦ περὶ ἀθεμίτων ἑνώσεων καὶ ἑταιρειῶν κεφαλαίου τοῦ ποιν. νόμου καταργηθέντος προφανῶς διὰ τοῦ 11 ἄρθρου τοῦ Συντάγματος. — Ἂν οἱ συνεταιρισμοὶ (ἐπιστημονικοί, πολιτικοί, θρησκευτικοί, φιλανθρωπικοὶ κτλ. σύλλογοι) καταστάσσωνται εἰς τὰ νομικὰ πρόσωπα τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου, ὑπάρχει διαφωνία μεταξὺ τῶν νομομαθῶν· καὶ ἔνιοι μὲν θεωροῦσιν αὐτοὺς ἑταιρίας κοινάς, ἤτοι ἀστυκάς, ὑπό τινα τροποποίησιν, ἕτεροι δὲ νομικὰ πρόσωπα· ἀλλ' ἐπικρατοῦσα φαίνεται ἡ δευτέρα δόξα. (Ἐπιθ. Οἰκον. Στοιχεῖα τοῦ ἀστυκοῦ Δικαίου § 23 σημ. 6, Arndts § 42 σημ. 3 Windcheid § 58 σημ. 5). Ἀλλ' οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι πρὸς σύστασιν συνεταιρισμοῦ οὐδαμῶς ἀπαιτεῖται ἔγκρισις, εἴτε τῆς κυβερνήσεως εἴτε ἄλλης τινὸς ἀρχῆς, ῥητῶς τοῦ συντάγματος παρέχοντος τοῖς Ἕλλησι τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι. Ἀντιδοξεῖ ὁ κ. Π. Παπαῤῥηγόπουλος, ἰσχυριζόμενος, ὅτι «τὸ ἄρθρον 11 τοῦ Συντάγματος προνοεῖ μόνον περὶ ἑταιριῶν σκοπουσῶν τὴν ἀσφάλισιν καὶ ῥύθμισιν τῶν δημοσίων δικαιωμάτων τῶν Ἑλλήνων, διὸ καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ περὶ τοῦ δημοσίου δικαίου τῶν Ἑλλήνων ὑπάρχει τὸ ἄρθρον τοῦτο»· ἑπομένως πᾶς ἄλλος συνεταιρισμὸς ὑποβάλλεται εἰς τῆς κυβερνήσεως τὴν ἔγκρισιν. Ἀλλὰ φρονοῦμεν ὅτι πλανᾶται ὁ δεινὸς νομομαθής, ἐρειδόμενος εἰς τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι περιλαμβάνεται τὸ περὶ τοῦ συνεταιρίζεσθαι ἄρθρον ἐν τῷ «περὶ τοῦ δημοσίου δικαίου τῶν Ἑλλήνων» κεφαλαίῳ, διότι καὶ ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία, ἥτις οὐδαμῶς δύναται νὰ θεωρηθῇ δημόσιον ἤτοι πολιτικὸν δικαίωμα, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ἀναγράφεται. Ἄλλως δὲν διαφεύγει, φρονοῦμεν, τὸν πολυίστορα καθηγητήν, ὅτι πάντες οἱ πολιτικοὶ συγγραφεῖς (Dupin, Thonissen κτλ.) ἀποδοκιμάζουσι τὴν καὶ ἐν τοῖς ἀλλοδαποῖς Ἠπειρωτικοῖς συντάγμασιν ἐπιγραφὴν «περὶ τοῦ δημοσίου δικαίου τῶν πολιτῶν (Ἑλλήνων, Γάλλων κτλ.)» ὡς ἄτοπον, ὡς τοῦ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην κεφαλαίου ῥυθμίζοντος οὐχὶ τὰ δημόσια ἢ πολιτικὰ δικαιώματα, οἷον τὸ τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι κτλ. ἀλλ' ἐκ τοὐναντίου τὰ ἀτομικὰ (προσωπικὴν ἐλευθερίαν, δικαίωμα τοῦ κτᾶσθαι, ἀγορεύειν κτλ.) Ἡ λέξις συνεταιρίζεσθαι, περιλαμβάνει προφανῶς πᾶν εἶδος συνεταιρισμοῦ (τοὐλάχιστον συνεταιρισμοῦ, μὴ ἀποσκοποῦντος εἰς τὴν χρηματικὴν ὠφέλειαν τῶν ἀποτελούντων αὐτόν), οὐδεὶς δὲ ὑπάρχει λόγος νὰ ἑρμηνευθῇ τοσοῦτον στενῶς. Ὁ Οἰκονομίδης ὁμογνωμονεῖ ἡμῖν (Στοιχεῖα τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου § 23 σημ. 7) οὐχ ἧττον φρονεῖ, ὅτι ἔχοντος συμφέρον τοῦ Κράτους νὰ πληροφορῆται περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ νὰ μανθάνῃ μὴ οὗτος ἀντίκειται εἰς τὰς καθεστώσας βάσεις τῆς πολιτείας ἢ τοῦ θρησκευ-

§ 190. Νομίζομεν τέλος ρητέον, ὅτι τὸ περὶ οὗ ἤδη πραγματευόμεθα δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι (καταρτίζειν δηλονότι ἐπιστημονικούς, καλλιτεχνικούς, φιλανθρωπικοὺς καὶ πολιτικοὺς συλλόγους), ἀπόρροια ὂν ἢ μᾶλλον ἀνάπτυξις τοῦ δικαιώματος τοῦ συνέρχεσθαι, διαφέρει ἐν πολλοῖς τοῦ ἐν τῇ ἀστυκῇ νομοθεσ α ἀναγραφομένου δικαιώματος τοῦ καταρτίζειν κερδοσκοπικὰς ἑταιρίας (ἀστυκὰς ἢ ἐμπορικὰς), περὶ οὗ ἐροῦμεν τὰ δέοντα ἐν οἰκείῳ τόπῳ (*).

Γ'. Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀναφέρεσθαι.

§ 191. Εἴτε φυσικὴ, ὡς δοξάζουσι νῦν πάντες οἱ φιλόσοφοι καὶ κοινωνιολόγοι, εἴτε μὴ φυσικὴ, ὡς ἐδόκουν οἱ τοῦ προλαβόντος αἰῶνος συγγραφεῖς, εἶναι ἡ κοινωνικὴ κατάστασις, ἀντιῤῥήσεως ἀνεπίδεκτον τυγχάνει, ὅτι ὑπῆρξε ποτὲ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ ἐποχὴ προϊστορικὴ, καθ' ἣν δὲν ὑπῆρχε πολιτικὴ τῆς κοινωνίας διοργάνωσις, ἐξουσία νενομισμένη καὶ νόμοι. Φρονεῖ τις, ὅτι ἐν τοιαύτῃ καταστάσει, ἣν δυνάμενα διὰ τοῦ νοὸς ἡμῶν νὰ φαντασθῶμεν, ὁ ἄνθρωπος κεκτημένος τὸ φυσικὸν δῶρον τοῦ ἐκπέμπειν φωνὴν, ἂν τυχὸν ἴδῃ κατ' αὐτοῦ ἐπερχόμενα ἄγρια ζῶα ἢ ἄλλους κακοποιοὺς ἀνθρώπους, δὲν θέλει εὐθὺς ποιήσει χρῆσιν τοῦ μνησθέντος τῆς φωνῆς δωρήματος; ἐκπέμπων δὲ φωνὴν, φωνὴν ὅσον ἔνεστι δυνατωτέραν, πρὶν ἢ ἐτι ἀλγήσῃ, εἰς τί ἄλλο ἀποβλέπει ἢ τὴν ἐπίκλησιν βοηθείας τῶν ἄλλων ὁμοίων αὐτῷ, τὴν αἴτησιν συνδρομῆς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου; Τὸ κατ' ἐμὲ θεωρῶ ἀναμφισβήτητον, ὅτι φύσει ἔγκειται τῷ ἀνθρώπῳ ἡ ἰδιότης τοῦ ἐπικαλεῖσθαι εἰς συνδρομὴν τοὺς ὁμοίους αὐτῷ. Ἡ ἰδιότης αὕτη ὑπὸ κανονικὴν κοινωνικὴν κατάστασιν, κατάστασιν πολιτείας, καθ' ἣν πρὸς εὐδαίμονα τῆς κοινωνίας διατήρησιν ὡρίσθη πολίτευμα καὶ ἐξουσία ἀντιπρο-

(*) Εἴπομεν ἤδη, ὅτι ἐν Βελγίῳ ἠμφισβητήθη ἄλλοτε, ἂν τὸ συνταγματικὸν δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι περιλαμβάνῃ καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ καταρτίζειν ἑταιρίας τοῦ ἀστυκοῦ καὶ ἐμπορικοῦ δικαίου· παρ' ἡμῖν ὅμως δὲν δύναται νὰ ἐγερθῇ ἐλλόγως ἡ ἀμφισβήτησις αὕτη, διότι διὰ ῥητῆς δηλώσεως ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Συνελεύσεως ἐξηγήθη ὅτι διὰ τοῦ 11 ἄρθρου τοῦ Συντάγματος, τοῦ καθιεροῦντος τὸν συνεταιρισμὸν, δὲν σκοπεῖται ἡ κατάργησις τῶν ὑπὸ τῶν ἀστυκῶν καὶ ἐμπορικῶν ἡμῶν νόμων ὁριζομένων διατάξεων καὶ διατυπώσεων. Εἰρήσθω ὅμως ἐν παρόδῳ, ὅτι καὶ κατὰ τοὺς νόμους τούτους οὐδὲν γενικῶς εἰπεῖν παρεμβάλλεται πρόσκομμα εἰς τὴν καταρτισιν ἑταιριῶν ἀστυκῶν ἢ ἐμπορικῶν· μόνον δὲ πρὸς ὕπαρξιν ἀνωνύμου ἐμπορικῆς ἑταιρίας ἀπαιτεῖται ἡ προτέρα ἔγκρισις τῆς συστάσεως αὐτῆς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ωπικὴ τῆς κοινωνίας, ὀφείλουσα νὰ διαφυλάττῃ τὴν δημοσίαν
άξιν καὶ προστατεύῃ τὰ ἀποτελοῦντα τὴν κοινωνίαν μέλη ἀπὸ
άσης ἀνόμου καὶ ἀδίκου τῶν ἄλλων προσβολῆς, ἀποτελεῖ ἢ μᾶλ-
ον παράγει τὸ δικαίωμα τῆς ἀνακοινώσεως τῆς προσβολῆς ταύ-
ης εἰς τὴν κοινωνίαν (δηλονότι τὴν ἐξουσίαν, ἣν αὕτη ἔχει τε-
αγμένην) καὶ τῆς ἀπαιτήσεως τῆς νομίμου αὐτῆς συνδρομῆς.
Θεν τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι, ἀπόρροια τῆς αὐτοφωνοῦς τοῦ
νθρώπου ἰδιότητος τοῦ ἐπικαλεῖσθαι τῆς κοινωνίας τὴν συνδρομήν,
εννᾶται ἅμα τῇ ὑπάρξει ὠργανωμένης κοινωνίας, τουτέστιν ἅμα
ῇ ἐμφανίσει πολιτείας· διὸ δύναται δικαίως νὰ ταχθῇ ἐν ταῖς ἀτο-
ικαῖς ἐλευθερίαις. Πόρισμα ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται, ὅτι ἐλευ-
ρία τοῦ ἀναφέρεσθαι καλεῖται τὸ δικαίωμα, ὅπερ ἔχει ὁ πολίτης νὰ
αιτῇ παρὰ τῆς ἐξουσίας τὴν νόμιμον ὑπ' αὐτῆς προστασίαν τῶν
καιωμάτων αὐτοῦ καὶ τῆς πολιτείας. Ἐν τούτοις τὴν φυσικὴν ταύ-
ην ἐλευθερίαν ἀπεσκοράκισαν τὰ μοναρχικὰ πολιτεύματα· καὶ ἀλη-
ύει μέν, ὅτι ἐπιτρέπεται καὶ κατ' αὐτὰ ἡ ἀπεύθυνσις ἀναφορῶν καὶ
ρὸς τὸν Ἡγεμόνα ἢ τὰς ἀπ' αὐτοῦ ἀρτωμένας ἀρχάς, ἀλλ' αἱ
ναφοραὶ αὗται δὲν εἶναι πράγματι ἀναφοραί, ἤγουν ἀνα-
ινώσεις τῶν διατρεχόντων πρὸς τὴν νόμιμον ἀρχὴν μετ'
αιτήσεως δικαιωματικῆς· ἀλλ' ἀναφοραὶ ἱκετήριοι, δι' ὧν προσ-
ύγει ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀγαθοβουλίαν καὶ τὸ ἔλεος τῆς
ρὸς ἣν ἀναφέρεται ἀρχῆς, ἐξευτελιζόμενος καὶ ταπεινούμενος ἐνώ-
ιον αὐτῆς καὶ ὑποσημειούμενος «ταπεινότατος ἢ εὐπειθέστατος».
ἷς τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα ἀπέκειτο ἡ καθιέρωσις τῆς
λευθερίας τοῦ ἀναφέρεσθαι, συνισταμένης εἰς τὸ δικαίωμα τοῦ
οβάλλειν εἰς τὴν ἐξουσίαν οὐ μόνον οἱασδήποτε αἰτήσεις ἀλλὰ
αὶ ἀπευθύνειν οἱασδήποτε αἰτιάσεις, ἀπαιτεῖν δὲ ἐντόνως καὶ δι-
αιωματικῶς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν τῷ πολιτεύματι καὶ τοῖς νόμοις
εριεδομένων αἰτήσεων.—Οὕτω δὲ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀναφέρεσθαι,
υσικὴ οὖσα ἐλευθερία, ἀποβαίνει ἅμα σπουδαιοτάτη συμπληρωτικὴ
ολιτικὴ ἐλευθερία. Ὁ πολίτης, οὗ δικαίωμά τι οἱονδήποτε παρεβιά-
θη ἢ φοβεῖται μὴ παραβιασθῇ, ἀπευθύνει ἀναφοράν, δι' ἧς ἐξαιτεῖται
παιτητικῶς τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ ἀδικήματος ἢ τὴν ἔγκαιρον πρό-
ηψιν αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁμὰς πολιτῶν πολυπληθὴς, συνελθοῦσα εἰς
υνάθροισιν ἁπλῆν ἢ πολλαπλῆν, δικαιοῦται νὰ ἀπευθύνῃ ἀναφο-
ὰν ἔντονον καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἀπειλητικὴν, δι' ἧς ἀπαιτεῖ τὴν εἰς
ὸ καθῆκον ἐπαναγωγὴν τῆς παρεκτραπείσης ἐξουσίας. Ὅπως
μως ἡ ἐλευθερία αὕτη ἦ τελεσφόρος, ἀνάγκη νὰ συνακο-
ουθῇ αὐτῇ ἡ ὑποχρέωσις τῆς ἐξουσίας νὰ ἀποκρίνηται ἐν ὡρι-
μένῃ προθεσμίᾳ εἰς τὸν ἀναφερόμενον καὶ ἡ εἰς τιμωρίαν ὑποβολὴ

τῆς μὴ ἀποκριθείσης ἐξουσίας ἢ ἔτι μᾶλλον τῆς παραβιασάσης τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου. Ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἀγαθοποιὸν ἀποτέλεσμα, μάλα σπουδαῖον, δύναται νὰ ἐπενέγκῃ ἡ πλείστου ἀξία τοῦ ἀναφέρεσθαι ἐλευθερία. Παρετηρήσαμεν καὶ πρότερον, ὅτι ἡ ἐθνικὴ κυριαρχία ἐν ὅλῃ τῇ πληρότητι αὐτῆς παρίσταται ἐν μόνῃ τῇ ἐπαναστάσει, καθ' ἣν σύμπαν τὸ ἔθνος ἐν ἑνὶ σωματι ὁρίζει τὸ μέλλον αὐτοῦ πολίτευμα, ἀλλ' οὐδέποτε ὑπνώττει ἡ ἐθνικὴ κυριαρχία· πᾶς δὲ πολίτης παντὸς φύλου καὶ ἡλικίας ἀποτελεῖ ὁλοκληρωτικὸν μέλος τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας, δύναται δὲ διὰ τοῦτο, εἴτε πρὸς τὸ ὅλον ἔθνος ἀποτεινόμενος νὰ αἰτήσῃ τὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος, εἴτε πρὸς καθεστηκυῖαν τινὰ ἐξουσίαν νὰ ζητήσῃ τὴν ἐντὸς τῆς νομίμου δικαιοδοσίας αὐτῆς ἐκτέλεσιν ὧν θεωρεῖ ἀναγκαίων· ἑπομένως εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν μεταβολὴν νόμου, ἢ τὴν ἐκτελεστικὴν καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν ἐνέργειαν κυβερνητικοῦ τινος ἢ διοικητικοῦ μέτρου. Ὡς δὲ μέγας πολιτικὸς ἀνὴρ καὶ συγγραφεὺς τῆς Γαλλίας, ὁ πολυγραφώτατος ἴσως πάντων τῶν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι, οὐ πρὸ πολλοῦ ἀποβιώσας ἐν λίαν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ, ὁ μέτριος καὶ συντηρητικώτατος Guizot εὐστόχως παρετήρησεν ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ Des origines du gouvernement représentatif (τόμ. Β'. σελ. 34 καὶ ἑπ.) ἡ ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ ζηλότυπος καὶ συνεχὴς ἐνάσκησις τοῦ δικαιώματος τοῦ ἀναφέρεσθαι οὐ μόνον συνεβάλετο μεγάλως εἰς τὴν πρόοδον τῶν ἀντιπροσωπικῶν θεσμῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν κατάρτισιν καὶ τελειοποίησιν σπουδαίων τῆς πολιτείας νόμων, ἔτι δὲ συντελεῖ εἰς τὴν ταχεῖαν ἱκανοποίησιν τῶν ἐγκλήσεων καὶ ἀξιώσεων τῶν πολιτῶν.

§ 192. Ἐξεταστέον ἤδη ἐπὶ τίσιν ὅροις καθιέρωσαν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀναφέρεσθαι οἱ χάρται τῶν διαφόρων ἀντιπροσωπικῶν ἐπικρατειῶν. Ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ ἔθιμον τοῦ ἀναφέρεσθαι ἀνέρχεται εἰς παλαιοτάτους χρόνους, ἀλλ' ἀνεπτύχθη ἰδίως ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἐδουάρδου τοῦ Β'. Κατὰ τὸν ΙΔ'. αἰῶνα ἡ βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων ὑπέβαλεν εἰς τὸν βασιλέα πληθὺν ἀναφορῶν, ἀποταθεισῶν αὐτῇ ὑπὸ τῶν πολιτῶν. Ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τοῦ 1784 τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι ἔσχε τὴν μορφὴν καὶ διατύπωσιν δικαιώματος. Ὁ μόνος δὲ περιορισμός, ὅστις ἐπιβάλλεται εἰς τὸ δικαίωμα τοῦτο, εἶναι ὁ ἑξῆς: Ἄνευ τῆς συναινέσεως τριῶν εἰρηνοδικῶν (εἴδομεν δὲ τί εἶναι οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ εἰρηνοδίκαι) ἢ τῆς πλειονοψηφίας τῶν ἐνόρκων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἢ τοῦ Lord major, τοῦ alderman καὶ τῶν δημοτικῶν συμβούλων ἐν Λονδίνῳ, δὲν δύναται νὰ ὑπογραφῇ ὑπὸ πλειόνων τῶν εἴκοσι ἀναφορά, προτείνουσα μεταβολὴν εἰς τὸ πο-

λίτευμα τῆς χώρας ἢ τὴν ἐκκλησίαν. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἕτερος περιορισμός, ἀλλ' οὗτος δὲν ἀφορᾷ εἰς τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι καθ' ἑαυτό, ἀλλὰ τρόπον τινὰ τὸ δικονομικὸν δικαίωμα τοῦ ἐπιδιδόναι ἀναφοράς· συνίσταται δὲ ὁ περιορισμὸς οὗτος εἰς τοῦτο, ὅτι οὐδεμία ἀναφορὰ ἐπιτρέπεται νὰ προσαχθῇ ὑπὸ πλειόνων τῶν δέκα ἀνευ τῆς ἐγκρίσεως τῶν προμνησθεισῶν ἀρχῶν ἐπὶ ποινῇ χρηματικοῦ προστίμου ἢ ὀλιγοημέρου κρατήσεως. Νόμος δὲ ἐπὶ Γεωργίου τοῦ Γ'. ἐκδοθεὶς, καὶ μέχρι νῦν ἰσχύων, ἀπαγορεύει τὴν εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς μιλίου ἀπὸ τοῦ καταστήματος τῆς βουλῆς ἐν ὑπαίθρῳ συνάθροισιν, τὴν ἀποσκοποῦσαν εἰς τὴν ὑποβολὴν ἀναφορᾶς εἰς τὸ κοινοβούλιον ἢ τὸν βασιλέα.—Ἐν Γαλλίᾳ τὸ μὲν Σύνταγμα τοῦ 1791 περιελάμβανε τὸ δικ. τοῦ ἀναφέρεσθαι ἐν ταῖς ἀτομικαῖς ἐλευθερίαις. Τὸ δὲ τοῦ 1793 κατέτασσεν αὐτὸ ἐν τοῖς δικαιώμασιν, ἅπερ ἀσφαλίζονται παντὶ Γάλλῳ· ῥητῶς δὲ ἀναγράφεται, ὅτι εἰς οὐδεμίαν ἀπαγόρευσιν, ἀναστολὴν ἢ περιορισμὸν δύναται νὰ ὑποβληθῇ τὸ δικαίωμα τοῦτο διὰ νόμου. Τὸ δὲ τοῦ 1795, ὡς καὶ τὸ τοῦ 1799, ἀναγορεύουσι μὲν τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι, ἀλλὰ περιορίζουσι τοῦτο εἰς τὰ πρόσωπα, οὐχὶ δὲ τὰ σωματεῖα ὡς τοιαῦτα. Τέλος καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Γαλλίας συντάγματα, τὸ τοῦ 1815, τὸ τοῦ 1830 καὶ τὸ τοῦ 1848 δημοκρατικὸν Σύνταγμα ἀναγράφουσι ῥητῶς τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι. Μόνον δὲ τὸ ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ τολμήματος Ναπολεόντος τοῦ Γ'. ἀπορρεῦσαν αὐτοκρατορικὸν Σύνταγμα τοῦ 1852 ἐπιτρέπει μὲν τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι, ἀλλὰ λίαν περιεσταλμένως, διότι ἀπαγορεύεται διαῤῥήδην τὸ ἀναφέρεσθαι πρὸς τὸ νομοθετικὸν σῶμα. Διὰ δὲ τοῦ Πρωσσικοῦ συντάγματος τοῦ 1847 ἐπίσης ἀπαγορεύεται τὸ ἀναφέρεσθαι πρὸς τὰ νομοθετικὰ σώματα. Ἐν ταῖς ἄλλαις ὅμως Γερμανικαῖς ἐπικρατείαις, ταῖς πλείσταις τοὐλάχιστον, οὐ μόνον τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι πρὸς τὰς βουλὰς ἐστι καθιερωμένον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σωματεῖα (δημοτικὰ ἰδίως καὶ ἐπαρχιακὰ) ἀνεγνωρίσθη κατ' ἔθος τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι ὡς σωματεῖα. Τὸ Ὁμοσπονδιακὸν Σύνταγμα τῆς Ἀμερικῆς, τὸ δημοκρατικὸν τῆς Ἑλβετίας καὶ τὸ συνταγματικὸν τοῦ Βελγίου καθιεροῦσιν ἀπεριορίστως τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι. Τὸ δὲ Βελγικὸν Σύνταγμα ὁρίζει ῥητῶς, ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ ἀρχαὶ καὶ τὰ σωματεῖα δύνανται καὶ ὡς τοιαῦτα νὰ ἀναφέρωνται, ὁηλ. συλληπτικῶς (en nom collectif.)

§ 193. Ἐξετάσωμεν ἤδη τίνες ἀρχαὶ διέπουσι παρ' ἡμῖν τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι. Ἀμφότερα τὰ ἑλληνικὰ συντάγματα τό τε τοῦ 1844 διὰ τῶν ἄρθρων 7 καὶ 50 καὶ τὸ τοῦ 1864 διὰ τῶν

φέρεσθαι. Καὶ τὸ μὲν ἄρθρον 9 τοῦ νέου συντάγματος, ἀντιστοι
χοῦν εἰς τὸ 7 τοῦ παλαιοῦ, ὁρίζει ἁπλῶς, ὅτι ἕκαστος ἢ καὶ πολ
λοὶ ὁμοῦ ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι ἐγγράφως εἰς τὰ
ἀρχὰς, ὑπὸ τὸν γενικὸν ὅρον τῆς τηρήσεως τῶν νόμων τοῦ κρά
τους. Τὸ δὲ 58 ὁρίζει λεπτομερέστερον τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέ
ρεσθαι πρὸς τὴν βουλὴν, εἰς ἣν ἐπιβάλλεται τὸ χρέος τῆς ἐξε
τάσεως τῶν πρὸς αὐτὴν ἀπευθυνομένων ἀναφορῶν καὶ τὸ δικαίωμ
τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν εἰς τοὺς ὑπουργοὺς, ὀφείλοντας νὰ χορηγῶσ
διασαφήσεις, ὁσάκις ἤθελον ζητηθῆ τοιαῦται, ἅμα δὲ τὸ δικαίω
μα τῆς ἐκ βουλευτῶν συστάσεως ἐξεταστικῶν τῶν πραγμάτων ἐ
πιτροπῶν· ἀποκλείει δὲ ῥητῶς τὸ δικαίωμα τοῦ προσέρχεσθαι εἰς τὴ
βουλὴν πρὸς ἐπίδοσιν ἀναφορᾶς, ὠνομασμένως ὁρίζον, ὅτι αἱ ἀνα
φοραὶ εἰς ὄψιν τῆς βουλῆς καθίστανται διά τινος βουλευτο
ῆ παραδίδονται εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ προεδρείου ἰθυνόμενον γραφεῖον τῆ
βουλῆς.

§ 194. Ἀλλ' ὡς τὸ δικαίωμα τοῦ γράφειν καὶ δημοσιεύει
ἀναγεγραμμένον ἐν τῇ πληρότητι αὐτοῦ ἐν τῷ ἡμετέρῳ συντάγ
ματι δύνται νὰ μηδενισθῇ ἐν τῇ πράξει ὑπὸ κακοβούλου ἐκτελεστικῆ
ἐξουσίας διὰ δουλόφρονος εἰσαγγελικοῦ ὀργάνου, διὰ τὴν ἔλλειψι
ὀργανικοῦ νόμου περὶ τύπου, συνάδοντος πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ πο
λιτεύματος· ὡς ἡ ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι δύναται νὰ ἐξουδε
νωθῇ διὰ τὴν ἀπορίαν νόμου ὀργανικοῦ τοῦ δικ. τούτου, ἀπονέμον
τος εἰς μόνην τὴν ἀνεξάρτητον δικαστικὴν ἐξουσίαν τὸ δικαίωμ
τῆς ἐν ἀνάγκῃ ἀπαγορεύσεως τῶν ὑπαιθρίων συναθροίσεων· ὡς ἴσω
καὶ αὐτὴ ἡ ἐλευθερία τοῦ συνεταιρίζεσθαι δύναται νὰ καταστῇ πα
γνιον εἰς τὰς χεῖρας ἐπιβούλου ἐκτελεστικῆς ἀρχῆς διὰ τὴν ἐπίλειψι
ὡσαύτως νόμου, διατυποῦντος ἐν τοῖς καθέκαστα τὸ δικ. τοῦτο κα
ἀσφαλίζοντος τὴν ἐνάσκησιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐπιβουλῆς τῆς ἐξουσίας
δεδόσθω νὰ εἴπωμεν, ὅτι οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου αἱ ὀλίγα
λέξεις τοῦ 9 ἄρθρου τοῦ συντάγματος, περιοριζομένου εἰς τὴν ἁπλῆ
ἀναγραφὴν τοῦ δικαιώματος τούτου, οὐδαμῶς ἀποχρῶσιν εἰ
βεβαίωσιν καὶ ἀσφάλισιν τοῦ ἱεροῦ τούτου πολιτικοῦ καὶ ἀ
τομικοῦ δικαιώματος. Ἀνάγκη καὶ πρὸς τοῦτο νόμου, ὀργανοῦν
τος προσηκόντως τὸ δικαίωμα τοῦτο. Ἐξεταστέον ὑπολείπετα
δὲ κατὰ τίνα ἀξιώματα δέον νὰ συνταχθῇ ὁ νόμος οὗτος. Εἴπομε
ἀνωτέρω, ὅτι τοῦ ἀναφέρεσθαι ἡ ἐλευθερία οὐδεμίαν ἔχει πρακτικὴ
ἀξίαν, ἐὰν μὴ καταναγκάζηται ἡ πρὸς ἣν ἡ ἀναφορὰ ἀρχὴ να με
λετᾷ ἐπισταμένως τὸ περιεχόμενον αὐτῆς καὶ ἀποκρίνηται εἰς τὸ
ἀναφερόμενον ὅ,τι δέον. Ὅθεν ἐπάναγκες νὰ ὁρισθῇ διὰ τοῦ συντα
κτέου νόμου, ὅτι πᾶσα ἀρχὴ (ἡ βουλὴ, ὁ πρόεδρος τοῦ ὑπουργ

κοῦ συμβουλίου, οἱ ὑπουργοὶ, νομάρχαι κτλ.) ὀφείλει ἐπὶ ποινῇ αὐστηρᾷ νὰ δέχηται τὴν ἀναφοράν, πολλὰς ἢ ὀλίγας φέρουσαν ὑπογραφὰς, καὶ παραδιδομένην κατὰ τὸν νενομισμένον τρόπον, (καθ' ἡμᾶς ἐλλογώτερος παντὸς ἄλλου εἶναι ἡ διὰ δικαστικοῦ κλητῆρος ἐπίδοσις), καὶ ἐντὸς προθεσμίας ὡρισμένης νὰ χορηγῇ ἐπὶ ποινῇ ὡσαύτως αὐστηρᾷ τὴν ὑπαγορευομένην ὑπὸ τῶν νόμων ἢ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἀπόκρισιν. Ἀλλὰ μόνη ἡ ἐγγύησις αὕτη δὲν εἶναι ἀποχρῶσα εἰς ἀσφάλισιν τοῦ τῆς ἀναφορᾶς δικαιώματος. Ἐξουσία κακόβουλος δύναται νὰ ἀναιρέσῃ παντελῶς αὐτὸ, ἀπαγορεύουσα ἐπὶ προφάσει δῆθεν διατηρήσεως τῆς δημοσίας ἀσφαλείας τὴν εἰς δημόσιον μέρος ἔκθεσιν τῆς ἀναφορᾶς ἢ παρακωλύουσα τὴν πρόσκλησιν τῶν πολιτῶν πρὸς ὑπογραφὴν ἢ ὑπεκφεύγουσα τὴν εἰς τὴν ἀναφορὰν ἀπόκρισιν ἐν τῷ προσχήματι, ὅτι ἡ ἀπευθυνθεῖσα καὶ ἐπιδοθεῖσα αὐτῇ ἀναφορὰ φέρει πλαστὰς ὑπογραφάς. Ὅθεν δέον νὰ ληφθῇ καὶ περὶ ἀποσοβήσεως τῶν δύο τούτων μέσων ἀναιρέσεως τοῦ δικαιώματος τοῦ ἀναφέρεσθαι πρόνοια διὰ τοῦ ἐκδοτέου ὀργανικοῦ νόμου, ὁριζομένου μὲν, α') ὅτι ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει ἡ ἐπιτετραμμένη τὴν τήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως ἀρχὴ δικαιοῦται νὰ κωλύσῃ τὴν χάριν ἀναφορᾶς συνάθροισιν ἢ εἰς ὡρισμένον μέρος ἔκθεσιν τῆς ἀναφορᾶς, β') δὲ, ὅτι πᾶσα δημοσία ἀρχὴ ἅμα ἐπιδειχθείσης αὐτῇ ἀναφορᾶς, ὀφείλει ἀπροφασίστως νὰ ἐπικυροῖ μὲν τὰς γνησίας ὑπογραφὰς τῶν ἀναφερομένων, να σημειοῖ δὲ ὀνομαστὶ τὰς μὴ τοιαύτας, τασσομένης ποινῆς αὐστηρᾶς εἰς τὴν εἴτε παρακωλύσασαν τὴν συλλογὴν ὑπογραφῶν ἀρχὴν, εἴτε ἐκ κακοβουλίας ἀποποιηθεῖσαν τὴν ἐπικύρωσιν γνησίων ὑπογραφῶν ἢ ψευδῶς παραστήσασαν ὡς πλαστὴν γνησίαν ὑπογραφὴν, ὡς ἐπίσης τὸν πλαστογραφοῦντα ἄλλας ὑπογραφὰς πολίτην.

§ 195. Τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι εἰς τὴν βουλὴν ὡρίσθη εἰδικῶς, διότι ἡ βουλὴ οὐ μόνον εἶναι τὸ κυριώτατον τμῆμα τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, ἑπομένως ὁ πολίτης δικαιοῦται νὰ προτείνῃ εἰς αὐτὴν πρὸ παντὸς τὰς περὶ νομοθετικῶν θεμάτων καὶ ζητημάτων γνώμας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι εἶναι, ὡς προλαβόντως εἴπομεν, ἡ ἐξουσία ἐκείνη τοῦ κράτους, ἧς ἐνώπιον εὐθύνεται κοινοβουλευτικῶς καὶ ποινικῶς ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία διὰ τῶν ὑπουργῶν, ἑπομένως δύναται εὐχερῶς νὰ προκαλέσῃ τοῦ ἀδικήματος τὴν ἐπανόρθωσιν ἢ καὶ νὰ ἀποδοκιμάσῃ καὶ καταδιώξῃ τὴν ἐκτραπεῖσαν ἐξουσίαν. Εἴπομεν δὲ καὶ ἄλλοτε, ὅτι πρὸς ῥᾳδίαν καὶ ἀκώλυτον χρῆσιν τῆς ἰδίας ἐξουσίας ἡ βουλὴ ἔχει τὸ δικαίωμα «νὰ συνιστᾷ καὶ ἐπιτροπὰς ἀνακριτικὰς ἢ ἐξεταστικὰς» (ὅπερ ὀνομάζεται δικαίωμα βουλευτικῆς ἐρεύνης, droit d'enquête). Καὶ δύνα-

ται μὲν ἡ βουλὴ καὶ ἐκ πρωτοβουλίας νὰ ἀσκήσῃ τὸ δικαίωμα τοῦτο κατὰ τῶν ὑπουργῶν, ἄνευ τῆς εἰς αὐτὴν ἐπιδόσεως ἀναφορᾶς, ἀλλὰ μετ' ἀναφοράν ἔχει καὶ μεῖζον χρέος ἠθικὸν ἀείποτε νὰ ἀσκῇ αὐτό, ὁσάκις ὑπάρχει χρεία αὐτοῦ πρὸς ἀκρίβωσιν τῶν ἐν τῇ ἀναφορᾷ.

§ 196. Ἀλλ' εἰς τὸν βασιλέα ἐπιτρέπεται ἡ ὑποβολὴ ἀναφορῶν; Ὁ βασιλεὺς εἶναι πάντη ἀνεύθυνος, ἑπομένως δὲν δύναται νὰ ἐξαναγκασθῇ νομικῶς νὰ δέχηται ἀναφορὰς ἢ νὰ ἀποκρίνηται. Ἡ βασιλικὴ ἐξουσία, δηλονότι ἡ ἐκτελεστική, ἐνασκεῖται ὑπευθύνως ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν· ὅθεν οὗτοι μόνοι ὀφείλουσι νὰ δέχωνται ἀναφορὰς καὶ νὰ ἀποκρίνωνται εἰς τοὺς ἀναφερομένους. Ἂν ὅμως οὐδεὶς δύναται ἐλλόγως νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν βασιλέα νὰ δέχηται ἢ ἀποκρίνηται, δὲν ἀπαγορεύεται ὅμως ἡ ὑποβολὴ ἀναφορῶν εἰς αὐτόν. Ἑπομένως δύναται καὶ νὰ δεχθῇ ἀναφορὰν καὶ ν' ἀποκριθῇ εἰς αὐτήν, ἀνεύθυνος ἀείποτε διατελῶν διά τε τὴν ἀποδοχὴν αὐτῆς καὶ διὰ τὴν ἀπόκρισιν. Εἴπομεν ἄλλοτε, ὅτι ἡ ἀνάπτυξις, ἣν ἔλαβε τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, κατέστησε τὸν συνταγματικὸν βασιλέα οὐ μόνον **νομικῶς**, ἀλλὰ καὶ **ἠθικῶς** ἀνεύθυνον, διότι, τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν οὐσῶν ἐλευθέρων, τὰ μορφούμενα πολιτικὰ κόμματα, ἀλληλοδιαδόχως ἀνερχόμενα εἰς τὴν ἐξουσίαν, μετέδωκαν εἰς τοὺς ὑπευθύνους ὑπουργοὺς τὰ δικαιώματα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ βασιλεύς, ἔχων τὴν ἀπεριόριστον προνομίαν τῆς διαλύσεως, ἣν δὲν δύνανται νὰ ἀπορροφήσωσιν οἱ ὑπουργοί, ἅμα δὲ διὰ τοῦ ὄγκου αὐτοῦ καὶ τῶν τυπικῶν καταστάντων αὐτοῦ δικαιωμάτων, διατηρεῖ τὴν ὑψηλὴν ἰδιότητα τοῦ ἀνωτάτου ἐπόπτου, ἑπομένως δύναται, ἂν μάλιστα κέκτηται μεγαλοβουλίαν τινά, νὰ ἀποτρέψῃ δεινόν τι ἢ καὶ νὰ παραγάγῃ ἀγαθόν τι πολιτικόν, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἄλογος ἡ διὰ προφορικῆς ἢ ἐγγράφου εὐσχήμου ἀναφορᾶς παρακλητικὴ ὑποβολὴ γνωμῶν ἢ ἀξιώσεων τοῦ πολίτου.

Α'. Ἡ ἐλευθερία τῆς ἀντιστάσεως καὶ ἡ πρὸς τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα ἐπιείκεια.

§ 197. Αὐτὴ ἡ φύσις, αὐτὸ τὸ αἴσθημα τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας ὑπαγορεύει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν προστασίαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ (τοῦ συνόλου τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν) κατὰ τῆς παρανόμου ἐπιθέσεως τῶν ἄλλων. Ἀλλὰ τὸ φυσικὸν τοῦτο δικαίωμα καθιέρωσαν ὡς νόμιμον τοῦ πολίτου δικαίωμα καὶ πα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σαι αἱ ποινικαὶ νομοθεσίαι ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς ἀμύνης (ἡμέτερος ποινικὸς νόμος διὰ τοῦ ἄρθρου 99). Ἀλλ' ἂν κατὰ παντὸς ἐπιτρέπηται ἡ ἄμυνα ὡς μέσον ὑπερασπίσεως τῶν δικαίων ἡμῶν, ἐπιτρέπεται καὶ κατ' ἐξουσίας ἀνόμως ἐπιτιθεμένης. Ἡ ἐξουσία, ὡς ἀντιπροσωπικὴ τῆς κοινωνίας ἀρχή, ἀντλοῦσα τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν δύναμιν αὐτῆς ἐκ μόνου τοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν νόμων, εἶναι ὥσπερ εἰκὼς σεβαστή, ἐν ὅσῳ ἐκπληροῖ τὸν ἐφ' ᾧ ἐτάχθη σκοπόν, ἐν ὅσῳ δηλονότι ἐν τῷ μέτρῳ τῆς δυνάμεως αὐτῆς προασπίζει τὰς ἀτομικὰς τοῦ πολίτου ἐλευθερίας ἐμμένουσα ἐν τοῖς διαγραφομένοις αὐτῇ ὁρίοις ὑπὸ τοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν νόμων. Ἀλλ' ἅμα ἐξερχομένη τῶν ὁρίων τούτων, ἅμα ἀντιστρατευομένη εἰς τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν νόμων, ἀποβάλλει καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν ἀντλούμενον δικαίωμα τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς ὡς ἐξουσίας καί τὴν δύναμιν αὐτῆς, παρίσταται δὲ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ πολίτου ὡς ἐπιδρομεὺς λῃζόμενος τὰ νόμιμα αὐτοῦ δικαιώματα. Ἐκ τούτου ἡ ἐλευθερία τῆς ἀντιστάσεως, ἄμυνα δηλαδὴ κατὰ παρανόμου ἐπιθέσεως τῆς ἀρχῆς.

§ 198. Ἀλλ' ἡ ἀτομικὴ αὕτη ἐλευθερία εἶναι καὶ πλείστου ἀξία συμπληρωτικὴ πολιτικὴ ἐλευθερία, διότι συντελεῖ τὰ μάλιστα εἰς τὴν ἐδραίωσιν τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, τοῦ νομίμου δηλονότι χειρισμοῦ τῶν συνταγματικῶν ἐξουσιῶν. Ὅταν εἰς τὴν ἐξουσίαν διατελῇ ἐκ τῶν προτέρων γνωστόν, ὅτι οἱ πολῖται δὲν θέλουσι καταβάλει φόρους μὴ νομίμως ἐψηφισμένους ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, ὅτι δὲν θέλουσι συγκατατεθῇ εἰς τὴν ἀθεσμον αὐτῶν σύλληψιν καὶ φυλάκισιν, ὅτι θέλουσιν ἀποκρούσει τὴν βίαν τοῦ χωροφύλακος πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἐκλογικοῦ αὐτῶν δικαιώματος, δὲν ἀποτολμᾷ νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐπιζητουμένην ἀποῤῥόφησιν, ἣ, ἂν ἀποτολμήσῃ, συνετίζεται ἐγκαίρως καὶ ὑποστρέφει εἰς τὸ σημεῖον τῆς νομιμότητος. Μέχρι τοῦ σημείου τούτου εἶναι καθιερωμένη διὰ τῶν ποινικῶν νομοθεσιῶν ἁπασῶν τῶν εὐνομουμένων ἐπικρατειῶν ὡς νόμιμος ἄμυνα κατ' ἐπιτιθεμένης ἐξουσίας ἡ ἐλευθερία τῆς ἀντιστάσεως ἐν τοῖς περὶ τοῦ ἀτιμωρήτου τῆς ἀμύνης ἄρθροις αὐτῶν, κατὰ τὴν ἀπονεμομένην εἰς αὐτὰ γενικῶς ὀρθοτάτην ἑρμηνείαν ὑπὸ τῶν ἀλλοδαπῶν νομοδιδασκάλων καὶ πολιτειολόγων (*). Ἐν Βελγίῳ δὲ εἶναι ῥητῶς ὡρισμένον διὰ

(*) Πάντες ἰδίως οἱ Γερμανοὶ ἀναγνωρίζουσιν ὡς νόμιμον τὸ δικαίωμα τῆς ἀντιστάσεως, μεθ' ἧς συνδέουσι καὶ τὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ἐξ ἄλλων ἕκαστος ὁρμώμενοι λόγων. Οὕτως ὁ Feuerbach, Strombeck κτλ. φρονοῦσιν, ὅτι τὸ κράτος (ἤγουν ἡ πολιτικὴ κατάστασις) εἶναι ἀπόῤῥοια συναλλάγματος μεταξὺ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν κατὰ τοὺς κειμένους νόμους καταρτιζομένων ἐξουσιῶν, παύει δὲ αὐτὸ ὃν ὑπο-

τῶν πρακτικῶν τῆς Συνελεύσεως (τῆς 27 Δεκεμβρίου 1830), ὅτι οἱ πολῖται δικαιοῦνται νὰ ἀντιτάσσωνται εἰς πᾶσαν ἀθέσμιον πρᾶξιν τῆς ἀρχῆς καὶ πᾶσαν παρατύπως ἐνεργηθεῖσαν πρᾶξιν. Παρὰ τοῖς Ἄγγλοις ὡσαύτως ἡ κατὰ παρανομούσης ἐξουσίας ἐνεργὸς ἀντίστασις ἀναγράφεται διαῤῥήδην ἐν τοῖς θεσμοῖς αὐτῶν ὡς δικαίωμα καὶ καθῆκον τοῦ πολίτου καὶ θεωρεῖται ὡς ἡ ὑπάτη καὶ στερηφόρος κύρωσις, χρυσῆ τρόπον τινὰ κορώνη, τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ἐλευθέρου πολιτεύματος τῆς μεγάλης Βρεττανίας. «Οἱ Ἄγγλοι, γράφει ὁ Fischel, ὑπολαμβάνουσι τὴν ἀντίστασιν εἰς τὴν ἀθέμιστον χρῆσιν τῆς ἐξουσίας ὡς δόγμα τοῦ θεμελίου νόμου. Ἡ νόμιμος ἐπανάστασις ὑπῆρξεν ἐπὶ μήκιστον ἡ μόνη ἄμυνα κατὰ τῶν αὐτογνωμόνων πράξεων τῶν ἡγεμόνων, μάλιστα δὲ τῶν Τουδόρων. Ἐν τῷ μεγάλῳ χάρτῃ, ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ῥητῶς ἀποδέχεται διὰ τῶν ἑξῆς φράσεων, καὶ εἰς αὐτὸν τοῦτον ἐφαρμοζομένων, ὅτι «οἱ συντηρηταὶ τοῦ χάρτου (δηλαδὴ οἱ εἴκοσι καὶ πέντε βαρῶνοι) μεθ' ἁπασῶν τῶν τῆς χώρας κοινοτήτων δικαιοῦνται νὰ ἀφέλωσιν ἡμᾶς τὴν ἐξουσίαν διὰ πάντων τῶν ἐφικτῶν αὐτοῖς μέσων, πρὸ πάντων δὲ διὰ τῆς καταλήψεως τῶν φρουρίων, τῶν γαιῶν, τῶν κτημάτων ἡμῶν, καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἤθελον δυνηθῆ νὰ ἐπιτύχωσι τούτου, καὶ διὰ τῆς κατακρατήσεως αὐτῶν ἕως τῆς πληρώσεως τῶν νομίμων πόθων αὐτῶν, ὑπὸ τὴν ῥητὴν μόνον ὑποχρέωσιν νὰ μὴ θίξωσι τὰ πρόσωπα ἡμῶν, τῆς βασιλίδος καὶ τῶν τέκνων ἡμῶν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν πελείωσιν τῶν αἰτημάτων αὐτῶν, ὀφείλουσι νὰ ὑπείκωσιν ἡμῖν, ὡς πρότερον.» Ἰδοὺ κείμενον νόμου (ἐξακολουθεῖ ὁ Γερμανὸς συγγραφεὺς) ἀναγνωρίζον τῷ λαῷ τὸ δικαίωμα τῆς ἐν συνόλῳ ἀντιστάσεως ἐντὸς τῶν ὅρων τῶν ἐννόμων διατυπώσεων, ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ βασιλεύων ἤθελε παύσει κατὰ χρέος προστατεύων τὸ καθεστὼς». (*)

χρεωτικὸν διὰ τὸ ἓν τῶν συμβληθέντων μερῶν (τὸν λαὸν δηλονότι καὶ τὸν πολίτην), εὐθὺς ἅμα τὸ ἕν, προβὰν εἰς παρανομίαν, διέῤῥηξεν αὐτό. Οἱ δὲ Bauer, Rotteck, Jordan κτλ. γνωματεύουσιν, ὅτι οὐδεμία κυβέρνησις δικαιοῦται νὰ διαπράξῃ παρανομίαν, ἂν ἑπομένως διαπράξῃ, οὐδεὶς ὀφείλει ὑπακοήν. Οἱ δὲ Erhard καὶ Stahl θεωροῦσι τὴν ἀντίστασιν ὡς ἔργον συνειδήσεως καὶ χρηστοηθείας. Τέλος ὁ Fichte φρονεῖ, ὅτι ὁ λαός, κυρίαρχος ὤν, ἔχει πάντοτε δίκαιον.—Ὁμοφωνεῖ δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἡ νομολογία τῶν Γαλλικῶν δικαστηρίων.

(*) βλ. Fischel Const. d'Angleterre liv. 1 chap. 13 καὶ liv. 14 chap. 1 καὶ 2. Ὁ δὲ Delolme (ἀγγλ. Σύνταγμα βιβλ. 2 κεφ. 14) εὐστόχως παρατηρεῖ, ὅτι «πάντα τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ, καθ' ἑαυτὰ λαμβανόμενα, εἶναι ἀσθενέστατα ὅπλα κατὰ τῶν πραγματικῶν δυνάμεων τῶν κυβερνώντων. Πᾶσαι αἱ προφυλάξεις, πάντα τὰ δικαιώματα προϋποτιθέασιν, ὅτι τὰ πράγματα ὁδεύουσι τὴν νόμιμον καὶ προδιακεχαραγμένην πορείαν. Ἀλλὰ τίς ἐλπὶς ὑπολείπεται διασώσεως τῶν συνταγματικῶν

Νομίζομεν ὅμως, ὅτι ὑπὸ τοὺς Ἠπειρωτικοὺς τοὐλάχιστον θεσμοὺς προχωροῦσι πέραν τοῦ δέοντος οἱ ὑπάγοντες εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀντιστάσεως τὸ κυριαρχικὸν δικαίωμα τῆς κοινωνίας τοῦ ἀνατρέπειν τὰ καθεστῶτα. Ἀναμφήριστον εἶναι, ὅτι ὁ λαὸς ὡς κυρίαρχος δικαιοῦται νὰ μεταβάλῃ τὸ καθεστὼς κατὰ τὸ δοκοῦν, πολλῷ δὲ μᾶλλον νὰ ἀνατρέψῃ τὴν παρανομοῦσαν ἐξουσίαν· ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τοῦτο, πηγάζον ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς τῶν κοινωνιῶν, ἥκιστα, φρονοῦμεν, συνδέεται ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀντιστάσεως, ἤτοι τὸ ἔμφυτον δικαίωμα παντὸς πολίτου νὰ ἀμύνηται κατὰ τῆς παρανόμου προσβολῆς ἐν τῷ τελεῖσθαι αὐτήν. Διὰ τῆς ἐνασκήσεως τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀντιστάσεως δὲν ἐπιζητεῖται ἡ ἀνατροπὴ τῶν καθεστώτων ἢ ἡ πτῶσις τῆς παρανόμου ἐξουσίας, ἀλλ' ἡ ἀποτυχία τῆς κατά τινος τοῦ πολίτου ἢ ὁμάδος πολιτῶν δικαιώματος, ἀνήκοντος αὐτοῖς ἐκ τοῦ νόμου, ἐπιθέσεως τῆς ἐξουσίας, ἀθεσμίως ἐνεργούσης. Τὸ κατ' ἐξουσίας πολιτικὸν κίνημα μικρᾶς ἢ μεγάλης μερίδος ἔθνους τινὸς πρὸς ἀνατροπὴν ἐξουσίας δὲν εἶναι πρᾶξις νομίμου ἀμύνης κατὰ παρανόμου ἐπιθέσεως, ἀλλὰ πρᾶξις ἐπιθέσεως προπαρεσκευασμένη καὶ προμεμελετημένη κατὰ πολλάκις παρανομησάσης καὶ ἀθεμιτουργησάσης ἐξουσίας πρὸς ἀνατροπὴν αὐτῆς, εἰς ἣν ἐντυποῦται μὲν ὁ τύπος τοῦ νομίμου, καὶ ἔτι μᾶλλον τοῦ δεδοξασμένου καὶ εὐλογημένου, ἂν ἐπιτύχῃ, ἀποπτύεται δὲ ὡς πολιτικὸν ἀδίκημα, ἀποτυγχάνουσα.

§ 199. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ὁρμητήριον τῆς τε ἐλευθερίας τῆς ἀντιστάσεως καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπαναστάσεως εἶναι τὸ αὐτό, διότι δι' ἀμφοτέρων διώκεται ἡ ἀποτροπὴ τῶν ἀδικιῶν ἐξουσίας καθεστηκυίας, πρέπον νομίζομεν νὰ ἐξετάσωμεν ἀμέσως ἤδη τὴν

ἐγγυήσεων, ὁσάκις ὁ ἡγεμὼν διαρρήγνυων ἀποτόμως πάντα δεσμὸν καὶ οὕτως εἰπεῖν ὁρμῶν ἐκτὸς τῆς συνταγματικῆς σφαίρας, οὔτε τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν, οὔτε τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ πολίτου ἐξηκολούθει σεβόμενος, ἤθελε δὲ ζητήσει νὰ κυβερνᾷ ἄνευ βουλῶν ἢ νὰ καταναγκάζῃ αὐτὰς νὰ κύπτωσιν εἰς τὰ βουλήματα αὐτοῦ. Ἵν' ἔχει μέσον πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ ὁ λαός, οὕτω δικαιεμένων τῶν πραγμάτων, τὴν ἔνοπλον ἀντίστασιν.» Ὁ δὲ Blakston διατυποῖ ὡς ἑξῆς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀντιστάσεως. «Ὅταν τὰ δημόσια δίκαια προσβληθῶσιν ἢ ἀναιρεθῶσιν, οἱ Ἄγγλοι δικαιοῦνται νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὴν παρασκευὴν τῆς ἀμύνης αὐτῶν. Δύνανται νὰ αἰτήσωσι τὸ πρῶτον ἡρέμα τακτικὴν διοίκησιν καὶ ἐλευθερίαν περὶ τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης, εἶτα δὲ νὰ ὑποβάλωσιν ἀναφορὰς εἰς τὸν βασιλέα καὶ τὸ κοινοβούλιον εἰς ἄρσιν τῶν δυσχερειῶν, τελευταῖον δὲ νὰ ἐξοπλισθῶσι πρὸς νόμιμον ἄμυναν καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ χρήσωνται τοῖς ὅπλοις αὐτῶν.» (βλ. comment. in the laws of England, I. chap. 3). Ἴδε καὶ Vattel, 1 § 51.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

συμπληρωτικὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν τῆς πρὸς τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα ἐπιεικείας. Παρετηρήσαμεν ἀλλαχοῦ, ὅτι πᾶσα ἀνθρωπίνη ἐξουσία τείνει φύσει εἰς τὴν εὔρυνσιν τοῦ κύκλου τῆς ἰσχύος αὐτῆς· ὅτι διὰ τοῦτο τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα τρέχουσι τὸν κίνδυνον τῆς μηδενίσεως ἢ τῆς νοθεύσεως αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐν αἷς πολιτείαις οἱ χάρται καὶ οἱ λοιποὶ νόμοι ἀφῆκαν ἄθικτον τὸ σύστημα τῆς συγκεντρώσεως, ὑφ' ὃ πᾶσαι αἱ ἠθικαὶ καὶ ὑλικαὶ ἀμοιβαί, πάντα τὰ σαγηνεύματα, πάντα τὰ πρὸς διαφθορὰν τῶν συνειδήσεων καὶ τοῦ ἐλευθέρου φρονήματος μέσα ἀνήκουσιν αὐτοκρατορικῶς τῇ ἐκτελεστικῇ ἐξουσίᾳ καὶ διανέμονται αὐταρχικῶς ὑπ' αὐτῆς, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἀνάγκη ἀπαραίτητος πρὸς ἐδραίωσιν καὶ καρποφόρησιν ἀντιπροσωπικοῦ πολιτεύματος καθιερώσεως τῆς διοικητικῆς ἀποκεντρώσεως· ἰσχυρίσθημεν δὲ, ὅτι ἐν Ἀγγλίᾳ, Ἡνωμέναις Πολιτείαις, Ἑλβετίᾳ κτλ. ἐρριζοβόλησαν αἱ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι, διότι ἐπικρατεῖ πλήρης ἀποκέντρωσις. Ὅπου ὅμως ἡ συγκέντρωσις συμβιοῖ μετ' ἀντιπροσωπικοῦ πολιτεύματος, ἡ δὲ ἐλευθερία τοῦ λόγου, τοῦ τύπου, τῶν συναθροίσεων, τῶν ἀναφορῶν δὲν κατίσχυσαν νὰ ἀποτρέψωσι τὴν ἀποῤῥόφησιν τῶν πολιτειακῶν ἐξουσιῶν ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς, ὠθοῦνται πολλάκις οἱ λαοὶ εἰς π ο λ ι τ ι κ ὰ ς ἐ π α ν α σ τ ά σ ε ι ς, δι' ὧν ἀνατρέπονται αἱ αὐθαίρετοι κυβερνήσεις καὶ συμπληροῦνται, τελειοποιούμενα κατὰ τὸ δυνατὸν, τὰ πολιτεύματα, ἀφαιρουμένων τῶν πλεοναζόντων θεωρηθέντων δικαιωμάτων ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καὶ ὁριζομένης ἀκριβέστερον καὶ λεπτομερέστερον τῆς ἐξουσίας τῶν διαφόρων πολιτειακῶν ἀρχῶν· ἢ ἐσθ' ὅτε καὶ αὐτοὶ οἱ ἡγεμόνες (βασιλεῖς, δημοκρατικοὶ πρόεδροι κτλ.) ἐκ βουλιμίας μείζονος ἐξουσίας ἢ πόθου διατηρήσεως τῆς ἐκπνευσάσης ἐξουσίας αὐτῶν εἰς π ο λ ι τ ι κ ὰ τ ο λ μ ή μ α τ α ἢ π ρ α ξ ι κ ο π ή μ α τ α (coups d'état), δι' ὧν ἐπεκτείνουσι τὴν ἐξουσίαν καὶ τὰς προνομίας αὐτῶν.

§ 200. Καὶ αἱ μὲν ἐπαναστάσεις προέρχονται ἀπὸ τῶν λαῶν, συμπραττόντων ἐνίοτε καὶ τῶν στρατῶν· τὰ δὲ πραξικοπήματα ἀπὸ τῶν ἐκτελεστικῶν ἐξουσιῶν, προσφευγουσῶν εἰς τὴν στρατιωτικὴν βίαν, πολλάκις δὲ καὶ εἰς ἄλλα μυσαρὰ καὶ δυσπινῆ ἀδικήματα, οἷον δολοφονίας, δημεύσεις κτλ. Αἵ τε ὅμως λαϊκαὶ ἐπαναστάσεις καὶ τὰ ἡγεμονικὰ πραξικοπήματα, στεφόμεναι διὰ τῆς ἐπιτυχίας, μεταβάλλονται εἰς καθεστὼς, φέρον πράγματι ἢ μόνον τύπῳ τὴν σφραγῖδα τῆς ἐκδηλωθείσης ἐθνικῆς κυριαρχίας (*)

(*) Ἐν Γαλλίᾳ ἐτελέσθησαν κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα θαμιναὶ ἐπαναστάσεις, ἐπὶ Ναπολέοντος τοῦ Α', τοῦ Καρόλου, τοῦ Louis Philippe, Ναπολέοντος τοῦ Γ',) πρὸς

Ἀλλ' αὐταὶ αἱ λαϊκαὶ ἐπαναστάσεις καὶ τὰ πολιτικὰ τολ-
ήματα ἀποτυγχάνουσαι θεωροῦνται πολιτικὰ ἀδικήματα καὶ
ροκαλοῦσι τὴν ἐνέργειαν καὶ ἐφαρμογὴν τοῦ ποινικοῦ νόμου. Τῶν
ολιτικῶν τολμημάτων μάλιστα ἡ ἀποτυχία ἐπέρχεται ὡς ἐπὶ τὸ
ολὺ οὐχὶ δι' ἁπλῆς ἀντιστάσεως, ἀλλὰ καὶ δι' ἐπαναστάσεως τοῦ
μυνομένου λαοῦ καὶ ἐπομένως δύναται νὰ ἐπέλθῃ κατ' αὐτῶν ἐπα-
αστατικὴ τιμωρία, ἀπρόβλεπτος δηλονότι. Χαρακτηρίζονται δὲ
ς ἀδικήματα, διότι ἀποτυχόντα ὑποτίθενται ὡς ἀπόῤῥοια μικρᾶς
ατριαστικῆς μειονοψηφίας, θελούσης νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὴν τὸ κα-
εστὼς ἀποδεχομένην ἐθνικὴν πλειονότητα.

§ 201. Ἐπειδὴ ὑπὸ ἀντιπροσωπικὸν βιοῦμεν πολίτευμα καὶ περὶ
ὐτοῦ ἰδίως πραγματευόμεθα ἐν τῇ παρούσῃ ἡμῶν πραγματείᾳ,

νατροπὴν τῶν ἐκδολιευσαμένων τὸν συνταγματικὸν αὐτῆς χάρτην Ἡγεμόνων, ἐν
λλάδι ἐπῆλθε δι' ἐπαναστάσεως ἡ ἐθνικὴ μεταβολὴ τῆς 11 Ὀκτωβρίου, ἐν Ἱσπανίᾳ
ρυγαδεύθη διὰ πολιτικῆς ἐπαναστάσεως ἡ Ἰσαβέλλα κτλ. Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ Γαλλίᾳ
εσοῦντος μὲν τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος ἀνήχθη εἰς αὐτοκρατορικὸν θρόνον διὰ πραξικοπή-
ατος Ναπολέων ὁ Γ', καταλύσας τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ἀρχομένου δ' αὐτοῦ
αποπολέων ὁ πάνυ. Ἐν Σουηδίᾳ κατὰ τὸ 1772 Γουστάβος ὁ Γ' εὔρυνε τὴν ἡγεμο-
ονικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν διὰ πραξικοπήματος κτλ. Νομίζομεν δὲ πρέπον νὰ παρα-
έσωμεν ἐνταῦθα ἐν παρόδῳ, ὅτι κατὰ τῆς ἱστορίας τὴν μαρτυρίαν τὰ ἡγεμονικὰ
ραξικοπήματα τάχιον ἢ βράδιον πάντοτε καὶ παντοῦ διεδέξαντο ἐπαναστάσεις
ατὰ τῶν πραξικοπησάντων. Εἶναι γνωστὴ καὶ εἰς τοὺς ἄκρῳ τῷ δακτύλῳ ψηλα-
ήσαντας τὴν νεωτέραν Γαλλικὴν ἱστορίαν ἡ τοῦ θρόνου καὶ τῆς πατρίδος ἔκπτωσις
οῦ μεγαλουργοῦ Ναπολέοντος, ἡ εἰς Ἁγίαν Ἑλένην καταφυγὴ αὐτοῦ καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ
εσοφύλακος αὐτοῦ Hudson Lowe ἠθικαὶ αὐτοῦ ἀλγηδόνες. Γνωστὴ οὐχ ἧττον
στὶν ἡ πρὸ ἐννεαετίας οἰκτρὰ ἔξοδος Ναπολέοντος τοῦ Γ' καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα
ὐτῇ ταχίστη τελευτή. Ὁ δὲ Σουηδὸς Γουστάβος ἔπεσε θῦμα δολοφονικῆς συνωμο-
ίας εἴκοσιν ἐνιαυτοὺς μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ τολμήματος, τῆς
ς συνωμοσίας μετέσχον ἐνεργῶς αὐτὸς ὁ φυσικὸς αὐτοῦ υἱὸς καὶ ἰδιαίτερος γραμ-
ατεὺς κόμης Ῥίμπιγ, οὗ τῇ ἐπιβούλῳ συμβουλῇ ἐξῆλθε νύκτωρ τῶν ἀνακτόρων καὶ
νέπεσεν εἰς τῶν δολοφόνων τας χεῖρας· τοῦ δὲ Σουηδικοῦ θρόνου τὰς βαθμίδας ἀνέ-
η μὲν πότε ὁ υἱὸς Γουστάβος Ἀδόλφος Δ', ἀλλὰ καὶ οὗτος δεκαεπταετίαν μόνον
ατέσχεν αὐτὸν, ἐξορισθεὶς δι' ἐπαναστάσεως τῷ 1809 καὶ καταφυγὼν εἰς Γερμα-
ίαν, ἔνθα καὶ ἀπεβίωσεν οὐ πολλοῖς ἔτεσιν ὕστερον ἐν πενίᾳ· συγκατηγρήθη δὲ ὡς
ίκος πανηγυρικῶς καὶ τὸ ἔργον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τὸ διὰ πραξικοπήματος ἐπιβλη-
έν Σύνταγμα τοῦ 1772, ἀνιδρυθέντος εὐρέος συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ἤτοι κοι-
οβουλευτικοῦ, ὑφ' ὃ ἡ εὐανδρος Σουηδία εὐδαιμόνως ἡσυχάζει. Ῥητέον δὲ, ὅτι καὶ ὁ
ουστάβος, ὡς καὶ οἱ πολιτικοὶ τολμηταὶ τῆς ἀρχαίας Ῥώμης καὶ τῆς Γαλλίας, ἦν
ὴ εὐφυΐᾳ τὰ μάλιστα κεκοσμημένος, ῥέκτης, ἀνδροκάρδιος, καὶ ἄγαν εὐπαίδευτος,
αρρέψας καὶ ἐπὶ συγγραφικῇ ἱκανότητι καὶ καταλιπὼν ἔντε τῷ πεζῷ καὶ ἐμμέτρῳ
όγῳ πολλὰ σπουδαῖα καὶ ποικίλα πονήματα. Τὸν βίον καὶ τὰ κατὰ τὸ πραξικόπημα
οῦ Γουστάβου ἢ Γουσταύου ἀναφέρουσι ἐπιμελέστερον οἱ συγγραφεῖς Sheridan καὶ
rhoell καὶ ὁ Σουηδὸς Le Bret.

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών - Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπραγματεύθημεν τὰ περὶ ἐπαναστάσεων καὶ πραξικοπημάτων ὑπὸ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα, ἰσχυριζόμενοι, ὅτι τῆς διοικητικῆς συγκεντρώσεως ἡ ἐπίτασις εἶναι ἡ ἄμεσος ἢ ἐμμεσος ἀφορμὴ αὐτῶν· ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ ὑπὸ τὰ καθαρῶς μοναρχικά, τὰ ἄγαν περιωρισμένα συνταγματικὰ ἢ τὰ μοναρχο-αριστοκρατικὰ συμβαίνουσιν ἐπαναστάσεις καὶ πραξικοπήματα. Αὐτὸ δὲ τοῦ Γουσταύου τὸ ἱστορικώτατον πραξικόπημα ἐγένετο ὑπὸ ἀριστοκρατικώτατον πολίτευμα, σπουδαίως περιορίζον τά τε δικαιώματα τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ βασιλέως. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1789 ἐπῆλθε κατὰ τῆς μοναρχίας, τῆς κληροκρατίας καὶ τῆς ἀριστοκρατίας ἐν ταὐτῷ· ἡ δὲ ἡμετέρα ἐπανάστασις τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843 ἐτελέσθη πρὸς κατάργησιν τοῦ μοναρχικοῦ καὶ ἀνίδρυσιν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος. — Ἀπὸ τῶν προειρημένων λόγων λαμβάνεται, ὅτι εἶναι πολιτικὰ ἀδικήματα αἱ κατὰ τῶν καθεστώτων, εἴτε πρὸς ἐπίρρωσιν εἴτε πρὸς ἐξασθένωσιν τῶν ἐλευθεριῶν, ἀποτυχοῦσαι στάσεις ἢ καὶ ἀπόπειραι στάσεως, δηλονότι συνωμοσίαι. Ἀλλὰ καὶ αἱ πρὸς μερικώτερόν τινα πολιτικὸν σκοπὸν ἐνεργούμεναι στάσεις καὶ ὀχλαγωγίαι, αἱ πρὸς ἐξαναγκασιν ὁρῶ εἰπεῖν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας νὰ προβῇ εἰς τὴν ἔκδοσιν διατάγματός τινος διὰ τὸ γενικὸν τῆς πολιτείας συμφέρον ἢ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας νὰ μεταβάλῃ νόμον τινὰ εἶναι ἀδικήματα πολιτικά, διαφέροντα κατὰ τοῦτο τῶν κοινῶν, ὅτι τὰ μὲν κοινὰ ὁρμῶνται ἀναφανδὸν ἀπὸ ἰδιοτελοῦς ἐλατηρίου, τὰ δὲ πολιτικὰ προβάλλουσι τοὐλάχιστον τὴν πρόφασιν γενικῶς ἐθνωφελοῦς σκοποῦ. Ὡς ἐν τῷ περὶ ἀμνηστείας κεφαλαίῳ τῆς παρούσης πραγματείας παρετηρήσαμεν, πολιτικὰ ἀδικήματα εἶναι τὰ ἀποβλέποντα εἰς τὴν ἐν γένει ἢ ἐν μέρει διὰ τῆς βίας ἀλλοίαν διαρρύθμισιν τῶν τῆς πολιτείας πραγμάτων· ἑπομένως συμπεριλαμβάνονται εἰς αὐτὰ οὐ μόνον αἱ κυρίως λεγόμεναι στάσεις, αἱ σύμβολον ἔχουσαι τὴν εὕρυνσιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου καὶ τὴν ἀναγραφὴν μειζόνων καὶ τελεσφορωτέρων ἐγγυήσεων ὑπὲρ τῶν ἀτομικῶν καὶ πολιτειακῶν ἐλευθεριῶν, ἀλλὰ καὶ αἱ σύμβολον ἔχουσαι τὴν περιστολὴν τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ ἐπ' ὠφελείᾳ μονάρχου, αἱ ἀπόπειραι μεταβολῆς τοῦ πολιτεύματος ἐπὶ τὸ μοναρχικώτερον, αἱ ἀπόπειραι πραξικοπημάτων. Ἀλλ' ἐν γένει τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα, μάλιστα δὲ αἱ κάτωθεν ἐπαναστάσεις, βλέπονται εὐμενέστερον ὑπὸ τῶν κοινωνιῶν, καὶ τῶν νομοθεσιῶν τῶν ἐλευθέρων ἐθνῶν· καὶ πάνυ δικαίως, διότι, καὶ ἂν ἐλατήριον αὐτῶν πραγματικὸν ἦναι ἡ πολιτικὴ ἢ ἠθικὴ ἰδιωφέλεια, προβάλλεται ὅμως ἀείποτε ὡς ἀφορμὴ τὸ τῷ ἔθνει συμφέρον (*).

(*) Δὲν εἶναι βεβαίως ἀληθὲς τὸ ὑπό τινων ὑποστηριχθέν, ὅτι δὲν τελεῖ ἀδίκημα

§ 202. Ἀλλ' οὐχὶ μόνον αἱ κοινωνίαι καὶ αἱ νομοθεσίαι φαίνονται εὐλόγως ἐπιεικεῖς εἰς τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα, ὧν τὰ πλεῖστα καὶ συνηθέστατα εἶναι κινήματα τοῦ λαοῦ πρὸς τιμωρίαν τῶν τυραννησάντων αὐτὸν αὐταρχῶν καὶ εὕρυνσιν τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν· ἀλλ' αὐταὶ αἱ ἀπὸ ἐπαναστάσεων, (δηλονότι πολιτικῶν ἀδικημάτων στεφθέντων διὰ τῆς ἐπιτυχίας) ἀπορρέουσαι νομοθετικαὶ συνελεύσεις ἐθεώρησαν πρέπον νὰ ἐγκαταγράψωσιν ἐν αὐτοῖς τοῖς χάρταις διατάξεις τινὰς προστατευτικὰς τῶν πολιτικῶν ἀδικημάτων καὶ μάλιστα τῶν λαϊκῶν ἐπαναστάσεων. Τί δὲ ἄλλο ἐμφαίνει ἡ ἀναγραφὴ ῥητῶν ἐν τοῖς χάρταις διατάξεων εὐνοϊκῶν, συνδυαζομένη μάλιστα πρὸς τὸ ὕστατον τῶν συνταγμάτων ἄρθρον, καθ' ὃ «ἡ τήρησις τοῦ συντάγματος ἀνατίθεται εἰς τὴν φιλοπατρίαν τοῦ ἔθνους» (ἡμετέρου συντάγματος τοῦ 1864 ἄρθρον 110), ἄρθρον, δι' οὗ καθιεροῦται ἡ παρὰ τοῖς Ἄγγλοις λεγομένη ἐλευθερία τῆς ἀντιστάσεως (ὑπὸ τὴν πλατυτέραν

πραγματικὸν ὁ συνωμοτῶν κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ὡς μὴ ὄφθεν παραβιάζων ἐθνικὸν ἢ ἀτομικὸν δικαίωμά τι, διότι σφετερίζεται τὴν ἐθνικὴν κυριαρχίαν καὶ θέλει εἰς μετ' ὀλίγων ἄλλων νὰ προσβάλωσι τὴν θέλησιν τῶν πολλῶν καὶ ἐπιβληθῶσιν αὐτοῖς πρὸς μεγάλην ζημίαν ἐσὺ ὅτε μεγάλων κοινωνικῶν συμφερόντων· ἀκολουθῶν πολλάκις οὐχὶ τὰς ἐμπνεύσεις τῆς φιλοπατρίας καὶ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ καθήκοντος, ἀλλὰ διώκων σκοπόν, ὃν ἡ φιλοδοξία καὶ ἰδιοτέλεια αὐτοῦ συγκρύπτουσιν ὑπὸ τὸ προσωπεῖον τοῦ κοινῆ συμφέροντος, ἐμβάλλει διὰ τῆς συνωμοσίας καὶ τῆς στάσεως τὴν ταραχὴν καὶ τὸν κυκεῶνα εἰς τὸ πολιτικὸν σῶμα. Τινὲς δ' ἐκ τοῦ ἐναντίου φιλελεύθεροι συγγραφεῖς θεωροῦσι παντάπασιν ἀτόπους τὰς ἐπαναστάσεις ὑπὸ πολιτεύματα, ἐπιτρέποντα τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, τῶν συναθροίσεων καὶ τῶν συνεταιρισμῶν, ἔτι δὲ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀντιστάσεως. Ὁ δὲ Emile Chédieu λέγει αὐταῖς λέξεσι τὰ ἑξῆς. «Ἡ κρυφιμαία διὰ τῶν συνωμοσιῶν ἀνατροπὴ εἶναι ἀδιάλλακτος πρὸς τὰς πολιτικὰς ἐλευθερίας. — Καὶ ὅμως ἐν ὀνόματι τῶν ἐλευθεριῶν ἐμηχανορραφήθησαν πᾶσαι κατὰ καιροὺς αἱ συνωμοσίαι, ἀλλ' οὐδόλως ἐκ τινος αὐτῶν προέκυψεν ἀληθῶς νικήτρια ἡ ἐλευθερία. Ἡ ἐλευθερία λαοῦ τινος εἶναι ἤδη ἀπολωλυῖα, ὁσάκις δὲν δύναται νὰ σωθῇ ἡ διὰ συνωμοσίας (βλ. λεξικὸν τῆς πολιτικῆς M. Block ἐν λ. conspiration). — Εἶναι ὅμως βεβαιότατον, ὅτι δυσδιάκριτον καὶ νομοθετικῶς δυσπροσδιόριστον πάντη πότε τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα ὁρμῶνται ἐξ ἐλατηρίων εὐτελῶν καὶ φαύλων καὶ πότε ἐξ ἀγαθῶν καὶ φιλελευθέρων· οὐχ ἧττον δέ, ὅτι καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀθλίους τῶν ἐλευθεριῶν σκαπανεῖς θεωρεῖ συνήθως ὁ ἄνθρωπος ὀλιγώτερον κολαστέους τῶν πυροληπτῶν, τῶν πλαστογράφων καὶ τῶν δολοφόνων, καίτοι πολλάκις ἀνάπτοντας τὴν δᾷδα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Αὐτὸς δὲ ὁ μετριώτατος καὶ ἐν πολλοῖς ὀπισθοδρομικὸς, ἀλλὰ διάσημος πολιτικὸς συγγραφεὺς Guizot λέγει εἰκότως ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ «περὶ θανατικῆς ποινῆς ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἀδικημάτων», ὅτι «ἡ αἰσχρότης τῶν πολιτικῶν ἀδικημάτων οὔτε τοσοῦτο ἀναφανὴς εἶναι, οὔτε τοσοῦτον ἀμετάστροφος, ὅσον ἡ τῶν κοινῶν· ἀδιακόπως μεταπλάσσεται ἢ σκιάζεται ὑπὸ τῶν περιτροπῶν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, παραλλάσσεται κατὰ τοὺς χρόνους, τὰ συμβάντα, τὰ δικαιώματα καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς ἐξουσίας».

τῆς λέξεως ἔννοιαν), ἢ ὅτι ἡ ἐπιείκεια εἰς τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα θεωρεῖται ὡς ἀπαραιτήτως ἀναγκαία συνταγματικὴ διάταξις, ὅτι νομοθετεῖται ἑπομένως διὰ τῶν χαρτῶν αὐτῶν ὡς σπουδαία συμπληρωτικὴ πολιτικὴ ἐλευθερία, καὶ ὑπολαμβάνεται ὡς ἀκοίμητος φρουρὸς τῶν ἐλευθεριῶν;

§ 203. Ἐξεταστέον ἤδη εἰς τί συνίσταται ἡ εἰς τὰ πολιτικὰ ἀδικηματα ἐπιείκεια τῶν Συνταγμάτων. Ἐν πρώτοις μὲν συνίσταται εἰς τὴν κατάργησιν τῆς θανατικῆς ποινῆς ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἀδικημάτων. Ἐν ταῖς ἀκράτοις μοναρχικαῖς πολιτείαις τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα, ἰδίως ἡ στάσις κατὰ τῆς καθεστώσης ἐξουσίας καὶ ἡ συνωμοσία πρὸς στάσιν, θεωροῦνται ὡς τὰ φοβερώτατα τῶν ἀδικημάτων καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται, κατ' ἐξαίρεσιν ἐνιαχοῦ, κεφαλικῶς (*). Ἀλλὰ καὶ ἐν πολλαῖς τῶν ἀντιπροσωπικῶν ἐπικρατειῶν διατηρεῖται εἰσέτι ἡ μυσαρὰ τοῦ θανάτου ποινὴ καὶ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἀδικημάτων. Ἐν Βρασιλίᾳ ὅμως, Βελγίῳ, Γαλλίᾳ (κατὰ τὸ δημοκρατικὸν Σύνταγμα τοῦ 1848), Ἡνωμ. Πολιτείαις (**), καὶ τῇ ἡμετέρᾳ Ἑλλάδι (ἀπὸ τῆς ψηφίσεως τοῦ νέου αὐτῆς συντάγματος) εὐτυχῶς εἶναι ἤδη κατηργημένη ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἀδικημάτων. (Συντάγματος τοῦ 1864 ἄρθρον 18) Β) Ἡ ἐπιείκεια τῶν χαρτῶν πρὸς τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα δηλοῦται ἐν τῇ προνοίᾳ τῶν πλείστων ἐκ τῶν ἀντιπροσωπικῶν πολιτευμάτων περὶ ἀπαλλαγῆς τῶν πολιτικῶς ἀδικησάντων τῆς προφυλακίσεως. Γνωστὸν τυγχάνει, ὅτι οἱ κατηγορούμενοι ἐπὶ κακουργήμασι προφυλακίζονται δυνάμει ἐντάλματος φυλακίσεως καὶ κατακρατοῦνται ἐν ταῖς φυλακαῖς τῶν ὑποδίκων μέχρις οὗ, ἀποδειχθείσης τῆς ἀθωότητος αὐτῶν, ἀθωωθῶσιν ἢ, κηρυχθέντες ἔνοχοι, καταδικασθῶσιν ὁριστικῶς. Θέλομεν παρατηρήσει ἐν εὐθέτῳ τόπῳ, ὅτι εἶναι ἀδικωτάτη ἡ προφυλάκισις ἐν γένει, διότι περιορίζει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, τυγχάνοντος ἴσως παντελῶς ἀθώου· τὴν καθιέρωσιν δὲ τοῦ μέτρου τούτου ἐν ταῖς νομοθεσίαις

(*) Τὸ πάλαι παρὰ Ῥωμαίοις ἡ ἔμβιος τιμωρία ἐπεβάλλετο οὐ μόνον εἰς τὸν διαπράξαντα πολιτικὸν ἀδίκημα ἢ φωραθέντα συνωμότην, ἀλλὰ καὶ τὸν πόρρωθεν παρασκευάσαντα συνωμοσίαν ἢ ἐξενεγκόντα ἐπαναστατικὴν γνώμην ἢ καὶ μόνον κατὰ διάνοιαν συλλαβόντα συνωμοτικὴν πρόθεσιν. Ὁ νόμος de lese-majesté, οὗπερ ὁ Σύλλας ὑπῆρξεν ὁ τοκεύς, ἀλλ' ἀνέπτυξαν ἀλλεπαλλήλως οἱ διαδεξάμενοι αὐτὸν αὐτάρχαι τῆς Ῥώμης, ἐζημίου θανάτῳ καὶ δημεύσει καὶ τοὺς πόρρωθεν προσβάλλοντας τὴν ἡγεμονικὴν ἀξιοπρέπειαν. Ἐν Ῥωσσίᾳ, τῇ μοναρχικωτάτῃ ἐπικρατείᾳ, ὅπου ὅμως κατὰ παράδοξον ὄντως πρόοδον ἡ κεφαλικὴ ποινὴ εἶναι γενικῶς κατηργημένη, διατηρεῖται κατ' ἐξαίρεσιν ἐπὶ τῶν εἰς κολόβωσιν τοῦ μοναρχικοῦ ἀξιώματος ἢ ἀνατροπὴν τοῦ θρόνου τεινόντων ἀδικημάτων.

(**) Ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις θανάτου δίκην ὀφλισκάνουσι μόνον οἱ προμελετημένως φονεύσαντες καὶ οἱ ἐμπρησταί. Πάντα τὰ ἄλλα φονικὰ ἀδικήματα τιμωροῦνται δι' ἐγκαθείρξεως.

ὑπηγόρευσεν ἁπλῶς ὁ φόβος τῆς ὀραπετεύσεως τῶν ἐνόχων ὑποδίκων· πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι ἡ φοβερὰ αὕτη δοκιμασία τῆς συντηρητικῆς τρόπον τινὰ καθείρξεως, ἣν αἱ δικονομίαι ἐπιτρέπουσιν ἄνευ τῶν δυνατῶν ἐγγυήσεων εἰς τοὺς εἰσαγγελεῖς καὶ τοὺς ἀνακριτάς, πρὸς ἀσφάλισιν τοῦ ἀποτελεσματικοῦ τῶν ποινικῶν ἀνακρίσεων, εἶναι πολλάκις ὑπερβολικὴ ἢ καὶ πάντη περιττή· διὸ δὴ ἀνάγκη νὰ περιβληθῇ διὰ πλειόνων καὶ ἀσφαλιστικωτέρων ἐγγυήσεων ἡ ἐνέργεια τοῦ ποινικοῦ συντηρητικοῦ τούτου μέτρου, νὰ περιορισθῇ εἰς μόνα τὰ ἄγαν βαρέα ἀδικήματα καὶ νὰ ἀσφαλισθῇ ἡ δέουσα περὶ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἀνακρίσεων ἐνέργεια. Ὅ,τι ἐν τούτοις δέον νὰ καθιερωθῇ δι' ἅπαντα ἐν γένει τὰ ἀδικήματα, καθιέρωται ἤδη ὑπὸ τῶν πλείστων τῶν Συνταγμάτων διὰ τὰ πολιτικά. Κατὰ τὸ ἄρθρον 6 τοῦ νέου ἡμῶν συντάγματος 1) τὸ συμβούλιον τῶν Πλημμελειοδικῶν τῇ αἰτήσει τοῦ ἐπὶ πολιτικῷ ἀδικήματι προφυλακισθέντος δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀπὸ τῆς προφυλακίσεως ἀπαλλαγὴν ἐπὶ ἐγγυήσει, ὁριζομένῃ διὰ δικαστικοῦ βουλεύματος, καθ' οὗ ἐπιτρέπεται ἀνακοπή, 2) οὐδέποτε ἐπὶ τῶν ἀδικημάτων τούτων ἡ προφυλάκισις δύναται νὰ παραταθῇ ἐπέκεινα τῶν δύο μηνῶν ἄνευ δικαστικοῦ βουλεύματος ὑποκειμένου ἐπίσης εἰς ἀνακοπήν, 3) καὶ ἐκδοθέντος βουλεύματος, οὐδέποτε ἐν τοῖς ἀδικήμασι τούτοις ἐπιτρέπεται τῆς προφυλακίσεως ἡ διάρκεια πέραν τῶν τριῶν μηνῶν. Οὕτως ὁ ἐπὶ πολιτικῷ ἀδικήματι κατηγορούμενος, καὶ πασιφανῶς προκυπτούσης τῆς ἐνοχῆς αὐτοῦ ἐκ τῶν ἀνακρίσεων, δύναται, ἂν δι' ἀποχρώσης ἐγγυήσεως παρέχῃ τὰ ἐχέγγυα, ὅτι δὲν θέλει ὀραπετεύσει, ἐν βραχυτάτῳ χρόνου διαστήματι νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς προφυλακίσεως, ὁπωσδήποτε δὲ δὲν δύναται νὰ ὑποστῇ προφυλάκισιν μακροτέραν τῆς τριμήνου. Γ) Ἡ πρὸς τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα ἐπιείκεια διατρανοῦται καὶ ἐν τῇ ὑποχρεωτικῇ ὑποβολῇ αὐτῶν εἰς τὰ ἔνορκα δικαστήρια. Τὸ πολιτικὸν ἀδίκημα, οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ ἰδιότης ἢ τὸ βάρος αὐτοῦ, ὑπάγεται εἰς ὁρκωτοὺς, δικαστὰς δηλ. ἐκ τῶν σπλάγχνων τοῦ λαοῦ λαμβανομένους ἑκάστοτε καὶ μὴ ὀφείλοντας νὰ αἰτιολογῶσι τὰς ἀποφάσεις αὐτῶν. Ὡς καὶ ἀνωτέρω παρετηρήσαμεν (§ 162), τὸ ὁρκωτικὸν σύστημα ἐν τοῖς πολλοῖς αὐτοῦ πλεονεκτήμασι καταλέγει καὶ ὅτι δικαστικῶς ἀποδεδειγμέναι κολάσιμοι πράξεις δύνανται νὰ ἀθωωθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐνόρκων, ὁσάκις, καίπερ κατὰ δικαστικὸν τύπον κολασίμους, θεωρεῖ οὐχ ἧττον ἡ κοινωνία ὡς μὴ ἀξίας τιμωρίας διὰ τὸν ἐν τῷ βάθει αὐτῶν περιεχόμενον ἀγαθὸν καὶ φιλοπάτριδα σκοπόν. Δ) Τέλος ἡ ἐπιείκεια διαδηλοῦται καὶ ἐν τῇ κατ' ἐξαίρεσιν παρεχομένῃ τῇ ἐκ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τελεστικῇ ἐξουσίᾳ ἀδείᾳ τοῦ ἀμνηστεύειν αὐτὰ, περὶ ἧς ἐρρέθησαν τὰ δέοντα ἀλλαχοῦ (*).—Ἐκ τούτων ἀποδείκνυται καὶ ὁρίζεται, ὅτι οἱ χάρται μεριμνῶσιν ἰδιαζόντως περὶ τῶν πολιτικῶν ἀδικημάτων· ἡ δὲ ἰδιάζουσα αὕτη μέριμνα, συνδυαζομένη πρὸς τὴν ἀκροτελεύτιον τῶν συνταγμάτων διάταξιν περὶ ἀφιερώσεως εἰς τὸ φιλόπατρι τῶν πολιτῶν τῆς ἐξαναγκάσεως τῆς τῶν συνταγμάτων τηρήσεως, ἐμφαίνει ἀριδήλως, ὅτι προέβησαν ταῦτα εἰς τὴν καθιέρωσιν ἐπιεικῶν καὶ ἀσφαλιστικῶν διατάξεων, οὐ μόνον διότι αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ εἰσιν ὄντως ἄξια ἰδιαζούσης μερίμνης, ἀλλὰ καὶ διότι προτίθενται νὰ παροτρύνωσι τοὺς πολίτας εἰς ἐπαναστάσεις, τῆς χρείας ἀπαιτούσης, πρὸς ἐδραίωσιν τῶν πολιτικῶν καὶ ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν.

ΙΕ'. Ἡ ἐθνοφυλακή.

§ 204. Ὁ φόβος τῆς ἔξωθεν ἐπιδρομῆς καὶ λεηλασίας, ὁ φόβος τῆς κατακτήσεως καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀμύνης, δηλονότι τῆς ἀποκρούσεως τῶν εἰσβολῶν, παρήγαγε τὴν ἀνάγκην τοῦ περισπᾶσθαι εἰς τὰ πολεμικὰ ἔργα μικρὰν ἢ μεγάλην τῶν πολιτῶν μερίδα. Ἡ μερὶς αὕτη, ἀνανεουμένη ἑκάστοτε διὰ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν ὑπηρετησάντων καὶ τῆς δι' ἄλλων ἀντικαταστάσεως αὐτῶν, καλεῖται

(*) Ἀλλὰ καὶ ἡ διεθνὴς πρᾶξις καθιέρωσε τὴν πρὸς τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα ἐπιείκειαν. Γνωστὸν διατελεῖ, ὅτι αἱ ἐπαναστάσεις ἀποτυγχάνουσαι ῥίπτουσι συχνότατα πολλοὺς τῶν ἐργατῶν αὐτῶν, διαφυγόντας τὴν ὑπὸ τῆς ἐξουσίας σύλληψιν, εἰς ἄλλας ἐπικρατείας, ἔνθα ζητοῦσιν ἄσυλον. Ἐν ᾧ δὲ οἱ ἐπὶ ἄλλαις ἀθεμίτοις πράξεσι κατηγορούμενοι ἢ παραδίδονται, ὁσάκις μάλιστα ὑπάρχει περὶ τούτου συνθήκη, ἢ ἄλλως οὐδεμιᾶς ἀξιοῦνται φιλοφροσύνης καὶ φιλανθρωπίας, τὰ θύματα τῶν ἐπαναστάσεων (πολιτικοὶ πρόσφυγες) οὐ μόνον οὐδέποτε παραδίδονται, ἀλλὰ καὶ εὐμενέστατα δέχονται αὐτοὺς καὶ συνδρομῶν παντοίων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀξιοῦσι. Πολλάκις μάλιστα τὸ ἄσυλον παρέχεται εἰς τοὺς ἐπαναστάτας οὐ μόνον ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ (ἐν τῷ ἀληθεῖ δηλονότι καὶ πραγματικῷ τῆς ἀλλοδαπῆς ἐδάφει), ἀλλὰ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἀλλοδαπαῖς ναυσὶ, ταῖς ἐν τοῖς παραλίοις τῆς ἐν ἐπαναστάσει χώρας, καὶ οὐ μόνον ἐν ταῖς πολεμικαῖς, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐμπορικαῖς ἔτι. Ἐπικρατεῖ δὲ πάγκοινον ἔθος, ἅμα ἂν ζητήσῃ ἄσυλον εἰς πολεμικὴν ναῦν ὁ πρόσφυξ, νὰ χορηγῇ αὐτὸ προθύμως ὁ τῆς νηὸς κυβερνήτης.

Ὑπάρχει οὐχ ἧττον συνθήκη τις ῥυπαρά, ἀσχημίζουσα τὰς σελίδας τῆς διεθνοῦς ἱστορίας, ἡ μεταξὺ Αὐστρίας, Πρωσσίας καὶ Ῥωσσίας ἐν ἔτει 1834 συναφθεῖσα, δι' ἧς ἐκ τῆς ἀφορμῆς τῶν Πολωνικῶν ἐπαναστάσεων ὑπεχρεώθησαν ἀμοιβαίως αἱ ἐπικράτειαι αὗται νὰ διατάσσωσι τὴν ἀπόδοσιν παντὸς πρόσφυγος, κατηγορουμένου ὅτι ἐξετράπη εἰς ἀδίκημα ἐσχάτης προδοσίας ἢ μετέσχεν ἑταιρίας, ἀποβλεπούσης εἰς τὴν ἀνατροπὴν τοῦ θρόνου καὶ τῆς κυβερνήσεως (βλ. De Martens Nouveau Receuil τ. XV. σελ. 44).

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στρατός. Ἐν ὅσῳ ἐπικρατεῖ δυστυχῶς παρά τε τοῖς λαοῖς καὶ ταῖς κυβερνήσεσιν ὁ πόθος τῶν κατακτήσεων, ἐν ὅσῳ οἱ μεγάλοι κατακτηταὶ καὶ δορυκτήτορες ἀνυμνοῦνται ὡς μὴ ὤφειλεν ὑπὸ τῶν ἱστοριογράφων, ἐν ὅσῳ ἡ δεσποτικὴ καὶ δύναταί τις εἰπεῖν ληστρικὴ τάσις τῆς ἐπιβολῆς τῶν ἰδίων θεσμῶν εἰς τοὺς ἄλλους λαοὺς ἢ καὶ τῆς ὑποβολῆς αὐτῶν εἰς ἄνομον φορολογίαν ἐξακολουθεῖ διέπουσα τὰ ἀνθρώπινα, καὶ τὰ εἰρηνικὰ καὶ φιλοδίκαια ἔθνη ὑποβάλλονται εἰς τὴν σιδηρᾶν ἀνάγκην τῆς ἀποσπάσεως μερίδος τινὸς τῶν πολιτῶν τῶν βιοποριστικῶν αὐτῶν ἔργων πρὸς διατήρησιν τῆς αὐτονομίας καὶ ἀκεραιότητος αὐτῶν. Εἶναι μέγα ἀληθῶς δυστύχημα διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ὅπλου, ἡ ἐπίνοια τῆς πολεμικῆς τέχνης καὶ εἰς τελειοποίησιν αὐτῆς ἐνασχόλησις, διότι διὰ τοῦ ὅπλου καὶ τῆς πολεμικῆς τέχνης κατεργάζεται ἡ ἐπιδρομὴ καὶ ὑπόταξις τῶν ἄλλων φυλῶν καὶ λαῶν, ἡ ἀπογύμνωσις τῆς κυριαρχίας αὐτῶν, ἡ ληστρικὴ αὐτῶν λεηλασία. Ἀλλ' ἀνακαλυφθέντος τοῦ ὅπλου, καταρτισθείσης καὶ ὁσημέραι προκοπὴν λαμβανούσης τῆς ἐπιστήμης τοῦ Ἄρεως, πᾶς λαὸς διατελεῖ ἀνυπερβλήτως ἠναγκασμένος νὰ ποιήσηται ἐπίσης χρῆσιν τοῦ ὅπλου, νὰ ἀσχοληθῇ ἐπίσης εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς πολεμικῆς, ὅπως ἀντιστῇ εἰς τὴν ἐπίθεσιν. Οὕτω δὲ τὸ ὅπλον, ὅπερ ὡς μέσον παρανόμου ἐπιθέσεως κατὰ λαοῦ ἄλλου πρὸς χείρωσιν αὐτοῦ εἶναι ὄντως κατηραμένον, ὡς μέσον ἀμύνης πρὸς ἀπόκρουσιν παρανόμου βίας καὶ ἐπιθέσεως ἄλλων εἶναι εὐλογημένον, θεῖον, ἀσπάσιον.

§ 205. Ἀλλ' ἂν ὑπάρχῃ χρεία στρατοῦ διὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῆς κατακτητικῆς βίας, τίς ἡ ἀνάγκη τῆς λεγομένης ἐθνοφυλακῆς καὶ τίνα τὰ ἔργα καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῆς; Ὁ στρατιώτης κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἶναι ἁπλοῦς πολίτης, καλούμενος εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ὅπλου ἐπὶ τῷ εἰρημένῳ σκοπῷ, εἶναι ἄρα ἔνοπλος πολίτης οὐδὲν ἀποβάλλων δικαίωμα ἢ χρέος τοῦ πολίτου. Πρὸς ἐπιτυχῆ καὶ δόκιμον ἐκπλήρωσιν τῶν στρατιωτικῶν ἔργων περιβάλλεται βεβαίως διά τινων προσθέτων χρεῶν, ὡς πᾶς ἕτερος δημόσιος λειτουργός· ἓν δὲ τῶν χρεῶν τούτων εἶναι κατ' ἀνάγκην καὶ ἡ ὑποταγὴ εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ ἀνωτέρου. Ἀλλὰ τὸ χρέος τοῦτο δὲν κανονίζει τὸν βίον ὅλον τοῦ στρατιώτου, οὔτε ἀποβάλλει τὰ δίκαια αὐτοῦ ὡς πολίτου καὶ ὡς ἀνθρώπου, ἀλλ' ἀποβλέπει εἰς τὰ καθαρῶς στρατιωτικὰ ἔργα, τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ στρατοῦ ὑπηρεσίαν. Δυστυχῶς ὅμως ὑπὸ τὰ ἄκρατα μοναρχικὰ πολιτεύματα διὰ νόμων καὶ διατάξεων παραλόγων καὶ παρατόπων καὶ δι' ἀνατροφῆς στρατιωτικῆς κακοήθους ἐνεπνεύσθη εἰς τὸν στρατιώτην ἡ ψευδὴς

δόξα, ὅτι χωριζόμενος τοῦ ἔθνους, ἀνήκει εἰς μόνον τὸν ἡγεμόνα, κτῆμα τρόπον τινὰ αὐτοῦ ὢν καὶ ἁπλῆ μηχανὴ, σῶμα μισθούμενον καὶ πωλοῦν τὸ αἷμα αὐτοῦ εἰς τὴν αὐτογνωμοσύνην τοῦ μονάρχου, οὕτω δὲ κατωρθώθη πολλάκις ἡ διὰ τῆς στρατιωτικῆς βίας ἐπιβολὴ τῶν δεσποτῶν εἰς τοὺς λαούς.—Ἀλλ' ἂν ὑπὸ τὰ μοναρχικὰ πολιτεύματα τοιαύτη ἐπικρατῇ σφαλερὰ δοξασία περὶ στρατιωτικῶν καθηκόντων, ἐν ταῖς ἀντιπροσωπικαῖς πολιτείαις, ὧν οἱ χάρται ῥητῶς ὁρίζουσιν, ὅτι καὶ ἡ ἡγεμονεία, ὡς πᾶν ἄλλο ἀξίωμα, ἐκπηγάζει ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας, ὑφίσταται δὲ καὶ διατηρεῖται χάριν ἐθνικῆς ἀνάγκης, ὁ στρατιώτης θεωρεῖται ὡς πολίτης, προσκτώμενος μὲν νέα τινὰ καθήκοντα, ἀλλ' οὐδαμῶς τῆς ἰδιότητος καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου στερούμενος Ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι ὁ στρατιώτης ὀφείλει μὲν νὰ ᾖ πιστὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ, ὑπήκοος τοῖς ἀνωτέροις ὡς πρὸς τὰ στρατιωτικὰ, δηλονότι ὡς πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, ἀκριβὴς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νομίμων ὁδηγιῶν τῶν προϊσταμένων, ἀλλ' ἅμα πιστὸς εἰς τοὺς νόμους καὶ τὸ πολίτευμα τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἐκπληρωτὴς ἀκριβὴς τῶν δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων αὐτοῦ ὡς πολίτου· ὅθεν δὲν δύναται οὔτε ὀφείλει νὰ ᾖ τυφλὸν ὄργανον καὶ κτηνώδης ἐκτελεστὴς διαταγῶν ἀντικειμένων εἰς τὸν νόμον καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον, δύναται δὲ καὶ ὀφείλει ἐκ τοὐναντίου νὰ ἀποποιηθῇ τὴν ἐκτέλεσιν παραγγελιῶν, ἀντιβαινουσῶν εἰς τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ὡς ἀνθρώπου καὶ ὡς πολίτου. Τὴν τοιαύτην δὲ ἀνεξαρτησίαν τοῦ στρατοῦ θέλοντα νὰ ἐνισχύσωσι τὰ πολιτικὰ συντάγματα, ἐν οἷς καὶ τὸ ἡμέτερον διὰ τοῦ ἄρθρου 100, ὥρισαν τὸ ὑπὸ τῆ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀναφαίρετον τοῦ βαθμοῦ, τῶν τιμῶν καὶ τῶν συντάξεων τῶν στρατιωτικῶν (τῶν τε χερσαίων καὶ ναυτικῶν). Ἀλλ' εἰ καὶ τοιαύτη περὶ στρατοῦ ἐπικρατεῖ ἐπιστημονικῶς δόξα ὑπὸ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα, συμβιοῦσιν ὅμως μετὰ τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν ἔτι θεσμοὶ καὶ ἕξεις στρατιωτικοὶ, ἀπάδοντες εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν πολιτευμάτων τούτων. Καὶ ἐν πρώτοις ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς σχολείοις, τοῖς τε ἐπιστημονικοῖς καὶ τοῖς πρακτικοῖς, τοῖς τε ὑψηλοτέροις καὶ τοῖς ὑποδεεστέροις, τῶν ἠπειρωτικῶν ἐπικρατειῶν ἔνθεν μὲν ἀνατρέφονται οἱ στρατοὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ὀπισθοδρομικῶν δοξασιῶν τῆς τυφλῆς ὑπακοῆς, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ὀλετείρας ἰδέας τῆς ἐναντιότητος τῶν συμφερόντων τοῦ στρατιώτου πρὸς τὰ τοῦ πολίτου, ὑπὸ τὸ κράτος ψευδῶν περὶ στρατιωτικῆς τιμῆς ἀξιωμάτων, ἔνθεν δὲ χωρίζονται ἀτόπως τῶν πολιτῶν δι' ἰδιαιτέρας στρατιωτικῆς δικαιοδοσίας, δηλονότι κυβερνητικῆς, πάντη αὐθαιρέτου. Διὰ τοῦτο καὶ νῦν ἔτι εἶναι ἐπίφοβοι εἰς

τὰς ἀτομικὰς καὶ πολιτικὰς ἐλευθερίας· δι' αὐτῶν δὲ τελοῦνται καὶ νῦν τὰ ἡγεμονικὰ πραξικοπήματα, δι' αὐτῶν τέλος διαδραματίζονται αἱ ἀναιροῦσαι τὸ πολίτευμα ἐκλογικαὶ ἐπεμβάσεις. Πρὸς ἀποτροπὴν δὲ τοῦ κακοῦ τούτου πᾶσα ἀνάγκη νὰ ἐκλίπῃ ἡ ἐν τῷ νῦν παρεχομένη τοῖς στρατοῖς ἀνατροφή, νὰ εἰσαχθῇ δὲ ἡ συνοπτικὴ καὶ βραχεῖα διδασκαλία τῶν στοιχείων τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου εἰς τὰ στρατιωτικὰ διδασκαλεῖα, καὶ νὰ καταργηθῇ πρὸ πάντων ἡ ἰδιάζουσα τῶν στρατιωτικῶν διαδικασία. — Ἀλλὰ καὶ οὕτω καταρτιζομένου καὶ παιδαγωγουμένου τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, πάλιν ὑπάρχει φόβος ἐκτροπῶν αὐτοῦ. Ὡς γνωστόν, ἔγκειται τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει νὰ ἀναπτύσσηται ἰδιάζουσά τις ῥοπὴ ἀλληλοπροστασίας τῶν ἀπαρτιζόντων σωματεῖόν τι, πολλάκις δυστυχῶς ἐκτρεπομένης τῶν ὁρίων τοῦ δέοντος, ἡ παρὰ Γάλλοις λεγομένη π ν ε ῦ μ α τ ο ῦ σ ώ μ α τ ο ς (esprit de corps). Οὕτω τὸ σωματεῖον τῶν δικηγόρων, τὸ σωματεῖον τῶν ἰατρῶν, τὸ σωματεῖον τῶν διδασκάλων κτλ. ποθοῦσι νὰ αὐξηθῶσιν αἱ προνομίαι καὶ τὰ δικαιώματα ἑαυτῶν, ἕκαστον ὑπὲρ ἑαυτοῦ· ἡ δὲ ῥοπὴ αὕτη δύναται νὰ ἀποβῇ ἐπικίνδυνος, προκειμένου περὶ σωματείου φέροντος μόνου ὅπλα, κατέχοντος τὰ φρούρια καὶ τὰς πολεμαποθήκας. Ἐντεῦθεν ἡ ἀνάγκη πρὸς ἀποσόβησιν ἐκτροπῶν τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς ἐξουσίας ἐπιτρέψεως καὶ πειθαναγκάσεως μάλιστα τοῦ φέρειν ὅπλα καὶ ἐκγυμνάζεσθαι εἰς τὴν χρῆσιν αὐτῶν. Ὅταν ὁ πολίτης ἔχῃ τὸ δικαίωμα τοῦ ὁπλοφορεῖν καὶ ᾖ ἐκγεγυμνασμένος εἰς τὰ ὅπλα, πῶς θέλει δυνηθῇ ὁ στρατιώτης, ὄργανον καθιστάμενος τῆς κυβερνήσεως, νὰ ἐπεμβῇ εἰς τὰς ἐκλογάς; Ὅταν οἱ πολῖται ἔχωσιν ὅπλα, πῶς θέλει δυνηθῇ στρατὸς, ὄργανον γινόμενος ἐπιόρκου ἡγεμόνος, νὰ καταλύσῃ βιαίως τὸ καθεστὼς ἐλεύθερον πολίτευμα καὶ ἐνιδρύσῃ τὴν τυραννίαν; Ἐν τῷ δικαιώματι καὶ καθήκοντι αὐτῶν οἱ πολῖται ἔχοντες ἐν ταῖς χερσὶ τὰ ὅπλα, θέλουσιν ἀντιστῇ εἰς τὴν ἄθεσμον βίαν. Ὅταν οἱ πολῖται ἔχωσιν ὅπλα, πῶς θέλει δυνηθῇ στρατὸς, συνωμοτῶν ἀθεμίτως, νὰ ἐπιβάλῃ τὴν θέλησιν αὐτοῦ εἰς τὸν λαὸν, νὰ λεηλατήσῃ τὰ ταμεῖα, νὰ ἐκβιάσῃ προνομίας καὶ δικαιώματα ὑπὲρ ἑαυτοῦ;—Ἰδοὺ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐθνοφυλακῆς. Ἐθνοφυλακῆς ὑπαρχούσης, πάντες οἱ πολῖται, πλὴν τῶν ἀσθενῶν, τῶν γεγηρακότων ἤδη καὶ τῶν μὴ ἀναπτυχθέντων ἔτι, οὐ μόνον ὁπλοφοροῦσι καὶ ἀσκοῦνται εἰς τῶν ὅπλων τὴν χρῆσιν, ἀλλὰ καὶ ἀποτελοῦσιν ἐν ἑκάστῃ πόλει, ἐν ἑκάστῃ κώμῃ, ἐν ἑκάστῳ χωρίῳ ἰδιαίτερα σώματα στρατιωτικά, ἑπομένως εὐχερὴς ἡ ἀπὸ κοινοῦ σύσκεψις καὶ ἐνέργεια.—Ἀλλὰ καὶ διὰ καθαρῶς στρατιωτικοὺς καὶ πολεμικοὺς λόγους θεωρεῖται νῦν ἀναγκαία παντα-

χοῦ ἡ ἀπὸ τῶν τάξεων τοῦ μονίμου στρατοῦ προερχομένη ἄμισθος ἐθνοφυλακὴ (Land-vehr, armée territoriale), συνδέουσα πρὸς τὴν συνταγματικὴν αὐτῆς ἀποστολὴν τῆς προασπίσεως τῶν ἐλευθεριῶν τὴν πολεμικὴν ἀποστολὴν ἐπικούρου δυνάμεως τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Ὁ μόνιμος στρατὸς ἀδυνατεῖ ἤδη μόνος νὰ καρτερήσῃ πρὸς τὰ τοῦ νεωτέρου πολέμου δυσβάστακτα βάρη, ἂν μὴ ἑτέρα πολυάριθμος δύναμις, ὡσαύτως καλῶς συντεταγμένη καὶ ὠργανωμένη, οἵα ἡ εἰρημένη νεωτέρα ἐθνοφυλακή, ἑτοίμως συντρέχῃ αὐτὸν, τὸ μὲν συνεργαζομένη ἐν ἀνάγκῃ μετ' αὐτοῦ, τὸ δὲ ἀσφαλίζουσα τὴν χώραν ἀπὸ τῶν ξενικῶν ἐπιδρομῶν. Ἂν δὲ ἡ ἐθνοφυλακὴ ἦναι πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἀνύσιμος καὶ ἀναγκαία εἰς ὑπεράσπισιν τῶν ἐλευθεριῶν, ἃς ἐπίβουλος ἐξουσία ἢ ἀνάγωγος στρατὸς δύναται νὰ ἐπιβουλεύσῃ· ἂν ὡσαύτως τὰ κατὰ τὴν στρατιωτικὴν διοργάνωσιν μεγάλην προκοπὴν ἔσχον ἐν πάσαις ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἐπικρατείαις καὶ γενικὸν τανῦν κατέστη ἐν Εὐρώπῃ σύστημα ἐθνικῆς εἰς τὰ ὅπλα ἐκγυμνάσεως καὶ καθολικῆς τῶν πολιτῶν στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας· ἂν διὰ τοῦτο ὀφείλει σύμπας ὁ μάχιμος λαὸς νὰ διοργανοῦται στρατιωτικῶς πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἐλευθεριῶν, ἀλλὰ καὶ ἀσφάλισιν τῆς χώρας ἀπὸ τῶν ξένων χωρῶν ἐν ὥρᾳ πολέμου, ἐν Ἑλλάδι ἡ ἐθνοφυλακὴ εἶναι ἀναγκαία καὶ δι' ἕτερον ἱερώτερον λόγον. Τῆς Ἑλλάδος τὸ χρυσοῦν ὄνειρον εἶναι ἔτι ἀνεκπλήρωτον. Τὸ μέγα τῶν Ἑλλήνων πλῆθος, αἱ πλεῖσται τῆς Ἑλλάδος χῶραι, στενάζουσιν ὑπὸ τὸν δούλειον ζυγόν! Ἀλλὰ τάχιον ἢ βράδιον ἡ σημαία τῆς κατὰ τῶν τυράννων ἐπαναστάσεως θέλει ὑψωθῆ μεγαλοπρεπής. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ ἐλεύθεροι Ἕλληνες, συνδεόμενοι πρὸς αὐτοὺς διὰ κοινότητος περιπετειῶν, θρησκείας καὶ γλώσσης, ἔχουσιν ὕπατον καθῆκον νὰ δώσωσιν ἀρωγὸν χεῖρα εἰς τοὺς δούλους αὐτῶν ἀδελφούς· πῶς δὲ θέλουσι δώσει, ἀπροπαράσκευοι ὄντες καὶ ἀγύμναστοι πολεμικῶς; Ἄλλως τὰ μικρὰ ἐν γένει κράτη, ἐν οἷς καὶ ἡ Ἑλλάς, ἀδυνατοῦντα διὰ τὸ γλίσχρον τῶν πόρων αὐτῶν νὰ διατηρῶσι διαρκῶς μεγάλους καὶ ἀξιομάχους τακτικοὺς στρατοὺς, ἐκ μόνης τῆς γενικωτάτης καὶ παγκοίνου στρατιωτικῆς παιδεύσεως καὶ ἀσκήσεως τῶν κατοίκων αὐτῶν δύνανται νὰ ἀντλήσωσιν ἐν καιρῷ πολεμικῆς ἀνάγκης τὴν ἐλπίδα τῆς παρατάξεως ἰσχυρᾶς πως στρατιωτικῆς δυνάμεως.

§ 206. Εἶναι ἐκτὸς τοῦ προκειμένου ἡ ἐξέτασις τῶν διαφόρων περὶ ἐθνοφυλακῆς θεσμῶν τῶν διαφόρων ἀντιπροσωπικῶν ἐπικρατειῶν. Ἐν Ἀγγλίᾳ σχεδὸν δὲν ὑπάρχει μόνιμος τακτικὸς στρατός. Οὐ μόνον ὁ ἐκεῖ στρατὸς ὑπάγεται εἰς τὴν κοινὴν ποινικὴν δικαιο-

δοσίαν, εἰς ἣν καὶ πάντες οἱ πολῖται, ἀλλὰ δὲν ἀναγνωρίζει κἂν ὁ ἀγγλικὸς νόμος τὴν ὕπαρξιν στρατοῦ· ἐνιαυσίως δὲ μόνον ἐπιτρέπεται διὰ τῆς ψηφίσεως τοῦ ἐτησίου προϋπολογισμοῦ ἡ ἐπὶ ἓν ἔτος διατήρησις τοῦ ὑπάρχοντος· ὅθεν δὲν ὑπάρχουσι κεκτημένα δικαιώματα βαθμολογίας, κατὰ μέγα δὲ μέρος συνδέεται ὁ στρατὸς πρὸς τὰς τοπικὰς κοινότητας καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῶν. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπῆρχε μόνον πρόπαλαι ἐθνοφυλακὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα milice, διωργανωμένη ὀλίγον διαφόρως τῆς ἐν Γαλλίᾳ μετὰ τὴν ἀειμνημόνευτον ἐπανάστασιν τοῦ 1789 καταρτισθείσης ὑπὸ τὸ ὄνομα garde nationale, ἥτις διετέλεσεν ὁ τύπος τῆς ἐθνοφυλακῆς τῶν ἄλλων ἐπικρατειῶν. Πρῶτον δὲ μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν καὶ τὴν καρατόμησιν Καρόλου τοῦ Α'. ἐπὶ Κρόμβελ, τοῦ τῷ προσχήματι τῆς προαγωγῆς καὶ συμπληρώσεως τῶν ἀγγλικῶν ἐλευθεριῶν δημεύσαντος αὐταρχικῶς πᾶσαν σχεδὸν ἐλευθερίαν, ἱδρύθη στρατὸς μόνιμος, ἀνεξάρτητος τῶν τοπικῶν ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Στουαρτῶν κατηργήθη αὖθις ὁ τακτικὸς στρατὸς καὶ ἐπανασυνέστη ἡ λεγομένη milice, ἐπὶ βάσεων ὅμως ἄγαν στενοτέρων τῆς πρώτης. Εἶτα δὲ πάλιν ἐπεξετάνη, ἐπαναλαβοῦσα τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς ἰσχὺν καὶ διοργάνωσιν. Οὐχ ἧττον Κάρολος ὁ Β'. ἐν ἔτει 1662 κατήρτισε μικρόν τινα μόνιμον στρατόν, ὃν διετήρει ἰδίαις δαπάναις, ὅστις ἀκολούθως ἐπηυξήθη, δὲν ὑπῆρχεν ὅμως ἰδιαιτέρα στρατιωτικὴ διοργάνωσις. Ὅθεν διεῖπε καὶ τὰς σχέσεις τῶν στρατιωτῶν πρὸς τοὺς ἀξιωματικοὺς ὁ κοινὸς νόμος· οὕτω δ' ἔχοντος τοῦ πράγματος, ἐπεβάλλετο εἰς τὸν στρατιώτην π. χ. τὸν ῥαπίσαντα τὸν ταγματάρχην αὐτοῦ ἡ ποινή, ἥτις ἤθελεν ἐπιβληθῇ εἰς τὸν ῥαπίσαντα τὸν στρατιώτην ταγματάρχην. Μετὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1688 ἡ νομοθετικὴ πρᾶξις περὶ διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων ἀπηγόρευσε τῷ βασιλεῖ τὴν διατήρησιν μονίμου στρατοῦ ἄνευ τῆς προτέρας συγκαταθέσεως τοῦ κοινοβουλίου. Ἔκτοτε δὲ διατηρεῖται μὲν πάντοτε στρατὸς, ἀλλὰ τοῦ στρατοῦ τούτου οὐδεμία δύναται νὰ γίνῃ χρῆσις ἐν τῷ ἐσωτερικῷ εἰμὴ ἐπὶ τῇ βάσει ἠτιολογημένης αἰτήσεως τῶν τοπικῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, προσωπικῶς ὑπολόγων ἐπὶ τούτῳ. Ἐν Ἀμερικῇ δὲ καὶ νῦν ἔτι στρατὸς κυρίως εἶναι ἡ ἐθνοφυλακὴ, ἢ μᾶλλον ὁ ἐκεῖ στρατὸς ἔχει διοργάνωσιν περίπου ἐθνοφυλακῆς. Ἐν Ἑλλάδι δὲ συνέστη ἐθνοφυλακὴ κατὰ τὸ 1862 κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Γαλλικῆς ἐθνοφυλακῆς, ᾧπερ ἠκολούθησαν καὶ αἱ ἄλλαι ἠπειρωτικαὶ ἀντιπροσωπικαὶ ἐπικράτειαι, οἷον τὸ Βέλγιον, ἡ Ἰταλία, ἡ Σερβία κτλ. Ἀλλ' ἤδη ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς ἐπικρατείαις ἐδόθη ἄλλη διεύθυνσις εἰς τὰ στρατιωτικὰ πράγματα καὶ ἄλλη διατύπω-

σις εἰς τὴν ἐθνοφυλακὴν, ὅπως καταστῇ εὐχρηστοτέρα ὡς ὄργανον ἐθνικῆς παρασκευῆς. Τανῦν ἡ ἐθνοφυλακὴ θεωροῖται ἀπανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης ὡς ἀληθὴς στρατὸς, περιλαμβάνων ἅπαν τὸ μάχιμον ἔθνος. Ἡ ἀρχαιοτέρα δοξασία, καθ' ἣν ὁ θεσμὸς τῆς ἐθνοφυλακῆς εἶχε μόνον ἢ κυρίως χαρακτῆρα πολιτικὸν, καὶ ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὴν ἀσφάλισιν τῶν ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, ἠλλοιώθη ἐν μέρει, ἀποδοθέντος εἰς αὐτὴν χαρακτῆρος μᾶλλον στρατιωτικοῦ, δηλονότι ὑπηρεσιῶν στρατιωτικῶν τοῦ πολίτου πρὸς τὴν πολιτείαν. Ἀλλ' οὐχ ἧττον δὲν ἐπαύσατο οὖσα φρουρὸς τῶν ἐλευθεριῶν, καὶ δικαίως δύναται ἔτι νὰ θεωρῆται συμπληρωτικὴ πολιτικὴ ἐλευθερία.

§ 207. Ὡς παρετηρήσαμεν, ἡ ἐθνοφυλακὴ εἶναι ὅλως νεώτερος θεσμὸς, ὡς πρὸς τὴν διατύπωσιν δηλονότι καὶ τὴν ὀργάνωσιν αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ ἰδέα τῆς ἀσκήσεως τοῦ πολίτου εἰς τὰ ὅπλα εἶναι ἀρχαιοτάτη, πατρίδα ἔχουσα τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἀρχαία τῶν Ἀθηνῶν δημοκρατικὴ πολιτεία ἔταξε παρὰ τοὺς ἄλλους ἄρχοντας τοὺς καλουμένους παιδοτρίβας, ὧν ἔργον ἦν «καλούς τε καὶ ἰσχυροὺς ποιεῖν τοὺς ἀνθρώπους τὰ σώματα»· πᾶς δὲ πολίτης, ἅμα γενόμενος ἔφηβος, ἐγγραφόμενος εἰς τὰ ληξιαρχεῖα, ἐλάμβανε τὸ δόρυ καὶ ὤμνυεν, ἐπικαλούμενος ἵστορας τοὺς θεοὺς, ὅτι δὲν θέλει καταισχύνει τὰ ὅπλα, ἐγκαταλιμπάνων τοὺς συστρατιώτας καὶ συναγωνιστὰς αὐτοῦ, ἀλλὰ θέλει ἀμυνθῇ πάσῃ δυνάμει ὑπὲρ τῆς πατρίδος. «Ἀμυνῶ δὲ καὶ μόνος καὶ μετὰ πάντων καὶ ἱερὰ τὰ πάτρια τιμήσω». Καὶ ὡς ἰδέαν, ἑλληνικὴν τὴν καταγωγὴν, καὶ ὡς ἀσφαλιστικὴν ὑπέρ τι ἄλλο τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, τὴν ἰδέαν τοῦ ὁπλισμοῦ τῶν Ἑλλήνων διὰ συστάσεως ἐθνοφυλακῆς ἀνεκήρυξεν ὡς ἰδέαν σωστικὴν καὶ ἐθνωφελῆ ἡ Α'. ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις· διὸ διὰ τοῦ ψηφισθέντος ὑπ' αὐτῆς Συντάγματος ἐπέβαλε τὸ χρέος εἰς τὰς κατὰ τὸ Σύνταγμα ἁρμοδίας ἐξουσίας νὰ ψηφίσωσι διὰ νόμου τὴν σύστασιν ἐθνοφυλακῆς. Ἀλλ' ὁ τότε προκαθήμενος τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων βασιλεὺς Ὄθων, εἰ καὶ ἄλλως ἔπαλλεν ἐν τοῖς στήθεσιν αὐτοῦ καρδία ὅλως ἑλληνικὴ, ἀπετροπιάζετο τὸ καθηδύνον τοὺς ὄντως ἐλευθερίους ἡγεμόνας μαγευτικὸν θέαμα τοῦ λαοῦ ἐνόπλου, ὡς πάντες οἱ συγκεντρωτικοὶ ἡγεμόνες. Διὸ ἐπὶ δεκαοκτὼ ὅλα καὶ ἐπέκεινα ἔτη τὸ ἐθνικὸν ἐπίταγμα τῆς Α'. Ἀθηναϊκῆς Συνελεύσεως δὲν ἤχθη ἐπὶ τέλος· μόνον δὲ ὀλίγους πρὸ τῆς Ὀκτωβριανῆς μεταβολῆς μῆνας μετὰ τὰ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐξεγερθέντα τῷ ἔτει ἐκείνῳ καὶ χαλεπῶς καὶ μόλις κατευνασθέντα ἐπαναστατικὰ κινήματα, ὧν προεξεῖχε τὸ τοῦ Ναυ-

πλίου, τῆς παλαιᾶς ἐνδόξου πρωτευούσης τῆς Ἑλλάδος, ἐψηφίσθη καὶ ἐκυρώθη ὁ περὶ ἐθνοφυλακῆς νόμος.

§ 208. Ἐξετάσωμεν τίνες αἱ βάσεις, εἰς ἃς ἐρείδεται ὁ νόμος οὗτος. Ἐν πρώτοις οὐδὲν τίμημα τίθεται, ὅπως ἀπολαύῃ τις τοῦ δικαιώματος τοῦ ὑπηρετεῖν ἐν τῇ ἐθνοφυλακῇ· καλοῦνται δὲ πάντες μὲν οἱ ἀπὸ 20 μέχρι 50 ἐτῶν ἡλικίας ἐνεργοὶ πολῖται εἰς τὴν ἐνεργὸν ἐθνοφυλακήν, οἱ δὲ 18 μὲν καὶ 19 ἐτῶν ὄντες καὶ οἱ πληρώσαντες τὸ πεντηκοστὸν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ ἑξηκοστὸν εἰς τὴν διαθέσιμον· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἀλλοδαποὶ δύνανται νὰ μετάσχωσι τῆς ἐθνοφυλακῆς, ἅμα νομίμως δηλώσαντες τὴν πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας πρόθεσιν αὐτῶν, διοργανοῦται δὲ ἡ ἐθνοφυλακὴ κατὰ δήμους καὶ ἀπαρτίζει οὐλαμοὺς, λόχους, τάγματα καὶ φάλαγγας. Χειροτονοῦνται δὲ οἱ μὲν ὑπαξιωματικοὶ καὶ ἀξιωματικοὶ μέχρι τοῦ λοχαγοῦ ἐτησίως ὑπὸ τῶν ἐθνοφυλάκων, οἱ δὲ ταγματάρχαι διορίζονται ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐξ ὡρισμένων κατηγοριῶν ἀξιωματικῶν. Τὴν δὲ στολὴν καὶ τὸν ὁπλισμὸν κτᾶται ἕκαστος ἐθνοφύλαξ ἰδίοις ἀναλώμασι, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ προμηθεύει ὁ οἰκεῖος δῆμος, ἂν οὗτος, ἐν πάσῃ ἀπορίᾳ ὤν, ἀδυνατῇ νὰ καταβάλλῃ τὰ πρὸς κτῆσιν αὐτῆς ἀναγκαῖα. Ἔχει δὲ ἡ ἐθνοφυλακὴ μητρῷα ἴδια, ἐπίσης δὲ πειθαρχικὰ συμβούλια ἐξ ἐθνοφυλάκων ἀποτελούμενα, ἃ ἐπιβάλλουσι τὰς πειθαρχικὰς ποινὰς εἰς τοὺς πταίοντας ἐθνοφύλακας. Εἶναι δὲ ἡ ὑπηρεσία τῆς ἐθνοφυλακῆς ὑποχρεωτικὴ καὶ συνίσταται οὐ μόνον εἰς τὴν περὶ τὰ ὅπλα ἄσκησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων στρατιωτικῆς ἀστυνομίας, οἷον τὴν ἐνέργειαν περιπολιῶν πρὸς τήρησιν ἢ ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, ἢ διαταγῶν τῆς ἀρχῆς περὶ συλλήψεως προσώπων, κατασχέσεως πραγμάτων καὶ συνορομὴν τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς χωροφυλακῆς πρὸς καταδίωξιν τῆς ληστείας, τῆς φυγοδικίας, τῆς ζωοκλοπῆς, εἴσπραξιν τῶν φόρων κτλ. — Πρὶν ὁ ἢ τεθῇ εἰς ἐνέργειαν ὁ νόμος οὗτος, ἐπῆλθεν ἡ τῶν ὅλων μεταβολὴ ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ τοῦ 1862, ἥτις, εὑροῦσα ἕτοιμον τὸν νόμον, ἐπήνεγκέ τινας μεταῤῥυθμίσεις, ἀλλὰ κατὰ τοῦτο μόνον μετήλλαξε τὰς βάσεις αὐτοῦ, ὅτι ἀνετέθη καὶ ἡ τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν ἀνάδειξις εἰς τὴν ἐθνοφυλακήν. Τὸ δὲ ὑπὸ τῆς Β'. ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως ψηφισθὲν Σύνταγμα (διὰ τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ 96), ἐν ἐνεργείᾳ ἤδη ὄντος τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐθνοφυλακῆς, ὥρισεν ἁπλῶς, ὅτι ἡ ἐθνοφυλακὴ διατηρεῖται, ἀπηγόρευσε δηλονότι τὴν κατάργησιν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐθνοφυλακῆς. Ἀλλ' εἰ καὶ οὐδεὶς νόμος ἐπῆλθεν ἀκυρώσας τὸν θεσμὸν τοῦτον, ἑπομένως ἰσχύει καὶ νῦν, κατήργησεν ἤδη ἀπὸ πολλοῦ αὐτὸν ἡ συνήθεια,

δηλονότι ἡ ψύχρανσις τοῦ ζήλου τῶν ἐθνοφυλάκων καὶ ἡ ἀκηδία τῶν διαφόρων ἐξουσιῶν ἐπὶ σημαντικωτάτῃ ζημίᾳ τοῦ στρατιωτικοῦ ἤθους τοῦ ἔθνους καὶ σπουδαία βλάβῃ τῶν ἐθνικῶν ἐλευθεριῶν. Τίς ὅμως εἶναι ἡ αἰτία τῆς ψυχράνσεως ταύτης τοῦ ἐπιτελεῖν τὰ ἔργα τοῦ ἐθνοφύλακος; Εἶναι τάχα ἀπόῤῥοια ῥᾳθυμίας καὶ μαλθακότητος ἢ ἀκηδίας πρὸς τὰς ἐλευθερίας, ἢ ἔχει ἀλλαχοῦ τὴν πηγὴν αὐτῆς; Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ὁρονῶ, ὅτι π τ α ί ε ι κυρίως αὐτὸς ὁ περὶ ἐθνοφυλακῆς νόμος. Ὡς εἴπομεν ἤδη, κατὰ τὸν ὑφεστῶτα νόμον ὁ ἐθνοφύλαξ ὑπάγεται εἰς πολλὰ βάρη, ἀντικείμενα εἰς τὸν ἀρχικὸν τῆς ἐθνοφυλακῆς προορισμόν, οἷον τὴν ἐκτέλεσιν περιπολιῶν πρὸς διαφύλαξιν ἢ ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, ἐκτέλεσιν παραγγελιῶν τῶν ἀρχῶν περὶ συλλήψεως προσώπων κτλ. Ἀλλ' ἡ ἐθνοφυλακή, ἐν αἷς ἐπικρατείας ὑπάρχει στρατὸς καὶ χωροφυλακή, δὲν ἔχει προδήλως τὸν σκοπὸν τοῦτον. Τῆς ἐθνοφυλακῆς, ὡς εἴρηται, σκοπὸς εἶναι ἡ ἄσκησις τοῦ πολίτου εἰς τὰ ὅπλα πρὸς στρατιωτικὴν αὐτοῦ μόρφωσιν καὶ ἐπίῤῥωσιν τῆς σωματικῆς εὐεξίας καὶ ἡ ἀσφάλισις τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν κατὰ τῆς δολίας ἐπιθέσεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, πρὸς δὲ κατὰ τὰ νῦν παραδεδεγμένα καὶ ἡ ἐπικουρικὴ παροχὴ ὑπηρεσιῶν στρατιωτικῶν εἰς τὴν πατρίδα ἐν ὥρᾳ πολέμου. Ἡ τε δὲ στρατιωτικὴ ἄσκησις καὶ ἡ παρουλακὴ τῶν ἐλευθεριῶν δύνανται νὰ ἐπιτευχθῶσι διὰ μόνης τῆς ἐκ διαλειμμάτων στρατιωτικῆς ἀσκήσεως καὶ παιδεύσεως τῶν ἐθνοφυλάκων· αὕτη δὲ δύναται νὰ συμβαίνῃ μόνον καθ' ὡρισμένας ἑορτασίμους ἡμέρας ἑκάστου μηνὸς, ἢ, ἔτι ἐπιτυχέστερον, καθ' ὡρισμένας ἑβδομάδας τοῦ ἔτους, ἐὰν, καθιερουμένου τοῦ γενικοῦ συστήματος τῆς στρατολογίας, διδασκωνται τὰ στρατιωτικὰ πάντες οἱ πολῖται ὡς στρατιῶται καὶ μετὰ τοῦτο μεταβαίνωσιν εἰς τὰς τάξεις τῆς ἐθνοφυλακῆς. Φρονοῦμεν λοιπὸν, ὅτι πρὸς ζωογόνησιν ἢ μᾶλλον ἀνάστασιν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐθνοφυλακῆς προσῆκον νὰ μεταποιηθῇ ὁ περὶ ἐθνοφυλακῆς νόμος, συνδυάζόμενος πρὸς τὸ σύστημα τῆς γενικῆς στρατολογίας, ν' ἀποτελῆται δ' οὕτως ἡ ἐθνοφυλακὴ ἐκ τῶν ὑπηρετησάντων πρότερον ὡς στρατιωτῶν, ὑποβαλλομένη εἰς ἁπάσας τὰς πειθαρχικὰς περὶ στρατοῦ διατάξεις, ἀλλ' ἀπαλλασσομένη βαρῶν ἄλλων πλὴν τῶν καθαρῶς στρατιωτικῶν.

ΤΜΗΜΑ Β'.

Περὶ ὁρίων τῆς ἐξουσίας, ἤτοι περὶ ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν.

§ 209. Εἴπομεν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, ὅτι αἱ ἀπὸ τῶν ἀντιπροσω-

πικῶν πολιτευμάτων καθιερούμεναι ἐλευθερίαι διακρίνονται εἰς πολιτικὰς ἢ πολιτειακὰς καὶ ἀτομικὰς ἐλευθερίας· καὶ ὅτι αἱ μὲν πολιτικαὶ συνίστανται εἰς τὴν ἐλευθεροπρεπῆ διοργάνωσιν τῆς ὅλης κοινωνικῆς ἐξουσίας, τουτέστι τὴν εἰς πολλὰ τμήματα καὶ πρόσωπα διανομὴν αὐτῆς, καὶ τὰ πρὸς τὴν τοιαύτην κατάρτισιν τῆς ἐξουσίας παρεχόμενα τοῖς πολίταις πολιτικὰ δικαιώματα· ἀτομικαὶ δὲ εἶναι αὐτὰ τὰ ὑπὸ τῆς φύσεως δωρηθέντα εἰς τὸν ἄνθρωπον δικαιώματα καὶ δυνάμεις, εἰς ὧν τὴν ἀσφαλῆ καὶ ἀνενόχλητον ἄσκησιν ἀποβλέπει ἡ ἐν πολιτείᾳ σύνταξις τῆς κοινωνίας, ἀποτελοῦντα συλλήβδην τὴν ἐν ὅλῳ ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α ν (*). — Εἴπομεν δὲ προσέτι, ὅτι αἱ μὲν πολιτικαὶ ἐλευθερίαι ἐπενοήθησαν καὶ ἐτάχθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀσφάλισιν τῶν φυσικῶν ἤτοι ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καὶ ὅτι ἐπομένως εἶναι μεταβλητέαι, τῆς ὁσημέραι προβαινούσης ἀνθρωπίνης πείρας ὑποδεικνυούσης τὰς ἑκάστοτε ἀναφαινομένας ἐλλείψεις καὶ κατ' ἐπακολούθησιν τὰς ἀναγκαίας διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις· αἱ δὲ ἀτομικαί, φυσικαὶ ὅλως, εἰσὶν αἰώνιαι καὶ ἀμετάλλακτοι· ὅθεν ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει ἐπιτρέπεται ὁ περιορισμὸς καὶ ἡ κολόβωσις αὐτῶν.

§ 210. Διαλαβόντες μέχρι τοῦδε περὶ τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, ἴδωμεν ἤδη τίνες αἱ ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι. Ὁ ἄνθρωπος, προσερχόμενος εἰς τὴν κοινωνίαν, εἶναι φύσει ἐλεύθερος, ἔχων οὐ μόνον τὸ ἀναπαλλοτρίωτον φυσικὸν δικαίωμα, ἀλλὰ σύναμα καὶ τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην νὰ κινῆται, ἤτοι νὰ μεταβαίνῃ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Εἰς τοῦτο δὲ συνίσταται κυριώτατα ἡ ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α, διότι, ταύτης παρακωλυομένης, δεσμεύεται πᾶσα ἄλλη ἐλευθερία καὶ ματαιοῦται πᾶσα ἄλλη φυσικὴ ἰδιότης (**). Ἡ ἐλευθερία αὕτη τοῦ ἀπαρεμποδίστως κινεῖσθαι καὶ διατιθέναι τὸ σῶμα αὐτοῦ κατὰ βούλησιν ὀνομάζεται ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α τ ο ῦ π ρ ο σ ώ π ο υ ἢ π ρ ο σ ω π ι κ ὴ (liberté de la personne) ἢ ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α τ ο ῦ σ ώ μ α τ ο ς (liberté corporelle). Ἔτι δὲ καλεῖται κ υ ρ ί ω ς ἀ τ ο μ ι κ ὴ ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α ἢ καὶ μόνον ἀ τ ο μ ι κ ὴ ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α, καὶ δικαίως, διότι εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία, ἧς ἡ δή-

(*) Τὴν ἐλευθερίαν, περιλαμβάνουσαν τὸ σύνολον τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, ὡρίζον οἱ Στωϊκοὶ ὀρθῶς ἐ ξ ο υ σ ί α ν α ὐ τ ο π ρ α γ ί α ς.

(**) Ὁ τοῦ Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ συγγραφεὺς ἐτυμολογήσας τὴν λέξιν Ἐ λ ε υ θ ε ρ ο ς (ὅθεν τὸ ἐλευθερία) ἐκ τοῦ ἐ λ ε ύ θ ε ι ν ὅ π ο υ ἐ ρ ᾷ ν. Ἀληθὲς δὲ εἶναι, ὅτι ἂν τὸ ε ρ ο ς δὲν ἦναι δεύτερον συνθετικὸν μέρος, ὡς ὑπέλαβεν ὁ ἐτυμολόγος, ἀλλ' ἁπλῆ καταλήξις, τὸ ἐ λ ε υ θ ὅμως εἶναι ἀναμφιλόγως ἡ ῥίζα τοῦ ἐ λ ε ύ θ ε ι ν (ἤτοι ἔρχεσθαι, πορεύεσθαι)· διὸ δὴ ἡ λέξις ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α ἐμορφώθη καὶ ἐτυμολογικῶς τὸν δυνάμενον κινεῖσθαι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μευσις συνεπάγει τὴν ἄρνησιν ἁπασῶν τῶν ἄλλων ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν.

§ 211. Ἀλλ' ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία μόνη δὲν πληροῖ τὸν σκοπὸν τῆς φύσεως, οὔτε ἐξικνεῖται πρὸς τὴν χρείαν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην τοῦ σώματος καὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ, ὅπως ἀπολαύῃ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἐμφύτων πλεονεκτημάτων, οἷον τοῦ πλεονεκτήματος τοῦ διανοεῖσθαι καὶ ἀποκαλύπτειν τὰ διανοήματα αὐτοῦ, τοῦ ποιεῖσθαι χρῆσιν τοῦ πλεονεκτήματος τούτου πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸν βίον ἐπιτηδείων, ἐντεῦθεν δὲ τοῦ πλεονεκτήματος τῆς δυνάμεως τοῦ ἐργάζεσθαι καὶ συλλέγειν τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας αὐτοῦ. Τὸ δικαίωμα τῆς χρήσεως τῶν φυσικῶν τούτων πλεονεκτημάτων ἔχει φύσει ὁ ἄνθρωπος, δὲν ἔχει ἑπομένως ἡ πολιτεία τὸ δικαίωμα νὰ ἀκρωτηριάσῃ αὐτό. — Ἔχει λοιπὸν τὸ δικαίωμα, πλὴν τῆς ἀκωλύτου χρήσεως τοῦ σώματος αὐτοῦ, τῆς ἀκωλύτου χρήσεως τῆς διανοιας αὐτοῦ καὶ τῆς ἀποκαλύψεως τῶν διανοημάτων αὐτοῦ, τῆς ἀκωλύτου χρήσεως τῆς δυνάμεως τοῦ ἐργάζεσθαι καὶ κτᾶσθαι τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας. Ὅθεν ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι εἶναι α') ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία, β') ἡ ἐλευθερία τοῦ διανοεῖσθαι καὶ ἀποκαλύπτειν τὰ διανοήματα, γ') τοῦ ἐργάζεσθαι, δ') τοῦ κτᾶσθαι. Φέρε ἐξετάσωμεν ἑκάστην τῶν ἐλευθεριῶν τούτων.

Α'. Περὶ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας.

§ 212. Ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου συνισταμένη, ὡς ἐρρέθη, εἰς τὴν ἐλευθέραν διάθεσιν τοῦ προσώπου καὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ, εἶναι ἐμφανῶς ἡ ἱερωτάτη καὶ πολυτιμοτάτη πάσης ἄλλης ἐλευθερίας· ὅθεν ἡ ἀφαίρεσις αὐτῆς διὰ τῆς αἰχμαλωτίσεως καὶ ὑποδουλώσεως αὐτοῦ εἶναι τυραννία ἄκρα, φοβερωτάτη πασῶν· τυραννία δὲ τοιαύτη, μεταβάλλουσα τὸν ἄνθρωπον εἰς πρᾶγμα, ἐπικρατεῖ γενικῶς μόνον ὅπου λαὸς ὅλος κατέστη διὰ τοῦ πολέμου δοῦλος ἄλλου λαοῦ, ἀποτελεῖται ἑπομένως ἡ κοινωνία ἐκ δύο λαῶν, τοῦ μὲν κυρίου, ἔχοντος καὶ ἀσκοῦντος τὰ φυσικὰ τοῦ ἀνθρώπου δικαιώματα, τοῦ δὲ δούλου, στερηθέντος τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, κυριεύει δὲ βαρβαρότης καὶ ἀμάθεια παχυλή. Ἡ δουλεία, ὑπὸ τὸν κύριον αὐτῆς τύπον, τὸν εἰδεχθῆ τῆς ἀνθρωπεμπορίας ἢ σωματεμπορίας, ἐξηλείφθη σχεδὸν τανῦν ἐκ τῆς Εὐρώπης, τὰ δὲ νεώτερα συντάγματα, ἐν οἷς καὶ τὰ ἡμέτερα, τό τε τοῦ 1844 καὶ τὸ τοῦ 1864 (διὰ τοῦ 13 ἄρθρου αὐτοῦ) καθιέρωσαν ῥητῶς, ὅτι ἐν ταῖς πολιτείαις, ἃς διέπουσιν αὐτά, οὐ μόνον δὲν ἐπιτρέπεται ἡ

ἐγκατάστασις δουλείας, ἀλλὰ καὶ ὁ ὁπωσδήποτε περιελθὼν εἰς κατάστασιν δούλου, εἴτε δηλαδὴ διὰ χρημάτων ἀγορασθεὶς, εἴτε ἄλλως δουλωθεὶς, μετακομιζόμενος εἰς αὐτὰς, καθίσταται ἐλεύθερος, ἀπολαύων τελείως τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἐλευθερίας. Ἀλλὰ καὶ μόνος ὁ περιορισμὸς τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας διὰ τῆς εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπαγωγῆς ἢ τοῦ προσδιορισμοῦ ὡρισμένου διαμονῆς τόπου εἶναι ὅ,τι φοβερώτατον δια τὸν πολίτην καὶ τὸν ἄνθρωπον.

§ 213. Ἀλλ' ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία ἐξ ἧς ἀπορρέουσι καὶ πρὸς ἣν συνδέονται πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἐλευθερίαι, δὲν χορηγεῖ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ δικαίωμα τῆς προσβολῆς τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καὶ δικαιωμάτων τοῦ ἄλλου, τῆς ἀφαιρέσεως τῆς ζωῆς καὶ τῆς ὑγείας αὐτοῦ ἢ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας. Ὅταν τις προσβάλῃ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἄλλου, ἡ κοινωνία δικαιοῦται καὶ ὀφείλει νὰ τιμωρήσῃ αὐτὸν διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἐλευθερίας, καὶ δ ι κ α ι ο ῦ τ α ι μὲν, διότι ὁ προσελθὼν εἰς τὴν κοινωνίαν, ἀπολαύων τῶν κοινωνικῶν ἀγαθῶν, ὀφείλει νὰ μὴ διαταράσσῃ τὴν ἁρμονίαν αὐτῆς, ἐπιτρέπων καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως, οὐχὶ μόνον διότι συνέδεσεν ἓν εἶδος συναλλάγματος πρὸς τὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ διότι αὐτὴ ἡ προσβολὴ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἄλλου, ἡ ἔξω τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐνεργητικῆς σφαίρας ἐξέλευσις τοῦ μέλους τῆς κοινωνίας πρὸς εἰσβολὴν εἰς τὴν σφαῖραν ἄλλου ἀποτελεῖ καθ' ἑαυτὴν πρᾶξιν ἀξιοτιμώρητον, ὀ φ ε ί λ ε ι δὲ, διότι ἡ κοινωνία, πολιτειακὴν μορφὴν περιβαλλομένη, ἀπέναντι ἑκάστου τῶν μελῶν αὐτῆς ἀναλαμβάνει τὴν εὐθύνην τῆς προστασίας τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν μελῶν. Διὸ ἐπιτρέπεται ὁ περιορισμὸς τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας ὡς π ο ι ν ή. Ἀλλ' ἂν ὡς ποινὴ ἐπιτρέπηται, δέον νὰ ἐπιτρέπηται καὶ ὡς μέσον ἐξορλήσεως χρεῶν· ἢ ὡς μέσον συντηρητικὸν πρὸς ἀποτροπὴν τῆς δραπετεύσεως ὑπόπτου ἐπὶ ἐνοχῇ ἀδίκου πράξεως· Ἐξεταστέον ἀμφότερα ταῦτα. Διὰ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως καταπατεῖται αὐθαδῶς ἡ πολυτιμοτάτη τῶν ἐλευθεριῶν, παραβιάζεται τὸ ἱερώτατον τῶν δικαιωμάτων, καταδικάζονται εἰς ἀργίαν πολλαὶ χεῖρες, περιορίζεται ἡ διανοητικὴ ἐνέργεια πολλῶν πολιτῶν πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τῆς εὐκολωτέρας συνάψεως δανείων καὶ τῆς ὀραστηριωτέρας κινήσεως τοῦ ἐμπορίου. Δυστυχῶς ὅμως αἱ πλεῖσται τῶν ἀστυκῶν νομοθεσιῶν ἐπιτρέπουσι καὶ νῦν τὴν προσωπικὴν κράτησιν ὡς ἐξαναγκαστικὸν μέσον ἐκτελέσεως. Παρὰ τοῖς πάλαι Ἀθηναίοις ἐχρησίμευεν ὡς μέσον ἐκτελέσεως μόνον ἡ περιουσία, σπανίως δὲ ἡ προσωπικὴ αὐτοῦ ἐλευθερία, συνήθως ἐπὶ ἐμπορικῶν δικῶν. Παρὰ Ῥωμαίοις ἐξ ἐναντίας ἡ ἐπὶ

τοῦ προσώπου ἐκτέλεσις ἦν ἡ μόνη σχεδὸν εὔχρηστος. Αἱ δὲ νεώτεραι δικονομικαὶ νομοθεσίαι, ἐν αἷς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ, καθιέρωσαν μὲν ὡς κύριον μέσον ἐκτελέσεως τὴν χρηματικὴν καὶ κτηματικὴν οὐσίαν τοῦ ὀφειλέτου, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐπιτρέπουσι τὴν προσωπικὴν κράτησιν ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς δίκαις καὶ ἔν τισιν ἄλλαις ὡρισμέναις περιπτώσεσιν, ὡς κατὰ τοῦ πωλοῦντος ἢ ὑποθηκεύοντος ἀλλότριον ἀκίνητον, οὗ γινώσκει ὅτι δὲν εἶναι κύριος ἢ παρασιωπᾷ τὸ μεταβλητὸν τῆς κυριότητος αὐτοῦ, κατὰ τοῦ θεματοφύλακος τοῦ γενομένου ἐνόχου καταχρήσεως κτλ. (*) Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἄτοπος καὶ ἀθέμιτος εἶναι ἡ συντηρητικὴ φυλακισις, ἡ προφυλάκισις δηλονότι. Πρὶν ἢ ἡ ἀνθρωπίνη δικαιοσύνη ἀποφανθῇ περὶ τῆς ἐνοχῆς τινος, νὰ τυγχάνῃ περιωρισμένη ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία καὶ αἱ πρὸς αὐτὴν συνδυαζόμεναι λοιπαὶ ἐλευθερίαι, νὰ διατελῶσιν ἄχρηστα καὶ ἄκαρπα τὰ δῶρα τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος, νὰ παθαίνηται, νὰ ὑφίσταται μετὰ τῶν ἠθικῶν καὶ ὑλικὰς ἀλγηδόνας ὁ πολίτης, εἶναι ὅ,τι φοβερώτατον. Ἀλλὰ πρέπει πάλιν νὰ μένῃ ἀνοικτὴ ἡ θύρα τῆς φυγοδικίας εἰς τοὺς θρασεῖς καὶ κακοβούλους, οἵτινες χάριν εὐτελῶν παθῶν καὶ συμφερόντων εἰσβάλλουσιν ἀθεμίτως εἰς τὴν σφαῖραν τῶν δικαιωμάτων τῶν ἄλλων, οἵτινες διαταράττουσι τὴν κοινωνικὴν τάξιν ; Οὔτε τοῦτο βεβαίως εἶναι πρέπον. Τούτου ἕνεκα δέον νὰ εὑρεθῇ μέσον τι συμβιβάζον ὅσον εἶναι ἀνθρωπίνως δυνατὸν τὴν βεβαίαν τιμωρίαν τῶν ἐνόχων πρὸς τὴν πολυτιμοτάτην ἐλευθερίαν τοῦ προσώπου. Μέσον δὲ τοιοῦτο εἶναι ὁ περιορισμὸς τῆς προφυλακίσεως ἐπὶ μόνων τῶν βαρέων ἀδικημάτων, ἐφ' ὧν ἡ τιμωρία τῆς ἀειφυγίας, εἰς ἣν δύναται νὰ τραπῇ ὁ ἔνοχος, εἶναι πολλῷ ἥσσων τῆς δεούσης τιμωρίας, β) ἡ ἐνέργεια τῆς προφυλακίσεως ὑπὸ σπουδαίας ἐγγυήσεις, ἀσφαλιζούσας τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς κακοβουλίας ἢ τῆς ἀνοίας ἑνὸς ἢ δύο ἀνθρώπων, γ) ἡ νομοθέτησις ὡρισμένου βραχέος χρονικοῦ διαστήματος, οὗ πέραν δὲν ἐπιτρέπεται τῆς προφυλακίσεως ἡ παράτασις. Δυστυχῶς ὅμως οὐ μόνον ὑπὸ τὰ μοναρχικὰ πολιτεύματα, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτὰ τὰ ἀντιπροσωπικὰ βιοῦσι ποιναὶ νομοθεσίαι, μὴ δεόντως ἀσφαλίζουσαι τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν. Καὶ ὑπὸ μὲν τὰ μοναρχικὰ πολιτεύματα, τὰ ἄκρως μάλιστα μοναρχικὰ πολιτεύματα τῶν ἐν τῇ βαρβαρότητι ἔτι διατελούντων κρατῶν, ἡ τοῦ προσώπου ἐλευθερία εἶναι ἔρμαιον τῆς θελήσεως τοῦ προστυχόντος ἰσχυροῦ, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐγγυήσεως. Ἡ φρενοτροπία τοῦ αὐτάρχου ἢ καὶ τῶν ἀνδραπόδων αὐτοῦ ῥυθμίζει τὸ μέτρον τῆς

(*) Ἐν Γαλλίᾳ περὶ τινων ἐνταυτῷ καταγγελίαι ἡ προσωποκράτησις.

προσωπικῆς ἐλευθερίας]τῶν ὑπηκόων· μαρτύριον δὲ τούτου τὰ ἐν ταῖς ἀρχαίαις καὶ ταῖς τοῦ μεσαίωνος μοναρχικαῖς πολιτείαις, ἐν Γαλλίᾳ μέχρι τοῦ 1789, ἐν Ἰταλίᾳ ἄλλοτε, ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Ῥωσσίᾳ μέχρι τῆς μεγάλης Αἰκατερίνης, τελούμενα ὄργια κατὰ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὰ ἀντιπροσωπικὰ δὲν ἠσφαλίσθη κατὰ τὸ πλεῖστον προσηκόντως.

§ 214. Κρίνων τις ἐκ τοῦ αὐταρχικωτάτου τοῦ ῥωσσικοῦ πολιτεύματος, ἤθελεν ὑπολάβει, ὅτι καὶ νῦν ἐστιν ἐν Ῥωσσίᾳ πάντῃ ἀπροστάτευτος ἡ τοῦ προσώπου ἐλευθερία, καὶ ὅμως τοὐναντίον ἡ ποινικὴ τῆς Ῥωσσίας νομοθεσία, τὸ δικονομικὸν ἰδίως αὐτῆς μέρος, ἵδρυται ἐπὶ ἐλευθέρων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀρχῶν, κατ' ἀντίθεσιν προφανῆ πρὸς τὴν πολιτικὴν διοργάνωσιν τῆς μοναρχικωτάτης ἐκείνης ἐπικρατείας. Ἡ δ' ἀντίθεσις αὕτη προῆλθεν ἐκ τῆς δυνάμεως, ἣν ἔσχεν ἐν Ῥωσσίᾳ ἡ φιλοσοφία τοῦ ΙΗ'. αἰῶνος, καταλέγουσα ἐν τοῖς ὀπαδοῖς αὐτῆς καὶ τὴν μεγαλοφυᾶ τῆς Ῥωσσίας αὐτοκράτειραν Αἰκατερίνην τὴν Β'. Ἐν ἔτει 1769, δύο δηλονότι δεκαετηρίδας πρὸ τῆς μεγάλης Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789, ἡ ἔξοχος βασίλισσα ἀπέτεινε μακροσκελῆ ὁδηγίαν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τὴν ὑπ' αὐτῆς ἐπιφορτισθεῖσαν τὴν κατάρτισιν νέου κώδικος νόμων, ἐν ᾗ διαφαίνεται ἐμφανῶς, ἑλκύον ἀληθῶς τὸν θαυμασμόν, τὸ φιλάνθρωπον καὶ ἐλευθέριον αὐτῆς φρόνημα (*). Καὶ δὲν ἐπετεύχθη μὲν ἡ μεγαλόφρων τῆς Αἰκατερίνης προαίρεσις κατὰ πάντα ἕνεκα τῆς ἰσχυρᾶς ἀντιδράσεως τοῦ μισελευθέρου φρονήματος τῶν τότε χρόνων, καὶ τῆς μετ' οὐ πολὺ ἐπελθούσης τελευτῆς τῆς περιδόξου γυναικός. Ἀλλ' οὐχ ἧττον δὲν ἰσχύει ἔκτοτε ἡ ἕως τότε ἐν Ῥωσσίᾳ κρατοῦσα μυσαρὰ ποινικὴ νομοθεσία. Ὑπὸ τῶν χρόνων τῆς Αἰκατερίνης τὰ ἐπάγοντα ποινὴν ἀτιμωτικὴν ἢ σωματικὴν ἀδικήματα διέρχονται διὰ τριῶν ἀείποτε δικαστηρίων, ἤτοι τοῦ δικαστηρίου τῆς διοικήσεως ἢ τοῦ νομοῦ (du district), τοῦ ὑπερτέρου γηίνου δικαστηρίου, εἰς ὃ φέρεται ἡ ὑπόθεσις μετὰ τὰς ὑπὸ τοῦ πρώτου τελεσθείσας ἐξετάσεις καὶ ἀναζητήσεις, διαβιβάζοντος εἰς

(*) Τῆς διδακτικωτάτης ἐγκυκλίου τῆς Αἰκατερίνης τὸ 168 ἄρθρον περιέχει ἀκριβῶς τὰ ἑξῆς: «ἡ σύλληψις τοῦ κατηγορουμένου οὐδὲν ἄλλο ἀναμφιλέκτως σκοπεῖ ἢ τὴν ἀσφαλῆ φύλαξιν αὐτοῦ, μέχρις οὗ γνωσθῇ ἢ ἐνοχὴ ἢ ἡ ἀθωότης αὐτοῦ. Ἡ προηγητικὴ κάθειρξις δέον νὰ ἦναι ὅσον ἔνεστιν ἀνακουριστική· ἡ δὲ διάρκεια αὐτῆς πρόσηκον νὰ ὁρίζηται ὑπὸ μόνου τοῦ ἀπαραιτήτως ἀναγκαίου χρόνου εἰς τὴν ἀνάκρισιν τῆς δίκης. Ἡ αὐστηρότης τῆς προηγητικῆς καθείρξεως δὲν δύναται νὰ ἦναι ἢ ἀφεύκτως ἀναγκαία πρὸς ἀποτροπὴν τῆς φυγῆς τοῦ κατηγορουμένου ἢ πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν ἰχνῶν τοῦ ἀδικήματος. Ἡ δίκη δέον νὰ κρίνηται ἐν ὅσον ἔνεστι συντομωτέρῳ χρόνῳ». Δυστυχῶς δὲν ἐγένοντο ἔτι πρᾶγμα καθ' ὅλου αἱ εὐχαὶ τῆς Αἰκατερίνης, καὶ περ πολλοῦ ἔκτοτε διελθόντος χρόνου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτὸ σύμπασαν τὴν δικογραφίαν, πρὸς δὲ τὴν μορφωθεῖσαν πεποίθησιν, καὶ τοῦ κυρίως ποινικοῦ δικαστηρίου ἤ, ὡς λέγεται ἐν Ῥωσσίᾳ, δικαστηρίου τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης, δικάζοντος ὁριστικῶς· ὑπάρχει δ' ἐν πάσῃ ῥωσσικῇ ἐπαρχίᾳ τὸ λεγόμενον δικαστήριον τῆς συνειδήσεως, εἰς ὃ πᾶς ὑπόδικος, προηγητικῶς καθειργμένος, (πλὴν τῶν ἐπὶ δεινῷ ἀδικήματι κατηγορουμένων, οἷον ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, δολοφονίᾳ, πειρατείᾳ κτλ.) δικαιοῦται νὰ προσφύγῃ, ζητῶν τὴν δι' ἐγγυήσεως ἀποφυλάκισιν.

§ 215. Ἐν Γαλλίᾳ δὲ πάντα τὰ μετὰ τὴν μνήμης ἀξίαν ἐπανάστασιν τοῦ 1789 ἀλλεπαλλήλως συνταχθέντα ἐλεύθερα συντάγματα περιέβαλον τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν δι' ἱκανῶν ἐγγυήσεων· ἀλλ' αὗται δυστυχῶς παρεβιάσθησαν καὶ κατεπατήθησαν ἐν ὀνόματι ὄχθεν τῆς ἐλευθερίας ὑπὸ τῶν ὀχλοαρεσκῶν καὶ δημαγωγῶν, οὓς παρήγαγον αἱ περιπέτειαι τῆς μεγάλης ἐκείνης μεταβολῆς, κατεστράφησαν δ' ὁλοτελῶς μετὰ πασῶν τῶν ἄλλων ἐλευθεριῶν, πολιτικῶν καὶ ἀτομικῶν, ὑπὸ τοῦ μεγαλοβούλου δυνάστου Ναπολέοντος τοῦ Α', ὅστις, ὡς εὐστοχώτατα παρετήρησεν ὁ φοιβόληπτος ποιητὴς Casimir Delavigne, υἱὸς τῆς ἐλευθερίας, ἐξεθρόνισε τὴν μητέρα αὐτοῦ (*). Τῆς ἀρχῆς ἐκπεσόντος τοῦ Ναπολέοντος, ἐπῆλθε τὸ πολίτευμα τοῦ 1814, καὶ τὰ λοιπὰ Γαλλικὰ πολιτεύματα ἔπειτα, ἅπερ καθιέρωσαν τὰς πρότερον καθιερωμένας ἐγγυήσεις, αἵτινες μετεφυτεύθησαν ἐκεῖθεν εἰς τὰ πολιτεύματα τοῦ Βελγίου, τῆς Ἱσπανίας, τῆς Πορτογαλλίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς ἡμετέρας Ἑλλάδος. Ἀλλ' ὡς παρατηρήσομεν καὶ κατωτέρω, τὰς συνταγματικὰς ταύτας ἐγγυήσεις ἀναιρεῖ σχεδὸν ἐν Γαλλίᾳ, ὡς καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πατρίδι, ἡ ποινικὴ οἰκονομία τῆς Γαλλίας, ἧς σχεδὸν ἀντίγραφον εἶναι ἡ παρ' ἡμῖν.

§ 216. Ἤλθωμεν ἤδη εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὡς γνωστὸν, τὸ ἀγγλικὸν πολίτευμα κατεσκευάσθη τμηματικῶς κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ κατὰ διαφόρους περιστάσεις· τὸ πρῶτον δὲ τμῆμα αὐτοῦ, ὁ πρῶτος οὕτως εἰπεῖν πολιτικὸς χάρτης, ὃν συνέταξαν ἢ μᾶλλον ἔλαβον δι' ἐξαναγκασμοῦ ἐν ἔτει 1215, ἦν ὁ λεγόμενος Μέγας Χάρτης τῶν ἐλευθεριῶν (magna charta libertatum) ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωάννου τοῦ Ἀκτήμονος. — Κατὰ μέγα μέρος αἱ διατάξεις αὐτοῦ, ὡς καὶ πρότερον ἐρρέθη, ἀπέβλεπον εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν καταχρήσεων τῆς ἐξουσίας τοῦ βασιλέως, ἐ ργοῦντος ὡς κυριάρχου καὶ δεσπότου τῶν τιμαριωτῶν. Οὐχ ἧττον περιλαμβάνον-

(*) «Fils de la liberté, tu détrônas ta mère.» (M. Casimir Delavigne, Messénienne XIe adressée à Napoléon).

ται καὶ ἀρχαί τινων ἐκ τῶν πολυτιμοτέρων ἀγγλικῶν συνταγματικῶν διατάξεων, ἔχουσαι γενικωτάτην ἐφαρμογήν. Ἡ 29 διαταξις τοῦ χάρτου τούτου ἀποβλέπει μοναδικῶς εἰς τὴν καθιέρωσιν τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, ὁρίζουσα ῥητῶς, ὅτι οὐδεὶς ἐλεύθερος συλλαμβάνεται ἢ ἀπάγεται εἰς δεσμωτήριον ἢ δικάζεται καθ' οἱονδήποτε ἕτερον τρόπον ἢ δι' ἐννόμου κρίσεως τῶν ὁμοίων αὐτῷ ἢ δυνάμει ῥητοῦ νόμου. Ἀλλ' ἡ ἱστορία ἐμαρτύρησεν, ὅτι ἐπὶ τῶν συνταγματικῶν διατάξεων δύναται ἰδίως νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ ὀρθότατον ἰταλικὸν λόγιον «Dal detto al fatto vi è un gran tratto». Αἱ ἐν τοῖς συντάγμασι καθιερούμεναι διατάξεις καὶ εὐχαὶ ἐξισοῦνται πρὸς τὸ μηδὲν, ἂν μὴ περιφρουρῶνται διὰ τῶν δεουσῶν ἐγγυῶν καὶ κυρώσεων, λεπτομερῶς νενομοθετημένων ἐν αὐτοῖς τοῖς συντάγμασιν ἢ ἄλλοις ὀργανικοῖς νόμοις. Διὸ ὁ μέγας χάρτης ἠθετήθη ἐν ταῖς κυριωτάταις αὐτοῦ διατάξεσιν ἐπὶ αἰῶνας, μόλις δ' ἐπὶ τῆς βασιλείας Καρόλου τοῦ Α'. ἐπῆλθεν αἱματηρὰ ἐπανάστασις, καταλήξασα εἰς τὴν στρατιωτικὴν δεσποτείαν τοῦ Κρόμβελλ, ἧς ταχέως καταῤῥευσάσης, ἀνεκλήθη τῷ 1663 εἰς τὸν βρεττανικὸν θρόνον Κάρολος ὁ Β'. καὶ ἀποκατέστη πάλιν τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ καθιερώθη ἐν ἔτει 1677 ὁ περὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας θεσμός, ὅστις, ἐγνωσμένος ὑπὸ τὸ ὄνομα habeas corpus, θεωρεῖται εἰκότως ἄχρι τοῦ νῦν ὡς τὸ ἱερὸν παλλάδιον τῆς τῶν Ἀγγλων ἐλευθερίας. Κατὰ τοῦτον τὸν νόμον πᾶς παρανόμως ἐγκαθειρχθεὶς, δηλονότι παρατύπως ἢ ἐπὶ ἀσημάντοις ἐνδείξεσι, δύναται νὰ ἀξιώσῃ τὴν προσαγωγὴν αὐτοῦ ἐνώπιον ἑνὸς τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ δώδεκα ἀνωτέρων δικαστῶν, ἀποφανθησομένου περὶ τοῦ νομίμου ἢ μὴ τῆς καθείρξεως αὐτοῦ, πρὸς δὲ δύναται πᾶς κατηγορούμενος, πλὴν τῶν ἐπὶ κεραλικοῖς ἀδικήμασι κατηγορουμένων, καὶ νὰ ἀποφυλακισθῇ, παρέχων ἐγγύας, ὅτι θέλει παραστῆ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, ἅμα κληθείς· ἐπιβάλλονται δ' οὐχ ἧττον αὐστηραὶ χρηματικαὶ ποιναὶ εἰς τοὺς παραβιάσαντας τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν τοῦ πολίτου δημοσίους λειτουργοὺς ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ παθόντος. Ἀκολούθως ἐξεδόθησαν διάφοροι νόμοι, δι' ὧν ἀνακαθιερώθησαν αἱ αὐταὶ ἐγγυήσεις ὑπὲρ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας.

§ 217. Ἐν δὲ Σουηδίᾳ, Νορβηγίᾳ, Δανίᾳ, ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία εἶναι πολλῷ μᾶλλον ἢ ἐν Γαλλίᾳ καὶ λοιπαῖς ἠπειρωτικαῖς ἐπικρατείαις ἠσφαλισμένη οὐ μόνον διὰ τῶν συνταγματικῶν χαρτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ποινικῶν νομοθεσιῶν. Ἐν Δανίᾳ δὲ, πρὶν ἢ ἔτι ὁ Φρειδερῖκος ἐκ προαιρέσεως χορηγήσῃ τὸν τανῦν ἰσχύοντα ἐν αὐτῇ συνταγματικὸν χάρτην, ἐπεκράτει αὐταρχικώτατον πολι-

τευμα· ἀλλ' οὐχ ἧττον ἦν ἔκτοτε ἐπιτετραμμένη ἡ ἐπ' ἐγγυήσει ἀποφυλάκισις, αἱ ποιναὶ οὐδέποτε ἦσαν ὑπεράγαν αὐστηραὶ, αἱ δὲ σπουδαῖαι καταδικαστικαὶ ἀποφάσεις ἀπέβαινον τελεσίδικοι μόνον μετὰ τὴν ὑποβολὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἐξέτασιν πολλῶν ἀλλεπαλλήλως δικαστηρίων.

§ 218. Ἐξεταστέον ἤδη τίνες ἀρχαὶ διέπουσι ταυτῶν παρ' ἡμῖν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ προσώπου. Κατὰ μὲν τὸ 4 ἄρθρον τοῦ νέου ἡμῶν συντάγματος «ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία εἶναι ἀπαραβίαστος· οὐδεὶς καταδιώκεται, συλλαμβάνεται, ἢ φυλακίζεται ἢ ἄλλως πως περιορίζεται, εἰμὴ ὅταν καὶ ὅπως ὁ νόμος ὁρίζει». Τὸ ἄρθρον τοῦτο οὐδένα προφανῶς νεωτερισμὸν ἐπήγαγεν εἰς τὰ περὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας προκαθιερωμένα ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ συντάγματος καὶ τῶν ἡμετέρων ποινικῶν νόμων. Κατὰ δὲ τὸ 5 «ἐξαιρουμένου τοῦ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐγκλήματος, οὐδεὶς συλλαμβάνεται, οὐδὲ φυλακίζεται ἄνευ ἠτιολογημένου δικαστικοῦ ἐντάλματος, ὅπερ πρέπει νὰ κοινοποιηθῇ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συλλήψεως ἢ προφυλακίσεως. Ὁ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἢ δι' ἐντάλματος συλλήψεως κρατηθεὶς προσάγεται ἄνευ ἀναβολῆς εἰς τὸν ἁρμόδιον ἀνακριτὴν, ὅστις ὀφείλει ἐντὸς τὸ πολὺ τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς προσαγωγῆς του, εἴτε ν' ἀπολύσῃ αὐτὸν, εἴτε νὰ ἐκδώσῃ κατ' αὐτοῦ ἔνταλμα φυλακίσεως· παρελθουσῶν τῶν τριῶν ἡμερῶν χωρὶς νὰ ἐκδοθῇ ὑπὸ τοῦ ἀνακριτοῦ ἔνταλμα φυλακίσεως, πᾶς δεσμοφύλαξ ἢ ἄλλος ἐπιτετραμμένος τὴν κράτησιν τοῦ συλληφθέντος, εἴτε πολιτικὸς ὑπάλληλος εἶναι, εἴτε στρατιωτικὸς, ὀφείλει νὰ ἀπολύσῃ αὐτὸν παραχρῆμα. Οἱ παραβάται τῶν ἀνωτέρω διατάξεων τιμωροῦνται ἐπὶ παρανόμῳ κατακρατήσει.» Τὸ ἄρθρον τοῦτο διαφέρει τοῦ 5 ἄρθρου τοῦ παλαιοῦ ἡμῶν συντάγματος, συγκειμένου ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου ἐδαφίου, ὅτι κατ' ἐκεῖνο μὲν ἀπῃτεῖτο ὡσαύτως ἡ κοινοποίησις δικαστικοῦ ἐντάλματος κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συλλήψεως ἢ προηγητικῆς φυλακίσεως, ἀλλὰ τὰ δύο τελευταῖα ἐδάφια εἶναι ὅλως νέα, ἐλλείποντα ὅλως ἐκ τοῦ παλαιοῦ· διὰ τῶν ἐδαφίων δὲ τούτων καθιερώθη νεόχμωσις λίαν χρήσιμος, ἀποτελοῦσα ἐγγύησιν μεγίστην διὰ τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν, κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐπέκεινα τοῦ τριημέρου διαστήματος δὲν δύναταί τις νὰ κρατηθῇ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς ἀνακριτικῆς ἀρχῆς, ὀφειλούσης ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ ν' ἀποφανθῇ (*). Τὸ δὲ 6 ἄρθρον τοῦ νέου συντάγματος προ

(*) Ἀλλ' ἐὰν ἀξιωματικός τις τῆς δικαστικῆς ἢ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ζητήσῃ τὴν σύλληψιν ἢ προφυλάκισιν πολίτου, καθ' οὗ δὲν ἐξεδόθη ἔνταλμα συλλήψεως ἢ προφυλακίσεως ἢ ἐξεδόθη μὲν ἀλλ' ὑπὸ ἀναρμοδίας Ἀρχῆς ἢ ἀναιτιολόγητον, παρὰ

νοεῖ μόνον περὶ τῶν ἐπὶ πολιτικοῖς ἀδικήμασι κατηγορουμένων, βεβαιοῦται δ' ἀρκούντως αὐτούς, ὡς παρετηρήσαμεν. — Κατὰ τὸ 7 ἄρθρον, ληφθὲν ἐκ τοῦ ἄρθ. 6 τοῦ παλαιοῦ συντάγματος, «ποινὴ δὲν ἐπιβάλλεται ἄνευ νόμου, ὁρίζοντος προηγουμένως αὐτήν.» Τὸ ἄρθρ. τοῦτο τοῦ συντάγματος παρέχει σωτήριον ἐγγύαν εἰς τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν, κατὰ τοῦτο, ὅτι ἀπαγορεύεται οὐ μόνον εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἢ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν νομοθετικήν, νὰ ἐκδώσῃ νόμον περὶ τιμωρίας οἱουδήποτε διὰ προλαβοῦσαν τοῦ νόμου πρᾶξιν, μὴ χαρακτηριζομένην κολάσιμον ὑπὸ τῶν προϋπαρχόντων ποινικῶν νόμων. — Κατὰ τὸ 8 τέλος ἄρθρον τοῦ συντάγματος «οὐδεὶς ἀφαιρεῖται ἄκων τοῦ παρὰ τοῦ νόμου ὡρισμένου εἰς αὐτὸν δικαστοῦ,» δὲν δύναται ἑπομένως ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία νὰ διορίσῃ ἢ καὶ διὰ νόθου νομοθετικῆς ἐξουσίας νὰ προκαλέσῃ τὸν διορισμὸν δικαστῶν ἄλλων ἢ τῶν ὁριζομένων ὑπὸ τοῦ συντάγματος καὶ τῶν νόμων εἰς ἐκδίκασιν ποινικῆς ἢ πολιτικῆς δίκης πολίτου τινός. Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἀποτελεῖ σπουδαίαν ἐγγύησιν οὐ μόνον διὰ τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ παντα τὰ δικαιώματα καὶ συμφέροντα τῶν πολιτῶν. — Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐμφαίνεται, ὅτι αἱ διατάξεις τοῦ παρ' ἡμῖν συντάγματος εἶναι αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς ἀρκούντως ἀσφαλιστικαί· ἀλλ' οὐχ ἧττον δὲν ἐπαρκοῦσιν εἰς βεβαίωσιν τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, ἐν ὅσῳ ἰσχύει παρ' ἡμῖν ἡ ἐπικρατοῦσα ποινικὴ δικονομία, ἐλέγχεται δὲ ὀρθότατον τὸ λόγιον τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ φιλοσόφου τῆς προλαβούσης ἑκατονταετηρίδος, τοῦ Montesquieu, εἰπόντος, ὅτι ἡ ἀσφάλεια τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας ἤρτηται κυρίως ἀπὸ τῆς χρηστότητος τῶν ποινικῶν νόμων. Τὸ Σύνταγμα ἡμῶν ῥητῶς ἀναγράφει τὸ ἀπαραβίαστον τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ συμβιοῖ καὶ συνισχύει ἡ ποινικὴ ἡμῶν δικονομία, καθ' ἣς τὰς ῥητὰς διατάξεις, μὴ καταργουμένας ὑπὸ τοῦ συντάγ-

τὰς ἐν τῷ Συντάγματι διαγραφομένας διατυπώσεις, ἢ, ἐκδοθὲν δὲν προσάγεται πρὸς κοινοποίησιν, ὀφείλει οὗτος νὰ ὑπακούσῃ ἢ δικαιοῦται νὰ ἀντιστῇ ἀμυνόμενος; Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐλύθη ἤδη ἐν τῇ περὶ ἐλευθερίας τῆς ἀντιστάσεως παραγράφῳ τῆς παρούσης πραγματείας. Ὡς ἐρρέθη, ὁ λειτουργὸς τῆς πολιτείας δικαιοῦται νὰ ἐνεργῇ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς νομίμου αὐτοῦ ἐξουσίας, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ ἀντιποιῆται ἐξουσίας, μὴ ἀπονεμηθείσης αὐτῷ· ἀντιποιούμενος δὲ τοιαύτης προβαίνει εἰς παράνομον βίαν καὶ ἐπίθεσιν, καθ' ἃς ἐπιτρέπει οὐ μόνον τὸ θετικὸν δίκαιον, ὁ ποινικὸς νόμος δηλονότι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ φυσικὸς νόμος τὴν ἄμυναν. Ὅταν λοιπὸν παρὰ τὰς ὁριζομένας ἐν τῷ νόμῳ διατυπώσεις, ἤτοι παρανόμως, προβαίνῃ τις, ὁπωσδήποτε, εἰς σύλληψιν ἢ προφυλάκισιν, δυνάμει ἐξουσίας, ἣν δὲν ἔχει, ἀναμφισβήτητόν ἐστιν, ὅτι δικαιοῦται ὁ συλλαμβανόμενος νὰ ἀμυνθῇ. Ἡ νομολογία τῶν Γαλλικῶν δικαστηρίων εἶναι ὁμόφωνος σχεδὸν περὶ τούτου.

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ματος 1) εἷς καὶ μόνος ἀνακριτὴς δύναται νὰ ἐκδώσῃ ἔνταλμα συλλήψεως καθ' οἱουδήποτε καὶ οὐχὶ μόνον ἐπὶ κακουργήματι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλημμελήματι ἐν ἐξαιρετικαῖς τισι περιπτώσεσι, 2) εἷς καὶ μόνος ἀνακριτὴς, ἀκούων καὶ τὴν γνώμην τοῦ εἰσαγγελέως, δύναται νὰ διατάξῃ τὴν προφυλάκισιν οἱουδήποτε, ἐπίσης οὐχὶ μόνον ἐπὶ κακουργήματι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλημμελήματι πολλάκις, 3) ἵνα προβῇ ὁ ἀνακριτὴς εἰς ἔκδοσιν ἐντάλματος φυλακίσεως, ἀρκεῖ ἁπλῆ ὑποψία (Ποινικὴ Δικονομία ἄρθρον 212), 4) διαμένει ὁ προφυλακισθεὶς ἐν ταῖς φυλακαῖς, ἄχρις οὗ περαιωθείσης τῆς ἀνακρίσεως, καὶ ὑποβληθείσης τῆς ὑποθέσεως εἰς τὸ συμβούλιον, διατάξῃ τοῦτο τὴν παῦσιν ἢ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς προφυλακίσεως (ἄρθρον 259), 5) εἷς καὶ μόνος, καὶ οὗτος εἰρηνοδίκης, δύναται νὰ διατάξῃ τὴν προφυλάκισιν ἐξαιρετικῶς καὶ ἐπὶ πταισμάτων, 6) εἷς καὶ μόνος ἐπίσης, καὶ οὗτος ὑπάλληλος, ἐξηρτημένος ἐντελῶς ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως, καθὸ διοριζόμενος, παυόμενος καὶ μετατιθέμενος ὑπ' αὐτῆς, ὀφείλων δὲ κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τῶν δικαστηρίων τελείαν ὑπακοὴν καὶ εὐπείθειαν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργοῦ, ἤτοι ὁ εἰσαγγελεὺς, δύναται ν' ἀνακόψῃ τὸ βούλευμα τοῦ συμβουλίου τῶν Πλημμελειοδικῶν καὶ νὰ παρατείνῃ τὴν προφυλάκισιν τοῦ ὑποδίκου, 7) δὲν ὁρίζεται ἐν τῇ ποινικῇ ἡμῶν δικονομίᾳ ῥητόν τι χρονικὸν διάστημα, ἐν ᾧ δέον νὰ εἰσαχθῇ ἡ ὑπόθεσις εἰς τὸ συμβούλιον ἢ νὰ ἐκδοθῇ τὸ βούλευμα, 8) οὐδεμία τοὐλάχιστον δίδοται ἀποζημίωσις εἰς τὸν διωκόμενον ἐν περιπτώσει ἀθωώσεως διὰ τὴν ἐκ τῆς ἀδίκου προφυλακίσεως ἐπελθοῦσαν αὐτῷ ἠθικὴν καὶ χρηματικὴν ζημίαν, 9) οἱ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι, παραβιάζοντες τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν τῶν πολιτῶν, χάριν μάλιστα τῶν ἰσχυρῶν, οὐδένα σχεδὸν τρέχουσι κίνδυνον διωγμοῦ, κωλυομένων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῶν εἰσαγγελέων νὰ ἐνεργήσωσιν ἐπὶ τῶν κατ' αὐτῶν ἐγκλήσεων τῶν παθόντων πολιτῶν, 0) οἱ στρατιωτικοὶ καὶ ναυτικοὶ ὑπάλληλοι ἥκιστα τιμωροῦνται ἐπὶ τῇ παρ' αὐτῶν προσβολῇ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας τῶν πολιτῶν, καθὸ ὑπαγόμενοι εἰς ἰδιάζουσαν δικαιοδοσίαν, λίαν εὔνουν αὐτοῖς, ἅτε ὑπὸ στρατιωτικῶν ἀσκουμένην καὶ τῇ κυβερνήσει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπείκουσαν. Ὅθεν, εἰ καὶ τὰ συντάγματα ἡμῶν, τὸ νεώτερον μάλιστα, καθιέρωσαν ἱκανὰς ἐγγύας προστατευτικὰς τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, οὐχ ἧττον αὕτη διατελεῖ τὸ ἔρμαιον τῆς κακοβουλίας ἢ τῆς ἀνοίας τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἢ ἑνὸς τυχαίου δικαστικοῦ λειτουργοῦ. Διὸ πρὸς ἀσφάλισιν αὐτῆς ἀνάγκη νὰ μεταῤῥυθ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μισθῶσιν ἐν πολλοῖς αἱ διατάξεις τῆς ποινικῆς οἰκονομίας. Αἱ καθ' ἡμᾶς δὲ ἀναγκαιότεραι καὶ κυριώτεραι μεταρρυθμίσεις εἶναι α') ὁ περιορισμὸς τῆς προφυλακίσεως ἐπὶ τῶν ἀδικημάτων μόνον, εἰς ἃ ἐπιβάλλεται ποινὴ ἀνωτέρα τῆς εἱρκτῆς, ἤτοι θανάτου, ἰσοβίων δεσμῶν καὶ προσκαίρων δεσμῶν. Ἡ μεταρρύθμισις αὕτη, ἀπαλλάττουσα τὸ μέγιστον ἴσως μέρος τῶν κρινομένων τῆς ἀδικίας τῆς ὀδυνηρᾶς προφυλακίσεως, οὐδαμῶς δύναται νὰ ζημιώσῃ τὴν ποινικὴν δικαιοσύνην, διότι, οὐδεὶς ἐπ' ἀδικήματι συνεπαγοντι τὴν ποινὴν τῆς εἱρκτῆς κατηγορούμενος συναινεῖ νὰ ὑποβάλῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν φοβερὰν ποινὴν τῆς ἀειφυγίας ἐκ τῆς πατρίδος, ἔνθα ἔχει τοὺς ἑστιαίους θεοὺς αὐτοῦ, τοὺς φίλους, τοὺς συγγενεῖς, τὴν περιουσίαν αὐτοῦ πᾶσαν, πρὸς ἀποφυγὴν μὴ λίαν βαρείας καὶ ἐν ταὐτῷ ἀμφιβόλου ποινῆς, ἣν ἐλπίζει καὶ δικαζόμενος νὰ διαφύγῃ, β') ἡ ἐπέκτασις τῶν ὑπὸ τοῦ συντάγματος χορηγουμένων εἰς μόνους τοὺς ἐπὶ πολιτικοῖς ἀδικήμασι κατηγορουμένους ἐγγυήσεων καὶ εἰς τοὺς ἐπὶ κοινοῖς διωκομένους, ἡ καθιέρωσις δηλονότι τῆς ἐπ' ἐγγυήσει ἀπορυλακίσεως καὶ ὁ ὁρισμὸς ἀνωτάτου τινὸς χρονικοῦ ὁρίου, οὗ ἐπέκεινα δὲν συγχωρεῖται ἡ προφυλάκισις, ἄνευ τοὐλάχιστον τῆς ἐν τῷ μεταξὺ ἐκδόσεως δικαστικοῦ βουλεύματος. Περὶ δὲ τῆς ἀνάγκης τῆς καταρτίσεως ἀνεξαρτήτων εἰσαγγελικῶν ἀρχῶν καὶ τῆς καταργήσεως τῆς ἰδιαζούσης δικαιοδοσίας τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν ἐπραγματεύθημεν ἄλλοτε ἐκτενῶς, εἰς τὰ περὶ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας ἐνδιατρίψαντες.

§ 219. Ἀλλ' ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία δὲν ποδοπατεῖται μόνον διὰ τῶν προσωπικῶν κρατήσεων καὶ τῶν ἀδίκων προφυλακίσεων, ἀλλὰ, πρὸ πάντων μάλιστα, διὰ τῆς εἰς κάθειρξιν καταδίκης τῶν ἀθώων· πρὸς ἀποτροπὴν δὲ τοῦ φοβεροῦ τούτου κακοῦ ἐπάναγκες νὰ ἦναι οὕτω πως κατηρτισμένη ἡ ποινικὴ δικαστικὴ ἐξουσία, οὕτω πως διωργανωμένη ἐν γένει ἡ ποινικὴ δικαιοτύνη, ὥστε νὰ ᾖ ἀνέφικτος ἡ καταδίκη ἀθώου. Πραγματευόμενοι ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ περὶ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, εἴπομεν 1) ὅτι πρὸς ὀρθὴν χείρισιν τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης δέον ἡ δικαστικὴ ἐξουσία νὰ ἦναι ὅλως ἀνεξάρτητος τῆς ἐκτελεστικῆς. Ἀτυχῶς ὅμως οὐχὶ μόνον παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς πλείστοις ἐκ τῶν ἄλλων ἀντιπροσωπικῶν κρατῶν δὲν ἀνεπτύχθη ὅσον δεῖ ἡ ἀνεξαρτησία αὕτη. Τί ὠφελεῖ ἡ παρ' ἡμῖν ὡς καὶ παρὰ Γάλλοις ἐπικρατοῦσα ἰσοβιότης, ὅταν ὁ διορισμός, ὁ προβιβασμὸς καὶ ἡ μετάθεσις ἀρτῶνται ὅλως ἢ σχεδὸν ὅλως ἀπὸ τῆς θελήσεως τοῦ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργοῦ; Εἴτε ὀφείλων εὐγνωμοσύνην εἰς τοὺς συστήσαντας καὶ ἐνεργήσαντας τὸν διορισμὸν αὐτοῦ ὁ δικαστὴς, εἴτε φοβούμενος ἢ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προσδοκῶν μετάθεσιν, εἴτε πρὸ πάντων ἀποβλέπων εἰς προβιβασμόν, δύναται νὰ καταστῇ ὑποχείριον ὄργανον τοῦ φατριασμοῦ καὶ τῶν ἐκνόμων ἀπαιτήσεων. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, εἰσαγομένων ἀνικάνων εἰς τὴν δικαστικὴν ὑπηρεσίαν, ἐλλείψει τῶν δεουσῶν ἐγγυήσεων, διατρέχει σπουδαῖον κίνδυνον ἥ τε ἀστυκὴ καὶ ποινικὴ δικαιοσύνη, 2) ἀπαιτεῖται ἡ εἰσαγγελικὴ ἐξουσία, ἥτις κατὰ τὰς ἠπειρωτικὰς δικονομικὰς νομοθεσίας, δύναταί τις εἰπεῖν, εἶναι αὐτὴ ἡ ζωὴ τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης, νὰ θεωρῆται ὡς ἀποτελοῦσα μέρος αὐτῆς τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, ἑπομένως νὰ ἐξισοῦται κατὰ τὰς ἀσφαλείας, δηλονότι τὴν πηγὴν τοῦ διορισμοῦ, τὸ ἄφοβον, τὸ ἀμετάθετον πρὸς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν. Ἀλλὰ καὶ μόνη ἡ ἐπιτηδεία ὀργάνωσις τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας δὲν σώζει τὴν ποινικὴν δικαιοσύνην, δηλονότι τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν. Πρὸς ἀποτροπὴν ποινῶν ἀδίκων ἀπαιτοῦνται πρὸ πάντων ἐγγυήσεις διαδικαστικαί, ὧν πολλαὶ δυστυχῶς ἐλλείπουσι. Ἐν πρώτοις ὑπὸ τὸ ἐν Ἑλλάδι, ὡς ἐπίσης ἐν Γαλλίᾳ κτλ. κρατοῦν σύστημα τῆς λανθανούσης ἀνακρίσεως, ὅπως διεξαχθῇ ἡ ἀνάκρισις ἀκριβῶς καὶ εὐθέως ἄχρι τέλους, ἀπαιτεῖται ἀνακριτὴς τέλειος, δηλονότι ἅγαν πολυπαίδευτος, ἐξόχως νοήμων καὶ ἀδέκαστος ἄκρως(*). Ἀλλ' ἡ συνάντησις τῶν προσόντων τούτων εἶναι ὥσπερ εἰκὸς λίαν σπανία καὶ δυσεύρετος, ὅθεν κίνδυνος ἀείποτε ὑπάρχει ἐμπαθῶν ἢ ἀδεξίων ἀνακρίσεων καὶ ἐντεῦθεν ἀδίκων

(*) Καὶ τέχνην καὶ ἐπιδεξιότητα καὶ φρόνησιν οὐ τὴν τυχοῦσαν ὀφείλει νὰ ἐπιδείκνυται ὁ ἀνακριτής, (λέγει ὁ Jousse ἐν τῷ σπουδαίῳ αὐτοῦ πονήματι Traité dela Justice criminelle τόμῳ 3 σελ. 104) πρὸς διαστολὴν τῆς καλῆς πίστεως ἢ τῆς συκοφαντίας καὶ διαβολῆς τοῦ ἐγκαλουῦντος..... ἡ σωτηρία ἢ ὁ ὄλεθρος τοῦ κατηγορουμένου ἤρτηται πολλάκις ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατ'αὐτοῦ ἐνεργηθείσης ἀνακρίσεως»..... «Ἀπρόσιτος εἰς τὰ πάθη ὁ ἀνακριτής, τὸ ὄργανον τοῦ νόμου (λέγει ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς), ὀφείλει νὰ ἵσταται ὡς σπιλὰς πέτρα, καθ' ἧς τὰ πάντα καταθραύονται. Οὐδέποτε δελεαζέσθω ὑπὸ τῶν ἀναριθμήτων ἐκείνων ἀναφορῶν (rapports), τῶν ἀπείρων ἐκείνων πληροφοριῶν, δι' ὧν ἀποδείκνυται μᾶλλον ἡ ἀνησυχία τῶν ἐνεργούντων αὐτὰς ἢ ἡ ἀγχίνοια· ἂς γινώσκῃ τί δέον νὰ πράξῃ καὶ καλύπτων τὰ λοιπὰ ὑπὸ τὴν σκέπην, ἂς μὴ προβαίνῃ πέραν τοῦ δέοντος ἐν ταῖς ἐρεύναις αὐτοῦ, διότι ἡ τοιαύτη μακρὰ ἔρευνα ἀποβαίνει πολλάκις βλαβερὰ καὶ καταστρεπτικὴ». Διεξοδικώτερον διέγραψε τὰ σπουδαῖα τοῦ ἀνακριτοῦ προσόντα ὁ Desclosauxe ἐν λόγῳ, ἀπαγγελθέντι ὑπ' αὐτοῦ τῇ 3 Νοεμβρίου 1835 ἐν τῷ δικαστηρίῳ. Κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦτον πρὸς δόκιμον πλήρωσιν τῶν ἀνακριτικῶν καθηκόντων ἔστιν ἀπαραιτήτως ἀναγκαία οὐ μόνον ἡ ἀπηρτισμένη γνῶσις τῶν ποινικῶν νόμων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκτενὴς σπουδὴ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἠθικῆς, ἄκρα δὲ νοημοσύνη φυσικὴ, κρίσις ὀρθὴ καὶ βαθεῖα, γενναία καρδία, χαλύβδινος χαρακτὴρ καὶ αἰσθήματα φιλάνθρωπα καὶ εὔσπλαγχνα. Τὰ αὐτὰ ἀποφαίνονται πάντες οἱ νεώτεροι συγγραφεῖς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καταδικῶν. Ὑπὸ τὸ σύστημα ὅμως τῆς φανερᾶς ἀνακρίσεως, ὅπερ καθέστηκεν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἡνωμέναις Πολιτείαις, καὶ ἂν ὁ διεξάγων τὴν ἀνάκρισιν ἀμοιρῇ τῆς ἀναγκαίας ἀνακριτικῆς τελειότητος, εὑρίσκει τὴν δέουσαν ἐγγύησιν κατὰ κακῶν ἀνακρίσεων ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία. Τελουμένης τῆς ἀνακρίσεως κατενώπιον τοῦ ἐγκληθέντος καὶ τοῦ μηνυτοῦ, δὲν διατρέχει οὗτος ἢ ἐκεῖνος τὸν κίνδυνον νὰ ἴδωσιν ἐστρεβλωμένας τὰς προανακριτικὰς τῶν μαρτύρων καταθέσεις καὶ ὑποστῶσι τὰ ἐλεεινὰ ἐπακολουθήματα τῆς στρεβλώσεως ταύτης. Διατείνονταί τινες, ὅτι ἡ κρυφία ἀνάκρισις εἶναι πολλῷ συντελεστικωτέρα εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν ἀδικημάτων, ἀλλ' ὁ διάσημος πολιτειολόγος Prévôst-Paradol, ὅστις μετὰ πάντων σχεδὸν τῶν νεωτάτων συγγραφέων ὑποστηρίζει τὴν φανερὰν ἀνάκρισιν, ἀντικρούει τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο, ἐπικαλούμενος τὸ παράδειγμα τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὅπου, καθὰ ἀκριβὴς δικαστικὴ στατιστικὴ ἐμφαίνει, εἰ καὶ ἐπικρατεῖ ἡ φανερὰ ἀνάκρισις μετὰ πολλῶν ἄλλων ἐγγυήσεων, ἀνακαλύπτονται τὰ ἀδικήματα οὐχὶ ὀλιγώτερον ἐπιτυχῶς καὶ κολάζονται οὐχὶ ὀλιγώτεροι ἔνοχοι ἐκ τῶν μηνυομένων. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι διὰ τῆς δημοσίας ἀνακρίσεως περιορισθήσεται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνακαλυπτομένων ἀδικημάτων, πάλιν οὐχ ἧττον αὕτη εἶναι προτιμοτέρα, διότι προστατεύει τὴν ἀθωότητα, δηλονότι τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν, πολλῷ ἰσχυρότερον ἢ ἡ κρυφιμαία ἀνάκρισις. — Ἐκτὸς ὅμως τῆς δημοσίας ἀνακρίσεως πρέπει νὰ καθιερωθῶσι καὶ ἕτεραί τινες ἐγγυήσεις εἰς ἀσφάλειαν τῆς ἀθωότητος. Ἐν πρώτοις ὅπου, ὡς παρ' ἡμῖν, δὲν ὑπάρχει εἰσηγμένον εἰς τὴν ἐν γένει ἐκδίκασιν τῶν ποινικῶν ὑποθέσεων τὸ ὁρκωτικὸν σύστημα, τὸ ἀκμάζον ἐν Ἀγγλίᾳ, δέον τὰ πλημμελήματα, ὅσακις μάλιστα αἱ ποιναὶ ὑπερβαίνουσι τὴν μονοετῆ φυλάκισιν, νὰ ὑποβαλλωνται εἰς δύο βαθμοὺς δικαιοδοσίας, συγχωρουμένου εἰς τὸν καταδικασθέντα κατηγορούμενον νὰ ἀνακόπτῃ τὴν πρωτόδικον ἀπόφασιν ἐνώπιον ἀνωτέρου ποινικοῦ δικαστηρίου, οἷον τὸ Ἐφετεῖον (*). Πολλῷ δὲ μᾶλλον προσῆκον ἐστὶ νὰ περιορισθῶσι τὰ πολλὰ δικαιώματα τῶν προέδρων τῶν συνέδρων διὰ τῆς ἀναθέσεως τῆς ἐξετάσεως τῶν μαρτύρων εἰς τοὺς διαδίκους, ἤτοι τὸν εἰσαγγελέα καὶ τὸν συνήγορον, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν μόνον τοῦ προέδρου τῶν συνέδρων, κατὰ τὸ ἀγγλικὸν σύστημα, καὶ τῆς καταργήσεως τῆς προεδρικῆς ἀνακεφαλαιώσεως. Διὰ τῶν ἐγγυήσεων

(*) Τοῦτο συμβαίνει πανταχοῦ ἐν Γαλλίᾳ. Ἐν ᾧ δὲ ἡ ποινικὴ ἡμῶν δικονομία ἀντεγράφη σχεδὸν ἐκ τῆς Γαλλικῆς, δυστυχῶς ἐξέλιπον οἱ δύο ἐν Γαλλίᾳ δικαιοδοσίας τῶν πλημμελημάτων βαθμοί.

Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλου

τούτων καὶ ἄλλων τινῶν δύναται νὰ ἀσφαλισθῇ ἡ νῦν διατρέχουσα πολλοὺς κινδύνους ἀθωότης. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ποινικοὶ νόμοι τῶν ἀντιπροσωπικῶν ἐπικρατειῶν δέονται ἱκανῶν μεταβολῶν πρὸς τελείαν ἀσφάλισιν τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας. Εἶναι βεβαίως δικαιότατος ὁ περιορισμὸς τῆς τοῦ προσώπου ἐλευθερίας εἰς τιμωρίαν διαπραχθείσης ἀδίκου πράξεως, ἀλλὰ δέον οὗτος νὰ ἔχῃ ὅριόν τι, τὸ ὅριον δηλονότι τῆς δικαιοσύνης, ἤτοι τῆς ἀναλόγου πρὸς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀδικήματος τιμωρίας. Δυστυχῶς ὅμως ὅ,τε παρ' ἡμῖν ποινικὸς νόμος καὶ οἱ ἀλλοδαποί, ἐν οἷς καταριθμητέον καὶ τὸν Ἀγγλικόν, ἐπιβάλλουτι πολλάκις ὑπερμέτρους ποινάς, καὶ εἰς ἀδικήματα ἐσθ' ὅτε μὴ ὄντα καθ' ἑαυτὰ ἀξιοτιμώρητα. Ἀλλ' ἡ λεπτομερὴς ἔρευνα τῶν εἰς τὸν ποινικὸν νόμον καὶ τὴν ποινικὴν δικονομίαν τῶν ἀντιπροσωπικῶν ἐπικρατειῶν ἐπενεκτέων μεταβολῶν πρὸς κατόρθωσιν τῆς ὅσον ἔνεστι πλήρους ἀσφαλίσεως τῆς τοῦ προσώπου ἐλευθερίας ἀνήκει εἰς εἰδικὰς πραγματείας (*).

Β'. Περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ διανοεῖσθαι καὶ ἀποκαλύπτειν τὰ διανοήματα.

§ 220. Ἡ ἐλευθερία τοῦ διανοεῖσθαι δὲν δύναται νὰ ἀκρωτηριασθῇ καὶ νὰ κολοβωθῇ, δὲν δύναται νὰ ἀφαιρεθῇ, εἰμὴ διὰ τῆς ἀφαιρέσεως αὐτῆς τῆς ζωῆς. Ἐν ὅσῳ ὁ ἄνθρωπος πνέει, ἐν ὅσῳ ὁ ἀνθρώπινος ἐγκέφαλος ὑγιαίνων λειτουργεῖ κανονικῶς, ἀναγκαίως διανοεῖται καθ' ἑαυτόν· καὶ τὴν καθ' ἑαυτὸν διανόησιν δὲν δύναται νὰ ἀφαιρέσῃ οἱαδήποτε τυραννία· ὅ,τι ἡ τυραννία δύναται νὰ κωλύσῃ, εἶναι ἡ ἀποκάλυψις, ἡ ἐξωτερίκευσις, οὕτως εἰπεῖν, τῶν δι-

(*) Ἀλλὰ περιοριστικὴ ἐν μέρει τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, καθὸ περιοριστικὴ τῆς ἀκωλύτου ὁδοιπορίας, εἶναι καὶ ἡ περὶ διαβατηρίων διάταξις πολλῶν νομοθεσιῶν, ἐν αἷς καὶ ἡ ἡμετέρα, ἀντικειμένη ἀπὸ τοῦ ἐμφανοῦς μόνον εἰς τὸ ἀπόλυτον φυσικὸν δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ μετακινεῖσθαι ἐλευθέρως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν εὐημερίαν τῶν ἐπικρατειῶν, προαγομένην ἀναμφισβητήτως διὰ τῆς διευκολύνσεως τῶν μεταξὺ τῶν κατοίκων χώρας τινὸς σχέσεων ἢ τῶν ἀλληλεθνῶν ἀναφορῶν καὶ συσχετίσεων, εὐδαιμῶς δ' ὑπαγορευομένη ὑπὸ τῆς ὑπερτάτης πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀνάγκης τῆς ἐξιχνιάσεως τῶν ἀδικημάτων καὶ καταδιώξεως τῶν αὐτουργῶν, ἃ τε εὐδόλως ὑπηρετούσης αὐτῇ τῇ ἐκδόσει διαβατηρίων μετὰ τὴν γενομένην ἤδη καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν καὶ εὐχέρειαν τῆς συγκοινωνίας, ἢ ὑπὸ τοῦ συμφέροντος τοῦ δημοσίου, εἰσπράττοντος ἐλάχιστα ἐκ τῶν διαβατηρίων, ὧν πολλῷ πλείονα ἤθελεν εἰσπράττει διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερωτέρας κινήσεως τῶν ὁδοιπορούντων. (βλ. καὶ Dictionnaire politique τῶν Duclerc καὶ Pagnerre ἐν λ. passeport). Ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἡνωμέναις Πολιτείαις οὐδέποτε εἰσήχθη ὁ ὑπαρχὸς θεσμὸς τῶν διαβατηρίων.

Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ανοημάτων τοῦ ἀνθρώπου (**). Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀποκάλυψις αὕτη συμβαίνει διὰ τοῦ προφορικοῦ λόγου ἢ διὰ τοῦ λόγου τῶν συμβόλων καὶ σημείων ἢ, μετὰ τὴν τεχνικὴν τελειοποίησιν τοῦ λόγου, διὰ τῆς γραφῆς καὶ τοῦ τύπου, ἡ τυραννία ἐμποδίζει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου, τὴν ἐλευθερίαν τῶν συμβόλων, τὴν ἐλευθερίαν τῆς γραφῆς καὶ τοῦ τύπου, καὶ τῶν ἐντεῦθεν ἀπορρεουσῶν ἐλευθεριῶν, οἷον τῆς τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου, καὶ ἡ τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι εἶναι ἅμα καὶ συμπληρωτικαὶ πολιτειακαὶ ἐλευθερίαι, δηλονότι συμβάλλουσι με-

(**) Ὁ ἀείμνηστος Βύρων, οὗ ἡ φιλανθρωπία καὶ ὁ φιλελληνισμὸς ἡμιλλῶντο πρὸς τὴν ἔξοχον αὐτοῦ διάνοιαν, ἐρίλοπόνησε καλλιτεχνικώτατον ποίημα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Τ ὰ σ κ ό τ η (Darkness), οὗ βάσις εἶναι ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ποτέ τινα ὁ ἥλιος ἀμελεῖ νὰ ἀνατείλῃ καὶ παύεται ἐκτοτε φωτίζων τὸν κόσμον. Ἐπέρχεται οὕτως ἐν τῇ φύσει ἐπανάστασις, τὰ ὕδατα ἐκπλημμυροῦσιν, ἡ γῆ στειροῦται, ὁ δὲ ἄνθρωπος κυριευόμενος ἐν ἀρχῇ ὑπὸ φρικώδους ἀθημονίας, παραδίδοται βαθμηδὸν εἰς πάσας τὰς ἀλγηδόνας τῆς λιμαγχίας· μηχανᾶται τότε οὗτος νὰ εὕρῃ νέαν ἑστίαν θέρμης καὶ φωτός, διὸ καταπυρπολεῖ πᾶν τὸ προστυχόν. Αἱ πόλεις καθίστανται εὐρύχωρα πεδία πυρκαϊῶν, τὰ δάση ἐξαφανίζονται ἐν ταῖς φλοξίν, τὰ ἔθνη αὐτὰ μετατοπίζονται, ὠθοῦνται κατ' ἀλλήλων, κατακρεουργοῦνται· πᾶς δὲ ἄνθρωπος μεριμνᾷ μόνον περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ συντηρήσεως· ἀλλὰ κατὰ σμικρὸν ἐξαφανίζεται πᾶσα ἡ ἀνθρωπότης. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς γενικῆς εἰδεχθοῦς ἐρημίας, δύο ἄνθρωποι αἴφνης συναντῶνται ἐξερχόμενοι τῶν καπνῶν ἔτι ἀνιεισῶν τεφρῶν εὐρέος δάσους, ὧν ὁ εἷς αἴρει ἐκ γῆς δαλὸν καιόμενον καὶ ἀναγνωρίζει ἐν τῷ παραγομένῳ ὑπώχρῳ φωτὶ τὴν πρὸ ἑαυτοῦ ὕπαρξιν τοῦ ἑτέρου. Ἐν τῷ παραυτίκα κατασβέννυσι βλασφημῶν τὴν φλόγα ταύτην, ἥτις ἀνήγγειλεν αὐτῷ, ὅτι ἄλλο ὂν ὅμοιον ζῇ ἔτι ἐπὶ τῆς γῆς καὶ δὲν θέλει ὑπάρξει ἴσως ἀρκοῦσα θέρμη καὶ φῶς πρὸς συντήρησιν δύο ἐπὶ τῆς κατηρημωμένης ταύτης γῆς. Κατασκευάζων τὸ ποιητικὸν τοῦτο σύνθεμα ὑλικοῦ κόσμου, ἐστερημένου φωτὸς, ὁ μέγας ποιητὴς, ἀπεικόνιζε κατὰ τὸν Marrast τρόπον τινὰ τὸ ἀποθνῄσκοντα τοῦ ἠθικοῦ κόσμου, ἐάν ποτε ὁ ἥλιος τῆς διανοίας ἐξηφανίζετο διὰ μιᾶς. Ἂς φαντασθῇ τις τῷ ὄντι πρὸς στιγμὴν, ὅτι πᾶσα προγενεστέρα ἰδέα ἐξαλείφεται, θραύονται δὲ οἱ δεσμοὶ τῆς πρὸς τὸ παρελθὸν συγκοινωνίας, καὶ οἱ συνδέοντες ἕκαστον αἰῶνα πρὸς τὸν πρὸ αὐτοῦ καὶ τὸν μετ' αὐτὸν διανοητικοὶ μόχθοι ἐκλείπουσιν, αἱ δὲ σύγχρονοι γενεαὶ ἀπεσπάσθησαν βιαίως καὶ ἐν τῷ ἅμα ἀπὸ τῆς μακρᾶς ταύτης ἀλύσεως, ἀδυνατοῦσαι νὰ προτεγγίσωσι ταῖς ἄλλαις· ὁποία οἰκτρὰ ἀταξία! Ὁποῖον μυσαχθὲς κενὸν, ὁποία καθολικὴ ἀποκτήνωσις! Ὁ ἔξοχος ἐπὶ χρηστοῖς καὶ ἐλευθέροις φρονήμασιν οὐχ ἧττον ἢ ἐπὶ εὐρυμαθείᾳ καὶ νομιμοσύνῃ Α. Marrast ἐν λαμπρῷ περὶ τοῦ τύπου ἄρθρῳ αὐτοῦ (ἐν λεξικῷ τῶν Duclerc καὶ Pagnerre), ἐκφέρων τὴν προμνημονευθεῖσαν αὐτοῦ κρίσιν περὶ τοῦ Βυρωνείου ποιήματος, προστίθησιν «Ἂς ἐπιστήσωσιν ἐπὶ στιγμὴν τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς ταῦτα οἱ τὸν τύπον κακίζοντες!» Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον δύναται νὰ εἴπῃ τις, νομίζομεν «Ἂς ἐπιστήσωσι τὴν προσοχὴν αὐτῶν οἱ τῆς διανοίας τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἐνέργειαν διανοούμενοι νὰ περιορίσωσι, εἴτε τὸν τύπον δεσμεύοντες, εἴτε τὴν ἐλευθέραν διδασκαλίαν ἀπείργοντες, εἴτε τὰς ἐν ὑπαίθρῳ ἀγορεύσεις παρεμποδίζοντες!»

γάλως εἰς ἀσφάλισιν αὐτῶν τῶν πολιτειακῶν ἐλευθεριῶν, διελάβο
μεν ἤδη περὶ αὐτῶν ἐν τῷ περὶ τῶν συμπληρωτικῶν πολιτικῶ
ἐλευθεριῶν κεφαλαίῳ.

§ 221 Περὶ ἑνὸς ὅμως εἴδους τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀποκαλύπτει
τὰ διανοήματα αὐτοῦ, συνδυαζομένης πρὸς τὴν τοῦ συνέρχεσθα
καὶ συνεταιρίζεσθαι ἐλευθερίαν, ὑπολείπεται νὰ διαλάβωμεν ἰδιαι
τέρως, τῆς θρησκευτικῆς λεγομένης ἐλευθερίας. Ἡ
ἱστορία μαρτυρεῖ, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ ἐν τῷ κό
σμῳ ὁ ἄνθρωπος, ἐκπληττόμενος ὑπὸ τῆς μαγείας τῆς φύσεως
ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πρωτογόνῳ βαρβάρῳ καταστάσει τοῦ ἀνθρωπίνου γέ
νους, πρὶν ἤ ἔτι ἀναπτυχθῶσιν αἱ φυσικομαθηματικαὶ ἐπιστῆμα
καὶ θαμβῶν πρὸς τὰ σπανιώτερα καὶ θορυβωδέστερα φυσικὰ φαινό
μενα, οἷον σεισμούς, βροντάς, ἀστραπάς, ἀερολίθους κτλ. συνέλαβ
τὴν ἰδέαν τῆς ἐν τῷ ὑλικῷ κόσμῳ ἤ ἐκτὸς τοῦ ὑλικοῦ κόσμου ὑ
πάρξεως ἑνὸς ἤ πολλῶν ἀθανάτων ὄντων, πολλῷ ὑπερτέρων τοῦ
ἀνθρώπου κατὰ τὴν διανοητικὴν δύναμιν, εἰς ὧν τὴν παντοκρα
τορα βούλησιν ἀπέδωκε τὴν ὕπαρξιν αὐτὴν τοῦ κόσμου καὶ αὐτ
τὰ φυσικὰ φαινόμενα. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐσχημάτισαν πάντες οἱ ἄν
θρωποι κοτα πάσας τὰς ἐποχὰς καὶ κατὰ πασας τὰς χώρας τὴ
αὐτὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν καὶ τὴν αὐτὴν περὶ τοῦ τρόπου τῆς πρὸ
τὸ ἀνώτατον ὄν ἤ τα ἀνώτατα ὄντα λατρείας, ἀλλ' ὁμάδες μέ
τινες ἐπρέσβευσαν ἀλλοίαν περὶ τούτων δόξαν, ἄλλαι δὲ ἀλλοίο
καὶ ἄλλαι ἀλλοίαν, παρήχθησαν αἱ διάφοροι καὶ πολλαπλαῖ κατ
τὴν ἀρχαιότητα, κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ ἐν τῷ παρόντι θρησκεῖα
καὶ ἐκκλησίαι. — Εἰς τὴν καθολικὴν ἱστορίαν, καὶ ἰδίως τὴν ἐκ
κλησιαστικὴν, ἀπόκειται ἡ ἐξιστόρησις τῆς μορφώσεως καὶ τῶ
δογμάτων τῶν ἀπ' αἰώνων ἕως τοῦ νῦν διαφόρων θρησκειῶν καὶ ἐκ
κλησιῶν. Εἰς δὲ τὰς φιλοσοφικὰς, φυσικὰς καὶ φρενολογικὰς ἐπι
στήμας, προκοπὴν ποιουμένας τῷ χρόνῳ, ἀπόκειται ἡ ἐπιστημο
νικὴ βεβαίωσις ἤ διάψευσις τῆς ἀρχικῆς θρησκευτικῆς ἰδέας, τῆ
περὶ ὑπάρξεως ἐν γένει ἤ μὴ ὑπάρξεως Θεοῦ καὶ ἀΰλου ψυχῆς δι
λονότι. Ὅθεν ἡ περὶ τούτων ἐξέτασις εἶναι ὅλως ἀλλοτρία τοῦ
προκειμένου μαθήματος. Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῆς ὀρθότητος τῶ
θρησκευτικῶν πεποιθήσεων καὶ τῶν μέσων καὶ τρόπων, τῶν τελε
τῶν καὶ λιτανειῶν, δι' ὧν αὗται ἐκδηλοῦνται, ὁ ἄνθρωπος, τὸ μέ
λος τῆς κοινωνίας, ὁ πολίτης ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ πιστεύῃ ὅ,
θεωρεῖ ὀρθὸν περὶ Θεοῦ καὶ συνῳδὰ πρὸς αὐτὸ νὰ ῥυθμίζῃ τὴν ἐξω
τερικὴν αὐτοῦ λατρείαν. — Ἀλλα τὸ δικαίωμα τοῦτο δὲν εἶνα
πραγματικὸν, ἤ τοὐλάχιστον πλῆρες, ὁσάκις ἔνθεν μὲν ἡ θρησκεία
ἣν προσβεύει ἡ πλειονοψηφία ἐπικρατείας τινὸς, τυγχάνει τῆς

ξαιρέτου προστασίας τῶν νόμων, θεωρουμένη ἐπικρατοῦσα, μισθοῦνται δὲ ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου οἱ θρησκευτικοὶ λειτουργοὶ τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἢ ἔνιοι αὐτῶν, οἷον ἱεροκήρυκες, ἐπίσκοποι κτλ., καὶ παρεμποδίζεται ἡ ἐλευθέρα διδασκαλία καὶ μετάδοσις τῶν ἀντιθέτων αὐτῇ θρησκευτικῶν δογμάτων, ἤτοι ὁ προσηλυτισμός, ἔνθεν δὲ ἡ ἐκκλησία ἐπεμβαίνει εἰς τὰ τῆς πολιτείας, καὶ πράξεις ἀστυκαὶ τῶν πολιτῶν περιβάλλονται κῦρος μόνον διὰ τῆς εὐλογίας τῆς ἐκκλησίας ἢ τῆς παρεμβάσεως ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν.

§ 222. Καὶ ἂν θεωρηθῇ ἀληθὲς τὸ λογικῶς παράτοπον δόγμα, ὅτι τὰ πεπλανημένα θρησκευτικὰ φρονήματα, αἱ στρεβλαὶ περὶ Θεοῦ δοξασίαι, δύνανται νὰ ἐπενέγκωσι τὴν αἰωνίαν τινὸς καταδίκην ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ (καὶ ὀνομάζομεν τὸ δόγμα τοῦτο λογικῶς παράτοπον, διότι ἕκαστος κρίνει καὶ σκέπτεται καθ' ὃν ὑπὸ τῆς φύσεως ἐπροικίσθη βαθμὸν διανοητικῆς καὶ κριτικῆς δυνάμεως καὶ καθ' ὃ παρὰ τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς τύχης ἔλαβε μέτρον παιδείας καὶ γνώσεων, ἑπομένως ἀπὸ χρηστοῦ τοῦ συνειδότος πιστεύει ὅ,τι πιστεύει, διὸ εἶναι ἄδικος ἡ τιμωρία αὐτοῦ), εἰς τὸν πάνσοφον καὶ πανοικτίρμονα Θεόν, τὸν τὴν ἀλήθειαν εἰδότα καὶ ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεκροὺς, δέδοται ἡ κρίσις τῶν θρησκευτικῶν ἑκάστου φρονημάτων καὶ ἡ κατὰ ταῦτα ἀμοιβὴ ἢ τιμωρία τῶν ἀνθρώπων. Εἰς τὸν ἄνθρωπον δ' ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ παραβιάζῃ τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν τοῦ ἄλλου, νὰ ἐπιβάλῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ θρήσκευμα διὰ τῆς βίας τῆς ἐξουσίας ἢ διὰ τῆς βίας τῶν νόμων (*). Ἡ ἐν ἑκάστῃ κοινωνίᾳ κοινωνικὴ ἐξουσία, καθῆκον ἔχουσα νὰ προνοῇ περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς κοινωνίας τῶν ἐπιβουλῶν, εἴτε μελῶν αὐτῆς ταύτης τῆς κοινωνίας, εἴτε ἄλλων ἐν συνόλῳ κοινωνιῶν, καὶ τῆς προστασίας τῆς ἐλευθέρας ἐνεργείας τῶν φυσικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων καὶ δικαιωμάτων, ἐν ἐνὶ λόγῳ τῆς συντηρήσεως τῆς τάξεως, δέον νὰ περιβάλληται καὶ τὴν πρὸς τοῦτο ἀναγκαίαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν· ἀλλὰ πέραν τοῦ ὁρίου τούτου οὐ θέμις ἐκτείνεσθαι τὴν δύναμιν αὐτῆς. Τί φρονεῖ θρησκευτικῶς ἢ τί δὲν φρονεῖ ἕκαστος, καὶ κατὰ

(*) Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ χριστιανικὸν δόγμα ἀποκρούει οὐ μόνον τὴν βιαίαν ἐπιβολὴν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, ἀλλὰ καὶ τὴν παράλογον δοξασίαν τῆς εἰς κόλασιν καταδίκης δι' ἀντίθετα θρησκευτικὰ φρονήματα. Ἐκ τοὐναντίου θεωρεῖ εὐσεβεῖς πάντας τοὺς προσβεύοντας τὴν ὕπαρξιν Θεοῦ. Κατὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ χρυσορρήμονος τῆς ἐκκλησίας Πατρὸς Ἰωάννου ὁ μέγας Ἀποστολος Παῦλος καὶ αὐτοὺς τοὺς εἰδωλολάτρας Ἀθηναίους ὠνόμασεν εὐσεβεῖς «ἐπείπερ ὡς εὐσεβεῖς ἐπετέλουν τὴν οἰκείαν θρησκείαν, Θεὸν νομίζοντες σέβειν, τοῦτο πείσαντες ἑαυτούς» (Χρυσοστόμου τὸν περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀναθεματίζειν ζώντας ἢ τεθνεῶτας λόγον).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλου

τίνα τρόπον λατρεύει ἢ μὴ τὸν Θεόν, δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα, δὲν ὑπάρχει ὁ λόγος νὰ ἐξετασῃ, καὶ, ὡς ὁ Μέγας τῆς Πρωσσίας ἡγεμὼν Φρειδερῖκος ἔλεγεν, «εἰς ἕκαστον ἀπόκειται νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἰδίας ψυχικῆς σωτηρίας.» (*pic tout le monde fit son salut à so façon*). Ἐπειδὴ δὲ καθ' ἃ θρησκευτικὰ φρονήματα ἔχει ἕκαστος, ἀκολουθεῖ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν τρόπον τῆς λατρείας· καθ' ὃν δ' ἀκολουθεῖ τρόπον, ἔχει ἀνάγκην ἢ οὔ ἐκκλησιαστικῶν ἱδρυμάτων, ἐπισκόπων, ἱερέων, συνόδων· ἔχει ἀνάγκην ἢ οὔ ἱεροτελεστιῶν κατὰ τὴν ἐνέργειαν πράξεών τινων τοῦ ἀστυκοῦ βίου, οἷον κατὰ τὴν ἐνέργειαν γάμου, εἶναι ἄτοπος ἔνθεν μὲν ἡ ἀνάμιξις τῆς ἐκκλησίας ἢ τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὰ τῆς πολιτείας, ἄτοπον ἑπομένως εἶναι ὁ ἄνευ ἱεροτελεστίας τελούμενος γάμος νὰ θεωρῆται ἄκυρος ὑπὸ τοῦ ἀστυκοῦ νόμου, καὶ νὰ καθιεροῦται ἡ ἀνάγκη τῆς προσφυγῆς εἰς ἀρχιερέα διὰ ἀναφορᾶς πρὸς κατόρθωσιν τοῦ διαζυγίου· ἔνθεν δὲ ἡ ἀνάμιξις τῆς πολιτείας εἰς τὰ τῆς ἐκκλησίας, ὅθεν ἄτοπος ὁ ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἢ τῇ ἐγκρίσει τῆς ἐξουσίας διορισμὸς ἀρχιερέων ἢ ὁ διὰ νόμου κανονισμὸς προσόντων ἱερέων, ἡ οἰκειοποίησις, ἔστω καὶ μέχρι τινὸς σημείου μόνον, τῆς παρακαταθήκης τῆς πνευματικῆς τῶν ψυχῶν ἡγεμονείας, ἣν αἱ ἐκκλησίαι διαπιστεύουσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν.

§ 223. Ἐξετάσωμεν ἤδη κατὰ πόσον καθιέρωσαν τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν τὰ διάφορα πολιτεύματα. Οὐ μόνον ὑπὸ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτὰ τὰ ἄκρατα μοναρχικά, πάντα τὰ χριστιανικὰ κράτη καθιέρωσαν ὡς δόγμα πολιτικὸν τὴν λεγομένην ἐλευθερίαν τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, ἢ ἄλλως ἀνεξιθρησκείαν καλουμένην, καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐχορήγησαν εἰς ἕκαστον τῶν διαφόρων θρησκευμάτων τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπολαμβάνειν ἄκρατον ἐλευθερίαν περὶ τὰς τελετὰς καὶ τοὺς κανόνας τῆς ἰδίας λατρειας. Ἀλλ' ἡ μέχρι τοῦ σημείου τούτου χορηγηθεῖσα εἰς τὰ διάφορα θρησκεύματα ἐλευθερία δὲν ἀποτελεῖ, ὡς προείπομεν, τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν. Θρησκευτικὴ ἐλευθερία, οἵαν προϋπεδείξαμεν, θρησκευτικὴ ἐλευθερία πλήρης, ὑφ' ἣν τὸ κράτος οὐδόλως ἀναμίγνυται εἰς τὰ θρησκευτικά, αἱ δὲ ἐκκλησιαστικαὶ δοξασίαι εἶναι ὅλως ἀλλότριαι τῆς πολιτείας, ὑπάρχει μέχρι τοῦ νῦν μόνον ἐν ταῖς Ὁμοσπόνδοις πολιτείαις τῆς Βορείου Ἀμερικῆς καὶ Ὁλλανδίᾳ, ὧν τὸ πολίτευμα οὐδεμίαν ἀναγράφει θρησκείαν ἐπικρατοῦσαν, οὐδαμῶς ἀπαγορεύει τὸν προσηλυτισμόν, οὐδαμῶς κανονίζει καὶ ῥυθμίζει τὰ τῆς δεῖνα ἢ δεῖνα ἐκκλησίας (*).

(*) Ἡ τοιαύτη θρησκευτικὴ ἐλευθερία συνάδει καὶ πρὸς τοὺς χριστιανικοὺς θεσμούς, ὧν ὁ ἱδρυτὴς εἶπεν «Ἀπόδοτε τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.»

ἑπομένως πᾶσα θρησκεία ἐλευθέρως ἐκδηλοῖ καὶ ἀναστηλοῖ τὰ δόγματα αὐτῆς, καὶ πᾶν δόγμα δύναται νὰ συστήσῃ τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ καὶ τὰ προσηλυτιστικὰ αὐτοῦ σχολεῖα κατὰ τὸ δοκοῦν. Ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπικρατείαις δὲν ἀπεξενώθησαν ἔτι τοῦ ζυγοῦ τῆς πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν θρήσκευμα προσηλώσεως καὶ τῆς ἀναμίξεως μέχρι τινὸς σημείου τῆς πολιτείας εἰς τὰ τῆς ἐκκλησίας. Οὕτως ἐν Ἀγγλίᾳ θεωρεῖται ὁ βασιλεὺς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, ὡρισμένοι ἐπίσκοποι μετέχουσι τῶν συνεδριάσεων τῶν νομοθετικῶν σωμάτων κτλ· πολλαχοῦ δὲ ἐπικρατεῖ πλήρης ὑποδούλωσις τῆς ἐκκλησίας ἢ τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὴν πολιτείαν. Ἐν Βελγίῳ δὲ δὲν ὑπάρχει μὲν ἐν τῷ πολιτεύματι, ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις ἠπειρωτ. πολιτεύμασι, κεφάλαιον ἴδιον περὶ θρησκείας (**), ἀλλ' οὐχ ἧττον δὲν ἀνεπτύχθη ἔτι ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν (***).

§ 224. Ἐξεταστέον ἤδη τὰ παρ' ἡμῖν. Παρ' ἡμῖν τὸ Σύνταγμα διὰ τῶν δύο πρώτων αὐτοῦ ἄρθρων, ἀποτελούντων τὸ κεφάλαιον τὸ ἐπιγραφόμενον π ε ρ ὶ θ ρ η σ κ ε ί α ς, ἐπιτρέπει μὲν τὴν ἀκώλυτον τέλεσιν πάσης λατρείας, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἀναγορεύει ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν τὴν Ἀνατολικὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, καὶ ἀπαγορεύει τὸν κατ' αὐτῆς προσηλυτισμὸν διὰ τοῦ 1 ἄρθρου, ὁρίζει δὲ μάλιστα καὶ τὰ τῆς διευθύνσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διὰ τοῦ 2 ἄρθρου ὡς ἑξῆς: «Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος κορυφὴν γνωρίζουσα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὑπάρχει ἀναποσπάστως ἡνωμένη δογματικῶς μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης καὶ πάσης ἄλλης Ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τηροῦσα ἀπαρασαλεύτως, ὡς ἐκεῖναι, τούς τε Ἀποστολικοὺς καὶ Συνοδικοὺς κανόνας καὶ τὰς ἱερὰς παραδόσεις· εἶναι δὲ αὐτοκέφαλος, ἐνεργοῦσα ἀνεξαρτήτως πάσης ἄλλης Ἐκκλησίας, τὰ κυριαρχικὰ αὐτῆς δικαιώματα καὶ διοικεῖται ὑπὸ Ἱερᾶς Συνόδου ἀρχιερέων.» Ἐκ τούτων δῆλον, ὅτι ἡ διὰ τοῦ συν-

(**) Ἐν Βελγίῳ ὁρίζεται διὰ τοῦ 14 ἄρθρου τοῦ Συντάγματος, (ἐν ᾧ καθιεροῦται ἡ ἐν γένει ἐλευθερία τοῦ ἀποκαλύπτειν τὰ διανοήματα τοῦ ἀνθρώπου) καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς περὶ τὸν Θεὸν θεραπείας, ἀναπτυσσομένων καὶ σχετικῶν τινων ζητημάτων διὰ τῶν κατόπιν ἄρθρων 15 καὶ 16.

(***) Θεωροῦμεν περιττὸν νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τοῦ ἐκπνευσαντος ἀπαισίου συστήματος τῆς κληροκρατίας, καθ' ὃ ἡ πολιτεία ὑπόκειται εἰς τὴν ἀντιπροσωπεύουσαν δῆθεν τὸ θεῖον ἐκκλησίαν. Τὸ σύστημα τοῦτο, ἐπεξειδόμενον τῇ σαπρᾷ θεωρίᾳ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ῥώμης, καθ' ἣν τὸ κράτος προσῆκον νὰ ὑπόκειται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὡς τὸ σῶμα εἰς τὴν ψυχήν, κατὰ τὴν ἔκφρασιν Ἰνοκεντίου τοῦ Γ', ἠκμασε κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ, ἀλλ' ὅτε πολλοὶ κατέφρονησεν ὑπὸ τὴν προκοπὴν τοῦ πολιτισμοῦ.

τάγματος καθιερουμένη παρ' ἡμῖν θρησκευτικὴ ἐλευθερία δὲν εἶναι πλήρης, διότι ἀναγορεύεται θρησκεία τις ἐπικρατοῦσα καὶ ἀπαγορεύεται ὁ κατ' αὐτῆς προσηλυτισμός. Καὶ ἡ μὲν ἀναγόρευσις ἐπικρατούσης θρησκείας εἶναι μὲν ἐπιστημονικῶς καταδικαστέα· ἀλλὰ τυπικὴ ὅλως οὖσα, οὐδὲν ἔχει τὸ ἐπιλήψιμον κατ' οὐσίαν. Ἀλλ' ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ προσηλυτισμοῦ εἶναι προφανῶς σκανδαλώδης παραβίασις τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀπαίσιον πρόχωμα κατὰ τῆς ἐπιστημονικῆς προόδου. Ἡ Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἣ καὶ ἐν γένει ἡ χριστιανική, ἣ εἶναι ἀληθὴς ἢ δὲν εἶναι Εἰ μὲν τὸ πρῶτον, οὐδαμῶς δύναται νὰ κλονίσῃ τὰ ἱερὰ καὶ ἀκράδαντα αὐτῆς θεμέλια καὶ τοῦ σοφωτάτου ἡ προσηλυτιστικὴ ἐνέργεια. «Καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς» λέγει τὸ Εὐαγγέλιον. Εἰ δὲ τὸ δεύτερον, τὸ Σύνταγμα, ἀπαγορεῦον τὸν κατ' αὐτῆς προσηλυτισμόν, οὐδὲν ἧττον ἀπαγορεύει ἢ τὸν κατὰ τοῦ ψεύδους πόλεμον, φράσσει δηλονότι τὴν εἴσοδον εἰς τὴν ἀλήθειαν, παρὰ τὰ παραγγέλματα τῆς ἠθικῆς, τῆς φιλοσοφίας καὶ αὐτῆς τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας Ὁ μέγας θεμελιωτὴς τῆς καινῆς πίστεως οὐ μονον δὲν διεκώλυσε τὴν εἴσοδον εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ τἀνάπαλιν εἶπεν «ἡ ἀλήθεια σώσει ὑμᾶς», τῆς ἀληθείας τὴν ἐπικράτησιν διώκων. Ῥητῶς δ' ἄλλως ἐπέτρεψε τὴν ἐλευθέραν ἔρευναν καὶ τὴν ἀκώλυτον μετάδοσιν τῶν πορισμάτων αὐτῆς ὁ ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς ἀνατροπῆς τῶν ψευδῶν δοξασιῶν σταυρωθείς, εἰπών «Ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς.» Ἐν τίνι δικαιώματι λοιπὸν ἐπὶ τῷ λόγῳ προστασίας αὐτῆς ταύτης τῆς τοῦ Χριστοῦ θρησκείας ἐμποδίζεται ἡ ἐλευθερία τῆς ἐρεύνης καὶ τῆς διδασκαλίας, ἤτοι ὁ προσηλυτισμός; Τὸ δὲ δεύτερον ἄρθρον εἶναι καταφανῶς οὐχὶ ἄρθρον συντάγματος, ἀλλὰ μᾶλλον ἄρθρον συμβόλου πίστεως, κανὼν Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Οὐδὲν διαφέρει τῷ πολίτῃ ὡς πολίτῃ, ἂν ἡ δεῖνα ἢ δεῖνα ἐκκλησία εἶναι μετὰ ταύτης ἢ ἐκείνης δογματικῶς ἡνωμένη καὶ διευθύνεται οὕτως ἢ ἄλλως (*).

(*) Καὶ ταῦτα μὲν καθιεροῖ τὸ Σύνταγμα, συμβιοῦσι δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ συνυπάρχουσιν οἱ περὶ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου προηγούμενοι νόμοι, καθ' οὓς οἱ χειροτονίαν ἀρχιερατικὴν μνηστεύοντες ὑποδείκνυνται μὲν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου (προτεινούσης τρεῖς δι' ἑκάστην ἐπισκοπήν), διορίζονται δὲ ὑπὸ τοῦ βασιλέως, (ἔχοντος τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς). Οὕτω δὲ καθιεροῦται ἡ ἄτοπος ἐπέμβασις εἰς τὰ τῆς ἐκκλησίας. Ἡ δ' ἐπέμβασις αὕτη, ἡ τῶν ἀπὸ τῶν ὑπουργείων ἀπορρεόντων δηλονότι διορισμῶν, ὡς μακρὰ πεῖρα κατέδειξε, παράγει δυστυχῶς ἐν Ἑλλάδι καὶ τὸ μέγα κακὸν τοῦ σιμωνισμοῦ, δηλονότι τῆς χρηματικῆς διαφθορᾶς. Καὶ τῶν μὲν τοῦ συντάγματος διατάξεων ἡ ἐπὶ τὸ βέλτιον τροποποίησις μόνον διὰ τῆς νομίμου ἀναθεωρήσεως δύναται νὰ γίνῃ· ἀλλ' οὔτε ἀνάγκη μεγάλη παρίσταται, διότι ἅπας σχε-

§ 225. Ἀλλὰ καὶ περὶ ἑτέρου εἴδους τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου, συνδυαζομένης πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι, νομίζομεν πρέπον νὰ πραγματευθῶμεν εἰδικώτερον, τῆς λεγομένης διδασκαλικῆς ἐλευθερίας ἢ ἐλευθερίας τοῦ διδάσκειν. Ὅταν ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου ἦναι τελεία, ὅταν τις δύναται, συγκεντρῶν περὶ ἑαυτὸν ὡρισμένα πρόσωπα, νὰ λέγῃ περὶ οἱουδήποτε θέματος ἀνεπιτηρήτως, δύναται καὶ νὰ λέγῃ περὶ ἐπιστημονικοῦ θέματος καὶ νὰ λέγῃ κατὰ συνέχειαν καὶ συστηματικῶς. Ἐντεῦθεν ἡ ἐλευθερία τοῦ διδάσκειν.—Ἐξεταστέον κατὰ πόσον ἡ ἐλευθερία τοῦ διδάσκειν εἶναι καθιερωμένη ἐν ταῖς ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις. Ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις οὐ μόνον ἡ ἐλευθερία τοῦ διδάσκειν εἶναι ἀπεριόριστος, οὐ μόνον ἕκαστος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διδάσκῃ καὶ νὰ μαθητεύῃ ἀνεξελέγκτως, ἀλλ' οὔτε ὑπάρχουσι κυρίως εἰπεῖν δημόσια σχολεῖα· ὑπάρχουσι δὲ ἀπειροστύες ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων ἄμφω τῶν φύλων συντηρουμένων ἰδιωτικῶς. Τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις ἄκρας ἐλευθερίας τῆς ἐκπαιδεύσεως εἶναι ἡ τεραστία περὶ τὰ γράμματα ἐπίδοσις τῶν Ἀμερικανῶν, ἡ καταπληκτικὴ ἰδίως διάδοσις τῆς κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως. Ἐν ταῖς ἄλλαις πολιτείαις ἡ μὲν δημοσία ἐκπαίδευσις διατελεῖ ὑπὸ μείζονα

δον ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὀρθόδοξος, ἡ δὲ τοῦ προσηλυτισμοῦ ἀπαγόρευσις δύναται νὰ ἐξοβελισθῇ διὰ τῆς καταργήσεως τῶν κατ' αὐτοῦ τεταγμένων ποινῶν. Πρὸ παντὸς ὅμως ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ μεταρρυθμισθῇ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν νομοθεσία κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας. Ἡ προστασία ἢ κηδεμόνευσις τῆς ἐκκλησίας δέον νὰ ἐξαφανισθῇ, νὰ ἀρεθῇ δὲ ἡ ἐκκλησία εἰς τὴν ἐκκλησίαν, νὰ ἐκλίπῃ δὲ οὕτως ὡς περιττὸν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Τὸ πῶς δὲ δέον νὰ διαρρυθμίσῃ ἡ ἐκκλησία τὰ ἑαυτῆς, εἶναι ὑπόθεσις ἄλλου μαθήματος. Ἐν παρόδῳ ὅμως δὲν νομίζομεν ἀπόσκοπον νὰ ἐκφράσωμεν διὰ βραχέων τὴν περὶ τούτου γνώμην ἡμῶν. Τὸ καθ' ἡμᾶς, εἴτε ἐν μόνῃ τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, εἴτε προτιμότερον διὰ προσφόρου ἐνεργείας ἐν ἁπάσῃ τῇ Ἀνατολῇ, ὀρθὸν νὰ κατασκευασθῇ νέος καταστατικὸς νόμος τῆς ἐκκλησίας, ἐρειδόμενος πρὸς τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας, καθιερῶν τὴν ὑπὸ τῶν ἱερέων μετὰ καὶ τῶν ἐνοριακῶν ἢ ἐπισκοπικῶν συμβουλίων ἐκλογὴν τῶν ἱεραρχῶν καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἀνάρρησιν τοῦ προέδρου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, θεμελιῶν δὲ καὶ διοργανῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χριστιανικῶν παραδόσεων ἐν τελείᾳ ἐλευθερίᾳ τὰς ἐνορίας καὶ τὰς κοινότητας, τὰ ἐνοριακὰ καὶ ἐπισκοπικὰ ταμεῖα, τὰ ἐνοριακὰ καὶ ἐπισκοπικὰ συμβούλια κτλ. πρὸς δὲ ἀνακηρύττων τὴν τῶν μονῶν περιουσίαν κοινοτικὴν, διευθυνομένην ἐπομένως καὶ διαχειριζομένην ὑπὸ συμβουλίου, συνισταμένου ἐξ ἀντιπρασώπων ἁπασῶν τῶν τῆς μοναστηριακῆς περιοχῆς κοινοτήτων καὶ προεδρευομένου ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου ἐπισκόπου καὶ χρησιμεύουσαν εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν ἀπόρων ἐκκλησιαστικῶν ταμείων πρὸς μισθοδότησιν τῶν ἱερέων καὶ ἀρχιερέων, τὴν προαγωγὴν τῆς κατωτέρας παιδεύσεως καὶ τὴν περίθαλψιν εὐαγῶν καταστημάτων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡ ἐλάττονα ἐπιτήρησιν τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας, συντηρεῖται ἐν μέρει τοὐλάχιστον διὰ δαπάνης τοῦ δημοσίου καὶ παράγει τινὰ δικαιώματα ὑπὲρ τῶν ἐν τοῖς δημοσίοις σχολείοις μαθητευσάντων καὶ λαβόντων ἀποδεικτικὰ εὐδοκιμήσεως ἐν ταῖς νενομισμέναις ἐξετάσεσι· παρέχεται δὲ τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς θέλοντας νὰ συνιστῶσιν ἰδιοσυντήρητα ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα καὶ εἰς τοὺς θέλοντας νὰ φοιτῶσιν ἐπὶ ὅροις ὡρισμένοις (*). Κατὰ τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα (ἄρθρον 15) «ἡ ἀνωτέρα ἐκπαίδευσις ἐνεργεῖται δαπάνῃ τοῦ κράτους· εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν συντρέχει καὶ τὸ κράτος κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀνάγκης τοῦ δήμου. Ἕκαστος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ συνιστᾷ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα, συμμορφούμενος πρὸς τοὺς νόμους τοῦ κράτους,»· δηλονότι ὑπάρχει α') κατ' αὐτὸ δ η μ ο σ ί α ἐ κ π α ί δ ε υ σ ι ς, συντηρουμένη δημοσίᾳ δαπάνῃ, β') ὑπάρχει δ η μ ο τ ι κ ὴ ἐ κ π α ί δ ε υ σ ι ς, συντηρουμένη διὰ δημοτικῶν δαπανῶν, ἀλλὰ συντρεχομένη καὶ ὑπὸ τοῦ κράτους, καὶ γ') παρέχεται μὲν τὸ δικαίωμα ἑκάστῳ νὰ συνιστᾷ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα, ἀλλὰ συνῳδὰ πρὸς τοὺς νόμους· κατὰ δὲ τοὺς νόμους ἀπαιτεῖται πρὸς σύστασιν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων νὰ ζητηθῇ ἡ ἄδεια τοῦ ὑπουργείου (**), ἀσκεῖται δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἰδιοσυντηρήτων καταστημάτων ἐπιτήρησις τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Ὅθεν ἡ ἐλευθερία τῆς διδασκαλίας δὲν εἶναι ἔτι παρ' ἡμῖν τελεία, διότι περιορίζεται προφανῶς τὸ δικαίωμα τοῦ διδάσκειν, τῆς ἐξουσίας δικαιουμένης, κατὰ τὴν παρ' ἡμῖν νομολογίαν τοὐλάχιστον, νὰ ἀπαγορεύῃ τὴν σύστασιν καταστημάτων ἐκπαιδευτικῶν, οὐχ ἧττον δὲ νὰ ἐπιτηρῇ καὶ νὰ κλείῃ αὐτοβούλως αὐτά. Ἡ ἀνάμιξις τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας εἰς τὴν ῥύθμισιν τοῦ δι-

(*) Καὶ ἐν Βελγίῳ ἡ ἐλευθερία τῆς ἐκπαιδεύσεως εἶναι ἀπεριόριστος. Οὐ μόνον πᾶς πολίτης, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀλλοδαποὶ δύνανται νὰ συστήσωσι σχολεῖα, νὰ διδάξωσι καθ' ὃν ἐγκρίνουσι τρόπον, νὰ κατηχήσωσι, νὰ προσηλυτίσωσι κτλ. οὐδαμῶς ἀναμιγνυμένης τῆς ἐξουσίας. Ὁ κλῆρος ἐθεμελίωσε Πανεπιστήμιον ἐν Louvain, οἱ ἐλευθεριάζοντες δὲ ἐν Βρυξέλλαις.

(**) Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς, ὅτι τοῦ συντάγματος παρέχοντος ἑκάστῳ τὸ δικαίωμα τοῦ συνιστάναι ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα, πρόδηλον εἶναι, ὅτι ἡ τῶν κειμένων νόμων ἀξίωσις περὶ προτέρας τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀδείας κατηργήθη, κατὰ τὰ ἄλλα δὲ μόνον ἰσχύουσιν οἱ κείμενοι νόμοι· ἀλλὰ παρ' ἡμῖν δυστυχῶς τὸ πλεῖστον τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν ὑπεράγαν στενῶς ἐκτιμᾷ τὰ συνταγματικὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν. Τὸ ἐν τῷ νέῳ ἡμῶν συντάγματι 16 ἄρθρον εἶναι ἀντίγραφον τοῦ 11 ἄρθρου τοῦ παλαιοῦ ἡμῶν συντάγματος τοῦ 1844, ἀπαραλλάκτως ἔχον. Ὁ δὲ Ἄρειος Πάγος διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 82 τοῦ 1852 ἀποφάσεως αὐτοῦ ἀπεφήνατο, ὅτι «πᾶς ὁ ἄνευ διπλώματος διδάσκαλος καὶ ἄνευ ἀδείας τοῦ ἐπὶ τῆς δημοσίας παιδεύσεως ὑπουργείου διατηρῶν σχολεῖον, εἴτε ἔχει ἴδιον ἐπὶ τούτῳ κατάστημα εἴτε συνάγει ἐν τῇ ἰδίᾳ οἰκίᾳ οὓς διδάσκει παῖδας, κολάζεται ποινικῶς»!

καιώματος τοῦ διδάσκειν, ἤτοι αὐτοῦ τοῦ δικαιώματος τοῦ λέγειν, ἀντιβαίνει ἄντικρυς εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ τὸ δίκαιον, καὶ παρεμβάλλει σπουδαῖον πρόσκομμα εἰς την προχώρησιν τῆς ἐπιστήμης. Τῆς ἐξουσίας σκοπὸς εἶναι, ὡς ἐρρέθη ἐπανειλημμένως, οὐχὶ ἡ παρεμπόδισις, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἡ προστασία καὶ ἀσφάλισις τῶν ἀπαραγράπτων καὶ φυσικῶν τοῦ ἀνθρώπου δικαιωμάτων κτλ. Ὅθεν οὐδαμῶς ἐπιτρέπεται αὐτῇ λογικῶς νὰ παρεμποδίζῃ ὁπωσδήποτε, νὰ ὑποβάλῃ εἰς οἱανδήποτε ἐπιτήρησιν, τὸ δικαίωμα τοῦ διδάσκειν. Ἀλλ' οὐχὶ μόνον ἐναντιοῦται εἰς τὸ δικαιον, ἀλλὰ καὶ ἐπηρεάζει τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἐπιστήμη ζῇ καὶ προχωρεῖ διὰ μόνης τῆς ἐλευθερίας· ἐκτὸς δὲ τῆς ἐλευθερίας φθίνει καὶ θνήσκει. Ὁ μεσαίων, ὁ αὐταρχικὸς μεσαίων, καθ' ὃν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐπεκράτει ἡ δεσποτεία, καθ' ὃν τὰ πάντα διείποντο ὑπὸ τῆς ἰδιοβουλίας τυραννίας, ἀριστοκρατίας ἢ κληροκρατίας ἐπιβούλου καὶ ἀπορρόφητικῆς, ἀνεπόδισεν εἰς τοὐπίσω, οἱονεὶ ἐνέκρωσε τὴν ἐπιστήμην. Ἀλλ' εὐτυχῶς ὁ μεσαίων παρῆλθε καὶ ἐπέλαμψαν χρόνοι ἐλευθεριώτεροι, καθιερώσαντες μέχρι τινὸς τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν καὶ ἡ ἐπιστήμη ἤρξατο ἀναβιοῦσα καὶ βηματίζουσα πρὸς τὰ πρόσω. Ἀλλ' ἡ παρεμπόδισις τῆς ἐλευθέρας καθιδρύσεως διδακτικῶν καταστημάτων, ἡ εἰς τὴν κηδεμονίαν οἱωνδήποτε ἀρχῶν ὑποβολὴ τῆς ἐκπαιδεύσεως κολοβοῖ προφανῶς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐπιστήμης καὶ ἀκρωτηριάζει τὴν ἐπιστημονικὴν πρόοδον. Ὅθεν δέον νὰ μεταρρυθμισθῶσι κατὰ τοῦτο οἱ ὑπάρχοντες περὶ ἐκπαιδεύσεως νόμοι ἡμῶν, καταργουμένης τῆς ἐπιτηρήσεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καὶ ἐπιτρεπομένης ἀκωλύτως εἰς πάντα τῆς συστάσεως σχολείων. Ἀλλ' οἱ ἡμέτεροι νόμοι περὶ διδασκαλίας καὶ ἐκπαιδεύσεως προσκρούουσι καὶ ἄλλως εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς διδασκαλίας, διότι οἱ δημόσιοι διδάσκαλοι ἐξαρτῶνται παντελῶς ἀπὸ τοῦ ὑπουργειου τῆς Παιδείας, ὅπερ ἀναγκαίως κατέχεται ὑπὸ ὑπουργοῦ ἄνωθεν ἐπιβαλλομένου, ἂν τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα νοθεύηται ἄνωθεν, ἢ κοινοβουλευτικοῦ, δηλονότι κομματικοῦ, ὑπαγομένου ἐπομένως εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὑπουργικῶν βουλευτῶν, ἕνεκα δὲ τούτου διορίζονται πλειστάκις καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι ἀνίκανοι, παύονται δὲ ἱκανοί· ἐντεῦθεν δὲ ἐπηρεάζεται τὰ μέγιστα ἡ ἐκπαίδευσις ἐπὶ βλάβῃ τῆς παιδευομένης νεολαίας καὶ τῆς προκοπῆς τῆς ἐπιστήμης. Τὸ ἐφ' ἡμῖν φρονοῦμεν, ὅτι πρὸς ἀποκατάστασιν ἀγαθῆς καὶ προοδευτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἀνάγκη καὶ κατὰ τοῦτο νὰ μεταρρυθμισθῶσιν οἱ ἡμέτεροι νόμοι. Καὶ ἐν πρώτοις νομίζομεν, ὅτι τῶν δημοδιδασκάλων ὁ διορισμὸς ἀναθετέος εἰς αὐτοὺς τοὺς δήμους. Θέλομεν πραγματευθῆ ἐν οἰκείῳ τό-

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βόλου

πῳ περὶ τῆς λεγομένης δημοτικῆς ἐλευθερίας καὶ θέλομεν ὑποστηρίξει τὴν πλήρη καὶ ἀπόλυτον ἀνεξαρτησίαν καὶ αὐτοδιοίκησιν τῶν δήμων ὑπὸ μόνην τὴν τρυτάνην τῆς δικαιοσύνης. Ἀλλ' ἐν τῇ δημοτικῇ αὐτοδιοικήσει πρὸ πάντων περιλαμβάνεται ὁ ὑπὸ τῶν δήμων διορισμὸς τῶν δημοδιδασκάλων (*). Οὕτω δημοδιδάσκαλοι δὲν θέλουσι διορίζεσθαι οἱ ὑποψήφιοι τῶν ἰσχυόντων βουλευτῶν καὶ οἱ θεράποντες τῶν δυνατῶν, αἱ δὲ δημοδιδασκαλικαὶ θέσεις δὲν θέλουσι χρησιμεύει ὡς ὄργανα πολιτικῆς καὶ κομματικῆς κατισχύσεως, ὡς μέσα κατασκευῆς τοπικῆς ἐπιρροῆς καὶ φατριαστικῶν ἀθεμιτουργιῶν. Τῆς δὲ ἀνωτέρας παιδεύσεως ἡ διεύθυνσις ἐν γένει καὶ μερικώτερον ὁ διορισμὸς τῶν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων δέον, ἀφαιρούμενος ἀπὸ τῆς κομματικῆς τοῦ ὑπουργείου διαχειρίσεως, νὰ ἀνατεθῇ εἰς Ἀκαδημαϊκὴν Σύγκλητον ἢ ἄλλο τι συμβούλιον λογίων ἀνδρῶν, καταρτιζόμενον δι' ἐκλογῆς ἢ ἄλλως πως, νὰ καθιερωθῇ δὲ διὰ τὴν κατάληψιν τῶν καθηγητικῶν καὶ διδασκαλικῶν θέσεων ὁ διαγωνισμὸς καὶ ἡ μονιμότης, ἔτι δὲ καὶ τὸ ἀμετάθετον ὑπό τινας ὅρους (**). Οὕτω θέλουσιν ἀποδείκνυσθαι

(*) Τίνι τρόπῳ δέον νὰ διεξάγηται ὑπὸ τῶν δήμων ὁ διορισμὸς, εἶναι ζήτημα ἄσχετον πρὸς τὴν θεωρητικὴν διδασκαλίαν τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου. Δύναται νὰ ἀνατεθῇ εἰς τοὺς δημάρχους, ἢ καὶ τὰ δημοτικὰ συμβούλια ἢ ἄλλας δηματικὰς ἐπιτροπάς· δύνανται δὲ νὰ τεθῶσι καὶ προσόντα, ὧν οἱ κάτοχοι νὰ ἦ μόνον ἐπιτετραμμένον νὰ διορίζωνται ἐπὶ ποινῇ αὐστηρᾷ, ἐπιβλητέᾳ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ἐπὶ τῇ καταγγελίᾳ παντὸς πολίτου εἰς τοὺς διορίσαντας τὸν μὴ φέροντα προσόντα ἢ καὶ αὐτὸν τὸν ἄνευ προσόντων δεχθέντα.

(**) Καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς συγκεντρωτικαῖς ἐπικρατείαις, οἷαι ἡ Γαλλία καὶ ἡ Γερμανία, ὁ διορισμὸς τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου οὐδέποτε ἐθεωρήθη ἴδιον δικαίωμα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Δύο δὲ μέχρι τοῦ νῦν διατελοῦσι καθιερωμένα συστήματα πρὸς ἀπόδειξιν τῶν καθηγητῶν, τὸ σύστημα τῆς διὰ διαγωνισμοῦ ἐκλογῆς αὐτῶν καὶ τὸ σύστημα τῆς προτάσεως ὑπὸ τῶν οἰκείων σχολῶν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπικρατεῖ ἐκ παλαιῶν χρόνων ἐν Γαλλίᾳ, τὸ δὲ δεύτερον ἀπὸ πολλοῦ ἐν Πρωσσίᾳ, ἀπό τινος δὲ καὶ ἐν Αὐστρίᾳ. Ἀμφω τὰ συστήματα ταῦτα παρέχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐγγυήσεις περὶ τοῦ ἐπιτυχοῦς τῶν καθηγητῶν διορισμοῦ, διότι ἐν μὲν τῷ διαγωνισμῷ, δημοσίως διεξαγομένῳ, ἐνδείκνυται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φανερῶς ἡ ἱκανότης, ἐν δὲ τῷ ἄλλῳ συστήματι αἱ σχολαὶ ὡς πολυμελῆ σώματα δυσχερῶς μὲν δύνανται νὰ καμφθῶσιν ὑπὸ τοῦ ῥεύματος τῶν κομματικῶν συμφερόντων, ἥκιστα δὲ καὶ ἡ προσωπικὴ τῶν μελῶν αὐτῶν φιλοτιμία ἐπιτρέπει αὐτοῖς νὰ ἐκλέξωσιν ὡς συμπάρεδρον καὶ ὁμότιμον ἄνδρα ἐστερημένον τῆς προσηκούσης ἐπιστημονικῆς παιδεύσεως. Ἀλλ' ἐν τῷ δευτέρῳ συστήματι ἐπικρατεῖ ἐνίοτε καὶ ἡ πρὸς τοὺς ὁμογνώμονας καὶ ἑταίρους εὔνοια. Καὶ κατὰ τὰ ἄλλα δὲ τὰ πλεῖστα τῶν εὐρωπαϊκῶν πανεπιστημίων, (οἷον τὸ τοῦ Βελγίου, τῆς Ῥωσσίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἱσπανίας), ἰδίως δὲ τὰ Γερμανικά, εἰσὶν αὐτεξούσια, κατέχοντα ἰδίαν περιουσίαν, ἣν διευθύνουσι κατὰ τὸ δοκοῦν, καὶ αἱρούμενα τοὺς ἐνιαυσίους αὐτῶν ἄρχοντας, ἡ διδασκαλία (μὴ

συνήθως καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι οἱ ἱκανώτεροι, ἡ διδασκαλία θέλει εἶναι ἐλευθερωτέρα, θέλουσι δ' ἐκλείψει οἱ διορισμοί, αἱ παύσεις καὶ αἱ μεταθέσεις χιλίων περίπου διδασκαλικῶν λειτουργῶν καὶ ἡ εἰς τὴν κίνησιν αὐτῶν δαπάνη καὶ, τὸ σπουδαιότατον, ἡ ἐν τῇ τοποθετήσει αὐτῶν πολιτικὴ διαφθορὰ καὶ ἀγοραπωλησία. — Ἀλλὰ καὶ μόνη ἡ ἐγκαθίδρυσις ἓν γένει δημοσίας παιδεύσεως καὶ διατήρησις αὐτῆς δημοσίᾳ δαπάνῃ ἐξέρχεται τῶν προσηκόντων ὁρίων τῆς κοινωνικῆς ἐξουσίας. Φοροδοτεῖ ὁ λαός, ὁ ἀπαρτίζων κοινωνίαν τινά, ὅπως περιποιήσῃ μόνον ἑαυτῷ ἀσφάλειαν τῶν κληροδοτηθέντων ὑπὸ τῆς φύσεως εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀγαθῶν διὰ τῆς ἀποτροπῆς τῶν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν προσβολῶν, οὐχὶ δὲ πρὸς ἕτερόν τινα σκοπόν. Ἐκτρέπεται ἑπομένως τῶν τῆς ἐξουσίας ὁρίων ἡ περὶ ἐκπαιδεύσεως φροντίς. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀτόπημα συνεπάγει, ὅτι ὑποβάλλεται εἰς φορολογίαν διὰ τὴν ἐκπαίδευσίν τινων μόνον ὅλος ὁ λαός, καταβάλλουσι δηλονότι οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων, οἱ πτωχοὶ ἀγρόται, διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν κατοίκων τῶν πόλεων. Ἡ ἐκπαίδευσις δὲν πρέπει νὰ ἦναι μέλημα ὑποχρεωτικὸν τῆς πολιτείας, ἀλλὰ τῶν ὀρεγομένων ἐκπαιδεύσεως, Εἰς αὐτοὺς ἄρα, εἰς τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς ἐπιμελητὰς αὐτῶν, δέον νὰ ἀνήκῃ ἡ φροντὶς περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἐν πάσαις ὅμως σχεδὸν ταῖς πολιτείαις, ἐκτὸς κυρίως τῶν Ἡνωμένων τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ὑπάρχει δημοσία ἐκπαίδευσις, ἄλλως ἐν ἑκάστῃ αὐτῶν διωργανωμένη.

§ 226. Ἀλλ' ἡ ἔμφυτος τῷ ἀνθρώπῳ ἐλευθερία τοῦ διανοεῖσθαι δὲν περιλαμβάνει μόνον τὸ φύσει δεδομένον τῷ ἀνθρώπῳ δικαίωμα τοῦ ἀποκαλύπτειν κατὰ βούλησιν τοὺς ἰδίους στοχασμούς, ἀλλὰ καὶ τὸ φύσει ὡσαύτως τῷ ἀνθρώπῳ δεδομένον δικαίωμα τοῦ ἀποκρύπτειν κατὰ θέλησιν τὰ ἴδια διανοήματα ἢ καὶ τοῦ ἀποκαλύπτειν εἰς ὡρισμένα πρόσωπα μόνον κατ' ἰδίαν ἐκλογὴν ὑπὸ ἐχεμυθίαν τὰ διανοήματα αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἀπηγορεύθη ῥητῶς ἡ εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἐξιχνίασιν τῶν διανοημάτων αὐτοῦ εἰσέλευσις καὶ τὸ ἀτιμώρητον τῆς διανοίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γραφὴ εἶναι ἡ ἀναπλήρωσις τοῦ προφορικοῦ λόγου, καὶ τὸ προϊὸν τῆς γραφῆς, ἡ ἐπιστολή, μέσον κρυφίας καὶ ἐμπιστευτικῆς ἀποκαλύψεως

ἐξαιρουμένης καὶ τῆς πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς) εἶναι πάντῃ ἐλευθέρα, οἱ δὲ μαθηταὶ ὑπάγονται εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ἀστυνομίαν τοῦ Πανεπιστημίου. Τὰ δὲ Ἀγγλικὰ καὶ Ἀμερικανικὰ Πανεπιστήμια εἰσιν ὅλως ἰδιαίτερα ἐκπαιδευτικὰ καθιδρύματα. Τὰ Γαλλικὰ Πανεπιστήμια, ἅπερ ἄλλοτε ποτε ἦσαν ἴδια κέντρα ἐπιστημονικῆς καὶ πολιτικῆς ἐνεργείας, διατελοῦσιν ἀπὸ τῶν χρόνων Ναπολέοντος τοῦ Α'. τὰ μᾶλλον ἐξηρτημένα (βλ. λεξικὸν Maurice Block ἐν λ. Université)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν διανοημάτων πρὸς ἀπόντα φίλον, πρὸς ὃν, παρόντα, ἤθελον ἀνακοινωθῆ αὐτὰ προφορικῶς, προσῆκον καὶ ἡ ἐπιστολὴ νὰ ἐξισοῦται πρὸς τὸν ὑπὸ ἐχεμυθίαν προφορικὸν λόγον, καὶ νὰ τυγχάνῃ ἐπομένως τῆς αὐτῆς νομίμου προστασίας. Ὡς ἐπομένως τὰ ἐμπιστευτικῶς ἀνακοινωθέντα διὰ τοῦ προφορικοῦ λόγου, καὶ ἂν ὑποκρύπτωσιν ἔνοχα σχέδια καὶ προθέσεις ἢ ἐμφαίνωσιν ἀριδήλως τετελεσμένον ἀδίκημα, διατελοῦσιν ὅμως ἄγνωστα εἰς τὴν πολιτείαν καὶ τὰς ἐξουσίας αὐτῆς, (ἐκτὸς ἂν ὁ πρὸς ὃν ἀνεκοινώθησαν αὐτοβουλήτως ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ αὐτὰ γνωστὰ), ἐπομένως ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν δὲν δύναται νὰ ἐνεργηθῇ ποινικὴ καταδίωξις, οὕτω καὶ τὰ ἐγγράφως ἀνακοινωθέντα, καὶ ἂν ἡ ἐπιστολὴ ἐκ τυχαίας περιστάσεως περιέπεσεν εἰς ἀλλοτρίας χεῖρας, δέον νὰ διατελῶσιν ἄγνωστα ἢ τοὐλάχιστον νὰ ὑπολαμβάνωνται τοιαῦτα. Ἐπομένως εἰς οὐδεμίαν ἐξουσίαν πρέπει νὰ ἐπιτρέπηται ἡ ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιστολικῶν ἀπορρήτων ποινικὴ καταδίωξις, ἐκτὸς μόνον ἂν αὐτὸς, ὁ πρὸς ὃν ἐπεστάλη τὸ γράμμα, θέλῃ ἐθελουσίως νὰ προδώσῃ αὐτὰ, εἴτε εἰς τὸ κοινὸν, εἴτε εἰς τὴν ἐξουσίαν. Πολλῷ δὴ μᾶλλον πρέπει νὰ ἀπαγορεύηται ἐπὶ ποινῇ ἡ ἀποσφράγισις ἐπιστολῶν, πρὶν ἢ παραδοθῶσιν εἰς τοὺς πρὸς οὓς ἀπευθύνονται. Ἐντεῦθεν ὁρμώμενα καὶ τὰ ἡμέτερα συντάγματα (τὸ μὲν τοῦ 1844 διὰ τοῦ ἄρθρου 14, τὸ δὲ τοῦ 1864 διὰ τοῦ 20) καθιέρωσαν τὸ ἀπαραβίαστον τῶν ἐπιστολῶν, κατὰ τοῦτο μόνον διαφέροντα ἀλλήλων, ὅτι πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεως τὸ τοῦ 1864 ὥρισε τὸ ἀπολύτως ἀπαραβίαστον αὐτοῦ (*).

Γ'. Περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐργάζεσθαι καὶ κτᾶσθαι.

§ 227. Ἡ χρῆσις τῶν σωματικῶν καὶ διανοητικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων πρὸς παραγωγὴν χρησίμων εἰς τὴν διατήρησιν τῆς

(*) Ἐν τούτοις πολλοὶ νομικοὶ καὶ πολιτειολόγοι, ἐν οἷς καὶ ὁ J. Thonissen (Constitution Belge annotée, Nº 135) γνωματεύουσιν, ὅτι ἡ περὶ τοῦ ἀπαραβιάστου τοῦ ἀπορρήτου τῶν ἐπιστολῶν διάταξις περιορίζεται μόνον εἰς τὴν παρεμπόδισιν τῆς ἐν τοῖς ταχυδρομείοις αὐθαιρέτου ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀποσφραγίσεως τῶν ἐπιστολῶν, ἀφορμὴν ἔχουσα, ὅτι ἡ κυβέρνησις ἔχει, μέχρι τοῦ νῦν τοὐλάχιστον, τὸ μονοπώλιον τῆς μετακομιδῆς τῶν γραμμάτων καὶ δύναται ἐπομένως νὰ ἐκτραπῇ εἰς καταχρήσεις πρὸς ζημίαν τῶν ἰδιωτικῶν συμφερόντων, διὸ προέκειτο διὰ τῆς νομοθετήσεως τοῦ ἀπορρήτου νὰ καταργηθῇ μόνον τὸ cabinet noir τῶν Γάλλων. Τί δὲ ἦν τὸ cabinet noir βλέπε ἐν λεξικῷ τῆς πολιτικῆς τοῦ M. Block. Ὁ ἡμέτερος Ἄρειος Πάγος ἀπεφήνατο διὰ τῆς ποινικῆς αὐτοῦ ἀποφάσεως 89 τοῦ 1871, ὅτι ἐπιστολὴ δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει πρὸς σχηματισμὸν τῆς κρίσεως τοῦ ποινικοῦ δικαστοῦ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ζωῆς αὐτοῦ πραγμάτων ἀποτελεῖ τὴν ἐργασίαν· τυγχάνει οὕτως αὕτη οὐ μόνον ἔμφυτον δικαίωμα δηλονότι ἀτομικὴ ἐλευθερία, ἀλλὰ καὶ ἀναπόδραστος ἀνάγκη, ὑπερτάτη καὶ ἀκαταμάχητος ὑποχρέωσις. Ἐν τούτοις ὑπῆρξεν ἐποχή, καθ' ἣν καὶ αὐτὸ τῆς ἐργασίας τὸ δικαίωμα ἠμφισβητήθη. Ἐρῖκος ὁ Γ'. εἶπε, καὶ Λουδοβῖκος ὁ ΙΣΤ'. ἐπανέλαβεν, ὅτι τὸ ἐπιτρέπειν εἴς τινα τὸ ἐργάζεσθαι εἶναι δικαίωμα κυριαρχικὸν καὶ βασιλικόν. Ἀλλ' ἂν θεωρητικῶς ἐχαρακτηρίσθη ὡς προνομία τῆς ἐξουσίας τὸ διδόναι ἢ μὴ τὴν ἄδειαν τῆς ἐργασίας, ἐν τῇ πράξει οὐδέποτε ἠμφισβητήθη, διότι τῆς συνεχοῦς καὶ ἀδιακόπου ὑπὸ τῶν πολιτῶν ἐνασκήσεως τοῦ ἐμφύτου τούτου δικαιώματος κήδονται πρώτιστα αὐτοὶ οἱ τυραννικώτατοι τῶν δεσποτῶν, καθὸ αὐτοὶ μάλιστα πάντων ἐκ τούτου ὠφελούμενοι διὰ τῆς εἰς φορολογιαν ὑπαγωγῆς τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας προερχομένων ὠφελημάτων καὶ κερδῶν. Ἐν τούτοις ἕνεκα τῆς ἐπὶ τῶν μοναρχῶν τούτων παραλόγου ἀμφισβητήσεως τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐργάζεσθαι, ῥητῶς καθιερώθη αὐτὸ δια πολλῶν γαλλικῶν συνταγμάτων.

§ 228. Ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τῆς ἐργασίας, ἀπόλυτον καὶ ἀπεριόριστον ὄν, παράγει ἀναγκαίως τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν ἀπαρεμποδίστως τὸ εἶδος τῆς ἀρεσκούσης ἑκάστῳ ἢ κερδοφορωτέρας καὶ παραγωγοτέρας αὐτῷ φαινομένης ἐργασίας, ἑπομένως τοῦ τρέπεσθαι οὐ μόνον εἰς τῆς γῆς την κατεργασίαν, ἀλλὰ καὶ οἱασδήποτε ὕλης, οἷον τοῦ ἐλέφαντος, τοῦ χρυσοῦ, τοῦ ξυλου, τοῦ ἐρίου κτλ. καὶ εἴτε ὑλικωτέραν καὶ παχυτέραν, εἴτε λεπτοτέραν (τὴν λεπτουργίαν), καὶ οὐ μόνον τὴν διὰ τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τοῦ πνεύματος ἐπιστημονικὴν ἢ καλλιτεχνικὴν ἐργασίαν, οἷον τὴν κιθαῳδίαν ἢ τὴν περὶ τοὺς λόγους διατριβήν, δηλονότι τοῦ ἐξασκεῖν ἐλευθέρως οἱονδήποτε βιοποριστικὸν ἐπιτήδευμα, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐλευθέρως χρῆσθαι τοῖς ἀποτεταμιευμένοις κεφαλαίοις μετὰ τῆς ἐργασίας, τοῦ ἐλευθέρως συνενοῦν τὰ παραγωγικὰ ὄργανα καὶ δυνάμεις, ἐλευθέρως συνεταιρίζεσθαι πρὸς κερδοσκοπικὸν σκοπὸν κτλ., ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν εἰδικώτερον καλουμένην βιομηχανικὴν ἐλευθερίαν. Ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς βιομηχανικῆς ἐλευθερίας δύναται ἕκαστος νὰ ἀσκήσῃ οἱονδήποτε ἐπάγγελμα, νὰ συνενώσῃ μετ' ἄλλων τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, νὰ ποιήσηται χρῆσιν οἱωνδήποτε τρόπων καὶ μεθόδων παραγωγῆς, ἀμιλλώμενος πρὸς τοὺς ὁμοτέχνους αὐτοῦ. Ὡς δὲ ἀπέδειξεν ἡ πεῖρα καὶ ἐπικυροῖ ἡ πρόοδος τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, τὸ σύστημα τοῦτο οὐ μόνον εἶναι τὸ τελεσφορώτερον εἰς ὑπηρεσίαν τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ τὸ ὠφελιμώτερον οἰκονομικῶς. Ἐν τούτοις τὸ σύστημα τοῦτο οὐδαμοῦ σχεδὸν

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς μεγάλης γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐπεκράτησε τὸ ὅλως ἀντίθετον σύστημα ὑπὸ τὸ ὄνομα σύστημα τῶν συντεχνιῶν καὶ κανονισμῶν, καθ' ὃ ἀπητεῖτο ἄδεια διὰ τὴν ἐξάσκησιν οἱουδήποτε ἐπαγγέλματος. Τανῦν τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀπαίσιον σύστημα κατηργήθη· ὑπάρχουσι δὲ μόνον περιορισμοί τινες διὰ τὴν ἐξάσκησιν ἐνίων ἐπαγγελμάτων ἐν ταῖς πλείσταις τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπικρατειῶν, συγκαταλεγομένης καὶ τῆς Ἑλλάδος. Οὕτω τινὰ ἐπαγγέλματα ὑποβάλλονται καὶ νῦν εἰς ἀστυνομικοὺς κανονισμούς, ὡς φέρ' εἰπεῖν τὸ κρεωπωλικόν, ἕτερα εἰς προσαγωγὴν ἀποδεικτικῶν ἱκανότητος, οἷον τὸ τοῦ ἰατροῦ, τὸ τοῦ φαρμακοποιοῦ (*), ἔτι δὲ τινὰ ἔργα δὲν ἐπιτρέπονται ἢ εἰς ὡρισμένον ἀριθμὸν (**). Ἀλλὰ καὶ περιορισμὸς πολλαχοῦ ἐπιβάλλεται εἰς τὴν σύστασιν εἴδους τινὸς ἐμπορικῶν ἑταιριῶν, περὶ οὗ πραγματευόμεθα κατωτέρω· πλὴν δὲ τούτου ἀπαγόρευσις τῆς συστασεως πιστωτικῶν καταστημάτων ἐχόντων τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως γραμματίων ἀνωνύμων, ἐξαργυρωτέων ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει. Ἐπίσης ἔν τισιν ἐπικρατείαις ἐπιβάλλεται περιορισμὸς ἐπὶ βλάβῃ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας εἰς τὴν μετάβασιν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν καὶ διαμονὴν πάντων μὲν, ἀλλ' ἰδίως τῶν ναυτιλλομένων (***).

(*) Ἐπὶ πολὺν ἄλλοτε χρόνον ἐν Γαλλίᾳ ἡ ἐξάσκησις τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ ἰατροῦ ἦν ὅλως ἐλευθέρα, οὐδεμιᾶς ἀπαιτουμένης πιστοποιήσεως ἱκανότητος. Ἀλλ' ἡ πεῖρα ἀπέδειξε τὸ ἀναγκαῖον τῆς ὑποβολῆς αὐτῆς εἰς τὴν πιστοποίησιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἱκανότητος πρὸς περιορισμὸν τῆς ἀγυρτίας.

(**) Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ τὰ ἐπαγγέλματα τοῦ δικηγόρου [παρὰ τῷ Συμβουλίῳ τῆς ἐπικρατείας καὶ τῷ ἀκυρωτικῷ], τοῦ συμβολαιογράφου, τοῦ κλητῆρος κτλ. ἀσκοῦνται ὑπὸ ὡρισμένου ἀριθμοῦ μετὰ κυβερνητικὸν διορισμόν. Καὶ παρ' ἡμῖν τὸ αὐτὸ περίπου συμβαίνει. Πολλοὶ τῶν νεωτάτων οἰκονομολόγων διαμαρτύρονται κατὰ τοῦ τοιούτου περιορισμοῦ.

(***) Κατὰ μίμησιν τῶν Γάλλων, καὶ παρ' ἡμῖν νομοθέτημα τοῦ 1836 ὑπέβαλε τοὺς πλοιάρχους εἰς τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἐφοδιάζεσθαι διὰ ναυτιλιακοῦ διπλώματος, ἤτοι διὰ διαβατηρίου, ἔχοντος ἐνιαύσιον διάρκειαν, ἀλλ' ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ προξένους ἡμῶν νὰ χορηγῶσι δύο παρατάσεις· ἀλλ' ἐν τῇ πράξει κατ' ἐπικρατήσασαν κατάχρησιν τῶν παρατάσεων ὁ ἀριθμὸς ηὐξάνετο. Ἐπειδὴ δὲ ἕνεκα τῆς κακῆς πίστεως ἐνίων πλοιάρχων ἐζημιώθησαν ἐσθ' ὅτε τινὲς τῶν ναυτικῶς δανειζόντων, προεκλήθη τῷ 1871 ἡ ψήφισις νόμου καταργοῦντος τὸ προξενικὸν τῶν παρατάσεων δικαίωμα, ἀλλὰ παρατείνοντος ἐπὶ ἕνα ἔτι ἐνιαυτὸν τὴν προθεσμίαν τῶν ναυτικῶν διπλωμάτων καὶ ἐπιβάλλοντος ὑπερεῖαν τιμωρίαν εἰς τοὺς ἐπέκεινα τῆς διετίας παρατείνοντας τὰς ναυλώσεις αὐτῶν πλοιάρχους. Ἡ ἀνάγκη ἀκολούθως ἐπέταξε τὴν ψήφισιν ἑτέρου νόμου τῷ 1875, καθ' ὃν συγχωρεῖται καὶ δευτέρα παρά-

§ 229. Τοῦ δικαιώματος τῆς ἐργασίας ἄρευκτον καὶ φυσικὸν ἐπακολούθημα εἶναι τὸ δικαίωμα τοῦ κτᾶσθαι καὶ διατιθέναι κατὰ τὸ δοκοῦν τὰ ἐκ τῆς ἐργασίας παραγόμενα, ἤτοι τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας δὲν ἔχει πάντοτε πηγὴν κατὰ τοὺς ὑφεστῶτας ἀστυκοὺς νόμους τὸ φυσικὸν δικαίωμα τοῦ πορισμοῦ τῶν ἐκ τῆς ἰδίας ἐργασίας προελθόντων, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὸ τῶν ἀστυκῶν νόμων καθιερωθὲν δικαίωμα τῆς κληρονομίας, τὸ τοιόνδε δὲ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας δὲν δύναται βεβαίως νὰ ἰσχυρισθῇ τις, ὅτι εἶναι ἀκράτως φυσικὸν, ἑπομένως ἂν ὑποτεθῇ δυνάμενον νὰ ὑποχωρήσῃ ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν λαῶν εἰς μεταβολὴν, νὰ ῥυθμισθῇ καὶ κανονισθῇ ἄλλως διὰ τῶν πολιτευμάτων ἢ τῶν νομοθεσιῶν, δὲν δικαιοῦταί τις νὰ θεωρήσῃ τοῦτο ὡς παράλογον σφετερισμὸν τοῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας. Ἀλλὰ μέχρι τοῦ νῦν ἐθεωρήθη ἐλλογωτέρα ἡ τοῦ δικαιώματος τῆς κληρονομίας καθιέρωσις πασης ἄλλου εἴδους διαθέσεως τῶν δι' ἐργασίας τῶν ἀποβιωσάντων συλλεχθέντων καὶ κτηθέντων ὑπ' αὐτῶν. Ἡ κοινοκτημοσύνη, παραβιάζουσα τὸ φυσικὸν δικαίωμα τῆς κτήσεως τῶν ἐκ τῆς ἰδίας ἐργασίας προελθόντων, εἶναι πάντη ἄδικος, ἄλλως δὲ καὶ ἀδύνατος. Ἡ εἰς τὴν πολιτείαν ἐπίσης περιέλευσις τῆς περιουσίας τῶν θανόντων οὐ μόνον εἶναι πολλάκις ἄδικος, ἅ τε στεροῦσα τῆς δεούσης διατροφῆς, ἀνατροφῆς καὶ παιδεύσεως τὰ ἀνήλικα τοῦ θανόντος τέκνα, ἅτινα ζῶντος τοῦ πατρὸς, ἤθελον τύχει αὐτῆς διὰ τῆς ὑπὲρ αὐτῶν διαθέσεως τῆς πατρικῆς οὐσίας, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβὴς εἰς τὰς κοινωνίας, διότι ἤθελεν ἐπενέγκει τὴν νέκρωσιν τῆς εἰς παραγωγὴν πλούτου δραστηριότητος τῶν ἀνθρώπων, οὓς ἤδη ἐξαναγκάζει τὸ πρὸς τὰ τέκνα φίλτρον νὰ

τιστρατεύονται εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐργασίας, παρεμβάλλοντες ἀναιτιολόγητα φραγκόμματα εἰς τὴν ναυτιλιακὴν ἡμῶν ἐμπορίαν, (ἐν ᾧ χρόνῳ μάλιστα διάκειται αὕτη ἐν δυσχερεῖ θέσει ἐκ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῆς ξένης ναυτιλίας καὶ μάλιστα τῆς ἀτμήρους, καὶ μᾶλις συγκρατεῖται ὑπὸ τῆς ὑπερφυοῦς ὄντως δεξιότητος καὶ τῆς ἀκαταβλήτου ἐπιμονῆς τῶν ἑλλήνων πλοιάρχων καὶ ναυτῶν) ἐπὶ τῇ προφάσει δῆθεν τῆς ἀσφαλείας τῶν οὐδαμῶς κινδυνευόντων συμφερόντων τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ δανειστῶν. Δύο μέγισται τῆς Εὐρώπης ναυτικαὶ Ἐπικράτειαι, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ἰταλία, εἰς οὐδένα ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν περιορισμῶν ὑπέβαλον τὴν ναυτιλίαν αὐτῶν ἐπὶ τῷ ἀλόγῳ λόγῳ τῆς προστασίας τῶν δῆθεν διακινδυνευόντων συμφερόντων τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ δανειστῶν, δύνανται ἑπομένως οἱ πλοίαρχοι νὰ ἐπανέρχωνται εἰς τὸν λιμένα, ἔνθα ὑπάρχουσι νεννοιολογημένα τὰ πλοῖα αὐτῶν ὁπότε θέλουσι, οὐδαμῶς ὀφείλοντες νὰ ἐροδιάζωνται διὰ διαβατηρίων καὶ διπλωμάτων, ὁριζόντων τὸν χρόνον τῆς ἐπανόδου αὐτῶν, καὶ ὅμως τὸ ἐμπορικὸν αὐτῶν ναυτικὸν θαυματουργεῖ, καὶ προάγονται ἐν τούτῳ τά τε συμφέροντα τῶν πλοιάρχων καὶ τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ δανειστῶν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πολλαπλασιάζωσι τὸν εἰς κτῆσιν πλούτου ζῆλον αὐτῶν χάριν τούτων, δεδόσθω δ' εἰπεῖν καὶ ἀδύνατος, διότι ἤθελον φροντίζει οἱ γονεῖς νὰ ἀποκρύπτωσι τὴν χρηματικὴν αὐτῶν οὐσίαν πρὸς κρυφίαν παράδοσιν αὐτῆς πρὸ τοῦ θανάτου αὐτῶν εἰς τὰ τέκνα. Διὰ τοῦτο πᾶσαι αἱ μέχρι τοῦδε πολιτεῖαι διὰ τῶν ἀστυκῶν νομοθεσιῶν παρεδέξαντο ὡς ἐπεκτεινόμενον τὸ δικαίωμα τῆς διαθέσεως τῶν ἰδίων πραγμάτων καὶ εἰς τὸν μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν χρόνον, καὶ ἐπὶ τῆς πραγματικῆς ἢ εἰκαζομένης θελήσεως περὶ διαθέσεως αὐτῶν ἐστήριξαν τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα, ἀποτελοῦν καὶ τοῦτο νῦν πηγὴν σπουδαίαν τῆς ἰδιοκτησίας. Ὅθεν τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας, κρηπιδούμενον ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ δικαιώματος τῆς ἐργασίας ἢ τοῦ ἀπαραιτήτου τῆς κληρονομίας δικαιώματος, δέον νὰ ᾖ ἀπρόσβλητον οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς πολιτείας. Διὰ τοῦτο τὰ συντάγματα τῶν διαφόρων ἀντιπροσωπικῶν ἐπικρατειῶν (ἡμετ. Συντ. ἄρθρ. 17) ὥρισαν ῥητῶς, ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ στερηθῇ τῆς ἰδιοκτησίας αὐτοῦ, εἰμὴ διὰ δημοσίαν ἀνάγκην προσηκόντως ἀποδεδειγμένην καὶ μετὰ προηγουμένην ἀείποτε ἀποζημίωσιν. Δυστυχῶς ὅμως παρ' ἡμῖν πλειστάκις παρεβιάσθη ὁ ἀσφαλιστικὸς τῆς ἰδιοκτησίας συνταγματικὸς οὗτος ὅρος διὰ τὴν ἔλλειψιν ὀργανικοῦ νόμου, ὁρίζοντος τὴν ἀρχὴν, ἥτις θέλει πιστοποιεῖ τὴν ὕπαρξιν τῆς προφανοῦς δημοσίας ἀνάγκης, καὶ τὰς ἐπιβλητέας εἰς τοὺς ἄνευ αὐτῆς προβάντας εἰς τὴν κατάληψιν τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας ποινάς (*). Ἐκτὸς τοῦ διὰ δημοσίαν ἀνάγκην φαινομένου μᾶλλον ἢ πραγματικοῦ περιορισμοῦ τούτου τῆς ἰδιοκτησίας, (λέγομεν δὲ φαινομένου, διότι συνίσταται εἰς ἀναγκαστικὴν μόνον ἀνταλλαγὴν τῆς ἰδιοκτησίας, λαμβάνοντος τοῦ κτήτορος ἄλλην ἰδιοκτησίαν ἰσαξίαν εἰς νόμισμα ἀντὶ τῆς ἀναγκαστικῶς παραχωρουμένης),

(*) Ἐλλείποντος ἤδη τοιούτου νόμου, προσδιορίζοντος τὴν ἀποφαινομένην ἀρχὴν περὶ τῆς δημοσίας ἀνάγκης, τίς ἡ ἀποφαινομένη ἀρχή; Ὁ Ἄρειος Πάγος διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 252 τοῦ 1871 ἀποφάσεως αὐτοῦ ἀπεφήνατο, ὅτι, τοῦ μὲν χαρακτηρισμοῦ τῆς δημοσίας ἀνάγκης μὴ ὑπαγομένου εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ, ἀλλ' ὄντος κυρίως διοικητικοῦ ἀντικειμένου, εἰς τὴν διοικητικὴν ἀρχὴν ἀπόκειται νὰ κρίνῃ ἂν κτῆμά τι ἦναι ἀφαιρετέον λόγῳ δημοσίας ἀνάγκης, περὶ τῶν δυσχερειῶν δὲ μόνον τῶν ἀναφυομένων περὶ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ποσοῦ τῆς ἀποζημιώσεως ἐν ταῖς διαπραγματεύσεσι μεταξὺ τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ κτήτορος ἀποφαίνονται τὰ δικαστήρια· προηγεῖται δὲ πάντοτε ἡ ἀποζημίωσις τῆς ἀφαιρέσεως τῆς κατοχῆς τῆς ἰδιοκτησίας. Προστεθείσθω, ὅτι καὶ διὰ τῆς ἀποφ. αὐτοῦ 4 τοῦ 1845 ἀπεφήνατο ὅτι διαφορὰ, ἀντικείμενον ἔχουσα τὴν ἀποζημίωσιν ἰδιωτικῆς περιουσίας, ἀποξενωθείσης ἐπὶ δημοσίῳ σκοπῷ, ὑπάγεται εἰς τὰ τακτικὰ δικαστήρια, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 4 τοῦ ἀπὸ 7 Μαΐου 1837 Βασ. Διατάγματος.

ἐπιβάλλονται ὑπὸ πολλῶν νομοθεσιῶν καὶ ἕτεροί τινες περιορισμοί, ὡς λ. χ. δουλεῖαι τινὲς τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας ἀβλαβεῖς εἰς αὐτὴν χάριν δημοσίας ἀνάγκης, καὶ περιορισμὸς τοῦ χρῆσθαι καὶ διατιθέναι ῥέοντα ὕδατα, δάση, μεταλλεῖα, καὶ ἕλη. Οἱ περιορισμοὶ οὗτοι, ὁσάκις δὲν ἐπηρεάζουσι κατ' οὐσίαν τῆς ἰδιοκτησίας τὸ δικαίωμα, ὁσάκις δηλονότι δὲν ζημιοῦσι τὸν κτήτορα, ἀποζημιούμενον ἄλλως, εἶναι θεμιτοί, ἀλλ' ὁσάκις στεροῦσιν αὐτὸν κατ' οὐσίαν τῆς κτήσεως αὐτοῦ ἢ ἀκρωτηριάζουσιν αὐτὴν εἶναι ἀσυγχώρητοι καὶ ἀντισυνταγματικοί (*).

§ 230. Ἐκ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐργάζεσθαι καὶ τοῦ κτᾶσθαι, συνδυαζομένης πρὸς τὴν τοῦ συνέρχεσθαι, ἀπορρέει φυσικῶς ἡ ἐλευθερία τοῦ καταρτίζειν κερδοσκοπικὰς ἑταιρίας, ἀστυκὰς καὶ ἐμπορικὰς (**). Τὴν ἐλευθερίαν ταύτην καθιεροῦσι πᾶσαι αἱ ἀστυκαὶ νομοθεσίαι τῶν εὐνομουμένων ἐπικρατειῶν, ἐν αἷς καὶ ἡ ἡμετέρα· ἐπάγουσι δὲ μόνον αἱ πλεῖσται αὐτῶν (οἷον ἡ Γαλλία, τὸ Βέλγιον, ἡ Ἰταλία, ἡ Ἑλλὰς) διὰ τοῦ ἐμπορικοῦ αὐτῶν νόμου τὸν περιορισμὸν, ὅτι πρὸς σύστασιν ἀνωνύμου ἐμπορικῆς ἑταιρίας ἀπαιτεῖται ἡ προτέρα τῆς κυβερνήσεως ἔγκρισις διὰ βασιλικοῦ διατάγματος (***). Γνωστὸν ἐστιν, ὅτι ὑπὸ τὸ εἶδος τῶν ἀνωνύμων

(*) Ὡς φέρ' εἰπεῖν ὁ διὰ τοῦ ἀντισυνταγματικοῦ νόμου τοῦ 1861 παρ' ἡμῖν περιορισμὸς τῆς κυριότητος τῶν μεταλλείων, καθ' ὃν τὸ Μεταλλευτικὸν Συμβούλιον παραχωρεῖ τὸ ἐν ἰδιωτικῇ κτήσει μεταλλεῖον εἰς ὅντινα βούλεται ἐκ τῶν αἰτησάντων κτλ. Ἀλλὰ περὶ τούτου ἐν ἰδιαιτέρᾳ πραγματείᾳ.

(**) Κατὰ τοῦτο διαφέρει τὸ δικ. τοῦ καταρτίζειν ἑταιρίας κερδοσκοπικὰς (συνεταιρίζεσθαι κερδοσκοπικῶς) τοῦ δικ. τοῦ καταρτίζειν ἐπιστημονικοὺς καὶ πολιτικοὺς συλλόγους (συνεταιρίζεσθαι ἐπιστημονικῶς καὶ πολιτικῶς), ὑπαγόμενα ἄλλως ἀμφότερα εἰς τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι, ὅτι οἱ μὲν ἐπιστημονικοὶ καὶ πολιτικοὶ σύλλογοι ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ἐπικράτησιν καὶ τὴν διάδοσιν ὑγιεστέρων ἐπιστημονικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν καὶ ὑπηρετοῦσιν ἐπομένως ἐξεπιτηδὲς τὴν ἰδέαν τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ πολιτικῆς προόδου, αἱ δὲ ἑταιρίαι ἀποσκοποῦσιν εἰς τὴν χρηματικὴν ὠφέλειαν τῶν μελῶν αὐτῶν (ad communem utilitatem), καὶ ἀπαιτοῦσιν ἐπομένως πρὸς ὕπαρξιν καὶ ἐδραίωσιν αὐτῶν πρὸ παντὸς ἄλλου τὴν συνεισφορὰν ὑλικῶν κεφαλαίων, ὑπηρετοῦσιν οὐχ ἧττον (ἀκουσίως τρόπον τινὰ), σπουδαιότατα πολλάκις, τὴν πρόοδον τῶν κοινωνιῶν διὰ τῶν ἐπιλαμβανομένων καὶ εὐοδουμένων μεγάλων ἐπιχειρήσεων. Αἱ ἐμπορικαὶ δὲ πάλιν ἑταιρίαι κατὰ τοῦτο διαφέρουσι τῶν ἀστυκῶν, ὅτι αἱ πρῶται σκοπὸν προτίθενται τὴν ἐνέργειαν ἐμπορικῶν μόνον πράξεων καὶ ἐπιχειρήσεων (ὅλ. Troplong des Sociétés 837, Molinier ἀρ. 243, Γ. Ῥάλλη Ἐμπ. Δίκαιον τόμος 1 § 139).

(***) Ὡς γνωστὸν, εἶδος ἐμπορικῆς ἑταιρίας εἶναι καὶ ἡ λεγομένη ἀνώνυμος, κατὰ τοῦτο διαφέρουσα τῶν ἄλλων εἰδῶν (ὁμορρύθμου, ἑτερορρύθμου, μετοχικῆς), ὅτι, ἐν ᾧ ὑπὸ τὰ τελευταῖα ταῦτα οἱ καταρτίζοντες αὐτὰς συνέταιροι ἐνέχονται προσωπικῶς, ἢ πάντες ἢ τινὲς τοὐλάχιστον, εἰς τὰ ἑταιρικὰ χρέη, ἐπομένως οἱ δα-

ἐμπορικῶν ἑταιριῶν δὲν ὑπάρχουσι πρόσωπα, ἐγγυώμενα προσωπικῶς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἑταιρικῶν ὑποχρεώσεων, τῶν ἑταίρων μόνον τὴν ἑταιρικὴν αὐτῶν καταβολὴν δυναμένων νὰ ἀπολέσωσι. Διὰ τοῦτο ὁ γαλλικὸς ἐμπορικὸς νόμος, ὃν ἀπεδέξαντο πάντα σχεδὸν τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης τὰ ἔθνη, θέλων νὰ ἀποτρέψῃ τὴν ἐνδεχομένην βλάβην τῶν δανειστῶν αὐτῆς ἐκ τῆς ἐνδεχομένης δολίας ἢ ἀνοήτου διοργανώσεως αὐτῆς ἢ ἐκ τῆς κακῆς τῶν πραγμάτων αὐτῆς διαχειρίσεως, ἔταξε διὰ τὴν καταρτισιν τοιούτου εἴδους ἑταιρίας τινὰς ἐγγυήσεις, εἰς ἃς δὲν ὑποβάλλονται αἱ λοιπαὶ ἐμπορικαὶ ἑταιρίαι· μία δὲ τῶν ἐγγυήσεων τούτων τυγχάνει καὶ ἡ πρὸς ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς ἀναγκαιοῦσα ἔγκρισις τῶν ὅρων τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, διὰ βασιλικοῦ διατάγματος. Πρεσβεύοντες τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν τῆς ἐργασίας καὶ τῶν ἐπιχειρήσεων, ὧν τὴν κηδεμόνευσιν θεωροῦμεν οὐ μόνον ἀντικειμένην εἰς τὸ φυσικὸν δίκαιον, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβῆ οἰκονομικῶς εἰς τὰς πολιτείας, καταδικάζομεν καὶ τοὺς ἐν τῷ ἐμπορικῷ νόμῳ περιορισμοὺς τῆς συστάσεως ἀνωνύμων ἑταιριῶν. Ἰσχυρίζονταί τινες, ὅτι ἡ ἀπαιτουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου κυβερνητικὴ ἔγκρισις, ἀναγκάζουσα τὴν κυβέρνησιν νὰ ἐρευνήσῃ πρεπόντως τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, ὅπως δώσῃ ἢ ἀρνηθῇ τὴν ἄδειαν, ἀποτελεῖ σπουδαίαν ἐγγύησιν ὑπὲρ τῶν δανειστῶν· ἀλλ' ἡμεῖς θεωροῦμεν ἡμαρτημένην ὅλως τὴν γνώμην ταύτην, διότι, ἂν δύνανται νὰ ἀπατηθῶσιν ἐντριβεῖς καὶ ἔμπειροι περὶ τὴν χρηματιστικὴν τέχνην ἔμποροι καὶ κεφαλαιοῦχοι, πολλῷ μᾶλλον ὁ ὑπουργὸς ἢ ὁ εἰδικὸς ὑπάλληλος, οἵτινες καὶ τοῦ ἀναγκαίου χρόνου εἰς δέουσαν βάσανον τῶν ὅρων τοῦ καταστατικοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ τῶν πρώτων τῆς ἑταιρίας θεμελιωτῶν στεροῦνται καὶ τῆς ἀπαιτουμένης εἰδικῆς πείρας ἀμοιροῦσιν. Ἐν ᾧ δὲ οὐδεμίαν ἀποτελεῖ ὑπὲρ τῶν δανειστῶν ἐγγύησιν, παρεμβάλλει ὅμως πολλὰ προσκόμματα εἰς τοῦ ἐμπορίου τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θαυματοποιοῦντος συνεταιρισμοῦ, πολλοῦ χρόνου πολλάκις ἀναγκαίου ὄντος εἰς χορήγησιν τῆς ἐγκρίσεως, καὶ παρέχει προσέτι ὅπλον εἰς τὸν φατριασμὸν καὶ ἐσθ' ὅτε καὶ τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ πλεονεξίαν τοῦ ὑπουργοῦ καὶ τῶν ὑπαλλήλων ἀρχῶν, ἕνεκεν φατριασμοῦ ἢ ἀθεμίτου χρηματικῆς ὠφελείας δυναμένων ν' ἀποποιηθῶσι διὰ παντὸς ἢ προσκαίρως τὴν ζητουμένην ἔγκρισιν. Σημειωτέον ἐν τούτοις θεωροῦμεν, ὅτι διὰ ῥητῆς ἐν τοῖς

νεισταὶ τῆς ἑταιρίας δύνανται νὰ ἐγείρωσι τὰς ἀγωγὰς αὐτῶν οὐ μόνον κατὰ τοῦ ἠθικοῦ προσώπου τῆς ἑταιρίας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν προσωπικῶς ἐνεχομένων μελῶν αὐτῆς, ὑπὸ τὸ εἶδος τῆς ἀνωνύμου ἑταιρίας οὐδαμῶς ἐνέχονται ἀτομικῶς οἱ ἑταῖροι, ἀλλὰ μόνον τὰ ὑπ' αὐτῶν καταβληθέντα χρηματικὰ κεφάλαια.

πρακτικοῖς τῆς Συνελεύσεως δηλώσεως ἐξηγήθη, ὅτι διὰ τοῦ 11 ἄρθρου τοῦ συντάγματος τοῦ ἀναγράφοντος τὸν συνεταιρισμὸν δὲν σκοπεῖται ἡ κατάργησις τῶν ὑπὸ τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου ὁριζομένων διατυπώσεων πρὸς κατάρτισιν ἐμπορικῶν ἑταιριῶν· ἑπομένως ἀναμφίλογόν ἐστιν, ὅτι καὶ νῦν πρὸς ὕπαρξιν ἀνωνύμου ἑταιρίας ἀνάγκη τῆς προτέρας ἐγκρίσεως τῆς συστάσεως αὐτῆς. Ἀλλ' ἂν δὲν ἐπῆλθεν ἤδη ἡ κατάργησις αὐτῶν, δὲν ἀπαγορεύεται ὅμως καὶ ἡ διὰ νόμου κατάργησις.

§ 231. Ἐκ τῆς ἐλευθερίας τοῦ κτᾶσθαι, συνδυαζομένης πρὸς τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ διανοεῖσθαι, προκύπτει ἡ ἐλευθερία τῆς κατοικίας, ἡ ἄλλως λεγομένη ἀσυλία ἢ ἄσυλον τῆς κατοικίας. Ἐὰν οἱαδήποτε ἐξουσία ἐν ὀνόματι ὁπόθεν τοῦ τῇ πολιτείᾳ συμφέροντος δύναται ἐν οἱᾳδήποτε ὥρᾳ καὶ στιγμῇ νὰ εἰσελαύνῃ εἰς τὴν οἰκίαν τῶν πολιτῶν καὶ νὰ ἐρευνᾷ τὰ οἰκιακὰ ἀπόκρυφα, τί ἀπογίνεται ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ διαθέτῃ ἑαυτὸν κατὰ βούλησιν, ἡ ἐλευθερία τοῦ διανοεῖσθαι, καθ' ἣν δύναται νὰ ἀποκαλύπτῃ τὰ διανοήματα αὐτοῦ εἰς ὁντινα μόνον θέλει, ἡ ἐλευθερία τῆς κυριότητος, καθ' ἣν δύναται νὰ διαθέτῃ ἐλευθέρως τὴν οἰκίαν, ἧς διατελεῖ κύριος καὶ ἑπομένως νὰ ἀποτρέπῃ τὴν εἴσοδον αὐτῆς εἰς τοὺς ἀπαρέσκοντας αὐτῷ. Διὰ τοῦτο πάντα τὰ συντάγματα τῶν ἀντιπροσωπικῶν ἐπικρατειῶν καθιέρωσαν δι' ἰδιαιτέρων αὐτῶν ἄρθρων, (τὸ παρ' ἡμῖν τοῦ 1864 διὰ τοῦ 12 ἄρθρου), τὸ ἄσυλον τῆς κατοικίας τοῦ προσώπου (*). Ἡ ἐλευθερία ὅμως αὕτη, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι, φυσικαὶ οὖσαι, ἀσφαλιζόμεναι δὲ ἁπλῶς διὰ τῶν ἐλευθερίων πολιτευμάτων ἐλλόγως περιορίζονται, πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν, ὁσάκις τις ἐκτρεπόμενος τοῦ νομίμου κύκλου τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, πειρᾶται νὰ προσβάλῃ τὴν ἐλευθερίαν ἄλλου ἢ ἄλλων διὰ τῆς διαπράξεως ἀδικήματος. Διὰ τοῦτο, ὁσάκις ἐβεβαιώθη ἢ κατέστη λίαν πιθανὸν, ὅτι διεπράχθη ἀδίκημα, ἐγείρονται δὲ σπουδαῖαι ὑπόνοιαι, ὅτι ὁ οἰκίας τινὸς κάτοικος συμμετέσχε τῆς διαπράξεως αὐτοῦ καὶ ὅτι διὰ τῆς ἐρεύνης ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἐξακριβωθήσεται ἡ ἐνοχὴ αὐτοῦ, εἶναι λίαν ἔλλογον, ἐπιτασσόμενον ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου τῆς πολιτείας συμφέροντος τῆς ἀνακαλύψεως καὶ τιμωρίας τῶν ἀδικημάτων, νὰ ἐπιτρέπηται ἡ κατ' οἶκον ἔρευνα εἰς τὴν νόμιμον δικαστικὴν ἐξουσίαν ὑπὸ τὸν ὅρον καὶ τὴν ἐγγύησιν, ὅτι δὲν

(*) Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐσέβοντο τὴν κατοικίαν τοῦ πολίτου, ἀλλοῦντες μάλιστα σύντομον ὀνομασίαν τοῦ προσώπου (Receptaculum personae) ἔλ. Ulpian. fr. 18 de in jus vocando (1, 4).

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θέλει ἐκτραπῆ εἰς τὴν προσβολὴν τῶν ἄλλων δικαιωμάτων καὶ συμφερόντων τοῦ διωκομένου πολίτου. Διὰ τοῦτο τὰ συντάγματα πάντα, ἐν οἷς καὶ τὸ ἡμέτερον, καθιεροῦντα τὸ ἄσυλον τῆς κατοικίας, δὲν ἀπέκλεισαν τὴν κατ' οἶκον ἔρευναν ἀπολύτως, ἀλλὰ μόνην τὴν παρὰ τὰς διατάξεις τῶν νόμων κατ' οἶκον ἔρευναν. Ἂν ἑπομένως αἱ διατάξεις τῶν νόμων ἦναι αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς αὐθαίρετοι, ἡ ἐλευθερία τῆς κατοικίας καθίσταται κενὴ ὅλως καὶ φαντασιώδης, τὸ δὲ περὶ τοῦ ἀσύλου τῆς κατοικίας συνταγματικὸν ἄρθρον γράμμα νεκρόν. Τῷδε ἕπεται, ὅτι πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ τῆς κατοικίας ἀσύλου ἐπάναγκές ἐστιν αἱ κανονίζουσαι τὴν κατ' οἶκον ἔρευναν διατάξεις τῆς ποινικῆς νομοθεσίας νὰ ἀσφαλίζωσιν αὐτήν. Παρ' ἡμῖν δὲ δυστυχῶς συμβαίνει πᾶν τοὐναντίον. Καὶ ἐν πρώτοις κατὰ τὴν ποινικὴν ἡμῶν δικονομίαν (ἄρθρον 170 ἐδ. 3) δύναται νὰ ἐνεργηθῆ ἔρευνα οὐ μόνον ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν κατηγορουμένων, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις τρίτων, ὅταν ληφθῆ τὸ μέτρον γενικῆς ἐρεύνης εἰς τόπους πόλεις ἢ χωρία ἐπὶ τῇ ὑπονοίᾳ ἀδικήματος μὴ ἀποβλέποντος εἰς ὡρισμένον πρόσωπον, ἀλλ' εἰς ἀόριστον κάτοικον τῆς ἐπαρχίας, πόλεως ἢ χωρίου· ὅθεν ἐπὶ μόνῃ τῇ ἁπλῇ ὑπονοίᾳ συγχωρεῖται ἔρευνα καὶ συγχωρεῖται εἰς πᾶσαν οἰκίαν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνυπόπτου τρίτου· 2) δὲ οὐ μόνον οἱ τακτικοὶ ἀνακριταί, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ἀνακριτικοὶ ὑπάλληλοι, ὄντες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ταπεινὰ ὄργανα τῶν τοπικῶν φατριῶν, δύνανται νὰ ἐνεργήσωσι κατ' οἶκον ἔρευναν· 3) τῆς ποινικῆς ἡμῶν δικονομίας, περιεχούσης ἐν ἄρθρῳ 71 τὴν γενικὴν ἀρχήν, ὅτι ἐν παντὶ χρόνῳ δύναται νὰ ἐνεργηθῆ ἡ προανάκρισις, οὐδὲν δὲ ὡρισμένως διατασσούσης ἐν τῷ περὶ τῆς κατ' οἶκον ἐρεύνης τμήματι αὐτῆς περὶ τοῦ χρόνου, ἐν ᾧ αὕτη δύναται νὰ ἐνεργηθῆ, δύναται εἰκότως νὰ ὑποστηριχθῆ, ὅτι καὶ ἐν νυκτερινῇ ἔτι ὥρᾳ δύναται νὰ τελεσθῆ κατ' οἶκον ἔρευνα, διαταραττομένης οὕτω πάνυ παραλόγως τῆς οἰκιακῆς εἰρήνης τοῦ πολίτου ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς τῶν πόνων ἀναπαύλης καὶ ἠρεμήσεως, καίπερ οὐδενὸς ἐκ τῆς ἀναβολῆς ἐπικειμένου κινδύνου ἀλλοιώσεως ἢ ἐξαφανίσεως τῶν ἰχνῶν τοῦ ἀδικήματος, ἐὰν ληφθῆ πρόνοια νὰ πολιορκηθῆ πάντοθεν ἡ οἰκία, ὥστε νὰ καθίσταται ἀδύνατος ἡ ἐξ αὐτῆς ἔξοδός τινος. Ἀλλ' αἱ διατάξεις αὗται προφανῶς ἀνατρέπουσιν ἄρδην τὴν ἐλευθερίαν τῆς κατοικίας. Ὅθεν ἀνάγκη νὰ μεταρρυθμισθῶσιν αὗται, συμφώνως τοὐλάχιστον πρὸς τὴν Γαλλικὴν ποινικὴν δικονομίαν, ἥτις, προσδευτικωτέρα κατὰ τοῦτο τῆς ἡμετέρας τυγχάνουσα, οὔτε μέτρα γενικῆς ἐρεύνης ἐπιτρέπει, οὔτε εἰς πάντας τοὺς ἐπὶ τῆς ἀνακρίσεως ὑπαλλήλους παρέχει τὸ δικαίωμα τῆς κατ' οἶκον ἐρεύνης, (ἐκτὸς τῶν ἐπ'

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοφώρῳ κακουργημάτων), οὔτε τὸ διαταράσσειν τὴν οἰκιακὴν ἡσυχίαν κατὰ τοὺς ὕπνους τοῦ πολίτου ἐπιτρέπει (*).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ τοῦ νομίμου περιορισμοῦ τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, ἤτοι περὶ ποινῶν.

§ 232. Διαληπτέον τέλος καὶ περὶ τοῦ δικαίου καὶ ἐλλόγου περιορισμοῦ τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν. Ὡς καὶ πρότερον παρετηρήσαμεν, ἔνιαι τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, ὧν φύσει ἀπολαύει ὁ ἄνθρωπος, αὐτὴ ἡ κρηπὶς πασῶν, ἡ προσωπικὴ δηλονότι, δύνανται ἐλλόγως νὰ περιορισθῶσιν ἐπὶ ὀλίγει τοῦ πολίτου, χάριν τοῦ γενικοῦ τῆς πολιτείας συμφέροντος, ἤγουν τῆς γενικῆς ἐλευθερίας, αὐτῆς τῆς πολιτείας διὰ τῆς καθεστηκυίας δικαστικῆς ἐξουσίας, ὁσάκις οὗτος προσέκρουσεν εἰς τὰς ἄλλου πολίτου ἀτομικὰς ἐλευθερίας, διαπράξας ἀδίκημα (**). Οὕτως ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία, ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐργάζεσθαι καὶ τοῦ κτᾶσθαι, καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ κτήματα τῆς ἐλευθερίας ταύτης κτηθέντα δύνανται καὶ δέον νὰ περιορισθῶσι πρὸς ἐξιλέωσιν τοῦ τελεσθέντος ἀδικήματος, κατὰ τὸ μέτρον τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπιληψίμου προαιρέσεως καὶ τοῦ μεγέθους τοῦ ἀδικήματος. Ῥητῶς ὅμως τὰ νεώτερα συντάγματα, ἐν οἷς καὶ τὸ ἡμέτερον (διὰ τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ 18) ἀπηγόρευσε τὴν ἐπιβολὴν θανάτων ποινῶν εἰς τοὺς ἀδικήσαντας, ὅσον δεινὰ καὶ ἂν ὦσι τὰ ὑπ' αὐτῶν διαπραχθέντα ἀνομήματα, ἑπομένως οὔτε διὰ νόμου δύνανται νὰ ἐπιβληθῶσι. Τοιαῦται δὲ ποιναὶ εἶναι αἱ β ά σ α ν ο ι καὶ ἡ ε ν ι κ ὴ δ ή μ ε υ σ ι ς. Αἱ βάσανοι εἶναι πασιφανῶς ὅτι εἰδεχθὲς

(*) Τὸ ζήτημα, ἂν ὁ πολίτης δικαιοῦται νὰ ἀντιστῇ εἰς παράνομον ἢ παράτυπον τ' οἷον ἔρευναν, λυτέον καταφατικῶς κατὰ τὰ ἐν τῇ περὶ τῆς ε λ ε υ θ ε ρ ί α ς ἢ ἀ ν τ ι σ τ ά σ ε ω ς εἰρημένα.

(**) Ἐξέρχεται τοῦ κύκλου τῆς πραγματείας ἡμῶν ἡ ἐξέτασις τῶν δικαιολογητικῶν λόγων τοῦ τῆς κοινωνίας δικαιώματος τοῦ τιμωρεῖν τοὺς ἁμαρτάνοντας καὶ τῶν ὅρων τῆς ἀνασκήσεως τοῦ δικαιώματος τούτου, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ σπουδαιότερον καὶ ὠφελιμώτερον ἅμα μέρος τοῦ μαθήματος τοῦ ποινικοῦ δικαίου. Διὸ περιοριζόμεθα νὰ παραπέμψωμεν εἰς τὸν Dalloz Répr. ἐνλέξει peine chap. 2, ἔνθα ἐκτίθενται λεπτομερῶς καὶ ἀκριβῶς αἱ διάφοροι τῶν συγγραφέων γνῶμαι. Νομίζομεν δὲ μόνον δέον νὰ τονίσωμεν ἐν παρόδῳ, ὅτι, ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἀντλῇ τὸ δικαίωμα τοῦ τιμωρεῖν ἡ κοινωνία, δικαία καὶ συνταγματικὴ εἶναι ἡ ἀνάλογος μόνον πρὸς τὸ διαπραχθὲν ἀδίκημα ποινὴ καὶ ὅτι, κατὰ τὴν εὔστοχον καὶ ἀληθεστάτην τοῦ Faustin-Hélie παρατήρησιν, ὅσον ὁ χρόνος προβαίνει, ἐξημερῶν τὰ ἤθη καὶ ἀναπτύσσων τὸν πολιτισμόν, τοσοῦτον ἀναγκαιοτέρα καθίστανται ἡ μετρίασις καὶ ἡ γλύκανσις τῶν ποινῶν, ἵνα ὠφελῶνται μᾶλλον ὡς ἀποσκοπουσῶν εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ἐνόχων. (Καὶ περὶ τῶν ἰδιοτήτων, ἃς δέον νὰ ἔχῃ καὶ τῶν ὅρων οὓς δέον νὰ πληροῖ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς ἡ ποινή ὅλ. Dalloz Répr. ἐνλ. peine chap. 2 n° 38).

καὶ ἀποτρόπαιον δύναται νὰ ὑπάρξῃ, εἴτε ὡς ποινὴ, εἴτε ὡς μέσον ἀνακαλύψεως καὶ βεβαιώσεως πραχθέντος ἀδικήματος. Ἡ δὲ γενικὴ δήμευσις εἶναι μὲν ἴσως ἧττον ἀπάνθρωπος, ἀλλὰ ζημιωδεστάτη εἰς τὴν κοινωνίαν, ἅ τε ἀφαιροῦσα διὰ παντὸς τὰ ζωαρκῆ καὶ ἀναγκάζουσα τὸν δημευθέντα νὰ ζῇ βίον ἀβίωτον, τρεπόμενος εἰς ἀλητείαν καὶ εἰς ἐπαίτησιν ἢ καὶ εἰς ἀδικήματα πρὸς πορισμὸν τῶν ἐπιτηδείων· πρὸς δὲ ἄδικος παντελῶς, διότι κολάζει οὐ μόνον τὸν δεινόν τι ἐργασάμενον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀθῷον αὐτοῦ οἶκον, στεροῦσα τῶν πρὸς τὸν βίον, καλουμένη δὲ διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Βένθαμ ἔκτοπος (déplacée). Εἰς τὴν γενικὴν δήμευσιν ὅμως, συνισταμένην εἰς τὴν ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ δημοσίου ταμείου κατάληψιν ἁπάσης τῆς περιουσίας ἢ καὶ ὡρισμένου μέρους αὐτῆς, (φέρ' εἰπεῖν τοῦ δεκάτου, τοῦ εἰκοστοῦ κτλ.) δὲν περιλαμβάνονται, ὡς εἰκὸς, αἱ ἐν τῷ ποινικῷ νόμῳ ὁριζόμεναι χρηματικαὶ ποιναὶ καὶ τὰ πρόστιμα. Τὸ δὲ νεώτερον ἡμῶν Σύνταγμα τοῦ 1864 διὰ τοῦ 18 ἄρθρου αὐτοῦ κατήργησε καὶ τὸν λεγόμενον πολιτικὸν θάνατον, (προκαταργηθέντα διὰ ψηφίσματος τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως τῆς 31 Ὀκτωβρίου 1862), ὅστις ἴσχυεν ἕως τῆς ὀκτωβριανῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1862, καθ' ὃν κατὰ νομικὸν πλάσμα ὁ καταδεδικασμένος εἰς θάνατον ἢ ἰσόβια δεσμὰ, λογίζεται νεκρὸς, ἐν ᾧ ζῇ, ἑπομένως οὐδὲν ἔχει τῶν εἰς τὸν ἄνθρωπον ὑπό τε τοῦ καταστατικοῦ χάρτου καὶ τῶν ἄλλων τῆς πολιτείας νόμων ἀπονεμομένων δικαιωμάτων· ὅθεν ὀφείλει νὰ διαλύσῃ παρὰ τὴν θέλησιν αὐτοῦ καὶ αὐτὸν τὸν ἱερὸν τοῦ γάμου δεσμὸν πρὸς πρόσωπον προσφιλὲς, διότι ἡ περαιτέρω μετ' αὐτοῦ συμβίωσις θεωρεῖται ἁπλῆ παλλακεία καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς προερχόμενα τέκνα καταλέγονται ἐν τοῖς νόθοις, ἡ δὲ οὐσία αὐτοῦ πᾶσα μεταβαίνει εἰς τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου αὐτοῦ κληρονόμους, κηδομένους διὰ τοῦτο πολλάκις τῆς καταδίκης αὐτοῦ!! Κατὰ τῆς ποινῆς τοῦ πολιτικοῦ θανάτου, ἀπορρεύσασης ἐκ τῆς παρερμηνείας τῶν παλαιῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων, ἐξηγέρθη ἀπὸ πολλοῦ ἡ φωνὴ τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ δικαίου, καὶ θεωροῦμεν περιττὸν νὰ ἐνδιατρίψωμεν περαιτέρω εἰς κατάδειξιν τοῦ σκανδαλώδους αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Περὶ τῶν δημοτικῶν ἐλευθεριῶν.

§ 233. Ἐξητάσαμεν μέχρι δεῦρο 1) τὰς πολιτικὰς ἢ πολιτειακὰς ἐλευθερίας καὶ 2) τὰς ἀτομικὰς ἐλευθερίας· παρετηρήσαμεν δὲ, ὅτι αἱ μὲν πολιτειακαὶ ἐλευθερίαι εἶναι αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὴν ὅσον ἐνεστι φιλελευθερωτέραν καὶ κρείττονα διοργάνωσιν τῆς ἐν γένει ἐξουσίας, ἀτομικαὶ δὲ αὐτὰ τὰ φυσικὰ τοῦ ἀνθρώπου δικαιώ-

ματα, ἀναγνωριζόμενα καὶ καθιερούμενα ὑπὸ τῶν συνταγματικῶν χαρτῶν, δηλονότι τὸ δικαίωμα τοῦ ἀποκαλύπτειν τὰ ἐσώτερα τοῦ ἀνθρώπου διανοήματα διὰ τοῦ λόγου, τῆς γραφῆς καὶ τοῦ τύπου, πρὸς ὃ συνδέεται ἀναποσπάστως τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι, τὸ δικαίωμα τοῦ αὐτοπροστατεύεσθαι διά τε τῆς ἀτομικῆς ἀντιστάσεως κατὰ τῶν παρανόμων ἐπιθέσεων καὶ τῆς ἐπικλήσεως τῆς συνδρομῆς τῆς πολιτείας καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ καταβάλλειν τὰς ἰδίας σωματικὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις εἰς παραγωγὴν χρησίμων πραγμάτων, συντελούντων εἰς τὴν διατήρησιν καὶ εὐδαιμονίαν τῆς ζωῆς, πρὸς δὲ τοῦ ἀποταμιεύειν τὰ συλλεχθέντα χρήσιμα καὶ διαχειρίζεσθαι ἰδιοβούλως τὰ ἀποταμιευθέντα. Ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι, καὶ τοῦ συμπράττειν εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν ἀποταμιευθέντων, ἤτοι τῆς κοινῆς ἰδιοκτησίας, ἐφαρμοζόμενον εἰς τοὺς δήμους, παράγει τὰς λεγομένας δημοτικὰς ἐλευθερίας, ἃς διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ τάξωμεν παρὰ τὰς ἀτομικὰς ἐλευθερίας καὶ ἀποκαλέσωμεν οἱονεὶ ἀτομικάς, σημειούμενοι προσθέτως, ὅτι θεωροῦνται ἄλλως ἀναπόσπαστοι τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, αἵτινες ἀφανίζονται καὶ ἀναιροῦνται παντελῶς, ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀποῤῥοφώμεναι, χωρὶς τῶν δημοτικῶν. Διὰ τοῦτο τὰ ἐλευθέρια συντάγματα καθιεροῦσι ῥητῶς τὸ ἐλεύθερον καὶ αὐτεξούσιον τῶν δήμων, τὸ δὲ Βελγικὸν καὶ διατυποῖ τὰ περὶ δημοτικῆς διοικήσεως ἐν λεπτομερείᾳ, ὁρίζον τὰς βάσεις, ἃς ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία δὲν δύναται νὰ παραβιάσῃ. Ὅθεν δημοτικὴ ἐλευθερία, ἢ πληθυντικῶς δημοτικαὶ ἐλευθερίαι, εἶναι τὸ δικαίωμα τῶν δήμων εἰς τὴν κατὰ τὸ δοκοῦν ἑκάστῳ ἀπεριόριστον διαχείρισιν τῶν δημοτικῶν πραγμάτων, ἀποκλειομένης τῆς ἀναμίξεως τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας.

§ 234. Πρὸς μείζονα διασάφησιν τῆς ὀρθῆς ἐννοίας τῶν δημοτικῶν ἐλευθεριῶν καὶ τοῦ ἀτόπου καὶ παραλόγου τῆς δημεύσεως αὐτῶν, ἀνάγκη νὰ ἐνδιατρίψωμεν ὀλίγον εἰς τὰ περὶ δήμου. Δῆμος εἶναι πολιτικὴ ἕνωσις ἡμεδαπῶν ἐν ὡρισμένῃ τῆς ἐπικρατείας τοπικῇ περιφερείᾳ ὑπὸ ἴδιον δημοτικὸν ὄνομα, εὐμοιροῦσα δικαιωμάτων νομικοῦ προσώπου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς διατηρήσεως καὶ καλλιεργείας τῶν τοπικῶν συμφερόντων καὶ ἐκπληρώσιν κοινῶν ὠφελίμων σκοπῶν. Εἶναι λοιπὸν καὶ ὁ δῆμος ἕνωσις, δηλονότι συνεταιρισμὸς καὶ ἔχει τὰ δικαιώματα νομικοῦ προσώπου, ὡς πάντες οἱ λοιποὶ συνεταιρισμοὶ καὶ αἱ ἑταιρίαι· ἀλλὰ διαφέρει κατὰ τοῦτο τῶν ἄλλων ἑταιριῶν, ὅτι ἐν ᾧ αἱ ἄλλαι ἑταιρίαι δὲν εὑρίσκονται φυσικῶς καὶ ἀναγκαίως ἐν ὡρισμένῃ τοπικῇ περιφερείᾳ, ὁ

δῆμος εὑρίσκεται φυσικῶς ἐν ὡρισμένῃ τοπου περιφερείᾳ, ἀμετα-
κινήτῳ καὶ ἀμεταλλάκτῳ, ἡ δὲ τοπικὴ περιφέρεια αὕτη, καλου-
μένη ἐπίσης δῆμος, εἶναι οὐχ ἧττον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ
διοικητικὴ περιφέρεια καὶ ἀποτελεῖ μέρος ἀναφαίρετον
τῆς πολιτείας, διαφέρει ὅμως πάλιν αὐτῶν, ὅτι ὁ μὲν δῆμος προϋ-
πάρχει τρόπον τινὰ τῆς ὅλης πολιτείας καὶ δὲν δημιουργεῖται ἐπο
μένως ὑπ' αὐτῆς, ἐν ᾧ αἱ ἐπαρχίαι καὶ οἱ νομοὶ γεννῶνται ἀκολού-
θως, καταρτιζόμενοι αὐθαιρέτως, οὕτως εἰπεῖν, ὑπὸ τῆς πολι-
τείας. Ἀναμφιρίστως τὰ προσφιλέστατα τῷ ἀνθρώπῳ ὄντα
εἶναι οἱ ἴδιοι αὐτοῦ γονεῖς, τὰ τέκνα, οἱ ἀδελφοί, ἐν ἑνὶ λόγῳ ὁ
οἶκος. Τοσοῦτον δὲ φυσικὸν καὶ τοσοῦτον ἰσχυρὸν ἅμα εἶναι τὸ αἴ-
σθημα τοῦτο, ὥστε οἱ θετικοὶ τῶν πολιτειῶν νόμοι, ἀναγνωρίζον-
τες τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἐπιτρέπουσιν εἰς τὸν πατέρα, τὰ τέκνα
τοὺς ἀδελφοὺς νὰ καλύπτωσιν ἀλλήλων τὰ ἀδικήματα καὶ νὰ ἀρ
νῶνται τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν ἀτιμωρητί. Ἀμέσως ὅμως μετὰ τὸν
οἶκον, ὅ,τι κηδιστον καὶ γλυκύτατον εἶναι ἡ πατρῴα γῆ, ἡ γῆ
τοῦ πατρικοῦ οἴκου, ὁ δῆμος δηλονότι καὶ τὰ ἐν τῷ δήμῳ πρό
σωπα, οἱ φυσικοὶ συνέταιροι. Μετὰ τοῦ δήμου συνδέεται ὁ ἄνθρω
πος διὰ κοινῶν συμφερόντων, διὰ φιλίας ἢ οἰκειότητος πρὸς τοὺς
ἐν αὐτῷ κατοικοῦντας, δι' ἀγάπης πρὸς τοὺς ἐκ παίδων συντρό
φους αὐτοῦ, διὰ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς περιθάλψαντας τὴν νηπιό
τητα καὶ τὴν παιδίαν αὐτοῦ γέροντας. Μετὰ τοῦ δήμου συνδέουσ
τὸν ἄνθρωπον τὰ ἐλέγχοντα τὴν γέννησιν ἡμῶν, τὸν γάμον κα
τὴν ἀποβίωσιν τῶν ἡμετέρων προγόνων προσφιλῆ αὐθεντικὰ ἔγ
γραφα. Ἐν τῷ δήμῳ ἑνὶ λόγῳ τὸ πᾶν ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς γεγο
νότα, συγκινοῦντα ἐκ βάθρων τὴν ἡμετέραν καρδίαν καὶ ἐνδιαφέ
ροντα τὸν ἀνθρώπινον βίον. Τέλος μετὰ τοῦ δήμου συνδέεταί τι
διὰ κοινότητός τινων δοξασιῶν ἢ καὶ προλήψεων, ὧν συνήθως κα
αὐτὸς ὁ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας μᾶλλον πεφωτισμένος ἀνὴ
εἶναι κάτοχος ἢ τοὐλάχιστον ἠσκήθη νὰ εὐλαβῆται. Διὰ τοῦτ
εἴπομεν, ὅτι ὁ δῆμος εἶναι ἕνωσις ἑταιρικὴ φυσική, ἣν ἡ πολιτεί
δὲν δικαιοῦται νὰ ὑποβάλῃ εἰς κατάθλιψιν, κηδεμονίαν ἢ ἐπιτή
ρησιν, εἰ μὴ παραβιάζουσα τὴν φύσιν αὐτὴν τῶν πραγμάτων (*).

(*) Τὸ αὐτογενὲς τῶν δήμων ὑποστηρίζουσι πάντες σχεδὸν οἱ νομοδιδάσκαλ
καὶ πολιτειολόγοι, ἀρχαιότεροι καὶ νεώτεροι, οἷον Henrion de Pansey, Royer
Collard, M. de Barante, Alex. de Laborde, M. de Martignac, Alex. d
Tocqueville, M. de Vatimenil, Savigny, Rotteck κτλ. (Ἐπίθι καὶ τὸ νεώτ
τον σύγγραμμα τοῦ Henri Pascaud «de l'organisation communale et munic
pale»)· ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ συγγραφεῖς ἑτεροφρονοῦντες, ὡς φέρ' εἰπεῖν ὁ Mitte
meier (βλ. Straats lexicon ἔκδ. γ'. τόμος 6 σελ. 271).

συνενώσεις, δηλονότι νομικὰ πρόσωπα καὶ διοικητικαὶ περιφέρε
στεροῦνται ὅμως τῆς φυσικότητος τῶν δήμων. Ἐπομέ
καὶ ἂν διὰ τὴν ἔλλειψιν τρόπον τινὰ τοῦ διακρίνοντος τοὺς δήμ
αὐτοφυοῦς ἦναί πως θεμιτὸν αἱ ἐπαρχίαι καὶ οἱ νομοὶ νὰ ἀρτῶ
ἀπὸ τῆς πολιτείας, οἱ δῆμοι πρέπει νὰ τελῶσιν ὅλως αὐτεξού
καὶ ἰδιοσυντήρητοι. Ἀφ' οὗ τῷ ὄντι ὁ δῆμος εἶναι ἕ ν ω σ ι ς,
οὗ ὡς διοικητικὴ περιφέρεια εἶναι αὐτογενὴς, ἐν τίνι δικαιώμ
δύναται νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν δημοτικῶν πραγ
των ἡ ὅλη πολιτεία; — Ἄλλως, ὡς ὀρθότατα παρατηρεῖ ὁ
xis de Tocqueville (De la democratie en Amerique. Ἐκδ. 1
α'. σελ. 96), ἐν τῷ δήμῳ ἰδίως κεῖται ἡ δύναμις τῶν ἐλευθέ
λαῶν. «Οἱ ἐλεύθεροι δημοτικοὶ θεσμοὶ ἔχουσι πρὸς τὴν ἐν γ
ἐλευθερίαν, ὃν λόγον τὰ γραμματοδιδασκαλεῖα πρὸς τὴν ἐπισ
μην, καθιστῶσι δηλονότι αὐτὴν ἐφικτὴν τῷ λαῷ. . . . . Ἂ
αὐτῶν δύναται ἔθνος τι νὰ κτήσηται ἐλευθέραν κυβέρνησιν, ἀ
οὐχὶ τὸ φρόνημα τῆς ἐλευθερίας. Ἐφήμερα πάθη, στιγμιαῖα σ
φέροντα, ἡ τυχαία φορὰ τῶν πραγμάτων δύνανται νὰ μεταδώ
σιν αὐτῷ τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους τῆς ἐλευθερίας, ἀλλ' ἡ δεσ
τεία ἀντωθουμένη ἐν τοῖς ἔσω τοῦ κοινωνικοῦ σώματος, ἐπανα
νεται τάχιον ἢ βράδιον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας.» Ἐν τούτοις ἐπὶ
προφάσει, ὅτι, τοῦ δήμου ὄντος καὶ διοικητικῆς περιφερείας
πολιτείας, αὕτη ἔχει τὸ συμφέρον νὰ ὑποστηρίζῃ τὴν διατήρη
καὶ προαγωγὴν αὐτοῦ, ἐδημεύθη καὶ ἡ δημοτικὴ ἐλευθερία ὑπό
τῆς ἡμετέρας διοικητικῆς καὶ τῶν πλείστων ἐκ τῶν ἀλλοδα
νομοθεσιῶν καὶ καθιερώθη ἡ ἐπέμβασις τῆς πολιτείας (διὰ τῆς
τελεστικῆς ἐξουσίας αὐτῆς) εἰς τὰ τῶν δήμων. Ἡ ἐπέμβασις
αὕτη τελεῖται διττῶς: 1) μὲν διὰ καθαρᾶς αὐτοβουλίας τῆς
τελεστικῆς ἐξουσίας, 2) δὲ δι' ὑστεροβουλίας. Καὶ ἡ μὲν διὰ
θαρᾶς αὐτοβουλίας ἐπεμβασις συνίσταται εἰς τὰ ἐφεξῆς τῆς ἐκ
λεστικῆς ἐξουσίας δικαιώματα, ἐνασκούμενα διὰ βασιλικῶν διατ
μάτων, α') τὸ τοῦ διορισμοῦ τοῦ δημάρχου, εἴτε μεταξὺ πολλ
ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν δημοτῶν, εἴτε καὶ μή. Ἀλλ' ὡς πρὸς τοῦ
ἐξέλιπε παρ' ἡμῖν εὐτυχῶς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἡ ἀνάμι
ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ νέου ἡμῶν συντάγματος τοῦ 1864, ἐκ
γομένου κατὰ ῥητὴν διάταξιν αὐτοῦ (ἄρθ. 105) τοῦ δημάρχου
τοῦ λαοῦ δι' ἀμέσου, καθολικῆς καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας, β')
τῆς αὐθαιρέτου παύσεως τοῦ δημάρχου, μηδαμῶς προηγηθείσ
καταδικαστικῆς ἀποφάσεως ἢ καὶ βουλεύματος παραπεμπτικ
γ') τὸ τῆς διαλύσεως τῶν δημοτικῶν συμβουλίων, δ') τὸ τοῦ δ

ρισμοῦ καὶ τῆς ἀπολύσεως τῶν δημοτ. ἀστυνόμων ἐπὶ τῇ ὑποδείξει τῶν δημάρχων ἢ καὶ ἄνευ ὑποδείξεως, ε') τὸ τοῦ διορισμοῦ δημοτικῶν εἰσπρακτόρων μεταξὺ ὑποψηφίων τῶν δημοτικῶν συμβουλίων ἢ ἄλλων σωματείων ἢ καὶ χωρὶς ὑποδείξεως. Ἡ δὲ δι' ὑστεροβουλίας ἀνάμιξις εἰς τὰ τῶν δήμων πράγματα ἔγκειται εἰς τὸ δικαίωμα τοῦ κυροῦν ἢ ἀκυροῦν ἐννόμους πράξεις τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν.

§ 236. Ἐξετάσωμεν ἤδη διὰ βραχέων κατά τίνα τρόπον ἑκάστη τῶν σπουδαιοτέρων τῆς Εὐρώπης διοικητικῶν νομοθεσιῶν ρυθμίζει τὰ δημοτικὰ πράγματα. Καὶ ἐν πρώτοις ἡ διοικητικὴ Γαλλικὴ νομοθεσία ὑπὲρ πᾶσαν ἴσως ἄλλην καὶ νῦν ἔτι καταθλίβει τὸν δημοτικὸν βίον διά τε τῆς αὐτοβουλίας καὶ τῆς ὑστεροβουλίας τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Πᾶσαι αἱ πράξεις καὶ αἱ ἐνέργειαι, αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς δημοτικῆς οὐσίας, εἶναι ἐν γένει ὑποβεβλημέναι εἰς τὴν κύρωσιν τῆς διοικήσεως, αἱ δὲ δημοτικαὶ ἀρχαὶ κέκτηνται μόνον τὸ δικαίωμα τῆς πρωτολογίας, ἀλλὰ τὰ προτεινόμενα ὑπ' αὐτῶν σχέδια καθίστανται ὁριστικὰ καὶ ἐκτελεστὰ μόνον διὰ τῆς ἐπιδοκιμασίας τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς. Σημειωτέον, ὅτι ἐν Γαλλίᾳ ἀλλεπαλλήλως ἐπεκράτησαν πάντα περίπου τὰ πολιτεύματα, ἐλευθεριάζοντα καὶ ἀνελεύθερα, ἀλλ' ὑπὸ πάντα ὁ δημοτικὸς βίος διετέλεσεν ἀείποτε ὑπὸ φοβερὰν κατάθλιψιν, οὗ ἕνεκα αἱ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι δὲν δύνανται νὰ ριζοβολήσωσιν ἐν τῷ γαλλικῷ ἐδάφει. — Ἐν ταῖς Ὁμοσπόνδοις πολιτείαις τοὐναντίον εἰς τοὺς δήμους (townships) (*) ἐδόθη ὁ ὕπατος βαθμὸς οὐ μόνον τῆς αὐτεξουσιότητος, ἀλλὰ καὶ ἐν γένει τῆς πολιτικῆς δυνάμεως, καθ' ὅσον οὐχὶ μόνον αἱ δημοτικαί, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ δημόσιαι λειτουργίαι ἀσκοῦνται ἐκεῖ ἐν ἑκάστῳ δήμῳ ὑπὸ πρακτόρων ἢ ἀρχόντων δημοτικῶν, δεκαεννέα τὸν ἀριθμόν, ὧν ἕκαστος ἔχει ἴδιόν τι ἔργον καὶ ἀσκεῖ διάφορον καθῆκον (**), κολαζόμενος αὐστηρότατα ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου διὰ τὴν παραβίασιν αὐτοῦ. Ὡς δὲ παρατηρεῖ εὐστόχως ὁ Tocqueville, συμβαίνει ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τι ἀκριβῶς ἀντίστροφον πρὸς τὰ ἐν τοῖς πλείστοις τῶν

(*) Ὁ Tocqueville μεταφράζει τὴν λέξιν townships διὰ τῆς λέξεως commune (δῆμος). Ὁ δὲ Laboulaye ἰσχυρίζεται, ὅτι townships δὲν εἶναι κυρίως δῆμος ἀλλὰ διαμέρισμα περιφερειακόν, δυνάμενον νὰ περιλάβῃ πολλοὺς δήμους. Ἐν Νέᾳ Ἀγγλίᾳ κατ' αὐτὸν περιλαμβάνει πέντε—ἓξ τετραγωνικὰ μίλια καὶ 2000—3000 κατοίκων. (Histoire des états unis t. I. σελ. 257). Καὶ ὁ νεώτατος συγγραφεὺς Henri Pascaud διακρίνει τὴν λέξιν townships τῆς λέξεως δῆμος (De l'organisation communale et municipale 1877).

(**) Ὁ Tocqueville ἀναφέρει τὰ καθέκαστα τῶν καθηκόντων ἑκάστου λειτουργοῦ ἐν τῷ περιωνύμῳ αὐτοῦ συγγράμματι Démocratie en Amérique.

εὐρωπαϊκῶν ἐπικρατειῶν ἰσχύοντα, καθ' ὅσον ἐν μὲν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις ὁ δῆμος δανείζει τρόπον τινὰ τῇ ἐπικρατείᾳ τὰ ὄργανα αὐτοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν ὑποδεεστέρων πράξεων καθηκόντων τῆς ἐπικρατείας, ἐν δὲ ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς τὸ κράτος τοὐναντίον δανείζει εἰς τὸν σχεδὸν ὑποχείριον δῆμον τὰ ὄργανα αὐτοῦ. Ἐν Ἀμερικῇ ἕκαστος δῆμος αἱρεῖται καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν τρεῖς—ἐννέα δημάρχοντας select-men (κατὰ λόγον τοῦ μεγέθους τοῦ δήμου), οἵτινες ἀποτελοῦσι τρόπον τινὰ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν τοῦ δήμου. Ὁρίζονται δὲ ἐν λεπτομερείᾳ τὰ μὲν τακτικὰ καθήκοντα αὐτῶν ὑπὸ τῶν νόμων καὶ εἰδικῶν κανονισμῶν, αἱ δὲ ἔκτακτοι πράξεις αὐτῶν ὑπὸ τῶν γενικῶν ἀποφάσεων τοῦ δήμου. Ἐάν θέλωσι ν' ἀναλάβωσιν ἐπιχείρησίν τινα μὴ ὁριζομένην ῥητῶς ἐν τοῖς κανονισμοῖς, συγκαλοῦσιν ὅλον τὸν ἐκλογικὸν σύλλογον ἐν τακτῇ ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ, μὴ ὑπαρχόντων ἐν Ἀμερικῇ δημοτικῶν συμβουλίων καὶ ὑποβάλλουσι τὸ ζήτημα εἰς αὐτόν. Μόνον δὲ οἱ δημάρχοντες δικαιοῦνται νὰ συγκαλῶσι τὸν σύλλογον καὶ νὰ διευθύνωσι τὰς συνεδριάσεις αὐτοῦ. Δὲν δύνανται ὅμως νὰ ἀποποιηθῶσι τὴν κλῆσιν τοῦ ἐκλογικοῦ συλλόγου, ἂν αἰτήσωσι τοῦτο δέκα δημόται, κάτοχοι κτηματικῆς ἐν τῷ δήμῳ οὐσίας. Ἐκλέγονται δὲ καὶ οἱ δημάρχοντες, ὡς καὶ πάντες οἱ λοιποὶ δημοτικοὶ λειτουργοί, ὑπὸ τοῦ λαοῦ, κολαζόμενοι αὐστηρότατα διὰ τὴν ἐλαχίστην τοῦ καθήκοντος αὐτῶν παράβασιν ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ποινικῶν δικαστηρίων.—Ἐν Ἀγγλίᾳ οἱ δῆμοι διατελοῦσιν ἐν πολλοῖς ὑπὸ ἐξάρτησιν. Αἱ δημοτικαὶ διοικήσεις ὑπάγονται ὡς πρὸς πολλὰ εἰς τοὺς καλουμένους εἰρηνοδίκας, συνεδριάζοντας κατὰ τρίμηνον. Ἀλλ' ὡς καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν παρετηρήσαμεν, οἱ Ἄγγλοι εἰρηνοδίκαι εἶναι πολλῷ διάφοροι τῶν ἡμετέρων ἢ τῶν Γάλλων εἰρηνοδικῶν οὐ μόνον κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀναδείξεως αὐτῶν. Ὡς γνωστὸν, παρ' ἡμῖν μὲν καὶ παρὰ τοῖς ὁμοίους ἔχουσι θεσμοὺς ἄλλοις ἠπειρωτικοῖς λαοῖς ὁ εἰρηνοδίκης ἔχει κατώτερα δικαστικὰ καθήκοντα, διορίζεται δὲ ἐμμίσθως ἄνευ σπουδαίων ἐγγυήσεων ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ καὶ δικαστικὰ μὲν καθήκοντα ἔχει, ἀλλὰ καὶ σπουδαῖα διοικητικά, ἐπιφορτιζόμενος τὴν διατήρησιν ἐν γένει τῆς εἰρήνης, ἐκλέγεται δὲ μεταξὺ τῶν πολυκτημονεστέρων ἀνδρῶν τῆς κομητείας καὶ ἐργάζεται ἀμισθεί. Πᾶσαι οὐχ ἧττον αἱ οἰκονομικαὶ τοῦ δήμου ὑποθέσεις ἰθύνονται αὐτοβούλως ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, ἀνάγκη δὲ μόνον τῆς συνεπινεύσεως τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς πρὸς ἐκποίησιν ἢ πολυετῆ μίσθωσιν (31 ἐτῶν) μεγάλου τινὸς ἀκινήτου δημοτικοῦ κτήματος. Κατὰ τὸν νόμον τοῦ

1835 ἡ δημοτικὴ ἐξουσία εἶναι ὡς ἑξῆς διωργανωμένη ἐν Ἀγγλίᾳ: α') ὑπάρχει εἷς δήμαρχος (major), β') δημοτικὸν συμβούλιον συγκείμενον ἐκ τῶν κυρίως δημοτικῶν συμβούλων καὶ τῶν μεγάλων δημοτικῶν συμβούλων (aldermen), ὧν τὸν ἀριθμὸν κανονίζει ὁ πληθυσμὸς τοῦ δήμου. Ἐκλέγονται δὲ οἵ τε κυρίως δημοτικοὶ σύμβουλοι καὶ οἱ εἰς τὸ τρίτον μόνον αὐτῶν συμποσούμενοι μεγάλοι δημοτικοὶ σύμβουλοι, ἔχοντες δικαιώματά τινα ἀνώτερα, ὑπὸ περιωρισμένου ἀριθμοῦ ἐκλογέων· καὶ οἱ μὲν κυρίως δημοτικοὶ σύμβουλοι ἐκλέγονται πάντες ταὐτοχρόνως, οἱ δὲ μεγάλοι σύμβουλοι ἐξ ἡμισείας κατὰ τριετίαν· ὁ δὲ δήμαρχος ἐκλέγεται ἀνὰ πᾶν ἔτος ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου. Ἀλλ' ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν ἐκλογέων καὶ δύο πάρεδροι ἢ πρόσεδροι (assessors), ἔργον ἔχοντες τὴν μετὰ τοῦ δημάρχου ἐπιθεώρησιν τῶν ἐκλογικῶν καταλόγων καὶ ἐνέργειαν τῶν ἄλλων προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν τῆς ἐκλογῆς καὶ δύο ἀκροαταὶ (auditors), ἐντελλόμενοι τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν δημοτικῶν ἐν γένει λογισμῶν.—Καὶ ἐν Ῥωσσίᾳ παραδόξως, καί περ μοναρχικώτατον σχῆμα πολιτείας ἐχούσῃ, ὑπάρχει ἐκ παλαιτάτου ἀπεριόριστος δημοτικὴ αὐτονομία, ἄγαν προσεγγίζουσα τῇ Ἀμερικανικῇ. Αἱ δημοτικαὶ ὁμηγύρεις, προεδρευόμεναι ὑπὸ τοῦ λεγομένου ἀρχαίου ἢ γέροντος (starosta) ἀποφαίνονται τελεσιδίκως περὶ ἁπασῶν τῶν δημοτικῶν ὑποθέσεων. Ἐν Ἰταλίᾳ ἀπαρτισάσῃ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας μόλις γενεᾶς τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἑνότητα διὰ τοῦ νόμου τῆς 20 Μαρτίου 1865 διερρυθμίσθη ὡς ἐφεξῆς τὸ δημοτικὸν σύστημα. Ἐκτὸς τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, συνερχομένου ὑποχρεωτικῶς δὶς μόνον τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὑπάρχει καὶ ἕτερον σῶμα, δημοτικὴ σύνοδος ἢ συνόδιον καλούμενον (junte), ἐκλεγόμενον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου μεταξὺ αὐτῶν τῶν δημοτικῶν συμβούλων καὶ ἐπιτηροῦν ἀδιαλείπτως τὸν δήμαρχον, διοριζόμενον ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως μεταξὺ τῶν δημοτικῶν συμβούλων. Διὰ τῶν ἀρχῶν τούτων διευθύνει ἀκηδεμονεύτως τὰς δημοτικὰς ὑποθέσεις αὐτὸς ὁ δῆμος, ἐπιτηρήσεώς τινος ἀσκουμένης μόνον εἰς τὴν τοιάνδε ἢ τοιάνδε διάθεσιν τῶν δημοτικῶν κτήσεων ὑπὸ τῆς ἐπαρχιακῆς ἐπιτροπείας. Ἐν Ἑλβετίᾳ δὲ ἕκαστον καντόνιον ἔχει ἰδίαν δημοτικὴν νομοθεσίαν· καὶ ἔν τισι μὲν καντονίοις ὁ δῆμος εἶναι παντελῶς αὐτεξούσιος, ἔν τισι δὲ ὑποβάλλονται αἱ ῥυθμίζουσαι σπουδαῖα τῶν δήμων ζητήματα καὶ ὑποθέσεις ἀποφάσεις τῶν δημοτικῶν συμβουλίων εἰς τὸ λεγόμενον Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας. Ἐν δὲ τῇ Πρωσσίᾳ δὲν ὑπάρχει ὁμοιόμορφος δημοτικὴ νομοθεσία· ἐν γένει ὅμως δύναται νὰ εἴπῃ τις, ὅτι οἱ μὲν δῆμοι τῶν πόλεων, καὶ μάλιστα

τῶν μεγαλοπόλεων, διευθύνονται σχεδὸν αὐτεξουσίως, αἱ δὲ ἀγροτικαὶ κοινότητες ἀμοιροῦσι κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτεξουσιότητος. Ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκλέγεται κατὰ δωδεκαετίαν ὁ δήμαρχος ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου (stadtrath), ἐπιτηρεῖται δὲ ὑπὸ μικρᾶς τινος δημοτικῆς συνόδου καλουμένης magistrat καὶ συγκροτουμένης ἐξ ἀριθμοῦ τινος συμβούλων, ὀνομαζομένων schœffen. Ἐν Βελγίῳ δὲ ἐν παντὶ δήμῳ ὑπάρχει ἓν δημοτικὸν σῶμα, ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ κυρίως δημοτικοῦ συμβουλίου καὶ τοῦ συνεδρίου τοῦ δημάρχου τῆς πόλεως καὶ τῶν κωμάρχων (conseil du bourgmestre et des échevins), αἱρετοῦ δηλονότι σώματος ἔχοντος τὴν ἐκτελεστικὴν τρόπον τινὰ ἐξουσίαν τοῦ δήμου, παρεμφεροῦς τῇ ἰταλικῇ junte καὶ τῇ πρωσσικῇ magistrat· καὶ ἔχουσι μὲν ἀνεξαρτησίαν οἱ δῆμοι, ἀλλ' αἱ μεγάλαι δημοτικαὶ ἀποφάσεις δὲν κτῶνται κῦρος ἄνευ τῆς ἐπιδοκιμασίας τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς (*).

§ 237. Παρ' ἡμῖν ἡ δημοτικὴ νομοθεσία εἶναι δυστυχῶς ἀπαράλλακτος σχεδὸν πρὸς τὴν Γαλλικήν. Καὶ ἀληθεύει μέν, ὅτι διὰ τοῦ ψηφισθέντος ὑπὸ τῆς Β'. ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως νόμου περὶ δημαιρεσιῶν συνῳδὰ πρὸς τὴν καθιερωθεῖσαν διὰ τοῦ συντάγματος (ἄρθρον 105) ἀρχὴν τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ δι' ἀμέσου καὶ καθολικῆς ψηφοφορίας ἐκλογὴν τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν κατηργήθη ὁ ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας διορισμὸς τοῦ δημάρχου· ἀλλὰ, διατηρηθείσης ἐν ἰσχύϊ κατὰ τὰ λοιπὰ τῆς παρ' ἡμῖν δημοτικῆς καὶ διοικητικῆς νομοθεσίας, ἔχει ἔτι τὰ ἄλλα αὐτῆς δικαιώματα ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, δηλονότι τὸ τῆς διαλύσεως τῶν δημοτικῶν συμβουλίων, τοῦ κατὰ γνωμοδότησιν τῶν δημάρχων διορισμοῦ τῶν ἀστυνόμων, (διὰ τὴν σιωπὴν δὲ τοῦ νόμου ἐσφετερίσατο καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἄνευ τῆς γνωμοδοτήσεως αὐτῶν παύσεως τῶν ἀστυνόμων), τοῦ διορισμοῦ τῶν δημοτικῶν εἰσπρακτόρων ἐκ τῶν τριῶν ὑποψηφίων τῶν ἀρμοδίων δημοτικῶν συμβουλίων, πρὸς δὲ τοῦ κυροῦν τὰς δημοτικὰς πράξεις. Ὅθεν ἀνάγκη πᾶσα νὰ μεταβληθῇ κατὰ τοῦτο ἡ νομοθεσία ἡμῶν καὶ ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς δήμους τὰ φυσικὰ αὐτῶν δικαιώματα. Ἀφ' οὗ ὁ δῆμος εἶναι συνεταιρισμός, οὗ τὰ συμφέροντα ἀφορῶσιν εἰς μόνα τὰ μέλη αὐτοῦ, ἐκκλίνει βεβαίως τοῦ πρέποντος ἡ ἀνάμιξις τῆς πολιτείας. Ἀλλὰ προσέτι ζημιοῖ ἰσχυρῶς τὴν πολιτείαν. Ὡς ὁρ-

(*) Τὰ καθ' ἕκαστα τῆς δημοτικῆς διοργανώσεως πασῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐπικρατειῶν (πλὴν τῆς Ἑλλάδος) ἀναφέρονται ἐν λεπτομερείᾳ ἐν τῷ προσφάτως ἐκδοθέντι συγγράμματι «Del' organisation communale et municipale en Europe aux états unis et en France» τοῦ Henri Pascand, γνωστοῦ συγγραφέως καὶ ἑτέρων πολλῶν πολιτειολογικῶν πραγματειῶν.

θότατα παρατηροῦσι πάντες σχεδὸν ὁμογνωμόνως οἱ νεώτατοι Γαλλοι δημοσιολόγοι (Laboulaye, Pr. Paradol, J. Simon κτλ.) ἡ κυριωτάτη αἰτία τῆς ἐν Γαλλίᾳ ἀποτυχίας τῶν ἀντιπροσωπικῶν πολιτευμάτων εἶναι ἡ διατήρησις τῶν συγκεντρωτικῶν θεσμῶν τῆς πρώτης αὐτοκρατορίας. Ἡ ἐν ταῖς χερσὶ τῆς ἐξουσίας συγκέντρωσις τῶν δημοτικῶν συμφερόντων οὐ μόνον ἀφαιρεῖ τὴν αὐτοβουλίαν τῶν πολιτῶν, προκαλοῦσα τὴν νέκρωσιν τῆς διανοίας καὶ τῆς φιλοπραγμοσύνης αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ καθίστησιν ὑποχειρίους τοὺς δήμους εἰς τοὺς ἐκ περιτροπῆς ἰσχύοντας βουλευτὰς, ὑποβάλλουσα οὕτω μεγάλα τῶν πολιτῶν συμφέροντα εἰς τὰ συμφέροντα ὡρισμένων προσώπων, συντελεῖ δὲ οὐ σμικρὸν καὶ εἰς τὴν διαφθορὰν τῶν ἐκλογῶν, τὴν ἐξώνησιν τῶν βουλευτικῶν συνειδήσεων καὶ τὸν κλονισμὸν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος. Εὐκταῖον εἶναι νὰ καταρριφθῇ τάχιστα τὸ πύργωμα τῆς συγκεντρώσεως, ἀφιεμένων τῶν δήμων ἐλευθέρων εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν ἰδίων αὐτῶν πραγμάτων ὑπὸ μόνον τὸν χαλινὸν τῆς δικαιοσύνης.

ΤΕΛΟΣ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ σελ. 1.

Ἔννοια τῶν ὅρων Συνταγμα καὶ Πολίτευμα. σελ. 1.

§ 1. Ὅτι ἡ κοινωνία εἶναι ἡ φυσικὴ τοῦ ἀνθρώπου κατάστασις.

§ 2. Ὅτι ἡ κοινωνικὴ κατάστασις εἶναι ἀνωτέρα τῆς τοῦ μεμονωμένου ἀνθρώπου.

§ 3. Ὅτι ἀνάγκη ἀδιακόπου φροντίδος περὶ διατηρήσεως τῆς κοινωνικῆς τάξεως.

§ 4. Τί ἐστι κυβέρνησις.

§ 5. Τί ἐστι πολίτευμα καὶ τὶ σύνταγμα.

§ 6. Τί ἐστι πολιτεία, τί λαὸς, τί ἔθνος.

Εἴδη πολιτευμάτων. σ. 7.

§ 7. Ὅτι τὰ πολιτεύματα διαιροῦνται εἰς μοναρχικὰ καὶ πολυαρχικά.

§ 8. Ὅτι τὰ μοναρχικὰ ὑποδιαιροῦνται εἰς ἄκρατα καὶ κεκερασμένα.

§ 9 καὶ 10. Ὅτι τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα ὑπάγονται μᾶλλον εἰς τὴν τάξιν τῶν πολυαρχικῶν.

Δικαιώματα τῆς κοινωνικῆς ἐξουσίας. σ. 12.

§ 11. Τίνα τὰ δικαιώματα τῆς κοινωνικῆς ἐξουσίας.

§ 12. Ὅτι τὰ δικαιώματα τῆς κοινωνικῆς ἐξουσίας ἔχουσιν ὅρια· ἐκ τούτου δὲ ἡ διαίρεσις τοῦ συνταγμ. δικαίου εἰς δύο τμήματα, τὸ περὶ ὁρίων τῆς ἐξουσίας, ἤτοι περὶ ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, καὶ τὸ περὶ συνθέσεως τῆς ἐξουσίας, ἤτοι περὶ πολιτικῶν ἐλευθεριῶν.

Σύνθεσις τῆς ἐν συνόλῳ ἐξουσίας κατὰ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα, ἤτοι διαίρεσις τῶν ἐξουσιῶν. σ. 22.

§ 13. Ὅτι τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα διήρεσαν τὴν ἐξουσίαν εἰς τρεῖς.

§ 14. Ὅτι ἄλλη ἡ φυσικὴ δικαιοδοσία τῶν τριῶν ἐξουσιῶν καὶ ἄλλη ἡ κατὰ τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα δικαιοδοσία αὐτῶν.

Ἀντικείμενον καὶ διαίρεσις τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου. σ. 24.

§ 15. Ὅτι ἐν τῷ συνταγματικῷ δικαίῳ ὁρίζεται ἡ μόρφωσις καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι σχέσεις τῶν τριῶν ἐξουσιῶν.

Προεισαγωγικαί τινες παρατηρήσεις περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν λεγομένων ἐθνικῶν ἢ συνταχτικῶν συνελεύσεων. σ. 25.

§§ 16 καὶ 17 Ποῖον τὸ ἰσχύον Σύνταγμα ἐν Ἑλλάδι καὶ τίς ἡ διαφορὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ προλαβόντος συντάγματος τοῦ 1844.

§ 18. Ὅτι πρὸς μεταβολὴν καθεστῶτος πολιτεύματος συνεκροτήθη ἀείποτε ἐθνικὴ συνέλευσις, καὶ τὶ ἐστιν ἐθνικὴ συνέλευσις.

§ 19. Πότε καὶ πῶς τὰ Συντάγματα ἀναθεωροῦνται καὶ ἰδίως κατὰ τὶ εἶναι ἀναθεωρητέον καὶ πῶς δύναται νὰ ἀναθεωρηθῇ τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα.

ΤΜΗΜΑ Α'.

Κεφάλαιον Πρῶτον.

Ὁποῖαι εἰσιν αἱ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι καὶ κατὰ τὶ διαφέρουσι τῶν ἀτομικῶν. σ. 34.

§ 20. Τίνα τὰ δικαιώματα τῆς ἐν συνόλῳ ἐξουσίας καὶ τίνα τῶν κατὰ μέρος ἐξουσιῶν.

§ 21. Εἰς τί συνίστανται αἱ ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι.

§ 22. Τίς ὁ κύριος τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν σκοπός.

§ 23. Ὅτι ἀνάγκη νὰ φρουρῶνται αἱ ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι ὑπὸ πολιτικῶν ἐλευθεριῶν.

§ 24 καὶ § 25. Εἰσαγωγὴ εἰς τὰ κατόπιν κεφάλαια.

Κεφάλαιον Δεύτερον.

Περὶ τῆς νομοθετ. ἐξουσίας.

Α'. Περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας σ. 39.

§ 26. Ὅτι ἡ νομοθ. ἐξουσία εἶναι σπουδαιοτέρα πασῶν τῶν ἐξουσιῶν.

§ 27. Τίς ἡ διηνεκὴς χρεία τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας.
§ 28. Τί ἐστιν καὶ εἰς τίνα ἀπονέμεται ἡ αὐθεντικὴ ἑρμηνεία τῶν νόμων.
§ 29. Περὶ τοῦ ἂν ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία περιδεβλῆται καὶ τὸ δικαίωμα τῆς αὐθεντικῆς ἑρμηνείας τοῦ Συντάγματος.
§ 30. Ὅτι ἡ ἐξουσία τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας περὶ τὸ νομοθετεῖν δὲν εἶναι ἀπεριόριστος.
§ 31. Τί ἀπαιτεῖται κατὰ πρῶτον, ὅπως οἱ νόμοι ἐκπληρῶσι τὴν ἀποστολήν αὐτῶν.
§ 32. Τί ἀπαιτεῖται κατὰ δεύτερον.
§ 33. Ὅτι δέον ὁ νομοθέτης νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τὸ εἶδος τοῦ πολιτεύματος, ὑφ' ὃ νομοθετεῖ, καὶ διατί.
§ 34. Ὅτι δέον ὁ νομοθέτης νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τὰ ὑπὸ τὰ διάφορα πολιτεύματα ἐλατήριον τῆς ἐνεργείας τοῦ πολίτου, καὶ διατί.
§ 35. Ὅτι δέον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τὴν εὐφυΐαν, χαρακτῆρα καὶ ἦθη τοῦ ἔθνους, καὶ διατί.
§ 36. Ὅτι δέον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τὸ κλίμα, καὶ διατί.
§ 37. Ὅτι δέον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τὴν εὐφορίαν ἢ ἀφορίαν τῆς χώρας, καὶ διατί.
§ 38. Ὅτι δέον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τὴν μείζονα ἢ ἐλάττονα τῆς ἐπικρατείας ἔκτασιν.
§ 39. Ὅτι δέον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τὴν θρησκείαν τοῦ ἔθνους.
§ 40. Ὅτι δέον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ἡλικίαν τοῦ ἔθνους.
§ 41. Ὅτι δέον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τοὺς γειτνιῶντας τόπους.
§ 42. Ὅτι τὸ ἔργον τοῦ νομοθετεῖν εἶναι πολλῷ δυσχερέστερον τοῦ διαιτᾶζειν καὶ τοῦ ἐκτελεῖν.
§ 43. Ὁποῖον δέον νὰ ἦναι τὸ ὕφος τῶν νόμων.
§ 44. Τίνες κανόνες δέον νὰ ἀκολουθῶνται εἰς τὴν σύνταξιν τῶν νόμων, ὅπως ὦσι σαφεῖς.
§ 45. Τίς ὁ σκοπὸς τῶν προτασσομένων ἐνίοτε τῶν νόμων αἰτιολογικῶν ἐκθέσεων.
§ 46. Εἰς τί χρησιμεύει ἡ δημοσίευσις τῶν νόμων, πότε καὶ κατὰ τίνα τρόπον γίνεται.
§ 47. Περὶ τοῦ ἂν νομοσχέδιον κυρωθὲν ἀλλὰ μεῖναν ἀδημοσίευτον, μετὰ χρόνον δὲ δημοσιευθέν, ἀποτελῇ νόμον τοῦ Κράτους.
§ 48. Τί ὁρίζει τὸ Σύνταγμα περὶ ἀνταλλαγῆς ἢ παραχωρήσεως χώρας, ἐπιβολῆς ποινῆς, ἐπιβολῆς ὅρκου καὶ χορηγήσεως συντάξεως ἢ ἀμοιβῆς ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου, καὶ περὶ διαβάσεως καὶ εἰσόδου ξενικοῦ στρατοῦ.

Β'. Περὶ τῆς διαχειρίσεως τῆς νομοθ. ἐξουσίας. σ. 66.

§ 49. Τίνες οἱ διαχειρίζοντες τὴν νομοθ. ἐξουσίαν.
§ 50. Εἰσαγωγὴ εἰς τὰ κατόπιν.
§ 51 καὶ § 52. Ὅτι ὁ βασιλεὺς διαχειρίζει τὴν νομοθ. ἐξουσίαν πρῶτον διὰ τοῦ δικαιώματος τῆς ἀρνησικυρίας, καὶ κατὰ τίνα τρόπον.
§ 53 καὶ 54. Ὅτι ὁ βασιλεὺς διαχειρίζει τὴν νομοθ. ἐξουσίαν δεύτερον διὰ τοῦ δικ. τῆς προτάσεως τῶν νόμων.
§ 55. Ὅτι οἱ βουλευταὶ ἔχουσι τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως τῶν νόμων.
§ 56. Τίς ὁ περιορισμὸς, εἰς ὃν ὑπάγεται τὸ δικαίωμα τοῦτο τῶν βουλευτῶν.
§ 57. Ὅτι οἱ βουλευταὶ ψηφίζουσι τοὺς νόμους.
§ 58 καὶ 59. Πῶς εἰσάγεται καὶ ψηφίζεται ὁ προϋπολογισμὸς καὶ ἀπολογισμός.
§ 60. Ὅτι ἡ κυριωτέρα ἐξέλεγξις τῆς κυβερνητικῆς πορείας γίνεται κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ προϋπολογισμοῦ.
§ 61. Κατὰ τίνα τρόπον ἐνεργεῖται ἐν ταῖς Βουλαῖς ἡ συζήτησις καὶ ἐπιψήφισις ἢ ἀπόρριψις νομοσχεδίων.
§ 62. Ὅτι ἀπαιτεῖται νὰ συζητηθῇ καὶ ψηφισθῇ ἕκαστον νομοσχέδιον κατ' ἄρθρον τρὶς κατ' ἐπανάληψιν.
§ 63. Τίνι τρόπῳ διεξάγεται ἡ συζήτησις.
§ 64. Ὁποῖα τὰ κατὰ τὰς κοινοβουλευτικὰς ἀγορεύσεις.
§ 65. Ὁποῖα τὰ κατὰ τὴν ψήφισιν.
§ 66. Ὅτι διεξάγονται δημοσίως αἱ συνεδριάσεις κατὰ κανόνα καὶ διατί, ἀλλ' ὅτι ἐπιτρέπεται ἐνίοτε καὶ τὸ μυστικὸν τῶν συνεδριάσεων, πότε καὶ διατί.
§ 67. Ὅτι αἱ συνεδριάσεις τελοῦνται ἐν τῷ βουλευτηρίῳ.
§ 68. Ὅτι τὰ κατὰ τὴν συζήτησιν διέπει ἰδιαίτερος κανονισμὸς τῆς Βουλῆς, τίνα τὰ κατ' αὐτὸν καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀρχῶν τῆς Βουλῆς.
§ 69. Ὅτι πρὸς ἐπιτυχῆ ἐκπλήρωσιν τῶν βουλευτικῶν καθηκόντων ἀπαιτοῦνται

πολλάκις καὶ προκαταρκτικαὶ ἰδιαίτεραι ὀλιγομελεῖς συνεδριάσεις, ἐξ οὗ ἡ κατατομὴ τῶν βουλῶν εἰς τμήματα ἢ ἐπιτροπάς.
§ 70. Τί σύστημα ἐπικρατεῖ παρ' ἡμῖν.
§ 71. Κατὰ τίνα τρόπον μετέχουσιν αἱ ἐπιτροπαὶ ἢ τὰ τμήματα τῆς προπαρασκευῆς τῶν νόμων.
§ 72. Ὅτι ἔν τισι συντάγμασιν ἀναγράφεται καὶ ἡ καθιέρωσις συμβουλίου ἐπικρατείας, πῶς καταρτίζεται, πῶς καὶ διατὶ κατηργήθη παρ' ἡμῖν.
§ 73. Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ κατόπιν κεφάλαιον.

Κεφάλαιον Τρίτον.

Περὶ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.

Α'. Περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς ἐκτ. ἐξουσίας. σ. 112.
§ 74. Τί ἐστιν ἐκτελεστικὴ ἐξουσία.
§ 75. Τίνες αἱ ὑποχρεώσεις καὶ τίνα τὰ δικαιώματα τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας.
§ 76. Εἰς τί συνίσταται τὸ δικαίωμα τοῦ διορίζειν καὶ παύειν τοὺς ὑπαλλήλους, ᾧ παρέπεται καὶ τὸ τοῦ ἀπονέμειν τοὺς στρατιωτικοὺς βαθμούς.
§ 77. Ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦτο ὑπεβλήθη εἰς κανόνας καὶ νόμους, καὶ διατὶ τοῦτο.
§ 78. Εἰς τί συνίσταται τὸ δικαίωμα τοῦ προΐστασθαι τῶν ὑπαλλήλων καὶ ἄρχειν τοῦ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν στρατοῦ, καὶ τίνα τὰ ὅρια τούτου.
§ 79. Εἰς τί συνίσταται τὸ δικαίωμα τοῦ κηρύττειν πόλεμον καὶ συνομολογεῖν συνθήκας εἰρήνης, συμμαχίας, ἐμπορίας.
§ 80. Εἰς τί συνίσταται τὸ δικαίωμα τοῦ εἰσπράττειν φόρους καὶ τίνες οἱ τιθέμενοι εἰς αὐτὸ περιορισμοί.
§ 81. Εἰσαγωγὴ εἰς τὰ κατόπιν.
§ 82. Εἰς τί συνίσταται τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκδίδειν τὰ ἀναγκαῖα διατάγματα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων καὶ τί ἐμφαίνει ἡ λέξις διάταγμα.
§ 83. Εἰς τί συνίσταται τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νομίσματα καὶ διατὶ ἡ ἀπονομὴ αὐτοῦ εἰς τὴν ἐκτελ. ἐξουσίαν.
§ 84, 85, 86 καὶ 87. Εἰς τί συνίσταται τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπονέμειν παράσημα καὶ κατὰ πόσον τοῦτο εἶναι ἔλλογον.
§ 88. Εἰς τί συνίσταται τὸ δικαίωμα τῆ χάριτος.
§ 89 καὶ 90. Ὅτι ἀντίκειται εἰς τὸ πρέπον ἡ ἀπονομὴ τοῦ δικαιώματος τῆς χάριτος.
§ 91. Τίνα τὰ ἐπακολουθήματα τῆς χάριτος.
§ 92 καὶ 93. Εἰς τί συνίσταται τὸ δικαίωμα τῆς ἀμνηστείας, καὶ εἰς τίνα ἀδικήματα ἀπονέμεται.
§ 94. Τίνα τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα.
§ 95. Τίνα τὰ σύνθετα ἀδικήματα καὶ ἂν εἰς ταῦτα δύναται νὰ ἀπονεμηθῇ ἀμνηστεία.
§ 96. Ἂν τὰ κοινὰ ἀδικήματα δύνανται νὰ ἀμνηστευθῶσιν ὑπὸ τῆς νομοθ. ἐξουσίας.
§ 97. Εἰσαγωγὴ εἰς τὰ κατόπιν.
Β'. Περὶ τῆς διαχειρίσεως τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας σ. 149.
§ 98. Τίς διαχειρίζει τὴν ἐκτελ ἐξουσίαν.
§ 99. Εἰς τί συνίσταται ἡ εὐθύνη τῶν Ὑπουργῶν καὶ πόσων εἰδῶν εὐθύνη ὑπάρχει.
§ 100. Τίνας ποινὰς ἐπιβάλλει τὸ εἰδικὸν ὑπουργικὸν δικαστήριον καὶ κατὰ τίνα διαδικασίαν.
§ 101. Εἰς τί συνίσταταται ἡ πολιτικὴ ἢ κοινοβουλευτικὴ τῶν ὑπουργῶν εὐθύνη, τίς ἡ ἐξ αὐτῆς προκύπτουσα σχέσις τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ὑπουργείων πρὸς τὰς βουλὰς καὶ πῶς μορφοῦνται τὰ κόμματα.
§ 102. Πῶς διακρίνονται ἀλλήλων τὰ κόμματα.
§ 103. Πῶς ἀρχηγοῦνται καὶ διευθύνονται τὰ κόμματα καὶ τίς ἡ ἀρχὴ τῆς πρωθυπουργείας.
§ 104. Τίς ἡ ἀποστολὴ καὶ ἡ χρεία συνταγματικοῦ βασιλέως καὶ τίς ἡ νῦν σημασία καὶ χρῆσις τοῦ δικαιώματος τῆς διαλύσεως τῆς βουλῆς.
§ 105. Τίς ἡ ἄλλοτε χρησιμότης τοῦ δικαιώματος τῆς διαλύσεως.
§ 106. Ἂν ἡ εἰς τὸν Βασιλέα παροχὴ τοῦ δικαιώματος τῆς διαλύσεως ἦναι, ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ἐποψιν ἐξεταζομένη, βλαπτικὴ εἰς τὰς συνταγματικὰς πολιτείας.
§ 107. Ὅτι ὁ βασιλεὺς, ὑφ' ἣν ἀνάπτυξιν ἔλαβε τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, εἶναι κυρίως ἀνωτάτη ἐξουσία ἐπιτηρητική.

§ 108. Ὅτι τό γε νῦν ἔχον ἀναγκαία ἡ παρουσία βασιλέως ἢ δημοκρατικοῦ προέδρου.
§ 109. Τί γίνεται μετὰ τὴν ἀνάσκησιν τοῦ δικαιώματος τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς.
§ 110. Περὶ τοῦ δικαιώματος τῆς διακοπῆς καὶ ἀναβολῆς τῶν βουλευτικῶν ἐργασιῶν.

Κεφάλαιον Τέταρτον.

Περὶ τῆς καταρτίσεως τῶν διαχειριστικῶν τῆς νομοθετικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας προσώπων καὶ σωμάτων. σ. 180.
§ 111. Εἰσαγωγὴ εἰς τὰ κατόπιν
§ 112. Ὅτι ἡ δικαιώματι γεννήσεως ἀνάβασις εἰς τὸν θρόνον ἀνικάνων συνταγματικῶν βασιλέων οὐδεμίαν φέρει βλάβην εἰς τας συνταγματικὰς πολιτείας.
§ 113. Εἰς τί συνίσταται ἡ διαδοχὴ ἐν ταῖς εὐνομουμέναις ἐπικρατείαις καὶ παρ' ἡμῖν.
§ 114. Τί γίνεται ἐν ἐλλείψει διαδόχου.
§ 115. Τί γίνεται, ἂν νοσήσῃ ἢ παραιτηθῇ ὁ βασιλεὺς, καὶ ἂν ὁ βασιλεὺς δικαιοῦται νὰ παραιτηθῇ.
§ 116. Ἂν εὐθύνωνται διὰ τὰ κοινὰ αὐτῶν ἀδικήματα ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ βασιλεῖδαι.
§ 117. Περὶ τῆς αὐλῆς τοῦ βασιλέως.
§ 118. Ἂν ὁ συνταγματικὸς βασιλεὺς δύναται νὰ ἦναι ἢ νὰ γίνῃ καὶ ἑτέρας ἐπικρατείας βασιλεύς.
§ 119. Τί θρήσκευμα δέον νὰ πρεσβεύῃ ὁ βασιλεύς.
§ 120. Περὶ τῆς βασιλικῆς ἐπιχορηγήσεως.
§ 121. Περὶ τῆς φράσεως «Ἐλέῳ Θεοῦ».
§ 122. Περὶ τῆς ἰδιωτικῆς διαγωγῆς τοῦ βασιλέως.
§ 123. Περὶ τοῦ βασιλικοῦ ὅρκου.
§ 124. Περὶ τῆς ἐπικρατούσης κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τῶν βασιλέων ἀλληλεγγύου συνηθείας τῶν συγχαιρητηρίων.
§ 125. Εἰσαγωγὴ εἰς τὰ κατόπιν.
§ 126. Ὑπὸ τίνος ἐκλέγονται οἱ βουλευταί.
§ 127. Περὶ τοῦ συστήματος τῆς καθολικῆς καὶ τῆς περιωρισμένης ψηφοφορίας.
§ 128. Τίνες οἱ μὴ ψηφοφοροῦντες ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας.
§ 129. Περὶ τοῦ ἀμέσου καὶ ἐμμέσου τῆς ἐκλογῆς.
§ 130. Πῶς ἐνεργεῖται ἡ ἐκλογὴ τῶν βουλευτῶν, πόσα εἶναι τὰ πρόσωπα, ἐξ ὧν δέον νὰ συγκροτῆται ἡ βουλὴ καὶ πῶς κατατέμνονται οἱ ἐκλογεῖς εἰς ἐκλογικὰς περιφερείας.
§ 131. Τίνι τρόπῳ ἀσκοῦσιν οἱ ἐν ταῖς διαφόροις ἐκλογικαῖς περιφερείαις ἐκλογεῖς τὸ ἐκλογικὸν αὐτῶν δικαίωμα.
§ 132. Τίνι τρόπῳ δύναται νὰ ἀποβῇ ἐφικτὴ ἡ ἀντιπροσώπευσις καὶ τῆς ἐθνικῆς μειονοψηφίας ἐν τῇ βουλῇ.
§ 133. Τίνες οἱ τασσόμενοι ὑπὸ τῶν συνταγμάτων περιορισμοὶ εἰς τὴν ἐκλεξιμότητα τῶν βουλευτῶν.
§ 134. Περὶ τοῦ ἀσυμβιβάστου τῶν καθηκόντων τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου καὶ τοῦ δικαστοῦ πρὸς τὰ τοῦ βουλευτοῦ.
§ 135. Περὶ τοῦ ἐν Γαλλίᾳ ἐπικρατήσαντος ἄλλοτε περιορισμοῦ τῆς στερήσεως ἐπὶ μίαν βουλευτικὴν περίοδον τῆς ἐκλεξιμότητος.
§ 136. Κατὰ τίνα χρονικὰ διαλείμματα δέον νὰ ἐνεργῶνται αἱ ἐκλογαί.
§ 137. Περὶ τῆς βουλευτικῆς ἀποζημιώσεως.
§ 138. Τίνα μέτρα ἔλαβον αἱ ἀντιπροσωπικαὶ ἐπικράτειαι εἰς ἐξασφάλισιν τῆς γνησιότητος τῆς ἐκλογῆς.
§ 139. Εἰς τί συνίσταται ἡ τῶν ἐπεμβάσεων ἀπαγόρευσις καὶ τίνι τρόπῳ καθίσταται ἐφικτὴ ἡ ἐπίτευξις αὐτῆς.
§ 140. Ὅτι πρὸς πλήρη ἀσφάλισιν τῆς ἐκλογικῆς ἐλευθερίας ἀπαιτεῖται ἡ ἐξυλόθρευσις τοῦ συγκεντρωτικοῦ διοικητικοῦ συστήματος.
§ 141. Τίς ἡ ἀρχή, εἰς ἣν διαπιστεύουσι τὰ ἀντιπροσωπικὰ πολιτεύματα τὴν ἐξέλεγξιν τῶν ἐκλογῶν.
§ 142. Κατὰ τίνα τρόπον ἐξελέγχει ἡ βουλὴ τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς.
§ 143. Περὶ τοῦ βουλευτικοῦ ὅρκου.
§ 144. Πῶς ὡρίσθησαν τὰ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐνεργείας τῶν βουλευτῶν.
§ 145. Ὑπὸ τίνος ὁρίζεται ἡ ἔναρξις τῶν ἐκλογῶν καὶτ' ἡ ἔναρξις τῶν βουλευτικῶν ἐργασιῶν.
§ 146. Περὶ τῶν βασιλικῶν λόγων, τῶν ἐκφωνουμένων συνήθως κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν βουλευτικῶν περιόδων καὶ συνόδων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 147. Τίνες αἱ βουλευτικαὶ προνομίαι, καὶ ἀ) Εἰς τί συνίσταται τὸ ἀκαταδίωκτον καὶ τὸ ἀνεξέλεγκτον τῆς γνώμης τοῦ βουλευτοῦ.
§ 148. β'.) Εἰς τί συνίσταται τὸ ἄνευ ἀδείας τῆς Βουλῆς ἀκαταδίωκτον τῶν βουλευτῶν, διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς Συνόδου;
§ 149. Τίς ὁ σκοπὸς τῶν ἐγγυήσεων τούτων;
§ 150. Ὅτι κατὰ τοῦ βουλευτοῦ δὲν ἐκτελεῖται καὶ προσωποκράτησις ἐφ' ὡρισμένον χρόνον.
§ 151. Περὶ τῶν ἔξωθεν προσλαμβανομένων ὑπαλλήλων τῆς Βουλῆς.
§ 152. Πόθεν προέκυψεν ὁ θεσμὸς τῆς Γερουσίας.
§ 153. Πῶς καταρτίζεται ἡ Γερουσία ἐν αἷς ἐπικρατείαις ὑπάρχει καὶ ποῦ ὑπάρχει.
§ 154. Ἔχει βάσιμον λόγον ὑπάρξεως ἡ Γερουσία;

Κεφάλαιον Πέμπτον.

Περὶ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας σελ. 261.
§ 155. Τίς ἡ ἀποστολὴ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας;
§ 156. Ὅτι νόμος ἀντισυνταγματικὸς δὲν ὑποχρεοῖ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν.
§ 157. Ὅτι ἡ δικαστικὴ ἐξουσία δὲν δύναται νὰ θεωρήσῃ ὑπάρχοντα νόμον μὴ κατηρτισμένον προσηκόντως.
§ 158. Ὅτι ἐν τῇ πράξει ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ἀποβαίνει ἀτυγκρίτως σπουδαιοτέρα πάσης ἄλλης ἐξουσίας.
§ 159. Κατὰ τί διαφέρουσιν ἀλλήλων ἡ ἀστυκὴ καὶ ἡ ποινικὴ δικαιοσύνη.
§ 160. Εἰς τίνα τῶν τριῶν ἐξουσιῶν κατὰ τὴν συνταγματικὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν δύναται νὰ ὑπαχθῇ ἡ εἰσαγγελικὴ ἀρχή;
§ 161. Τίς διαχειρίζει τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἐν ταῖς μοναρχικαῖς καὶ ἀντιπροσωπικαῖς ἐπικρατείαις καὶ τίς ἡ μεταξὺ αὐτῶν διαφορὰ εἰς τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν κατάρτισιν τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας.
§ 162. Τίς διαχειρίζει λεπτομερέστερον τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἐν ταῖς ἠπειρωτικαῖς ἐπικρατείαις.
§ 163. Τίς διαχειρίζει τὴν δικ. ἐξουσίαν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἡνωμέναις Πολιτείαις.
§ 164. Πόθεν ἀπορρέουσιν οἱ δικασταὶ καὶ πόθεν καθ' ἡμᾶς δέον νὰ ἀπορρέωσι.
§ 165. Κατὰ ποῖον τὰ θεσμοθετηθέντα ἐξασφαλιστικὰ τῆς δικαστικῆς ἀνεξαρτησίας μέτρα εἶναι ἐπαρκῆ καὶ ὀρθά.
§ 166. Περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν προσόντων.
§ 167. Περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς δικαστικῆς ἰσοβιότητος καὶ ζητημάτων τινῶν σχετικῶν πρὸς αὐτήν.
§ 168. Ὅτι ἄτοπον οὐχ ἧττον τοῦ τῆς ἐκλογῆς τῶν δικαστῶν τὸ σύστημα τοῦ ὑπὸ τῆς ἐκτελ. ἐξουσίας διορισμοῦ.
§ 169. Ὅτι ἄτοπον τὸ σύστημα τῆς ὑπαγωγῆς δικῶν τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ εἰς τὴν διοίκησιν.
§ 170. Ὅτι ἄτοπον τὸ σύστημα τῆς ἰδιαζούσης δικαιοδοσίας τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν.
§ 171. Ὅτι ἀντιστρατεύεται εἰς τὰ περὶ ἰσηγόρου δικαστικῆς ἐξουσίας τεθεσπισμένα ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ἡ ἐπικηρυξις χρημάτων πρὸς ἐξόντωσιν ληστῶν πρὸ τῆς κατ' αὐτῶν ἐκδόσεως δικαστ. ἀποφάσεως.

Κεφάλαιον Ἕκτον.

Περὶ τῶν συμπληρωτικῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν σ. 296.
§ 172. Εἰς τί συνίσταται ἡ διαίρεσις τῶν ἐξουσιῶν.
§ 173. Τίνες αἱ συμπληρωτικαὶ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι.
§ 174. Τί ἐστιν ἐλευθερία τοῦ τύπου.
§ 175. Ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου ἀποτελεῖ συμπληρωτικὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν.
§ 176. Διατί τοῦτο;
§ 177. Τίνα τὰ ὠφελήματα τῆς ἐλευθεροτυπίας.
§ 178. Ὅτι δύναται καὶ πρέπει ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου νὰ περιορίζηται ἐκ τῶν ὑστέρων.
§ 179. Ὅτι ἀτόπως ἐπεβλήθησαν εἰς τὸν τύπον ἄλλοτε καὶ ἀλλαχοῦ οἱ προληπτικοὶ περιορισμοὶ τῆς λογοκρισίας, τῆς ἐγγυοδοσίας καὶ τοῦ πανεπιστημιακοῦ πτυχίου.
§ 180. Περὶ τοῦ προληπτικοῦ ἢ οἱονεὶ προληπτικοῦ περιορισμοῦ τῆς κατασχέσεως τῶν ἐφημερίδων πρὸ τῆς δημοσιεύσεως ἢ καὶ μετὰ τὴν δημοσίευσιν, πρὸ τῆς δίκης τοῦ κατηγορουμένου δημοσιογράφου.
§ 181. Ὅτι ἔλλογοι οἱ προιν. περιορισμοί.

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 182. Τίνες ἀρχαὶ διέπουσι τὸν τύπον ἐν Ἑλλάδι.
§ 183. Εἰς τί συνίσταται καὶ πόθεν ἀπορρέει ἡ ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι.
§ 184. Ὅτι χρησιμωτάτη ἡ ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι.
§ 185. Ὅτι ἀναθετέον εἰς μόνην τὴν δικ. ἐξουσίαν τὸ δικαίωμα τῆς δι' ἀποφάσεως προληπτικῆς ἀπαγορεύσεως τῶν συναθροίσεων.
§ 186. Κατὰ πόσον αἱ συντ. χάρται καθιέρωσαν τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι.
§ 187. Τίνες ἀρχαὶ διέπουσι παρ' ἡμῖν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι.
§ 188. Ὑπὸ τίνας ὅρους καθιεροῦται ἐν τῷ νέῳ ἡμῶν Συντ. τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι.
§ 189. Ὅτι τὸ 11 ἄρθρον τοῦ Συντ. τὸ καθιεροῦν τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι εἶναι ὅλως ἐλλιπές.
§ 190. Περὶ τῆς μεταξὺ τοῦ δικαιώματος τοῦ καταρτίζειν συλλόγους καὶ καταρτίζειν κερδοσκοπικὰς ἑταιρίας διαφορᾶς.
§ 191. Ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀναφέρεσθαι, φυσικὴ οὖσα ἐλευθερία, ἀποβαίνει ἅμα σπουδαιοτάτη συμπληρωτικὴ πολιτικὴ ἐλευθερία.
§ 192. Ἐπὶ τίσιν ὅροις καθιέρωσαν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀναφέρεσθαι οἱ συνταγματικοὶ χάρται.
§ 193. Τίνες ἀρχαὶ διέπουσι παρ' ἡμῖν τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι.
§ 194. Ὅτι ἀνάγκη νόμου ἀσφαλίζοντος προσηκόντως τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι.
§ 195. Διατί ὡρίσθη εἰδικῶς ἐν τῷ Συντ. τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι πρὸς τὴν Βουλήν.
§ 196. Ἂν ἐπιτρέπηται ὑποβολὴ ἀναφορῶν εἰς τὸν Βασιλέα.
§ 197. Ὅτι ἡ ἄμυνα ἐπιτρέπεται καὶ κατ' ἐξουσίας ἀνόμως ἐπιτιθεμένης ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀντιστάσεως.
§ 198. Ὅτι ἡ ἀτομικὴ αὕτη ἐλευθερία εἶναι καὶ πλείστου ἀξία συμπληρωτικὴ πολιτικὴ ἐλευθερία.
§ 199. Ὅτι καὶ ἡ πρὸς τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα ἐπιείκεια τῶν νόμων ἀποτελεῖ συμπληρωτικὴν πολιτ. ἐλευθερίαν.
§ 200. Ὅτι πολιτικὰ ἀδικήματα θεωροῦνται αἱ τε λαϊκαὶ ἐπαναστάσεις καὶ τὰ ἡγεμονικὰ πραξικοπήματα, ἀποτυγχάνουσαι.
§ 201. Ὅτι τοιαῦτα συμβαίνουσιν ὑπὸ πᾶν εἶδος πολιτεύματος.
§ 202. Διατί τὰ πολιτεύματα καθιέρωσαν ἐπιεικεῖς διατάξεις διὰ τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα.
§ 203. Εἰς τί συνίστανται ἡ εἰς τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα ἐπιείκεια τῶν Συνταγμάτων.
§ 204. Τί προὐκάλεσε τὴν σύστασιν στρατοῦ.
§ 205. Τίς ἡ ἀνάγκη τῆς ἐθνοφυλακῆς;
§ 206. Τίνες οἱ περὶ ἐθνοφυλακῆς θεσμοὶ τῶν διαφόρων ἀντιπροσωπικῶν ἐπικρατειῶν.
§ 207. Ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἀσκήσεως τοῦ πολίτου εἶναι ἀρχαιοτάτη, πατρίδα ἔχουσα τὴν Ἑλλάδα· ἀλλ' ὁ θεσμὸς τῆς ἐθνοφυλακῆς εἶναι ὅλως νεώτερος.
§ 208. Τίνες αἱ βάσεις εἰς ἃς ἐρείδεται ὁ ἡμέτερος περὶ ἐθνοφυλακῆς νόμος, πότε οὗτος ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν καὶ πῶς ἐπῆλθεν ἡ διὰ τῆς συνηθείας κατάργησις αὐτοῦ.

ΤΜΗΜΑ Δ'.

Περὶ τῶν ὁρίων τῆς ἐξουσίας, ἤτοι περὶ ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν.

Κεφάλαιον Α'.

Τίνες αἱ ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι. σελ. 352.
§ 209. Ὑπόμνησις τῶν καὶ ἀλλαχοῦ ῥηθέντων περὶ τῆς φύσεως τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν ἐν εἴδει εἰσαγωγῆς.
§ 210. Ὅτι ἡ ἐλευθερία συνίσταται κυριώτατα εἰς τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν.
§ 211. Ὅτι ὅμως ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία δὲν πληροῖ τὸν σκοπὸν τῆς φύσεως, ἀλλ' ἀνάγκη καὶ τῶν ἄλλων ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν.
§ 212. Ὅτι ἡ δουλεία ὑπὸ τὸν κύριον αὐτῆς τύπον, τὸν τῆς ἀνθρωπεμπορίας ἢ σωματεμπορίας, ἐξηλείφθη πανταχοῦ ἐκ τῆς Εὐρώπης.
§ 213. Ὅτι ὁ περιορισμὸς τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας ἐπιτρέπεται ὡς ποινή.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

§ 214. Τίνες αἱ ἐν Ῥωσσίᾳ ἀσφάλειαι τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας.
§ 215. Τίνες αἱ ἐν Γαλλίᾳ ἐγγυήσεις τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας.
§ 216. Πῶς ἠσφαλίσθη ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία.
§ 217. Πῶς ἐν Σκωτίᾳ, Νορβηγίᾳ, Δανίᾳ.
§ 218. Τίνες ἀρχαὶ διέπουσι παρ' ἡμῖν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ προσώπου.
§ 219. Τίνα τὰ ληπτέα νομοθ. μέτρα, δι' ὧν δύναται νὰ ἀσφαλισθῇ ἡ ἀθωότης ἀπὸ ἀδίκων καταδικῶν;
§ 220. Τί ἐστιν ἐλευθερία τοῦ διανοεῖσθαι.
§ 221 καὶ 222. Περὶ τῆς φύσεως τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας.
§ 223. Κατὰ πόσον καθιέρωσαν τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν τὰ διάφορα πολιτεύματα.
§ 224. Μέχρι τίνος ἐκτείνεται παρ' ἡμῖν ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία.
§ 225. Περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ διδάσκειν.
§ 226. Περὶ τοῦ ἀπορρήτου τῶν ἐπιστολῶν.
§ 228. Εἰς τί συνίσταται τὸ δικαίωμα τῆς ἐργασίας.
§ 228. Περὶ τῆς πρὸς αὐτὸ συνεχομένης βιομηχανικῆς ἐλευθερίας.
§ 229. Περὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας.
§ 230. Περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ καταρτίζειν κερδοσκοπικὰς ἑταιρίας.
§ 231. Περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς κατοικίας.

Κεφάλαιον Δεύτερον.

Περὶ τοῦ νομίμου περιορισμοῦ τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, ἤτοι περὶ ποινῶν. σελ. 387.
§ 232. Τίνες αἱ νόμιμοι ποιναὶ καὶ τίνες αἱ ἀπηγορευμέναι.

Κεφάλαιον Τρίτον.

Περὶ τῶν δημοτικῶν ἐλευθεριῶν. σελ. 388.
§ 233. Τί ἐστι δημοτικὴ ἐλευθερία.
§ 234. Ποία ἡ λογικὴ βάσις τῶν δημοτικῶν ἐλευθεριῶν.
§ 235. Τίνι τρόπῳ τελεῖται ἡ ἐπέμβασις τῆς πολιτείας εἰς τὰ τῶν δήμων.
§ 236. Κατὰ τίνα τρόπον ἑκάστη τῶν σπουδαιοτέρων τῆς Εὐρώπης διοικητικῶν νομοθεσιῶν ῥυθμίζει τὰ δημοτικὰ πράγματα.
§ 237. Περὶ τῆς παρ' ἡμῖν δημοτικῆς νομοθεσίας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΙΝΑΞ

τῶν ἑρμηνευομένων ἄρθρων τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864.

Ἄρθρ.	Σελ.
1.	371—372.
2.	371—372.
3.	8—9 σημ.
4.	360.
5.	360.
6.	343. 360--361.
7.	63—64, 361.
8.	361, 278 σημ.
9.	328—334.
10.	317—327.
11.	317—327, 384—385.
12.	385—387.
13.	354—355.
14.	298—317.
15.	63—65.
16.	373—377.
17.	382.
18.	342, 387--388.
19.	279.
20.	377—378.
21.	4—5, 22—24.
22.	57—58, 66.
23.	69—75.
24.	75.
25.	75.
26.	41—44.
27.	112, 149—150.
28.	280.
29.	149, 190—191.
30.	149.
31.	149, 155—158.
32.	65, 118—124.
33.	63—65.
34.	114—117.
35.	125.
36.	61—63, 67—69.
37.	164—173, 177, 246—247.
38.	177—179,
39.	131—149, 338—340.
40.	127—130.
41.	126.
42.	195.
43.	65, 199—200
44.	174-175,197 σημ.
45.	180—184.
46.	95.
47.	193.
48.	192—193.
49.	184, 200 σημ.
50.	184.
51.	184.
52.	95, 184.
53.	95, 186—189.
54.	242—246.
55.	95, 97, 98.
56.	83—88.
57.	88.
58.	331, 333.
59.	81. 124.
60.	75—82.
61.	63—66.
62.	247—254.
63.	247—254.
64.	241—242.
65.	99, 101.
66.	201—210. 213—214.
67.	220.
68.	210—213.
69.	201, 224—226.
70.	215—222.
71.	222—224.
72.	224.
73.	234—241.
74.	100
75.	226—229.
76.	229.
77.	149.
78.	90 σημ.
79.	149.
80.	150—155.
81.	150—155.
82.	136 σημ.
83.	109—111.
84.	109—111.
85.	109—111.
86.	109—111.
87.	264—272, 277.
88.	287-288,291 σημ.
89.	275.
90.	288
91.	277—278.
92.	276 σημ.
93.	277 σημ.
94.	282.
95.	343.
96.	276 σημ.
97.	282, 295.
98.	288.
99.	63—65.
100.	116, 346.
101.	290—292.
102.	117.
103.	27—28.
105.	388—396.
106.	344—352.
107.	31—33.
108.	111.
110.	341.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας